

ב״ה
זה ספר
ספרי
להתנא הקדוש
רבי שמעון בן יוחאי
זצוק״ל
עם פירוש
זרע אברהם
להרב הגאון מו״ה
אברהם יקותיאל זלמן
זלל״הה ליכטשטיין
בדיהרנפורט

Гончарская улица N. 72

Гончарская

улица № 72

Гончарская улица

во

Дзевно

זה ספר

ספרי

חלק ראשון

לא יכיל ספיר מעלתו · יגיד עליו רעו שם המחבר וקדמותו

רבי שמעון בן יוחאי זצוק"ל

סתימתו וחתימתו :

הנה זה שני מאות וששים והמשה שנים אשר נדפס פעם א' בעיר ווינציאה · ומאז והלאה לא שופתו עין לראותו · ולא נמצא אפילו במחיר דמים יקרים לקנותו · וזה יותר מעשרים שנה אשר מדפיסי ק"ק המבורג חפשו אחריו להדפיסו · ובמה השתדלות עשו בזה עד כי מצפון בא אליהם הספרי והשיגו אותו · ונדפס בק"ק המבורג בשנת הקמ"ם לפ"ק וגם אלה כבר אזדבנו ליקר מציאותו · ועוד זאת ידוע מפורסם · כי הספרי הקדוש הזה נשתבש מאוד בדפוס וכסו פניו חרולי הטעיות הרבה מאוד והוא ממש כספר החתום · בשגם מימות רשב"י ע"ה עד עכשיו לא נמצא שום פי' על הספרי ועתה ראו זה דבר חדש אשר עדיין לא היה לעולמים נדפס ספר הקדוש הנ"ל

עם פירוש נחמד נקרא שמו

זרע אברהם

והוא ביאור וסי' מספיק רחב ומלא על כל גדותיו · כו ימצא המעיין כל מקורי הברייתות ממעייני ים התלמוד בבלי וירושלמי ותוספתא ומכילתא ספרא ומדרשים וילקוטים עם כל תקוני הטעיות מתוקנים · ועם כל תולדי פירושי הראשונים · פרש"י ותוס' והרמב"ם והרא"ב"ד והרמ"ב ויתר הקדמונים · כגנו זרעו יצמיח עוד פרחים ושושנים · פירושים חדשים ופלפולים רבים יקרים מפנינים · וכל מראה מקומות בתנ"ך ובש"ם מזה ומזה הם נתונים :

מצדו האחד

מקרא מפורש

לציין כל המקומות בתנ"ך בכל מקומות מוצבותיהם · למצוא אותן בקל בלתי טורח למצא אחריהם :

ומצדו השני

מבוא התלמוד

לציין כל המקומות בגמרא · את מקורן הברה · באיזה מסכת ובאיזה דף ימצאם הקורא :

כל אלה הכינם וגם יסדם כבוד הרב המנוח הישיש הגאון מו"ה אברהם יקותיאל זלמן במו"ה משה יוסף זלל"הה ממשפחת ליכטשטיין הובא לבית הדפוס ע"י בן המחבר כבוד הרב ה"ה מהר"ם ליכטשטיין נ"י שליט"א ולדעת מעלות החבור ורב התועלת · ימצא המעיין בהקדמה על רום שבע מעלות · ועוד נתוסף מעלה יתירה

הגהות כת"י ירושלמי לחכם אחד מחכמי הספרדיים

אשר בשעת הדפסה הגיעו ליד הרב בן המחבר · וטרח ויגע להעלות חכן בתוך החבור · ולגב קלת מה שהוסיף משה מדעתו · בעזרת הש"י החונן אותו · והנה מהות החבור ואיכותו · וטעם השם בקריאתו · יבואר אי"ה הכל בהקדמתו :

פריוולגירטער בוך דרוקער

אונטר דיא רעגיהרונג דער פֿיא אנטאינעטע לוויזע אמאליע פערוויטבוועטע שטאטס מיניסטער גרעפֿין פאן האיום געבאהרנע גרעפֿין פאן דיהרען עקצעלענץ

נדפס בק"ק

דיהרנפורט

בבית ובדפוס ה"ה ר' יוסף מייא

בשנת אנכי נותן לפניכם היום את הטוב זרע אברהם אוהבי לפ"ק

בעז"ה

מודעא רבה לאורייתא

להתודע ולהגלות להיות כי אא"מו זלל"הה בעה"מ פי' זה ספר זרע אברהם נגמר חבורו שנת תקמ"ח לפ"ק ובאשר נידך על המוגמר והמלאכה היתה דיים דשלימא ליה עבידתא והתחיל לנהוג נסיעות בעצמו להעלותו בדפוס וכבר החזיק בדרך · והנה נשמע אחריו קול לו קול אליו כי כבר קדמוהו מדפיסי ק"ק המבורג והדפיסו הספרי לבדו בלא פי' · וההסכמות שלשה גאונים · וקבעו זמן שלא להשיג גבולם משך ששה שנים · והרבה מן גאוני הזמן ענו ואמרו · כי אדעתא דהכי לא גדרו · כי הספרי שהדפיסו בהמבורג · הניחוהו כבראשונה ולא תקנוהו מן הטעיות וגם הוא בלא שום פירוש · ע"כ תועלת גדול שיודפס כתיקונו ועם פירוש · ובכל זאת לא רצו הגאונים הנ"ל ז"ל להתיר הדבר בפירוש · ועל טוב יזכור שם כבוד הרב הגאון המפורסם המנוח מו"ה צבי הירש זלל"הה אב"ד ק"ק המבורג (ואז היה מכון שבתו עדיין בק"ק גלוגא) והוא היה אחד מן השלשה הנ"ל המסכימים על הספרי דק"ק המבורג הנ"ל והכנים א"ע בבריח בין הפסקים וכתב אל מדפיסי ק"ק המבורג ונתרצו לדבריו ע"פ פשר וגם אא"מו הטה אזנו לו ונרצה להם בהרצאות דמים [illegible] אשר היה מפשר ביניהם · ואח"כ יצאו ביד רמה כל הגאונים בהסכמותיהם · והגבילו זמן על הספרי מיום שיודפס מחדש עם פי' אא"מו זלל"הה שלא [illegible] גבול [illegible] זמן עשרה שנים · וע"ז משכו קשת נח"ש זרועותיהם · אבל בעוה"ר היתה סיבה אשר הוצרך אא"מו לתעבד לנפשי' הדרגא [illegible] לביתו על השמועה כי באה לו כי נפרדה ממנו בלעו וזוגתו ה"ה אמי מורתי הצנועה הרבנית מרת פעריל תנצב"ה ובאשר ניטל הפס בעוה"ר [illegible] מרה כזית במקום חיותו · [illegible] התלאות תלאי ע"ג תלאי אשר השיגו אותו · עד כי בעו"ה נשבה ארון ה' ודבר הספרי נשאר עומד · ואם אמרתי עכשיו להדפיס בלפרטי [illegible] אא"מו זלל"הה בעודנו בחיים חיותו · יאריכו הדברים כי הגאונים הנ"ל האריכו למעניתם · כולם יוצאים בשיר ונמשכין [illegible] מעלות המחבר [illegible] בלשונו במכתבי הסכמותם · ע"כ אמרתי אציגה נא דרך כלל לחלוק כבוד למכתבי גאונים הנ"ל להעלות על ראש הספר חתימתם · ולהודיע [illegible] אשר גבלו עשר שנים במחוקק במשענותם · והעמדתי זה פתח השער מקום שמכניסין בו · שורות התלויות שהן עליונות [illegible] · בעבור ישמע העם את אשר עבר עם מדפיסי המבורג הנ"ל אשר היה קצת מקום להתיר · והגאונים הנ"ל בכל זאת היה קשה הדבר [illegible] מוסר גם עתה למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם · ולזאת אמרתי אספרה נא כמו · בשע"ר פקדון נקנ' להם מוסר למו · וזולת זה ג"כ עכשיו בשעת הדפסה לקחתי קצת הסכמות מגאוני זמנינו · ובעוה"ה הם לעצמם ג"כ כדאי' להחזיק מגן בעדינו · שלא ישיג שום אדם את גבולינו · ועתה יהי נועם ה' אלהינו עלינו · יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידינו · ומעשה ידינו כוננה עלינו · עד יבא מבשר שלום לבשרנו · במהרה בימינו אמן :

[ואלו הן פתוחי חותם קודש של הגאונים · בהסכמות הישנים · אשלי יכונו דרכי · לדבר זה ישלמו · בענין קדימה ואחור · כי אין מוקדם ומאוחר · ולמשכילים דברים ידועים · והיה לאות מלת וקרבנו שבפרשת נשיאים] (ע' עקידה שער ל"א) :

הק' צבי הירש מאמסטע [אב"ד ק"ק המבורג]
הצעיר יוסף חונה פה ק"ק פפ"דא בעה"מ ספ"י ופ"מ וגו'
הק' אברהם אבלי הכהן חבק"ק קאליש
הק' ארי' ליב קרא חבק"ק לעסלא
הק' חיים חבק"ק חדזייש
הק' אברהם חיים גינצבורג החבק"ק פלאצק והגליל
הק' שמואל מאמיס חבק"ק לובזענטץ

הק' מרדכי בהגאון מו"ה יצחק ס"ל חבק"ק טיקטין והגליל
הק' קלונימוס קלמן לא"ם חבק"ק ביאליסטאק אחי המחבר
הק' חנניא ליפמן מייזלש חבק"ק פיעטרקאב
הק' מאיר צינץ החבק"ק לאסק
הק' זכריה מענדל ר"מ ורא"בד ק"ק זלאטווי
הק' יוסף מק"ק ברלין החבק"ק טשארניקאוו
הק' יהודא פסח הכהן החבק"ק ווענגראב והגליל

הק' לוי יצחק בהגאון מהר"ם ז"ל חבק"ק בארדיטשאב
נאום ישראל בהמנוח הר"ר שבתי ז"ל מ"מ דק"ק קאזניץ
הק' אריה ליב חבק"ק סאבאשוב [אב"ד ק"ק פלאצק]
הק' אליעזר ליפמן הלוי חבק"ק צילץ
הק' יוסף בהנגיד מ' ברוך ז"ל מארץ יון חבק"ק מעזריטש
הק' ישראל בהרב המנוח מ' יעקב ז"ל החבק"ק ווישגראד
הק' ארי' ליב מליסא חבק"ק וואלשטין

הסכמות הגאונים המפורסמים אבות בתי דינים

הסכמת הרב הגאון אמתי בחריפות ובקיאות המפורסם בישראל פאר הזמן מופת הדור מוהר"ר עקיבא איגר נרו יאיר אב בית דין וריש מתיבתא דק"ק פרידלאנד יע"א

הן יש תקוה לצדיק · השארה באחריתו · תחתיו יקומו בניו · יתכנו עלילותיו · יפרו מעשיו · בכילו נרו יאירו למו · אז יוודע לעיני ישראל חכמתו · ואור תורתו · יזרח לכל הרואים בינתו · והנה ה"ה הרב המאור הגדול חריף ובקי מו"ה משה נ"י שהיה אב"ד דק"ק גומבין · הנה הוא מצמיח זרע אברהם אביו מחברת הקודש אשר פעל ועשה אביו הרב הגאון המפורסם מו"ה אברהם זצ"ל אב"ד דק"ק פלונסק · פירוש מספיק וביאור רחב על ספר הקדוש ספרי להתנא רשב"י ע"ה · וקרא שמו זרע אברהם · והנה זה קם בנו הרב מהר"ם נ"י הנ"ל להעלות על מזבח הדפוס הספרי עם פי' כבוד אביו הגאון זצ"ל הנ"ל ומחובר לטהרה אשר השיגה ידו איזה הג"הות וקצת פי' · ישן נושן בכתיבת יד ניכר שהוא מגאון אחד מספרדי · וביקש הסכמה ממני · והאף כי לא ראיתי אך אפס מקצהו · מעט מהנשלח לידי · אבל מצאתי טעמו טוב מאוד לבאר הנסתרות בספר ספרי הנ"ל אשר תיש יובלו לעוף מבקשי חכמתו על רוח התורה הקדושה לידע מבוקשם · וברוך אברהם לאל עליון באשר מצא ידיו לעשות כמתכון הזה · ולאשר הרב מהר"ם נ"י נושא משך הזרע עמוס במשא כבד ברב הוצאות מהראוי לחוס שלא יהיו שלוחי מצוה ניזוקים · לזה הנני נטפל לגאוני דורינו ואהיה סניף לקיים גזירתם · אשר פרשו מכמורם וגזרו בגזירת נח"ש שלא ירים איש את ידו להדפיס ספר הספרי הן עם פי' זה הן עם פי' אחר או בלא פי' כלל משך עשרה שנים מיום כלות הדפוס בלתי רשות והרמנא מהרב מהר"ם הנ"ל ולשומע יונעם ישמרהו יוצר הרים · עד עמוד הכהן לאורים ולתומים · הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה · תש"ק ב' שבט תקע"א לפ"ק · פה ק"ק מארקיש פרידלאנד הק' עקיבא בכמוהר"ר משה גינז זצ"ל מא"ש

הסכמת הרב הגאון המפורסם פאר הזמן מופת הדור מו"ה יעקב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ליסא יע"א בעה"מ ס' מקור חיים וס' חוות דעת וספר נתיבות משפט וספר מעשה נסים

הנה בעברי דרך ק"ק ברעסלא פגעתי את שש ועושה לצדק ה"ה הרב המאה"ג מו"ה משה נ"י שהיה אב"ד בק"ק גומבין יצ"ו שעוסק בדבר מצוה רבה ובמלאכת מצוה קא עסיק להדפיס את ספרו של אביו הרב המפורסם לרבים לגאון אשר היכר מחברת הקודש סביב הספרי אשר כל דבריו הם כדברי הספר החתום ואביו הרב הגאון המנוח מוה"רר אברהם יקותיאל ז"ל גילה מטמרותי והוא ספר נחמד מאוד כאשר יעידון יגידון עליו הרבה גאוני זמנינו הגם שלא יכולתי לעיין בו מאפס הפנאי אך דברי החכמים המפורסמים לא צריכין עיונא אבתרייהו וגם פוק חזי רוב חכמים הגאונים שנתנו עדותן עליו לזאת גם אנכי באתי למלאות דבריהם ליתן הסכמתי בהדפסת ספר הנכבד זרע אברהם ולצרף עצמי עם הגאונים אשר כבר נתנו הסכמותיהם והרמות בתוקף גזירת נח"ש לבל ידפיס שום אדם הספרי הן עם פי' זה הן עם פי' אחר או בלא פי' כלל עד משך עשרה שנים מיום כלות הדפוס למען לא יהיו שלוחי מצוה ניזוקין והשומע לדברינו תבא עליו ברכת טוב : היום יום ו' עש"ק ב' דר"ח אלול תק"ע לפ"ק פה ק"ק ברעסלא

הק' יעקב בהרב מו"ה יעקב משה ז"ל חונה ק"ק ליסא

הסכמת הרב הגאון הגדול החריף המפורסם פאר הזמן מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה מו"ה אברהם נרו יאיר אב בית דין וריש מתיבתא דקהלה קדושה גלוגא רבתי יע"א

הקרה ה' לפני מקרה טהור כי אקלע לאתרין כבוד הרב המאור הגדול החריף מו"ה משה נ"י אשר היה אב"ד דק"ק גומבין וכעת תחתתו בק"ק סטריקאב והראה לי ספר זרע אברהם אשר חבר אביו הגאון זצ"ל על ספרי ראה זה חדש הוא · אשר ספר הקדוש הנ"ל היה מלא טעיות · והגאון הנ"ל טרח ויגע להרים כל מכשול ופי' בו פירושים נחמדים וביאר מקומות אשר הובאו ברייתות האלה בש"ס · ופלפל בהם פלפולים נחמדים · ועם כי לא היה לי באפשר לעיין איזה דברים בספר הנחמד הזה כי הרב הנ"ל נחוץ לדרכו · ומה לי להרבות עליו הוצאות אחרי אשר ת"ל גאוני ארץ נתנו עדיהם עליו כאשר ראיתי הגאון המפורסם המנוח מו"ה צבי הירש זצ"ל אב"ד דק"ק אה"ו סמך ידו על כבוד הגאון המנוח מו"ה אברהם זצ"ל להדפיס ספרו והפליג ג"כ בשבחו ועוצם התועלת בהגהות אשר סקל המסילה וגם עקוב למישור · וגם שאר גאוני זמנינו אשר כולם פה אחד יפליגו בתועלת אשר תהיה לעין כל הקורא · וגם הוסיף כעת כבוד הרב המאה"ג מו"ה משה נ"י בן הגאון המחבר איזה הגהות כתיבת יד אשר מצא ולא נודע מכתן מי יצא ואולם כל רואיהם יכירום כי הם זרע בירך מגדולי ספרדיים · וגם הוסיף מדילי' איזה דברים אשר בטח לבי כי דברים יקרים המה · כאשר היה לי שעשוע זה זמן מועט אשר נתאכסן בביתי ונשאתי ונתתי עמו באיזה ענינים · ומצאתיו מלא חכמה ת"ל וחזיתי' לדעתיה כי רמה היא תהלה לאל והיות כי כבוד הרב נ"י הוציא הוצאות רבות במלאכת שמים הלזו לזכות את הרבים בספר יקר ונחמד הלז · ופן יעלה על לב אדם ח"ו להביאו לידי הפסד לחזור ולהדפיס לזאת הנני מסכים לגזירת הגאונים בלי להדפיס ספר הזה הן עם פי' זה או פי' אחר או בלא פי' כלל תוך עשר שנים מעת כלות הדפוס · וכל העובר בלי רשות מכבוד הרב הנ"ל לטותא דרבנן עלי' כדין פורץ גדר ושאר עונשים הנאמרים על העובר וכו' והשומע ישכון בטח · ונזכה לראות בנחמות ציון והתנשאות התורה · אלה דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה ובוגים בה · היום יום ג' י"ט טבת תקע"א לפ"ק פה גלוגא רבתא אברהם בהגאון מו"ה גדליה זצ"ל

הסכמות הגאונים

הסכמת הרב הגאון המפורסם החכם השלם נ"י כ"ש מוהרר יהודא ליב נ"י מרגליות אב"ד ק"ק פפ"דא בע"המ ספר קרבן ראשית וספר ש"ות פרי תבואה ושאר חבורים נחמדים :

נדרשתי לאשר שאל מאתי גבר חכם בעוז הרב המאה"ג החריף מו"ה משה האב"ד דק"ק גומבין · ליתן הסכמה על ספר זרע אברהם והוא פי' על הספרי אשר חיבר אביו המנוח הגאון מו"ה אברהם ז"ל שהיה רב אב"ד בק"ק פלונצק · וגם אביו המנוח הנ"ל ביקש זאת מידי כאשר היה עודנו חי · בזמן שנתקבלתי לרב אב"ד בק"ק פלאצק ועברתי דרך שם והייתי שם משובתי שבת · ובעת ההיא הביא לפני החבור הזה · והוא פורת עלי עין · כי דרכיו ראיתי אשר דרך בה לישר הדורים · והוא דרך אמת וצדק ומישריש כל מעגל טוב · ונמצאים בו דברים נעימים ונחמדים · והבטחתי לו לשלוח לו הסכמה מק"ק פלאצק · ולפי שנשתהה זמן מרובה עד שבאתי אני וביתי לקבוע דירה בפלאצק · מלתא אני אזדא · ובתוך כך הוגד לי כי נשבה הארון ואברהם שב למקומו לעדן גן אלקים · ושאל לעצות הפת"ח לבא בו פנימה בהיכל הקודש הספרי · אז אמרתי יש לחכמי לב להתאונן על עבים כי נכרת מפיהם פי' הספרי הזה שלא נדפס בחיי המחבר · והלום אחרי רואי כי יונקתו לא תחדל וקם בנו הרב המאה"ג הנ"ל · ואף שהוא עצמו יש לו חבורים · אם הוא חשוב לאדפו"סי אדרא · מניח את שלו ומשיב אבידת אביו לקיים מלי דאבוה בדפוס להפיץ מעיינותיו חוצה · הגדלתי השמחה · ונדרי אשלם לבעטרף בגרוף דרבנן גאוני זמנינו אשר רום ידייהו נשאו ועלו בהסכמה על החבור היקר הזה שיעלהו על מזבח הדפוס · והרוה את הכהנים דשן וטובו ישבעו · ואחלי לפני נשיכי עמינו · נשקו בר לבבכם וידא על כנפי רוח נדיבתכם · לכייע לגברא רבא הדין לבא על החתום לקנות מתני הספרים בכסף מלא · למען יבצע מעשיהו אשר היחל רוח ה' לפעמו · ובשם ה' אקרא אל המדפיסים אשר במקומות מפוזרים · איש איש ממלאכתו אשר הם עושים · ואומר ברוכים אתם לה' יהי נועם ה' עליכם · כי מלאכתכם מלאכת הקודש להספיק ספרים לת"ח · אך אשר יעשה לכל נפש היפה ביותר ולא באסור · הוא לבדו יעשה לכם · לברכה ולא לקללה והשמרו לכם מאלות בהר עיבל ארור מסיג גבול רעהו · שלא להדפיס ספר הספרי עם פירוש זה או עם איזה פירוש אחר או בלא שום פירוש משך עשר שנים מיום כלות הדפוס · כי זה משה האיש אשר הוציא הוצאות ויגע וטרח בו · משפטו לשתות כוס של ברכה ממנו · מעמל נפשו ישבע · ועל זאבי ערב גורמי נזק אלו"ת ישא להאלותם ולא ישובו ריקם · ולשומע ינעם ותבא עליו ברכת טוב · וישמח לבינו כי יראו עינינו אך טוב לישראל לפ"ק, יום ג' כ"ו טבת

נאום הק' יהודא ליב מרגליות החונה פה ק"ק בפ"דא יע"א

הסכמת הרב הגאון המפורסם נר ישראל מוהרר נפתלי הירש לבית קצנאלינבוגן אב בית דין ק"ק פ"פ דאדר ולע"ע בק"ק האגנוי בעל המחבר ספר ש"ות שער נפתלי :

כבר אתמהי גברא רבא, ה"ה הרב הגאון המנוח מו"ה אברהם יקותיאל זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פלונסק מכמה גאונים על כי יהיב דעתיה בעודו בחיים להוציא לאורה הספרי עם חדושיו אשר חידש בו והראה בזה עוצם ידו וכחו הגדול בש"ס ופוסקים · וכל אמרותיו המה מיושרים · מפנינים מובחרים · ויהי' תועלת לכל החכמים · כי בו כלל כמים אדירים · אולם לא עלתה בידו להביא בעצמו לבית הדפוס והן עתה קם בנו הממלא מקום אבותיו בחכמה ויראה ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי בחדרי תורה הדרשן הגדול מו"ה משה נר"ו אב"ד בק"ק גומבין ובא לזכות את אביו הגאון זצ"ל להוציא הספרי עם חדושי אביו הגאון זצ"ל לאורה · ואם כי ראיתי גם ביד הרב מהר"ם הנ"ל כמה חידושים משמיה אשר גם המה ראוים להעלותן על הדפוס · אך מניח את שלו ושל אביו קודמת לו · והיות כי ביקש מתני הרב מהר"ם הנ"ל שהיה גם אנכי כטפל לעושי מצוה ולהיות קורא בצדק לסייעו להרב מהר"ם הנ"ל שיוציא מחשבתו הטהורה מכח אל הפועל · לא אמנע טוב מאתו כראוי לגברא רבה דכוותיה · ואסור לכל אדם בגזירת התורה להדפיס הספרי הן עם פירוש זה הן עם פירוש אחר או בלא פירוש כלל משך עשרה שנים מיום כלות הדפוס · ודברי חכמים בנח"ש נשמעים · כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה

יום ג' ח"י מנחם במיש"ר לפ"ק

הק' נפתלי הירש לבית קצנאלינבוגן חונה פק"ק פפ"דא יע"א

הסכמת מחו' וא"נ הרב הגאון המפורסם נר ישראל ע"ה פ"ה כ"ש מו"ה חיים נ"י אוירבאך מליסא אב בית דין דק"ק לונטשיץ

מי מדד בשעלו מים מי שתו נחל אשר לא יעבר · הדריך בנעולים והכהו לשבעה נחלים · וישם נקרות למדבר · גבר חכם בעוז מהלך שבילי הדעת הוליך בתהומות במדבר · וחמש את בני ישראל בחומש הפקודים אשר פקדו את טובו ויראו מגשת אליו כי קרן אור פניו ושמנו אגוה בתוכו כי לא פורש · וסתם ספרי ר' שמעון סתום וחתום הוא בהלף עזקאין · עד שבא אברהם אבי החכמה והתעודה הביע וראה הבין וחקר ועלה בידו ביאורו · אב רם הוא אברהם יקותיאל זלמן נ"י אשר אור תורתו ונשיאותו היה בק"ק פלונסק יצ"ו גאון ישראל וקדושו אשר בתורו נראה אור זרוע לצדיק לדקות אהב ונקרא שם הבאור זרע אברהם זרעו מיוחס אחריו ובשם ישראל יכונה · ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את בנו וישב עם הבאר לחי ראוי להראות יפיו וטובו לבית ישראל · הוא משה ספרא רבא דישראל אשר כתב ספרו וספר אביו המנוח ז"ל · ואשר בנה את בית אביו להקים לו שם בישראל בספר דברי קהלת אשר כבר נתנו שילוחים לבית ישראל · הוא הכובי מחותני הרב המאה"ג פאר הדור והדרו אשר נהג נשיאותו בק"ק גומבין יצ"ו כביר מצאה ידו בחידושי תורתו תורת משה והמה בכתובים לא יצאו המוצלה לבית הדפוס כי בן יכבד אב להקדימו ונהג עין יפה בתורתו את זרע אברהם להנחיל לעדתו בראשיתו · הוא הספרי הקדוש ספיר גזרתו · אשר גם בהיותו לבדו יקר מאוד היה מציאותו · ואף כי עלה זר זהב סביב למסגרתו · ואם כי בד אחד לבדו מבדי זרעו לדוגמת בפרשת נשא הופיע לעיני יפעתו · לבדיה תעמוד לעדה כאילו הפרתי את הבאר הזאת כולה כי בד קודש ילבש ובו רום ידיהו נשא וכל רואיו יכירו כי זרע קודש מצבתו וילא לתלוכה · ויאמר משה שמעו נא המור"ים דומא אני את היהודים פן יכנסו זרים בגבולי ויפשטו את מעילי לכן נגזר אומר מפי גדולי המורים בתלים ומשטח חרמים כי כל איש אשר יעשה כמוהו הן עם פי' זה הן עם פי' אחר או בלא פי' כלל עד משך עשרה שנים מעת כלות הדפוס · ויעבור הגילה על לא תשיג · אלה ישיג והזמן קטוב מפיהם ומפי כתבם · והשומע ישכון בטח אל הרץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל ונחזה ציון קרית מועדינו ובא ארמון על מכונו וה' עלינו יראה · כ"ד המדבר לכבוד התורה פה ק"ק לונטשיץ יצ"ו יום ב' וי"ו מנחם אב תק"ע לפ"ק.

חיים במה"ורר יצחק אייזק זצל"הה מליסא אוירבאך

הקדמה ראשונה

[בזה בעל המחבר הפירוש · אחר שם המחבר הספרי חוקר ודורש : כבר נחלקו בו דשטוים כי לא פורש : ומראה מקום למאן לו יסוד ושורש] :

אמר המחבר מה שרשמתי בפתח השער יגיד עליו רעו שם המחבר וקדמותו · ר' שמעון בן יוחאי סתימתו וחתימתו · האמת שכך מצאתי בדפוס ישן נושן דפוס וויניציאה שנדפס בשנת רנב"ו לפ"ק ונראה מלשונו ששם המחבר הספרי הי' התנא הקדוש ר' שמעון בן יוחאי ונראה שיצא לו כן ממה שאמרו בגמרא דסנהדרין דף פ"ו ע"א סתם ספרי ר"ש ופרש"י ס' וידבר ומשנה תורה ע"כ וכן נראה מלשונו שכ' ר' שמעון בן יוחאי סתימתו וחתימו' אבל הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד החזקה כתב וז"ל רב חבר ספרא וספרי לבאר עקרי המשנה עכ"ל הרי דס"ל שרב חבר הספרי ויצא לו כן ממאי דאיתא ביומא דף ע"ד ע"א דתנא רבה ורב יוסף כשאר ספרי דבי' רב פרש"י דלאו תורת כהנים ספר וידבר אלה הדברים עכ"ל וכ"כ הרשב"ם כתם' בבא בתרא דף קכ"ד ע"ב על הא דאיתא שם תני רב נחמן כשאר ספרי דבי רב וז"ל ספרא דבי רב היינו תורת כהנים ברייתא של ס' ויקרא ושאר ספרי דבי רב קרי למדרש של ספר במדבר תוספלתו מן המתנה עד סוף הספר אלה הדברים ומכילתא דהיינו מדרש אלה שמות מהחודש הזה לכם עד סוף הספר כולהו אקרי שאר ספרי דבי רב ויקיגו דאמרינן בעלמא בתם מתני' ר"מ סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר"ש סתם תוספתא ר' נחמי' וכולן אליבא דר' עקיבא עכ"ל מזה יצא לו להרמב"ם שרב חבר ספרא וספרי וכ"כ בס' שבילי אמונה בנתיב השמיני וז"ל ורב חבר ספרי וספרא לבאר ולהודיע עקרי המשנה כילד הם תלוין במקרא עכ"ל והא דאמרינן סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר' שמעון כבר תירץ ע"ז בס' קרבן אהרן בהקדמתו וז"ל ובסנהדרין פ' אלו הנחנקין סתם מתני' ר"מ סתם ספרא ר' יהודה כו' וכולהו אליבא דר' עקיבא ומזה רצו ללמוד קצת מהחכמים שהמחבר ספרא הי' ר' יהודה ולדעתי טעו בזה שצריך לפרש סתם ספרא ר' יהודה כמו שאנו מפרשים סתם מתני' ר"מ שר"ל שרבינו הקדוש שהי' מחבר משניות כששנה משנה סתמית סתמה אליבא דר' מאיר וכן הכא צריכין לפרש באומרו סתם ספרא ר' יהודה שמחבר הס' כששנה הברייתא סתמית שנאה אליבא דר' יהודה ור"י אליבא דר' עקיבא וזה אבלי הכסת גמור להכריע שרב הי' מחבר הספר ספרא עכ"ל הרי להדי' שהכריע מהא דאמרינן בגמ' כפרא דבי רב שרב חבר ספרא והא דאמרינן סתם ספרא ר' יהודה היינו שרב סתמה אליבא דר' יהודה ה"נ דכוותי' מדקרי לספרי שאר ספרי דבי רב כמ"ש לעיל בשם רש"י ורשב"ם ש"מ שרב הי' מחבר הספרי ומ"ש בגמ' סתם ספרי ר' שמעון היינו היכא ששנה רב ברייתא סתמית אליבא דר' שמעון סתמה כמו סתם מתני' ר' מאיר כנ"ל : שוב מצאתי בס' סדר הדורות אות ה' שכ' ג"כ כל הראיות הנ"ל והביא ג"כ דברי הקרבן אהרן הנ"ל ומסיק שרב חבר ספרא וספרי ע"ש : וה' אלהים אמת · ינחני בדרך אמת · ויצילני מן השגיאות · ויראני בתורתו הקדושה נפלאות · וכנפרים עשות יגן עלי ס' גבאות אכי"ר :

הקדמה שניה

הקדמה שנייה

[בנה בעל המחבר. בשפה ברורה ידבר: ימשיך הדבור: על התעוררת החיבור: סופר תלאותיו אשר עבר בעמק הבכה. ובו ראש על כלה: לערוך זו המערכה]:

אפתח ב דבורי. ר אשית ה חבור. מ ילין אדבר. פני מישרים דובר. בהודאה לשעבר. ואברך את ה' ואומר ברוך ה' אלהי אברהם. אשר בדרך אמת הנחני. ומיושבי בהמ"ד נתנני. ויט שכמי לסבול עול תורה ועזרני. כי אבי ואמי עזבוני. ומעט ימים אשר הכרוני. וספו לתנוחות ועזבוני. ואנכי נשארתי יתום קטן בשנים. לאנחות ויגונים. יושב ושומם. לתשועת ה' דומם. מתאים לדעת ההלכים ס' דרכי. לערוך עלי ערכי. ואנכי בדרך נחני ה' לדבק באהבתו. ולשעשע בנועם תורתו. וישים את חלקי במשוכות אריות הררי נמרים. המה שלטי הגבורים. אשר שמם נודע בשערים. המאירים לארץ ולדרים. גודרי גדרים. ואשא עיני אל ההורים. ואכלתי אצלם לחם אבירים. ושתיתי בצמא דבריהם כמים קרים. עד אשר הייתי הלוך וגדל בתורה. ונתקבלתי לרב ומורה. בשנת זאת חקת התורה. וערכתי שולחני לעטר פתורא. ונתתי דברי לשיעורים. מרביץ תורה לעדרים. ללמוד "" תמידין כסדרן עם אנשים שלמים ולא חסרים. אבל ברבות הימים. נהפכו עלי סדר זמנים. בדכאון לבב ושברונים. אשר הי' לי בנער גידול בנים. וכלו שנותיי ביגון ואנחה. עד כי נפשי לעפר שחה. לעסוק בפרק הניזקי"ן נזקי צרורו"ת. אשר לא ידעתי ספורות. ומי יוכל ספר כל שבר ובדק. אבל אנכי תני ונ"ער תני נזק. וצדיק הוא ה' שופט צדק. ואזכרה מציק אשר קראני. צרות רבות אשר סבבוני. ועל כל זאת אודה יה. אשר אחז ביד ימיני. ויסר יסרני ולמות לא נתנני. וראובן תחילה נאמר. אשר שדי לי המר. ונהפך לאבל כנורי. מה רכו בער"י. סלה כל אבירי כי נגע בע"ר באישון. ה"ה אחי הראשון. האברך המרון הענין. יפה תואר זית רענן. כמוהו מוהר"ר יוסף זלה"ה. ואבי ימינה ולבי עד ואונ"ן: ומספד מר עליו אקונן. כי שקעה שמשו שלא כעונתו ונעשה יום התאונ"ן. ובן מ"י שנה הי' בעת מיתתו. אוי לנו כי אבדה כלי חמדתו. אבל זאת אזעק במר קולי. ואומר אללי לי. כי הלך השכל אחרי הדלי. ותשוש לבי שבת. כי הגעתי לגרת הבת. היא בתי החכמניות והמשכלת מרת רחל תנצב"ה והיא היתה נלעו וזוגתו. ולא האריכה ימים אחרי מיתתו. והשכו המאורית. ויצאה חנם אלו ימי נערות. ונוטל ממני הכבוד והשתייר המרה. ויבא אברהם לספוד לנר"ה: כי מתה עלי רחל הכשרה לפ"ק אבל זאת נחמתי בשניי כי השאיר אחריו ברכה ילד שעשועי' נחמד אף נעים. אשר אמרתי זה ינחמנו. מעצבון ידינו. ומה מאוד הרביתי עליו הגעגועים. בכל שעות ורגעים. ואל ה' הי' נפשי כוסף. אולי ירחם שארית יוסף. לאמר עליו אשר בך ירוחם יתום. ויעלה ויצמח כערוגת הבושם. ולקחתי את הילד לביתי. ושפחתיו ורביתי. וגדלתיו ורוממתיו. והמו מעיי לו ורחם ארחמנו. כאיש אשר אמו תנחמנו. ויאריך ימים להשלים שנות אביו וימי עולמו. והי' שיב"ת ימים תחת אמו. והשבעתיו מטובותי אותו להנק. כאשר ישא האומן את היונק. והרבה יגיעות עמו יגעתי. וב"ה נפתלתי גם יכולתי. כי הביאותיו אל תכלית החמודות. במעלות ומדות. וזכות אבותיו הי' מסייעתו. כי זכיתי לגדל אותו. לראות על ראש שמחתו. ושלמה שמו וב"ה שלימה אמנתו וכל רואיו יכירו כי הוא זרע ברך ה' וסגולתו. ויאמרו כולם הא לכם . . . .

זרע

ויחד קטני ן גדולי ת ורה יתנו אל לבם צרה כמבכירה. כי הראשונה לא פסקה והשניי' אתה וממהרה. ה"ה התבמנית המושכלת בתי כלנועה מרת שרה. אשר ג"כ כבר היתה נשואה לאיש והיתה לפירת תפארה. ואיננה כי לקח ממני נזר ועטרה: ושבעה ברעו' נפש מרה. ויבא אברהם לספוד לשרה לפ"ק ועל דא וודאי קבכינא. כי שר"ה השניי' משכחת את הראשונה. ותורבן ב"ת אחרון חמור: אחותה לצרור צרור הח"ר. כי גזעה לא יחליף ולא ימיר. ולא נשאר אחרי' זרעא של קיימא. ועל זאת לבי יהמה. ואריד בשיחי ואהימה. ולזכר זאת נפשי עגומה. כי לא נשאר אחרי' פרט ועוללת. והגיע הלקותא עד הכלו"ת. כלו ביגון חיי ושנותיי באנחה. ערבה ממני כל שמחה. ונתקיים בי ותם לריק כחכם. הנני לוקח ממך את מחמד עיניכם. וגדל מאוד צערי וכאבי. כי נלקח ממני חמדת לבבי. ולמשמע אוזן נפשי דאבה. וכבר תשש כחי כנקיבה. אבל כבר אמרו מברכין על הרעה כעל הטובה. וחסדי ה' אזכיר תהלות. כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות. ומה לי לזעוק בקול מרה. נחפשה דרכינו ונחקורה. ועל חטאיי לבי דוה. כי מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה. אשר ברוח פיו כל צוואי"ו. ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. אבל בכל זאת לא שב אפו ממני. ועל אלה אני בוכי' ותרד מים עיני עיני: כי עדיין על הראשונים אנו מצטערים. והנה דבקו זה בזה הצערי"ם ואכלתי לחם דמעתי. כי נלקח ממני בן זקונים שלי הנולד לי לעת זקנותי. והוא הי' בר חכים בחכמה ותבונה. ונולד בליל ב' דר"ה תק"ל במגיינצא. ושמואל בקראי שמו ע"ש שמואל הנביא. ולבו הי' כלב האריה ולביא. אשר אמרתי בצלו נחי' כי לו נאה ולו יאה. ובילין בולין מקטפין ידיעא. וכל אנשים אשר היו תמהי"ם לראותו. ומתאוים לחכמתו. ובעו"ה לא זכיתי לגדל אותו. ועוונותי הטו אלה מוסיף על הראשונים. כי עזב אותי לאנחות ויגונים. ובעון האבות בנים מתים כשהם קטנים. כי עדיין נער לימים הי' ולא לבש לבוש השנים. ובחושך שמו נתכסה ונפשו לא תלין. ולו יאמר אדם לחבירו בע"ר לי המקום שאלין. אבל מה אגידה ואדברה. זבחי אלקים רוח נשברה. וחלילה להרהר אחר מדותיו כי מה' היתה זאת לכפר לאיש איש על חטאותיו. והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו. ואף אנכי בה' שמתי בטחוני. מצרה יחלצני ועונותי יפדני. כה אמר ה' אשר פדה את . . . .

אברהם

זאת ל כי מ אוד נ אנח ונפשי עלי דאבה. כי זנח משלום נפשי נשיתי טובה. כי אמרתי מחשכי עיני תאו"ר ישועתינו קרבה. קויתי לשלום ואי"ן טוב לפיתי לטובה. ותוחלתי מאוד נכזבה. משושי נהפך לאבל ושמחתי ערבה. והבט עיני בצערי ומאור עיני כבה. כי הנה אשמע אחרי קול זוועות. בישראל בפרוע פרעות. כי ניטל ממני כבודי ותרים ראשי. ה"ה בני ידיד ה' וידיד נפשי. ופ"ז עפעפי יזלו מים ועיני מקור דמעה. על בני החריף המפורסם מוהר"ר שלמה. זכרונו לעולם הבא. וה' הצדיק ולנו הדבה. כי ע"כ באה אלינו זאת הצרה ומדהבה. וראוי לקבוע עליו בכיי' לדורות. כי אספוני רבות צרות. ומעט הימים אשר חי על פני האדמה ומת בימי הנערות. כי בא השמש בצהרים ובן עשרי' הי' יום סג"ל אלו המאורות. ואם אמרתי אספרה לא כבוד שמו ותהלתו. לספר שבחו אף במקצתו. מגודל חריפותו ובקיאותו. תקצר היריעה מהכיל אותו. וכבר נודע ונתפרסם שמו בקהלות. בחידושיו הנפלאים והנוראים נורא תהלות. כלא הם כתובים על ספר דברי קהלת. [נדפס זה יומר מע"ו שנה] והעידו עליו חכמי הזמן בלשון מדברת גדולות. וכולם יוצאים בשיר ומשבחין בשיר המעלות. וכבר נתמלא העולם אורו. ונתפשט ברוב המקומות ספרו. אבל גם שש רק אפס קצהו תראה כי לא הספיק בחיים לגומרו. ונדפסו הדברים לזכרון נשמתו לשמו ולזכרו. וזכור אזכרנו מדי דברו. כי פנה ממני זיוו והדרו. ומי יתן ראשי מים ואבכה בקול יללה. על האי שופרא דבעפרא בלה. ואספוד את נפשי כנוס התנים. כי אחזוני חבלים וצירים. הרוני לענה השבעני במרורים. נקרע לבבי לגזרים. נתפרקו עלי כל איברים. לעמוד בין הפרקי"ם על כל פר"ק תקיעה וקול תרועת שברי"ם. ועל זאת אתפלל לה' אדון כל יצורים. החופש חדרי בטן ובוחן כל סתרים. ובמר נפשי אשפוך שיחי המרורים. ואבכה ואומר בניי היכן הם בניי היקרים. אתה ה' רב חסד נא גמור חסד לנשארים. כי גדול חסדך לדור דורים. ומה יעשה איש נאנח מצערותי"ו בשמלותיו צרורים. האנוש מאלוה יצדק. ומה אשוע ואזעק. ואם גרוני פתוח כקבר. האם מפושהו יטהר גבר. והצור תמים פעלו. לשלם לאיש כמעללו. ועונותי הטו כל אלה וחטאתי מנעו הטוב ממני. לעינינו עשקו מלינו. ומוקנים אתבונן ליקח ראי' מיעקב אבינו. כי הוא הי' מובחר שבאבות וגדול במעלה. ואעפ"כ אמר כי ארד אל בני אבל שאולה. כי סימן זה הי' מסור בידו מפי הגבורה. אם שתילי זיתיו בחייו אחת מהנה לא נעדרה. יגלל מגיהנם ועברה. ואם בארזים נפלה שלהבת ואחזה במדורה. מה יעשו אזובי קיר המלאים עון ועברה. וזאת בזכרי אזעק במרה. ואבכה במר נפשי. ושקוי בבכי מסכתי. ואכלתי לחם דמעה עם שוס. בעל בכי הלך ילך ובכה נושא משך . . . .

זרע

ברוך ר חמי ה' בטחתי. קוה נפשי לה' ולדברו הוחלתי. כי קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. דלותי ולי יהושיע. וישוב נא אפו ותנחמני. וזרוע ימין חסדו יאמצני. אבל אמרתי מה לדקי כי אתהלך לפניו. ובמה יתרצה עבד אל אדוניו. לבקש על גלויו ונסתריו ומצפוניו. ואם אמרתי לקיים מה שכתוב בספר. הלא המה ספרי המוסר. אשר גדרו גדר על תיקון המעשים. לתקן בכמה תעניתים וסגופים. ה' יודע כי הנה נא זקנתי ואיש שיבה. וקשה עלי כח הסבל מעול המדהבה. ומתש גופי נפרך פרכא דדאב"ה. וכבר תשש כחי כנקיבה. וכלו ביגון חיי וכושלי ביתי נחרבה. ואם אמרתי עוד מעט והייתי לאיש תוחלתי נכזבה. כי כבר עברו ימים וימי שני מגורי מעט ורעים המה ולא ראו עיני טובה. ולא אוכל עוד לצאת ולבא במלחמת חוב"ה. חובת הגוף לשלם לילך בדרך ישרה והרובה. אבל זאת אמרתי גרסה נפשי לתאוה. לגרסני באש תורת ה' הלא כה דבריו כאש להבה. ואורייתא אגוני מגנא ואצולי מצלי ללמד עלי זכות ולא חובה. ויהי' לרצון לפני ה' מעט אימורין שלי והמועט יחזיק כמרובה. כי מה יעשה אנוש ויגלגל מלהט יום הבא. כי יקום וכי יפקוד אל משפטיו תהום רבה. ה' נצב לריב עמו המה מי מריבה. ויהי כדמעי להאי מקרה בכי כולי האי ואולי יש תקוה. וזאת אמרתי כמה גדולים דברי חכמים. אשר דבריהם מאירים ומשלימים. והורו לנו דרך ישר לילך באמת ובתמים. וחבלים נפלו לי בנעימים ואמרו בזוהר ז"ל ר' יוסי הוי אזיל באורחא פגע בי' ר' חייא א"ל האי דאוקמוהו חברייא דכתיב בעלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה. אמאי בגין דד"ת סלקין על כל קרבנין דעלמא דכתיב זאת התורה לעולה למנחה שקיל אורייתא לכל קרבנין. א"ל הכי הוא וודאי דכל מאן דאשתדל באורייתא אע"ג דאתגזר עלי' עונשא מלעילא כו' ניחא לי' מכל קרבנין והאיא עונשא אתקרע ובגין דילפי בה לשמה וקב"ה אתפיים בהדי' עכ"ל ובשמות רבה ז"ל. אמרו ישראל רבש"ע עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות. א"ל דברים אני מבקש מכם ואין דברים אלא דברי תורה ואני מוחל עונותיכם עכ"ל ע"כ אמרתי גם אנכי לילך בעקבותיהם. ולקיים דבריהם. ולשעשע באמריהם. ולדרוך בנתיבותיהם. ולבחור בדרכיהם. כי התורה הקדושה מקוה טהרה. ולכל בעלי תשובה מזבח כפרה. ואעלה את חידושיי על שולחן טהרה. ובעדותיך נגד מלכים אדב"ה. וממרום יופיע עלי נהורא. ואבטח בה' עוד ומגיני ביום צרה. הוא יהי' לי לעזרה. למבני ית היכלא דאורייתא באבני שישא ומרמרא. פתוחי חותם קודש אבני שוהם. וה' בגוסדו יגלה לי סודו לעשות איזה חבור סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. וה' אמר המכס"ה אני . . . .

אברהם

מ ו ש תים ה שמעני את קולו ליי"שרני. על משכבי בלילות סליקו רעיוני. לזכות את הרבים באיזה חבור וגם אותי לזכני. וחקרתי ודרשתי ושאלתי את פי החכמים אשר קדמוני. להיות חוב"ר חבו"ר ולשאול בא"ב בחכמה וידעוני. וסעיפי רעיוני השיבוני. ועם לבבי אשיחה ויחפש רוחי בקרבי. ואשמע קול באמור אלי שובי שובי. כי לא ידעתי אל מי מקדושים אפנה ועל איזה מהם אדבר. ועל איזה מהם אחבר. אם בגמרא ותוספות לחפש מטמונים. למשוך בקושיות ותירוצים וחריפות שנונים. במראה אופנים שונים. לחדד תלמידים הגונים. אבל בענין זה כבר מלאה הארץ מפרשים ראשונים. וחדשים גם ישנים. ולא יספיק לעין הרואה עדן עדנים. לעיין בכל המפרשים בזמן ומנים. והוא רק בלבול המחשבות והחזיונים. ואסתגי לן בקמייתא מפרשים הקדמונים. הנחמדים מזהב ופז ואדרכמונים. ואם אמרתי לחבר איזה חבור בפוסקים על הראשונים או על האחרונים. גם מזה כבר נדפסו

הקדמה

נדפסו חבורים רבים זה מזה שונים. ספרים יקרים מפנינים. ובפרט האידנא נסתמו המעיינו"ת לעיין בפוסקים ראשונים. וכל א' שולחנו ש"ע בביתו ורבו הפסקנים. והידעונים מתנשים וכמורים מרובים עם המור"ס המורי"ם בחלים שונים. ורבתה הקנאה והשנאה לבלוע זה"ז כתנינים. קולס ככחש ילך ראש פתנים. ונערים ילבינו פני זקנים. גם את האבו"ת והידעוני"ס. ונפישי רמאים והגסים לבעונים. מנוערים מטוב ומהכמה ריקנים. ואינם מבקרים בין טוב לרע להתבונן בדרכים מתוקני"ס. ותגף לפניהם יבא להכביר להם פנים. ועל שמועות רעות אחת עולים. ועת עיניהם מראות כי שכן עליו עננים. והן אחת אמרתי אמרה לפי תמסום. שלא לדבר בהם במאום"ס. ואף לא לספר בגנותם. וכל אשא על שפתי את שמותם. אבל מחמת שהלו"ם נכים נראו בהר"ם בין עיניהם וראיתי אנשים. והם כת המתעקשים. לוחשי לחשים. על ספרים חדשים. ועל מעשה הפירושי"ם. כשעותם עם הגדול יואל מפור"ש. אשר קם א' לעשות מסברת מעשה ארש"ת על איזה ספר קדמון לעשות פירוש. יאמרו מה לנו בספרים חדשים. גם רחב גם פירושי"ם. כי ברוב החידושים יתבלבלו החושים. והם בונד"י עם הארץ העושים מדר"ם לפירושי"ם. ויאמרו כי כבר לכם פתות בחכמה וגם אנהנו כהלץ חושים. ומתעוללים עלילות בלשון מדברת גדולות. וכלפי נופלה מזרקים מילו"ת. מילי דכדיכא. תוכם רצוף איב"ה .. מחמת הקנאה והתאוה. לאשמע אוזן נפש דאו"ה. וכל תפלם לקנות שם ותפארת. ומחמת זה האמת נעדרת. והתירה חגרה שק ותאמר לו תראוני שאני שחרחורת. גם אם אמרתי לחבר איזה חבור בענייני המוסרים. דבר המוס"ר ללב ונאמר בו וירא"ה ולהרבות סייגים וגדרים. גם בזה רבו כמו רבו הספרים. ובפרט כי כבר אמרו קסיט עלמך ואח"כ קסיט אחרים. יהלואי למדו בספרי מוסר הראשונים והיו בדבריהם נזהרים. אשר האירו ברקם תבל להאיר במחנה העורי"ם. ויפתחו עיניהם ויראו דעת את ה' בלבות בריים. ואם אמרתי לחבר איזה ספר על דרושים. כבר רבו הדרשנים וכל א' דורש אל המעשי"ם. לבתנאות בדברים נאותים. ובפרט עיקר עסקם לעסוק בחריפות של הבל. לקשור כיתא בכימא וחבל בחבל. להראות כבודם לפני יושבי תבל. נובל גדול עונם תנשא וכי נפש הוא חובל. אשר בוני' רקיע של בוא ושל הבל. ע"כ אמרתי בקהלם אל תחד כבודי ואני אהי' סניף לראשונים. לפרש דבריהם ולהסיר הקמשונים. להדש אור תורתם. ולהקל מכילותם והנה התבוננתי בספרים הקדמונים. מכל אשר הי' לפניי תונים. אם יש איזה ספר אשר דבריו צריך פירוש לבאר. והל עליו חובת הביאו"ר. וה' את עיני האיר. וינעתי ומצאתי את שאהבה נפשי ראיתי. והיא כפורחת מלא כף נחת. שלשה המה מטיבי לכת. בקנה א' עולה. ליטרים נאוה תהלה. ה"ה מכילתא וספרא וספרי. הכליתה ידם גם עשתה פרי. והנה הראשון האדם הגדול בענקים. פירותיו מתוקים ה"ה הגאון הקדמון מוהר"ר אהרן אבן חיים זלל"ה אשר חבר ס' קרבן אהרן והוא פי' על הספרא. והוא חבור גדול ונורא. נפקין מפומי' זקוקין דנורא. לפנת פענת מגלה עמיקתא וטמירא. שמעתתי' מרפסין אגרא. מפסט הקמטים כפירושו הנאה וזייר לו פשיטותא דספר"א. וכילי עלמא כתרי' גרירא. וכל מי שלא ראה פירושו כאלו לא טעים מידי בספר"א. מראה מקום לכל גד אב"ע גמרא ואב"ע סברא. ולהגיד שבחו של אהר"ן שלו סנה לתלמידיו. פרקי נאה יאירו פרקי"ו תבל ודברי פי חכם ח"ן ירבה וח"ן יפרוץ פרוץ מרובה. על העומד במקום תור"ה. וגופו נוטה חוצה לו הוא הסובב את כל אר"ש הסו"ר מקום. שאסר"ו חכמים והוא תפארת ישראל והדרו. ברא שהקים במאמרו. יציץ ויפרח כתמר סוכל כל במאמ"ר ודש מבפנים וזורע מבחוץ על כל מים מי מעיינות. בבקעה ותהומות. כבנות עלי נהר. נוכח פני יושבי שער. אשרי זורע על כל מים. הנשר הגדול בעל כנפיים. אילנא דחייא עומד בתוך הגן עץ החיים. אשר בו פרי עץ זורע . . . . . . זרע

ודע דבוחן תרים פתח לי פתחי שערים. ויאמר אלי לאמר קום עלה לך נא אל הגברים. כמה אנשי השם הגבורים כי מקום הניחו לך להתגדר גדרים. ולא להנס מזורה הארשת שפתיך לפרוש מכמורים. שוט אנייך בלב ים התלמוד לצלול במים אדירים. ואז יגלה לך נעלמות וצפונים מסתרים. כי לא נגמר במילואם וטובם כל חלקי שלשה ספרים. להיות ערוכים בכל ושמורים. כולם אהובים כולם ברורים. לבאר דבריהם בביאורים. והראשון בעל קרבן אהרן. לא נמצא פירושו כא' על הספרא. ושייר' ביני חיטי הועא דתכלת"א. והוא פי' על המכילתא וגם על הספרי לא חזינן מהכרתא. כי אף אמנם ראיתי להגאון בעל קרבן אהרן הנ"ל כ' בסוף ספרו בהתנצלות שלו וז"ל ומהאל יתברך אשאל ואתחנן יתנני לחן ולחסד בעיני כל ויעזרני להוציא לאור יגיע כפי ולהדפיס פי' מכילתא וספרי עכ"ל והנה רבו שנים והלכו דורות. ועדיין לא נראו המאורות. לראות פירושו על שני ספרים הנ"ל והנה זרחה שמשו של משה הר' הגאון מוהר"ר משה זלל"ה מאמשטרדם. אשר חבר פי' על המכילתא וקראו בשמו הנאה זה ינחמנו. והנה גם הוא מספיק להנשי דורינו. לאהת בו ידי תוביתינו. לפי תולשת דעתינו. והנה אביו הגאון מוהר"ש ז"ל שם בהקדמתו. תזל כטל אמרתו. כ' וז"ל וכן ראיתי בס' קרבן אהרן שכ' שחבר פי' על המכילתא ובוודאי יש עוד כמוהו אלא שלא זכו שיצא פירושם לאור ולהטות ממנו ולא אסתייע להם מילתא כמעשה דשמואל ירחינאה. שראה ספרא דאדם קדמאה. שכתוב בו דור ודור ודורשיו כו' וזכה בני הרב מוהר"ס ז"ל לזכות הרבים וזכות הרבים תלוי בו עכ"ל ואף שהרב הנ"ל לא האריך בפלפולים. אעפ"כ דבריו מועילים. והוא פי' מספיק על המכילתא. והנה ראיתי שם בהקדמתו כ' עוד וז"ל והנה אקוה שיהי' לרצון מעשה שלי לפני ה' ואדם. וכאשר אראה שמצאו דברי חן בעיני המעיינים אוסיף שנית ידי להדפיס גם החלקים אחרים בס"ד עכ"ל והנה הביטו נא וראו בפתח השער של ס' קרבן אהרן הנ"ל שנדפס בק"ק דעסויא בשנת תק"ב לפ"ק כ' שם וז"ל ובאשר שזה קרוב למאה וחמשים שנה שנדפס ס' הנחמד הזה עכ"ל וכ"כ בפתח השער של ס' זה ינחמנו כ' שנדפס באמשטרדם בעת רצון לפ"ק וכבר חלפו ועברו כמה דורות. ולא נמצא על הספרי שום מפורש. ולא קם כישראל א' לעשות עליו פירוש. ומחמת זה אין העולם נהגים ומשתמשים לאורו. כי הרבה מקומות יש בו שצריך להאריך בביאורו. ועיני המשוטט בספרו. יהי' לו דבריו כאוצר בלום. וכסומא שלא ראה מאורות מעולם. ויהי' בעיניו דרכי נסתרה. כעטלף שלא ראה מעולם אורה. ועם כי דבריו מבוארים לגדולי תורה. אבל מה יעשו שאר עמא דברא. אשר אטומים לבם ודעתם חסרה. ע"כ קמתי אני בעזרת צורי וגואלי. להדפיס ספר ספרי זה עם פירוש שלי בס"ד לזכות לבני גילי. כי אמרתי חלקי אמרה נפשי חלק שנפל בגורלי. כי כבר ידוע כי כל אדם בעה"ז בחידושיו מעליה תוקו. מה שקבל תורה מסיני לגורלו וחלקו. כי כל נפש קבלה שם חלק תורתו. אשר יהי' לו לבדו ואין לזולתו. ולא יחליפנו ולא ימיר אותו. כמבואר באלשיך בנוסם אמרתו. שם על מאמרם ז"ל ת"ח שמת אין לו תמורתו. וכבר הבאתי דבריו בס' דברי קהלת שם בהקדמתי. ואין מן הצורך עוד להעתיק שנית דבריו. וכל מי שעינים לראות שם עיי"ן לו עיין עליו. וחבלים נפלו לי בנעימים. לחבר פירוש גם על ס' הספרי ויחדיו יהיו תמים. עם פי' המכילתא והספרא הקדומים. ויעלה ויצמח הזריעה אשר זרעתי והנטיעה אשר נטעתי נטעי נאמנים. ויעלו דבריו חן למעלה ולמטה תנן ה' את עבדו דברים יקרים מפנינים. והיום יפתחו שלשה ספרים. ה"ה מכילתא וספרא וספרי כולם ברורים. מזהב ומפז יקרים. עם פירושים נחמדי' וביאורים. ומאליו יקרא ויד כל אדם כי ילקטו אמרים. ובריך רחמנא דיהיב לן אורייתא תליתאי כלילא דמלכותא. אגודתו על אר"ש יסדה אין אגוד' פתות משלשה. ספרים נכתחים. עם פירושיהם שמורים וערוכים. והנה שודנו עומד לפני ה' ויתפלל ויאמר אתה ה' צורי מחסי ומצודתי חזק ואמץ ברכים כושלות וגופי אשר נחלתי. כי הרבה יגיעות יגעתי בספרי זה ויגעתי ומצאתי. ולילה כיום יאיר לי אשר לא יום א' ולא יומים נדדתי מעיני שינתי. להוציא מכח אל הפועל מחשבתי אשר דמיתי. פירושי זה על הספרי אשר יגעתי בו וטפחתי ורביתי. ולא בצדקתי וביושר מדתי. לחבר פי' זה זכיתי. כ"א זכות התנא הקדוש רבי שמעון בן יוחאי ע"ה היא שעמדה לי בעזרתי. אשר יגעתי לפרש דבריו וחבורו הטוב לעיני כל הגליתי. ואשר לא בא בכל קירתי. לא יאומן כי לא יסופר מגודל יגיעתי: וההלאה אשר נלאתי. ותהי זאת נחמתי. לתקן בזה את אשר עויתי. ואת פני ה' חליתי. אליו פי קראתי. קבל הגיון לבי ושועתי. ראה חברון לבי ושיחה בנלחך דמעתי. חזקני ואמצני נא לעת זקנותי. ולא ישמע עוד בכי וזעקה בביתי. ושמור נא בניי ובני לאן מרעיתי. וישמע ה' בקול אברהם ויאמר אליו ראיתי את כל עמלך. יפה את כולך. אנכי מגן לך. אל תירא . . . אברהם

ועתה אפרש שיחתי · ואודיע תועלת פירושי · ואגלה הדר כבודו · לכל מבין יסודו · למען ידעו כולם משפט הספר ומעשהו · וכל מעיין בו יסובבהו יבוננהו · והרוצה להשכיל ולהבין רב התועלת · אז יעלה ויבא באלה רום שבע מעלות :

המעלה ראשונה

ראשון תחילה נאמר. כראיתי ספר הספרי הקדוש הזה. מלבד שאינו בנמצא כלל כי זה יותר משני מאות וחמשים שנה אשר נדפס בווינצי"יא ולא נמצא מהם כלל אפילו אחד בעיר כי הישנים ספו תמו כנגד אכלו עש ולא נשאר אפילו הבלאות. והספרי בעצמו הוא יקר המציאות. אבל גם אותו המעט אשר נשאר זעיר שם כסו פניהם חרולי הטעיות. ושנוי הנוסחאות. וחלופי הגירסאות. וכמה תיבות ושורות חסרים. וכמה מהם מיותרים. וגם הרבה שורות שלומות. חליפות תעורבבות. המעיין ימצא כן הרבה כאלה. עליונים למטה ותחתונים למעלה. ודבר זה שכיח כמה פעמים. וזה יעור גם עיני חכמים. אשר לא יוכלו להביט אל הספר ואל טוב מראיתו. ולעמוד על תוכן כוונתו. ואמנם הסיבה לזה לרוב הטעיות שנפלו בו כבר כתב הגאון בעל זה ינחמנו בהקדמתו לספר המכילתא [כי מכותלי כתבו ניכר שהעתיק המכילתא ג"כ מדפוס ווינצי"א הנדפס שנת ש"ו לפ"ק] וז"ל שם וזה בא ע"י שזה הספר נתחבר זמן רב ונעתק מהעתקה להעתקה. וע"י כן נפלו בו כמה טעיות וגם מחמת יושנו נטשטש הכתב עד שלא היו יכולין לקרות אותי בטוב ואח"כ כשבקשו להדפיסו המעתיק הגי"ה לפי אומדן דעתו ושגג מאוד כו' עכ"ל וכ"כ בעל זקוקין דנורא בהקדמתו לספר תנא דבי אליהו כאריכות שמטעם הנ"ל נשתבשו הספרים הישנים. ועלו כולן קמשונים. ע"כ אנכי הצעיר ודל בשכלי. חלקי אמרה נפשי. ובה' אלהי אברהם בטחתי. ועל תיטב החבור הספרי של התנא הקדוש רשב"י ע"ה חמלתי. להסיר מכשולי הטעיות שנפלו בו יגעתי. וכאשר יגוע בכברה בררתי. ובכור הבחינה הכל בחנתי. סגים מכסף הוצאתי. וערבובי הנוסחאות לבלתי היות שם ער"וב הפליתי. ומן השמים סייעוני יגעתי ומצאתי. ולא לגדולים ממני היתה מחשבתי. רק להועיל לבני גילי היתה כוונתי. והמשכיל במהרה יבין תועלתי. וזה מלאכתי אשר עשיתי. לחפש ולבדוק בחורים וסדקים. ולשוט אניות בלב ים התלמוד מים עמוקים. בכל מקום אשר הובאו ברייתות הספרי הנ"ל בתלמוד ובמדרשים ובילקוטים. וגם חפשתי במטמונים. בתוספתא ומכילתא וספרא בתורת כהנים. וגם בפרש"י ותוס' וברמב"ם ונושאי כליו ושאר ספרי הקדמונים. אשר הביאו ברייתות הספרי במקומות שונים. לא אצלתי עיני מהם לחקור ולעיין בכולם על הראשונים ועל האחרונים. גם בלילה לא שכב לבי בשעה שבני אדם ישנים. אתן לא נתתי שינה לעיני ולעפעפי תנומה. עד אמצא מקום לברר הגירסא הנכונה. ולבאר ולפרש תוכן הכוונה. בעזרת החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. ולעשות הגהו"ת על נוסחא הישנה. אבל כאשר באתי לכלל זה אל המקום אשר ידי מגה"ת. יראתי לגשת אל הקודש ולסמוך על דל שכלי דעת מכרעת. כי ידעתי מך ערכי עלי ואנכי תולעת. ולדבר גדול כזה לשנות ולהעמיד נוסחא בדברי התנאים. צריך אסיפת חכמים לאסוף מלא הרועים. רועי ישראל להציע ולפרוש השמלה לעין כל רואים. ולהראות הטעות

והתיקון

הקדמה

והתיקון ולומר לאו וראו אם נמחה אבן הטועים. ותה יעשו תלושי הרואות כמוני היום אשר במחשכי הזמן מובאים. ותלאות הזמן הם העומדים על הפקודים ויפקדם בתלאי"ם. ע"כ אמרתי מזקנים אתבונן לפשוט ידי לחתור חתירה. להמציא בזה דרך ישרה. כי הנה ראיתי בהקדמת ספר זקוקין דנורא. שהגי"ה ספר תנא דבי אליהו. העמיד נוסחא ישנה בפ"ע פרק א' שלם. ואח"כ העמיד פרק הקוא נוסחא חדשה וכתב שם ע"ז טעמו ונימוקו עמו וז"ל. הראשון כדי להכיר יתרון האור מתוך החושך. כי אם אין חושך אין ניכר מעלות האור. אלא מתוך פחיתות החושך ניכר יתרון מעלות האור על החושך. כמו כן מתוך נוסחא ישנה המשובשת ברבוי הטעיות והפוכים וחסירות ויתרות אז ניכר מעלות המוג"ה בס"ד. שנית כי ידאתי מאוד לשלוח יד בדברים הקדושים של הנוסחא ישנה לבטלה ולעוקרה לגמרי כי שמא נוסחא הישנית היא נוסחא אמתית. ואני טעיתי בחסרון שכלי שלא הבנתי נוסחא ישנה על בוריו. לכן וע"כ אני מזהיר באזהרה גדולה עצומה ונוראה כו' שיעיין תחילה בנוסחא ישנה בהשקפה גדולה כו' בישוב הדעת ובמתון כו' ואם לא יוכל ליישב הנוסחא ישנה אז הוא יוצא ידי שמים והרשות ניתן לו לעיין בנוסחא חדשה והטוב בעיניו יבחר וכן היה מתיירא כו' הגאון רבינו יעקב שו"ר זו"נא כ"ן כו' עכ"ל ע"ש שהאריך בזה. אמנם הדרך הזה טוב וישר היה לבני דורו. אשר עול הגלות אז לא היה כבד כ"כ בעולמו. וכח הזוכר היה מחזיק עדיין כתומו. וכשהיו קוראים פרק א' בנוסחא הישנה. היה זוכרו כאשר יקרא אח"כ פרק מנוסחא חדשה עם שיהיה לאחרונה. והיה יכול להבחין ולשאול בין הפרקים. לעלות רום ולירד עמקים. ולברר וללבנם שבעתים מזוקקים. אבל בדורותינו. אשר בעו"ה תשכת הגלות גבר עלינו. ונפשינו יבשה וגם היא נחרבה. והשכחה קמ"ה וגם נצבה. ומדעת ומזימה אנו נבערים. והזכרון תרו"עה ושב"ריס. ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים. ואם אמרתי אציגה נא כל נוסחא בפרק בפ"ע. ינועו אמות הספי"פים מקול הקורא. ויתבלבלו רעיונים. וילאה למצוא הפתח והדרך הישרה. כי טרם יבא לעמוד על הפרק והגהותיו הבאים אחרונים. כבר אבד זכרו ממנו ואין זכרון לראשונים. ונראה כי מפני זה התחכם הגאון בע"המ זה ינחמנו בפירושו על המכילתא וז"ל יועצוני כליותי שטוב להניח הנוסחא ישנה כמו שהיא ולכתוב הג"ה בתוך הפי' בלשון הכי גרסינן וכתבתי הגירסא נכונה לפי דעתי ואם ייטב הדבר בעיני המעיין שכוונתי לגירסא אמתית יברכני ע"ז. ואם לאו שלפי סברתו לא כוונתי יפה וצריך להיות גירסא אחרת או שאפשר לו בדעתו הרחבה ליישב ולקיים הגירסא ישנה הנני אפר כירה מוכן הוא לבטל דעתי מפני דעתו וקבל שכר מן השמים על אשר טרח לקיים גירסת הספר עכ"ל. אמנם גם דרך זה עמל הוא בעיני המעיין כי טרם ימצא בפירוש הגירסא הנכונה. יהיה נאחז בסבך רעיוניו לשוטט בכל פינה. ע"כ אמרתי שלא לעשות כמעשיהם. ובחרתי דרך הממוצע משניהם. כדי להקל על המעיין ולעשות עמו בטובה. והלל הטעיות הגהתי התיקון בגדו וסמכתים ברוח נדיבה. וכאשר יהיה המעיין נבוך ברבוי הטעיות שבו ולבו הולך שובבה. הוריתיו דרך תשובה באותו מקום ובאותו פרק ימצא הנוסחא חדשה אשר הוצאתי מקדמונים בסוד קדושים רבה. והצבתי לזה ציונים. ומסרתי להמעיין בזה סימנים. כי במקום שראיתי טעיות תיבות או שורות. מחולפות או חסירות ויתרות. העמדתים בין שני חצאי לבנה. כזה ( ) להיות לאות כי הוא טעות וידמה בעיני המעיין כאלו איננה. ומה שהוספתי ותקנתי העמדתים בין שני חצי אריח רבועים. כזה [ ] והיו לאות כי דברים אלו שנתוספו ראיים להיות קבועים. ובתוך דברי הברייתא הם מובאים. וכאשר ירצה המעיין לדעת ביאורו. ולעמוד על מקורו. והביט אל הפירוש אשר סביב בתו עליו ימצא די מחסורו. ובדרך זה דעת לנבון נקל איש כפי מהללו. ישכיל ויבין בדעו ושכלו. כי יראה לפניו הטעיות והתיקון יחד יעמדו למולו. ואם דעת שכלו רחבה יקח את אשר יבחר לו. ויעשה אשר יבחר בעיניו. ויקרב את אשר יכשר לפניו:

המעלה השניה

כי מלבד אשר בג"התיו להסיר רב הטעיות שבו לסקל המסילה. ות"ל תקנתיו אנכי תקנתי עמודיה סלה. עוד זאת הטבתי אל המעיין. כי אל כל המקום אשר נלאתי ברייתא דספרי. ביש התלמוד בבלי וירושלמי ותוספתא ומכילתא וספרא תורת כהנים. חפשתי ג"כ ברש"י ותוס' והרמב"ם ומפרשים והרע"ב ויתר פירושי הקדמונים. וטרחתי והקרתי ודרשתי לחפש פירושיהם במסתרים ובמטמונים. וראיתי להעתיק על כל ברייתא ומימרא פירושו עמו כאשר מצאתים בספרי הקדמונים. והמעיין כבר ימצא לפניו כל פירושים הראשונים. הכל ערוך לפניו יחד נכונים. וכבר ג"כ הוסרו הטעיות מלפניו לנחותם בדרכים מתוקנים. וגם אותן ברייתות אשר לא הובאו בש"ס והובאו בשאר מדרשים וילקוטים חפשתי ג"כ במפרשיהם. להעתיק דבריהם. ולהביא פירושיהם. ושתיתי בצמא את דבריהם. בפרט הגאון הרא"ש ז"ל אשר זה דרכו להביא ברייתות ומימרות הספרי בספרו בכל מקומות מושבותיהם. ודבריו ופירושיו האירו עיני. ותרס ברא"ש קרני. ישלח אירו ואמתו המה ינחוני. ועל נתיבות פשט הספרי יעמידני. ומחכמת פירושו יבינני. ואחריו החזיק מגן בעדי ה"ה בעל מגן אברהם ז"ל בספרו זית רענן פירושו על הילקוט הוא החזיק ביד ימיני. ויורני מדרכיו ונלכה באורחותיו ומתורתו ילמדני. אשר ידו פרש על כל מחמדי ברייתות הספרי ומנופת צוף אמרותיו המתקני. ויורני ויאמר יתמך דברי לבך עלה וגם תוכל לפרש פירושך עליהם כי פתחתי לך שער להבין דבריהם. והרבה פעמים הביא ג"כ תפי' ספר ברית אברהם. ועם כי ספר זה אינני באמתחתי. זולת מה שהעתיק ממנו בספר ז"ר ראה לבד זה מצאתי. עכ"ז בדבריו הבינותי. ולאור תורתו נהניתי. ואחר היגיעה בהם ת"ל יגעתי ומצאתי. וה' בחסדו היה לי בעזרתי. חלקי אמרה נפשי להוציא פירושי זה אשר טפחתי ורביתי. ואודה ולא אבוש כי לולי הגאונים הרא"ש וז"ר הנ"ל לא יכולתי לעשות מה שעשיתי. כי נר לרגלי היה דבריהם ואור לנתיבתי. ולולי הם פתחו לי שערי אורה להורות לי דרך סלולה. הייתי כעור מגשש באפילה. והם דלו לי ואשכחנא מרגניתא נביט ועולה. וכבר האירה הארץ מכבודם ואור תורתם על כל בני יושבי תבל כולה. ולאור תורתם נלך והמה לנו לנס ולתפארת ולתהלה. והנני בא להתנצל א"ע ברתת וחלחלה. אשר ימצא המעיין בפירושי זה כמה השגות עליהם וביותר על הגאון ז"ר אשר ל"ו תשיג ידו בתור"תו. חלילה ח"ו לומר לגרוע מעלתו. ולחשוב חלילה כי חכמתי יותר ממנו. כי אנכי מכיר ערכי. וידעתי האמת לאמתי. כי קטנו עבה יותר ממתני. ומה אדע אשר לא ידע. והוא אמנם הנשר הגדול בעל כנפיים. ורוחב בינתו יעלה השמים. ורום ידיהו נשא בתעמקי ים התלמוד והפוסקים ידו בכל בחריפות ובקיאות ברוחו פי שנים. ואנכי כאין נגדו יתוש קטן זבוב בלא כנפיים. ע"כ יאמרו המושלים משל לננס ע"ג ענק. רואה יותר למרחוק. אבל אנכי הלואי להבין דבריהם זכיתי. ומה שהשגתי עליהם הלא מהם ובהם נעזרתי. וכתלמיד הדן לפני רבותיו בקרקע כן לפניהם הייתי. ואם שגיתי אתי תלון משוגתי. ואם ח"ו פלטה הקולמס לפעמים נגד כבודם ח"ו לא במרד וזאת עשיתי. והנני מבקש מטו ואומר נעניתי. והמה יעלו לי זאת לזכרון זכותי. אשר בדבריהם עמלתי. וכל יומא שמעתתייהו בפומאי ובאהבתם שגיתי. ותהי זאת נחמתי. אל כל המקום אשר להבין דבריהם זכיתי. תדבק לשוני לחכי אם לא זאת העליתי. על ראש שמחתי. ואם יבא מי שכלו רחב ליישב דבריהם. בכ"מ אשר השגתי עליהם. גם אנכי ברוך אברכנו. ומשגרנא ליה כסא דברכתא. ומלי הפני טיבותא. כי מיני ומיניה תסתייע מילתא:

המעלה השלישית

כי מלבד פירושי הראשונים הנ"ל. בכל מקום ברייתא או מימרא בהלכה או באגדה אשר לא מצאה ידי מהם שום פי' עליהם מפירושי הקדמונים. בחסדי ה' יתברך נשענתי. ופרשתי ידי עליהם כפי מסת ידי יד כהה אשר ברכני ה' ולפרשו כפי עניות דעתי. וגם לפעמים מביא הספרי כמה פסוקים ונקט ואומר ואימר כו' ודרך הש"ם להקשות בזה מאי ואומר כו' גם ע"ז עיני שמתי. לפרש ע"פ שיטת הגמרא או המפרשים ז"ל בכל יכולתי. וכמו כן אם הוא זה בדברי אגדה ג"כ פירשתי. או ע"פ המפרשים והאלשיך ז"ל כפי אשר השיג דעתי. ומאמר חז"ל א' הארבה וא' הממעיט כו' לנגד עיני שמתי. וכה' אלהי אברהם בטחתי. להיות עמדי בדרך אשר הלכתי:

המעלה הרביעית

כי מדי עברי עיוני בספר הקדוש הספרי הנ"ל להביא פירושיו. ולהגי"ה טעיותיו ונוסחותיו. וכאשר עברתי בין בתרי אמריו. הביאני המלך חדריו. לפעמים דרך אגב מצאתי. אשר ת"ל חדשתי איזה דבר בהלכה או באגדה ובפסקי הרמב"ם ז"ל מקום אשר בעז"ה עלתה תאודתי. לא הנעתי א"ע מב"המד ובתוך חבורי אותם העליתי. ימצאם המעיין על מקומן הלא זה בספרתי. ואל ה' בחסדו עיני נשאתי. יערב לפניו יתברך מעט מנחתי. יהא רעוא יתקבלו דברי חלקי ומנתי. והיה ביום מחר כי יבא על שכרי וענתה בי צדקתי. לזכות רוחי ונשמתי:

המעלה החמישית

כי גם זאת הטבתי בפני המעיינים. לעשות להם ציונים. ועשיתי זר זהב סביב כל המראה מקומות על שפת החבור מזה ומזה הם נתונים. מלדו האחד ציינתי כל מראה מקומות פסוקי תנ"ך אשר הובאו בספרי וידוע כמה טעיות נפלו בזה אשר השחיתו לשון הפסוק בעצמותו. וגם לא צייני המקום איה מקום כבודו להראותו. ע"כ עשיתי ע"ז מראה מקום נקרא מקרא מפורש לציין כל הפסוקים מקום אשר המה חונים. ולתקן הלשון ושנותם שיהיו בפיו שנונים. ומצדו השני ציינתי כל המראה מקומות בש"ם באיזה מסכת ובאיזה דף בכל המקומות הספונים. ונקרא זה בבא התלמוד. והוא מבוא גדול למי שירצה להתלמד פי מרחתם יגהגם על מבועי עיונים. כי ימצא לפניו דרכים מתוקנים. וברוס שכלו יוכל לעלות בשמחה דשנים ורעננים:

המעלה הששית

כי רוב פעמים הובא ברייתות ומימרות הספרי ב' או ג' פעמים בספרו. והמעיין לפעמים צריך להעזר בהם את' על חבירו. כדי להבין יותר דבריו ולעמוד על ביאורו. ולא נודע לו מקומו אי' ענין זה אשר במאמרו. ולא יוכל למצוא מקום משכנות דבירו. ע"כ ציינתים וחלקתים כל פיסקא ופיסקא בכל מקומות מושבותם. באותי"ות לבית אבותם. בדרך א' ב' ג' כו' להיות גלוי לכל עיני רואה אותם. וחלקתי ג"כ הספר בכללו לשני חלקים כי יש בו שני ספרים. ספר וידבר וגם ספר משנה תורה אלה הדברים. ואם יצטרך המעיין לעיין מחלק אל חלק או מפיסקא א' לחבירו. הן בגוף המאמר מבפנים או בפירושו וביאורו. כבר ימצא מקום מראה טוב להראות. עשות בהם לטובה אות. להראות לו מקום עיין בחלק ראשון או שני. או בפיסקא פלוני. ויוכל להשתמש בחלקיו ובחדרין. למצוא מקום בברייתות ופירושיו וביאוריו. כי ימצא הכל פתוח לרווחה לבא חדרותיו. ע"פ סימני אותיותיו:

הקדמה
המעלה השביעית

כי הוספתי עוד על כל הדברים הנ"ל המובאים. עוד חדושים רבים ונפלאים. יקרים הם מפנינים ומפז מסולאים. מכבוד אחיי הנעימים. הם המאורות הגדולים המפורסמים. נשמתם בגנזי מרומים. כ"ה אחי הגדול בתורה. אספקלרי' המאירה. החריף הגדול ברק הבזק המנוח מו"ה שלמה זל"הה המפורסם בפי כל ר' שלמה סאקלאווער. והאח השני כ"ה כבוד אחי המנוח הרב הגאון המפורסם מו"ה קלונימוס קלמן זלל"הה ליכטשטיין אב"ד דק"ק ביאליסטאק. אשר נזכר שמו בחבור זה כמה חדושים נפלאים וחריפים. מתוקים מדבש ונופת צופים. ובפרט במילתא דאגדתא אשר העידו עליו והיה מפורסם בזה בדורו. וכשמעו דבריו היו ממהרים ורצים ללכת. ואמרו כל מקום שאתה שומע דבריו באגדה עשה אזניך כאפרכסת. והמעיין דבריו ימצא מלא כף נחת. וראיתי לכלול בחבורי זה דברים כוללים כדי שיהיה דבר השוה לכל נפש רואיהם. לכל כתות בני אדם למלאות משאלותיהם. גם בדברי מוסר ובדרושים לכל חפציהם. ובחסדי ה' בטחתי כי יהיו אלה הדברים ערבים ללומדיהם. ובזה יזכו לחזות בנועם ה' והיו עיניהם רואות את מוריהם. ובכן צדיקים ירננו וישמחו צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם. ונזכה כי ישיב ה' שכינתו אל הארץ אשר נשבע לאבותיהם. אמן:

וקראתי בשם. החיבור הזה זרע אברהם על שם הילדים אשר חנן אלקים אותי בני ציון היקרים מפז מסולאים. ונאספו ממני בחטאי ועונותי ופשעים. הרבים ועצומים אשר חלפו ועברו ראשי כמים המוגרים. ומיתת הצדיקים האלו יהא מכפר עלי כיום הכפורים. כי זר"ע במ"ק בגי' ט"ז ובצירוף הספר הכולל את הכל הוא בגי' י"ז כמספר שם בני שמואל הקטן ע"ה שהוא ג"כ במ"ק בגי' י"ז והסימן ט"ב ויחיל ודומם לתשועת ה' וכמו כן שמי אברהם עולה במ"ק בגי' י"ר עם הספר הכולל עולה ט"ו כמספר שם בני המנוח הי"ף מו"הרר שלמה זלל"הה כי שלמה במ"ק ט"ו והסימן מן המאמר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה וכן שני המלות ביחד זרע אברהם עולים במ"ק בגי' שלשים כמספר שמות שתי בנותי. שנלקחו ממני בעונותי. רחל ושרה עולים במ"ק בגי' כ"ט ועם הכולל עולה שלשים. ומטעם זה קראתי שם מראה מקומות מן הש"ס מבוא התלמוד שעולה במ"ק בגי' ל"ט כמספר שני שמות של בניי הנחמדים. אשר שעו למנוחת. ועזבו אותי לאנחות. אשר היו מלאים בחכמה בים התלמוד. ונשארתי מהם שכול וגלמוד. שלמה ושמואל. ג"כ במ"ק עולים ל"ט הוי אריאל אריאל. ושם מראה מקומות מתנ"ך קראתי בשם מקרא מפורש שעולה במ"ק ר"א כמספר שתי שמות בנותי רח"ל ושר"ה עולים במ"ק ועם שני המלות עולה ר"א חושבני' דדין כחושבנא דדין ווי לי מיום התוכחה ווי לי מיום הדין. בכן אקרא לאלהים עליון. שירחם ויחוס על דל ואביון. מי שאמר לעולמו די. הוא יאמר לצרותי די. ישוב אסך ותנחמני. מתהומות הארץ יעלני. ותרב גדולתי תסוב ותנחמני. ולעת זקנה אל תשליכני. וככלות כחי אל תעזבני. אני אל אלהים אקרא ויושיעני. הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני. וימחול לי על כל פשעים ותרדים. ויגמול עמי טובות וחסדים. ונשא לבבי אל כפים. אל אל בשמים. להוסיף לי אורך ימים ושנות חיים. ואל יקחני מע"הז קודם זמני עד מלאת שבעים שנה. בשיבה טובה דשנה ורעננה. וישמור וינצור לי את הילדים הנותרים. ויציל אותם מכל צוקות וצרים. יפרו וירבו ככוכבי השמים לרוב לנצח נצחים. ולדור דורים. ואזכה לראות עמהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות על ישראל שלום. ולבם יהא פתוח כפתחו של אולם. בתורה ובמצות ובמעשים טובים. נוחים למקום ונוחים לבריות כטל ורביבים. יאמר קיים והכל בכלל הברכה. תורתם יהא סדורה וערוכה. אלף פעמים ככה. יבלו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים. במדה טובה ישועה ורחמים. וביחוד בני הרב המא"הג החריף ובקי הדרשן הגדול מוה"רר משה נרו יאיר. כי הוא נר מצוה ותורה אור. וככר נשמע קולו כפעמון. שהוא מלא תורה כרמון. הלא הם כתובים על ספר דברי קהלת שהפליתי על הדפוס מחידושי בני המנוח החריף מוהר"רש זלל"הה לשלמה שיר המעלות. אפס קצהו תראה משם בהקדמת הספר הנקרא עמק הבכה. מתורת משה בני הנ"ל ינו ה' אתו את הברכה. ויזכה להוציא לאור שני ספריו אשר חיבר. נגד מלכים לא יבוש בעדותיו לדבר. אחד נקרא בשמו כליל תפארת. כאשר בספר דברי קהלת הנ"ל בהסכמת הגאונים מבוארת. והשני נקרא בשמו שאלות ותשובות מוהר"ם ליכטשטיין. יהי כזית הודו וריח לו כלבנון. כ"ד המדבר בלב נעצב ונאנח. בקול ילולי יליל וגנוחי גנח. השוקד על תקנות בנותיו ובניו אשר נפשו למנוחות. ינוחו בשלום בטוח שאנן ובמשכנות מבטחות. יהי רצון שתתעלה נשמתם בג"ע העליון. עם שאר צדיקים וחסידים ומלאכי רחמים משרתי עליון. ויהו נהנים מזיו השכינה. מאלהי קדם מעונה. וכאשר טעומים יחי' בטללי שינה. תתחדש אורם כבראשונה ד ואני במדוכה כיסורין. מבית ומחוץ כאבין בישין ומרעין. הנאנח מכנפי הזמנים והמורעות. אשר מצאוני צרות רבות ורעות. אבקש ואתחנן ונהשוכן בשמי ערבה. יזכני לעלות לארץ טובה ורחבה. ושכבתי שם עם אבותי ושם אקבר בשיבה טובה. והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם. יזכני לעמוד לגורלי לקץ הימין בתחיית המתים. אשובה אראה את לאני לאן מרעיתי. המה בני ובנותי להשתעשע עמהם. ולהתעלס באהבים. כנטיעים מגודלים וכזויות תבנית היכל מחוטבים. יהיינו מיותים. ויקיים בנו ברכת אברהם אבינו ושמתי את זרעך ככוכבי השמים. ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ונראה עולם חדש. ואז נשיר לה' שיר חדש. ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים. בב"א:

הק' אברהם יקותיאל זלמן בא"מו המנוח מוה"רר משה יוסף זלל"ה ליכטשטיין החונה פה ק"ק פלונסק יע"א

הקדמת הרב בן המחבר

יגילו החכמים ולומדי התורה כי בדרא בתרא אתגלי לן נהורא. אור יקרות. אמרות טהורות. זה ספר ספרי להתנא הקדוש רשב"י ע"ה אשר זה כמה מאות שנה. היה חמדה זו גנוזה וטמונה. ומימות רשב"י ע"ה ועד עכשיו לא נמצא שום מחבר ומפרש. לעשות עליו שום פירוש. עד שבא אברהם אבינו ע"ה ה"ה מארי אבא הגאון מו"ה אברהם יקותיאל זלמן ל"ס זלל"הה הוא הגבר אשר הוקם כל עולה של תורה. וטרח ויגע בו כמה שנים להביא את מקורי הברייתות ושרשיהן ופירושיהן את מקורן הערה. ויצוקהו ויסקלהו מכל מכשולי הטעיות שנפלו בו ותחר למצוא דרך ישרה. ועשה פי' נחמד וביאור רחב סביב לו זר תפארה. ואסף בחפניו כל פרושי הראשונים רבנן קשישאי ולדבריהם דרבנן קאמר על כל ברייתא ומימרא. והוסיף מדילי' פירושים רחבים ופלפולים רבים לבאר כל אמירה. ע"פ מקורי ההלכות אב"ע גמרא ואב"ע סברא. ומה לי להאריך באיכות זמהות החבור ותועלתו. כבר נתבאר היטב בשבע מעלות הנזכרים בהקדמתו. והנה זכרתי ימים מקדם בהיות א"מו זלל"הה בחיים חיותו. אך זה כל היום היה מגמתו ושקיקתו. להיות זוכה להוציא לאור ספרו הנ"ל וחדושי תורתו. והיאומן כי יסופר עתל יגונו בזה וטרחתו ויגיעתו. ובעו"ה נטרפה עליו השעה ולא זכה בחייו להוציא חבור זה לאורה. ושבעה ברעות נפשו כפש מרה. ורוב ימיו למד מתוך הדחק ויט שכמו לסבול עול תורה. אף כי גלי ים עברו עליו חבילין דמעיקין. וכל תנוי דמר אבא בסדר נזיקין. וכפ' אלו הן הלוקין בכל זאת לא מש מתוך אהל של תורה. וכבר הרבה לספר בהקדמתו את אשר עבר בין הגזרים דכאות לב ושברונים. בנער גדול בנים. ואנא מה אענה בתריה הוי אחיי ואחותיי הנעימים. ולא זכיתי להשתעשע עמהם כי לא האריכו שנים. הן אני נותרתי לבדי ואהות לנו אחת מהנה והנני כמו אנייה בלב ימים. עיני לשמיא נטלית ואומר אהה ה' כי אתה אבינו לשמח כפש עגומים. ביתא דמעתי כנואדך יהיו נתונים. ונפשי כל היום יהגה מי יתן יזכני הש"י בחסדו לקיים מצות כבוד אב לעשות נייחא לנשמתו. להוציא לאור זרעו לברכה חבורו על הספרי הנקרא זרע אברהם כיסיכי לדברי' שמעתתיה בעלמא הנה כי כן יבורך גבר. ושפתותיו יהיו דובבות בקבר. אבל פגעי הזמן ותלאותיו הן המה היו בעוכריי אשר לא נתנוני להוציא לפועל מחשבתי. ולעשות כאשר דמיתי. והפגעים אשר היו בכל קורתי. המה ידעו לנפשי את כל קורותיי. ואשר יגעתי באנחתי. והנה בעו"ה אחר השריפה בעירינו בקיץ דאשתקד אשר הבערה ללה"ב יצאתה ונשרפה העיר והיה לי היזק רב וכל בית ישראל יבכו את השריפה. ולא היה מקום לשבת. וקשי' לי מושבות. ואמרתי עת לעשות לה' לנסוע לבית הדפוס אולי יהי' רעוא קמי' שמיא לעשות אשר קויתי. וברוך ה' אלהי אדני אבי אברהם אנכי בדרך נחני ה' ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי. ואודה ה' בכל לבבי על כל החסד אשר עשה עמדי. ובעו"הי וחסדו להוציא לאור חלק ראשון זכיתי. כן יחנני יאמצני. להוציא לאור גם חלק שני. וגם חבוריו ת"ל אשר טפחתי ורביתי. ובעניי הכינותי. ולחסדי ה' אבטח להיות בעזרתי. להוציא לאור אי"ה חלקי ומנתי. אבל כעת הנחתי את שלי ושל אבי קודמת לי ואותו בדפוס תחילה העליתי. כי ב"ה שתי מצות בזה קיימתי ועשיתי. להוציא לאור חבור קדמון של התנא הקדוש רשב"י ע"ה עם פי' רב התועלת ובכלל מזכה רבים הייתי. וגם לקיים מצות כבוד אב היתה כוונתי. ותהי זאת נחמתי. להעלות על ראש שמחתי. ויתאוי נפשי אמינא אשר לזה זכיתי. וכדאמר ר' זירא בסוכה כ"ה ע"ב חדי לבאי דקא עבידנא תרתי (וכה"ג כתב התוס' י"ט בטעם קדימת מס' יבמות יעו"ש). וזאת לדעת כי מיום שמת אברהם אבינו אבא מארי זלל"הה. חבורו הנ"ל הלא היה כמוס עמדי חתום באוצרותי טמון בביתי. ולגשת אל הקודש להיות אפי' כקורא להגי' הירחתי. ולעשות בו הגהות אפי' באצבע קטנה לא נגעתי. כי אמרתי באתרא דזוקקין דגירא ובצורן דאשא חאן פייל בר נפחא לתמן אבל בהיותי כבר בבית הדפוס ודפסתי מועט דפסתי. מצאתי לידי מתמע ספר מכילתא וספרא וספרי שלשתן בכרך א' דפוס וויניציא"ה הנדפס בשנת ש"ו הנ"ל והנה מצאתי כולם מלאים הגהות כתובים באצבע איש אלקים קדוש כתב ירושלמי כמו שכותבין במדינת המערב קונטרס מיוחד על שלשתן כתיבת יד ישן לחכם א' מחכמי הספרדיים לא ידעתי מי מקדושים הוא ואת שמו לא ידעתי אכנה אבל מכותלי כתבו ניכר שהיה אדם גדול בתורה מכת הקודמים והרבה פעמים מביא בשם הראב"ד ז"ל ואולי נמצא שם ואנחנו לא נדע. ואמנם להיות אותן הקונטרסים נכתב בכתב משיט"א שלהם ובתחלה לא יכולתי בתחילה לקרותו כלל ודחקתי א"ע בזה עד שהורגלתי באותיותם ואז נפתחו עיני ובדקתי ונסיתי ברוב מקומות וראיתי כי א"מו ז"ל בפירושי והגהותיו נתכוין לדעתו ושניהם לדבר אחד נתכוונו ואז שמח לבי. וידעתי כי נאה ברכה לרגלי. וא"מו ז"ל משמיא זכו ליה לכוון האמת. ובכל זאת אין מדרש בלא חדוש וע"כ בכל מקום שמצאתי בכת"י הנ"ל איזה פי' או איזה הג"ה מחודשת הכנסתי אותם בתוך החבור והפי' של א"מו זלל"הה וציינתי מהם הגהות אל כל המקום אשר בהם תדברנה. ובשם כת"י אקראנה. ולמעלה מהם הג"ה מבן המחבר ארשמנה. כי זה אמנם טרחי ועמלי אשר מכת"י ישן אעתיקנה. ולפעמים ג"כ קצת נופך משלי אשר הולידו והצמיחו רעיוני לבבי גם אלה זכור אזכרנה. והאמת אגיד אלו היו באו לידי הגהת כת"י הנ"ל בראשונה. היה מקום להאריך בהם בקצת מקומות ואיזה מקום בינה. אבל לאשר באו אלי באחרונה. ולא היה הפנאי מסכים לעשות מהדורא תנינא. כי בשעת הדפסה הנוגשים אצים דבר יום ביומו והמלאכה נכונה. ומטעם זה גם כי לפעמים נפל מילתא בפומא בשעת הדפסה לפרש בספרי איזה כוונה אם דרך פי' או דרך דרוש וכהאי גוונא. לא נתנוני לכוון הדברים להעלותן תמימים בשלימותן כתיקונה. רק כפי ההזדמן בתוך הגהו'תיי אכתבנה. ואקוה בה' כי על המעיין סמכתי לדון אותי לכף זכות כי זה כל מדה נכונה. עד אשר יזכני ה' בחסדו הגדול להוציא לאור חבוריי אי"ה ואתהלכה ברחבה להרחיב החדושים. ולהמתיק הפירושים בעז"ה יתדיו יהיו תמים תמימות תהיינה. [וזאת לדעת אותן הגהות שלא נרשם עליהם כלום וגם לא נזכר שם כת"י. הן הן מא"מו זלל"הה אשר היו בראשונה]: ויעוד זאת צריך למודעי להודיע למעיינים. בנדון תקון הטעיות בספרי אשר א"מו זלל"הה מחבר בזה פיתנים. אם בין שני חצי לבנה או בין שני חצי אריח הם נתונים. ואמנם לדעת למה העתיק כלל הטעות והשבוש שנפל בנוסחא ישנה. נתן ע"ז שני טעמים יתגלה המעיין לעיל נתונים על הרובד של מעלה הראשונה. הא' כדי להכיר יתרון האור מתוך החושך כי אם אין חושך אין ניכר מלת האור כו' וכמו כן מתוך

ניבחת

הקדמת הרב בן המחבר

נוסחא ישנה המשובשת ברובי הטעיות והפוכים וחסירות ויתרות אז ניכר מעלות המוגה · הב' כי לא רצה לבטל לגמרי הנוסחא ישנה · כי אולי ימצא מי שלבו רחב ליישבה ולהעמיד הנוסחא כבראשונה · יע"ש · והנה באמת יש נ"מ בין שני הטעמים והיינו בטעות דמוכח אשר כל רואיו יכירו שהוא טעות ודאי וא"א ליישבו כלל על מכונה · אז לטעם השני כיון שהטעות ניכר והכל נפוי הרשות נתונה · להסיר הטעיות ולעמוד במקומו הנכון ולהכינו ולתקנו · והכינו את אשר יביאו · וישן מפני חדש תוציאו · אבל לטעם הראשון להבחין יתרון האור מתוך החושך וכדי להכיר בטובה · אז אפילו בטעות דמוכח יש להניחו כדי להודיעו את אשר הטיב בתיקונו לעשות ברוח נדיבה · כי אם לא יראה שגגת הראשון וטעותיו ונוסחותיו אשר מעלו בו מעל · יאמר מה בצע בהגהות השני ומה יתן ומה יוסיף לנו ונדיק מה פעל · והנה כי כן עשה אא"מו זלל"הה בפירושו והגהותיו ע"כ אל יפלא בעיני המעיין כאשר ימצא טעות דמוכח שהניחו עומד על מקומו · רק כ' התיקון בצדו עמו · כי למען יכירו הכל בטובתו והנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו · ע"כ הניח גם את שבראשונה · ולהגיד שבחו שלא שינה · אך בכל זאת ימצא המעיין תמיד אם בפנים אם בפירוש אשר תיקנו כתיקונה · וכ' בפי' בלשון הכי גרסינן ומזה נודע כי היה כאן טעות או ישנו כאן עדיין והעמיד הגירסא נכונה · ועתה נצלתי אפריש כפיי אל ה' בהודאה לשעבר ולעתיד בקשתי · כי אתה אלהי חסדי משגבי וצור ישועתי · אתה לבדך מבין תעלומות לב את עניי ואת יגיעי כפיי יראה אלקים ועמל השתדלותי · אשר יגעתי א"ע להוציא חבור זה לאורה וחסדי ה' אזכיר אשר היה בעזרתי · והיה ביום מחר כי יבא על שכרי וענתה בי צדקתי · לזכות בזה נפשי רוחי ונשמתי · וזכות התנא הקדוש רשב"י ע"ה וזכות כל התנאים הנזכרים בספר הזה · המה יעלו לזכרון להגן בעדי ולזכור זכותי · ונשמת אא"מו זלל"הה תמליץ טוב בעדי אשר במעשה ידיו היתה יגיעתי · ה' בחסדו הגדול יחזקני יאמצני · לעשות רצונו יתברך בלבב שלם ויזכני להיות תורתי אומנתי · ולא ימושו מפי ומפי זרעי וזרע צאצאי · ובין יראי ה' ברי לבב המהלכים כאגרות קדשו תהיה עמידתי · ויזכני לראות בשוב ה' את שיבת ציון ולהעלות ירושלים על ראש שמחתי · ישרה שכינתו בינינו · כימות עניתנו ישמחנו · יראו עינינו ישמח לבנו · יבא משיחנו במהרה בימינו אמן :

הק' משה ליכטשטיין שליטא

השמטות מהג"הות כת"י ירושלמי לחכם הספרדיים הנ"ל

דף ד ע"א . פיסקא ד' בד"ה שהיורשים פטורים כ"ב הרא"בד ז"ל פי' הכא שהיורשים פטורים כלומר פטורין מן האשם אבל הכסף מחזיר לנגזל עכ"ל וקשה דאי איירי כשהגזל קיים דהיינו הגר כו' ולעיל איירי בעוד הגר קיים · הא נסיב ליה תלמודא לפטורא דיורשין מן האשם מואשמה הנפש ההיא ואמאי נסיב ליה הכא תלמודא מתלבד איל הכפורים כו' · ועוד דהאי קרא דמלבד איל הכפורים בשמת הגר איירי כדכתיב לעיל מיניה ואם אין לאיש גואל אבל ואשמה הנפש ההיא כתיב קודם ואם אין לאיש גואל ומשום הכי נסיב ליה תלמודא לפטור היורשים כשעדיין הגר קיים · לכן נראה דאיירי הכא בשמת הגר ופטורים היורשים מן האשם וגם הכסף לא יחזירו לאנשי משמר · ור"ע קתני לה ובדקתני בסמוך כך היה ר"ע שונה עד שלא בא מזופרין · פי' שהיה שונה הפטור של היורשים מן האשם ומביא לו ראיה מתלבד איל הכפורים כו' כשעדיין מעותיו בידו ומת עד שלא נתנן לאנשי משמר · ומשמע שאם כבר נתן הכסף לאנ' משמר כיון שכבר התחיל בכפרה · אומר לו הכהן ליורש הבא אשם והקרב והשלם כפרת אביך · ומשבא מזופרן אמר אפילו נתן הכסף לאנשי משמר היורשים פטורים מן האשם ואין מוציאין הכסף מיד הכהן ואם יאמר לו הכהן הבא אשם והקרב יאמר לו האשם המושב לה' כו'. את שצריך כפרה יצא זה שכפרה לו נפשו · ובזה א"צ לדחוק לומר שחסר מן הספר מה שהיה שונה עד שלא בא מזופרן · אי נמי להטעות כל הלשון הכתוב בספרים כך היה שונה ר"ע עד שלא בא מזופרין ולהתחיל כשבא ר"ע מזופרין אמר וכו' כמ"ש הרא"בד ז"ל עיין בספרו :

דף ח ע"א ריש פיסקא י"ט וכי מי טמאה שהכתוב מטהרה כו' נ"ב דלא נטמאה משמע שהיא טהורה · וא"כ אמאי כתיב תו וטהורה היא היינו לא נטמאה היינו טהורה היא · אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה ש"ר אסורה לבעלה עד שתשתה וה"ק אם לא נטמאה ששתת מי המרים ולא נבדקה הרי היא טהורה ומותרת לבעלה אבל קודם ששתת אסורה לבעלה דהאי קרא בתר השקאה מיירי · ואע"ג דאסורה לבעל שמעינן ליה מונטמאה ונטמאה א' לבעל וא' לבועל התם מדרשא אבל הכא בפירוש הוא והיינו לשון מגיד דקתני · ומיהו עקרי' דקרא אליבא דר' ישמעאל להיתרא אתי דלא תימא כיון שזכות תולה אע"פ שלא נבדקה מיד תהא אסורה לבעלה שמא טמאה היא אלא שהזכות תולה לה קמ"ל דטהורה היא ומותרת לבעלה ובדקתני בתר הכי ואם לא נטמאה וטהורה היא טהורה לבעל וטהורה לבועל · והיינו דפליג עליה ר"ש וקאמר לא תעלה על דעתך שהזכות תולה במים המרים · ומה ת"ל ואם לא נטמאה וטהורה לאו להיתרא אתא אלא לאיסורא אתא לפי שהוא אומר והאיש אשר ינאף כו' לא שמענו אלא בזמן שיש לה עדים והתרו בה שהיא במיתה · יש לה עדים ולא התרו בה פטורה מן המיתה הואיל ופטורה מן המיתה תהיה מותרת לבעלה אמרת ספק לבעלה כו' כלומר אם כן הכי איצטרך הכא לומר שכיון שיצא עלי' שם רע אסורה לבעלה דשמעינן לה מדכתיב ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא כדפרש"י דה"ק אם לא נטמאה נבדקה במים ונמצאת שלא נטמאה אז היא טהורה ומותרת לבעלה אבל קודם ששתתה אסורה לבעלה מטעם ספק נבעלה ספק לא נבעלה ור"ו לשנבעלה בודאי שהיא אסורה והרי היא בכלל כי יקח איש אשה ובעלה וגו' כי מצא בה ערות דבר דהיינו שנבעלה בודאי בעדים וכתב לה ספר כריתות לפי שהיא אסורה עליו כנ"ל בפי' ברייתא זאת אע"פ שיש קצת דוחק במאי דקתני במילתא דר' ישמעאל אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעל דאדרבה היתרא אשמועינן קרא אליבא דר' ישמעאל וכדפרש"י מ"מ תרווייהו שמעינן מהאי קרא היתרא ואיסורא ויש קצור לשון בברייתא ואינו תימא כי כמה ברייתות ... ובגמ' מתקן לשונם מ"מ הענין מוכיח כמו שפירשנו :

דף יא ע"ב פיסקא כ"ו שורה כ"ט אתה דן כו' עד שורה ל"ו אבל לבנו ולבתו כו' כתב ע"ו וז"ל מוטעה והוגה בגליון ז"ל ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למ"ת בנזיר פרק כה"ג (דף מ"ה ע"ב) פריך הא מבעיא ליה לומר שאין מטמא לאביו כו' ר"ע אומר נפשות אלו הרחוקים כו' עד ולאחותו כדתניא כו' ופרש"י ז"ל ור"ע לא משמע ליה כלום תאמר אלא הגדרא דאמר לאביו נכתב קרא עכ"ל ומיהו בזבחים פרק טבול יום דף ק' ע"א דריש ר"ע לאמו נמי וה"נ התם ר"ע אומר נפש אלו הקרובים מה אלו הרחוקים לאביו אינו מטמא אבל כו' ולאחותו מה ת"ל כו' · ולפ"ז מוכרחים אנו לשבש הגירסא הכתובה בספרים ולגרוס כגירסת הגמ' · ובפ"ק דמגילה דף ג' גבי הא דתניא ולאחותו מה ת"ל פרש"י דריש לה בספרי כו' ע"ש הגירסא · ועל כרחינו שזו הגירסא היא בדברי ר"ע ולא בדברי ת"ק דהיינו ר' ישמעאל וכדמשמע בנזיר פרק כה"ג שכל זאת הברייתא השנויה כאן היא דברי ר' ישמעאל שהתחיל בה ר' ישמעאל אומר אינו צריך כו' · וגם בקצת נוסחאות מצאתי אחר סיום הברייתא הזו ר"ע אומר אינו צריך שכבר נאמר · לכן אני אומר שמכל זה נראה שכל אלו הנוסחאות הם משובשות. וצריך לגרוס כגירסת הגמ' שהיא גירסת הספרי באמת · זו היא הגירסא שראוי לגרוס כאן כפי מה שהוכחתי · אתה דן מכה"ג ואני דן מכהן הדיוט · ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא כו' אבל מטמא הוא למ"מ · ר"ע אומר נפש אלו הקרובים מה אלו הרחוקים לאביו אינו מטמא אבל מטמא הוא לאת מצוה · לאחיו שאם היה כהן והוא נזיר כו' · ולאחותו מה ת"ל הרי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא · אמרת לא יטמא · יכול כשם כו' כך אינו מטמא למ"מ ת"ל ולאחותו כו' אבל יטמא למ"מ אבל לבנו ולבתו כו' עכ"ל :

דף כב ע"ב פיסקא ס"ג ז"ל ה"ג הרא"בד ז"ל אם למדתי שהעובד מכ"ה אינו עובד בכ"ה כך לא יעבוד בחמשים ת"ל לא יעבוד עוד כו' ופי' דהעובד אינו כשר אלא מכ"ה ולמעלה דכתיב מבן חמש ועשרים שנה ולמעלה דהיינו שנכנס בכ"ו כך לא יעבוד בחמשים בתמיהה ת"ל ולא יעבוד עוד ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות בחמשים. נמי עובד ע"כ וצ"ל לפירושו דלאו דווקא מכ"ה ומעלה דאינו עובד אלא משלשים ומעלה ומכ"ה נכנס להתלמד · אבל יש נוסחא אחרת בספרים אם למדת שהעובד בעשרים · כך לא יעבוד בעשרים · אבל יעבוד מכאן ולהלן ת"ל עוד · והיא נוסחא אמתית והכי פירושה כמו שפי' קצת מפרשים אם למדתי שהעובד בעשרים דהיינו זמן שיש משלשים ועד חמשים דהיינו עשרים שנה · כך לא יעבוד שנאמר בחמשים אלמלא לא נאמר עוד אלא ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד כו' הייתי לומד לא יעבוד מויעביד ואומר מה יעבוד היינו עשרים ואינו נפסל אלא עד שבעים ומכאן ואילך יחזור לכשרותו ת"ל עוד שמחמשים ואילך פסול לעולם : [בדף ה' ע"ב בסופו מש"ש בהג"הע' קידושין דף כ"ב ע"ב ברש"י ובתוס']

יתר הגהות כת"י הלא הם כתובים על ספר למקומותם במושבותם (לקמן בהג"הות בן המחבר) ובתוך הפי' במקומו הניאותים · ובשם כת"י קראתים · ואם אמנם בהגהות הקונטרסים של כת"י יותר ממה שקריתי לכ"ב כם כתוב כו' אבל כבר הקדמתי להיותן כתובים במדינת המערב באותיותם · וכמעט א"א לקרותם · בפגם הגיעו אלי כבר בשעת הדפסה · ואז הטרדא מרובה הכל פי רוב המעשה · ומחשבותי היו נעים ונדים · וידי משה כבדים · ולא עצרתי כח להשיב ידי על כל דבור ודבור · כי הסעיפים נרפים · והחושים חלשים · והניגשים אציט · ולדבר זה צריך ליקח מועד · ע"כ אמרתי טוב מעט אשר היה לפני · והיה כאשר יניח ה' לנו מעצבינו ומרגזינו · כי אמרתי יש לי תקוה אולי יחנן ה' ירצה יחלילנו ירצה במנוחתינו · לשום עין על הקונטרסים הנ"ל מרישא לסיפא · כי גם המה לרוב יתשנם ושנוי כתבם צריכין תיקון ועיון יפה · להגיה אותם תטיפה · בפלס עשרה נפה · וכאשר יזכני ה' לשלוח ידי בכושר · ואש"לא לאשר אשאיר וגם לתקן הטעיות בדפוס כי לא ימלט מאשר עוד נשארו · ושלא לעבור עליהם ח"ו בבל תותירו · אמנם זה דבר שא"א כי הפועלים במלאכתם יחישו ימהרו · ועיני כל ידעו זאת יכירו · ולא היה הפנאי מסכים עמדי לחזור עליו מהדורא תניינא · ע"כ באתי בתפלה למחה ואתחנן אל המעיין ואבקשה מלפניו · ממקומו הוא יפן ברחמיו · לתקן בעצמו את אשר ישפוט בשכלו למראה עיניו · לאחר העיון והשקידה ובין יבין את אשר לפניו · ואם אולי משוגי ומרוב עבודה כאשר עב"דתי אבדתי ונפל איזה טעות ממני מעביר דרך ושביליו · והמעיין ימצאנו ברוב תחבוליו · למצוה רבה יחשב להיות מחזיר אבידה לבעליו · שכרו יהיה הרבה מאוד ע"פ פעליו · ה' בחסדו הגדול יסיר משכת לבנו · ובמאור תורתו יאיר עינינו · אל יתן למוט רגלינו · ישועתו יתברך ישגבנו · וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אמן :

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך ׃ דרך פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך ׃
נדבות פי רצה נא יי ומשפטיך למדני בחומש הפקודים ׃ יהוה אלהים יתן לי לשון למודים ׃

זרע אברהם ספרי חלק ראשון פרשת נשא פיסקא א

א וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר °איש אשר יטמא ולא יתחטא עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה הרי זה אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה. צו הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות. אתה אומר הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות. או אינו אלא לאחר זמן ת"ל צו את בני ישראל וישלחו. מזכר ועד נקבה תשלחו. ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה הא למדת שהציווי מיד בשעת מעשה. ולדורות מנין ת"ל °צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך מחוץ לפרוכת העדות. הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות מציווי הזה. מנין לכל הצוואות שבתורה *היה ר' ישמעאל אומר הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם ופרט באחת מהן שאינה אלא מיד בשעת מעשה ולדורות אף פורטני בכל הצוואות שבתורה שלא יהו אלא מיד בשעת מעשה ולדורות. ר' יהודה בן בתירה אומר אין הציווי בכל מקום אלא זירוז שנא' °וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו. לפי דרכנו למדנו שאין מחזקים אלא המחוזקים ואין מזרזים אלא למזורזים. רבי שמעון בן יוחי אומר אין ציווי בכל מקום אלא חיסרון כיס שנא' °וצו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך. צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה °צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת °צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאישי. הא אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כיס חוץ מאחת ואי זה זה °צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל ארץ כנען. תזרזם לענין חילוק הארץ. ורבי אומר אין ציווי בכל מקום אלא אזהרה שנא' °ויצו ה' אלהים על האדם ומע"ן

התלמוד

א וידבר ה' אל משה לאמר: למה נאמרה פרשה זו כו'. פי' מאחר דקי"ל בגיטין דף ס' ע"א שמונה פרשיות נאמרו בו ביום שהוקם המשכן וקא חשיב פרש' שלוח טמאים דהכא ופרשת פרה אדומה ופרש"י לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן כו' והכי אמרינן בירושלמי באחד בניסן הוקם המשכן בשני בו נשרפה הפרה. א"כ ע"פ פרשת פרה היו יודעים שאסור לטמא ליכנס למקדש ולמה נאמרה פרשה זו. לזה קאמר משום דמפרשת פרה עונש שמענו אזהרה לא שמענו לכך נאמרה פרשה זו לאזהרה דלא ענש אא"כ הזהיר להכי קא חשיב התם תחילה פרשת שלוח טמאים היינו לאזהרה ובתר הכי קא חשיב פרשת פרה לעונש: הרי זה אזהרה. וקשה הא וישלחו מן המחנה הוא מ"ע ולא אזהרה וכן מנאה הרמב"ם במנין המצות מצוה ל"א וז"ל לשלוח טמאים ממחנה שכינה שנא' וישלחו מן המחנה עכ"ל והאזהרה נפקא לן מולא יטמאו את מחניהם דלקמי' כדאי' במכות דף ט"ו ע"ב וכן מנאה הרמב"ם במנין המצות מצות ל"ת ע"ז. ע"ש וי"ל דאה"נ דאולא יטמאו את מחניהם סמוך ומש"ה נאמרה פ' זו. א"נ י"ל דס"ל כרבי לקמן דאמר אין צו אלא אזהרה ועיין לקמן בסמוך: מיד בשעת מעשה. בשעת הקמת המשכן שבו ביום הוקבעו. אלא מחנות מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל והוזקקו הטמאים להשתלח: ולדורות. היינו בב"ע שבירושלים שגם שם היה ג' מחנות כדלקמן וע' משנה ח' פ"ק דכלים בהרע"ב ובתי"ט שם: לאחר זמן. היינו בב"ע משום דקדושתו קדושת עולם כדאי' בשבועות דף ט"ז ע"ב שאין אחריה היתר במות משא"כ לאחר המשכן היה היתר במות בגלגל ונוב וגבעון א"כ כפי' התוס' שם לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום והמקום בעצמו הוא מקודש מימי עולם וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהל' בית הבחירה הל' ב' וז"ל הוא המקום שבנה בו אברהם מזבח ועקד עליו את יצחק והוא המקום שבנה בו נח מזבח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא כו' ע"ש משא"כ המשכן שלא היה מקום מקודש. דבשעת סילוק מסעות כשנגללים הפורכת הותרו זבין ומצורעין ליכנס לשם מש"ה מסתבר טפי לומר דאזהרה דשלוח נאמרה אלאחר זמן דהיינו בב"ע: הא למדת שהציווי מיד. מדכתיב ויעשו כן בני ישראל: ולדורות מנין. וא"ת הא ק"ו הוא ב"ע ממשכן שלא נתקדש המקום אפ"ה בא עליו אזהרה כ"ש ב"ע. וי"ל דאיכא למימר דלמא שאני משכן שנמשח בשמן המשחה משא"כ ב"ע כדאי' בשבועות שם: ת"ל צו את בני ישראל ויקחו אליך כו'. שהציווי מיד דכתיב בהדלקת הנרות ויעש כן אהרן ואע"ג דאינו כתוב אצל הציווי דצו כתיב בפ' אמור. וויעש כן אהרן כתיב בפ' בהעלותך ועוד שהציווי הי' לישראל שכן כתיב צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן והמעשה באהרן שכן כתיב ויעש כן אהרן כבר תירץ בספר מדות אהרן דף ט"ז ע"ב פיסקא ו' וז"ל כיון שהוא במעשה עצמו לא איכפת לן אם יהיה סמוך לו או מרוחק אחר שמה שאנו רוצים לידע אינו אלא שנעשה אותו מעשה מיד והנה נדע זה בכל מקום שיאמר שנעשה. וגם מה שאמרו שהציווי לישראל בהבאת השמן והמעשה באהרן בהדלקה גם זו אינה קושיא כלל שאחר שא"א שתהיה הדלקה מאהרן אלא בשמן שהביאו ישראל וכן בציווי השמן אמר שהתכלית היה כדי שבאהל מועד יערוך אותו אהרן ובניו וא"כ הרי הציווי תחלתו לישראל והתכלית לאהרן ובאמרו שעשה אהרן התכלית בודאי שעשו ישראל מה שמביא לתכלית וא"כ הרי לך מיד בנרות בכל חלקי הציווי אשר היו בו עכ"ל: ולדורות. דכתיב בנרות בהדיא חוקת עולם *לדורותיכם מיהו קשה לאיזה צורך יליף שלוח מנרות לענין דורות ותיפוק לי' דבשלוח גופא כתיב ולא יטמאו את מחניהם דמיני' ילפינן דורות כמ"ש הרא"ם ריש פ' צו וכן בספר מדות אהרן ואדרבה שם

הג"ה

* וראיתי בספר ז"ר בפ' תצוה שכתב וז"ל ות"ק יליף מדכתיב מחוץ לפרוכת העדות משמע משום שהיה חוץ לפרוכת זה היה עדות שא"צ לאורה ע"י נר מערבי וא"כ מוכח שהיה לדורות דבמדבר מתילא מוכח שא"צ לאורה שכל ארבעים שנה שהלכו במדבר לא הלכו אלא לאורו עכ"ל. וכן אמת דהכי דייק לישנא דספרי הכא דנפקא ליה מדכתיב מחוץ לפרוכת העדות דאל"כ לאיזה צורך מייתי קרא דמחוץ לפרוכת אבל קימא א"כ ל"ל קרא חוקת עולם לדורותם וא"ל דאיצטריך הרי לימודים חדא אקיחת שמן משל ציבור וחדא אהדלקת כהן לדורות קשה הא בפ' תצוה כתיב חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל משמע דקאי אקיחת שמן מאת בני ישראל ובפרשת אמור כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר חוקת עולם לדורותם משמע דקאי אהדלקה ולדברי הז"ר האי לדורותם דפרש' אמור דכתי' גבי הדלקה מיותר דהא בלא"ה מוכח דנוהג לדורות לפי פירושו וצ"ע:

בין כ"ט

על הנ"ר

בברייתא פיסקא ו' שהבאתי לעיל מצריך. צריכי לה דאי כתב נרות לחוד ה"א מקר' מפורש משום דבעי כהונה. משא"כ בשילוח כמ"ש הרא"ם. או משום שהם תדיר ועבודת פנים כמ"ש מדות אהרן הנ"ל ואי כתב בשילוח משום דאית בי' כרת משא"כ נרות דאינו אלא מ"ע דמש"ה תניא בת"כ דהוי מבנין אב משני כתובי' דלא הרי נרו' כהרי שלוח וכו' הצד השוה שבהן שהם בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהו' בצו הוא מיד ולדורות וי"ל דס"ל להאי תנא דספרי דלא יטמאו לא משמע שהציווי הזה יהיה נוהג לעול' דלא איכא למימר דעל מחניהם שהיו אז באותו הזמן אמר כן דלא יטמאו ולא משמע מכאן דורות להכי יליף מנרות. ובברא זו מתניא קמא. בס' קרבן אהרן ריש פ' צו ע"ש אבל קשה לפ"ז איך יליף שלוח מנרות הא איכא למיפרך מה לנרות משום דבעי כהונה והם תדיר ועבודת פנים כדלעיל וי"ל דהא במס' קדושין יליף לה תנא דבי ר' ישמעאל מע"א דכתיב בה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם משמע מיד ולדורות וא"כ כי פריך מה לנרות שכן בעי' כהונה כו' איכא למימר ע"א תוכיח מה לע"ז שכן חמורה שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה נרות יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה כו' הצד השוה שבהן שהן מיד ולדורות אף אני אביא שלוח. וכ"ת איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שיש בהן צד חמור הנ"ל וי"ל דצד חמור לא פריך כדאי' בסוטה דף כ"ט ע"ב ופירש"י לא חשיב ליה פירכא הואיל ואין חומר שבשניהם שוה ע"ש אבל תנא דברייתא דר' ישמעאל ס"ל דצד חמור פריך מש"ה כולהו צריכי כמ"ש הרא"ם ולהכי מוכרח ללמוד מולא יטמאו את מחניהם כנ"ל: ופרט באחת מהם כו'. לשיטתי' אזיל דס"ל בברייתא דר' ישמעאל דנרות ושלוח לא הוי שני כתובים הבאים כאחד דמצריך צריכי תרווייהו כמ"ש לעיל ותרוויהו כתנא חשיבי כמ"ש הרא"ם. ושפיר ילפינן כל צוואות שבתורה מיניהו. ובז"ר פי' דר' ישמעאל אזיל לשיטתיה דיליף בקידושין מע"א דכתיב בי' מן היום אשר צוה כו' כדלעיל: זירוז. שיהא מהיר וזריז בדבר ויש לפרש דס"ל לר"י בן בתירה דאזהרה לטמאים יליף מולא יטמאו מיד ולדורות כמש"ל מתילא צו את בני ישראל מיותר דה"ל לכתוב וידבר ה' אל משה לאמר וישלחו מן המחנה לכן קאמר אין צו אלא זירוז ועיין בסמוך מ"ש בשם הק"א משמע דס"ל כת"ק ות"ק יליף דורות מנרות בתלת צו וא"כ קשה מנ"ל למידרש לשון זירוז אבל למ"ש בשם הרא"ם א"ש טפי וכמו שפירשתי: לפי דרכנו כו'. הוקשה לו אם התורה באה ללמדנו זירוז מפני מה לא כתבה בציווי הראשון שבתורה ולמה המתין עד יהושע בפרשת ואתחנן לז"ק לפי דרכנו למדנו כו' שהתורה באה ללמדנו שאין מזרזים אלא למזורזים וזה נלמד דוקא מיהושע שהיה בלאו הכי זריז בתורה דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל ואחר הקב"ה למשה חזקהו ואמצהו בתורה כמו שפירש רש"י בס' יהושע סי' א' על פסוק חזק ואמץ בתורה: אלא חסרון כיס. הרא"ם ריש פ' צו פי' דר' שמעון תוספת תנאי הוא על דברי ת"ק שבא להוסיף שלא תבא מלת צו אלא כשיש בו ג"כ ח"כ ואמר שהסיבה היותר גדולה שיאמר הכתוב בלשון ציווי אינו אלא מפני שיש באותה מצוה גם ה"כ אבל במצוה שאין בה ח"כ אפי' שיש בה זירוז מיד ולדורות לא תבא עליו מלת צו. חוץ מצו את בני ישראל כי אתם באים אל ארץ כנען שהוא זירוז לענין חילוק הארץ ע"ש שהאריך בזה אבל בס' ק"א ריש פ' צו כתב וז"ל ומ"ש ר"ש בספרי אין ציווי אלא ח"כ הנה אמר זה על דברי ריב"ב כי ת"ק אמר שהציווי יורה על דבר' הנעשה מיד ונוהג לדורות ופליגי ריב"ב ור"ש בידיעת הדבר איך יורה מלת צו על זה דריב"ב אמר שהוא מפני שמלת צו תורה על זירוז ובדבר שצריך שיהיה מיד ולדורות צריך זירוז שיעשנו מיד ולדורות ולזה אמר אין צו נאמר אלא על זה שהוא מיד ולדורות וזה מפני שהוא לשון זירוז וצריך לזרז אותו ור"ש אמר שאין זה לזירוז אלא כדי שלא יתנע מעשייתו מפני שיש בו ח"כ כו' ע"ש וכבר כתבתי לעיל שנ"ל דברי הרא"ם עיקר: צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה. וא"ת מה ח"כ יש בשילוח טמאים פי' בז"ר וז"ל ומי שהוא גר חוץ למחנה יש בו ח"כ שצריך לקבוע לו שם בית דירה וממרחק יביא לחמו ואין יכול לישא וליתן עם בני אדם: אלא אזהרה ט' לא תאכל ממנו וילפי' צו דהכא מצו דהתם מה התם אזהרה בל"ת אף כאן אזהרה בל"ת שלא יכנסו טמאי' למקדש וכזה כתבו דברי הז"ר שכ' בד"ה אזהרה כו' וז"ל וא"ת הא כבר יליף לה אזהרה סוף פ' מצורע והזרתם את בני ישראל מטומאתם י"ל דאי מהתם הוי אזהרת עשה לכן כתב כאן ולא יטמאו את מחניהם לאזהרת לאו ולמי שנכנס בטומאה למקדש עכ"ל משמע מדבריו דאזהרת לאו הוא מלא יטמאו אבל ז"א דמצו לחודא נמי משמע אזהרה כמ"ש וא"ל א"כ לא יטמאו את מחניהם ל"ל כיון דיש אזהרת ל"ת מצו לחודא

מקר' מפורש

במדבר י"ט

ויקרא כ"ד

דברים ג'

ויקרא כ"ד

במדבר ל"ב

שם כ"ח

שם ל"ד

בראשית ב'

י"ל

ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו • וישלחו מן המחנה • מחנה שכינה • שומע אני ממחנה לויה ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום • הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל ק"ו ממחנה שכינה החמור אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך שאין עונשין מן הדין • רבי אומר אין צריך ק"ו הא אם נדחו טמאים ממחנה הארון הקל ק"ו ממחנה שכינה חמור א"כ למה נאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב לא בא הכתוב ליתן להם מחיצות • וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש שומעני ששלשתן במקום אחד ת"ל במצורע ° בדד ישב מחוץ למחנה מושבו * מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולימד על הכלל [מה] מצורע שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חבירו אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חבירו • מכאן מנו חכמים למחיצות • כל שהזב מטמא מצורע מטמא חמור מצורע שמטמא בביאה • כל שטמא מת מטמא הזב מטמא חמור הזב שהוא מטמא תחת אבן מסמא • כל שטבול יום מטמא טמא מת מטמא חמור טמא מת שהוא מטמא את האדם • כל שמחוסר כפורים פוסל טבול יום פוסל • חמור טבול יום שהוא פוסל את התרומה • וישלחו מן המחנה למה נאמר אין לי אלא אלו שאר טמאים מנין היה רבי יאשיה אומר אמרת ק"ו אם נדחו (זבים ומצורעים) טמאים ממחנה ארון הקל ק"ו ממחנה שכינה חמור • אלא אם אמרת בן ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך שאין עונשין מן הדין : [וישלחו מן המחנה] בכל אדם הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בלוים נושאי ארון ת"ל מזכר ועד נקבה תשלחו בכל אדם הכתוב מדבר • אחד גדולים וא' קטנים במשמע

או

ספרי שמורש ע"ל דתנו איכא ל"ת למיד ומלא יטמאו לדורות ולא כ"ל כת"ק דיליף דורות מנרות אלא כתנא דברייתא דר' ישמעאל בספרא שהבאתי לעיל מיהו לת"ק דהכא דיליף דורות מנרות ע"כ דס"ל דלא יטמאו אתי למיד והא דקאמר לעיל ת"ל צו כו' אלא יטמאו. כמיך כמ"של בתירת הראשון וככ"ל עיקר ופ"כ ס"ל דצו אתי להורות או על זירוז כריב"ב או על ה"כ כר"ש וכמש"ל. בשם הק"א דריב"ב ור"ש אליבא דת"ק פליגי והשתא אליבא דת"ק א"ש. תירוצו של הז"ר א"נ י"ל דת"ק נמי אית ליה דרבי דצו הוא אזהרה למיד ולדורות נפקא לי' מנרות ולא יטמאו את מחניהם אתי להורות על שאר מחנות באזהרה ועיין ז"ר : שומע אני ממחנה לוי'. פי' וכ"ש מחנה שכינה דא"ל דוקא מחנה לוי' דהא כיון דמשולח ממחנה לויה איך יוכל ליכנס למחנה שכינה א"ו דאף מחנה לויה קאמר וכ"מ אי אמרינן דוישלחו מן המחנה כולל אף מחנה לויה הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו : ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום. הרי מחנה לוי' אמור הא מה אני מקיים וישלחו מן המחנה אלא זו מחנה שכינה : ויקרא י"ג ממחנה ארון. היינו מחנה לויה ונקרא מחנה ארון שהיו נושאין את הארון : ק"ו ממחנה שכינה החמור. פי' ולא ה"ל לכתוב רק מחנה לוי' והקשה בז"ר מאי פריך הא אי לא כתיב אלא חד קרא ה"א דקאי אמחנה שכינה דמסתבר וי"ל כיון דאי אפשר ליכנס למחנה שכינה אא"כ יכנס למחנה לויה תחלה ה"ל למיכתב בהדיא שלא יכנס למחנה לויה ויבוי' מחנה שכינה במכ"ש כדאי' בקידושין דף כ' א"נ י"ל כיון דכתיב וישלחו מן המחנה משמע דקאי אמחנה לויה דאי אמחנה שכינה הל"ל אל יכנסו כיון שלא היה שם אדם עכ"ל ותי' ב' הוא דחוק דמי לא מיירי שהיה הכהן שם בשעת עבודה בהיכל וקאמר וישלחו מן המחנה לכן כ"ל כתירוץ ראשון והכי אי' להדי' בקידושין ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות ופריך ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרות ופירש"י כד"ה אבל ח"ל הכא מדאפקה קרא מרשותי' בנערותה לא משכחת לה אמה יוצאה בבגרות והיכא כתב לן קרא מידי דלא הוי לכתוב נערות בהדי' ותו לא עכ"ל וכה"ג כתבתי לקמן פיסקא כ"ח ע"ש ה"נ דכוותי' לכתוב מחנה לוי' בהדי' ולא צריך קרא למחנה שכינה לז"ק דאין עונשין מן הדין : א"נ. פי' א"כ קרא למחנה שכינה דכיון דכתיב אל מחוץ למחנה תשלחום דהיינו מחנה לויה אתי' מחנה שכינה בק"ו וא"ת וכי ס"ל לרבי עונשין מן הדין וכ"א פי' דבאמת ס"ל לרבי עונשין מן הדין אבל הז"ר כת' וז"ל ומיהו י"ל כיון דמחנה שכינה מכלל מחנה לוי' לא מיקרי עונשין מן הדין עכ"ל : ליתן להם את המחיצות. שכל טמא יש לו מחיצה בפ"ע כדלקמן בסמוך : בדד ישב כו'. ודרשינן בגמ' לבדו ישב שלא יהיו טמאים אחרי' יושבי' עמו פירש"י כגון זבים וטמאי מתי' למדנו לשילוחו של מצורע שהוא חמור משלהם : ה"ג בילקוט מה מצורע שהוחמרה טומאתו שמצורע עושה משכב ומושב כזבה וחמור ממנה שהוא מטמא בביאה כדאי' במשנה פ"א מכלים : וחמור שלוחו. שהוא משתלח חוץ לשלש מחנות : שהזב מטמא. היינו משכב ומושב : שמטמא בביאה. אם בא אל הבית מטמא כל מה שבתוכו אע"פ שלא נגע : אבן מסמא. אבן גדולה מונחת על הבגדים והזב יושב על האבן אע"פ שאינו מכביד על הבגדים הבגדים טמאים : שהוא מטמא את האדם. מפני שהאדם אין מקבל טומאה אלא מאב הטומאה והמת הוא אבי אבות הטומאה וטמא מת הוא אב הטומאה ומטמא את האדם משא"כ טבול יום דקלישא טומאתי' לפיכך טמא מת אע"פ שמדאורית' מותר ליכנס למחנה לויה ועזרת נשים הוא בכלל מחנה לויה וכ"ש החיל שהוא בכלל מחנה לויה אפ"ה גזרו רבנן שלא יכנס טמא מת מן החיל ולפנים וטבול יום מותר בחיל : שהוא פוסל את התרומה. דכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים וקי"ל דבתרומה משתעי וקמ"ל ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. שאם היה טהרתו תלוי' בקרבן כגון זב ומצורע והוי מחוסר כפורים מותר לאכול בתרומה לפיכך חמור טבול יום שאסור ליכנס לעזרת נשים משא"כ מחוסר כפורים שמותר ליכנס לעזרת נשים עד עזרת ישראל הכל מבואר פ"ק דכלים : למה נא'. פי' מלת כל דכתיב גבי צרוע וזב תדייק למה נאמר וכמ"ש בסמוך : אלא אלו. זב ומצורע וטמא מת המפורשים בכתוב : שאר טמאי'. כגון טמא שרץ ובעל קרי וכלים טמאים : מנין שאף הם טעונין שלוח : ה"ג אם נדחו טמאים ממחנה ארון ול"ג זבים ומצורעים דאיך יליף שאר טמאים כגון טמא שרץ ובעל קרי מזבים ומצורעים דחמירי א"ו כדכתיבנא ויליף שאר טמאים דמשתלחי' ממחנה שכינה ק"ו ממחנה לוי' וכ"ה הגירסא בילקוט : ממחנה ארון הק"ל. כ"ל משום דלקמן ילפי' דאפי' כלים משתלחי' מדכתיב אל מחוץ למחנה תשלחום וה"ה שאר טמאים דלא גרעי מכלים והוא קרא דאל מחוץ למחנה מיירי במחנה לוי' דבמחנה שכינה כבר כתיב וישלחו מן המחנה כדילפי' לעיל וא"כ שפיר יליף ק"ו ממחנה שכינה ממחנה לוי' כנ"ל. והז"ר פי' דנפקא לי' שאר טמאי' במחנה לוי' כדיליף בספרי זוטא מזכר זה טבול יום כו' שאר כלים מנין כו' וכיון דכלים משתלחין שאר טמאים נמי משתלחין עכ"ל ומתוך זה הוקשה לו וז"ל מנ"ל דקרא

פבו'רתל דלקמי' במחנה לוי' מיירי וכ"ל משום דכתיב ולא יטמאו את מחניהם משמע מחנה שלהם לאפוקי מחנה שכינה אך קשה דהא לקמן בפסוק מזכר עד נקבה אמר ג"כ האי ק"ו א"כ משמע דלקמן איירי במחנה שכינה לכן כ"ל דיליף שאר טמאי' דנדחים ממחנ' ארון הקל מוהזרתם את בני ישראל מטומאתם וס"ל דקאי אמחנה לוי' דאי במחנה שכינה אין שם מת ושרץ שיפרישן מהם אלא קאי אמחנה לוי' ולכן אמר ק"ו כו' עכ"ל ונדחק שם הרבה בזה ולפי מה שפירשתי דנפקא לי' מהא דיליף כלים מאל מחוץ למחנה תשלחום דמיירי במחנה לוי' וה"ה לשאר טמאים אתי שפיר טפי. גם מה שהקשה וז"ל דהא לקמן בפסוק מזכר ועד נקבה כו' ז"א קושי' כלל דגברי קא מיירא הכא דהכא דריש רבי יאשי' ולקמן דריש ר' יונתן וגם לר' יונתן גופא לא תיקשי דאע"ג דקרא דמזכר ועד נקבה תשלחום מיירי במחנה שכינה מ"מ קרא דאל מחוץ למחנה תשלחום מיירי במחנה לויה כדלעיל כנ"ל : לכך נאמ' כו'. וסיפא דקרא כל צרוע וכל זב כו'. מרבה שאר טמאים מתלת כל : ה"ג וישלחו מן המחנה בכל אדם הכתוב מדבר וכ"ה הגי' בילקוט ובז"ר : או אינו אלא בלוים כו'. פי' הז"ר פסחים ס"ז מדכתיב במחנה בה"א ידוע משמע דקאי אמחנה שכתוב קודם לזה דהיינו מחנה לוי' שכתוב בפ' שלפני זו : ת"ל מזכר עד נקבה כו'. ואי אית' דקאי אדלעיל מיני' לא ה"ל להזכיר נקבה. דהא לעיל לא הופקדו אלא הזכרים הראוים לעבודה אלא ודאי בכל אדם הכתוב מדבר ז"ר : אחד גדולים. וישלחו מן המחנה קאי וכוונתו דאחד גדולים וא' קטנים טעונין שלוח כשהם טמאים וא"ת הרי הקטנים אינן בני דעת להשתלח וי"ל דהגדולים מוזהרים על הקטנים להטעינן שלוח מחוץ למחנה דוגמת הטומאה דקי"ל אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים כדאי' ביבמות דף קי"ד והקשה הז"ר והא קי"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווים להפרישו כו' לכן כ"ל דקטן בעי שלוח דלא עדיף מכלים טמאים שהגדולים מצווין לשלחם מן המחנה עכ"ל ודעת שפתיו ברור מללו דבסברא זו ניחא לי מאי דקשיא לי ביבמות על הא דקא' ז"ר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו פריך ת"ש לא תאכלום כי שקץ הם להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמר להו לא תאכלו ומשני לא דלא ליספו להו בידים וכן פריך כה"ג מדם ומשני ג"כ הכי ובתר הכי פריך מטומאה ת"ש אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמר להו לא תטמאו ומשני לא דלא ליטמו להו בידים ע"כ וקשה למה לא פריך משלוח טמאים דלא שייכי הני תירוצים אבל לדברי הז"ר לק"מ דלא גרעי מכלים טמאים דטעונים שלוח כדלקמן ואית' נמי דנדה כמו שאכתוב לקמן בס"ד : אלא אי קשית לי הא קשי' לי דביבמות התם קאמר הגמר' איכא דאי אשמעינן שקצים דאיסורן במשהו אבל דם עד דאיכא רביעית כו' ואי אשמעי' דם משום דאיכא כרת אבל שרצים דליכא כרת אלא לאו אימא לא כו' ואי אשמעי' הני תרתי משום דאיסורן שוה בכל אבל טומאה אימא לא ואי אשמעי' טומאה ה"א כהנים שאני משום דריבה בהן הכתוב מצות יתירות אבל הני אימא לא צריכא ע"כ א"כ קשה ל"ל גבי שלוח לימוד להזהיר גדולים על הקטנים תיפוק לי' דנוכל ללמוד מהני תלת וכה"ג הקשה הרא"ם בפ' אמור על הצריכא הנ"ל וז"ל אך קשה א"כ לכתוב רחמנא טומאה ודם וליתו שרצים מינייהו דכי פרכת מה לכהנים שכן ריבה בהן הכתוב מצות יתירות איכא למימר דם יוכיח וכי פרכת מה לדם שכן בכרת איכא למימר טומאה תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן באזהרה והוזהרו גדולים על הקטנים אף שרצים ושאר איסורי' שבתורה שהן באזהרה יהיו הגדולים מוזהרין על הקטנים וצ"ע עכ"ל ואף שהמהר"שא שם ביבמות תירץ קושי' זו וז"ל ונראה דלאו קושי' הוא דאיכא בטומאה ודם הצד השוה שבהן דאית בהו צד כרת דאיכא בהפרשת טומאה נמי צד כרת דהאוכל קדשי' בטומאת הגוף חייב כרת כו' עכ"ל ולפ"ז כ"ש דאיכ' למילף שלוח מטומאה ודם שכן יש בשילוח ג"כ צד כרת כמותם שהנכנס למקדש בטומאה חייב כרת. ויש לייש בדוחק דהא"כ דיליף שלוח מהתם והא דמייתי לי' הכא מקרא דמזכר ועד נקבה אסמכת' בעלמא הוא שהרי הכתוב אינו מיותר דאיצטרך לשאר לימודים דמייתי הכא ואגב גררא הוא דנסבא לי' וכן הוא בספרי בכמה מקומות כמו שאכתוב בס"ד • ולכאור' הייתי רוצה לתרץ ע"פ מ"ש בס' ק"א ריש פר' אמור בישוב קושי' הרא"ם דלעיל וז"ל אבל מה שכ"ל לתרץ בזה הוא דלא נוכל לומר הצד השוה שבהן שהם באזהרה כיון דאין האזהרה שוה בהם דאזהרת הדם איסורו שוה בכל ואזהר' הטומאה אינה אלא לכהנים לחוד וא"כ איך נאמר הצד השוה שבהם שהן באזהרה ובזה השווי אינם שוים שאזהרתם אינה שוה כו' עכ"ל והשתא י"ל דמשום האי טעמא נמי ליכא למילף שלוח מהתם כיון דאזהרתם אינה שוה אבל ז"א דבשלמא שרצי' מדם וטומאה ליכא למילף מהאי טעמא שכתב הק"א כיון דאזהרות אינם שוין אבל השתא דכ' רחמנ' שרצים אפילו בלא טומאה דכי שקלת טומאה מבינייהו נוכל למילף שלוח משרצים ודם דליכא למיפרך כמו לענין טומאה דאיסוריהו שוה בכל דהא גם שלוח שוה בכל

דבכל

או אינו אלא כענין שענש מה מצאנו מטמא מקדש שלא ענש אלא גרולים שנא' ° ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש אף כאן לא נאמר אלא גדולים ת"ל מזכר ועד נקבה תשלחו אחד גרולים וא' קטנים במשמע • רבי יונתן אומר מזכר ועד נקבה תשלחו למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה אין לי אלא שאר טמאים מנין אמרת ק"ו ואם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל ק"ו ממחנה שכינה החמור אלא א"כ אמרת ענשת מן הדין לכך נאמר מזכר ועד נקבה ללמדך שאין עונשין מן הדין • מזכר ועד נקבה תשלחו אין לי אלא זכר ונקבה *טומטום ואנדרוגינוס מנין ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום • אין לי אלא שיכול להשתלח • שאין יכול להשתלח מנין ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום אין לי אלא אדם כלים מנין ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום ר"ע אומר מזכר ועד נקבה תשלחו אחד אדם וא' כלים במשמע • רבי ישמעאל אומר הרי אתה דן הואיל ואדם מטמא בנגעים ובגדים מטמאים בנגעים מה אדם טעון שלוח אף כלים טעונים שלוח • לא אם אמרת באדם שמטמא על גבי משכב ומושב לפיכך טעון שילוח תאמר בכלים שאין מטמאין על גבי משכב ומושב לפיכך לא יטענו שלוח הרי *אבן המנוגעת תוכיח

וכיוצא בזה יש לומר גם · כאן · מיהו מאח שזיכני הש"י לייש' דבריו שלא יהי' הספרי חולק עם הגמ' בודאי · כגון יותר ע"כ · הגה :

דבכל אדם כתוב מדבר אלא מחוורתא כדשנינו מעיקרא : ואיש אשר יטמא. איש להוציא את הקטן : ת"ל מזכר עד נקבה. משמע כו"ר דנפקא לי' מדכתיב עד נקבה משמע כל מה שבינים ול"נ דדייק מדכתיב מזכר עד נקבה ולא כתיב מאיש עד אשה כמו דכתיב גבי עונש דהוי משמע להוציא את הקטנים אבל השתא דכתיב מזכר · עד נקבה משמע זכר כל דהו ונקבה כל דהו ואפי' קטנים במשמע : שאר טמאי' כו' פירשתי לעיל : טומטום ואנדרוגינוס • קשה דבגמ' איתא א"ר נחמן אמר רב טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן או אודם אין חייבין על ביאת מקדש [פירש"י דלאו טהור וקמייתי תולין לעזרה דאין זכר מטמא באודם ואין נקבה מטמאה בלובן] ואין שורפין עליה את התרומה [אלא תולין כי חזאי אודם איכא למימר זכר הוא ואין אודם מטמא בו ואי חזאי לובן איכא למימר נקבה היא ואין לובן מטמא בה הלכך תולין] ראו לובן ואודם כאחד אין חייבין על ביאת מקדש [ואע"ג דממ"כ טמא אפ"ה לענין טומאת ביאת מקדש פטורי מקרבן כדמפרש טעמא] אבל שורפין עליה את התרומה אין חייבין על ביאת מקדש שנאמר מזכר עד נקבה תשלחו זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס עכ"ה הרי דממעט מזכר ונקבה טומטו' ואנדרוגינוס דאין חייבין על ביאת מקדש והכי הלכתא דכ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הל"ז ע"ש והכא מרבה להו מקרא דאל מחוץ למחנה תשלחום וי"ל דאפי' תימא דפטירים על ביאת מקדש בשוגג מקרבן ובמזיד מכרת שלוח מיהא בעי דלא גרעי מכלים טמאי' כמ"ש לעיל בשם הז"ר ובגמ' דממעט להו רב מזכר ודאי כו' מקרבן וכרת הוא דממעט להו והכא דמרבה להו מאל מחוץ למחנה תשלחום דבעי' מיהת שלוח • א"כ י"ל דהכא מיירי שנטמא במת או שרץ ונכנס למקדש דהוא חייב על ביאת מקדש ורב בגמ' בטומאה היוצאת מגופו מיירי שראו לובן ואודם דממעט להו מזכר ודאי כו' דאינן חייבין על ביאת מקדש • דהכי אי' שם בגמ' דפריך אי הכי כי איטמו בשאר טומאות לא לישלחו (פירש"י כיון דאמר רב לענין שלוח זכר ודאי ולא טומטום בשאר טומאות נמי כגון טומטו' שנטמא במת או בשרץ ונכנס למקדש יפטור) ומשני אמר קרא מזכר מטומאה הפורש מן הזכר ע"כ פי' דלא ממעט טומטום שיפטור על ביאת מקדש אלא מטומאה הפורש ממנו אבל על שאר טומאות חייב על ביאת מקדש הרי להדי' כמ"ש כנ"ל: ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום • נראה דנפקא לי' מדכתיב תשלחום ולא כתיב תשלחו כמ"ש לעיל מיני' מזכר עד נקבה תשלחו והמ"ם יתירה לרבות טומטום ואנדרוגינוס לשילוח : שיכול להשתלח. שיכול לילך ברגליו : שאין יכול להשתלח. כגון זקן או חולה שאין יכול להלך ברגליו ז"ר : ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום ה"נ ממ"ם יתירי קא דריש וכן בסמוך גבי כלים : אחד אדם וא' כלים במשמע. כ"ל דנפקא לי' מדאי' שם בגמ' שהבאתי לעיל דפריך אדרב האי נמי מיבעי' לי' [פי' מזכר עד נקבה דגבי שילוח] במי שיש לו טהרה במקוה פרט לכלי חרס דברי ר' יוסי [פירש"י פרט לכלי חרס טמא שאין טעון שילוח מן העזרה] ומשני א"כ נכתב רחמנא אדם וכ"ת אי כתב רחמנא אדם ה"א כלי מתכות לא [לא טעון שלוח להכי שני בדיבורו למידרש כל שיש לו דין הנוהג בזכר ובנקבה דהיינו טהרה במקוה] מכל טמא לנפש נפקא [דאף כלי מתכות בעי שלוח וע"כ הוי דרשינן אדם ודמי לי' ולא כלי חרס שאין לו טהרה] זכר ונקבה ל"ל לכדרב ופריך ואימא כולי' לדרב הוא דאתא ומשני א"כ נכתוב רחמנא זכר ונקבה מאי מזכר עד נקבה עד כל דבר שיש לו טהרה במקוה [עד נקבה משמע כל מי שיש לו דין שהוא מזכר ועד נקבה שיש להן טהרה] עכ"ה • ור"ע דקאמר הכא מזכר ועד נקבה כו' משמע מלשונו דמאלא ועד נפקא לי' לרבות כלים • וע"כ ס"ל דכלי חרס שאין להם טהרה במקוה אין טעון שלוח כהאי סוגי' דר' יוסי א"כ ה"ל לפרש חוץ מכלי חרס כדברי ר' יוסי ואפשר משום דקי"ל דתנא א"צ לפרש דבריו ומדיליף מזכר עד נקבה ממילא משמע דוקא כלים שיש להם טהרה במקוה · פרט לכלי חרס ול"ע ואפשר לומר דזהו היכי ביניייהו בין ת"ק לר"ע דת"ק יליף לכלים דבעי' שלוח מקרא דאל מחוץ למחנה תשלחום ס"ל מקרא מלא דבר הכתוב דאפי' כלי חרס בעי' שלוח אבל לר"ע דיליף מזכר עד נקבה מיעט כלי חרס שאין להם טהרה במקוה כדלעיל ועיין בסמוך : ובגדים מטמאין בנגעים • היינו בגד צמר או פשתים : שמטמא משכב ומושב • פי' אם שכב על הבגדים מטמא אותן להיות אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים • משא"כ בכלים טמאים דלא מטמא משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים · וכתב הז"ר וז"ל ועיין ברמב"ם פרק י"ג מהל' צרעת שכתב שבגד המנוגע מטמא משכב ומושב ועיין בהראב"ד שם עכ"ל • וז"ל הרמב"ם שם הלכה י"ג אחד בגד או כלי עור או שתי או ערב המוסגר או המוחלט לענין טומאה הרי הוא אב מאבות הטומאות כאדם מצורע לכל דבר מטמא במגע ובמשא ובביאה ועושה משכב ומושב אפי' מתחת האבן עכ"ל וכתב בספר משנה למלך וז"ל נראה מדברי רבינו דס"ל דלא מיעטו בגמ' אלא אבן מנוגעת אבל בגדים עושין משכב ומושב כזב וקשיא לי הא דתניא בריש ספרי ר"ע אומר מזכר עד נקבה אחד אדם וא' כלים במשמע ר' ישמעאל אומר הרי אתה דן כו' הרי אבן המנוגעת תוכיח שאינה מטמא משכב ומושב וטעונה שילוח היא תוכיח לכלים שאע"פ שאין מטמאין משכב ומושב וטעונו שילוח ע"כ מברייתא זו מוכח שכלים ואבן מנוגעת דינם שוה שאינם עושין משכב ומושב וכדברי הראב"ד וכעת צ"ע עכ"ל ובודאי

אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ומטמא אדם במשא ומטמא משכב ומושב כזב וכזבה שנא' וכבס בגדיו וטהר תפי' השמועה לאו שטהר מלטמא משכב ומושב ואחד המוסגר ואחד המוחלט בכל אלו עכ"ל וכ' הכ"מ ח"ל ואע"פ שבפסחי' פרק אלו דברים אמרו זב חמור ממצורע שכן עושה משכב ומושב [משמע דמצורע אין עושה משכב ומושב] צריך לומר שרבינו מפרש דהתם בימי ספרו קאמ' עכ"ל והקשה עליו שהרי שם בתוס' דחו תירץ זה וז"ל התוס' שם דף ס"ז ע"ב בד"ה שכן כו' פי' הקונט' דהא דתני' בת"כ דמצורע עושה משכב ומושב לא לטמא אדם ובגדים אלא לטמא אוכלין ומשקין [והכא דמשמע דאין מצורע מטמא משכב ומושב היינו טומא' חמורה לטמא אדם לטמא בגדים ע"ש בר"שי] אבל ליכ' למימר דהכא מיירי במצורע בימי ספרו דאין עוש' משכב ומושב כדתניא בסדי' בת"כ דהא אמר הכא דמשולח חוץ לג' מחנות ובשלהי מס' נגעים תנן דבימי ספרו הוי כטמא שרץ אלמא אין משולח אפילו חוץ למחנה לויה כו' ועוד דמסיק הכא שכן טעון פריעה ופרימה והיינו במוחלט עכ"ל הרי שהתוס' דחו תירץ זה ואיך כתב הכ"מ תירץ זה לשיטת רבינו ובאמת לא על מרן הכ"מ תלונותי לא אף על דברי התוספת בעצמם יש לתמוה שהרי ביומא דף ו' ע"ב בד"ה מטמא כתבו וז"ל כאן מזר בו רש"י ממה שפי' בפר' אלו דברים אלא דקאמר התם אדרבה זב חמור ממצורע שכן עושה משכב ומושב משמע דמצורע אין עושה מו"מ והקשה מדאמר בת"כ כו' אם הקל בימי ספרו שאינו מטמא משכב ומושב ואינו מטמא בביאה נקל בימי גמרו שמטמא משכב ומושב כו' ותירץ רש"י דהכא דאלו דברים דמשמ' דזב עושה משכב ומושב ולא מצורע היינו לטמא אדם ובגדים והאי דת"כ מיירי לטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין כו' וכאן פי' רש"י [על בועל נדה קאי] שעושה משכב ומושב לטמא אוכלין ומשקי' לא כשאר מו"מ שעושה לטמא אדם וכלים כגון הזב והמצורע כו' וה"ר משה מפונטייזא פי' כמו שפי' רש"י בכאן והוא דאו דברים מוקי' לה במצורע בימי ספרו כו' עכ"ל הרי דגם הר"מ מפונטייזא כתב להדיא כמו שכתב הכ"מ ויקשה עליו קושי' התוס' דפ' או דברים הנ"ל לכן נלע"ד לשיטת רבינו והר"מ פונטייזא דה"פ בגמ' דקאמר התם ר' שמעון ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר ובין משתלחין מצורעי' לא כ"ש למה נאמר מצורע ליתן לו מחנה שלישית וע"ז פריך מאי חומרא דמצורע מזב דילפת מצורע ק"ו מזב ע"ז קאמר שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המטה ופריך אדרבה זב חמור שכן מטמ' משכב ומושב ר"ל שהזב מטמא מו"מ אפי' בימי ספרו כמ"ש רבינו בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הל"ד וז"ל זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול והוא מהגמ' דשבת דף ס"ד ע"ב דאי' שם והדוה בנדתה תהא עד שתבא במים [פירש"י תהא בטומאתה עד שתבא במים לטבול ואע"פ שעברו ז' שלה ופסק מעינה] ע"כ והכ"מ הראה מקום לדין זה בספרא ע"ש • ואלו מצורע בימי ספרו אין עושה מו"מ. וכיון שיש בו קולא זו דימי ספרו תו לא מצינו למילף ק"ו לשלוח ב' מחנות מזב אפי' בימי חלוטו דתיהוי הכא כיון שבימי ספרו הוא קיל מזב בימי ספרו ה"כ בימי חלוטו הוא קיל מזב כנ"ל פשט הגמ' אבל באמת בימי חלוטו מטמא מו"מ טומאה חמורה כמו הזב כפשטי' דת"כ שהביא רבינו שם וכבס בגדיו וטהר טהר מלטמא מו"מ וכמו שהביאו התוס' ביומא וכ"ה שיטת רש"י והרמ"ס ביומא שהבאתי ודלא כשיטת רש"י ותוס' דפ' או דברים הנ"ל ובזה יתבארו דברי רבינו מ"ש בפי"ג הנ"ל דבלים עוש' משכב ומוש' דהנה אי' בנדה דף כ"ד דתניא יכול תהא אבן המנוגעת עושה מו"מ לטמא אדם לטמא בגדים ודין הוא ומה זב שאינו מטמא בביאה עושה מו"מ לטמא אדם לטמא בגדים אבן מנוגעת שמטמ' בביאה אינו דין שמטמא מו"מ לטמא אדם לטמא בגדים ת"ל הזב ולא אבן המנוגעת ע"כ נמצינו למדין מברית' זו שני דברים א' מדקדק בלישני' תנא דברייתא משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדי' משמע דלא ממעט אבן מנוגעת אלא ממשכב ומושב דטומאה חמורה דהוי כזב לז"ק הזב ולא אבן המנוגעת אבל מטומאה קלה לא ממעט לי' א"כ ס"ל דאבן מנוגעת עושה מו"מ לטמא אוכלין ומשקין והיינו לטומאה קלה. ב' מדנסיב לי' תלמודא על אבן המנוגעת ולא נקט אדם מצורע משמע דוקא אבן המנוגעת הוא דממעט לי' מאלא הזב שלא יעשה מו"מ לטומאה חמורה אבל מצורע גופא לא ממעט לי' ודינו כזב לעשות מו"מ לטומאה חמורה תדע שכן הוא שהרי בת"כ פ' זבים פ"ב משנה א' קתני הזב ולא בעל קרי כו' ובמשנה ט' הזב ולא אבן המנוגעת ובמשנה יוד הזב ולא טמא מת ובמי"א הזב ולא המת כו' ע"כ הרי שבכל שאר טומאות דן הק"ו על טומאת האדם וממעט לי' מאלא הזב ובמצורע דן הק"ו על אבן המנוגעת ולמה לא קאמר ג"כ הזב ולא מצורע דהא מצורע גופא ג"כ איכא למילף בהאי ק"ו דיליף על אבן המנוגעת דמה הזב שאינו מטמא בביאה עושה מו"מ מצורע שמטמא בביאה א"ד שיעשה מו"מ ת"ל הזב ולא המצורע כמו דקאמר הזב ולא בעל קרי הזב ולא טמא מת וכן כלהו שם א"ו דדוקא אבן המנוגעת הוא דממעט ולא מצורע דמצורע דינו ממש כזב שיעשה מו"מ לטומאה חמורה וכ"ד הראב"ד בהשגות שם שיש חילוק בין מצורע לאבן המנוגעת וז"ל שם א"א בחיי ראשי טעה בדמיונותיו כי הוא מדמה אבן המנוגעת למצורע וטעה שהרי אמרו הזב ולא אבן המנוגעת ותמה על עצמך ולמה לא אמרו הזב ולא המצורע אלא שהמצורע יש לו מו"מ לטמא אוכלין ומשקין מפני שהוא ראוי למו"מ אבל אבן המנוגעת שאין ראוי לכך אין לה כלל עכ"ל הרי להדי' שיש חילוק בין

* ונראה לתרץ לקושיא זו נתכוין הז"ר הג"ה אמר המחבר עיין לקמן פיסקא קנ"ה מ"ש שם בשם המגדל עוז מה שהשיב הרמב"ם עצמו לחכמי לוניל על שאלוהו למה לא פסק כסתם ספרי ע"ש

קושייתם דרבינו אזיל לשיטתי' שפסק בפ"י מהלכו' צרעת הלכה י"א וז"ל המצורע אב מאבות הטומאה מטמא

במדבר י"ט · קה כ"ח · קה נ"ג · יאור דברי · מב"ס מה · ציהו הז"ר · ז"ל בנ"ע

תוכיח שאינה מטמאה על גבי משכב ומושב וטעונה שלוח· ואל תתמה בכלים שאע"פ שאין מטמאין ע"ג מושב (לפיכך) יטענו שילוח· ר' יוסי הגלילי אומר מזכר ועד נקבה תשלחו מה זכר ונקבה מיוחדים שהם ראוים לעשות אב הטומאה וטעונים שילוח אף כל שראוי לעשות אב הטומאה בכל התורה· ר' יצחק אומר הרי הוא אומר °ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת· אתה אומר על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת· או לא ענש אלא על כבוס בגדים אמרת מה טומאת מת חמור לא ענש בו על כבוס בגדים האוכל מנבלה קלה דין הוא שלא יענש בו על כבוס בגדים· אל מחוץ למחנה תשלחום למה נאמ' לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה שומעני לא יגעו לא בארון ולא (בנשיאים) [בנושאים] אבל יקנו להם מקום בפני עצמם ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום· ולא יטמאו את מחניהם מכאן אמרו *שלש מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לויה מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה אשר אני שוכן בתוכם וחביבים הם ישראל שאע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם· ואומר ולא יטמאו את מחניהם· ואומר °ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה· ר' יוסי הגלילי אומר באו וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים משפשטו ידיהם בעבירה היו בהם זבים ומצורעים לפי דרכנו למדנו ששלשה אלו ארעו בו ביום· ר' שמעון בן יוחי אומר בא וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם °ומראה כבוד ה' כאש אוכלת לא יראים ולא מזדעזעים משפשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם °וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו· ויעשו כן בני ישראל להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה

כן

בין מצורע לאבן המנוגעת אלא שהראב"ד תופס כשיטת רש"י ותוס' דפי' או דבריס דמצורע אינו עושה מו"מ אלא לטומאה קלה מש"ה כי קא ממעט אבן מנוגע' אפי' מטומאה קלה ממעט לה והכי דייק ליסנא דברייתא דת"כ שציינתי לעיל דקתני הזב ולא אבן המנוגעת שיכול והלא דין הוא ומה אם הזב שאין מטמא בביאה מטמא מו"מ אבן המנוגעת שמטמאה בביאה א"ד שיטמא מו"מ. ת"ל הזב ולא אבן המנוגעת ע"כ הרי דנקט סתם מו"מ ולא מפ' בהדי' לטמא אדם כו' כדקתני בברייתא בגמ' שהבאתי לעיל א"ו דלגמרי ממעט לי' מו"מ אפי' מטומאה קלה· אבל רבינו הרמב"ם ס"ל כשיטת ר"ש ותוס' דיומא דמצורע עושה משכב ומושב אפי' לטומאה חמורה וכי קא ממעט אבן מנוגעת מטומאה חמורה הוא דקא ממעט לי'. אבל לא מטומאה קלה והכי דייק ליסנא דברייתא בגמרא שהבאתי לעיל דמפ' בהדי' לטמא אדם כו' תשמע מטומאה חמורה הוא דממעט לי' ולא מטומאה קלה כמש"ל ולזה דקדק רבינו בפרק י' מהל' צרעת שהבאתי לעיל גבי מצורע שכתב ומטמא מו"מ כזב וכזבה כו' ר"ל כזב טומאה חמורה וכאן בפ"יג גבי בגדים כתב סתם ומטמא מו"מ כוונתו לטמא טומאה קלה: ומעתה אני אומר אף שאנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם ואיני כדאי להיות שרפרף להדום מרגלותיהם של צעירי התלמידים של רבותינו הרמב"ם והרא"בד כ"ש להכנים ראשי בין ההרים ומורי' הגדולים הקדמונים הרמב"ם והראב"ד עצמם להכריע ביניהם ומתיירא אני שמא ירוצו גולגלתי אבל אחרי שראיתי בהרא"ש פ"ב דחולין על הא דמסיק שם בתיקו בשהה כמיעוט בתרא דסימנים ופסק רש"י לחומרא דטרפה וז"ל שם ואיכא למימר כיון דסליק גמ' בתיקו בבעי' דהלדה ושה' יש לנו להחמיר כדברי רש"י דמסתבר ספי למימר שלא ראה בעל הש"ס להביא הברייתא השנוי' בתוספתא המפרשת במיעוט בתרא ולפשוט הבעי' משום דקים ליה דלא מיתני בי' ר' חייא ור' אושעי' אין לסמוך עליה ממה שנאמר שלא ידע בעל הש"ס ומסתבר שכל תוספתא שלא נתפשטה עד אחר סידור הש"ס לאו דסמכא הוא דמסתמא כיון שרצו חכמי ישראל לעשות חבור קיים אמת חקרו וחזרו לידע כל הספרים שנכתבו על דברי חכמי' ובררו אותם שהם ברם זכה ועל ידם חברו הש"ס הלכך אין לסמוך על תוספתא זו כיון שאין בעל הש"ס מסכים עליה עכ"ל ה"נ דכוותי' כיון דברייתא דש"ס דייקי' כוותי' דהרמב"ם אע"פ שברייתא דת"כ דייקא כוותיה דהראב"ד בתר ברייתא דהש"ס אזלינן כדברי הרא"ש· ועכ"פ בין לשיטת הרמב"ם בין לשיטת הראב"ד נדחו דברי התוס' שכת' בד"ה יכול תהא אבן מנוגעת וא"ת מת יוכיח שמטמא בביאה ואינו עושה מו"מ ועוד מצורע גופא מפ' ר"ת בפ' או דבריס דלא מטמא מו"מ אלא לטמא אוכלין ומשקין וי"ל דמקרא דהכא ממעטי' להו הזב ולא המצור' ולא המת עכ"ל משמע דכי היכי דממעטי' אבן מנוגע' ה"נ מתמעטי' מצורע דבשניהם לא מטמא מו"מ אלא לטומאה קלה והא ליתא כי גבה טורא ביניהו כמו שהוכחתי לעיל לשני השיטות הנ"ל ומה שהקשו נימא מת יוכיח ז"א קושי' כלל משום דקודם דקים לן מיעוט' דהזב ולא אבן המנוגעת ה"נ עדיין לא קים לן מיעוטא דהזב ולא מת וא"כ מת גופא ילפי' מהאי ק"ו דעושה מו"מ כדאי' בת"כ שהבאתי לעיל· וגדולה מזו מצאתי במהרש"א ביומא על דיבור תוס' שהבאתי לעיל וז"ל ויש לדקדק דתיקשי להו הך פירכא אהא דר"פ דס הנדה דבעי למילף מק"ו ומה זב שאינו מטמא בביאה כו' אבן המנוגעת כו' א"ד שיעשה מו"מ הא איכא למיפרך מה לזב שמטמא כלי חרס בהיסט וי"ל דלפי הותה סברא דיליף אבן המנוגע ומצורע לטמא טומאה חמורה בק"ו מזב אית לן למילף נמי דאבן המנוגע ומצורע מטמא בהיסט בק"ו מזב אלא דלמאי דמסיק התם למעט טומאה חמורה באבן המנוגעת ומצורע מדכתיב הזב אימעיטו נמי אבן המנוגעת ומצורע מטומאת היסט עכ"ל· הרי להדי' כמ"ש וקושית התוס' מעיקרא ליתא דנימא מת יוכיח דבאמת מת נמי ילפי' מהאי ק"ו שמטמא מו"מ עד דממעט לי' הזב ולא אבן המנוגעת הזב ולא המת כדאי' בת"כ הנ"ל ואין ספק שזהו כונת התוס' בתירוצם כמ"ש דמקרא דהכא ממעטי' כו' הזב ולא המת לומר דקודם דקים לן מיעוטא דהזב במת הוי ילפי' ק"ו גם למת אבל לבתר דקים לן מיעוטא דהזב ולא אבן באמת אמרי' הזב ולא המת. אבל מצורע לא מיעט לי' התם בכלל ולהרא"בד דס"ל דמצורע אינו מטמא מו"מ אלא לטומאה קלה מאילא אימעוט אבן מנוגעת אפי' מטומאה קלה· ולהרמב"ם דס"ל דמצורע מטמא מו"מ לטומאה חמורה מאילא אימעוט אבן מנוגעת מטומאה חמורה אבל מטמא טומאה קלה· לפ"ז מתורץ קושי' הת"ל מה שהקשה על הרמב"ם מהך דספרי דהכא ואדרבה מהך דספרי ראיי' לדברי הרמב"ם דאדם מטמא מו"מ היינו טומאה חמורה ואבן מנוגעת וכלים דלא מטמא מו"מ היינו טומאה חמורה אבל טומאה קלה אה"נ דמטמא וכן לדברי הראב"ד א"ש הך דספרי דאדם מטמא מו"מ אפי' לטומאה קלה וכלים ואבן מנוגעת כלל וכלל לא אבל לדברי התוס' דס"ל דמצורע ואבן מנוגעת שניהם אין מטמאין אלא טומאה קלה וקשה מהך דספרי דקאמר דאדם מטמא מו"מ וכלים ואבן מנוגעת לא מטמא מו"מ וצ"ע: וטעונה שילות דכתיב וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו מחוץ לעיר: לפיכך יטענו שילות מלת לפיכך אין לו ביאור וכמ"ל שהבאתי לעיל באות ל"ג לי': יטענו שילוח· אפשר לומר לדברי ר' ישמעאל דיליף כלים מאדם היינו דוקא כלים שיש להם טהרה במקוה דומי' דאדם ולא כלי חרס וליכא בינו ובין ר"ע אלא משמעות דורשין איכא בינייהו: אף כל שראוי לעשות אב הטומאה· נראה דר"י הגלילי ממעט להדי' כלי חרס שאין טעון שילוח משום שאין נעשין אב הטומאה כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לסדר טהרות וז"ל ודע שכלי חרס לא יעשה אב הטומא' לעולם לא בטומאת מת ולא בזולתו מהטומאות עכ"ל וכ"כ בפ"ד מהל' טומאת מת הל' ו' וז"ל כלי חרס שנגע במת או שהי' עמו באהל אינו מטמ' לא אדם ולא כלי חרס. אחר ולא שאר כלים שאין כלי חרס נעשה אב הטומאה לעולם לא במת ולא בשאר טומאות עכ"ל וכ"ה בהדי' בעירובין דף ק"ד ע"ב ע"ש ממילא כיון דאין נעשה אב הטומא' אין טעון שילוח וליכא בינייהו לא משמעות דורשין כמש"ל. והרמב"ם פ"ג מהל' ביאת מקדש כשהזכיר דין שלוח טמאי' מן המחנות לא זכר כלל משילוח כלים ולא מדין כלי חרס ולא ידעתי למה ובילקוט אי' הגירסא אף כל שראוי לעשות אב הטומאה טעון שילוח יצא פחות משלש על שלש שאין ראוי לעשות אב הטומאה בכל התורה: על רחיצת גופו· אם לא טבל ונכנס למקדש בטומאת הגוף חייב כרת דכתי' בסיפ' דקרא ונשא עונו אבל אם לא כבס בגדיו ונכנס' למקדש כשהן טמאין אינו חייב כרת: או לא ענש אלא על כבוס בגדים· תימא היאך ס"ד דעל כבוס בגדי' יהיה חייב כרת ולא על רחיצת גופו והרי סמך ונשא עונו לובשרו לא ירחץ דמש"ה ממעט ליה בת"כ כבוס בגדים מכרת וז"ל דפ' אחרי יכול על כבוס בגדים יהי' ענוש כרת (לפי' הק"א כלומר דאף על כבוס בגדים אם לא כבס יהי' חייב כרת אם נכנס למקדש דנשא עונו הדר גם לאמרו ואם לא יכב' בגדיו) ת"ל ובשרו לא ירחץ ונשא עונו הא כיצד על רחיצת גופו ענש כרת ועל כבוס בגדים באזהרה (פי' מדלא אמר ולא ירחץ את בשרו כמ"ש לא יכבס את בגדי' והי' ונשא עונו הדר אבגדים ממנם באמרו ובשרו לא ירחץ סמך לא ירחץ אונשא עונו לומר דעל רחיצת גופו לבד נשא עונו אבל אם לא כבס בגדיו ונכנס למקדש לא כו') עכ"ל בקיצור הרי להדי' דס"ד שאף על כבוס בגדי' יענש כרת אבל מדסמך לא ירחץ לונשא עונו ממעט לי' דלא יענש רק על הרחיצה אבל לא על כבוס אבל זה בודאי אינו במשמע שיתחייב על כבוס ולא על רחיצ' שהרי סמך ונשא עונו לרחיצ' והיאך קאמר הכא או לא ענש אלא על כבוס בגדים ולכאורה רציתי להגיה שצ"ל כאן כמו בת"כ או ענש כרת על כבוס בגדים ופירושו אף על כבוס בגדים אבל לא רציתי לשלוח יד ולמעול בהקדש מפני שאף בילקוט גרס הכי ולע"ד לייש' ע"פ מ"ש בס' ק"א שם וז"ל א"נ דמלת בשרו יתר דהרי באזהרה כתיב וכבס בגדיו ורחץ במים ולא כתיב בשרו וכך הל"ל הכא מאי ובשרו אלא בא למעט כבוס בגדי' מכר' עכ"ל וקשה כיון דיליף הכא בק"ו מטומאת מת ל"ל ובשרו לכן נ"ל דודאי לא עלה על דעת ר' יצחק שיתחייב כרת על כבוס ולא על רחיצת גופו כמ"ש אלא ס"ד שלא יתחייב כרת אלא דוקא בצירוף שניה' שגופו טמא וגם בגדיו טמאי' אבל אם גופו טמא ולא בגדיו כגון שהוא טמא שרץ ובגדיו אין מקבלין טומאה ממנו מפני שהוא ראשון ואין כלים מקבלין אלא מאב הטומא' ה"א דעל רחיצת גופו לא יענוש כרת וה"פ על רחיצת גופו וכו' ר"ל על רחיצ' גופו לחוד ענש כרת אף בלי כבוס בגדי' או לא ענש אלא על כבוס בגדי' ר"ל אלא בצירוף כבוס בגדי' אמרת אם טומאת מת כו' האוכל מנבלה הקלה דין הוא שלא יענש בו על כבוס בגדים לחוד וכיון דמוכח מק"ו דעל כבוס בגדי' לחוד לא ענש כרת א"כ ובשרו ל"ל א"ו דאתי להורות דעל רחיצ' גופו לחוד נמי ענש כרת כנ"ל: לא ענש בו על כבוס· מדכתיב בפ' חקת ואיש אשר יטמא ולא כלים ז"ר: למה נא'· דהרי כבר כתיב וישלחו מן המחנה: ה"ג לא בארון ולא בנושאים וכ"ה ברבה ובילקוט ופי' שישתלחו כל הטמאים בשוה מכל המחנות דארון היינו מחנה שכינה ונושאים היינו מחנה לויה לזה קאמר ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום ר"ל ג' פעמים כתיב מחנה להורות על ג' מחנות וכל טמא לפי טומאתו הוא שילוחו כדלעיל: וכן הוא אומר השוכן אתם· הא דמייתי תלתא קראי ללמוד שאפילו טמאו כל הג' מחנות שכינה עמהם עכ"ל והכי דייקי קראי השוכן אתם משמע במחנה שכינה ולא יטמאו את מחניהם מחנה שלהם היינו מחנה לויה ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה היינו מחנה ישראל וע"ל סוף פיסק' קס"א מ"ש בזה: בעבירה· מעשה עגל: ששלשה דברים· צרוע וזב וטמא לנפש: בו ביום· שעשו את העגל וצ"ל דה"פ מדכתיב ויעשו כן בני ישראל וישלחו כו' משמע שהיו בהן זבים ומצורעי' וטמאי מתים וכבר ידענו שבשעת מתן תורה נתרפאו כלם ע"כ לומר שבמעשה העגל אחזו למומן ז"ר: לא יראים· אפי' ממראה שכינה ולבסוף ויראו מגשת אליו שאפי' משלוחו ::

ויקרא י"ז
ראייה נכונה לפסק הרמב"ם ולא כהראב"ד
במדבר ל"ה
שמות כ"ד
שם ל"ד
זבחים ק'

כן עשו. מה ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עכבו: סליק פיסקא

ב וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת

האדם למה נאמרה פרשה זאת לפי שהוא אומר °נפש כי תחטא ומעלה [מעל] בה' ואומר או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר. אבל בגזל הגר לא שמענו בכל התורה ת"ל דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. זו מידה בתורה כל פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר בה דבר אחד. רבי עקיבא אומר כל מקום שנאמר בה לאמר צריך לידרש. רבי יאשיה אומר איש או אשה למה נאמר לפי שהוא אומר °וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור. אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל איש או אשה *להשוות אשה לאיש לכל חטאות ונזקים שבתורה. רבי יונתן אומר אינו צריך שכבר נאמר °בעל הבור ישלם ואומר °שלם ישלם המבעיר את הבעירה. מה ת"ל איש או אשה לתלמודו הוא בא. כי יעשו מכל חטאות האדם למה נאמר. לפי שנאמ' °נפש כי תחטא ומעלה מעל או מצא אבידה אין לי אלא במשקר באלו כמשקר במקום ובשאר כל דבר מנין ת"ל כי יעשו מכל חטאת האדם. למעול מעל אין מעילה בכל מקום אלא שיקור. וכן הוא אומר °וימעלו באלהי אבותיהם. ואומר °וימעלו בני ישראל מעל בחרם. ואומר °וימת שאול במעלו אשר מעל בה'. ואומר בעוזיה °צא מן המקדש כי מעלת. ואומר °ומעלה בו מעל. הא אין מעילה אלא שיקור. ואשמה הנפש ההיא. למה נאמ' לפי שהוא אומר איש או אשה אין לי אלא איש או אשה. טומטום ואנדרוגינוס מנין ת"ל ואשמה הנפש ההיא. הנפש ההיא הכל במשמע. ואנשים והנשים והגרים במשמע. משמע מביא את אלו ומביא את הקטן. אמרת מה אם ע"ז חמורה פטר בה את הקטן קל וחומר לכל מצות שבתורה: ואשמה הנפש ההיא. *מנין לגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל ואשמה הנפש ההיא או כשם שפטורים מן האשם כך יהיו פטורים מן הקרן ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ואשמה הנפש ההיא למה נאמר. מנין אתה אומר המדליק גדישו של חבירו ביום כיפורים שאע"פ שאין בית דין נפרעים ממנו שיהיה נידון בנפשו ת"ל ואשמה הנפש ההיא. ואשמה הנפש ההיא והתודו למה נאמר לפי שנאמר °והתודה אשר חטא עליה. אין לי אלא חטאת שטעונה וידוי. אשם מנין ת"ל ואשמה הנפש ההיא והתודו. ר' נתן אומר זה בנה *אב לכל המתים שטעונים וידוי: סליק פיסקא

ג והתודו את חטאתם אשר עשו. *ולא על מה שעשה אביו.

שאם אמר לו תן לי פקדון שהפקדתי אצל אביך והוא אומר לא הפקדת. משביעך אני ואמר אמן לאחר מכאן נזכר שומע אני שהוא חייב ת"ל (והתודה אשר חטא עליה) [והתודו את חטאתם אשר עשו] ולא על מה שעשה אביו

משלוהו היו מתיראים: כן עשו. שאע"פ שיש צער לאדם שיפרוש מקרוביו ז"ר: כן עשו בני ישראל. הוא מיותר דהרי כתיב ברישא דקרא ויעשו כן בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עכבו:

ב וידבר: למה נאמרה כו' שהרי כבר נאמר בפ' ויקרא שהגוזל את חברו ונשבע לו ואח"כ הודה שמחויב לשלם קרן וחומש ואשם: ה"ג [מעל] בקרא ומעלה מעל בה': ונשבע על שקר. וסיפא דקרא ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו וגו' ואת אשמו יביא לה': בגוזל הגר לא שמענו. הא ודאי דגוזל הגר נמי צריך לשלם קרן וחומש לגר ואשם למזב' דהא כתי' וכחש בעמיתו וגר נמי בכלל עמיתו כדמוכח בב"מ דף נ"ט ע"ב דקאמר התם לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך אלמא הגר נמי מיקרי עמיתו אלא אם גזלו ונשבע לו והודה פשיטא דצריך לשלם לו קרן וחומש והאשם אלא דלא שמענו שאם מת הגר שישלם לכהנים: בא הכתוב ולימד על גזל הגר ונשבע לו. ומת הגר שישלם קרן וחומש לכהני' כו' וכ"פ הז"ר: צריך לדרוש. פי' צריך לדרוש כל הפרשה ור' יאשי' ור' יונתן מפרשים דברי ר"ע ז"ר: אין צריך פי' אין צריך ללמוד נזיקין מגזל הגר דבגופי' משמע דאשה חייבת כמו איש דבבעל הבור משמע מי שהוא בעל בור בין איש בין אשה ומפני שאפשר לומר מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק מה"כ שאר נזיקין דכה"ג פריך בב"ק להכי מייתי ואומר שלם ישלם המבעי' כו' כל מי שהוא מבעיר אפי' אשה אע"ג דאש אין תחילת עשייתו לנזק אפ"ה חייב בו את האשה וה"ה לשאר נזיקין: לתלמודו. פי' לגופא שבגזל הגר גופא השוה אשה לאיש וא"ת ל"ל בתרתי גבי נזיקין וגבי גזל הגר לילף חדא מאידך וי"ל כדאי' בב"ק דאי אשמעי' גזל הגר ה"א התם הוא דחס רחמנ' עלה כי היכי דתיהוי לה כפר' אבל דינין איש דבר משא ומתן אין אשה לא ואי אשמעי' דינין ה"א כי היכי דתיהוי לה חיותא אבל כפר' איש דבר מצוה אין אשה דלא בת מצוה לא צריכא: למה נאמר. נ"ל דאלא מכל קדייק דלכתוב איש או אשה כי יעשו מחטאת כו' מכל למה לי: ה"ג אין לי אלא במשקר באלו כמשקר במקום בשאר כל דבר מנין וכ"ה ברבה וה"פ אין לי אלא במשקר באלו כגון בפקדון או בתשומת יד או בגזל הכתובים בקרא דהוי כאלו משקר במקום דהא כתיב בהו ומעלה מעל בה': בשאר כל דבר. פי' בשאר עבירות מנין ג"כ דהוי כאלו משקר במקום: ת"ל כי יעשו מכל חטאת. כל רבויא הוי כל חטאת שעושה כאלו משקר במקום לכן מייתי בתר הכי כל הני קראי לראי' גם על שאר עבירות: וימעלו באלהי אבותיהם שעבדו ע"א: וימעלו בני ישראל כו' גבי עכן כתיב שמעל בחרם: וימות שאול במעלו. שהרג נוב עיר הכהנים: בעוזי'. שרצה להקטי' ע"ג המזבח והיה זר: ואומר ומעלה בו מעל. גבי סוטה כתיב הרי דאפי' בשאר עבירות כאלו משק' במקום: למה נאמר. אלא נפש מדייק למה נאמר לז"ק דנפש הכל במשמע לרבות טומטום ואנדרוגינוס והקשה הז"ר וה"ת איש או אשה ל"ל וצ"ל או כדר' יאשי' או כדר' יונתן עכ"ל: ואנשים והנשים כו' כדי נסבא דהא בהדי' כתיב איש או אשה אלא ר"ל דנפש מרבה נ"כ הגרים כמו אנשים ונשי' שאם הגר גזל את הגר חברו ונשבע לו ואח"כ הודה חייב קרן וחומש ואשם: פטר בו את הקטן. דכתיב בפ' שופטים איש או אשה פרט לקטן: עד שמת. פי' הגזלן אבל הגר הנגזל חי הוא דאם מת הגר הנגזל פשיטא דפטורין אף מקרן כדאי' במשנה היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף ינתן לבניו (פירש"י לבניו של גזלן דהא זכה בי' ממיתת הגר אלא דבעי למיעבד תשובה כי היכי דתיהוי לי' כפרה השבועתי' והשתא תו ליכא כפרה כיון דמית לי') והאשם ירעה עד שיסתאב [דהוי אשם שמתו בעליו וקי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה] וימכר ויפלו דמיו לנדבה ע"כ והכא קאמר בסיפא דהיורשי' חייבים לשלם הקרן א"ו דמיירי שהגר הנגזל חי הוא ולא זכה בו הגזלן שמת לפיכך היורשים חייבים לשלם הקרן: שהיורשי' פטורים מאשם. דהא מתו בעליו דאם הפרישו בחיי' והי' טעון רעיי' וכי לא הפרישו פטורין דאשם כפרה הוא

כן עשו. מה ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עכבו:

ולא ממונא ואין כפרה למתים רש"י: ת"ל ואשמה הנפש ההיא. אלא ההיא דייק דמשמע דוקא הגזלן הוא דמייתי אשם ולא היורשי' ובילקוט יש כאן חסרון הניכר דוק ותשכח: ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ואשם היינו הקרן מדכתיב בתרי' מלבד איל הכפורים ש"מ דאשם דרישא קרן הוא רש"י ונראה דכיון שהם חייבי' בקרן חייבין ג"כ בחומש והכי דייק לישנ' דקתני שפטורי' מן האשם אבל לא מן החומש ועמ"ש בזה לקמן פיס' ג ד: המדליק גדישו של חברו כו' שיהיה נדון בנפשו בילקוט גרס שהוא נדון בנפשו וכ' הז"ר וז"ל גירסא זו אין לה ביאור לכן נ"ל דגרסי' איפכ' שאע"פ שנדון בנפשו ב"ד נפרעין ממנו ת"ל ואשמה הנפש ההיא וס"ל כרבנן דחייבי כריתות חייבין בתשלומין א"כ ה"פ ועיקר שאע"פ שאין ב"ד נפרעין ממנו שהוא נדון בנפשו שחייב כרת אפ"ה כשהוא מתודה חייב ליתן קרן וחומש לצאת ידי שמים כדאי' בב"ק פ"ו עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דמ"ש בפי' קמא וס"ל כרבנן דא"כ חייבין בתשלומין היינו כרבנן דפליגי אדר' נחוני' בן הקנה בפ' אלו נערו' ד' ל' ע"ש ואיירי בלא התרו בו דאי התרו בו הא חייב מלקות וקי"ל כל חייבי כריתו' שלקו נפטרו מכר' והיך קאמר שנדון בנפשו ועוד כיון דחיי' מלקו' הוא פטו' מן התשלומין דקי"ל כר' יוחנן שם בדף ל"ב ע"ב דמחלק בין התרו בו ללא התרו בו ופסק כן הרמב"ם בפ"א מה' נערה הל"א וברפ"ג מהל' גניבה ע"ש ואיך קאמר שב"ד נפרעין ממנו א"ו בלא התרו בו מיירי דאז פטור ממלקו' וחייב כרת וחייב בתשלומין כרבנן ומ"ש בפי' הב' שאע"פ שאין ב"ד נפרעין כו' שחייב כרת כו' מדמחייב כרת ע"כ בלא התרו בו מיירי דאי בהתרו בו הרי חייב מלקות ופטור מכרת א"ו דמיירי בלא התרו בו ואפ"ה פטר לי' מתשלומין מפני שחייב כרת והיינו כר"נ בן הקנה דס"ל דא"כ פטורין מתשלומין אלא דחייב בדיני שמים וע"ז מסיים כדאי' בב"ק פ"ו טובא. דשם חשיב כמה דברים דפטו' מדיני אדם וחייב בד"ש והא דלא חשיב התם הא דמדליק גדישו כו' י"ל דברייתא דהתם אתיא כרבנן דס"ל דאפי' בדיני אדם חייב בתשלומין דכרת אינו פוטר מתשלומין א"כ דאתי' אפי' כר"נ בב"ק והא דלא חשיב הא דמדליק גדישו כו' הא קאמר התם דאיכא טובי דלא חשיב להו אלא דלא חשיב אלא הני דאיצטריכו לי' משום איזה חידוש ע"ש בגמ' כנ"ל ביאור דבריו ומיהו לפי הגי' דהכא דגרס שיהי' נדון בנפשו ליכא לפרש כפירושו ויש לפרש איפכא וה"ק שאע"פ שאין ב"ד נפרעין ממנו ר"ל מלקו' אין נפרעין ממנו וכגון שלא התרו בו ומתיל' חייב בתשלומין כרבנן דס"ל דכרת אינו פוטר מנין שיהי' נדון בנפשו בכרת שאע"פ שמשלם לא נפטר מעונש כרת ה"ל ואשמה הנפש ההיא שאע"פ שנתן האשם היינו הקרן כנ"ל אע"פ כ יש עונש לנפש כנ"ל: והתודה אשר חטא עליה. גבי קרבן עולה ויורד כתיב שהוא חטאת: ואשמה והתודו. דריש סמוכין שאף האשם טעון וידוי: לכל המתים. דריש סמוכין הנפש והתודו שאפילו בשעת נטילת נפש טעון וידוי ועיין ז"ר:

ג והתודו: שהפקדתי גרסי' וכ"ה ברבה ובילקוט: ה"ג ת"ל והתודו אשר עשו ולא מה שעשה אביו וכ"ה ברבה ובילקו' דהא בזה הפסוק התחיל ברישא וכ' ז"ר וז"ל וצ"ע דבב"ק דף ק"ד ע"ב אמרי' שהיורש אינו חיי' על שבועת אביו אבל על שבועה דידי' חיי' כנשבע לשקר אפי' על פקדון אביו לכן נ"ל דה"פ אם אמ' תן לי פקדוני שהפקדתי אצל אביך והוא אומר לא הפקדת כו' שאביך אמר לא הפקדת ואמרתי לו משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן נזכר פי' שאביך נזכר א"כ היה חייב לי קרן וחומ' יכול יהא יורש חייב חומש ואשם כנ"ל ברור עכ"ל וק' לפירושו דא"כ היינו דאמרי' לעיל פיסק' ב' ואשמ' הנפש ההיא מנין לגוזל את הגר כו' שהיורשי' פטורים כו' ותרתי ל"ל. ודוחק לומר דלעיל מיירי בגזל הגר וכאן מיירי בשאר כל אדם דמהיכי תיתי לחלק דהא קאמר שם והאנשי' והגרים במשמע משמע ששוים הם לכן נ"ל דלעיל מיירי בהודה הגזלן קודם שמת שהרי הלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת' לפיכך היורשי' חייבי' לשלם קרן וחומש ואין פטורי' אלא מן האשם מטעם שכתבתי שם

והכי

מקור מפורש: ויקרא ה; שמות כ"א; שם; שם; ויקרא ה'; ד"ה א' ה'; יהושע ז'; ד"ה א' י'; ד"ה ב' כ"ו; במדבר ה'; ויקרא ה'

פסחים מ"ב; סוטה כ"ח; במות פ"ד; סנהדרין ל"ה; ב"ק ע"ו; תמורה ב'; מה פ"ק; ב"ק ק"י; סנהדרין מ"ב; ב"ק ק"ד

אביו · והשיב את אשמו בראשו למה נאמר לפי שהוא אומר ושלם אותו בראשו אין לי אלא עיקר דמים חומש מנין ת"ל והשי' את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו * עד שיהי' חומש וחומשה · משום ר' יאשיה אמרו חומשה שלם לעולם · ונתן לאשר אשם לו למה נאמר לפי שהוא אומר °לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו אין לי אלא לו ושלוחו מנין לרבות שליח ב"ד והיורש ת"ל ונתן לאשר אשם לו * הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא בב"ד ולא הספיק ליתננו עד שבא בעל חוב של נגזל מניין שמוציאין מיד הגזלן ונותנים לבעל חוב של הנגזל ת"ל ונתן לאשר אשם לו מכל מקום :

סליק פיסקא

ד ואם אין לאיש גואל ר' ישמעאל אומר * וכי יש לך אדם מישראל שאין לו גואל ומה ת"ל ואם אין לאיש גואל בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח · ר' נתן אומר * ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל להשיב האשם אליו · אבא חנן אומר משום רבי אליעזר בנגזל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בגוזל ת"ל להשיב האשם (אלא) [אליו] הא בנגזל הכתוב מדבר · האשם המושב לה' (לכהנים) [לכהן] בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה ת"ל האשם המושב לה' בכסף הכתוב מדבר · לה' לכהן * קנאו השם ונתנו לכהנים · באנשי המשמר הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל כהן שירצה ת"ל מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו את שמכפרים בו עליו אלו הן אנשי משמר * הרי שגוזל כהן יזכה בו והדין נותן אם זכה בשל אחרים לא יזכה בשל עצמו * היה ר' נתן אומר בלשון אחרת אם (דיבר) [דבר] שלא זכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי משבא לתוך ידי [אין אחר יכול להוציאו מידי דבר שזכיתי בו ובא לידי] דין הוא שלא יהא אחר זוכה ומוציא מתחת ידי אמר לו אם אמרת בזה שאין לאחרים בו חלק תאמר בזה שיש בו לאחרים חלק הואיל ויש בו לאחרים חלק דין הוא שיצא מתחת ידו ויתחלק

והכי דייק לישנא דברייתא שם כמש"ל אבל הכא מיירי שלא הודה הגזלן קודם שמת והא דקאמר ולאחר מיכן נזכר פי' הנגזל טוען כך אבל אין ידוע לב"ד לכך פטור אף מחומש וחילוק זה תמצא שם בגמ' וכ"פ הרמב"ם פ"ז מהל' גזילה וז"ל גזל האב ונשבע האב והודה ואח"כ מת היורש משלם קרן וחומש גזל ונשבע ומת והודה היורש משלם הקרן בלבד בין כך ובין כך היורש פטור מן האשם ע"כל ויצא לו מסוגי' דב"ק הנ"ל כמ"ש המ"ת שם כל זה כתבתי ליישב פי' הז"ר ת"ל פי' הברייתא כפשטי' ובכה"ג היורש מיירי והא דפטר על שבועה דידי' מיירי שאין הגזילה קיימת אלא דבזה יש חילוק דאי איכא אחריות נכסים חייבין לשלם הקרן

ויקרא ה

משום כבוד אביהם ופטורים מחומש והטעם מפר' שם בגמ' שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות ואי ליכא אחריו' נכסי' פטורי' אף מקרן עיין כל זה בגמ' ובהרמב"ם שם אלא דשם מייתי לה מקרא דכתיב אשר גזל על גזילו מוסיף חומש ולא על גזל אביו והוא ברייתא בת"כ פ' ויקרא והכא דריש לי' מאשר עשו ולא על מה שעשה אביו ואין זה תימא שתתלא כן בהרבה מקומו' בספרי שהביא הדין מקרא אחר שלא כש"ס שלנו כמ"ש מזה בס"ד כנ"ל :

תנר נפלא בשם הגאון אחי המחבר ני'

אמר המחבר דין זה דשבועת הפקדון הואיל ואתא לידי אימא בי' מילתא בשם אדוני אחי הגדול ה"ה הרב הגאון מו"ה קלמן ני' אב"ד ור"מ דק"ק ביאליסטאק יפ"א וזה תוארו : **אי'** בשבועות דף ל"ו ע"ב משנה שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו' בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפרנו בב"ד דברי ר"מ וח"כא בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב ובר"שי כד"ה בפני ב"ד כו' אם מפיו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן ע"כ וכתב המהרש"א ז"ל הוצרך לפר' ואח"כ הודה לרבה דבעדים לא מיחייב דהוי כפירת דברים אלא למאי דמסיק תלמודא דביש לו עדים לא הוי כפירת דברים וחייב מיניה לאוקמי מתני' נמי בהכי עכ"ל כוונתו למה דאי' שם דף ל"ז אלמ' קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור [מפני שלאו כפירת ממון הוא רק כפירת דברי' בעלמא שאפי' כפר מחויב לשלם ע"פ עדים] ופ' יך הש"ס כמה תיובתות על רבה עד דמסיק תיובתא דרבה ור' יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור א"ר פפא מ"ט דר"י עדים עבידי דמייתי בשטר הא מנח ע"כ והשתא קש' לפי' מהרש"א הנ"ל למה מפ' רש"י המתני' אליבא דרבה שלא אליבא דהלכתא דהא איתותב רבה ולמה לא מפרש המתני' דאיירי ע"פ עדים כר' יוחנן וצ"ל לתרץ דרש"י מפר' המתני' דוקא אליבא דר' יוחנן אליבא דהלכתא ולא אליבא דרבה ובזה יובן נמי במה שדקדק רש"י לפ' ואח"כ הודה בדברי ר"מ למה לא פי' כן בדברי חכמים דמיירי שהודה אח"כ · דאי' בסוכה דף ד"ג סקלי וטרי התם הש"ס אליבא דאביי דסובר דר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא חייש למיתה ומקשה הש"ס שם ומי אמר אביי הכי והתנן בת ישראל שניסת לכהן והלך בעלה למ"ה אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמינן עלה הרי זה גיטך שעה א' קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד ואמר אביי לא קשי' הא ר' מאיר דלא חייש למיתה הא ר"י דחייש למיתה כו' ומסיק איפך ר"מ חייש למיתה ר"י לא חייש למיתה ע"כ ובעירובי' דף מ"ו ע"ב אי' א"ר יוחנן ר"מ ור"י הלכה כר' יהודא והנה בכאן יש לדקדק במאי פליגי רבה ור' יוחנן ומ"ט דרבה דסובר הכופר בפקדון שיש עליו עדים פטור דכפירת דברים בעלמא הוא וכי לרבה העדים לעולם יחיו והא עדים עבידי דמייתי והוי כפירת ממון ויש לפרש דרבה ור' יוחנן שניהם פוסקי' כר' יהודה דהלכתא כוותי' לגבי ר"מ רק דקא מיפלגי בשני הגירסאות דסוכה הנ"ל דרבה סבר דר"מ חייש למיתה ור"י לא חייש למיתה והלכתא כר"י לכך סבר דכופר בפקדון שיש עליו עדים דפטור דלא חייש למיתת עדים זהוי רק כפירת דברים ור' יוחנן סבר דר"מ לא חייש למיתה ור"י חייש למיתה לכך סבר דהכופר בפקדון שיש עליו עדים חייב דעבידי דמייתי והוי כפירת ממון ובזה מתורץ דר"שי לא רצה לפ' בדברי חכמים דמיירי שאח"כ הודה דהא איתותב רבה וא"כ אפי' לא הודה רק שאה"כ באו עדים נמי חייב דמסקנא דש"ס כר' יוחנן · אבל בדברי ר"מ מפ' שפיר דווקא כמסקנת הש"ס כר' יוחנן דהא ר' יוחנן סבר הכופר בפקדון שיש עליו עדים חייב משום דעבידי דמייתי וע"כ סבר דר"מ לא חייש למיתה ור"י חייש למיתה דהא איהו גופא סבר דר"מ ור"י הלכה כר"י ובשביל זה פסק כאן כר"י דעדים עבידי דמייתי וחייש למיתה והשתא שפיר מפ' רש"י במתני' בדברי ר"מ דמיירי ואח"כ הודה דאלו באו עדים פטור לר"מ דלא חייש למיתה · אבל בדברי חכמים לא רצה לפרש ואח"כ הודה שהוא נגד המסקנא דהא איתותב רבה ולר' יוחנן אפי' באו עדים חייב דפסק כר"י דחייש למיתה ודוק ודפח"ח והני אבא אחריו ותלאתי את דבריו שע"פ סברתו ניח' לי מה שהקשיתי לשאו' בדברי הרמב"ם פ"ח מהלכות שבועות הלי"ד וז"ל היתה עליו מלוה בעדים בלבד וכפר ונשבע חייב בשבועת הפקדון שהרי פטר עצמו בכפירתו מלשלם עתה ואע"ם שכשיבואו העדים יתחייב לשלם וכמצא שלא הועיל לו כפירתו הרי הועילו בעתה ושמא לא יבואו עדים או יבואו ולא התקיים עדותן או יפסלו ולפיכך חייב עכ"ל וכ' מרן הכ"מ דפסק כר' יוחנן וקשה א"כ מ"ט המציא הרמב"ם טעם חדש מדעתו שמא לא יבואו עדים ולא קאמר הטעם של ר' יוחנן דעדים עבידי דמייתי אבל לסברת הרב הנ"ל א"ש דרבינו פסק כרבי יוחנן משום דהא איתותב רבה אבל לא מטעמי' דהא כריש יומא הסבר ר' יהודה אף אשה אחרת מתקינין לו לכה"ג שמא תמות אשתו ורבנן ס"ל דלא חיישי' למיתה ופסק רבינו בפי' המשנה דאין הלכה כר"י וכן כריש הלכות עבודת יה"כ לא כתב אלא ומתקינין לו כהן אחר תחתיו משום שמא יארע בו פסול אבל לא אשה אחר' דלא חיישי' למיתה כרבנן ולא כר"י הלכך הוכרח רבי' להמציא לדברי ר' יוחנן טעם חדש שמא לא יבואו עדים כו' כנ"ל :

ב"ק ס"ה ק' מגילה נ"ד קידושין ע"ג כתובות יט גיטין ל"ז פסחים ל"א ב"ק מ' קידושין כ"א סנהדרין ס"ו ב"ק ק"א

למה נא' כו' דהרי כבר כתיב בפ' ויקרא ושלם אותו בראשו : עיקר דמים כשנשבע לשקר על הקרן או צריך להוסיף חומש : חומש מנין. אם נתן לו את הקרן וכפר לו על החומש ונשבע והודה מנין שהו מוסיף חומש על חומשו : ת"ל והשיב כו' כי' הז"ר וז"ל דהכא לא כתב ושלם משמע דקאי אחומש דגבי קרן שייך לשון תשלומין שמשלם מה שלקח אבל גבי חומש לא שייך תשלומין כ"פ המ"כ ברבה פכ"ל אבל כמ"כ שלפנינו ליתא כן וז"ל

ב"ק שם ב"ק שם קוש' על ה שם עירובין כ"ח

המ"כ ת"ל והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו לומר שהחומש והקרן שוין להבא אשם כמו שהם שוין לתשלומין כדקאמר בת"כ וחמישיתיו לרבית חמישית הרבה עכ"ל לפ"ו א"ש ליש' דהכא שמשיים והמישיתו יוסף עליו עד שיהיה חומש וחומש ר"ל שעל חומש שכפר חייב להוסיף ג"כ חומש ודריש לי' מדכתיב בראשו וחמישיתו ובראשו היינו הקרן כדפי' רש"י ומקיש החומש לקרן כנ"ל ומה שהגיה בס' ז"ר שיהא הוא וחומשו חמשה פי' שהוא ד' דינרין יתן ה' דינרין ובדר' יאשי' גרס בילקוט חומשה של סלע ופי' הז"ר דהיינו דינר פחות חומש עכ"ל לפירושו משמע דת"ק ס"ל חומש מלבר ור' יאשי' ס"ל חומש מלגו *וצ"ע דא"כ קשיא דר' יאשי' אדר"י בברייתא שבגמ' דב"מ דף נ"ד דאי' שם כתנאי ויסף חמישיתו עליו שיהא הוא וחומשו חמשה דברי ר' יאשי' רבי יונתן אומר חמישיתו חומשו של קרן ע"כ הרי להדי' דר' יאשי' ס"ל חומש מלבר לכן נלע"ד עיקר כמ"של בשם המ"ב דדריש לי' מן סמוכין דבראשו וחמישיתו ושכי' גרס לבסוף עד שיהי' חומש וחומשה דהיינו שיוסיף חומ' על החומ' שכפ' כדפי' לעיל ובדר' יאשי' גרס' כגר' הספרי דהכא חומש' שלם לעולם פי' שיהי' החומש דינר שלם והיינו חומש מלבר כדס"ל בגמ' כנ"ל : שהי' חייב לחברו מנה. פי' הגזלן לנגזל ובא הגזלן בב"ד ולא הספיק כו' והיינו דינא דר' נתן בגמ' דקאמ' מנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו : **ד ואם** אין לאיש גואל: שאין לו גואל. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם לירשו : ומת. לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים : אשה מנין. שגזל את האשה הגיורת ונשבע והודה לאחר מיתה : להשיב האשם אליו. משמע מ"מ בין איש בין אשה המ"כ וכ"כ כפי' רשי בגמ' וז"ל תרי השבות כתיב להשיב האשם וכתיב האשם המושב ל"א תרי אשמות כתיב להשיב האשם האשם המושב עכ"ל ור"ל חד לאיש וחד לאשה וכ"מ ברבה : בנגזל. שהנגזל הגר מת ואין לו יורשים יחזיר לכהנים : בגוזל. פי' שאם גזל הגר ומת הגר וגם הגזלן מת ואין לו יורשים או יתננו לכהן אבל כשהגזלן חי זכה כמה שבידו ז"ר : ה"ג ת"ל להשיב האשם אליו הא בנגזל כו' מדכתיב להשיב אליו להנגזל משמע דבנגזל תליא מילתא : ה"ג האשם המושב לה' לכהן בכסף כו' ר"ל האשם היינו הכסף : או כי' באשם היינו הקרבן : לה' לכהן. דאין לפ' נופני שהאימורין לגבוה והבשר לכהנים להכי כתיב לה' לכהן דא"כ לה' ולכהן מיבעי' לי' אלא שקנאו השם ונתנו לכהנים הרא"ם : ת"ל מלבד איל הכפורים. משמע למי שזה ניתן זה ניתן ואיל הכפורים אין יכול להקריב אלא כהן שבאותו משמר וזהו שמשמיס את שמכפרים בו עליו : הרי שגוזל כהן. כהן שגזל את הגר וכשהגיע משמר שלו בא והודה לאחר מיתת הגר : בשל אחרי. אם הי' ישראל מביא גזל הגר במשמר זה הריני נוטל חלקי עם אחיי הכהני' בני המשמר בשל עצמי לא כ"ש שאטול את הכל : ה"ג אם דבר שלא זכיתי בו פי' כגון כהן שהתנדב קרבן דקי"ל כהן בא ומקריב קרבנותיו בכל שעה שירצה אפי' במשמר שאינו שלו ובשרה ועורה שלו כדלקמן פיסק' ו' נמצא שאין לבני משמר חלק בו : ה"ג משבא לתוך ידי אין אחר יכול להוציאו מתוך ידי דבר שזכיתי בו ובא לידי דין הוא שלא יהא אחר כו' עיין בגמ' שם וה"פ דכהן שהתנד' קרבן שאין למשמר חלק בו כנ"ל ואפ"ה אם נתנו לכהן אחר שבאותו משמר שוב אין יכול להוציא מידו שנא' ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה דבר שזכיתי בו ובא לידי היינו גזל הגר שבידי דין הוא שלא יהא כהן אחר מוציאו מתחת ידי עיין ברש"י : שאין לאחרים בו חלק. פי' בקרבנו של כהן אין לכהנים בני משמר שום חלק בו לפיכך כשנתן לכהן אחר שבאותו משמר להקריב שוב אין יכול להוציא מידו כנ"ל : תאמ' בזה שיש בו לאחרים חלק. פי' גזל הגר שהוא

ויתחלק לאנשי משמר : מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו מניין אתה אומר הגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת״ל מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו · כך היה ר׳ עקיבא שונה עד שלא בא (לזפרונה) [מזפרונה] אבל (מי שבא) [משבא] מזופרים אמר *אפי׳ נתן את הכסף לאנשי משמר (ואת) [ומת] היורשין פטורין אין מוציאין מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה · והכהן אומר לו הבא אשם והקרב (והוא) [כשהוא] אומר האשם המושב [לה׳] לכהן את שצריך כפרה יצא מת שכפרה לו נפשו · מלבד איל הכפורים מכאן אתה אומר *נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעי׳ יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה · או אפילו נתן את האשם ליהויריב והכסף לידעי׳ יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת״ל מלבד איל הכפורים יחזיר ויביא אשם אחר ויתננו לידעי׳ ויזכה יהויריב בשלו : סליק פיסקא

ה וכל תרומה לכל קדשי (בני אהרן) [בני ישראל] ר׳ ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך עלי מקדיש ערימתו *עד שלא מירח שהוא פטור מן התרומה ומן המעשרות או אף מי שמירח ת״ל °ראשית דגנך תירשך ויצהרך · ר׳ עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך *שאם בא לעשות כל גרנו תרומה רשאי ובלבד שישייר מקצת · וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל בא הכתוב ולימד על התרומה שתהא נוהגת בכל · איסי בן עקיבא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל · ד״א אם מעשר הקל שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל תרומה שהיא חמור׳ אינו דין שתהא נוהג׳ בכל (אשר יקריבו) ד״א איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא משום תלמוד ויראה הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל · אשר יקריבו לכהן לו יהי׳ ר׳ ישמעא׳ אומר וכי תרומה מקריבים לכהן מה ת״ל אשר יקריבו לכהן לפי שהוא אומר °ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך אבל לא שמענו מה יעשה בהם ת״ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהו נתונים לכהנים : סליק פיסקא

ו ואיש את קדשיו לו יהיו כל הקדשים היו בכלל שנא׳ ואיש את קדשיו לו יהיו משך הכתוב בכל הקדשים ונתנן לכהנים ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים והפסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים · ואיש את קדשיו לו יהיו *מיכאן אתה אומר כהן שהקריב את הזבח אפילו במשמר אחר הרי הן שלו ועבודתו שלו · ואיש את קדשיו

התלמוד

שהו׳ לכל בני המשמר וכלם תובעין לפיכך דין הוא שתלא מתחת ידו : פטורים. ומסיים ברבה להביא איל הכפורים במקומו : ת״ל מלבד איל הכפורים כו׳ וברבה מסיים יצא זה שכפרה לו נפשו ופי׳ במ״כ כלומר שמת ומיתתו זהו כפרתו וכן אכיק הכא וקשה הא לעיל פיסק׳ ב׳ כבר יליף לה מפסוק ואשמה הנפש ההיא ואפשר דתש״ה הוי יליף ר״ע מפסוק זה לפטרן אף מן הקרן דהא בברייתא דפיס׳ ב׳ לא פטרן אלא מן האשם כמ״ש שם להכי יליף מלב׳ איל הכפורי׳ כיון שפטורין מן האשם פטורין מן הקרן ג״כ עד שחזר מזפרונה ושנה לימוד אחר על פסוק מלבד איל הכפורים ובהביא דרישא כתנא דברייתא דלעיל ס״ל שפטורים מן האשם וחייבין בקרן : ה״ג עד שלא בא מזפרונה כו׳ כאשר הגהתי בפנים כ״ה בילקוט וכן ברבה : אפי׳ נתן הכסף לאנשי המשמ׳ ומת היורשי׳ פטורי׳ להביא איל אשם דאין כפרה למתים : ואין מוציאין מיד כהן. פי׳ הכסף שכבר נתן לכהן אין מוציאין מידו שכבר זכה בו וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה : והכהן אומר לו הבא אשם והקרב · פי׳ אם זכה הכהן בכסף מפני מה לא יזכה באשם ויביאו היורשים האשם : ה״ג כשהוא אומר האשם המושב לה׳ לכהן וכ״ה בילקוט : את שצריך כפר׳ · ממלת אשר יכפר בו עליו קא דריש כמ״ש לעיל : נתן הכסף ליהויריב · הוא משמרת ראשונה מכ״ד משמורת ושל ידעי׳ אחריו : יצא. ומפ׳ טעמא במתני׳ שהתביא גזילה עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה זכה בשלו וזה זכה בשלו : נתן את האשם ליהויריב כו׳ · הרי שהביא הקרבן עד שלא הביא גזילו : ת״ל מלבד איל הכפורים · מפ׳ בגמר׳ מאשם יכפר בו נפקא לי׳ ועדיין לא כפר פירש״י דכתי׳ כלשון עתיד מדלא כתיב אשר כפר ומשמ׳ דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף עדיין לא כפר : יחזור ויביא אשם אחר · פי׳ דמיירי שכבר הקריב יהויריב האשם הראשון והוא פסול דאשם הבא קודם הקרן פסול הוא לכך מביא אשם אחר ויתנהו לידעי׳ אבל פשיטא אם עדיין קיים האשם הראשון דקנסינן ליהויריב ויחזור האשם לידעי׳ כדאי׳ בגמ׳ : ויזכה יהויריב בשלו · בגמ׳ פריך למאי חזי אשם פסול הוא ומשני רבא לעורו פי׳ שזוכה יהויריב בעורו :

ה וכל תרומה : ה״ג בקרא לכל קדשי בני ישראל : ה״ג בא הכתוב ללמדך על מקדיש : עד שלא מירחה · שעדיין לא חל עליו חיוב מעשר : פטור מן התרומ׳ · דריש מדכתי׳ וכל תרומ׳ לכל קדשי בני ישראל משמע שהקדישה והא דכתיב לכהן לו יהיה י״ל דמיירי שהקדישה לחרמי כהנים כ״פ הז״ר ול״נ דדריש לי׳ וכל תרומה לכל קדשי בני ישרא׳ ר״ל דתרומה נוהג׳ קודם שבא לכלל קדשי בני ישראל אבל אם הקדישו פטור מן התרומה ובזה א״ש לכהן לו יהיה : ה״ג או אף משמירח : ראשית דגנך · משנתמר׳ בכרי נעשה דגן וכיון דאיקרי דגן חלה עליו רשות כהן תחילה קודם ההקדש דאין ההקדש פוטר אלא כשנתמרח ביד הגזבר כדאי׳ במשנה : ובלבד שישייר מקצת הכי ס״ל לר״ע במשנה וטעמו משום דכתיב ראשית בעינן שיהיו שיריה ניכרין אבל אם שייר מקצת חולין רשאי לעשות כל גרנו תרומה ודריש לי׳ מדכתיב וכל תרומה שרשאי לעשות הכל תרומה : שתהא נוהגת בכל. פי׳ בכל הפירות בת״כ פירש וכל תרומה לכל קדשי מקיש תרומה לקדשים מה קדשי׳ נוהגת בכל אף תרומה כן *וכ׳ הז״ר ז״ל ואע״ג דכתיב ראשית דגנך תירשך ויצהרך משמע דוקא הני ועיין בתוס׳ בכורות דף כ״ד דס״ל באמת אין נוהג מדאורייתא אלא בהני תלת ע״כ לא מה שהקשה מדכתיב דגנך תירשך ויצהרך משמע דוקא הני ולא תירץ כלום לא עיין בספרי בח״ש פיסק׳ ק״ה וז״ל שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך יכול אין לחייב אלא על דגן תירש ויצהר ת״ל תבואת זרעך ע״כ הרי שהספרי לשיטתי׳ אזיל דס״ל דכל הפירות חייבים מדאורייתא וכ״פ הרמב״ם רפ״ב מהל׳ תרומות וז״ל כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ חייב בתרומה שנא׳ ראשית דגנך תירשך ויצהרך תתן לו מה דגן תירש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכ״כ בהל׳ ו׳ שם וז״ל הירקות אע״פ שהן מאכל אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם לפי שנא׳ במעשר תבואת זרעך תבואה וכיוצא אבל הירקות אינן בכלל תבואה וכן יראה לי שה״ה בתרומה שהרי נא׳ בה דגנך תירשך ויצהרך וכל הדומה לאלו הכ״מ הראה מקור דין זה להרמב״ם מן הספרי הנ״ל שהבאתי · ומ״ש ועיין בתוס׳ כו׳ דס״ל דבאמת אינו נוהג מדאורייתא כו׳ האמת אתו שכ״כ התוס׳ שם וכל הני דרשות דספרי דמרבה אפי׳ קטנית ופירות האילן למנין מעשר אסמכתא

מקור מפורש

בעלמא ניהו ע״כ אבל מה מעשה שכבר הכריע בש״ע י״ד סי׳ של״א סי״ג כהרמב״ם כמ״ש הט״ז והש״ך שם דכלהו חייבין מדאורייתא חוץ מעשר ירק שהוא דרבנן דוק ותשכח והראב״ד פ״ג דתרומות נמשך באמת אחר שיטת התוס׳ ע״ש : מעשר הקל. שהרי מותר לזרים : נוהג בכל. כדיליף לה מכל תבואת זרעך כמ״ש לעיל : שהיא חמור׳. שהיא במיתה לזרים : שאינו נוהג בראשית הגז · שא״צ ליתן מעשר מגזה אלא תרומה שהוא ראשית הגז שהיא קרוי׳ ראשית כמו תרומה ז״ר : שני תלו׳ אשר יקריבו הס ט״ס ולא שייכי׳ כלל לכאן אלא אחר דברי איסי בן מנחם וכן בילקוט ליתא הכא : תלמוד ויראה דכתיב במעשר שני ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך כו׳ למען תלמד ליראה את ה׳ אלהיך בפ׳ ראה וזה מיירי במ״ש ז״ר : וכי תרומה מקריבי׳ לכהן. והלא כהן הוא המחזר אחריה לבית הגרנו׳ : שיהו נתונים כו׳ · וברבה גרס שיהיו כלם ניתנים לכהנים פי׳ אע״ג דכתיב בהדי׳ בפ׳ קרח בכורי כל אשר בארצם לך יהי׳ ה״א דמקריבין קצת מהם למזבח והשאר לכהנים כמו שאר קרבנות להכי כתיב כאן ללמד שיהיו כולן לכהנים ואע״ג דכתי׳ כל שאר וכל דב׳ לא תקטירו פי׳ כל מיני פירות ה״א דגבי בכורים גלי הכתוב תביא בית ה׳ אלהיך להקריב מהן למזבח קמ״ל והרמב״ן פי׳ דהעיקר הלימוד הוא כאן וחזר ושנה בפ׳ קרח לכרות עליהם ברית וגם נתחדש שם כל טהור בביתך יאכלנו ועוד לימד כאן שיהיו הבכורי׳ נתונים לאנשי המשמר ולא יתנם לכל כהן שירצה ובמנחות דף פ״ד מוקי קרא דפ׳ קרח במנחות ע״ש וא״כ לק״מ ז״ר *מ״ש ובמנחות דף פ״ד כו׳ א״כ לק״מ · האמת אתו שכ״ה במנחות אבל במחילה מכבוד תורתו שלא עיין בספרי פ׳ קרח פיסקא קי״ז דדריש לי׳ על בכורי׳ ולא על מנחות וז״ל בכורי כל אשר בארצם בא הכתוב ולימד על הבכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע לך נתתים בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהו ניתנים לכהן עכ״ל והרי להדי׳ דבבכורי׳ מיירי ולא במנחות והדק״ל על הספרי בכ״ל ומ״ש בתירץ קמא דאי מהת׳ ה״א דמקריבי׳ קצת מהם למזבח כו׳ זה ליתא לגי׳ הרב׳ דגרס שיהיו כלם ניתנים לכהנים כו׳ משמע דהוי ס״ד שלא יהיו כלם ניתנים לכהנים אלא למזבח ג״כ אבל לגי׳ דהכא דל״ג תיבת כלם אלא שיהו נתונים לכהנים ליתא להאי תירוצא הלכך מחוורתא כתירץ הרמ״בן ע״ש בפיסק׳ ה״כל ותרא׳ להדיא תורת משה רבינו הרמ״בן אמת ודוק :

ו ואיש את קדשיו : תודה ושלמים. מדכתיב בפרשת צו שהחזה והשוק לכהנים מכלל שהשאר לבעלים : והפסח. דכתי׳ ואכלו את הבשר בלילה הזה ז״ר : ומעשר בהמה. רש״י סוף פ״ה דזבחי׳ פי׳ שלא מצינו בכל התורה כולה שיתן לכהנים והז״ר פי׳ מדכתיב עשר תעשר ואכלת ודרשינן בב׳ מעשרו׳ הכתוב מדבר א׳ מעשר דגן וא׳ מעשר בהמה וכתיב ואכלת : נטע רבעי. מפרש׳ תנאי בסמוך : ועבודתו · שכר עבודתו והיינו בשרו ועורו רש״י וא״ת והנפק׳ לן מדכתי׳ ובא בכל אות נפשו ושרת וי״ל דהתם מיירי בנדרי׳ ונדבו׳ והכא בחטאת ואשם ב״א ולא דק דמהתם לא ילפי׳ אלא שמותר לעבוד אפי׳ במשמר שאינו שלו והכא ילפי׳ שעבודתו ועורו שלו וכ״כ להדי׳ בגמ׳ ז״ר : אמר המחבר הואיל ואנו עסוקין בזה הענין מילתא אגב אורחא אעתיק לך כאן פי׳ בגמ׳ מה שזיכני הש״י ויתבארו דברי הרמב״ם והראב״ד בדין הזה ז״ל הרמב״ם פ״ד מהל׳ כלי המקדש הל״ז וכן כהן שהיה לו קרבן ה״ז בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה שנא׳ ובא בכל אות נפשו ושרת והעור של קרבנו ואכילתו שלו ואם רצה ליתן את קרבנו לכל כהן שירצה להקריבו נותן ועור הקרבן ועבודתו לאותו הכהן בלבד שנתן לו עכ״ל ובהשגות א״א לא כי אלא אכילתו ועורו של בעליו עכ״ל עיין בכ״מ ביאור פלוגתתן ולענ״ד נראה דתלי׳ בחילופי גירסאות בגמ׳ וז״ל הגמ׳ ת״ר מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה ת״ל ובא בכל אות נפשו ושרת ומנין שעבודת ועורו שלו ת״ל ואיש את קדשיו לו יהיו הא כיצד אם הי׳ בע״מ נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתו ועורו שלו ואם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה ועבודתו ועורה של אנשי משמר פירש״י אם היה בעלמום ראוי לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקרבה מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר והואיל והוא ראוי לאכיל׳ קרינא בי׳ ואיש את קדשיו לו יהיו לפיכך עבודה ועורה שלו ל״א גרסי׳ עבודה ועורה לאנשי המשמר כיון דהם הקריבוהו ואם הי׳ זקן או חולה וראוי לעבודה ואין ראוי לאכילה נותנה להקריב לכל כהן שירצה דהואיל דהוא ראוי לעבוד׳ מצי לשווי׳ שליח ועבודתה ועורה לאנשי משמר דכיון דלא חזי לאכילה

קדשיו לו יהיו למה נאמר לפי שהוא אומר °ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' קדש לבעלים או קדש לכהנים ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו בנטע רבעי הכתוב מדבר· דברי ר' מאיר ר' ישמעאל אומר קדש לבעלים אתה אומ' קדש לבעלים או קדש לכהנים הרי אתה דן מעשר שני קרוי קדש ונטע רבעי קרוי קדש אם למעשר שני למדתי שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיו אלא של בעלים והרי תרומה תוכיח שקרוי קדש ואינה אלא של כהנים והיא תוכיח לנ"ר שאע"פ שקרוי קדש לא יהא אלא של כהנים· אמרת הפרש מ"ש טעון הבאת מקום ונ"ר טעון הבאת מקום אם למדתי למ"ש שאינו אלא של בעלים אף נ"ר לא יהיה אלא של בעלים הרי בכורים יוכיחו שטעונים הבאת מקום ואינן אלא של כהנים והם יוכיחו לנ"ר שאע"פ שטעון הבאת מקום לא יהי' אלא של כהנים· אמרת הפרש מ"ש קרוי קדש וטעון הבאת מקום (ופדיון) ונטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום (ופדיון) ואל תבא תרומה ותוכיח שאע"פ שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום ולא בכורים שאע"פ שטעונים הבאת מקום אבל [אין קרוים קדש והרי בכור טעון הבאת המקום וקרוי קדש ואינו אלא של כהנים והוא יוכיח לנטע רבעי אע"פ שטעון הבאת מקום וקרוי קדש] (אין להם פדיון) לא יהיו אלא של כהנים אמרת הפרש ארין בשלשה לשונות כאחד מעשר שני קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ונטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ואל תוכיח תרומה שאע"פ שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום [ופדיון] ולא בכורים שאע"פ שטעונים הבאת מקום אבל [אינם קרוים קדש] ואין להם פדיון [ולא בכור שאע"פ שקרוי קדש וטעון הבאת מקום אבל אין לו פדיון] אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר (אלמוד דבר מדבר) ששוה בשלשה [דרכים] מדבר ששוה בשלשה דרכים ואל אלמוד דבר ששוה בשלשה דרכי' מדבר שלא שוה בשלשה דרכים אלא בדרך אחד או בשנים אם למדתי למ"ש שאינו אלא של בעלים אף נ"ר לא יהי' אא של בעלים· ר' יהושע אומר קדש של בעלים אתה אומר קדש של בעלים או קדש לכהנים ת"ל °ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו למי מוסיפים למי שכבר נתנו לו ואיש את קדשיו לו יהיו למה נאמר לפי שהוא אומר °כל תרומת הקדשים אשר (יקדישו) [ירימו] בני ישראל שומע אני יטלום בזרוע ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאת קדשים לבעליהם· ואיש את קדשיו לו יהיו הרי שמדד להם בארץ וניתוספו אחרים עליהם יכול קורא אני עליו (ואיש את קדשיו לו יהיו) [איש אשר יתן לכהן לו יהיה] ת"ל (ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה) [ואיש את קדשיו לו יהיה] או אפי' מדד בקופה וניתוספו אחרים עליהם קורני עליו ואיש את קדשיו לו יהיו ת"ל איש אשר יתן לכהן לו יהיה ר' יוסי אומר *הרי שפדה את בנו בתוך שלשים יום ומת קורני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהי' ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו לאחר שלשים יום אין מוציאין מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה : סליק פיסקא

ז דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו. למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר °כי יקח איש אשה ובעלה [וגו'] לא שמענו (וגו') אלא בזמן שיש לו עדים והתרו בה שיוצאה ממנו בגט אבל ספק נבעלה ספק לא נבעלה לא שמענו מה יעשה לה ת"ל דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו· הרי הכתוב

זוקקה

מקר' מפורש

לאכילה לא מבוי שליה לאכילה עכ"ל השלה מזה דלליסנא קמא דר"שי דאם היה בע"מ דנותן הקרבה לאנשי משמר ועבודה ועורה שלו השתא י"ל ק"ו מה כשהוא בע"מ שאינו ראוי להקרבה וגם לא מצי משוי שליח אפ"ה כיון דראוי לאכילה עבודתה ועורה שלו מכ"ש כשאינו בע"מ וראוי בעצמו להקרבה כשעושה שליח להקרבה שיהא עבודתה ועורה שלו וזה כסברת הראב"ד אבל הרמב"ם אזיל ויקרא י"ט לשיטתי' שפסק בסתוך הל' ח' וז"ל היה הכהן בעל הקרבן בע"מ נותן קרבנו לאנשי משמר והעור שלהם עכ"ל והוא כל"א שהביא רש"י והטעם כיון דהם הקריבו וההקרבה הליא מילתא ה"כ ה"נ אם לא הי' בע"מ ונתן הקרבן לכהן אחר שעור הקרבן ועבודתו לאותו הכהן בלבד כיון דהוא הקריבו כנ"ל. לפ"ז תגינו למיתר דיש הוכחה מבוגי' הנ"ל כדברי הראב"ד ודבריו ברורים בטעמן דיש לדקדק בברייתא דקתני מנין לכהן כו' ומנין שעבודתה כו' הא כילד מדקא' הא כילד משמע דהפסוקים קשיין אהדדי כמו בכל הש"ס והלא בכאן לק"מ בפסוקי' שהביא ומאי הא כילד דקאמר וצ"ל משום דקשי' לי' לתנא דברייתא דהלא זה הפסוק ובא בכל אות נפשו ושרת כתיב בפ' שופטים וזה הפסוק ואיש את קדשיו לו יהיו כתיב בפ' נשא שלא כסדר הלימוד בברייתא ואיפכא הל"ל מתחילה היו צריך לכתוב ובא בכל אות נפשו לאורויי שיכול הכהן להקריב קרבנו אפי' שלא במשמרו ואח"כ הל"ל ואיש את קדשיו לאורויי דעבודתו ועורו שלו כסדר הלימוד בברייי' א"ו דהתורה אתי לאורויי בזה דלפעמים משכחת לי' ואיש את קדשיו לו יהיו שעבודתו ועירו שלו אע"פ דלא משכחת לה ובא בכל אות נפשו כגון שאינו ראוי להקרבה ולפעמי' דמשכחת ובא בכל אות נפשו שיכול להקריב אבל לא ואיש את קדשיו לו יהיו לז"ק הא כילד משכחת לה וקאמר אם הי' בעל מום דהא לא קריב' בי' ובא בכל אות נפשו אבל עבודתו ועורו שלו ואז קריב' בי' ואיש את קדשיו לו יהיו ואם הי' זקן או חולה אז קריב' בי' ובא בכל אות נפשו שראוי לעבוד' אבל לא קריבא בי' ואיש את קדשיו לו יהיו שהרי אין ראוי לאכילה וכ"ז לל"ק דרש"י דגרסי' בבע"מ עבודתו ועורו שלו והוא כסברת הראב"ד הנ"ל אבל לל"א דגרסי' עבודתו ועירו של אנשי משמר הדק"ל על הברייתא מאי הא כילד דקאמר ועל התורה קשה דאיפכא ה"ל למיכתב כנ"ל א"ו מוכח כליסנא קמא וכסברת הראב"ד וק"ל : בנטע רבעי הכתוב מדבר. דכתיב בי' פרי קדש הלולים לה' : מ"ש קרוי קדש. דכתיב בערתי הקדש מן הבית : ואינו אלא לבעלים. דכתיב שם עשר תעשר ואכלת : תרומה קרוי' קדש. דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ואתרומה קאי ז"ר : מ"ש טעון הבאת במדבר י"ח מקום. היינו לירושלים דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך במקו' אשר יבחר : ונטע רבעי טעון הבאת מקום. תימא היא גופא מנא לי' כל עמה דלא ילפי לי' ממ"ש ושמא ילפי'. מדקרינן הלולים הלולים דבעי פדיון והיינו משום דבעי הבאת מקום כ"א ול"כ מדבתי' הלולי' לה' משמע שיאכלם לפני ה' ילפינן ז"ר : בכורים טעון הבאת מקום. דכתיב ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר : ה"ג הז"ר אמרת הפרש כו' הבאת מקום ונטע רבעי כו' הבאת מקום ואל תבא תרומה ותוכיח שאע"פ כו' ולא בכורים שאע"פ שטעונים הב"מ אבל אין קרוי' קדש ואח"כ גרסי' והרי הג"ה בכור טעון בכור טעון *הבאת מקום. וקרוי קדש ואינו אלא של כהנים והוא יוכיח לנטע רבעי אע"פ שטעון הב"מ וקרוי קדש לא יהו אלא של כהנים עכ"ל ולפי דבריו ה"ג בסיפא ואל תוכיח תרומה שאע"פ כו' הבאת מקום ופדיון ולא בכורי' שאע"פ שטעונים הב"מ אבל אינם קרוין קדש ואין להם פדיון ולא בכור שאע"פ שקרוי קדש וטעון הב"מ אבל אין לו פדיון וכזה א"ש מה דקתני בסיפא

הב"א מקום וכתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר וקרוי קדש שהרי מקריבו ע"ג מזבח : דברים כ"ד

מבו' ההל'

אלמוד דבר שוה בג' דרכים הייט כ"ר שקרוי קדש וטעון הב"א ופדיון מת"ש שיש בו ג"כ אלו ב' דרכים אבל בכורים אין לו אלא דרך אחד שטעונים הב"ת אבל אינו קרוי קדש ואין לו פדיון וכן תרומה ג"כ יש לה דרך אחד שקרוי' קדש אבל אינה טעונה הב"ת ולא פדיון בכור יש לו ב' דרכי' טעון הב"ת וקרוי קדש אבל אין לו פדיון וז"ש לקמן אלא בדרך אחד היינו תרומה ובכורים ומאי דקאמר או בשני' היינו בכור משא"כ מעשר שני שיש בו כל הג' דרכי' שקרוי קדש והב"ת ויש לו פדיון : ה"ג אלמוד דבר שוה בשלשה דרכים : שכבר ניתנו לו. א"כ משמע שברביעית ג"כ לבעלים : ה"ג בקרא כל תרומת הקדשי' אשר ירימו בני ישראל : שטובת הנאה לבעליהם. אינו ר"ל שהבעלי' נוטלים טובת' הנאה מן הכהן כדי לתת המתנות לו ולא לאחר שהרי אפי' כהן המחזר אחר הגרנו' ומסייע לבעלים כדי ליטול מתנותיו כדתנן בבכורו' כהנים המסייעי' בבית הגרנות אין נותנים להם תרומה ומעשר בשכרן ואם עשו כן חללו כו' וכן בעלים עצמן אסור לעשות להם כן אלא ה"פ שהרשות ביד הבעלי' לתת קדשים לאיזה כהן שירצה ונוטל תישראל סלע או יותר כדי לתת תרומתו או שאר קדשיו לבן בתו כהן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' תרומות הרא"ם : שמדד להם בארץ. פי' שהכנים הפירו' לכהני' בארץ וניתוספו כהנים אחרי' עליהם : יכול שאני כו' ויהי' רשאי ליטול מהם וליתן לכהני' אחרים : ת"ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהי'. פי' וזכו בהם כהנים הראשוני' ואין רשאי ליטול מהם וליתן לכהני' אחרים והקשה בז"ר והא אפי' הוא בארץ לא זכה בה הכהן דהא עדיין מונח בקרק' של בע"ה ומסיכי תיתי לא יה' בע"ה רשאי ליטול וליתן לכהני' אחרי' ע"כ ועוד ק' על סיפא דהכא דקתני או אפי' מדד בקופה כו' מאי אפי' אדרבה כיון שמדד לתוך קופתו של כהן כ"ש שזכה בהן הכהן ואינו רשאי ליתנו לכהן אחר ועוד מה בין רישא לסיפ' וא"ל דמיירי שמדד לתוך קופתו של בע"ה א"כ היינו רישא דמה לי אם מונ' עג"ק של בע"ה ומה לי מונח בקופתו של בע"ה לכן נ"ל כמו שהגיה הז"ר בילקוט וז"ל וצ"ל דרישא צ"ל איפכא שמדד להם בארץ יכול קור' אני עליו ואיש אשר יתן לכהן לו יהי' ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו פי' דכשמדד והניח על הארץ עדיין לא קנאו הכהן ויכול ליתן לאחרים כו' עכ"ל ובזה א"ש הסיפא או אפי' מדד בקופה פי' לתוך קופתו של כהן וניתוספו עליה כהני' כו' ואיש את קדשיו לו יהיו שיהי' רשאי ליתן לכהנים אחרים ת"ל איש אשר יתן לכהן לו יהי' שכבר קנאו הכהן ואין רשאי ליתן לאחרי' כנ"ל וא"ת הא קי"ל בה"מ ס"ר דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה כבר תי' הז"ר דגבי מתנות כהונה הקילו ע"ש : בתוך ל'. דנפל הוי ולא מיחייב בפדיון רש"י אבל בתים' פי' דאפי'קים לן בי שכלו לו חדשיו בבן מנס תלה רחמנא : לאחר שלשים אין מוציאין. קשה הא אי' במשנה לאחר ל' יום אע"פ שלא נתן יתן כ"ש דאין מוציאין והפסה. דהא קמ"ל משום דקי"ל דאם נתן לו בתוך ל' ומת בתוך ל' דצריך הכהן להחזיר לו ה' סלעים כדאית' שם במשנה אבל אם נתן לו בתוך ל' ומת לאחר ל' דאכתי לא קיים מצות פדיון שהרי נתן לו בעוד שהי' פטור מפדיון וה"א דמוציאין מיד הכהן ויחזור ויפדהו ונפקא מינה שאם ירצ' אח"כ ליתן לכהן אחר יהא רשאי ת"ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה שאין מוציאין מידו : בכורות מ"ט

ז דבר אל בני ישראל : למה נאמרה. פי' והרי נאמר בפ' כי תצא כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות שאם זינתה חייב לגרשה א"כ למה נאמרה פר' זו שצוה הכתו' להשקותה מים המרים : ה"ג ובעלה וגו' לא שמענו כו'. וכוונתו על סיפא דקר' דכתיב וכתב לה ספר כריתות : שיש לו עדים. שזינתה דכתיב כי מצא בה ערות דבר וילפי' ג"ש כתיב הכא דבר וכתיב התם ע"פ שנים יקום דבר מה להלן ע"פ ב' עדים

וזקקה שתהא שותה מים המרים · לכך נאמרה פרשה [זו] · איש איש * לעשות אשה כאיש דברי ר' עקיבא · כי תשטה אשתו בראוי' לאישות הכתיב מדבר להוציא אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכדברי ר' עקיבא בן מהללאל * אף המשוחררת ואשת הגר · אמר לו והרי כרכמית שפחה משוחררת היתה בירושלים והשקוה שמעי' ואבטליון בלשון הזה אמר להם דוגמה השקוה ונדוהו ומת בנידויו וסקלו ב"ד את ארונו · ומעלה בו מעל על דבר ערוה או על דבר ממון כשהוא אומר ושכב איש אותה שכבת זרע הרי מעילה על דבר ערוה ולא על דבר ממון · ומעלה בו מעל אין מעילה בכל מקום אלא שיקור וכן הוא אומר °וימעלו באלהי אבותם · ואומר °וימעלו בני ישראל מעל בחרם ואומר °וימת שאול במעלו אשר מעל · וכן הוא אומר בעוזיה מלך יהודה °צא מן המקדש כי מעלת · ואומר ומעלה בו מעל הא אין מעילה בכל מקום אלא שיקור · ושכב איש להוציא את הקטן שאינו איש · אותה ולא את אחותה * שהי' בדין אם כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסרו כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסרו ת"ל אותה ולא את אחותה · אבא חנן אומר משום ר"א (אומר) אותה ולא את חמותו אותה ולא את הערוה שהי' בדין ומה במקום שאין האוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור הקל על איסור הקלה אוסר את אוסריו מקום שהאוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסריו ת"ל אותה ולא את חמותו אותה ולא את הערוה · ונעלם מעיני אישה להוציא את הסומא · ונעלם מעיני אישה ולא שיהא בעל רואה ומעמעם · הא אם ידע בה בעלה אין רשאי להעריס עליה ולהשקותה * ונסתרה והיא נטמאה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה · או אין עדים לא לטומאה ולא לסתירה אם אמרת כן אף היא מותרת לבעלה הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ונסתרה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה · ונסתרה לא שמענו שיעור סתירה תלמוד לומר ונסתרה והיא נטמאה * סתירה כדי טומאה כדי להקיף דקל דברי רבי ישמעאל רבי אליעזר אומר כדי מזיגת הכוס · רבי יהושע אומר כדי לשתותו · בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה · רבי עקיבא אומר כדי לגמותה · רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לגמות שלשה ביצים זו אחר זו · ועד אין בה * בשני עדים הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעד אחד תלמוד לומר °לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת שאין תלמוד לומר אחד אלא זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד · והיא לא נתפשה * להוציא את האנוסה · או בין בישראל או בין בכהונה אמרת אם המטמא טומאה קלה עשה בה אונס כרצון סוטה חמורה דין הוא שנעשה אונס כרצון בכהונה ·
ועבר

ובו' התלמוד

כ' עדים אף כאן * ע"פ שנים כדאי' בסוטה דף ל"א : ה"ג לכך נאמרה פרשה זו : לעשות אשה כאיש מפרש בגמ' רב ששת אמ' כשם שאם הוא סומא לא הי' משקה דכתי' ונעלם מעיני אישה כך אם היא היתה סומא לא הי' משקה ורב אשי מפ' היקיש דאיש לאשה כשם שגודלת ומגרת לא היתה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה והעמיד ולא מגרת על כפיה ולא גידמת כך הוא אם היה גידם או חיגר לא היה משק' ומר בר רב אשי מפ' כשם שאלמת לא היתה שותה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן כך הוא אם הי' אלם לא היה משקה : אלמנה לכה"ג וכו' · שאין קידושין תופסין בה מש"ה אין משקין אותה דאשתו כתיב וזו אינה אשתו : אף המשוחררת אין משקין · רש"י פי' הטעם דבני ישראל אמור בפרשה פרט לאשת גר ועבד משוחר' והרע"ב פי' דכתיב לאלה ולשבועה בתוך עמך פרט לאלו שאינן בתוך עמם : ה"ג בגמ' אמרו לו : כרכמית · כך שמה · או על שם מקומה רש"י : דוגמא השקוה · רש"י פי' על שהיו דומין שהיו בני גרים כמותה · לכך השקוה והתוס' פירשו דוגמא השקוה מי צבע אבל לא מי מרים ממש ולא מחקו השם' עליה אלא ליראה אותו : ונידוהו · לפי שזלזל בכבודן של שמעי' ואבטליון ואפי' לפי' התוס' הי' ג"כ עניינו לומ' שלכך עשו דוגמא וסימן לפי שהית' גיורת והם גרים כו' והראב"ד מפרש כי חשד אותם לעבית שלא כדין לפי שאין עושין כן שמא יוציאו לעז על מי המרים לומ' שאין בודקין עיין כ"ז כתו"ט : על דבר ממון · כגון כחש בפקדון דכתיב בי' מעילה סוף פ' ויקרא : אלא שיקור · לעיל פיסקא ב' פירשתי לאיזו צורך מייתי כל הני פסוקים לשכנו תדרשו ובאת שמה : להוציא את הקטן · פחות מבן הג"ה מבן המחבר ט' * שני · שאין עיי' בתוס' פלשים שם ביאתו ביאה · ואינה פ"ד דסוטה משנה ד' נאסרת על בעלה : מ"ש על הרמב"ם ז"ל ולא את אחותה · בזה ע"ש : שאם בא על אחות אשתו אין שכיבת אחותה אוסרת' על בעלה : איסור הקל. בגמ' מוקי לה באשת איש וקרי לי' איסור קל לפי שאין אוסרה כל ימיו שהרי יש לה היתר בגט : אסר את אוסרו. אסר את בעל' עליה ונקראת בעלה אוסר שאסר' על אחרים : איסור חמור כגון אחות אשתו שאשתו אוסרת את אחותה כל ימי' : אינו דין שהוא אוסר · שתיאסר אשתו האוסרת את אחותה : ה"ג אבא חנן אומר משו' ר"א ומלת אומר השני הוא מיותר : אבא חנן · ס"ל דאשת איש חמורה שהיא בחנק אבל אחות אשה אינה אלא בכרת לכך קאמ' דאתי למעוטי אם בא על חמותו שהוא בשריפ' וחמורה מאשת איש ואפ"ה אינה אוסרת אשתו עליו :

סוטה כ"ז · ברכות י"ט · עדיות פ"ה · יבמות נ"ה · סוטה ה · שם ד · שם כ' ל"א · סנהדרין נ' · יבמות נ"ו

הג"ה וא"ם מאחר שיש לו עדים והתרו בה בת קטלא היא ולאו בת גירושין וי"ל דמשכחת לה כגון שלא התירה עצמה למיתה בשעת התראה דלא מיחייבת מיתה רק לגרש אותה כמ"ש הרמב"ם פי"ב מהל' סנהדרין וז"ל כיצד מתרין בו אומרים לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא ומחייב אתה עלי' מיתת ב"ד או מלקו' אם פירש פטור כו' ואפי' אמר יודע אני פטור עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר ע"מ כן אני עושה ואח"כ יהרג עכ"ל א"כ י"ל דמשכח' לה שלא עשתה תוך כ"ד כמ"ש הרמב"ם שם וז"ל וצריך שיעבור ויעשה תיכף להתראה תוך כ"ד אבל אחר כ"ד צריך התראה אחרת עכ"ל וכו' מרן הכ"מ וז"ל ומ"ש וצרי' שיעבו' כו' כבר כתבתי בסמוך הברייתא האומרת שאוליי' אותו בתוך כ"ד אלמא דבלא"ה לא קטלינן לי' עכ"ל :

מקו' מפורש

דאטומאה דלעיל מיני' קאי דהא מיני' קא סליק השתא דכתיב · בה אינו אלא למעט דדוקא בה דהיינו בטומאה דקאי עלה הוא דעד א' מהימן אם קנא לה בעלה מתחילה אל תסתרי עמו ועברה ונסתרה : אבל לסתירה אם לא באו שני עדי' להעיד שנסתרה עם אותו שקנא לה בעלה אלא עד א' בלבד אע"פ שקנא לה בעלה בב' עדי' וגם יש עד א' לטומאה כיון שאין שני עדי' לסתירה אינה אסורה לבעל' אלא צריך שיהיו ב' עדי' בעת שקנא לה אל תסתרי וב' עדי' שנסתרה עמו אחר הקנוי ואז אם הגיד ע"א שנטמאה עמו היא נאסרת עליו כדתנן ריש סוטה ר"א אומר מקנא לה ע"פ שנים ומשקה ע"פ עד אחד ר' יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים [פירש"י צריך ב' עדים אף לסתירתה] ופריך בגמ' מ"ט דר"י אמר קרא בה בה ולא בקנוי בה ולא בסתירה (בה בטומאה קאי דהא מינה סליק והיא נטמאה ועד אין בה ודרשי' אין בה תרי אלא חד בה עד א' נאמן ולא בקינוי וסתירה) ור"א אומר בה ולא בקנוי אבל סתירה אפי' ע"י עד א' או ע"י עצמו עכ"ה לפ"ז קש' על הספרי מדנקט אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתיר' ולא נקט ג"כ קינוי א"כ אתי' דלא כתרוייהו דהא בקינוי שניהם מודים דבעי' ב' עדים רק בסתירה פליגי וא"כ כר"א לא אתי' דאיהו ס"ל דבקינוי בעינן ב' עדי' ובסתירה סגי בעד א' וכר"י נמי לא אתי' דאיהו ס"ל דבין בקינוי ובין בסתירה בעי' ב' עדי' והכא לא תנא רק סתירה ולא קינוי ונראה דאתי' הך ברייתא כר' יוסי בר יהודה אליבא דר"א דקאמר שם בגמ' מתני' דלא כי הא תנא דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר משום ר"א המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד א' או ע"פ עצמו ומשקה לה ע"פ שנים מ"ט דר' יוסי ב"י אמר קרא בה בה ולא בסתיר' ואימא בה ולא בקנוי קנוי איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והיא נטמאה סתיר' נמי איתקש לטומא' דכתיב ונסתרה והיא נטמאה ומשני ההוא לכדי שיעור סתיר' הוא דאתא ע"כ וא"כ מאחר דחזינן דגם הספרי דריש לקמן בסמוך ונסתרה והיא נטמאה לכדי שיעור סתירה וא"כ לא מקיש סתירה לטומאה מש"ה בעי' לסתירה ב' עדי' ממילא שמעי' דקנוי ודאי איתק' לטומא' מוקנא את אשתו והיא נטמא' שאין לו ע"ז שום לימוד אחר מש"ה גבי קנוי סגי בעד א' כמו גבי טומאה ועיין בהרא"ם שכתב כמו כן על רש"י בחומש ע"ש ושמעי' מינה דברייתא זו הוא דלא כהלכת' הדא דברייתא' זו אתי' כר"י ב"י ושם בגמ' פליגי חכמים עליו ויחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דר"י ב"י משמי' דר"א קאמר ור' יהושע פליג עלי' כמתני' וקי"ל ר"א ור"י הלכה כר' יהושע דר"א שמותי הוא זולת באלו מקומות דחשיב להו במס' נדה דף ז' א' שהלכה כמותו · ומש"ה פסק הרמב"ם ריש ה' סוטה דקינוי וסתירה בעי' ב' עדי' והיינו כר' יהושע כמ"ש הכ"מ ע"ש : כדי טומאה · דהאי ונטמאה דכתיב בתר ונסתרה בשיעור טומאה קמיירי דאי ס"ד טומאה ממש מאי והיא נטמאה הא לעיל מיני' כבר כתיב ושכב איש אותה ש"ז והיינו ונטמאה א"ו דבשיעור טומאה קמיירי : כדי להקיף · שיוכל אדם לילך בסיב הדקל : כדי מזיגת הכוס. למזגו במים ושיעור כוס רביעית מן הסתם : לגמותה · לגמוע הביצה : כדי לגמות ג' ביצים · ואמרי' בגמרא כל א' בעצמו שיער פירש"י כמה שהיה שוהה בביאתו ופריך והאיכא בן עזאי דלא נסיב ומשני איבעית אימא נסיב ופירש הוי · ואב"א מרבי' שמיע לי' ואב"א סוד

דברים י"ט

ולא את הערוה · כגון שבא על בת אשתו או בת בנה או בת בתה שהם נ"כ בשריפה אפ"ה לא אסר את אשתו עיין ז"ר : שאין האוסר כו' היינו א"א שיש לה היתר ע"י גט : מקום שהאוס' כו' היינו חמותו שאסורה עליו לעולם אפי' לא"ד חמותו לאחר מיתת אשתו אינה בשריפה מ"מ אסורה איכא דאורו שוכב עם חותנתו רש"י בסנהדרין דף פ"ו ע"ב : להוציא את הסומא · מאלא מעיני מתמעט סומא שאין לו עינים : ונעלם משמע דוקא שנעלם ממנו הטומאה הא אם הי' רואה ומעמעם פי' מחשיך את עצמו כאילו אינו רואה אין המים בודקין אותה תרגום של כהה עמיא וכן ממעט מונעלם אם ידע בה בעלה שנטמאה אין ראוי להשקותה אלא יפטרנה בגט : יש עדים לסתירה. מונסתרה והיא נטמאה לא משמע זה אלא משפא דקרא דכתיב ועד אין בה ומלא בה יתירה דה"ל למיכתב ונסתרה והיא נטמאה ועד אין ואנן ידעינן

ה' ליראיו : בשני עדים · וקאמר עדים שנים אין בטומאה זו הלא עד אחד ומיל' שמעינן דבטומאה עד א' מהימן שהרי כתיב והי' לא נתפשה להחמיר עליה ולדונה כמזידה : אלא בעד אחד · וקאמר קרא דאפי' עד א' אין בה בטומא' : שאין ת"ל אחד · דמכדי כתיב עד ולא כתיב עדי' אני יודע דא' קאמר : הרי בכלל שנים · דעד אינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים וה"נ קאמר ועד אין בה כלומר ב' עדי' אין בה אלא עד א' דעד אחד נמי מהימן להשקותה : להוציא את האנוסה · דאנוס' מותרת לבעלה : בין בכהונה · שאפי' אשת כהן שנאנסה תהא מותרת לבעלה : טומאה קלה עשה בה אונס כרצון · היינו אלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאינו אלא בלאו ואפ"ה עשה בה אונס כרצון כדאי' ביבמות דף נ"ב ע"ב : סוטה חמורה · שהיא במיתה : שנעשה אונס כרצון בכהונה · ואשת כהן שנאנסה אסירה לבעלה וקשה דבכתובות אי' בברייתא תניא

ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו *רשות דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר אומר חובה· או עבר עליו רוח קנאה *ר' עקיבא אומר מה ת"ל נטמאה נטמאה שלשה פעמים אלא טמאה לבעל וטמאה לבועל וטמאה לתרומה· ר' ישמעאל אומר אינו צריך ומה אם גרושה קלה שמותר לחזור למגרשה בישראל· פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שתהיה פסולה מן הכהונה· מה ת"ל היא נטמאה והיא לא נטמאה אם היא נטמאה למה (אינו משקה)[שותה] ואם טהורה היא למה הוא משקה אלא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקים אלא על הספק· ומיכן אתה דן לשרץ· ומה אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כודאי· כאן שעשה אונס כרצון דין הוא שנעשה ספק כודאי· ומה כאן רשות היחיד אף להלן רשות היחידי· מה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף להלן דבר שיש בו דעת לישאל· מיכן אמרו ספק טומאה בר"הי טמא· ספק טומאה בר"הר ספקו טהור· את שיש בו דעת לישאל ספקו טמא ואת שאין בו דעת לישאל ספקו טהור: סליק פיסקא

ח והביא האיש את אשתו אל הכהן *מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן אלא אמרו מוסרים לו שני ת"ח בדרך שלא יבא עליה *ורבי אומר בעלה נאמן עליה מק"ו ומה נדה שחייבים על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה סוטה שאין חייבין על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה· אמרו לו כל שכן הואיל ואין חייבין על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה· אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר אחר איסורה תאמר בסוטה שאין לה היתר אחר איסורה· ד"א נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות; והביא את קרבנה עליה *כל קרבן שעליה דברי ר' יהודה· וחכ"א קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת הרי זו מביאה משלו ואין מקיץ מכתובתה וקרבן שאין מכשירה לו כגון שקיפחה נזירות בראשה או שחילל את השבת הרי זו מביאה משלה ומקיץ מכתובתה· עשירית האיפה אחד מעשירית באיפה· קמח שעורים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא וזו באה על חטא אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא סולת אף זו לא תבא אלא סולת ת"ל קמח· שעורים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא וזו באה על חטא אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא חטים אף זו לא תבא אלא חטים ת"ל שעורים· *אמר ר' שמעון בן גמליאל הניחו לי סופרים ואומר

אינך והיא לא נתפשה אסור' הא נתפשה מותרת ויש לך אחרת שאע"פ שנתפסה אסורה ואיזו זו אשת כהן [פירש"י והיא מיעוטא הוא כלומר בסתם אשה אמרתי לך טעם האיסור תלוי בלא נתפשה הא נתפשה מותרת ויש אשה שאע"פ שנתפסה אסורה והיא אשת כהן] ע"כ והשתא ל"ל מיעוטא דהיא הא יליף לה הכא בק"ו בשלמא על הספרי לק"ת דאיכא למימר דס"ל דמיעוט' דהיא לכדרבא אתא דקאמר התם והיא לא נתפש' הא נתפשה מותרת. ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת ואיזו זו שתחילתה באונס וסופה ברצון ע"כ להכי יליף אשת כהן מק"ו ואע"ג שכתבו התוס' ביבמות דף נ"ו ע"ב בד"ה ואיזו זו אשת כהן וז"ל וא"ת והא דדרשי' לי' בכתובות לדרשא אחריכא לתחילתה באונס וסופה ברצון דשרי' וי"ל דהתם אסמכתא הוא דמסבר' הא שריא דחשיב אונס אע"ג דסופה ברצון דיצרא אלבשה. עכ"ל אלמא דהאי לימודא תחילתה באונס וסופה ברצון לא הוי אלא אסמכתא בעלמא י"ל דלא ס"ל להספרי כסבר' זו אלא ס"ל לדרשה גמורה מש"ה יליף אשת כהן מק"ו כי היכי דנייתר לי' קרא דוהיא לתחילתה באונס כו' אי נמי י"ל דהאי ברייתא דהכא כר' ישמעאל אתי' שכן קאמר בסמוך וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל מסתמא גם רישא ר"י קאמר לה ור"י לשיטתי' דאי' שם בגמ' אמר ר' יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת ואיזו זו קידושי טעות ע"כ ואע"ג דגם בזה כתבו התוס' בד"ה הנ"ל שהוא אסמכתא וכ"כ עוד בדף ק' ע"ב בד"ה ואיזו ע"ש כבר כתבתי דלא ס"ל סברא זו אלא לדרשה גמורה אתא מש"ה יליף ר"י אשת כהן מק"ו כי היכי דנייתר לי' מיעוטא דוהיא לקידושי טעות וכנ"ל עיקר אבל על הברייתא שבגמ' קשה לי"ל ללמוד מקרא והוכרח לומר על אינך דרשו' דהוי אסמכתא בעלמ' כמ"ש התוס' טפי ה"ל ללמוד אשת כהן מק"ו ומיעוטא דהיא לאינך דרשות וצ"ע: ועיין בסמוך בד"ה על ספק כתבתי קצת ישוב לזה: רשות. רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש כ"כ התוס' :ר"א אומר חובה. יקנא אבל לא יגרש עיין בתוס' שם טעם פלוגתתן ומה שהקשו שם ונשאר בקושי' ובס' פני משה על תלמוד ירושלמי בסוף מסכת גיטין תי' קושייתם ע"ש ועיין לקמן פיסקא י"ט הבאתי לשון התוס' הנ"ל ותירצתי קושייתם בס"ד בטוב טעם וגם בזה יישבתי שם עוד תים' תימא ע"ש: ונטמאה ג' פעמים. א' ונסתרה והיא נטמאה ב' והיתה אם נטמאה ג' תחת אישה ונטמאה: ואחד לתרומה. שאפי' היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה: א"צ. אין צריך להביא מן המקרא לפוסלה מן הכהונה מלישנא לכהן דמק"ו אתי: שמותר לחזור למגרשה. אם לא נישאת לאחר מותרת לחזור לבעלה: פסולה מן הכהונה. אם בעלה כהן אסור' לחזור לו משום גרושה:

לבעלה: כאן גבי שרץ. שאפי' נגע בה באונס בטהרות טמא: ומה כאן רשות היחיד. דוכתר' כתיב ואין רה"ר ראוי לסתירה אלא ברה"י: אף להלן. גבי שרץ ושאר טומאות דוקא ברה"י ספקו טמא אבל ברה"ר ספקו טהור: דבר שיש בו דעת לישאל. אם נטמאת אם לאו אף ספק טומאה דבר שיש בו בנוגע זה דעת לישאל אם נגע אם לאו והוא אומר איני יודע כגון אדם או טהרות שהיה אדם עסיק בהם בשעה שנולד הספק סוטה ג' הוא לטמ' אבל בדבר שאין בו דעת לישאל אם נגע אם לאו אפי' ברה"י ספקו טהור שם כ"ח עיין כל זה בגמ' וברש"י:

ח והביא האיש את אשתו אל הכהן: מן התורה האיש מביא את אשתו. פי' דקי"ל גם בעלה בא עליה בדרך שוב אין המים בודקין אותה דכתיב ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוק' מעון שלא בא עליה לאחר סתירה אז והאשה ההיא תשא את עונה ואין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו וקאמר דמ"הת בעלה נאמן עליה שלא יבא עליה בדרך מפני שצי' צריך להעלותה לירושלי' אל הב"ד הגדול: מוסרי' לו ב' ת"ח. שידעו להתרות בו שלא יבא עליה בדרך: שאין חייבין על ביאתה כרת. אלא בלאו דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה כו' אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה: הואיל ואין חייבין כו'. שאני נדה הואיל והיא בכרת חמיר' לי' משא"כ סוטה שהיא בלאו קילא לי' לפיכך לא יהא נאמן עלי': א"ל לא אם אמרת כו' קשה הא כבר פרכוה בק"ו וכ"ל הנ"ל ועוד אמרו לו או ד"א סוטה ז' אמרו לו שהוא פירכא אחרת כדאי' בגמ' ופי' התוס' משום דפירכא קמייתא לאו פירכא הוא דאשכחן בדוכתין שגיאין שם דאמירי להו לאינשי עבירה קלה ומסתפי מינה טפי מעבירה חמורה כגון בפ"ק דכתובות דף ד' דאמורא להו אבלות שהוא דרבנן מגדה שהוא כרת ואפי' אם לא נגיה אלת ועוד יש לפרש שהיא פירכא אחריתא כמו ועוד וכ"פ בידי משה על המד"ר ע"ש וכן תמצא בהרבה מקומות בספרי: שיש לה היתר. לכשתטהר לפיכך אין יצרו תוקפו שמובטח הוא לאחר זמן: שאין לה היתר. אם תמצא טמאה לפיכך לבו רודף אחריה כי מים נגעים פי"ד גנובים ימתקו ר"שי בגמ': כל קרבן שעליה נדרים ל"ה מחויב הבעל להביא בשבליה: שמכשירה נזיר כ"ד לו. שמטהרת לו לגמרי שמותרת לאכול ב"מ ק"ד בקדשים משא"כ קודם כפרה אבל לבעלה טהורה אף קודם לכן ז"ר: מקיץ. מנכה לה מכתובתה ז"ר: שקיפחה. שגרתה נזירו' בראשה: ה"ג ברבה וילקוט הרי זה מביא משלו ומנכה מכתובתה והרמב"ם פ"ז מהל' שגגות הל"ו כתב וז"ל כל קרבן שהאשה חייבת בעלה מביא על ידה אם היה עני מביא קרבן עני ואם הי' עשיר מביא קרבן עשיר עכ"ל ותימה שפסק כר' יהודה ולא כחכמים דס"ל דעל נזירות וחילול שבת אינו מבי' משלו והתי"ט פי"ד מנגעים משנה י"ב כתב וז"ל ולא ראיתי סוטה ט"ו ג"כ מזו הבבא בחיבורו של הרמב"ם כלום וכ"ל שגירסתו כגי' רש"י וס"ל דיחידאה הוא ולרבנן אינו חייב בקרבנותיה לפיכך לא ה"ל לכותבה עכ"ל *מה שכתב ולא הבא' על התי' רא"יתי כו' בטעותא מיני' ובמחילה מכבוד תורתו שנעלם ממנו דברי הרמב"ם ויסוב לדברי בהל' שגגות שהבאתי שפסק כר' יהודה שבמשנה שם גם מ"ש ולרבנן אינו חייב הרמב"ם : בקרבנותיה נעלם ממנו ברייתא זו דספרי דגם רבנן ס"ל דחייב אלא שמחלקים בין קרבן שמכשירה לו בין קרבן שאין מכשירה לו ור"י ס"ל דכל קרבן שהיא חייבת אפי' נזירות וחילול שבת וכדאי' להדי' בירושלמי פ"ד דכתובות והביאו התוס' בב"מ דף ק"ד בד"ה ה"ג ע"ש ופס' רבינו כר"י ולא כרבנן וגם על מרן הכ"מ כפלאתי מאד שכתב טע' להרמב"ם שפסק כר"י וז"ל ואע"ג דר"י קתני לה מסת' לי' דליכא מאן דפליג עלי' עכ"ל והרי חכמי' פליגי עלי' הכא בספרי ואפשר משום דבתוספתא פ"ד דכתובו' ס"ל לר' יהושע ג"כ כר"י דכל קרבן שהיא חייבת אפי' אכלה חלב ואפי' חללה שבת בעלה מביא לכן פסק הרמב"ם כוותיהו: קמח שעורים למה נא'. תחלת קמח מדייק דפשיטא שמנחה קמח היא לז"ק למעוטי סולת אתי: מנחת חוטא. גבי שמיעת קול כתי' סוף פ' ויקרא: ת"ל קמח. למעוטי סולת ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע שעורי' למה נאמ': סופרי' ת"ח ופי' בס' מ"כ כלומר הניחו לי לומר טעם נאה ומתקבל כחומר הזה ואומר פי' התוס' בשם ר' הילל מרגלית בוסם שריחו נודף כו' ע"ש ובידי משה פי' וז"ל כמין סומר אפי' מה שאמרו קמח ולא סולת וכן שעורי' ולא חטים זה. אמרו שהם גזירת הכתוב הוא ומילתא בלא טעמא והוא רק *הומ"ה בעלמא אבל נ"ל טעם כשם שמעשיה כו' עכ"ל ובגמרא לא משמע כן

הג"ה מבן המחבר
*ועיין במכילתא הביאו רש"י ז"ל פ' משפטים ע"פ ורצע אדוניו את אזנו ר"ש הי' דורש כמין חומר כו' ע"ש ושם ל"ל לשון חומרא ואי דהוי מלתא אבל דכאן י"ל אבל בקביעות כמו אבל אמוס כו' וק"ל :

סמורה פרשתי לעיל: מה ת"ל רש"י בגמ' פי' דל"ג א"כ מה ת"ל דמילתא באנפי נפשה היא כו' ולאו ר' ישמעאל לחודה קאמר לה אלא כתמא היא וקראי דעניגא דריש ואזיל: ה"ג אם היא טמאה למה שותה וכ"ה בגמ': היא נטמאה. דמשמע דודאי נטמאה ומה ת"ל והיא לא נטמאה אי פשיטא לי' דנטמאה למה שותה ואי פשיטא לי' דלא נטמאה למה משקה: על ספק· וה"ק קרא אשה זו שמא נטמאה שמא לא נטמאה וקאמר לך דישקנה לברר הספק ואי לא משקה לה אסורה ר"שי ופריך ור' ישמעאל אמר ר"ע תרומה ומהדר לי' איהו כהונה [פי' רש"י דר"ע אחד לתרומה קאמר וקא מהדר לי' איהו א"צ קרא להביא בכהונה] ותו לר"ע כהונה מנא לי' [לר"ע דלא איירי בכהונה מנ"ל דאסירה לכהונה אם מת זה והא ליכא למימר דשרי' דהשתא לתרומה אסר לה לכהונה מיבעי' ומק"ו הוא לא יליף דא"כ היינו ר' ישמעאל] כו' ומסיק אלא לר"ע ארבעה קראי כתיבי [ב' נטמאה וחד ונטמאה ור"ע וי"ו דריש הוי ארבעה] חד לבעל וחד לבועל וחד לכהונה וחד לתרומה ור' ישמעאל תלתא קראי [ולא דריש ויו] חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכהונה אתי' בק"ו ומסיק שם דלר"ע אע"ג דאיכא למילף כהונה מק"ו מילתא דאתי' בק"ו טרח וכתב לה קרא ע"ש ובזה יש ליישב קצת הנ"ע שהקשיתי לשאול לעיל בד"ה שנפשה די"ל דהאי ברייתא שבגמ' כר"ע אתי' ואע"ג דאיכא למילף אשת כהן בק"ו טרח וכתב לה קרא כמו הכא להכי יליף שם אשת כהן ממיעוטא דהיא לא נתפשה וס"ל דתחילתה באונס כו' וכן קידושי טעות הם אסמכתא כמש"ל בשם התוס' וברייתא דהכא אתי' כר' ישמעאל דס"ל דמילתא דאתי' בק"ו לא כתב לה קרא להכי יליף אשת כהן מק"ו לחוד וקרא לקידושי טעות אתי כדכתיבנא: לשרץ. ספק נגע בטהרות ספק לא נגע דמחזקינן לה בטומאה מספק: שלא עשה אונס כרצון. היינו סוטה שאם נאנסה מותרת

ואומר כמין חומר אבל נראה הוא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה · לא ישים עליה שמן מגיד שאם נתן עליה שמן (ולבונה) עובר בלא תעשה · או כשם שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו אמרת על השמן יהיה עובר שאין יכול לחזור (ולקטר) [וללקט] על לבונה לא יהיה עובר שיכול לחזור וללקטה ת"ל לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה מגיד שאם נתן עליה שמן ולבונה עובר בלא תעשה ומפני מה טעמו של דבר · מגיד מנחת קנאות הוא [קנאות] שתי קנאות כשם שקנאה לבעל כך קנאה לבועל · כשם שקנאה למטה כך קנאה למעלה · מנחת זכרון שומע אני זכות וחובה ת"ל מזכרת עון · כל הזכרונות שבתורה לטובה וזה לפורענות דברי רבי טרפון ר' עקיבא אומר אף זאת לטובה שנאמר אם לא נטמאה האשה אין לי אלא מזכרת עון מזכרת זכות מנין ת"ל מנחת זכרון מכל מקום · ר' ישמעאל אומר מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שהיה בדין לבעל דין לחלוק וכי איזו מדה מרובה מדה טובה או מדת פורענות הוי אומר מדת הטובה אם מדת פורענות ממעטת הרי היא מזכרת עון מדה טובה מרובה דין הוא שתהא מזכרת זכות · זאת היא מדה בתורה כלכלל ופרט שדרך הדין לוקה בו נתקיימו זה וזה אל תלקה דרך הדין כיצד יתקיימו זה וזה אל תלקה דרך הדין אם היתה טמאה פורענות פוקדה מיד * ואם יש לה זכות זכות תולה לה ששה חדשים מפני תיקון הולד דברי אבא יוסי בן חנן · ר' אליעזר בן יצחק (אומר) איש (הדרתו) [הדרום אומר] תשעה חדשים שנאמר ונקתה ונזרעה זרע מה זרע בן תשעה חדשים אף זכות תשעה חדשים · רבי ישמעאל אומר שנים עשר חודש ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר [דכתיב] °להן מלכא מלכי ישפר עלך כלא מטא על נבוכדנצר לקצת ירחין תרי עשר * ר' שמעון בן יוחי אומר אין זכות תולה במים המרים אם אומר אתה שהזכות תולה במים המרים המאררים מרהה אתה את המים בפני כל הנשים ושותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו טמאות היו אלא שתלתה להם זכות · רבי אומר אני אבריע אם היתה טהורה סופה למות כדרך בני אדם ואם היתה טמאה סופה למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה · ור' שמעון בן יוחי אומר וכי מי מודיע לכל העומדים שסוף זה למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה אלא * כיון שהיתה שותה פניה מוריקות ועיניה בולטת וכמין שרביטין היו מזרקין בה והן אומרים מהרו והוציאוה שלא תטמא העזרה : סליק פיסקא

ט והקריב

אותה הכהן מיכן אמרו * אין משקין שתי סוטות כאחת · והעמידה שלא יעמיד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהם · לפני ה' * בשערי נקנור * מיכן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי נקנור : סליק פיסקא

י ולקח

הכהן מים קדושים אל כלי חרס אין מים קדושים אלא שקידשו בכלי ואלו הם אלו מי כיור · בכלי חרס מגיד שלא עשה בה בכל הכלים ככלי חרס שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוט' אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרס אף סוטה אינו דין (שלא נעשה) [שנעשה] בה כל הכלים ככלי חרס ת"ל בכלי חרס מגיד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס (שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה אם למדתי בפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרס אף סוטה אינו דין שיעשה בה כל הכלים
שם ע"ו בכלי חרס ת"ל בכלי חרס) דברי ר' ישמעאל · ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן מגיד הכתוב * שאם לא
שם היה שם עפר מביא עפר ממקום אחר ונותנו למקום מפני שהמקום מקדשו * איסי בן עקביא אומר להביא את קרקע בית עולמים

איסי

ע׳ דהלמוד

כן עיין עליו : מעשה בהמה · שהפקיר' עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה : ב"ג מגיד שאם נתן עליה שמן עובר : ה"ג בילקוט על השמן יהא עובר שאין יכול לחזור וללקט : ת"ל לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה · מדלא כתיב סד לא יתן על השמן ועל הלבונה אלא ע"כ לומר דלשתי אזהרות אתי שאם נתן עליה שמן ולבונה עובר בשני לאוין וכ"ה ברבה : מפני מה טעמו של דבר · פי' למה לא ישים עליה שמן ולבונה : מגיד מנחת קנאות הוא פי' מפני שמנחת קנאות הוא שלא יהא קרבנה מהודר : ה"ג קנאות שתי קנאות : ה"ג בילקוט כשם שקנאה לבועל כך קנאה לבעל פי' הז"ר שאסורה לבעל : למעלה · פי' הקב"ה : ת"ל מזכרת עון · ולא זכות וס"ל לר"ט אין בכלל אלא מה שבפרט ור"ע ס"ל דאף זו לטובה וה"פ דקרא מנחת זכרון לטובה אם יש לה זכו' הע"ג דמנחה היא המזכרת עון דכל כמה דלא קרבה מנחה לא בדקי לה מיא הא"ה מזכירה לטובה כמנא שהזכרונות לטובה הם · כ"פ בס' קרבן העדה : מנחת זכרון · כלל שגם הזכיות נזכרין לה : מזכרת עון פרט · דמשמע עון מזכירין לה ולא זכות : מדה טובה מרובה ממדת פירענות · אחד מת"ק במדה טובה נאמ' נוצר חסד לאלפים ובמדת פירענות נאמר על שלשים ועל רבעים כדאי' בגמ' : שדרך הדין לוקה · פי' מדת היושר : נתקיימו זה וזה · פי' הק"ו וגם הכלל ופרט : אל תלקה דרך הדין · פי' שלא יסתור הדין והיושר : מפני תיקון הולד · בגמ' איתא שלשה חדשים כדי הכרת העובר פרש"י דדריש ונקתה ע"י זכות כדי שיעור ונזרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת : ה"ג בגמ' ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר : מה זרע בן ט' חדשים · בגמ' יליף לה מדכתיב זרע יעבדנו יסופר זרע הראוי
סוטה כ׳ לספר פירש"י הראוי לספר לחיות ולבוא לידי ספור שבח של מקו' : ואע"פ שאין ראי' לדבר · דזכות תולה י"ב חודש תפ' בגמ' דמש"ה אין ראי' גמורה מנ"כ דלאה שאני עכו"ם דלא מופקיד דינא עלי' פירש"י אין ממהרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעה"ז אבל מישראל ממהרין לפרוע בעה"ז : ה"ג בגמ' זכר לדבר דכתיב להן כו' : להן מלכא · דניאל אמר לנ"כ כשפתר
שם כ"ב לו החלום שיהא נטרד מן האנשי' ולהיות עם בהמה וחיה להן מלכא אמר המלך מלכי ישפר עלך עצתי תיטב בעיניך להאמין לעצתי וחטאך בצדקה פרוק וחטאך ע"י צדקה תפדה : כלא מטא על נ"כ כל הפתרון נתקיי' בו לקצת ירחין תרין עשר הרי שזכות צדקה תלתה לו י"ב חודש רש"י : מרהה · מחסר ומחשיך וגוון החסר נקרא דיהה כלשון משנה בנגעי' : ה"ג כמרנה בפני כל הנשים השותות פי' כל הסוטות שיהיו
שם כ׳ מתספקה הגונה לא יודו לשו' אלא ישתו ויאמרו שזכות הבודק מכייעת' ועוד שמוציא אתה שם רע על הטהורות : מזרקין · פי' גידין הגידין הי' בה כמין שרביטין ומלת מזרקי' הי' בדוכתי טובא
שם ס׳ - כש"ס ופי' גידין וכ"כ הז"ר :
ט והקריב : אין משקין שתי סוטות כאחת · פי' משום דאותה מיעוטא הוא אותה לבדה ולא
שם ז׳ אותה וחברתה : שלבה סמוך עליהן ·
תמיד כ"ד כשאדם רואה בני ביתו דעתו מתגברת
פסחים פ"ב עליו ולא תודה והנו מבקשין שתודה כדי שלא ימחה שם הקדוש על המים : בשער נקנור · הוא שער המזרח מפני שלא נתקדש ז"ר : ראש המעמד בפסחי' אי' תנן התם ראש המעמד הי' מעמיד את הטמאי' על שער המזרח [פירש"י הממונה על כך מעמיד את הטמאין של בית אב בכל בקר בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית] מ"ט א"ר יוסף כדי לבייש [שלא נזהרו מלטמ' והרי העבודה היתה מוטלת עליהם והיה להם ליזהר]

פ״ק׳ מפור״ש

רבא אמר מפני החשד (שלא יחשדום שמפני מלאכתן הן נחלין מללכת לעבוד עבוד' ומעמידין שם כדי שיראו אות' בני אדם ויודעי' שמחמת טומא' הם נחלין) ע"כ וכ"פ הרע"ב ספ"ה דתמיד אבל הרמב"ם שם פי' הטמאי' היינו המצורעי' שכבר טהרו מצרעתם היו מעמידי' בשער המזרח כדי שיהיו מזומני' לזרוק עליהם דם האשם עכ"ל והנה מדברי הספרי משמע כפי' הרמב"ם דאמצורעי' קאי ושפיר יליף מצורע מסוטה דכתיב בה לפני ה' אבל לפירש"י דקאי אכהני' טמאי' שבאותו בית אב לא ידעתי לכוון המדרש שבכאן ועיין בסוט' שם ברע"י ד"ה שם משקין את הסוטו' שפי' ג"כ כפי' הרמב"ם וז"ל שם מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עומד בחלל אותו השער מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן מדם האשם על בוהן ידם ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת לפיכך לא קדשוהו שיוכל לעמוד בחלל השער שאם היה כהן תוליא את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה וביא' במקצת שרי רחמנא עכ"ל ואין להקשות לפי' הרמב"ם דאמצורעי' קאי שיהיו מזומני' לזרוק עליה' דם האשם מאי מפני החשד דהא לאו בכהני' מצורעי' לחוד איירי אלא בכל מצורעים קושיא זו תירץ התי"ט שם וז"ל כבר כתב רבינו בפ"ו מהל' תמידין ומוספין וז"ל מפני החשד שידעו הכל שעדיין לא הביאו כפרתן נרא' שר"ל הלכך מעמידי' אותן בשער המזרח שידעו הכל שעדיין לא הביאו כפרתן ושמפני כן לא הוכשרו ליכנס ולא יחשדום שאינם נכנסין לפי שאין נכבד בעיניהם המקום המקודש עכ"ל :
י ולקח הכהן : ה"ג בקרא מים קדושי' בכלי חרס : ואלו הם · פי' איזו הם המים שנתקדשו בכלי הוי אומר אלו מי כיור ומסיים רש"י לפי שנעשה מנהגת מראות הצובאות שהיו נבעלות לבעליהן במצרי' תחת התפוח וזו שקלקלה לאחר תבדק בו וכ"ה ברבה : לפרה שעשה בה כל הכלים כו' דבפרה כתיב ונתן עליו מים חיים אל כלי כתם ולא כתיב כלי חרס כל הכלים במשמע : ה"ג אף סוטה אינו דין שנעשה בה כו' וכ"ה בילקו' : ה"ג מגיד שלא עשה בה כל
דניאל ד׳ הכלי' ככלי חרס ד"ר ישמעאל ומן מלת שהי' בדין עד ד"ר ישמעאל נמחק כי הוא מיות' גם בילקוט ליתא : אשר יהי' בקרקע המשכן · אי' בגמ' ת"ר ומן העפר אשר יהי' [פי' רש"י אי לא הוי כתיב בקרקע] יכול יתקן מבחוץ ויכנים [יזמין עפר בחוץ ויכנים בהיכל ודיו בכניסתו] ת"ל בקרקע [מקרקעיתו] אי בקרקע המשכן יכול יחפור בקרדומות [אי בקרקע ולא כתיב אשר יהי' יכול לא מצא שם עפר תיחוח יחפור שם בקרדומות] ת"ל אשר יהיה [ומדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעות המשכן שעה אחת] הא כיצד יש שם הבא אין שם תן שם [יש שם עפר תיחוח הבא משם אין שם תן שם על הקרקע וחוזר ונוטלו ונותנו לתוך המים] ע"כ וגם כאן ה"פ דמלת יהי' מדייק וקאמר דאתי להורו' שאם לא הי' שם עפר בקרק' המשכן מביא עפר ממקו' אחר ונותנו למקום המשכן שהמקום מקדשו ואח"כ נוטלו ונותנו לתוך המים : איסי בן עקיב' · ובגמ' גרס איסי בן יהודה : להביא את קרקע בית עולמי' איסי ס"ל דאשר יהי' אתי להורות שיהי' מתקן מבחוץ ויכנים בפני' להיכל ונותן אל המי' וא"כ להניחו בקרקע היכל א"כ בקרקע ל"ל לזה קאמר' להביא קרקע ב"ע שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש לכך הוצרך לרבות אבל משכן שילה א"צ לרבות דשילה משכן הוא ונוב וגבעון אין משקין בהם סוטות דהא במה הואי ולא הי' שם ארון אלא מזבח הנחושת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע ר"ש"י : בית עולמי' : בית

*איסי בן מנחם אומר אם המטמא טומאה קלה עשה בה בית המקדש כמשכן· סוטה חמורה· דין הוא שנעשה בה בית המקדש כמשכן ומה ת״ל ומן העפר לפי שהוא אומר °ולקחו לטמא נאמ׳ *כאן עפר ונאמר להלן עפר מה עפר האמורה להלן עפר על פני המים אף כאן עפר על פני המים *מה להלן אם הקדים עפר למים יצא אף כאן אם הקדים עפר למים יצא יקח הכהן ונתן אל המים כדי שיראה *שלשה דברים בתורה כדי שיראו אפר פרה ועפר סוטה ורוק יבמה· ר׳ ישמעאל אומר אף דם הצפור: סליק פיסקא

יא והעמיד

הכהן את האשה לפני ה׳ מקום שמעמידה בתחילה מעמידה בסוף· ופרע את ראש האשה כהן נפנה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ד״ר ישמעאל [נ״א ר׳ יאשי׳] ר״א *לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהם ואע״פ שאין ראי׳ לדבר זכר לדבר °ותקח תמר אפר על ראשה *ר׳ יהודה אומר אם היה בית חליצתה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרן· היתה מכוסה בלבנים מכסה שחורים· היו שחורים נאים לה מפשיטן ומלבישין אות׳ כעורים היו עליה כלי זהב קטלאות ונזמים וטבעות מסלקם הימינה כדי לנוולה· ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר אין מנוולים בנות ישראל יותר ממה שכתוב בתורה אלא לפני ה׳ ופרע את ראש האשה· סדין של בוץ הי׳ פורס בינו לבין העם כהן פונה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה· אמרו לו כשם שלא חסת על כבוד המקום כך אין חסין על כבודה [אלא] כל הניוול הזה היה מנוול אותה *כל הרוצה לראות בה רואה חוץ מעבדי׳ ושפחותיה מפני שלבה גס בהן· אחד האנשים ואחד הנשים· אחד קרובים ואחד רחוקים מותרים לראותה שנא׳ °ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכינה· ונתן על כפיה *אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר כדי לייגעה כדי שתחזור בה והלא דברים קל וחומר אם כך חס המקום על עוברי רצונו על אחת כמה וכמה יחוס על עושי רצונו· וביד הכהן יהיו מי המרים מגיד הכתוב שאין המים נהפכים להיות מרים אלא ביד הכהן· ד״א נקראו מרים על שם סופן שממררין את הגוף ומרעדים את העין: סליק פיסקא

יב והשביע

אותה הכהן· הכהן משביעה ואין נשבעת מאליה· שהיה בדין נאמ׳ כאן שבועה ונאמ׳ להלן °שבועה מה שבועה האמורה להלן היא נשבעת מאליה אף שבועה האמורה כאן היא נשבעת מאליה ת״ל והשביע אותה הכהן הכהן משביעה ואינה נשבעת מאליה· ואמר אל האשה *בכל לשון שהיא שומעת דברי ר׳ יאשי׳ שהיה בדין ומה אם יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקדש סוטה חמורה אינו דין שלא עשה בה כל הלשונות כל״הק ת״ל ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת ד״ר יאשי׳· ר׳ ישמעאל אומר אינו צריך שהרי כבר נאמ׳ ואמרה האשה אמן אמן אם אינה שומעת כיצד אמרה אמן אמן או אינו אומרת (אלה אלה) [אמן אלא אחר האלה] כשהוא אומר

מקור מפורש

בה״מק שבירושלי׳ קרי לה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ופוב לא שרתה שכינה במקום אחר: ה״ג בגמ׳ איסי בן מנחם אומר אין צריך· פי׳ ר״שי א״ל לרבות ב״ע: טומא׳ קלה· ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינו במיתת ב״ד אלא בכרת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנא׳ בס׳ פרה אדומה שני פסיקי׳ כי את מקדש ה׳ טמא את משכן ה׳ טמא: סוטה חמורה· שאם זינתה היא בחנק: דין הוא שנעשה בה בה״מק כמשכן· שהושוה מקדש ומשכן לבודקה ולבערה מיתוכן כ״ז ברש״י: ומה ת״ל ומן העפר בגמ׳ גרסי׳ ומה ת״ל בקרקע המשכן וכ״ה נכון דהא איסי בן עקביא יליף מן מלת בקרקע להביא ב״ע ואיסי בן מנחם ס״ל דא״צ להביא ב״ע ממלת בקרקע דמק״ו אתי א״כ מה ת״ל בקרקע וקאמר שם שלא יביא מתוך קופתו לתוך כלי ויכנים להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח״כ נוטלו ונותנו לתוך המי׳ ולתקיים אשר יהי׳ ונתקיי׳ בקרקע וס״ל כת״ק דלעיל כפי׳ רש״י וגי׳ הספרי נ״ל דה״פ דבאמת כיון דלא צריך קרא לידי׳ להביא ב״ע דמק״ו יליף לה א״כ נייתר מלת בקרקע אלא ע״כ להכי כתב בקרקע לאשוויי לעפר לג״ש לכך קאמר ומה ת״ל ומן העפר כנ״ל: ולקחו לטמא· גבי פרה אדומה כתיב ולקחו (במדבר י״ט) לטמא מעפר שריפת החטאת: מה עפר האמור להלן גבי סוטה מצותו לכתחלה עפר אל המים כדכתי׳ בה ומן העפר יקח הכהן ונתן אל המים אף כאן בפרה עפר על המים מצותו כן לכתחיל׳ ולא תימ׳ גבי פרה כתיב ונתן עליו מים משמע דוקא עפר בתחלה והמים עליו ואתי ג״ש ואפיק לה ממשמעותי׳: ומה להלן אם הקדי׳ כו׳ בגמ׳ גרסי׳ ומה כאן אם הקדים וכן בדין· שהרי בכאן יליף סוטה מפרה דמה גבי פרה אם הקדים עפר למים יצא כדמפ׳ בגמ׳ דהך ברייתא כר״ש אתי׳ דס״ל הכי מדכתיב בפרה תרי קראי כתב עליו אלמא עפר ברישא וכתב מים חיים אל כלי [משמע מים לצד הכלי ולא עפר אוצן בנתים] אלמא מים ברישא הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן: אף כאן גבי סוטה אם הקדי׳ עפר למים יצא לאפוקי׳ מרבנן דברייתא שם בגמ׳ דס״ל אם הקדי׳ עפר למים פסול והך ברייתא ר״ש היא דהא קי״ל סתם ספרי ר״ש הוא: כדי שיראה· מדלא כתי׳ ונתן במים אלא אל המים שצריך שיתן שיעור שיהא נרא׳ וניכר על פני המים: שלשה דברים בתורה שיעורן בכדי שיראו: אפר פרה· דגמירי לה בג״ש מן אפר סוטה כדלעיל: אפר סוטה יליף לה מדכתי׳ אל המים: ורוק יבמה דכתיב לעיני הזקנים וירקה רוק הנרא׳ לעיני הזקנים: אף דם צפור של מצורע ששוחטו אל כלי חרש על מים חיי׳ וצריך שלא יתן מים שא כשיעור שיהא דם צפור ניכר בהם ומפ׳ בגמ׳ טעמא דר׳ ישמעאל דכתיב וטבל אותם בדם הצפור ובמים החיי׳ דליכתב וטבל בהם דהא אדם והמי׳ קאי בדם ובמי׳ ל״ל אלא לניכר ורבנן פליגי עלי׳ וס״ל דהקרא אתי׳ ללמד דליערבן הדם והמים· אבל ניכר א״צ עיין כל זה בגמ׳:

יא והעמיד הכהן: מקום שמעמידה בתחילה מעמידה בסוף

לפי שהוקשה לו קושיית רש״י והרי כבר נאמ׳ והעמידה לפני ה׳ אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום כדי לייגעה ותטרוף דעתה ותודה כדי שלא יצטרכן למחוק את השם וקאמר הכא דבמקום שמעמידה בתחילה היינו בשער הנקנור אחר שהיו מסיעין אותה ממקום למקו׳ שם היו מחזירין אותה לשער הנקנור דכתי׳ הכא ג״כ לפני ה׳ כמו לעיל: ר׳ ישמעאל ובילקוט גרס ר׳ יאשיה: נפנה לאחוריה דכתיב האשה לפני ה׳ ואין הכהן לפני ה׳ ז״ר: שהן מכסות ראשיה׳ מדהצריך הכתוב לפרוע ראשה של סוטה כדי לנוולה ש״מ שגנאי הוא לבנות ישראל לילך בגלוי הראש: ואע״פ שאין ראי׳ לדבר עיין בס׳ ידי משה שפי׳ וז״ל מ״מ אין ראי׳ ממש די״ל דלא עשתה זאת משום כיסוי הראש רק משום צערה עכ״ל וקש׳ לפי׳ דא״כ גם זכ׳ לדבר ליכא לכן נ״ל דה״פ ואע״פ שאין ראי׳ לדבר די״ל דשאני תמר דבת מלך היתה לכן הוי לה גנאי משא״כ שאר בנות ישראל ליכא גנאי מ״מ זכר לדבר איכא דבתם ספרי ר״ש הוא דס״ל כל ישראל בני מלכים הם ועוד י״ל דסי׳ בא״הע סי׳ כ״א ס״ב לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק

מט׳ רה״מ

א׳ סנויה וא׳ אשת איש וכ׳ הב״ש פנוי׳ היינו אלמנה או גרוש׳ אבל בתולה מותר דאמרי׳ בגמ׳ דיוצא׳ בהינומא וראשה פרוע ופריעת הרא׳ בחצר ליכא איסור אלא משום צניעות וכ״כ המ״א בסי׳ ע״ה דבבתול׳ אין איסור אלא משום צניעות והרי תמר בתולה היתה וקא׳ שפיר אע״פ שאין ראי׳ לדבר מ״מ זכר לדבר איכא שבבנות ישראל נשואות אסור מדאורית׳:

אפר על ראשה· ושיפא דקר׳ וכתונת הפסים אשר עליה קרעה ותשם ידה על ראשה פי׳ מפני שקרעה בגדיה לסיכך כסתה ראשה בידה: בית חליצתה· פי׳ (סנהדרין ע״ו) מפני שהכהן הי׳ קורע בגדי׳ עד שהוא מגלה את לבה כדאי׳ במשנ׳ ע״ק אם הי׳ חליצתה נאה לא הי׳ מגלהו והטע׳ שמא תצא ונאה ויתגרו בה פרחי כהונה: (שם) קטלאות· תכשיט שנתון בצואר בדוחק והאשה חונקת עצמה בו כדי שתראה בעלת בשר: (שם) סדין של בוץ כו׳· משום דכתי׳ לפני ה׳ ופרע שלא יראה שום אדם פרוע ראשה רק לפני ה׳ לפיכך הי׳ פורס סדין של בוץ שלא יראו העם פרוע ראשה: בילקו׳ גרס אמרו לו כשם כו׳ כך אין חסין על כבוד אלא כל הניוול כו׳ ור״ל דפליגי על ריב״ב דס״ל דהי׳ פורס סדין כו׳ ורבנן ס״ל דלא הי׳ פורס אלא כל הניוול הוא עושה לה וכן נ״ל להגיה כאן: מפני שלבה (כתובות ע״ב) גס בהן· והתור׳ התירה לעשות לה דברים כדי שתטרוף דעתה ותודה: א׳ האנשים (סוטה ז׳) כו׳· הספר דדרים לה מדכתי׳ ונוסרו כל הנשי׳ דה״ל לכתיב וניסרו הנשים אלא כל רבוי׳ הוא: כדי שתחזור בהשתודה שזינת׳ ולא ישקו אותה מים המררים ותנצל מן היסורין לפ״ז א״ש הק״ו אם כך חס המקו׳ על עוברי רצונו כו׳ שהרי הם המקום עלי׳ שלא תמות ע״י מים המאררי׳ אבל לפי״רשי בהומש הטע׳ הוא שלא ימחק השם לא א״ש הק״ו וכ״ה בגמ׳ דפריך מתאי מסים דחסה הוא דלמא כי היכא דלא למחוק המגילה ומשני קסבר משקה ואח״כ מקריב את מנחתה דהי׳ משום מחק מגילה הא איתהיק נה א״ו משום דחסה היא אבל דעת רש״י כמ״ד מקריב ואח״כ משקה מש״ה פי׳ כדי שלא ימחה (שם ע״ב) השם כקושי׳ הגמ׳ וב״כ הרא״ם: אלא ביד הכהן· דהוקשה לו הרי מים קדושי׳ הם מן הכיור ואיך קורא אותם מי המרי׳ אלא ביד הכהן נהפכים· להיות מרים ואפשר כונתו למאי דאי׳ בגמ׳ אחר אביה (שם י״ד) דשמואל צריך שיתן מר [פיר״שי דבר מר] לתוך המים· מ״ט דאמר קרא מי המרי׳ שמרים כבר (קודם מחיקה· אלמא מממת דבר אחר הם מרים ואין מרירה על שם קללת כדיקת׳ נקרא דהא מקמי מחיקה לאו בני תיבד׳ ניגהו) ע״כ וכ״פ הרמב״ם פ״ג מהל׳ סוטה הל״י וז״ל ונותן לתוכן דבר מר כגון לענה· וכיוצא בה שנא׳ מי המרים ע״כ וז״ש שאין המים נהפכין למרים אלא ביד כהן: שממררין את הגוף· בילקוט גרס שממרין ופי׳ ז״ר שמנפחין אותה לשון ממרין את העגלים ומערערי׳ את העין היינו שעיניה בולטת ולשון מרעדין דגרס הכא ג״כ יש לפרש לשון חיל ורעדה אבל ברבה יש גירסות אחרות ע״ש במ״כ ובידי משה:

יב והשביע אותה: ונאמר להלן (שם ל״ב) גבי שבועת ביטוי נפש כי תשבע לבטא בשפתים: בכל לשון שהיא שומעת ומ״ל להשביעה בלשון הקדש: שומעת· מבינה: יבמה קלה· שאם נישאת לאיש זר בלא חליצ׳ אין חייבין עליה מיתה וכרת רק לאו דלא תהי׳ אשת המת החוצה לאיש זר: לא עשה בה כל הלשונות כלה״ק· דמקרא חליצה דוקא בלה״ק נאמרה· דכתיב וענתה ואמרה ולהלן (גבי ברכות וקללות שבהר גריזי׳ והר עיבל) וענו הלוים ואמרו מה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק ומפ׳ בגמ׳ והתם גבי לוים גופה מנלן דבלה״ק אתי׳ קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתי׳ התם משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק: סוט׳ חמורה· דאשת איש היא בחנק: ת״ל ואמר אל האשה· דהוא מיותר דה״ל לכתו׳ והשביע אותה הכהן אם לא שכב כו׳ ואמר אל האשה ל״ל אלא ללמד בכל לשון דאל האשה משמע דברי׳ הנכנסין בלב האשה שהיא מכרת בלשון רש״י: אין צריך ללמוד מן ואמר אל האשה: אם אינה שומעת כו׳ ואי אחרת בעינן לה״ק דוק׳ פעמי׳ שאינה מבינה וכיצד אמרה אמן א״ו לא בעינן לה״ק: ה״ג בז״ר או אינו אומרת אמן אלא אחר האלה ופי׳ אחר הקללות דכתי׳ לצבות בטן ולנפל ירך ואמרה האשה אמן אבל על השבוע׳ לא קאי אמן

אומר יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך הרי שבועה אמורה הא מה ת״ל ואמר (הכהן לאשה) [אל האשה] לימדה כהן סדר שבועה · אם לא שכב איש אותך *מלמד שפותח לה בזכות אומר לה הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה קדמוך ונשטפו אל תגרמי לשם הגדול הנכתב בקדושה שימחה על המים · אומר לפניה דברי הגדה מעשים שארעו בכתובים הראשונים כגון °אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם · ואומר לפניה דברים שאינן כדיי לשומען היא וכל משפחות בית אביה [אינה] כדיי בהם · ר׳ ישמעאל אומר בתחילה מודיעה כחן של מים המרים אומר לה בתי אומר לך המים המרים האלו למה הם דומים לסם יבש הניתן ע״ג בשר חי ואין מזיקו כשהוא מוצא [מכה] מתחיל לחלחל אף אם טהורה את שתי ואל תמנעי ואם טמאה את *חנקי ממי המרים המאררים האלה : סליק פיסקא

יג ואת

כי שטית אין לי אלא כדרכה שלא כדרכה מנין ת״ל וכי נטמאת ויתן איש בך את שכבתו *להביא את הסריס · מבלעדי אישך להביא את אשת הסריס על הכל היה מתנה עמה :

סליק פיסקא

יד והשביע

הכהן את האשה בשבועת האלה · מיכן אתה דן לכל השבועות שבתורה הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהו אלא באלה ובשבועה · הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהן שאינן אלא ביו״ד ה״י אף פורטני בכל השבועות שבתורה שאינן אלא ביו״ד ה״י *יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך למה נאמר לפי שהוא אומר °ושמעה קול אלה אין לי אלא אלה מנין לעשות שבועה כאלה הרי אתה דן נאמ׳ כאן אלה ונאמ׳ להלן אלה מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה אף אלה האמורה להלן עשה שבועה כאלה ומה אלה ביו״ד ה״י אף שבועה ביו״ד ה״י *הואיל ונאמרו שבוע׳ בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינן אלא ביו״ד ה״י אף פורטני בכל שבועות שבתורה סתם אינן אלא ביו״ד ה״י · בתוך עמך ועמך שלם · בתוך עמך ולא בזמן הזה · הפרש בין אדם המתנוול [במקום] שמכירים אותו (במקום) לאדם המתנוול במקום שאין מכירין אותו : סליק פיסקא

טו בתת

ה׳ את ירכך נופלת · ובאו המים המאררים האלה · ר׳ יוסי הגלילי אומר *זה בטנו וירכו של בועל · אתה אומר זה בטנו וירכו של בועל או אינו אלא בטנה וירכה של נבעלת · כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכ׳ הרי בטנה וירכה של נבעלת אמור · הא מה ת״ל לצבות בטן ולנפל ירך זה בטנו וירכו של בועל (האמה ת״ל לצבות) מגיד הכתוב כשם שהפורענות פוקדתה כך הפורענות פוקדתו ·

והלא

התלמוד

אמן וה״כ נימא דהשבועה היתה דוקא בלה״ק: לאלה ולשבועה. והל״ל לשבוע׳ ולאלה דהא האמן לא קאי אשבועה אלא מדכתיב לאלה ולשבועה ש״מ דאמן קאי נמי אשבועה: ה״ג הא מה ת״ל ואמר אל האשה כיון דמאמן מוכח דנא׳ בכל לשון ל״ל ואמר אל האשה: לימדה הכהן כו׳ שמלמד עמה מעיקרא סדר השבועה על מה אומרת כ״ז כו״כ: שפותח לה בזכות · דמקאמר לה אם לא שכב הנקי הא אם שכב חנקי ה״ל למימר אם שכב חנקי ומאילא נשמע ג״כ הדיוק הא אם לא שכב הנקי אלא שבדיני נפשות פותחין בזכות : הרבה ילדות עושה וגורם לנער׳ שתבא לידי קלקול וגמא אחת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מגוולת כזו : הרבה קדמוך ונשטפו · שקלקלו ולא הודו ונענשו כמו דור המבול שקלקלו בזמה ונשטפו מן העול׳ : בכתובים הראשונים · בדברים הכתובים בתורה שנעשו בימים הראשוני׳ כגון הגדה זו דאמר חכמים יגידו ויודו על חטא׳ ולא כחדו מאבותיה׳ עונש כגון ראובן הודה על מעשה בלהה יהודה הוד׳ על מעשה תמר רש״י: שאינו כדיי לשומען · אינה ראוי׳ לה שאומר לפניה דברי הודאת צדיקים הראשוני׳ אלא כדי שתודה על קלקולה: ה״ג בית אביה אינה כדיי בהם: ואין מזיקו כיון שהבשר הוא שלם ויפה אין מזיק לו כלום: ה״ג ברכה כשהוא מוצא מכה מתחיל: לחלחל · לנקב הבשר בעומק עד חלל הגוף מחמת לחלוחית המכה מצא אין את מינו וניער: אם טהורה את שתי ואל תמנע · ולא יזיקו לך מים המארי׳: ואם טמאה את חנקי · שמצאו מים המארי׳ מקום לגבות חוב העון :

יג ואת כי שטית : ת״ל וכי נטמאת · דכתיב משכבי אשה וקי״ל בסנהדרין דף נ״ד מגיד לך הכתוב שסני משכבות באשה פיר״שי שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחיי׳ בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה וא״כ שלא כדרכה הוי נמי טומאה: להביא את הסריס · לקינוי שמקנא לה ממנו אע״ג דלאו בר זריעה הוא מ״מ בר שכיב׳ הוא : מבלעדי אישך להביא את אשת הסריס אע״ג דלאו בר זריעה הוא מ״מ בר שכיבה הוא ומבלעדי אישך למוקדם שכיבת בעל לבועל הוא דאתא וסריס בר שכיבה הוא רש״י וראיתי בתלמיד ירושלמי פ״ד דגרס ואת כי שטית תחת אישך כו׳ פרט לאשת סריס ונפלאתי מאד על זה דהא אי׳ במשנ׳ להדי׳ דאשת סרים שותה והוא בדפוס ברלין עם פי׳ קה״ע והרב הנ״ל לא חלים ולא חרניש שזהו נגד משנה שאין עליה שום חולק עד שמצאתי את שאהבה נפשי בת״י דפוס אמשטרדם עם פי׳ פני משה שהגיה שצ״ל לרבות אשת הסרים כדקאמר במתני׳ וכתב רש״י וסרים אמה איירי דמותר לקיימה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא עכ״ל וכתבו התום׳ ולא ידעי׳ מגלן דסרים אדם כגון שמתה כוס עיקרין דאסור לקיימה עכ״ל והתי״ע כתב השום דעיקר סרים אדם הוא פצוע דכא וכרות שפכה כו׳ וזהו דעת רש״י שגם סרים דהכא מוקי לי׳ בשל חמה משום דכ״ל דכגון זה ששתה כוס עיקרין אינו נקרא סרים כלל עכ״ל וכ״כ בס׳ פ״מ הנ״ל דסרים חמה לדעת רש״י ע״י רעמי׳ וברד דנמי סרים חמה מיקרי דאלו מתעי׳ אמו קדמ׳ שכיב׳ הבועל הוא וע״י חולי סרים אדם הוא ופסול כמ״ש בפ׳ הערל עכ״ל : על הכל מתנה עמה · פי׳ אפילו אם הבועל הוא סרים :

שיש עמה אלה כגון שאמר לו שבוע׳ שאינך יודע לי עדות ואם אתה יודע יבואו בך כו׳ ומנין לעשות שבוע׳ שאין עמה אלה אלא שבועה גרידתא שבועה שאינך יוד׳ לי עדות שיהיה חייב עליה כשבוע׳ שיש עמה אלה ת״ל ושמעה אלה כו׳ מדה״ל למיכתב ושמע׳ אלה והו לא נשמע אלא שבועה באלה ואמר קול תרתי מילי קאמר ושמע׳ אלה שהוא שבועה עם אלה או ושמע׳ קול והוא קול שבוע׳ לחוד בלא אלה אבל אלה בלא שבוע׳ לא חייב בה עכ״ל ולפי גי׳ הספרי דהכא כ״ל דה״פ הואיל ונאמרו שבועו׳ בתור׳ סתם כגון שבועת העדות ושבועת הפקדון ושבוע׳ הדייני׳ ופרט בא׳ מהן שאינו אלא באל׳ ובשבוע׳ ר״ל בסוט׳ כתיב בשבוע׳ האלה שמשביע׳ גם באלה שבוע׳ שלא נטמא׳ ואם נטמאת יבואו בך כו׳ אף פורטני בכל שבועות כו׳ : ופרט באחת מהן שאינו אלא ביו״ד ה״י · כלומר בסוט׳ דכתיב יתן ה׳ אותך לאלה כדבסמוך : למה נאמר · והלא כבר נאמר בשבועת האלה מהכא משמע דתיהוי לאל׳ ולשבוע׳ ותו לא ה״ל למיכתב אלא יתן ה׳ את ירכך נופלת רש״י : אין לי אלא אלה · פי׳ שבוע׳ שיש עמה אלה כמש״ל בשם הק״א : מנין לעשות שבועה כאלה · פי׳ שבועה גרידת׳ בלא אלה כשבועה שיש עמה אלה : הרי אתה דן · פי׳ ילפי׳ סוטה משבוע׳ העדות : עשה שבועה כאלה · כמש״ל דיליף מן ושמעה אלה ושמעה קול : אף אלה האמורה להלן בסוטה עשה שבועה גרידתא בלא אלה כשבוע׳ שיש עמה אלה ככ״ל פי׳ ברייתא זו וככי אית׳ בילקוט בשם ספרי זוטא אם השביעה בשבועה יצא אם השביעה באלה לא יצא : ומה אלה ביו״ד ה״י · פי׳ שבועה שיש עמה אלה דגבי סוט׳ ביו״ד ה״י דכתיב יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה : אף שבועה גרידתא דהת׳ ביוד ה״י כ״ז פירשתי לפי הגמ׳ ובתוס׳ ביאו׳ שהבאתי בשם ק״א אבל נ״ע דהשת׳ ברייתא דספרי דלא כמאן ע״ש בגמר׳ דשבועות הנ״ל דאי כר׳ חנינא ב״א דאתי׳ ברייתא דהתם כוותי׳ דס״ל דשבועה דוקא בשם המיוחד ולא בכינוי קשה הא ר״ח ס״ל דאלה לחודא נמי שבוע׳ היא וחייב עליה כדאי׳ בברייתא דאתי׳ כוותי׳ וברייתא דהכא ס״ל כרבנן דדוקא שבועה גרידתא מהני כמו שבועה שיש עמ׳ אלה אבל אלה לחוד לא הוי שבועה ואי כרבנן ק׳ דלרבנן דהתם מיחייב אפילו אשבועה בכינוי והכ׳ לא מיחייב אלא בשם המיוחד דוקא וא״כ רישא רבנן וסיפא ר״ח ב״א ואם היינו נוכל להגיה כאן שצ״ל בסיפא מנין לעשות אלה כשבועה פי׳ אלה לחוד דהוי כשבועה הוי א״ש כולה ברייתא כר״ח ב״א אבל יראתי לשלוח יד להגיה

הג״ה ומה שפסק הרמב״ם פ״א מהל׳ שבועו׳ הלכה א׳ שם דאל׳ לחוד ג״כ הוי שבועה כרח״בא ולא כרבנן היינו משום דר׳ אבהו דהוא אמורא בתרא ס״ל הכי שם בגמ׳ אבל לענין שבועה בשם המיוחד פסק שם כרבנן דאפי׳ בכינוי הוי שבועה ע״ש :

וצ״ע* : ולא בזמן הזה · שמפוזרין בין האומות שאין משקין סוטה בזמן הזה : ה״ג בילקוט בתוך עמך הפרש כו׳ המתנוול במקום שמכירין כו׳ המתגוול במקום שאין מכירין אותו :

טו בתת ה׳ : ובאו המים · וסיפא דקרא לצבות בטן ולנפל ירך לז״ק ר״י הגלילי זה בטנו וירכו של בועל: וצבתה בטנה כו׳ · בטנה וירכה של נבעלת קשה דה״ל לאתויי רישא דקרא שהביא בתחילה בתת ה׳ את ירכך נופלת כו׳ דזהו קאי אנבעלת וכ״ה באמת ברש״י בחומש אבל בגמ׳ אי׳ כמו הכא ונבתה בטנה כו׳ של נבעלת לכן כ״ל משום דס״ל דהאי קרא בתת ה׳ את ירכך נופלת כו׳ אתי ללמד דבמדה שאדם מודד בה מודדין לו בירך התחילה בעבירה תחילה לפיכך תלקה הירך תחילה וא״כ הבטן כדאי׳ בגמ׳ דף ח׳ דפריך מנא ה״מ אילימא משום דכתיב בתת ה׳ את ירכך נופלת כו׳ והא כתיב וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט תחילה ירך והדר בטן (פיר״שי וקללה היא תחילת הפורענית) ומיא כי בדקי כי אורחא בדקי בטן ברישא והדר ירך [שבמעיים נכנסו תחילה ומקלקלות אותן ואח״כ נופלת לירך] ע״כ הרי להדי׳ כמ״ש דקרא בתת ה׳ את ירכך נופלת אתי להורות סדר הקללה בירך התחיל׳ בעבירה כו׳ לפיכך הוצרכו בגמ׳ לאתויי קר׳ על בדיקה דידה מפסוק וצבתה בטנה כו׳ וה״כ בספרי ותימא על ר״שי ז״ל שהביא הפסוק בתת ה׳ את ירכך נופלת כו׳ והוא שלא כהגמ׳ ולא כהספרי והרא״ם לא העיר בזה מיהו ברבה משמע כוותי׳ דר״שי ע״ש : ה״ג בטנו וירכו של בועל מגיד הכתוב :

יד והשביע הכהן : גרסי׳ בגמ׳ ושמעה קול אלה אין אלה אלא לשון שבוע׳ וכ״הא והשביע הכהן את האשה בשבוע׳ האלה ופריך התם שבועת האלה כתי׳ ומשני ה״ק אין אלה אלא בשבועה וכה״א והשביע הכהן את האש׳ בשבוע׳ האלה ע״כ וברייתא זו שנוי׳ היא בת״כ ופי׳ הק״א וז״ל אין אלה בלומר עם היות שעם אלה לא יאמר אלא על הקללה עם כל זה אין אלה זו שחייב השומע עלי׳ אלא שבועה ובגמ׳ דשבועו׳ פריך דמה הא׳ היא זו דאלה דהתם היא שבועה משום דכתי׳ בה בשבועת האלה אבל אלה סתם לעולם אימא לך דאינה שבוע׳ ומפ׳ לה הכי אין אלה אלא בשבוע׳ כלומ׳ אין אלה לבדה שתהא שבועה אא״כ יש עמה שבוע׳ כדכתי׳ בשבועת האלה כדמפ׳ במס׳ סוט׳ ה״ד שבועה שיש עמה אלה שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך ע״כ ותו אית׳ שם בברייתא הנ״ל וכת״כ אין לי אלא שבועה שיש עמה אלה מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבוע׳ שיש עמה אלה ת״ל ושמעה אלה ושמעה קול ע״כ ופי׳ הק״א וז״ל אין לי כו׳ כלומר אלו לא אמר אלא ושמעה אלה אין לי שיהי׳ חייב אלא בשבועה שיש עמה אלה דהאי אמרנו דאלה אינו אלא בשבוע׳ וא״כ משם אלה לא יובן אלא שבועה

מקר׳ מפורש

איוב ע׳

ויקרא ה׳

סנהדרין ל״ה
סוטה ז׳
שבועות ל״ו

סוטה י״ז
שבועות ס״ה

סוטה כ״ג

שבועות ל״ה

שם

סוטה כ״ח

מקר' מפורש

הרי הוא כיוצא בו . שהבועל נענש כמותה: ק"ו למדת הטובה כו' . שהמביא את חבירו לעשות מצוה שמקבל שכר כעושה מצוה: אמן שלא אטמא . שאם תטמא לאחר זמן מים מערערים אותה לאחר שתטמא: ואין חכמים מודים בדבר . דס"ל שאין מתנה על העתיד : שלא נטמאתי ואם נטמאתי כו' .

ופרש"י וה"פ סדר המקרא' כך הוא וכתב ומחה והשקה והניף המנחה והקריב וקמץ והקטיר . ואחר ישקה את האשה והדר כתיב השקאה ג' והשקה את המים והיתה אם נטמאה וקאמר והשקה את האשה דכתיב קודם הקטרה למה נא' והרי כבר נא' אחר הקטרה ואחר ישקה כו' ש"מ השקאה אחר הקטרה היא מה ת"ל מבו' בתלמ'

והלא דברים קל וחומר אם מדת פורענות ממועטת המביא תקלה לחבירו הרי הוא כיוצא בו קל וחומר למדת הטיבה מרובה · ואמרה האשה אמן אמן *אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא ד"ר מאיר ואין חכמים מודים בדבר אלא אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבואו להי· אמן עם איש זה אמן עם איש אחר אמן אם ארוסה אמן אם נשואה אמן אם שומרת יבם· אמן אם משנתייבמתי זה הכלל כל שתיבעל ותהא אסורה לו על אות' השעה הוא מתנה עמה· הואיל ונאמר שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה כך פורטני בכל שבועות שבתורה שלא יהא א' באלה ובשבועה הואיל ופרט באחת מהם שאינה אלא ביו"ד ה"י אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן אלא ביו"ד ה"י והואיל ונאמר שבועות סתם בתורה ופרט באחת מהם שאינה אלא באמן אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן אלא באמן· אבא חנן אומר משום ר' אליעזר להביא את שבועת הדיינים שתהא באמן· שאם אין עונה אתה אחריו אמן אתה עושה שבועת שוא · הואיל ונאמר' שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שמגלגלים עליה את הישן אף פורטני *בכל שבועות שבתורה שיגלגלו עליה את הישן והלא דברים ק"ו ומה סוטה שלא נתבעה מקודם מגלגלים עליה את הישן גזילות שנתבעו מקודם אינו דין שיגלגלו עליה את הישן : סליק פיסקא :

טז וכתב

את האלות הכהן שומע אני *כל אלות שבתורה ת"ל האלה: הכהן למה נאמר שהיה בדין נאמר כאן וכתב ונא' להלן °וכתב ומה וכתב האמור להלן כשר בכל אדם אף וכתב האמור כאן כשר בכל אדם ת"ל הכהן· בספר ומחה (בדבר הנמחה) והלא דברים ק"ו ומה להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים אפיקורסין שמטילין איבה ושנאה וקנאה ובעלי ריבות אעכ"ו שימחו מן העולם · רבי ישמעאל אומר *ספרי מינים כיצד הוא עושה קודר את האזכרות ושורף את השאר· ר' עקיבא אומר *שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה [בספר ומחה בדבר המנחה] *מיכאן אמרו אין כותבין על הלוח ולא על הנייר ולא על הדפתר' אלא במגילה שנא' בספר ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום אלא בדיו שנא' ומחה אל מי המרים כתב שיכול למחות· ומחה אל מי המרים מגיד הכתוב עושה את המים מרים : סליק פיסקא :

יז ולקח

הכהן מיד האשה ולא מיד שלוחה · מיד האשה שאם פירסה נידה לא היתה שותה והשקה את האשה למה נאמר *והרי כבר נא' ואחר ישקה את האשה מה ת"ל והשקה את האשה שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערים אותה ומשקים אותה בעל כורחה ד"ר עקיבא· וחכמים אומרים ואחר ישקה את האשה למה נא' [והלא כבר נאמר] והשקה את האשה ומה ת"ל ואחר ישקה את האשה *שלשה דברים מעכבים בסוטה עד שלא נמחקה המגילה ועד שלא קרב הקומץ ועד שלא קבלה עליה את השבועה *נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכי' והמנחה מתפזרת אבית הדשן· ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת ר' אחי ברבי יאשי' אומר משקים בה סוטה אחרת· והניף את המנחה מוליך ומביא מעלה ומוריד מנין שנא' °אשר הונף ואשר הורם מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומבי' אף הרמה כן ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד · מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד זה היא מצות תנופה· לפני ה' במזרח· שבכל מקום שנא' לפני ה' *הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב· והניף את המנחה לפני ה' *והקריב אותה אל המזבח לימד על מנחת סוטה שטעונה

שמות כ"ט · מנחות ס"א · שם ס'

שלא נטמאתי . היינו קבלת שבועה ואם נטמאתי יבואו היינו קבלת האלה כמו שמשביע' שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך בך אומרת אמן על השבועה ואמן על האלה: אם ארוסה . ע"י גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין ואע"פ שלא היה בו קנוי מכאן לגלגול שבועה מן התורה : שומרת יבם . ממתנת ליבם שייבמנה כמו ואביו שמר את הדבר שאם היתה יבמתו וכנסה וקינא לה ונסתרה מגלגל עליה שבועה שלא נטמאת כשהיא שומרת יבם : כל שתיבעל כו' . ר"ל שאין מתנה עמה לא על קוד' אירוסין ולא על אחר גירושין שאז אף אם תיבעל לא תהא אסורה לו ובזה אף חכמי' מודי' לר"מ כדאי' במשנה : הואיל ונאמרו שבועות כו' . ברייתא זו כבר נשנית בפיסקא דלעיל ט"ו ושם פירשתי כל הצורך והא דחזר ושנאה כאן משום דבר שנתחדש בה דתני לה בסיפא שכל השבועות כו' אינן אלא באמן ושמגלגלים עליה : אלא באמן . אם א' משביע את חבירו אינו חייב עד שיענה אמן אחריו : שבועת הדיינים . אם הדיינים משביעים אותו חייב לענות אמן שאם אינו עונה אמן כו' שבועת שוא פי' תהי' שבועה לבטלה : את הישן . דסוטה נשבעת שלא זינתה כשהיתה ארוסה ע"י גלגול : שלא נתבעה מקודם . פי' הז"ר בסוטה אע"פ שלא תבע הבעל לגלגל עליה הב"ד מגלגלין עליה על מה שעבר ק"ו בגזילות שהבע"ד בעצמו תובעו על מה שעבר אינו דין שיגלגלו עליו :

טז וכתב את האלות : שומע אני כל אלות . פי' אלו כתיב וכתב את האלות הכהן ולא כתיב האלה ה"א כל אלות שבתורה ובגמ' אי' שבמשנה תורה [פירש"י כגון יככה ה' בשחפת האלה מיקרו דכתיב והיה בשמעו את דברי האלה: ת"ל האלה . מיעוטא הוא שאינו כותב רק האלות שבפרשה זו : ונאמ' להלן . גבי גט וכתב לה ספר כריתות : בספר ומחה בדבר הנמחה . פי' למעוטי קימוס וכל הני דתני בסמוך ונ"ל דל"ג לי' הכא אלא בסמו' אחר דברי ר"ע שמסיים שלא בקדושה שם צ"ל בספר ומחה כו' וא"ש מאי דקאמר בתר הכי מכאן אמרו כו' וכן בילקוט ליתא הכא אלא כמ"ש בפנים : ספרי מינים . מפרתים לע"ז יכתבו להם תנ"ך כתב אשורית ולה"ק : קודר . חותך : האזכרות . השמות והיינו חותך הקלף מקום השם : שורף את כולו . עם השמות : הלוח . של עץ : נייר . של עשבים שכותשים ומדבקין אותן בדבק ועושין כמו עור : דיפתרא . עור שאינו מעובד כל צרכו דמליח וקמיח ולא עפיץ שהיו מעבדים הקלפים בעפצים שקורין גל"ש : בספר . קלף : בקומוס . שרף האילן ומתיכו במים וכותב הימנו : בקנקנתום . קורין אותו אדרימנט רש"י : מגיד כו' . בילקוט גרס מגיד שהכתב עושה את המים מרים ופי' ז"ר שמחיקת הכתב עושה אותם מרים ולפי גירס' דהכא מגיד הכתוב עושה את המים מרים משמע שהכהן עושה אות' מרים נ"ל כוונתו שיתן לתוך המים לענה או שאר דבר מר . כדאי' בגמ' כמש"ל סוף פיסקא י"א ושוב מצאתי במ"כ שפי' כן על המדרש רבה וכתב שע"ש הוא בילקוט :

דברים כ"ד

יז ולקח הכהן : שאם פירסה נדה . שאין הכהן יכול ליקח מידה שהרי תטמאנו וגם המנחה נטמאת ולא היה יכול להקטיר הקומץ לכך לא היתה שותה : והשקה את האש' למה נאמ' . נ"ל לפרש ברייתא זו ע"פ סוגית הגמ'

והשקה את האשה קודם הקטרה ואחר המחיקה אלא להורו' שאם נמחקה המגילה אפי' קודם הקטרה דשלא כדין עש' הכהן דכיון דאינה שותה עד לאחר הקטרה לא ה"ל למחוק דכל מה שיש שהות לאחר המחיקה מאחרין שמא תוד' ולא יהי' צריך למחוק את השם אפ"ה הואיל ונמחקה אם אמרה איני שותה משקין אותה בע"כ או תוד' ולא בתשת' מיד אלא עד אחר הקטרה אלא הא קמ"ל שהמחיקה גורמת לה לשתות : מערערין . פותחין פיה שלא בטובתה ושופכין את המים לתוך גרונ' והשקה ג' אתי להורות אליבא דר"ע לרישומו ניכר שאם הי' רשומו ניכר צריך לחזור ולמחוק עד שלא יהי' רשומו ניכר כדאי' בגמ' : ה"ג בילקוט וחכ"א ואחר ישקה את האשה למה נאמ' והלא כבר נא' והשקה את המים ומה ת"ל כו' . כתב בז"ר וז"ל וחכמים ס"ל שהיה משקה ואח"כ מקריב לכן מקשה ואחר ישקה למה נאמר עכ"ל האמת אתו דרבנן ס"ל הכי בגמ' וז"ל הגמ' שם רבנן סברי והשקה קמא לגופא שמשקה ואח"כ מקריב ואחר ישקה מיבעי' ליה לרישומו ניכר והשקה בתרא שאם נמחקה המגילה ואומרת איני שותה כו' משקין בע"כ ע"כ אבל א"א לומר דחכמים דהכא היינו רבנן שבגמ' דהא הכא קאמרי ג' דברי' מעכבין כו' עד שלא קרב הקומץ כו' הרי דאין משקין עד אחר הקרבת הקומץ והא מעכבין קאמר לכן נ"ל לפרש דחכמים דהכא ג"כ ס"ל כר"ע דמקריב מנחתה ואח"כ משקה אלא דמוסיפי אדר"ע וה"פ שלש דברי' מעכבין בסוט' עד שלא נמחקה המגילה זה ילפי מוהשקה קמא דכתיב וכתב ומחה והשקה עד שלא קרב הקומץ דכתיב וקמץ והקטיר ואחר ישקה כו' ועד שלא קבלה עלי' את השבועה ילפי מוהשקה בתרא מדכתיב והשקה את המים והית' אם נטמאה כו' וס"ל דאקבלת שבועה קאי אך קשה הא קבלת שבועה היתה קודם הכתיב ולמה כתוב בתורה מאוחר אפי' להקטרה לז"ק דהכתיב אתי ללמד עוד לימוד אחר שאם כבר נמחקה המגילה ונקרב הקומץ והגיע זמן השקאה ואמרה טמאה אני המים נשפכין כו' וה"ק קרא והשקה את המים והיתה אם נטמאת אם כשהגיע זמן השקאת מים אמרה טמאה אני מז א"ל בדיקה כלל שהרי בדוק' ועומדת היא כנ"ל ליישב בדוחק* : ואין מגילתה כשרה כו'. דכתיב ועשה לה הכהן לה' לשמה כדדרשי' גבי גט וכתב לה לשמה : משקים בה סוטה אחר . דס"ל דועשה לה הכהן אמחיקה קאי שהמחיק' צריכ' לשמה ואין הכתיבה צריכ' לשמה: מוליך ומביא. דתנופה היינו מוליך ומביא כד"א ינופף ידו מ"כ אשר הונף כו' . באיל המילואים כתיב . והרמה היינו מעלה ומוריד : אף הרמה כן . אפי' היכא דכתיב הרמה לבד צריך ג"כ להוליך ולהביא : אף תנופה . פי' אפי' במקום דכתיב תנופה לבד צריך ג"כ הרמה והיינו מעלה ומוריד : לפני ה' במזרח . תימא הא אי' בגמ' סוטה דף י"ד ומנחו' י"ט גבי מנחה הקרב אות' לפני ה' יכול במערב (פירש"י בקיר מערבי של מזבח היינו לפני ה' כנגד פתח היכל דהיכל במערב) ת"ל אל פני המזבח (ופני המזבח זה דרום שהכבש בדרום) אי אל פני המזבח

הג"ה מיהו יש לפרש לפי' הז"ר דהא דקאמר הכא עד שלא קרב הקומץ היינו ר"ל והקטר' הקומץ מעכב השקאה אלא ר"ל שמעכב הבדיקה שאין המי' בודקין אותה עד אחר הקטרת הקומץ אבל אה"כ דהשקא' היתה קודם הקטרה כנ"ל :

סוטה י"פ · קידושין כ"ג · סוטה י"ז · שבת קט"ז · שם · סוטה ט"ז · שם י"ט · שם · שם כ'

שמעונה תנופה והגשה וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה זו הקטרת הקומץ שקרויה אזכרה· ואחר ישקה את האשה לענין שאמרנו :

סליק פיסקא :

יח והשקה את המים עד וצבתה בטנה ונפלה ירכה אין לי אלא בטנה וירכה שאר אברי' מנין ת"ל ובאו בה אני אקרא ובאו בה מה ת"ל וצבתה בטנה ונפלה ירכה *אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות כיוצא בו אתה אומר °וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה מי שהתחיל בעביר' ממנו התחיל הפורענות· כיוצא בו אתה אומר °ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מי שהתחיל בעבירה ממנו היתה מתחיל הפורענות· כיוצא בו אתה אומר °ואכבדה בפרעה ובכל חילו פרעה התחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות· כיוצא בדבר אתה אומר °הכה תכה את כל יושבי העיר ההוא לפי חרב מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות אף כאן וצבתה בטנה ונפלה ירכה אבר שהתחיל בעבירה ממנו הוא מתחיל הפורענות והלא דברים ק"ו אם מדת פורענות ממועטת אבר שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות ק"ו למדת הטובה מרובה· והיתה האשה לאלה שיהיו אליך בה יארעוך כשם שאירעה לפלונית· לשבועה שיהו נשבעין בה שיארעך כשם שאירע לפלונית· [אם עשיתי הדבר הזה] וכן הוא אומר °והנחתם את שמכם לשבועה לבחירי· נמצינו למידים שהרשעים שבועה לצדיקים· ומנין שהצדיקים ברכה לרשעים וכן הוא אומר °והתברכו בו גוים ובו יתהללו ואומר °ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך ואומר °ויברכם ביום ההוא לאמור : סליק פיסקא

יט ואם לא נטמאה האשה ר' ישמעאל אומר וכי מי טמאה שהכתוב מטהרה ומה ת"ל ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעלה· ר' שמעון בן יוחי אומר *לא תעלה על דעתך שהזכות תולה במים המרים אלא אם לא נטמאה האשה וטהורה היא למה נאמר לפי שהוא אומר °ואיש אשר ינאף את אשת איש לא שמענו אלא בזמן שיש לה עדים והתרו בה שהיא במיתה יש לה עדים ולא התרו בה פטורה מן המיתה הואיל ופטורה מן המיתה תהיה מותרת לבעלה אמרת ספק נבעלה ספק לא נבעלה אסורה לבעל ק"ו לשנבעלה ודאי אלא הרי היא בכלל שנא' °כי יקח איש אשה ובעלה · ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא טהורה לבעל· וטהורה לבועל וטהורה לתרומה ונקתה מן האלות ואף מן השבועות· ונזרעה זרע *שאם היתה עקרה נפקדת ד"ר עקיבא אמר

המזבח יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית ע"כ הרי דלפני ה' משמע במערב שהיא סמוך להיכל ואיך קאמר הכא שבכ"מ שנאמר לפני ה' הוא במזרח. שוב ראיתי בהרמב"ם פ"ט מהל' מעה"ק הל"ו שכתב וז"ל גבי תנופת שלמים וכהן מניח ידו תחת יד בעלי' ומניף הכל לפני ה' במזרח וכן כל הטעון תנופה במזרח מניפין אותו ע"כ וכ' הכ"מ וז"ל ומ"ש וכן כל הטעון תנופ' כו' משנה מנחו' ס"א תנופה היית' במזרח ופירש"י כלומר אפי' במזרחו של מזבח יכול להניף וכ"ש במערבו שקרוב יותר להיכל עכ"ל ובגמ' שם תנופה לפני ה' במזרח ופריך והא אמרת תנופה לפני ה' יכול במערב (היינו הך ברייתא שהבאתי לעיל) כו' אמרי ה"מ מנחה דאיקרי חטאת וחטאת טעינה יסוד וקרן דרומי' מזרחית לא הי' לו יסוד (ומנח' לא בעי דלא מקריב לה בדרום דכתיב אל פני המזבח בדרום הלכך ע"כ בעי' מערבית דרומי' מערב' משום יסוד ודרום משום פני המזבח) אבל הכא לפני ה' קרינא בי' עכ"ה ולפי' רש"י דמפרש לפני ה' במזרח אפי' במזרח ליכא דגמ' לפני ה' קרינא בי' כוותי' משמע אבל רבינו מפר' דלא אמרו במערב אלא במנח' אבל בתנופה מזרח בעי' *ותמי' לי על רבינו דלפני ה' טפי משמע במערב מבמזרח והיכי אפשר לומר דוקא במזרח וצ"ע עכ"ל הרי לכדי' שהקשה קושייתי הנ"ל אמנם כן נפלאתי על מרן הכ"מ שלא שם לבו ועיונו על דברי התוס' שם וגם ביומא דף מ"ה ע"ב שהקשו קושי' זו ולא על רבינו הרמב"ם תלונתו כ"א על הגמ' וז"ל התוס' בד"ה אבל הכא לפני ה' קרינא בי' תימא דבזבחי' פ' קדשי קדשים וביומ' בפ' טרף בקלפי גבי גחלים של יה"כ משמע דלא מיקרי לפני ה' אלא במערב וכן גבי נר מערבי בפ' שתי הלחם והכא גבי תנופה אמר לפני ה' במזר' כו' ע"ש שהאריכו בזה ולבסוף לא תירצו כלום על שמלאתי את שאהבה נפשי בס"קא שתירץ קושי' זו וז"ל כל הקר' הקר' יותר אל ההיכל יקרא לפני ה' בערך מה שחוץ ורחוק ממנו ולזה בכ"מ אשר יאמר לפני ה' יובן כל העזר' ומערב ומזרח המזב' שכול' בערך חוץ יקראו לפני ה' אבל בערך פנים הנה מערב המזבח יקרא יותר לפני ה' שהוא קרוב יותר נגד ההיכל ממה שהוא המזרח וא"כ בדברים אשר יחשב בהם שיעשו חוץ כמו שחיטה ותנופת אשם ולזה באמרו לפני ה' מיעט מזה ונפר' אותו בעזר' שבערך החוץ יקרא לפני ה' עם היות שבערך המזבח לא יקרא לפני ה' אבל בדברי' שעבודתם הוא במזבח כמו גחלים של יה"כ דלא יחשב בהם חוץ נצטרך לפרש לפני ה' דהיינו הלא במערב שממעט המזרח דבערך המערב אינו לפני ה' ע"ש שהאריך לתרץ גם שאר קושי' התוס' וכיון שזכינו ליהנות לאורו לתרץ קושי' התוס' י"ל דגם קושי' הכ"מ על הרמב"ם לק"מ לפי דרכו דהנה גבי תנופות הכבוש הפשוטה שמניפין בעזרה דבחוץ א"א שהרי קדשים נפסלי' ביוצא וא"כ לפני ה' דכתב גבי תנופה ל"ל א"ו להעלותו מדרגה להניפו במזרח המזבח שנקרא לפני ה' בערך שאר העזרה אבל לא להעלותו עוד מדרגה א' להניפו במערב משא"כ הגשה דבמזרח לא אפשר דכתיב פני המזבח והיינו דרום והי' אפשר בדרומית מזרחית לכן קאמר טעמא משום דבעי' יסוד וקרן דרומי' מזרחית לא הי' לו יסוד לכן בהכרח לומר דלפני ה' היינו במערב ומגישה בקרן מערבית דרומית ודברי הרמ"בם שרירין וקיימין וגם דברי הברייתא דספרי יש לפ' כן שבכ"מ שנא' לפני ה' הרי הוא במזרח ור"ל דוק' במזרח ואפשר שמברייתא זו דספרי הוציא הרמ"בם דינו ונטה מפירש"י שפי' דאף במזרח קאמר אלא דוקא במזרח קאמר וזה שסיים הספרי עד שיפרט לך הכתוב היינו גבי הגשה שבהכרח לומר דבמערבית דרומית היתה כמ"ש: תניפה והגשה. מדכתיב והקריב אותה אל המזבח ותני' במנחות ר"ש אומר (גבי מנחה כתיב והבאת את המנחה כו' והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח) והבאת לרבו' מנחת העומר להגשה וכ"הא והבאתה את עומר ראשית קצירכם והקריבה לרבות מנחת סוטה להגש' וכה"א והקריב אותה אל המזבח וסתם ספרי ר"ש הוא: הקטרת הקומץ. שקרוי' אזכרה שעל ידו היא נזכרת למעלה: לענין שאמרנו. לר"ע כדאית לי' ולרבנן כדאית להו :

יח והשקה את המים: אבר שהתחיל בעבירה. היינו בטן וירך ואח"כ שאר כל הגוף לא פלט: מאדם ועד בהמה. ברישא אדם שהתחיל בעבירה כדכתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם והדר בהמה: מי שהתחיל בעבירה כו' דקשה בקרא דכתיב והאנשים אשר פתח הבית וכי אלו שבפתח הבית

לחוד הוכו בסנורים והלא לכלם הגיעה פורענית שכלם נסבו על הבית כדכתי' ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על הבי' מנער ועד זקן כל העם מקצה אלא מפני שאותן שבפתח הבית התחילו בעבירה: פרעה התחיל בעבירה. דכתיב ויקם מלך חדש על מצרים ויאמר אל עמו: יושבי העיר ההיא. דקשה והלא אף החמרין והגמלין שנכנסו בעיר שלשים יום נדונין עמהם כעיר הנדחת כדלקמן א"ס פר' נ"ד אלא מי שהתחיל בעבירה: ק"ו למדת הטובה מרובה. שאבר שהתחיל בו המצוה ממנו יתחיל השכר: ה"ג שיהיו אלין בה: אלין. מקללין: לפלונית. הסוטה: ה"ג כשם שאירע לפלוני' אם עשיתי הדבר הזה: והתברכו בו גוים כו'. יתברכו בישראל הגוים. כל גוי יאמר לבנו תהא כפלוני ישראל אבל מפני שאפשר לפרש כפירש"י שם וז"ל מי שיוכל להדבק בישרא' יתפאר בדבר וא"כ אין ראי' שהצדיקי' ברכה כו' לזה מביא ראי' מאברהם דכתיב בי' ונברכו בך כו' ופירש"י אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכ"ת שאני אברהם שנקר' אב המון גוים לז"ק ואומר ויברכם ביום ההוא לאמור וסיפא דקרא בך יברך ישראל לאמור ישימך אלהים כאפרים וכמנשה ופירש"י הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה :

(מקר' מפורש · בראשית ו' · סס י"ט · שמות י"ד · דברים)

יט ואם לא נטמאה וסיפא דקרא וטהור' היא: וכי מי טמאה שהכתו' מטהרה. פי' דטהור' היא יתירא הוא כיון דכתיב ואם לא נטמאה פשיטא דטהורה היא: אסור' לבעלה. וטהורה היא אתי ללמד שעכשיו ולאחר שבדקו' במים המרים ונמצא' טהורה שלא נטמאת הוא דטהורה ולא קוד' לכן אע"פ שלא זינתה ודאי דס"ל ספק סוטה אסורה לבעלה עד שתיבדק כדאי' לעיל פיסק' ז': לא תעלה על דעתך שהזכו' תולה במים המרים. משום דאיכ' ברייתא בגמ' דדריש וטהורה היא ולא שתלתה לה זכות [דבהא לא קאמר קר' ונזרעה זרע] ור"ש לטעמי' דס"ל לעיל פיסק' ח' שאין הזכות תולה לה א"כ וטהור' היא למה נאמ': שהיא במיתה. לכך אסורה לבעלה אפי' אם לא המיתוה כגון בזמן הזה ז"ר וכ"ל פים' ז' בד"ה ה"ג ובעלה מ"ש סס בהג"ה: אסורה לבעל. דספק אסורה לבעל עד שתבדק כדלעיל: אלא הרי היא. כלומר אלא מה דינה של זו שיש לה עדי' ולא התרו בה לז"ק הרי היא בכלל שנא' כי יקח איש אשה ובעלה וסיפא דקרא כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות שיגרשנה בגט: טהורה לבעל. כלפי שאמרה תורה ונטמאה ג"פ טמאה לבעל כו' לכך קאמר דאם לא נטמאה שהיא טהורה לשלפתן: טהורה לבועל. כלומר אותו שנחשד עליה לבועל שאם אח"כ מת בעלה או גירשה מותרת לו: מן האלו'. הקללו' שקלל אותה הכהן בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה: ואף מן השבועות. דסד"א כיון דאשכחן דאף על שבוע' אחת יש עונש ה"נ תיענש קמ"ל ז"ר: שאם היתה עקר' נפקדת דר"ע כו'. ברייתא זו שנוי' בגמ' דסוטה כמו שהי' שנוי' כאן דר"ע ס"ל אם היתה עקרה נפקדת ור"י ס"ל אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח אבל בברכות שנוי' איפכא דר"י ס"ל אם היתה עקרה נפקדת ור"ע ס"ל אם היתה יולדת בצער כו' וכן מצאתי בילקוט פ' נשא שהבי' ברייתא זו כמו שהיא שנויה בסוטה ובילקוט שמואל הביאה כמו שהיא שנויה בברכו' ע"כ חלקי אמרה נפשי שברייתות חלוקות הן אליבא דתנאי

(ישעי' ס"ה · ירמי' ד' · בראשית י"ב · סס מ"ח · ויקרא כ' · דברים כ"ד)

*ועפ"ז ביארתי דברי הרמ"בם בשני מקומות שהם תמוהי' מאד ואמרתי להעתיקו כאן ואל יקשה להמעי' מפני שהארכתי בו קצת מפני שתורה היא כן ואולי ימצא בהם טעם נכון: בגמ' דף ג' אי' תנא דבי ר"י אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנס בו רוח [פירש"י ממרום] שנא' ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה [ע"י שטן הבא להחטיאו להקניט את אשתו] רב אשי אמר רוח טהרה (ששונא את הפריצות) ומסתברא כמ"ד רוח טהרה דתניא וקנא' את אשתו רשות ד"ר ישמעאל· ר"ע אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולא לאינש רוח טומאה בנפשי' עכ"ה והרמ"בם ז"ל בפ"ד מהל' סוטה הלי"ח כתב וז"ל מצות חכמים על בני ישראל לקנאות לנשיהם שנא' וקנא את אשתו וכל המקנא את אשתו נכנס בו רוח טהרה עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל בפ"ק דסוט' אין מקנא כו' רוח טהרה כ"רע דאמר וקנא' את אשתו חובה ואיני יודע למה כ' רבינו שהוא מצות חכמי' וכא קרא כתיב ויש לומר דס"ל דקרא אסמכת' בעלמא הוא עכ"ל ובאמת תירוצו דחוק כמבואר כמ"ש וביותר ק' אם פשוט הוא בעיניו שהלכתא כר"ע דאמר חובה ומש"ה תמה על רבינו שכ' מצות חכמי' ע"כ טעמו משום דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולמה לא הקשה על

(ביאור דברי הרמ"בם ז"ל)

(סוטה ח' · ביאור דברי רמב"ם מקומו' · הכ"מ · סס כ' · ברכות ל"א · סוטה כ"ו)

מבו' התלמוד

אמר לו רבי ישמעאל א"כ ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו וזו שישבה הפסידה אלא מה ת"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים אחד יולדת שנים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים · ד"א ונקתה ונזרעה זרע *להוציא את איילונית שאינה ראויה לילד · ד"א ונזרעה זרע מפני שהיתה בכלל ויצתה לידון בדבר החדש החזירה הכתוב לכלל :

סליק פיסקא

כ זאת

תורת הקנאות אין לי אלא לשעה להורות מנין ת"ל זאת תורת ד"ר יאשי' ר' יונתן אומר כחותם הדברים · אשר תשטה אשה *להביא אשת חרש ואשת שעמום שב"ד מקנאים להם (אף) לפוסלם מכתובתם או אף להשקותם ת"ל והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה ואין ב"ד משקים · תחת אישה להוציא את *הארוסה : משמע מוציא את הארוסה או מוציא את היבמה ת"ל איש איש כי תשטה אשתו להביא היבמה ד"ר יאשי' · ר' יונתן אומר איש איש כי תשטה אשתו להוציא היבמה משמע מוציא היבמה ומביא את הארוסה ת"ל תחת אישה להוציא את הארוסה : סליק פיסקא

כא או

איש אשר תעבור עליו רוח קנאה · למה נאמר לפי שהוא אומר ועבר עליו רוח קנאה או כשם שעד שלא קנא לה רשות אף כך משקנא לה רשות ת"ל או איש אשר תעבור עליו חובה ולא רשות · והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות היא · אם עשה לה נקה ואם לא עשה לה לא נקה · ונקה האיש מעון שלא יאמר לה אוי לי שהרגתי בת ישראל אוי לי שנוולתי בת ישראל אוי לי שהייתי משמש עם הטמאה לכך נאמר ונקה · שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר הואיל והביאה עצמה לידי דברים הללו אף היא לא תצא מידי פורענות לכך נאמר ונקה האיש מעון · ור' עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שסוף זו למות · וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה · למה נאמר ונקה האיש מעון *כשהאיש מנוקה מעון האשה ההיא תשא את עונה · ולא כענין שנאמר לא

של רבינו בס"ג מהל' סוטה הל' ג' שכ' שם וז"ל סוט' ששתתה והיתה טהורה ה"ז מתחזקת ופניה מזהירות ואם הי' בה חולי יסור ותתעבר ותלד זכר ואם הי' דרכה לילד בקושי תלד במהרה הי' דרכה לילד נקבות תלד זכרים עכ"ל · ומרן הכ"מ הראה מקום לדין זה בפ' ארוסה דף כ"ו ובפ' הכ"ל הוא פלוגתא דר"ע ור"י דלר"ע ס"ל אם היתה עקרה נפקדת ולר"י ס"ל אם היתה יולדת בצער כו' והנך רואה שרבינו פסק כר"י ולא כר"ע וזהו כנגד הכלל הכ"ל וגם רש"י בחומש פי' ג"כ כר"י ע"ש לכן נ"ל דרבינו אזיל בכל זה לשיטתי' ויפה כיון להלכ' דהנה בתוס' שם בד"ה אמר לו ר"י כ' וז"ל תימא ור"י לימא לי' לנפשי' ישתרו כל היולדת בצער וילדו בריוח ושמעתי לתרץ קושי' התוס' דהנה בדף ג' הנ"ל בתוס' ד"ה ר"י כ' וז"ל דירושלמי אמרי' דר"א אמר חובה כו' אבל קשיא מירושלמי דר' יהושע אמר התם רשות ומפ' טעמא אתי' דר"י כב"ה דב"ה אומרי' אפי' הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר"ע מקיל התם טפי מב"ה ואמר התם אפי' מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפ"ה אמר חובה · והתם בירושלמי פליג ר"א עלי' דר"י ואמר חובה ואמר אתי' דר"א כב"ש דב"ש אומרי' לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברי' כעורי' לגרשה אינה יכול שלא מצא בה ערוה לקיימ' אינה יכול שמצא בה דברי' כעורי' לפום כן אמר חובה עכ"ל נמצא לפ"ז י"ל דלר"י לא קשה א"כ ישתרו כל היולדת בצער דר"י לטעמי' דס"ל רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש וא"כ היא מפחדת ליסתר שמא יגרשנ' ולא יוליכנה לכהן כלל אבל לר"ע דס"ל חובה ק' שפיר א"כ ישתרו כל העקרות דהא אסור לגרשה וספק סוטה אסורה לבעלה כדלעיל ובע"כ יוליכנה לכהן להשקותה ע"כ שמעתי אך קשה לפ"ז למה שבק ר"י סבר' ר"ע ה"ל כר"ע דאם היתה עקרה נפקד' ואי משום קושי' א"כ ישתרו כל העקרו' ז"א דהא ר"י ס"ל רשות וא"כ מפחדת ליסתר שלא יגרשנה י"ל דהא ע"כ מדקרי לה עקר' ע"כ מסתמא שהתה עם בעלה י' שנים ולא ילדה דבלא"ה לא מיקרי עקרה כדאי' ביבמות דף ס"ד ומכיון שהיא עקרה בלא"ה מחויב לגרשה והדק"ל א"כ ישתרו כל העקרו' וא"ל דמפחדת לסתור שמא יגרשנה כנ"ל ז"א דבלא"ה בת גירושין היא משום דשהתה עמו י' שנים ולא ילדה לכך מוכרח ר"י לומר אם היתה יולד' בצער כו' ולא יקשה ישתרו כל היולד' בצער די"ל כנ"ל דמפחד' ליסתר שלא יגרשנה כיון דס"ל רשות אבל משום דיולדת בצער לאו בת גירושין היא וק"ל וכבר כתבתי דבברכו' שנוי' הברייתא הנ"ל איפכא וברייתות חלוקות הן וז"ל הגמ' שם אם ראה תראה אר"א אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר דכתי' ונקתה ונזרעה זרע ופריך הניחא למ"ד אם היתה עקרה נפקדת שפיר אלא למ"ד אם היתה יולדת בצער כו' מא"ל דתני' ונקתה ונזרעה זרע אם היתה עקרה נפקד' דברי ר"י א"ל ר"ע א"כ ילכו כל העקרות כו' מלמד שאם היתה יולדת בצער כו' מאי ראה תראה דברה תורה כלשון בני אדם ע"כ · וע"פ דברי הנ"ל מדוקדק לשון המקשן שם דקא' הניחא למ"ד אם היתה עקרה נפקד' אלא למ"ד כו' דתניא ונקתה ונזרעה זרע כו' דר"י כו' דקשה ה"ל להקשות בקיצור הניחא לר"י דאמר אם היתה עקרה נפקד' אלא לר"ע כו' מא"ל וכ"ל דהסיגנון יהי' כך דכבר כתבתי דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ור"א אמורא הוא [דכל סתם ר"א שבש"ס הוא ר"א בן פדת כמ"ש בר"ש בשבת דף י"ט ע"ב] ומוכרח לידרש הדרשה שלו אליבא דהלכתא ואם יהי' פי' הפסוק ונקתה ונזרעה זרע כמו דפליגי בסוטה וס"ל לר"ע אם היתה עקרה נפקד' שפיר דרש ר"א אליבא דהלכתא כר"ע אבל באמת יהי' מוכח דברייתא דברכו' היא עיקר ור"ע ס"ל אם היתה יולדת בצער כו' ור"י ס"ל אם היתה עקרה נפקדת א"כ דורש ר"א שלא אליבא דהלכתא וזהו כוונת המקשן דקאמר הניחא למ"ד כו' ר"ל לברייתא דסוטה דס"ל לר"ע אם היתה עקרה נפקד' אלא למ"ד ר"ל לברייתא דברכות דס"ל לר"ע אם היתה יולדת בצער כו' ק' על ר"א דדרש שלא כהלכת' דתניא כו' ר"ל דתני ברייתא היפך ברייתא דסוטה כו' מא"ל לזה הוכרח לתרץ דברה תורה כלשון בני אדם ר"ל לפי סברת הברייתא דהכא באמת ר"א אינו יכול לדרוש כנ"ל וק"ל · והנה לפי שיטת הברייתא דברכות הדרי קושיי' התוס' לדוכתי' לימא ר"ע לנפשי' ישתרו כל היולדת בצער וא"ל כתי' הנ"ל דיולדת בצער מפחדת ליסתר שלא יגרשנ' ז"א דהא ר"ע ס"ל חובה ואינו רשאי לגרש נ"ל דאותו תנא דברכו' שנה הפלוגתא דונקתה ונזרע בהיפך שנה גם הפלוגת' דרשות וחובה בהיפך דר"ע ס"ל רשות ור"י ס"ל חובה וא"כ עולה תירץ הנ"ל אליבא דר"ע כמ"ש לעיל אליבא דר"י לשיטת הברייתא דסוטה הנ"ל · אמנם כן מאן תוכח איזה ברייתא היא עיקרי' אליבא דהלכתא והדעת מכרע' דע"כ ברייתא דברכו' היא העיקר דאי כברייתא דסוטה הדק"ל ולימא ר"י לנפשי' ישתרו כל היולדת בצער וה"ל כתיר' הנ"ל דר"י אזיל לשיטתי' דס"ל רשות כנ"ל ישאר קושי' התוס' שבדף ג' הנ"ל וכה ר"ע מקיל טפי מב"ה וכו' ואפ"ה אמר חובה כו' א"ו העיקר כברייתא דברכו' דר"ע ס"ל אם היתה יולדת בצער כו' והשתא לק"מ קוש' התוס' לימא ר"ע לנפשי' ישתרו כל היולדת בצער כו' די"ל כתי' הנ"ל דתפחד' ליסתר שמא יגרשנה דהא לשיטת ברייתא זו ס"ל לר"ע רשות והשת' לק"מ גם קושי' התוס' שבדף ג' מירושלמי והא ר"ע מיקל טפי כו' דאדרבה ר"ע לטעמי' משום דס"ל אפילו מצא אחרת נאה הימנה יכול לגרשה מכ"ש מצא בה דברי' מכוערין הלכך ס"ל וקנא את אשתו רשות וק"ל ובזה מתיישב הא דהקשו התוס' תימא זו בסוט' ולא הקשו תימא זו בברכו' שהיא מוקדמ' בש"ס ולדברי אלה א"ש דלתנא דברייתא' דברכו' שייך שפיר תיר' הנ"ל משא"כ לתנא דברייתא' דסוטה לא שייך תירץ הנ"ל דישאר קושי' התוס' שבדף ג' הנ"ל מירושלמי ודוק : מכל ראיות הנ"ל הוכיח הרמב"ם ז"ל דברייתא דברכו' היא העיק' מש"ה פסק בפ"ג דאם היתה יולדת בצער כו' והיינו כר"ע בברכו' ודלא כמרן הכ"מ שהראה מקום לדברי רבינו מברייתא דסוט' כנ"ל ועפ"ז הוקשה לו בפ"ד למה כ' רבינו מצות חכמי' והא קרא כתי' כו' היינו לשיטתו דרבינו פסק כר"ע שהוא חובה אבל לדרכנו שפסק כר"ע דברכו' דס"ל רשות דבאמת אינו חובה מן התורה לקנאות רק מצות חכמים וכמ"ש רבינו שם הל"יט וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ה"ז הוא שנא' וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא וכמו שציין שם הכ"מ מראה מקום מן הגמ' לכן כ' רבינו מצות חכמים ודוק : ויקלקלו · פי' ויסתרו וקרי לי' קלקול מפני שייחוד אסור מן התורה : זו שיש בה כו' · פי' שיש בה טומאה הפסידה ע"י בדיקת מים מאררי' שתלא מבעלה בלא כתובה וסופה למות מיתה מנוולת והיותר נ"ל שהוא תיבה א' שישבה וה"פ וזו עקרה שישבה בצניעות ולא נסתרה הפסידה שלא יהיו לה בנים וכ"מ מלשון הגמ' וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה שוב מלאתי ברבה כן להדיא : ושאינה ראוי' לילד · כגון עקרה וזקנה שאינה ראוי' להריון וממעט לה מדכתיב ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצתה זו שאין דרכה להזריע להכי לא שותות גמ' : מפני שהיתה בכלל · כל הנשי' שמותרות לבעליהן : בדבר החדש · שכיון שנסתרה אסורה לבעלה מספק עד שתיבדק : החזירה הכתוב לכללה · שאחר הבדיקה מותרת לבעלה ואפשר לומר דהא לאשמעי' שמצוה עתה עלי' לזרוע זרע וס"ל כמ"ד דאשה מצווה על פו"ר ואז הוי דומי' דאינך דברי' שהי' בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר החדש דמיירי בדבר מצוה ז"ר :

סוטה כ"ה ב"ו
שם כ"ו
שם כ"ד
יבמות כ"ס
סוטה כ"ח מ"ו
קידושין כ"ו
שבועות ה'

כ זאת תורת : לדורות מנין · פי' בנוב וגבעון ושילה ובית עולמים כ"ה ברבה : ת"ל זאת תור' · ומלת תורת הוא שם מונח על נימוס התמידי כמו שהתורה נוהגת לעולם : כחותם הדברים · פי' דס"ל לר"י דתורת לאו רבוי' הוא רק אורחא דמילתא הכי מי שחותם דבריו כותב זאת תורת וא"ת והא דדרשי' בזבחים פ"ד זאת תורת העולה תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו דתורת רבוי' הוא והכי דרשי' במנחות ג"ד וזאת תורת המנחה תורה א' לכל המנחות שאם קמצה שלא לשמה כשרה ולא פליג ר"י וי"ל דהתם כתב תורת בתחילת הפרשה מודה ר"י דהוי רבויא משא"כ הכא דכתיב בסוף הפרשה ס"ל דאינו אלא חותם הדברים כנ"ל : אשר תשטה אשה להביא אשת חרש · בגמ' מרבינן לה מאיש איש : שעמום · שנתבלבל דעתו : ה"ג שב"ד מקנאים להם לפוסלן מכתובתן : שב"ד מקנאי' להם · אם רואים אותה שמנהגת בפריצות : להוציא את הארוסה · דלא קרינא בה תחת אישה וע"ל פיסק' כ"א מ"ש בזה : ת"ל איש איש כו' להביא היבמה דקרינא בה תחת אישה דלא מיחסרא מסירה לחופה דנקנית ליבם בביאה גרידתא : להוציא יבמה · דלא מיקרי אשתו כיון דעדיין לא בא עליה ולא אגידא בהדי' אלא מחמת קידושי אחיו : ומביא את הארוסה · דמקרי אשתו מחמת קידושין דידי' ועוד שאם זינתה נסקלת על ידו : תחת אישה להוציא את הארוסה · כיון דעדיין אינה יושבת תחתיו לא קרינא בה תחת אישה :

כא או איש : למה נאמר · והרי בתחילת הפרשה נא' ועבר עלי' רוח קנא' : שעד שלא קנא לה רשות · ס"ל כר"י וקנא את אשתו רשות רצה לקנא יקנא : משקינ' לה רשות · אי בעי משקה לה ואי בעי לא משקה לה · ואע"ג דספק סוט' אסורה לבעלה כאמת יגרשנה : חובה · שמשקינא לה ונסתר' חובה הוא להשקותה כדי לברר הספק : אם עשה לה · כל הסדר הזה ונקה מעון : לא נקה · דמנחת קנאות הוא מיעוטא דוקא שיהיה בהוייתו כסדר האמור בפרשה : בטהורה · שלא בדקוה המים : והביאה עצמה כו' · שנסתר' ויחוד אסור מן התורה : *ונקה האיש מעון · וסמיך לי' והאשה וי"ו מוסיף על ענין ראשון שאף היא מנוקה מעון : שסוף זו למות · אע"פ שתלה לה זכות לסוף היא מתה כאותה מיתה וצבתה בטנה כו' : כשהאיש מנוקה מעון · למעוטי הא אם האיש אינו מנוקה מעון שבא ביאה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו ולפי שיש לומר דונקה האיש מעון אתי

° לא אפקוד על בנותיכם כי תזננה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט · אמר להם הואיל ואתם רודפים אחר זנות אף המים לא יבדקו את נשיכם לכך * נאמר ונקה האיש מעון את עון ההוא : סליק פיסקא

כב וידבר ה' אל משה לאמר · דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' למה נאמרה פ' זו לפי שהוא אומר ° איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו · שאם נדר יום אחד אסור יום אחד · שנים אסור שנים מאותו המין שנדר מאותו המין אסור · שומעני אף בנזירו' [כן] ת"ל דבר אל בני ישראל * שאם נדר יום א' או שעה אחת אסור שלשים יום * ואסור לשתות יין וליטמא למתים ואסור בתגלחת לכך נאמרה פרשה זו · איש או אשה לעשות נשים כאנשים · שהיה בדין מה אם במקום שעשה קטנים כגדולים לא עשה נשים כאנשים כאן שלא עשה קטנים כגדולים אינו דין שלא נעשה נשים כאנשים ת"ל איש או אשה לעשות נשים כאנשים · איש ולא קטן שהיה בדין ומה אם במקום שלא עשה נשים כאנשים עשה קטנים כגדולים כאן שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה קטנים כגדולים ת"ל (איש ולא קטן כאן שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה קטנים כגדולים ת"ל) איש או אשה להוציא את הקטנים · א"כ למה נאמר כי יפליא * להביא את מי שיודע להפלות מיכן אמרו בן שלש עשרה שנה ויום א' נדריו קיימים כי יפליא לרצונו ולא אנוס או אפילו אנוס הרי אתה דן נאמר כאן הפלאה ונאמר להלן ° הפלאה מה הפלאה האמורה להלן בנדר ובנדבה אף הפלאה האמורה כאן בנדר ובנדבה (מיכן אמרו בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים) כי יפליא לנדור נדר או אפילו נדר בקרבן יהיה נזיר ת"ל לנדור [נדר נזיר] עד שידור בנדרו של נזיר יכול אפילו יזיר את אחרים ת"ל נזיר את עצמו מזיר ואין מזיר את אחרים · א"כ למה נאמר נדר נזיר להזיר לעשות * כינוי נזירות כנזירות · אף בנדרים כיוצא בהם * מה בנדרים האב מפר נדרי בתו והאיש מפר נדרי אשתו אף בנזירות כיוצא בהם · ר' יהושע בן קרחה אומר להזיר אף את אחרים · להזיר לה' המצוה להנזר לשם · * אמר שמעון הצדיק לא אכלתי אשם נזירות מעולם אלא אחד · כשבא אחד מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו תלתלים · נמתי לו מה ראית להשחית שער נאה וגם לי רואה הייתי בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבואה שלי · פחז לבי עלי בקש להעבירני מן העולם נמתי לו רשע הריאתה מתגאה בשאינו שלך של עפר ושל רמה ושל תולעת הוא

מו'התלמוד

אתי להנך דרשי דלעיל ולעולם אימא לך אפי' אם הוא אינו מנוקה מעון המים בודקין אותה לכך נייתי קרא אחרינא : לא אפקוד על בנותיכם · עד לבודקן במים המרים כשתזנינה למה כי בעליהן עם זונות יפרדו וכשאין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו : יפרדו · ת"י מסתייעין לומר מתחברים אתם לשתות יין : ועם לא יבין ילבט · אחרי שאינכ' נותנים לב להבין לפיכך תתלבטו ללקות בפורענות ליבוט לשון טורח וליאות רש"י : את עון ההוא · אם יש לו עון כמותה שהוא מאיסור ביא' וז"ל הרמב"ם פ"ב מהל' סוטה הל"ח כל איש שבא ביאה אסור' מימיו אחר שהגדיל אין המים בודקין את אשתו ואפי' בא' על ארוסתו בבית חמיו שאסור' מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו שנא' ונקה האיש מעון כו' בזמן שהאיש מנוקה מעון אשה נושא' את עונה עכ"ל וכתב עליו הראב"ד וז"ל האי דלא כהלכתא משמעתא דריש ארוסה ובועזרת יבם עכ"ל וביאר הכ"מ וז"ל טעמו מדאמרי' ר"פ ארוסה טעמא דכתיבי הני קראי [תחת אישה פרט לארוסה] הא לאו הכי ה"א ארוסה שתי' ולא כי הא דתני ר' אחא בר הינגא מדרומא ואייתה מתני' בידי' מבלעדי אישך שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית חמיה משמע מהכא דאע"ג דבא עליה ארוס בבי' חמיה הואי שתי' אי לאו דמיעט קרא דלא שתי' ואם איתא דבא על ארוסתו בבית חמיו אינו מנוקה מעון ל"ל קרא למעט ארוסה תיפוק לי' משום דאין האיש מנוקה מעון ואפשר לדחוק ולומר דקרא תרי טעמא יהיב למיעוטא ארוסה עכ"ל והאריך בכ' משנה למלך לתרץ דברי הרמב"ם וכהורנא כד הוינא טלי' * שמעתי מפי אדוני אחי הגדול בתורה ומופלג בחכמה המנוח מוהרר שלמה ז"ללה"ה נ"ע דלק"מ דוגמא לדבר דאי' בחולין דף ד' ע"ב א"ר ענן אמר שמואל מומר לע"א מותר לאכול משחיטתו שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעוד' אחאב ופריך ודלמא משתי אשתי מיכל לא אכל ומשני מ"מ שתיי' דאמרי' מומר לע"א לא הוי מומר לכל התורה אכילה נמי מומר לע"א לא הוי מומר כו' ופריך הכי השתא שתיי' סתם יינן הוא ועדיין לא נאסר סתם יינן של נכרים אבל אכילה אימא לך מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה ע"כ פי' רש"י סתם יינם הוא שלא ראינו שנסכו ואפי' השתא לי' מומר לכל התורה כולה שרי דעדיין לא נאסר יינן של נכרי דמי"מ דבר הוא ע"ש העולה מזה דקודם שגזרו חכמים על סתם יינן הי' מותר לשתות סתם יינן וה"נ בכותי' דהארוסה בבית חמו אינו אסור אלא מד"ס וקודם שאסרוה חכמים היתה מותרת לו והי' הבעל מנוקה מעון וגם קדמה שכיבת בעל לבועל וה"א דשתי' מש"ה כתב רחמנא תחת אישה למעט ארוסה אבל באמת אחר שאסרו חכמים הארוסה בבית חמיו תיקרי אינו מנוקה מעון וק"ל ודפח"ח · וראיתי במ"ל שם שהביא בשם הרמ"בן ז"ל והנקיין הוא שלא בא עליה משקינא לה ונסתרה [והוא דעת ר"שי] ר"ת שאם בעל בעל שום בעילה אסורה כל ימיו אין המים בודקין אותה [והוא דעת הרמב"ם] ע"כ ולפי הנראה דבר זה שאנו דנין עליה הוא מחלוקת קדום דאיכא מ"ד דוקא בא עליה אחר שנסתרה אין המים בודקין אבל משום ביאה אחרת לא תמנע ואיכא מ"ד דכל מי שבא ביאה אסור' אין המים בודקין את אשתו עכ"ל והנה לפי מה שפירשתי ברייתא דספרי דהכא מסכים לדברי הרמב"ם דאפי' בא ביא' אחרת באיסור אין המים בודקין מדסיים את העון ההוא משמע עון ביאה כמותה כמו היא שחשודה מאיש אחר כמו כן אם הוא נחשד מאשה אחרת באיסור אין המים בודקין אותה וק"ל :

כב וידבר : למה נאמר · דהא כבר כתיב פרשת נדרים בפ' מטות : מאותו המין אסור · אבל בשאר מינים מותר : ה"ג בילקוט אף בנזירות כן פי' שאם נדר בנזירות יום א' לא יהא נזיר אלא יום א' וכן אם נדר מן התגלחת לא יהא נזיר אלא מן התגלחת : לכך נאמרה פ' זו · לחלק דין נזירות מדין נדרים דבנזירות אפי' לא אמר אלא הריני נזיר סעה א' ה"ז נזיר שלשים יום דקי"ל אין נזירות פחות מל' יום כדאי' לקמן פיסקא כ"ג וכן אם אמר הריני נזיר מן התגלח' ה"ז נזיר ואסור בכולן כדאי' בגמ' ויליף לה מדכתיב מיין ושכר יזיר אפי' לא נזר אלא מיין לחודא הוי נזיר מכולם : במקום שעשה קטנים כגדולים · בז"ר האריך בזה ופי' דקאי אהקפת ראש דאף לקטן אסור להקיף [כדאיתא בנזיר דף נ"ז ע"ב במקיף את הקטן חייב] : לא עשה נשים כאנשים · דאשה אינו בהקפה דכתי' לא תקיפו ולא תשחית כל שיש לו השחתה יש לו הקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה [דהא לית להו זקן] ליתנהו בהקפה עוד פי' בז"ר דקאי אכהני' דכתי'

מקור' ספורש

אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים שלא יטמאו למת ואפ"ה נשים כהנות אין מצוות דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן : כאן שלא עשה קטנים כו' דאיש כתיב בפרשה כדבסמוך : ה"ג ת"ל איש או אשה להוציא הקטנים ומן ת"ל הראשו' עד ת"ל השני הוא מיותר וכן בילקוט ליתא : א"כ למה נא' כי יפליא · פי' מאחר דמעטי' קטן מנזירו' וגדול פשיטא דיודע להפלות : להביא את מי שיודע להפלות · דהיינו קטן בן י"ב שנה ויום א' שהוא מופלא סמוך לאיש מופל' יגדע לפרש לשם מי נדר סמוך לאיש שהו' סמוך לבא לכלל גדול דהיינו שנה א' קודם זמן שהוא ראוי להבי' ב' שערות והיינו כשהוא בן י"ג שנה ויום א' וכל שנת י"ג בודקין אותו אם יודע לשם מי נד' ולשם מי הקדי' נדרו נדר והקדשו הקדש : בן י"ג שנה ויום א' נדריו קיימין · אפי' אינו יודע לשם מי נדר עיין כל זה בגמ' דנדה : כי יפליא · מפ' מלא כי מלשון אי כאלו אמר אם יפליא כדמפרש רש"י אדם כי יקריב כשיקריב וקרב' נדבה מיירי ע' בהרא"ם שם : ונא' להלן הפלאה · גבי עירוכין איש כי יפליא נדר בערכך : בנדר ונדבה · נדר התם כתיב ואע"ג דנדבה לא כתיב התם גבי עירוכין ילפי' נדר נדר מהא דכתיב בפרש' תצא ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה וא"ת מה צריך ללמוד נזיר מערכין וערכין גופא ילפינן מפ' תצא נילף נדר דגבי נזיר מנדר דפ' תצא וי"ל דנדר דהכא אינו מופנה דאיצטריך לידות נזירו' כדאי' בגמ' ז"ר : מיכן אמרו כו' · עד כי יפליא נמחק מפני שהוא מיותר שכבר כתו' לעיל וכן בילקוט לית' : או אפי' נדר בקרבן · פי' שנדר ואמר הרי עלי קרבן של נזיר יהא נזיר ז"ר : ה"ג ת"ל לנדור נדר נזיר עד שידור בנדרו של נזיר פי' שיאמר הריני נזיר אבל נדר בקרבן של נזיר לא הוי נזיר : יכול אפי' יזיר לאחרים · מדכתיב להזיר פועל יוצא משמע שהוא מזיר אחרים שאם אמר פלוני יהא נזיר יהי' נזיר ז"ר : א"כ למה נא' נדר נזיר להזיר · מלת להזיר מיותר לי' כיון דכתיב נזיר למעוטי מזיר את אחרים א"כ להזיר למה נאמר : לעשות כינוי נזירות כנזירו' · ואלו הן כינויי נזירו' נזיק נזיח פזיח מי שאמר הריני נזיק או הריני נזיח או הריני פזיח ה"ז נזיר איכא דאמרי לשון שבדו להן חכמים הן ואית דאמרי דהני כינוי' לשון נכרים הם אי משום דכי מחקת לרגל דקוף דנזיק ודופן דח' דנזית וגגו דפ' דפזית ודופן ה' שבו משוית לי' נזיר רש"י בגמ' שם ועיין אורח מישור : אף בנדרים כיוצא בהם · נ"ל פירושו מדכתיב נדר נזיר מקיש נדרים לנזירות מה נזירות כינוי נזירות כנזירות אף נדרים כינוי נדרים כנדרים והדר מקיש נזירות לנדרי' מה נדרים האב מפר נדרי בתו כו' דכתיב בקרא בהדי' בפ' מטות אף בנזירות כיוצא בהם שהאב והבעל יכולים להפר בנזירות והכי אי' להדי' בגמ' נדרים כמו שפירשתי וכתב ז"ר בשם ב"א ואע"ג דנזירות עינוי נפש הוא ופשיטא דמצי מפר סד"א כיון דבכבוד א' נאסרו ביין ובתגלחת ובטומאה וטומאה לאו עינוי נפש הוא סד"א דלא מצי מפר קמ"ל : להזיר אף את אחרים · הי' נ"ל לפרש דפליג את"ק דקאמר לעיל אין מזיר את אחרים ורי"בק ס"ל מזיר את אחרים ונפקא לי' ממלת להזיר שהוא פועל יוצא כמש"ל אבל קשה ומי ישמע לו שידור כנגדו כנזיר ודכוותי' פריך לי' בן זומא לר' יהושע במשנה דף כ"ט ע"ב לכן נ"ל כמ"ש הז"ר דמיירי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני [שאז גם הוא נזיר כדאי' רפ"ד] כ"א ול"נ דאשמעינן דאב מדיר את בנו בנזיר ואע"ג דהלכה היא בנזיר אסמכינהו אקרא ע"כל אבל באמת מודה ריב"ק לת"ק דאיט יכול להזיר את אחרים ואע"ג דקתני רי"בק אומר בלשון פלוגתא כבר כתב התי"ט כפ"ג דבכורים משנה ה' שמצא הרבה פעמים בש"ס ששנוים בלשון מחלוקת ולא באו אלא לפרש ומנה שם הרבה משניות ע"ש : ה"ג להזיר לה' מצוה להנזר לשם פי' לשם שמים וכמו המעשה שמביא בסמוך : אשם נזירות · בגמרא גרסי' אשם נזיר טמא דאלו נזיר טהור אינו מביא אשם אלא חטאת אבל נזיר כשנטמא וטהר מטומאתו מביא אשם ומתחיל למנות נזירות שניי' ובגמ' מפ' הטעם שלא אכל אשם נזיר טמא משום שכשהן תוהין נוזרין (פיר"שי כשהן כועסין נודרין שאין נודרין לשם שמים אלא לשם כעס) וכשהן מטמאין ורבין עליהם ימי נזירות מתחרטין בהם (פי' וכשהן מטמאין וסתרי להנהו יומי ובעו למימני יומא דנזירות אחר ורבה עליהם ימי טומאה כו' ומתחרטין בעצמם שנדרו וכיון דמתחרטין לא הוי נזירות לשם שמים) ונמצאו מביאין חולין בעזרה מש"ה לא אכל : קווצותיו · שערות הראש הדבוקים יחד : תלתלי' · לשון תלוים : בבואה שלי · פי' בבואה שלי כמים וראיתי שהוא נאה : נמתי · אמרתי : פחז · מיהר יצרי להתגבר עלי ובקש להביאני לידי מעשי' רעי' להעבירני מן העולם בכך : נמתי לו רשע · כך

אמר

הוא הריני מגלחך לשמים׃ מיד גלחתי את ראשי ונשקתיו על ראשו נמתי לו במותך ירבו בישראל עושים רצון המקום ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה׳ : סליק פיסקא

כג מיין

ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וגו׳ *לעשות יין מצוה כיין רשות שהרי בדין הואיל ואונן אסור בשתיית יין ונזיר אסור בשתיית יין אם למדתי לאונן שלא עשה בו יין מצוה כיין רשות אף נזיר לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות [ועוד] ק״ו ומה אם אונן שעשה בו אכילת מצוה כיין מצוה לא עשה בו יין מצוה כיין רשות נזיר שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה אינו דין שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות׃ הרי העובד יוכיח שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה ועושה בו יין מצוה כיין רשות׃ והוא יוכיח לנזיר שאע״פ שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה נעשה בו יין מצוה כיין רשות׃ ועוד ק״ו ומה אם עובד שלא עשה בו פסולת האוכל כאוכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתיית יין עשה בו יין מצוה כיין רשות׃ נזיר שעשו בו פסולות האוכל כאוכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתיית יין אינו דין שנעשה בו יין מצוה כיין רשות׃ לא אם אמרת בעובד שנענש בו מיתה לפיכך עשה בו יין מצוה כיין רשות תאמר בנזיר שלא ענש בו מיתה שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות ת״ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות׃ ר׳ יוסי הגלילי אומר מיין ושכר יזיר למה נאמר לפי שהוא אומר °ואכלת לפני ה׳ אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם׃ אף הנזירות במשמע ומה אני מקיים (ואכלת לפני ה׳ אלהיך) [מיין ושכר יזיר] בשאר כל היינין חוץ מיין מצוה או אף ביין מצוה ומה אני מקיים ואכלת לפני ה׳ אלהיך בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר או אף בנזיר ת״ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר למה נא׳ מיין ושכר יזיר שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור ביין אם למדתי לטומאה שלא עשה בו מת מצוה כמת רשות אף היין לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות [ת״ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות]׃ מיין ושכר יזיר והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין אלא שדברה תורה שתי לשונות׃ כיוצא בו אתה אומר שחיטה היא זביחה וזביחה היא שחיטה קמיצה היא הרמה הרמה היא קמיצה׃ עמוקה היא שפלה שפלה היא עמוקה אות הוא מופת ומופת הוא אות אלא שדברה תורה שתי לשונות אף כאן אתה אומר מיין ושכר יזיר והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין אלא שתי לשונות דברה תורה ר׳ אליעזר הקפר אומר יין זה מזוג שכר זה חי אתה אומר יין זה מזוג שכר זה חי׃ או (אינו) יין זה חי ושכר זה מזוג ת״ל °ונסכו (יין) רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה׳ חי אתה מנסך *ואי אתה מנסך מזוג הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון יין זה מזוג שכר זה חי׃ יזיר אין נזירות בכל מקום אלא פרישה וכן הוא אומר °וינזרו מקדשי בני ישראל ואומר °את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור ואומר °והמה באו בעל פעור וינזרו לבשת׃ ואומר °האבכה בחדש החמישי הנזר הא אין נזירה בכל מקום אלא פרישה (של יין)׃ יזיר שומע אני מסחורתו ומרפואתו ת״ל (מיין ושכר יזיר מותר) [לא ישתה בשתייה הוא אסור ומותר] הוא בסחורתו וברפואתו

אמר בעצמו׃ ה״ג גלחתי את ראשי׃ ועליך נתקיים כו׳ להזיר לה׳ שנזרת לשם שמים עיין ברש״י׃

כג מיין ושכר יזיר׃ לעשות. לאסור יין מצוה כיין רשות בגמ׳ פריך מאי היא קידושא ואבדלתא הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני [פיר״שי מי חיילא עלי׳ איסור נזירות והרי מושבע ומועד כו׳ דכתיב זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת״ל כו׳ וקי״ל דנשבע לבטל את המצוה דלא אתי׳ שבועה ומבטל מצוה כו׳] ע״כ הנה ברייתא זו שהביא ר״שי לא מצאתיה בשום מקום בש״ס רק במס׳ פסחים דף ק״ו ע״א וליתא שם הא דמייתי רש״י ביציאתו מנין כו׳ לענין הבדל׳ שהוא דאורי׳ וז״ל הגמ׳ שם ת״ר זכור את יום השבת. לקדשו זכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת״ל זכור את יום השבת לקדשו ופריך בלילה מנין אדרבה עיקר קדוש בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחילת יומא בעי לקדושי כו׳ ותו תנא מהדר אלילה וקא נסיב לה קרא דיממא ומשני ה״ק זכור את יום כו׳ אין לי אלא בלילה ביום מנין ת״ל זכור את יום השב׳ לקדשו ע״כ הרי להדי׳ דלא יליף מהאי קרא אלא קידוש הלילה וקידוש היום אבל ביציאתו לענין הבדלה לא יליף מהכא. ובקושטא קאמינא שמצאתי אח״כ במגיד משנה שהק׳ קושי׳ זו על הרמ״בם בפ׳ כ״ט מהל׳ שבת שכ׳ שם וז״ל מ״ע מן התורה לקדש את יום השבת בדברי׳ שנא׳ זכור את יום השבת כו׳ וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידו׳ היום וביציאתו בהבדל׳ ע״כ וכ׳ עליו ה״ה וז״ל מדברי רבינו נראה בביאור שהוא סובר שהבדל׳ ג״כ דבר תורה והכל בכלל זכור ראיתי המפרשי׳ ז״ל חולקים בזה יש סוברים כדברי רבינו ואע״ג דבגמ׳ פ׳ ע״פ אין שם אלא זכרהו על היין בכניסתו כו׳ מכל מקום ילפי׳ לי׳ מדכתי׳ להבדיל כמ״ש בפ׳ ידיע׳ הטומאה דף י״ח כו׳ ע״ש כונתו למה דאי׳ שם א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן כל המבדיל על היין במ״ש הווין לו בנים זכרי׳ דכתי׳ להבדיל בין הקדש ובין החול וכתיב התם להבדיל בין הטמא ובין הטהו׳ וסמוך לי׳ אשה כי תזריע ע״כ אבל מזה אינו מוכרח לומר שהוא דאורית׳ די״ל דזהו אסמכתא בעלמא הוא דאל״כ דהוא דאורייתא לאיזה צורך היפכו שם בפסחי׳ הברייתא אין לי אלא בלילה. ביום מנין ה״ל להניח הברייתא כמו שהיא שנוי ולפרש דהא דקאמר בלילי׳ מנין אהבדלה קאי ביציאתו וכן מצאתי באמת בפ׳ ז״ינ בפי׳ על המכילת׳ דאי׳ שם בפ׳ יתרו וז״ל זכור את יום השבת לקדשו בברכות מיכן אמרו מקדשין על היין בכניסתו אין לי אלא קדושה ליום. קדושה ללילה מנין ת״ל ושמרתם את השב׳ ע״כ וכש׳ ז״י מתחילה רצה להגיה ולהפך הברייתא כמו הגמ׳ דפסחי׳ הנ״ל ואח״כ כ׳ וז״ל ואפשר לומר לפי גירסתינו דסבירא להמכילתא שקידוש והבדלה שניהם מדברי תורה וה״ק אין לי אלא קדוש ליום השב׳ בכניסתו קדושה ללילה ביציאתו מנין לזכרו ולקדשו בהבדל׳ ת״ל ושמרת׳ ושמיר׳ נא על יציאתו כו׳ עכ״ל וה״נ ה״ל להגמ׳ לפרש דבלילה קאי אהבדלה א״ו דס״ל להגמ׳ דפסחים הנ״ל דהבדלה אינו אלא דרבנן ולימוד דר״ח ב״א אסמכתא בעלמא הוא [ובלי ספק שזהו דעת ה״ה שהביא המ״מ שם דס״ל דהבדל׳ היא מדרבנן ודעת הרמב״ם נראה דס״ל דמש״ה אפיך להברייתא׳ ולא מפרש לה דהא דקאמר בלילה קאי אהבדלה דא״כ יקשה קושי׳ שניי׳ תנא מהדר אלילה וקא נסיב קרא דיממא לכך מפיך להברייתא ולא מיירי כלל מהבדלה משא״כ במכילתא דנסיב לה קרא אחרינא ושמרתם את השבת שפיר מצינו לפרושי דקאי אלילה אבל לעולם איתא לך דס״ל להגמ׳ דהבדל׳ דאורייתא אי מטו׳ דרח״בא א״ר יוחנן אי משום לימוד המכילתא כ״נל] ודעת רש״י נסתרה דרכו מתני אם לא שנאמר שכונתו על הברייתא׳ שבמכילתא ה״נל וכתו שפי׳ ז״י והמקשה דפריך מהבדלה פריך ממ״נ אי ס״ל שבדלה לאו מן התורה כדעת ה״ה שהביא המ״מ א״כ פשיטא שחל עליו נזירות ולא צריך ללמוד מקרא דמיין ושכר יזיר ואי ס״ל הבדלה דאורייתא מושבע ועומד עליה מהר סיני כו׳ כנ״ל לזה תשני שם אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתי׳ נזירות חיילא על שבועה פיר״שי והיינו דקאמר לאסור יין מצוה דנשבע לשתות כיין הרשות כו׳ ע״ש׃ אונן. קודם שנקבר המת ואחר הקבורה כל אותו היום הוי אונן׃ לאונן שלא עשה בו יין מצוה כו׳ שבשבת מותר לשתות יין וצ״ל דאין זה דין גמור אלא דמיון בעלמ׳ דאונן אינו אסור אלא מדבריה כדי שלא יסיח מלעסוק בצרכי המת ובשבת שא״א לו להתעסק מותר לאכול בשר ולשתות יין מצוה דהכא אינו אלא מטעם שיגג ב״א [מזה משמ׳ דבאונן קודם קבורה מיירי] וצ״ל דאף באונן יין מצוה פירושו אם נשבע לשתות יין דהא אמרי׳ בגמ׳ אפי׳ יין קידוש אין מצוה מדאורייתא עמ״ש בתוס׳ ו״ר ואם נשבע לשתות יין ונעשה אונן השבועה חלה עליו ומותר לשתות׃ ה״ג רשות ועוד ק״ו׃ אכילת מצוה. כגון קדשי׳ שאונן אסור לאכול בקדשי׳׃ העובד יוכיח. כהן השיכר עבודה ועושה בו יין מצוה כו׳ שאפילו נשבע לשתות יין אסור לשתיתו בשעת עבודה ז״ר ח״כ יש לפרש שאפי׳ יין קידוש אסור לשתות בעת עבודה׃ פסולת האוכל. היינו חרצני׳ וזגים׃ ואכילה כשתיי׳. כדמפרש אכילת ענבי׳ כשתיית יין שהכהן העובד עבודה אע״ם שאסו׳ בשתיית היין מותר באכילת ענבי׳ מכ״ש בחרצני׳ וזגים׃ בעובד שנענש במיתה. שאם עבד שתוי יין חייב מיתה דכתיב יין ושכר אל תשת וגו׳ ולא תמותו הא אם עבד שתוי חייב מיתה משא״כ בנזיר שלא ענש בו מיתה אלא לאו בעלמא׃ ואכלת לפני ה׳ אלהיך. וסיפא דקרא מעשר דגנך תירושך ות״ם היינו יין׃ אף בנזירו׳ במשמע. שאפי׳ נזיר מותר לשתות יין של מעשר שני בירושלי׳ שהוא מצוה׃ ה״ג בילקוט ומה אני מקיים מיין ושכר יזיר בשאר כל היינין׃ שלא עשה בו מת מצוה. שהנזיר מותר לטמא למת מצוה כדלקמן פיסקא כ״ו׃ ה״ג בילקוט ביין רשות ת״ל מיין ושכר יזיר לעשו׳ יין מצוה כיין רשות ואח״כ מתחיל ענין כפ״ע מיין ושכר יזיר׃ שדברה תורה ב׳ לשונו. שלא ליתן לבע״ד פ״פ לחלוק פירשה התורה שבני השמות אסורי׳׃ קמיצה היא הרמה. דכתיב והרים ממנו בקומצו׃ עמוקה היא שפלה. גבי נגעי׳ לפעמי׳ כתיב ועמוק אין מראה ולפעמי׳ כתיב ושפלה אינגה מן העור ושניהם ענין א׳ במראה המה העמוקה מן הצל ר״שי׃ אות הוא מופת. גבי נביא שקר כתיב ונתן אליך אות או מופת אע״ג דאות הייתו בשמים ומופת בארץ כדלקמן בא״ש פיסקא י׳ מ״מ ענין א׳ הוא שהנביא שקר מראה לך דבר נפלא בן בשמים בן בארץ לא תשמע לו והתורה פירשה שניהם שלא ליתן פ״פ לבע״ד להלוק׃ ה״ג בילקוט או יין זה חי׃ ה״ג בקרא ונסכו רביעית ההין לכבש האחד וע״ל פיסקא קמ״ג ולפי מ״ש שם בשם ברא״ם א״צ להגיה הפסוק כאן ודוק׃ ונסכו רביעי׳ ההין. מדקא׳ ונסכו משמע נסיך שלו כמות שהוא בלי תערובת מים וכתוב בסיפא הסך נסך שכר ששכר מנסכין ע״ג המזבח אלמא דשכר הוא מי שאין מנסכין מזוג ע׳ בז״ר׃ וינזרו מקדשי בני ישראל. פיר״שי יפרשו מן הקדשי׳ בימי טומאתם׃ ענבי נזירך. פיר״שי שהפרשת והנזרת בני אדם מהם ולא הפקרתם לא תבצור אותם אינך בוצר אלא מן המופקר׃ וינזרו לבושת. שהפרישו את עצמן לע״א׃ בחדש החמישי הנזר. שהיינו פרושי׳ מן האכילה ושתיי׳ ומן התענוג בחדש החמישי הוא ט״ב כל שבעי׳ שנה של גלות בבל ועכשיו שנבנה בית שני אם מחויבי׳ אנו עוד להתענות כך שאלו בני הגולה׃ כשעלו מגלות בבל עד שהשיב להם הנביא צום הרביעי וצום החמישי כו׳ יהי׳ לבית יהודה לששון ולשמחה והביא כל אלה הפסוקי׳ להורות שבכ״מ שיש נדנוד עבירה כתיב בי׳ לשון נזירה פי׳ יפרשו את עצמן מן העבירה

לכן נראה שמה שגרס בסיפ׳ פרישה של יין הוא ט״ס וצריך למחוק מלת של יין וכן ברבה ובילקוט ליתא׃ מסחורתו ומרפואתו. שלא יעשה הנזיר סחורה ביין ולא ירפאנו ע״ג מכתו׃ ה״ג ברבה ת״ל לא ישתה בשתיי׳ הוא אסור ומותר ברפואתו ובסחורתו ומ״ש כאן ת״ל מיין ושכר יזיר הוא ט״ס דמפסוק זה לא מוכח היתר סחורה

וברפואתו׳ חומץ יין וחומץ שכר מגיד שעשה בו (יין) חומץ [כיין] שהרי בדין הואיל ועובד אסיר בשתיית יין ונזיר אסור בשתיית יין אם למדתי לעובד שלא עשה בו חומץ כיין אף נזיר לא עשה בו חומץ כיין· ועוד ק"ו ומה אם עובד שנענש בו מיתה לא עשה בו חומץ כיין נזיר שלא נענש בו מיתה אינו דין שלא נעשה בו חומץ כיין ת"ל חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מגיד שעשה בו חומץ כיין וכשם שעשה בו יין מצוה כיין רשות כך עשה בו חומץ מצוה כחומץ רשות וכל משרת ענבים לא ישתה וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו והרי כבר נאמר מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה ומה ת"ל וכל משרת ענבים לא ישתה *מגיד שאם שרה ענבים במים שהם בנותן טעם ומיכן אתה דן לכל אסורים שבתורה· ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסורו איסור עול' ואין איסורו איסו' הנאה ויש לו היתי' לאחר איסור· עשה בו טעם כעיקר שאר איסורים שבתורה שאיסורם איסור עולם ואסורים איסור הנאה ואין היתר להם אחר איסורם אינו דין שנעשה בו טעם כעיקר· וענבים למה נאמר יש לי בדין עד שלא יאמר אם חייב על היוצא מן הפרי לא נחייב על פרי עצמו אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין ת"ל וענבים ללמדך שאין עונשין מן הדין· לחים להביא את הבוסר אתה אומר לחים להביא את הבוסר או לחים להוציא את היבשים· כשהוא אומר ויבשים הרי (כל) יבישים אמורים· הא מה ת"ל לחים להביא את הבוסר· שהיה בדין הואיל וחייב ביין וחייב בענבים מה יין פרי גמור אף ענבים פרי גמור ת"ל לחים להביא את הבוסר· איסי בן עקביא אומר אלו נאמר יבשים הרי כל יבשים במשמע כשהוא אומר לחים ויבשים כמה עניין מדבר ביוצא מן הגפן: סליק פיסקא

כד כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין בא הכתוב *ללמדך שאם אכל כזית מכלם שהוא

מבוי התלמוד

סתורה לרפואה וכן מתקן הז"ר בילקוט: ה"ג ברבה ובילקוט מגיד שעשה בו חומץ כיין: לעובד שלא עשה בו חומץ כיין·שכהן שעובד עבודה ביין הוא דאסור לשתות הא חומץ מותר דכתיב יין ושכר מידי דמשכר אסרה תורה: חומץ מצוה· כגון שנשבע לשתות חומץ וחזר ואמר הריני נזיר כדלעיל גבי יין: וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו· בגמ' מסיים בלשון זה אי ענבי' לחים ויבשי' הא כתיבי יין וחומץ הא כתיבי: שהם בנותן טעם· פי' אם יש במים טעם יין חייב בכזית מהן והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא אלא משום דאתעביד לי' כולי' איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפי מינה רש"י: לכל איסורין שבתורה·שיהא טעמו של איסור כממשו: שאין איסורו איסור עולם· אלא כמה שפירש בנדרו ואם סתם נדר בנזירו' הוא נזיר רק שלשים יום: ואין איסורו איסו' הנאה·שהרי מותר בסחורה וברפואה כדלעיל: ויש לו היתר לאחר איסור·אף תוך ימי נזירות אם נשאל לחכם מתי' לו ע"י פתח וחרטה ז"ר: אינו דין· שנעשה בו טעם כעיקר:

פסחים מ"ד נזיר ל"ו

אמר המחבר דין טעם כעיקר הוא הלכה בפ' אלו עוברין ומילתא אגב אורחא העתיק בכאן בשם אחי הרב הגאון מו' קלמן ני' אב"ד ור"מ דק"ק באליסטאק מה שתי' תוס' תימא בסוגי' הנ"ל *בפסחים דף מ"ד ע"ב א"ר אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור [פי' רשי אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אח' אין היתר משלים את שיעור איסור לחייב] חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת [שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת חייב שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא ישתה חייב על שריית פתו ביין ואי ליכא מיין לחודא כזית למה לי קרא] ושם בדף מ"ג פריך והאי משרת להכי הוא דאתא האי מיבעי' לי' לכדתני' משרת ליתן טעם כעיקר [שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב] מכאן אתה דן לכל איסורין שבתור' ומשני הא מני רבנן היא ורבי יוחנן דאמר כר"ע [הא מני דאפיקתי' להאי קרא לט"כע רבנן דפליגי אדר"ע בהיתר מצטרף לאיסור] דתני' ר"ע אומר נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב כו' א"ל ר' אחא בריה דרב אויא מדרבנן נשמע לר"ע מי לא אמרי רבנן משרת ליתן ט"כע מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה לר"ע נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה [פירש"י לר' יוחנן פריך דאמר לעיל כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואוקימנא כר"ע מכדי לר"ע שמעינן לי' דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור ובשאר איסורין לא מיירי מידי ור"י אמאי לא אמר דכי היכי דאית לי' באיסורי נזיר אית לי' נמי בשאר איסורין ומאי דשמעינן להו לרבנן בט"כע מצינן למשמע מינה נמי דעתי' דר"ע בהיתר מצטרף לאיסור לאו אמרי רבנן כו' וקאמרי נמי הכי בשאר איסורין לר"ע נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור איכא למימר נמי דאית לי' מיכאן אתה דן לכל התורה כולה] א"ל משום דהוי נזיר ומטאת שני כתובי' הבאין כאחד ואין מלמדין עכ"ה ובתוס' שם בד"ה משום כו' תימא לר ש"בא אמאי לא קאמר נזיר ומחמץ דר"ע דריש כל בפרק התערובות עכ"ל [ופי' דתערובת חמץ ילפי' מרבויא דכל מחמצת לא תאכלו וא"כ חמץ נמי לר"ע הוי היתר מצטרף לאיסור] וכ"ל לייסב תמיהת הרש"בא דהא בריש בכורות דף ג' גרסי' ר' יהודא אומר המקבל בהמה מן הנכרי והנותן לו בקבלה מעלין אותה בשווי' ונותן הבי דמיו לכהן וחכמים אומרי' כל זמן שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה. שם אמר ר' יהושע ושניהם מקרא א' דרשו כל בכור בישראל [דבכור של ישראל דוקא חייב בבכורה אבל לא של נכרי] חכמי' סברי בכור אפי' מקצת בכור כתב רחמנא כל עד דאיכא כולי' [פי' כולי' של ישראל יהי' ואז דוקא חייב בבכורה] ור' יהודה סבר בכור בכור כולי' בכור משמע כתב רחמנא כל אפי' כל דהו [פי' ואפי' כל דהו של ישראל חייב נמי בבכורה] ע"כ ושם בריש פ' אלו עוברין דמ"ג ע"א פריך לר"א עירובו בלאו מנ"ל דכתיב כל מחמצת לא תאכלו [פירש"י מדאפקי' בלשון מחמצת כו'] אי הכי כרת נמי ליחייב דהא כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה והשני ההוא מיבעי' לי' לכדתניא מחמצת אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת ד"א מנין ת"ל כל מחמצת ונכרת' [פי' רשי ההוא מחמצת דגבי כרת לאו לעירובו אתא אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר] ופריך אי הכי דלאו נמי להכי הוא דאתא [לאזהורי אנתחמץ מחמת דבר אחר אתא ואזהרה דתערובות מנ"ל] אלא טעמה דר"א מכל [כל מחמצת לא תאכלו כל לרבות תערובות כו'] ע"ש וע"כ סובר ר"א דכל אפי' כל דהו משמע דמחמצת לא תאכלו משמע דכל הכזית יהי' דוקא חמץ דאכילה בכזית להכי כתב רחמנא כל לרבו' תערוב' דאפי' כל דהו חמץ בכזית זה רק שהוא מעורב עם מצה ויש בין הכל כזית עובר עליו· אך קשה דלמא איפכא דלהכי כתב כל עד דאיכא כולי' ולמעט תערובת חמץ כדדרשי' ריש בכורות הנ"ל וע"כ מוכרח לומר דלמעוטי לא איצטריך דהא כתיב לא תאכלו וסתם אכילה בכזית ומשמע דליהוי הכזית כלו מן החמץ וא"כ כל ל"ל א"ו דאתי כל לרבות תערובו' וכל אפי' כל דהו משמע. ולפ"ז נסתלק תמיהת הרש"בא דהש"ס פריך דנילף כל איסורין שבתורה דהיתר מצטרף לאיסור ומאי אמרת דאיכא ב' כתובים נזיר וחמץ דדלמא בחמץ גופא אינו עובר על תערובתו דאימא כל עד דאיכא כולי' כזית משמע ולמעט תערובת אתי וא"ל א"כ למה לי כל למיעוטא הא בלא"ה מהי תיתי לרבות תערובת דאיצטריך למעוטי י"ל משום דה"א דנילף חמץ ג"כ מנזיר דהיתר מצטרף לאיסור דהא השתא קיימינן כסברא זו דנילף כל איסורין מנזיר ותהי תיתי יהא חמץ קיל מכל איסורין שלא לילפי מנזיר ולהכי איצטריך כל למעוטי עד דאיכא כולי' כזית חמץ ולמעט תערובת ולכך משני הגמ' משום דהוי נזיר וחטאת ב' כתובי' וע"כ דגבי חמץ כל לרבוי אתא לתערובת אפי' כל דהו דאי למעוטי לא צריך דבלא"ה לא ילפי' מנזיר משום דהוי נזיר וחטאת ב' כתובי' ואין מלמדין א"ו לרבות אתא ודוק ודפח"ח: על היוצא מן הפרי· היינו היין ב"א והקשה ז"ר כהן העובד יוכיח שאסור ביין ומותר בענבי' לכן נ"ל דלא ילפי' מיין דהוא מין בפ"ע כדאי' פ"ז דב"מ פועלים שעושים בענבי' לא ישתו יין אלא ה"ק כיון שאסור ביין שיש בו טעם ענבי' שילאו מהם ק"ו בענבי' עצמם עכ"ל ופי' דחוק והעיקר כפי' ב"א ומה שהקשה כהן יוכיח לק"מ דשאני כהן דהטעם משום שכרות שלא יחלל העבודה לכן דוקא יין אסור וענבי' מותר אבל גבי נזיר אפי' אין שכרו אסיר וא"כ שפיר הוי ק"ו לאסור ענבי' מיין וק"ל: הבוסר· ענבי' שלא נתבשלו: או לחים להוציא את היבשי'· פי' כיון דאיצטריך למיכתב לחי' להבי' את הבוסר צריך למיכתב ויבשי' דלא תימא לחים למעוטי יבשי' אבל מכיון דכתיב ויבשי' ע"כ לחים להביא את הבוסר אתא ז"ר: ה"ג בילקוט הרי יבשי' אמורי' ומלת כל מיותר: הרי כל יבשים במשמע· כלומר אלו הוי כתיב וענבי' ויבשי' לבד ולא הוי כתיב לחים דסתם ענבי' לחים משמע ולא איצטריך מלת לחים אלא משום דה"א דמלת ויבשי' אכל מיני פירות יבשים קאי דלא יאכל כשהוא אומר לחים ויבשי' במה ענין מדבר ביוצא מן הגפן דדוקא ענבי' לחים ויבשי' לא יאכל אבל שאר מיני פירות בין לחים בין יבשי' מותר לאכלם כ"פ הז"ר וע"ש:

כד כל ימי נזרו: שאם אכל כזית מכולם· פי' שאם לא אכל בין הרצן וזג אלא כזית לבד מצטרפי' אפ"ה חייב מלקות ופירש"י מדכייליהו לחרצני' וזגי' בהדא אכיל' לומר שמצטרפין ובגמ' פריך לר"ע [דס"ל גבי נזיר היתר מצטרף לאיסור ויליף לה ממשרת כדלעיל] השתא היתר ואיסור מצטרפין איסור ואיסור מיבעי' [למה לי דכתב רחמנא קרא להכין] ומשני איסור והיתר ב"כא איסור ואיסור בזה אחר זה [היתר מצטרף לאיסור כשנותנו בפיו בבת א' אבל בזא"ז לא אבל איסור לאיסור אפי' אכל חצי זית ובלעו וחזר ואכל חצי זית של איסור אחר ה"ז מצטרף] עכ"ה והי' נ"ל לפרש מדר"ע נשמע לרבנן דמדר"ע ס"ל בנזיר היתר מצטרף לאיסור בב"א ובאיסור לאיסור אפי' בזא"ז משמע דלרבנן דס"ל דאין היתר מצטרף לאיסור אפי' בב"א ומשרת לט"כע הוא דאתא והוא כברייתא דספרי דלעיל פיסק' כ"ג והשת' דגלי קרא דכל אשר יעשה דאיסור לאיסור מצטרף היינו בב"א ולא בזא"ז דדיינו שנעלהו מדרגה א' דהיתר אין מצטרף לאיסור אפי' בב"א ואיסור לאיסור מצטרף בב"א כמו לר"ע שמעלהו רק מדרגה א' דבהיתר לאיסור מצטרף בב"א ובאיסור לאיסור אפי' בזא"ז כמו כן לרבנן בהית' לאיסור אפי' בב"א לא מצטרף ובאיסור לאיסור דוקא בב"א מצטרף אבל לא בזה אחר זה: **אמנם** כן ראיתי בהרמ"בם פ"ה מהל' נזירו' הל"ג שכתב וז"ל כל איסורי גפן מצטרפין זה עם זה כיצד הרי שצירף ענבי' לחים עם יבשי' או עם בוסר וחרצן וזג ואכל מן התערובו' כזית לוקה וכן אם אכלם זה אחר זה עד שאכל מן הכל כזית לוקה ע"כל אע"פ שבהל"ד שם פסק וז"ל דבר המותר אינו מצטרף לדבר האיסור בנזיר כיצד יין שנתערב בדבש אע"פ שטעם הכל טעם יין ושת' מן התערוב' וכן המוקין שדרסן עם הגרוגרת וטעם הכל טעם מוקין ואכל מן התערוב' אינו לוק' ע"כל הרי להדי' דפסק כרבנן דהיתר אינו מצטרף ומשרת לט"כע הוא דאתא כמ"ש הל"ה וז"ל וכן אם שרה פתו ביין והי' ברביעית יין בכדי פרס מן הפת ואכל כדי פרס שנמצא שאכל רביעית יין ה"ז לוקה וע"ז וביוצא בו נא' בתורה וכל משרת ענבי' לאסור דבר שנתערב בו היין וטעמו כטעם היין והוא שיהי' טעמו וממשו כשאר איסורי מאכלות עכ"ל ואפ"ה פסק לעיל דאיסור לאיסור מצטרף אפי' בזא"ז וראיתי בלח"מ שכתב וז"ל ואע"ג דלא קי"ל כר"ע דהית' מצטרף לאיסו' כדכת' רבינו בסמוך כ' רבינו בזא"ז מצטרף דודאי הך זא"ז דמצטרף הוא ששהא כ"אפ ולא יות' וכיון דכל האיסורי' מצטרפין בכא"פ ה"ה גבי נזיר אך קשה דניחא דקרא לא אתי אלא כשנותנו בב"א בפיו לומר דמצטרפין זה עם זה דלרבנן איצטריך קרא להכי עכ"ל הרי להדי' שהקשה קושייתי הנ"ל אבל אחר העיון לק"מ כיון דקי"ל דאם לא שהא מתחילת אכילה עד סופה לא יותר מכא"פ הדא אכילה חשיב לי' וכמ"ש הרמ"בם שם א"כ בב"א ובזא"ז בכא"פ כי הדדי ניכהו בשלמא לר"ע דס"ל דהיתר מצטרף לאיסור ובודאי בב"א מיירי שאז איסור מעורב עם ההיתר ומרגיש טעם האיסור בפיו מש"ה חייב אבל בזא"ז שאם אכל תחילה חצי זית היתר ואח"כ חצי זית איסור או איפכא אפי' בכא"פ אין סברא לומר שיצטרף דהרי בשעת אכילת היתר לא עבר שום עבירה ולא טעם טעם איסור בפיו ומה"ת ליחייב א"ו דהתורה דאמרה משרת דהיתר מצטרף לאיסו' בב"א מיירי שאז גם בשעת אכילת היתר מרגיש טעם איסור בפיו ואי לא דכ' רחמנא מכל אשר יעשה לאיסור מצטרף והוי ילפי' מק"ו· מדהיתר מצטרף לאיסור

ביאור דברי הרמב"ם ותי' על קושי' הלח"מ

הרב הגאון אחי המחבר נר"ו אב"ד דק"ק באליסטאק

פסחים מ"ה נזיר ל"ה סס ל"ו

שהוא לוקה את הארבעים ומיכן אתה דן לכל איסורים שבתורה ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסורם איסור עולם ואין איסורם איסור הנאה ויש היתר לאחר איסורו הרי הם מצטרפין זה עם זה בכזית שאר איסורים שבתורה שאיסורם איסור עולם ואיסורם איסור הנאה ואין להם היתר לאחר איסורם דין הוא שיצטרף זה עם זה בכזית· מכל אשר יעשה מגפן היין שומעני (מן) [אף] העלים והלולבים במשמע תלמוד לומר מחרצנים ועד זג *מה הפרט מפורש פרי ופסולת [פרי] אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי (להביא) [להוציא] את העלין ואת הלולבין שאינו פרי ופסולת פרי· ר' אליעזר אומר *כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין אף העלים והלולבים במשמע א"כ למה נאמר מחרצנים ועד זג לא יאכל מיעוט חרצנים שנים וזג אחד ד"ר אליעזר בן עזרי' *אילו הם החרצנים ואילו הם הזגים· החרצנים אילו החיצונים והזגים אילו הפנימים ד"ר יהודה ר' יוחנן אומר שלא תטעה כזוגים של בהמה החיצונים זוג והפנימי ענבל· מחרצנים ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר אכילת צער שהיה בדין ומה [יום] כפורים חמור פטר בו אכילת צער נזיר הקל אינו דין שיפטור בו אכי' ת צער ת"ל [מחרצנים ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר בו אכילת צער] מחרצנים ועד זג לא יאכל למה נאמ' לפי שהוא אומר מכל אשר יעשה מגפן היין כלל מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא החרצנים והזגים שהם פרי ופסולת פרי אי מה הפרט מפורש פרי גמור אף אין לי אלא פרי גמור· אמרת וכי איזהו פרי גמור שלא אמרו הא אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון· מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא את החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי· אם זכיתי מן הדין מה ת"ל מחרצנים ועד זג לא יאכל אלא ללמדך כלל שאתה מוסיף על הפרט אי אתה יכול לדונו כעין הפרט להוציאו מן הכלל עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנזיר· כל ימי נזרו *לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן שיכול לא יהיה חייב [אלא] עד שישלים את נזירותו ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין *אחר כל המעשים ד"ר אליעזר: סליק פיסקא

כה

כל ימי נדר נזרו הרי הכתוב מוציאו מכלל היין *ובא לו ללמד על התגלחת· כל ימי נדרו נדרו תלוי בנזירותו ולא נזירותו תלוי' בנדרו· תער לא יעבור על ראשו *לעשות המגלח כמתגלח· תער לא יעבור על ראשו אין לי אלא תער *תלש סיפסף וסיפר מנין שהוא לוקה את הארבעים ת"ל קדוש יהי' מכל מקום ד"ר יאשי' ר' יונתן [אומר] בתער הכתוב מדבר הא אם תלש וסיפסף וסיפר אינו לוקה את הארבעים· עד מלאת הימים אשר יזיר לה' מנין אתה אומר שאם אמר *הריני נזיר סתם מגלח יום שלשים ואחד ואם גילח יום שלשים יצא ת"ל עד מלאת הימים אשר יזיר לה' וכבר מלאו ימי נזירותו [או אפי' אמר הריני נזיר שלשים יום אם גילח יום שלשים יצא

לאיסור ה"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון ודוקא בכ"א מצטרף אבל בזא"ז אפי' בכ"א לא מצטרף להכי כתיב מכל אשר יעשה ללמד דאיסור לאיסור מצטרף אפי' בזא"ז ודוקא בכא"פ כנ"ל משא"כ לרבנן דס"ל דאין הא"לא וגלי קרא מכל אשר יעשה דאיסור לאיסור מצטרף מה"ת לחלק בין בכ"א בין בזא"ז בכא"פ דאתיב ג"כ הדא אכילה· בכל דוכתא לכן ספיר פסק הרמב"ם דאפי' בזא"ז מצטרף אם לא שהא יותר מכא"פ· ושוב מצאתי סברא זו בס' א"מ ע"ש וכן נ"ל לפי ברייתא דהכא מ"ש בא הכתוב ללמדך שאם אכל כזית מכלם שהו' לוקה דמיירי אפי' בזא"ז אע"ג דאתי' כרבנן דאפקי' לי' למסרת לטעם כעיקר כמש"ל:

קושי' גדולה בספרי והניח בנ"ע

אלא א יקשיא לי הא קשי' לי דקאמר ומכאן אתה דן לכל איסורין כו' שיצטרף זע"ז בכזית משמע שאם אכל חצי זית חלב וחזיר ואכל חצי זי' דם בכ"אפ שהוא חייב ותימ' הא קי"ל בשבת ע"ק ע"א ובכריתות י"א דשני מינין אין מצטרפין משום דחלוקין לחטאת פירש"י אי הוי בשיעו' לכל חד הין א'מהם מתכפר בקרבן הבא על חבירו לכך לא מצטרפי ע"כ וכ"פ הרמב"ם פ"ד מהל' מ"א הל' י"ו וז"ל כל איסורין שבתורה אין מצטרפין זע"ז חוץ מאיסורי נזיר כו' לפיכך הלוקח מעט חלב ומעט דם כו' וצירף מן הכל כזית אינו לוקה ודינו כדין אוכל ח"ש עוד שם מהל' י"ז כל שאסורין בלאו א' מצטרפין בשני לאוין אין מצטרפין חוץ מנבלה וטרפה הואיל והטרפ' תחילת נבלה היא עכ"ל עוד שם בפי"ד כבר ביארנו שכל איסורין שבתורה אין מצטרפין זע"ז לכזית חוץ מבשר נבלה עם בשר טרפה ואיסורי נזיר עכ"ל וא"ל דהכא ג"כ מיירי באיסור נבלה וטרפ' שמצטרפין דא"כ לא ה"ל למיסתם ולמינקט לכל איסור' שבתורה ומדקתני לכל איסור' ולא פרט נבלה וטריפה משמע דכל האיסורין שוין בזה דמצטרפין וז"א כמ"ש· וא"ל דבאיסור א' ומין א' מיירי כגון שאכל חצי זי' חלב וחזר ואכל חצי זית חל' בכא"פ דמצטרפין דהא דומי' דנזיר קתני ובנזיר בשני מינין מיירי כגון חרצן וזג כמש"ל בשם רש"י: ואפשר לומר דלעולם במין א' נויירי ובנזיר נמי כמין א' דמי וזה ביאר רש"י בנזות לשונו וכ' מדכייליכהו להרצני' וזגי' בחדא אכיל' לימד דמצטרפין וכבר כתבתי בשם הרמב"ם כל שאסורי' בלאו אחד מצטרפין וא"כ חרצן וזג כחדא מינא חשי' להו כנ"ל לייש' הברייתא דהכא אבל מדברי הרמב"ם שהבאתי לעיל לא משמע כן שהרי כ' כל איסורין שבתור' אין מצטרפי' חוץ מאיסורי נזי' ואי איתא דאיסורי נזיר כחד מינא חשיב להו א"כ גם בשאר איסורין מצטרפי' וצ"ע: ה"ג בילקוט שומ'אני אף העלין והלולבין: הלולבין· אלו חוטין רכין שבגפן: ה"ג בגמ' מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי ומס' שם פרי ענבי פסול' פרי חומץ: אף כל פרי· מאי היא גוהרק' פי' ענבי' דקין שלא נתבשלו ונקרא בוסר: פסול' פרי· ענבי דדברי פי' ענבי' שהתליעו ולכאורה הי' נראה דברייתא דהכא לא סברא כן מדנקט קרא דחרצני' וזג משמע דפסולת פרי היינו חרצן וזג אבל קשה דלקמן בסמוך קתני להביא את החרצני' כו' שהם פרי ופסול' פרי ועוד קש' דנסיב לה שומעני אף העלין והלולבין משמע דר"ל דעלין ולולבין מותר לנזיר והדר נסיב לה בסיפא להביא את העלין והלולבין ועוד דמסיים שאינו פרי ופסולת פרי וא"כ איך מרבה אותם דקא' להביא כיון שאינו פרי ולא פסולת פרי לכן נלע"ד דיש כאן ט"ס וצ"ל להוציא את העלין כו' וכ"ה הגירסא ברבה והשתא תנא דברייתא דהכא סבירא כתנא דמתני' בגמ' דעל עלין ולולבין אינו חייב דרבנן דרשי כללי ופרטי מיין ושכר יזיר פרט מכל אשר יעשה מגפן היין כלל מחרצנים ועד זג חזר ופרט פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי כו' להוצי' את העלין והלולבין לכך נקט הכ קר' דחרצני' וזג דהוי פרט שני ואי לאו פרט השני דחרצנין וזג ה"א דהוי כלל מוסיף על הפרט ומרבה הכל אפי' עלין ולולבין לכך כ' רחמנא פרט השני מחרצני' וזג דהוי פרט וכלל ופרט ואי אתה דן אלא כעין הפרט להוציא העלין והלולבין שאינו פרי ולא פסולת פרי· והכי אי' בגמ' משא"ב חרצני' וזגי' דהוי פרי ופסולת פרי וגם בסמוך א"ש לפ"ז עיין בסמוך: אף העלין והלולבין במשמע· הפרש בגמ' דר"א דריש רבוי ומיעוטי מיין ושכר יזיר מיעוט מכל אשר יעשה ריבה מאי ריבה כל מילי אפי' עלין ולולבין: א"כ למה נא' מחרצני'· פי' כיון דדרשי' מיעוט וריבה ריבה הכל א"כ פרט השני למה נאמר לו"ק דאתי ללמד כר"א בן עזרי' וכ"פ רש"י בגמ' דר"א סבר לה כרא"בע דמוקי לה להאי קרא מחרצני' וזג א': בגמ' גרסי' ר' יוסי אומר שלא תטעה: אכילת צער· פי' אע"פ שאינו ראוי לאכילה הרצן וזג והוי אכילת צער אפ"ה לוקה: ה"ג בילקוט ומה יום הכפורים: חמור· שהוא בכרת: פטר בו אכילת צער· דקי"ל האוכל אכילה גסה ביה"כ פטור: נזיר הקל· שאינו אלא בלאו ה"ג בילקוט ת"ל מחרצי' ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר בו אכילת צער פי' אע"פ שהם אין ראוי' לאכילה אפ"ה לוקה וכ"פ הז"ר והשיג על הב"א שפי' בדרך זר ורחוק: לא"כ מתחיל ענין אחר מחרצנים ועד זג למה נאמ' · פי' כיון דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין הכל בכלל וא"כ למה נאמר: כלל ופרט אין בכלל כו'· וקשה הלא פרט וכלל הוא דברישא כתיב מיין ושכר יזיר והדר מכל אשר יעשה מגפן היין והוי כלל מוסיף על הפרט וי"ל דהה"כ קאמר דאי לאו דהזר וכ' פרט השני מחרצנים ועד זג ה"א באמת דהכלל מוסיף על הפרט כמו שפירשתי לעיל: פרי ופסולת פרי· פירשתי לעיל: פרי גמור למעוטי הרצן וזג · דלא הוי פרי גמור: שלא אמר· וענבי' לחים ויבשי' הא כתיבי יין וחומץ הא כתיבי: הא אין עליך לדון כו'· ע' גמ': אם זכיתי מן הדין · לרבות חרצן וזג מה ת"ל מחרצני' והי משום דרא"בע אי לרבות אכילת צער ליכתבי' לכולי פרטי בהדדי מיין ושכר חומץ יין מחרצני' ועד זג לא יאכל מ"ש דכתבי' בתר כללי דמכל אשר יעשה: כלל שאתה מוסיף על הפרט· פי' בכל מקו' שאתה מוצא בכל התורה פרט וכלל בלבד אי אתה רשאי למושכו ולדונו כעין הפרט אלא שהכלל נעשה מוסיף על הפרט ואיתרבי להו כל מילי: עד שיפרוט לך הכתוב· שלא תהא מרבה אלא כעין הפרט כדרך שפרט לך בנזיר שלאחר שכת' את הכלל בא וכת' לך פרט מחרצנים ועד זג לדונו כפרט וכלל ופרט ואי אתה דן כו' כדלעיל להוציא העלין והלולבין: לעשות ימים של אחר נזירותו· כגון שהוא נזיר סתם שנוהג נזירו' ל' יום וה"ל להביא קרבן ביום ל"א ולא הביא עדיין הקרבן מחויב לנהוג נזירו' עד הבאת הקרבן: עד שישלים· ר"ל ואחר שהשלים תנין הימי' מותר בכולן אע"פ שלא הביא עדיין את הקרבן: אחר כל המעשי'· ס"ל לר"א אפי' תגלחת מעכבת כדאי' בגמ' כ"ש קרבן והקשה בז"ר א"כ כל ימי נזרו ל"ל וי"ל כדי שיהא ואחר ישתה היין מופנה ללמד על תגלחת וטומאה דמעכבי כדלקמן סוף פיסקא ל"א עכ"ל:

כה כל ימי נדר נזרו גרסי' כי כ"ה בקרא: הרי הכתוב מוציא מכלל היין· ובא לו ללמד על התגלחת· פי' דגבי יין כתיב כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין ללמד שאע"פ שהשלים נזירותו רק שעדיין לא הביא קרבן אסור לשתות יין עד הבאת קרבן וקאמר דגבי תגלחת נמי כתיב כל ימי נדר נזרו ללמד שאף לגלח אסור עד הבאת קרבן: ה"ג כל ימי נדר נזרו נדרו תלוי בנזירותו פי' הז"ר שאם אמר הריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין או שאהא מטמא למתי' ה"ז נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל: המגלח כמתגלח· שהמגלח את הנזי' עובר בלאו וקאמ' בגמ' אמר קרא תער לא יעבור על ראשו קרי ביה לא יעבור הוא ולא יעביר לאחר: תלש· שער בסמוך לבשר אבל לא עקרו לגמרי וכגון שעקרו נראה: סיפסף· שתלש קצת כראש השער: ספר· העביר השער במספרי': ת"ל קדוש יהי' מ"מ · שלא יסירנו בשום דבר ויניחנו לגדל פרע: ה"ג ר' יונתן אומר בתער: אינו לוקה את הארבעי'· ופריך בגמ' והכתיב קדוש יהי' גדל פרע ומשני למימרא דאם גלח בתער קאי עלי' בעשה ול"ת פי' רש"י דקדוש יהי' משמע שלא יעבירנו בתער ולאו הבא מכלל עשה עשה: הריני נזיר סתם מגלח יום ל"א· דסתם נזירות ל' יומים שלימי' כעינן כר' מתנה בגמ' דילפי' לי' מקדוש יהי' יהי' בגימט' ל' וכ"ה בסמוך תס"ה מגלח יום ל"א ואם גלח יום ל' מנין שיצא: וכבר מלאו ימי נזירותו· דס"ל מקצת היום ככולו בכל התורה: או אפי'· בילקוט גרס עוד בבא א' וזהו תוארה

או

מבו'ותלמ"ו

נזיר ל"ד

שם

שם

שם י"ד

שם מ"ו

שם י"ד

שם מ"ד

שם ל"ט

שם ע"ו

יצא ת"ל עד מלאת הימים ועדיין לא מלאו] או אפילו אמר הריני נזיר מאה ימים אם גילח ביום שלשים ואחד יצא ת"ל עד מלאת הימים ועדיין לא מלאו ימי נזירותו׃ אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו * נזיר עולם מנין ת"ל כל ימי נזרו קדוש הוא להביא את נזיר עולם׃ קדוש יהי' * זו קדושת שער אתה אומר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף׃ כשהוא אומר קדוש הוא לה' הרי קדושת הגוף [אמור] הא מה ת"ל קדוש יהי' זו קדושת שער׃ קדוש יהיה למה נאמר לפי שהוא אומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד אין לי אלא המגלח כמצותו ששערו אסור ואוסר גלחוהו ליסטים מנין ת"ל קדוש יהיה מכל מקום׃ קדוש יהי' למה נאמר לפי שהוא אומר שער ראשו אין לי אלא * מי שיש לו שער שינהוג בו קדושת שער מי שאין לו שער מניין ת"ל קדוש יהי' מכל מקום ד"ר יאשי' ר' יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כי נזר אלהיו על ראשו בין שאין לו שער ובין שיש לו שער׃ הא מה ת"ל קדוש יהיה לענין שאמרנו׃ סתם נזירות שלשים יום שנאמר קדוש יהיה * יהיה בגימטריא שלשים יום׃ גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר °והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו * אף הנזיר במשמע ומה אני מקיים גדל פרע שער ראשו בשאר כל הנזירים חוץ מן המנוגע׃ או אע"פ מנוגע ומה אני מקיים יגלח את כל שערו בשאר כל המנוגעים חוץ מן הנזיר או אף הנזיר ת"ל וגלח אע"פ נזיר׃ גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר °והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהי' פרוע׃ פרוע יגדל פרע׃ אתה אומר פרוע יגדל פרע או אינו אלא פרוע כמשמעו הרי אתה דן נאמר כאן פרוע ונאמר להלן פרוע מה פרוע האמור להלן גידול שער אף פרוע האמור כאן גידול שער כל ימי [נדר] נזרו * לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן׃ או לא יהי' חייב אלא עד שישלים נזירותו הרי אתה דן הואיל ואסור ביין ובשכר ואסור בתגלחת אם למדתי * שעל היין שעשה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף תגלחת נעשה בה * ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ ועוד ק"ו מה היין * שאינו מותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן * תגלחת שסותרת אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ לא אם אמרת ביין * שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ תאמר בתגלחת * שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ הרי טומאה תוכיח * שהותרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן והיא תוכיח לתגלחת שאע"פ שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת בטומאה * שהיא מותרת את הכל לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בתגלחת שאינה מותרת את הכל לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר הנזירות כימים שבתוך הנזירות עד הבאת קרבן׃ לא זכיתי מן הדין ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי הנזיר שותה יין אלא מופנ' לדין להקיש ג"ש נאמר כאן נזיר ונא' להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שלפני נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור (להלן)[כאן] עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שלפני נזירות עד הבאת קרבן׃ גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר עד מלאת הימים שאם אמר הריני נזיר סתם קורא אני עליו עד מלאת הימים * שומע אני מיעוט ימים שנים ת"ל גדל פרע שער ראשו׃ כמה הוא גידול פרע אין פחות משלשים יום אבל מחדש ולמעלה אי חדש ויום אחד אי חדש ושני ימים׃ סליק פיסקא

שם ו'

כו כל

ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא׃ הרי הכתוב (משיאו) [נ"א מוציאו] מכלל תגלחת ובא לו ללמד על הטומאה׃ על נפש מת לא יבא

או אפי' אמר הריני נזיר שלשים ואחד ואם גלח ביום שלשים יצא ת"ל עד מלאת הימים ועדיין לא מלאו ימי נזירותו ואח"כ גרס בבא זו או אפי' אמר הריני נזיר מאה ימי' כו' ונראה שיש ט"ס בילקוט דמאי איריא שאמר הריני נזיר שלשי' וא' אם גלח ביום שלשי' שלא יצא הא אפי' אמר הריני נזיר שלשי' יום אם גלח ביום שלשי' נ"כ לא יצא כדאי' במשנה רפ"ג וטעמא דהואיל ופי' ל' ימים שלמי' קאמר לכן נ"ל שצ"ל הריני נזיר שלשי' יום כדאי' במשנה : ועדיין לא מלאו . כיון דפי' מאה ימי' צריך להשלים מאה ימים ונראה שיש לגרוס גם בספרי בבא זו כמו בילקוט דאל"כ קשה מאי מנין בבא זו. דמאה ימים לדלעיל מיני' דמיירי מסתם נזירות. אבל לפי גי' הילקוט א"ש דכיון דאם פי' ל' יום מגלח ליום ל"א. ה"נ ה"א אם פי' מאה יום אם גילח ביום ל"א יצא לז"ק דהכא עדיין לא מלאו ימי נזירותו : נזיר עולם מנין. שאם הכביד שערו מיקל בתער כ"פ ז"ר וק' לפי' מה ענין זה לדלעיל וע"ק איך נלמד זה מפסוק כל ימי נזרו קדוש הוא לנ"ע שאם הכביד שערו מקל בתער לכן נ"ל לפ' משום דקי"ל נ"ע מגלח מי"ב חדש לי"ב חודש דילפי' מאבשלום שהי' נ"ע וכתיב ויהי מקץ ימים אשר יגלח וכתיב בכתי ערי חומה ימים תהי' גאולתו מה להלן י"ב אף כאן י"ב חדש לז"ק אין לי אלא מי שיש הפסק לנזירותו שאם גלח בתוך זמנו לא יצא נ"ע מנין שאם גלח בתוך י"ב חדש שלא יצא ת"ל כל ימי נזרו וגו' וכל ריבוי' הוא להביא נ"ע : קדושת שער . שיהי' השער אסור בהנאה ופי' הרא"ם דמלת קדוש הוא תואר לשער שלו לא תואר לנזיר דאל"כ לא ה"ל לכתוב בין תער לא יעבור על ראשו ובין גדל פרע שער ראשו א"נ דאשער קאי ואע"פ שלא נזכר שער למעלה מ"מ הוא בכת מאמר תער לא יעבור על ראשו שפי' על שער ראשו כי כן דרך הכתוב לכתוב ראשו במקום שער ראשו וכו' ע"ש : קדושת הגוף . שלא לטמא למתים : ה"ג הרי קדושת הגוף אמור : קדוש יהי' למה נא' . אע"ג דיליף מיני' לקדושת שער כדלעיל מ"מ מלת יהי' מיותר לי' לכן יליף מיני' הני לימודי' ור' יונתן בסמוך פליג עלי' וס"ל דמלת יהי' לסתם נזירות אתא : ששערו אסיר בהנאה : ואוסר . אם ארג משער נזיר בבגד אסור כל הבגד ז"ר : מי שאין לו שער מנין . ס"ל כב"ה בגמ' דנזיר מתורע צריך להעביר תער על ראשו ואע"פ שאין לו שער בהעבר' תער בעלמא סגי : כי נזר אלהיו על ראשו . מדכתיב על ראשו סתם ולא כתיב שער ראשו משמע בין שיש לו שער בין אין לו שער ולפי מ"ש לעיל בשם הרא"ם שדרך הכתוב לכתוב ראשו במקום שער ראשו לא ידעתי איך נלמד זה מעל ראשו : לענין שאמרנו. ר"ל כדמפרש בסמוך לענין סתם נזירות : גדל פרע כו' למה נאמר . פי' דהרי כבר נאמ' תער לא יעבור על ראשו וה"ל לעבור עליו בעשה ול"ת וי"א דהרי כבר נא' קדוש יהי' והוי עשה כדלעיל : ביום השביעי יגלח. במצורע כתיב : אף הנזיר במשמע . שאפי' אם המצורע הוא נזיר אפ"ה מצוה לגלח שערו והקשה ז"ר וז"ל קשה דהא בפ' מצורע יליף מראשו וכ"ה בגמ' וי"ל דוגלח קאי על ראשו ועל זקנו לומר אפי' נזיר יגלח עכ"ל : אע"פ מנוגע אפ"ה אם הוא . נזיר לא . יגלח : גדל פרע שער ראשו למה נא'. פי' השתא חוזר לתחילת הענין שהקשה לעיל גדל פרע למה נא' וה"פ בשלמא אי אמרינן מצורע נזיר אינו מגלח ה"א דגדל פרע אתי ללמד על מצור' נזיר שיגדל פרע ולא יגלח אבל השתא דילפי' מוגלח דמצורע נזיר

מגלא א"כ גדל פרע למה נא' וכ"פ הז"ר : פרוע כמשמעו. שיהי' בגילוי ראש כמו ופרע ראש האשה דגבי סוטה ז"ר : נא' כאן. גבי מצורע : ונא' להלן. גבי נזיר גדל פרע יהוא מופנה לג"ש ללמוד ממנו למצורע שיהא בגידול שער: ה"ג כל ימי נדר נזרו והוא הפסוק שהתחיל בו פיסקא זו דמיירי בתגלחת : ימים של אחר נזירותו. פירשתי לעיל פיסקא כ"ד : אם למדתי על היין. מפסוק כל ימי נזרו לעיל סוף פיסק' כ"ד : ה"ג מהיין שאינו סותר. פי' שאם עבר ושתה יין בתוך ימי נזירות אינו סותר ימים הראשונים אלא משלים עליהם ימי נזירותו דילפי' מקרא והימים הראשונים יפלו כי טמא ראש נזרו טומאה סותרת ואין היין סותר גמ' : תגלחת . שסותרת אם גלח בתוך ימי נזירותו סותר שלשים יום דאין גידול שער פחות משלשים יום : יין שלא הותר מכללו . כדיליף לעיל פיסקא כ"ב לאסור יין מצוה כיין רשות : תאמ' בתגלח' שהותר מכלל'. בתגלחת מצוה כגון במצורע כדלעיל : שהותרה מכללה . כדיליף לקמן פיסקא כ"ה שמותר לטמא למת מצוה : ימים של אחר נזירות כו' לקמן פיסקא ל"א : ה"ג בטומאה שהיא סותרת את הכל פי' אם אמר הריני נזיר מאה יום ונטמא יום מלאת סותר את הכל ומונ' מחדש מאה יום דכתיב והימים הראשונים יפלו וע"ל פיסק' ל"א : ה"ג תאמר בתגלחת שאינה סותרת את הכל שאם גלח בתוך ימי נזירותו אינו סותר אלא שלשים דמשמעי' מקרא כי טמא ראש נזרו טומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותרת את הכל : לא זכיתי מן הדין. פי' מאחר שאינו יכול ללמוד לא במה מצינו ולא מק"ו להכי איצטרי' גזירה שוה : נא' כאן נזיר . פי' קרא שהתחיל בו לעיל והוא כל ימי נדר נזרו דכתיב גבי תגלחת וילפי' ג"ש מנזיר דכתיב גבי יין ואע"ג דהתם כתיב נזיר והכא כתיב נזרו מ"מ ילפי' תיני' דהא תנא דבי ר' ישמעאל זו היא שיבה זו היא ביאה כ"פ הז"ר והשיג על ב"א ע"ש : ונא' להלן. גבי יין ואחר ישתה הנזיר יין : ה"ג אף נזיר האמור כאן עשה כו' פי' גבי תגלחת : מיעוט ימים שנים . ויהי' סתם נזירות ב' ימים : ת"ל גדל פרע כו' . נראה דסמיך אקדוש יהי' בגי' שלשים : אבל מחדש ולמעלה כו' . לא מצאתי בשום מפורש פי' למאמר זה כי הוא משולל הבנה מאד ונלע"ד לפרש ע"פ דאי' במשנה דף ז' ע"א הריני נזיר ויום אחד כו' ה"ז נזיר שתים [פירש"י כיון שאמר הריני נזיר קבל עליו נזירות אחת וכי אמר תו ויום אחד הרי יש כאן נזירות אחרת דאין נזירות פחות מל' יום] הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת ה"ז נזיר שלשים וא' יום שאין נוזרים לשעות [שאין נזירות לשעות שנא' ימי נזרו והרי הוא כאלו אמר שלשים וא' יום ולא אמרי' דשעה א' דאמר הוי נזירות בפני עצמה הואיל ויש לצרפה עם מנין שלשים שהזכיר תחילה הרע"ב] והתוס' כתבו וה"ה אם אמ' הריני נזיר שלשי' ויום א' לא הוי נזיר אלא ל"א יום כו' ע"ש ועפ"ז נ"ל לפרש גם ברייתא זו מכיון דקאמר שאם אמר הריני נזיר סתם אין פחות מל' יום הדר קאמר אבל מחדש ולמעלה אי חדש ויום א' כו' . ר"ל בין אם אמר הריני נזיר חדש ויום אחד אי חדש ושני ימים . פי' בין אם אמר הריני נזיר חדש ושני ימים ה"ז נזיר כמנין שאמר הואיל וראוי לצרפו למנין חדש שאמר בתחילה כנ"ל :

כו כל ימי הזירו לה' : ה"ג הרי הכתוב מוציאו וכ"ה לעיל פיסק' כ"ה בזה הלשון : ללמד על הטומא'. פי' כמו בתגלחת כל זמן שלא הביא קרבן

יבא *שומע אני נפשות בהמה במשמע ת"ל לאביו ולאמו [נ"א ת"ל על נפש מת לא יבא] במה עניין מדבר בנפשות אדם• ר' ישמעאל אומר אינו צריך שכבר נאמר לא יבא בנפשות המטמא בביאה הכתוב מדבר אילו הם אילו נפש אדם• ומה ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה *הא עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל וכהן גדול בל יטמא לקרוביו ונזיר בל יטמא לקרובים אם למדתי (לקרובים) לכהן גדול שמטמא למת מצוה אף נזיר מטמא למת מצוה• ועוד קל וחומר מה כה"ג שקדושתו קדושת עולם הרי הוא מטמא למת מצוה נזיר שקדושתו קדושת שעה אינו דין שיטמא למת מצוה לא אם אמרת לכה"ג שאינו מביא קרבן על טומאתו לפיכך מטמא למת מצוה תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו שלא יטמא למת מצוה ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה• או לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא לשאר מתים• אמרת ק"ו ומה כהן הדיוט שמטמא הוא לקרובים אין מטמא לשאר מתים• נזיר שאין מטמא לקרובים• אינו דין שלא יטמא לשאר מתים הא מה ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה *הא עד שלא יאמר יש לי בדין נאמר כלל בכה"ג ונאמר כלל בנזיר מה כלל האמור בכה"ג בל יטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר בל יטמא לקרובים• אתה דן מכה"ג ואני אדון מכהן הדיוט נאמר כלל בכהן הדיוט ונאמר כלל בנזיר מה כלל האמור בכהן הדיוט הרי הוא מטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר הרי הוא מטמא לקרובים• אתה דן מכהן הדיוט ואני אדון מכה"ג ת"ל לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם אם היה כה"ג [נ"א כהן הדיוט] לאביו ולאמו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה• אם הלך לשחוט את פסחו [נ"א אם היה כהן גדול] לאחיו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה• אם היה כהן הדיוט [נ"א אם היה הולך לשחוט את פסחו] לאחותו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה• אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטנים ניזורים• לא יטמא להם במותם *במותם אינו מטמא אבל מטמא הוא בניגעם ובזיבתם• אין לי אלא בנזיר *בכה"ג מניין ת"ל לאמו בכה"ג שלא הייתי צריך שכבר ק"ו הוא• ומה אם במקום שכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו אין כה"ג מטמא לאביו מקום שאין כהן הדיוט מטמא לאחיו מאמו• דין הוא שלא יהא כה"ג מטמא לאמו אם זכיתי מן הדין מה ת"ל לאמו בכה"ג מופנ' להקיש ולדון ג"ש נאמ' כאן אמו ונאמר להלן אמו מה אמו האמור להלן מטמא בניגען ובזיבתם• אף אמו האמור כאן מטמא בניגען ובזיבתם• לא יטמא להם במותם במותם אין מטמא אבל עומד הוא בהספד ובשורה• כי נזר אלהיו על ראשו *בין שיש לו שער בין שאין לו שער דברי רבי נתן: סליק פיסקא

כז כל ימי נזרו קדוש הוא לה' למה נאמר לפי שהוא אומר עד מלאת הימים אין לי אלא שיש לו פסק לנזירותו *נזיר עולם מניין ת"ל כל ימי נזרו להביא נזיר עולם קדוש הוא לה' *זו קדושת הגוף אתה אומר זו קדושת הגוף או אינו אלא קדושת שער כשהוא אומר קדוש יהיה הרי קדושת שער (תמורה) [אמורה] הא מה ת"ל קדוש הוא לה' זו קדושת הגוף: סליק פיסקא

כח וכי

קרבן אע"פ שהשלים נזירותו אסור בתגלחת אף בטומאה כן כל זמן שלא הביא קרבן אע"פ שהשלים נזירותו אסור לטמא למתים: נפשות בהמה. אי לא כתיב מת אלא נפש ה"א דגם לנבלת בהמה לא יטמא דבהמה נ"כ קרוי' נפש כענין שנא' ומכה נפש בהמה גמרא: לאביו ולאמו במה ענין מדבר כו' תימא א"כ איך יליף לקמן בסמוך ולאביו ולאמו אבל מטמא הוא למת מצוה הא איצטריך למיעוטא לנפש בהמה והי' נ"ל לפרש דבאמת מה דממעט לקמן מלאביו ולאמו מת מצוה הוא אליבא דר' ישמעאל דממעט בהמה מלא יבא וא"כ אייתר לי' לאביו ולאמו למת מצוה אבל לת"ק קשה ובגמ' אי' בדברי ת"ק ת"ל על נפש מת לא יבא בנפ' אדם הכתוב מדבר פירש"י שלא מצינו שנקרא נפש מת אלא אדם לבד והתוס' הוסיפו לפ' דבהמה לא איקרי מת דאע"ג דכתיב והמת יהי' לו מת באמת איקרי נפש מת לא איקרי ע"כ וכיון שכן אף לת"ק אביו ואמו מיותר למ"מ אבל לת"ק דהכא לא ידעתי לכוון אליבי' המדרש לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למ"מ וצ"ע ואפשר דמלאביו ממעט נפש בהמה ומלאמו ממעט מת מצוה ועיין לקמן בסמוך מענין זה בד"ה אם הי' כה"ג: אינו צריך למעט בהמה מלאביו: ה"ג בגמ' לא יבא בנפשות המטמאות בביאה הכתוב מדבר פי' שמטמאות באהל ואלו נבילה לא מטמא באהל: ומה ת"ל לאביו כו'. כיון דעל נפשות מת מדבר באדם ומשמע בין קרובים בין רחוקים למה חזר הכתוב ואמר לאביו ולאמו: הא עד שלא יאמר. שנזיר מטמא למ"מ יש לי בדין ללמוד מכה"ג: ה"ג אם למדתי לכה"ג ומלת לקרובי' נמחק: כה"ג מטמא למ"מ. דכתיב גבי' לאביו ודרשי' לאביו הוא דלא יטמא אבל מטמא למ"מ: אבל מטמא הוא לשאר מתים. רחוקים וטעמא איכא למימר דשמא אקרובים אזהרי' רחמנא מפני שמיצר עליהם וזהו זילותא דנזיר דאיקרי קדוש אבל רחוקים שאינו נעצב עליהם לא אזהרי' רחמנא תום': הא עד שלא יאמר יש לי בדין. פי' דע"כ לאביו ולאמו מייתר למעוטי מ"מ דלגופי' שלא יטמא לקרובים לא איצטריך שיש לי בדין ללמוד מכה"ג: כלל בכה"ג. על כל נפש מת לא יבא: כלל בנזיר. על נפש מת לא יבוא: מה כלל האמור בכה"ג כו'. אף כלל האמור בנזיר בל יטמא לקרובי' וא"ת מה לכה"ג שקדושתו קדושת עולם תאמר בנזיר י"ל דה"ק לאו דילפי' מכ"ג. אלא דילפי' דמשמעות פי' הכתיב על נפש מת לא יבא דכתיב גבי נזיר איירי בקרובים כמו בכ"ג. דע"כ מוכרח לומר פי' הכתוב נמי בקרובים שהרי כתיב לאביו ולאמו לא יטמא א"כ ה"ה נמי גבי נזיר וא"כ לאביו ולאמו דגבי נזיר מיותר לדרשא דמ"מ: הרי הוא מטמא לקרובים. וא"כ איצטריך לאביו ולאמו לגופא ומנ"ל דמותר לטמא למ"מ: אתה דן מכהן הדיוט ואני אדון מכה"ג. פי' דלקולא ולחומרא להיתרא מקשינן וא"כ כיון דילפי' מכה"ג שאינו מטמא לקרבי' מה ת"ל לאביו ולאמו א"ו למעוטי מ"מ: אם הי' כה"ג כו'. אם הלך לשחוט את פסחו כו' ואם הי' ככהן הדיוט כו' תימא כיון דיליף מלאביו ואמו שאם הי' כה"ג מטמא למ"מ מאילא וכ"ש שאם הי' כהן הדיוט שמטמא למ"מ וא"כ לאחותו למה לי ועוד דעפי מסתבר לומר שכהן הדיוט ונזיר יטמא למ"מ מכה"ג ונזיר וא"כ מתחילה ה"ל ללמוד מלאביו דנזי' לחוד מטמא למ"מ וא"כ מלאמו כהן הדיוט ונזיר וא"כ מלאחיו כה"ג ונזיר אע"פ שקדושתו חמורה אפ"ה מטמא למ"מ וא"כ מלאחותו שאם היה הולך לשחוט את פסחו שניתוסף בו עוד דבר אחד המעכבו מלטמא אפ"ה מטמא למת מצוה וכן העתיק רש"י בברכות דף כ' ע"ב ברייתא זו דספרי וכ"ה להדי' בברייתא דזבחים ובנזיר ע"ש אלא שהגי' מהופכת דבנזיר שם גרסי' ר"ע אומר נפשות אלו הרחוקים את אלו הקרובים ובזבחים גרסי' להיפך נפש אלו הקרובי' את אלו הרחוקים וע"ש בר"ש ועיין בתוס' שם בנזיר ד"ה ר"ע שכ' וז"ל ופשטא הוא דאיקמי קרא קמא ברחוקים ומת הכתוב אחרי כן מיותר לאסרו אף בקרובים דס"ל לר"ע דאפי' לא כתיב את בנפש ליכא למיעטי לאוקמי בבהמה אי משום דרשא דלא יבא דמטמא באהל משמע אי משום דאע"ג דאיקרי נפש בהמה נפש כתמא לא איקרי ועוד דלא מצינו בהמה מוזכרת גבי טומאה רק בלשון נבלה עכ"ל והנה מ"ש התוס' דס"ל לר"ע דאפי' אי לא כתיב כו' אי משום דרשה דלא יבא כו' זה התירץ אינו שלם. יפה נכאן דת"ק דהכא ודאי לא ס"ל הך סברא דלא יבא דא"כ מאי פליג עם ר' ישמעאל

נזיר מ"ח וגם לא סברא ב' של תוס' הנ"ל דא"כ לא הוי צריך למעוטי נפש בהמה מלאביו ולאמו וא"כ הדק"ל מה שהקשיתי מכיון דאיצטרי' לאביו ולאמו למעוטי בהמה מנ"ל למעוטי מ"מ וא"ל כתירוצי הנ"ל דמלאביו ממעטי' בהמה ומלאמו ממעטי' מ"מ וא"כ לאמו צריך לאורויי אנזיר לחוד שמטמא למ"מ ולאחיו אכהן הדיוט

שם ונזיר ולאחותו אכ"ג ונזיר וא"כ הולך לשחו' את פסחו מנ"ל וצ"ע מיהו ברייתא דהכא בסיפא אפשר לכוין עם הגמ' רק צריך להגיה דמתחילה צ"ל אם הי' כהן הדיוט לאביו ולאמו לא יטמא כו' וא"כ אם הי' כה"ג לאחיו אינו מטמא אבל מטמ' למת מצ' וא"כ אם הי' הולך לשחוט את פסחו לאחותו אינו מטמ' אבל מטמא למ"מ כנ"ל והוא כמו שהעתיק רש"י בברכות שזכרתי ואפשר דגם ברישא יש להגיה דצ"ל ת"ל על נפש מת לא יבא ט' כדאי' בגמ' שם ואז הוא הברייתא מכוונת עם דברי ר"ע בברייתא דנזיר ואע"פ שבברייתא דנזיר בדברי ר"ע דריש מלאביו ולאמו לאביו ולאמו אינו מטמ' אבל מטמא למ"מ ומלאחיו אכה"ג ונזי' ובזבחי' דרשינ' מלאביו אנזיר לחוד שמטמ' למ"מ ומלאמו אכהן הדיוט ונזיר ומלאחיו אכה"ג ונזיר י"ל דאף בנזיר בברייתא הכוונה כן הוא

שם דמלאביו ממעטי' נזיר לחוד' ומלאמו כהן

זבחים ק' הדיוט ונזיר דאל"כ מ"נל למידרש מלאחיו אכ"ג ונזיר דלמ' לא אתי אלא למעט כהן הדיוט ונזיר א"נ כדפרישת והגמ' נקטה הברייתא בקיצור וברש"י בברכו' ובסנה' משמע שהי' נוסחת הספרי כמו שהגהתי ע"ש ודוק: שאין הקטנים ניזורים. כ' ז"ר וז"ל ותימא מה בכך מ"מ לכתיב לבנו ולבתו להשמעי' דאיכא דגדול נדר בנזיר אסור לטמא לבנו ולבתו ועי"ק דמעיקרא קשי' לי' כיון דכתיב על נפש מת לא יבא למ"לי למיכתב לאביו ולאמו ותשני כדלעיל

[illegible] והדר פריך דלכתו' ג"כ לבנו ולבתו וע"ק דהא ילפי' לעיל איש כי יפליא להוציא הקטן לכן נ"ל דה"פ כיון דהכא כתיב על נפש מת לא יבוא: לא איצטרי' למכתב לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו אלא למידרש ד' דרשות כדלעיל א"כ קשה ה"ל למיכתב הני ד' דכתיבי גבי כהן לאביו ולאמו ולבנו ולבתו והוו דרשי' ג"כ ד' דרשות הללו ומשני שאף הקטני' ניזורי' וכנ"ל פי'

נזיר מ"ג ע שאביו מצי להדיר בנו בנזיר וכן מופלא

שם מ"א סמוך לאיש מצי להדיר עצמו בנזיר ואותן אין להם בני' שאין הקטן מוליד לכן ניחא לי' לקרא לכתוב לאחיו ולאחותו דשייך אף בקטני' וא"ת הא גבי טומאת כהן דאף הגדולי' מוזהרי' על הקטני' ואפ"ה כתיב לבנו ולבתו וי"ל דהתם איצטריך למכתב לגופא דגדול לא יטמ' לבנו ולבתו משא"כ כהן דלא נכתב אלא לדרשא עכ"ל ול"נ שא"צ להגיה וה"פ אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטני' נוזרי' והכתיב לא פרט אלא קרובי' שאם הוא נזיר אינו מטמא להם וכן אם הם נוזרי' אינם מטמאין לו אבל בנו ובתו שאין הקטני'

שם מ"ז ניזורי' אע"פ שאם הוא נזיר אינו מטמא להם מ"מ לא משכח' שיהי' הם נזירי' ולא יטמאו לו משא"כ גבי כהנים שפי' כתיב לבנו ולבתו דאמור ואמרת להזהיר גדולי' על הקטני' כנ"ל: אבל מטמא הוא בנגעם ובזיבת'. ואינו עובר על מגעם משום לא יטמא: ק"ו הוא.

שם ד' שאינו מטמא לאמו: לאחיו מאביו.

שם דכתיב לאחיו וגמר אחוה אחוה מבני

קידושין כ' יעקב הרי עדיפא משפחת אב ממשפחת אם לגבי כהן הדיוט: ונאמר להלן. גבי נזיר וילפי' ג"ש כ"ג מנזיר: ובשורה. שהיו עושים שורות שורות סביב האבל.

לנאמן בשובו מן הקבר: בין שאין לו שער. פי' לעיל פיס' כ"ה:

כז כל ימי נזרו: כל הפיסקא זו פירשתי לעיל פיסק' כ"ה: ה"ג אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו וכ"ה בילקוט: ה"ג הרי קדושת שער אמורה ועיין פי' לעיל פיסקא כ"ה:

כח וכי

כח וכי

ימות מת עליו בפתע פתאום *להוציא את הספק· שהיה בדין ומה אם במקום *שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כודאי כאן שעשה אונס כרצון אינו דין שנעשה ספק כודאי ת"ל וכי ימות מת עליו להוציא את הספק בפתע פתאום *להביא את האונס שהיה בדין ומה אם במקום שעשה ספק כודאי לא עשה אונס כרצון כאן שלא עשה ספק כודאי אינו דין שלא נעשה אונס כרצון ת"ל בפתע להביא את האונס· פתאום להביא את השוגג והדין נותן ומה אם במקום שלא חייב את המזיד חייב את השוגג כאן שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את השוגג ומניין שחייב את המזיד אמרת קל וחומר *ומה שבועת הפקדון שלא חייב את השוגג חייב את המזיד כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה תאמר כאן שלוקה הואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש דברי' יאשי' ר' יונתן אומר *בפתע זה שוגג פתאום זה אונס· וטמא ראש נזרו *במי שהי' טהור ונטמא הכתוב מדבר הרי זה חייב בעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור את שנזר בבית הקברות שהיה בדין [מה] מי שהיה טהור ונטמא הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן· מי שהיה טמא מתחלתו אינו דין שיהיה חייב בעברת שער ובהבאת קרבן ת"ל וטמא ראש נזרו במי שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר הרי זה חייב בעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור את שניזור בקבר· וגלח ראשו ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו שהיה בדין הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן ונזיר מגלח ומביא קרבן אם למדתי למצורע שמגלח כל שערו אף נזיר יגלח כל שערו לא אם אמרת במצורע שמגלח תגלחת שנייה לפיכך יגלח כל שערו תאמר בנזיר שאין מגלח תגלחת שניי' לפיכך לא יגלח כל שערו לוים יוכיחו שאין מגלחין תגלחת שניי' ומגלחים כל שערן והם יוכיחו לנזיר אע"פ שאין מגלח תגלחת שניי' יגלח את כל שערו ת"ל וגלח ראשו ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו· ביום טהרתו ביום הזייתו *בשביעי אתה אומר ביום הזייתו בשביעי או בשמיני ת"ל בשביעי אי בשביעי אע"פ שלא הזה ת"ל ביום טהרתו ביום הזייתו בשביעי· אין לי אלא שביעי *שמיני תשיעי ועשירי מניין ת"ל יגלחנו· יגלחנו אין לי אלא ביום בלילה מניין ת"ל יגלחנו· אין לי אלא תגלחת טומאה תגלחת טהרה מניין ת"ל יגלחנו· מיכאן אמרו תגלחת טומאה כיצד מגלח ואח"כ מביא ואם הביא ואח"כ גלח לא יצא : סליק פיסקא

כט וביום

השמיני להוציא את השביעי· אתה אומר להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי· אמרת ק"ו הוא אם הסמוך לאסור מותר הסמוך למותר אינו דין שיהי' מותר· והרי זמן אכילת פסח יוכיח שסמוך לאסור מותר והסמוך למותר אסור· אף אתה אל תתמה על זה שאע"פ שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר יהיה אסור· לא זכינו אדוננו מן הקריבים· קבע זמן לקריבים וקבע זמן למקריבים מה זמן שנאמר לקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה· אף זמן שנאמר במקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה ועוד ק"ו ומה זמן שנאמר בקריבים שריבה הכתוב את הפסולים· הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה· זמן שנאמר במקריבים

כח וכי ימות: להוציא את הספק. במשנה אי' נזיר שגלח ונודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר (פיר"שי נזיר שגלח שהביא קרבנותיו וגלח עליהן ואח"כ נודע לו שנטמ' בימי נזירותו אם טומאה ידועה שאפשר שהיתה ידוע' כגון שאינה קבר התהום סותר וחוזר ומונה נזירו' אחרת) אם טומאת התהום אינו סותר [אם נודע לו שבמקום שעבר היתה טומאת התהום והיא טומאה שאין אחר מכירה אפי' בסוף העולם אע"פ שודאי טמא הי' אינו סותר] וקאמר בגמ' מנה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא וכי ימות מת עליו עליו כמחוורת לו [כברורה לו כגון טומאה ידועה סותר אבל בטומא' התהום שאינו מחוורת ולא הכיר בה א' בסוף העולם אינו סותר] ע"כ והשתא ה"פ וכי ימות מת עליו. עליו דייק' דוקא כמחוור' לו הוא דסות' להוציא את הספק דהיינו טומאת התהום אינו סותר: במקום שלא עשה אונס כרצון. פי' גבי סוטה שאם נאנסה מותרת לבעלה כדלעיל פיסקא ז': עשה ספק כודאי. דספק סוט' אסור' לבעלה עד שתיבדק כדלעיל פיסקא ז' כאן שעשה אונס כרצון שאפי' נטמא באונס סותר כדלקמן בסמוך: במקום שעשה ספק כודאי - גבי סוטה: והדין נותן. שהשוגג יהא חייב א"כ ל"ל קר' להביא את השוגג: במקום שלא חייב את המזיד. כגון אם אכל חלב במזיד שאינו חייב להבי' קרבן דכתיב נפש כי תחטא בשגגה דוקא ז"ר: מה שבועת הפקדון. בילקוט גרס שבועת העדות וכן העתיקו התוס' ברייתא זו דספרי בפ' שבועת הפקדון בד"ה מאי אינו לוקה ע"ש אבל כתבו מדגרסי' שם בגמ' שבועת הפקדון אית למיגרס גם בספרי שבוע' הפקדון וכן הביאו בשם ר"ת אבל נוסח' הספרי שהי' לפני רש"י ותוס' הי' שבועת העדות וספיר כ' בז"ר דמש"ה כ' רש"י שם בגמ' לא ידענא היכא קאי משום דבספרי כתוב שבועת העדות ובגמ' כתוב שבועת הפקדון לכן כ' ר"שי לא ידענא היכא קאי ומ"ש בספרי שלפנינו שבועת הפקדון בע"כ לומ' שהמדפי' הגיה כן ע"פ התוס' והז"ר הסכים לגירס' שבועת העדות ופי' לפי דרכו ע"ש באריכו' ואני בעניי איני כדאי לבבם הספרי שלפנינו בפרט שהיא גי' ר"ת ותוס' לכן אפרש אותה לפי דרכם. שבועת הפקדון שלא חייב את השוגג היינו שגגה גרידתא שאינו יודע כלל אם יש אצלו פקדון שסכח וסבור ליסב' באמת דאנוס הוא דאלו יודע ש"יש אצלו פקדון רק ששגג בקרבן הא אי' במשנה להדי' דחייב וכן אם הזיד בפקדון וגם בקרבן חייב כדאי' בגמ' שם דלא נא' בה ונעלם אלא ע"כ בשגגה גרידא מיירי הכא דפטור משום דהוי אונס: כאן שחייב את השוגג. תימא דהיכא ידעי' כאן שחייב את השוגג דהא השתא נקטי' דלא ילפי' מפתאו' זה שוגג אלא מק"ו ילפי' ממזיד והדר יליף מזיד גופא משוגג: שוב מצאתי קושי' זו שהק' אותה הגאון מהר"י אבן לב הביא שם המהר"שא וז"ל יש לתמוה דאם שוגג למדין ממזיד היכי מהדרי ללמו' מזיד משוגג ותי' המה"רשא דספיר אנו למדין שוגג ממזיד היינו שגגת קרבן עם זדון העבירה ומזיד גופא למדין משוגג היינו משוגג גרידא דהיינו אונס עכ"ל נמצא ספיר קאמר כאן שחייב את השוגג היינו שוגג גרידא שלא הי' יודע כלל שיש שם מת ונטמא או שסבור חי הוא אפ"ה חייב אע"ג דהוי אנוס דמרבי' לי' מבפתע : שאינו לוקה· דלאו הניתן להשבון אין לוקין עליו: ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש· משמע בכל ענין שחטא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון כ"א וק' דא"כ בפתע פתאום ל"ל לכן נ"ל דה"פ וכפר עליו מאשר חט' וחטא היינו שוגג א"כ פתאום ל"ל אלא פתאו' זה מזיד כדאי' בכריתות עכ"ל ז"ר *ואני בער ולא אדע ולא אבין את דבריו דאמר דכתיב פתאו' על המזיד ל"ל אשר חטא על השוגג והא ספיר יליף ק"ו ממזיד כדלעיל והיינו שגגת קרבן עם זדון העבירה תמזיד גמור ואף דמזיד גמור משגגה גרידת' משבועת הפקדון ליכא למילף משום הפירכ' דמלקות אבל מכיון דילפי' מפתאו' זה מזיד גמור להדרי הז"ר שוב איכא למילף שגגת קרבן עם זדון העבירה בק"ו דלעיל ואפ"כ אשר חטא ל"ל ות"ל דאי לא הוי כתיב אשר חטא טפי הוי מסתבר לאוקמי פתאום אשוגג ז"א דקשה לכתוב רחמנא בהדי' מזיד דוגמא לדבר גבי תושב ושכיר בקידושין דף ד' ע"ש ברש"י וכה"ג כתבתי לעיל פיסקא א' ע"ש. וראיתי במהרש"א שפי' וז"ל וע"כ אני אומר דהאי ק"ו דברישא קאי גבי שוגג ואיצטריך קרא בסיפא וכפר עליו מאשר חטא לנזיד ושוב למדין שוגג מק"ו דמזיד וה"ק ברישא פתאום זה שוגג ובלא קרא נמי הדין ומה במקום כו' עכ"ל ודבריו אלו דחוקי' חדא מכיון דיליף מקרא ל"ל לאתויי מק"ו וע"ק מ"ש ואיצטריך קרא בסיפא כו' למזיד דהא חטא היינו שוגג. לכן נ"ל כמ"ש מהרש"ל וז"ל לאו דוקא מוכפר יליף אלא מפתאום רק שמביא האי קרא מדכתי' בי' קרבן ואפתאום קא סמיך עכ"ל והלימוד דפתאו' ומאשר חטא חד לימוד' הוא ובאמת לשוגג לא איצטריך דהא איכא ק"ו רק למזיד דמיפרך ק"ו לכך ילפינן מפתאו'. זה מזיד והדר ילפי' שוגג בק"ו ממזיד ומה שהבי' פסוק דוכפר משום דכתיב בי' קרבן. ובלא ספק שזהו כוונת מהרש"ל ובאנס השיג עליו המה"רשא שם ע"ש ומה שחזר מדבריו דבתחילה קאמר פתאום זה שוגג והדר קאמר דקאי אמזיד אין זה קושי' דתקודם דאתי' לי' שוגג מק"ו הוי בעי למילף מקרא אבל אחר דמצי ללמוד שוגג בק"ו ומזיד ליכא למילף בק"ו תנהו ענין אמזיד כדאי' בכריתות פתאו' זה מזיד דכתי' פתאום עברו ונענשו פירש"י דאין עונש אלא על המזי' ככ"ל נכון בס"ד: בפתע זה שוגג. שם בגמ' מביא ראי' וכה"א ואם בפתע בלא איבה הדפו: פתאום זה אונס· וכה"א ויאמר ה' פתאום אל משה פיר"שי ובע"כ יצאו שלשתן ע"פ הדבור: בטהור שנטמא כו'. פי' שהתחיל למנות נזירות בטהרה ואח"כ נטמא ה"ז חייב בהעבר' שער כו' ולפטור כו'. שאין טעון העבר' שער ולא קרבן: מי שהי' טהור ונטמא. שטומאתו מזקיקתו לכך כ"ש היכ' דנטמא מתחילתו שמזקיקתו טומאתו לכך: ת"ל וטמא ראש נזרו. דהוא מיותר דמצי למכתב וכי ימות מת עליו בפתע פתאו' וגלח ראשו א"ו למעוטי נזי' בבית הקברו' אתא: למצורע שמגלח כל שערו· דכתיב בקרא בהדי' ואת כל שערו יגלח: תגלחת שניי'· שמגלח שני פעמים: לוים יוכיחו שהוצרכו לתגלחת· כדכתיב בפ' בהעלותך והעבירו תער על כל בשרם: ביום הזייתו בשביעי· פי' התגלחת יהי' בז' שהוא יום טהרתו להזאה שניי' וקור' אותו ביום טהרתו אע"פ שלא נטהר לגמרי כל עוד שלא הביא כפרתו מפני שיום הזייתו הוא קלת טהרתו הרא"ם: או בשמיני· ונקר' יום טהרתו על שם הבאת קרבנותיו שמטהרו ליכנס למקדש: ת"ל ביום טהרתו· והא"כ ביום השביעי יגלחנו שמתחיל' מזין עליו הזאה שניי' ואח"כ מגלח: שמיני כו' מניין· פי' שאם לא גילח בז' לאיזה סבה שיוכל לגלח בח' ובט' כו' ת"ל יגלחנו שהוא מיותר דכבר כתיב וגלח את ראשו אלא לרבוי': בלילה מניין - אע"ג דכתיב ביום השביעי מנין שיכול לגלח בלילה : תגלחת טהרה מנין· שיהי' כשר בלילה וכ' ז"ר אע"פ שצריך לשלח תחת הדוד הא שלמים נאכלין בלילה: מכאן אמרו· כיון שצריך לגלח בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני ילפי' שאם הביא ואח"כ גלח לא יצא :

כט וביום השמיני : להוציא את השביעי· שאינו ראשי להביא קרבנותיו בשביעי: אם הסמוך לאסור שמיני שהוא סמוך לז' ימים של טומאה שהוא אסור להביא בהם קרבן אפ"ה מותר בשמיני להביא קרבן: הסמוך למותר· היינו תשיעי שהוא סמוך לשמיני שהוא מותר לא כ"ש ז"ר : אכילת פסח יוכיח· שבע"פ אסור לאכלו דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל מבעוד יום ובליל' שהוא סמוך לאיסור מותר לאכלו וביום ט"ו שהוא סמוך למותר אינו נאכל ז"ר: לא זכינו אדוננו. פי' אם לא זכינו ללמוד מק"ו זה אלמדנו במה תנינו מן הקריבים היינו מן הקרבנות: קבע זמן לקריבי'. שנא' שבעת ימי' יהי' תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן: קבע זמן למקריבי'. גבי נזיר טמא שנא' וביום השמיני יביא ז"ר: שריבה הכתו' את הפסולי'. דרובע ונרבע מוקצה ונעבד פסולין בבהמה ז"ר :

שאינו

קידושין ס"ג
פסחים כ"ח
סוטה כ"ח
כריתות ט'
שבועות ל"ז
כריתות ט'
נזיר י"ח
שם מ"ד
שם

במקריבים שמיעט הכתוב את הפסולין אינו דין שנכשיר בו משמיני והלאה· לא אם אמרת בזמן שנא' בקריבים שנוהג בכל הקרבנות לפיכך הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה· תאמר במקריבים שאינו נוהג בכל הקרבנות לפיכך לא הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה· לא זכיתי מן הדין ת"ל שמיני נאמ' כאן שמיני ונאמר להלן ° שמיני מה שמיני האמור להלן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה · אף שמיני האמור כאן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה· שתי תורים או שני בני יונה *מיכן אמרו אין מביאין תורין כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים · אל הכהן אל פתח אהל מועד· מלמד שיהא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד : סליק פיסקא

ל ועשה

הכהן אחד לחטאת· שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה · אין לי *לא הפרשה בכהן הפרשה בבעלים מנין· אמרת ק"ו הוא אם מי שאין רשאי בהקדשתו רשאי בהפרשתו · מי שרשאי בקדושתו אינו דין שיהא רשאי בהפרשתו· וכן הוא אומר ביולדת ° ולקחה שתי תורים או שני בני יונה· נמצינו למדין הפרשה בכהן והפרשה בבעלים· נמצינו למדין *קן סתומה וקן מפורשה · וכפר עליו מאשר חטא על הנפש *וכי על איזה נפש חטא בה שצריך כפרה על שציער נפשו מן היין· והלא דברים ק"ו ומה אם המצער נפשו מן היין צריך כפרה קל וחומר המצער נפשו (על כל)[מכל] דבר· ר' ישמעאל אומר בנזיר טמא הכתוב מדבר שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש· שמטמא למתים· וקדש את ראשו ביום ההוא והזיר לה' את ימי נזרו *נמצינו למדין שמתחיל למנות מיום שגילח : סליק פיסקא

לא והזיר

לה' את ימי נזרו *כל אשמות שבתורה מעכבים הכפרה חוץ מזהי רבי ישמעאל אומר אף זה מעכב שנאמר והזיר לה' אימתי והזיר בזמן שהביא כבש בן שנתו לאשם · והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר · מנין אם *אמר הריני נזיר מאה ימים נטמא יום מאה חסר אחד סותר את הכל· ת"ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר או אפילו נטמא ביום מאה סותר את הכל ת"ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר· או אפילו נטמא בתחילת מאה סותר את הכל ת"ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו ראשונים סותר כי טמא נזרו *הטומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותר את הכל· שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור בתגלחת· אם למדתי לטומאה שסותרת את הכל אף התגלחת תסתור את הכל ועוד ק"ו *אם טומאה שלא עשה בה המטמא כמטמא הרי הוא סותר את הכל תגלחת שעשה בה המגלח כמגלח אינו דין שתסתור את הכל ת"ל כי טמא נזרו הטומאה סותרת את הכל ואין התגלחת סותר את הכל *אין לי אלא ימי טומאתו שאין עולין לו מן המנין ימי חליטה מנין ודין הוא הואיל וימי טומאתו טעון תגלחת ומביא קרבן וימי חלוטו טעון תגלחת ומביא קרבן אם למדתי לימי טומאתו שאין עולין מן המניין אף ימי חלוטו לא יעלו לו מן המניין לא אם אמרת בימי טומאתו שמבטל בהם את הקודמים לפיכך אין עולים לו מן המניין תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את הקודמים לפיכך יעלו לו מן המניין אמרת ק"ו והוא אי מי שנזור בקבר ושערו ראוי לתגלחת (ימי) נזירות אין עולין לו מן המניין ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות· אינו דין שלא יעלו מן המניין הוא הדין לימי ספרו ·

או

סק' פירוש

שאינו נוהג בכל הקרבנו'· רק בנזיר טמא ז"ר : ונא' להלן. גבי קרבנו' ומיום השמיני והלאה : תורין כנגד בני יונ'· כגון אם הביא חטאתו בן יונה לא יביא עולתו תור וכן איפכ' אלא או שניהם תורי' או שניהם בני יונה ז"ר : אל הכהן אל פתח אהל מועד· כיון דכתיב אל הכהן ל"ל אל פתח אהל מועד פשיטא דהכהן לא יקריב' בחוץ אלא מלמד שהוא חייב בטפול כו' ולא שיתנם לכהן בביתו והכהן יביאם אל אהל מועד אלא הוא בעצמו חייב להביאם לאהל מועד כנ"ל :

ל ועשה הכהן : שיפרישם הכהן · ביומא אי' א"ר חסדא אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן [פיר"שי אם כשקנאן אמר זה אני לוקח לעולה ואת זה לחטאת שוב אין הכהן יכול לשנותן בעשייתן ואם שינה פסול ואם כשקנאן לא פירש אע"פ שקרא להם שם לאח' מיכן אין שם חל עליהן ויכול הכהן לשנותן] מ"ט דר"ח דכתי' ולקחה ועשה או בלקיחה או בעשייה [ביולדת כתיב ולקחה שתי תורי' או שני בני יונה א' לעול' וא' לחטאת וגבי זב כתי' ועשה הכהן אחד חטאת וא' עולה אלמא או בשעת לקיחה נקבעין או בשע' עשיי' אבל בינ' וביני לא] ע"כ והכא ה"פ שיפרישם הכהן אם נתן הקינין לכהן ולא פירש בשעת לקיח' איזו לחטאת ואיזו לעולה או יפרישם הכהן בשעת עשיי' א' לעולה כו' מדכתי' ועשה הכהן א' לחטאת כו' : הפרשה בבעלי' מניין · פי' שהבעלי' יכולי' להפרישם בשע' לקיחה ושוב אין הכהן יכול לשנותן : אם מי שאינו רשאי בהקדשתו · היינו הכהן שאינו רשאי להקדיש לשם קרבן ואם הקדי' לא עשה ולא כלום שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו : רשאי בהפרשתו בשעת עשיי'· דכתי' ועשה הכהן : ה"ג מי שרשאי בהקדשתו · והיינו הבעלי' שהם מקדישי' לשם קרבן: נמצינו למדין הפרשה בכהן · מדכתי' ועשה הכהן : הפרשה בבעלי'· מולקחה שתי תורי': קן סתומה · אם לא פירשו הבעלי' בשעת לקיחה איזו לחטא' ואיזו לעולה הוי קן סתומה עד שעת עשייה של כהן: קן מפורש'· אם פירשו הבעלי' בשעת לקיחה זה לחטאת וזה לעולה שוב אין הכהן יכול לשנותן : וכי על איזה נפש חטא · פיר"שי את מי הרג שנקרא חוטא וצריך כפרה : ה"ג ק"ו למצער עצמו מכל דבר : בנזיר טמא הכתוב מדבר · דדרש אשר חטא על הנפש כתרגומו ויכפר עלוהי מדחב על מיתא אבל נזיר טהור לא מיקרי חוטא : שמתחיל למנו' מיום שגלח· היינו משביעי והך ברייתא אתי' כר' יוסי בר יהודה בגמ' דס"ל ביום תגלחתו ודלא כרבי דס"ל ביום הבא' קרבנותיו דהיינו בשמיני וטעמא מפרש משום דכתי' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש והדר וקדש את ראשו דמשמע אימתי וקדש את ראשו שיתחיל למנו' בו בזמן שכפר עליו דהיינו בשמיני ור"י ב"י ס"ל א"כ לימא קר' וקדש את ראשו · ביום ההוא ל"ל [דפשיטא דאשמיני דקיימינן בי' איירי] אם אינו ענין לשמיני תנהו ענין לשביעי וברייתא דהכא כוותי' אתי' :

לא והזיר לה' את ימי נזרו : כל אשמות שבתור' מעכבי' הכפרה · כדאמרינן ביבמות הביא כפרתו אוכל בקדשי' : חוץ מזה · אשם נזיר טמא שאינו מעכ' שאע"פ שלא הביא אשמו מתחיל למנות ימי נזירותו ובגמ' יליף לה מדכתי' והזיר והביא אע"פ שלא הביא והזיר פיר"שי מדכתי' והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם לפיכך הקדי' הכתוב והזיר להבאת אשמו לומר לך אע"פ שלא הביא נזיר : אימתי והזיר · אימתי מתחיל למנות ימי נזירו' בזמן שהביא : והימים ראשונים יפלו· מכלל דאיכא אחרוני' לכן מי שיש לו אחרוני' סותר כמו בסיפא בסמוך : נטמא יום מאה חסר א'· דהשתא איכ' תרי ימים אחרוני' מקצת יום צ"ט וכל יום מאה : או אפי' נטמא יום מאה · והשתא ליפא ימים אחרוני' לפיכך אינו סותר הכל והך ברייתא ר"א היא דס"ל נטמא יום מאה אינו סותר הכל אלא שלשים יום וטעמא מפ' בגמ' דכתי' וזאת תורת הנזיר ביום מלאת התורה אמרה נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר ושם נזירות שלשי' יום דאלו לרבנן ס"ל במשנה רפ"ג אפי' נטמא יום מאה סותר את הכל : מי שיש לו אחרוני' סותר · לאפוקי זה שנטמא ביום מאה דאף דאמרי' מקצת היום ככלו אין לו רק יום א' ומסתמא שניהם בעי' דומי' דראשוני' לכך אינו סותר הכל : או אפי' נטמא בתחלת מאה· פי' ביום ראשון : מי שיש לו ראשונים סותר · וזה אין לו ראשוני' הלכך יום שנטמ' ממנין נזירותו הוא וימנה צ"ט לזה ויגלח ביום מאה שהוא יום ק"א למנינו תים' : ה"ג בגמ' כי טמא נזרו הטומאה סותרת את הכל : לטומאה שסותרת · דכתיב והימים הראשונים יפלו : ה"ג שלא עשה המטמא כמיטמא· שהמטמ' את הנזיר אינו עובר בלאו דילפי' בגמ' מדכתי' וטמא ראש נזרו למטמא ראש נזרו פירש"י מדלא כתיב וטמא לו ראש נזרו ע"כ כלומר דאי הוי כתיב וטימא לו ראש נזרו הוי משמע שאחר שטימא לו ראש נזרו יהא חייב אבל מדכתי' וטמא ראש נזרו שהוא עצמו שטימא הוא היי' אבל המטמא פטור: ה"ג בגמ' תגלחת שעש' בה המגלח כמתגלח· פי' שהמגלח את הנזיר עובר בלאו דכתיב תער לא יעבור על ראשו קרי בי' לא יעביר לא יעביר לו אחר והטעם שא"א להתגלח ע"י עצמו אלא ע"י אחרי' ב"א : ואין התגלחת סותר את הכל · שאם גילח תוך ימי נזירותו אם היה הנזירו' יותר מל' יום אינו סותר הכל אלא שלשי' יום דאין גידול פרע פחות משלשי' יום משא"כ אם נטמא שסותר את הכל ופ"כ לומר דמיירי שנטמא' ביום צ"ט דאז סותר את הכל דאלו נטמא יום מאה פשיטא דאינו סותר אלא שלשי' יום שהרי פתם לן ברים פים כר"א ולא כרבנן כמש"ל כד"ה או אפילו ע"ש וכה"ג צריך לפרש לעיל פים' כ"ה כד"ה ה"ג בטומא' עיין שם : אין לי אלא ימי טומאתו · שאין עולין לו מן המניין פי' אם תנה בטהרה כמה ימי' ונטמא במת סותר אפי' מנין ראשון כדכתי' והימים הראשונים יפלו מכ"ש שאותי ימי' טומאה אין עולין לו דכתי' וכפר עליו וקדש את ראשו דמשמע מאותו היו' ואילך שהבי' קרבנותיו יתכפר ויתחיל למנות לימי נזרו ר"שי : ימי חליטה מנין · שאם התחיל למנות ימי נזירות ונצטרע בימי נזירותו והוחלט שיושב מחוץ למחנה ושוב נרפא וגילח לצרעתו מנין שיחזור למנות להשלי' נזירו' למנין שמנ' קודם צרע' וימי' שבימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין נזירו' תום' : וימי טומאתו טעון תגלחת וקרבן · תגלחת טומאה ושתי תורים ואשם: וימי חלוטו טעון תגלחת· לאחר שנתרפא דכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו : ומביא קרבן · דכתי' וביום השמיני יקח שני כבשי': בימי טומאתו שמבטל בהם את הקודמין · דכתיב והימי הראשוני' יפלו : תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את הקודמי'· מה שמנה קודם שנצט' מוחלט להתחיל למנות מחדש ימי נזירות אחרי' אלא למקום שפסק יתחיל למנות והוא שתהא נזירות ארוכה כדי שיהא בו גידול שער שלשי' יום לאחר שנתגלח תגלח' המליטה והואיל וימי חלוטו אין סותר בהם את הקודמי' יהיו עולין לו מן המניין וכ' התום' וא"ת והיא גופא נילף בהאי דינא דימי חלוטו יבטלו הקודמין וי"ל דאיכא מיעוטא כי טמא נזרו על טומאתו סותר ואינו סותר על תגלחת ה"נ נמעט ונימא דאינו סותר על החלטה : אי מי שנזר בקבר · פי' שנזר בנזירו' כשהי' עומד בבית הקברות : ה"ג ושערו ראוי לתגלחת נזירות ואעפ"כ אין ימי נזירות שבבית הקברות עולין לו לנזירותו אלא כשיוצא יתחיל למנות הנזירות : ימי חלוטו· שאין שערו ראוי לתגלחת נזירו' אלא לתגלחת צרעת לא כ"ש דאין עולין לו : הוא הדין לימי ספרו · פי' בזה הק"ו שלמדנו ימי חלוטו מנזר בקבר שאין עולין לו נלמוד נמי ימי ספרו שאין עולין לו ומהו ימי ספרו בסוף ימי חלוטו כשנתרפא מצרעתו כדכתיב ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה והנה נרפא וגו' ואז הוא מגלח כדכתיב וגלח את כל שערו ומתחילין ימי ספרו שבעת ימי' דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים ואח"כ מגלח פעם שני' דכתיב והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו כפיר"שי ועו"ק

מבו' התלמו'

ויקרא כ"ב
שם י"ב
קינים פ"ב
יומא מ"א
קינים פ"ב
תענית י"א
נדרים י'
נזיר י"ט
ב"ק צ"א
נזיר י"ח
שם י"ח י"ט
שם י"ט
שם מ"ד
שם
שם י"ז נ"ו

או כשם שאין ימי חלוטו (אין) עולין לו מן המניין כך ימי הסגרו לא יעלו מן המניין והדין נותן הואיל וימי חלוטו מטמא משכב ומושב וימי הסגרו מטמא משכב ומושב אם למדתי לימי חלוטו שאין עולין לו מן המניין אף ימי הסגרו לא יעלו לו מן המניין לא אם אמרת בימי חלוטו שטעון הוא תגלחת ומביא קרבן לפיכך אין עולין לו מן המניין תאמר בימי הסגרו שאין טעון תגלחת ומביא קרבן לפיכך יעלו לו מן המנין׃ *מיכן אמרו ימי חלוטו של מצורע וימי ספרו כיוצא בהם אבל ימי הזב והזבה וימי הסגרו של מצורע (וימי ספרו כיוצא בהם) הרי אלו עולים מן המניין׃ והזיר לה' את ימי נזרו *לעשות ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ (ומניין שיהי' חייב על הטומאה) [או שלא יהא חייב אלא] עד שישלים נזירותו הרי אתה דן הואיל ואסור ביין ואסור לטומאה׃ אם למדתי ליין שעשה ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן׃ אף טומאה נעשה בו ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן׃ ועוד ק"ו ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותר את הכל דין הוא שנעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ לא אם אמרת *ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בטמאה שהותר מכללו לפיכך לא נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ הרי תגלחת תוכיח שהותרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ היא תוכיח לטומאה שאף על פי שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ ועוד קל וחומר ומה תגלחת שאינה סותרת את הכל עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ לא אם אמרת בתגלחת שעשה המגלח כמתגלח לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ תאמר בטומאה שלא עשה בה המטמא כמטמא לפיכך לא עשה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ והרי היין תוכיח שלא עשה בו המשקה כשותה ועשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ (ועוד קל וחומר) והיא תוכיח לטומאה שאע"פ שלא עשה *המטמא כמטמא נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ ועוד ק"ו ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ טומאה שסותרת אינו דין שנעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ לא אם אמרת ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך [לא] נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ הואיל וחזר הדין חלילה׃ ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי נזיר שותה יין אלא מופנה להקיש ולדון גזירה שוה נא' כאן נזיר ונא' להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן׃ סליק פיסקא

לב זאת תורת הנזיר אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם׃ זאת לקרבן טהרה׃ או אף לקרבן טומאה ת"ל ביום מלאת ימי נזרו לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזרו יביא אותו [וכי] אחרים מביאין אותו והלא הוא מביא את עצמו זה אחת משלשה אתים שהיה ר' ישמעאל דורש בתורה׃

ועו"ק הכא דגם ימי ספרו אין עולין לימי נזירותו מהאי ק"ו גופא שהרי אין שערו ראוי לתגלח' נזיר אלא לתגלחת בטי' של מצורע׃ ה"נ או כשם שאין ימי חלוטו עולין לו׃ כך ימי הסגרו לא יעלו לו מן המנין. אלו ימים שהוא מוסגר קודם שהוחלט פעמי' שהוא מוסגר י"ד יום ונטהר בתוך ימי הסגר יכול לא יעלו מן המנין׃ שאין טעון תגלחת ומביא קרבן. פי' שאחר ימי הסגר אין טעון תגלחת ולא מביא קרבן אם נתרפ' מצרעתו מתוך ימי הסגר׃ ימי חלוטו כו'. וימי ספרו כיוצא בהם דשניהם אין עולין לו מן המנין׃ ה"ג בילקוט אבל ימי הזב והזבה וימי הסגרו של מצורע הרי אלו עולין מן המנין וכ"ה בגמ'׃ ימי הזב. אם הנזיר הוא זב׃ לעשו' ימים שלאחר נזירות כימי' שבתוך נזירו'. אם השלי' ימי נזירותו ועדיין לא הביא קרבן אסור לטמא למת כימים שבתוך נזירו' עד אחר הבאת קרבן׃ ה"ג בילקוט עד הבאת קרבן או שלא יהא חייב עד שישלים הרי אתה דן והספר נמחק. ונראה שיש להוסיף מלת אלא וכצ"ל או שלא יהא חייב אלא עד שישלי' וה"ג לעיל פיסק' כ"ה גבי הגלחת ופי' מכיון שהשלים נזירותו יהא מותר לטמ' למת אע"פ שעדיין לא הביא קרבן׃ אם למדתי ליין כו' דכתי' ואחר ישתה הנזיר יין אחר כל המעשי' כדלעיל סוף פיסק' כ"ד׃ ומה היין שאינו סותר אם שתה יין בתוך ימי הנזירו' באיסור אינו סותר את הקודמין דממעטי' מטמא נזרו טומאה סותר ואין היין ותגלח' סותרין כדלעיל׃ ביין שלא הותר מכללו. שאסור אפי' ביין של מצוה כדלעיל פיסק' כ"ג׃ תאמר בטומאה שהותר' מכללה. שמותר לטמא למת מצוה כדלעיל פיסקא כ"ו׃ תגלחת תוכיח שהותרה מכללה. בתגלח' מצוה כגון אם נצטרע בתוך ימי נזירו' שמותר לגלח כדלעיל פיסק' כ"ה׃ ועשה בה ימי' שלאחר נזירות כו'. דהא ילפי' לעיל בג"ש מיין כדלעיל בפיסק' כ"ה׃ תגלחת שאינה סותרת את הכל. בנזירו' מרובה אינה סותרת אלא שלשי' יום כדפי' לעיל׃ שלא עשה בו המשק' כשותה. שאם בא אדם אחר והשק' את הנזיר יין אין המשקה חייב אלא השותה דלא מצינו בכל התורה שהמאכיל דבר איסור לחבירו שיהא המאכיל חייב כ"א האוכל חוץ גבי מעילה בפ"ג דכריתות שעשה בה את המאכיל כאוכל פי' שאם נתן אוכל הקדש לחברו חייב כאלו אכלה הוא עצמו דקי"ל המוציא הקדש לחולין מעל ולא מי שניתן לו וקשה הא עכ"פ עובר משום לפני עור לא תתן מכשול כדאי' בע"ז דף ו' מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר כו' ת"ל לפני עור לא תתן מכשול ומה לי להו דלא ישתה. שעובר נזיר השותה או להו דלפני עור שעובר המשק' ועוד שהרי התוס' כתבו שם כד"ה מנין שלא יושיט כו' דאפי' בשאר איסורי' אם ידוע לו שרוצה לאכלן אסו' להושיט לו ואפי' הוא שלו. ונראה דמיירי במקום שהנזי' בעצמו יכול לקחתו אפי' אם לא יתן לו המשקה מש"ה אין המשקה עובר דהא מוקי התם ההוא דלא יושיט כו' דמיירי דקאי בתרי עברי נהרא דאי לא יהיב לי' לא מצי שקיל מש"ה עובר אבל אם יוכל ליקח בעצמו אינו עובר הנותן וכן גבי טומא' דלא עשה מטמא כמטמ' מיירי נמי כה"ג שהי' מטמא בעצמו יכול ליגע בטומאה אבל אם לא הי' המטמ' יכול ליגע בעצמו באמת עובר המטמא משום לפני עור כו' והא דגבי מגלח שעובר המגלח כמתגלח באמת הוא הטעם משום שא"א למתגלח לגלח בעצמו כמש"ל בשם הב"א ככ"ל׃ ה"ג בילקוט עד הבא' קרבן והיא תוכיח והספר נמחק׃ ה"ג בילקוט תאמר בטומאה שהותר' מכללה לפיכך לא נעש'׃ הואיל וחזר הדין חלילה. קשה אדרבה אם הדין חוזר חלילה נוכל למילף מבינייהו מיין ותגלחת דכי פרכ' מה ליין שלא הותר מכללו הרי תגלחת תוכיח שהותר' מכללה ואפ"ה עשה בה ימי' שלאחר נזירות כו' מה לתגלחת שכן עשה בו המגלח כמתגלח תאמר בטומא' הרי יין תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שעשה בהן ימי' שלאחר נזירו' כו' אף אני אביא הטומאה וא"כ ג"ש ל"ל וי"ל דסוף סוף מיין לחודי' לא מצי למילף אם לא בצירוף תגלחת ותגלחת גופא יליף מג"ש דיין כדלעיל פיסק' כ"ה מש"ה יליף טומאה נמי מג"ש מיין וכ"פ הז"ר׃ נא' כאן נזיר. גבי טומאה כתי' והזיר לה' את ימי נזרו וגבי יין כתי' ואחר ישתה הנזיר יין וילפי' ג"ש וע"ל פיסק' כ"ה מ"ש שם בזה׃

לב זאת תורת הנזיר׃ וא' נזיר עולם. שאם הכביד שערו מיקל בתער דהיינו מי"ב חדש לי"ב חדש ומבי' ג' בהמות חטאת ועולה ושלמי' ואם נטמא מביא קרבן טומאה׃ זאת לקרבן טהרה. פי' אלו ג' קרבנו' יביא לקרבן טהרה דוקא אבל לא לקרבן טומאה׃ או אף לקרבן טומא'. פי' שיביא אלו ג' בהמות אף לקרבן טומאה עם הקרבנו' של טומאה ומיעוט' דזאת למעט שלא יביא נזיר טהור קרבנו של נזיר טמא׃ לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזרו. פי' שיש הפסק לנזירותו אבל נזיר טמא עדיין לא פסק נזירותו שהרי צריך למנות נזירו' מחדש לכן אינו מביא קרבן טהרה רק קרבן טומאה כ"פ מ"כ וז"ר׃ ה"ג בילקוט יביא אותו וכי אחרי' מביאין אותו׃ זה א' מג' אתים כו'. מביא ראי' דפ"כ ההי יביא אותו פי' יביא את עצמו ומפני שאפשר לפ' יביא אותו כמו דדרשי' יקריב אותו מלמ' שב"ד כופין אותו ה"נ כן אם אמר הריני נזיר ב"ד כופין אותו להביא קרבנותיו לכך מביא ראי' כיוצא בו׃ ה"ג וכי אחרי' משיאין והלא הם משיאין את עצמם רש"י בתומש פי' את עצמן יטענו עון באכלם את קדשיה' שהבדילו לשם תרומה ע"כ וכ' הרמב"ן וז"ל ולא הבינותי דעתו כי יראה מדבריו שזה הלאו הוא אזהרה לכהנים שלא יאכילו תרומה לזרי' וא"כ ראוי שנפרש שיש' והשיאו אותם כינוי לישראל שיטעינו הכהני' את ישראל עון כאשר יאכלו הקדשי' ולמה הוצרך ר"י לדרשו בעצמם כו' ותירץ הרא"ם וז"ל י"ל שלא משכרת הכתוב הוכרח לדרשו כן כי מצד הכתוב אפשר לדרוש מלת אותם כנוי לישראל שאם יאכילו אותם לזרי' יטעינו הכהני' על הזרים עון גם אפשר לפרש מלת אותם על עצמם שאם יאכילו אותם לזרים יטענו הכהני' עון אך קבלה היתה בידי ר"י שאם יאכילו תרומ' לזרי' יטענו הכהני' עון ולפיכך חייב מזה שפי' אותם האמור פה בעצמם וכיוצא בזה ויקבור אותו בגיא קבלה היתה בידו שהוא בעצמו קבר את עצמו ולפיכך חייב מזה שפי' אותו את עצמו כו' ע"ש שהאריך *וקשה לי על דבריו מהיכן למד כן שקבלה היתה ביד ר"י והלא מדקאמר שהי' ר' ישמעאל דורש משמע שהי' דורש כן מעצמו ולא שהיתה קבלה בידו לכן נ"ל כמש"ל דגבי נזי' באמת אין הכרח לומ' כן וכן גבי תרומה אין הכרח לפ' כן שהרי אפשר לפרש כפי' הרמ"בן שהכהני' יטעינו עון על הזרי' לכן מביא ראי' מויקבור אותו ששם הוא מוכרח לפרש שהוא קבר א"ע דהוא"ל וקברו הי' נכרא משמעות ימי בראשי' כדאי' במשנה פ"ה דאבות ואיך אומר ויקבור אותו דמשמע שעכשיו קבר אותו א"ו פי' שהוא קבר א"ע שנכנס לשם בחייו ושם מת ושייך שפיר מלת ויקבור על שנכנס לשם בחיי' וכו' כ"כ בי"ת ספרה זו וכזה א"ש מה דאי' ספ"ק דסוטה דקב"ה קבר את המתי' שנא' ויקבור אותו

אותו בגיא דמשמע שהקב"ה קברו וכו' שם המהר"שא בח"א וז"ל ובספרי איכא תנא דפליג ואמר ויקבור הוא הוא קבר א"ע עכ"ל ול"נ דא"צ לעשות פלוגת' בין התנאי' דאלו ואלו דברי אלקים חיי' כי מאמר דהקב"ה ברא קברו מששת ימי בראשית הרי גמל עמו חסד והוי כאלו קברו בידים אבל מלת ויקבור משמע שעכשיו בשעת מיתה קברו וז"א אלא שהוא קבר א"ע במה שנכנס לתוך קברו

ויקרא כ"ב כנ"ל ובז"ר הביא בשם כ"א דרך דרש וז"ל דדרש אותו מלשון אות ומופת שהנזיר

דברים ל"ד מביא עצמו לעזרה להתראו' שהוא מגלח ומשלח תחת הדוד להיות לאות שלא יתגאה וכן והשיאו אותם הקב"ה עושה אות לידע בכהני' כשאוכלין קדשי' בטומאה וכן ויקבור אותו אות הוא לבאי עולם שאין אדם יכול להשיג יחודו של בורא עולם ב"ה וסודותיו ותעלומותיו שהרי משה נקבר לעיני הכל ונתן כמה סימנים בקבירתו ואעפ"כ ולא ידע איש את קבורתו עכ"ל וגם' גבול נגימן פי' וז"ל נלע"ד דהי' בויקרא רבה ר"פ ל"ה אמ' דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומ' למקו' פלוני לבית דירה פ' אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבה"כ ולב"המד וכו' וזה כי ההרגל נעשה טבע ז"ש בנזיר שעד כאן הי' מוזר מן היין וגידל פרע שער ראשו וביום מלאת ימי נזרו הי' הולך לגלח שערו ומיכאן ואילך להיות שותה יין ומטמא למתים לכן צריך שישנה הרגלו ובע"כ יביא את עצמו אל פתח אהל מועד לשוב מדרכו הראשונה . כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמה כו' . וזה יובן ע"פ מ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' גירושין ז"ל אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה הדבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסו' לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס א"ע בדעתו הרעה עכ"ל ז"ש והשיאו אותם בע"כ לאכול טבל כו' באף על הטבל חייבין מיתה כי אין הישראל חוטא לרצונו אלא שיצרו תקפו לחטוא ולכן אמר והשיאו אותם בע"כ . כיוצא בו ויקבור אותו בגיא הלא ידענו כמה כרכורים כרכר מרע"ה שלא למות כי הי' רוצה ליכנס לא"י ובע"כ הוצרך לקבור א"ע עכ"ל והמעיין את אשר יבחר יקרב מג' הפירושים שכתבתי : ואין אחרים מביאין אותו . כלומר שאין הב"ד כופין אותו להביא קרבנותיו כנ"ל :

ויקרא ג' **לג והקריב** את קרבנו : לימד בנזיר שטעון שלש בהמות . קשה וכי מנינא אתי לאשמועינן ותירץ הז"ר וז"ל דה"ק מדכתיב גבי כ"א בפ"א תמים ולא כתיב וכבש וכבשה ואיל תמימים ש"מ שמלשתן ג' מצות הם ואין מעכבין זה את זה ואם גילח על א' משלשתן יצא ע"כ והכי אי' בגמרא :

שמות כ' **לד וסל** מצות : כלל . פי' סולל ג' מיני' חלות ורקיקי' ורבוכה : סולת חלות בלולות פרט . פי' חלות ורקיקי' שהרי כתיב אחריו ורקיקי מצות משוחי' בשמן וכ"ה להדי' במנחות מצות כלל חלות ורקיקין פרט והא דלא קאמר הכא ג"פ רקיקין משום דריבא דקרא נקט : אין בכלל אלא מה שבפרט . והכיים בגמ' חלות ורקיקין אין מידי אחריכא לא וכתבו התוס' בד"ה אין בכלל וז"ל בכ"מ שיש כלל ופרט רגיל רבינו שמואל לפרש דאיצטריך רחמנא למיכתב הכלל שלא נרבה דבר הדומה לפרט וכן מוכיח כאן דאי לאו דהוי כלל ופרט משמע הכא דהוי ילפי' רבוכה מלחמי תודה עכ"ל וקשה דהכ' משמ' דאי לאו הכלל הוי גמרי' אף חלו' חמץ ודקאמ' אף נזיר יטעון ארבעת מיני' אע"ג דחלת חמץ אינו דומה כלל לפרט וצ"ע ואפשר משום דדמי קצת לפרט שנקראי' ג"כ חלות : ה"ג בילקוט הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן ונזיר מגלח ומביא קרבן כו' כמו שהגהתי בפנים : מצורע חטאתו ואשמו טעונין נסכי' דילפי' לה במנחו' מדכתיב בפ' נסכי' ויין לנסך רביעי' ההין תעשה על העולה או לזבח [פיר"שי לא הוי צ"ל דכבר כתב ברא"ש הפ' עולה או זבח ומה ת"ל על העולה או לזבח] עולה זו עולת מצורע זבח זו חטאת מצורע או לזבח זו אשם מצורע : ה"ג בילקוט איל בכלל הי' ויצא מן הכלל ולימד על הכלל כולו : איל היה בכלל . פי' איל שלמי נזיר בכלל שאר אילי' שטעוני' נסכי' הי' כדכתי' בפ' נסכי' או לאיל תעשה מנחה וגו' : ויצא מן הכלל . דהכא כתיב באיל נזיר את מנחתו ואת נסכו : ה"ג יצאו חטאת ואשם שאין באי' בנדר ונדבה : כ"ג מפני שהי' בכלל ויצא לידון כו' . וה"פ משום דקשי' לי' למה הוצרך הכתוב לכתוב גבי נזיר ומנחתם ונסכיה' על העולה ושלמי' הרי כבר כתוב בהן בפ' נסכי' לז"ק מפני שהי' בכלל פי' דעולה ושלמי' דנזיר היו בכלל עולה ושלמי' שבפ' נסכי' ויצאו מן הכלל לידון בדבר החדש בלחם דכתיב וסל מצות וגו'

כיוצא בו אתה אומר ° והשיאו אותם עון אשמה וכי אחרים (אומרים) משיאין אותם והלא הם משיאין את עצמם · כיוצא בו אתה אומר ° ויקבור אותו בגיא וכי אחרים קברו אותו והלא הוא קבר את עצמו · אף כאן אתה אומר יביא אותו הוא יביא את עצמו ואין אחרים מביאין אותו : סליק פיסקא

לג והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים להוציא את בעל מום · וכבשה אחת בת שנתה תמימה · להוציא בעלת מום · ואיל אחד תמים לשלמים לימד בנזיר * שטעון שלש בהמות : סליק פיסקא

לד וסל * מצות כלל · סולת חלות בלולות פרט · כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט · שהי' בדין הואיל ותודה טעונה לחם ואיל נזיר טעון לחם · אם למדתי לתודה שטעונה ארבעת מינים אף נזיר יטעון ארבעת מינים ת"ל וסל מצות כלל סולת חלות בלולות בשמן פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפר' * ומנחתם ונסכיהם לעולה ולשלמים או אף לחטאת ולאשם והדין נותן הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן [ונזיר מגלח ומביא קרבן אם למדתי למצורע שחטאתו ואשמו טעונים נסכים] אף הנזיר יהי' חטאתו ואשמו טעונים נסכים ת"ל ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות * איל היה בכלל יצא מוצא (על) [מן] הכלל ולימד על הכלל [כולו] מה איל מיוחד שהוא בא בנדר ונדבה טעון נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים · יצאו חטאת ואשם (שהם) [שאין] באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים מפני שהי' בכלל ויצא לידון בלחם החזירו הכתוב לכללו : סליק פיסקא

לה וגלח הנזיר פתח אהל מועד * בשלמים הכתוב מדבר שנא' ° ושחטו פתח אהל מועד · אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר · או פתח אהל מועד כמשמעו אם אמרת כן הרי זו דרך בזיון · הא מה ת"ל וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמי' הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו · אמרת אמרה תורה ° לא תעלה במעלות על מזבחי ק"ו שלא יגלח הוא · מה ת"ל וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר · ר' יצחק אומר בשלמים הכתוב מדבר · או אינו אלא פתח אהל מועד כמשמעו ת"ל ולקח את שער ראש נזרו מקום שהי' מבשל שם הי' מגלח · אבא חנן אומר משום ר' אליעזר וגלח הנזיר פתח אהל מועד · הא אין שם פתח פתוח לא הי' מגלח · ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש [אשר] תחת זבח השלמים (מכל מקום) אין לי אלא תחת זבח השלמים * תחת חטאת תחת אשם מניין ת"ל תחת זבח מכל מקום · * אין לי אלא במקדש בגבולים מניין ת"ל ונתן על האש מכל מקום : סליק פיסקא

לו ולקח הכהן את הזרוע בשלה * אין בשלה אלא שלימה · ר' שמעון בן יוחי אומר אין

מבו' והלפוו

וזו מדה בתורה כל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש אי אתה יכול להחזירו לכללו בפירוש ואם לא החזירו ה"א למאי דנפק נפק היינו שיטעון לחם ולמאי דלא נפק לא נפק ולא יטעין נסכין לכך הוצרך הכתוב להחזירו לכללו ולכתיב ומנחתם ונסכיה' וכה"ג אי' ביבמות דף ז' גבי אשם מצורע ע"ש :

לה וגלח הנזיר : בשלמי' הכתוב מדבר . שיהא מגלח אחר שחיטת השלמי' שהרי נא' כאן פתח אהל מועד ולא מצינו בשאר קדשי' טעונין פתח אהל מועד אלא שלמי' בלבד כדר' יהודה אמר שמואל בשרובין דף א' שלמי' ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנא' ושחטו פתח אהל מועד רש"י: או פתח אהל מועד כמשמעו . בפתח ההיכל יהא מגלח ולא במקו' אחר : דרך בזיון . שיהא מגלח בפתח ההיכל ואי אתה רשאי : אתה אומר . בגמ' גרסי' ר' יאשי' אומר אין צריך הרי אמרה תורה

נזיר מ"ה לא תעלה כו' פיר"שי א"כ לומר מכאן שאסור דרך בזיון דמדוכתא אחריתא

מנחות פ"ט נפקא דכתיב לא תעלה במעלו' על מזבחי אלא דרך כבש שלא לגלות בשר ערוה עליו ק"ו שלא ינהוג בו דרך בזיון עכ"ל ולפירושו הי' נראה לגרוס גם כאן בן דאל"כ קשה מכיון שהוציא מסברא שלא ינהוג דרך בזיון למה לי דמייתי קרא דלא תעלה א"ו דגרסי' . ר' יאשי' אומר וריש'

שם נ"א הם דברי ת"ק שאמר כן מסברא ור' יאשי' פליג עלי' והוציא מן הכתוב דלא תעלה וברבה ל"ג אלא דברי רבי יאשי' לחוד מקרא דלא תעלה אבל התוס' שם הקשו לפיר"שי וגירסתו וז"ל וקשה דמאי א"צ למדרש מסברא אלא מק"ו ובספרי אין הגירסא ר' יאשי' אומר אלא כל זה

שם מדברי הת"ק והכי אי' התם או אינו אלא פתח אהל מועד ממש אמרת א"ב דרך בזיון או אינו לא מגנו כלום' דאין להוציא מסברא הפס ק מתשמעו הרי הוא אומר לא תעלה ק"ו לדבר בזיון עכ"ל ולדבריה' א"ש בלא הג"ה : ת"ל ולקח את שער ראש נזרו וסמיך לי' ונתן על האש אשר תחת זבח השלמי' ללמד מקום שהי' מבשל שם היה מגלח כסמוך להדוד שמבשלים בו את השלמים : הא אין שם פתח פתוח .

חיר מ"ה פי' לכך נאמר פתח אהל מועד שאינו יכול לגלח כל זמן שאין פתח אהל מועד פתוח : ה"ג ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים אין לי אלא כו' והשאר נמחק : תחת חטאת כו' . פי' בדיעבד אם שלח תחת הדוד של חטאת או נזיר טמא אם שלח תחת הדוד של אשם שילא : תחת זבח מכל מקום . דזבח רבוי' הוא לרבות חטאת ואשם והכי אי' בגמ' : בגבולין מניין . ברייתא זו אתי' כר' יהודה שם בברייתא' שבגמ' דס"ל דטהורין כאן וכאן היו משלחין תחת הדוד אפי' אם גלח במדינה הי' משלח תחת הדוד אבל במשנה אי' שם ואם גלח במדינה לא הי' משלח תחת הדוד וכ' רש"י דמתני' אתי' כחכמי' שם בברייתא דס"ל הכל לא היו משלחי' תחת הדוד חוץ מן הטהור שבמקדש מפני

יסוד על קושי שנעשה כמצותו . וביזה נימא לי מה שהקשה מרן הכ"מ על הרמב"ם שפסק פ"ח

שם מהל' נזירות הל"ג וז"ל ובין שגלח במדינ' ובין שגלח במקדש תחת הדוד הוא

שם משליך שערו והקש' הכ"מ וז"ל ויש לתמוה

חולין כ"ח למה הניח סתם מתני' דאתי' כחכמי' ע"ש ומה שתירץ הל"מ משום דכתגלחת הטהרה סוי' ר"מ ור"י כנגד רבנן דסברי דמשלח תחת הדוד ופסק כוותייהו נגד חכמים עכ"ל ולא הבינותי דבריו שהרי קושיית הכ"מ הוא איך פסק כברייתא נגד המשנה ובפרט דמתני' אתי' כחכמי' ומצאתי בספרי הרמב"ם שנדפס הגה"ה על המשנה שהביא הכ"מ ואם גלח במדינה לא הי' משלח תחת הדוד וז"ל לא הי' משלח תחת הדוד כ"ה גי' הבבלי כו' אבל בירושלמי' ל"ג לא הי' משלח אלא משלח והרמב"ם במיבורו תפס נוסח' ירושלמי ובזה נסתלק' תמיהת הכ"מ . עכ"ל וכ"כ בס' פ"מ בפירושו לתלמוד ירושלמי כד"ה ואם גילח דמש"ה פסק הרמב"ם דטהור במדינה משלח דתפס לגי' ירושלמי עיקר וגם בזה לא שקטה דעתי הדא דהא קי"ל במקום שהבבלי חולק על הירושלמי הלכה כתלמוד בבלי ועוד אם תפס גי' ירושלמי עיקר למה בפי' המשניו' הניח המשנה כמות שהוא בבבלי ולא הגי"ה המשנה כגי' הירושלמי לפי שיטתו לכן נלע"ד דעת רבינו משום דברייתא דספרי דהכא מסייע לי' לירושלמי מש"ה פסק בחיבורו כוותייהו ועוד דסתם ספרי ר"ש והוי ר"מ ור"י ור"ש כלכן בחדא שיטה מש"ה פסק כוותייהו אבל בפי' המשניות לא רצה לשלוח יד להגיה והניח כבבלי כנ"ל :

לו ולקח הכהן : אין בשלה אלא שלימה . התוס' בחולין פי' דמשמע לי' בשלה כמו בשל לה לחד דגושה (כוונתם מאמר שהיא דגישה היא במקום

אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל · וחלת מצה אחת אם נפרסה או נחסרה פסולה · ורקיק מצה אחת מן הסל (היה) שאם נפרס או חסר פסול · ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו (אין לי אלא) [אלה] אחר התגלחו את נזרו ואין הבאת קרבנות אחר התגלחו את נזרו : סליק פיסקא

לז והניף

אותם תנופה לפני ה' מוליך ומביא מעלה ומוריד [מניין] שנאמ' ° אשר הונף ואשר הורם מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך ומביא ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד · מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד זו היא מצות תנופה לפני ה' במזרח * שבכל מקום שנאמר לפני ה' הוי אומר במזרח עד שיפרוט לך הכתוב · קדש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה למה נאמר לפי שהוא אומר ° כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי אף שלמי נזיר במשמע הרי הכתוב מוציאם מכללם · שמענו הפרשת זרוע אין לי אלא הפרשת זרוע הפרשת חזה ושוק מניין ודין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונין הפרשת הזרוע טעונים חזה ושוק שלמי נזיר שטעוני' הפרשת הזרוע אינו דין שיהי' טעון הפרשת חזה ושוק · אם זכיתי מן הדין · מה ת"ל קדש הוא לכהן על חזה התנופה אלא כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו דברי ר' אליעזר : סליק פיסקא

לח זאת

תורת · אין לי אלא לשעה לדורות מניין ת"ל זאת תורת · דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר כחותם הדברים · קרבנו לה' על נזרו ולא נזרו על קרבנו קרבנו לה' על נזרו ולא קרבן אחר על נזרו · מלבד אשר תשיג ידו מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים · קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור [ת"ל] כן יעשה על תורת נזרו · או אפי' אמר הריני נזיר ע"מ לגלח על מאה חטאות ועל מאה אשמות קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת"ל מלבד אשר תשיג ידו לא אמרתי אלא קרשים הבאים בנדר ובנדבה · או [אפילו] אמר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין ומטמא למתים קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת"ל כן יעשה על תורת נדרו · או אפי' אמר הרי עלי חמש נזירות [על מנת] שאגלח תגלחת אחת ותעלה לכולם קורא אני עליו כפי נדרו ת"ל כן יעשה על תורת נדרו * שאל ר' אליעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר

ו'התלמוד

במקום שני אודין כאלו כתיב בשל לה וכפיר"ש כרות הלכן תעגנה שהני"ן דגושה והדגש תביא עוד נו"ן כאלו כתיב תעגננה בשני נוני"ן ה"נ הדגש מביא עוד למד כאלו כתיב בשל לה) ומפיק ה"א כמו שיש לה כלומר כמו שהיא עכ"ל : ר"ש בן יוחי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל שם בגמ' מפ' פלוגתייהו דכ"ע בהדי איל מבשל לה [דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ומקרא משמ' דעם האיל מבשלן] ת"ק סבר מחתך לה והדר מבשל לה [מחתך לה מן האיל והדר מבשל לה בהדה ואשמעי' שלמה מבשלה ואינו מחתכה לאחתיכו'] ור"ש סב' מבשל להו והד' מחתך לה [אתא לאשמעי' דכמו שהי' מחובר' לאיל מבשל'] ואב"א דכ"ע מחתך לה והדר מבשל לה מיהו ר"ש סבר בהדי איל מבשל לה ות"ק סבר בקדירה אחר' מבשל לה ע"כ והרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' נזירו' הל"ד כתב סתם וז"ל ואח"כ נוטל הכהן את הזרוע בשלה מן האיל ולא זכר כלו' מזה אי מחתך לה והדר מבשל לה אי בהדי איל מבשל לה או בקדירה אחר' * וצ"ע למה : נפרסה. נשברה : פסולה. נראה דדריש לה מחלת אחת דמשמע שלימה : ה"ג ברבה ובילקוט אחת מן הסל שאם נפרס : ה"ג ברבה ובילקוט אחר התגלחו את נזרו אלה אחר התגלחו והאמר נמחק וה"פ התנופה אחר הגילוח אבל הבאת קרבנות קודם גלוח ואע"ג דכתי' בהדי' בקרא שהגלוח אחר הבאת קרבנו' קמ"ל דהכא לעכב אפי' בדיעבד ז"ר :

ז"ע על

רמב"ם ז"ל

מנחות ס"א

לז והניף אותם תנופה · ברייתא זו נשנית לעיל פיסק' י"ז ושם ביארתי כל הצורך : לשכנו תדרשו כו' : ה"ג מוליך ומביא מעלה ומוריד מנין וכ"ה לעיל ובילקוט וברבה : למה נא' · פי' והלא כבר כתי' בפ' צו כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אותם לאהרן הכהן לחק עולם ושלמי נזיר בכלל היו א"כ למה נאמר כאן על חזה התנופה ועל שוק התרומה : הרי הכתוב מוציאם מכללם שמענו הפרשת זרוע. פי' שהכתוב הוציא שלמי נזיר מכלל שאר שלמי' לידון בהפרש' זרוע בשלה עד שיחזירנו הכתוב לכללו לידון אף בחזה ושוק דאי לאו דאהדרי' קרא ה"א לאתוי דנהי נפק היינו לזרוע בשלה ולאתוי דלא נפק לא נפק היינו לידון בחזה ושוק לכך הוצרך לכתוב על חזה התנופ' וכ' הרא"ם תלת על כיוו מלבד וכמוהו על עולת התמיד שאין פירושו עליו ממש רק מלבד ה"נ כן מלבד חזה ושוק הראוי' לו מכל שלמי' והמוסף על שלמי נזיר הוא הזרוע בלבד עכ"ל :

לח זאת תורת. ברייתא זו נשני' לעיל פיס' כ' ושם ביארתי ע"ש : ולא נזרו על קרבנו · בת"י פ"ג דנזיר על משנה מי שנזר שתי נזירו' מגלח את הראשונה יום שלשי' וא' ואת השניי' יום ששים וא' אי' שם הפריש שתיהן כאחת אין בידו אלא אחת [פי' מנה שתיהן והביא קרבנו' שתיהן כאחת כגון שאמר הרי קרבנו' אלו לנזירותי ה"ל כאילו אין בידו אלא אחת] הפרישה זו בפ"ע וזו בפ"ע והביא של זו בזו ושל זו בזו לא יצא [שצריך להביא לכל אחת אותן קרבנו' שהפריש עליו] ופריך הא לקדש קדשה [מדקתני והביא של זו בזו משמע הא להפריש ולהקדיש קרבנו' של שניי' בעוד שלא השלי' שפיר דמי] לא כן תני ר' חייא קרבנו לה' על נזרו שיקדום נזרו לקרבנו ולא שיקדום קרבנו לנזרו [דאסור להקדיש ולהפריש קרבנו קודם לנזרו ועד שאינו נוהג נזירו' אין קדושה חלה עליהן · קה"ע] ומשני שניי' היא שעומד כבר בנזירות [שהרי עומד כבר בנזירותו וכא דר"ח בשלא קדם כלל נזירו לקרבנו] ע"כ ובזה מבואר שפיר ברייתא דהכא קרבנו לה' על נזרו פי' שמתחילה ימנה נזירו' ואח"כ יפריש קרבן ולא נזרו על קרבנו פי' שיפריש קרבן ואח"כ ימנה נזירו' : ולא קרבן אחר על נזרו בילקוט גרס ולא קרבן אחרי' על נזרו ותימא הא אי' ברבה פ' זו וז"ל מלבד אשר תשיג ידו וכי נזיר תלוי בהשגת יד הא כיצד קרבנו לה' על נזרו שהפריש הוא משלו מלבד אשר תשיג ידו שהפרישו לו אחרי' שיתכפר במתנתם ע"כ והיבא' ברייתא זו בתמורה דף י' [פירש"י וכי נזיר נכון בהשג יד היינו קרבן עולה ויורד והלא קרבן נזיר קבוע הוא בין עשיר בין עני הא כיצד כו' ה"ק קרא קרבנו שהפריש הוא משלו יביא על נזרו מלבד אשר תשיג ידו מלבד אותו שאינו יכול להפריש משלו שעני הוא ותשיג ידו לאחר זמן שאחרי' יתנו לו יביאנו נמי ויצא] ומסיק שם בגמ' דלענין כפרה איתמר ואי לאו דרבי רחמנא מלבד אשר תשיג ידו ה"א גזירת הכת' הוא מדידי' הוא דמכפר מדאחרי' לא קמ"ל ע"כ הרי להדי' דאפי' משל אחרי' נמי מתכפר וצ"ל דקושי' זו דחקו להז"ר שפי' ולא קרבן אחרי' שאם הפריש אביו מעות מפורשי' לנזירתו ומת אין מגלח עליו עכ"ל * ולא ידעתי למה כתב דוקא מעות מפורשי' והרי אף בסתומין הדין כן וז"ל המשנה דף ל' האיש מגלח על נזירות אביו כו' כיצד

נזיר ס'

נה פל בנז"ר

מקור' ספרי

מי שהי' אביו נזיר והפריש מעות סתומי' על נזירותו ומת ואמר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מעות אבא א"ר יוסי הרי אלו יפלו לנדבה אין זה מגלח על נזירות אביו איזהו שמגלח על נזירות אביו מי שהיה הוא ואביו נזירין והפריש אביו מעות סתומי' לנזירותו ומת זה הוא שמגלח על נזירות אביו זהו גי' ר"ש וכתו' גרסי' איפכא מי שהי' הוא ואביו נזירי' כו' יפלו לנדבה ואיזהו שמגלח על נזירות אביו הרי שהי' אביו נזיר כו' ומת ואמר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מעות אבא זהו שמגלח על נזירות אביו ובגמ' פש קיבעי' להו פליגי רבנן עלי' דר"י או לא פליגי ואת"ל פליגי ארישא הוא דפליגי [דאמרי רבנן שאף זה מגלח על נזירות אביו ולא שני להו לרבנן בין רישא לסיפא שבכולן האיש מגלח על נזירו' אביו] או אסיפא [דלרבנן ס"ל איפכ' מאי דשמיע להן מר"י דאמר ברישא דאין זה מגלח על נזירות אביו ס"ל לרבנן דמגלח ומאי דקאמר ר"י בסיפא דמגלח ס"ל לרבנן דאינו מגלח] ת"ש כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו מי שהי' אביו נזיר כו' ומת ואמר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מעות אבא זהו שמגלח כו' אבל מי שהי' הוא ואביו נזירי' כו' יפלו לנדבה ד"ר יוסי ר"א ור"מ ור' יהודה אמרו זהו שמגלח על נזירות אביו זהו גי' התוס' שם ופירשו דארישא בלבד פליגי הני רבנן וס"ל דאפי' נדר בחיי אביו נ"כ מגלח על נזירו' אביו אבל בסיפא דנדר לאחר מיתת אביו ופשיט' דס"ל כר' יוסי דמגלח על נזירות אביו אבל גי' רש"י בגמ' איפכא מי שהיה הוא ואביו נזירי' כו' זהו שמגלח כו' אבל מי שהי' אביו נזיר והפריש מעות ומת יפלו לנדבה ד"ר יוסי ר"א ור"מ ור' יהודה אמרו זהו שמגל' על נזירו' אביו ומדקאמר ר"א בהך ברייתא זהו שמגל' אלמא דארישא ואסיפא פליגי והכי משמע זהו שאמרו ע"מ שאגלח על נזירות אביו אבל מי שהי' נזיר בחיי אב שכבר נתחיי' בקרבן א' בפני עצמו אין מגלח על נזירו' אביו וס"ת דאריש' ואסיפ' פליגי עכ"ל רש"י כלל העולה מזה דלדעת רש"י ס"ל להני רבנן דהלכת' כוותייהו לגבי ר' יוסי דאם נדר בחיי אב אין מגלח שכבר נתחייב בקרבן בפ"ע ע"כ אתי' ברייתא' דהכא כרבנן ובנדר בחיי אב א"נ כר' יוסי וכגון שנדר לאחר מיתת אביו אבל לשיט' התוס' דס"ל להנך רבנן דבין בנדר בחיי אב ובין לאחר מיתת האב מגלח על נזירו' אביו וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' נזירו' הל' ט"ו ע"ש לא מצי אתי' הך ברייתא' דהכא אלא כר"י ובנדר בחיי אב כדפי' אבל לא מצאתי בזה בפי' דמיירי במעות מפירשי' אדרבה במשנה נקט להדי' מעות סתומי' וכן בברייתא' וטעמא משום דאלו מפורשי' משנות האב ה"ל חטאת שמתו בעלי' כדאי' בגמ' דף כ"ד המפריש מעות לנזירותו ומת כו' מעו' מפורשי' דמי חטא' ילכו לים המלח וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' פסולי' המוקדשין ופ"ט מהל' נזירו' וז"ל המפריש מעות לנזירותו ומת אם היו סתומי' יפלו לנדבה היו מפורשי' דמי חטאת ילכו לים המלח עכ"ל והשתא הכא דהלכת' במירי לה דאיש מגלח על נזירו' אביו לא משכחת לה אלא במעות סתומי' וע"כ לומר הכא דמיעטו קרא קרבנו על נזרו ולא קרבן אחר על נזרו בסתומי' איירי דאי במפורשי' פשיטא דלא מגלח דה"ל כחטאת שמתו בעלי' ולים המלח אזלי א"ו בסתומי' איירי וכר' יוסי אתי' אליבא דשיטת התוס' והרמ"בם · ולשיטת רש"י מצי אתי' ככ"ע ודוק דלא כז"ר : ה"ג ברבה ובילקוט קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת"ל כן יעשה על תורת נזרו פי' הא דכתיב והקריב את קרבנו כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמי' הוא בנזיר סתם מלבד אם השיגה ידו ואמר בעת שנדר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מאה עולות במקום העולה האחת שהנזיר מגלח עלי' ועל מאה שלמי' כו' או כפי נדרו אשר ידור כן יעשה הרא"ם : הבאי' בנדר ונדבה לאפוקי חטאת שאינו בא בנדר ונדבה שאין יכול להביא רק חטאת אחת : ה"ג בילקוט או אפי' אמר הרי עלי חמש נזירות על מנת שאגלח : ה"ג ת"ל כן יעשה על תורת נזרו כי כ"ה בקרא פירש"י מוסיף על תורת נזרו ולא יחסר עכ"ל ופי' הרא"ם וז"ל על תורת נזרו הכתוב בסוף הפ' שהוא מאמר יתר שלא הי' לו לכתוב אלא מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידור כן יעשה ולפיכך דרשו בו מוסיף על תורת נזרו לא אמרתי לך כו' אלא נדרו מוסיף על תורת הנזיר אבל אם הי' נדרו חסר מתורת הנזיר כגון אם אמר הרי עלי חמש נזירות ע"מ לגלח על כולן יחד שיעור של נזירו' אחת דהיינו הג' בהמות הכתובות בפרשה אין אני קורא בו כאשר ידור כן יעשה משום דעל תורת נזרו כתי' דמשמע שיהי' נדרו מוסיף על תורת נזרו ולא שיהי' חסר ממנו עכ"ל והא דדריש לעיל מזה הפסוק או אפי' אמר שאהיה שותה יין כו' י"ל התם מתורת ממעט לי' דזה הוי שלא כדין תורה שהנזיר ישתה יין ויטמא למתי' והכא ממעט לי' ממלת על דמשמע ולא חסר ממנו

הסנהדר את ר' שמעון בן יוחי הרי שהי' נזיר ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו. אמר להם וכי אפשר אילו זה מגלח לגדל שער וזה מגלח לגדל שער יפה אתם אומרים אלא שהמצורע מגלח לגדל שער ונזיר מגלח להעביר שיער היאך איפשר לו לגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו. אמר לו א"כ לא עולה לו בטהור עולה לו בטמא [נ"א אמר להם אלו זה לפני ביאת מים וזה לפני ביאת מים יפה אתם אומרים לא טמא לאחר ביאת מים ומצורע לפני ביאת מים היאך איפשר שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לטומאתו ולצרעתו אמרו לו א"כ לא עולה בימי חלוטו ותעלה לו בימי ספרו] אמר להם וכי היאך איפשר אילו זה מגלח לפני דמים. וזה מגלח לפני דמים יפה אתם אומרים אלא שמצורע מגלח לפני [נ"א לאחר] דמים. ונזיר מגלח לאחר [נ"א לפני] זריקת דמים היאך איפשר שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו. אמרו לו תקין הדבר לא עולה בימי גמרו [ולא] עולה בימי ספרו. לא עולה בטהור. לא עולה בטמא:

סליק פיסקא

לט וידבר

ה' אל משה דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו. לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן והביא את בניו לכלל דבור שזה כלל שכל זמן שדיבר לכהנים מעשה לכהנים. דבר בישראל כולו מעשה בישראל. דיבר לישראל מעשה בכל אדם צריך להביא מן הגרים. כה תברכו את בני ישראל בלשון הקודש. *שכל מקום שנאמרה ענייה ואמירה [וכה] וככה בלשון הקדש כה תברכו את בני ישראל בעמידה. אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה. ת"ל °ואלה יעמדו לברך את ישראל *נאמר כאן ברכה ונאמר להלן ברכה מה ברכה האמורה להלן בעמידה אף ברכה האמורה כאן בעמידה *ר' נתן אומר אינו צריך שכבר נאמר °ונגשו הכהנים בני לוי ולברך בשם ה' מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה. כה תברכו את בני ישראל בנשיאות כפים. אתה אומר בנשיאת כפים או בנשיאת כפים ושלא בנשיאת כפים ת"ל °וישא אהרן את ידיו מה אהרן בנשיאת כפים אף בניו בנשיאת כפים *ר' יונתן אומר [אי מה] להלן ראש חדש וקרבן צבור וכהן גדול. אף כאן ראש חדש וקרבן צבור וכה"ג ת"ל °כי בו בחר ה' אלהיך מקיש בניו לו מה הוא בנשיאת כפים אף בניו בנשיאת כפים *כה תברכו את בני ישראל בשם

ממנו כנ"ל: הרי שהי' נזיר ומצורע. שנצטרע בתוך נזירותו ובא לו לגלח תגלחת צרעתו ביום שנשלמה צרעתו ביום שנשלמה נזירותו רש"י: אלא שהמצורע מגלח לגדל שער. שמכאן עד שבעת ימי' צריך לגלח תגלחת שניי' כדכתי' בקרא וגלח את כל שערו ורחץ במים כו' וישב מחוץ לאהלו שבע' ימי' והי' ביום השביעי יגלח ורחץ כו'. ונזיר מגלח להעביר שער משמ' דבנזיר טהור מיירי שהשלי' נזירותו שכשהוא מגלח א"צ עוד לגדל שער: עולה לו בטמא. פי' נזיר טמא שמגלח ביום השביעי לטומאתו וכו ביום נשלמו ימי חלוטו של צרעתו דתרווייהו גלות לגדל שער אחר כא מצור' בימי חלוטו מגלח כדי לגדל שער אחר לתגלח' שניי ביום ז' ונזיר טמא מגלח כדי לגדל שער אחר שיהא מגלח לנזירו' טהרה וא"כ תעל' לו תגלחת אחת לשתיהן: שהמצורע מגלח לפני דמי'. שהרי ביום השביעי מגלח וביום השמיני מביא קרבנותיו כדכתיב בקרא. ותימא דהא במצורע מוחלט מיירי מדאמר לעיל שהמצורע מגלה לגדל שער כדפרישת ומצורע מוחלט אינו מביא קרבן כלל ואי משום שתי צפרי' שמביא ביום שנתרפא א"כ איך קאמר שהמצורע מגלח לפני דמי' דהא בהדי' כתי' בקרא והזה על המטהר כו' ושלח את הצפור כו' והדר וגלה את כל שערו ועוד תימא על מאי דקאמר ונזיר מגלח לאחר זריק' דמי' שהרי לעיל סוף פיסק' כ"ח תנא מיכן אמרו תגלחת טומאה כיצד מגלח ואח"כ מביא ואם הביא ואח"כ גלח לא יצא ע"כ והכא בנזיר טמא מיירי השתא ואיך קאמר שמגלח לאחר זריק' דמי' ועוד תימ' במה שסיים תקין הדבר לא עולה בימי גמרו עולה בימי ספרו. הא ימי ספרו מאן דכר שמי' הא לא איירי כלל מימי ספרו ועוד דבגמ' אי' להדי' שאמר להם שאף לימי ספרו אינו עולה לכן נלע"ד שנוסחא מוטעת היא וז"ל הגמ' שאלו תלמידיו את רשב"י נזי' טהו' ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ועולה לו לכאן ולכאן אמר להם כו' נזיר להעביר ומצורע לגדל ופריך ולא תעלה לו לימי חלוטו ותעלה לו לימי ספרו. [פי' היינו תגלחת שניי' ביום השביעי ששתיהן להעביר שמכאן ואילך א"צ לגדל שער] אמ' להם כו' מצורע לפני זריק' דמים [פי' לעיל] ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים [כדכתי'. ואת האיל יעשה זבח שלמי' והדר וגלח הנזיר פתח אהל מועד] ופריך ולא תעלה לו לימי צרעתו ונזירותו [ימי ספרו ונזיר טהור בשביל שזה לפני זריקת דמי' וזה לאחר זריקת דמי'] ותעלה לו לימי צרעתו וטומאתו [לימי צרעתו של ספרו וטומאתו דנזיר שנטמא במת ונצטרע שתה' תגלחת עולה לכאן ולכאן דזה וזה מגלח לפני זריקת דמים ששניהן מגלחין בשביעי ומביאין קרבן בשמיני שלהן] אמר להם כו' טמא לאחר ביאת מים [כדכתיב וגלח ראשו ביום טהרתו משמע לאחר טהרה דמגלח לאחר ביאת מים] מצורע לפני ביאת מים [דכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו ורחץ בשרו במים] אמרו לו כו' ותעלה לו לימי חלוטו וטומאתו דזה לגדל וזה לגדל הוא אמר להם נזיר טהור והוא מצורע זה לגדל וזה להעביר ואם נזיר טמא והוא מצורע זה לפני ביאת מים וזה לאחר ביאת מים [שמצורע מוחלט מגלח לפני ביאת מים כדכתי' בקרא ונזיר טמא מגלח לאחר ביאת מים. כדלעיל] עכ"ה עם פירש"י בקיצור וקשה כששאלוהו ותעלה לו לימי צרעתו וטומאתו מה הי' צורך לשנות להם טמא לאחר ביאת מים כו' הוי ליה לשנות להם מצורע בימי ספרו להעביר ונזיר לגדל כמו שתירץ לעיל על מצורע מוחלט ונזיר טהור וצריך לומר דלכך תירץ להם טמא לאחר ביאת מים כו' כדי לשלול תיכף באחת מחתא קושי' דנזיר טמא ומוחלט דשניה' לגדל אבל נזיר טמא הוא מגלח לאחר ביאת מים ומצורע מוחלט לפני ביאת מים ומה ששאלוהו אח"כ ותעלה לו לימי חלוטו וטומאתו מפני שהם תפסו הם ברא ששניה' לגדל הם עד שהשיב לה' שנית נזיר טמא והוא מצורע כו' כנ"ל ובזה נבא לביאור ברייתא דהכא אף שצריך להגי"ה הברייתא ע"פ הגמ' שהבאתי וכנ"ל ה"כ לא עולה לו בטהו' עולה לו בטמא א"ל הלו זה לפני ביאת מים כו' א"ל א"כ לא עולה לו בימי חלוטו תעלה לו בימי ספרו א"ל וכי היאך אפשר כו' כמ"ש בפנים ובזה א"ש דמתחילה שאלוהו על נזיר טהור ומצורע בימי חלוטו והשיב להם מצורע לגדל ונזיר טהור להעביר וחזרו ושאלוהו על נזיר טמא ומצורע מוחלט ששניה' לגדל והשיב להם נזיר טמא לאחר ביאת מי' ומצורע מוחלט לפני ביאת מים כדפי' לעיל וחזרו ושאלוהו על מצורע בימי ספרו ונזיר טהור ששניה' להעביר והשיב להם נזיר לאחר זריקת דמי' כו' וממילא לא היו צריכים לשאול על מצורע בימי ספרו ונזיר טמא אי משום שנזיר טמא לגדל ומצורע בימי ספרו הוא להעביר אי משום שנזיר טמא הוא מגלח לאחר ביאת מים ומצורע בימי ספרו הוא לפני ביאת מים כן נ"ל. א"כ יש לפרש בהג"ה מוטעת מזו דהכא יש לדקדק מפני מה במצורע אמר בקם שמצורע מגלח לפני דמים ולא קאמר זריקת דמים ובנזיר

קאמר ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים לכן נראה דבמצורע בימי חלוטו מיירי וצ"ל איפכא שמצורע מגלח לאחר דמים ונזיר טמא מגלח לפני זרקת דמים וק"פ שמצורע מגלח לאחר דמים היינו לאחר דמים שהזו על המצורע מדם הצפור השחוטה כדאי' במשנה פי"ד מנגעי' וז"ל ומביא שתי צפרי' דרור שחט את אחת מהן כו' טבל והזה שבע פעמי' לאחר ידו של מצורע כו' ושיב תנא התם בא לו לגלח את המצורע כו' ע"ש לכן לא קתני הכא גבי מצורע זריקת דמי' משום שדם הצפור אינו נזרק על המזבח אלא ע"ג ידו של מצורע משא"כ נזיר טמא שמגלח כו' ומביא קרבנותיו בשמיני הרי שמגלח לפני זריקת דמי' כנ"ל אבל מ"מ תימא השלישית שהקשיתי לעיל ימי ספרו מאן דכר שמי' עדיין במקומה עומדת משא"כ לפי פי' הראשון שהגהתי הברייתא א"ש רק שצריך להגיה בסיפא לא עולה בימי גמרו ולא עולה בימי ספרו עיין בגמרא וברש"י ובתוס' ותמצא שדברי כנים ואמיתי' ובילקוט הנוסחא משובשת יותר והרגיש בזה הז"ר והגיה קצת אבל לא כל הצורך ע"ש: תקין הדבר. כ"ה גי' רש"ד ופי' נכון הדבר. אבל בילקוט הגי' תיקו הדבר ופי' הז"ר תהא קאי הדברים שלא עולה בימי גמרו ולא בימי ספרו עכ"ל:

לט וידבר. לפי שכל מעשה הפרשה באהרן. פי' במילואי' כתי' וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וק"א דוקא אהרן להכי הביא את בניו לכלל דבור. א"נ ה"פ לפי שמצוה זו נוהגת באהרן ולא בישראל להכי אמר דבר אל אהרן ואל בניו אבל אמר מצות שנוהגת גם בישראל לא אמר אהרן כ"א ופירש השט עיקר כדמפרש וחזיל ז"ר: שכל זמן שדיבר לכהנים כו'. פי' שכל מצוה שנצטוו הכהני' מעשה בכהני' ולא בישראל שאינו נוהג רק בכהני' ולא בישרא': דבר בישראל. קודם שנבא לביאור הדברי' אלו צריך אני להעתיק הגמ' והתוס' במנחות ד"סא גבי תנופה וז"ל תניא בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדי' משוחררי' מנין ת"ל המקריב וכ' התוס' בד"ה אין לי וא"ל משמע דלא הוו בכלל בני ישראל כו'. ותימה דבפ' בנות כותים דרשי' בני ישראל מטמאין בזיבה ואין העכו"ם מטמאין בזיבה אבל גרי' ומשוחררי' לא ממעטי' וכן גבי גונב נפש בפ' הנחנקין דף פ"ה לא ממעטי' מבני ישראל גרי' ומשוחררי' כו' ושמא בכל הני יש רבוי דמרבי גרים ומשוחררין עכ"ל וכ"כ בתוס' דפ' הנחנקין העולה מדבריה' שבכל מקום שנא' בני ישראל ממעטי' הגרי' אם לא במקום שיש רבוי לרבות הגרי' ובזה נבא לביאור המאמר וה"פ דבר בישראל כולן מעשה בישראל ר"ל שבכ"מ שנא' דבר אל בני ישראל אינו נוהג אלא בישראל אבל לא בגרי: דבר לישרא' מעשה בכל אדם ר"ל היכי משכחת שיהי' דבר לישראל ואפ"ה נוהג בכל אדם לז"ק צריך להביא מן הגרים ופי' שבכ"מ שנאמר בני ישראל צריך לרבות הגרים כנ"ל וכ"מ מפי' ז"ר: ענוי' ואמירה. מפ' בגמ' גבי לוים בהר גריזים דכתי' וענו הלוים ואמרו וילפי' קול קול ג"ש ממשה כתיב הכא קול רם וכתי' התם משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקדש [דהא בלה"ק ניתנה התור'] אף כאן בלה"ק: וככה. דגבי מלילה כתיב ככה יעשה ואתי' ברייתא זו כר"י במשנה שם דף ל"ג דס"ל ככה עיכובא הוא ובש"ס גרס עוד כה והיינו כה תברכו דגבי נשיאת כפים דכה ג"כ עיכוב' הוא וכן צריך לגרום גם כאן דאל"כ לא מייתי ראי' על כ"כ דלהוי בלה"ק והכי ס"ל נר"י בהדי' בברייתא' דף ל"ח: ת"ל ואלה יעמדו. גבי הר גריזים כתיב: ונגשו הכהני' בני לוי. וכתיב כי בם בחר ה' אלהיך לשרתו ולברך בשם ה' וזה הפסוק כתיב בפ' שופטי' גבי עגלה ערופה אבל בגמ' וברכה מייתי הקרא שבפ' עקב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי כו' לשרתו ולברך בשמו ואיני יודע למה השמיטו הספרי שהוא מוקדם בתורה והביא הקרא דע"ע שהוא מאוחר בתורה וצ"ע: מה שירות בעמידה. דכתיב לעמוד ולשרת: בנשיאת כפי'. שיגביהו את ידיהם: ה"ג בגמ' וברכה ר' יונתן אומר אי מה להלן ר"ח כו' [פירש"י דקשי' לי' אהך ג"ש אי בג"ש ילפת לי' איכא למיפרך מה למילואי' שכן קרבן צבור כדכתי' וירד מעשות החטאת העולה והשלמי' וכולן של צבור דכתיב קחו שעיר עזים כו' ור"ח הוי כדכתי' ביום החדש הראשון בא' לחדש תקים את המשכן והוא הי' יום שמיני למלואי' כדתניא בסדר עולם אותו היום נטל עשר עטרות ומשים דפרכת לי' הג"ש מייתי לי' בהיקשא עכ"ל]: כי בו בחר ה' אלהיך וסיפא דקרא לעמוד ולשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימי' מקיש בניו לו: אף בניו בנ"כ ולא תיקשי מו שמן כה"ג דאין משיבין על ההיקש וכן לא תיקשי תו ר"ח ועבודת צבור דהא כל הימי' כתיב כפירש"י אבל התוס' כתבו בד"ה וכתיב וז"ל תימא אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נ"כ והא בכל הימים נמי איכא עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל איתעט עבודת יחיד מנ"כ ור' יונתן נמי אגב שיטפא נקט לי' ולא הוי ג"כ בכל יום אלא בעבודת תמיד כו' וה"ה במוספין ובתמיד של בין הערבים עכ"ל: בנשיאת כפים. ואע"ג דבהאי קרא לאו ברכה כתיבא אלא שירות

דברים כ"ז
שם כ"א
ויקרא ט'
דברים י"ח
סוטה ל"ג
שם ל"ח
שם
שם
שם

בשם המפור' אתה אומ' בשם המפור' או אינו אלא בכנוי ת"ל ושמו את שמי על בני ישראל [נ"ת בשם המיוחד לי יכול אף בגבולין נאמר כאן ושמו את שמי ונא' להלן °לשום את שמו שם מה להלן בית המקדש אף כאן בה"מק מכאן אמרו במקדש] בשם המפורש ובמדינה בכנוי ד"ר יאשי' * ר' יונתן אומר הרי הוא אומר ° בכל המקום אשר אזכיר את שמי זה מקרא מסורס בכל מקום שאני נגלה עליך שם תהי' מזכיר את שמי אכין אני נגלה עליך בבית הבחירה אף אתה לא תזכיר את שמי כי אם בבית הבחירה· מיכן אמרו שם המפורש אסור לומר בגבולים· כה תברכו את בני ישראל * אין לי אלא ברכה לישראל ברכה לגרים מנין ולעבדים ולנשים מניין ת"ל (ואני אברכם) [נ"ת אמור להם לכלהו] * ברכה לכהנים מנין [ת"ל] ואני אברכם· כה תברכו את בני ישראל * פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים או מול בנגד פנים ת"ל אמור להם פנים כנגד פנים· כה תברכו את בני ישראל * שיהיה כל הקהל שומע או בינו לבין עצמו ת"ל אמור להם שיהיה כל הקהל כולו שומע· ומנין שחזן צריך לומר להם אמור ת"ל אמור להם: סליק פיסקא

מ יברכך

ה' בברכה המפורשת וכן הוא אומר ° ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה ברוך טנאך ומשארתך ברוך אתה בבואך ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך· אימתי כי תשמע בקול ה' אלהיך· יברכך ה' בנכסים וישמרך בנכסים· ר' נתן אומר יברכך בנכסים וישמרך בגוף· ר' יצחק אומר וישמרך מיצר הרע וכן הוא אומר ° כי ה' יהי' בכסלך ושמר רגליך מלכד· ד"א וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך וכן הוא אומר ° יומם השמש לא יככה וירח בלילה ואומר ° הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ואומר ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך ואומר ה' ישמרך מכל רע ואומר ה' ישמור צאתך ובואך· ד"א וישמרך מן המזיקים וכן הוא אומר ° כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך· ד"א וישמרך וישמור לך ברית אבותיך שנאמר ° ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך· ד"א וישמרך ישמר לך את הקץ וכן

לעמוד ולשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימי' איתקש ברכה לשירות בקרא אחרינא כו אמרי' לעיל לשרתו ולברך בשמו רש"י: בשם המפורש. כשכתבו: או אינו אלא בכנוי. היינו כקריאתו באלף דלית תוס': ובמדינה בכנוי. תימא מדינה מאן דכר שמי' הלא לא נזכר מדינה לעיל מיני' כלל לכן נראה שיש כאן חסרון הניכר והגי' נכונה כמו שהוא ברבה וז"ל ת"ל ושמו את שמי וגו' בשם המיוחד לי יכול אף בגבולין כו' כמ"ש בפנים נ"ת: זה מקרא מסורס בגמ' אי' בכל מקו' ס"ד פיר"שי וכי בכל מקום שם המיוחד נזכר והא כתיב זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא. ועוד וכי בכ"מ שכינה באה ושורה דכתיב אבוא אליך והוא לא ייחד מקום להזכרת השם והתוס' הוסיפו לפרש דבכ"מ אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכ"מ אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר את שמי עכ"ל: אכין. כמו היכן: בבית הבחירה. וה"ה באהל מועד שבמדבר ובשילה רש"י: ת"ל ואני אברכם. בגמ' וברבה גרסי' ת"ל אמור להם לכלהו: או מיל בנגד פנים. מול היינו מול עורף בנגד פני' כלומ' שאין הצבור צריכי' להסב פניהם לצד הכהני' רש"י: ת"ל אמור להם. בגמ' מסיי' כאדם האומר לחברו: שיהי' כל הקהל שומע. היינו בקול רם: ת"ל אמור להם. בגמ' מסיים כאדם שאומר לחברו וכ' התוס' תימא לר"י אמאי לא נפקא לו מג"ש דברכה ברכה מהר גרזים מה להלן קול רם אף כאן קול רם וי"ל דלא איצטריך אלא לר' יהוד' דלא יליף לי' מג"ש אלא מהכה עכ"ל: שחזן צריך לומר כו'. כתב הרא"ש פרק אין עומדין וז"ל ור"ת הי' אומר דאין ש"ץ יכול להפסיק ולקרות כהנים שיעלו לדוכן דהפסקה היא כו והא דאמרי' דלשנים קורא כהנים אחזן קאי ולא אש"צ וכן תנא בספרי אמו' להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו כו' אבל ש"צ המפסיק עבירה היא בידו ובערוך פי' חזן הוא ש"צ וטעות הוא דחזן הוא המתחזק בברכי בה"כ וש"צ הוא המוצי' את הצבור ידי חובת' בתפלה עכ"ל אבל התוס' סוף פרק אין עומדין בד"ה לא יענה כתבו וז"ל יש שרוצי' להתיר לש"צ עצמו לקרות כהני' אפילו לפי' ר"ת דמה דפי' דהוי הפסקה היינו דוקא בימיה' מיד כשסיימו ברכת הודאה לא היו אומרי' אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו בברכה כו' שלא היו אומרים אלא כהנים מיד אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו כו' בלשון ברכה ותפלה אין זו הפסקה כו' ע"ש ועיין בא"ח סי' קכ"ט בש"ע ובאחרונים כיצד נוהגין ועכ"פ נלמד מדבריה שפי' הברייתא דהכ' דקאי על מה שצריך החזן לקרות אותם כהנים קודם שיעלו לדוכן אבל מדכתב הטא"ח שם וז"ל תנא אמור להם מכאן שהחזן אומר להם אמרו פי' שמקרא אותם עכ"ל משמע דקאי אש"צ שצריך להקרות להם הברכה מלה במלה וכ"ה שם בב"י ועיין בט"ז סק"ג שכ' מדקדוק לשון הכתוב שבי הפירושים הם אמת וז"ל ויש הוכחה להני דרשות דאי אין כאן אלא הפשוטו קשה לי"ל להם כיון בכבר כתיב אל אהרן ואל בניו וע"ק במ"ש הפסוק אמור להם בקמץ שלשון זה יש לתמיהו ג"כ לשון עבר כי הוא מקור כמו זכור ושמור וה"ל לומר אמור בש"וא דהוי משמע לשון צווי א"ו דקא מרמז על דרשת המתרגם כד יימרון דהיינו קריאת כהנים דאין היוב כה תברכו אלא אם תחילה אמר להם דהיינו הקריאת כהנים ואכתי יש ייתור תיבת להם אלא דממעט כהן אחד שא"צ לקרותו תחילה ואי לאו להוד קשה מ"ט כלאמת אמר הכתוב אמור בסוף לשון עבר ותרגומו כד יימרון הכ"ל אמור בש"וא קודם כה תברכו דהא קריאת הכהנים קודם הברכה א"ו דאתי עוד לדרוש שיקרא הש"ץ לכהנים כל תיבה בפ"ע וזה שייך לברכה עצמה ולא בקריאת כהנים כו' עכ"ל ולדבריו הלו א"ש דעת הרמב"ם והנמשכין אחריו שם"ל דהכהנים מתחילין מעצמם לומר יברכך ואח"כ ש"ץ מקרא אותם מלה במלה כו' משום דמאחר דזה נלמד מאמור להם שכתוב אחר כה תברכו משמע שאחר שהתחיל הברכה יאמר להם מלה במלה כנ"ל:

מ יברכך: בברכה המפורשת. ותבו ברכה המפורשת לז"ק וכ"הא ברוך אתה בעיר כו' וכל הני ברכו' דמייתי. בסמוך אבל ברכה ליתא בכלל הני תיבות וכן הוא אומר רק חשיב הברכו' כדחשיב להו הכא: אימתי כי תשמע כו'. דקשה לי' כיון שהברכה מפורש' בתורה א"כ מה צורך לברכ' כהנים לכן אמר אימתי כי תשמע אבל ב"כ מתקיימ' אפי' למי שאינו שומע בקולו ז"ר: וישמרך בנכסי'. מן ההפסד ומן הלסטים כדאי' ברבה: וישמרך בגוף. מכל חולי ומקרה ומשום דקשי' לי' אם אנכסי' קאי פשיטא כיון שהם מבורכים ממילא הם שמורים לכך דריש דהשמירה אגוף קאי: ור"י קשי' לי' כיון דהברכה קאי על הנכסי' כדמייתי הני קראי דלעיל מכ"ש שהם שמורים בגוף לכך דריש השמירה מיצר הרע: בכסלך. במבטחיך ר"שי: מלכד. שלא תלכד ברשתו של יצה"ר: יומם השמש כו'. תימה לאיזה צורך מביא כל הני פסוקי' ועוד שמביא אותם שלא כסדר הכתובים

הג"ה מבן המחבר

בתוך סדר הפסוקי'. כאן י"ל קצת רמז לזה * במזמור ונראה לפרש משום שרגלה

כס' חמדת ימים בסדר הגדה של פסח פ"ו ע"ש מענ' אירע בימי מלך ספר"ד אשר רצו לשלוט ביהודים למקום נקמת דם הרג. א' המלאך בבית איש יהודי וע"י נס שהאיר הלבנ' בליל' והמלך לא הי' יכול לישן וראה אנשים רצים ושלא עבדיו במארב לראות מרחוק והנה כי סלוניבי' קרי' שהשליכו את ההרוג במבוונלבי' ישראל כדי להתעולל עלילות. ועשה המלך שפטים במעלילי' כו' ושאל המלך מה זה שאמ' דוד הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל שאם לא ינום כ"ש שלא יישן כי שינה יותר מתנומ' ופי' להם המלך הכוונה בזה כי הוא לא ינום וגם הוא אינו מניח לישן מי שהוא שומר ישראל כו' ע"ש באורך וזה"ש כאן וישמרך שלא ישלטו אחרי' עליך להתעולל עלילות לא מבעי' ביום כי לא יוכלו להעליל לעיני כל רואי' נגד השמש וזה"ש יומם השמש לא יככה אבל גם וירח בליל' כמעשה הנ"ל שניצולו לאור הלבנה. וזה"ש אח"כ הנה לא ינום ולא יישן שומר ישרא' כפי' המלך הנ"ל שאינו מניח לישן לאחרי' כנ"ל. וכ' במה"י הנ"ל שם פי' בכל דור עומדי' עלינו לכלו' והקב"ה מצילנו מיד"ם ר"ל ע"י עכו"ם עצמן העומדי' עלינו מהם עצמן בא ההצלה כענין אחשורש והמן אשר אמרו לאבד כו' והיתה ההצלה ע"י אחשורש עצמו שהי' סוגא יותר כו' ע"ש במה"י והנה גם בימי אחשורוש נתקיים שלא ישלטו אחרי' כו' ונהפוך הו' אשר ישלטו היהודי' המה בשונאיהם ועיקר הגאול' הי' ע"י מרדכי וזהו שרמז כאן ה' צלך על יד ימינך איש ימיני וסא"נ ה' ישמרך מכל רע עצמו כי מלאך רע בע"כ יענה שוב כענין אחשורוש הנ"ל ואמר עוד ה' ישמור צאתך ובואך ע"פ מ"ש בס' שבט"י תהלים ב"א על זוהר ואתמנן ר' אבא פתח ה' ישמור צאתך תינח. אלא ובואך מה קא מיירי דהא מאן דעאל לביתי' לא אסתפי כו' ומסיק ע"פ רעי' מהימנא שם כד נפיק מביתי' האי שירא זקיף עיני' שמי יצה"ר שארי בשמאלי' אתמשיך להאי סטרא ובהאי סטרא קאים שטא דמארי' והא נפלא כח יצה"ר ומטמא הנ"ל ולכך גם בבואו לביתו אע"ג דלא השם בימינו והיצה"ר בשמאלו מ"מ כבר נעשה הרע טוב ביציאתו ומשמירת היציאה נמשך שמירת הביאה וזהו ה' ישמור צאתך ובואך כו' ע"ש באורך ותבין מסכים לענינינו הנ"ל וק"ל:

בפ"ע לכך מביא הפסוק ה' שומרך שאפי' ליחיד בפ"ע ה' שומרך ה' צלך: והאומר ה' ישמרך מכל רע ע"ד שפי' האלשיך הנה ידוע כי כל צרה הבאה על האדם אין המיצר לו הוא ית"ש כ"א העון כי אין הערוד ממית אלא חטא ממית והוא כי העון נעשה כח טמא משחית והוא המכה בו כד"א ותמוגגנו ביד עוננו ולא זו בלבד הוא המדכאו כ"א גם גורם לו עון אחר כי עבירה גוררת עבירה כו' לז"ק ה' ישמרך מכל רע הוא הרע עצמו שעשית שכל עון נעשה מלאך רע גורר לך עבירה אחרת ועליו אומר ה' ישמרך מכל רע שעשית עכ"ל ובזה גמי כוונתו כאן שהביא זה הפסוק כלומר שלא ישלטו אחרים עליך אפי' כחות הטומאה ואח"כ מביא הפסוק ה' ישמור צאתך ובואך לומר שאע"פ שאלמנו עתה בגלות האל הזה והאומות מושלי' בנו כרצונם מ"מ ה' ישמור צאתך אף שיצאת בגלו' כבר הוא הבטיח אותנו בתורתו הקדוש' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי' ולא געלתי' לכלותם כי השכינ' עמנו בגלות ומצילנו מיד' וכמו כן ישמור בבאך מן הגלות ויהי' גאולה שלימ' נצחית מעתה ועד עולם: לשמרך בכל דרכיך. וסמיך לי' על שחל ופתן תדרוך שקאי על המזיקין: וישמור לך ברית אבותיך. נראה לפ' ע"ד שכתבו התוס' בשבת דף נ"ה בד"ה ושמואל על הא דקאמר שם שמואל תמה זכות אבות אומר ר"ת שזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה עכ"ל לז"ק וישמור לך ברית אבותיך שאע"פ שתמה זכות אבו' ישמור לך ברית אבות: ישמור לך את הקץ. פי' שישמרך מן הפורענית שיהי' באותו פעם בעת הגאול' והיינו חבלי משיח שיהי' בעולם לזה מביא לראי' שיהיה פורענות באותו פעם מן פסוק משא דומ' שפס מבואר שיהי' פורענות בעולם. א"נ ישמור לך את הקץ מלשון ואביו שמר את הדבר שפי' המתין כו' ע"ד שאמרו חז"ל

להביא ראי' לפרש וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך לכך מביא הפסוק יומם השמש כו' תהל' ע"ד שכת' בספר חוזה דוד על פסוק זה וז"ל רמז לשני האומות והם אדום וישמעאל שישמעאל שהוא מונה ללבנה ואדום לחמה שלא דברים י"ב יכו אתכם ב' אלה שמות כ' ומפני שאפש' לפרש הפסוק כמשמעו כמ"ש האלשיך וז"ל ועוד תעלה מעלה אחרת שעם היות שהכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים ואם יפשע אדם בעצמו להיות יומם לשמש ולקרח בלילה לאור הלבנה ויחלה דמו בראשו כי לא ישנה ית' הטבעים בשבילך אמר כי המתמיד בכסרין יעלה עד גדר שמצנים ופחים ישמרנו ית' וזהו יומ' השמש לא יככה וירח בלילה עכ"ל דברים כ"ח נמצא לפירושו אין מזה הפסוק ראי' שלא ישלטו אחרי' עליך לכך מביא הפסו' הנה לא ינום כו' כדאי' בסוטה דף מ"ח יוחנן כה"ג מש"לי נ' ביטל את המעוררי' שהיו לוים עומדים תהלים קכ"א על הדוכן ואומרים עורה למה תישן ה' שם אמר להם וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נא' הנה שם נ"א לא ינום ולא ישן כו' אלא בזמן שישראל שרוים בצער וא"ה דברים ו' בנחת ושלוה לכך נאמר עורה למה תישן ע"כ משמע שאם א"ה בצער וישרא' בשלוה נאמר הנה לא ינום כו' וזה ראיה לפ' הפסוק וישמרך שלא ישלטו כו' ומפני שלא תאמ' כי דוקא לכל כללו' ישראל יעשה כן כי לא ינום כו' שומר ישראל כתי' אבל לא לכל יחיד

וכן הוא אומר ° משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל אמר שומר אתא בוקר וגם לילה · ד"א וישמרך ישמר את נפשך בשעת המיתה וכן הוא אומר ° והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים · שומע אני בין הצדיקים בין הרשעים (שנאמר) [ת"ל] ° ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע · ד"א וישמרך ישמר רגליך מגיהנם וכן הוא אומר ° רגלי חסידיו ישמור · ד"א וישמרך בעולם הזה וכן הוא אומר ° וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים : סליק פיסקא

מא יאר ה' פניו אליך · יתן לך מאור עינים ר' נתן אומר זה מאור השכינה שנאמר ° קומי אורי כי בא אורך כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים [ואומר] ° אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה ואומר ° אל ה' ויאר לנו · ד"א יאר זה מאור תורה שנא' ° כי נר מצוה ותורה אור · ויחונך במשאלותיך וכן הוא אומר ° וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם · ד"א יתן חנך בעיני הבריות וכן הוא אומר ° ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר · ואומר ° ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה · ואומר ° ויתן אלהים את דניאל לחן ולחסד ולרחמים ואומר ° ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם · ד"א ויחונך בדעת ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה · ד"א ויחונך יחנך בתלמוד תורה וכן הוא אומר ° תתן לראשך לוית חן ואומר ° כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך · ד"א ויחונך במתנת חנם וכן הוא אומר ° הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שיחננו ואומר ° חנינו ה' חנינו כי רב שבענו בוז ואומר ° ה' חנינו לך קוינו : סליק פיסקא

מב ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום בשעה שאתה עומד ומתפלל שנא' ° ויאמר אליו הנה נשאתי פניך והרי דברים ק"ו ומה אם ללוט נשאתי פנים בשביל אברהם אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך · וזה הוא שאמר הכתוב ישא ה' פניו אליך · כתוב א' אומר ישא ה' פניו אליך וכתוב א' אומר ° אשר לא ישא פנים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשישראל עושים רצונו של מקום ישא ה' פניו אליך וכשאין עושים רצונו של מקום אשר לא ישא פנים · ד"א * עד שלא נחתם גזר דין ישא ה' פניו אליך ומשנחתם גזר דין אשר לא ישא פנים · כתוב א' אומר ° שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו וכתוב א' אומר ° סכותה בענן לך מעבור תפלה · כיצד יתקיימו שני מקראות הללו · עד שלא נחתם גזר דין שומע תפלה משנחתם גזר דין סכותה בענן לך · כתוב א' אומר ° קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת וכתוב א' אומר ° למה ה' תעמוד ברחוק כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר דין קרוב ה' לכל קוראיו משנחתם גז"ד הוא ברחוק · כתוב א' אומר ° מפי עליון לא תצא הרעות והטוב וכתוב א' אומר ° וישקוד ה' על הרעה · כתוב א' אומר ° כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי וכתוב א' אומר ° אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם · [נ"א עד שלא נחתם גזר דין כבסי מרעה לבך ומשנחתם גזר דין כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני] כתוב אחד אומר ° שובו בנים שובבים וכתוב א' אומר

שהי' הרעב בימי דוד שהי' ראוי להיות בימי שאול רק שהיו בני אדם שפופין (פי' חלשים) ולא הי' להם כח לעמוד בו לכך המתי' על דורו של דוד שהיו גבורי' וכך כאן אמר שימתין להביא הפורעני' שיהי' בזמן הגאולה על בנין אדם גבורי' כ"פ בס' ידי משה ע"ש : משא דומה פירש"י הוא אדום : אלי קורא משעיר · יאמר הקב"ה אלי קורא הנביא או המלאך
ישעי' כ"א מעול מלכות שעיר : שומר מה מלילה · שומר ישראל מה תהא מן הלילה והחשכה הזאת : אמר שומר · הקב"ה : אתא בוקר · יש לפני להזריח לעשות בוקר
שמואל א' כ"ה לכם : וגם לילה · מתוקן לרשעים לקץ : צרורה · כמו שמורה וזהו וישמרך מ"כ : בין
שם הרשעים דה"א כיון שהנשמה חלק אלוה ממעל תשוב למקומ' והגוף יהא נדון על חטאיו ת"ל ואת נפש אויבך כו' שאצל
שם ב' הרשעי' אף הנפש מקבל עונש ז"ר : וקווי
ישעי' מ' ה' · הע"ג דבהאי קרא ליכא שמירה חמתיכה ה' לוישמרך דריש כ"א [כלומר ושם בפסוק ג"כ כתיב וקווי ה'] ובסוף קידושין במשנה אמרי' שהתורה משמרתו מכל רע בנערותו שנא' וקווי ה' יחליפו כח ש"מ דהפסוק הזה מיירי בשמירה
שם ס' דכשמרו מכל רע מוסיף כח ז"ר :
תהלים ס"ז **מא יאר** ה' : קומי אורי · סיפא
שם קי"ח דקר' ועליך יזרח ה' וכבודו
משלי ו' עליך יראה ופי' האלשיך וכבוד ה' היא
שמות ל"ג השכינה אשר עליך בגלות יזרח אלא שאינו נראה לעיני בני אדם כו' משא"כ לעתיד לא בלבד תהיה הזריחה כ"א שגם
בראשית ל"ט תראה ותגלה וזהו וכבודו עליך יראה
אסתר ב' ושמא תאמר מה תועלת ימשך מזה שיהי'
דניאל א' עלינו גילוי שכינה לזה הביא הפסוק אלקי' יחננו ויברכנו שיהי' לנו שפע וברכה
משלי ג' רבה כמו שפי' רש"י יאר פניו להראו' פנים שוחקות לתת טל ומטר עכ"ל ושמא תאמר מאחר שהדבר תלוי בתשוב' כמ"ש קומי אורי ופי' האלשיך קומי ממשכב
שם ד' עצלת התשובה והורי ע"י אור תורה
שם א' ומצות ע"כ והאור שבעיסה הוא היצה"ר מעכ' מלעשות תשובה ואיך נזכה לגלוי
תהלים קכ"ג שכינה לכך הביא הפסוק אל ה' כו' ע"ד שפי' שם האלשיך וז"ל אל זו מדת החסד ה' זו מדת הרחמים ויאר לנו והוא מאמרנו
שם על פסוק השיבנו ה' אליך ונשובה כו'
ישעי' נ"ג שהוא אל תאריך עד נבא ליטהר ואז תסייענו כ"א תתחיל אתה והשיבנו ה' אליך ואח"כ ונשובה ואל יקשה לפניך כי
בראשית י"ט הלא אתה החילות במצרים שעם היותינו עובדים את הטלה כו' צויתנו לקשור הטלה בכרעי המטה ולאמר למצרים כי לשוחטו לשם אלקינו היינו עושי' ונערה לאות נפשנו ותכרנו נפשנו על קידוש השם כו' מן לקצה אל הקצה מהיות עובדי
דברים י' ע"א אל היותנו מוסרי' נפשנו על קידוש ה' אם לא שהערת עלינו ממרום וזהו חדש ימינו כקדם להתחיל להשיבנו וזה יהי' מאמרנו פה הנה גם שאין אנו ראוים כנה אל ה' בחסד וברחמי' יקרב צדק מאליו להשיבנו כי הלא ויאר לנו הוא ית'
תהלים ס"ה במצרים באור רוח קדושה להשיבנו אליו באמור אסרו חג בעבותי' ד' ימים עד
איכה ב' הגישנו אותו עד קרנות המזבח בי"ד בין הערבים כו' עכ"ל ובזה א"ש המשך הפסוקי' שהביא לומר שהאל ית' ברחמיו
תהלים קמ"ה יתחיל עדינו להשיבנו ואז נזכה לגילוי השכינה שאמר כנ"ל ואע"פ שברבה גרס
שם י' ד"א ויחונך כד"א אלהים יחננו כו' ולפי מה שפירשתי א"צ להגיה ד"א וכן בילקוט ליתא : מאור תורה · שיאיר עיניך ולכך בתורה ויתן לך בני תורה כ"ה ברבה : כי
איכה ג' נר מצוה ותורה אור · פירש"י כמו שהאור
דניאל ט' מאיר לעולם תמיד כך התורה עומדת
ירמי' ד' זכותה לעולם וזכות מצוה לפי שעה כאור הנר : ויחונך במשאלותיך · שימלא משאלותיך
שם ב' לטובה בתשואת חן ופ"ז מייתי ראיי' מפסוק וחנותי את אשר אחון דדרשי' בברכו' דף ז' וחנותי את אשר אחון
שם ג' אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון . פירש"י את אשר אחון את אשר יכמרו רחמי עליו לגמה אף על פי שאינו כדאי ; וכה"א ויהי ה' את יוסף כו'. כל הני מקראות דמייתי להראות שבכ"מ שהיו גולים והולכי' נתנם הקב"ה לחן ולחסד ליוסף במצרים לאסתר במדי ולדניאל בבבל וכ"ה להדי' ברבה יתן חנו עליך בכ"מ שאתה הולך ואח"כ מייתי הקרא ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם להורות שבלתי אפשר למצוא חן בעיני אדם אם לא מצא בעיני אלהים ; ויחונך

בדעת ובבינה כו' וברבה מסיים כמה דמצלינן [כמו שמתפללין בתפלת י"ח] אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה : לוית חן · חברת חן ולפי שמפסוק זה לא משמע אלא שהם לוית חן רק לראש ולא לשאר איברים לכן הביא הפסוק לוית חן הם לראשך וענקי' לגרגרותיך שפירש"י התורה והמוסר יהיה לראשך לוית חן וכענקי' של עדי זהב יהיו לגרגרותי' לצוארך ע"כ הרי שגם לשאר איברים הם לוית חן : במתנת חנם · כדפירש"י ריש ואתחנן אין חנון בכל מקו' אלא לשון מתנת חנם עכ"ל וכל הני קראי דמייתי כ"ל לפרש ע"ד דאי' ברבה וז"ל ד"א ויחונך להוציאך משעבוד מלכיות כמה דתימא חנינו כו' ד"א ויחונך לגאול אותך כמה דתימא ה' חנינו כו' ולכאורה הוצאה משעבוד מלכיות והגאולה הכל חדא ומאי ד"א דקאמר ונראה לפרש דהנה ידוע מדברי רז"ל כי ב' קיצין יש לגאולתינו אם זכו אחישנה לא זכו בעת'ועוד יש נפקות' שאם זכו לא יהיו צריכי' להבלי משיח למרק עונם ואם לא זכו יהיו מוכרחי' לסבול צרת חבלי משיח למרק עונם כמו שהאריכו בזה המפרשי' ובזה נבא אל הענין ויחונך להוציאך משעבוד מלכיות היינו בזמן אחישנה ומביא לזה הפסוק חנינו כו' שאנו מתפללים שיחננו במתנת חנם אף שאין אנו ראוי' לגאול בזמן אחישנה מ"מ כי רב שבענו בוז וכדי בזיון וקצף שסבלנו ב"כ באריכות הגלות אמר לכפר עלינו · ואח"כ ד"א ויחונך לגאול אותך כו' . ר"ל שאם לא יזכו לפתות יגאול אותנו בעתה ולזה מביא הפסו' כ' חנינו לך קוינו שאנו מתפללין שיחננו במתנת חנם ויגאלנו וסיפא דקרא היה זרועם לבקרים אף ישועתינו בעת צרה ופי' האלשיך שאף שהי' זרועם וחוזקם של א"ה לבקרים היינו בתחילת גלותם של ישראל אף ישועתינו בעת צרה ר"ל עכ"פ לסוף גלותם בעת צרתם של חבלי משיח תהא ישועתינו ע"כ וכן נראה לפ' הספרי דלכוונה זו הביא כל הני פסוקים אע"פ שאין כתוב כאן ד"א כמו ברבה שהבאתי. מ"מ לכוונה זו הביא כל הני פסוקי' וכן בילקוט ל"ג דבר אחר שא הביא הפסוקים כמו כאן ;
מב ישא ה' : ומה אם ללוט שהי' רשע ואינו מזרע אברהם רק כ"א אעפ"כ נשאתי לו פנים בשביל אברהם אוהבי ק"ו לישראל שהם צדיקים והם זרע אברהם וזה שמסיים לך לא אשא פני' מפניך ומפני אבותיך : כתוב א' אומר כבסי מרעה לבך כו' אין כאן תירץ על המקראות הללו וברבה וילקוט גרס גם כאן עד שלא נחת' גז"ד כבסי מרעה לבך ומשנחתם גז"ד כי אם תכבסי בנתר כו' וכ"נ לגרום . כאן דהא כל במקראות דמייתי מתרץ להו הכי או אפשר דמייך אבתר הכי דמייתי קראי ומתרץ להו בהדי
ר"ה י"ז / נדה ע' הדדי דבקא פניינא מיירי דקודם שנחתם גז"ד מועיל תשובה אבל לאחר שנחתם גז"ד אין מועיל תשובה ותימא דבמס' ר"ה מוקי לה להני קראי דכבסי כו' ואם תכבסי כו' תרווייהו לאחר גז"ד וכאן בגז"ד שיש עמו שבועה וכאן בגז"ד שאין עמו שבועה ויש ליישב דבגמ' לא מקשה רק הני תרי קראי דכבסי כו' ואם תכבסי כו' דהני תרי קראי תרווייהו בצבו' מיירי דהא כבסי מרע' לבך ירושלים כתיב וירושלים ודאי צבור הוא וגבי צבור התשובה מקרעת הגז"ד אפי' לאחר שנחתם כמו שמבואר שם בגמרא שאבי' בסמוך לכך הוכרח לתרץ כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כו' משא"כ כאן דמייתי כל הנך מקראו' דמיירו אפי' ביחד כגון שומע תפלה עדיך סכותה בענן לך דרשו ה' בהמצאו כו' ודומיהם דמיירי ביחיד וגבי יחיד אין תשובה מועיל לאחר חיתום גז"ד אפי' בלא שבועה כדאי' בגמ' שאבי' בסמוך לכך מתרץ תירץ כולל לכל המקראות עד שלא נחתם כו' ומשנחתם כו' מיהו הא כדאי' והא כדאי' גבי צבור דוקא גז"ד שיש עמו שבועה וגבי יחיד אפי' בלא שבועה אינו מועיל לאחר גז"ד כנ"ל . מיהו לקמן בסמוך דקא' כתוב א' אומר כי לא אחפוץ במות המת וכתיב א' אומר כי חפץ ה' להמיתם לא תירץ כלום וברבה ובילקוט גרס גם שם התירץ כאן קודםגזר דין כו' וראיתי בתום' דנדה דף ע' בד"ה כאן בעושה תשובה כתבו וז"ל בספרי משני אהך קושי' כאן קודם גז"ד כו' עכ"ל משמע, מדבריהם לכדי' דאינו גרסי

דרוש יפה ופלפול נאה בענין התשובה

ביאור מאמר במס' ר"ה

גרסי' בספרי וה"ה תירץ לכן הגהתי כפנים וכתבתיהו כנ"ל: אמר המחבר מדי עיוני שם ראיתי שם תימא גדולה בגמ' מה שנתקשה לי וגם תמיהת התו' שם וביארתיו ת"ל במאמר א' במס' ר"ה ובזה יסתלק גם תמיה' התוס' ומתילא יתרחב הדרוש בס"ד ואלינגנו פה וזהו תוארו: בנדה שם מה ששאלו אנשי אלכסנדרי' את ר' יהושע בן חנניא כתוב א' אומר כי לא אחפוץ במות המת וכתוב א' אומר כי חפץ ה' להמיתם כאן בעושין תשובה כאן בשאין עושין תשובה כתוב א' אומר כי לא ישא פנים וכתוב א' אומר ישא ה' פניו אליך כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד ע"ב והוא תמוה מפני מה לא תירץ להו אקראי קמא כמו בספרי כאן קודם גז"ד כו' וביותר תמוה שעל הפסוק דישא ה' פניו אליך תירץ כן כמו בספרי דהכא ועל הפסוק כי לא אחפוץ לא תירץ כן ובתוס' שם כתבו תימא דבר"ה פ"ק אמר גדולה תשובה שמקרעת גז"ד של אדם שנא' ושב ורפא לו מיתיבי השב בינתיים מוחלין לו לא שב בינתיים [פי' בעשרת ימי תשובה] אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו ומשני ל"ק הא ביחיד הא בצבור אלמא ביחיד אין תשובה מקרעת גז"ד של אדם ובשמעתין משמע דמועלת תשובה אפי' ביחיד דומי' דבני עלי ואפי' לאחר גז"ד דאלו קודם גז"ד פשיט' דהקב"ה מקבל תשובה ועוד דלהמתים משמע לאחר גז"ד וי"ל דסיגי' דשמעתין כר' יצחק דאמר יפה צעקה בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד עכ"ל והנך רואה בעיניך גודל תמיהתם ודוחק תירוצם: * קודם שנבאר זה הבאר מאמר א' במס' ר"ה שייעדתי לעיל וז"ל הגמ' א"ר שמואל בר אוני' משמי' דרב מנין לגז"ד של צבור שאינו נחתם אינו נחתם ס"ד והכתיב נכתם עונך לפני אלא אע"ג שנחתם נקרע שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו והא כתיב דרשו ה' בהמצאו התם ביחיד הכא בציבור ביחיד אימת אמר רבה בר אבוה אלו עשרת ימי תשובה שבין ר"ה ליה"כ ע"כ ושמעתי לדקדק על המקשן שהקשה אינו נחתם ס"ד והא כתיב נכתם עונך לפני וכי אינו רואה שנכתם דקרא כתיב בכף והוא מלשון כתם ואינו לשון חתימה כלל. ואני מוסיף לדקדק מאי פריך לי' מקרא דירמי' למה לא פריך לי' מן התורה דאיך אפשר לומר דגז"ד של צבור אינו נחתם כלל הא התורה ייעדה עונשי' ופורעני' לעוברי רצונו כמ"ט קללות שבת"כ וצ"ח קללות שבמשנה תורה וכן הנביאים הזהירו על כמה מיני פורענית ונראה דהסיגנון יהי' כך דמאי דקא' ר' שמואל ב"א מנין לגז"ד של צבור שאינו נחתם אין כוונתו שאינו נחתם כלל דהא התורה ייעדה על כמה מיני פורעני' אלא כוונתו שאינו נחתם שאין החתימה מתקיימת לפי שיכולין לקרוע החתימה בתשובה אפי' לאחר גז"ד וכך הבין המקשן לכן מקשה לי' מקרא דנכתם עונך והי' מוכח שאין יכולין לקרוע אחר גז"ד לכן נתרץ לי' אע"ג שנחתם כו' ר"ל אע"ג דלא ילפי' מזה הקרא מ"מ יהי' נלמד מכח רומי' דהני קראי דבכל קראנו עם דרשו כו' וקודם שנבא לביאור זה המאמר אבאר הסוגי' שם בדף י"ז ע"ב א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גז"ד של אדם שנא' כו' ושב ורפא לו א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גז"ד א"ל ורפא לו כתיב איזו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גז"ד מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור כו' ת"ש יורדי הים באניות כו' פ' זו עשה להן סימניות [פיר"שי בין פסוק לפסוק יש סימן נו"ן הפוכה] כו' לומר לך צעקו קודם גז"ד נענין צעקו לאחר גז"ד אינן נענין ומשני הני נמי כיחידי' דמי כו' וגז"ד דיחיד תנאי היא דתני' הי' ר' מאיר אומר שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה וכן שנים שעלו למטה וחוליין שוה כו' זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה זה התפלל תפלתו שלימה נענה וזה לא התפלל תפלתו שלימה לא נענה ור"א אומר כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד ר' יצחק אומר יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד והדר פריך וגז"ד דצבור מי מיקרע והא כתוב א' אומר כבסי מרעה לבך וכתוב א' אומר כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורי' נכתם עונך לפני מאי לאו כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד לא אידי ואידי לאחר גז"ד ול"ק כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כאן בגז"ד שאין עמו שבועה כדר' שמואל בר אמי דאמר רשב"א מנין לגז"ד שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנא' לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה אמר רבא בזבחו במנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה אביי אמר בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וג"ח עכ"ה ויש לדקדק חדא דמתחלה הקשה המקשן כמה קושיי' על ר' יוחנן דאמר גדולה תשובה שמקרעת גז"ד והיינו בצבור מכמה ברייתו' ותירץ לו דהברייתו' ביחיד מיירי למה לא הקשה תיכף על ר"י מהנך קראי וגז"ד דצבור מי מיקרע והכתי' כבסי מרעה כו' ולמה הפסיק בין הקושי' בסוגי' דקאמר וגז"ד דיחיד תנאי היא ואח"כ פריך לי' וגז"ד דצבור מי מקרע מקרא ה"ל לפרוך לעיל בל"ז בעודו שקיל וטרי' בצבור בכל הברייתו' דלעיל. ומכ"ש לפי מ"ש המהר"שא בה"א וז"ל וגז"ד דצבור מי מקרע נקט במילתא דצבור לאמן דפריש לי' דיחיד אינו מקרע לאחר גז"ד אבל לר"י דס"ל דיפה צעקה לאדם כו' אגז"ד דיחיד נמי תקשה במכ"ש עכ"ל לפירושו דהקושי' קאי אר"י למה לא פריך בל"ז אר"י קודם דקא' וגז"ד דיחיד תנאי היא ועוד יש לדקדק איך תלי' כאן מאי דמייתי אמר רבא בזבח ומנחה כו' הלא לא מייתי כאן הא דר' שמואל בר אמי אלא אגב אורחא לרמי' לתירוצו כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כו' ומאי בעי בזה דמייתי כאן פלוגתא דרבא ואביי ונראה לתרץ והסיגנון יהי' כך דבל"ז על ר' יוחנן לעיל לא הי' יכול להקשות דהי' יודע מן התירץ אבל לבתר דקאמר וגז"ד דיחיד תנאי היא ומייתי הא דר' יצחק דאמר יפה צעקה לאדם כו' פריך לי' שפיר וגז"ד דצבור מי מקרע כי אליבא דר' יצחק נסתר התירץ לכך מתרץ לי' התרצן לעולם כתירץ הנ"ל וקושייתך מתורץ במאי דקאמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר כו' אך התירץ הכתי' יהי' נסתר אליבא דאביי לכך הסמיך לו המאמר דר' שמואל בר אוני' הנ"ל וכמ"ש: דהנה יש לדקדק על ר' יצחק דקאמר יפה צעקה לאדם כו' בשלמא אברייתא דאילי נביות נוכל לומר דפליג אברייתא וכן אברייתא דישא ה' פניו אליך יוכל לתרץ כר"ג כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו אלא אברייתא דיורדי הים דילפי' מקרא דעשה לה סימניות לומר צעקו קודם גז"ד נענין לאחר גז"ד אינן נענין איך יחלוק ר"י אקרא. ונראה לפרש ע"פ מ"ש הרי"ף בסוגי' זו וז"ל בתוס' בד"ה ושב ורפא לו סליחת עון קורא רפואה כדאי' בפ"ב דמגילה עכ"ל וקשה כו'. דכיון דרפואה היא סליחת עון מנ"ל דמקרעת גז"ד דבשלמא אם היינו אומרי' רפואה היא רפואת תחלואי' ניחא שהחולי שנגזר עליו בתשובה מקרעת הגז"ד שעליו ורפא לו מחליו אבל להאי פירושא קשיא ודלמא ורפא לו הוא סליחת עון שלא יהי' חקוק בעצמיו אבל מ"מ אם נגזר איזה עונש עליו תבואהו כי אין לאחר גז"ד כלום ע"ש שהאריך מאד ולבסוף כתב והנכון לענ"ד בביאור דברי התוס' שדקדקו בתירץ דברי אביי שאמר ושב ורפא לו כתיב כו' דמדאמר מקרעת גז"ד משמע דלא איירי ברפואת תחלואי' לפי שאם כבר באו עליו התחלואי' ורפא לא מיקרי נקרע גז"ד כיון שכבר באו עליו ואם עדיין לא באו עליו תחלואי' מה שייך כאן רפואה כיון שלא חלה אלא גז"ד בעלמא ואי איירי ברפואת העון הדרינן לקושיין דלמא קודם גז"ד והתשובה מרפא העון אבל אין כאן קריעה גזירה לזה אמרו התוס' סליחת עון איקרי רפואה כלמדנו דלעולם דדרשי' האי ורפא לו בסליחת העון ואי מיירי לאחר גז"ד ניחא לישנא דרפואה לפי שעון שנגזר עליו דין נכנס עוצו ונעשה בעל מום ושייך בי' רפואת מום אבל אי מיירי קודם גז"ד מאי נקט לשון דרפואה דהל"ל ושב ונסלח לו כדכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל דלא שייך בי' רפואה כיון שלא נגזר עדיין עליו ולא נעשה בעל מום כדי להצריכו רפואה כי בתשובה קלה נמחל עונו כו' וא"כ כיון שמדבר לאחר גז"ד סליחת אותו עון מיקרי רפואה אבל קודם גז"ד מיקרי סליחה עכ"ל והריני מוסיף על דבריו דזה מדוקדק בדברי אביי ושב ורפא לו כתיב דקשה שהוא שפת יתר וה"ל לתרץ בפשיטות איזה דבר שצריך רפואה כו' אלא משום דה"א דלמא סליחת העון קרי רפואה וקודם גז"ד לכן דקדק ורפא לו כתיב ואי קודם גז"ד ונסלח לו ה"ל לכתוב א"ו דמיירי לאחר גז"ד וסליחת העון שלאחר גז"ד הוא דקרי רפואה כסברת הרי"ף הנ"ל ובזה יש לתרץ קושייתי הנ"ל על ר' יצחק דבאמת ר"י לא פליג אברייתא דיורדי הים דילפי' מקרא דלאחר גז"ד אין נענין שהרי לא אמר שצעקה קורעת גז"ד אלא יפה צעקה קאמר והיינו קודם גז"ד מבטלת העונש לגמרי ולאחר גז"ד עכ"פ אע"פ שאינו קורעת הגז"ד לבטל העונש מ"מ מועלת לסליחת העון שהוא נמחק ורבנן דפליגי עליו ס"ל דביחיד אין מועיל כלל לאחר גז"ד אפי' לסליחת עון והעון עצמו אין נמחק: וכיון שכן הדק"ל קושיית המקשן וגז"ד דצבור מי מקרע והכתי' כבסי כו' וא"ל כתי' כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כו' קשה מנ"ל שגז"ד שיש עמו שבועה שאינו נקרע ואי מדבית עלי גמר כדר' שמואל בר אמי דלמא בית עלי שאני דכיחידי' דמי כדתירץ לעיל גבי יורדי הים דהני כיחידי' דמי וצ"ל דע"כ מוכח דבית עלי כצבור חשיבי דא"כ למה הי' צריך הקב"ה לישבע כמאמר הכתוב לכן נשבעתי לבית עלי הא ביחיד אפי' בלא שבועה אינו נקרע. ושבועה זו למה א"ו מפני שהם חשובים כצבור לפיכך הוצרך לשבועה שלא יקרע גז"ד. אך קשה הא תינח לרבנן דס"ל דגבי יחיד אינו מועיל אפי' לסליחת עון שפיר. אלא ר' יצחק דס"ל דליחיד עכ"פ מועיל לאחר גז"ד לסליחת עון הדק"ל דלמא בני עלי כיחידי' דמי ואי קשי' א"כ שבועה זו למה י"ל דלהכי נשבע שלא יועיל להם אפי' לסליחת עון והכי דייק לישנא דקרא לכן נשבעתי אם יתכפר עון בית עלי ובזה מתורץ קושיית הבל"ז שהקשיתי לעיל בל"ז על ר' יוחנן לחוד לא הוי קשה וגז"ד דצבור מי מקרע והא כתי' כבסי כו' דהי' יודע מתירץ הגמ' כאן בגז"ד שיש עמו שבועה כו' וא"ל מנין לגז"ד שיש ע"ש שאינו נקרע י"ל דילפי' מבני עלי וא"ל דלמא בני עלי כיחידי' דמי כמו יורדי הים דלעיל ז"א א"כ שבועה זו למה. אבל השתא דקאמר וגז"ד דיחיד תנאי היא ומייתי לדר' יצחק דקאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד קשה קושי' דלעיל איך יחלוק ר"י על פסוק דיורדי הים הנ"ל וצ"ל כתירוצי דלא פליג אגז"ד שנקרע אלא דס"ל שיפה לה התשובה לאחר גז"ד לסליחת העון השתא מקשה שפיר וגז"ד דצבור מי מקרע דהשתא ליכא למימר כתירוצי הנ"ל דא"כ יקשה דלמא בני עלי כיחידים דמי ושבוע' זו היתה שלא תועל להם אפי' לסליחת עון לזה משני לעולם אידי ואידי לאחר גז"ד וכאן בגז"ד שיש עמו שבועה כו' והא דגז"ד שיש ע"ש אינו נקרע ילפי' מדבית עלי כדר"ש בר אמי ואי קשה דלמא בית עלי כיחידי' דמי ושבועה זו היתה לסליחת עון לזה מייתי הא דרבא דאמר בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בד"ת ויהי' מוכח שפיר דבני עלי כצבור חשיבי דאי' במגילה דף ג' דפריך ועבוד' חמירא מת"ת והא כתיב ויהי בהיות יהושע בירחו א"ל אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה א"ל על איזו מהן באת א"ל עתה באתי כו' אלמא ת"ת עדיף מעבודה ומשני ל"ק הא דרבים הא דיחיד דרבים ת"ת עדיף ודיחיד עבודה עדיף והשתא א"ש מדקאמר רבא דדייק בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת ש"מ דכצבור חשיבי דאי כיחידי' דמי קשה הא לגבי ת"ת דיחיד עבודה עדיף ומה אם אינו מתכפר בזבח ומנחה כ"ש שאינו מתכפר בד"ת א"ו דכצבור חשיבי אך קשה התינח לרבא אבל לאביי דאמר בזבח ומנח' אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה וג"ח הדק"ל דלמא לעולם כיחידי' דמי והא דאינו מתכפר להם בזבח ומנחה אבל מתכפר הוא בד"ת הא לגבי ת"ת דיחיד עבודה עדיף י"ל עבודה עדיף נגד ת"ת דיחיד לחודי' אבל ת"ת וג"ח באמת עדיפי מעבודה ולעולם כיחידי' חשיבי כל זה הוא המשך הסוגי' הנ"ל לכך הסמיך לזה הסוגי' דר' שמואל בר אוני' הנ"ל מנין לגז"ד של צבור שאינו נחתם ר"ל שאין חתימתם חתימה מפני שיכולים לקרוע גז"ד ע"י תשובה לזה פריך אינו נחתם ס"ד והא כתיב נכתם עונך לפני כוונתו כקושי' הגמ' הנ"ל והרי כתוב א' אומר כבסי מרעה כו' מאי לאו כאן קודם גז"ד כו' וא"ל כתי' הגמ' כאן בגז"ד שיש ע"ש כו' מנ"ל לגז"ד שיש ע"ש שאינו נקרע ואי מדר"ש בר אמי דיליף לה מבני עלי דלמא בני עלי כיחידי' דמי וא"ל א"כ שבועה זו למה ז"א דלמא לסליחת עון אתא כנ"ל וא"ל א"כ מאי מתכפר להם בד"ת דלמא באמת כדאביי דבתורה לחוד אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובג"ח לז"ק אלא אע"ג שנחתם נקרע ר"ל אע"פ שמשם לא מוכח נידי דגז"ד של צבור נקרע לגמרי וא"ל מדכתיב ושב ורפא לו י"ל כמ"ש הרי"ף שהקשה על מאמר זה למה לא יליף מהאי קרא דלעיל ושב ורפא לו ותירץ אפשר דרב לא דריש לי' כר' יוחנן ורפא לו על הגז"ד אלא דריש לי' על רפואת העון עכ"ל לז"ק אע"ג שנחתם נקרע כלומר אע"ג דלא נלמד משם מהני מקראות דלעיל כמ"ש מ"מ מוכח מהני קראי דמייתי דכתיב מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו וקשה הא כתיב דרשו ה' בהמצאו א"ו צריך לתרץ כאן ביחיד כאן בצבור ודוק העולה מזה דלר' יוחנן ורבנן כלהו דפליגי א"ר יצחק וס"ל לגז"ד דיחיד אינו נקרע ע"כ ס"ל דבני עלי חשיבי צבור דאל"כ שבועה זו למה כמש"ל ובזה נחה ושקטה תמיהת התוס' בנדה שהבאתי לעיל ושפיר משני התם ריב"ח כאן כשעושין תשובה דמשמע דמועלת תשובה לאחר גז"ד משום דכצבור חשיבי ודוק: ועפ"ז מיושב נמי מה שהקשיתי לשאול לעיל דבספרי הכא מתרץ כאן לפני גז"ד כו' ושם תירץ להם ריב"ח כאן כשעושין תשובה עד"ז דהכא בספרי כיון דמייתי כל הנך מקראות דמיירי אפי' ביחיד וביחיד לא תהני תשובה לאחר גז"ד ומוכרח לתרץ כאן קודם גז"ד כו' לכן תירץ כל המקראות בסיגנון א' ותיהו הא כדאיתא והא כדאיתא בצבור כשיש עמו שבועה וביחיד בלא שבועה כמש"ל. משא"כ ריב"ח לאנשי אלכסנדרי' לא הי' יכול לתרץ להם כאן קודם גז"ד דאלו שני להו הכא הוי מקשי לי' כיון שהקב"ה אינו חפץ במות המת מפני מה חתם עליהם גז"ד שיש עמו שבועה שלא יועיל להם תשובה ה"ל לחתום גז"ד בלא שבועה כדי שיועיל להם תשובה ע"כ תשני להו כאן כעושין תשובה כאן כשאין עושין תשובה ר"ל באמת הקב"ה נשבע כך על תנאי אם לא יעשו תשובה הא אם עשו תשובה באמת נתקבלו שהרי בשבועה זו פירש אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה לדייק מינה הא מתכפר בתורה וג"ח והם באמת לא עשו תשובה ותירץ להם ריב"ח האמת וז"ל בזוהר פ' משפטי' דף ק"ו תנינן לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה ולבלא קב"ה

הוא

אומר °אם ישוב ולא ישובי כיצד יתקיימו שני מקראות הללו עד שלא נחתם גזר דין שובו בנים שובבים משנחתם גזר דין אם ישוב ולא ישובי כתוב אחד אומר °דרשו ה' בהמצאו וכתוב א' אומר °חי ה' אם אדרש לכם כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם גז"ד דרשו ה' בהמצאו משנחתם גז"ד חי ה' אם אדרש לכם כתוב א' אומר °כי לא אחפוץ במות המת וכתוב א' אומר °כי חפץ ה' להמיתם [נ"א כיצד יתקיימו שני מקראות הללו עד שלא נחתם גזר דין כי לא אחפוץ במות המת משנחתם גזר דין כי חפץ ה' להמיתם] כתוב אחד

עיקר מפורש

הוא מקבל ודאי ואי תב בתיובתא הא אזדמן לקבלי' ארח חיים ואע"ג דפגים מה דפגים כלא אתתקן וכלא אתהדר על תיקוני' דהא אפי' במה דאית בי' אומאה קמי קב"ה מקבל לי' דכתיב כי ה' נבאות יען ומי יפר דא איהו רזא בתימא ותו כד קב"ה אומי אומאה לא אומי אלא אם לא יעביד תיובתא דהא לית פתגמא דקיימא קמי תיובתא ועל כלא מכפר קב"ה כד עבדין תיובתא שלימתא קב"ה מקבל דכתיב חי אני נאם ה' כי אם יהי' כניהו חותם על יד ימיני משם אנתקך וגו' וכתיב כתבו כאיש הזה ערירי וכתר דתב בתיובתא כתיב ובני יכני' אסיר בנו מכאן דתשובה מתבר כמה גזירין ודינין וכמה שלשלאין דפרולא ולית מה דקיימא קמי תיובתא עכ"ל הרי להדי' שהקב"ה אינו נשבע על הגז"ד אלא על התנאי אם לא יעשה תשובה וה"נ בבני עלי פתח להם פתח לתשובה שאמר אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה הא מתכפרין בתורה וג"ה רק שהם לא עשו תשובה ור' יהושע תירץ להם האמת ודוק: ובענין זה ישבתי מדרש הנעלם הובא בזוהר חדש פ' לך לך וז"ל ר' תנחום פתח קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר א"ר תנחום בא וראה כמה יש לו לאדם לטהר מעונותיו בעוד דרכי תשובה פתוחין לפניו בטרם יסתם הדרך שנא' דרשו ה' בהמצאו יש עתים שהוא קרוב ויש עתים שהוא רחוק ומי א"ר תנחום הכי והא כתיב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת אמר האי קרא מסייע לי' משמע דכתיב לכל אשר יקראוהו באמת ועם כל זה מאי כתיב רצון יריאיו יעשה ע"כ המדרש הזה הוא תמו' א' מאי שייכות יש למאמר ר' תנחום על הפסוק קמתי אני לפתוח לדודי ב' כוונת המקשן והתרצן לא נודע ג' מה שתירץ התרצן האי קרא מסייע לי' הלא המקשה מביא גם סיום הפסוק לכל אשר יקראוהו באמת ד' מה שסיים ועם כל זה רצון יריאיו יעשה אין לו הבנה. והנה על קושי' הראשון יש לומר כמ"ש האלשיך על הפסוק וז"ל קמתי אני לפתוח לדודי קמתי ממטת עצלות התשובה לפתוח לדודי שער פתוח לרוחה ככותל העונות המבדילים ואף כי עשיתי תשובה בפועל כו' כאשר באחרונה הרגשתי ושבתי מעונותי ופתחתי אני לדודי כי הכרתי ואדע כי על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות אשר בא עלי כי דודי הוא שלא ידו והכני אח"כ בפתחי הסתיר פניו ממני וזהו דודי חמק ועבר על התעלמי עד כה כי אחר היותו דופק ומעוררני לא קמתי לפתוח בתשובה עד אחרי כן עכ"ל. ובדרך זה נמשיך המאמר הנ"ל ומתחילה אמרתי לפ' כוונת המקשן ע"פ הגמ' דר"ה הנ"ל דכוונת המקשן דפריך והא כתיב קרוב ה' לכל קוראיו משמע שבכל עת שיקראו הקב"ה עונה אותם ואיך כתיב דרשו ה' בהמצאו משמע דוקא בעת שמצוי להם כמו שאמר ר' תנחום יש עתים שהוא קרוב כו' אך קשה לפ"ז לאיזה צורך הביא המקשן סיפא דקרא לכל אשר יקראהו באמת וע"ק למה לא תירץ לו כאן ביחיד כאן בצבור כמו שתירצו בגמרא וכ"ל דהדא מתורצת בירך חבירתה דלזה מייתי המקשן סיפא דקרא לכל אשר יקראהו באמת לבלול תירץ הגמ' הנ"ל דאי' במס' תענית דף ח' א"ר אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו שנא' נשא לבבנו אל כפים ופריך איני והא הוקים שמואל אמורא עלי' ודרשי' ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון ומשני ל"ק כאן ביחיד כאן בצבור ע"כ ובזה מבואר כוונת המקשן בל"ז לא הי' המקשן יכול להקשות והא כתיב קרוב ה' לכל קוראיו דה"א כתירץ הגמ' הנ"ל כאן ביחיד כאן בצבור לזה מייתי סיפא דקרא לכל אשר יקראהו באמת ואי ס"ד דמיירי בצבור למה לי אשר יקראהו באמת הא בצבור אע"ג דיפתוהו בפיהם כו' ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון א"ו דמיירי ביחיד וספיר קשה קראי אהדדי לזה מתרץ האי קרא מסייע לי' ע"ד דאי' באלשיך תהילים וז"ל קרוב ה' יראה כי סותר סופו את תחילתו כי אחרי אומר קרוב ה' לכל קוראיו דרך כלל אמר לכל אשר יקראהו באמת ואם הוא פי' הל"ל כאשר יקראוהו באמת אך יאמר כי ימצאו קהל ישראל יקראו אל ה' יושיע להם ובתוך הקהל יהיו קצת רשעים והוא ית' עונה את כלם אל תתמה לומר טוב לא יהי' לרשע ולא יענה בצרה הכיא דע כי זה דהכו ית' שקרוב ה' לכל קוראיו גם שבכללם רשעים בשביל כל אשר יקראהו באמת שבקהל ולמ"ד לכל הוא בשביל כו' עכ"ל ובזה מבואר כוונת בתרצן דה"ק לעולם כתי' הגמ' דכאן מיירי בצבור ואי קשי' הא כתיב לכל אשר יקראהו באמת והא בצבור לא צריך כנ"ל לז"ק האי קרא מסייע לי' משמע דכתיב לכל אשר יקראהו באמת וק' קושי' האלשיך הנ"ל א"ו כפירושו ואדרבה מזה מוכח דמיירי בצבור דוקא וספיר מסיים ועם כל זה מאי כתיב רצון יריאיו יעשה ר"ל דאע"פ שהוא קרוב לכל קוראיו בכלל ואף לרשעים שבקהל מ"מ ליראיו יעשה רצונם ולא לזולתם ודוק: ועפ"ז ביארתי פי' הפסוק בהושע סי' י"א ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראוהו יחד לא ירומם ע"ב פירש"י כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אלי תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב בקושי ישובון אלי: ואל על יקראוהו יחד לא ירומם ואל הדבר אשר עליו יקראוהו הנביאי' יחד לא ירוממוהו עמי ולא יהוות לעשותו עכ"ל ול"נ לפרש דרך דרוש דאי' בילקוט פ' ואתחנן על פסוק ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי אל תרבה דברים הסכל ירבה דברים עכ"ל לכאורה אין לדברים אלו ביאור ונראה לי דאי' בברכו' דף ל"ב א"ר אלעזר משה הטיח דברי' כלפי מעלה שנא' ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל ה' אלא על ה' ע"כ וזהו שאמר לו הקב"ה אל תרבה דברים הסכל ירבה דברים כלומר שהודיע לו הקב"ה שנגזר עליו שלא יכנס לארץ בשביל שהרבה דברים והטיח כלפי מעלה. אך קשה באמת מפני מה לא קבל הקב"ה תפלתו ותשובתו על חטא זה ונראה דבאמת משה רבינו טען זה לפני הקב"ה כדאי' שם בילקוט וז"ל א"ל אני יחיד וישראל ששים רבוא הרבה פעמים חטאו לפניך ובקשתי עליהם רחמים ומחלת להם על ס' רבוא השגחת ועלי אין אתה משגיח א"ל אינו דומה גזירת יחיד לגזירת צבור ע"כ הרי שהקב"ה השיב למשה שגז"ד דצבור מיקרע ולא גז"ד דיחיד כתירץ הגמ' הנ"ל ובזה נבא אל הענין ועמי תלואים כפירש"י שהם תלואים בדעת' אם לשוב אם לא לשוב וקשה מה הם מסופקים הלא כתיב בתורה ושבת עד ה' אלהיך שהקב"ה מקבל תשובה. לז"ק ואל על יקראוהו כלומר אלא אל דכתיב גבי משה קורין אותו על שחטאו של תרע"ה הי' שהטיח דברים ולא הועיל תשובתו ק"ו שלא יועיל תשובתינו והטעם כמו שגבי משה שהי' אחר גז"ד שנגזר עליו במי מריבה לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ ולא הועיל תפלתו לקרוע הגז"ד כמו כן אצל ישראל לא יועיל תשובתם אחר גז"ד לפיכך הם

תלואים לתשובתי לז"ק הנביא שהוא עצות בידם יחד לא ירומם כלומר מפני מה הם אין עושין תשובה ביחד כלומר בצבור דגבי צבור מועיל תשובה אפי' לאחר גז"ד ודו"ק: אם ישוב ולא ישוב. פירש"י כשירצו לשוב מרעתם לא ישוב הקב"ה מגזירתו: כי חפץ ה' להמיתם. גבי בני עלי כתיב: כתוב א' אומר כי לא אחפוץ במות המת: אמר המחבר מילתא אגב אורחא הנני מעתיק בשם אחי הרב הגאון מוה"רר קלמן נ"י אב"ד דק"ק ביאליסטאק בפסוק וז"ל: ביחזקאל סי' ל"ג ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כן אמרתם לאמר כי פשענו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחי' [פירש"י כן אמרת' לפיכך אין אתם חפצים לשוב כסבורים אתם שלא תועיל לכם תשובה] אמור אליהם חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע כ"א בשוב רשע מדרכו וחיה שובו שובו מדרככם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ע"כ הקושי' מפורסמת אחר שידעו והתבוננו את רוב פשעיה' משמעא האמינו בתורת משה וידעו להפריש בין מצוה לעבירה א"כ היה להם להאמין מה שכתוב בתורה ושבת עד ה' אלהיך ומבואר כמה פעמים בתורה שהתשובה מועלת וג"ל לפרש הדרכה הואיל וידעו מפסוק ושבת עד ה' אלהיך שפיר היו סבורים שלא יועיל להם תשובה עד שנשבע הקב"ה חי אני נאם ה' דאי' ביומא דף פ"ו ארבעה חלוקי כפרה שהי' ר' ישמעאל דורש עבר על מ"ע ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על ל"ת ושב תשובה תולה ויה"כ מכפר. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויה"כ תולין ויסורין ממרקין ע"כ נמצא דלר"י תשובה אינה מועלת רק על מ"ע לבד. אמנם בסנהדרין דף ק"ב גרסי' אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מאי אחר אמר רבא אחר שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג"ע. נמצא משמע מזה שתשובה מועלת לכל עבירות שבתורה שהרי ירבעם כפר בעיקר וחטא והחטיא את הרבים והקב"ה בקש ממנו שיעשה תשובה. אמנם יש להביא ראי' לדעת ר' ישמעאל דלעיל. דבילקוט הושע גרסי' שובה ישראל עד ה' אלהיך תני משום ר"מ שובה ישראל עד ה' בעוד שאני במדת הרחמים ובאם לאו הנקיך אני עד לא יתעביד סניגוריא קטיגוריא ע"כ נמצא שהפסוק שובה ישראל נאמר על תנאי אם יעשו תשובה יתנהג עמהם במדת הרחמים ואם לאו ח"ו יתנהג במה"ד. ובקידושין גרסי' ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כפול כתנאי ב"ג ובני ראובן אינו תנאי ובעינן תנאי כפול והן קודם ללאו ע"ש אף שר' חנינא בן גמליאל פליג אר"מ דלא בעינן תנאי כפול. כתנאי כפול הוא דפליג אבל בהן קודם ללאו מודה לר"מ דבעינן וכ"פ הפוסקי' באה"ע סי' ל"ח. לפ"ז מוכרחים בדברי ר' ישמעאל שאין תשובה מועלת רק על מ"ע דבשלמא על מ"ע יש כאן הן קודם ללאו פי' אם תעשה תשובה ותקיים מ"ע אשר בטלת עד הנה ה' אני אתנהג עמך במה"ר וזהו הן ובאם לאו שלא תקיים מ"ע אלקיך אני ואתנהג עמך במה"ד וזהו לאו אבל אם קאי על ל"ת יהי' לאו קודם להן פי' אם תעשה תשובה ולא תעבור עוד על ל"ת ה' אני כו' הרי לאו קודם להן. אמנם נ"ל לתרץ דלעולם דברי רבא אמת ותשובה מועיל על כל עבירות שבעולם ואפ"ה לק"מ דהא שם בסוגיא הנ"ל גרסי' בשלמא לר"מ בן גמליאל אם לא שכב איש אותך הנקי אלא לר"מ הנקי מיבעי לי' [פי' ר"פי בשלמא לר"ח ב"ג דלא בעי תנאי כפול היינו דכתיב אם לא שכב הנקי ולא כפל אם שכב לא הנקי אלא מכלל ברכה אתה שומע קללה ולא בעי' תנאי כפול אלא לר"מ דבעי ת"כ ה"ל למיכתב ג"כ אם שכב תנקי] א"ר תנחום הנקי כתיב [הנקי בלא יוד למדרשי' כמקראו לשבועה ראשונה אם לא שכב תהא נקייה ובמסורת נתי מידרש לתישדי' אקרא דבתרי' ולמימר הנקי ואת כי שטית כלומר אם שטית תתחנקין] ע"כ. והקשו התום' וז"ל וא"ת והא הוי לאו קודם להן דהא אם לא שכב כתוב ברישא וי"ל דאם לא שכב חשוב הן דמה שאנו רוצים שתעשה חשוב הן כו' אנו רוצים שתתקיים דברי' שלא שכב איש אותה זו הן ואם שכב תפסיד זהו לאו עכ"ל ונמצא דגם כאן נוכל לומר סברא זו דהא הקב"ה חפץ בתשובה וממילא באמת שובה ישראל עד ה' כו' קאי על ל"ת דהיינו באם שלא יעבור עוד על ל"ת ה' אני. וזהו הן מאחר שהקב"ה חפץ בזה ובאם לאו שלא יעשו תשובה ויעברו על לא תעשה אלקיך אני זהו לאו וכסברת התום' הנ"ל והנה צריך לפרש מהיכן הוציא ר' מאיר דרש זה דדרוש פסוק שובה ישראל על תנאי וכ"ל מפני כפל השם דכתיב בפסוק ה' אלקיך וה' הוא מדה"ר ואלהיך הוא מדת הדין ולפ"ז גם הכתוב בתורה ושבת עד ה' אלהיך שם ג"כ כפל השם מוכרחים ג"כ לומר שעל תנאי דלעיל נאמר. והשתא נבא אל הביאור כן אמרתם לאמר פשעינו כו' ואיך נחי' כלומר שלא יועיל להם תשובה דהא במקדש ראשון הי' בידם ג' עבירות ע"ז ג"ע ש"ד כלם ל"ת חמורות ובשביל זה סבורין היו שלא יועיל להם תשובה על עבירות הללו כי ע"כ הפסוק דושבת עד ה' אלהיך לא קאי רק על מ"ע לחוד דאל"כ יהי' הלאו קודם להן והשיב להם הקב"ה אמור אליהם חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע כ"א בשובו כו' ונמצא דמה שאני חפץ זהו הן כפי' התום' ולעולם התשובה הועלת על כל עבירות וקל' עכ"ל ודפח"ח: * אבי אביה אחריו ומלאתי את דבריו דהנה יש לדקדק במ"ש כי פשענו וחטאתינו עלינו א' מלת כי אין לו ביאור ב' הלא ידוע כי פשעים הם זדונות ומרדים והחטאים הם השגגות כמו שדרשו רז"ל ביומא דף ל"ו א"כ מאחר שיש בידם פשעי' החמורי' שחייבי' עליהם מיתה מה צורך להזכיר החטאי' השגגות אפי' בלא שגגות נמי חייבי' מיתה על הפשעי'. ג' למה כפל המלות שובו שובו מדרככם הרעים. ונראה לפרש דאי' ביומא דף פ"ו א"ר גדולה תשובה שזדונות נעשות להם כשגגות שנא' שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעוניך האי עון מזיד הוא וקרי לי' מכשול. איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשים להם כזכיות כו' ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה ע"כ וכ' הריף וז"ל יש לדקדק כיון דר"ל עצמו סובר שהתשובה מאהבה עושה זדונות כזכיות א"כ למה דבר הושע הנביא בתשובה מיראה דקרי לי' מכשול [כלומר למה לא הוכיחם הושע הנביא שיעשו תשובה מאהבה ויתהפכו הזדונות לזכיות] וי"ל שהושע ראה את ישראל שלא עשו תשובה מאהב' אלא מיראה כדכתיב לעיל לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו דהיינו מתוך יראת העונשים ולזה הוכיחם שיעשו תשובה מאהבה שמגעת עד כסא הכבוד לפי שהתשובה שעשיתם עד עכשיו לא עלתה להביא העונות לגדר זכיות אלא בשלת בעונך הועילה להביא העון לגדר מכשול שהוא

ירמי' ח'

ישעי' נ"ה

יחזקאל כ'

שם י"ט

שמואל א' ב'

ביאור מד'

הנעלם בענין הנ"ל

דבר נפלא בשם אחי המחבר הגאון נ"י אב"ד דק"ק ביאליסטאק

הוסף אחר על הפסוקי' הנ"ל מן המחבר עצמו

אחר אומר ישא ה' פניו אליך : וכתוב א' אומר אשר לא ישא פנים כיצד יתקיימו שני מקראות הללו ישא ה' פניו בעולם הזה · אשר לא ישא פנים לעולם הבא · ד"א ישא ה' פניו יעבור כעסו ממך · וישם לך שלום [שלום] בכניסתך שלום וביציאתך שלום עם כל אדם · ר' חנניא סגן הכהנים אומר וישם לך שלום בביתך ר' נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד שנאמר

שוגג · ובזה מתיישב שאמר כי כשלת לשון עבר ולא אמר כי תכשל בעונך והוא ווכיחם להבא שובה ישראל אלא לפי שעד עכשיו כי כשלת בעוניך עשית העון מכשול להיותה תשובה מיראה עכ"ל ועיין באלשיך סוף הושע שפי' ג"כ כן בתוספת ביאור בעולה מדבריו שישראל עשו תשובה מיראה ונעשית להם מזדונות שגגות והנביא הוכיחם שיעשו תשובה מאהבה כמאמ' כשישראל עשו תשובה מיראה ונעשה להם שגגות צריכין לשוב פעם שנית על השגגות דהא קי"ל אין מיתה בלא חטא וחטא היינו שוגג עיין בשבת בדף נ"ה בתוס' ובזה נבא לביאור הפסוקי' הנ"ל כן אמרתם לאמר כי פשענו וחטאתינו עלינו ואלא כי משמש בלשון אי כלומר אם מפשעים נעשה לנו חטאים שהם שגגות וגם אנחנו נמקים שמחויבי' אנחנו מיתה על החטאים שהם שגגות וגם דייקא ר"ל החטאים שנשארו עלינו אחר תשובתינו מיראה ואיך נחי' כמ"ש התוס' שם שהגזירה באה אף על השגגות לזה השיב הקב"ה אמור אליהם חי אני נאם ה' כו' שובו שובו מדרכיכם הרעים ר"ל עשו שנית תשובה על השגגות ולמה תמותו בית ישראל כי לא אחפוץ במות הרשע כ"א בשובו מחטאתו וחיה : ועד"ז פירשתי הפסוקים סי' י"ח לכן איש כדרכיו אשפוט אתכם בית ישראל שובו והשיבו מכל פשעכם ולא יהי' לכם למכשול עון השליכו מעליכם את כל פשעכם אשר פשעתם בה ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו בית ישראל כי לא אחפוץ במות המת נאם ה' והשיבו וחיו · הדקדוקי' רבו א' מה זה דקאמר הכא שובו והשיבו ולא אמר ג"כ שובו שובו כמו שם ב' מה זה ענין ולא יהי' לכם למכשול עון פשיטא אם יעשו תשובה שלא יהי' להם למכשול עון ג' מה זה ענין השליכו מעליכם את כל פשעכם וענין לב חדש כו' ד' מפני מה אמר כי לא אחפוץ במות המת ולא אמר במות הרשע עם שהרשעי' בחייהם קרוים מתים מ"מ מפני מה שינה הלשון ונראה לפרש דהענין הוא אם אנו רואין באיש א' שהוא עושה תשובה גמורה בתענית וסגופים ושאר דברים איכה נדע את הדבר אם הוא עושה תשובה מאהבה או מיראה ואשא משלי ואומר משל למלך שהי' לו עבדים ומשרתים רבים לאין מספר והיו לו ב' שרי צבאות עליהם משרתי' למלך הגדול · האחד כשהיה עובד את המלך הי' עובד אותו מחמת אהבת המלך שהיה אוהבו מאד כנפשו מה עשה העבד הנאמן הזה כשהי' רואה שאר משרתים ועבדים שלא עשו עבודת המלך כתיקונה ובאמת ואמונה גער בהם בנזיפה והוכיחם וייסרם והדריכם בדרך הישר והטוב לעשות רצון המלך כי אמר פן יודע למלך שלא עשו העבדים מלאכתו יקצוף המלך מאד וחמתו יבער בו ועם היות כי חמת מלך מלאכי מות וחרב נוקמת נקם ברית ובידו שבט המושל לענוש ולהמית הפושעים והמורדים בו לנקום מהם נקמה גמורה עד כי חמת המלך שככה · מ"מ לא יבצר שיהיה למלך צער גדול לפי שעה ושברון לב כשיודע לו שעבדיו לא עשו רצונו ואני אוהב את המלך מאד ואינני חפץ לראות בצער המלך לפי שעה ואיככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את המלך מגודל הכעס והצער שיהי' לו לכן מוטב לי להדריך את כלם בדרך הישר כדי שיהי' נחת רוח למלך בראותו משרתיו עושים רצונו · והעבד השני היה ג"כ נאמן מאד בעבודת המלך רק לא מאהבת המלך רק מיראת העונש שהי' מתיירא שמא יודע למלך שאינו עושה מלאכתו באמונה ויתחייב ראשו למלך ומכח זה לא הי' משגיח על העבדים והמשרתים אחרים שיעשו גם המה את עבודתם באמונה כי אמר מה איכפת לי בדבר אם יודע הדבר למלך שלא עשו רצונו בחמת ינקום מהם הלא שבט המושל בידו ודי שאפקיע את עצמי ואע"פ שיהי' לפי שעה צער למלך מה אני חייב בדבר הלא אני עושה רצונו בתמימות ומצדי לא יבצר · הנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה הנמשל מובן מאליו כי השב מאהבה לעבוד את הש"י מאהבה בתחבולות * יעשה לו מלחמה לזכות את הרבים להוכיח במישור לענוי ארץ שילכו גם הם בדרכי ה' הטובים כי יאמר אע"פ שביד הקב"ה להעניש אותם מ"מ לא יבצר שיהי' צער להש"י ב"ה כי גם ענוש לצדיק לא טוב לכן צותה התורה מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג בשורה שנא' הוכח תוכיח את עמיתך · אבל מי שעושה מיראה אינו משגיח על אחרי' רק שומר את נפשו שלא ילכד ודיו שמפקיע את עצמו ויאמר פדעהו מרדת שחת · ועפ"ז נבא לביאור הפסוקי' הנ"ל כי כבר כתבתי לעיל בשם הר"יף שישראל היו עושים תשובה מיראה והנביא מוכיחם שיעשו תשוב' מאהבה וכתבתי באומרם כי פשעינו וחטאתינו עלינו כי נון הפשעים נעשים חטאים וגם אנחנו נמקים לכך אמר הקב"ה ע"י יחזקאל הנביא לכן איש כדרכיו אשפוט אתכם בית ישראל כלומר דורש רעה תבואנו כי בעצמכם ערכתם משפט שלכם וגם אנחנו נמקי' אבל הבו לכם עצה שובו והשיבו מכל פשעכם כדפי' רש"י שובו אתם והשיבו גם את אחרי' לזולתכם ואז תהי' תשובה מאהבה כענין המשל שכתבתי ולא יהי' לכם למכשול עון ר"ל שלא יעשה מן העון הוא המזיד מכשול שהוא שוגג · רק באופן השליכו מעליכ' את כל פשעכם וזה יובן ע"פ מ"ש בס' של"ה אדם הנפטר מעה"ז בלא תשובה דומה למלך שהיה לו עשר' שרים והי' המלך אוהב אותם והי' נכבדי' בעיניו ויקרים אצלו פעם א' לקחו לעצמם עצה נבערה ובאו לארמון המלך לילה וחתרו חתירות ונכנסו לאוצר בית המלך וגנבו משם כלי כסף וכלי זהב כו' ליום אחד השכים המלך ומצא אוצרותיו שדודי' וכל מחמדיו בזוזים ויצו המלך לחקור ולדרוש לדעת מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן ויבקש הדבר וימצא ויאמרו לו עבדיו אדונינו המלך שריך הנכבדי' אלה אשר שמת כסאותם מעל כל השרי' הם בזזו אוצריך ותמודותיך ויתעצב המלך מאד על שריו ולא חשב הגניבה למאומה באהבתו אותם ויאמר שקר הוא כי עבדי נאמני' הם ואיני מאמין לכם ויאמרו לו אדונינו הנה הגניבה בידם אמר המלך מה אעשה אם אמת הדבר לא אוכל להציל אותם מיד ההמון ואיך אהרוג אותם מפני חטאתם מה עשה אמר לעומדי' הביאו אותם לפני ואראה אם הגניבה בידם כדבריכם והי' בין מושב השרי' האלה ובין היכל המלך נהר והי' להם לבוא לפני המלך ולעבור בספינה וקודם לכן שלח המלך א' מעבדיו ואומר להם אמר המלך כשתעברו בנהר לבא אצלי תשליכו הגניבה בנהר כדי שלא תמצא בידכם ותמותו ואל תחוסו עיניכם על זהב ופניני' כי אין זהב ופניני' נחשב אצלי למאומה נגד אהבתכם ויהי בעודם בנהר וישליכו כלם בנהר מה שהיה בידם מהגניבה חוץ מאחד שלא השליך גניבתו מידו ויביאו אותם לפני המלך ויצו המלך לחפוש בבגדיהם ולא מצאו ויחפשו לאותו האיש שלא השליך הגניבה מידו וימצאו בידו חלקו ממנה ויחר אף המלך ויאמר לו למה לא השלכת מידך כמו חבירך ולא מצא מענה ויאמר המלך חטאתך השני יותר מן הראשון כי מתחילה אמרתי יצרך השיאך אבל עתה שנתתי לך עצה להנצל בה מהמות וראית חביריך שהשליכו גניבתם מידם מדוע לא עשית מאמרי כדי שתנצל הואיל ובזית דברי ולא התנחמת על מעשיך הרעי' אני אשלם לך גמולך ויצו המלך להמית אותו ביסורין ובעונשים קשים ויפלא את חביריו התשעה שמחים וטוב לב בביתם כך הוא האדם בעולם הזה הקדוש ב"ה הזהירו על התשובה כדי שלא ימות ברשעתו שנאמר שובו מדרכיכם הרעים ולא תמותו בית ישראל כו' עכ"ל ביאור הדבר שהעון הוא הגניבה ובנהר משל אל התשובה שנמשלה למים כ"דא שפכי כמים לבך נוכח ה' וז"ש הנביא השליכו מעליכם את כל פשעכם * ר"ל שישליכו הפשעי' לתוך הנהר היא התשובה ודייק לומר כל פשעכם לומר שלא ישאר מן הפשעי' רושם נגע הבהרת רק ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה דהיינו שיחדשו מעשיכם באופן שיהיו מן הפשעים זכיות ואז למה תמותו בית ישראל · ומה שסיים כי לא אחפוץ במות המת יובן ע"פ מה שאי' בילקוט ירמי' סי' י' וז"ל בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני ריעיו שודדי' בהרים כו' מה עשה הניח לשני ריעיו שודדים כו' ושב אל ה' אלהי אבותיו בכל לבו בצום ובתפלה כו' ועוסק כל ימיו בתורה ומע"ט ולא שב למעשיו הרעים עוד כו' וביום שמת הוא מתו שני ריעיו ונתנו לר' שמעון בן לקיש באוצר החיים ושני ריעיו בשאול תחתית ואמרו שני ריעים לפני הקב"ה רבון העולמי' יש לפניך משא פנים הלא זה היה שודד עמנו בהרי' והוא באוצר החיים ואתן האנשי' בשאול תחתית א"ל זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשית' תשובה א"ל הנח לנו ונעשה תשובה · גדולה א"ל אין תשובה אלא עד יום מותו של אדם משל למה הדבר דומה לאדם שמפרש בים אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה ע"ז נאמר אני ה' חוקר לב ע"כ ובזה נבא אל הביאור · מאחר שהוכיחם הנביא שיעשו תשובה מאהבה ולמה תמותו בית ישראל חשש כן יאמרו לא ישראל נעשה תשובה בעה"ב לאחר המות לז"ק כי לא אחפוץ במות המת לומר כי לא אחפוץ התשובה שיעשה האדם לאחר מותו נאם ה' השיבו וחיו אמר הקב"ה עשו תשובה בעודם בחיים בעה"ז כי אין חשבון ודעת בשאול אשר אתה הולך שמה היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ומחר לקבל שכרם יהי רצון שנזכה לעשות תשובה מאהבה רבה · לשמור חוקיו ולעשות רצונו בלב שלם בעה"ז ברוח נדיבה ונזכה ונחי' ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי עולם הבא אמן : כתיב א' אומר ישא ה' פניו אליך כו' קשה הא כבר תירץ לעיל בשני פני' תירץ א' כשישראל עושין רצונו של מקום כו' תירץ ב' עד שלא נחתם גזר דין כו' ומה מאד הוטב בעיני גירס' הרבה דגרס כאן דבר אחר אבל בילקוט ליתא : ישא ה' פניו בעה"ז פי' מ"כ ע"י תשובה ולפי פירושו שפיר קאמר אשר לא ישא פני' לעה"ב מאחר דקי"ל היום לעשותם ולא למחר לעשות : יעביר כעסו ממך ויהי' מלת ישא פי' יסיר כמו ישא פרעה את ראשך מעליך שפי' יסיר ומלת פניו פי' פנים של זעם : ה"ג בילקוט שלום בכניסתך שלום ביציאתך שלום עם כל אדם וג"ל פי' ע"פ מה דאית' במס' שבת אדם יוצא לשוק יהי' דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט פיר"שי בשוק מצוין שם בעלי מריבה ובעלי דין עכו"ם וישראל כמו שנמסר לסרדיוט להוליכו לפני השופט עכ"ל לכן בנ"כ מברך שיהי' לו שלום בכניסתו וביציאתו ושלום עם כל אדם : שלום בביתך דכתיב אויבי איש אנשי ביתו והקב"ה ישים לו שלום ז"ר : זה שלום מלכות בית דוד כ"ל לפרש ע"פ פשוטו משום דע"י שנחלקה מלכות בית דוד ע"י ירבעם כדאי' בחלק דף ק"א דאמר ירבעם גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד כיון דחזו לי' לרחבעם דיתיב והנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלין בתרי' מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב כו' וע"י זה הרבה עונינו ושמם בית מקדשנו וגלינו מארצנו אבל לעתיד שכבר הבטיחנו הוא ית' ע"י יחזקאל סי' ל"ז

הג"ה מבן המחבר

ובזה אמלצתי פי' הפסוק תהלים כ"ה טוב וישר ה' ע"כ יורה חטאים בדרך דהנה ידוע משפטי המלך והנהגתו עם אנשי מדינתו אמנם תלוי לפי מזג טבעו ותכונתו · כי יש מלך טבעו טוב ודרכו להטיב אפי' עם המתחייבים · וזה הדרך לא טוב בכלל המדינה כי מלך במשפט יעמיד ארץ ואלמלא מוראה כו' ויש בהיפך מלך אשר תאחז במשפט ידו מוט המשקולת ע"פ יושר לבלתי לנטות ממנו כלל ולחייב את החייב · וזה לא טוב בפני אנשים הגדולים כו' · אבל משפטי ה' אמת צדקו יחדיו כי ה' מורה על רחמים ומלת אמת מורה על דין כדאי' פ"ק דע"ז תורה דכתיב בי' אמת כו' אינו עושה לפנים משורת הדין ע"ש ואמרו רז"ל בתחילה עלה במחשבה לברא העולם במדה"ד וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים שתף מדה"ר למדה"ד שנאמר ביום עשות ה' אלקים כו' ולא עוד אלא שהקדים מדה"ר כו' וענין קדימה זו כולל ג"כ משל השל"ה הנ"ל דקשה לכאורה דהמלך שלח עבדיו וייעץ אותם תחילה להשליך הגניבה קודם בואם לדין ולכאורה עורם זה למה ואם רוצה המלך לעשות עמהם טוב מי יאמר לו מה תעשה גם אם לא ישליכו מידם אבל מבואר הדבר דאם הי' עושה כן הי' זה ממדת הטוב אבל לא ממדת היושר ע"כ זה הי' חסד המלך דרך עצה ותחבולה להשליך מעליו טרם בואו למשפט למען בבואו אח"כ לדין יהי' ע"פ יושר כי יבוקש עון ואיננו · וידוע מלת יורה יאמר לפעמי' על השלכה (כמו סקול יסקל או ירה יירה וכן ירה בים) וזה"ש טוב וישר ה' כי הש"י ב"ה הוא טוב ומטיב לרעי' ולטובי' וגם הוא ישר כי כל דרכיו משפט הכל ביושר ע"כ הי' צורך מן העצה ותחבולה להיות יורה ומשליך החטאים בהיותו עדיין בדרך טרם בואו אל המשפט ומיושב מלת חטאים בפסוק דה"ל חוטאים ודוק וזהו ענין המקדים רחמים לרוגז כי אשר נתן לו עצה זו תחילה בזה הקדים רחמים לרוגז וצי"ז משפטי ה' אמת כי נעשה אח"כ באמת וביושר ע"י שהקדים הרחמי' תחילה צדקו יחדיו ודוק וזה י"ל ג"כ במאמרם ז"ל פ"ק דר"ה כתיב ורב חסד וכתיב ואמת בתחילה ואמת כו' כלומר בתחילה כן עלה במחשבה לברא העולם באמת כו' ולבסוף שראה שאין עולם מתקיים כו' ורב חסד ובכל זאת נשאר האמת והיושר רק ע"י עצה ותחבולה תחילה וזהו ורב חסד ואמת מקדים הרחמי' לרוגז כנ"ל וכן לך ה' החסד כו' ומיושב קושי' המפרשי' וקל :

הג"ה מבן המחבר

עיי' בינה לעתים ע"פ ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ר"ל ברצות ה' דרכי איש אז אותו איש משתדל להיות גם אויביו של ה' ישלים אתו ויתברך כו' ע"ש לשונו ונאות לכאן :

שנאמר °למרבה המשרה ולשלום אין קץ׃ ר"א זה שלום תורה שנא׳ °ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום גדול השלום ששינה את מעשה שרה שנאמר °ואני זקנתי׃ גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום׃ גדול השלום ששינה מלאך מפני שלום׃ גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו׃ ר׳ לעזר אומר גדול השלום שלא טענו [נ"א נטעו] הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום׃ *ר׳ שמעון בן חלפתא אומר גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנא׳ ה׳ עוז לעמו יתן׃ ר׳ אליעזר הקפר אומר גדול השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום שנא׳ יברכך ה׳ וישמרך יאר ה׳ פניו אליך ויחנך ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום׃ ר׳ אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר גדול השלום שאפי׳ עובדי ע"א ושלום ביניהם כביכול אין השטן נוגע בהם שנאמר °חבור עצבים אפרים הנח לו אבל משנחלקו מה נאמ׳ °חלק לבם עתה יאשמו׃ הא גדול השלום ושנוי המחלוקת׃ גדול השלום שאפי׳ בשעת מלחמה צריכים שלום׃ שנאמר °כי תקרב אל עיר להלחם עליה (לתפשה) וקראת אליה לשלום [ואומר] °ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום (ואמת) [לאמר] [ואומר] °וישלח יפתח מלאכים מהו אומר ועתה השיבה אתהן בשלום׃ גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום שנא׳ °ואתה תבוא אל אבותיך בשלום׃ ואומר °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך׃ גדול

ומשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהי׳ לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות רק מלך המשיח מזרע דוד יהי׳ מלך על כל ישראל ויהי׳ אמת ושלום בימיו ואע"פ שיהי׳ ג"כ משיח בן יוסף כדאי׳ בסוכה פרק החליל ת"ר כבר גילה ישעי׳ הנביא בסי׳ יא׳ אפרים לא יקנא את יהודה ויהוד׳ לא יצור את אפרים פירש"י
ישעי׳ ט׳ משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה וע"י זה תהי׳ גאולה נצחית וז"ש
תהלים כ"ט זה שלום מלכו׳ בית דוד וע"ז מביא הקרא למרבה המשרה ולשלום אין קץ שדרשו
בראשית י"ח חז"ל בחלק דף צ"ה שבקש הקב"ה לעשות חזקי׳ משיח אלא בשביל שלא אמר שירה וז"ש הפסוק למרבה המשרה להרבות שירה באופן שלא יהי׳ בדק לעולם כמ"ש סתימה שבמ"ם למרבה שאין בה בדק ולהיות שלום אין קץ מתמיד לעולם על כסא דוד ועל ממלכתו הכולל כל ישראל כמו שפי׳ שם האלשיך על פסוק זה ע"ש אבל המלך המשיח שיתגלה ב"ב תכון מלכותו עד עולם ועיין בי"מ מה שפירש בזה: ד"א זה שלום תורה׃ ובדבה ובילקוט גרס רבי אומר זה שלום תורה: שלום תורה׃ שלא ירבו מחלוקת בתורה ז"ר: שנא׳ ואני זקנתי. והיא אמרה ואדני זקן אלא ששינה הכתוב מפני השלום:
הושע ד׳ גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום׃ ותימא דלא תנינו ששינה הקב"ה מפני
שם י׳ השלום אלא גבי שרה שהיא אמרה ואדני זקן והקב"ה כשספר דבריה לפני אברהם אמר ואני זקנתי א"כ היינו הך דקאמר גדול השלום ששינה מעשה שרה כו׳׃
דברים כ׳ וברבה באמת ליתא בבא דלעיל רק בבא
שם ב׳ זו וז"ל גדול השלום שהקב"ה שינה בדבר מפני השלום שנאמר ואני זקנתי ואפשר ליישב דמתחילה קאמר גדול השלום
שופטים י"א ששינה מעשה שרה אהי על הפסוק שהכתו׳ שינה לכתוב בתורה מפני השלום
בראשית ט"ו והדר קאמ׳ גדול השלום שהקב"ה בכבודו ובעצמו שינה בדבורו מפני השלום
ירמיה ל"ד ושינה מלאך׃ מפני שלום׃ ברבה מפרש לה שלאשת מנוח אמר לה הנה נא את עקרה ולא ילדת ולא סיפר דבר זה למנוח: ששם שנכתב בקדושה׃ גבי סוטה היו מוחקין את השם כדי להשקות׳ מים המאררי׳ ואם נמצאת טהורה מותרת לבעלה: שלא טענו׃ בילקוט גרס שלא נטעו הנביאים ופי׳ הז"ר בשם ב"א וז"ל שהנביאים מזהירים את הבריות לחזור בתשובה כדי שיהי׳ להם שלום: שאין כלי מקבל ברכה׃ כי משנה ספ"ג דעוקצין וזהו סיום המשניות בזה המאמר של ר"ש ב"ח ועיין בתוס׳ י"ט מה שפי׳ בזה ול"נ לפרש מילתא בטעמא על מה שסיים רבינו הקדוש המשנה בזה המאמר ע"פ מה שכ׳ בס׳ ש"לה פ׳ בראשית וז"ל דע כי התורה רושם האלהות. והעולם שהוא האדם דהיינו ישראל שנקראו אדם רושם התורה ומתדבקין זה בזה דהיינו האדם הגופני הוא רמ"ח איברים ושס"ה גידין וכן בנשמה יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין נעלמים ורוחניים שהם תרי"ג מצות התורה שס"ה ל"ת הם מצד הדין הם דוגמת שס"ה גידין אדומי׳ כו׳ ורמ"ח מ"ע הם ממדה"ר דוגמת רמ"ח איברים לבנים המורים על הרחמים ואלו מסתעפים מסוד רמ"ח ושס"ה נעלמים והנסתרים בסוד האדם העליון היושב על כסא בסוד שמו כמ"ש בזהר בפסוק זה שמי וזה זכרי י"ה עם שמי שס"ה ו"ה עם זכרי רמ"ח ולתכלית זה נברא האדם לקיים אלו התר"יג מצות המסתעפים כי ראשית המחשבה סוף המעשה דהיינו להביא התרי"ג לפועל וזהו ע"י אדם המקיימן באמצעית נשמתו שהיא מלמעלה המתפשטת בו ותכלית הכל הוא המעשה בפיעל כו׳ וע"ז אמר שלמה המלך ע"ה סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. סוף דבר ר"ל סוף ותכלית הכל היא את האלהים ירא הם מצות ל"ת ואת מצותיו שמור זהו מ"ע כי זה כל האדם כלומר מהות האדם הוא רמ"ח איברים ושס"ה גידים רומז לזה כו׳ הכלל העולה אין האדם שלם אלא כשהשלים כל התר"יג וכשחסר האדם ולא קיים כל התרי"ג אז הוא כגוש ולפי שיעור הכרונו כן שיעור הפגימות שפגם נשמתו ויש כאן מקום עיון גדול א"כ שלא מקרא שלם אלא כשקיים כל התרי"ג לפ"ז לא היה ולא יהי׳ אדם שלם בכל העולם כי הוא בחלק הנמנע שיוכל אדם לקיים כל התר"יג כי יש ד׳ סיבות שלא יוכל לקיים כלם. הא׳ היא סיבה נמנעת לגמרי כגון ת"כ שהם מצות הנוהגים בכהנים והם בכלל התרי"ג ואלו הם מה נמנע לקיים ללוי ולישראל כו׳ הב׳ היא באפשרו אבל בסיבה רחוק׳ כגון מצות יבום וחליצ׳ אם אין לו אח או יש לו בנים אז המצוה בטילה אלו ג׳ יש מצות יותר אלים מ"מ תלויים בבבה אף שהם סיבה קרובה מ"מ בהתבטל הסיבה אין מקום לחול המצוה כגון מצות מזוזה מי שידור באהל פטור ממצוה זו ואם אין לו בגד בת ד׳ כנפות פטור מציצית כו׳ הד׳ מצות התלויות במקדש והתלויות בקדושת הארץ אלו אינן חלין בח"ל ואף נתבטלו בחורבן המקדש א"כ מי הוא זה ואיזה הוא שקיים כל התרי"ג כו׳ וכדי ללמדך בינה להשכיל ולהבין את הדבר הזה צריך שתדע כי המצות כלולות זו מזו וכל מצוה מתרי"ג מצות ברוחניות׳ כוללים כל רוחניות התרי"ג כי המצות תלויות בספירות וכמו שהספירות כלולות זו בזו כנודע הרי כל מצוה ומצוה היא כלל ופרט כי בכל מצוה נכללים כל המצות כו׳ אח"כ הגיע הזמן שראה הקב"ה הדור שראוי הענין להנתן להם התרי"ג בזה האופן כ"א יקיים מהתרי"ג בפועל מה שאפשר לו לקיים ואז כשעושה כן ומקיים בפועל מה דאפשר לו ושש ושמח בעבודת הש"י ומוכן לקיים כל מה שאפשר לו לקיים אז מה שא"א לו לקיים הוא כאלו קיים מאחר שהוא מוכן לקיים ואין המניעה מצדו רק מצד אחר והנה עכ"פ נתקיימו התרי"ג בכל ישראל דהיינו ת"כ נתקיימו בכהנים וכן מצות יבום למי שבא לידו היבום וכן כולם ומי שלא הי׳ אפשר לקיים וקיים כל מה שאפשר והוא עוסק בתורה לשמה כו׳ אף שלא קיים מחמת שהי׳ בנמנע אלו לקיים אבל הוא הי׳ מוכן לקיים אז

סנ׳ דהלמ׳ עילה לו כאלו קיים כי הוציא לפיעל מכח הכנה שלו כו׳ וענין ההכנה הוא שיקיים כל מה שאפשר לו. ומה שאי אפשר לו ר"ל כמה שנמנע לו לקיים מ"ת יפשה מה שאפשר לו לעשות בזו המצוה ילמוד זו המצוה והוא ע"ד שאמרו רז"ל כל העוסק בפ׳ הקרבנות כאלו הקריב קרבנות כו׳ גם אם אירע מצוה לחבירו יעזור הוא את חבירו ויזדווגו ויגרום שיקיימ׳ ובזה נשלם תעלת ההכנה ועולה לו כאלו קיימה בפועל כו׳ עכ"ל העולה מדבריו שהתכלית הוא לקיים כל התרי"ג מצות ומה שהוא נמנע בידו לקיים מקיי׳ ע"י עסק התורה לשמה כמו כל העוסק בפ׳ הקרבנות כו׳ או ע"י שכללות ישראל ביחד מקיימים כל התרי"ג מצות הכהנים מקיימים מצות שלהם ומי שאירע לידו מצות יבום מקיים אותה וכן כלם והנה הרב הנ"ל ארכבי׳ אתרי רכשי כהדא שדווקא ע"י שניהם ביחד יכול להגיע לתכלית התר"יג כי גם
עוקצין פ"ג ע"י עסק התורה לבד א"א לכל כללות ישראל להגיע לתכלית׳ מפני שא"א בשום אופן בעולם שיהיו כל ישראל יודעים כל התורה כללותיה ופרטיה אבל כשיצטרפו כללות ישראל ביחד שהם שורש א׳ כללות נשמת ישראל כמ"ש הרב הנ"ל בתחילת דבריו אז בודאי ימצא קיום התרי"ג מצות בין כלם וכ"ז אם יש שלום ביניהו באחדות גמור אז יכולים בודאי למצוא ביניהם קיום כל התרי"ג מצות אבל אם חם ושלום חלק לבם עתה יאשמו ולבי אומר לי מה שאמרו רז"ל ביומא דף ט׳ מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלש עבירות ע"א ג"ע ש"ד מקדש שני מפני מה חרב מפני שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג׳ עבירות ע"כ שלכאורה עון שנאת חנם אינו אלא ביטול מ"ע של ואהבת לרעך כמוך וגרם חורבן הבית כמו ג׳ עבירות החמורות שבכל התורה א"ו מפני שכשיש ש"ת ביניהו אז א"א לבא לשלימות התכלית כל התרי"ג מצות וכאלו בטלו כל התרי"ג מצות כנ"ל ובזה ניח׳ לי מ"ש בב"מ דף ל׳ א"ר יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין וכ׳ התוס׳ וז"ל וא"ת דביומא אמרו מפני ש"ח וי"ל דהא והא גרמא עכ"ל ולכאורה דבריהם אינם מובנים דהא ר"י אמר אלא שהעמידו כו׳ משמע דזה לבד גרם החורבן ואיך כתבו דהא והא גרמא לכן נראה לפרש דאי׳ בסנהדרין ר׳ יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנא׳ אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם כו׳ איזה משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכ"כ הפוסקי׳ בח"מ סי׳ י"ב שמצוה לעשו׳ פשרה וצריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם ע"ש והטעם כמו שאמרו רז"ל שם על אהרן שהי׳ אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו ופי׳ המהר"שא וז"ל זכר ג׳ מיני שלום שהם לשמים ולעצמו ולבריות לפי שהפורש עצמו מן הדין לעשות פשרה מביא שלום בינו לאביו שבשמים כי הדין והמשפט לאלהים הוא כדלקמן כל הנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו נפשות וז"ש שע"י הפשרה אוהב שלום לאביו שבשמים ואמר ורודף שלום כי ע"י הדין אפשר שבע"ד המתחייב בורח ממנו ויהי׳ שונא לדיין וע"י הפשרה הרי הוא רודף השלום שיהי׳ לו ממנו ולא יהי׳ אויבו ואמר ומשים שלום בין אדם לחבירו הוא בין בעלי דינים לפי שהפשרה היא בהסכמת ורצון שניהם משא"כ הדין שלעולם לפי דעת המתחייב אין מוחל טענתו נגד בע"ד חבירו אף שילא חבירו זכאי בב"ד נגדו עכ"ל אבל בירושלים שהיו מעמידי׳ דבריהם על דין תורה דוקא ולא עבדו לפנים משורת הדין לעשות פשרה זה גרמה הש"ח לדיינים ולבע"ד זה את זה וזהו כוונת התוס׳ שכ׳ דהא והא גרמא ר"ל שע"י שהעמידו דבריהם על ד"ת גרמה להם ש"ח ובסיבת ש"ח נתבטלו כללות התרי"ג מצות כמ"ש ובזה נבא אל הענין שרבינו הקדוש בחתימת המשנ׳ חשש לומר פן יאמר נא ישראל אהה שרבינו הקדוש כלל במשנה כל התרי"ג מצות בכלל ופרט מי יוכל לעמוד באלו לקיים את כלם להגיע לתכלית השלימות לכך סיים במאמר זה לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שבזה יוכלו כללות ישראל לקיים כל התרי"ג מצות ומביא ראי׳ מן הפסוק ה׳ עוז לעמו יתן היינו התורה ואיך אפשר לקיים כולה לז"ק ה׳ יברך את עמו בשלום וע"י השלום באמת יכולים לבא לתכלית התורה כולה כנ"ל: עצבים׃ לשון ע"ז כדכתיב עצבי הגוים כסף וזהב: הנח לו׃ שאפי׳ עובדים ע"ז הנח לו בשביל חבור ושלום שיש ביניהם: ה"ג בקרא להלחם עליה וקראת אליה לשלום ומלת לתפשה הוא ט"ס: ה"ג ואומר ואשלח מלאכים כו׳ וכן במסוף גבי קרא דיפתח נמי גרסי׳ ואומר ומפני שזה הפסוק כי תקרב אל עיר כו׳ במלחמת הרשות מדבר כדאי׳ לקמן בח"ס פיסקא רנ"ט וכן פירש"י בחומש סד"ה דדוקא במלחמת הרשות הוא מחויב לקרוא להם לשלום אבל לא במלחמת מצוה לזה הביא הפסוק ואשלח מלאכים כו׳ שאפי׳ במלחמת מצוה צריך לקרוא להם לשלום וכ"פ הרמב"ם רפ"ו מהל׳ מלכים וכתבתיו לקמן בח"ס פיסקא קנ"ט ע"ש שהארכתי בזה ושמא תאמר שאני סיחון ועוג שהם התחילו להתגרות בו מלחמה בחנם לעבור דרך ארצו לפיכך קראו לו לשלום לכך הביא הפסוק מיפתח שאע"פ שמלך בני עמון הי׳ לו טענה על יפתח אעפ"כ פתח בשלום: ה"ג בקרא דברי שלום לאמר ומלת ואמת הוא ט"ס: ואתה תבוא אל אבותיך בשלום׃ זה הפסוק אמר לו הקב"ה לאברהם ופרש"י שבשרו שעשה תרח תשובה בימיו וא"כ לא מוכח מזה שהמתים צריכים שלום לכך הביא ראי׳ מפסוק בשלום תמות דכתיב גבי צדקיה והרי הי׳ נתפס בידי נ"נ ומהו בשלום תמות א"ו שהמתים צריכים שלום ואע"פ שדרשו במועד קטן שזהו השלום שבשרו הנביא לצדקי׳ שימות נ"נ בימיו מ"מ מאחר שתיכף למתרתו של מיתת נ"נ מת צדקי׳ מאי איכפת לי׳ במיתת נ"נ כדפירש"י שם בירמי׳ סי׳ ל"ד א"ו שהמתים צריכים

גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' °בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב · גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנא' °יבוא שלום ינוחו על משכבותם · גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שנא' °אין שלום אמר ה' לרשעים · גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנא' °שלום רב לאוהבי תורתיך · גדול השלום שניתן לענוים שנא' °וענוים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלום · גדול השלום שניתן ללומדי התורה שנא' °וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך · גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנא' °והיה מעשה הצדקה שלום · גדול השלום ששמו של הקב"ה קרוי שלום שנא' °ויקרא לו ה' שלום · ר' חנניא סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנא' (°כי הנה יוצר הרים ובורא רוח) [°יוצר אור ובורא חושך] עושה שלום ובורא רע · גדול השלום שהרי עליונים צריכים לו שנא' °המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו · הרי דברים ק"ו ומה במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעיל דבבא צריכי' שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו (כתוב א' אומר עושה שלום במרומיו) *וכתוב א' אומר °היש מספר לגדודיו · וכתוב א' אומר °אלף אלפים ישמשוני' וריבוא רבבן קדמוהי כיצד יתקיימו הפסוקים הללו עד שלא גלו מארצם היש מספר לגדודיו משגלו מארצם אלף אלפים ישמשוני' כביכול נתמעטה פמליא שלמעלה רבי אומר משום אבא בן יוסי [נ"ח רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי] כתוב א' אומר היש מספר לגדודיו וכתוב א' אומר אלף אלפין ישמשוני' כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלף אלפים ישמשוני' זה גדוד אחד וכמה הן גדודיו היש מספר לגדודיו · כתוב א' אומר °מונה מספר לכוכבים [לכלם שמות יקרא] וכתוב א' אומר °שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם [לכלם בשם יקרא] כשהקב"ה קורא הכל עונים מה שאי אפשר לבשר ודם לקרוא שוני שמות כאחד · וכן הוא אומר °וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר °ואומר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו ואומר °הלא כה דברי כאש נאם ה' · רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי כתוב א' אומר המוציא במספר צבאם וכתוב א' אומר מונה מספר לכוכבים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד שאין (אדם) שם שינוי לא השם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן וכן הוא אומר °ויאמר אליו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי · איני יודע לאיזה שם אני מתחלף

לריכים שלום ומיתתו הי' בשלום שמת נ"כ כימיו : בורא ניב שפתים · פרש"י בורא אני לו ניב שפתים חדש כלפי שבאתהו לרה עד עתה והכל קראו עליו תגר יקראו לו שלום שלום : לרחוק ולקרוב · שניהם שוין מי שנתייען והורגל בעבודתי ובתורתי מנעוריו ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר ה' ורפאתיו תחלואיו ומחטאיו : גדול השלום שניתן לאוהבי תורה · ולקמן בסמוך אמר גדול השלום שניתן ללומדי התורה לכן נראה לפרש דהאי' בילקוט משלי סי' ג' וז"ל עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות [פי' למחזיקי לומדי התורה] אבל בעלי תורה מ"ע כי בצל החכמה בצל הכסף וכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה ע"כ וכ"ה בילקוט קהלת א"ר יוחנן כל המטיל מלאי [פי' סחורה להשתכר בה] לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' כי בצל החכמ' בצל הכסף ע"כ ובזה נבא אל הענין דמתחיל' קאמר גדול השלו' שניתן לאוהבי תור' כי הם המחזיקי' לומדי תורה ואוהבים אותם לכך הביא הפסוק שלום רב לאהבי תורתיך והדר קאמר גדול השלום שניתן ללומדי תורה הם בת"ח בעצמם לכך הביא הפסוק וכל בניך למודי ה': יוצר הרים ובורא רוח כו' · ערבוב מקראות יש כאן כי זה הפסוק יוצר הרים ובורא רוח הוא בעמוס סי' ד' · וסיפא דקרא ומגיד לאדם מה שיחו פירש"י כל מעשיו פורטין לפניו בשעת מיתתו ע"כ ואין נזכר שלום כלל ומה שהביא כאן עושה שלום ובורא רע הוא פסוק בישעי' סי' מ"ה והכי כתי' יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע ומשם ספיר יש ללמוד ששקול השלום כנגד מ"ב וכן הוא באמת ברבה ובילקוט דגרסי' בפסוק דישעי' יוצר אור ובור' חושך עושה שלום ובורא רע וכן נראה לגרום כאן : המשל ופחד · המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל: עושה שלום במרומיו · כשהמזלות עולין כל א' סבור אני עולה ראשון לפי שאינו רואה מה שלפניו ל"א עושה שלום במרומיו אש ומים בלולין ואין מים מכבין את האש רש"י : ובעיל דבבא · הוא תרגום של שונא : ה"ג בגמ' חגיגה כתוב א' אומר היש מספר לגדודיו כו' ומ"ש כאן כתוב א' אומר עושה שלום במרומיו · הוא ט"ס אבל לא ידעתי מה פניו לכאן ואפשר משום דמריש הפיסקא מתרץ קראי דקשו אהדדי מייתי גם כל הנך מקראות עד סוף הפיסקא דקשו אהדדי ומתרץ להו : כביכול · אף כלפי מעלה שכינה הוזקקנו לומר כמו כבשר ודם כביכול לומר בו מיעוט רש"י : נתמעטה כו' · שבימי דניאל כבר היה חרב הבית : ה"ג ברבה רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי וכ"ה בילקוט איוב וכ"ה בגמ' חגיגה : אלף אלפין · הוא מספר גדול וגדול אבל אין מספר כמה גדוד' יש רש"י: כתוב א' אומ' מונה מספר לכוכבים וכתוב א' אומר כו' המוציא במספר צבאם לא ידענא מאי קשי' לי' דהא בשני הכתובי' מבואר שהקב"ה מונה הכוכבים במספר אבל ברבה גרם סיפא דקרא וז"ל כתוב א' אומר מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא [דמשמע שקורא לכל השמות בפעם אחת] וכתוב א' אומר המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא [דמשמע שקורא לכל א' בשמו המיוחד לו לכל א' בפני עצמו] ובזה א"ש גם התירץ דמשני כשהקב"ה קורא כו' לכן נראה להגיה גם כאן כפנים : כשהקב"ה קורא כו' · ברבה מבואר יותר כשהקב"ה קורא אותם הוא קורא שמות כלן כאחת והם עונים מה שא"א לבשר ודם : וידבר אלהים כו' · ברבה מסיים מלמד שכל עשרת הדברות נאמרו בדבור א' : אחת דבר אלהים · מפסוק זה למדו חז"ל דזכור ושמור בדבור א' נאמרו וכן עוד הרבה פסוקים בדבור אחד כדחשיב להו לקמן בח"ש פיסק' רל"ג וכן בילקוט פ' יתרו ע"ש ובשבועות דף כ' מפ' לה למאי הלכתא לכדר' אדא בר אהבה דאמר נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה פירש"י להקיש זכור לשמור דקידוש היום נפקא לן מזכור את יום השבת זכרהו על היין ואע"ג דשאר מ"ע שהז"ג נשים פטורות בזו חייבות דאיתקש לשמור בדבור א' כל שישנו בשמירה כו' והנשים ישנן בשמירה דכל מצות ל"ת בין שהז"ג בין שלא הז"ג נשים חייבות עכ"ל ועפ"ז תירץ אחי הרב הגאון הנ"ל כ"י במס' ר"ה שם והעתיקנו כאן : אי' במס' ר"ה דף ח' ע"ב תניא אידך יובל היא מה ת"ל לפי שנא' וקדשתם את שנת החמשים [דילפי' מיני' לר' ישמעאל בנו של ריב"ב שמתקדשת מתחילתה דמר"ה חייל יובל אע"ג שנא' ביום הכפורים תעבירו שופר ס"ל דיובל מתקדש מר"ה בתחילתה] יכול כשם שמתקדשת והולכת בתחילתה כך מתקדשת והולכת בסופה [אחר ר"ה ותימשך עד יה"כ] ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על הקדש ת"ל יובל היא שנת החמשים שנת החמשים אתה מקדש ואי אתה מקדש שנת החמשים ואחת ורבנן [דפליגי אר"י בנו של ריב"ב ולא ילפי' מוקדשתם שמתקדשת מתחילתה ולא איצטריך למעוטי הסופה דרשי לי' הכין] שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת החמשים ואחת לאפוקי מד' יהודא דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן קת"ל דלא עיין ברש"י והדר פריך ודמוסיפין מחול על הקודש מגלן כו' ע"ש ויש לדקדק על המקשן דבתחילה פריך על הרבנן ומתרץ אליבייהו שנת החמשים אתה מונה כו' ואח"כ חוזר להקשות את"ק דקאמר ואל תתמה אהרי מוסיפין כו' פריך ודמוסיפין מחול על הקודש מגלן ה"ל להקשות על הת"ק ודמוסיפין כו' מגלן ואח"כ להקשו' ורבנן · ונראה לתרץ דאי' בברכות דף כ' א"ר אדא בר אהבה נשים חייבות בק"ה דבר תורה ופריך אמאי והא מ"ע שהז"ג הוא ונשים פטורות אמר אביי מדרבנן א"ל רבא והא דבר תורה קאמר כו' אלא אמר רב' כל שישנו בשמיר' כו' כדלעיל ופירש"י ישנו בשמירה דלא תעשה כל מלאכה ע"כ ודע דהרא"ש בפ' יתרו כת' על פסוק דשמור את יום השבת דשמור זה אינו אלא עשה ואע"ג דקי"ל כל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא ל"ת מ"מ הא אמרי' השמר דעשה הוא עשה כדאי' סוף יומא וטען על הרמב"ן שם שרצה לפרש דשמור זה דשבת הוא ל"ת והביא כמה ראיות לדבריו וסיים שם והא דאמרי' בברכות דכל שישנו בשמירה כו' והני נשי איתנהו בשמירה לאו משום דשמור גופא הוא ל"ת אלא משום דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה כמו שמפרש רש"י שם ע"כ תוכן דבריו ובעל הטורים סוף פ' בהר כתב וז"ל את שבתותי תשמרו הרי שכתב שמירה לאחר שבת שמור את יום השבת לקדשו הרי שכתב שמיר' לפני שבת ללמד שמוסיפין מחול על הקודש לפני שבת ולאחר שבת עכ"ל נמצא דלפי דעת בעה"ט לא קאי תירוצא דרבא דנשים חייבו' בק"ה מחמת כל שישנו בשמירה כו' דשמירה גופא מנ"ל שחייבות הא שמירה ג"כ מ"ע שהז"ג דבשלמא אי אמרי' דשמור קאי על שבת גופא על עצומו של יום א"ש דבשבת איכא ל"ת דלא תעשה כל מלאכה אבל אי אמרינן דקאי על תוס' שבת כדעת בעה"ט אינו רק מ"ע וע"כ לא קאי תירוצא דרבא א"כ נשים אין חייבו' בק"ה רק מדרבנן כתירוץ דאביי שם אבל רבא דמשני דכל שישנו בשמירה כו' ע"כ סבר דשמור את יום השבת קאי על עצומו של יום השבת גופא דלא כבעה"ט ובשבת יש ל"ת דלא תעשה כל מלאכה ושפיר איתקש זכיר' לשמירה · ובקידושין דף ל"ה בסיום הסוגי' דמ"ע שהזמן גרמא פריך הגמ' ולר"י דאית לי' דתפילין הוי מ"ע שלא הז"ג ושני כתובים הבאים כא' מלמדין מאי איכא למימר [פי' דנילף ממצה והקהל דנשים חייבות בכל מ"ע שהז"ג] ומשני משום דהוי מצה שמחה והקהל ג' כתובי' הבאי' כאחד ואין מלמדין והקשו התוס' וא"ת ולאביי דאמר אשה בעלה משמחה מא"ל וי"ל משום דהוי מצה והקהל וקידוש היום ג' כתובי' ואין מלמדין ונשים חייבות בק"ה מן התורה דכתיב כו' וכל שישנו בשמירה כו' עכ"ל נמצא דע"כ ס"ל לר' יהוד' דשמור את יום השבת קאי על עצומו של יום ולא כדעת בעה"ט הנ"ל דאל"כ הדרי קושיית התו' לדוכתי' דנילף ממצה והקהל דנשים חייבות בכל מ"ע שהז"ג וא"ל כתירוצם משום דיש ק"כ בהדייהו משום זכירה ושמירה דהא לדעת בעה"ט דקאי אתוס' שבת ליכא מל"ת ואינו רק עשה שהז"ג ומנ"ל דנשים חייבות א"ו דס"ל לר"י שלא כדעת בעה"ט אלא קאי על עצומו של יום השבת גופא ואיכא ל"ת דלא תעשה כל מלאכה ואיתקש זכירה לשמירה ושפיר הוי ג' כתובי' עם ק"ה וכיון שכן אין לו לר"י לימוד על תוס' שבת · ובזה מבואר דכל"ז לא היה יכול להקשות את"ק ודמוסיפין מחול על הקודש מנ"ל משום דהייתי יכול ללמוד מסברא של בעה"ט הנ"ל אתכם אחר שהקשה ורבנן ומתרץ דשנת החמשים אתה מונה כו' ודלא כר"י והשתא ר"י גופא ע"כ ס"ל דשנת החמשים אתה מקדש כו' משום דה"א ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על הקדש ור"י ע"כ לית לי' סברת בעה"ט כריך שפיר אדר"י ודמוסיפין מחול על הקודש מנ"ל ודוק ודפח"ח : * ולי קשה על דברי התוס' הנ"ל שתירצו דמוקי ק"ה בהדי מצה והקהל והוו ג' כתובי' דנשי' חייבות בק"ה ד"ת כו' והרי קושייתם היא אליבא דאביי ואביי גופא ס"ל בברכות דנשים חייבות בק"ה מדרבנן וצ"ע : הלא כה דברי כאש נאם ה' · וסיפא דקרא וכפטיש יפוצץ סלע ודרשי' בסנהדרין דף ל"ד מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא א' יוצא לכמה טעמים : ה"ג מגיד שאין שם שינוי ומלת אדם הוא ט"ס וכ"ה ברבה : שאין שם שינוי · שאלו הי' לו שם קבוע אם נשתלח אח"כ לשליחות אחרת כבר נשתנה שמו ע"ש אותו השליחות אבל עכשיו שאין להם שם קבוע לא שייך שינוי כ"פ מ"כ אבל בי"מ מפרש וז"ל לא השם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן וכה"א למה זה תשאל לשמי והוא פלאי לפי ששם מלאך משתנה ושמו נקרא ע"ש השליחות שנשתלח בחותו פעם ושם היה השליחו' בענין נזירות וכתיב גבי נזירות איש כי יפליא לכך

ישעי' נ"ז · שם · שם · תהלים קי"ט · שם ל"ז · ישעי' כ"ו · שם ל"ב · שופטים ו' · עמוס ד' · ישעי' מ"ה · איוב כ"ה · שם · דניאל ז' · תהלים קמ"ז · ישעי' מ' · שמות כ' · תהלים ס"ב · ירמי' כ"ג · שופטים י"ג · חגיגה י"ג

נ"ע על התוס

נפלא בשם אחי המחבר הגאון כ"י מו"ה קלמן אב"ד ק"ק יאליסטאק

מתחלף * כתוב א' אומר ° ויקן דוד את (חלקת) הגורן [ואת הבקר] בכסף שקלים חמשים וכתוב א' אומר ° ויתן דוד (לארונה היבוסי) [לארנון] במקום שקלי זהב משקל שש מאות כיצד יתקיימו שני מקראות הללו מקום הגורן בשש מאות ומקום המזבח בחמשים. * רבי אומר משום אבא יוסף בן דוסתאי כתיב א' אומר (ויבן) [ויקן] דוד את הגורן וכתוב א' אומר ויתן דוד (לארונה היבוסי) [לארנון] במקום שקלי זהב משקל שש מאות כיצד יתקיימו שני כתובים הללו הן שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל מכל שבט ושבט נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים * ר' אלעזר אומר ויקן דוד את הגורן (ואת הבקר) כמפורש בענין ומהו מפורש בענין ויתן דוד לארנון. אבל הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים בחמשים שקלים. * כתוב אחד אומר ° ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים וכתוב א' אומר ° ארבעת אלפים ארוות סוסים. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו ארבעת אלפים טשבלאות של ארבעים אלף. * כתוב א' [אומר] ° מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל וכתוב א' [אומר] ° אלפים בת יכיל כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלפים בלח שהן שלשת אלפים ביבש. מיכן אמרו חכמים * ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש. וכן הוא אומר ° בושי צידון כי אמר ים מעוז הים לאמר לא חלתי ולא ילדתי ולא גדלתי בחורים רוממתי בתולות אמר הים ומה אני שאיני מתיירא שמא אוחיל ושמא אוליד בנים ובנות ושמא אקבור חתנים וכלות. מה אמור בי ° האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם לא יעברנהו. אמר הים ומה אני שאין בי כל מדות הללו הריני עושה רצון קוני על אחת כמה וכמה בושי צידון: סליק פיסקא

מג ושמו

את שמי למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו את בני ישראל * בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת"ל ושמו את שמי במקדש בשם המפורש במדינה בכנוי. ואני אברכם למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו אין לי אלא ברכה לישראל. ברכה לגרים ולנשים ולעבדים מנין ת"ל ואני אברכם. ואני אברכם שלא יהיו ישראל אומרים ברכותיהם תלויות בכהניהם ת"ל ואני אברכם ושלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך ישראל ת"ל ואני אברכם אני אברך את עמי ישראל שנא' ° כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך כאשר דבר לך. ואומר ° ברוך תהי' מכל העמים. ואומר ° יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים ואומר ° במרעה טוב ארעה אתכם ואומר אני ארעה את צאני: סליק פיסקא: מן רישא ועד כאן צ"חברייתא

[אמר המחבר כך מצאתי בדפוס ישן אבל לא ידעתי לכוון החשבון]

מד ויהי

ביום כלות משה מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו ואותו היום העמידו משחו ולא פירקו ר' יוסי ברבי יהודא אומר אף בשמיני משחו ופירקו שנאמר ° ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן נמצינו למידים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו [לעבוד] המשכן וכל הכלים לימשח בראש חדש הוקם המשכן בשני נשרפה פרה בשלישי

היה שמו פלאי וזה ראי' שמביא שבשם מתנהג בכל פעם. לפי השליחות כו' וצריך לגרוס שאין שם כינוי פי' שאין שם המלאכים שם כינוי רק ע"ש השליחות עכ"ל ומדמסיים כאן ואיני יודע לאיזה שם אני מתחלף מזה משמע כפי' הי"מ: ה"ג בקרא ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים: ה"ג בקרא ויתן דוד לארנון במקום כו' ועיין מזה בח"ש פיסק'
שמואל ב' כ"ד כ"ב וסג"כ: ה"ג כתוב א' אומר ויקן דוד את הגורן: ר' אלעזר אומר. בזבחים משמע דגרסי' ר"א בן שמוע: ה"ג
ד"ה א' כ"א רש"י בזבחים ויקן דוד את הגורן כמפורש בענין ומלת ואת הבקר נמחק: וה"פ ויקן דוד את הגורן ולא פירש בכמה קנאו שהרי פי' במקום אחר ויתן דוד לארנון במקום שקלי זהב משקל שש מאות ואת הבקר קנה בכסף שקלים חמשים זהב: ארוות. הבדל בין שורה לשורה על פני הבית רש"י: טשבלאו'. בית גדול למדור הסוסים: של ארבעים אלף. וברבה גרס של ארבעים אלף סוסים משמע לגירסתו דטשבלא' היינו ארוות ממילא הי' ד' אלפים ארוות שבכל א' ארבעים אלף סוסים ולא משמ' כן בקרא דארבעי' אלף ארוות סוסים כתיב. לכן נראה כגי' הגה' של ארבעים אלף ארוות סוסים ובפירוש רש"י דארוות היינו השורות והטבלאות היינו הבתים למדור הסוסים:
מלכים א' ה' ה"ג כתיב א' אומר מחזיק בתים: יכיל.
ד"ה ב' ט' מחזיק זבים של שלמה כתיב שהי' מחזיק ג' אלפים בתים ובת הוא ג' סאה שנא' האיפה והבת תוכן א' לכם והאיפה הוא
שם ד' ג' סאים: אלפים בלח. שהלח אין לו
מלכים א' ד' גודש: שהן שלשת אלפים ביבש. שהגודש מחזיק שליש: שהן כוריים ביבש. כוריים שנים סאה והוא שיעור לשידה תיבה ומגדול שאם הן גדולים כ"כ אין
ישעי' כ"ג מקבלין טומאה דאיתקש כלי עץ לשק המיטלט' מלא וריקן וזה אינו מיטלט' מלא לפי שגדול יות' מדאי ואם יטלטלוהו מלא ישבר רש"י: וכן הוא אומר בושי צידון כו'. לא ידעתי איך מקושר זה לענין
ירמי' ה' שלמעלה דקאמר וכן הוא אומ' ואפשר משו' דמריש הפיסק עד כאן מתרץ קראי אהדדי וכן גם כאן קשו קראי אהדדי דכתיב א' אומר בושי צידון כו' לא חלתי ולא ילדתי כו'. משמע בשביל שלא חלה ולא ילדה ולא גדלה בחורים ולא רוממה בתולות אין לי לדאג מן הפורענות והפוגע וכתיב א' אומר אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם לא יעברנהו. משמע שהים מתיירא לעבור על גזירת המקום והי' נ"ל לגרוס שכ"ל כתוב א' אומר בושי צידון כו' וכתוב א' אומר אשר שמתי חול כו' אלא שלא ראיתי לשלוח יד להגיה מפני שלא מצאתי כן בשום ספר ועכ"פ גם בלי הג"הה אפשר לפרש כן וע"ז מתרץ דאדרבה הים הוא' שילמדו ממנו ק"ו ליראת השם ולדאוג מן העונש כמו שפי' האלשיך בישעי' וז"ל הנה ידוע כי עיקר מפלת צור היה מן הים ששקע
תהלים ט"ו והציף כל ארמנותיה ועושרה וכל שנעה
שם ז' רקיעים שעשה חירם כי הים הסוער במצות גליו להציף העולם במקום גזרת
שם כ"ח הכמתו ית' לעשותו יעשהו כו' והנה צידון
יחזקאל כ"ד הסמוכה לצור ותראנה עיניה מפלת צור אמר לה הנביא בשמו ית' בושי צידון ממעשיך ותקני בטרם יבא הכל לך גם אתה מגד הים כי הלא במצות הים שבא במצות כל גל וגל בכוונת הציף העולם כו' כוונת המצוה הוא לאמר אני לא חליתי ולא ילדתי ולא גידלתי בנים ורוממתי בתולות כדי שלמען יחיו אעשה רצון קוני ואעפ"כ אני עושה רצון קוני
שמות מ' וע"כ אני מקנא על עוברי רצונו ית' שלפחות ייראו פן ילקו מה שגדלו בנים ורוממו בתולות וזה מאמרו ית' בושי צידון אשר חלת וילדת בנים ורוממת בתולות בושי ממאמר הים שעושה רצון קונו עם שלא ירא מאבדן בניו ואתה לא תיראי פן ע"י הים עצמו ילקו בנים גדלת ורוממת עכ"ל: תחילו. לשון פחד:

מג ושמו את שמי: למה נא'. פי' והלא כבר נאמר כה תברכו את בני ישראל: בשם המפורש. כפול לעיל פיסקא ל"ט ושם נתבאר: אין לי אלא ברכה לישראל. גם זה נתבאר שם: ה"ג ברכותיהם תלוין בכהניהם: ת"ל ואני אברכם. אני בעצמי ובכבודי והני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכ"ה הספ' בסמוך שלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך את ישראל ת"ל ואני אברכם

בכבודי ובעצמי כדמייתי כל הני קראי לראי' שהקב"ה בעצמו מברך את ישראל: כאשר דבר לך. והיכן דבר לכך מביא הפסוק ברוך תהי' מכל העמים ואע"פ שאין במשמע מזה הפסוק שהקב"ה מברך את ישראל. כבר תירץ ז"ר משום דסיפא דקרא לא יהי' בך עקר ועקרה ומפתח של חיה ביד הקב"ה: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. וסיפא דקרא לתת מטר ארצך בעתו ומפתח של גשמים
זבחים קט"ז הוא ביד הקב"ה כדאי' בגמרא ומפני שלא נאמר דוקא. אלו ברכות הם מפי הקב"ה לא יהי' בך עקר ועקרה שהאופתה של חיה לא נמסר לשליח וכן יפתח ה' כו' שהמפתח של גשמים ג"כ לא נמסר לשליח אבל שאר ברכות אינם מפי הקב"ה לכך
שם מביא קראי דיחזקאל ושם נאמר אני ארעה את צאני ואני ארביצם נאם ה' דמשמע כל מיני השגחות לטובה הוא ממנו יתברך שמו:

מד ויהי ביום כלות משה: מגיד שכל שבעת כו' ואותו היום. ר"ל בשמיני למלואים: העמידו משחו ולא פירקו. פירש"י מדלא כתיב ביום
שם הקים אלא ביום כלות משה להקים מלמד שכל ז' ימי מילואים כו' ובאותו היום העמידו ולא פירקו לכך נא' כלות משה
סנהדרין ב' להקים אותו היום כלו הקמותיו וכ"ה ברבה: אף בשמיני משחו ופרקו שנא' כו' הוקם המשכן: משמע שהוקם מעצמו א"כ גם אותו היום העמידו ופרקו ואח"כ הוקם מעצמו ומשחו בר"ח. וליכא למימר שבפעם ראשונה הוקם מעצמו שהרי
עירובין י"ז כתיב כלות משה להקי' את המשכן משמע שמשה הקימו ז"ר: שבעשרים ושלשה באדר כו'. נמצא כלו המילואים בר"ח ניסן ובר"ח ניסן הי' שמיני למילואי' כדפירש"י
שבת ל"ה בחומש וזהו ששנינו בת"כ. ואת שעיר
כלים פ"ע החטאת דרש משה והנה שורף וזו שעיר של ר"ח דכתיב ואותה נתן לכם לשאת עון העדה וגבי שעיר ר"ח נאמ' לכפ' עליכם וזהו שיט' רש"י אבל הרא"בע פי' שתחלת המילואים הי' בר"ח ניסן ושמיני למילואים הי' בשמיני לניסן וסמך עצמו על מה ששנינו בספרי לקמן פיסק' ס"ח ר"ע אומר מישאל ואלצפן הוו שנטמאו לנדב ואביהו שנא' ולא יכלו לעשו' הפסח ביום ההו' ביום ההוא לא היו יכולין לעשות שבל יכולין היו ביום שלאחריו ונמצינו למדי' שהשביעי של נדב ואביהו הי' בע"פ וא"כ מיתתן של נדב
סוטה ל"ג ואביהו הי' בשמיני לניסן וכיון שיום מיתתן היה בשמיני למילואים דקרא דויהי ביום השמיני שבו מתו נ"וא הדלעיל מיניה קאי דכתי' ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימי' נמצינו למדין שמיני למילואי' הי' בשמיני לניסן וא"כ תחלת המילואי' היה בר"ח ניסן עכ"ל וע"כ לומר דהך ברייתא דהכא לא אתי' כר"ע אלא כר' יצחק דס"ל שם טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בע"פ ע"ש מה שהקשה הרא"בע על פירש"י אבל הנך רואה בעיניך שדברי רש"י מפורשים בספרי וכ"ה ברבה ושאר קושי' שהק' שם על רש"י כבר תירץ הרא"ם בפ' צו ע"ש: ה"ג בילקו' התחילו אהרן ובניו לעבוד המשכן וכל הכלים לימשח וכ"ה ברבה: בר"ח הוקם המשכן אע"ג דאמרי' לעיל שבכ"ג באדר התחילו המילואי' נמצא היתה התחלת הקמתו בכ"ג באדר מ"מ בכל יום מז' ימי המילואי' היה משה מעמידו ומפרקו כדי להרגילם בעבוד' ומפני שלא היתה הקמתו באותן הימי' אלא דרך ארעי ובר"ח ניסן היתה הקמתו לקיום שעוב לא פרקו עד כ' באייר שנסעה השכינ' ממדב' סיני לפיכך אמר הכתוב שבר"ח ניסן הוקם המשכן. וא"ת לפ"ז יקשה קושי' הרא"בע ואנה יהי' פתח אהל מועד אחר שיהי' נסתר כי כתוב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימי' וי"ל דהוקים אהל מועד תשבו קאמר ולא בפתח אהל מועד. ממש שהרי ע"כ לומר שכל אותן הימי' של מילואי' לא

כי' שם פתח קבוע הרא"ם: בשני נשרפה הפרה. בגיטין דף ס' א"ר לוי שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן וא' מהן פ' פרה אדומה פירש"י לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וק' דה לכן לא יכלו לעשותה דבעי' והזה אל נוכח פני אהל מועד וליכא ואת שהביאה כה מנין שריפת הפרה ועניין הזיית הלוים וגלוחם מפני שהיום שכלו הקמותיו בר"ח ניסן הפילו הנשיאים

בשלישי הזה ממנו תחת הזאה שניי' גילחו׃ בו ביום שרתה שכינה בבית שנא' °ולא יכול משה לבא אל אהל מועד׃ בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם שנא' ויהי המקריב ביום הראשון שאין ת"ל ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה בו ביום ירדה אש מן השמים ואכלה את הקרבנות שנא' °ותצא אש מלפני ה' ותאכל (אותם) על המזבח את העולה ואת (השלמים) [החלבים] בו ביום הקריבו בני אהרן אש זרה שנאמר °ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא׃ וימותו לפני ה' מיתתן לפני ה' ונפילתן בחוץ כיצד יצאו היה ר' יוסי אומר המלאך מדרן מתים עד שיצאו ונפלו בעזרה שנאמר °ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקודש מאת פני ה' לא נאמר אלא מאת פני הקדש׃ ר' ישמעאל אומר דבר למד מענינו שנא' וימותו לפני ה' מיתתם לפנים ונפילתם לפנים כיצד יצאו גררום בחכי ברזל׃ וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו׃

שומע

שם ענלות נב ווי"ב כקר לצורך הולכת המשכן ללוים והלוי' לא נבחרו להיות תמורת הבכורות לעבודת המשכן רק אחר הזיי' וגילוח מפני זה הוכרח לומר בשני נשרפה הפרה בשלישי הוזה ממנו הזיי' ראשונה ובז' הוו הזיי' שני' הרא"ם: תחת הזייה שנייה גילחו פי' כשם שבכהני' היו ב' הזאות א' מדם האיל וא' משמן המשחה הוצרכו הלוים כמו כן הזיית מי חטאת ותגלחת במקום הזיי' שניי' ב"א ול"נ כמ"ש ר"שי בפר' בהעלותך שהלוים באו לכפרה על ישראל שעבדו ע"ז והיא קרוי' זבחי מתים וטמא מת טעון הזאה ב' פעמי' ז"ר *ומטו מינייהו
פ' עלהב"א ועל הז"ר
במחיל' מכמה תורתם שנעלם מהם דברי המד"ר בפ' זו וז"ל ותחת הזיי' שניי' שהיו צריכי' הלוים להזות מפני שהיו כלם טמאי מתים כמ"ד אמר הרגו איש את אחיו צוה המקום לגלחם במקום הזיי' של יום השביעי עכ"ל. ואע"פ שהריגת עובדי העגל היה בי"ח בתמוז שבי"ז בתמוז ירד משה מן ההר ושיבר את הלוחות ולמחרת צוה להם הרגו איש אחיו מ"מ במה הי' להם לטהר כיון שלא נשרפ' הפר' עד בני בניסן אחר הקמת המשכן משום דבעי' והזה אל נוכח פני אהל מועד כמש"ל *אמנם כן יהי' איך שיהי' מ"מ משמע
ע"פ על רש"י ונל הרא"ם
מדברי הספרי דהכא ומדברי המד"ר שהבאתי שלא הי' אצל הלוים הזאה שניי' כלל רק הגלוח הי' תחת הזאה שניי' וא"כ יש מקו' עיון על ר"שי ועל הרא"ם שרש"י כתב על פסוק זה וז"ל ור"ח ניסן היה בשני נשרפה הפרה בג' הזו הזיי' ראשונה ובשביעי גלחן עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל הוא הגלות האמור בפ' בהעלותך וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם ופ' הלוים ביום שהוקם המשכן נאמרה וע"כ לומר שבג' לניסן הוזו הזיי' הראשונה מהזיית שלישי ושביעי ובשביעי בניסן הוזו הזיי' שניי' ואז העבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם ויטהרו עכ"ל וצ"ע כי מנין לו זה שהוזו הזיי' שניי' בשביעי והרי משמע כאן בספרי וברבה שהבאתי לעיל שהתגלחת הי' במקום הזיי' שניי' וגם רש"י לא כתב שבשביעי הזו אלא ובשביעי גלחו׃ וגם על רש"י צ"ע מנין לו זה שגלחו בשביעי דהא משמע כאן ובמד"ר שבשלישי שהזו בו ביום גלחו וא"ל משום דכיון דהגלוח הי' תחת הזיי' שניי' והזיי' שניי' הוא בשביעי א"כ הגלוח ג"כ צריך להיות בשביעי קשה מאחר שהיו צריכין להמתין עד יום השביעי לא היו צריכין לגלוח תחת הזאה שניי' שכבר היו יכולין ליטה' ע"י הזאה שניי' ממש באפר הפרה א"ו מדכ' הספרי והרבה שהגלוח הי' תחת הזאה שניי' מסתמא לא היו יכולין להמתין על הזאת שביעי מפני שהיו נצרכים לעבודת המשכן לשיר ולשוער והי' הגלוח תיכף בשלישי וצ"ע ובילקוט גרס וברביעי גלח הלוים ודבריו צ"ע מנין לו זה: בו ביום פי' בר"ח: שאין ת"ל ראשון קשה לפי חשבון הימים דכתיב אח"כ ביום השני ביום השלישי וכן כלם פשיטא דשייך שפיר לשון ראשון כמ"ש רש"י בפ' בראשית על פסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד וז"ל לפי סדר לשון הפרשה הי' לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימי' שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכי' עד יום שני עכ"ל ממילא כאן דכ' אח"כ שני שלישי רביעי שייך שפיר לשון ראשון ומאי קא קשי' לי' ובז"ר פי' וז"ל דהכא ה"ל למיכתב אחד דלא שייך לקרותו יום ראשון כיון שקדמו לו כמה ימים עכ"ל ולפי צ"ל דהא דמשני אלא ראשון לכל ימות השנה ר"ל שר"ח ניסן הוא ראש השנה לחדשי' כדאי' בגמ' וע"ד הדרש יש לפרש דאי' בב"ר על פסוק ויהי ערב כו' וז"ל אם למנין המשבון לא הי' צריך למימר אלא אחד שנים שלשה או ראשון שני שלישי אימתי פרע להן הקב"ה להלן בהקמת המשכן ויהי המקריב ביום ראשון לב"ע אמר הקב"ה כאלו באותו יום בראתי את עולמי הנא עשר עטרות נטל אותו היום ראשון למעשה בראשית כו' ע"כ ופי' יפ"ת וז"ל לפי שנכתב הלשון בו' ימי בראשית שלא כראוי דקאמר אח"כ יום שני יום שלישי ולא ידקדק אלא כשקדם מאמר יום ראשון פרע להם בהקמת המשכן שנא' בהם ראשון שני שלישי ויום הראשון הנזכר שם פי' ראשון לבריאתו של עולם לפי שהשוב לפני הקב"ה כאלו אז ברא את עולמו עכ"ל וזהו כוונת הספרי שאין ת"ל ראשון ר"ל אלא שם ה"ל לכתוב ראשון אלא משום דשם בב"ע כתב אחד להורות על אחדותו ית' כמ"ש בשם ר"שי וא"כ למה כ' כאן ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה ר"ל ראשון לבריאת עולם כאלו אז ברא את עולמו כנ"ל: ה"ג בקרא ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים: מיתתן לפני ה' פי' בק"ק דס"ל כמ"ד שעל שנכנסו לקדשי קדשים מתו עיין בילקוט פ' שמיני: ונפילתן בחוץ מפני שלא מתו ממש בפנים עד שנפלו בחוץ והא דכתיב וימותו לפני ה' על התחלת מיתה קאמר כמ"ש בסמוך לקמן: מדרן כושאן מעט כמו ששנינו האשה מדדה את בנה ז"ר: מתים לא מתים ממש [דהא נפילתן בחוץ ס"ל] אלא מתים ולא מתים ז"ר: בעזרה בעזרת נשים דעזרת ישראל לפני ה' כתיב בה ב"א ולא ידענא היכן הי' במשכן עזרת נשי' ואפשר שר"ל החצר קרוי עזרת נשי' ול"נ כפשוטו דלפני ה' היינו בק"ק אבל פני הקדש היינו בעזרת ישראל ז"ר: דבר למד מענינו פי' שלא נלמוד מפסוק אחר שנפילתן בחוץ אלא שנלמוד מאותו פסוק עצמו שנפילתן ג"כ הי' בפנים: כיצד יצאו דס"ל שלא יצאו ע"י מלאך רק בני אדם הוציאום ולפי שאפי' לכהן אסיר לכנס לשם אלא לצורך עבודה וק"ו לוים ולכן אמר גררום בחכי ברזל פי' בחנית של ברזל ז"ר אבל בס' ק"א בפ' שמיני כ' שם על הא דפליגי שם ר"א ור"ע בהך פלוגתא בס' ת"כ דר"א ס"ל כר' יוסי שמלאך דהפן לחוץ ור"ע ס"ל כר' ישמעאל דהכא דבחכי של ברזל גררום וכ' הרב בעל ק"א וז"ל ר"א ור"ע שניהם מסכימים שלא נכנסו הלוים לפנים לבית ק"ק להוציאן משם ולא מפני שהי' אסיר ללוים ליכנס להוציא הטומאה דהרי שנינו לקמן יכול לא יכנס לעשות רקיעות ת"ל. אך כך היה מנותן הכהנים נכנסין שם אם אין כהנים הלוים נכנסי' שם אם אין טהורי' נכנסים טמאי' אם אין טמאי' נכנסים בע"מ וכאן לא היו שם כהני' שהרי נצטוו שלא יטמאו להם וא"כ יכולים היו ליכנס להוציאן אלא דמאי דהסכימו כאן שלא נכנסו הנה הוא משום דלא אמרו דלוים נכנסים אלא במקום דא"א בלא הכי אבל במקום דאפשר לעשות מה שירצו מבלי שיכנסו אין נכנסין ולהכי הסכימו שלא נכנסו אלא דפליגי

מקור מבואר

בחופן המפסרות אשר היו לזה דר"א סבר שהי' השגחיי וזה שלא מתו עד שהוציאום לחוץ והאי דכתיב וימותו לפני ה' הוא על התחלת נגיפה כי לפני ה' נינגפו אלא שמלאך דחפן קודם שימותו והוציאן לחוץ ומשם נשאום הלוים כו' ור"ע אמר דאין לדרוש וימותו על הנגף אלא על המיתה ממש וא"כ האפסרות הי' מלאכותיי שהטיל הנית של ברזל עכ"ל:

עוד כ' הז"ר בשם ב"א וז"ל וא"ת כיון דמתו לפני' אטמו להו כלי אהל מועד וי"ל
שמות מ'
דהכתי לא אתיהיב פ' טומאת אהלות כדאמרי' בגיטין ח' פרשיות נאמרו בו ביום שהוקם המשכן ופ' טומאת היינו פ' טומא' מת כ"א ועדיפא מיני' ה"ל להקשות שהמשכן עצמו נטמא שהוא של פשתן כדאי' פ"ב דשבת עכ"ל הז"ר ובסמוך
ויקרא ט'
אעתיק התירץ שלו ואני תמה ביותר על תירץ של הב"א מ"ש דהכתי לא אתיהיב פ' טומאת אהלות כו' עד היינו פ' טומאת מת לא ידעתי כוונתו דז"ל הגמ' שם
שם י'
שמנה פרשיות נאמרו ביום כו' פ' כהנים [פירש"י אמור אל הכהני' שהלכות כהני' כתובי' בה לא יטמא כו'] ופ' טמאים [דע'
שם
רש"י הוא פ' ויהי אנשי' אשר היו טמאי' לנפש אדם ולדעת התוס' הוא פרש' וינזרו מקדשי בני ישראל] ופ' שלוח טמאי' [וישלחו מן המחנה] ופ' פרה אדומה כו' ע"כ ע"ש ברש"י ותוס' לפ"ז אם כוונת הב"א שפ' טומאת מת נאמרה להם היינו פ' כהנים שהיא פ' אמור שנא' בו לנפש לא יטמא א"כ גם טומאת אהל נזכר שם שהרי נאמר בכה"ג על כל נפשות מת לא יבוא פיר"שי באהל המת ופי' הרא"ם דאין ביאה אלא במקום שיש בו תוך כמו אהל או בית כו' ע"ש וא"ל דטומאת אהל דנאמרה שם לא הוזכרה אלא בכ"ג ואכתי לא אתיהיב פ' טומאת אהל בכהן הדיוט ז"א שהרי שנינו בת"כ והביאו שם הרא"ם וז"ל לא יבא ולא יטמא חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא [פי' מוזהר שלא יבא באהל המת אע"פ שלא יגע במת ומוזהר שלא יגע במת אפי' במקום שאין בו תוך כגון בקעה וכיוצא בה] אין לי אלא כה"ג כהן הדיוט מנין ת"ל לא יטמא לא יטמא לג"ש מה בכה"ג חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא אף בכהן הדיוט חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא עכ"ל הרי להדי' שגם טומאת אהל נאמרה בו ביום א"כ הדק"ל והרי נטמאו כלי אהל מועד וגם אהל מועד עצמו נטמא ועוד שהרי פ' פרה נאמרה בו ביום ובפ' פרה מבואר ג"כ דיני טומאת אהל ודוחק לומר שלא נאמרה פ' אמור כולה רק פ' כהן הדיוט ולא פ' כה"ג וא"כ אכתי לא ידעו מטומאת אהל דהא ר"שי פי' הטעם על פ' כהנים מפני שבו ביום הוזקקו לעבודה הוצרכה קדושתן להודיעם א"כ מכ"ש שהוצרך להודע פ' כה"ג שהרי הוא היה העובד בו ביום וכן דוחק לומר שפ' פרה לא נאמרה כולה רק מעשה פרה אבל לא טומאת אהל דזו מנין לו וא"כ דברי ב"א אינם מובנים לי כלל וספרו אין עמדי לעיין בו לכן צ"ע והעיקר כמ"ש הז"ר בתירוצו וז"ל וכ"ל דהא אי' פ"ב דסוכה דמישאל ואלצפן שנטמאו לנדב ואביהו היו טמאים ולא יכלו לעשות הפסח וגם בת"כ יליף מינה שאין הכהני' מטמאי' למתים וצ"ל דפ' טומאת מת נאמרה בין מיתה לקבורה ואפשר לומר דצדיקי' אין מטמאין כדאי' בתוס' דכתובות דף ק"ג ופליג אמ"ד בסוכה דמישאל ואלצפן הי' עכ"ל ואני אבוא אחריו ואמלאתי את דבריו. דאפשר לומר דבהא פליגי שם דלר"ע ס"ל דצדיקים מטמאין והטמאים היו מישאל ואלצפן וקשה אליבי' א"כ נטמא המשכן וכליו וצ"ל דפ' טומאת מת נאמרה בין מיתה לקבורה אבל ר' יצחק ס"ל דצדיקים אינן מטמאין וא"כ לא נטמאו מישאל ואלצפן לכך ס"ל דטמאי מת מצוה היו ולא מישאל ואלצפן כנ"ל:

יסוב על קושית מהרש"א על רש"י
אמר המחבר מדי דברי בזה הענין אציגה פה ביאור מה שתירצתי על קושית המהרש"א על ר"שי בחומש איתא בסנהדרין דף נ"ב מצות הנשרפין משקעין אותו בזבל כו' ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ופריך מאי פתילה א"ר מתנה פתילה של אבר מנ"ל אתי' שריפה שריפה מעדת קרח מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים ר' אלעזר אומר אתי' שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים ופריך מאן דיליף מעדת קרח מנ"ל דכתיב ואת מחתות החטאי' האלה בנפשותם שנשמתן נשרפת וגוף קיים ואידך ההוא שריפה ממש הואי ומאי בנפשותם על עסקי נפשותם כו' [פיר"שי על עסקי חניפת אכילה ושתייה] ופריך מאן דיליף מבני אהרן מנ"ל דכתיב וימותו לפני ה' כעין מיתה ואידך ההוא שריפה ממש הואי׃ ומאי דכתיב וימותו דאתחיל בהו מגואי כעין מיתה [שריפה ממש אף הגוף אבל מבפני' התחילה שרפתן ושרפה והלכה עצמות ובשר] דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קדשי קדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום עכ"ה וכ' מהרש"א וז"ל נראה מתוך שמעתין דהא דכמין ב' חוטין כו' היינו אליבא דמ"ד שריפה ממש הוי אף הגוף אבל למ"ד נשמתן נשרפת וגופן קיים לא איצטריך לן למימר כמין ב' חוטין אבל רש"י בחומש לא פי' כן שכ' בפ' שמיני ויקרבו וישאום בכתנותם של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיה' אלא נשמתם כמין ב' חוטין כו' ויש ליישב ודוק עכ"ל ונראה ליישב דהנה יש לדקדק בדברי רש"י שכ' מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם והלא בין בגדיהם לנשמתם מפסיק הגוף וק' מ"מ א"כ אם נשרף הגוף הוי לי' לפרש אלא גופם ונשמתם ואי ס"ל דלא נשרף גופן ה"ל לפרש שלא נשרפו בגדיהם וגופם אלא נשמתם׃ לכן נלע"ד דהנה שם בסוגי' זו פריך והא כתיב ותאכל אותם ומשני אותם ולא בגדיהם ע"כ פירש"י והא כתיב ותאכל אותם דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר ואם הכל נשרף מאי קא ממעט ומשני אותם ולא בגדיהם עכ"ל וקשה טובא א' דלפיר"שי משמע דקושיי' המקש' הוא לרב מתנה ויש לו תירץ אותם ולא בגדיה' ולמה לא הקשה על ר"א ל"ל אותם כיון דס"ל שריפת נשמה וגוף קיים מכ"ש שהבגדי' הין קיימים שהרי השריפה התחילה מנשמתם ואם הגוף לא נשרף מכ"ש הבגדי' וא"כ ל"ל אותם וליכא תירץ כלל ב' למה לא פריך על ר"א ואידך כדרך הסוגי' בכל הש"ס כלומר מנ"ל דהוי שריפת נשמה כו' ואי מוימותו כנ"ל דלמא אתי להורות דאתחיל מגוואי כברייתא דאבא יוסי כו' ונראה דהסגנון יהי' כך באמת קודם שנודע להמקשה מן הברייתא והי' סבור דלימוד של

שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש ת"ל וימשחם ויקדש אותם · מגיד שלא קדש אחד מהם עד שנמשחו כולם · *וימשחם מבפנים ומבחוץ ר' יאשי' אומר מידת הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ · מידת היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ · ר' יונתן אומר מידת הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ומידת היבש לא נמשחו לא מבפנים ולא מבחוץ · תדע לך שאין מקודשות שנאמר °ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרוני' הא אימתי הן לה' לאחר שנאפו · ר' אומר וימשחם ויקדש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשח אותו ויקדש אותו ומה ת"ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא:

סליק פיסקא

מה ויקריבו

נשיאי ישראל שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו ת"ל ראשי בית אבותם ולא ראשי בית אבותם בלבד אלא אף נשיאי שבטים · נשיאים בני נשיאים · הם נשיאי המטות הם שהיו ממונים עליהם במצרים שנא' °ויכו שוטרי בני ישראל · שש עגלות צב אין צב אלא מטוקסין שלא היו מחוסרין כלום · ר' אומר אין צב אלא מחופי' וכמנסקי' פסקאו' [וכמין סקיסאות] היו מחופי' ואע"פ שאין ראוי' לדבר זכר לדבר °והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים ברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות · שש עגלות צב שומע אני עגלה על כל (אחת ואחת) [על כל אחד ואחד] ת"ל עגלה על שני הנשיאים · שומע אני שור על שני הנשיאים ת"ל ושור לאחד · באו ועמדו לפני המשכן ולא קבל משה מהן עד שנא' לו מפי הקודש קח מאתם הא הסכימה (דעתו) [נ"ח דעתם] לדעת עליונה ר' נתן אומר וכי מה ראו נשיאים להתנדב לכתחילה ובמלאכת המשכן לא נתנדבו אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ישראל מה שמתנדבים ומה שמחסרים אנו משלימים כיון שראו נשיאים שהשלימו הצבור את הכל שנא' °והמלאכה היתה דים אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות °והנשיאים הביאו את אבני השוהם לכך התנדבו בו [נ"ח כאן] תחילה:

סליק פיסקא

מו ויקח

משה את העגלות (צב) ואת הבקר הרי משה נוטלם ומחלקן לפי דעתם [נ"ח דעתו] את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון ואת ארבעת העגלות ואת שמונת הבקר נתן לבני מררי לפי שהם ששה עשר לאלעזר ושמונה לאיתמר שנא' °וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקום מבני אלעזר ראשים לבית אבותם ששה עשר ומבני איתמר לבית אבותם שמונה

ר"א דהוי שריפת נשמה וג"ק נפקא לי' מוימותו הי' יכול להקשות ל"ל אותם אבל לאחר שנודע לו מן הברייתא לק"מ על ר"א רק על ר"מ קשה והכתיב אותם ובזה יתבארו דברי רש"י הנ"ל דקאי בשיטת ר"א דהוי שם כתום' כד"ה אותם א"ל וא"ת והא כתיב וישאו בכיתנותם וי"ל דלא ידענא אם בכותנות הנושאי' או בכיתנות הנישאי' עכ"ל אבל הרא"ם על מה שפי' רש"י בכתנותם של מתים כ' וז"ל משום דסתם כתנות האמור בת"כ הוא מבגדי כהונה וא"כ ליכ' למימר בכתנות הנושאי' דהא מישאל ואלצפן לויים היו א"ו בכתנות של מתי' ע"כ וא"כ הדרי קושי' התוס' לדוכתי' ל"ל אותם · וצ"ל דבסברא זו פליגי ר"א ור"מ מתנה ר"א ס"ל דסתם כתנות שבת"כ הוא מבגדי כהונה וא"כ ע"כ בכתנותם היינו של מתי' ומוכח שלא נשרפו בגדיהם כקושי' התוס' וצ"ל אותם אלא למעוטי גופם דלא הוי רק שריפת נשמה וג"ק והא דהגמ' משני דנפקא לי' שריפת נשמה וג"ק מוימותו כעין מיתה היינו מקמי דקי' לי' מן הברייתא דשני חוטין כו' אבל לבתר דקים לי' מן הבריית' באמת ס"ל דוימותו אתי להורות דהתחיל מגואי כו' דשני חוטי' והא דשריפת נשמה וג"ק נפקא לי' מיעוטא מאותם ולא גופם דלבגדיה' לא איצטריך דנפקא לי' מכתנותם כנ"ל · ור"מ ס"ל דסתם כתנות לאו בגדי כהונה וא"כ שפיר תירץ התוס' דלא נפקא לן מכתנותם דלא ידעי' אי כתנות הנושאים אי הנישאים ואיצטריך אותם ולא בגדיה' ואיצטרי' וימותו להורות דהתחיל מגואי כי כמין ב' חוטין כו' ולעולם דהוי שריפה ממש · אבל המקשה הויסבר בפשיטו' דכל כתנות הוי בגדי כהונה לכך לא קשה לי' על ר"א כלל רק על ר"מ ל"ל אותם דמאי בא למעט דלבגדיהם לא איצטריך דנלמד מכתנותם לזה מתרץ לי' אותם ולא בגדיה' ר"ל דר"מ ס"ל דכתנות לאו היינו בגדי כהונה כנ"ל ובזה יבואר דברי רש"י הנ"ל בכתנותם של מתי' והיינו כפי' הרא"ם הנ"ל מלמד שלא נשרפו בגדיהם ר"ל דמכאן נלמד שלא נשרפו בגדיהם וצ"ל אותם לז"ק שגז נשמתם ר"ל דאיתם בא להורו' שלא נשרף אלא נשמת' אבל לא גופם · וקשה א"כ ל"ל וימותו כיון דנלמד מאותם דלא נשרפה אלא נשמתם לז"ק כמין ב' חוטין כו' והבריית' אתי' שפיר בין לר"א בין לר"מ ודוק: כל זה פירשתי להדר בה את התלמידי' לייסב קושיי' מהרש"א הנ"ל וקושייתי על רש"י שלא פי' מה יהי' בגופם אם נשרף אם לאו וכ"ז לשיטת המהרש"א שהבין בדברי רש"י הם בשיט' ר"א: *אבל האמת יורה דרכו אחר העיון נרא' דפי' רש"י המה מבוארי' בספרא ובשיטת ר"מ דשריפה ממש הוי וז"ל הספרא הבא יוסי בן דורמסקי' אומר שני חוטין של אש יצאו מבית ק"ק כו' ושני' כחוטמי של זה ותאכל אותם נשמתם נשרפה ולא בגדיה' שנא' ויקרבו וישאו' בכתנותם בכתיב הנישאי' · או יכול בכתונת הנושאים ת"ל ותאכל אותם אותם ולא בגדיה' יאומר ולבני אהרן תעשה כתנות כתנות לכהני' ולא כתנות ללוים עכ"ל הרי גם בלשון הספרא אי' נשמתם נשרפה ולא בגדיה' כלשון רש"י והכ"ה קאמר מתחילה כמין שני חוטין כו' וק' קושי' מהר"שא הנ"ל וגם קושייתי הנ"ל א"י צ"ל כמו שפי' בס' ק"א וז"ל נשמת' נשרפת כו' לאבא יוסי שריפה ממש היתה כיון דכתיב ותאכל אותם וא"כ שרפה נשמתם וגם גופם והאי דכתיב וימותו דמשמע כעין מיתה אינו אלא משום שלא אכל אותם האש מחוץ אלא מבפנים כעין מיתה ת"ש נשמתם נשרפה כלומר דרך נשמתם נשרפו שנכנס האש בחוטמם ונדלקו בגופם עכ"ל וכן יתפרשו דברי רש"י שהם ממש כדברי הספרא דמ"ש רש"י מלמד שלא נשרפו בגדיה' אלא נשמתם ר"ל דרך נשמתם שהתחיל השרפה דרך נשמתם וזהו שסיים רש"י כמין ב' חוטין כו' ובאמת שריפה ממש הוי כשיטת ר"מ ודלא כמהרש"א שהבין כיינת רש"י בשיטת ר"א · והא דנקט רש"י בכתנותם של מתים תיפוק לי' לר"מ נפקא לי' למעט בגדיהם מאותם היינו משום דס"ל אליבא דאמת כתנות לכהני' ולא כתנות ללוים כדאי' בספרא הנ"ל אמר המחבר מדי עברי שם בסנה' ז' בגמ' כיארתי שם דבור תוס' מה שנתקשו בה התלמידים בענין זה והעתיקנו פה · בד"ה הויא שריפה ממש הוי בת"כ איכא ב' ברייתו' בגויות כתם דפליגי מעיקרא קתני כיצד היתה שריפת' שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהם קיימים שנא' ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר הכי גבי ישכו את השריפה קתני שריפת נשמה וג"ק וא"ת והא אמרי' בפ' היין מישאל ואלצפן היו שנדהו לפסח שני ואי שריפה ממש הי לא נטמאו וי"ל דבלדן קיימת הואי עכ"ל והקשו למה לא הקשו התום' וא"ת בל"ז על ר"מ דס"ל דשריפה ממש הואי במה נטמאו ואיך תלה הקושי' על הת"כ ונראה לייסב דאי' בסוכה דף כ"ה ויהי אנשי' מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בכרב' ואהבירא ר' עג לפ"ז ר"ל כל"ז על ר"מ לא הוי קשה קושית התום' משום דר"ת דס"ל דשריפה ממש הואי ס"ל כר' יוסי הגלילי דלאו מישאל ואלצפן היו אלא נושאי ארונו של יוסף היו ור"ת דכ"ל שריפת נשמה וג"ק באמת ס"ל כר"ע דמישאל ואלצפן היו לכך הקשו התום' בת"כ איכא ב' בריותות הסתירות כתם מלת כתם דייקא משום דקי"ל כתם מתני' ר' ת כת: ספרא ר' יהודה וכולהו אליבא דר"ע ואזו הקשו שפיר וא"ת כו' כלומר כשלמא הך ברייתא דס"ל שריפת נשמה וג"ק היינו משום דר"ע לטעמי' דס"ל מישאל ואלצפן הוי אבל הברייתא שני דסתם אליבא דר"ע השריפה ממש הוי במה נטמאו לכן תירצו וי"ל דבלדן קיימת הואי כנ"ל: ראשון שנמשח הי' קדוש מדכתיב וימשח אותו ויקדש אותו בשבון יחיד ה"א דכל א' ואחד נתקדש תיכף משנמשח להכי קא' וימשחם ויקדש אותם בלשון רבים לומר דלא נתקדשו עד שנמשחו כולם והא דכתיב תחל' לשון יחיד איירא דמילתא הוא שהרי א"א שמשה רבינו משח המשכן וכל הכלי' בפעם אחת אלא כל א' בפני עצמו: מדת הלח בין ומדת הין וכלהו איגך המפרש להו שם בגמ': נמשחו מבפנים · דהא האי קרא בכלי המזבח כתיב דלחים היו: תדע לך דלא נמשחו דהרי אינן מקדשות מה שבתוכו' עד לאחר שנאפו דתנור מקדשו דתנור הי' כעזר' אבל מעיקרא לא קדשינהו עשרון שנמדד בו והא דס"ל דתנור מקדשו היינו משום דכתיב תמן תאפינה בכורי' לה' משמע משנאפה הוא מתקדש לה' ור' יאשי' ס"ל דבכורי' לה' אקודם אפיי' קאי ר"שי: לעתיד לבא של דורות א"ל משיחה כדאי' פ"ק דסנהדרין ז"ר:

מה ויקריבו נשיאי ישראל: ת"ל ראשי בית אבותם שכל שבט הי' נחלק לבתי אבות כדאי' בפ' פנחס והם היו תחילה ראשי בתי אבות והה"כ נתמנו לנשיאי': אלא אף נשיאי שבטים שהיו נשיאי' עליהם במצרי' כדמסיק וז"ש נשיאי' בני נשיאים: שהיו ממונים עליהם במצרי' דאל"כ הם הם ל"ל הרא"ם: מטוקסין · מתוקנין כ"ה: וכמנסקי פסקאות · כ"ה הגי' ברכה ופי' המ"כ הוא כמין כסוי שעל העגלות של השרים ובילקו' גרס כמין סקיב:זות והוא ג"כ מין כיסוי: בכבים הם עגלות מטוקסות במחיצה והאל ר"שי: בכרכרות בשיר משחקים רש"י: ואע"פ שאין ראוי' לדבר דבשלמא בני אדם דרכם לשאת במרכבו' מחופי' אבל קרשים לא לכן קאמר זכר לדבר וצ"ל דעכ"פ מן הצדדי' היו פתוחי' והכסוי עומד ע"ג עמודי' דהא אי' בשבת פ' הזורק דהקרשים היו מונחים ארכן על רוחב העגלה ובולטין מזה ומזה ז"ר: ה"ג ברכה ובילקוט שומע אני עגלה על כל אחד ואח"פי' כל נשיא בפ"ע התנדב עגלה ואין להקשות א"כ ליהוי י"ב עגלות י"ל דבאמת לא התנדבו רק ששה נשיאי' וכ"פ הז"ר: שומע אני שור על שני נשיאים קשה הא כתיב ושני' עשר בקר ואיפ"ד שני הנשיאי' לא הקריבו אלא שור אחד א"כ הוי שש בקר וי"ל דה"א דשנים לקחו שור אחד בשותפות וחזרו ולקחו שור אחד בשותפות כדי שיהי' להם בשותפות עגלה ושני שוורי' קמ"ל שור לאחד שכל אחד לקח שור בפני עצמו ז"ר: ולא קבל משה מהן. דהל"כ מאי לפני המשכן ולא ידעתי איך יאמרו במלת מאתם שהיו לו לומר קח מפני המשכן לא מאתם ומאי יש לומר שכשהקריבום לפני המשכן ולא רצה משה רבינו לקבל מהם לא הגיעום שם רק היו בידם עד שנא' לו מפי המקום קח מאתם פי' קבל אותם מידם הרא"ם: ה"ג ברכה ובילקוט הסכימה דעתם לדעת העליונה פי' שמשה רבינו לא רצה לקבל מהם והקב"ה הסכים עמהם וצוה לקבלם מהם: להתנדב לכתחיל' בחנוכת המזבח: לכך התנדבו בו תחילה ובילקוט גרס התנדבו כאן תחילה. והוא נכון יותר דהא אחנוכת המזבח קאי שהתנדבו תחילה:

מו ויקח משה: ה"ג את העגלות ואת הבקר ומלת צב הוא ט"ס דליתא בקרא: ה"ג ברכה ובילקוט ומחלקן לפי דעתו פי' שהקב"ה אמר לו כתם כפי עבודתם כך יתן לו עגלות ושוורי' ומשה הי' משער שעבודת בני מררי היתה כפולה משל בני גרשון ז"ר לכך נתן להם עגלות ושוורי' כפלים כדמסיק: ה"ג ואת ארבע העגלות: לפי שהם ששה עשר לאלעזר כו' קשה מה נתינת טעם הוא זה לפי שמבני אלעזר היו י"ו משמרות ומבני איתמר ח' משמרות לפיכך נתן משה לבני גרשון ב' עגלות ולבני מררי ארבע עגלות · וי"ל דה"פ לפי שעבודת בני מררי מרובה משל בני גרשון נתן להם יותר עגלות כמו שמצינו במחלוקת המשמרות בכתיב וימצאו בני אלעזר רבי' כו' לפיכך חילק אותם לששה עשר משמרות וכ"פ הז"ר בשם כ"א: ראשים לבית אבותם ששה עשר מתחילה

ויקרא כ"ג · שמות כ' · ישעי' ס"ו · שמות ל"ו · שם · הגה"ה על המהרש"א · ד"ה א' כ"ד · מנחות נ"ז

שמנה ויחלקום בגורלות אלה עם אלה ויכתבם שמעיה הסופר בן נתנאל מן הלוים לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך בן אביתר : ולבני קהת לא נתן וגו' ר' נתן אומר מכאן נתעלם מעיני דוד שלא נשאו הלוים את הארון אלא בעגלה שנא' °וירכיבו את ארון האלהים אל העגלה החדשה °ויחר אף ה' בעזא ויכהו שם על השל ויחר (אף) לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעזא · אמר לו אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלוים הארון אלא בכתף שנא' ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו · הרי דוד משלחו ומעלו בכתף שנא' °ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים והלוים לאוריאל עשיה ויואל שמעיה ואליאל ואבינדב [נ"ח עמינדב] ויאמר להם אתם ראשי האבות לכהנים וללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון אלהי ישראל כי למבראשונה לא אותם [נ"ח אתם] פרץ ה' [אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט] ויתקדשו הכהנים והלוים ויעלו [להעלות] את ארון אלהי ישראל (אשר צוה משה עבד ה' בכתף ובמטות) [נ"ח וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות] עליהם °(ואלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל) והיכן צוהו ולבני קהת לא נתן · הא לא חידשו לוים כלום אלא הכל מפי משה ומשה מפי הגבורה : סליק פיסקא

מז ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח · מגיד שכשם שנתנדבו הנשיאים למלאכת המשכן כך נתנדבו לחנוכת המזבח · ויקריבו הנשיאים באו ועמדו לפני המזבח ולא קבל משה מהם עד שנאמר לו מפי הקודש יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח · ועדיין לא היה יודע משה כיצד יקריבו אם למסעות אם לתולדות עד שנא' לו מפי הקב"ה יקריבו למסעות ועדיין לא היה יודע משה כיצד יקריבו נשיאים אם כולן כאחד או כל אחד וא' יומו עד שנא' לו מפי הקודש יקריבו כל א' וא' יומו שנא' נשיא א' ליום ; נשיא אחד ליום לפי שהיה נחשון מלך והוא הקריב תחילה לא יאמר הואיל והקרבתי תחילה אקריב עם כל אחד ואחד יומו לכך נאמר נשיא אחד ליום : סליק פיסקא

מח ויהי המקריב ביום הראשון שאין ת"ל ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה · נחשון בן עמינדב למטה יהודה ייחסו הכתוב על שם שבטו · או שגבה משבטו והביא ת"ל זה קרבן נחשון בן עמינדב משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא הא מה ת"ל נחשון בן עמינדב למטה יהודה ייחסו הכתוב על שם שבטו : סליק פיסקא

מט וקרבנו קערת כסף אחת מגיד שלא נעשו תחילה אלא על שם קרבנות · מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקודש אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקודש · קערה מנין ת"ל שניהם מה זה בשקל הקודש אף זה בשקל הקודש · ר' חנניא בן אחי ר' יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקודש ומה ת"ל שניהם מלאים לפי שהוא אומר שלשים ומאה משקלה · שומע אני הואיל ולא שוה לו במשקל לא תשוה לו במדה [ת"ל שניהם מלאים] · ומה הפרש בין קערה למזרק קערה גילדה עבה מזרק גילדו דק · שניהם מלאים סולת מן הנדבה · כף אחת * שעושה מה שבתוכה אחת · עשרה זהב היא

מתחילה במשכן שילה לא היו כי אם י"ו משמרות ח' מאלעזר ושמונה מאיתמר ובשראה דוד המלך שהיו ראשי הגברים רבים לאלעזר חלקם לכל משמר לשנים והעמיד על י"ו משמרו ומשמרו' בני איתמר העמיד על משמרת' כבראשונ' על ח' משמרות רש"י בד"ה ויעין כל זה בתענית דף כ"ז : ויחלקום בגורלות. למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי וכן כולם : ויכתבם שמעי' . להיות להם לזכרון סדר המשמרות כמו שעלו בגורלות רש"י : על השל . על השגגה שהרכיבו בעגלה ולא צוה לנשאו בכתף והיה לו לדרוש ק"ו נושאיו נשא בירדן הוא עצמו לא כ"ש רש"י וקשה אמת שאלו שני פסוקים הם בשמו' אחד אבל אינם סמוכים זה לזה שזה הפסוק וירכיבו הוא פסוק ג' וזה הפסו' ויחר הוא פסוק ז' וגם לאיזה צורך הביאו כלל ומצאתי בי"מ ספי' וז"ל דאי' באלשיך הארון זה היה עם שברי לוחות ולפ"ז טעה דוד וסבור שארון זה אינו נושא את נושאיו ועוזא ג"כ טעה בזה ע"כ כשפרץ ה' בו' כשאחז על שאחז בארון לפי שהי' לו ללמוד ק"ו שנוש' את נושאיו עצמו לא כ"ש ע"כ שגם ארון זה נושא את נושאיו ע"כ ויחר לדוד ודרשו רז"ל שנשתנ' פניו כחררה שאז ידע שלא יפה עשה עכ"ל : ה"ג בקרא ויחר לדוד : הרי דוד משלחו ומעלו בכתף . כשהוליכו מבית עובד לעיר דוד הביאו בכתף : ה"ג בקרא ועמינדב ואת' המעיין פקח עיניך וראה שהפסוקי' שהבית כאן בטעות נדפסו וכאשר הגהתי בפנים נ"ח כ"ה האמת מ"מ לא רציתי למחוק לגמרי נוסחא ישנה כאשר יעדתי בהקדמה ע"ש : ה"ג לא אתם פרץ ה' כו' . פי' כי בראשונה לא אתם נשאתם את הארון בכתף כ"א על עגלה חדשה לפיכך פרץ ה' כי לא דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה : ה"ג בקרא ויתקדשו הכהנים והלוים להעלות כו' וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם ובמוטות עליהם ועל פסוק זה ה"ל לפר' והיכן צוה וכו' ומ"ש אח"כ הפסו' ואלה פקודתם הוא בד"ה סי' כ"ד ואינו ענין לכאן דלא איירי כלל מנשיאות הארון בכתף אלא מעבוד' משמורת הכהנים והי' בדעתי' למוחקו לגמרי מן הספרי רק שראיתי שגם ברבה מסיים והביא סוף הפסוק הזה כמשפט' ביד אהרן אביהם לכן לא שלחתי בו יד למוחקו וצ"ע :

מז ויקריבו הנשיאים : למלאכת המשכן . העגלות והבקר להוליך את המשכן : לחנוכת המזבח . הקרבנות שהקריבו כל א' יומו ז"ר : ולא קבל משה מהם . מדכתיב בתרי' ויאמר ה' אל משה נשיא א' ליום כו' יקריבו את קרבנם כו' דמשמע שאלולי שאמרו השם לא היה מקבל' ברא"ם וא"ת והא שנוי לעיל פיסקא מ"ה שנא' לו מפי הקב"ה קח מאתם וי"ל לעיל לענין עגלו' והשורים שהביאו לצורך המשכן נאמר לו וכאן נאמר לו שנית מפי הקב"ה לענין הקרבנות שהביאו לחנוכת המזבח : למסעו' היינו לסדר הדגלים נחשון למטה יהודה ואחריו אליצור בן שדיאור למטה ראובן וכן כולם אם לתולדות כסדר שנולדו ראובן תחילה ואח"כ יהודה וא"ת היאך נסתפק משה אם כסדר המסעות או לתולדותם והלא עדיין לא היה סדר המסעות עד א' באייר שצוה לנגותם ולעשות להם דגלי' כמפורש בפ' במדבר ושמא משהא בהר סיני המ"ס יום האחרוני' הודיעו הש"י חלוף הבכורים עם הלוים וחלוק הדגלי' וסדר מסע המחנות ברא"ם והז"ר תירץ שמקובל הי' בידם סדר הדגלי' מיעקב אבינו שסדרן לשאת מטתו עיין ברש"י פ' ויחי ופ' במדבר על פסוק איש על דגלו : עד שנא' לו מפי הקב"ה צ"ע שלא פי' מקרא היכן נאמר לו שיקרי' למסעות ובילקוט גרס שנא' ויהי המקריב אין ויהי אלא שנא' לו מפי הקודש שיקריבו למסעות פסחים י"ט וכ"כ שהיתה גי' הרא"ם בספרי ופי' חגיגה כ"ג וז"ל דאל"כ ויקרב ביום הראשון מיבעי' לי' מהו ויהי המקריב שהי' מפי הקב"ה המקריב ביום הראשון נחשון בן עמינדב שהוא על סדר המסעות ולא אליצור בן שדיאור למטה ראובן שהוא על סדר התולדות עכ"ל והז"ר הגיה שצ"ל אין ויהי אלא שנאמ' לו מפי הקב"ה שנא' ויהי ביום דבר ה' עכ"ל משמע דיליף ויהי דהכא מויהי דהתם מה להלן דבר ה' אף כאן דבר ה' : אם כולן כא' כו' כ"ה גי' הרבה אבל בילקוט גי' אחרת יע"ש וכו"ר : לפי שהי' נחשון כו' הוקש לו צ"ל פעם ב' . נשיא א' ליום לז"ק לפי שהי' נחשון מלך כו' וכ"מ ברבה דגרס והלא נשיאי' היו מתנדבי' ולא הדיוטות מה ת"ל נשיא א' ליום לפי שהי' נחשון כו' משמ' ג"כ דקושייתו היא מאחר שכבר נודע שנשיאי' היו מתנדבי' ולא הדיוטות מה ת"ל שוב נשיא א' ליום אלא לפי שהי' נחשון כו' ככ"ל אבל בילקוט הוא גי' אחרת . לכן פי' שם ז"ר פי' אחר אבל הוא דחוק דוק ותשכח :

שמואל ב' ו' — שם — ד"ה א' ע"ו — שם כ"ד

מח ויהי המקריב : שאין ת"ל ראשון . פי' לעיל פיסקא מ"ד : יחסו הכתוב על שם שבטו ויהיה פי' למטה יהוד' בלמד כאלו כתיב של מטה יהודה . למד משמשת בראש התיבה במקו' של כדפיר"שי בפ' וישלח למי אתה של מי אתה ע"ש : או שגבה משבטו כו' . ויהי' שמוש הלמד למטה יהוד' כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו דפי"רשי על אשתו ה"נ כן למטה יהודה על מטה יהודה דהיינו שגבה משבטו והביא עליהם קרבנות אלו הר"אם : זה קרבן נחשון . משמע שהקרבן של נחשון הי' ולא של שבטו :

מט וקרבנו קערת כסף אחת : על שם קרבנות . דאי לא נעשה ע"ש הקרבן אי אפש' שיהי' משקלם שוה ב"ה ואין ענין לכאן וצ"ל דדייק מדכתיב קרבנו קערת כסף דמלת קרבנו יתירא הוא אלא ללמד שמתחילה נעשה על שם קרבן ז"ר : קערה מנין . שהיתה בשקל הקדש ז"ר : שניהם מלאים סולת : אין צריך . ללמוד ממלת שניהם שהקערה היתה משקלה בשקל הקדש אלא מחשבון הכולל של הכלים דכתיב בסוף הפרשה נלמד : כל כסף הכלי' אלפים וארבע מאות שקל לא וחשוב י"ב מזרקות לי"ב נשיאים משקל כל א' שבעי' שקל עולה ח' מאות וארבעי' שקלים וכן י"ב קערות כל א' משקלה שלשים ומאה עולה משקל כולם אלף וחמש מאות ושטים סך הכל אלפים וארבע מאות שקלי' וכתיב בי' בשקל הקודש הרי להדיא שגם משקל הקערה הי' בשקל הקדש : ומה ת"ל שניהם מלאי' . כלומר מאחר דנלמד מחשבון הכולל דגם הקערה הי' משקלה בשקל הקודש ותו לא צריך להקיש' למזרק א"כ ל"ל מלת שניהם : ה"ג בילקוט לא תשוה לו במדה ת"ל שניהם מלאים פי' דממלת שניהם נלמד דאע"פ שלא היו שוים במשקל מ"מ היו שוים שניהם במלואם במדתם : ומה הפרש בין קערה למזרק כלומר איך אפשר שיהיו שניהם שוין במדה כיון שהקערה משקלה מאה ושלשים שקלי' והמזרק משקלו שבעי' שקל : קערה גילדה עבה . שהי' עורה דהיינו הטס שלה עבה והמזרק הי' הטס שלו דק משום הכי היו שוין במדה : מן הנדבה . שהיא הראשונה שבמנחות האמורות בויקרא ולא למנחת נסכי' שהרי הוא דבר הלמד מענינו מה מליאה קטורת נדבה כדלקמן אף מלאי' סולת נדבה ועוד במנחת נסכי' של פר א' ואיל א' וכבש א' של עולה ומנחת נסכי' של בקר שנים ואילים חמשה ועתודי' חמשה וכבשי' בני שנה חמשה אין קערה והכף [נ"ל דצ"ל והמזרק] מכילים אותם הרא"ם : כף אחת כנגד אי' הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה [פירש"י עריבה ארוכה וכה אוכלי קודש מכאן ואוכלי קדש מכאן ואין נוגעין זה בזה ונגע טמא באוכלין שבראש אחד ובכלי לא נגע והוכל אין מטמא כלי אפי' מדרבנן ואפ"ה האוכלין שבשני ראשי' טמאי' שהכלי מצרפן] מגה"מ א"ר חנן דאמר קרא כף אחת עשרה זהב מליאה קטורת הכתו' עשאו לכל מה שבכף אחת [פיר"שי בקטור' כתי' דקדש הוא אבל בתרומה אינו מצטרף] ע"כ וזהו כוונת הספרי שעוש' מה שבתוכה אחת כלומ' שהכף מצרף מה שבתוכה לקודש וגרבה תסי' זה כהדי' שכלי הקודש מצרף מה שבתוכו ליטמא שאם

היא של זהב ומשקלה של כסף · או היא של כסף ומשקלה של זהב ת"ל כל *זהב הכפות עשרים ומאה· הא אין עליך לומר בלשון אחרון אלא כלשון ראשון היא של זהב ומשקלה של כסף· מלאה קטורת *זו קטורת נדבה : סליק פיסקא

נ פר אחד בן בקר· שלא היה בעדרו כמוהו · איל אחד שלא היה בעדרו כמוהו· כבש אחד בן שנתו לעולה מגיד שכלם כשרים לעולה· או כבש שנתפרש בו כשר לעולה ושאר כולם לא הוכשרו· ת"ל פר אחד ואיל אחד מגיד שכולם כשרים לעולה : סליק פיסקא

נא ושעיר עזים אחד לכפר על קבר התהום· ולזבח השלמים בקר שנים מגיד שכולם בשרו לזבח השלמים· או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים ושאר כולם לא הוכשרו לזבח השלמים· ת"ל לזבח השלמים· מגיד שכולן כשרו לזבח השלמים· זה קרבן נחשון משלו הביא ולא שגבה (משלו) מן שבטו והביא· זה קרבן זה מביא נדבה ואין היחיד מביא נדבה· זה קרבן זה מביא חטאת של [שלא] חטא ואין היחיד מביא חטאת של [שלא] חטא· *זה דוחה את השבת ואת הטומאה ואין היחיד דוחה את השבת ואת הטומאה :
סליק פיסקא

נב ביום השני הקריב נתנאל בן צוער· הקריב את קרבנו מה ת"ל לפי שבא ראובן וערער אמר דיי שקדמני יהודה למסעות אקריב אני לתולדת נזף בו משה ואמר לו מפי הקדש נאמר לי להקריב למסעות· שנאמר הקריב אין הקריב אלא שנאמר לי מפי הקדש· הקריב למסעות· נשיא יששכר לפי שזכה נתנאל בבינה העלה עליו הכתוב כאלו הקריב תחילה אבא חנין אומר משום ר' אליעזר לפי שזכה נתנאל בעצה מעלה עליו הכתוב כאלו הוא הקריב תחילה וזכה שניתן בינה בחלקו שנא' °ומבני יששכר יודעי בינה לעתים· ואומר °ושרי בישכר עם דבורה ויששכר כן ברק בעמקי וכן הכתוב משבחו בבתי דינים במצרים שנא' °לישוב משפחת הישובי ואין ישוב אלא בית דין שנא' °ויבואו (אליך כמביא עם וישובו) [נ"ח לפניך כמבוא עם וישבו] לפניך עמי· ואומר °ויעקב איש תם יושב אהלים °ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך : סליק פיסקא
נג זאת

שהם נגע טבול יום בתוכו מה שבתוכו פסל את כולו עכ"ל: היא של זהב ומשקלה כו'· ומלת זהב אכף קאי: או היא של כסף ומשקלה של זהב ומלת זהב אמשקלה קאי דסמיך לי': ת"ל כל זהב הכפות כו'· הרי שסמך מלת זהב לכפות לומר שהכפות של זהב אבל משקלם של כסף: זו קטורת נדבה שהרי כל קרבנו' הנשיאי' נדבה היו שהתנדבו לחנוכת המזבח ואמרי' בגמ' שהוראת שעה היתה שלא מצינו שום יחיד שיביא קטורת לא על מזבח הפנימי ולא על מזבח החיצון אלא משל צבור היא באה מנה אחת בכל יום פרס בשחרית פרס בין הערבי' ואף היא אינה נקטרת אלא על מזבח הפנימי וכאן נעשו שני שינוים הא' שהיחיד הביא קטור' והב' שהקטיר אות' על מזבח החיצון א"ו שהורא' שעה היתה וכ"פ הרא"ם וזה ששנינו בסמיך פיסק' נ' זה מביא נדבה ואין היחי' מביא נדב' וע"כ אקטור' קאי דאלו שאר קרבנות שבפ' פשיטא שהיחיד מביא עול' ושלמי' נדבה אלא ע"כ אקטור' דאין שאר יחיד מביא קטור' נדבה וברבה גרס בהדי' ואין היחיד מביא קטורת נדבה וא"ל דלמא קאי אחטאת שאין שאר יחיד מבי' חטאת נדבה אלא זה של נשיאי' בלבד ז"א דהא בהדי' ממעט לה לקמן בפיסק' נ"א ע"ש א"ו דאקטור' קאי משום דקטורת של נשיאי' הוראת שעה היתה :

נ פר אחד: שלא הי' בעדרו כמוהו לפי שלא מצינו בשום מקום שכתוב בפר או באיל או בכבש מלת אחד אלא כשאחריו פרים או אלים או כבשי' שהם יותר מאח' שכתו' בהם מספר בהכרח כדי להודיע מספרם שאז אגב שכתוב בהם מספר כתב גם בפר גם באיל או בכבש הכתו' בלדם אחד אע"פ שסתם פר או איל או כבש הוא אחד אבל כשאין כתוב בלדם מספר מרובה אינו כתוב אלא פר או איל או כבש סתם כמו קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה ולא כתוב עגל א' ואיל אחד השתא דכתי' הכא בכל א' מלת א' אינו אלא לדרשה שלא יהא בעדרו כמוהו הרא"ם : שכולם כשרים לעולה כלומר שפר ואיל וכבש האמורי' בפסוק כולם הקריבו לעולה ז"ר : ושאר כולם לא הוכשרו כלומר לא הקריבו לעולה : ת"ל פר אחד איל אחד· גרסי' בלא ויו כי כן הוא בקרא ונרא' דבהיקישא דאחד אחד דכתי' בכל א' מהן יליף לה דמקשי' פר ואיל לכבש מה כבש לעולה אף פר ואיל לעולה וכן משמע ברבה ובילקוט דגרסי' ת"ל פר אחד איל אחד כבש אחד מגיד שכולם כשרות לעולה הרי להדי' דמאחד אחד מקיש להו :

נא ושעיר עזים אחד : לכפר על קבר התהום· איזהו קבר התהום שלא הכיר בה אדם בטומאה זו כאלו משוקע בתהום ואין דרך לעמוד עליו ומה שאמר לכפר על קבר התהו' ולשון כפרה לא שייך אלא על החטא י"ל שחטאן שנטמאו בקבר התהום ובספק טומאה ולא ידעו את טומאתן ונכנסו למקד' ואכלו קדשי' בטומאתן שאין כפרה אלא על החטא שכבר קדם ואע"פ שעד עכשיו לא היה מקדש וקדשים וא"כ א"א לומר שחטאו ונכנסו למקדש ואכלו קדשי' וצריכין כפרה י"ל דאפי' מכאן ולהבא אם היו בספק טומא' קבר התהום ורצו להכנס במקד' צריכין כפרה לכפר על קבר התהום ואם לאו לא יוכלו ליכנס וא"ת היאך מותר להם לנשיאי' ולכהני' וללוים ליכנס בעזרה כל עוד שלא הוזו הזאת שלישי ושביעי והלא הם בחזקת טמאי' היו עד עכשיו ולמה חששו בקבר התהום שהיא טומאת ספק ולא חששו בטומאת ודאי · וא"ת התורה התירה להם בהוראת שעה שיקריבו בטומאה כמו הפסח שכתוב בו במועדו אף בטומאה אף בשבת אף כאן אף בטומאה אף בשבת שהרי י"ב נשיאי' על סדר הימי' הקריבו את קרבנ' וא"א שלא יהי' שבת ביניה' אי הכי למה הוצרכו להביא שעיר החטא' לכפר על קבר התהום השתא טומאה ודאית נדחית מפני קרבנם טומאת ספק מיבעי' ושמא י"ל דטומאתן ודאית דא"א בלא דחיי' נדחית מפני קרבנם אבל טומאת קבר התהום שאפשר לכפר עליהם ע"י שעיר החטאת הוצרכה כפרה כ"כ הרא"ם ע"ש שהאריך בזה ועיין עוד בסמוך מזה : ושאר כולם לא הוכשרו לזבח השלמי' כיון דכתי' ולזבח השלמי' בקר שנים משמע דוקא בקר קרבו שלמי' אבל לא אילים ועתודי' וכבשי': ה"ג ת"ל ולזבח השלמי' ולזבח יתרא הוא דה"ל למיכתב ולשלמי' אלא מלת ולזבח לרבות את כולם או י"ל דמיתורא דוי"ו קא דריש: ה"ג ולא שגבה מן שבטו והביא: ואין היחיד מביא קרבן נדבה כבר פי' לעיל סוף פיסק' מ"ט דאקטורת קאי שאין היחיד מביא קטורת נדבה: ה"ג ברבה זה מביא חטאת שלא חטא ואין היחיד מביא חטאת שלא חטא כלומר הוראת שעה היתה שהנשיאי' הביאו חטאת נדבה בלא שום חטא ואין שאר יחיד מביא חטאת נדבה בלא חטא: זה דוחה את השבת שהרי י"ב נשיאי' על סדר הימי' הקריבו וא"א שלא יהיה שבת בינתים כמש"ל בשם הרא"ם והכי אי' ברבה ביום השביעי נשיא לבני אפרי' שהקריב קרבנו לחנוכת המזבח ביום השבת ומנין שיום השבת היה לפי שכבר אמרנו אותו יום שהתחילו נשיאי' יום ראשון היה מיכאן אתה למד שיום שביעי להקרבה שבת היה כו' אמר הקב"ה לא על פי עשה שאני אמרתי לאשה נשיא אחד ליום נשיא א' ליום יקריב את קרבנו בלא הפסק יקריבו זה אחר זה עכ"ל הנה מה שהביא עוד רא"י מפסוק נשיא אחד ליום נראה שהוא כדי לבלול קושי' הגמ' שהקשו ודלמא שביעי לקרבנות [פי' שאם הקריב נשיא ששי בע"ש יקריב נשיא שביעי בא' בשבת ומאי שביעי שביעי לקרבנו' ולא לימי' שבוע] לזה הביא רא"י מפסוק נשיא א' ליום שהקריבו בלא הפסק זה אחר זה ממילא ע"כ אפרי' הקריב בשבת כנ"ל אבל בגמ' מתרץ אמר קרא ביום עשתי עשר יום [מאי יום יתירא הוא] מה יום כולו רצוף [שאין בו הפסק] אף עשתי עשר כולם רצופי' [דליכא הפסק בינתים אפי' בשבת] ע"כ: ואת הטומאה· לפי ששני בניסן נשרפה הפרה וא"כ עדיין לא הזו עליהם וה"ל טמאי' מתי' ואע"פכ הקריבו קרבן אע"פ שלפני הדבור לא היו מטמאין מ"מ ה"ל כעין טמאי מתים ז"ר וכבר כתבתי לעיל בפיסק' מ"ד בשם הרבה דטמאי מתי' ממש היו הלוים שהרגו לעובדי העגל ומסתמ' גם ישראל נטמאו שנתעסקו בקבורת'· ומ"ש הז"ר שלפני הדבור לא היו מטמאין כונתו כיון שעדיין לא נצטוו על הטומאה עד יום א' בניסן שהוקם המשכן ואת' פרשיו נאמרו בו ביום כדלעיל ומכיון שאיסור הטומאה אינו אלא בעד מקדש וקדשיו וכשאין מקדש וקדשיו עד א' בניסן אין כאן טומאה י"ל כמ"ש הרא"ם שאע"פ שלא נצטוו על הטומאה מ"מ כשהוקם המשכן והוזהרו שלא יכנסו במקדש כל מי שנטמא למתי' כנה נאסרו מיד כל הטמאי' העוברין ובאי' בביאת מקדש ובנגיעת קדשי' כשהן בטומאתן אפי' אותן שנטמאו מקודם לאסרו וא"כ היאך הקריבו הנשיאי' א"ו שדוחה טומאה: ואין היחיד· כלומר שאר קרבן יחיד אינו דוחה לא שבת ולא טומאה :

נב ביום השני : הקרב את קרבנו מה ת"ל שלא היו לו לכתוב רק קרבנו קערת כסף כמו באינך ומלת הקרב יתירא : למסעות לתולדות פי' לעיל פיסקא מ"ז : ה"ג שנאמ' הקרב בלא יו"ד שהוא משמע לשון ציווי שמפי הקב"ה נצטוה הקרב למסעות : נשיא יששכר· ובנחשון לא נאמר נשיא ללמד שמעלה עליו הכתו' כאלו הקריב תחילה : ה"ג לפי שזכה נתנאל בבינה כו'· כדמסי' בסמוך וברבה ובילקוט גי' אחרת להם ובשביל שני דברי' זכה להקריב שני לשבטי' א' שהיו יודעי' בתורה כו' וא' שהם נתנו עצה לנשיאי' להתנדב קרבנו' הללו כו' רש"י: לפי שזכה נתנאל בעצה כו'· שהוא נתן להם העצה להקריב ובי"מ כ' טעם נכון מנ"ל למידרש שהיו שבט יששכר נותנים העצה להקריב לפי דהי' לעיל פיסק' מ"ה בפסוק קח מאתם שהסכימה דעתם לדעת הקב"ה וגבי יששכר כתיב יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ומסתמא הואיל והכתוב מייחסם שיודעי' דעת הקב"ה נתנו הם העצה זו שג"כ הכתוב מייחסם שכוונו לדעת הקב"ה עכ"ל : ומבני יששכר יודעי בינה לעתי' שיודעי' לעבר שנים ולקבוע חדשי' ומפני שיש לפרש פסוק זה עוד פי' אחר כפי' רש"י שיודעי' לתת עצה לפי הענין של מעשה שצריך לדוד להתייעץ היאך יחזק המלכות מפני בני שאול וא"כ לא משמע מזה שניתן להם הבינה לעבר שנים כו' לכך קאמר ואומר : ושרי ביששכר פיר"שי שרי' שביששכר הם הסנהדראות שעוסקי' בתורה יודעי בינה לעתי' הם תמיד עם דבורה ללמד בישראל חק ומשפט : ויששכר כן ברק ושאר העם של יששכר כן הם עם ברק לכל אשר יצוה : בעמק וסיפא דקרא שלח ברגליו שלהם בכל שליחותו לאסוף את העם לכל צרכי המלחמה ומפני שאפשר לומר שבאמת הסנהדרין היו ללמד חק ומשפט אבל לא לעבר שני' כו' לז"ק וכן הכתוב משבחו : ואין ישוב אלא ב"ד לפי שהבינה הוא היודע לעבר שני' כו' ובדבר זה תלוי כלל ישוב העולם לכך נאמר עליהם לישוב משפח' הישובי לפי שהיו יודעי' לעבר שנים כו' ומפני שאפשר לומר שעם ראש המשפחה הי' שמו ישוב ולא ע"ש ב"ד נקראו לכך מייתי קרא דיחזקאל : ה"ג בקרא ויבואו לפניך כמבוא עם וישבו לפניך פיר"שי וישבו לפניך כאלו הם עמי ע"כ כלומר כאלו הם ת"ח שנקראו עמי כדדרשי' בעלמא והגד לעמי פשעם אלו ת"ח ששגגות נעשים להם כזדונות ה"נ קאמר וישבו לפניך עמי הרי שלשון ישיבה מורה על ת"ח ומפני שאפשר לפרש שישבו לבני יחזקאל לשמוע נבואה מפיו ולא לשם ב"ד לז"ק ואומר יושב אהלי' פיר"שי אהלו של שם ואהלו של עבר והם היו ב"ד ה"נ דכוותי' לישוב משפח' הישובי שהיו בתי דינין ועוד ראי' הדכתי' גבי' שמח זבולן בצאתך כו' זבולן ויששכר עשו שותפות זבולן ישב לחוף ימים ויוצא לפרקמטי' ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבי' ועוסקי' בתורה לפיכך הקדי' זבולן ליששכר כו' שמח זבולן בצאתך הצלח בצאתך לסחורה ויששכר הצלח בישיבת אהליך לתורה לעבר שני' ולקבוע חדשי' שנא' ומבני יששכר יודעי בינה לעתי' לדעת מה יעשה ישראל רש"י :

הגה"ה סבן המחבר עיי' למהר"ש אלגזי ז"ל בס' שמע שלמה בלשונות שם פ' זו עיי' מ"ש בזה

מבו' ההלכ' · מנחות כ' · מועד קטן ע' · ד"ה א' י"ב · שופטים ה' · במדבר כו · יחזקאל ל"ג · בראשית כ"ה · דברים ל"ג

מקר' מפורש

נג זאת חנוכת המזבח · ביום שנמשח בו ביום הקריב [נ"ח ומה אני מקיים אחרי המשח אותו שנמשח תחילה ואח"כ הקריב] אתה אומר ביום שנמשח בו ביום הקריב או אינו אלא אחרי המשח אותו לאחר זמן [ולא בא ללמר ביום המשח אלא לומר שביום] היה הציווי כשהוא אומר °אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם הא למדנו שביום שנמשח היה הציווי הא מה ת"ל ביום המשח אותו בו ביום הקריב · מאת נשיאי ישראל מגיד שכשם ששוו כולם בעצה כך השוו כולם בברכות [נ"ח בזכות] קערות כסף שתים עשרה הן הן (שנתערבו) [נ"ח שנתנדבו] ולא אירע בהם פסול : סליק פיסקא ויקרא ז'

נד שלשים ומאה הקערה האחת כסף (למה נאמר לפי שנאמר קרבנו קערת כסף אחת) אין לי אלא מזרק (אחת) שנתפרש בו בשקל הקודש קערה מנין ת"ל כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקודש ללמדך שלא ככלי [הדיוט כלי] בית עולמים כלי הדיוט שקלן (אחד אחר) [כאחד] וחוזר ושקלם אחד אחד או ריבה או מיעט אבל אילו לא ריבה ולא מיעט · ר' נתן אומר כלי בית עולמים שקלם כולם חוזר ועשאן סימון חוזר ועשאם כלים לא ריבה ולא מיעט : סליק פיסקא

נה כפות זהב שתים עשרה למה נאמר לפי שהוא אומר כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה של כסף · אתה אומר היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב ת"ל כל זהב הכפות עשרים ומאה · הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון היא של זהב ומשקלה של כסף · מעלים על כל אחד שהקריב [י"ב] כפות זהב · הן הן (שהתברכו) [שהתנדבו] ולא אירע בהן פסול : סליק פיסקא

נו כל הבקר לעולה שנים עשר פרים למה נא' לפי שהוא אומר פר אחד בן בקר מלמד שכולם כשרו לעולה · או כבש נתפרש בו כשר לעולה וכולם לא כשרו לעולה · ת"ל פר אחד · מגיד שכולם כשרו (למעלה) [נ"ח לעולה] מעלים על כל א' ואחד שהקריב שנים עשר פרים · אילים שנים עשר הם הם שנתנדבו ולא אירע בהם פסול · זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו לענין שאמרנו :
סליק פיסקא

נז וכל בקר זבח השלמים · למה נאמר לפי שהוא אומר ולזבח השלמים בקר שנים מלמד שכולם כשרו לזבח השלמים · או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים · ושאר לא הוכשרו לזבח השלמים ת"ל ולזבח השלמים מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים · שמעלים (על כל אחת ואחת) [על כל אחד ואחד] שהקריב עשרים וארבעה פרים · הן הן שהתנדבו ולא אירע בהם פסול · זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו לענין שאמרנו :
סליק פיסקא

נח ובבוא משה אל אהל מועד · למה נאמר לפי שהוא אומר °וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר · שומע אני מאהל מועד ממש · תלמוד לומר °ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת אי אפשר לומר מאהל מועד שכבר נאמר מעל הכפורת · ואי אפשר לומר מעל הכפורת שכבר נאמ' מאהל מועד · כיצד יתקיימו שני כתובים זו מידה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה על זה יתקיימו במקומם עד שיבוא כתוב א' ויכריע ביניהם · (מה) ת"ל ובבוא משה אל אהל מועד מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים · ר' יהודא בן בתירא אומר הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דברות שבתורה · ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו וידבר אליו °[אשר אועד לך שמה] °ונועדתי לך שם ודברתי אתך °אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם °ביום צוותו

שם א' · שמות כ"ה · שם ל' · שם כ"ה · שם כ"ט · ויקרא ז'

נג זאת חנוכת המזבח : ה"ג בילקוט ביום שנמשח בו ביום הקריב או לא בא ללמד אלא שביום נמשח [פי' ז"ר ולא בלילה] כשהוא אומר אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם הא למדנו שביום נמשח [קאי על אהרן ובניו וא"כ מסתמא גם המשכן נמשח ביום] הא מה ת"ל ביום המשח אותו בו ביום הקריב ע"כ. אבל גי' הספרי שבכאן לא אוכל לכוון עם גירסתו ועוד ראיתי בו בסיום המאמר שכתב זאת חנוכת המזבח ביום המשח לענין שאמרנו ופי' ז"ר שנמשח ביום והוא תימא גדולה דהרי בסוף הפרשה כתיב זאת חנוכת המזבח אחרי המש' אותו וז"ר לא הרגי' בזה וכ"ה גי' הספרי בסוף פיסק' נו נז לכן נלע"ד לכוון גי' הספרי עם פיר"שי וז"ל ביום המשח אותו בו ביום שנמשח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחילה ואח"כ הקריב או אחרי המשח לאחר זמן ולא בא ללמד ביום המשח אלא לומ' שנמשח ביום כשהוא אומר ביום משחו אותם למדנו שנמשח ביום ומה ת"ל ביום המשח אותו ביום שנמשח הקריב עכ"ל ופירושו מכוון עם מד"ר שדרש ג"כ ביום המשח ללמד ביום שנמשח בו ביום הקריב ואחרי המשח ללמד שאחר המשיחה הקריב לפ"ז נ"ל לגרוס כאן לכוון עם פיר"שי והרבה וכצ"ל זאת חנוכ' המזבח ביום המשח אותו ביום שנמשח בו ביום הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחילה ואח"כ הקריב כו' כמו שהגהתי בפנים : שביום היה הציווי כלומ' שהציווי הי' שימשח ביום : למדנו שביום שנמשח הי' הציווי. פי' שהציווי הי' שימשח בו ביום שנצטוה · ולפי הג"ה זו א"ש מה שסיים סוף פיסקא נ"ו נ"ז אחרי המשח אותו לענין שאמרנו פי' ללמד שנמשח תחילה ואח"כ הקריב כנ"ל : כך השוו כולם בברכות ברבה וילקוט גרסי' כך השוו כלם בזכות : ה"ג ברבה וילקוט ור"שי הן הן שנתנדבו וילפי' לה דאל"כ מניינא אתא לאשמעי' הרא"ם : ולא אירע בהם פסול . ר"ל טומא' א"כ לא נשתמשו בהם חולין כ"א וקשה מה פסול הוא זה דאם נטמאו הלא יש להם תקנה בטבילה ואם נשתמשו בהם חולין לא ידעתי למה יפסלו לכן נ"ל פסול היינו שנקבו. ז"ר פירוש לפירושו שלא אירע בהם פסול פי' שלא נתקלקלו כמו ששנינו במשנה פ"ח דטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מאוכל הכלב שפי' שיתקלקל ולא יהי' ראוי לאוכל הכלב ה"נ כן ולא אירע בהן פסול שלא נתקלקלו שאם נתקלקלו אין מתקנין אותן והטעם שאין עניות במקום עשירות כדאיתא בזבחים דף פ"ח ע"ב ואם יארע בהם פסול יתבטלו והרי אי' ברבה וז"ל והי' משה מתירא ואומר שמא אחת מן העגלו' נשברה או א' מן השוורים מת ונמצא קרבן של נשיאי' פסול א"ל הקב"ה והיו לעבוד את עבוד' אהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימי' לעולם עכ"ל הרי להדיא שלשבירת העגלות ולמיתת השוורי' קרי פסול ה"נ כן לקלקול הכלי שרת קרי פסול ואם הקב"ה נתן הוי' להעגלות והשוורי' מכ"ש כלי המזבח שיהיו קיימי' לעולם כנ"ל :

נד שלשים ומאה : ה"ג אין לי אלא מזרק שנתפרש : קער' מנין כבר פירשתי לעיל פיסקא מ"ט : ה"ג בילקוט שלא ככלי הדיוט כלי בית עולמי' כלי הדיוט שקלו כאחד וחוזר ושקלן אחד אחד כו' וכנ"ל לגרוס כאן : אבל אלו לא ריבה ולא מיעט · פי' הרא"ם שהיו מכווני' במשקלם שהמשקל של פרוטרוט השוה למשקל של פרוטרוט האחר שאם הי' משקל האחד בלא שום הכרע היה גם משקל האחר כן ואם הי' במשקל האחד הכרע היה גם משקל האחר כן כדמות ההכרע ההוא בלי תוספת ומגרעת לא כדרך השוקלי' שאין מדקדקי' במשקל הפרוט' כ"כ בצמצום ולפעמי' יהי' בו הכרע ולפעמי' לא יהיו ובחוזר לשקלן כלם יחד פעמי' מרבה פעמים ממעט אבל משקל כלי ב"ע אינו כן אלא שהיו כ"כ מכווני' במשקלות של פרוטרוט עד שלא היה הפרש בין המשקלי' של פרוטרוט למשקל של כולן יחד. עכ"ל וכ"ל דנפקא ליה משום דאם בא ללמד רק על משקל הקער' שהי' בשקל הקדש לא ה"ל לכתוב רק כל הכסף בשקל הקודש מנינא ל"ל אלפי' וארבע מאות אלא ללמד על כלי ב"ע שלא ריבה ולא מיעט וע"ל פיסק' מ"ט : סימון · גרוטא של כסף או של זהב שאינו כלי :

נה כפות זהב : למה נאמר · פי' לעיל פיסקא מ"ט : ה"ג ברבה ומעלי' על כל א' ואחד שהקריב י"ב כפות והן הן שנתנדבו ולא אירע בהם פסול וכ"כ לגרוס כאן וה"פ דמניי' דכתי' כפות זהב שתים עשרה ל"ל דאם ללמד שהם של זהב ומשקלן של כסף זה נלמד מדכתי' כל זהב הכפו' א"ו ללמדך שמעלי' על כל א' ואחד כאלו הקריב י"ב כפות ועוד נלמד מזה שהן הן שנתנדבו : ולא אירע בהם פסול פי' לעיל סוף פיסקא נ"ג והרא"ם משמע שהי' לו נוסחא אחרת בספרי ע"ש שהאריך :

נו כל הבקר : מלמד פירשתי לעיל פיסקא כ' : ה"ג מגיד שכלם כשרו לעולה : ומעלי' כו' והן הן שנתנדבו כדפי' לעיל : לענין שאמרנו שנמשח ואח"כ הקריב כמ"ש לפיסקא נ"ג ע"ש :

נז וכל בקר : מלמד · פירשתי לעיל פיס' כ"א : ה"ג ומעלי' על כל אחד ואחד שהקריב כ"ד פרי' והן הן שהתנדבו כמ"של : לענין שאמרנו · גם זה פי' לעיל :

נח ובבוא משה : למה נא' מה בא הכתוב ללמדנו פשיטא כשבא אל אהל מועד לדבר אתו שמע את הקול מדבר אליו : מאהל מועד ממש הוא ההיכל שנקרא אהל מועד : מעל הכפורת והכפורת הוא כיסוי על הארון קודש עם הלוחות שהיו מונחי' בו והארון היה מונח בק"ק הרי שמן ק"ק הי' מדבר עמו ולא מן ההיכל שהוא אהל מועד נמצאו ב' כתובי' סותרי' זה את זה : לבין שני הכרובי' · דהכי הוא סיפא דהאי קרא וישמע את הקול מדב' אליו מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובי' ופי' רשי מדבר בינו לבין עצמו ומשה הי' שומע מאליו ע"כ הרי ב' הכתובי' קיימי' דמאי דכתיב וידבר מאהל מועד מפני שמשה הי' עומד באהל מועד ושומע הדבור שהי' מדבר בינו לבין עצמו מעל הכפורת מבין שני הכרובי' : הרי י"ג מיעוטי' כת"כ ריש פ' ויקרא וברבה אי' רי"בל אומר י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן וכנגדן נאמרו י"ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן ע"כ ועיין בקרבן אהרן דחשיב להו לי"ג דברות שם על הסדר · י"ג מיעוטי' פי' בק"א שם · א' ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו דלא הי' לו לומר אלא לדבר לו ואמר אתו למעט את אהרן שאע"פ שהי' נכנס עמו לאהל מועד לא הי' שומע הדבור אלא מפי משה · ב' וישמע את הקול מדבר אליו דמדבר לו הל"ל ואמר אליו למעט את אהרן א"כ הכל יתר דכאמרו לדבר אתו היה די שיאמר וישמע את הקול מדבר · ג' וידבר אליו כי גם הוא הל"ל לו א"נ כולו יתר כראשון · ד' ונועדתי לך שם · ה' ודברתי אתך דלך ואתך שניה' יתירי' דהי"לל ונועדתי שם ודברתי מעל הכפורת · ו' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך דהל"ל לדבר לך אלא למעט את אהרן · ז' ביום צוותו דכתיב בפ' צו אשר צוה ה' את משה ביום צוותו את בני ישראל דלמשה ה"לל ואמר את משה ובק"א דילג השביעי ומנה ביום צותו למיעוט א' וע"כ לומר שיש ט"ס בדבריו והנה לפי זה ק' גם כאן דלא יהי' רק י"ב מיעוטי' לכן נראה להגי"ה שנ"ל אשר אוע' לך דכפ' כי תש' כתי' גבי קטורת ושחקת ממנה הדק ונתת ממנה

°את אשר יצווה °את כל אשר אצוה (אליך) אותך ואתת °במצרים וא' °בסיני ואחת °באהל מועד · הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכולם · וישמע את הקול שומע אני קול נמוך ת"ל °את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם · כתוב א' אומר °ויהי קולות וברקים · וכתוב א' אומר °קול דממה דקה · כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשהקב"ה מדבר הכל שותקים שנא' °דומו יושבי אי סוחר (ציון) [צידון] עובר ים מלאוך · ואומר °וידום אהרן דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר כתוב א' אומר °קול גדול ולא יסף · וכתוב א' אומר °ואחר האש קול דממה דקה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו · כשהקב"ה מדבר בקול גדול ומלאכי השרת בקול נמוך שנא' °לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם · °ואומר אל תתני דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ :

סליק פיסקא וסליק סידרא

פרשת בהעלותך

נט למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר °והעלה את נרותיה והאיר אל עבר פניה · שומע אני יהיו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה [נ"א הרוחות נ"ח הנרות] ת"ל אל מול פני המנורה יאירו שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנרות · הא כיצד *שלשה כלפי מזרח · ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע נמצאו כולם מקבילים את האמצעי · *מיכן היה ר' נתן אומר האמצעי מכובד · דבר א' אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה וגו' לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דבור · ואמרת אליו הרי אזהרה לאהרן · בהעלותך את הנרות עשה לה מעלות · אל מול פני המנורה עשה לה מול פנים · יאירו שבעת הנרות · שומע אני שיהו דולקים לעולם ת"ל °מערב עד בוקר אי מערב עד בוקר [נ"ח יכול יכבה ת"ל יאירו שבעת הנרות הא כיצד יאירו שבעת הנרות בין הערבים נ"א יאירו ז' נרות מערב עד בוקר] לפני ה' תמיד שיהיה נר מערבי תדיר שממנו

מתנה לפני העדות באהל מועד אשר אועד לך שמה והאי לך יתירא הוא דהל"ל אשר אועד שמה אלא למעט את אהרן והכי גרסי' בת"כ וברכה ואח"כ גרסי' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם שמנה הק"ה מיעוט השני והשתא הוא מיעוט השביעי וביום צוותו הוי מיעוט ח' ושפיר מכוון החשבון · ט' את אשר יצוה סוף פ' כי תשא ובבא משה לפני ה' לדבר

וכי' לא מצי לאתויי דכתיב יערוך אותו לפני ה' צריך שיהא אחד חונה לו ואי לא לא קרינא בי' לפני ה' כו' ולמ"ד צפון ודרום היו מונחין אמצעי קרוי נר מערבי ע"ש שהיה פיו כנגד מערב וכל שאר הנרות כלפי האמצעי דכתי' אל מול פני המנורה דהיינו האמצעי כו' ע"ש א"כ כיון דהך ברייתא דהכא ס"ל דמזרח ומערב

שמות ל"ד אתו יסיר את המסוה עד צאתו ויצא
שם כ"ה ודבר אל בני ישראל את אשר יצוו' והמיעוט
שם ז' הוא לומרו לדבר אתו שהי' די שיאמר
במדבר ג' ובבא משה לפני ה' יסיר את המסוה אלא
ויקרא ח' למעט · י"ה"ג את כל אשר אצוה אותך
דס' תרומה דלך הל"ל ואמר אותך
דברים ה' למעט · וא' במצרים ויהי ביום דבר ה' אל
שמות י"ט משה בארץ מצרי' שבפ' וארא · וא"כ בסיני
מלכים א' י"ט ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר ה'
את משה בהר סיני שבפ' במדבר · וא'
ישעי' כ"ג באהל מועד בפ' ויקר' וידבר ה' אליו מאהל
ויקרא י' מועד ועיין בק"א טעם נכון על שהעתיקו
דברים ה' י"ג המיעוטין שלא כסדר הכתובי'
מלכים א' י"ט בתורה ונ"ל כי תחילה הביא ג' דבורי'
לדבר הדב' וידבר ואח"כ הביא ב' ייעודים
ונועדתי אשר אועד ומפני שבסוף כסוקי
ישעי' ס"ב ייעודים באו שני דבורי' הביאם יחד
ואח"כ הביא ג' ציווים ביום צוותו את
שם אשר יצווה אשר אצוה ואח"כ הביא הג'
כוללים מצרי' והר סיני ואהל מועד עכ"ל
ולפי מש"ל צ"ל ג' ייעודים ומפני שכתב
הגאון שבסוף פסוקי יעודים באו שני
דבורי' לכן הגהתי בפנים מתחילי' הפסוק
אשר אועד לך שמה דקטורת שבפ' כי
תשא ואח"כ ונועדתי ודברתי ואח"כ אשר
שמות כ"ה אועד לכם שמה לדבר כו' כדי שיבואו
שני יעודים עם דבור ביחד ובזה מכוון
החשבון ודוק : אלא אי קשי' לי הא
קשי' לי הא בפ' תצוה גבי מזב' הזהב כתיב
ונתת אותו לפני הפרוכת אשר על ארון
העדו' אשר אועד לך שמה דגם התם אשר
איעד לך הוא מיותר למעט וא"ל דמה
דתנ' אשר אועד לך היינו האי דמזב' הזהב
א"כ האי אשר אועד לך דכי תשא גבי
קטור' דג"כ מיות' למע והוי י"ד מיעוטי'
ואפשר לייש' דהיא אשר אועד דמזבח
הזהב לא קחשיב משום דאינו מיותר דאי'
ברש"י שם וז"ל לפני הפרוכ' שמא תאמר
משוך מכנגד הארון לצפון או לדרוס
ת"ל לפני הכפורת מכוון כנגד הארון
מבחוץ עכ"ל ועדיין אני אומר הלא מזבח
הזהב לא הי' רק אמה ארכו והכפורת
ויקרא כ"ד הי' ואמתי' וחצי ארכה כמדת הארון יכול
יעמידנו להיות לצד שירצ' לצפון או לדרום
רק שיהי' מכוון נגד הארון והכפורת
לכך נאמר אשר אועד לך שמה להורות
שנגד המקום שהדבור יוצא משם דהיינו

היו מונחין ע"כ לומר שהנר השני הוא נר מערבי והיך קאמר ג' כלפי מזרח וי"ל כמ"ש הרא"ש דע"כ לא פליגי רבי ור"א בר"ש אלא בנר מערבי דרבי ס"ל דנר מערבי הוא הנר השני ור"א בר' שמעון ס"ל שהנר מערבי הוא הנר האמצעי כו' אבל לענין פניית כל הנרות למול הנר האמצעי שהוא גוף המנורה שאינו בקנים כ"ע מודו שכלם אליו היו פוני' דא"א לרבי שיחלוק על המקרא דאל מול פני המנורה עכ"ל : כלם מקבילי' את האמצעי פי' פונים למול האמצעי שלשה המזרחי' וכן שלשה המערבי' כדכתיב בקרא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות כדפירש"י בחומש וא"ת יאירו ששת הנרו' ה"ל למימר דהא לא היו פונים למול האמצעי רק ג' מכאן וג' מכאן וי"ל כמ"ש הרא"ש וז"ל דלא הוקשה לר"שי על המקרא של אל מול פני המנורה שפירושו כלפי נר האמצעי יאירו ז' הנרות אלא מהשש נרות כי איך אפשר שיאמר בהם אל מול נר האמצעי יאירו והלא מנהג כל הנרות שיהיו מאירין כלפי עצמן לפיכך פי' ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים היו פונים למול האמצעי הפתילות שבהם וכן הג' מערביים כו' אבל נר האמצעי א"צ לפרש בו כלום משום דכיון שהיה פיו לנוכח פניו כמנהג כל הנרות ולא היה נוטה אל א' הצדדי' מאיר אל מול עצמו הוא עכ"ל : האמצעי מכובד רש"י פי' לגבי ג' שקורין בס"ת בשני וחמישי ואין פותחין מעשרה פסוקים וקאמר ר"נ דאמצעי משובח וקורא ד' פסוקי' והשא' קורין ג' ג' עכ"ל אבל התוס' פירשו דהך מיתני' לגבי שלשה מהלכין בדרך דגדול באמצע ע"ש וקשה מאי הוא כבודו של אמצעי בשלמא למ"ד צפון ודרום היו מונחין א"כ האמצעי הוא נר מערבי ובו הי' הנס כדבסמוך שפיר הוא מכובד אבל לתנא דברייתא דהכא דס"ל דמזרח ומערב היו מונחין ונר השני הוא נר מערבי כמש"ל וא"כ מאי כבודו של אמצעי וי"ל דזה הי' כבודו במה שכל שבעת הנרות היו פונים אליו וכ"ת בס' ק"א פ' אמור ואין להקשו' למה באמת ציותה התורה לחלוק כבוד זה לנר אמצעי כיון שהוא אינו נר מערבי לש"ה זו די"ל כמ"ש רש"י בחומש שלא יאמרו לאור' הוא

צריך : לפי שכל מעשה הפרשה באהרן כו' בכא זו אין לו ביאור ועוד יש לדקדק מפני מה דרש תחילה סיפא דקרא אל מול פני המנורה ואח"כ מתחיל מרישא דקרא דבר אל אהרן ועוד לאיזה צורך האריך בלשונו שפת יתר בקרא עד אל מול פני המנורה כיון שאינו דורש אלא דבר ואמרת לכן נ"ל משום דהוקשה לו כפל לשון בפסוק דבר ואמרת דאין לומר דאתי ללמד כדדרשי' בפ' אמור אמור ואמרת להזהיר גדולי' על הקטני' והכי אי' במד"ר פ' אמור א"ר יוחנן כל מקום שהוא אומר אמור ואמרת צריך להידרש כו' ע"ש דז"א דהכא אי אפשר לדרוש להזהיר גדולי' על הקטני' דקטני' לאו בני עבודה ניכהו לז"ק לכי שכל הפרשה באהרן כו' כלומר ואיני נזכר בניו כלל ה"א שאין מצוה זו נוהגת בבניו הכהני' אע"ג דבפ' תצוה כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מ"מ מה שנתחדש דין דאל מול פני המנורה ה"א דזה דוקא באהרן שלא יאמרו לאורה הוא צריך כלומר שאהרן לא הי' צריך לאורה כמ"ש לקמן בס"ד דעל אהרן קאי אבל שאר הכהני' באמת ידליקו הנרות כל אחד כלפי עצמו דהא צריכי' לאורה לז"ק הביא את אהרן לכלל דבר ואמרת אליו כלומר הוכפל הציווי בדבור ואמירה שהוא אזהרה לאהרן שילמד לבניו שאר הכהני' שיהא נוהג בהם דין זה ובזה א"ש מה שדרש תחילה סיפא דקרא אל מול פני המנורה ואח"כ רישא דקר' דבר ואמרת וגם מה שהביא שפת יתר כנ"ל משום דבשביל שנתחדש דין דאל מול המנורה הוצרך לכתיב דבר ואמרת כנ"ל ופ"ל פיסקא ל"ט בכיוצא בזה : יאירו שבעת הנרות בכאן יש חסרון הניכר בדברי הספרי והנוסחא נכונה היא כמ"ש בילקוט וז"ל שומע אני שיהיו דולקי' כו' אי מערב בוקר יכול יכבה ת"ל יאירו שבעת הנרות הא כיצד יאירו שבעת הנרות בין הערבים וכו"ר גרס שם יאירו ז' נרות מערב עד בוקר וכ"ה הנוסחא אמיתית ועכשיו אפרש אותה כסדר : עשה לה מעלות ע"ל פיסקא ס' : עשה לה מול פנים נר אמצעי קרוי פנים והג' מזה והג' מזה קרוי מול שהיו פניהם כלפי האמצעי ז"ר : שיהיו דולקי' לעולם שיתן בהם שמן שיהו דולקין מעת לעת ז"ר : ת"ל מערב עד בוקר ודרשו מז"ל תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר והיינו חצי לוג לכל נר כדלקמן פיסקא ס' : יכול יכבה כשיבא היום יכבה הנרות ז"ר ור"ל בתקופת תמוז שהלילות קצרי' ואעפ"כ הי' נותן בהם חצי לוג ואינו כבה עד כמה שעות על היום וה"א שהכהן יכבה כשיאיר היום : יאירו שבעת הנרות מערב עד בוקר שיערו חכמי' חצי לוג ללילי' טבת הארוכי' ובלילות הקצרי' אם יותר אין בכך כלום וידלקו אפי' כל היום אבל לא יכבה : שיהא נר מערבי תדיר כו' כתב הז"ר משמע שבנר מערבי נותנין בו שמן שיהי' דולק' מעת לעת והא דאי' בסמוך חצי לוג לכל נר היינו לאחר שנעשה הנס עכ"ל אבל התוס' במגיגה

שיעמיד את מזבח הזהב בהיכל נגד בין הכרובי' שהדבור יוצא משם כמש"ל וא"כ זה אינו מיותר למעט לכך מנה האי אשר אועד שבפ' כי תשא גבי קטורת כמש"ל מ"מ קשה דאע"פ שהאי אשר אועד דמזבח הזהב בא להורות על מזבח הזהב שיעמידנו נגד הכרובים כמ"ש מ"מ ה"ל למכתב אשר אועד שמה · לך ל"ל א"ו למעט את אהרן וא"כ הוי י"ד מיעוטי' וצ"ע : שומע אני קול נמוך כלומר מדכתיב וישמע את הקול מדבר אליו דדרשי' מיני' בת"כ ריש פ' ויקרא והביאו רש"י שם קול לו ה"ל למיכתב וכתיב קול אליו למעט שמשה לבד שמע וכל ישראל לא שמעו ולז"ק יכול מפני שהי' קול נמוך ומדרך הטבע שקול נמוך אינו נשמע למרחוק בשביל זה לא שמעו כל ישראל : דבר ה' אל כל קהלכם · וסיפא דקרא קול גדול הרי שהדבור הי' בקול גדול ואעפ"כ לא שמעו : ה"ג בקרא דומו יושבי אי סוחר צידון וגו' פירש"י כתאבלו ישבו דומים יושבי אי הים למה סוחרי צידון עוברי ימים היו רגילי' למלאותך כל סחורה עכשיו כשתפול צור תפול צדון עמה שסמוכות היו זו לזו בתוך מהלך יום ע"כ הרי שהנביא אומר להם לידום מפני דיבורו של הקב"ה וכ"ת זהו דוקא באומות ולא בישראל לכך מביא הפסוק וידום אהרן שאף בישראל צריך לידום מפני דיבורו של הקב"ה : קול גדול · ורישא דקרא דבר ה' אל כל קהלכם משמע שהקב"ה מדבר בקול גדול : כשהקב"ה מדבר · מדבר בקול גדול אבל מלאכי' מדברים בקול נמוך וכן ת"י על פסוק קול דממה דקה קל דמשבחין בחשאי : אל דמי לכם מביא ראי' שהשיר של מלאכי' הוא בקול דממה דקה וקאמר הנביא אל תתני דמי לו כלומר שלא יאמרו שירה עד יכונן את ירושלי' שאז ישבחו בקול דממה דקה כ"פ הז"ר :

נט פרשת בהעלותך : למה נאמרה · שהרי נאמרה פרשה זו פעמים בתורה א' בפ' תצוה וא' בפ' אמור ואם ללמד שיעשו לה מעלות לפני המנורה הא כבר כתיב והעלה את נרותיה ז"ר : ה"ג בילקוט · יהיו כל הנרות דולקין על פני כל הרוחות ת"ל כו' ופי' הז"ר דהיינו סביב המנורה · אבל הרא"ש גרס שיהיו כל הנרות דולקין על פני כל הנרות ופי' כלומר שכל א' מהם יהא דולק כנגד כניו דהיינו לנוכח עצמו עכ"ל ר"ל שלא יהיו פונים למול האמצעי : מקבילים · מכוונין תרגום מנגד מקבל ז"ר : שלשה כלפי מזרח כו' במנחות פליגי בה תנאי בברייתא רבי ס"ל מזרח ומערב היו מונחין פירש"י השלשה קנים במזרח והשלשה במערב ור' אליעזר בר"ש ס"ל צפון ודרום היו מונחין ואתי' האי ברייתא דהכא כרבי וקשה דהא רש"י פי' בשבת דף כ"ב ע"ב וז"ל למ"ד מזרח ומערב היו מונחין קרי נר מערבי נר שני שבצד התימן שהוא במזבח ופי' טעמו משום דאין מעבירין על המצות וכי עייל בהיכל בקמא פגע ברישא

שממנו מדליק את המנורה בין הערבים :

סליק פיסקא

ס ויעש כן אהרן להודיע שבחו של אהרן שכשם שאמר לו משה כן עשה את המנורה. עשה לה מול פנים. העלה את נרותיה. עשה לה מעלה מיכן אמרו * אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליהן כהן עומד ומטיב את הנרות * הניח את הכוז על מעלה שניי׳ ויצא. כאשר צוה ה׳ את משה * חצי לוג לכל נר ונר : אין לי אלא מנורה שעשה בה את הבנים כאב. הקטורת מנין הרי אתה דן נאמר עבודה *(באהל מועד) ובמנורה ונא׳ עבודה (באהל מועד) ובקטור׳ אם למדתי למנור׳ שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב. הרי עבודת יום הכפורים תוכיח שאע"פ שנא׳ בה עבוד׳ (באהל מועד) לא עשה בה את הבני׳ כאב. היא תוכיח לקטורת שאע"פ שנא׳ בה עבודה (באהל מועד) לא נעשה בה הבנים כאב. לא אם אמרת בעבודת י"הכ שלא נא׳ בו בגדי זהב באהרן נילף דבר שנא׳ בו עבודה באהרן ובגדי זהב מדבר שנאמר בו עבודה באהרן [ובגדי זהב] אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב. אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב. והרי פר עבודת העלם דבר של משיח יוכיח שנא׳ בה עבודה באהרן ובבגדי זהב ולא עשה בה את הבנים כאב. היא תוכיח לקטורת שאע"פ שנא׳ בה עבודה באהרן ובבגדי זהב לא עשה בה את הבנים כאב: אמרת הפרש אדין שלשה לשונות כא׳ נא׳ עבודה (באהל) ובמנורה ובבגדי זהב ונאמרה בה תמיד ונא׳ עבודה (באהל מועד) ובקטור׳ ובבגדי זהב ונאמרה בה תמיד ואל תבוא עבודת יום הכפורים ותוכיח שנא׳ בה עבוד׳ (באוהל) אבל אינ׳ בבגדי זהב. ולא פר העלם דבר של משיח שאע"פ שנא׳ בו עבודה (באוהל) ובבגדי זהב אבל לא נאמר בו תמיד. אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר. אלמוד דבר (מדבר) ששוה בשלשה דרכים מדבר ששוה בשלשה דרכים ואל אלמוד דבר ששוה בשלשה דרכים מדבר שאינו שוה בשלשה דרכים אלא בדרך אחד או בשנים. אם למדתי

דף כ"ו ע"ב בד"ה מנורה כתבו וז"ל דנר מערבי לא הי׳ בה שמן טפי מבשאר נרות והכי ה"נ מתחלת מנחת היה דולק כל היום ובשעה שלא הי׳ הנס היו מדליקין אותה בבוקר כדי להדליק ממנה האחרות עכ"ל וכ"כ הרע"ב במשנה סוף פ"ג דתמיד ע"ש ועיין ברא"ש ריש פ׳ תכלת שהאריך בזה: שממנו מדליק את המנורה כו׳ הכי אי׳ בת"כ פ׳ אמור וכתב הק"ז מדלא כתיב להעלות נרות תמיד ואמר להעלות נר משמע דהוקבע נר א׳ דהע"ג דכתיב בנרו מערב עד בוקר ה"מ שאר נרות אבל נר א׳ הוקבע שיהי׳ דולק תמיד שממנו מתחיל להדליק שאר נרות בין הערבי׳ כו׳ עכ"ל: אמר המחבר דברי הגאון אלו לקוחים מדברי רש"י בשבת שהבאתי לעיל ע"ש ולפי שהביא הגאון הנ"ל פלוגתא דבין רש"י ותוס׳ שם בסדר הטבה והדלקה של בין הערבי׳ לפ׳ הברייתא שם ושייך ג"כ לפי׳ הברייתא דהכא ולענ"ד החלושה נרא׳ דר"שי ותוס׳ לא פליגי כלל אליבא דמסקנא לכן אני מוכרח להעתיק הגמ׳ עם הפירושי׳ לברר וללבן בכור הבחינה האמת דר"שי ותוס׳ לא פליגי כלל * וז"ל הגמ׳ על הא דקאמר רב אין מדליקין מנר לנר והיכא התם תרי טעמא א׳ משום ביזוי מצוה [פירש"י שמדליק קינסא שאינו מן המצוה מנר של מצוה ומתנו מדליק השאר] ואית דאמרי משום אכחושי מצוה [פיר"שי דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלאלותית שמנו] וקאמר מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא [מבית נר אצל נר ושתיהן של מצוה ולא בקיסם] מ"ד משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק מ"ד משום אכחושי מצוה משרגא לשרגא נמי אסיר ופריך מתיב ר׳ ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכי לאורה הוא צריך והלא כל מ׳ שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינ׳ שורה בישראל מאי עדות אמר רב זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותי׳ וממנה הי׳ מדליק ובה הי׳ מסיי׳ והא הכא כיון דקביעי נרות לא סגי דלא משקל ואדלוקי [פיר"שי כיון דקביעי נרו׳ במנור׳ ולא הי׳ יכול לנתק נר מערבי מן המנורה להדליק בו האחרי׳ ע"כ הא דקתני ממנה הי׳ מדליק לא סגי דלאו משקל בקינסא ואדליק לקינסא מנר מערבי ובההיא קינסא מדליק את השאר] קשיא בין למ"ד משום ביזוי מצוה ובין למ"ד משום אכחושי מצוה תרגומא רב פפא בפתילות ארוכו [כל הפתילות יוצאו׳ חוץ לנרותיה׳ עד שמגיעות זו לזו ומדליק ממנה הסמוכה לה והשאר זו מזו] עכ"ה פיר"שי ממנה הי׳ מדליק ובה היה מסיים ההטבה לפי שהשאר היה מטיב שחרית וזו מטיב בין הערבי׳ ואוחז הישנה בידו או מניחה בכלי עד שנותן שמן ופתילה ומדליק׳ ומדליק ממנה את השאר עכ"ל ובתוס׳ בד"ה ובה היה כו׳ וקשה לריב"א שאם אפשר להדליק מן הישנה א"כ גם השאר ידליק ממנו ומאי פריך לרב כיון דהוציא הפתילה ישנה מן הנר תו ליכא לא משום ביזוי מצוה ולא משום אכחושי מצוה א"ו א"א לעשות כן וכשבא להטיב היה מטיב כל מה שבנר והפתילה היתה כבה מאיליה אלא בעוד שהפתילה ישנה בנר מערבי דולק היה מדליק ממנה השאר והיה מטיב ונותן בה שמן ופתילה חדשה ומדליקה מן השאר ובה היה מסיים היינו ההדלקה עכ"ל ומדברי׳ אלו הוציא הגאון הנ"ל הפלוגתא שבין רש"י ותוס׳ אבל תימא גדולה שהרי ר"שי במנחות דף פ"ו ע"ב בד"ה ממנה הי׳ מדליק כ׳ וז"ל כדתנן בא ומצא שתי נרות מזרחיות דולקי׳ שמנורה היתה עומדת מזרח ומערב מכבה הא׳ שבצד מזרח ומניח האחת כו׳ הוא נר מערבי ומגיח׳ דולקת עד לערב ומדליק האחרות שכבו בשחר ומטיבו וזורק מה שנשאר מן השמן ומן הפתילה לחוץ ונותן בה שמן ופתילה ומדליקו כדי לקיים בה מצות הדלקה ומסיים בה ההדלקה שהי׳ מדליקה בתר כל הנרות עכ"ל הרי להדי׳ שרש"י בעצמו פי׳ במנחות כפי׳ ריב"א דהכא וא"כ דברי ר"שי סותרי׳ אהדדי לכן נ"ל אחר שנדקד׳ בלשון הגמ׳ דקא׳ תרגמא רב פפא ולא קאמר א"ר פפא ואני רגיל לפרש כל כי האי לישנא בש"ס בדרך זה דיש עוד קושי׳ אחרת ובלאו האי קושי׳ שהקשיתי עכשיו מתרגם ר"פ כך וממילא גם הקושי׳ זו מתורץ וא"כ יהי׳ הסיגנון כך דרש"י דהכא פי׳ כן לפום ס"ד דהמקשן דע"כ הי׳ מפרש דברי רב ובה היה מסיים ר"ל ההטבה דאל"כ לא הוי מקשה מידי וע"ז קא׳ לעולם כפי׳ רי"בא ומאי דקפי׳ לך הלא גם בלא זאת הקושי׳ תרגמא ר"פ כו׳ וממילא גם קושי׳ זו מתורץ לכן פיר"שי במנחות אליבא דמסקנא כפי׳ רי"בא דבכל הי׳ מסיים היינו הדלקה דאי׳ בש"ע א"ח סי׳ תרע"ב ס"ב וז"ל צריך ליתן בה שמן כזה השיעור [פי׳ גבי נר חנוכה צריך ליתן בה שמן בכדי שידליק משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק] ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן עכ"ל והנה גבי נרות המנורה אמרה תורה מערב עד בוקר תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר נמצא דלא הי׳ המצוה רק כל הלילה עד הבוקר אבל ביום לא הי׳ המצוה כלל להדליק ומה שהי׳ נר מערבי דולק כל היום היה דרך נס ולא מצוה ואף בזמן שלא הי׳ נס היו מדליקין אותו פעם שנית בבוקר כדי להדליק ממנו בין הערבים ולא משום מצוה כמש"ל לפ"ז קשה על פי׳ ריב"א שפי׳ שהי׳ מדליק

האחרות מן הישנה וכבר היה לאחר זמן מצותה א"כ מאי פריך בין למ"ד משום ביזוי מצוה בין למ"ד כו׳ הא בהאי שעתא ליכא מצוה כלל בישנה שכבר כלה זמן מצותה מאז הבוקר עד עתה א"ו דהמקשן הי׳ סבר כפיר"שי שהי׳ מדליק האחרות מן החדשה של נר מערבי ואז התחילה המצוה ופריך שפיר יהא איכא ביזוי מצוה כו׳ אך קשה מנ"ל להקשות דלמא כאמת הפי׳ בדברי רב כפי׳ ריב"א ולק"מ וי"ל דהמקשן הוכיח לנפשי׳ דע"כ הפי׳ הוא כר"שי דאי כרי"בא יקשה לאיזה צורך מסיים רב ובה היה מסיים הדלקה כיון שהוא גריעותא לנס בשלמא ממנה הי׳ מדליק הוא לרבותא דנס שאע"פ שלא נתן בה שמן רק כמדת חברותי׳ ואפ"ה ממנה הי׳ מדליק האחרו׳ לערב אבל מה דקאמ׳ ובה הי׳ מסיים הדלקה שמדליק החדשה אחר שהדליק האחרות מן הישנה הוא גריעות׳ שהרי נוכל לומר מפני שהדליקה באחרונה כבתה באחרונה א"ו מדנקט ובה היה מסיי׳ דעתו כפיר"שי דהי׳ מדליק האחרות מן החדשה והיתה מוקדמת בהדלקת׳ ואפ"ה הי׳ דולק׳ כל היו׳ ע"י נס ולפ"ז פריך המקשן שפיר בין למ"ד משום ביזוי מצוה כו׳ לזה משני תרגמא רב פפא כלומר וליטעמך דס"ל שמן החדש היה מדליק ובה הי׳ מסיים ההטבה א"כ ע"כ ההטבה הית׳ קודם וא"כ הדלקה של החדשה ושפכא ה"ל למית׳ תחילה בה הי׳ מסיים וא"כ ממנה היה מדליק אלא לעולם אימא לך כפי׳ ריב"א דמן הישנ׳ הי׳ מדליק ואי משום גריעותא דנס כנ"ל תרגמא ר"פ בפתלות ארוכות כלומר שמה שהי׳ מדליק נר מערבי באחרונה נגד זה הי׳ בשאר נרות פתילות ארוכית מנר מערבי כדי שיהי׳ הכל שוה וא"כ לק"מ מנר מערבי דהרי כבר כלה מצותו כנ"ל ובשאר נרות באמת היה דולק זה מזה כפיר"שי לזה פריך בת׳ הכי שפי׳ סוף למ"ד משו׳ אכחושי מצוה קשיא דנהי דגבי נר מערבי ליכא לא משום ביזוי מצוה ולא משום אכחושי מצוה שכבר כלה זמן מצותו מ"מ כשמדלי׳ האחרות זו מזו נהי דליכא משום ביזוי מצוה עכ"פ משום אכחושי מצוה איכא כנ"ל העולה מזה דלמסקנא דר"פ ע"כ מוכרח לומר כפי׳ רי"בא רק דהמקשן הי׳ סבר כפיר"שי דהכא אבל בתר תירוצא דר"פ גם ר"שי מוד׳ לפי׳ רי"בא דממנ׳ הי׳ מדליק היינו מן הישנה ובה היה מסיים היינו ההדלקה של נר מערבי החדשה לכן פירש"י במנחות כפי המסקנא דהכא וליכא פלוגתא כלל בין רש"י ותוס׳ ודלא כס׳ קרבן אהרן : ס ויעש כן אהרן : להודיע שבחו של אהרן כו׳ ברש"י כ׳ להגיד שבחו של אהרן שלא שינה ופי׳ הרא"ם וז"ל דהא"כ ויעש כן אהרן ל"ל וכי תעלה על דעתך שלא עשה מה שצוה ה׳ לעשו׳ עכ"ל ושותא דמרן לאידעג׳ מכיון שאינו עולה על הדע׳ שלא עשה מה שצוה מאי קמ"ל קרא בזה שלא שינה לכן נ"ל לפר׳ דאי׳ שם בשבת דף הנ"ל בתוס׳ בד"ה וכי לאורה הוא צריך כו׳ תימ׳ אמאי נקט מ׳ שנה לעולם כל העול׳ כלו לאורו של מקום הולכים וי"ת וכי אהרן שהי׳ נכנס לפנים לאורה הי׳ צריך והלא מ׳ שנה עמוד הענן היה מאיר להם בכל המקומות כו׳ עכ"ל אך קשה לפירושם דעל אהרן קאי איך מסיים בתר הכי לא הלכו אלא לאורו וכי עמוד ענן אורו של אהרן הוא והלא אורו של הקב"ה הוא וצ"ל דבאמת הוא אורו של אהרן דהא קי"ל דעמוד הענן בזכו׳ אהרן היה. והשתא נבא אל הענין דהנה אהרן קדוש ה׳ כהדליקו הנרות אל מול פני המנורה ג׳ המזרחיי׳ פונים למול האמצעי וכן המערביי׳ ופרש"י הטעם כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך הוא. דייקא ר"ל אהרן לא הי׳ צריך לאורה וא"כ מיחזי כיוהרא להראו׳ שא"כ לאור בשביל עמוד הענן שבזכותו והיה מן הראוי לו לשנות ולהדליק באופן שלא יפנו למול האמצעי רק שיאירו כל אחד למול פניו של עצמו לז"ק להגיד שבחו של אהרן שאעפ"כ לא שינה מפני שהציווי הש"י הי׳ כן וזה מדייק בפסוק ויעש כן אהרן עם היות שאל מול פני המנורה אעפ"כ העלה נרותיה וכ"כ למה כאשר צוה ה׳ את משה ולא רצה לשנות הציווי כנ"ל: עשה לה מול פנים פי׳ לעיל פיסק׳ נ"ט : אבן היתה לפני המנורה לפי שהמנורה היתה גבוה י"ח טפחי׳ והיה צריך לעלות למקום גבוה כדי להטיב את הנרות: ובה ג׳ מעלות. כנגד ג׳ העלאו׳ שכתובות במנורה בהעלותך את הנרות והעלה את נרותיה להעלות נר תמיד הרע"ב: כוז. דומ׳ לקיתון גדול של זהב: על מעלה שניי׳ ויצא. הניח את הכוז עד לאחר זריקת דם התמיד שאז הטיב שתי נרות והוציאו הרע"ב : המנורה שעשה בה את הבנים כאב. פי׳ שעבודת המנורה נוהג בבני אהרן כמו באהרן עצמו ואע"פ שלא נזכרו בניו בפ׳ זו כבר פי׳ לעיל פיסק׳ נ"ט דמכפל לשון דבר ואמרת יליף גם לבניו ועוד שבפ׳ תצוה כתי׳ בהדי׳ יערוך אותו אהרן ובניו ועיין מש"ל פיס׳ נ"ט בזה: הקטורת מנין. דכתיב ס"פ תצוה והקטיר עליו אהרן קטורת סמי׳ א"כ בניו מנין: לא עשה בה את הבנים כאב. שכל עבודת יה"כ אינה כשרה אלא בכה"ג דכתי׳ וכפר הכהן אשר ימשח אותו : שלא נאמ׳ בו בגדי זהב אלא ד׳ בגדי לבן דכתי׳ כתונ׳ בד קודש וגו׳ : עבודה באהרן וכ"ו. היינו קטורת : ה"נ מדבר שנא׳ בו עבודה באהרן ובגדי זהב והיינו מנורה : פר העלם דבר. כה"ג ששגג בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת שמביא פר : ונא׳ בה תמיד. במנורה כתי׳ מערב עד בוקר לפני ה׳ תמיד ובקטורת כתי׳ ג"כ קטורת תמיד : אבל אינה בבגדי זהב וכן לא נאמר בו תמיד וזה שסיים שאינו שוה בג׳ דרכי׳ אלא בדרך :

תמיד ל׳
מנחות כ"ט
שם
מנחות פ"ט
דברי רש"י
תוס׳ והגה"ה
ס׳ ק"א

רנ"ה מבן המחבר מלאכי נוסף בכת"י ישן בכ"מ שנזכר כאן באהל מועד נמחק וצ"ל באהרן כו׳ וכ"מ לקמן

למדתי את המנורה שעשה בה את הבנים כאב · אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב : סליק פיסקא

סא וזה

מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא כמראה וגו' *ר' עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שהקשה בהם משה והראה לו הקב"ה באצבע · כיוצא בו אתה אומר °החודש הזה לכם ראש חדשים · כיוצא בו אתה אומר °וזה לכם הטמא · מקשה אין מקשה אלא מין קשה · מעשה אומן מעשה קורנס · עד ירכה ועד פרחה אין לי אלא ירכה ופרחה גביעיה כפתוריה ופרחיה מניין ת"ל °ועשית מנורת · או יעשה איברים איברים ת"ל °ממנה יהיו · מקשה היא עוד למה נאמר והלא כבר נאמר מקשה זהב ומה תלמוד לומר מקשה היא לפי שמצינו בכלי בית עולמים (שאין) [שאם אין] להם מין קשה עושי' מין גרוטי שומע אני אף במנורה [במנורת משה] כן ת"ל מקשה היא * שינה עליו הכתוב לפסול * מיכן אמרו אין של זהב עושים של כסף ושל ברזל ושל עופרת דברי רבי · ר' יוסי בר יהודה אומר אף של עץ (ושל חרס) [ולא של חרס] אבל אין להם מין קשה אל יעשו מין גרוטי * מה שאין כן בחצוצרות · אין של כסף לא יעשו של זהב אבל אין להם מין קשה עושים מין גרוטי · נמצא כשר במנורה פסול בחצוצרות כשר בחצוצרות פסול במנורה · אין (לי אלא מנורה) [במנורה] נרות גביעיה כפתוריה ופרחיה (מניין) [ומן הככר] אלא בזמן שהוא (מין הככר) מין זהב [ולא] מין קשה · כמראה אשר הראה ה' את משה להודיע שבחו של משה שכשם שאמר לו המקום כן עשה · ר' נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר °וראה ועשה מגיד הכתוב שהראהו הקב"ה למשה כלים עשוים ומנורה עשויה ונעשי' כמה שנא' כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה : סליק פיסקא

סב זאת

אשר ללוים * שנים פוסלים בלוים ואין המום פוסל בלוים · שהיה בדין ומה במקום שלא פסלו שנים פסלו במומין · כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו במומין ת"ל אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין מומין פוסלים בהם :

סליק פיסקא

סג ומבן

חמשים שנה * כתוב א' אומר ומבן חמש ועשרים שנה ומעלה וכתוב א' אומר °מבן שלשים שנה כיצד יתקיימו שני כתובים מבן חמש ועשרים שנה לתלמוד ומבן שלשים לעבודה · ומבן חמשים שנה ישוב · שומע אני מכל עבודה במשמע ת"ל ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו באהל מועד מלמד שחוזר לנעילת שערים ולעבודת בני גרשום · ר' יהודה אומר הואיל ואמרה תורה [עבוד] ואמרה לא יעבוד עוד · אם למדתי שהעובד בשלשים אינו עובד בעשרים וחמשה כך הכהן לא יעבוד בעשרים וחמשה ת"ל ולא יעבוד עוד · ושרת את אחיו באהל מועד ועבודה לא יעבוד * שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהנים שהיה בדין · ומה במקום

מקו' מפרש

כדרך אחד [היינו יה"כ שאין בו בגדי זהב ולא נאמר בו תמיד] או בשני' היינו פר העלם דבר שאע"פ שנא' בו אהרן וב"ז לא נאמר בו תמיד ומ"ש בז"ר ביה"כ נא' בו תמיד בפ' אחרי הוא ט"ס ולא נמצא כן במקרא ועוד דא"כ אף יה"כ שוה בשני דרכי' והיאך קאמר אלא בדרך אחד א"ו כדפרישת והג' דרכי' הם אהל מועד [אהרן] וב"ז ותמיד :

סא וזה מעשה המנורה : החדש הזה לכם · פיר"ש בשעת מולד לבנה אינה נראית כ"א מעט ואינה ניכר': וזה לכם הטמא לא היה מכיר איזה טמא ואיזה טהור והקשו התוס' וא"ת וליחשב נמי הכי' דאלו טריפו' דאמרי' זאת החיה אשר תאכלו מלמד שתפס הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה ואמר לו זאת

שמות י"ב אכול וזאת לא תאכל וי"ל דלא חשיב אלא

ויקרא י"א הך דכתי' וזה ועוד הקשו הא דלא חשיב מחצית השקל דכתי' זה יתנו ואמרי' במין מטבע של אש הראה למשה וי"ל דלא שייך התם נתקש' אלא משו' דלא הוי ידע בשום ענין אם לא הי' מראהו עכ"ל וכ' בנ"ק

שמות כ"ה ובתי' זה מיושב גם קושי' ראשונה עכ"ל

שם ועניין הקושי באידוש הלבנה מפורש בפ"ב דר"ה במתני' בבדיק' עדים לקדש ע"פ ראייתם ששואלין אותם אם לפני החמה ראית או לאחר החמ' דהיינו פגימתה ועוד בודקין אם לצפונה אם לדרומה דבימות הגשמים אם אמרו לצפונה דברין קיימין ולדרומה לא אמר כלו' ובימות החמה הוא בהיפך ובודקין כמה הוא גבוה ולאין הי' נוטה וכמה הי' רוחב כמו שביאר באורך ענין זה בקיצור הרמב"ם שם בפי' המשנה וענין הקושי במנורה לפי שנצטוה לעשותה מקשה אחד עם כל כפתוריה ופרחי' וגביעי' · וקושי בשרצי' לפי שיש רבוי מינים המתחלפים בשרצים להכיר בשמונה שרצי' המטמאי' במגען מהר"שא בה"א : אין מקשה אלא מין קשה כלומר מין המצוה הוי קשה בעשייתה דצריכה אומן בקי משום דנעשה מעשה קורנס ב"א אבל לקמן מין קשה היינו מין מתכת הקשה ז"ר : גביעי' כו' מנין · פי' מנין

שמות כ"ה שצריך לעשות במנורה גביעים ופרחים : ת"ל ועשית מנורת · וסיפא דקרא גביעי' כפתוריה ופרחיה : או יעשה איברי' · אע"ג דכתיב מקשה לא קאי אלא אירכה ופרחה של מנורה גופא דכתי' בקרא בהדי' אבל גביעי' כפתורי' ופרחי' של הקני' אע"פ שצריך לעשותם מהוא קרא שהביא מ"מ ס"ד דלא צריכין להיות מקש' שא יעש' הות' איברים איברי ויחבר' אח"כ : ת"ל ממנה יהיו · וקאי אגביעי' כפתורי' ופרחי' של קני' דכתיבי בההוא קרא : ה"ג בילקוט בכלי בית עולמי' שאם אין להם מין קשה : מין קשה · מין מתכו' שהוא קשה ז"ר : מין גרוטי · משברי מתכות שזה נקר' גרוטי ז"ר : ה"ג בילקוט

במדבר ח' שומע אני אף במנורת משה כן וכ"ה נכון דאלו מנורת ב"ע באמת מיתר לעשות מן הגרוטי רק במנורת משה הקפיד הכתוב : מקשה · משמע חתיכה א' ולא מן הגרוטאות : מיכן אמרו אין של זהב עושין של כסף · לאו ממקשה יליף לה דהא לא משמע מיני' מידי והכי אי' בגמ' ת"ר מנור' היתה באה מן העשת [פי' חתיכה שלימה] ומן הזהב מן הגרוטאו' פסולה ופריך מ"ש מן הגרוטא' דפסולה דכתיב מקשה והוי' [דכתי' ממנה יהיו] שאר מיני מתכות נמי זהב והוי' ומשני אמר קרא תיעשה לרבות שאר מיני מתכו' ופריך ואימא לרבות גרוטאות כו' ומשני מקשה מקשה לעכב ופריך זהב זהב נמי לעכב ומשני דוהב זהב לדרשא אתי ע"כ

כדכסמוך הרי דלרבות שאר מיני מתכות מריבוי' דתיעשה נפקא ולא מתקשה וצ"ל דמאי דקאמר מיכן אמרו כו' אסיפא קאי דקאמר אבל אין להם מין קשה אל יעשו מין גרוטי דזה נפקא לי' ממקשה כנ"ל : אף של עץ ושל חרס תימא דבגמ' אי' כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור' יוסי בר' יהוד' מכשיר במאי קא מפלגי רבי דריש כללי ופרטי ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה המנורה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת וריב"י דריש רבויי ומיעוטי ועשית מנור' רבוי זהב טהור מיעוט מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה ריבוי ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי [אפי' של עץ] ומאי מיעט מיעט של חרס [פיר"שי שהוא פחות מכל הכלים ואינו ראוי אפי' למלך בשר ודם] ע"כ הרי להדיא דרי"בי מיעט של חרס וכן הובא שם עוד ברייתא זו ולא קתני בה אלא רי"בי מכשיר אף בשל עץ ולא קתני בה דרי"בי מכשיר בשל חרס וכן בילקוט ג"כ לא העתיק אלא רי"בי מכשיר בשל עץ לכן נ"ל להגיה וכצ"ל רי"בי אומר אף של עץ ולא של חרס : משא"כ בחצוצרת · ז"ל בגמ' חצוצרת כיון באים מן העשת מן הכסף עשאם מן הגרועות כשרי' מאחר

מבו' והל"ל

מיני מתכות פסולי' ופריך מ"ש מאחר מיני מתכות פסולי' דכתיב כסף והוי' [עשי' חצוצרת כסף מקשה תעשה אותם והיו לך] מגרוטאות נמי מקשה והוי' · ומשני מיעט רחמנא גבי מנורה מקשה היא היא ולא חצוצרת ע"כ אע"ג דכבר דרש הבא מקשה היא לעכוב שהמנורה פסולה מן הגרוטאות וא"כ מהיכא יליף מיעוטא לחצוצרות וי"ל דבפ' תרומה כתי' ג"כ ב"פ מקשה ועלייהו סמיך וכ' התוס' והשתא צריכי כולהו חד למצוה וחד לעיכוב וחד באה זהב באה מקשה כדכסמוך וחד למעוטי חצוצרות : כשר במנורה · שאר

מנחות כ"ח מיני מתכות פסול בחצוצרות דדוקא של כסף בעינן: כשר בחצוצרות · גרוטאות פסול במנורה דבעינן מקשה לעיכוב : אין לי אלא מנורה כו' · זה המאמר אין לו ביאור בכלל וצ"ל הגמ' דתניא ככר זהב טהור וגו' באה זהב באה ככר אינה באה זהב אינה באה ככר [שאם הביאה משאר מיני מתכות אינ' צריכה לבא ככר אלא או פחות או יותר] גביעיה כפתורי' ופרחי' באה זהב באה גביעים כפתורי' ופרחים אינה באה זהב אינה באה גביעים כפתורי' ופרחים [אינה צריכה לבא גביעים כו'] וזה מעש' המנורה מקשה זהב באה זהב באה מקש' אינה באה זהב אינה בא' מקשה ע"כ וכ' התוס' מעשה זהב כתיבי ד' בפ' תרומה וחד בפ' בהעלותך

שם כ"ה קרא קמא ועשית מנור' זהב אתי לכלל

שם ופרט [כדלעיל] והדר כתי' כלה מקשה אחת זהב טהור ודרשי' באה זהב באה גביעי' כפתורי' ופרחי' אינה באה זהב אינה באה גביעי' כו' והדר שתי' מלקחי'

שם ומחתותיה זהב טהור האי אתא לגופא דמצוה בזהב והדר כתי' ככר זהב טהור ודרשי' באה זהב באה ככר אינה באה זהב אינה באה ככר ובפ' בהעלותך כתיב וזה מעשה המנור' מקשה זהב דרשינן באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה עכ"ל ועפ"ז הני אומר שבכאן היא נוסחא משובשת וכצ"ל אין במנורה נרות גביעיה כפתוריה ופרחי' ומן הככר אלא בזמן שהוא מין זהב ולא מין קשה וה"פ שאין במנורה צריכ' גביעים כו' ומן הככר אלא כשהיא באה מן הזהב אבל כשהיא באה ממין קש' דהיינו שאר מתכת א"צ להיות ככר ולא גביעים כפתורים ופרחים כנ"ל ועד"ז הגיה ז"ר בילקוט

חולין כ"ד ע"ש : שכשם שאמר לו · פי' אע"פ שלא הראה לו באצבע רק אמר לו כן עשה ור"נ ס"ל שהקב"ה הראה לו מעשה המנורה באצבע כדלעיל ז"ר :

סב זאת אשר ללוים כו' · משמע דמוזאת ממעט להו זאת ללוים ואין אחרת ללוים וכ"ה להדיא בגמ' ותימא דבסמוך משמ' דמאשר ממעט

שם להו וצ"ע : שנים פוסלי' בלוים · פחות מבן שלשי' ויותר על בן חמשים כדלקמן בפיסק' ס"ג : במקום שלא פסלו שנים היינו גבי כהני' כדלקמן פיסק' ס"ג : אשר ללוים שנים פוסלי' בלוי' כו' ובגמ' ממעט לה מזאת כמ"של ומאשר נמעט שאין כהני' נפסלי' בשנים ודרש הכי אשר ללוים ולא אשר לכהני' והפשר לומר דהספרי אזיל לשיטתי' דלקמן פיסק ס"ג יליף לה שהכהני' כשרי' בשני' מושרת את אחיו לכך יליף מאשר מיעוט' ללוים שאין נפסלין במומין אבל קשה לפ"ז ל"ל מיעוטא דזאת וצ"ע :

סג ומבן חמשים שנה : לתלמוד ללמוד הלכות עבודה : מכל עבודה

שם במשמ' · שלא יעבו' אחר חמשי' לא בטעינת העגלו' ולא לנעילת שערי' ולא לשיר : ת"ל ולא יעבוד עוד בעבודת הכתף בלבד קא מיירי דמדכתי' ושרת את אחיו שהם בני גרשון ובני מררי שעבודתם בנעילת שערי' ובשיר ובטעינת העגלות שנתן להם משה מאותן שהביאו הנשיאי' שתים לבני גרשון וארבעה לבני מררי למדנו שפירוש ולא יעבוד עוד אינו אלא בעבודת הכתף שאינו נתנה אלא לבני קהת לבד הרא"ש וכ"פ ז"ר : שחוזר לנעילת שערי' לאו דוקא אלא הה"נ לשיר שגם הוא בכלל עבודת בני גרשון הוא כמו טעינת עגלות אלא שהשמיטו מפני שאינו שרת ולא תפיל עליו מלת ושרת אחיו ואע"פ שנקרא עבודת עבודה עבודה לעבודה אחרת שם עבודה נופל אפי' שאינו שרות שהרי גבי ולעבדו בכל לבבכם דרשו בו בת"כ איזהו עבודה שבלב זו תפילה הרא"ש : ה"ג ולעבודת בני גרשון ולאו דוקא בני גרשון אלא הה"נ בני מררי ששניהם יחד אין עבודתם אלא בטעינת עגלות ובשיר ובנעילת שערי' אלא שתפס בני גרשון הסמוך לפ' בני קהת שעבודתן בכתף כ"ש הרא"ש אליבא דשיטת רש"י דס"ל דחוזר אף לשיר ולה"רמבן שיטה אחרת בזה דס"ל דאינו חוזר לשיר אלא לנעילת שערי' ולטעינת עגלות עיין בהרא"ש שהאריך בזה : ה"ג בילקוט הואיל ואמר התורה עבוד ואמרה לא יעבוד עוד וה"ס לפי שכתבה התורה בלוים ולא יעבוד

ועבודת

במקום שלא פסל מומים פסל שנים · כאן שפסל מומים אינו דין שיפסול שנים · ת"ל ושרת את אחיו שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהונה · *שעד שלא נכנסו לוים לארץ היו הלוים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה והכהנים משיביאו שתי שערות · אבל משנכנסו לארץ אין הלוים נפסלים אלא בקול :

סליק פיסקא

סד וידבר

ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחודש הראשון לאמר · בגנות ישראל הכתוב מדבר שהיה להם אחד עשר חודש שהיו חונים לפני הר סיני ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה · שבתחילת הספר הוא אומר °וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד · וכאן הוא אומר בחודש הראשון ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה · רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר °ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת ועדיין לא אכלו ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה · ללמדך שהיו מונים עם יציאת מצרים · שנא' בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים · באו לארץ התחילו מונים לביאתם שנאמר °כי תבואו אל הארץ · נבנה הבית התחילו מונים לבניינו שנא' °ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה · חרב הבית התחילו מונים לחורבנו · שנאמר °אחרי אשר הוכתה העיר · תקף עליהם עול השעבוד התחילו מונים לשעבודם שנאמ' °ובשנת שתים לדריוש °ובשנת שתים למלכות נבוכדנצר · וכשם שמונים לשנים כך היו מונים לחדשים : סליק פיסקא

סה ויעשו

בני ישראל את הפסח במועדו · למה נא' לפי שהוא אומר °ושחטו אותו כל קהל עדת בני ישראל · שומע אני בין בחול בין בשבת · ומה אני מקיים °מחלליה מות יומת בשאר כל המלאכות חוץ משחיטת הפסח · או אף בשחיטת הפסח ומה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת · או אף בשבת ת"ל ויעשו דברי ר' יאשי' אמר לו ר' יונתן ממשמע הזה עדיין לא שמענו · גם לו ר' יאשי' מפני שהוא אומר °צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי · אם ללמד על התמיד שדוחה השבת אינו צריך · שהרי כבר נאמר °וביום השבת שני כבשים בני שנה ומה ת"ל במועדו אא מופנה להקיש לדון ממנו גזירה שוה *נא' כאן במועדו ונא' להלן במועדו מה מועדו האמור כאן דוחה

ועבודת כהני' קרוי' נ"כ עבודה אם למדתי בלוים כו' כך הכהני' לא יעבוד בכ"ה ת"ל כו' ושרת את אחיו משמע שכבן מותר לשרת אפי' בכ"ה ז"ר : במקום שלא פסל מומין היינו גבי לוים כדלעיל פיסק' ס"ב : ת"ל ושרת את אחיו ומיני' ילפי' דכהני' עובדי' אפי' בכ"ה כדלעיל : שעד שלא נכנסו כו' הוא ענין בפ"ע כאלו אמר ועד שלא נכנסו כמו ששנינו ברים תם' בילה שאפר כירה מוכן הוא ופי' בגמ' ואפר כירה מוכן הוא : אלא בקול · בגמ' יליף לה מדכתיב בד"ה ויהי כאחד למחצצרי' ולמשוררי' להשמיע קול אחד פירש"י שצריכי' לכוין את קולם שיהא נראה כקול אחד : אמר המחבר מילתא אגב אורחא אפרש דיבור תוס' תמוה בענין זה · הי' בערוכין דף י"א ר' יונתן אומר מהכא [ילפי' שהלוים יאמרו שיר על הקרבן] ולא ימותו גם הם גם אתם [פירש"י בכהנים קאי קרא] מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבוד' מזבח [ולא משכח לוי' כשרי' בעבוד' מזבח אלא בשיר] תנ"ה לא ימותו גם הם גם אתם אתם בשל הם [הכהני' שנכנסו בעבודת לוים] והם בשלכם [לוי שעבד על המזבח ככהן] במיתה · הם בשלהם [כגון לוי משורר שהגיף דלתות ולוי' משוער שאמר שיר] אינן במיתה אלא באזהר' [פירש"י אלא באזהרה לא איתפרש לן] אמר אביי נקטינן משור' ששיער בשל חבירו במיתה שנא' כו' מיתיבי · משורר ששיער ומשוער ששורר אינן במיתה אלא באזהרה ומשני תנאי היא כו' ע"כ ובתוס' בד"ה מיתיבי פי' בקונ' לא ידענא האי אזהרה מהיכא ור' מנחם כ"ע פי' דכתי' לשמור משמרת ועבוד' לא יעבוד וכתיב ככה תעשה ללוים במשמרותם עכ"ל והוא תמו' דרש"י פי' כן בברייתא קמית' דלעיל דתני הם בשלהם אינן במיתה אלא באזהר' ולמה ליינו התוס' על מתיבי ועוד דוחק גדול לומר דרש"י לא ידע מאזהרה זו שהביאו התוס' ונ"אה לתרץ דרש"י בד"ה אביי כ' וז"ל אביי לית לי' הא מתני' דקתני לעיל הם בשלהם אינן במיתה אלא באזהרה דהא משכח תנא אחרינא דקאי כוותי' עכ"ל וקשה דהא המקשן לא ידע דתנאי היא עד שהתרצן תי' לו כן א"כ למה לו להקשות מברייתא אחריתא ה"ל להקשות מברייתא דלעיל · ונראה דהא הפסוק שהביאו התוס' לשמור משמר' ועבודה לא יעבוד ככה תעשה ללוים במשמרות' הוא בכל פסוק א' ולמה חלקו התוס' באומרם וכתי' ככה תעשה כו' וצ"ל משום דהתוס' רוצים להוציא מן הפסוק ב' אזהרת ר"ל לשמור משמרת פי' לוי שהוא ועבודה לא יעבוד שלא יאמר השיר שנקר' עבודת עבודה כדלעיל הרי אזהר' א' · אזהרה ב' ככה תעשה ללוים במשמרותם פי' כמו שיש אזהרה במשוער ששורר ככה תעשה ללוים היינו המשוררי' במשמרותם כשהם שוערין וזהו א"ש דבל"ז ונברייתא דלעיל דקתני סתם הם בשלהם אינן במיתה אלא באזהרה לא מצי להקשו על אביי דיכולא לשנויי דהברייתא איירי במשוער ששורר ואביי איירי במשורר ששוער שהו' במיתה ולק"מ לכך הקשה מברייתא אחריתא דקתני בהדי' דאפי' משורר ששוער אינו במית' אלא באזהרה ושפיר קשה לאביי והא דרש"י פי' לעיל אביי לית לי' הא מתני' כו' היינו לפי האמת שתירץ תנאי היא אבל לפי ס"ד דמקשה דלא ידע דתנאי היא היה סבר דברייתא דלעיל איירי במשוער ששורר ולא תיקשי לאביי ובזה יובן דרש"י פי' לברייתא דלעיל לפי ס"ד דהמקשה דאיירי במשוער ששורר לכך פי' לא איתפרש לן אזהרה מהיכא היא דע"כ ליכא למימר מקרא דלשמור משמרת דא"כ גם משורר ששוער יש ללמוד מכאן אזהרה והרי לאביי הוא חייב מיתה אבל התוס' שקיינו על המיתבי דבברייתא שני' דקתני שניה' אינן אלא באזהר' שפיר פי' התוס' דיש ללמוד מזה הפסוק שני אזהרות כנ"ל ודוק :

סד וידבר : בגנות ישראל ע"ל פיסק' ס"ז : שהיה להם אחד עשר חודש כ' הז"ר וז"ל שהרי י"א חדשים חנו לפני הר סיני כדכתיב בעשרי' לחודש השני נעלה הענן וא"כ למה הוצרך לכתוב כאן במדבר סיני כיון שמעשה זה הי' בחדש הראשון אלא ע"כ שמדבר בגנותן שכל זמן שהיו במדבר לא עשו אלא פסח א' בלבד עכ"ל · * וקשה לפירושו הדא דמדבריו משמע דיליף לה מדכתי' במדבר סיני מיות' והרי לקמן פיסק' ס"ז יליף לה מדכתי' ויעשו את הפסח בראשון כאשר פירשתי שם · ועוד קשה אי ממדבר סיני יליף לה טפי ה"ל למילף ממדבר סיני דכתי' גבי עשייה ויעשו בני ישראל את הפסח וגו' במדבר סיני דמשמע רק במדבר סיני עשו פסח ולא בשאר מסעו' כמ"ש לקמן פי' ס"ז ועוד קשה לגי' הילקוט דגרס וללמדך שאין מוקד' ומאוחר בתורה דמשמע דמזה הפסוק שלמד גנותן של ישראל למד ג"כ דאין מוקדם כו' ולדבריו אינו כן שהרי גנותן של ישראל נלמד ממדבר סיני והא דאין מוקד' ומאוחר נלמד מחודש הראשון ופי' שבתחילת הספר לא נאמרה עד חודש השני כדמשמע מדברי הספרי וכ"פ הש"י בחומש לכן נלע"ד לפרש בענין אחר דהא' לקמן פיסק' פ"ב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימי' מלמד שהלכה השכינה בו ביום ל"ו מיל כדי שיכנסו לארץ והכי

היכא תנא לקמן כה"ש פיס' ב' דס"ל אילו זכו לי"א יום היו נכנסין לארץ והיכא תנא דס"ל לג' ימים היו נכנסי' והיכא תנא דס"ל לי"ום א' אלא שגרם להם החטא של מרגלין וה"נ כן אלמלא לא חטאו בעגל ולא נשתברו הלוחות לא היו צריכי' להיות חוני' לפני הר סיני י"א חדשי' רק בי"ז בתמוז כשירד מרע"ה עם הלוחות היו יכולי' ליסע מהר חורב אלא שגרם להם חטא העגל ונשתברו הלוחות ועמד משה עליה' בתפיל' ג"פ מ' יום עד שהוריד להם הלוחות שניות ביה"כ ואז צוה להם על מלאכ' המשכן שיתנדבו זהב למשכן ויתכפ' להם עון העגל ונשתהו במלאכת המשכן עד ר"ח ניסן בשנ' השנית שהוקם המשכן וז"ש בחדש הראשון לאמר בגנותן של ישראל הכתוב מדבר שהיה להם י"א חדש כו' שבחודש הראשון בשנה השנית עדיין היו חוני' לפני הר סיני וזהו גנותן ושפיר מסיים לפי גי' הילקוט וללמדך שאין מוקד' ומאוחר כו' דגם זה נלמד מחדש הראשון שהרי פ' שבראש הספר לא נאמר' עד חודש השני כדמסיק א"ו שאין מוקדם ומאוחר בתורה כנ"ל : באוהל מועד וסיפא דקרא באחד לחודש השני בשנה השנית : רבי אומר במדבר א' א"כ כו' דס"ד א דוקא אחר חומש הפקודי' אבל קודם חומש הפקודי' יש מוקדם ומאוחר להכי יליף מפ' המן · ב"א וקשה שמות ט"ז א"כ נימא קודם פ' המן יש מוקדם ובאמת גם בפ' לך לך אין מוקדם ומאוחר גבי ברית בין הבתרים כמ"ש התוס' בברכות [דף ז' ע"ב בד"ה לא היה] לכן נ"ל דה"ק דפ' זו לא נאמרה בראש הספר משום דמדברת בגנותן של ישראל ואין מוקדם ומאוחר ילפי' ממן כנ"ר : עם יציאתם ויקרא כ"ג ממצרים · פי' מספר השני' מנו ליציאת מצרים : בשנת שתים לדריו' ובשנת שתים מלכים א' ו' למלכות נבוכד נצר הביא קרא דנ"כ לאחרונה אע"פ שנ"כ היה בזמן מוקדם יחזקאל כ"ו לדריוש כמה דורות מפני שזה הפסוק חגי א' דדריוש הוא בחגי וזה הפסוק דנ"כ הוא דניאל ב' בדניאל וחגי היה מוקדם במעלה מדניאל כדאי' במגילה דף ג' אינהו עדיפי מיני' (ר"ל חגי זכרי' מלאכי עדיפי מדניאל) דאינהו נביאי ואיהו לא נביא ע"ש : כך שמות י"ב היו מונים לחדשים · פי' חדשים ג"כ היו מונים ליציאת מצרים ובמכילתא פ' יתרו יליף לה מדכתי' בחדש השלישי לצאת בני שם י"ט ישראל מארץ מצרים :

סה ויעשו : למה נאמ' · הרי כבר נאמר מצות ק"פ בפ' בא : חוץ משחיט' הפסח דכיון דאשכחן בעבודת תמידין ומוספין שדוחין את השבת אף פסח דוחה את השבת : או אף במדבר כ"ח בשחיטת הפסח נא' מחללי' מות יומת ושאני תמידין ומוספין דהוא תדיר וכליל משא"כ בפסח : או אף בשבת מותר לשחוט הפסח מק"ו דמה תמיד ומוסף שם שאינו בכרת דוחה שבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת וא"כ יש סברא לכאן ולכאן : ת"ל ויעשו · וסיפא דקרא במועדו ודרשי' במועדו אפי' בשבת כ"פ בס' ז"כ על המכילתא פ' בא והוא ע"פ שיטת הגמ' וכזה נמשך ברייתא זו כולה וז"ל הגמ' נאמ' מועדו בפסח ונא' מועדו בתמיד מה מועדו האמו' בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת ופריך ותמיד גופא מנלן אי לית' משום דכתי' בי' במועדו פסח נמי הא כתיב בי' במועדו אלא מועדו לא משמע לי' [פירש"י לא משמע לי' דדחיי' שבת דאמרי' במועדו דקאמר בזמן היתירא קאמר] ה"נ מועדו לא משמע לי' אלא אמ' קרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד [לבד מעולת התמיד] מכלל דתמיד קרבה בשבת ע"כ ובתוס' בד"ה מה מועדו כו' תימא דבשמעתין לא דריש ממשמעו' דמועדו ובפ' כיצד צולין משמע דדריש לה ממשמעות דמועדו דתני' וידבר משה את מועדי ה' מה ת"ל לפי שלא מצינו בכל התורה שנא' בהן במועדו אלא בפסח ותמיד מועדו אפי' בשבת כו' משמע דממשמעו' דמועדו דריש ועוד דקאמר התם וצריכא דאי כתב רחמנא תמיד שכן תדיר וכליל כו' ואי כתיב פסח שכן כרת כו' ואי מג"ש ילפי' מה צריך לצריכותא הא איצטריך מועדו דתמיד משום טומאה [דילפי' מג"ש דפסח שדוחה את הטומאה] ופסח משום שבת א"ו ממשמעות דמועדו דריש וע"כ תנאי היא עכ"ל וכזה נכא אל ביאור הברייתא דר' יאשי' הי' סבור דממשמעות דמועדו ילפינן דדוחה שבת ואמר לו ר' יונתן ממשמע הזה עדיין לא שמענו דס"ל דלא ילפינן ממשמעות דמועדו דמועדו בזמן היתירא קאמר : גם אמר : את קרבני לחמי · גבי תמיד כתיב וסיפ' דקרא להקריב לי במועדו : אם ללמד על התמיד שדוחה שבת · פי' במועדו דכתיב גבי תמיד ללמד בא שדוחה תמיד את השבת וקשה הא השתא נקטינן דלא ילפי' ממשמעו' ממועדו דמועדו בזמן היתירא קאמ' ומצאתי בז"ר פ' בא שהקשה קושי' זו ותי' וז"ל דס"ל דבשלמא גבי פסח לא מיותר במועדו דהשמעי' שעשו הפסח בזמנו בי"ד בניסן לכך לא משמע לי' דחיי' שבת אבל גבי תמיד מיותר במועדו א"כ י"ל דבא ללמד שדוחה שבת ובגמ' לא משמע לי' האי תירוצא עכ"ל : וביום השבת כו' וסיפא דקרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד הרי דתמיד דוחה את השבת : מה מועדו האמור כאן · בתמיד :

דוחה את השבת אף מועדו האמור להלן דוחה את השבת· בארבעה עשר יום לחודש הזה למה נאמר· והלא כבר נא' ויעשו מה ת"ל במועדו אלא בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת *כך דוחה את הטומאה· הא עד שלא יאמר יש לי בדין· ומה פרה שאינה דוחה את השבת דוחה טומאה פסח ראשון שדוחה את השבת אינו דין שידחה את הטומאה· הרי פסח שני יוכיח שדוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה והוא יוכיח לפסח ראשון שאע"פ שדוחה את השבת לא ידחה את הטומאה ת"ל במועדו בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה *ככל חוקותיו אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה· וככל משפטיו אלו מצות שעל גופו [צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו· ושחוץ לגופו] לשבעה ולמצה ולביעור חמץ : סליק פיסקא

סו וידבר

משה אל בני ישראל לעשות (את) הפסח למה נא' לפי שהוא אומר °וידבר משה את מועדי ה' ומה ת"ל וידבר משה אל בני ישרא' לעשות הפסח· אמר להם שמרו את הפסח בזמנו נמצאת מועדים בזמנם· ד"א מלמד ששמע פ' מועדות מסיני ואמרה לישראל וחזר ושנאה להם בשעת מעשה· ד"א אמר להם הלכות פסח בפסח· הלכות עצרת בעצרת· הלכות חג בחג· מיכן אמרו *משה תיקן להם לישראל להיות שואלים ודורשים בעניין : סליק פיסקא

סז ויעשו

את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחודש· בגנות ישראל הכתוב מדבר· שלא עשו אלא פסח זה בלבד וכן הוא אומר °הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר· ר' שמעון בן יוחי אומר ישרא' לא היו מקריבים *ומי היה מקריב שבטו של לוי שנא' °ישימו קטורה באפיך· ואומר °ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי· ישרא' עברו ע"ז ולוים לא עבדו ע"ז [שנאמר] °כי שמרו אמרתיך (ובריתך ינצורו) °כי מולים היו כל העם היוצאים· ישראל לא היו מולים ומי היה [מל] שבטו של לוי שנא' ובריתך ינצורו· ככל אשר צוה ה' את משה· להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו : סליק פיסקא

סח ויהי

אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם *מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' ישמעאל *ר' עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו לנדב ואביהוא ר' יצחק אומר אין צריך אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולין ליטהר ואם מישא' ואלצפן היו יכולים ליטהר [אלא מי] (למי) היו *למת מצוה נטמאו שנא' ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא· לא היו יכולים לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו· נמצינו למדים שחל שביעי שלהם להיות ערב פסח· ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא שאלו את משה לא היה יודע אהרן היה יודע· אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי' (ד"א רבי) אבא [חנן] אומר משום ר' אליעזר בבית המדרש באו ועמדו

האמור להלן· גבי פסח: בארבעה עשר לחדש הזה למה נאמר· פי' פעם שנית במועדו למה נאמר: דוחה את הטומאה· לאו כל טומאה קאמר אלא טומא' המת בלבד כדאי' פ' א"ד אבל בשאר טומאות לא ולאו בכל טמאי מת קאמר אלא כשנטמאו כל הצבור או רובו בלבד אבל ביחידי' כדאיתא לפ"ס כדכתי' איש כי יהי' טמא לנפש וגו' ועשה פסח בחודש השני הר"אש: פרה שאינו דוחה את השבת. שאע"פ שהיא קרבן צבור מ"מ אין זמנה קבוע וגם אינה קדשי מזבח אלא קדשי בדק הבית כדאי' ביומא דף מ"ב לכך אינה דוחה שבת: דוחה הטומאה. כאותו ששנינו ריש פ"ק דיומא מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד להוצי' מלבן של צדוקי' שהיו אומרי' במעורבי השמש היתה נעשית והוא תשנ' ספ"ג דפרה ופי' הר"ש והרע"ב שהיו מטמאין את הכהן בזה שהיו סומכין את ידיה' עליו בכך הי' מטמא דבגדי אוכלי קודש מדרס לפרת חטאת *והרמב"ם פי' שהיו מטמאין אותו בשרץ או בשאר טומאו' שמטמאין טומא' ערב' וכ"ז מפני הצדוקי' שהיו אומרי' במעורבי השמש הית' נעשית שהיו דורשי' ובא השמש וטהר וחכמי' קבלו דטהור האמור בפרת חטא' טהור למעשר קאמר עכ"ל ומדקאמר הכא שהפרה דוחה טומאה ולא אשכחן פרה דדוחה טומא' אלא במה שהותר בה טבול יום וכ"פ הז"ר מזה ראיי' נוכחת לפי' הרמב"ם שהיו מטמאין אותו בטומאת שרץ דאי כפי' הר"ש והרע"ב שהיו מטמאין אותו בסמיכ' ידים שהיא טומאה דרבנן ממעלות דחומר בקודש שבגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת קשה היך רוצה ללמוד ק"ו מפרה דפסח דוחה טומאה. דאוריתא א"ו דבטומאה דאוריתא קאמר דמטמאין אותו ומטבילין אותו מיד ולפ"ה כשר בפרה ושפיר בעי למילף ק"ו פסח מינ' ויפה פסק הרמב"ם בפ"א מהל' פרה הלי"ד שהיו מטמאין אותו בשרץ דלא כמ"ל שהשיג שם עליו מתום' רפ"ק דיומא ע"ש וע"ל פיס' קכ"ג מ"ש שם: שדוחה את השבת ואינו דוחה את הטומא' כדלקמן פי' ע': ת"ל במועדו. וא"ת הא לעיל ס"ל דלא ילפי' ממשמעו' דמועדו דלהכי יליף דחיי' שבת בפסח מג"ש דתמיד וא"כ היכי ילפי' הכא ממשמעו' דמועדו אפי' בטומאה וי"ל כמ"ש בשם הז"ר דהיכא דמועדו מיותר כמו גבי תמיד ילפי' ממשמעו' דמועדו ה"נ כן דמועדו בתרא הוא מיותר דכבר כתי' מועדו קמ' אלא ללמד במועדו אפי' בטומאה מסא"כ מועדו קמא דאינו מיות' דאשמעי' שעשו הפסח בזמנו בי"ד בניסן כמ"של לכך לא ילפי' לי' ד"ש ממשמעו' דמועדו אלא בג"ש מתמיד כנ"ל זבחנם טרח בזה בז"ר ונדחק בזה מפני שהי' סבר דטומאה ג"כ ילפי' ממיעדו קמא ול"נ כמ"ש וכ"כ הרא"ש דממועדו תנייתא ילפי' שדוחה את הטומאה ע"ש: ה"ג הרא"ש בשם הרמב"ן מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה. שעל גופו צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו· שחוץ לגופו שבעה למצה ולביעור חמץ וכ' שהיא הגוסא' נכונה של פי הנוסח' שבידינו יקשה מהו זה שאמרו מצות שעל גופו שבעה למצה ולביעור חמץ בשלמ' מצה מצינו למימר שנקראת מצוה שעל גופו שהיא נאכלת עמו אלא ביעור חמץ מה ענייגו לק"פ עד שיקרא מצוה שעל גופו ועוד אם מצה וחמץ בכלל חוקיו ומשפטיו היו נוהגי' ג"כ בפ"ש שנא' כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה ואינו כן שהרי פ"ש מצה וחמץ עמו בבית. גם אינו נוהג אלא יום אחד א"ו נוכחת הרמ"בן עיקר ומצה וחמץ נקראים חוץ לגופו לכך אינו נוהג בפ"ש ע"ש: ה"ג לשבעה למצה שהמצה נאכלת ז' ימים וגם ביעור חמץ נוהג כל שבעה ע"ל פיסק' ס"ט מ"ש בזה :

סו וידבר משה: ומה ת"ל וידבר משה כ' הרא"ש וז"ל אבל ממאמר הש"י למשה דכתי' וידבר ה' אל משה וגו' ויעשו בני ישראל את הפסח וכבר נאמר בפ' המועדו' וידבר ה' אל משה וגו' מועדי ה' וגו' לא הוקשה לרז"ל למה חזר ושנאה כאן משום דהי' לאו שחזר ושנאה כאן לא היו עושין ישראל את הפסח במדבר מכיון שתלה הכתוב המצוה הזאת בביאת הארץ דכתי' בפ' בא והיה כי תבואו אל הארץ ושנינו במכילת' תלה הכתוב עבודה זו בביאתם לארץ שלא נתחייבו במדבר אלא פסח זה בשנה השנית ע"פ הדבור ולפיכך חזר ושנאה לצוותם שיעשו פסח א' במדבר אע"פ שלא נתחייבו אבל מאמר משה לישראל שאינו כתוב בו לעשות הפסח בחודש הזה אלא לעשות הפסח סתם שמורה שלא צוה להם

לעשות הפסח אלא דין פסח בלבד הוקש' לרז"ל מה ת"ל יגו' עכ"ל וע"ל פיס' ס"ז: שמרו את הפסח כו' פי' אם ראית שהתבואה עדיין לא נתבשלה או יעבר השנה שיבא הפסח בזמן האביב ואז יבא שבועו' בזמן הקציר וסוכות בזמן האסיף ז"ר: ושנאה להם בשעת מעשה לכך נא' כאן וידב' משה לעשות הפסח: אמר להם הלכות פסח בפסח. פי' דקרא וידבר משה את מועדי ה' אתי להורות שמשה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הכל' פ' בפסח כדאי' סוף מגילה :

סז ויעשו את הפסח: שלא עשו אלא פסח זה בלבד· וקשה מאמר דס"ל לספרי דלא נתחייבו בפס' אלא לאחר ביאת' לארץ כמש"ל בשם הרא"ש פיסק' ס"ו א"כ מה גנות הוא להם הא לא נצטוו· כבר תירצו התום' בקידושין דף ל"ז ע"ב בד"ה הואיל וז"ל דהיינו גנותם שגרמתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים לפיכך לא נצטוו ואלו היו זוכי' ליכנס לארץ מיד היו מצווים מיד עכ"ל והביאו הרא"ש : פסח זה בלבד. נ"ל דנפקא לי' דהאי קרא ויעשו את הפסח מיותר דהא כתיב בתר הכי ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל ופשיטא שעשו את הפסח א"ו דאתי להורו' שלא עשו אלא פסח זה בלבד בשנה השנית ע"פ הדבור כמ"של א"נ יש לפרש דנפקא לי' מדכתי' ויעשו את הפסח וגו' במדבר סיני והוא מיותר דהא כתי' ברא"ש הפ' במדבר סיני א"ו אתי ללמד במדבר סיני עשו הפס' ולא בשאר מסעו' וכ"פ הס"ח וע"ל פי' ס"ד : הזבחים ומנחה כו'· פירש"י וכי לזבחים ומנחות רצוני והלא במדבר לא דברתי את אבותיכ' להקריב לי זבחי' והומר ויעשו את הפסח מגיד שלא עשו במדבר אלא אותו פסח לבדו עכ"ל: ישראל לא היו מקריבי· ס"ל דאפי' פסח א' לא הקריבו ישרא' במדבר רק שבטו של לוי והא דכתיב ויעשו בני ישראל· ר"ס לטעמי' דס"ל דשבט א' איקרי קהל ז"ר בשם הב"א : ישימו קטורה באפיך· ואע"ג דקטורת קרבן צבור הוא ואינה באה את משל צבור י"ל דהם מסרום לצבור והקריבו בעד כל ישראל ז"ר: ואומר כו'· מפני שזה הפסוק דקטורת אמרו משה לסוף מ' שנה לכך הביא הפסוק ויעמוד משה כו' שנא' תיכף אחר מעשה עגל ללמד שמתחילת מ' שנה עמדו מיד באמונתם ולדקתם : ה"ג ולוים לא עבדו ע"ז שנא' כי שמרו אמרתיך· אבל ובריתך ינצורו ל"ג עד בתר הכי וכ"ה בילקוט: כי שמרו אמרתיך· וקי"ל דאנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו וע"ל בת"ש פיס' ס"ב: כי מולים היו כל העם היוצאים· וסיפא דקרא וכל העם הילודים במדבר לא מלו: ה"ג ומי הי' מל שבטו של לוי ואע"ג דאי' ביבמות דף ע"ב כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית מש"ה לא מלו ישראל ואיך מלו שבט לוי י"ל דזיל בתר טעמא מפני מה לא נשבה להם רוח צפונית מפני שהיו נזופים למקום מעון מרגלים ושבט לוי לא היו נזופים ונשבה להם רוח צפונית ולמ"ד מש"ה לא נשבה להם רוח צפוני' דלא ליבדרו ענני כבוד בני לוי סמכו על הגם ומלו בניהם ז"ר: ובריתך ינצורו· וברית היינו מילה שנא' ואתה את בריתי תשמור: כן עשו· נ"ל דלטעמי' אזיל דס"ל שלא נתחייבו ישראל במדב' לעשו' פסח עד ביאתן לארץ כמש"ל פיסקא ס"ו והותו פסח שהקריבו בשנה השנית ע"פ הדבור היה ואשמעי' קרא דאע"פ שידעו שאין חייבין בפסח במדבר אע"פ כן שמעו למשה וקבלו ממנו שהוא ע"פ הדבור לעשות פסח בשנה השנית והיינו דקאמ' כשם שאמר להם משה כן עשו ר"ל שאמר להם משה שפסח זה הוא ע"פ הדבור כנ"ל :

סח ויהי אנשים: יכולין היו ליטהר ז"ל רש"י שהרי בא' בניסן הוקם המשכן ושני לו שרף אלעזר הפרה שיזו על טמאי מת שבכן לעשות פסחיהן בטהרה כו' ובו מתו נדב ואביהו' הלכך מר"ח עד הפסח היו יכולין ליטהר ונושאי ארונו של יוסף נמי כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא כשאוהו משחנו בהר חורב בר"ח סיון כו' ולא כשאן משם עד עשרי' באייר לשנה הבאה כו' עכ"ל : ה"ג אלא מי היו· למת מצוה נטמאו לאו דוקא מת מצוה דאפי' מתיבן נמי מ"מ קרי לי' דמצוה להתעסק בהן רש"י: שחל שביעי שלהן כו' אע"ג דחזו לאורתא לא איפשרו דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ רש"י: אהרן הי' יודע כתמי': ה"ג בילקו' אבא חנן אומר משום ר"א :

והתלמוד

כשרים וחרידי'. דריש מלת אליו משמע דונמתו כ"א יהו"ר פיר' דמדכתיב האנשים דהל"ל ויאמרו אליו אלא. ללמד שהיו צדיקי' דכל אנשי' לשון חשיבות הוא: ר"א אין צריך ללמוד. ממלת אליו או ממלת אנשים אלא ממלת ההמה: אלא בעל מעשה ה"ג כ"א ופי' כלומר אדם גדול' שרת הוא בעצמו לשאול כדי לדקדק בשאלתו אבל ז"ר גרס לבעל מעשה ופי' שאם הוצרך לאח' דבר לשאול ושלח שלוחו לשאול אין משיבין לו אא"כ בא הוא בעצמו לב"ד לפיכך אמר ההמה: א"ל אין קדשי' קרבי' בטומא'. הוצרכו לכל זה כי לולא זה היה קשה למה הוצרך משה לומר על שאלה פשוטה זו עמדו ואשמעה וכו' היה לו להשיב אין קדשי' קרבי' בטומא' והם עצמם איך שאלו זה וכי עדיין לא שמעו פ' שלוח טמאי' והלא שמונ' פרשיו' נאמרו בו ביום שהוקם המשכן וא' מהם פ' שלוח טמאי' כדאי' פ' הניזקין [מכ"ש לפי' התוס' שפי' פ' טמאים היינו פרשת וינזרו שנא' בו או כאדם אשר יטמ' לו פירש"י כאד' במת וסמיך לי' ולא יאכל מן הקדשי' וכל דיני טומאת מקדש וקדשיו כמ"ש התוס' שם] לפיכך הוצרכו לומר שכשאמרו לו למה נגרע השיב להם מיד אין קדשי' קרבי' בטומאה והם חזרו ואמרו יזרק הדם על הטמאי' ויאכל הבשר לטהורי' כלומר שמתחילה לא שאלנו אלא על זה אז נסתפק משה ואמר עמדו ואשמע' כו' עכ"ל והוסיף ז"ר וז"ל ותגובא דקר' נמי משמע שהיו יודעי' שטמא אסור בקדשי' שהרי אמרו אנחנו טמאי' וגו' עכ"ל ומה שיש לדקדק בזה ע"ל פיס' ס"ט: והבשר נאכל לטהורי' למ"ד לעיל שביום ז' שלהן היה כונתם שהם עצמם יאכלוהו לערב לאחר שיטהרו ולמ"ד שיום ראשון שלהם היה כונתם שימנו שאר אנשי' עמה' על הפסח ויאכלוהו שאר אנשי' דפסח אינו נאכל אלא למנויו ז"ר: דמה נזרק על הטומא' כדאי' בפסחי' דף ס"ב דכל הטמאי' משלחין קרבנותיהן לעזרה והבשר נאכל לכהני' טהורי' ז"ר: א"ל אין קדשי' כו'. תימא הא קאמר להו חדא זימנא וי"ל דהשתא ה"ק להו אין קדשי' התלוין באכילת בעלי' ויזרוק דמן על הטמאי' ז"ר פי' לפירושו דבשלמא חטאת אכילתה תלויה בכהני' כדאי' בפסחי' נ"ט ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרי' שפיר יוכל לזרוק הדם על הבעלים הטמאי' והכהנים הטהורי' אוכלים הבשר משא"כ פסח עיקר מצותו לאכילת בעלים כדכתיב ואכלו את הבשר כו' ואיך יזרוק הדם על הטמאי': שיש להם אחריות. פי' שאם נפסל הבהמה ביום יהי' חייב להקריב אחר תמורתו ז"ר: לא יהיו קרבי'. בתמי' כלומר יזרק הדם עלינו והבשר תעובר צורתו ויצא לבית השריפה. מ"ד הנטמאו בעלים אחר זריקה כ"א וז"ר אבל תימא מאחר שלא חידשו בטענתם רק שיזרק עליהם הדם והבשר יצא לבית השריפה מה הי' צורך להם לחדש הק"ו באופן אחר מכמות שאמרוהו תחילה. אם קדשי' שיש להם אחריות דהיינו חטאת שאמרו תחילה. אלא ששינו בלשונם וצ"ע: ה"ג בילקוט ראוי' היתה פרשת טמאי' שתיאמר ע"י משה אלא שזכו אלו שתיאמר על ידיהם וכנ"ל גם כאן וע"ל פיס' קל"ג:

סס"ו נ"ג · שם נ"ב · שם · שם נ"ד

ועמדו לפניהם · ויאמרו האנשים ההמה אליו · מגיד שהיו בני אדם כשרים וחרידים על המצות · ר' אומר אין צריך הרי הוא אומר ויאמרו האנשים ההמה אליו שאין ת"ל ההמה אלא מגיד שאין נשאלים אלא לבעל המעשה · למה נגרע אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו א"כ יזרק הדם על הטומאה והבשר נאכל לטהורים והדין נותן ומה חטאת שהוא קדשי קדשים דמה נזרק על הטומאה ובשרה נאכל לטהורים · פסח שהוא קדשים קלים דין הוא שיזרק הדם על הטמאים והבשר נאכל לטהורים · אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו אם קדשים שיש להם אחריות יהו קרבים קדשים שאין להם אחריות לא יהו קרבים · אמר להם לא שמעתי עמדו ואשמעה כאדם שאומר אשמע דבר מפי רבי · אשרי ילוד אשה שכך הי' מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עמו · אמר ר' חידקא השקמוני היה ליתבר מתלמידי ר' עקיבא ואמר יודע היה משה שאין טמא אוכל את הפסח על מה נחלקו אם יזרק הדם עליהם אם לאו · ראויה היתה פרשת טמאים שתיאמר [ע"י משה אלא שזכו אלו] שתיאמר על ידיהם (לכך) שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב : סליק פיסקא

סט וידבר ה' אל משה דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא

לנפש · זה דבר ששאל · או בדרך רחוקה זה דבר שלא שאל כי יהי' טמא לנפש *אין לי אלא טמא מת שאר טמאים מניין ת"ל או בדרך רחוקה הרי אתה דן בנין אב מבין שניהם לא ראי טמא מת כראי דרך רחוקה ולא ראי דרך רחוקה כראי טמא מת · הצד השוה שבהן שלא עשה את הראשון ועשה את השני כך [כל] שלא עשה את הראשון ועשה את השני · בדרך רחוקה איני יודע איזו דרך רחוקה ושיערו חכמים *כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים (ולפנים) [ולחוץ] וכן לכל מידתה · *ר' עקיבא אומר נאמ' טמא מת ונא' דרך רחוקה מה טמא מת רצה לעשות ואין יכול אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול · * ר' אליעזר אומר נא' ריחוק מקום °במעשר ונא' ריחוק מקום בפסח מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום אכילתו אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אכילתו איזהו מקום אכילתו מפתח ירושלים ולפנים · רבי יהודה אומר נאמר רחוק מקום בפסח ונא' רחוק מקום במעשר מה רחוק האמור במעשר חוץ למקום הכשירו אף רחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום הכשירו · או בדרך רחוקה נקוד על הה"א אפילו

מקר' מפורש

והנה נוכל לומר נפקא מיני' מאי בינייהו אם ילפי' ממשמעות למועדו או מג"ש וזה הוא אם ילפי' ממשמעו' דמועדו אין כאן חילוק בין יחיד לצבור אפי' גבי יחיד דוחה טומאה אבל אם ילפי' מג"ש הסברא נותנת דדוקא גבי צבור ד"ט ולא ביחיד דומי' דתמיד שהוא קרבן צבור והנה הטמאי' עדיין לא ידעו מפסוק איש איש עד שאח"כ נאמר להם ושמעו מפי משה ב' פעמי' במועדו האמורי' בפ' וכבר כדדריש הספרי מועדו קמ' לג"ש מתמיד דד"ש ומועדו בתרא למשמעותי' דאפי' בטומא' ולא יליף ג"ש מתמיד אלא לענין שבת דכתיב בי' בהדי' כנ"ל וכזה נכא אל העניין ומדויק בלשונם אנחנו טמאי' לנפש אדם למה נגרע כונת' אנחנו יחידי' כדאי' בספ"ז שהביא הילקוט וז"ש אנחנו יחידי' טמאים לנפש אדם למה נגרע מן הצבור שהם טמאי' לבלתי הקרי' את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל במועדו דייקא בתוך בני ישראל דייקא כלומר מ"ש אם אירע טומאה בתוך בני ישראל היינו בצבור ד"ט משום דכתיב במועדו יתירא אפי' בטומאה למה נגרע אנחנו היחידים הטמאים מלהקריב בטומאה ממשמעותי' דמועדו עד שבאתה להם התשובה איש איש נדחה לפ"ש ואין צבור נדחי' כנ"ל שוב מצאתי קרוב לענין זה בס' כלי יקר ע"ש והשתא אימא מילתא דע"פז יסתלק תירוץ התוס' בפסחים דף ו' וז"ל הגמ' שם שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום רשב"ג אומר שני שבתו' מ"ט דת"ק שהרי משה עומד בפ"ר ומזהיר על פ"ש תוס' בד"ה ומזהיר כו' אע"ג שעל ידי שאלתן הוזקק לומר להם מ"מ לא הי' צריך להזהיר אלא אל תעשו פסח ותו לא עכ"ל ולפי מ"ש דטענת' הי' מכח במועדו עד שהוזקק לומר להם איש נדחה לפ"ש הדק"ל איך נלמד מזה דדורשין ל' יום קוד' לפסח הא ע"י שאלתן הוזקק לומר להם וא"ל כתירוץ התוס' דהל"ל אל תעשו פסח ותו לא ז"א דהא הוזקק לומר להם איש איש כנ"ל להשיב על טענת' וכזה מבואר המאמר שהתחלנו בו דזה הוקשה להספרי לז"ק כי יהי' טמא לנפש זה דבר ששאל או בדרך רחוקה זה הדבר שלא שאל וא"כ קשה לאיזה צורך אמר להם דין דרך רחוקה מה שלא שאלו כלל א"ו אתי ללמד ששואלין ודורשין בהל"פ קוד' לפסח ל' יו' כנ"ל נכון בס"ד: וכזה ניחא לי מאי דקאמ' התם בגמ' ורשב"ג אמר לך איידי דאיירי במילי דפסח' מסיק להו לכל מילי דפסחא וקשה הא מתחילה כתיב וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח היינו פסח ראשון ואח"כ כתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים כו' והשיב להם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ואח"כ וידבר ה' אל משה איש איש כי יהי' טמא לנפש כו' והוא פ' פסח שני שמתחיל כ' בפ"ע ומאי איירי במילי דפסחא דקאמר הא מתחיל פ' פ"ש ענין בפ"ע ולפי מ"ש א"ש דהא עיק' לימודו של ת"ק דדורשין ל' יום הוא מכח דרך רחוקה שהשיב להם מה שלא שאלו כמ"ש ל וע"ז קאמר רשב"ג שפיר איידי דאיירי במילי דפסחא ר"ל בדין טמא לנפש שהוצרך לומר להם ע"י שאלתם כנ"ל מסיק להו לכל מילי דפסחא ר"ל גם דין דרך רחוקה כנ"ל ודוק: אין לי אלא טמא מת שנדחה לפ"ש: שאר טמאי' מנין שיש להם תקנה בפ"ש: בנין אב. ובגמ' יליף לה מריבוי דאיש איש וצ"ל דהספרי ס"ל דאיש איש דברה תורה כלשון בני אדם לכך יליף לה בבנין אב: לא ראי טמא מת. שאינו ראוי לאכול ודרך רחוק' שאינו יכול ליכנס לעזרה בשעת שחיטה ז"ר: ה"ג בילקוט שלא עשה את הראשון יעשה את השני כך כל שלא עשה את הראשון יעשה את השני: מודיעין. שם עיר: ה"ג בילקו' מן המודיעי' ולחוץ והכי אי' במשנה אליבא דר"ע וא"ל דת"ק דהכא תנא אחרינ' הוא ולא ר"ע שהרי תנא אח"כ ר"ע אומר כו' בלשון פלוגתא ז"א דר"ע דהכא לאו לאפלוגי על ת"ק אתא אלא דינא אחרינא קאמ' כמו שאפרש בסמוך בס"ד ע"פ פירש"י בגמ' לכן נראה שיש כאן ט"ס וצ"ל מן המודיעי' ולחוץ ומפ' לה עולא בגמ' שהוא רחוק מירושלי' ט"ו מילין וכן מדתה לכל רוח דאז אינו יכול ליכנס לעזרה בשעת שחיט' הפסח דזה הוי דרך רחוקה לעולא עכ"ז בגמ' וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהל' ק"פ כעולא ע"ש וכ"כ הז"ר דר"ע דהכא לא לאפלוגי על ת"ק אתא ע"ש: טמא מת יכול לעשות אי לאו דדחיי' רחמנא דהא קמן קאי: ואינו יכול. דהא אסר ליה רחמנא לעשות: אף דרך רחוקה רצה לעשות פי' שרוצה לשלוח הפסח ע"י שליח לשחוט עליו: אין יכול דדחיי' רחמנא והיינו כרב ששת דס"ל אם הי' בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו לא הורצה עכ"ז בגמ': רחוק מקום בפסח או בדרך רחוקה: רחוק מקום במעשר. כי ירחק ממך המקום: חוץ למקום אכילתו. היינו חומת ירושלי' שהרי נאכל בכל העיר: אף ריחוק מקום כו' שאפי' לא הי' חוץ לירושלי' מחוץ לחומה רק פסיעה אחת הוי דרך רחוקה ונדחה לפ"ש ואע"ג דר"א ס"ל כמשנה מאסקופת העזרה ולחוץ הוי דרך רחוקה תרי תנאי הוא אליב' דר"א כדאי' בגמ': חוץ למקום הכשרו. הכשרו דמעשר ירושלי' כולה: הכשרו דפסח בעזר' הוא

אלא

ונריס ו"ד

סט וידבר: זה הדבר ששאל. פי' משה לא שאל אלא על הטומאה ששאלוהו הטמאי' והקב"ה השיב לו גם דרך רחוקה מה שלא שאל כלל והוא תמו' דמאי בעי בזה שלא הוא דבר הנראה לעינים והז"ר כ' וז"ל נ"ל דקשה לי' הל"ל בקיצור איש כי לא יוכל לעשות פסח שהרי מרבי' לקמן כל הטמאים לפ"ש לכן אמר שהקב"ה השיב לו בתחילה על מה ששאל ואח"כ אמר דבר שלא שאל וזה פירוש שואל כענין ומשיב כהלכה עכ"ל: ואני אמרתי לפ' מאמר זה בדרך דרוש דהנה לפי מש"ל פיס' ס"ח בשם הרא"ם והז"ר שהיו הטמאי' יודעים שטמא אסור בקדשי' והכי ס"ל להספרי כדלעיל ע"ש תימא א"כ מה זה שאמרו למה נגרע הלא גרועי' ועומדי' הם מאחר שהם טמאי' ואסורי' בקדשי' ואע"פ שאמרו אח"כ יזרק הדם כו' כדלעיל מ"מ מלת למה נגרע אין לו ביאור כלל לכן נלע"ד לפרש טענת' בטוב טעם דהרי כבר כתבתי לעיל פיס' ס"ה בשם התוס' דפ' א"ד דתרי תנאי ניכהו דתנא דברייתא פ' א"ד ס"ל דלא ילפי' ממשמעו' דמועדו אפי' בשבת אפי' בטומאה אלא תמיד דד"ש ילפי' מעולת שבת בשבתו ופסח דד"ט ילפינן מאיש איש נדחה לפ"ש ואין צבור נדחי' לפ"ש והדר ילפי' מהדדי בג"ש דמועדו פסח מתמי' לענין שבת ותמיד מפסח לענין טומאה. ותנא דברייתא דפ' כ"צ ס"ל דמשמעו' דמועדו ילפי' במועדו אפי' בשבת במועדו אפי' בטומאה אבל הספרי ס"ל דאף דלענין שבת לא ילפי' ממשמעות דמועדו הייטו משום דמועדו קמא אינו מיותר דאשמעי' שעשו הפסח בזמנו בי"ד בניסן כמ"ש שם בשם הז"ר לכן לא ילפי' ממשמעות דמועדו משא"כ מועדו בתרא דהוא מיותר שפיר ילפי' ממשמעו' דמועדו אפי' בטומאה כמו שהוכחתי שם ע"פ סברא נכונה

ביאור מאמר הספרי בדרך נה ע"פ דרוש

אפי' בדרך קרובה והוא טמא לא היה עושה עמהם את הפסח· כיוצא בו ° ישפוט ה' ביני וביניך שלא אמרה לו אלא על הגר בלבד· ויש אומרים על המטילים מריבה בינו לבינה · *כיוצא בו ° ויאמרו אליו איה שרה אשתך שהיו יודעים היכן היא· *כיוצא בו ° ולא ידע בשכבה ובקומה· נקוד על בשכבה [בקומה] לומר בשכבה לא ידע ובקומה ידע · כיוצא בו ° וישקהו שלא נשקו בכל לבו · ר' שמעון בן יוחי אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו· כיוצא בו ° וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם נקוד עליו שלא הלכו אלא לרעות את עצמם · כיוצא בהם ° ונשים עד נופח אשר עד מידבא נקוד עליו שאף מלהלן היה כן· כיוצא בו ° כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן *נקוד עליו שלא הי' אהרן מן המנין· כיוצא בו ° עשרון עשרון *נקוד על עשרון שלא היה אלא (על) עשרון א' בלבד· כיוצא בו ° הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם· *נקוד אמר להם עשיתם הגלוים אף אני אודיע לכם את הנסתרו' · אף כאן אתה אומר בדרך רחוקה נקוד עליו שאפי' הי' בדרך קרובה והיה טמא לא היה עושה עמהם את הפסח· ד"א בדרך רחוקה שינהוג הדבר לדורות · בחודש השני בארבעה עשר יום הוסיף בו הכתוב שני מצות חוץ ממצוה האמורה לגופו · ואיזה זה ועצם לא תשברו בו [ככל חוקת הפסח] *במצות שבגופו הכתוב מדבר · אתה אומר במצות שבגופו הכתוב מדבר· או אינו מדבר אלא במצות שעל גופו [שלא על גופו] כשהוא אומר ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו הרי מצות שעל גופו אמור הא מה ת"ל ככל חוקותיו [ככל חקת הפסח יעשו אותו] במצות שבגופו הכתוב מדבר או אף לשבעה ולמצה ולביעור חמץ ת"ל·

מקר' מפורש

שלא הוכשר להקרבה אלא בעזרה וס"ל דרך רחוקה הוי מאסקופת העזרה ולחוץ: אפילו בדרך קרובה והוא טמא אתי' כמ"ד דרך רחוקה היינו חוץ לחומת ירושלי' והטמא אע"ג דיכול ליכנס לירושלי' אין עושה פסחו אבל למ"ד חוץ לחומת העזרה טמא מת אינו יכול להיות בדרך קרובה· וא"ת פשיטא הא כתי' טמא נפש בהדי' וי"ל דלשאר טמאי' דלא כתיבי בקרא איצטריך. ועי"ל בדרך קרובה ר"ל היינו שחל שביעי שלו בע"פ ויכול בראשית ט"ז לאכול פסחו לער' אפ"ה אינו עוש' עמהם כ"א ולישנא בתרא עיקר לאפיקי מדעולא דאמר בפסחי'. שם אין דרך רחוקה שם י"ח לטמא ושוחטין וזורקין עליו קא"ל וקשה א"כ לר"ע דיליף דרך רחוקה מטמא מת שאם שחטו וזרקו על דרך רחוקה לא שם י"ט הורצה כמש"ל ומפ' בגמ' טעמא משום דס"ל לר"ע אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכן על ט"מ שחל ז' שלו בע"פ שהוא שם ל"ג דומה לט"ש שראוי' שניה' לאכול לערב ומתילא מהיקיש' דד"ר לט"מ מוכח דאין שם ל"ו שוחטי' וזורקין על ט"ש ול"ל הנקודה בשלמ' למ"ד דס"ל דרך רחוקה מאסקופ' במדבר כ"א העזרה ולחוץ יליף לה מן הנקודה כדאמ' ר' יוסי במשנה לפיכך נקוד על ה' לומר שם ג' לא מפני שרחוק' ודאי אלא מאסקופ' העזר' ולחוץ אבל לר"ע דס"ל דדרך רחוק' הוא ט"ו מיל כמ"של וגם ס"ל הא דאין שם כ"ט שוחטין וזורקין על ט"ש מהיקיש' כדלעיל דברים כ"ט קשה ל"ל הנקודה ויש ליישב דס"ל לר"ע כפי' קמא של ה"בא שאפי' הי' בדרך קרובה ר"ל בתוך ט"ו מיל והוא טמא ר"ל בשאר טומאו' אינו עושה עמהם ולית לי' בנין אב דלעיל לשאר טומאו' וגם זה דוחק שהרי כתבתי לעיל דרישא דברייתא ר"ע היא ולאו לאפלוגי. הנא לכן נלע"ד עיקר כפי' ידי משה שכ' וז"ל והוא טמא שהדרך הוא טמא כגון בית הפרס לא הי' עושה עמהם אלא נדחה לפ"ש: ביני וביניך· נקוד על יוד שני' שביניך: אלא על הגר בלבד· פי' שלא אמרה לו שישפוט ה' את אברהם אלא על הגר אמרה כאלו כתוב ישפוט ה' ביני ובין הגר והא דכתיב ביני וביניך· כ' הז"ר וז"ל דהיינו אותה שנכנסה ביני וביניך: וי"א על המטילים מריבה· פי' גם ה"יא ס"ל דקאי על הגר ומפרשי' ביני וביניך שהטילה מריבה ביני וביניך ידי משה·ובז"ר כ' וז"ל ואיני יודע לייש' דהתם עיקר התלונה היתה על הגר כדכתי' אנכי נתתי שפחתי וביני וביניך שהא קאי [כלומר וא"כ הנקוד' ל"ל] אבל הכא רחוק' איצטריך לדרשא דלעיל [לכל מר כדאית לי' מש"ה הוצרכה גם הנקוד' לדרשה זו] ושמא גם התם על אברהם נ"כ היה לה תרעומות שהית' בכורה שמדעתו עשתה או שמא בעבור שלא היה מוח' ב"א ודברים פשוטי' הם דהא אמר' לאברהם חמסי עליך עכ"ל בתום' בית' ור"ל דבאמת היה לה תרעומת גם על אברהם והנקודה אתי להורו' שעיקר תלונתה על הגר היה ושעליה אמרה ישפוט ה': אליו· נקוד על א"יו שבאליו והלמד אינה נקודה וכל נקודה עוקרת התיבה שאינה אלא לדרשא דלא היו צריכי' לשאול דיודעי' היו שהיא באהל אלא למדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסני' שלו [לשאל הושפיזו] ופריך בגמ' והא אמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל ומשני ע"י בעלה שאני [כלומר לא שישאל לה לשלום אלא לבעלה ישאול מה שלום הגברת ר"שי] ותו איכא ליישני התם כדי לחבבה על בעלה או לשגר לה כוס של ברכה: ה"ג בגמ' נקוד על וי"ו שבקימה של בכירה וכ"ה בילקוט: וישקהו גבי יעקב כתיב שנשקו עשיוכל התיבה נקודה: נקוד עליו.על מלת את כדאי' במדבר רבה ספ"ג וברש"י: לרעות א"ע. *כ' הרא"ם וז"ל נ"ל שאין פי' לרעות א"ע לאכול ולשתות דא"כ מה בא ללמדנו אלא שהלכו להתיועץ היאך יתנהגו עם יוסף שההנהגה נקראת רעיי' כמו משה רועה אבן ישראל עכ"ל אבל הז"ר כ' וז"ל לרעות א"ע שהי' להם מרעה טוב בביתם שחברון הי' מקום מקנה ולא הוצרכו ללכת לצורך הצאן וא"ת מה צורך עצמן יהיה בשכם ושמא לשלול שלל ולבוז בז ואע"ג דכתיב ואת כל אשר בעיר בזזו שמא לראות אם נשאר שם דבר ב"א וקשה דהא מעשה שכם קודם למכירת יוסף כמו ט' שנה כדמוכח במגילה לכן נ"ל כפשוטו שהלכו שם לפרנס עצמן לראות ליטא נשים לפי שאמר יוסף עליהם תולים עיניהם בבנות הארץ הלכו למרחוק שם עכ"ל ובמטו מינייהו במחילה מכ"ת של הגאונים הנ"א והז"ר שנעלם מהם דברי הרא"ם הנ"ל גם מדר' רבה בפ' במדבר הנ"ל והביאו הרא"ם ג"כ שם וז"ל שלא הלכו לרעות אלא לאכול ולשתות ולהתפתות ע"כ ובלי ספק שמ"ש ולהתפתות לאו להתפתו' אחר ינרם קאמר הלילה כי הם שלא להזכיר על שבטי יה קדושי עליון להשוד אותם בכך אלא להתפתות זה על זה על יוסף קאמר והא דקא' לאכול ולשתות הוא ע"ד הגמ' בחולין דף ד' ע"ב א"ר ענן אמר שמואל מותר לע"ז מותר לאכול משחיטתו שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב שנא' ויזבח לו אחאב צאן ובקר כו' ויסיתהו לעלות אל רמות גלעד ודלמא מזבח זבח מיכול לא אכל ויסיתהו כתיב ודלמא בדברי' אין הסתה בדברי' והכתי' כי יסיתך אחיך באכילה ושתיי' והכתי' ותסיתני בו לבלעו חנם· למעלה שאני פיר"שי למעלה שאין אכילה לפניו אבל אדם דצריך לאכילה עיק' הסתה דידי' באכילה ושתיי' ע"כ וה"נ קאמר המד"ר לאכול ולשתות ולהתפתות ר"ל שע"י אכיל' ושתיי' יתפתו זה לזה להתייעץ על יוסף כנ"ל ובזה א"ש מ"ש הרא"ם שאין פי' לרעות א"ע לאכול ולשתות כו' דהרי בהדי' מבואר במד"ר לאכול ולשתות והרא"ם בעצמו הביאו בפ' במדבר אלא ע"כ ר"ל שלא הי' עיקר כונת השבטי' לאכול ולשתות אלא עיקר כונתם הי' להתייעץ על יוסף ואין הסתה בדברי' אלא באכילה ושתי' לכך קאמר לאכול ולשתות אבל עיקר כונתם הי' להתפתו' על יוסף וכמ"ש הרא"ם דלת כב"א וז"ר: אשר עד מידבא נקוד עליו פי' על ר"יש שבאשר: שאף מלהלן. פי' מגפה ולהלן האריכו ג"כ ז"ר: נקוד עליו. על מלת אהרן: שלא הי' אהרן מן המנין ולשון ר"שי בחומש שלא הי' במנין הלוים וכ' הרא"ם וז"ל פי' שלא היה אהרן מתעסק במנין הלוים אלא משה לבדו דקרא אשר פקד משה ואהרן במונין קא מיירי ולא בנמנין ונקוד אהרן ללמד שאע"פ שכתוב אשר פקד משה ואהרן דמשמע שגיהם התעסקו במנין הלוים לא היה רק משה לבדו אלא שדרך הכתו' הוא שמפני שהיו שניה' יחד עסוקי' במנין שאר השבטי' כדכתי' תפקדו אותם לצבאות' אתה ואהרן לכתיב גם במנין הלוים כך וכ"נ מנו"ש למעלה ליפקיד אותם משה ע"פ ה' אלמא משה לבדו הי' המונה כו' אבל בפ"ק דמס' בכורות במתני' דהכהני' והלוים פטורין מק"ו הקשו על אהרן שלא הי' בלותו מנין לא לפקע דתניה ליתה נקוד על אהרן שבאותם הפקודי' מפני שלא הי' בלותו מנין [פיר"שי ואהרן שלא היה בלותו מנין לא הוא ולא בהמותיו שהפקיעו את בכורי ישראל לא לפקע פטרי חמורי' דידי'] ומשמע דהאי שלא הי' במנין הלוים דקאמר פירושו שלא הי' נכלל בתוך מנינן של לוים כו' וא"כ לא ידעתי היאך דרשו מהנקודות שעל אהרן שלא נמנה עמהם והא קרא דאשר פקד משה ואהרן במונין קמיירי וקאי במונין וקא ממעט נמנין כו' עכ"ל ובז"ר כ' וז"ל והפשר דתרווייהו איתנהו מדכתי' אשר פקד משה ואהרן משמע שאהרן מנה אחרי' והוא לא היה מן הנמנין ומדנקיד עליו וכל נקודה עוקר' התיבה לכמדני שלא היה ג"כ מן המונים עכ"ל ולפי דבריו לק"מ קושיי' הרא"ם דעל הנמנין לא צריך מיעוטא שלא הי' עמהם דהא אשר פקד כתי' מבמע שהי' מן המונים ולא מן הנמני' והנקודה עוקר' התיב' ממשמעה שאף מן המוני' לא היה: נקוד על עשרון. פי' הז"ר על וי"ו של עשרון שבי"ט ראשון של חג עכ"ל והדין עמו אע"פ שבמד"ר פ' במדבר אי' וז"ל נקוד על עשרון א' ראשון של פסח ע"ש כ"כ בי"מ ובגמ' דילן ליתא כן וז"ל הגמ' במנחות א"ר יוסי למה נקו' וי"ו שבאמצע עשרון של עשרון ראשון של חג שלא ימדוד לא בשל ג' לפר ולא בשל שנים לאיל ע"כ וכ"ה במס' סופרים פרק ו' וז"ל עשרון עשרון שבחג בי"ט הראשון וי"ו שבעשרון השני נקוד עכ"ל אלא שמ"ש שבעשרון השני זהו נהדי' נגד הגמ' דילן דהא להדי' אי' בגמ' שבעשרון הראשון וכ"מ בספרי' מוגהים ובתיקוני סופרים מדויקים: ה"ג שלא היה אלא עשרון א' בלבד ולא הי' מודד בשל שלשה עשרוני' לפר כו' אלא על עשרון היה מודד: לנו ולבנינו עד עולם נקוד ובסנהדרין אי' למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד וכ"ה ברבה: עשיתם הגלוים פי' אם עשיתם משפט באותן שעשו עבירות בגלוי וכ"ל דס"ל כמ"ד שהי' לו לינקד על לה' אלהינו שכל נקודה עוקרת התיבה לומר הנסתרות והנגלות לנו אלא שכתוב לה' אלהינו כלומר שהקב"ה מודיע אותן לנו ז"ר וא"ת לפירושו שגם הנסתרות לנו ליענש עליהם א"כ הי' לו לנקוד באמת על לה' אלהינו לעקור את התיבה ממשמעה שהנסתרות לה' אלהינו משמע שעליו לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברי' ואין עלינו עונש כדבר ולפירושו הקולר תלוי בצוארנו גם על הנסתרות א"כ הי' לו לנקוד על לה' אלהינו וי"ל כמ"ש רש"י דלאו הורה ארעא לנקוד את השם ונקוד על לנו ולבנינו לומר שאין כאן מקומו ממש אלא למעלה מן הנגלות כמי ניתן לדרוש כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו נענשי' אלא שכתב לה' אלהינו לומ' שהקב"ה מודיע לנו לענוש אותם בעושים בסתר והם העלים יעלימו את עיניה' מהם אזי הנן נתפסי' בעונם וא"ת א"כ י"ל דס"ל כר' יהודא שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן וקבלו עליהם התורה באלה ובשבועה על הר גריזי' ועל הר עיבל ונעשו כל ישראל עריבי' זה לזה לכך נקוד על לנו ולבנינו ע' בגמ': שינהג הדבר לדורות: דס"דא דוקא במדבר נוהג כך ז"ר: שני מצות. קשה דפסח שני מצות ופיים בועצם לא ישברו בו. לחוד וי"ל דחדא מינייהו נקט וה"ה דלא ישאירו ממנו עד בוקר דכתיב בהאי קרא וז"ל הז"ר ב' מצות לא ישאירו בו' ועצם לא ישברו ולא צריך דהא כתי' ככל חוקת הפסח יעשו אותו אלא ללמד דדוקא במצות שבגופו הוא שוה לפסח ראשון כגון ועצם לא תשברו אבל מצות שעל גופו ממקום אחר אין שיין כדבסמוך עכ"ל: ה"ג בילקוט ככל חוקת הפסח במצות שבגופו הכתוב מדבר וכ"ה בגמ' שאעתיק בסמוך: שעל גופו ממקום אחר כמ"ש רש"י בחומש כגון ז' ימים למצה ולביעור חמץ כדמפרש ואזיל ז"ר: הרי מצות שעל גופו אמור דבפ"ר כתי' ככל חוקיתיו וככל משפטיו · חוקותיו היינו מצות שבגופו ומשפטיו היינו מצות שעל גופו ממקום אחר כמ"ש רש"י והכא נמ' כחקת הפסח ולא נא' כמשפטיו ש"מ במצות שבגופו מדבר ז"ר הנה הרב פי' כן לפי גירס' הספרי שבידינו לעיל פיסק' ס"ה דז' למצה ולביעור חמץ נקרא שעל גופו וכ"ה בי' רש"י בחומש אבלינו אבל כבר כתבתי שם בשם הרא"ם שלא כן הוא נוסח' הרמב"ן אלא שביעור המץ ומצה כל ז' נקראי' שלא על גופו והכריח הרא"ם שזו היא נוסחא אמיתית ע"ש ואע"פ שמ"ש רא"י שנייי' יש לפקפק עלי' דז"ל שם ועוד אם מצה וביעור חמץ הוא בכלל חוקיו ומשפטיו היו נוהגי' ג"כ בפ"ש שנא' כן כחוקת הפסח וכמשפטו כן יעשה כו' עכ"ל ותימא גדולה

בראשית ט"ז
שם י"ח
שם י"ט
שם ל"ג
שם ל"ו
במדבר כ"א
שם ג'
שם כ"ט
דברים כ"ט
הגה על הב"א והז"ר

סבו' התה'
ב"מ פ"ג
נזיר כ"ג
הוריות י'
בכורות ד'
מנחות פ"ג
סנהדרין מ'
פסחים נ"ג

התלמוד גדולה על הגאון שכמותו שהי' בקי בכל חדרי התורה וכ' דבר שלא הי' כלל דגבי פ"ש לא כתיב כלל אלא ככל חוקת הפסח יעשו אותו ולא כתיב כי' כמשפטו ומש"ה ילפי' מיני' דאינו נוהג בו ונוית שעל גופו כמש"ל בשם הז"ר ואע"ג דכתיב בתר הכי גבי גר כחוקת הפסח וכמשפטו כן יעשה באמת הפסח ראשון קאי שהרי אם נתגייר בין ב' פסחים פטור מפ"ש כדלקמן פיס' ע"א דתני' מה אזרח בי"ד אף גר בי"ד וכ"פ רש"י בחומש וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחוק' וכמשפ' יעשה עכ"ל הרי להדי' דבפ"ר קאי ובמלת כמשפט נכללו בו לגי' הרמב"ן מצות שעל גופו ושחוץ לגופו אבל בפ"ש מדלא כתיב הלא ככל חוקת הפסח במצו' שבגופו מדבר כמש"ל מתיל' אזלא לי' ראיית הרא"ם השניי' ודוק אמנם כן ראי' ראשונה של הרא"ם מוכרחת שנוסח' הרמ"בן אמיתי' כמש"ל פיס' ס"ה (פסחים צ"ה) והכי אי' להדי' בגמ' וז"ל ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו [פיר"שי בפ"ש כתי'] במצות שבגופו הכתוב מדבר [אותו משמע גופו ולא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצו' שבגופו כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי [א"כ שה תמי' זכר בן שנה כדלעיל פיס' ס"ה] אבל לא למצות שאינן בגופו כגון השבתת שאר] מצות שעל גופו מניין [כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו] ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו יכול אפי' מצוה שלא על גופו [כגון השבתת שאר] ת"ל ועצם לא תשברו בו מה שביר' עצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו ע"כ הרי להדיא דהשבתת שאר מקרי שלא על גופו וא"כ יהיו דברי רש"י בחומש סותרין לפירושו בגמ' ועוד דהכי אי' להדיא בגמ' לקמן דהשבתת שאר הוי מצוה שחוץ לגופו וע"כ צריך לומר דנוסח' הרמב"ן עיקר וכמו שהגהתי לעי' פיס' ס"ה ואכיל' מצה כל ז' ג"כ מיקרי שחוץ לגופו כמ"ש שם בשם הרא"ם וכיון שכן מוכרח הכי להגיה גם כאן הברייתא זו אליב' דנוסח' הרמב"ן וכצ"ל או אינו מדבר אלא במצות שלא על גופו כשהוא אומר כו' וה"פ ככל חוקת הפסח יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר [היינו שה תמים כו'] אתה אומר כו' אלא במצות שלא על גופו [כלומר דמצות שעל גופו דהיינו אכילת מצה ומרור א"צ לרבות מן הכלל (שם נ') דכל חוקת הפסח דהא בהדי' כתיב על (מנחות כ"ח) מצות ומרורים יאכלוהו אלא למצות שלא על גופו אתי כגון ביעור חמץ ומצה כל ז' כדמסיק ולפ"ז הוא מכוון כמו הברייתא שבגמ' הנ"ל] כשהוא אומר ככל חוקותיו וככל משפטיו יעשו אותו הרי מצוה שעל גופו אמר [כלומר מדכתי' בפ"ר חקותיו ומשפט' וכאן לא כתיב משפטיו ע"כ במצות שבגופו מדבר כמ"של בשם הז"ר : הא מה ת"ל ככל חוקותיו לפי מ"ש והגהתי לעיל נראה שצ"ל גם כאן הא מה ת"ל ככל חוקת הפסח יעשו כמו שהגהתי בפנים : ה"ג או אף לשבעה למצה פי' שיאכלו מצה כל ז' ימים וכ"פ הז"ר ע"ש וא"ת הא ילפי' מככל חוקת הפסח דבמצות שבגופו הכתוב מדבר דאותו מצות שבגופו משמע כמ"של בשם רש"י ואלו מצות שלא על גופו הם כבר הקשו בגמ' קושי' זו ותירץ ה"ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו [ואיתרבי מצות שאינו גופו] אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא איצטריך הוי לי' פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואפי' כל מילי נמי [אפי' השבתת שאור שאינו על גופו] קמ"ל ועצם לא תשברו בו [דלא תדרש כלל מוסיף על הפרט לרבוי אפי' השבתת שאר ומצה כל ז' וכדמסיק] : עצם היו בכלל ככל חוקת הפסח : מה עצם כו'. וא"ת א"כ פרטא דלא ישאירו ממנו עד בוקר ל"ל הא הוא ג"כ הוי מצוה שבגופו וי"ל הא דרשי' לי' בגמ' למעט כל ירקה שהוא לאו הניתק לעשה דתשביתו כמו לאו דנותר שניתק לעשה דבאש תשרפו ע"ש : איסי בן עקבי' בגמ' גרס איסי בן יהודה : אינו אלא בגופו דס"ל דיעשו אותו דוקא משמע במצות שבגופו וא"ת א"כ פרטא דעצם לא תשברו מאי עבי' לי' תירצו בגמ' מיבעי' לי' לאחד עצם שיש בו מוח וא' עצם שאין בו מוח והקשו רש"י ותוס' לאיסי לא ישאירו מאי עביד לי' דהא לדידי' א"כ למעוטי כל ירקה דמאותו מפיק לי'

הג"ה

* ולפי' ג' דברי ס"ל בגמ' דגר שנתגייר בין ב' פסחים חייב בפ"ש והרמב"ם בפ"ה מהל' ק"פ פסק כוותי' וכ' הכ"מ הטעם דהלכה כר' דגירו היינו מסו' דר' ס"ל דשני לאו תשלומין דראשון הוא אלא רגל בפ"ע הוא כדאי' בגמ' אבל הספרי ס"ל כר' נתן שם בגמ' דשני תשלומין דראשון הו' כמ"ש לקמן בפיסק' ע' בשם הז"ר מש"ה לא הביא בפיסק' ע"א גבי גר שנתגייר כו' דעת רבי כלל אלא דעת רשב"א דס"ל כר"נ דגר שנתגייר בין ב' פסחים פטור מפ"ש כמ"ש שם והר"אם נשען' הספרי מיירי וע"ב קרא דככל חוקת הפסח וכמשפטו אפסח ראשון קאי ודוק:

ת"ל ועצם לא תשברו בו עצם היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה עצם מצות שבגופו הכתוב מדבר אף כשהוא אומר ככל חוקותיו [ככל חוקת הפסח] במצות שבגופו הכתוב מדבר * איסי בן עקביא [בן יהודה] אומר חוקה האמורה בפסח אינה אלא בגופו : סליק פיסקא

ע והאיש אשר הוא טהור · שומע אני אחד יחיד ואחד צבור עושה פסח שני ת"ל ויהי אנשים היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני · ר' נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר והאיש היחיד עושה פסח שני ואין צבור עושים פסח שני · וחדל לעשות הפסח אין וחדל אלא כל שיכול לעשות ולא עשה * שיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולפנים וכן לכל מידתה · ונכרתה אין ונכרתה אלא הפסקה · הנפש ההיא מזידה ד"ר עקיבא · מעמיה ועמה שלום · כי קרבן ה' לא הקריב במועדו *על פסח ראשון ענוש כרת אתה אומר על פסח ראשון [או לא ענש אלא על פסח שני אמרת איזה מועד זה ראשון · ד"א כי קרבן ה' לא הקריב במועדו *בא הכתוב ולימד על פסח שני] שדוחה את השבת [או] ידחה את הטומאה (או לא אמר הכתוב אלא על פסח שני) אמרת כל עצמו אינו בא אלא מפני הטומאה · חטאו ישא האיש ההוא אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל ונכרתה הנפש ההיא להביא את האשה [ר"ש בן יוחי אומר חטאו ישא האיש ההוא להוציא את האשה] : סליק פיסקא

עא וכי יגור אתך גר שומע אני כיון שנתגייר יעשה פסח מיד ת"ל כאזרח מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר · ר' שמעון בן אלעזר אומר הרי שנתגייר בין שני פסחים שומע אני יעשה פסח שני ת"ל כאזרח מה אזרח שלא עשה את הראשון יעשה את השני · כך כל שלא עשה את הראשון יעשה את השני · כחוקת הפסח · אין לי אלא הפסח שוה הגר לאזרח · בכל מצות שבתורה מניין ת"ל חוקה אחת יהיה לכם בא הכתוב והשוה את הגר לאזרח בכל מצות שבתורה : סליק פיסקא

עב וידבר ה' אל משה לאמר · עשה לך שתי חצוצרות כסף · למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר ° על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו · שומע אני הואיל ונוסעים על פי הדבור וחונים על פי הדבור יכול לא יהיו צריכים חצוצרות ת"ל עשה לך מגיד הכתוב שאע"פ שנוסעים על פי ה' וחונים על פי ה' צריכים חצוצרות · *עשה לך משלך ° ויקחו אליך משל צבור ד"ר יאשי' ר' יונתן אומר אחד זה ואחד זה משל צבור הכתוב מדבר ומה ת"ל עשה לך ° קח לך בשלך אני רוצה מבהם · אבא חנן אומר משום ר"א למה נאמרה פ' זו לפי שהוא אומר ° בעת ההיא

מקר' מפורש

מצות שלא על גופו עכ"ל ונראה בקושי' כצ"ל לפ' ברייתא זו ע"פ שיטת הגמ' וגי' הרמ"בן דלא כז"ר שפי' ע"פ נוסחא שלפנינו שהיא דלא כשיטת הגמ' : **ע והאיש:** אחד יחיד ואחד צבור פי' הז"ר כיון דכתי' יעשו אותו בלשון רבים וכתי' והאיש לשון יחיד : ת"ל ויהי אנשים נ"ל דס"ל כר"ע דלעיל פיס' ס"ח ומישאל ואלצפן יחידים הוו לכך נדחו לפ"ש אבל צבור אין נדחין אלא עושין בטומאה והא דכתי' יעשו אותו לשון רבים קאי אאנשי' דלעיל ז"ר : והאיש היחיד עושה פ"ש . דאל"כ לכתוב כתם יעשו אותו ויהיו גם היחיד בכלל כדכתיב ושמרו בני ישראל את השבת אע"ג דכתיב בלשון רבים אפ"ה היחיד חייב וכן ועשו להם ציצית וכדומה א"כ האיש ל"ל אלא ו' למעוטי צבור הז"ר : מן המודיעי' ולפנים . שאז הי' יכול ליכנס לעזרה בשעת שחיטה כדלעיל פיס' ס"ט לכך חיי' כרת אבל מן המודיעי' ולחוץ הוי דרך רחוקה ופטור מכר' ונדחה לפ"ש : הפסקה . פי' שנכרתה ממקום הראויה להיות נהני' מזיו השכינה וע' בז"ר שהאריך בזה : מעמיה . אם מיעוט הוא כאלו כ' מן עמיה ללמד שעמה בשלום וכ' הז"ר משום דגבי מולך כתיב ושמתי פני באיש ההוא ובמשפחתו קמ"ל כאן דהוא נענש ולא אחר כ"ה : על פסח ראשון ענוש כרת . אתי' כר' נתן בגמ' דס"ל חייב כרת על הראשון ופטור על השני ותפ' טעמא ר"נ סבר וחדל לעשות הפסח ונכרתה כי קרבן ה' לא הקריב במועדו דהאי כי לשון דהא הוא וה"ק רחמנא דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון . [פיר"שי וקאי אלעיל מילי' למיהב טעמא למילתא ונכרתה בראשון משום דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון] ע"כ : אתה אומר כו' . כל מעיין ישפוט בצדק שיש כאן חסרון הניכר לעין כל שהרי לא קרב זה אל זה כלל התקנת התיבות ואין להם חיבור כלל ונוסחא שבילקוט היא נכונה ואמיתית כי כן העתיקו התוס' ביומא בדף נ"א בד"ה דוחה את השבת ברייתא זו מן הספרי ע"ש שהאריכו בזה וכצ"ל אתה אומר על פסח ראשון או לא ענש אלא על פ"ש אמרת איזה מועד כו' ד"א כי קרבן ה' כו' בא ולימד כו' כמו שהגהתי בפנים נ"א : איזהו מועד זה ראשון שהו' בזמנו אבל שני תשלומין דראשון הוא ז"ר והדין עמו שהרי ברייתא זו כר' נתן אתי' כדפי' לעיל ותפ' בגמ' דס"ל דשני תשלומין דראשון הוא : כל עצמו כו' ובגמ' קאמר מפני הטומאה דאיתי' יחזור ויעש' בטומאה בתמי' ומסיים ר"שי אלא מוטב ידחה לגמרי : להביא את האשה . ואיש למעוטי קטן ז"ר ומסיים בילקוט ר' שמעון בן יוחי אומר חטאו ישא האיש ההוא להוציא את האשה : (במדבר ט')

עא וכי יגור : יעשה פסח מיד . דה"א גזירת הכתוב הוא כמו שפסח שני תשלומין דראשון כמו כן חייבין אותו בשעת פסח הי' דעתו לשתי' או שאמר כפי' שדעתו היה כבר לשתים (שם י"ט) ורשב"א סבר דלא צריך קרא להכי דמה מועיל דעתו לשתי' כיון שלא בא עדיין לכלל ישראל ב"א הביאו הז"ר : אף גר בי"ד . והא דכתי' ועשה פסח כך נשמעו (שמות י') וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשו' פסח עם חביריו כחוקה וכמשפט יעשה רש"י וע"ל (דברים י') פיסקא ס"ט מ"ש שם : כל שלא עשה את הראשון יעשה את השני פי' שהיה חייב בראשון ושגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני לאפוקי גר שנתגייר בין ב' פסחי' שלא הי' חייב בראשון שעדיין לא בא לכלל ישראל שהוא פטור מן השני דס"ל לרשב"א כר"נ שהבאתי לעיל דשני תשלומין דראשון וכל שלא הי' חייב בראשון א"כ תשלומין ועיין מ"ש בזה בפיסק' ס"ט :

עב וידבר: למה נאמר' פרשה זו . פי' כיון דמשה היה מלך פשיטא שיעשה לו הצורך לסימן להקהיל את העם כדרך המלכי' ז"ר : ויקחו אליך . גבי פרה אדומה : קח לך . דגבי שמן המשחה ודגבי קטורת בפ' כי תשא : בשלך אני רוצה מבהם . אם היו יכולין להתכפר הייתי רוצה יותר משלהם ועיין ביומא בר"שי : אבא חנן כו' ס"ל כר' יונתן דלעיל דאחד זה ואחד זה משל צבור וע"ז קאמ' כיון שהי' משל צבור למה נאמ' עשה לך פן נטעה לומר שהיו משל משה מאחר שהי' מלך והיה צריך להם למקרא העדה ולמסע את המחנו' לכן מביא ראי' מפסל לך שהי' משל צבור שהרי הלוחו' היו לצורך הצבור ואפ"ה נאמ' בהן לך אף לך האמור כאן משל צבור וב"א כ' וז"ל מדכתי' פסל לך והלוחו' היו של סנפרינון ומנין היו למשה א"ו משל צבור ותימא מנין הי' לצבור לקנות כ"כ גדולי' אלא מעשה שמים היו לכן נ"ל דה"ג פסל לך לא הי' אלא לצבור כלומר מדקאמ' הפסולת יהיו שלך מכלל דגוף הלוחות היו לצבור כמו כן הכא שכר הקיחה

ההיא אמר ה' אלי פסל לך לא היו אלא משל צבור • הא מה ת"ל קח לך עשה לך בשל צבור הכתוב מדבר• חצוצרות מיעוט חצוצרות שתים • או אם רצה להוסיף מוסיף תלמוד לומר שתי חצוצרות שלא להוסיף עליהם ולא לגרוע מהם • שתי חצוצרות שיהו שוות במראה ובקומה ובנוי • מקשה אין מקשה אלא מעשה אומן ומין קשה ומעשה קורנס • והיו לך למקרא העדה שתהא מזמן העדה ומסיע את המחנות: סליק פיסקא

עג ותקעו בהם ונועדו אליך כל העדה • ואם באחת יתקעו אבל לא שמענו להיכן הרי אני דן נאמ' תקיעה בעדה ונאמרה תקיעה בנשיאים מה תקיעה האמורה בעדה בפתח אוהל מועד אף תקיעה האמורה בנשיאים בפתח אהל מועד • יכול כל הקודם במקרא קודם במעשה ת"ל ° וידבר משה אל ראשי המטות הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהו נשיאים קודמים • ר' יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נא' ° ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה ואחרי כן נגשו (בני אהרן) [כל בני ישרא'] הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהו נשיאים קודמים אלא מה ת"ל וידבר משה אל ראשי המטות *בא הכתוב ללמדך שאין התרת נדרים אלא מפי מומחים• ותקעתם תרועה *תרועה בפני עצמה ותקיעה בפני עצמה• אתה אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה • או תקיעה ותרועה כאחת [אחת היא] כשהוא אומר ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו הרי תקיעה אמורה הא מה ת"ל ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה • או אין לי לא תקיעה לפני תרועה ותקיעה לאחר תרועה מניין• ת"ל תרועה יתקעו למסעיהם • נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה מה תרועה האמורה להלן תקיעה לאחר תרועה אף תרועה האמורה כאן תרועה לאחר תקיעה • ומה כאן תקיעה לפני תרועה אף כאן [להלן] תקיעה לאחר תרועה הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע• *ר' יוחנן בן ברוקה [ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה] אומר ותקעתם תרועה [שנית] שאין ת"ל [שנית] אלא זה בנה אב לתקיעה שתהא שנייה לתרועה• הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע • אין לי אלא במדבר בראש השנה מניין נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה מה תרועה האמורה להלן תוקע ומריע ותוקע אף תרועה האמורה כאן תוקע ומריע ותוקע • שלש תרועות נאמרו בר"ה ° שבתון זכרון תרועה ° והעברת שופר תרועה ° יום תרועה יהיה לכם שתי תקיעות לכל אחד ואחד נמצינו למדים לראש

ושכר המעשי' שלך אבל איכהו גופייהו הוו של צבור עכ"ל ז"ר ולא ידעתי מה שכר עשיי' שייך בחצוצרו' וא"ל משום שהיו תוקעין על הקרבן מ"מ מה שייך לומר בשביל זה שכר עשיי' ועוד קשה לשנש כל הספרי' שכתו' בהם לא היו אלא משל צבור לכן נראה כפי' הנ"א הנ"ל ומה שהקשה תנין הי' לצבור לקנות כו' אלמה לא הי' להם הרי היה להם ביזת מצרי' וביזת הים כשלא על משה רבינו שפיר שייך לומ' תנין היו לו לפי שלא נתעסק בביז' כדאי' בגמ' דסוטה דף י"ג חכם לב יקח מצות זה משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק בארונו של יוסף ואע"ג שכתבתי לקמן פיסק' ק"א בשם הז"ר שאע"פ שלא נתעסק בביזה מ"מ היה עשיר מחה שכשאילו לו המצרי' קודם לכן עם כל זה לא נתעשר כ"כ שתהא ידו משגת לקנות כ"כ גדולי' מאחר שלא נתעסק בביז' אבל על כל ישראל אין זה קושי' כנ"ל: שתי חצוצרת שיהיו שוות וקשה הא אפיקתי' שלא להוסיף וע' בז"ר מה שתי' בדוחק ול"נ כפשוטו דממלת שתי שהוא מיותר דמיעוט חצוצרו' שתים דריש תיני' שלא להוסיף ותדסמך אלא שתי לאלת חצוצרו' דהוי לי' למכתב עשה לך חצוצרו' כסף שתים א"ו אתי ללמד שיהיו שניה' שוין: במדבר י' ומין קשה של מתכת קשה מן העשת ולא מן הגרוטי אבל מ"מ דוקא שכל כסף יהיו ולא של מתכת אחר כדאי' לעיל פיסקא ס"א ע"ש:

עג ותקעו כגן גרסי' כי כ"ה בקרא: ואם באחת יתקעו וסיפא דקרא ונועדו אליך שמות ל"ג כנשיאי': אבל לא שמענו להיכן• פי' להיכן יתוועדו: בפתח אהל מועד • דגבי העדה כתיב בהדי' אל פתח אהל מועד: קודם במקרא• דהיינו העדה דכתיב בקרא ונועדו אליך כל העדה תחילה והדר כתיב ונועדו אליך כנשיאי': קודם במעשה. פי' ז"ר שהעדה קודמין ללמוד לנשיאי': ת"ל כו'• וא"ת למה באמת כתב כאן העדה תחילה וי"ל לפי שמקרא העדה הי' בשתים ומקרא הנשיאי' באחת ז"ר: שהנשיאי' קודמין כדפי' רשי בריש פ' מטות דילפי' ג"ש זה הדבר זה הדבר משחוטי חוץ מה להלן לאהרן ולבניו ולכל ישראל אף כאן לאהרן ולבניו ולכל ישראל וכ' הרא"ם פ"ז וז"ל וא"כ פי' אל ראשי המטות לבני ישראל אל ראשי המטות ולבני ישראל וא"כ ע"כ לומר שבא להודיענו שלמד לנשיאי' תחיל' ואח"כ לכל ישראל דאל"כ ראשי המטות ל"ל לכתוב קרא וידבר משה אל בני ישראל וראשי המטות בכלל א"ו אתי ללמד לחלוק כבוד לנשיאי' ללמדם תחילה ואח"כ לכל ישראל עכ"ל ועיין ת"ש בסמוך: א"נ ללמוד מראשי המטו' שהנשיאי' קודמי' שהרי מקרא מפורש הוא ויקרא אליה' משה כו': ה"ג בקרא ואחרי כן נגשו כל בני ישרא': שאין התרת נדרי' אלא מפי מומחי' דומיא דראשי המטות * ורש"י בפ' מטות הרכיב שני הדיעות האלו וכ' וז"ל ראשי המטות חלק כבוד לנשיאי' ללמדם תחילה ואח"כ לכל בני ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן ת"ל וישובו אליו אהרן וכל הנשיאי' בעד' וידבר משה אליה' ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ומה ראה לאומרה כאן למד שהפרת נדרי' ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטו' עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל אך מפני שכבר הוא אמור בקרא דוישובו אליו אהרן כו' דהתם בליתה כל המצות איירי ופרש' נדרי' נמי בכלל הוצרכו רז"ל לפרש חלוק הכבוד הזה להתרת נדרי' ביחיד מומחה או בשלשה הדיוטו' באם אינו ענין לחילוק כבוד דלימוד תנהו ענין לחילוק כבוד דהתרת נדרי' דראשי המטות שהם המומחי' מתירין ביחיד והדיוטו' אינם מתירין אלא בשלשה דהשתא אתי שפיר דליכא לאקשויי על שפירש"י תחילה חלק כבוד לנשיאי' ללמדם תחילה ואח"כ לכל ישראל ובאחרונה חזר ופירש להתרת נדרי' ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בג' הדיוטו' כו' כשניה' יחד חלקו כבוד לכן אלא שלא הי' יכול לפרש מתחילה חילוק הכבוד הזה להתרת נדרי' משום דבפשוטו של מקרא בחלוק כבוד דלמוד קא איירי ולפיכך הוכרח לפרש תחילה בחלוק כבוד דלמוד ואחר כך בהם אינו ענין כו' בחלוק כבוד דהתרת נדרי' אבל לא ידעתי היכן מצא זה לדרוש אותה באם אינו ענין והלא אין כל אדם רשאי לעשות זה הון מחכמי המשנה שכל דבריה' דברי קבלה אבל לא לשום א' זולתם אפי' לגאוני' הראשוני' כ"ש לבאים אחריהם עכ"ל וטפי ה"ל להקשו' דפירש"י הוא דלא כמאן דלת"ק ס"ל דראשי המטו' לחלוק כבוד דלמוד לחוד אתא ולא להתרת נדרי' ור' יונתן מדקאמ' אין צריך ס"ל דלחלוק כבוד דלמוד א"צ שהרי כבר נא' ויקרא אליה' וגו' אלא להתר' נדרי' לחוד אתא וא"כ פירש"י הוא דלא כחד מינייהו שהרי פי' דלתרווייהו אתא והביא הפסוק דוישובו אליו ללמד באם אינו ענין כו' כנ"ל לכן נלע"ד דלק"מ מפני שהוקשה לרש"י לת"ק דהכא דס"ל דראשי המטו' לחלוק כבוד דלימוד אתא מנ"ל דהתרת נדרי' ביחיד מומחה והא

משמע פשטא דתלמוד בנדרי' וב"ב ע"ש דכלהו תנאי מודו דהתר' נדרי' ביחי' מומחה וילפי' מראשי המטו' א"ו דר"י לאו לאפלוגי על ת"ק אתא אלא לפרש ואע"ג דתני ר' יונתן אומר כו' שהוא בלשון פלוגתא ולא תני אמר ר' יונתן דהוי משמע דבא לפרש דברי ת"ק כבר כ' התי"ט במשנה ז' פ"ג דבכורי' שמצא הרבה מקומו' השנוי' בלשון פלוגתא ולא בא' אלא לפרש ע"ש וה"נ כן ודקדק ר' יונתן בלישני' לומר א"צ כו' וזהו ממש כפי' רש"י באם אינו ענין לחלוק כבוד דלמוד תנהו ענין לחלוק כבוד דהתר' נדרי' וע"ל פיסקא קנ"ג ותראה שם שדברי כנים ואמיתים כמ"ש שם: תרועה בפ"ע כו'• דלא תימא חדא היא וה"ק היו תוקעין תרועה אלא ה"ק ותקעתם תקיעה ואחרי' תרועה: ה"ג בגמ' או תקיעה ותרועה אחת היא• וה"פ היו תוקעי' תרועה: הרי תקיעה אמורה פירש"י חדכתי' ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו מכלל דבמסעות תתקעו ותריעו ותרועה לא קרי לה תקיעה הוי ע"כ תקיעה בפ"ע ותרועה בפ"ע עכ"ל פי' לפירושו כיון דקרא דתתקעו ולא תריעו לא אתא אלא משום דאיתקש מסע המחנות למקרא העדה כפסוק והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנו' לומר מה מקרא העדה בשתי חצוצרות ובשני כהני' אף מסע המחנות כן כדתני' בספרי [לקמן פי' ע"ד] וה"א הה"נ נקשינהו לענין התקיעו' שיהו שוין מה מסע המחנו' תוקע ומריע ותוקע אף למקר' העדה כן ת"ל ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו לומר שאין תרועה למקרא העדה כו'• משמע שבמסע המחנות תוקע ומריע ותוקע דאי ס"ד שאין במס' המחנו' אלא תרועה ובא המקרא של תתקעו ולא תריעו לומר שלא נלמוד ממסע המחנות לעשות עיד מזה תרועה הל"ל ובהקהל את הקהל לא תריעו תתקעו ל"ל אלא ש"מ דסי' ותקעתם תרועה דמסע המחנות תתקעו ותריעו קאמר ומשום דאורחא דמילתא הוא דכל היכא דבעי' למעוטי חד מתרתי אומ' הא תעביד והא לא תעביד כתב תתקעו ולא תריעו לומר שהתקיעה שאתם עושים במסע המחנות תתקעו אותה ג"כ בהקהל את הקהל אבל התרוע שאתם עושי' במסע המחנות לא תעשו אותה בהקהל את הקהל כ"כ הרא"ם וע"ל פיס' ע"ד שגי' הספרי שבידינו אינו כן ומ"ש שם: נאמרה כאן תרועה כו' בגמ' ליתא לבבא זו וגם בכאן נראה שיש ערבוב דברים במאי דקאמר מה תרוע' האמור' להלן תקיעה לאחר תרועה ומסיי' אף תרועה האמור' כאן תרועה לאחר תקיעה וכן בסיפא פתח ומה כאן תקיעה לפני תרועה ומסיי' אף כאן תקיעה לאחר תרועה ודברים אלו אין להם ביאור כלל לכן נלע"ד לפ' משום דהספרי אזיל לשיטתי' דדרש לקמן או בשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע לצפון ולמערב ת"ל תרועה יתקעו למסעיהם תקיעה א' לשתיהם עכ"ל הרי דהפסוק תרועה יתקעו למסעיה' במערב וצפון איירי כמנה דבמזרח ודרום דכתי' ותקעתם תרוע' נלמד תקיעה לפני תרועה אבל עדיין לא שמענו תקיעה לאחר תרועה וכן במערב וצפון כתיב תרועה יתקעו נלמד תקיע לאחר תרועה אבל עדיין לא שמענו תקיעה לפני תרועה לז"ק נאמרה כאן תרועה ר"ל במזרח ודרום ונא' להלן תרועה במערב וצפון ונלמוד בג"ש מה תרועה האמורה להלן במערב וצפון תקיעה לאחר תרועה דהא כתיב תרועה יתקעו אף תרועה האמורה כאן תרועה ונראה שיש כאן ט"ס וכצ"ל אף תרועה האמורה כאן תקיעה לאחר תרועה ומה כאן תקיעה לפני תרועה אף להלן תקיעה לפני תרועה כצ"ל אלא שיראתי לשלוח יד ולהגיה והנחתי הנוסחא כמו שמצאתי בדפוס ישן והא דלא מייתי בגמ' הך ג"ש דילפי' מהדדי מערב וצפון ומזרח ודרום לענין פשוטה לפני' ולאחרי' י"ל דאפשר דהגמ' ס"ל דלא הי' כלל תקיעות למערב ולצפון רק למזרח ודרום וקרא דתרוע' יתקעו למסעיה' אמזרח ודרום קאי לפשוטה לאחרי' ולא צריכי לג"ש כנ"ל: ר' יוחנן ב"ב בגמ' גרסי' ר' ישמעאל בנו של ריב"ב: ה"ג בגמ' ותקעתם תרועה שנית שאין ת"ל שנית פירש"י שכבר אמר ותקעת' תרועה ונסעו מחנה פלוני' כי הדר אמר ותקעת' תרועה ונסעו מחנה פ' פשיטא דשניי' היא: שניי' לתרועה וה"ק ותקעתם תקיע' שניי' לתרועה ר"שי: בר"ה שתהא תקיעה לפני תרוע' ולאחרי': נאמר' כאן בר"ה תרועה כדמייתי בסמוך ונא' להלן במדבר כדמייתי לעיל: שתים מד"ת תרי קראי. דריש למניינא כדקתני ואזיל: שבתון זכרון תרוע' והעברת שופר תרוע' מד"ת ר"ל מכאן נלמד שתי': יום תרועה יהי' לא תדרשי' למניינא שהרי לתלמודו הוא בא מופנה לג"ש שדרש תרועה תרועה לג"ש רש"י ואע"ג דקרא והעברת לא בר"ה נא' אלא ביה"כ של יובל בפ' בהר ס"ל להאי תנא כמו ששנינו שם בגמ' אין לי אלא ביובל בר"ה מניין ת"ל בחדש השביעי שאין ת"ל בחדש השביעי [פירש"י דהא כתב לן בכמה מקומו'

ביאור דברי רש"י ותי' על קושי' הרא"ם
ויקרא כ"ג
שם כ"ה
במדבר כ"ט
נדרים ע"ח
ב"ב ק"כ
ר"ה ל"ד

לראש השנה שלש תרועות ושש תקיעות שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מן התורה יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא *ר' שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה מדברי תורה והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם מדברי סופרים ולתלמודו הוא בא ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים תימנה או כשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע לצפון ולמערב ת"ל תרועה יתקעו למסעיהם תקיעה אחת לשתיהם ויש אומרים שלש לכל רוח ;

סליק פיסקא

עד ובהקהיל את הקהל למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעו בהם ונועדו אליך מה הקהל את העדה בשתים אף הקהל את הקהל בשתים אי מה הקהל את העדה תוקע ומריע ותוקע אף הקהל את הקהל תוקע ומריע ותוקע ת"ל ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו :

סליק פיסקא

עה ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות למה נא' לפי שהוא אומר ואם באחת יתקעו שומעני אף ישראל במשמע ת"ל ובני אהרן הכהנים בין תמימים בין בעלי מומים ד"ר טרפון ר' עקיבא אומר תמימים ולא בעלי מומים נאמר כאן כהנים ונא' להלן ° כהנים מה כהנים האמור להלן תמימים ולא בעלי מומין אף כאן תמימים ולא בעלי מומין *אמר לו ר' טרפון עד מתי אתה מגבב ומביא עלינו עקיבא איני יכול לסבול *אקפח את בני אם לא ראיתי שמעון אחי אמא שהיה חגר ברגלו שהיה עומד ומריע בחצוצרות אמרו לו הין שמא בר"ה ובי"הכ וביובל אמר לו העבודה שלא בידיתה אשריך אברהם אבינו שיצא מחלציך עקיבא טרפון ראה ושכח עקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה הא כל הפורש ממך כפורש מחייו והיו לכם לחוקת עולם למה נאמר לפי שהוא אומר עשה לך שתי חצוצרות כסף שומע אני הואיל ועשה אותם יהיו ירושה לבניו ת"ל לכם לחוקת עולם לחוקה נתנו ולא לדורות מיכן אמרו כל הכלים שעשה משה במדבר כשירים היו לדורות חוץ מן החצוצרות :

סליק פיסקא

עו ובי

ת"ה"כ בחדש השביעי והכא יה"כ כתי'] ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועו' חדש השביעי זה כזה] ע' ב ולע"ג דלא קאי התם אהי היקישא במסקנא היינו משום דתנא דכתם הדר מהיקיש' ויליף בג"ש דשביעי מיה"כ כדאי' בגמ' דה"ק א' לאו ג"ש הוי מייתינא לי' בהיקיש' השתא דאתי' ג"ש היקישא לא צריך אבל האי תנא דספרי דהכא ע"כ לא ס"ל ג"ש דשביעי שביעי מיה"כ דהא יליף ג"ש תרועה תרוע' ממדבר ע"כ יליף מהיקישא דלעיל תרוע' שליסית לר"ה כנ"ל : ואחת מד"ס כדי לעשות מלכיות וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן רש"י : ולתלמודו הוא בא תרוע' א' לג"ש דלעיל יום תרועה יהיה לכם ללמד שתקיעת שופר ביום ולא בלילה גמ' : לצפון ולמערב פי' כשנוסעי' הדגלי' החוני' בצפון ומערב : לשתיה'. פי' לשתי הרוחות לצפון ולמערב הי' די בתקיעה אחת ז"ר ולאו דוקא תקיעה א' דהא ילפי' לעיל שיהי' תקיעה לפני' ותקיעה לאחרי' ובהדי' כתי' בהו תרוע' יתקעו אלא ר"ל תר"ת פעם א' לשתיהן למערב ולצפון ולאפוקי מי"א דס"ל שלש לכל רוח היינו תר"ת לצפון וכן למערב ות"ק ס"ל דדי בפעם א' תר"ת לשתיהן כנ"ל :

ר"ה ל"ד

עד ובהקהיל את הקהל. היינו שהיו תוקעין בזמן שהיו חונים במחנות והיו נקהלים סביב המשכן וקאמר למה נא' דכיון דכתי' שהיו תוקעין למקר' העדה ממחנה נתי היו תוקעין להקהיל את הקהל דדתי להדדי ב"א אבל ברש"י אי' דמקרא העד' והקהל הקהל חדא היא וא"כ א"נ לדחוק ז"ר * ול"נ דהגהס הסיג עליו דהאמת אתו דברש"י אי' וז"ל לפי שהוא אומר והי' לך למקרא העד' ולמסע את המחנו' מה מקרא העדה בב' כהני' ובשתיהן אף מסע המחנות בשתיהן יכול מה מסע המחנו' תוק' ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חלוק בין מקרא העדה למסע המחנות ת"ל ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו לומר שאין תרועה למקרא העדה עכ"ל הרי להדי' שמקרא העדה היינו דהקהל את הקהל אבל לפי גי' הספרי שלפנינו וכ"ה בילקוט דקא' מה הקהל את העד' בשתים אף הקהל את הקהל בשתי' ע"כ ס"ל דמקרא העדה והקהל את הקהל לאו חדא היא וצריך לומר ע"כ דמקר' העדה היינו כשהי' צריך להם לאיזה ענין והקהל את הקהל היינו בשעה שהיו רוצי' לחנות סביב המשכן אחר הנסיעה כדפי' הב"א ומה שהבי' הז"ר ראי' מרש"י ז"א דלרש"י ע"כ גי' אחרת הי' לו בספרו וכן הי' ג"כ גי' הרא"ם כמ"ש פי' ע"ג בשתו או אפשר פרש"י פי' כן ממדרש אחר ולא מן הספרי כנ"ל דלא כז"ר : ותקעו בהן ונועדו כו' ותקעו ל' רבים משמע ב' כהנים ובהן ג"כ ל' רבים משמע ב' חצוצרות : אי מה הקהל את העדה כו' כדכתי' ותקעתם תרועה וילפי' לעיל דבעי' ג"כ תקיע' לאחרי' וכתיב והיו לך למקרא העדה דאיתקש מקרא העדה למסע המחנו' דבמקרא העדה ג"כ בעינן תר"ת וה"א דגם בהקהל את הקהל כדפי' הב"א נמי בעי' תר"ת לכך נא' ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו לומר שאין תרועה להקהל את הקהל אלא תקיעה להוד אבל קשה לפ"ז מה הפרש יש בין מקרא העדה למסע המחנו' רק החילוק הוא בין מקרא העדה להקהל את הקהל וא"כ אין להם סי' בין מקרא העדה למסע המחנות כשלא לביטת רש"י יש סימן לשלשתן כמ"ש ר"שי בעצמו וז"ל ומעתה יש סי' לשלשתן מקרא העדה בשתים ושל נשיאי' באחת וזו אין בהם תרועה ומסע המחנ' בשתים ע"י תר"ת עכ"ל אבל לגי' הספרי וכמו שפי' דלמקרא העדה ג"כ הי' בשתי' ע"י תר"ת רק להקהל את הקהל לא הי' תרועה א"כ מעתה אין סי' בין מקרא העדה למסע המחנות וצ"ל דבאמת לא הי' חילוק בין תקיעות דמקרא העדה לבין תקיעות דמסע המחנות אלא כל זמן שהי' עמוד הענן שורה עליה' והיו תוקעין תר"ת היו יודעין שהוא למקרא העדה שהרי לא היו נוסעי' עד שנסתלק עמוד הענן כדאי' בתנחומא והביאו רש"י בפ' במדבר על פסוק ראשונה יסעו וז"ל כשרואין הענן מסתלק תוקעי' הכהנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה עכ"ל אבל כשהיה הענן שורה והיו תוקעי' היו יודעי' שהוא למקרא העדה ולא היו צריכין לסימן אחר כנ"ל :

יומא ע"ו

עה ובני אהרן הכהנים : למה נאמר כיון דכתי' אח"כ שיתקעו ג"כ על הקרבנו' א"כ פשיט' שיתקעו הכהנים ומשני לפי שנא' ואם באחת יתקעו כו' ב"א וקשה ה"ל למימר לפי שנא' ותקעו בהן דכתיב לעיל מיני' ול"נ דה"ס למה נא' ובני אהרן הל"ל הכהני' יתקעו ומשני לפי שנא' ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאי' ואלעזר בן אהרן הי' בעצמו נשיא הלוים כדכתי' בפ' במדבר א"כ סד"א שיתקעו ישראל דהא לא היו רק ב' כהנים אלעזר ואיתמר ואלעזר הי' נשיא ואהרן כה"ג א"כ יתקע ישראל לכך נא' ובני אהרן כו' שאע"פ שהוא נשיא צריך לתקוע ז"ר * וקשה לי דהא אלעזר הי' נשיא והלא פנחס הי' עמהם וא"ל דאתי' כמ"ד לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי ז"א דהא ברייתא זו בפס ספרי

הגה על בז"ר

מקור מפורש

הוא וסתם ספרי ר"ש היא ובהדי' מוכח בזבחי' דף ק"א דס"ל לר"ש במתחלה מיד נתכהן פנחס דאי' שם דתני' מפני אנינות נשרפה [שעיר שמיני למילואים] דברי ר' נחמי' ר"י ור' שמעון אומרים מפני טומאה נשרפה [שנגע בו טומאה] שאם אתה אומר מפני אנינות נשרפה היו שלשתן נשרפות [דשלשה שעירי' קרבו בו ביום שעיר ר"ח ושעי' נחשון ושעיר שמיני למילואי'] ד"א והלא פנחס הי' עמהם [שלא הי' אונן] ופריך שם שפיר קאמרי לי' ומשני סבר לה כר"א א"ר חנינ' דאמר לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי עכ"ה מכלל דלר"ש דקאמ' והלא פנחס הי' עמה' ס"ל דתיכף מיד נתכהן פנחס מאז שנתכהן אהרן בר"ח ניסן שהוא שמיני למילואים וא"כ היו ג' כהנים זולת אלעזר דהיינו איתמר ופנחס והיו יכולים לתקוע לכן נלע"ד דברי הב"א עיקר ומה שהקשה ז"ר דה"ל למימר לפי שנא' ותקעו בהן דכתיב לעיל מיני' לק"מ כיון דלא כ"מ מידי הביא קרא דסמוך לזה הפסוק ובני אהרן כנ"ל : הכהנים בין תמימים בין בעלי מומין. כמו הכהני' דכתי' בפ' אמור דפי' רש"י אף בעלי מומין במשמע ז"ר : ולא ב"מ. שהרי בע"מ פסול לעבודה : אף כאן כו' וא"ת גם גבי טומאה נילף מעבודה למעט בע"מ וי"ל דהתם כתי' איפכא הכהנים בני אהרן עכ"ל הז"ר פי' דמן הכהני' שנאמר לאחר בני אהרן מכהני' שנא' לאחר בני אהרן לאפוקי טומאה דכתיב כהנים לפני בני אהרן : מגבב. מלקט ומאסף כמו לקושש קש לתבן ות"א לגבבא גילי לתבנא : אקפח את בני. קפוח לשון כריתה ומתוך ושבועה היא אקבר את בני אם אין דבר זה אמת : שמא בר"ה. מפני שבר"ה היו תוקעי' במקדש בשופר ושתי חצוצרות מן הצדדי' כדאי' בר"ה דף כ"ו ובילקוט גרס * בהקהל ופי' הז"ר היינו בחג במוצאי שביעית :

ויקרא א'

הג"ה מבן המחבר

* עיין בתוספתא פ"ז דסוטה מפורש זה ע"ש ע"כ בכת"י יש"ן :

וביו"הכ. ביובל גרסי' שביו"הכ של יובל היו תוקעי' כדכתי' בקר' והעברת שופר תרועה וכמ"ש הרמב"ם פ"י מהל' שמיטה ויובל הל"י וז"ל מ"ע לתקוע בשופר בעשירי בתשרי בשנת היובל עכ"ל אבל על הקרבן באמת אסור בע"מ לתקוע וא"ת הלא ר' טרפון בזמן סוף ב"ש הי' ובימיו נחרב הבית ובזמן ב"ש הי' בטל היובל כדאי' בערוכין דף ל"ב משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה [בימי בית ראשון] בטלו יובלו שנא' וקראת' דרור בארץ לכל יושבי' בזמן שכל יושבי' עליה ולא בזמן שגלו מקצתן וי"ל כדמשני שם בגמ' ר' נחמן בר יצחק מנו יובלות לקדש שמיטין פירש"י ודאי יובל לא הי' נוהג שיהיו עבדי' נפטרין ולא שדות חוזרות אבל שמיטין הי' נוהג לשמט כספי' ולשמט מזרע וקציר והיו צריכין למנות שנת היובל כדי שיבואו השמיטין במקומן דהם לא היו מונין היובלות היו מונין איתה השנה להשבון השמיטין ויוו השמיטין שלא במקומן ע"ש נמצא נוכל לומר דהע"פ שלא הי' יובל נוהג בזמן ב"ש מ"מ היו תוקעי' לידע שנה זו מקודשת לעבודת קרקע ואע"פ שלא הי' שליח עבדי' וחזרת קרקע לבעלי' נוהג מ"מ איסו' עבודת קרקע הי' נוהג כמו בשמיטה כנ"ל : העבודה. שבועה : שלא בדיתה. לא בזבת שאמת כך הי' המעשה : הואיל ועשה אותם. משה : יהיו ירושה לבניו. ולא לצבור : ת"ל והיה לכם משמע לצבור ז"ר : לחוקת עולם לחוקה נתנו ולא לדורות ובילקוט גרס חוקה נתנו לדורות ולא מתנה לדורות וע"פ חילופי הגירסאו' אלו תבין ותשכיל שבתגם השיג הז"ר על הב"א וז"ל שם חוקה נתנה כלומר עשה לך והיו לך משמע לדורות של משה נתנו הנך חצוצרות להקה ולא לדורות אחרים אלא פסילין לשאר דורות כ"א ול"נ דה"ק חקה ניתנה פי' שינהוג הדבר לדורות שיתקעו בחצוצרות ולא מתנה לדורות פי' שלא יתקעו באותן חצוצרו' שעשה משה דאל"כ ל"ל למיכתב חקת עולם לדורותיכם כאן שהרי לא הי' שייך מקרא העדה ומסע המחנות אלא ה"ל למיכתב סוף הפרשה דקאי אמלחמה ואקרבנו' אלא בא למעט שאינם מתנה לדורות עכ"ל הז"ר ות"ש שלא ניתנו מתנה לדורות האחרות אתו שהרי נגנזו כדאיו כדאי' ברבה א"ל עשה לך לך אתה עושה ולא לאחר אתה משתמש בהן ואין אחר משתמש בהן כו' א"ר יצחק הרי שמשה אומר כשהוא בא ליפטר מן העולם בקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם היכן היו החצוצרות לתקוע בהן ולכונסן אלא שעל שהוא בחיים נגנזו עכ"ל אבל פירושו הוא נכון לפי גי' הילקוט דגרס חוקה לדורות ניתנו ולא מתנה לדורות משמע שפיר כפי' שהחצוצרת יהי' חוקה נוהג לדורות אבל לא בשלו שלא ניתנו מתנה לדורות אלא בחצוצרת אחרים אבל לגי' הספרי שבידינו ודאי לא משמע כפי' אלא כפי' הב"א דגרסי' לחוקה ניתנו ולא לדורות מדלא קאמר חוקה ניתנו לדורות דליהוי משמע שהמצות ינהוג לדורות כגי' הילקוט אלא לחוקה ניתנו פי' שנתנו לחוקה לדורו של משה ולא שאר דורות משום שפסולין לשאר דורות וזהו שסיים מיכן אמרו כל הכלי' שעשה משה כשירין לדורות חוץ מן החצוצרות שהחצוצרות פסולין לדורות :

עו ובי

עו ובי תבואו מלחמה בארצכם בין שאתם יוצאים עליהם ובין שהם יוצאים עליכם [על הצר הצורר] במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או בכל המלחמות שבתורה ת"ל ונושעתם מאויבכם אמרת צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים בה ואין אחריה שעבוד אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר °ויצא ה' ונלחם בגוים ההם מהו [אומר] והיה ה' למלך על כל הארץ. ר' עקיבא אומר *אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג. מלחמת שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין ת"ל על הצר הצורר אתכם על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור. והרעותם בחצוצרות וגו' ר' עקיבא אומר וכי חצוצרות מזכירות [והלא דמים מזכירים צא שאם] (אלא שאין) יכולים להריע ולא הריעו מעלה עליהם כאלו לא הוזכרו לפני המקום. ונזכרתם ונושעתם הא כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות:

סליק פיסקא

עז וביום שמחתכם ובמועדיכם אילו שבתות. ר' נתן אומר אלו תמידים. ובמועדיכם אלו שלש רגלים. *ובראשי חדשיכם כמשמעו. ותקעתם

עו ובי תבואו מלחמה: בין שאתם יוצאים כו' משום דובי תבואו משמע שאתם תבואו עליהם למלחמה ובארצכם משמע שהם יבואו לארצכם למלחמה לכן דריש בין שאתם יוצאים ובין שהם יוצאים: ה"ג בילקוט על הצר הצורר במלחמת כו': במלחמת גוג ומגוג. תבואו מלחמה כגו' במלחמת גוג כעל הטורי': גוג ומגוג. גרסי' וכן כתוב ביחזקאל סי' ל"ח אל גוג ארץ המגוג וכל הנבואה על גוג שהוא המלך כו' ויש ספרים דגרסי מגוג בלא וי"ו וזה ודאי טעות כ"כ בתי"ט פ"ב דעדיות: הכתוב מדבר ובא לומר שאף לימות המשיח צריכין להריע בחצוצרת לכך כתי' צר לשון יחיד ז"ר: ת"ל ונושעתם מאויביכם. נ"ל דדייק מדכתי' תחילה על הצר לשון יחיד ואח"כ כתי' מאויביכם לשון רבים אלא ע"כ במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר שאז יושעו תשועת עולמים מכל אויביהם כדאי' באלשיך שם וז"ל הנה חכמי האמת על הפסוק וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל הגוים אשר צבאו על ירושלי' הקשו אשר יצבאו הל"ל לשון עתיד אלא מלמד שאת כל אשר צבאו בחורבנות על ירושלים והצרו את ישראל בגליו' והדור ההוא של הצוררים הם מתו במיתת עצמם יביאם הוא ית' בגלגול כדי שיקבלו עונשם עכ"ל נמצא שאז יהו נושעים מכל אויבי' תשועת עולמים לכך כתי' ונושעתם מאויביכם לשון רבים עם היות שהצורר יהי' רק א' והוא גוג ומגוג כנ"ל: ה"ג בילקוט מהו אומר והי' ה' למלך על כל הארץ. אע"פ שגם עכשיו הוא מלך על כל הארץ כי מלכותו' מלכות עלם וממשלתו בכל דור ודור עם כל זה לא השיב את האומות על בלתי הכירם גדלו ליקרא מלך עליהם ויש להם שרים וילונים המנהיגים אותם אשר יגזור לתת להם אך לעתיד שהכל יכירו גדלו יהי' למלך על כלם ה"פ האלשיך והכתוב מעיד כן כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לעבדו שכם אחד: אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג מלחמת שדפון כו' בילקוט ל"ג מלת גוג ומגוג והדין עמו דהא בכל מלחמו' מצוה להריע בחצוצרו' והוא החרב שמנה שם בתענית וגדולה מזה אי' שם בברייתא' דף כ"ב וז"ל ת"ר חרב שאמרו אין צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפי' חרב של שלום מתענין ומתריעין ע"ש והא דדריש במלחמות גוג ומגוג הכתו' מדבר ר"ל דהכתו' מרמז גם על מלחמת גוג ומגוג אבל העיקר אצלינו אפי' בשאר מלחמות מצוה להריע לכך גרס אין לי אלא מלחמות שדפון וירקון כו' מניין ולפי גי' הספר צ"ל דה"פ אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג שמצוה להריע מלחמת היינו שאר מלחמת או שדפון כו' מנין: על כל צרה כו' מדלא חשיב הכא דבר בכלל הצרות משמע דס"ל לר"ע דאין מתריעין על הדבר וקשה דהא אי' במשנה על הדבר כו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותי' מתענות ולא מתריעו' ר"ע אומר מתריעו' ולא מתענות ע"כ משמע דלא פליג ר"ע על ת"ק אלא אסביבותי' אבל באותה העיר מודה דמתענות ומתריעו' א"כ קשי' דר"ע אדר"ע וי"ל דבריית' דהכא אתי' כאבא חנן בן פיטס דס"ל שם דף כ"ב אליבא דר"ע בברייתא' דאין מתריעין על הדבר כל עיקר ע"ש וכ"כ הלח"מ פ"א מהל' תענית דתרי תנאי אליבא דר"ע ע"ש: והרעותם בחצוצר' וגו' ונזכרתם לפני ה' אלהיכם: וכי חצוצרות מזכירות כו' כל מעיין ישפוט בצדק שיש כאן חסרון הניכר ולא זו אף זו גם יש ט"ס וצריך לגרוס כגי' הילקוט וכי חצוצרת מזכירות והלא דמים מזכירים אלא שאם יכולין להריע כצ"ל: דמים מזכירים פי' דמים ששופכי' האויבי' מישראל מזכירי' לפני הקב"ה דכתיב דורש דמים אותם זכר א"נ ה"ק דם הקרבנו' מכפרי' ואע"ג דלא כתי' זכירה בקרבנות כתיב רצוי והיינו זכירה וגבי קומץ מנחה שהקטרתו נגד זריקת דם כתי' אזכרתה ב"א ואפשר לומר לפי שמתענים ומתריעים וא"כ ה"ק שדמי התענית הייט מיעוט חלבם ודמם בתענית מזכירין לפני המקום ז"ר ומ"ש בספרי שאין יכולין להריע כו' כאלו לא הוזכרו תלת שאין הוא ט"ס כי אם אין יכולין להריע בודאי אונס רחמנא פטרי' אלא צ"ל שאם יכולין להריע ולא הריעו מעלה עליהם כאלו לא הוזכרו: כל זמן שנזכרים תכיון שהכתוב כולל כל מיני צרות כדקא' לעיל לז"ק כל זמן שנזכרין ישראל אין נזכרים אלא לתשועות:

עז וביום: אלו שבתות משמחתכם דרוש דאית להו לישראל שמחה ותענוג תוקעי' על כל הקרבנות ב"א ולא מצינו שבתות שנקראו יום שמחה דהא מהאי טעמא אין אומרי' בהפטורה דשבת לששון ולשמחה וצ"ל דדריש מדכתי' וביום אפי' בשבת כדדריש גבי מילה ז"ר ועמ"ש בסמוך על זה: אלו תמידים. כלומר מכח התמידים נקרא כל יום יום שמחה כדאי' בירושלמי והביאו התוס' רפ"ד דפסחי' דביום הקרבת התמיד היה מן הדין להיות י"ט ויהא בכל יום אסור במלאכה אלא שהתורה הוציאה מן הכלל דכתי' ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבי' ובטלי' מי יאסוף להם דגן פי' מי יעשה מלאכתן עכ"ל התוס':

ביאור מאמר הספרי דרך דרוש: ובראשי חדשכם כמשמעו: **אמר** המחבר המאמר הזה צווח ואומר דרשני דהנה יש לדקדק בו טובא א' לפי' הז"ר שפירש דהא דדריש אלו שבתות מוביום נפקא לי' כדדרשי' גבי מילה וביום אפי' בשבת א"כ מאי האי דקאמר לשון רבים או שבתות הל"ל זה שבת בלשון יחיד כמו גבי מילה ב' דקאמר ובמועדיכם אלו שלש רגלים מנייא ל"ל פשיטא דליכא אלא שלש רגלים הל"ל אלו רגלי' כדקאמר ברישא אלו שבתות ג' הא דקאמר ובראשי חדשכם כמשמעו אין לו ביאור כלל דפשיטא דובראשי חדשכם אין לו משמעות אחר רק ר"ח לכן נלע"ד לפרש בדרך דרוש דאי' בבע"הט וז"ל ובמועדיכם מלא וי"ו כנגד פסח עצרת ר"ה וי"הכ סוכות שמיני עצרת עכ"ל וקשה דבטא"ח סי' תקפ"ב כ' וז"ל אבל והשיאנו הנהיג ר"י בגרמישא שלא לאומרו בר"ה וי"הכ לפי שברכת מועדיך לא שייך אלא בג' רגלי' דכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וסמיך לי' איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך וכ"פ רב שאלתיאל דברכת מועד זה קרבן חגיגה דכתי' כברכת ה' אלהיך וזה אינו כי אם ג"פ בשנה כו' אבל ר"י בר"י הנהיג במגנצא לאומרו בר"ה וי"הכ בשם ר"פ

הגדול כו' עכ"ל ונ"ל הטעם כמ"ש לעיל מיניה בשם רב שר שלום וז"ל אומרי' בג' ישיבות בר"ה וי"הכ בין בתפלה בין בקדוש מועדים לשמח' כו' שהרי כתיב אלה מועדי ה' ברים ענייגא ובסוף ענייגא וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענייגא אפסח ועצרת ר"ה וי"הכ סוכות ש"ע כולהו איתקוש להדדי לקרותם מועדי ה' עכ"ל וה"נ לענין והשיאנו אע"פ שאין בהם חגיגה מ"מ בכלל מועדי ה' יחשבו לומר בהם ברכת מועדיך והשתא קשה בשלמא לדעת ר"א הגדול דס"ל דר"ה וי"הכ בכלל מועדות הם שפיר מצינו ללמוד ממועדיכם מלא וי"ו דר"ה וי"הכ בעי' תקיעת חצוצרות אבל לדעת ר"י דס"ל דר"ה וי"הכ לאו בכלל מועדות הם והכי קי"ל כמו שפסק בש"ע סי' תקפ"ב ס"ח דא"א והשיאנו א"כ ליכא למילף ממועדיכם מלא לא ר"ה ולא יה"כ לענין תקיעות חצוצרת דהא לא בכלל מועדות הם בשלמא יה"כ נוכל לומר מדילפי' מן וביום דשבת בעי תקיעות על הקרבן גם י"הכ בכלל שבת הוא דבהדי' כתיב בקרא שבת שבתון וקי"ל אין בין שבת לי"הכ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת אבל על ר"ה קשי' מנ"ל דבעי' תקיעות חצוצרות על הקרבן ואפשר לומר דזהו שמדייק הכא הספרי וביום שמחתכם אלו שבתות לשון רבים לכלול ג"כ יה"כ שנקרא שבת שבתון תקיעות על הקרבן והדר קא מדייק ובמועדיכם אלו שלש רגלים שנקראו מועד לאפוקי מדעת בע"הט הנ"ל כלומר שלש דוקא ולא ר"ה השנה ויה"כ דליכא למילף ממועדיכם מלא וי"ו דלא הוו בכלל מועדות וא"כ הדק"ל על ר"ה וגלפ"ד לתרץ דזהו שדייק הספרי ובראשי חדשכם כמשמעו

דאי' בסוכה דף נ"ד ע"א כי אתא ר' אחא בר חנינא מדרומא אייתי מתני' בידי' ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות שאין ת"ל יתקעו [פירש"י אלא ובני אהרן בחצוצרות] שכבר נאמר ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמכם ומה ת"ל הכל לפי המוספין תוקעין הוא תני לה והוא אמר לה לימר שתוקעין על כל מוסף ומוסף [יום שיש בו שתי קדושות כגון שבת וי"ט וצריך שני מוספין תוקעין לכל מוסף שאומרים למוסף של שבת שיר של שבת ותוקעין ט' תקיעות ובמוסף של י"ט שיר של י"ט ותוקעין] ושם בגמ' ע"ב מיתיבי [לר"א ב"ח דאמר תוקעין על כל מוסף] ר"ח שחל להיות בשבת שיר של ר"ח דוחה שיר של שבת ואי איתא לימא דשבת ולימא דר"ח א"ר ספרא מאי דוחה דוחה לקדם ופריך ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנה [האי חשיבותא עבדינן לי' להיכרא שיכירו דפשיטא להו לב"ד שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה] ע"כ והרמב"ם פ"ו מה' תמ"ו הל' י' כתב וז"ל ר"ח שחל להיות בשבת שירה של ר"ח דוחה שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ר"ח עכ"ל וכ' מרן הכ"מ וז"ל ואע"ג דהתם אוקי ר' ספרא מאי דוחה דוחה לקדם היינו כדי לתרוצי ברייתא' אליבא דרא"ב"ח ומכיון דאיתותב התם ר' אחא נקטי' ברייתא כפשטא עכ"ל וקשה לפי' אם נקטינן ברייתא' כפשטא דשיר של ר"ח דוחה שיר של שבת לגמרי לאיזה צורך ב' רבינו הטעם כדי לפרסם דהא משמע בגמ' דר"י תירץ כן אליבא דשיטת ר"ס דלא קי"ל כוותי' וצ"ל כמ"ש התוס' בד"ה ואמאי כו' וז"ל בלא ר"ס היה יכול להקשות כן עכ"ל וא"כ ה"ה תירץ של ר"י ג"כ צריך לתרץ אפי' בלא שיטת ר"ס רק אליבא דמסקנא דדוחה לגמרי דקשה ג"כ ואמאי והא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וצריך לתרץ כדי לפרסם כו' ושפיר כ' רבינו כן אליבא דאמת. אך לפ"ז קשה על המקשן למה לא פריך בל"ז על כברייתא אמאי והא תדיר כו' ואיך תלה הקושי' על ר"ס דהא לסברת התוס' בלא ר"ס היה יכול להקשות כן. ונראה לתרץ דאי' שם בדף נ"ה מיתיבי [לרא"ב"ח הנ"ל] דתניא רבה בר שמואל יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמה [כשהיא לבדה] ועל ר"ח בפני עצמו [כשחל בחול] כך יהו תוקעין על כל מוסף ומוסף ת"ל ובראשי חדשכם תיובתא דרא"ב"ח תיובתא ופריך מאי תלמודא אמר אביי אמר קרא ובראשי חדשכם הוקשו כל חדשים כולם זה לזה [לענין תקיעות שתקיעותיהן שוות] ר' אשי אמר כתיב חדשכם [חסר יו"ד] וכתיב ובראשי איזהו חדש שיש לו שני ראשים הוי אומר זה ר"ה ואמר רחמנא חדשכם חד הוא [שני ראשי' ר"ח ור"ה וקריי' רחמנא חדשכם חסר כתיב לענין תקיעות] ועוד תניא [תיובתא לרא"ב"ח הנ"ל] במולו של מועד [דסוכות] בראשון מה היו אומרים [בשיר המוספין סי' הומבהין] הבו לה' בני אלים בשני מה היו אומרים ולרשע אמר אלהים בשלישי מה היו אומרים מי יקום לי עם מרעים ברביעי מה היו אומרים בינו בוערים בעם בחמישי מה היו אומרים הסירותי מסבל שכמו בששי מה היו אומרים ימוטו כל מוסדי ארץ ואם חל שבת בא' מהן ימוטו ידחה [ידחה שיר המועד מלפני שיר של שבת] תיובתא דר' אחא [דאמר תוקעין על כל מוסף אלמא דאמר לכל א' שירו והכא קתני ימוטו ידחה אלמה לא אמרו בשבת של ח"המ אלא שיר של שבת] תיובתא עכ"ה וקשה כיון דכבר איתותב רא"ב"ח מברייתא' דרב"ש לאיזה צורך אותיב לי' מברייתא דימוטו ידחה ועוד קשה איך שייך כאן מאי דפריך מאי תלמודא הא ברייתא דרב"ש לא הוכחה כאן רק אגב גררא להקשות על רא"ב"ח וה"ל להש"ס לפרושי לה במקומה ונראה דהנה צריך לפרש מאי ביניהו דאביי ור' אשי וי"ל דלאביי דס"ל הוקשו כל החדשי' כו' א"כ ה"ה כל י"ט דלעולם א"א רק שיר א' על מוסף של י"ט או של ר"ח ותוקעין למוסף א' אבל לר' אשי דיליף מראשי חדשכם איזה חדש שיש לו שני ראשים אפשר לומר דדוקא בר"ה גזירת הכתוב הוא שאין תוקעין על כל מוסף אבל שאר י"ט ור"ח שחלו בשבת תוקעין על כל מוסף ומוסף [וטעמו של דבר כדאי' בערוכין אמרו מה"ש מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה וי"הכ כו' איפשר מלך יושב על כסא דין כו' ומעתיק הגמ' בסמוך בס"ד בתוך הדרוש. מש"ה אין להרבות בתקיעות על השיר] אמנם כן מאן מוכח י"ל דמברייתא דימוטו ידחה מוכח כאביי דאי ס"ד כר' אשי למה ימוטו ידחה גימרו לתרוייהו של שבת ושל ח"המ א"ו דהוקשו

דהוקשו

ותקעתם בחצוצרות · בשל צבור הכתוב מדבר · אתה אומר בשל צבור הכתוב מדבר · או אחד לצבור וא' ליחיד אמרת במה ענין מדבר בשל צבור · ר' שמעון בן עזאי אומר *בשל צבור הכתוב מדבר או א' צבור וא' יחיד ת"ל על עולותיכם ועל זבחי שלמכם מה עולות קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים אי מה עולות אחד של צבור וא' של יחיד אף שלמים א' של צבור ואחד של יחיד ת"ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה (עולות) [שלמים] משל צבור אף (שלמים) [עולות] משל צבור · והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעתם בחצוצרות שומע אני קרבן שתקעו עליהם יהיו כשירים ושלא תקעו עליהם לא יהיו כשירים ת"ל והיו לכם לזכרון לזכרון נתנו ולא נתנו להכשר קרבן · אני ה' אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר °דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בחדש השביעי אבל מלכות לא שמענו ת"ל °ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו זה שופרות ומלכיות · ר' נתן אומר *אין צריך שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות והיו לכם לזכרון זה זכרונות אני ה' אלהיכם זה מלכיות · א"כ מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואח"כ זכרונות ושופרות · אלא המליכהו עליך תחילה ואח"כ בקש מלפניו רחמים כדי שתיזכר לו ובמה בשופר של חירות · ואין שופר אלא של חירות שנא' °והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול · אבל איני יודע מי תוקעו ת"ל °וה' אלהים בשופר יתקע · ועדיין אין אנו יודעים מהיכן התקיעה יוצאה זה שנאמר °קול שאון מעיר קול מהיכל ה' קול ה' משלם גמול לאויביו :

סליק פיסקא

עח ויאמר

ע"י הלמוד

דהוקשו כל החדשי' וה"ה י"ט כנ"ל וכזה יובן המשך הגמ' דמקשה תחילה מברייתא דרב"ש תיובתא דר' אחא לז"ק מאי תלמודא · כלומר מהיכא משמע מזה הפסיק דאין תוקעין על כל תוסף ומוסף וע"כ צ"ל או כדאביי או כר' אשי וא"כ מאן ליתא כתירוץ של אביי דלהא כתירץ של ר' אשי ותמילה איירי רב"ש דוקא בר"ה ורא"ב"ח מיירי בשאר י"ט ור"ח שחלו בשבת לז"ק ועוד תניא בה"מ כו' יתוטו ידחה וע"כ מוכח כדאביי ושפיר הוי תיובת' דרא"ב"ח וק"ל · וכזה יובן קושי' התוס' בל"ז בלא ר"ם לא היה יכול להקשות על הברייתא ומאי הא תדיר ושאינו תדיר כו' דר"א

זבחים כ"ה

כסברת אביי דהוקשו כל החדשים ותוכרת לומ' שיר של ר"ח דהתור' גותה כן אע"פ ששבת תדיר · אבל על ר"ם שתירץ לברייתא אליבא דרא"ב"ח מאי דוחה דוחה לקדם וקשה מדרב"ש וצ"ל משום דס"ל כתירץ של ר' אשי מתילא גבי ר"ם דוקא הוא דלא תוקעין על כל מוסף כנ"ל אבל בשאר י"ט ור"ח אמרי תרווייהו רק דשל ר"ח הוא קודם לשבת פריך שפיר ואמאי והא תדיר כו' ומוכח' ר"י לתרץ כדי לידע שהוקבע ר"ח בזמנה · והשתא דאתית להכי אליבא דמסקנא דאיתותב רב אחא ונקטי' הברייתא כפשטא דשיר של ר"ח דוחה לשיר של שבת לגמרי א"צ לתירץ של ר"י דהא ילפי' מקרא דרב"ש והדק"ל על רבינו שכ' הטעם כדי לפרסם · ונראה דהוקשה לו לרבינו אליבא דמסקנא כיון

ר"ה ל"ב

דאיתותב רא"ב"ח ונקטי' הברייתא כפשטי' דדוחה לגמרי קשו ברייתות אהדדי דבה"מ קאמר דיתוטו ידחה ממיל' אמרי' שיר של שבת ונדחה של ח"המ ובברייתא דר"ח תני דשיר של ר"ח דוחה לשיר של שבת א"ו צ"ל דבר"ח הוא הטעם כדי לפרסם כנ"ל ברור והברייתו' ל"פ אהדדי ובאמת כן פסק רבינו פ"י מהל' ת"ומ הל"יא גבי שיר של ח"המ סוכות דאם חל שבת בא' מהן ימוטו ידחה לכן הוכרח לכתו' גבי ר"ח הטע' כדי לפרס' ודוק כלל העולה דפסק הלכה הוא דאין תוקעין על כל תוסף דהא איתותב רא"ב"ח ואם חל ר"ח בשבת אומרי' בו שיר של ר"ח ותוקעין ותו לא ואע"ג דאי' בגמ' דר"ה דף ל"א דבר"ה אומרי' שיר של ר"ה הרנינו לאלהים עוזינו וכ"פ הרמב"ם פ"י שם מ"מ אין תוקעין לכל תוסף ומוסף כדפסק להדיא בפ"ז מהל' כלי המקדש הל"ה וז"ל ואם חל ר"ח או י"ט להיות בשבת או שחל ר"ה להיות בשבת שיש שם שלשה מוספין אין תוקעין לכל מוסף ומוסף בפ"ע אלא תוקעין ט' בלבד לכל המוספין עכ"ל וא"כ תאמר שאין מוסיפין תקיעות בשביל ר"ה באמת א"צ קרא לר"ה שתוקעין על הקרבן דלמה יגרע משאר ר"ח · וכזה א"ש דברי הספרי דהפא דדייק וקאמר אלו שבתות ל' רבים כדי לכלול י"הכ כמש"ל ודייק וקאמר ובמועדיכם אלו שלש רגלים כדי לשלול ר"ה שאינו בכלל מועדות וקשה א"כ מנלן דבר"ה תוקעין לז"ק ובר אשי חדשכם כמשמעו כלו' מדכתיב מדשכם חסר הוקשו כל החדשים זה לזה דאין תוקעין רק למוסף א' בלבד וה"נ קרא לר"ה ודוק · וא"ת כיון דלא השיב הספרי הכא רק שלש רגלים א"כ שמיני עצרת מנ"ל שתוקעין וי"ל דבאמת התורה כללה ש"ע עם חג הסוכות דלא כתי' בתורה רק שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כו' ואע"ג דקי"ל שמיני רגל בפ"ע הוא ה"מ לענין פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין ד"ה תשלומין דראשון הוא כדאי' בר"ה דף ד' לכן כתבו הפוסקי' האחרונים בא"ח סי' תרס"ח שאין לומר יום שמיני חג עצרת הזה שאינו חג בפ"ע אלא מחמת חג הסוכות נקרא עצרת של חג כאלו אומר טפל לחג לכן יש לומר את יום שמיני עצרת החג הזה ע"ש וכמו שפירשתי דברי הספרי הכי משמע להדי' בספרי זוטא הביאו הילקוט ע"ש שדברי כנים ואמיתים וכזה א"ש גם דעת הטור שהבאתי שבכלל ר"ה וי"הכ וש"ע בתוך ו' מועדות משום דמדהביא בסי' תקפ"ב הנ"ל דעת ר"א הגדול באחרונה · משמע דהכי ס"ל דר"ה וי"הכ בכלל מועדות הם כמש"ל הטעם וכן ש"ע אזיל ג"כ לד' טעמי' וז"ל בסי' תרס"ח ליל א' ערבית מתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע ואומר ותתן לנו את יום שמיני עצרת הזה עכ"ל כ"ה נוסחת הטור שבידי אבל ע"כ הוא ט"ס שהרי כ' הרב"י עליו וז"ל ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה בפ' לולב וערבה תניא שמיני רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב כו' ברכה בפ"ע ופי' התוס' והרא"ש דברכה בפ"ע היינו שבתפלה וב"הכ אומרים את יום שמיני חג עצרת הזה עכ"ל הרי להדי' דס"ל להטור דשמיני הוי חג בפ"ע לכן חשיב בכע"הט ו' מועדות כנ"ל ודוק היטיב : בשל צבור · אבל קרבן יחיד אין טעון שירה : במה ענין מדבר · היינו בדבר הלמוד מענינו שענין של מעלה שהוא מקרא העדה ומסע המחנות היו צורך הצבור ז"ר : אף שלמים קדשי קדשים · ושלמי יחיד הם קדשי' קלים אלא ע"כ מיירי בשלמי צבור דהיינו כבשי עצרת שהם ק"ק ז"ר : אי מה עולות א' של צבור וא' של יחיד · תימא כיון דכבר הקיש שלמים לעולה דבשלמי ק"ק מיירי וע"כ מיירי בשלמי צבור כמ"ש וכ"כ רש"י בעירובין דכתיב בהו קדש יהיו לה' לכהן וא"כ הדר מקשי' עולה לשלמים דבשל צבור מיירי ועוד קשה מה זה שסיים מה עולות של צבור כו' דהא מתחילה קאמר אי מה עולות א' של צבור וא' של יחיד וא"כ פשיטא לי' דבעולת של צבור מיירי לכן נ"ל עיקר כמו שהגי' הז"ר בסיפא וכצ"ל מה שלמים משל צבור אף עולות משל צבור ופי' וז"ל אי מה עולות א' של צבור וא' של יחיד כלומר מנ"ל לחילוק מה עולה ק"ק וכו' דלמא הכי ילפי' מה עולה מיירי בין של יחיד בין של צבור דעולה סתמא כתי' אף שלמים בין של יחיד בין של צבור ולא נילף דבעי ק"ק דע"כ א"א להקישו לגמרי לעולה דאי מיירי שלמי' בק"ק לא הוי בשל יחיד : ת"ל כו' · פי' דלא משכחת שיהא שלמי' דומין לעולה אם לא בשל צבור דבשל יחיד לא הוי שלמים

מקו' מבואר

ק"ק ועולה אע"ג דהוי ק"ק אף בשל יחיד מ"מ לא הוי דומיא דשלמים עכ"ל ודברים אלו כנים ואמיתים : ולא נתנו להכשר קרבן · שאפי' אם לא תקעו על הקרבן אינו נפסל בכך : בחדש השביעי · וסיפא דקרא יהיה לכם שבתון זכרון תרועה נלמד מזה שאומרים זכרונות ושופרות להכי מסיים אבל מלכיות לא שמענו : זה שופרות ומלכיות · וא"ת הא שופרות נלמד מקרא קמא שכבר זכרון תרועה וי"ל כמו שפי' הז"ר דר"ל כשם שאומרים שופרות כך אומרים מלכיות : אין צריך · ללמוד מהאי קרא דבלאם רק מהאי קרא נפקי כולהו ז"ר : אני ה' אלהיכם · הוא לשון אני אדון לכם היינו מלכיות : ואח"כ בקש מלפניו · דכיון שהוא מלכך ראוי הוא שיושיע לך : שופר של חרות · שהוא לבפרק והיינו חירות מן העבירו' ושופר של יובל חירות עבדים א"כ משום דאילו של יצחק מזומן להקוע בו בשעת הגאולה קורא שופר של איל של חירות כ"א ולישנא בתרא עיקר דהא מייתי קרא והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול : מהיכן תקיעה יוצאה · פי' איני יודע על איזה דבר נכנסים אומות העולם באותו קול שנא' והלך בסערות תימן ומשני בעבור שחרבו העיר ושרפו ההיכל באש משלם לכם גמולם כ"א ולי נראה כפשוטו דלא ידעי' באיזה מקום יתקע הקב"ה ומשני ת"ל קול שאון מעיר כלומר שישמע קול שופר מירושלים ז"ר :

ויקרא כ"ג

במדבר כ"ג

אמר המחבר ואני דרשתי מאמר זה בקהל עדתי ואמלא פי בתוכחת מוסר ודרך חיים בר"ה קודם תק עת שופר לעורר לב הצבור מאחר שהוא יום הדין וכי קדוש היום לאדוננו והוא בדרך נאה ומוסר לכן אעתיקנו פה לזכות את הרבים פן ואולי יהיה זכות הרבים תלוי בי ואזכה עמהם וזה תוארו :

ישעי' כ"ז

במאמר הזה יש לדקדק טובא · א' לפי טעם רז"ל שראוי להקדים מלכיו' למה לא כתי' ג"כ בתורה מלכיו' תחילה ואח"כ זכרונות ושופרות · ב' דקאמר ואין שופר אלא של חירות והרי בכל שנה ושנה אנו תוקעין בר"ה ועדיין לא יצאנו לחירות · ג' דמייתי קרא לראי' והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול דזה מיירי בשופר של הגאולה לעתיד שהוא באמת שופר של חירות אבל לא שופר של ר"ה דאיירי בי' · ד' דקאמר איני יודע מי תוקע פשיטא דמי שבוררים הקהל לתוקע הוא יתקע · ה' דמייתי קרא לראי' וה' אלהים בשופר יתקע שהוא תיירי בשופר שלעתיד ולא בשופר של ר"ה · ו' דקאמר מהיכן התקיעה יוצאה הלא מן השופר יוצא קול התקיעה · ז' דמייתי ראי' מקרא דקול שאון מעיר וגו' מי יימר דתיירי בקול שופר · ונראה לתרץ בדרך דרוש ורמז בס"ד דאי' בס' ווי עמודים פרק כ' וז"ל אי' במס' עירובין דף י' ע"ב א"ר אבהו אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה וי"הכ [ר"ל הלל] א"ל אפשר אני יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפני וישראל אומרי' שירה עכ"ה וקשה וכי ישראל יודעי' ותבינים יותר ממה"ש כאשר מה"ש שואלין מ"ט אין ישראל אומרי' שירה וישראל יודעים הטעם ונ"ל דהנה אי' במשנה בארבעה פרקי' העולם נדון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון בחג נדונין על המים וידוע שדברים אלה שנדונים בד' פרקים אלו הן חיי הנפש כי אם תלילה אין תבואה אין חיים כי על הלחם יחיה האדם כו' ולפ"ז יובן ששאלו מ"הש מפני מה · ולא אמרו בלשון למה לידע הטעם כי גם הם יודעים הטעם שיודעים ישראל אפשר הקב"ה יושב על כסא הדין כו' רק הוקשה להם מפני מה אין אומרים שירה בר"ה וי"הכ יותר משאר י"ט שגם הם ימי הדין לשפוט האדם בדברים שחיותו תלוי בהם ואומרי' בהם שירה כו' · וקשה לימא הטעם כמ"ש התוס' אמתני' דבפסח נדון על התבואה · ומקשי' מההוא חסיד שהקניטתו אשתו ולן בבית הקברו' ושמע הזורע ברביעה ראשונה כו' ש"מ שבר"ה נדון על התבואה כי המעשה של החסיד הי' בר"ה ותירצו בר"ה נדון הכל וגמר דין הוא בפסח על התבואה [וז"ל התוס' א"נ כר' יודא ס"ל הכל נדון בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד בזמנו והאדם נדון בר"ה וגו"ד שלו נחתם בי"הכ] ולפ"ז יש לתרץ הקושי' מפני מה אין אומרים הלל בר"ה והוא בדמיון דמצינו גבי ר' יוחנן דאמר אלו הייתי באותו הדור הייתי קובע [תענית ט"ב] בעשירי שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיף דבט"ב הוא דהוי וא"כ בנ"ד י"ל שאין קשה על ר"ה למה א"א בו הלל כי הוא תחילת יום הדין וחיל ורעדה יאחזון ואיך יעלה על דעת לומר שירה לאפוקי שאר י"ט הם גמר דין · וכיון דדש דש לכן מסיים בשלה ולא בי"הכ כי לקושי' זו אין תירץ למה לא אומרי' הלל בי"הכ כי אז הגמר דין וכיון דדש דש · והשיב להם הקב"ה כי צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים הכל בר"ה לחיים והרשעים נכתבים ונחתמים בר"ה למיתה רק הבינונים תלוים ועומדים עד י"הכ וא"כ גם בי"הכ התחלת דין של הבינונים לכן אמר להם אפשר אני יושב על כסא דין מר"ה עד י"כ וספרי חיים וספרי מתים עדיין פתוחים לצורך בינונים מש"ה א"א לומר שירה כו' ועדיין לא שבנו מטעותינו וכי נעדר מהמלאכים הידיעה מה שבני ישראל יודעים · שהיה להם להבין ולהשכיל שגם בי"הכ הוא התחלת הדין וי"ל כי כונת המלאכים שישראל הם צדיקים גמורים ואין להם שום דין בי"הכ כי נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים בר"ה לאפוקי ישראל מהויקים עצמם בבינונים כמ"ש הפוסקים האחרונים שנהגו עושים עצמינו לבינונים · ובעבור זה אומרים א' לחבירו לשנה טובה תכתב גם לאחרת בר"ה כאלו אנחנו בינונים ותלוים בדין עכ"ל ואני אבא אחריו · ומלאתי את דברו דהנה בגמ' אי' כשם הלשון אוסאר אלך

זכרי' ט'

ישעי' ס"ו

יושב על כסא דין כו' וקשה למה דקדק ר' אבהו דיקא לומר מלך כזה התואר ועוד
לפי דבריו הנ"ל וספרי בינונים פתוחים לפניו והעיקר הסר מן הספר לכן נלפ"ד
דהנה אי' בגמ' דר"ה דף י"ז ע"ב הילפא רמי כתיב ורב חסד וכתי' ואמת בתחילה
ואמת ולבסוף ורב חסד פירש"י ולבסוף כשרואה שאין העולם מתקיים בדין עכ"ל
וכ' בס' פני יהושע וז"ל וצ"ל לפרש דבתחילה היינו בר"ה ולבסוף היינו בי"הכ כו'
והטעם נ"ל שהוא מבואר. משום דר"ה הוא יום הדין הגמור לכל באי עולם ואותו
יום יושב הקב"ה ודן עם כל פמליא שלו שהם השרים העליונים כדכתיב והנה
ראיתי ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו
ומשמאלו דהיינו אלו שמיימינים לזכות ומשמאילים לחובה ומש"ה כתיב כמי היתקע
שופר בעיר והעם לא יחרדו כיון שרוב העולם בינונים ומש"ה חרדין ועגבין כיון
שהקב"ה אינו מתנהג באותו יום במדת חסד כיון שהשרים המשמאילי ומקטריגים
מעכבים על ידו מלעשות עמהם לפנים מש"הד. ומשום כך מתנהג בר"ה במדת
אמת והשתא א"ש הא דקאמר צדיקים ורשעים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים או
למיתה כיון שחותמו של הקב"ה אמת והיינו נחתמין משא"כ בי"הכ שהוא עת רצון.
ויום סליחה ומחילה שנתרצה הקב"ה למשה לקבוע אותו ליום סליחה וכפרה
לדורות ואמרינן נמי דבהאי יומא לית רשות לשטן לאסטוני כו' וא"כ דבהאי יומא
נתקיים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא לכן מתנהג באותו היום במדת ורב חסד להטות
כלפי חסד והיינו לבינונים ומש"ה לא קאמר בי"הכ נכתבין ונחת"מין שהרי חותמו
של הקב"ה אמ"ת דבהאי יומא אינו מתנהג במדה זו כלל. אלא מה שנכתבין ע"י
הקב"ה בעצמו היינו חתימה דילי' עכ"ל ול"נ לפרש הא דקאמר בתחילה ואמת
ע"ד דאי' במד"ר פ' אמור וז"ל ר' יהודה בר נחמן פתח עלה אלהים בתרועה ה'
בקול שופר בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין בדין הוא עולה דכתיב עלה
אלהים בתרועה ובשעה שישראל נוטלין שופר ותוקעין הקב"ה עומד מכסא דין
ויושב על כסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים והופך להם
מ"הד למ"הר ע"כ וז"ש הילפא בתחילה ואמת היינו קודם תקיעת שופר פוסק להם
הדין לפי האמת שהרי בדין הוא עולה ולבסוף אחר תקיעת שופר שבתקיעת שופר
אנו גורמים שהופך להם מ"הד למ"הר אז ורב חסד. אך קשה על המד"ר הלא אי'
במשנה והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' וכי ידיו של משה עושות מלחמה
או שוברות מלחמה אלא בזמן שמסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם
שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים ע"כ הרי דאפי' תפלתו של משה רבינו
לא הועילה אם לא בצירוף תשובתם של ישראל כ"ש תקיעת שופר של הדיוט'
שכמונו שיועיל להפוך מ"הד למ"הר: **ואפשר** לומר שזהו כוונ' הנבי' באמרו אם
יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו. כוונתו ג"כ ע"ז הקושי' דהנה ידוע מחכמי
האמת שהתקיעה הוא קול פשוט מורה על רחמים גמורים ופשוטים והתרועה הוא
יללה מורה על דין הגמור וכוונת התקיעות להפוך מ"הד לרחמים גמורים וזה
במתמי' הנביא ואומר אם יתק"ע שופר בעיר יתקע דייקא כלומר וכי אפשר
שהשופר יהפוך מדת התרועה שמורה על דין הגמור לרחמים שזהו מורה התקיע'.
והעם לא יחרדו אם העם אינן חרדין ונכנעין בתשובה מה יועיל השופר להוד
והכי אי' להדי' בזוהר פ' אמור וז"ל ע"ד בעי לכוונא לבא ורעותא. בהני קלא
ולמיהדר בתיובתא קמי מאריהון כדין כד ישראל מתקנא ומסדרי קלין ברעותא
דלבא. כדקא יאות בשופרא דא אהדר ההוא שופר עלאה [ר"ל מעוררין שופר
העליון שהוא סוד בינה סוד תשובה עילאה כדאי' בשל"ה דף רי"ז] וכד אהדר
מעטרא לי' ליעקב [ר"ל למדת ת"ת שהוא רחמים שמכונה בשם יעקב] ואתתקן
כולא וכרסיא אחרא רמיו [וכסא דין מושלכים והבן נכנס אל אביו של"ה שם]
וכדין הידו משתכ' בכולהו וקב"ה מרח' על עלמ' ובא' אילקהון דישראל דידעין לנגדא
ולאמשכא למאריהון מדינא לרחמי ולתקני כלהו עלמין על ידייהו עכ"ל הרי להדי'
דעיקר תק"ש הוא התעוררות התשובה ובלא תשובה אין תק"ש מועיל כלל וא"כ קשה
על בעל המדרש הוא ר' יהודה בר נחמן דקאמר ובשעה שישראל נוטלין שופר כו'
הופך להם מ"הד למ"הר דמשמע מזה שתקיעת שופר להוד מועיל להפוך מ"הד
למ"הר: **ואחשבה** לדעת ולומר דריב"נ בעל המדרש הזה הוקשה לו קושי'
ר"ב ל"ד זו בפסוק עלה אלהים בתרועה דאי' בגמ' * אתקין ר' אבהו בקסרי תשר"ת תש"ת תר"ת
מספקא לי' אי גנוחי גנח [פירש"י כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן] או ילולי
יליל [כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים] או דלמא גנח ויליל להכי אתקין כולהו
ע"ש הכל. בזוהר פ' פנחס דף ר"ל ע"ב כ' וז"ל וע"ד לא ידעי. הני בבלאה רזא
דיבבא ויללותא ולא ידעו דתרווייהו איצטריכו יללותא דאיהו דינא תקיפא ותלת
תבירין דאיהו דינא רפיא גניחו גנח רפיא ואינון לא ידעו ועבדין תרווייהו מספיק'.
והגן ידעינן ועבדינן תרווייהו וכלהו נפקין. לאורח קשוט ע"כ ונראה לפרש ע"פ
פשוטו מאי דקאמר. דתרווייהו איצטריכו דהי' כס' ע"א וז"ל תקיעה שהיא קול
פשוט המורה על האהדית כו' ואחדות רחשין זו מורה על אחדות נשיאי העדה
זה"ש בכתיב ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים שיהיו בקהלה אחת כי זה
ראש לכל התיקונים כי בזמן שהמה באגודה אחת אז יש בימי כלם כח להשיב רבים
מעון ונהדריכם בדרך תשובה ובהפך זה איש הישר בעיניו יעשה כו' ואחר תקיעה
זו הכי עושים שברים ותרועה המורים על התשובה כי שברים גנוחי גנח ותרועה
ילולי יליל ובשתים אלו יתתקן בעלי תשובה כי ידוע שחולי הנפשות הם העונות
כמ"ש רפאה נפשי כי חטאתי לך והשב צריך לידע תחליו כי זולת זה לא יבקש
מעולם רפואה כדרך החולה שאינו מרגיש בחליו וא"כ הוא צריך להשמיע קולות
כדרך החולה באנחה ושברון לב כמ"ש אנחה שוברת חצי גופו של אדם וזהו סוד
השברים אך ילולי יליל שצריך להוריד דמעות על עונותיו כמ"ש פלגי מים ירדו
עיני כו' וגם על מיתת האחרים אמרו ג' לבכי ק"ו על מיתת עצמו שהיה בחייו נחשב
כמו חלל רשע כי הרשעים בחייהם קרוים מתים כו' ומטעם זה מספקא ליה לר'
אבהו אי גנוחי גנח אי ילולי יליל אם התשובה מועלת אפי' למי שנחשב כמת בהיין
או דוקא לחולה שלא הרשיע כ"כ עד שיחשב כמת ומספיקא עושין תרווייהו לעורר
ב' הכתות עכ"ל. ומילתא דמספקא לי' לר' אבהו אם תשובה מועיל אף לרשעים
גמורים אשר בחייהם נקראים מתים אם לאו. פשיטא לי' להזוהר דודאי מועיל
תשובה אף לרשעי' גמורים כדאי' בזוהר שמות דף ק"ו והבאתיו לעיל בתוך הדרוש
פיסקא ח"ב וז"ל תנינן לית מלה דקיימא קמי' תשובה ולכלא קב"ה הוא מקבל ודאי
ואי תב בתיובתא. הא אזדמן לקבלי' ארח חיים וקע"ג דפגים. מה דפגים כלא
אתתקן וכלא אתהדר על תיקוני' דהא אפי' כמה דאית בי' אומאה [פי' שבועה]
קמי קב"ה מקבל לי' כו' ותו כד קב"ה אומי. אומאה לא אומי אלא אם לא יעביד
תיובתא דהא לית כתגמא דקיימא קמי' תיובתא ועל כלא מכפר קב"ה כד עבדין
תיובתא שלימתא דכתיב חי אני נאם ה' כ"א יהיה כניהו חותם על ימיני משם
אנתקך וכתיב כתבו את האיש הזה ערירי ובתר דתב בתיובתא כתיב ובני יכניה
אסיר בנו שאלתיאל בנו מכאן דתשובה מתבר כמה גזירין ודינין וכמה שלשלאין
דפרולא ולית מה דקיימא קמי תיובתא עכ"ל הרי להדיא דס"ל שאף לרשעים

גמורים מועיל התשובה מש"ה כ' דתרווייהו איצטריכו ר"ל השברים והתרועה
לעורר ב' הכתות דאפי' לרשעים גמורים מקבל בתשובה ואפשר דלכונה זו מרמז
התקיעה שנייה שלאחר התרועה שהוא קול פשוט לומר דאפי' לרשעים גמורים
ימינו פשוטה לקבל שבים ושב ורפא לו:

ר"ה ע"ו **ועפ"ז** ביארתי מאמר בגמ' * א"ר יוחנן ג' ספרים נפתחים בר"ה כו' צדיקים
גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים רשעים גמורים נכתבים
ונחתמים לאלתר למיתה בינונים תלוים ועומדים עד י"הכ זכו נכתבים לחיים לא
זכו נכתבים למיתה עכ"ל משמע. דס"ל דדוקא לבינונים מועיל תשובה עד י"הכ
אבל לרשעים אין אחר חתימה תועלת כלל בתשובה וכ"כ להדי' הרי"ף בע"י וז"ל
קשה בבינונים למה אמר שהם תלוים ועומדים עד י"הכ והרי הקב"ה ורב חסד
מטה כלפי חסד כדברי ב"ה לעתיד ולמה לא יעשה כן גם עתה בר"ה כו' וע"ק
למה הוצרכו ג' ספרים כי די בשנים. והבינונים אם יזכו יהיו נכתבים בספר
הצדיקים ואם לאו יהיו נכתבים בספר הרשעים כו' וג"ל שכיון שיום הדין לעתיד
הוא אחר שנענש בגיהנם ונשא חטאו מה לעשות לו עוד והקב"ה חשב מחשבות
לבלתי ידח ממנו נדח לכך מטה כלפי חסד כדי שיזכה לחיי ע"הב אבל בע"הז
שעדיין לא קבל עונשו אין הקב"ה מוותר כי צדיק וישר הוא ואם לא זכו נכתב
למיתה ומ"מ יש הפרש בין רשע גמור הנכתב למיתה לבינוני שלא זכה עד י"הכ
ונכתב למיתה כי הרשע גמור אע"פ שבעוד שנה זו ישוב בתשובה שוב אין לו תקנה
ובאותו שנה הוא מת לפי שכבר נמחק שמו מס' תולדות אדם כו' ולזה דקדק
ברשעים לומר נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה שאין אחר חיתום גז"ד כלום אבל
בבינונים אמר נכתבים למיתה ולא
אמר * נחתמים וכיון שכן אע"פ
שנכתבו למיתה מ"מ לא נמחקו מס'
ת"א שקלוטים שם מדת ימיהם ואם
באותו שנה הם זוכים וחוזרים בתשובה
או קורעים גז"ד ש"וכן אותם בינונים
שזכו ונכתבו לחיים אם יחטאו עוד
באותו שנה הם נדונים בכל יום משא"כ

הג"ה
אבל הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה כ' וז"ל מי
שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע
נחתם למיתה והבינונים תולין אותו עד י"הכ
אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם
למיתה עכ"ל הרי דס"ל דגם בינונים נחתמים
בי"הכ שלא כדברי הרי"ף וצ"ע:

בצדיקים שנכתבו ונחתמו לחיים כי אע"פ שיחטאו אח"כ אין נדונים עד ר"ה
הבא וכן הרשעים גמורים שנחתמו למיתה כו' אע"פ שיזכו עוד גזר דינם
אינו נקרע ולכך הבינונים שזכו ונכתבו לחיים אינם נכתבים בספר צדיקים
גמורים כי לא ראי זה כראי זה כמ"ש וכן אותם שלא זכו נכתבו למיתה אין נכתבים
בספר הרשעים שאלו אין להם תקנה ולאלו יש תקנה עכ"ל הרי להדיא שפירש
דברי ר' יוחנן של רשעים אין להם תקנה בתשובה אחר החתימה שלהם שהוא
בר"ה וקשה הלא מקרא מלא דבר הכתו' ביחזקאל ההפך אמרו במות המת נאם
ה' והשיבו וחיו וכמוהו מקראות רבים שהוכיחו הנביאים את ישראל שיעשו תשובה
ודוחק לומר דקודם חתימת גז"ד מיירי דהיינו קודם ר"ה אבל לאחר ר"ה באמת
אין מועיל להם תשובה דהא מדקרי לי' הכתו' מת משמע דהיינו לאחר גז"ד
דגברא קטילא הוא וע"ד דממאמר הזוהר שהבאתי שכ' מכאן דתשובה מתבר כמה
גזירין ודינין כו' משמע אפי' לאחר גז"ד מועיל תשובה לרשעי' דהא יכני' לאחר
גז"ד הוי כדמשמע מקרא' שהביא הזוהר. ואפי' אם נאמר דר"י פליג על ס' הזוהר
מ"מ הוא סותר דברי עצמו דאי' בסנהדרין דף ק"ג ע"א א"ר יוחנן משום ר' שמעון
בן יוחאי ויעתר לו [גבי מנשה מלך יהודה כתי'] ויעתר לו מיבעי לי'
מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מה"ד
[מה"ד היתה מעכבת עליו להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת
ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מה"ד רש"י] ע"כ הרי להדי' דס"ל לר"י גופא
שהקב"ה מקבל אפי' לרשעים לאחר גז"ד דהא מנשה לאחר גז"ד הוי שכבר הי'
מסיר ביד מלכי אשור כדאי' בקרא
* וקשי' דר"י אדר"י ותלקי אמרה נפשי
דר"י לא תיקשי דידי' אדידי' וגם לא
פליג על הזוהר ובזה יתיישב ג"כ דברי
הפייטן בתפלת מוסף דר"ה בסילוק
קדושה וז"ל זך וזרע מהיום מידע דינים
לאחד. והשר מעשיו שקולים עד. מעיר
יואחד. הוא כחפץ להצדיק עשרת ימי
תשובה ייחד. דלת פתיחה לשבים חת

הג"ה
* ואפשר לומר דר"י במס' ר"ה דקאמר
דרשעים נכתבי' ונחתמי' לאלתר למיתה ואין
מועיל להם תשובה לפני י"הכ מסתמי' רשפטי'
קאמר ובסנהדרין גבי מנשה מסתמי' רבי'
קאמר היינו רשב"י. ולשיטתי' אזיל דהא
רשב"י חבר ספר הזוהר וכתבתי לעיל בשמו
דס"ל באמת דאף לרשעי' מקבל בתשובה
אפי' לאחר גזר דין שלהם ע"כ הג"ה:

צרי לכל אחד. עכ"ל ויתבאר ע"פ מ"ש האלשיך במשלי סי' ט"ז על פסוק חמת מלך
מלאכי מות. ואיש חכם יכפרנה באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש וז"ל
מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא כשהמלך ב"ו מתמלא חימה על ב"א
שחטא לו הוא מוסרו לבית הסוהר ועד שלו לדונו למיתה והם אינם יכולים למחול על
כבודו של מלך אפי' אם יבקש החוטא מהם אין בכחם למחול אבל אם החוטא הוא
חכם מבקש מהם שיניחו אותו ליכנס בהיכל המלך וכשזוכה לראות פני המלך אז
יוכל לבקש מאתו חיים רק לא בפעם א' תיכף ומיד יבקש מן המלך שימחול לו
ויפטרהו מן המיתה כי אז אדרבה יתמלא עליו חמה. יותר ויותר רק ורצונו כעב
מלקוש כמטר שיורד בנחת כך יבקש מהמלך מעט מעט מתחילה יבקש ממנו שיתן
לו זמן שיוכל למצוא עדות. וראי' לזכותו ועוד מעט יבקש ממנו יותר ויותר עד
שיפטרהו לגמרי מן המיתה ע"כ והנמשל בזה מובן ע"פ מה דאי' בילקוט תילים
סי' י"ז על פסוק מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים אמר הקב"ה לדוד
על הנס עשיתי סנהדרין לך ודון לפניהם א"ל דוד רבש"ע כתבת בתורתיך
ושוחד לא תקח וכן מתירא אני ליקח שוחד אבל אתה שנוטל שוחד שנא' ושוחד מחיק
רשע יקח ומה השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעה"ז תשובה ומע"ט אמר
הקב"ה לישראל בני עד ששערי תשובה פתוחים עשו תשובה שאני נוטל שוחד
בעה"ז אבל משאני יושב בדין לעה"ב איני נוטל שוחד שנא' לא ישא פני כל כופר
עכ"ל העולה מדבריו שהב"ד של מעלה אינם מקבלין בתשובה רק הקב"ה בכבודו
ובעצמו וכדמיון המשל הנ"ל ואי' בזוהר פנחס הנ"ל וז"ל ויהי היום דא ר"ה ויבואו
בני האלהים אילין בי דינא רברבא בני אלהים ודאי בנוי דמלכא קריבין לגבי'
ואינון שבעין תמנן דכתרין תדירא למלכא. ואינון אתכנין דינא על עלמא ע"כ
ובזה יובן שפיר דלק"מ דברי ר"י אהדדי דבאמת ר"י ג"כ ס"ל שהקב"ה מקבל
בתשובה אפי' לרשעים גמורי' אפי' לאח' גז"ד ומאי דקאמר בר"ה רשעי' גמורים
נכתבי' ונחתמי' לאלתר למיתה היינו משום שבר"ה דנים הב"ד של מעלה והם
אינם מקבלי' בתשובה מפני שאסור להם ליטול שוחד. אבל הקב"ה בכבודו מותר
סתירה ברקיע כמו גבי מנשה ומקבל תשובה אפי' מן הרשעי' וזהו שפי' רשי' שם
גבי מנשה שהיתה מה"ד מעכבת כו' ופשט ימינו וקבלו בלי ידיעת מה"ד. ובזה
מדוקדק לשון הפייט הנ"ל זך ורע היינו צדיק ורשע מהיום מודע דינים לאחד פי'
שהב"ד

שבב"ד של מעלה פוסקי' דינם תיכף בר"ה זה נכתב ונחתם לאלתר לחיים וזה א"ו
להיפך. ואחר מעשיו שקולי' היינו בינוני שהוא
שקול ואחד פי' תלוי ועומד עד יה"כ באות בעש"ת
הב"ד. אבל הוא כחפץ להצדיק ר"ל הקב"ה בני
ישראל עשרת ימי תשובה ויחד שייחד להם עשי'
בתשובה לרשעים שכבר נגמר דינם בר"ה מ"מ
פותח דלת ומחתרת ברקיע תת כרי לכל א' לפ[...]
בתשובה דרך המחתרת בלתי ידיעת מה"ד וז[...]
משכתוב יצא עיניך תחזינה מישרי' כונתו [...]
בכבודו ובעצמו משפטו יצא ולא מלפני הב"ד
תחזינה מישרים ויובן ע"פ מ"ש בשל"ה דף רל'
לאדון הכל אין בו מחילה שלמות ואפי' כ[...]
אקדם ה' אכף לאלהי מרום האקדמנו בעו[לות]
חטאת נפשי אמר כ"כ הי' ראוי לתת שכ[...]
בעולכנו יודע כמה יתן ומה יספיק לזה אם א[...]
בכורו בכר פשעיו הו כרי בטנו בחטאת נפ[שי]
הי' ראוי שיספיק כופר אל החוטא בעד [...]
מעבדיו עשה כך וכך הו לא תעשה כך וכך
יאמר אותו העבד למלך אדני המלך עם
בודאי כל תשובה בעולם לא יועיל לו רק
המות על מי שעובר על ציווי ק"ו בן בנו [...]
שהשכל נותן שלא יהי' לו תקנה בתשובה
לחכמה חוטא מה עונשו אמרה חטאים ת[...]
אמרה נפש החוטאת היא תמות שאלו
ויתכפר דכתיב קחו עמכם דברים ושובו
חטאים בדרך ע"כ הנך רואה כי החכמ[ה]
בחוטא שום תיקון כלל כי זאת אומרת
החוטאת תמות ולדברי שניהם יהי' הת[...]
התשובה אין לה מקום לפי שורת הדין
מהש"י על בעל תשובה כי חפץ חס[ד]
שיחזור בתשובה ויחיו וזהו מצד החסד
תשובה ברחמיו וברוב חסדיו להנצותו
והביא רש"י ז"ל בריש פ' בראשית וז"ל
לברואו במה"ד ראה שאינו מתקיים
ע"כ ראוי לתת לב מהו פשט של שיתוף
במה"ד קיום העולם והנלע"ד דפשוטו של שתוף זה הוא ע"ד הנזכר [...]
בתחלה עלה במחשבתו ית' לברוא העולם במה"ד ואם הי' העולם עומד על הדין
או הנפש החוטאת מתה מיד ואפי' הי' החוטא רוצה לעשות כל תשובה שבעולם לא
היו שומעין לו כי מי שחוטא לאדון שבראו והטיבו ודאי בן מות הוא לפי שורת
הדין כנז' ואח"כ ראה שאין העולם מתקיים בזה כי כמעט כל אדם מחויב
לחטוא בשגם הוא בשר ויצר לב האדם רע מנעוריו ואין אדם צדיק בארץ וגו' וא"כ
לפ"ז יחזור העולם לתוהו ובוהו והוא ית' לא לתוהו בראו אלא לשבת וגו' שיתף בה
מדת הרחמי' כו' והיא מדת הסליחה והמחילה שמקבל ברחמי' וברצון את תשובתינו
לכפר על כל עונותינו עכ"ל העולה מדבריו דע"פ הדין אין מועיל תשובה רק
הקב"ה במה"ר הוא עושה לפנים מש"הד שמקבל בתשובה ור"שי בתומם כתב על
פסוק ועשית הישר והטוב זו לפנים משורת הדין וז"פ הפסוק טוב וישר ה' וישר
דייקא פי' לפי שהקב"ה הוא טוב וישר שעושה לפנים מש"הד ע"כ יורה חטאים
בדרך שמורה להם דרך תשובה וזה שבקש דוד המלך מלפניך משפטי יצא ר"ל
מלפני הקב"ה בעצמו יצא משפטי ולא מלפני הב"ד של מעלה וא"ת למה לא מלפני
הב"ד לז"ק עיניך תחזינה מישרים מישרים דייקא ר"ל לפנים מש"הד אבל הב"ד
של מעלה אין עושי' לפנים מש"הד וע"פ הדין אין התשובה מועיל כנ"ל אמנם קשה
מפני מה אין הב"ד של מעלה מקבלים בתשובה משום דכתי' בתורה לא תקח שוחד
והלא כמו כן כתוב בתורה שמצות החוטא לשוב מחטאו דכתיב והתודו את עונם
וכתיב ושבת עד ה' אלהיך והוא א' מתרי"ג מצות שבתורה וכ"ל דהי' בשל"ה דף
רכ"ו ע"א וז"ל אם ניקב וסתמו שלא במינו אע"פ שאינו מעכב את התקיעה לאחר
סתימה שהחזיר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול כו' כל מקום שנא' בענין זה
שבירה או נקיבה הוא רומז על החטא והסתימה רומזת על התשובה ומבואר ג"כ
בהגהה ו'[וז"ל שם שהתשובה צריכה להיות ממין החטא אשר זהו בו יתוקן וכל
האיברים אשר חטא בהם ישתדל לקיים בהם מצות שכנגדן ולא יספיק עזיבת
החטא בלבד רק שיעשה מעשי' היפך העברות שעשה וכן אמרו במדרש כי
בתחבולות תעשה לך מלחמה אם עשית חבילות עברות עשה כנגדן
חבילות של מצות] ועפ"ז אמר כאן אם ניקב ר"ל שהיה נוקב חור בדלתי מהמצות
וסתמה בתשובה שלא במינו ר"ל שהיתה סתימת עבירה בתשובה שלא כתיקון
החטא עד"מ אם חטא באכילות אסורות והוא שב בתפלה וצדקה או אם גזל וחמס
והוא יושב בתענית הותה תשובה פסולה אע"פ שאינו מעכב את התקיעה לאחר
בתיקונה ר"ל שעשה תשובה בעלוי נפש וצערא דגופא ועושה צדקה בכל עת וגם
הוא סור מרע ועוזב החטא וז"ש שהחזיר קולו לכמות שהיה בתחלה כלומר שהוא
עתה כלא חטא כמו שהי' קודם שחטא אפ"ה פסול עד שיעשה תשובה ממין החטא
ר"ל שיעשה מעשים היפך העבירו' שעשה כו' וז"ש אח"כ אם סתמו במינו כשר ר"ל
אם סתימת עבירה שהיא התשובה במינו כלו' ממין החטא וכדבר אשר זהו בו
יפעול בהפכו כשר כי אז יראה שהוא מודה ועוזב וחוזר בתשובה שלימה עכ"ל
וא"כ איפוא מה תקותינו ומה ישועתינו ומה בצע בהתעורר א"ע בשעת תק"ש
לעשות תשובה שלימה להפוך מה"ד לרחמים כמ"ש בשם הזהר כיון שצריך דוקא
תיקוני תשובה כנ"ל ואיך אפשר ברגע קטן כזו בשעת תק"ש לתקן תיקוני תשובה
הנ"ל וכבר האריכו בזה ספרי המוסר וז"ל ספר חה"י רבים מע"ה חושבים
שבעשי"ת שהם צמים ומתענים ואומרים סליחות נמחל כל עונותיה' וכן עד
מהרה בעבור ימי התשובה הכל נשכח וישובו לסורם והמה לא ידעו כי הצומות
ותענית עשי"ת לא נסכו כ"א לפשפש המעשים ולהרהר בתשובה ולקבל עליו
לאסר ולקיים כל תיקוני תשובה כאשר יוכל שאת מאותן הימי' ואילך ואם בקרב
הימים האלה לא יוכל לעשותם יהרהר בתשובה ויקבל עליו לעשותם אח"כ כו'
עכ"ל הרי לפניך כמ"ש שהתעוררת התשובה לבד אינו מועיל רק להרהר בתשובה
ולקבל עליו לעשות כל תיקוני תשובה בפרט על כל עבירה ועבירה וא"כ הדק"ל
על הזהר הנ"ל שכתב שכשישראל מסדרין קלין ברעותא דלבא אהדר ההוא שופר
עלאה כו' וידעין לאתשבא למאריהון מדינא לרחמי הא התעוררת התשובה לבד

הגהות ליל יום כפור

קצה [illegible]

והריני מקבל עלי מעתה איסור מלאכה ואכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה לשיקבה"י [...]

[illegible]

סדר ליל יוה"כ

[illegible]

אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה

ואח"כ אומרים זה וכוה מתקוני זוהר:

קם רבי שמעון סליק ידוי לגבי עילא ושבח למארי עלמא ואמר רבון עלמא עביד בגין שכינתא דאיהי בגלותא ואב איהי באימאה. הא אבא ואמא דאינון הכמה ובינה יכלין לטעבד התרה הרא הוא דכתיב ה' צבאות ייעץ ומי יפר. אם התלמיד אומי. הרב יכיל למעבד התרה. ואם נדר או נשבע בן דאיהו יי דלא ישרוק לה אלא רתא בגלותא עד זמנא ידיעא ונדר או שבועה איהו בייה דאינון חכמה ובינה. דאיהו אתחרט. הא תלת בני נשא יכלין למשרי ליה. ואינון תלת אבהן לעילא לקבליהו ואם לא תתחרט אנא בעינא מינך ומכל אינון דמהימנא דלעילא ותתא דתעביד בגין רעיא מהימנא דלא זז משכינתא בכל אתר. ואיהו שאל שלם בינך ובינה וזמנין סגיאין. ומסר גרמיה למיתה בגינה ובגין בנהא הרא הוא דכתיב ואם אין מרני נא מספרך אשר כתבת ואם הוא נדר מסטרא דאבא ואמא ולא בעי אנא סליק לגבי ההוא דאתמר ביה כי יפלא ממך דבר דאתמר ביה בטופלא ממך אל תדרוש דיפטור נדר ואע"ג דשכינתא איהי בגלותא לגבי בעלה בנדת. דאיהו יפריש בין דם לדם ואתפתח מקורא דילה לרבאה לה במים דאורייתא מים חיים דלא פסקין. ואפריש סינה דם גרות

(389) (ג"ס)

אינו מועיל וע"כ צ"ל משום שהקב"ה חפץ חסד הוא ואינו חפץ בהשחתת העולם
מש"ה מצרף מחשבה טובה למעשה וכיון שאנו מעוררים א"ע ע"י תק"ש ומקבלים
[...] תשובה על כל פרטי עבירות מיחשב לגבי קב"ה
[...]תורה דברים שבלב אינן דברים ולכן
[...]אמר בתורה מ"מ אין דנין את האדם
לפי מעשיו דייקא ולא לפי המחשבה
את הרשעים משא"כ הקב"ה מצרף
לקבלם בתשובה מפני מה"ד המקטרג
[...]ין כמו שכתבתי: וכזה נבא לביאור
[...]לה אלהים בתרועה ר"ל אלהים הוא
[...]ב ה' בקול שופר משמע שבקול שופר
[...]וע"ש שהוא מדה"ר וקשה קושי' הנ"ל
[...]ה"ר לז"ק בשעה שהקב"ה עולה ויושב
[...]ילה הקב"ה עילה במה"ד וכשישראל
כשישראל תוקעין בשופר אתי נוטלין
לא כונתו לומר שישראל נוטלין עלה
רמז השופר כמש"ל בשם של"ה ואז
[...]ד להם מה"ד לרחמים. ועפ"ז נדקו
[...]וף ורב חסד כמו שפירשתי בתהלה
שבהתעוררת תק"ש ישראל נוטלי'
[...]הג במדת החסד והרחמים כנ"ל וכזה
[...] ומתמלא עליה' רחמים והופך להם
[...]כאורה הוא שפת יתר ולדרכנו יובן
[...]פי' פ"י הנ"ל לפירושי והחילוק מבואר
[...]וף כיה"כ מחילא בר"ה דן לפי האמת
אף שמתעוררים לעשות תשובה בשעת
[ת]שובה על כל פרטי עבירו' ואין דנין את
[...]פי ד"נ לכן לא תועיל להם לרשעים
[...]ה"כ לבינונים שאז מתנהג במדת החסד
קודם תק"ש ולבסוף אחר תק"ש ומתמלא
ומקבלי' עליהם תיקוני תשובה מיכאן
[...]ן בהשחתת הרשעים אותר להם מתחרת
[...]מציל ממות נפשם מאחר שע"י התעוררת
[...]"ל ששני הפרושים הנ"ל יהי' תלוי בת"ש בם'
[...]ח וז"ל היאך אפשר לומר שהקב"ה מקבל שבים
[...]ון החייב הפניתי שלא יתמוגג ביד עונו והלא הוא
מלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול כו' ע"ז בא הנביא ואומר אל תחוש
לזה ואל תתיאשו מלשוב אל ה' להיות שהוא מלכנו ואדונינו שהלא הגם שהוא מלכנו
גם הוא אבינו שהוא עשנו ובראנו כמש"ה הוא אביך קנך ואב שמחל על כבודו
כבודו מחול. ועוד יש להשיב והוא להיות שמלכו של עולם אינו דומה למלך ב"ו
והוא במה דאי' [בקידושין דף ל"ב א"ר יוסף אפי' הרב שמחל על כבודו כבודו
מחול שנא' וה' הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם קב"ה כולי עלמא
דילי' היא ומחיל ליקרי' דידי' הכא תורה דילי' היא בתמי'] משום דכ"ע
* דילי' מחיל ליקרי' והא דאמרי' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול היינו במלך
שהמליך הקב"ה וצוה עליו שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך לכן אין יכולת
בידו למחול על כבודו על שכבודו תלוי בו ית' אמנם הוא ית' שהוא ממליך מלכים
ובכבודו תלוי בו ולא בזולתו גלל זה מוחל על כבודו ומקבל תשובתינו עכ"ל ולבי
אומר לי ששני התירוצים אלו הם אמת וצדק ותלוי ג"כ בזה ב' פירושים הנ"ל
בגמרא שזכרתי דהא ידוע שעיקר מצות תק"ש אחר כונת הלב הן הן הדברים
כמש"ל בשם הזהר ובעי לכוונא לבא ורעותא בהני קלין ולאיהדר בתיובתא כו' ואז
אהדר שופר עלאה כו' ומתמלא אם אנו מכוונים ביותר בסוד התקיעות כמ"ש
הפוסקי' טוב שהתוקע יהי' יודע סודות התקיעות ואם לאו עכ"פ המקרא יהי'
יודע ובשתקרא יכוון הסודות ומתעוררים ג"כ ביותר לתשובה עד דאהדר שופר
עלאה עד גדר דבקות נשמתינו שהוא חלק אלוה ממעל בשורשם דבקות עצמיי אז
נסתלק הקב"ה לגמרי מכסא דין על שבבחינת אב יתחשב ואז מתמלא עליהם
רחמים גמורי' ופשוטי' כרחם אב על בנים ואז מקבל בתשובה אפי' לרשעים וז"ש
המדרש בסיום דבריו ומתמלא עליהם רחמים ר"ל שברחמים גדולי' מתמלא לפנים
משה"ד לקבל אף הרשעים כנ"ל וכן נראה שזהו רמז הפסוק אשרי העם יודעי
תרועה ה' באור פניך יהלכון שפי' המפרשי' מלת יודעי הוא לשון שבירה כמו
ויודע בהם אנשי סוכות. והנה מלת תרועה הוא רמז לדינא קשי' כמש"ל בשם
הזהר ומלת העם מורה על הרשעים כמו שפירש"י על פסוק ויהי העם כמתאוננים
אין העם אלא רשעים וז"ש הפסוק אשרי העם ר"ל אשרי אפי' לרשעים וטוב להם
כשיש יודעי תרועה שמשברים תוקף מה"ד שעליו רומז התרועה ואימתי משברים
תוקף מה"ד לז"ק ה' באור פניך יהלכון ר"ל שיודעים לכוון סודות התקיעות
ולעורר תשובה עילאה עד המדרגה העליונה והתעוררת עצומה לתשובה עילאה
אז אפי' לרשעי' אשרי וטוב להם כמו שפרשתי לעיל: אבל אם ח"ו שאין ביכולתנו
לכוון סודות התקיעות ולעורר תשובה עלאה עד המדרגה גדולה הנ"ל לגרום
דבקות עצמיי * להיות הוא ית' בבחינת
אב יחשב עכ"פ הופך להם מה"ד
לרחמי' כמו שסיים ריב"ל מדרש הנ"ל
בבחי' זאת שאף שהוא מלך ושורת הדין
שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול
מ"מ הוא מוחל על כבודו כאשר דכ"ע
דילי' ומחיל ליקרי' ותועיל עכ"פ
לבינונים כמ"ש לעיל בשם הפ"י: וזה
שאנו אומרים בנוסח תפלת ר"ה מלך
על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון
ר"ל לפי שהוא מלך על כל הארץ וכ"ע
דלי' ומחיל ליקרי' לפיכך מקדש
ישראל ויום הזכרון. וכן בנוסח תפלת
יה"כ אומרי' מלך מוחל וסול' לעונותינו
ולעונות עמו ב"י ומעביר אשמותינו
בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ
מקדש ישראל ויה"כ דקשה תרתי מלך
נ"ל

הג"ה מבן המחבר
הקדמה זו מבוארת להדיא במהרש"א בח"א סס פ"ק דקידושין גבי מעשה דר"א ור"י ור' צדוק כו' ע"ש

הג"ה מבן המחבר
ואם אמנם כוונתו לפנימיות אלו הדברי' אבל
לפי המבואר מפשוטו יש חילוק דאם הש"י ב"ה
בבחינת אב ואנחנו דבקים בו ית' אז אין שטן
פו' כי נסתלק מכסא הדין לגמרי בר"ה תיכף
אחר תקיעת שופר ומתמלא רחמי' אפי' על
הרשעי' שהתעוררו בתשוב' שלימ'. אבל אם היא
בבחינ' מלך אז צריך להיות עכ"פ מן הבינוני'
ותלוי' ועומדי' עד יה"כ כי אז נשגב ה' לבדו
ביום ההוא כו' וכמ"ש הפ"י הנ"ל וזה רמז כי
ביום כז"ה (זוקא) יכפר עליכם והטעם כי
אז לפני ה' תטהרו לפני ה' דייק' ובזה י"ל
נוסח היום הרת עול' היום יעמוד במשפט כו'
אם כבני' כו' אם כעבדי' כו' כי נגד בחינת אב
אמר היום הרת עולם. כי כמו הרה תקריב
ללדת תחיל תזעק בחבלי' כן היינו תכניו יתב'
ביום ר"ה כי באו בני' עד משבר ובריות בו
יפקדו

נ"ל א"ו כמ"ש מפני שאמר מלך מוחל ובולא קשה אדרבה מפני שהוא מלך איך יהי' מוחל ופולא הלא אין כבודו מחול לז"ק מלך על כל הארץ מפני שהוא מלך על כל הארץ וכ"ע דילי' ומחיל ליקרי' לפיכך מקדש ישראל ויה"כ וכבר מבואר כי בחינת מלך מועיל לבינונים אבל הרשעים צריכי' לחפושי ברחמי' יותר עד גדר בחינת אב כנ"ל ע"כ כמה צריכ' להתעורר בזה. ובביאת רשע ביום הדין בההיא כי כלתה אליו ח"ו הרעה כמה יתמרמר לבקש על נפשו ועור בעד עיר כו' וכס' חה"י פ"א מר"ח אלול כ'וז"ל משל לשועל שמצא שער העיר פתוחה לפניו ונכנס לתוכה וחוטף טרף אוכל וקל מהרה רוצה לחזור ולהמלט ומוצא שער העיר סגורה לפניו ומתיירא מן הרודפים אחריו מה עשה השליך עצמו כמת מוטל לפני שער העיר בא אדם א' עומד עליו ואומר זנב השועל טוב לכבד בו הבית לפי שכל המזיקי' מסתלקים וחותך לו והוא סובל. ובא אדם א' ואומר שן השועל טוב לתלות בצואר תינוק משום עין הרע ונוטל שינו והוא סובל. בא אדם ה' ורוצה לפשוט עורו מתנו והוא קם ורץ למלט על נפשו כי ראה כי כלתה אליו הרעה כן הדבר הזה כי אף מי שמקשה לבו ברעה כל ימות השנה בביא ימי הדין שנדון על נפשו ראוי לעורר עליו אחד כי אפס עצור ועזוב משחית נפשו הוא יעשנה עכ"ל ובזה יובן מאמר דר' אבהו הנ"ל דהנה מה"ש מחזיקי' לישראל לצדיקי' גמורים וגדולי' בתורה היודעים והמכווני' סודות הנעלמי' מן התקיעות עד לעורר שופר עלאה להפוך מה"ד לרחמי' גמורי' עד שבגדר בחי' אב יחשב וכרחם אב על בנים ירחמם לכן שואלי' מפני מה אין ישראל אומרים הלל לא בר"ה ולא ביה"כ לזה משיב להם הוא ית' איפשר מ"לך יושב על כסא הדין מלך דייקא בחינת מלך וגם יושב על כסא דין דייקא שורת הדין נותן שלא יתקבלו בתשובה רק נפש החוטאת כו' וספרי החיים וספרי מת"ים הם הרשעים פתוחי' לפניו ובריות בו יפקדו כו' ומי יודע מה יהיה משפטו מגופו ונפשו לכך אין אומרים הלל ודוק ומעתה הבא נביא לביאור המאמר הספרי דהכא דבאמת התורה צוה לומר שופרות זכרונות מלכיות להסתלק מה"ד לגמרי עד המדרגה העליונה שבבחי' אב יקרא לזה מקשה מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה כו' לז"ק דמצד ערך שלנו צריך שיהי' בהדרגה וע"כ המליכהו עליך תחלה שאתה צריכים להתפלל לפניו שאף שבשם מלך יקרא ת"מ ימחול על כבודו והמליכהו דייקא דהיינו לומר לפניו שהוא מלך על כל הארץ וכ"ע דילי' כנ"ל ואח"כ בקש מלפניו שתיזכר לו ובמה בשופר של חיר"ות דהנה ידוע מ"ש רז"ל חרות על הלוחות חירות ממ"ה חירות משעבוד מלכיות והנה אנו מבקשי' מן הש"י שאפי' תשובת רשעים יקבל שלא יכתבו ויחתמו לאלתר למיתה ובזה נקרא שופר של חיר"ות שהשופר באמת מרמז על זה שהקב"ה חפץ אף בתשובת הרשעים כנ"ל ולזה מביא ראי' מפסוק ביום ההוא יתק"ע בשופר גדול כי התקיעה מורה על חסד כנ"ל וע"כ נקרא שופר של חירות שע"י ניצולים משעבוד מלכיות וכמו כן שופר של ר"ה נקרא שופר של חירות שע"י ניצולים הרשעים ממה"מ. ולז"ק אבל איני יודע מי הוא התוקע ר"ל מי הוא המקבל תשובת הרשעים עד שבשביל זה יקרא שופר של ר"ה שופר של חירות שהרי הבי"ד של מעלה פסקו הנפש החוטאת תמות. ת"ל וה' אלהים בשופר יתק"ע דידוע בכ"מ שנא' וה' ר"ל הוא ובית דינו והאלקים הוא ג"כ מדת הדין וא"כ הוא כפל לשון אלא ע"כ שא' מדבר בר"ה וא' לעתיד וכוונתו שאף שיושב על כסא דין עם פמלי' שלו אעפ"כ בשופר יתק"ע בגדר תקיעה חסד לקבל תשובת הרשעים ומסיים והלך בסערות תימן כמ"ש בס' ע"א וז"ל והלך בסערות תימן שילך לו היצה"ר שנמשל לרשעים כמוץ הסערה ועומד על ימינם לשטנם ע"ש ומפני כך כתבו הפוסקים שהתוקע יחזיק השופר לימינו ואז יגרש לץ ויצא מדון ויקבל הקב"ה אפי' תשובת הרשעים. ועדיין איני יודע מהיכן התקי"עה יוצאה כלומר היאך אפשר שבהתעוררת זו השעה שאנו מעוררי' בתשובה בשעת תק"ש בבה"כ יתוקן בזה להפיך הדין לרחמים. ת"ל קול שאון מעיר וגו' וידוע מ"ש רז"ל בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו וקאמר אימתי מועיל תשובת הרשעים בזמן שיתמידו בקולם קול יעקב קול שאון מעיר כמו קול מהיכל ה' כמו שהם מתעוררים בתשובה בהיכל ה' ר"ל בבה"כ הקדוש ככה יחזיקו בתומתם בקולם בעיר ר"ל כשהוא בביתו ובעירו שהתעוררת של השופר אינו אלא לקבל עליו תיקוני תשובה לכל השנה כולה כמש"ל ואז כשיקיימו כן קול ה' משלם גמול לאויביו שלא יהיו הידים ידי עשו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה בב"א:

יפקדו נכתבין ונחתמין גז"ד שלהם ח"ו ואם מתעוררי' ביותר בשעת תק"ש. אז ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך בחינת אב וכאלו היום נבראו מחדש וע"ז רמז במדרש שיועצי' לנבוא בי"ראם בתרועה בוראם דייק כי ע"י התעוררת התרועה נעשו גם כו' כאלו בראם מחדש ונעשה ברי' חדשה (וע"כ לא נאמר בר"ה והקרבתם רק ועשיתם עולה כמבואר במדרש ובפע"ח) ולאו דוקא באיש פרטיי כי גם בכולם אם מתעוררי' כולם בלבב שלם מקורות לנס הרי הם כולם כאלו נבראו היום במח"ילה. וזה היום תחי"לת מעשיך זכרון ליום ראשון של בריאת עולם עה"ז נברא בה' ועה"ב ביו"ד וגם עכשיו כאלו נבראו מחדש ועם נב"רא יהלל י"ה. ובזה מיושב לשון הירושלמי שהביא הטור והוא ג"כ במד"ר פ' ואתחנן ע"ש כי מי גוי גדול כו' ישראל לובשי' לבנים כו' ויודעים שהקב"ה עושה להם נס כו' והמפרשי' ז"ל המה ראו כן תמהו על מלת נס דקאמר ולפי הנ"ל מיושב דאין נס גדול מזה שיהי' כל העם מקלה. כאלו נבראו ונולדו מחדש וזה לא ע"י תשובה בפועל כי אינו מספיק לזה לא יום א' ולא יומי' ולא עשרה ימים עשי"ת כו' רק אפי' ביום ר"ה לבד ע"י זכות המחשבה ועובר הרעיון אשר חיל ורעדה יאחזון ביום זה. ויהי' בניבא בזה התפלה הנביא (ישעי' ס"ו) מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוח"ל ארץ ביו"ם א' אם יו"לד גוי פעם אח"ת. וכ"ז אם התעוררו ביותר עד גדר בחינת אב יקרא הש"י ב"ה. ונגד בחינת מלך ע"ז א' היום יעמוד במשפט כו' כי מלך במשפט יעמיד ארץ כו'. ונאמר עוד על ראשון ראשון נגד בחינת אב עז"א אם כבנים רחמינו כרחם אב כו' וזה הרחמנות הוא מיד בר"ה אחר תק"ש כנ"ל. אבל אם כעבדי' בחינת מלך אז צריך להיות עכ"פ כבינוני' תלוי' ועומדי' עד יה"כ כי אז נשגב ה' לבדו וזה"ש עינינו לך תלוי"ות לכן דייק פר שתחנינו חסד חנם ותוציא כאו"ר משפטינו וזה יובן ע"ד פסוק (קהלת ב') וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך ולכאורה ק' מאי לשון יתרון דמשמע דגם לסכלות מעלה רק לחכמה יתרון יותר. אבל הענין בזה כי מעלות השלימות נקרא חכמה כדאי' בגמ' פ"ב דברכות מרגלא בפומא דרבא תכלית חכמה תשובה ומע"ט כו' שנאמר ראשית חכמה יראת ה' וע"ש בר"יף ומקרא מלא (איוב ך"ח) הן יראת ה' היא חכמה כו' והמפרשי' פ"ב דשבת שכן בלשון יווני קורין לאחת הן. ע"ש והעיקר האמת הכל וידוע אותי וכל אלו השלימות נובעי' מיצה"ט הנקרא ילד חכם. אבל בהיפך העבירות הם מעשה סכלות אשר נואלנו ואשר חטאנו והם נובעי' מיצה"ר מלך זקן וכסיל וכבר אמרו פ"ק דסוטה אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות ולזאת אמרו בגמ' דיומא פ' יה"כ ע"י תשובה מאהבה נעשה מזדונות זכיות וה"ז מן הסכלות נעשה חכמות ובמדרש בב"ר ידע מה בחשוכא אלו מעשיהם של רשעי' שנאמר (ישעי' ך"ט) והי' במחשך מעשיהם ואי' שם עוד במד"ר ויקרא אלהי' לאור יום אלו מעשיהם של צדיקי'. ולחשך קרא לילה אלו מעשיהם של רשעי'. ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעי' ויהי בוקר אלו מעשיהם של צדיקי' יום אחד שנתן להם הקב"ה ואיזה זה יה"כ ע"כ ולכאורה הדרש כפול וגם בתחילה הקדים מעשיהן של צדיקי' לאור יום כו' ולבסוף הקדים ויהי ערב מעשיהם של רשעי' ואח"כ ויהי בוקר מעשיהם של צדיקי' אבל הענין מבואר בפסוק יום אחד זה יה"כ שנתן לה"ם הקב"ה ר"ל גם לרשעי' שיחזרו אז בתשובה לפניו יתברך כי אז נשגב ה' לבדו וע"י התשובה מאהבה הם קודמי' במעלה וכדר' אבהו בפ"ה דברכות דאמר במקום שבע"ת עומדי' כו' שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב כו' לרחוק ברישא והדר לקרוב כו' וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"ז מה"ל תשובה דמעלות בעלי תשובה יותר גדולה כו' וע"כ רמז ויהי ערב תחילה לרחוק ברישא. והטעם ב' הרמ"בם ז"ל שם משום שבע"ת כובשי' יצרם יותר ע"ש וע"ז רמזו פ"ח דשבת מ"ט ע"ז' משכן ברישא והדר אתרי כי הבע"ת צריך עו"ז וגבורה יותר לכבוש יצרם והם מסכן ברישא והדר אמר"י הוא הצדיק הנמשל לשה תמים כו' ע"א כבריותו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא. ובזאת מעשה הבע"ת נפלא יותר כי הוא עושה מן חשך אור כענין נתן לולית' דנורא יעו"ש ובמדרש (במדבר ט"ו) אמר הקב"ה בשר ודם מדליק נר מנר דלוק שמא יכול להדליק נר מתוך החשך כו' שנאמר וחשך על פני תהום ומתוך חשך הוצאתי אורה כו' ע"ש. וזה"ש קהלת וראיתי אני לשון הבנה (כפרש"י פ' וירא ע"פ וירא וירץ לקראתם) או וראיתי אני ר"ל הכרע' (כמו רואה אני את דברי אדמון סוף כתובים) כי הכריע כסברת ר' אבהו בגמ' הנ"ל כי אע"פ שצדיקי' ידוע שמעלתן גדולה והמה חכמי' מחוכמי' ביראת ה' אבל רואה אני שיש יותר יתרון לחכמה מן הסכלות לאותה החכמה שנעשה מן הסכלות מזדונות זכיות כמו יתרון האור של הקב"ה כי יתרונו הוא מחמת שהוציאו מן החשך עצמו לא כבשר ודם המדליק נר מן נר דלוק כנ"ל כן יתרון הבע"ת במדריגתו. וזה מטעם האמור כי גדר מעלות הצדיק אינו נפלא כ"כ כי הוא לבוש ומעוטף לבנים מתחילתו. אבל הבע"ת זימן שחורי' ומלא לבנים ומתוך השחור הקדים מתעלה יותר במדריגתו למזות בגוונם ה' נהנין מזיו השכינה עפ"ב דברכות הנ"ל. ואי' במ"דר ובתנחומא פ' תצוה אמר הקב"ה עינים שיש לך יש בתוכו לבן ושחור ואין אתה רואה מתוך הלבן אלא מתוך השחור ע"ש. *הנה הודיע ה' כי נפלאות עשה עם חוש הראות ובזה ישכיל האדם ויבין ולמראה עי"ניו ישפוט כמה גדול כח התשובה וכל יתייאש ממנה ח"ו וע"ז רמז (ישעי' ו') השמן לב העם הזה כו' פן יראה בעיניו

עיי' זוהר ל דף ע"ז ע" אבל אוכמי ואבל חור כו' ע"ש

כו' ולבבו יבין ושב ורפא לו. והנה זה תפלתו יתברך לקרב הרחוקי' יותר ולרחוק ברישא כו' וזה לא כמלך בשר ודם אשר לזה שלא חטא נגדו מעולם הוא מקרב יותר אבל מי שחטא נגדו ואח"כ שב אינו אהוב כ"כ אצלו. אבל הש"י ב"ה בהיפך וזה י"ל (תהלי' נ') דמית היות אהי' כמוך כמו מלך ב"ו. עז"א אוכיחך ואערכה לעיניך כי אערכה הענין ורואה מתוך השחור שבו יותר כנ"ל ולהיות חשך משחור תוארינו כי רבו עונינו ואנחנו מקווים ומצפי' חסדו יתברך לראות מתוך החשך וזע"פ שחורה אני אע"פי נאה ע"י תשובה עז"א עיני"נו לך תלויות ומייחלות לראות מתוך השחור וזהו עד שתחנינו ותוציא כאו"ר משפטינו. כמו יתרון אורו יתברך שהוציא מתוך החשך עצמו כן יאיר עינינו לטהר לבבנו לעשות תשובה מאהבה אמן:

מקו' מפורש

עח ויאמר משה לחובב. חובב היה שמו [או] רעואל היה שמו שנאמר °ותבאנה אל רעואל אביהם כשהוא אומר °וחבר הקני נפרד מקין מבני חובב חותן משה (וכי)[הרי] חובב היה שמו (והלא) [ולא] רעואל היה שמו ומה ת"ל ותבאנה אל רעואל אביהם מלמד שהתינוקות קורים לאבי אביהם אבא. ר' שמעון בן מנסיא אומר רעואל היה שמו. ריע של אל שנא' °ויבא אהרן וכל זקני ישראל. ר' דוסתאי אומר קיני היה שמו ולמה נקרא שמו קיני שפירש ממעשה קני' דבר שמקנאים בו שנא' °הם קנאוני בלא אל ואומר °אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה. ר' יוסי אומר קיני הי' שמו ולמה נקרא קיני שקנה שמים וארץ. רבי

עח ויאמר משה לחובב. וסיפא דקרא בן רעואל המדיני חותן משה חובב
הי' שמו ערבוב דברים יש כאן ואין לו ביאור כלל לכן נ"ל להגי'
וה"ג חובב היה שמו או רעואל היה שמו שנא' כו' כשהוא אומר וחבר הקני כו'
הרי חובב הי' שמו ולא רעואל הי' שמו ומה ת"ל ותבואנה כו' וה"פ חובב הי' שמו
דחותן משה דהכא אחובב קאי ולא על
רעואל: או רעואל היה שמו וחותן משה
על רעואל קאי שהרי נא' ותבואנה אל
רעואל אביהם ממיל' היתה צפור אשת משה
בתו של רעואל ורעואל היה חותן משה: שמות ב'
כשהוא אומר וחבר הקני נפרד מקין שופטים ד'
מבני חובב חותן משה ויתרו הי' חותן משה
אלמא דחובב היה שמו ולא רעואל אלא
דרעואל הי' אביו של יתרו: רעואל הי'
שמו וא"ת קשי' קרא דכתיב מבני חובב
חותן משה ועיי' הרא"ם שכ' שיתרו ואביו שמות י"ח
שניהם נקראו בשם רעואל עכ"ל וצ"ל
דאפי' לסברת הרא"ם ע"כ מודה ר"ש בן
מנסיא דהי' נקר' ג"כ חובב דכתי' מבני
חובב חותן משה אלא דס"ל דיתרו נקרא דברים ל"ג
ג"כ רעואל כשם אביו כ"ל: ריע של אל יחזקאל ל"ח
סי' שנתחבר להקב"ה ונתגייר: שנא'
ויבואו אהרן וכל זקני ישראל. וסיפא
דקרא לאכול לחם עם חותן משה לפני האלהים הרי שנתחבר לאל. וא"ת והא
אי' בברכות דף ס"ד א"ר אבין הלוי כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו
נהנה מזיו השכינה שנא' ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה

לפני האלהים וכי לפני האלהי' אכלו והלא לפני משה אכלו אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה ע"כ וא"כ איך נלמוד מזה שנעשה ריע לאל וי"ל דהיא גופא שנתחבר עם משה ואהרן וזקני ישראל כאלו נתחבר עם הקב"ה כמו שכת' הרמב"ם פ"ו מהל' דיעות הל"ב וז"ל מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיה' כענין שנאמר ובו תדבק וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם עכ"ל וה"נ כן מפני שנתחבר יתרו עם משה ואהרן למד ממעשיה' וכאלו נתחבר עם השכינה ועיין בסמוך: ה"ג שפירש ממעשה קנאי' וכ"ה בילקוט שמות פי' שפי' מע"א שנקרא' קנאה: הם קנאוני. הבעירו חמתי רש"י: בלא אל. בדבר שאינו אלוה רש"י פי' בע"ז שאין לה כח אלקות ומפני שמפסוק זה עדיין לא שמענו שהע"ז נקראת קנאה לכן קאמר ואומר: סמל הקנאה. צלם הקנא' מקנאה ומקניט להקב"ה שנתנוהו שם להקנאות להקב"ה להרגיזו וכן ת"י צלם דקנאתא דמרגזין רש"י: שקנה שמים וארץ וכילקוט גרס שקנה את השמים ואת התורה ונראה דהכל הדא בשביל שקנה את התורה קנה גם כן שמים וארץ שהרי אי' בשבת דף פ"ח אמר ר"ל מ"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשי' אם ישראל מקבלים את התורה מוטב

ואם

ולא לאו אחור אתכם לתוהו וכיוצא ע"כ ומאחר שיתרו נתגייר וקבל את התורה קנה שמי' וארץ : ר' ישמעאל בר' יוסי אומר רעואל הי' שמו כו' ריעך וריע אביך וא"ת מאי איכא בין ר' ישמעאל בר"י ובין ר"ש בן מנסיא דלעיל ומאי פליג עלי' ועוד קשה למה הביא בפסוק אחר ולא סגי לי' בפסוק ויבא אהרן דלעיל ולפי מה שפירשתי לעיל דברי ר"ש בן מנסיא אתי

א"ל הקב"ה לומר לך אי אפשר אלא לך ... וגו' וכתיב כעיד שלשת ימים הכינו לכם צדה וגו' כמתניתא תנא ... ותומר וג"ש נשתכחו בימי אבלו של משה אמר רבי אבהו אע"פ כן החזירן עתניאל בן קנז בפלפולו ע"כ ...

ר' ישמעאל בר' יוסי אומר רעואל היה שמו ולמה נקרא שמו רעוא שריעה לאל שנא' °ריעך וריע אביך אל תעזוב· ר' שמעון בן יוחי אומר שני שמות היו לו חובב ויתרו יתרו על שם שייתר פרשה אחת בתורה שנא' °ואתה תחזה מכל העם והלא אף בידי משה היו כסיני שנא' °ואם את הדבר הזה תעשה· ולמה נתעלם מעיני משה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו· חובב על שחיבב את התורה שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו· וכשם שחיבב יתרו את התורה כך חיבבו בניו את התורה שנא' °הלוך (את)[אל] בית הרכבים (ודבר אליהם דבר ה') [ודברת אותם והביאותם בית ה'] [אמרו] הואיל ובית זה עתיד ליחרב רואים אותו כאלו הוא חרב עכשיו [לא תשתו יין אתם ובניכם עד עולם] ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו ונשמע לקול יונדב בן רכב ונשב באהלים ונשמע ונעשה ככל אשר צונו יונדב אבינו· על ששמעו למצות אביהם *העמיד מהם המקום סופרים שנא' °ומשפחת סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים· תרעתים על ששמעו תרועה מהר סיני· תרעתים על שם שהיו מתריעים ומתענים· תרעתים על שם שלא היו מגלחים· תרעתים על שם שהיו יושבים בפתח שערי ירושלים· שמעתים על שם ששמעו מצות אביהם· סוכתים על שם שלא סכו את השמן· סוכתים על שם שהיו יושבים בסוכות· יושבי יעבץ שהניחו את יריחו· המה הקנים הבאים שהיו (בארץ ישראל) [ביריחו] והלכו להם אצל יעבץ לערוד ללמוד הימנו תורה שנא' °ויקרא יעבץ לאלהי ישראל· ויבא לו אלהים את אשר שאל· הם *חסידים ממי ילמדו והוא חסיד למי ילמד באו חסידים ללמוד אצל חסיד שנא' °ובני קני חותן משה· ומניין שבניו של יונדב בן רכב הן הן בניו של יתרו שנא' °המה הקנים הבאים מחמת· מה שכר נטלו על כך °ולבית הרכבים אמר ירמי' כה אמר ה' צבאות יען אשר שמרתם מצות אביכם לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים

הימים. ר' יהושע [ר' יונתן] אומר גרים נכנסים להיכל והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבים בסנהדרין ומורים דברי תורה. ויש אומרים מבנותיהם נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים לגבי מזבח. והרי דברים ק"ו ומה אלו שקירבו את עצמם כך קירבם המקום. ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה. וכן אתה מוצא ברחב הזונה מהו אומר ° ומשפחת בית עבודת הבוץ לבית אשבוע. עבודת הבוץ שהטמינה את המרגלים (עבודת הבוץ) [לבית אשבע] שנשבעו לה המרגלים. ר' אליעזר אומר זו רחב הזונה שהיתה עסוקה באכסנאים * שמונה כהנים ושמונה נביאים עמדו מרחב הזונה ואילו הם ירמיהו חלקיהו ושריה ומחסיה וברוך ונריה וחנמאל ושלום ר' יהודה אומר אף חולדה הנביאה היתה מבני בניה של רחב הזונה שנא' ° וילך חלקיהו הכהן ואחיקם בן עכבור ושפן ועשיה ואומר ° הנה אנחנו באים בארץ את תקות חוט השני הזה תקשרי והרי דברים ק"ו ומה מי שהיתה מעם שנא' בו ° לא תחיה כל נשמה על שקרבה עצמה כך קירבה המקום. ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה. וכן אתה מוצא בגבעונים מהו אומר ° ויוקים ואנשי כוזיבא ויוקים שקיים להם יהושע. כוזיבא שכיזבו ליהושע ואמרו ° מארץ רחוקה מאד באו עבדיך ולא באו [לא] מארץ ישראל. והרי דברים ק"ו ומה אילו שהם מעם שחייבים כלייה על שקירבו עצמם קירבם המקום. ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה. וכן אתה מוצא ברות המאביה מה אמרה לחמותה ° עמך עמי ואלהיך אלהי באשר תמותי אמות. אמר המקום לא הפסדת כלום הרי המלוכה שלך היא בעולם הזה ובעולם הבא. ° ויואש ושרף אשר בעלו למואב. * יואש ושרף זה מחלון וכליון יואש שנתיאשו מן הגאולה. יואש שנתייאשו מדברי תורה. ושרף ששרפו בניהם לע"א. אשר בעלו למואב שנשאו נשים מאביות. אשר בעלו למואב. שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה מואב. והדברים עתיקים כל אחד

אחר דקראן לו כו' אבל הספרי לית לי' האי סברא אלא ס"ל דזה סברה לא כהסב לזכות מפני שלא ברח לשם מצוה אלא מפני יראת העונש ובשכר קראן לו כו' הותר לבא בקהל ובשכר ששמעו למצות אביהם זכו לישב בסנהדרין ומקשה שפיר מה שכר נטלו על כך כלומר מנ"ל. שבשכר ששמעו למצות אביהם דלמא כשכר' הגמ' הנ"ל וא"כ לא נטלו שום שכר על ששמעו למצות אביהם ולזה מייתי הקרא ולבית הרכבי' כו' עומד לפני כל הימים וקשה וכי גרי' נכנסין להיכל א"ו שהיו יושבין בסנהדרין ור"י לאו לאפלוגי את"ק אתא אלא לפרושי דברי ת"ק ואע"ג דתנא לי' בלשון פלוגת' ר"י אומר משמע שלחלוק על ת"ק אתא כבר כתבתי כיוצ' בזה בפיסק' ע"ג בשם התי"ט ע"ש. והי"א ס"ל כשיטת הגמ' הנ"ל לכן ס"ל דעל ששמעו למצות אביהם נטלו שכר אחר שבנותיה' נשואו' לכהנים וכו' כנ"ל : (ד"ה א' ד') רבי יהושע. ובילקוט שופטי' וירמי' גרס ר' יונתן : גרים נכנסי' להיכל כתמי' : שהיו יושבין בסנהדרין היינו בלשכ' הגזית אע"ג דכתיב בקרא עומד לפני כל הימים י"ל דבערך הזון יקרא לשכת הגזי' פנים עיין לעיל פיסק' י"ז : ומה אלו כו' כלומר שאינם מזרע ישראל את שקירבו את עצמם להקב"ה כך קרבם המקום : (מלכים ב' כ"ב) ישראל שעושי' את התורה. כלומר מכ"ש (יהושע ב') ישראל שעושים את התורה והתורה מקרבת להקב"ה כמ"ש בספרי המוסר (דברים ל') שהדמו' מהתור' רחוק מהקב"ה והמתקרב אל התורה מתקרב אל הקב"ה והכי אי' בזוהר ויקרא וז"ל כד בר נש איתרחיק מאורית' רחיק הוא מהקב"ה ומאן דקריב לאוריתא קריב לקב"ה כהדי' עכ"ל : (ד"ה א' ד') וכן אתה מוצא ברחב. שקרבה א"ע להמקום גם הקב"ה קירב : שהטמינה את המרגלים. דכתי' ותטמנם בפשתי העץ (יהושע ט') ופשתן היינו בוץ : ה"ג בילקוט ד"ה לבית אשבע שנשבעו לה המרגלים ומ"ש בפנים עבודת הבוץ שנשבעו כו' הוא ט"ס : שהיתה עסוקה באכסנאי' דכתיב ויבואו (רות א') בית אשה זונה ות"י פונדקייתא פי' רש"י מוכרת מיני מזון ולא זונה ממש : שמנה כהנים ושמונה נביאי'. פי' שהכהני' היו ג"כ נביאים והכי אי' להדי' בגמ' שמנה (ד"ה א' ד') כהנים והם נביאים ובילקוט שם גרס עשרה כהנים כו' וקא חשיב שמונה דהכא ומוסיף עוד שנים יחזקאל ובוזי אבל בגמ' לא חשיב רק שמונה כמו הכא : וברוך ונרי' ובגמ' גרסי' בהפך נרי' וא"כ ברוך יאפשר משום דברוך בן נרי' הוי להכי מזכיר נרי' ואח"כ ברוך שהוא בנו אבל תימא מ"ט מזכיר שם ירמי' ואח"כ חלקי' כמו הכא והרי ירמי' בנו של חלקי' היה והנ"ל להזכיר חלקי' תחילה וצ"ע : וילך חלקי' הכהן כו' וסיפא דקרא אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה וכתיב גבי רחב את תקות חוט השני וילפינן ג"ש תקוה תקוה דחולדה הנביאה היתה מבני בני' של רחב הכי אי' להדי' בגמ' : ומה מי שהיתה מעם שנא' בו לא תחי' כל נשמה * מכאן תימא לדברי התוס' שם (סוכ על קושי' התוס') במגילה ד"ה דאיגיירא וז"ל שם על הא דקאמר דאיגייר' ונסבה יהושע קשי' היאך נסבה הא אמרינן פ' הערל דאפי' בגיירותן לית להו חתנות וצריך לומר שלא היתה מז' עממין אלא משאר עממין ובאתה לגור שם עכ"ל והכא משמ' להדי' דהיתה מז' עממין דכתי' בהו לא תחי' כל נשמה ונראה לתרץ דלק"מ דהנה בפ' הערל דף ע"ז אי' אמר רבא לא תתחתן דכתיב בז' אומות איירי בגיותן אבל אחר שנתגיירו שרי אלא נתיני' דוד גזר עליהם הדר אמר רבא לא תתחתן איירי בגיירותן אבל בגיותן לית בהו חתנות ע"כ והרמב"ם פי"ב מהל' איסורי ביאה כ' וז"ל ישראל שבעל עכ"ום משאר אומות דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה שנא' לא תתחתן בם אי שבעה עממין וא' כל אומות באיסור זה עכ"ל וכ' הה"מ וז"ל בע"ז פ' אין מעמידין דף ל"ו ע"ב גזרו על בנותיהן והקשו בנותיהן דאוריתא היא דכתיב לא תתחתן בם ותירצו דאוריתא ז' עממין אבל שאר אומות לא ואתו אינהו וגזור אפי' שאר אומות והקשו ולר"ש בן יוחאי דאמר כי יסיר את בנך מאהרי לרבות כל המסירין מאי איכא למימר ותירצו אלא מדאורייתא אישות דרך חתנות ואתו אינהו וגזור אפילו דרך זנות עכ"ל וז"ל הכ"מ וכ' הטור וג"ל שאינו אלא בז' אומות דלא קי"ל כר"ש דאמר כי יסיר לרבו' כל המסירין ואף ז' אומות אין לוקין משום לא תתחתן אלא לאחר שנתגיירו אבל בגיותן לא שייך בהו חתנות עכ"ל ביאור דבריו שהוא מקשה על דברי רבינו שני קושיו' חדא על מ"ש דעל שאר אומות נמי לקי דהיינו כר"ש ולא קי"ל כוותי' אלא כרבנן דאמרי לא נאמ' לא תתחתן אלא בז' אומו' דווקא ועוד דאפי' בז' אומות אסיק רבא בפ' הערל דבגיותן לא שייך בהו חתנות וקרא דלא תתחתן בנתגיירו דוקא הוא עכ"ל והאריך שם הכ"מ ליישב דברי הרמב"ם וכן בספרו הב"י מיישב דבריו ופסק כמותו בש"ע אה"ע סי' ט"ז ס"א והרמ"א כ' שם ויש חולקים הוא דעת הטור וכ' הב"ש בסי' ד' ובפי' ט"ז וז"ל הרמב"ם פסק כלישנא קמא דרבא וכל ז' אומות מותר להתחתן בהם אחר שנתגיירו אבל דעת הרמב"ן והרשב"א כלישנא בתרא דרבא וכו' וכן דעת ר"ת ע"ש באריכו' לפ"ז א"ש דהנה סתם ספרי ר"ש הוא וכ"ל דאין חילוק בין ז' אומות לשאר אומות רק כתי' הגמ' דמדאוריי' דרך חתנות ואתו אינהו וגזור אפי' דרך זנות וכ"ז בגיותן אבל אחר שנתגיירו מותר אפי' בז' אומות כדפ' הרמב"ם כלישנא קמא דרבא לכן היתה רחב מותר' ליהושע לאחר שנתגיירה אבל

התוס' אולי לשיטתם דפסקו כלישנא בתרא דרבא דבגיירותן איכא לאו דלא תתחתן וקשה שפי' היאך נסבה יהושע וצ"ל דלא היתה מז' אומות *וכרבנן דדוקא כו' אומות איכא לאו אבל לא בשאר אומות לכן היתה מותרת ליהושע כנ"ל : וכן אתה מוצא בגבעונים שקרבו א"ע למקו' : ויוקי' ואנשי כוזיבא זה הפסוק סמוך לפסוק דלעיל משפחת עבוד' הבוץ ואע"ג דלעיל דריש לי' על רחב ובילקוט ד"ה סי' אלף ע"ד מסיי' בה ויוקים שקיימו לה המרגלי' את השבועה ואנשי כוזיבא שכזב' במלך ירחו ויואש שנתיאשה מן החיים. (מגילה י"ד) ושרף שהתקינה עצמה לשריפה אשר בעלו למואב עלתה במעשי' הנעימים לפני אבי' שבשמים וישבו בלחם שבאתה ונדבקה בישראל שקבלו את התורה שבתו' בה לכו לחמו בלחמי ע"כ והכא דריש לי' אגבעונים י"ל אגדות הלוקות הן וכן לקמן נמי דריש לי' על רות אבל בגמ' ב"ב דרש מקצת פסוקי' על הגבעוני' ומקצת' על רות וכן משמע בסמוך דהספרי נמי ס"ל הכי ודוק : ה"ג ולא באו אלא מא"י שאם היו אומרים האמת שבאו מא"י לא הי' יהושע מקבלם לכך כזבו ואמרו שבאו מארץ רחוקה וא"ת מה היו צריכין לכזב ביהושע כלא איתא בירושלמי פ"ו משביעית שלש כתבים שלח יהושע לא"י עד שלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה לפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה מלחמה כו' הרי שהיה מותר להשלי' אע"פ שהם מז' אומות י"ל כמ"ש התוס' בגיטין דף מ"ו (ב"ב ג"א) בד"ה כיון וז"ל היינו קודם שעברו את הירדן כדקאמר עד שלא נכנסו לארץ אבל משנכנסו משמע שלא היו יכולין להשלי' לכך הוצרכו להערי' ולומר מארץ רחוקה באנו עכ"ל וכ"כ הרא"ד בפ"ו מהל' מלכים אבל להרמב"ם דרך אחרת בזה שהוא סובר שאלו הג' כתבי' ששלח יהושע לא שלח בפעם א' אלא כעס אחר פעם ותשבו הגבעוני' שמי שלא בא להשלים בפעם ראשון כשלא לכל הז' עממין בכלל שלא יקבלום אח"כ לכך הערימו ע"ש בכ"מ ועיין לקמן בא"ש פיסק' ר"ב מ"ש בזה : שנתחייבו כליי'. דכתיב לא תחי' כל נשמה : וכן אתה מוצא ברות. שקירבה א"ע למקום : עמך עמי ודרשי' ביבמות אמרה לה נעמי מפקדי' אתרי"ג מצות אמרה לה רות עמך עמי האסור לן ע"א ואלהיך אלהי ארבע מיתות נמסרה לב"ד באשר תמותי אמות הרי שקירבה א"ע למקום : לא הפסדת כלום. לפי שהיתה בת מלך בתו של עגלון מלך מואב ועכשיו הלכה להתגייר א"ל הקב"ה לא הפסדת המלוכה : ובעה"ב שגם לעתיד המלך משיח יהי' מזרעה : ויואש ושרף מביא ראי' שראתה רות המלכות בעה"ז : שנתייאשו מן הגאולה שיגאלם הקב"ה מן הרעב שנא' כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם והיו סבורי' שלא יפקדם : שרף ששרפו בניהם לע"א לא מצינו בשום מקום שמחלון וכליון שרפו בניהם לע"א ואדרבה פשטא דקרא משמע שלא הי' למחלון וכליון בנים כלל ובגמ' דריש שנתחייבו שריפה למקום ופי' מהרש"א בח"א על שעברו על לאו דלא תתחתן בם וכתיב אחריו והשמידך מהר שהרי אף רות לא נתגיירה עד שהלכה עם נעמי לא"י ע"ש : שנשאו נשים מאביות. ואע"ג דקי"ל מואבי ולא מואבית גמלא היתה מותרת לו למחלון י"ל היינו לאחר שנתגיירו אבל בגיותן בודאי אסורות מלא תתחתן אפי' בשאר אומות כמש"ל וכ' מהרש"א בח"א ואמר קרא מואב במקום מואבית להורות כי בגיותן נשאו אותן שאז המואבית כמואב לאסור ע"ש : שהניחו א"י כו' שיצאו מא"י לחוצה לארץ : והדברים עתיקי' פירש"י בד"ה ראשונים שהיו בימי' קדמונים. ונראה לפרש לפי שדרש לעיל הפסוק על רחב ועל הגבעוני' שהיו בימים קדמונים קודם לזמן רות לכן מסיי' כל א' וא' מפורש במקומו אבל בגמ' דרש דברים הללו עתיק יומין אמרו דכתיב מלאתי דוד עבדי וכתי' שהי בנותיך הנמכהו' פירש"י דברי' הללו שיצאו מחלון וכליון לא"ל וע"י כן באת רות ונישאת לבועז ונולדו מלכי בית דוד עתיק יומין אמרן מאתו יצאו כבושי' עכ"ל והיכן אמרן שתי בנותי' הנמצאות שהוא רמז על מלכות ב"ד שבאו מב' בנות לוט רות ממואב ונעמה אשת שלמה המלך מעמון כדכתי' מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום וקראם מציאה לפי שהיו קרובי' להאבד עם הנשי סדום או על שם שבאו לאבדם מתוך הקהל שאמרו שאסורי' לבא בקהל והקב"ה מצא להם היתר להתירם בקהל עמוני ולא עמונית כו' מהרש"א ובילקוט ד"ה הבית מחלוקת התנאים בזה וז"ל והדברים עתיקין ר' אבו ור' סימון אומר הדברים אנו אמורים מעתיקו של עולם [והוא דעת הגמ' כמו שפי' המהר"שא] ור' יהודה בר אגיא אומר דברים אלו אמורים כאן ומפורשים במקום אחר ע"כ והוא דעת הספרי וכמו שפירשתי ע"פ פירש"י לעיל :

הג"ה * אמר המחבר אלא אלקים כו' ילדע ועד של אחר זמן מרופה שכתבתי זה מצאתי כתוב' דסוע' דף ל"ה ע"ב בד"ה לרבות כנענים כו' וז"ל תימה היאך קבלו לרחב שהרי היא היתה מכנעני' שנתוכה כדאי' בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיא מעם שנאמר בו לא תחי' כל נשמה כו' ואמרי' נמי בפ"ק מגילה שנתגיירה ונשאה יהושע והכא משמ' דכנעני' שבתוכה לדברי הכל אין מקבלין אותן ושמא ע"פ הדבור הי' עכ"ל הרי שהתוס' הקשו קושייתי הנ"ל ומה שתירצו שע"פ הדבו' הי' בגלע"ד כתבתי ואלהים אמת ונאמני ברוך אמת :

בו'התלמוד — מקר'מפורש

אחר ואחד מפורש במקומו׃ ויושבי נטעים זה שלמה שהיה דומה לנטיעה במלכותו׃ וגדרה זו סנהדרין שהיתה יושבת וגודרת בדברי תורה׃ עם המלך במלאכתו ישבו שם׃ נמצאת אומר שלא מתה רות המואביה עד שראתה שלמה [בן בנו של] בן בנה יושב ודן דינו של זונות שנא' במלאכתו ישבו שם׃ והרי דברים ק"ו ומה אם מי שהיתה מן העם שנא' בו °לא תבואו בם והם לא יבואו בכם על שקירבה את עצמה קירבה המקום ישראל שעושים רצונו של מקום על אחת כמה וכמה ואם תאמר בישראל לא היתה כן והרי כבר נא' °ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות *שפרה זו יוכבד׃ פועה זו מרים׃ שפרה שפרה ורבה׃ שפרה שמשפרת את הולד׃ שפרה שפרו ורבו ישרא' בימיה׃ פועה שהיתה פועה ובוכה על אחיה שנאמר °ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו °ויאמר בילדכן את העבריות׃ ותיראן המילדות את האלהים וגו' *בתים אלו איני יודע מה הם שנא' °מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את הבתים את בית ה' זו כהונה ואת בית המלך זו המלכות׃ זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות שנא' °וקוץ הוליד את ענוב ואת (הובבה)[הצבבה] ומשפחות אחרחל [בן חרום׃ אחרחול] זו מרים שנא' °ותצאן כל הנשים אחריה׃ בן חרום זו יוכבד שנא' °כל חרם בישראל לך יהיה׃ נישאת מרים לכלב שנא' °ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור °ואלה היו בני כלב בן חור °ודוד בן איש אפרתי היה מבית לחם יהודה׃ נמצא דוד מבני בניה של מרים׃ הא כל המקרב עצמו מן השמים מקרבים אותו׃ חותן משה׃ זו יפה לו יותר מכולם שנקרא חותנו של מלך׃ נוסעים אנחנו מיד לארץ ישראל לא כשם שבראשונה נוסעים וחונים אלא מיד לארץ ישראל׃ וחכמים אומרים מפני מה שיתף משה עצמו עמהם נתעלם מעיני משה וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל ר' שמעון בן יוחאי אומר *אין צריך שהרי כבר נאמר °כי אנכי מת בארץ הזאת שאין ת"ל אינני עובר את הירדן אלא שאף עצמותיו אינן עוברות את הירדן אלא מפני מה שיתף משה עצמו עמהם אמר עכשיו ישראל אומרים אם מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו נסים וגבורות אינו נכנס אף אנו אין נכנסים׃ ד"א מפני מה שיתף משה עצמו עמהן שלא יאמר יתרו משה אינו נכנס אף אני איני בא׃ אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם ואין לגרים בו חלק׃ ומה אני מקיים °והיה (השבט) [בשבט] אשר גר הגר אתו [שם תתנו נחלתו] אם אינו ענין לירושה תנהו ענין לכפרה שאם היה בשבט יהודה מתכפר לו בשבט

זה שלמה שהי' דומה לנטיעה הולך וגדול כדכתי' על כסא ה' למלך רש"י והיה"שא כ' על שם שנתמנה שלמה למלך בילדותו כמ"ש שלמה בני נער ורך שלא הי' לו אז רק י"ב שנים ונטיעה בכ"מ נאמר על אילן ילדה כמו עשר נטיעות לבית סאה כו' ע"ש׃ וגדרה זו סנהדרין כ' מהר"שא כי במלכותו נתמנה סנהדרי גדולה לישב בלשכ' הגזית ועל ידם נגדר הפרצה שלא תאסר רות לבא בקהל עכ"ל

(הגהה על המהר"שא) *ותימ' לפירושו וכי עד שלמה לא נתמנו סנהדרין והרי מצינו שבכל דור ודור מימות משה רבינו הי' תמיד ב"ד הגדול לישראל כמו שמנה אותם הרמ"בם בהקדמתו ע"ש ואע"פ שלא היו יושבי' בלשכ' הגזית היינו מפני שלא נבנה הבית עד שלמה מ"מ מסתמא היו יושבי' במקו' שהי' המשכן כגון בשילה ונוב וגבעון כדכתי' אל המקום אשר יבחר ה' ועיין בזבחי' דף קי"ה ע"ב ותמצא להדי' שהיו סנהדרי גדולה בשילה וע"ק מ"ש ועל ידם נגדר הפרצה שלא תיאסר רות בקהל וכי בימי שלמה נגדר פרצה זו והלא עדיין בימי שאול במלחמת גלית נגדר פרצה זו כדאי' ביבמות דף ע"ז וז"ל וכראות (סוטה י"א) שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער כו' א"ל דואג האדומי עד שאתה משאיל עליו אם הגון למלכו' אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו מ"ט דקאתי מרות (שם) המואבי' כו' עד כך מקובלני מב"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמוני' מואבי ולא מואבית ע"כ הרי שבימי שאול נגדר' פרצה זו לכן נראה כפיר"שי שם שגדרו פרצותיהן לעשות תקנות וסייג לתורה ומכ"ש לפי גי' הספרי דהכא דקאמר שהיתה יושבת וגודרת בד"ת א"ש טפי כפיר"שי כדאי' בעירובין דף כ"א ששלמה וב"ד תקנו עירובין ונט"י וביבמות דף כ"א שתקנו שניות לעריות ע"ש׃ עם המלך במלאכתו ישבו שם מדכתיב ישבו לשון רבים דרש לה ארות ובת שבע והכי מפורש בילקוט ויש׳ם כסא לאם המלך זו בת שבע ותשב לימינו זו רות מהר"שא׃ ה"ג הש"י בגמ' שראתה מלכות שלמה בן בנו של בן בנה כלומר שלמה בן דוד שהוא בנו של ישי שהוא בן עובד בנה׃ בישראל לא הי' כן׃ שקירבו עצמם למקום׃ למילדות העברית׃ אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה׃ שפרה זו יוכבד כו'׃ כ' הרא"ם (ריש פיסקא פ"ב בהג"ה על הגליון) ויתכן שהיתה קבלה בידם או מדכתיב ויעש להם בתים שהם בתי כהונה לוי' ומלכו' שקרוי' בתי' כו' שהכהונה ולוי' מיוכבד מלכות ממרים עכ"ל אבל מהר"שא כ' וז"ל ול"נ שלמדו לומר כן משום דהאי לישנא אשר שם האחת ושם השנית לא תמצא בתורה כ"א כשקדם לו בפסוק שהיו שנים כמו ולעבר יולד שני בני' אשר שם הא' פלג כו' ושם השני יקטן וכאן לא קדם לו שהיו שני מילדות וכתב אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה וע"כ דרשו תנאי' אשר שם האחת היא הידועה בשמה במקום אחר וכן שם השנית הידועה כבר עכ"ל׃ שפרה שפרה ורבה כו' בגמ' ליתא אלא כמ"ש בסמוך שפרו ורבו ישראל בימיה ולגי' הספרי צריך לפרש שפרה ורבה היא בעצמה שיצא ממנה כהונה ולוי' ומלכות ממרים בתה׃ שמשפרת את הולד׃ שמנקת אותו מן הדם לידה שתרגום טוב שפיר הרא"ס׃ שהיתה פועה צועקת כמו כיולדה אפעה׃ על אחיה כשהשליכוהו ליאור׃ ויאמר בילדכן את העבריות׃ נראה דלהכי מייתי האי קרא להורות היאך קרבו א"ע שפרעה גזר עליהן בילדכן את העבריות וראיתן על האבני' אם בן הוא והמיתן אותו וכתיב ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדי' ודרשי' בגמ' לא די שלא המיתו אותן אלא שהיו מספקו' להם מים ומזון הרי שנסתכנו בדבר נגד פרעה וקרבו את עצמן לעשות רצון המקום אף שלא נצטוו לפרנסם׃ ה"ג בקרא וקוץ הוליד את ענוב ואת הצבבה ומשפחת אחרחול בן הרום והא"כ גרסי' אחרחול זו מרים׃ כל חרם בישראל לך יהי' שמשם תרמי' ניתני' לכהנים הרי דאי' שזכתה יוכבד לכהונה ומסתמא גם ללוי' שהרי משה ואהרן אחים הוו וכתיב משה איש אלקים בניו יקראו על שבט הלוי וכ' מהר"שא לא ידענא מאי רבותא דהא כל שבט לוי נבחרו לעבודת הלוים וי"ל דה"ק שאחר שנתגרשה יוכבד מעמרם זכתה להנשא לו שנית ועמר' הי' לוי ונולד מהם משה שהי' ג"כ לוי עכ"ל׃ ותמת עזובה היא מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה מתחילתה פיר"שי שעזבוה בחורי ישראל מליקח אותה מפני שחולנית היתה ומאי ותמת שנצטרעה והוסיף המהר"שא כדכתיב במרים אל נא תהי כמת שהמצורע חשוב כמת׃ ויקח לו כלב את אפרת לאחר שנתרפאה הזר ולקחה לו הלמא אפרת קרי מרים וכתי' ודוד בן איש אפרתי נמצא דוד מבני בניה של מרים רש"י וכ' מהרש"א צ"ע דהא ייחוסו של דוד מרם בן חצרון בספר רות ומתוך הכתובי' נרא' דכלב לאו היינו רם דג' בנים היו לו לחצרון ירחמיאל ורם וכלב כו' וי"ל דא' מיוצאי בני רם נשא אשה מיוצאי בני כלב ולא הי' דוד ממשפח' כלב אלא מצד אם אלא שחשיבות מרים עשה זאת שנקרא אפרתים עכ"ל מ"מ צ"ע לאיזה צורך הביא כאן הפסוק ואלה היו בני כלב כו' שלא נלמד ממנו כלום ובגמ' באמת לא הביאו ואפשר לייטב משום דסיפא דהאי קרא בכור אפרתה פי' רש"י בן חור כמו בנו חור וחור הוא בכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וקשה לאיזה צורך כתב שהי' חור בכור לאפרת אמו אלא ע"כ אתי להורות דמלת בכור הוא לשון גדול כמו בני בכורי ישראל ובדוד גופא כתיב גם אני בכור אתנהו ספי"רשי לשון גדולה ואשמעי' קרא שהגדולה באה מצד אפרת היא מרים כ"ל׃ חותן משה׃ הוקשה לי כיון דכתיב ויאמר משה לחובב וגו' הל"ל חותנו אלא (מלכים א' י"א) כתיב חותן משה לומר שזו הוא לו המעלה הגדולה שנקרא חותנו של מלך ז"ר׃ נוסעים אנחנו מיד לא"י דאל"כ הולכים אנחנו וגו' מבעי' לי' מאי נוסעי' אנחנו אל המקום אלא שנכ'שתם וזאת היא אל (שמות א') המקום שבמסע זה הראשון נסעו על מנת ליכנס לארץ מיד אלא שחטאו במתאוננים הרא"ס׃ וכסבור שנכנס עמהם לארץ׃ אין זה סותר מאמר עתה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות כשאכניסם לארץ (שם ב') דמשמע שכבר ידע משה רבינו ע"ה (שם א') מאותו העת שלא יכנס לארץ שיתכן שהי' מביא את ישר' לארץ ותיכף אחר ביאתו (מלכים א' ט') שם הי' מת שלא יראה מלחמת מלכי ז' אומות כו' ומ"ש רש"י גבי שלח נא ביד תשלח ביד אחר שתרצה לשלוח כי אני אין סופי להכניסם לארץ אע"פ שעדיין לא (ד"ה א' ד') נגזרה הגזירה עליו ולא גזירת עתה תראה י"ל שרמז לו הקב"ה קודם שליחותו (שמות ע"ו) לפרעה כדאי' בשמות רבה [כונתו למה דאי' שם וינהג את הצאן אחר המדבר (במדבר י"א) סימן זה יהא לך במדבר אתה מניחן] והי' (ד"ה א' ב') סבור שלא יכניסם כמו מנהיג אבל יכנס (שם) גם הוא כאחד משאר העם לפיכך שיתף (שמואל י"ז) עצמו עמהם כ"כ הרא"ס וזה שסיים כאן וכסבור שנכנס עמהם לארץ נכנס אבל לא מכניס אבל שם כ' רש"י ואני אין ס'פי להכניסם משמע להכניסם כמו מנהיג אבל יכנס כשאר העם לפיכך את נוסעי'׃ אין צריך׃ קשה דהא קרא זה אנכי מת וגו' נאמ' לאחר גזירת מי מריבה וא"כ מאי ראי' הוא זה ועוד קשה מאי אשמעי' בזה שאמר אף עצמותי אין עוברין לכן נ"ל דה"פ מאחר שאמ' משה שאף עצמותי (דברים ד') אין עוברין קשה מנא ידע זה אדרבה הי' לו לבקש שיעלו עצמותיו כדרך שעשו יעקב ויוסף אלא ע"כ משום שאמר הקב"ה עתה תראה ולא במלחמת ל"א מלכים א"כ מאי חידש במי מריבה אלא ע"כ שאף עצמותיו אין עוברין א"כ מוכח שממצרים נגזר הגזירה שלא יעלה לא"י ולזה מסיים א"כ מפני מה שיתף משה את עצמו עמהם ז"ר (הגהה על הנ"ל) *וקשה לפי' דהכתי מאי פריך מפני מה שיתף א"ע עמהם (יחזקאל מ"ז) ואי משום שידע שממצרים נגזר הגזירה ממאמר עתה תראה הלא אפשר הי' שיכנס וימות תיכף ומיד לביאתו ולא יראה במלחמת ל"א מלכים כמש"ל בשם הרא"ס ואפשר דעיקר קושייתו מפני מה שיתף משה א"ע עמהם על מה דקאמר בתר הכי לכה אתנו והטבנו לך דהיינו שיתנו לו חלק בארץ כדאי' לקמן פיסקא פ"א שנתנו לו דושנה של יריחו והלא זה לא היה עד אחר י"ד שנה של כבוש וחלוק כדקאמר התם כשהיו ישראל מחלקים את הארץ ומאחר שמשה הי' יודע מגזירת עתה תראה שלא יראה בכבוש הארץ מכ"ש שלא יראה בחילוק שא"כ ואיך אמר לכה אתנו והטבנו לך ששיתף עצמו עמהם בטובת ה[אר]ץ כנ"ל׃ ה"ג בקרא והיה בשבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו דמשמע שיש לגרים חלק בארץ׃ אם אינו ענין לירושה כו' לפי מה שפי"רשי שם על פסוק והי' בשבט וגו' שנתגייר בגולה בתוך אותו השבט קשה מאי פריך מה אני מקיים כו' דלמא שאני חלוקה ראשונה מחלוקה דלעתיד דלעתיד בודאי יש לגרים חלק בארץ כמ"ש בקרא דלעיל מיני' והלקתם את הארץ הזאת לכם לשבטי ישראל והיה תפלו אותה בנחלה לכם ולגרים הגרים בתוככם וגו' כאזרח בבני ישראל יפלו [אתכם] בנחלה בתוך שבטי ישראל והיינו משום שנתגיירו בגולה דאין מקבלין גרים לימות המשיח כדאי' ביבמות אבל בחלוקה הראשונה באמת אין להם חלק בארץ והרי מצינו ביחזקאל שגם החלוקה הראשונה ישתנה לעתיד ויהי' החלוקה ע"ד אחר כמ"ש רש"י שם וז"ל אין חלוקה זו דומה לחלוקת יהושע שזו החלוקה בשורות הכרם וכל החלקים שוין אבל בחלוקת יהושע היה לשבט יהודה חלק גדול עד בי נטל שמעון בגורלו ע"ש ואפשר דמשמע לי' להספרי דאף דהחלוקה ישתנה לעתיד מ"מ הדין לא ישתנה שאין לגרים חלק בארץ ומאי דכתיב תתנו נחלתו אינו כפשוטו לענין ירושת הארץ אלא לדרשה לכך קאמר אם אינו ענין לירושה כו' כנ"ל׃ לכפרה שאם טעו בהוראה ס"ל שכל שבט ושבט מביא פר דהתם ספרו ר"ש דס"ל הכי

בשבט יהודה בשבט בנימן מתכפר לו בשבט בנימן · ד"א אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לקבורה ניתן לגרים קבורה בא"י · לכה אתנו והטבנו לך וכי יש בן ביתו של אדם שאין מטיבין לו והרי דברים ק"ו ואם לבן ביתו של אדם מטיבים לו ק"ו לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם · כי ה' דבר טוב על ישראל · וכי עד עכשיו אין דבר טוב על ישראל והרי מעולם דבר טוב על ישראל · פיקד המקום לישראל להיטיב לגרים ולנהוג בהם ענוה: סליק פיסקא

עט ויאמר אליו לא אלך · אמר להם אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא · יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים יש לו נכסים ואין לו משפחה · אבל אני יש לי משפחה ויש לי ארץ ויש לי נכסים ודיינא הייתי בארצי אם איני הולך מפני ארצי אלך מפני נכסיי ואם איני הולך מפני נכסיי אלך מפני מולדתי: סליק פיסקא

פ ויאמר אל נא תעזוב אותנו אין נא אלא לשון בקשה א"ל אם אין אתה מקבל עליך גוזר אני גזירה עליך עכשיו אומרים ישראל לא נתגייר יתרו מחיבה כסבור היה יתרו שיש חלק לגרים בארץ ישראל עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו · ד"א כסבור אתה שאתה מרבה כבוד אין אתה אלא ממעט · כמה גרים ועבדים עתידים להיכנס תחת כנפי השכינה · והיית לנו לעינים · שלא תנעול דלת בפני הגרים הבאים לומר אם יתרו חותנו של מלך לא קבל עליו ק"ו לשאר בני אדם · כי על כן ידעת חנותנו במדבר א"ל אילו אחר שלא ראה נסים וגבורות במדבר · והניח והלך כדיי הוא הדבר אתה שראית תניח ותלך · אל נא תעזוב אותנו ר' יהודא אומר אתה הוא שראית חן שניתן לאבותינו במצרים שנא' °וה' נתן את חן העם בעיני מצרים תניח ותלך · ד"א והיית לנו לעינים אפי' אין (דיינים) [נ"א דיינו] אלא שכל דבר ודבר שנתעלם מעינינו תהי' מאיר עינינו בו כענין שנא' °ואתה תחזה מכל העם והלא אף ביד משה הי' מסיני °שנא' וצוך אלהים ויכלת עמוד ולמה נתעלם ממשה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו · ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינים שנא' °ואהבתם את הגר °וגר לא תלחץ °וגר לא תונה ולא תלחצנו: סליק פיסקא

פא והיה כי תלך עמנו וכי מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקי' את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו נתנוהו ליונדב בן רכב חלק בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה שנא' °ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל ממצרים צא מהם ארבעים שנה שהלכו במדבר נמצאו אוכלים אותו ארבעים שנה וארבע מאות שנה וכיון ששרתה שכינה בחלקו של בנימן באו בני בנימן ליטול חלקם באו ופינו אותו מפניהם שנא' °ובני קני חותן משה: סליק פיסקא

פב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים *אין צריך לומר שהרי כבר נאמר °אחד עשר יום מחורב · ומה ת"ל ויסעו מהר ה' מלמד שהלכה שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי שיכנסו לארץ · משלו משל למה הדבר דומה לבני אדם שיוצאים למלחמה בשעה שהם יוצאים הם שמחים וכל זמן שהם מתייגעים ידיהם מתרשלות · אבל ישראל אינו כן אלא כל זמן שהם מייגעים הם שמחים ואומרים נלך וניירש את הארץ · וארון ברית ה' נוסע לפניהם · אמרו אבותינו חטאו נגזרה עליהם גזירה °במדבר הזה יפלו פגריכם אבל אנו לא נחטא ונמות ונלך ונירש את א"י · וארון ברית ה' נוסע לפניהם

במדב' י"ד

ארון

מקר' מפורש

הכי בפ"ק דהוריות ז"ר: לקבורה ליתן להם מקום לאחוזת קבר ז"ר: לבן ביתו של מי שאמר כו' היינו יתרו דדמי לבן בית כ"א ולא מצינו בכל מקום שנקרא יתרו בן בית וצ"ל דה"ק שאמר משה והטבנו לך וקשה הלא משה הוא משבט לוי שלא נטלו חלק בארץ לכן אמר וכי יש בן בית דהיינו משה דכתיב בי' בכל ביתי נאמן הוא ז"ר ולא הבינותי דבריו דאכתי קשה על מאי דקא' והטבנו לך והלא אין בידו להטיב מכיון שאין לו חלק בארץ א"ו דמשה קאמר לה על כלל ישראל שייטיבו לו ויתנו לו מחלקם כמו שעשו באמת שנתנו להם דושנה של יריחו וא"כ פי' הב"א יכול להיות אמת ונכון ומאי דקשי' לי' לז"ר דלא מצינו בכ"מ שנקרא יתרו בן בית לק"מ דהרי גר הוי' וקב"ה מקרב את הגרים וכתי' ה' שומר את גרים וכמה פעמים הזהירה התורה עליהם כדלקמן סוף פיסקא פ' ודמי לבן בית: ה"ג בילקוט אלא פיקד המקום לישראל: להטיב לגרים וה"פ דקרא כי ה' דבר טוב על ישראל ר"ל · כי ה' דבר לישראל שיהיו טובי' לגרים וז"ר פי' וז"ל אפשר לומר היינו שנא' בפ' פסח שני חקה אחת יהי' לכם ולגר עכ"ל ולא ידעתי למה דקדק להביא קרא דפ"ש וטפי ה"ל לאתויי מקרא דואהבתם את הגר וכן שאר קראי דמייתי להו סוף פיסק' פ':

עט ויאמר אליו: ה"ג בילקוט אם מפני נכסי' או ארץ אני בא כלומר מפני איזה טובה אני בא לא"י מפני ארץ או מפני נכסים: אם איני הולך · לארצי: אלך מפני מולדתי ובילקוט מסיים א"ל למחר כשתחלק א"י לשבטים איזה שבט מכם שיתן לי כרם אחד בתוך שלו אלא הריני הולך לארצי ואוכל פירות מארצי ואשתה יין מכרמי:

פ ויאמר אל נא תעזוב אותנו: לשון בקשה · וא"ת כ"כ למה והלא הליכתו עם ישראל לא היתה אלא לטובתו כדכתי' לכה אתנו והטבנו לך ומאחר שלא רצה את טובתו יניחוהו וילך לו ולמה הוצרך להתחנן לו בבקשה וי"ל שחזרתו לאחור יהי' כמו חילול השם שיהיו כל העולם אומרים שיתרו עם היותו שר
שמות י"ב וקצין והניח את מקומו ואת משפחתו ואת שררותו ואת יישובו של עולם והלך במדבר ארץ ציה וצלמות ארץ אשר לא עבר בה איש להכנס תחת כנפי השכינה
שם י"ח מפני שהכיר גדולתו של הקב"ה כמו
שם שאמ' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים והיה מתקדש בזה הש"י על ידו עכשיו יאמרו שלא נתגייר מפני חבתו של מקום כמו שמסיים בסמוך הרא"ם: גוזר אני
דברים י' גזירה עליך דהל"ל נא אל תעזוב אותנו
שמות כ"ג מאי אל נא תעזוב אותנו אלא ה"ק אל נא
שם כ"ב אם אין אתה שומע לבקשתי גוזר אני עליך גזירה ז"ר: שאתה מרבה כבוד דהיינו לגייר גרים בארצך ב"א וצ"ל הא דמסיים כמה גרים כו' ה"פ כשתלך עמנו יתגיירו כמה גרים ז"ר: ועבדים שגם הם חייבי' במצות שהאשה חייבת בהם דגמרי' לה לה מאשה כדאי' בחגיגה דף ד': תניח ותלך · בתמי': וה' נתן
מלכים א' ו' את חן העם בעיני מצרים להשאיל להם כלי כסף וכלי זהב ושמלות: תניח ותלך · בילקוט גרס כאן ד"א והיית לנו לעינים אפי' אין דייך אלא שתהא יושב עמנו בדין [פי' הז"ר שהסנהדרין נקראו עיני העדה] ותהא מורה בדברי תורה ואח"כ גרס ד"א דהכא: אפי' אין דיינים ·
שופטים א' בילקוט גרס אין דיינו והוא הנכון כמו דגרס לעיל אין דייך ור"ל אפי' אין די לנו
דברים א' טובה יותר רק זו שתהי' מאיר עינינו: שנא' וצוך אלהים משמע שצוהו כבר המקום ונתעלם ממנו וס"ל כמ"ד יתרו לאחר מ"ת בא ואפי' למ"ד יתרו קודם מ"ת בא פרשת ויהי ממחרת נאמר לאחר מ"ת כמ"ש רש"י ז"ר ולעיל פי' ע"ה דורש תרעתי' ששמעו תרועה מהר סיני משמע להדי' דס"ל כמ"ד יתרו קודם מ"ת בא מיהו לפי מה שפי' שם פי' אחר ששמעו תרועה כו' שקיימו התורה שנתנה

ע"י תרועה ע"ש נוכל לומר דס"ל יתרו לאחר מ"ת בא: ואהבתם את הגר הא דמייתי קרא דואהבתם כו' שכתו' מאוחר בפ' ואתחנן והדר מייתי קרא דגר לא תלחץ שהוא מוקדם בפ' משפטי' משום דמעיקרא מביא ראי' שהוא מ"ע והדר מייתי ג' לאוין זה אחר זה מיהו קשה דה"ל לאתויי וגר לא תונה ולא תלחצנו שהוא מוקדם בפ' משפטי' ואח"כ וגר לא תלחץ שכתוב מאוחר בפ' משפטי' וצ"ע:

פא והיה כי תלך עמנו · וסיפא דקרא והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך לכך פריך וכי מה טובה הטיבו לו: ליונדב בן רכב שהוא מבני בניו של יתרו כדלעיל ג' פיסקא ע"ח: דושנה · קרקע שמנה: ד' מאות וארבעים שנה בילקוט יש בזה גירסא אחרת וע' ז"ר: ה"ג ופינו אותם מפניהם פי' בני בנימן פינו את בני יתרו מדושנה של יריחו: ובני קני חותן משה · קשה הא מקרא זה נא' אחרי מות יהושע מיד וקיא"ך מייתי ראיה מזה הפסוק שישבו שם בניו של יתרו עד שנבנ' בה"מק לכן נ"ל דקאי אדלעיל להביא ראי' שיש בו בידיהו כדכתי' שעלו מעיר התמרי' דהיינו יריחו ללמוד תורה אצל עתניאל בן קנז [כמ"ש לעיל פיסקא ע"ח] א"כ משמע שישיבתם הי' שם ולא יצאו כלם משם עד שנבנ' בהמ"ק ואז הוצרכו ליפנו' מפני בני בנימן שנבנה בהמ"ק בחלקם כ"פ הז"ר וכפרש"י והתלמידים הלכו אצל עתניאל בן קנז ללמוד תורה משמע אבל לא כולם ועמ"ש בא"ש פיסק' ס"ב:

פב ויסעו מהר ה': אחד עשר יום מחורב · כלומר מחורב לקדש ברנע דרך הר שעיר הוא מהלך י"א יום וכאן כתיב דרך שלשת ימים: ל"ו מיל · תימא הרי מהלך ג' ימים הוא ל' פרסאות לפי שמהלך אדם בינוני הוא י' פרסאות ליום ובכל פרסה ד' מילין הוי א"כ הרי מהלך ג' ימים הוא ק"ך מילין ואיך קאמר ל"ו מיל ורהאיתי בפי' ת"י שכ' וז"ל ויש מגיהין תלתין פרסאו' ושית מיל ופי' דחשיב ו' מיל יתירים שהארון באמצע המחנה הרי ו' מיל והלך לפני דרך שלשת ימים היינו ל' פרסאות עכ"ל אבל בז"ר יושב גי' הספרי ולפי שנדפס שם בטעות לכן אעתיק לשונו כאשר הגהתי על נכון וז"ל וצ"ל דה"פ דאי' לקמן [בילקוט] שמשה אמ' להם ליסע מסע יום אחד והם הלכו מסע שלשה ימים ולילה א' כתינוק הבורח מבית הספר והיינו מהלך ד' ימים דלילה ויום שוים והאחרונים' מהלך לפניהם מהלך ג' ימים נמצא שהיו מהלכין יותר מן הארון מהלך יום א' דהיינו מ' מיל אך המחנה היה י"ב מיל נמצא הי' הארון רחוק מקצה האחרון של המחנה כ"ח מיל והי' ס"פ פקודי שמחנה לוים הי' באמצע ד' מיל ומחנה ישראל לכל רוח ד' מיל ושכינה היתה שרוי' בכל מחנה לוים נמצא שהארון הי' צריך לילך עד הקצה של מחנה ישראל כ"ח מיל ועוד ממחנה ישראל עד מחנה לוים ד' מיל ומחנה לוי' באמצ' ד' מיל הרי ל"ו מיל כנ"ל עכ"ל: מתייגעי' · מטורח הדרך אבל בילקוט גרס שמגיעין ופי' הז"ר כל זמן שמגיעי' קרוב למלחמה ידיהם מתרשלות מפני פחד המלחמה אבל ישראל לא הי' להם פחד מלחמה כמ"ש רש"י ריש דברים עכ"ל: אבותינו חטאו כו' · במדבר הזה יפלו פגריכם הקשה הב"א הא עדיין לא נגזרה הגזירה שלא יכנסו לארץ עד מעשה המרגלים לכן מחק מתוך הילקוט מאמר זה והז"ר מיישב הגי' וז"ל לפי שכתו' כאן וארון ברית ה' נוסע לפניהם ובפ' שלח לך כתי' [גבי מעפילים] וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה וא"כ מה ראו ישראל [כלומר המעפילים] שהיו טפשי' [כיון שהארון ומשה לא זזו ממקומן] לז"א שאמרו אבותי' חטאו כו' אבל אנחנו נירש א"י אף שלא ילך עמנו הארון עכ"ל בתום ביאור אבל זה דוחק מאד איך אמרו המעפילים אבותינו חטאו כו' ואנחנו נירש הא המעפילי' הם עצמם היו מדור המרגלים שחטאו

הג"ה מבן המחב' בנוסח' כת"י דלשון א"ל לנו לאו דווקא א קושי' הית ענ וציי' לעיל פיסקא פ"ט

שתטאו אלא שאח"כ נתחרטו כמבואר בפרשה שם לכן נ"ע: שיצא עמהם במחנה. פי' זה הארון שהי' נוסע לפניה' הוא הארון שיוצא עמהם למלחמה שעשה אותו מרע"ה קודם שבירת הלוחות שניות שאמר לו הקב"ה פסל לך ואח"כ ועשית לך ארון עץ ומשה עשה הארון תחילה שכשיבא והלוחות בידו יהי' הארון מוכן להניחם שם ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל שהרי המשכן לא נתעסקו בו עד לאחר יה"כ בירידתו מן ההר. צוה להם על מלאכת המשכן ובצלאל עשה משכן תחילה ואח"כ ארון וכלים וזה לא יצא עמהם במלחמה כ"א בימי עלי ונענשו עליו והראי' ע"ז שהרי הארון שבו לוחות האחרונו' באמצע המחנו' הי' נוסע לא לפניהם דכתיב ונסע אהל מועד מחנ' הלוי' בתוך המחנות כו' וזה שיצא עמהם במחנה היו בו שברי הלוחות לזה הביא הפסוק וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנ' שפי' אע"פ שהעפילו לעלות אל ראש ההר למלחמה הארון הזה שהיו בו לוחות השלימות לא מש מקרב המחנה אלא אותו הארון שיצא עמהם למלחמה אינו הארון שבו הלוחות שלמי' אלא שבו שברי הלוחות הראשונים ותחיל' שם כו גם הלוחות אחרונות כדכתיב ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי ונה שעשה בצלאל הארון של זהב ואז הוציאו' מארונו של משה והניחוהו בארונו של בצלאל כשארו שם שברי הלוחות שהיו מונחי' בו והוא הי' יוצא עמה' במחנה עיין כל זה באורך בהרא"ם ובתוס' בעירובין דף ס"ג ע"ב בד"ה כל זמן וכ' התוס' שם ומה שהי' עמה' הארון של בצלאל במלחמ' יהושע ע"פ הדבור היה ע"ש: למה נא'. פי' למה נא' וארון בתום' וי"ו הל"ל ארון אלא ללמד ששני ארונות היו כדפי' לעיל וזה שהיו בו שברי הלוחות הי' נוסע לפניהם: לאנטיקיסר. גרסי' והוא שני לקיסר ז"ר: שישרו. שיחנו תרגום ויחנו ושריאו: מתו המרגלים. ולא ידעו ישראל היאך לפנות ימין או שמאל והא דכתי' כי בא ישראל דרך האתרי' ה"פ שמתו המרגלי' והלכו ישראל דרך הארון שהיה הולך לפניה'. לתור להם מקום מנוחה ז"ר: בארץ ערבה. הוא המדבר: ושוחה נטוי' רש"י:

ר"ה ג' / תענית ט'

פג וענן ה': ז' עננים הם. פי' ז' פעמי' כתיבי בתורה כדקא חשיב להו והזיל א' וענן ה' דאיירי בי'. ב' ג' ועננך עומד וגו' ובעמוד ענן דכתיב בפ' שלח לך בתפלת משה ד' ה' ו' ובהאריך הענן ובהעלות הענן ואם לא יעלה הענן דכתיב בפ' שלפני זה. ז' כי ענן ה' על המשכן ס"פ פקודי. כתב הרא"ם ולא ידעתי למה בחר אלה השבעה יותר משאר עננים הכתובי' שם ומה נשתנה ענני' של אלו יותר משאר עכ"ל ואפשר לומר טעמו של ת"ק דס"ל ז' ענני' משום שבשבעה תיבות יש בזה הפסוק וענן ה' לרמז על שבעה ענני' שהיו כריכי' ישראל ור"י ס"ל י"ג עננים אפשר לומ' טעמו דבס"פ פקודי איכ' ה' פסוקים שנזכר בהם ענן. ובפ' זו כשסיפר ענין ההנייה איכא ח' פסוקים שנזכר בהם ענן הרי י"ג ואע"פ שנזכר לפעמי' בפסוק אחד ב"פ ענן כחדא חשיב להו מפני שהם בפסוק א' והוא קרא. וענן ה' עליהם יומם לא קחשיב דת"ק קר' וענן ה' שנזכר כבר היה שורה עליה' יומם וכן לא חשיב ב"פ ענן דכתיב בפ' ויהי בשנה השנית דהיה בענין נסיעה מיירי ולא חשיב אלא ההוא דהניי' ומטעם זה נמי לא חשיב ההיא דכתיב בפ' בשלח דמיירי נמי בנסיעה ולא חשיב נמי ועננך עומד וכו' ובעמו' ענן דפ' שלח שאינו אלא ספור דברים תפלת משה כנ"ל ור' יאשי' ס"ל ארבע אפשר טעמו משום דארבע פעמי' כתיב פ' עננים בתורה. א' בפרשת בשלח. ב' בפרשת פקודי. ג' בפ' בהעלותך. ד' בפרש' שלח לך. וכת' ז"ר אלו ד' עננים היו לד' רוחות ואפשר דלא חשיב ההוא שהי' הולך לפניהם ואותו שהיה על המשכן: ור' ס"ל שנים דלא חשיב אלא ב' פרשיות היינו דפ' פקודי ודפ' בהעלותך דמיירי בענין ההניי' וכל אינך לא קחשיב מטעם שכתבתי לעיל. שוב ראיתי בילקוט פ' בשלח דחשיב שם ז' ענני' ולא חשיב וענן ה' יומם דפ' בהעלותך אלא חשיב במקומו וה' הולך לפניהם יומם דפ' בשלח וכ' שם הז"ר וז"ל וצ"ע דבפ' בהעלותך כתיב ענני' טובא ולא חשיב אלא ז' ואפשר כיון דלא הוצרכו אלא לז' לכן לא מרבינן אלא ז' ומ"מ צ"ע למה הביא דוקא מקרא זה ובהאריך וי"ל משום דכתי' ב"פ ובהאריך הענן וא"כ

שבת קט"ז

חד יתירא הוא וכן כל המקראות דס"פ ויקרא [פקודי צ"ל] מיותרין כיון דכתיב כפ' בהעלותך שהי' הענן על המשכן לכן דריש להני דוקא וקרא דפ' בשלח ג"כ יתירא דכתיב בתרי' לא ימיש עמוד הענן וקרא דפ' שלח לך פשיטא דמיותר דהל"ל כי אתה ה' הולך לפניה' לכן דריש להו לתניא [וצ"ע כדדייקא ספיר בפ' ענני' שבפ' בהעלותך תמצא מיותר כמה פעמי' דוק ותשכח] ור"י ס"ל י"ג כ"ל דחשיב י"ג פעמים הכתובי' בפ' בהעלותך עכ"ל וצ"ע דהא בפ' העננ' לא כתיב אלא י"א פעמים וא"ל דחשיב ב"פ ענן דכתיב בפ' ויהי בשנה השנית א"כ ליחשב נמי וענן ה' יומם והוי י"ד ואפשר דהה' לא חשיב לי' מטעם שכתבתי לעיל: שנים. א' על המשכן וא' לפניהם: על החגרי'. פי' אפילו על החגרי' שנתאחרו או זבי' ומצורעי' שהיו מחוץ למחנה אעפ"כ הי' הענן עליהם ז"ר ויליף לה מדכתיב עליהם על כלם משמע: לאומות העולם. קשה א"ה מאי בעי התם וכ"ל דכוונתו על הערב רב שעלו עמה' שלא הי' הענן מגין עליה' כדאי' בזוהר ז"ר: פנס. עששית:

פד ויהי בנסוע הארון: נקוד עליו. בגמ' אי' בזה הלשון פרשה זו עשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה פירש"י להבדילה מן הסמוכים לה בתחילה ובסוף עכ"ל וראיתי בתשובת מוהר"ש מלובלין סי' ע"ה וז"ל והנה בפירש"י אינו מפורש מה הן הסימניות אבל בספרי יש בזה הלשון נקוד עליו כו' ובפסיקתא אי' בזה"ל ויהי בנסוע הארון מסומן מלמעלה ומלמטה נונין הפוכין כו' שמענו מזה שהמדרשי' חלוקי' מה הן הסימניות שהספרי סובר שהן נקודות נקוד על ויהי בנסוע וכן לבסוף על אלפי ישראל והפסיקתא סובר שהן נונין הפוכין עכ"ל * ותימ' דא"כ לעיל בפיסק' ס"ט דחשיב הספרי כל הנקודות שבתורה מפני מה לא מנה ג"כ פ' ויהי בנסוע לכן נ"ל עיקר דגמרת הספרי ג"כ ס"ל שהסימניות הן נונין הפוכין ומ"ש נקוד עליו כוונתי למ"ש מהר"של בתשובה סי' ע"ג והאריך שם בכמה תמונות נונין הפוכין וכו' וז"ל תמונה י"ב אין שום נון הפוכה אלא למעלה בראשי הנונין יש נון כזה בסוף כו' וסיי' שם וז"ל תמונ' י"ג שעשה הסופר נונין הפוכין בראשי הנונין הכתובי' כסדר יפה קבל הסופר כו' עכ"ל וזהו כוונת הספרי דקאמר נקוד עליו לאו נקודה ממש קאמר אלא נון הפוכה בראשה קאמר ומעתה אני אומר מה שסיים שם מוהר"ש לובלין בתשובה וז"ל אבל בס"ת שכתוב בה נונין של ויהי בנסוע כסדרן אלא שכתוב בהן למעלה או למטה כמין נון לא ידעתי להם שום סמך כי הן נגד הזהר וע"כ נראה שיש לגרור אותן ולתקן על פי הדרכי' שכתבתי ע"ש שהשיג על מוהר"של הנ"ל הנה מ"ש לא ידעתי להם שום סמך כו' כבר כתבתי בהוכחה וראיי' נוכחת שיש להם סמך מן הספרי דהכא והגאון מוהר"ש לשיטתי' אזיל דהספרי פליג על הפסיקת' והאי נקיד עליו דקאמ' נקודה ממש וליתא כמ"ש אלא נון הפוכה למעלה קאמר והא דקתני מלמעלה ולמט' ר"ל בתחילה ובסוף כדפירש"י הנ"ל ומ"ש מוהר"ש שהן כנגד הזהר כבר כ' מוהר"של שם וז"ל ואף שאינה לפי משמע' הזהר כי מדרש הזהר אינה לעיכוב עכ"ל ומכ"ש לפי מה שפירשתי דברי הספרי ויהוש דקי"ל סתם ספרי ר"ש שתבר הזהר ע"כ לומר דלאו לעכוב קאמר ועכ"פ נראה שס"ת שכתוב בה בדרך זה שהיא תורת ה' תמימ' ואין למחוק אותה כנ"ל: שלא הי' זה מקומו שאינה ראוי' לכאן דלאו בהילכות מסעות משתעי לעיל מיני' אלא בדגלי'

במדבר כ"א / שם / דברים א' / ירמי' ב' / במדבר י' / שם / שם ע' / שמות מ' / הגה"ה על / מוהר"ש לובלין / שם / שם

הג"ה מבן המחבר בנוסחא כת"י ישן מצאתי כתוב וז"ל נקוד עליו כו' ר"ל נונין הפוכין עכ"ל וזה סייעתא לת"ש אא"מו זל"הה בפירושו כאן

ארון זה שיצא עמהם במחנה היו בו שברי לוחות שנא' וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה· ר' שמעון בן יוחי אומר וארון ברית ה' נוסע לפניהם למה נא' אא וארון ברית ה' משל לאנטיקוסר שהיה מקדים היילותיו מתקן להם מקום שישרו כך היתה השכינה מקדמת לישראל ומתקנת להם מקום שישרו· לתור להם מנוחה מה ת"ל לפי שנא' ° וישמע הכנעני מלך ערד· כיון ששמעו כנענים שמתו מרגלים אמרו מתים מרגלים שלהם נלך ונלחם בם· ר' שמעון בן יוחי אומר ° כי בא ישראל דרך האתרים * כיון שמת אהרן אמרו מת כה"ג שלהם הלך התייר הגדול שלהם ועמוד הענן שהיה עושה עמהם מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בם· ר' שמעון בן יוחי אומר גנות גדולה היתה בידו של ישרא' בשעה שאמרו ° נשלחה אנשים לפנינו אמר להם המקום אם כשהייתם ° בארץ ערבה ושוחה זנתי ופרנסתי אתכם כשאתם נכנסים בארץ טובה ורחבה בארץ זבת חלב ודבש על אחת כמה וכמה שאזון ואפרנס אתכם : סליק פיסקא

פג וענן ה' עליהם יומם· מיכן אמרו שבעה עננים הם וענן ה' עליהם יומם ° ועננך עומד עליהם ° ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ° ובהאריך הענן· ° ובהעלות הענן· ° ואם לא יעלה הענן· ° כי ענן ה' על המשכן שבעה עננים היו· ארבעה מארבעה רוחותם ואחת למעלה ואחת למטה וא' לפניהם הגבוה מנמיכו והנמוך מגביהו ומכבד את הנחשים ואת העקרבים ומכבד ומרבץ לפניהם· ור' יהודא אומר י"ג היו שנים מכל רוח ורוח ושנים מלמעלה ושנים מלמטה וא' מלפניהם· ר' יאשי' אומר ארבע רבי אומר שנים· וענן ה' עליהם יומם· על החיגרים ועל הסומים ועל הזבים ועל המצורעים· וענן ה' עליהם יומם· מניין אתה אומר שאם היה א' מישרא' נמשך מתחת כנפי הענן נמשך עמו לאחוריו עד שעה שחוזר ת"ל וענן ה' עליהם· או כשם שמגין עליהם ביום כך מגין עליהם בלילה· ת"ל יומם ביום מגין ואין מגין בלילה אמור מעתה עמוד ענן לא היה מגין עליהם בלילה· יכול עמוד האש יהיה מאיר עליהם ביום ת"ל ° ואש תהי' לילה בו בלילה הוא מאיר ואין מאיר ביום· או כשם שמאיר לישראל כך מאיר לאומות העולם ת"ל ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל על ישראל הוא מאיר ואינו מאיר לאומות העולם· ר' שמעון בן אלעזר אומר מניין אתה אומר כל אותם ארבעים שנה שהיו ישרא' במדבר לא נצרכו לנר אלא אפי' נכנס אדם חדר לפנים מן החדר כמו פנס נכנס עמו עד שעה שחוזר ת"ל ° לעיני כל ישרא' בכל מסעיהם הא אפי' אדם נכנס חדר לפנים מן החדר עמוד האש מאיר לפניו : סליק פיסקא

פד ויהי בנסוע הארון * נקוד * עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו ר' אומר מפני שהוא ספר בעצמו מיכן אמרו ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים· ר' שמעון אומר נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו· ומה היה ראוי לכתוב ויהי העם כמתאוננים· משל למה הדבר

היתה ראוי' ליכתב בפרשת במדבר סיני רש"י וז"ל בעה"ט ועשה נונין הפוכי' לומר שמקומה לפני כ' פרשיות לפניה כו' והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלוים בפ' במדבר סיני שמשם עד הכא כ' פרשיות עכ"ל: ר' אומר כו' ס"ל דמקומה הוא דפ' זו בתחילת מסע שנסעו מהר סיני איירי כדכתיב לעיל מיני' ויהי בחדש השני בשנה השנית בעשרי' בחדש נעלה הענן אלא סימניות ללמד אתי שהוא ספר בפ"ע רש"י: מטמא את הידים. שגזרו ב"ש וב"ה על הספר שמטמא את הידים ובשבת דף י"ד מפ' טעמא שבתחילה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ת ואמרו האי קדש והאי קדש כיון דקא חזו דקאתי לידי פסידא [מעברי' מנוי' אצל אוכלין ומפסידין את הספר רש"י] גזרו ביה רבנן טומאה: ומה היה ראוי

לכתוב

לכתוב ויהי העם כמתאנני' כלומר אלא שהפסיק בפ' ויהי בנסוע כדי להפסיק בין פורענות לפורענות ותפ' בגמ' פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' שסרו מאחרי ה' פורעני' שני' ויהי העם כמתאננים פירש"י וז"ל שסרו מאחרי ה' בתוך ג' ימים לנסעם התאוו האספסוף התאוה להתרעם על הבשר כדי למרוד בהקב"ה עכ"ל וא"ת הרי פ' האספסוף כתיב אחר מתאננים משמע דמעשה מתאנני' הי' קוד' תירץ הרא"ם וז"ל ולפ"ז צ"ל שפי' והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה שכבר התאוו תאו' קודם המתאנני' דהיינו בתוך ג' ימים הכתובי' לעיל ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וזו היא הפורענות ראשונה ואחר ג' ימי' ויהי העם כמתאנני' שהיו מתרעמי' על התרחק' מן הישוב והכנסם במדב' וזהו הי' רע בעיני ה' שלא היו בטוחי' בו ללכת אחריו בשמחה אבל היו הולכי' כאנוסי' ומוכרחי' עכ"ל תיהו מ"ש שהיו מתרעמין על התרחקם כו' ובסמוך הי' שנתרעמו על שנתייגעו בדרך וכ"ה ברש"י בחומש והתוס' פירשו וז"ל שהפורענות הראשונה היא כדאמרי' במדר' ויסעו מהר ה' שנסעו מהר סיני דרך ג' ימים כתינוק הבורח מבית הספר כך היו בורחי' מהר סיני דרך ג' ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני אמר הקב"ה נסמוך פורענות לפורענות לאו אלא נפסיק בפ' ויהי בנסוע הארון עכ"ל וכ' הרא"ם ולפ"ז אין צ"ל שפי' והאספסוף כו' התאוו תאוה ככר התאוו תאוה בתוך הג' קודם המתאננים עכ"ל כלומר אלא פי' כפשטי' דקרא דמעשה המתאנני' הי' קודם ואח"כ והאספסוף וע"פ שני הסברות הנ"ל יש לייסב מאי דקשי' לי מאי פליג ר"ש על הת"ק הא הת"ק גם כן ס"ל שאין זה מקומו וא"ל דבאמת לא פליג על הת"ק רק מפ' דברי ת"ק שהי' לו לכתוב פ' מתאנני' א"כ למה הפסי' ביניה' בדברי ר' אבל לפי מ"ש אתי שפיר דת"ק דקאמר סתם שלא הי' זה מקומו ס"ל כשיטת רש"י דמעשה דהאספסוף הי' קודם והי' ראוי לכתוב פ' והאספסוף ור"ש ס"ל כשיטת התוס' דפורעני' ראשו' הוא שברחו מבית הספר ומעשה דמתאננים הי' קודם מעשה האספסוף לכן קאמר שהי' ראוי לכתוב כאן פ' מתאננים כנ"ל: הנראה שתגיע עמנו. היוכשר בעיניך שתגיע עמנו: שנתלבטו. שנתייגעו מטורח הדרך: ה"ג בילקוט והמלך הי' צריך להתרעם. פי' שבשבילם הלך שלא לצורך עצמו כ"א לצורך המדינה ולא די שהמלך לא התרעם אלא שהם התרעמו עליו: שלשי' וששה מיל. ע"ל פיסק' פ"ב: הנרא' שתעמידני כלומר אם יוכשר בעיניך שתאמר לי עמוד. ז"ר פי' לפירושו ע"ד שכ' רש"י קומה ה' לפי שהי' מקדי' לפניהם דרך ג' ימים הי' משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יות' עכ"ל מפני שהשכינ' היתה ממהרת ביותר לארץ ולא הי' הארון חונה עד שאמר לו משה קומה ה' ומפני שאפשר שמשה לא יהי' לו פ"פ לומר כך ע"כ אמר לו הקב"ה תחילה הנראה שתעמידני כלומר איני חונה עד שתאמר לי עמוד בשביל שאני הולך ליתן ירושה לבני לכן אני ממהר כ"כ ואיני עומד עד שתאמר לי עמוד נמצאו ב' כתובי' קיימי' ע"פ ה' וע"פ משה וכמו שהגהתי בפני' בסמוך וכ"ה בילקוט: אלו המכונסי'. פי' שכנסם לאחדי' אין הפורעני' שולטת בהם ומה עשה הקב"ה מפרידם ואז שולה עליהם פורענות כמו שעשה לדור הפלגה ויפץ ה' אותם משם ואח"כ שלטה עליהם פורענות כו' ונ"ש ויפוצו אויבך שו המכונסי' כי כשיפוצו אויבך המכונסי' אז הפורענות שולטת בהם וינוסו משנאך אלו הרודפי' ג"ב ח"א דף ס"ז ע"ב: ה"ג בילקוט כשאין פניך אתנו אין אנו כלום כו' כמו שהגהתי בפני': אם אין פניך הולכי' וסיפא דקרא אל תעלנו מזה לפי שאמר לו הקב"ה ושלחתי לפניך מלאך אמר לפניו רבש"ע למלאך אתה מוסרני אם אין פניך הולכי' אל תעלנו מזה ע"ש בהרא"ם: ובמה יודע איפוא וסיפא דקרא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ופירש"י ובמה יודע מציאת החן הלא בלכתך עמנו הרי שלא רצה משה אפי' את המלאך שילך לפניהם אלא דוקא הקב"ה בכבודו ובעצמו והוא לרא"ם למ"ש כשאין פניך אתנו אין אנו כלום לפניהם ואח"כ הביא ראי' למ"ש כשפניך אתנו אין אנו נסי' לפניה'

אלא אדרבה הם נסי' לפנינו וזהו ואומר ויהי בנוסם כו': ה"ג ואומר אלהי שיתמו וכ"ה בילקוט: כגלגל ראשי קוצי' השדה וכשמגיעין ימי התורף ניתקי' ונשחתי' מאיליה' ופורחי' ונוע ונוע ודומה אותו הניתק מהם כמין גלגלי אופן עגלה והרוח מוליכתן רש"י והראי' הוא שאמר אלהי שיתמו שהדבר תלוי דוקא בהקב"ה שהוא ישים אותו כגלגל: תהרוס קמיך. תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך ומי הם הקמי' נגדו אלו הקמי' על ישראל רש"י: מפני מה כו' לפי' מפני מה אל תשכח קול צורריך: מפני מה כו'. פי' מפני מה קא' משנאיך נשאו ראש וכי אפשר להם להתנשא כנגד הקב"ה אלא מפני שעל עמך יערימו סוד: כי הנה רחקיך יאבדו. בילקוט ס' בשלא הביא זה המאמר ולא הביא זה הכסוק כלל מפני שאינו ענין לזה המאמר ואפשר לומר משום דאי' בילקוט תהילים בזה המזמור וז"ל אמר דוד הואיל ומי שהו' רחוק ממך בעה"ז הוא אבוד לעה"ב הצמתה כל זונה ממך הרשעים שמחליטין עצמן בעונות ומזניחין עצמן ממך אף אתה מה עוש' להם מחליטן לגיהנם ע"כ ומשו' ששונאי ישראל שונאי הקב"ה יקראו ורחוקי' מן הקב"ה משום הכי הביא כאי קרא של עה"ב יקבלו עונשים: הלא משנאיך ה' כו'. שמתחילה קראם דוד שונאי ה' ואח"כ אומר לאויבי' היו לי משמע שהם שונאיו שלו א"ו מ"ט קאמר מ"ט הלא משנאיך ה' אשנ' מפני שלאויבי' היו לי לכן שונאי ה' יקראו ובילקוט גר' בהדי' הלא משנאיך ה' אשנא מפני מה תכלית שנאה שנאתי' לאויבים היו לי: ה"ג בקרא כי הנוגע בכם נוגע בבת עינו: שכינה הכתוב. פי' מדלא כתי' בהדיא כבבת עיני של מקום אלא עינו כי היכי דליהוי נמי בבבת עינו של הנוגע מפני שכינה הכתוב: למה שמתני. איוב אמר להקב"ה למה שמתני למפגע לך כפוגע האדם בעת חמתו ומעיר' עליו כל מעשה חובתו רש"י ובז"ר גרס מעשה איבתו: ואהי' עלי' למשא. והייתי לך למשא מיבעי' לי' אלא שכינה הכתוב וז"ל אבל בז"ר פי' ותהי' עלי' למשא הוי לי' למימר אלא שכינה הכתוב משום כבוד השכינה: והנה שולחים את הזמורה אל אפם והנה שולחי' אל הוטמם את ריח רע של זמורה זו שהם תזמרי' ברוח היוצא מפי הטכעת רש"י ואל אפי כל"ל אלא שכינה שכתוב: ה"ג בקרא הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי ולא נמות פי' רש"י אמר הנביא ואתה למה תחריש לכל זאת [כלומ' כבוכד נצר] הלא אתה מקד' אלהי קדושי אשר לא תמות וזה שכתוב לא נמות מתיקוני סופרים שבמקרא הוא שכינה הכתוב עכ"ל והא דכתי' לא נמות לשון רבים הל"ל לא תמות לשון יחיד כמו אלהי קדושי שהוא לשון יחיד פי' ז"ו כאלו הנביא מתפלל על ישראל שלא נמות ביד נ"נ והאריך פי' משום שנסיים הפסוק הלא אתה ה' למשפט שמתו וצור להוכיח יסרתו וז"ל הלא כמ"ת הי' לנו מירו' ממלאך המות ומשעבוד מלכיות וזהו הלא אתה מקדם במתן תורה אלו היית אתה ה' אלהי לבדך קדושי ולא היינו עושי' העגל לא היינו מתים וזהו לא נמות אך אתה ה' למשפט שמתו את המות הזה וכן צור להוכיח יסרתו את נ"נ שהוא שעבוד מלכיו' כלומר ואיך זה הרשע כו' ייסרנו על מה שחטאנו אנחנו עכ"ל: וימירו את כבודם. כבודו מיבעי' לי' אלא שכינה הכתוב: ואל אראה ברעתי ברעתם הי' לו לכתוב אלא שכינה הכתוב: אשר בצאתו מרחם אמו. גבי מרים כתיב כשנצטרעה אמר אהרן אל משה אל נא תהי כמת [פי' רש"י שהמצורע חשוב כמת] אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו [מאחר שיצאת מרחם אמנו היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו] וא"כ אמנו הל"ל וכן חצי בשרנו הל"ל אלא שכינה

הדבר דומה לבני אדם שאמרו למלך הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו׳ הגיע לעכו הלך לו לצור הגיע לצור הלך לו לצדון׳ הגיע לצידון הלך לו לאנטוכיא הגיע לאנטוכיא התחילו בני אדם מתרעמים על המלך׳ שנתלבטו על דרך זו׳ המלך צריך להתרעם עליהם שבשבילם נתלבט על דרך זו כך הלכה שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי שיכנסו ישראל לארץ התחילו ישראל מתרעמים לפני המקום שנתלבטו על דרך זו והמקום צריך להתרעם עליהם שבשבילם הילכה השכינה שלשים וששה מילי׳ כדי שיכנסו ישראל לארץ׳ ויאמר משה קומה ה׳ וכתוב א׳ אומר °על פיה׳ יחנו וע״פ ה׳ יסעו׳ כיצד יתקיימו שני כתובים הללו׳ משל למלך בשר ודם שאמר לעבדו הנראה שתעמידני בשביל שאני הולך ליתן ירושה לבני׳ ד״א למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה מהלך בדרך ונהג אוהבו עמו כשהוא נוסע אומר איני נוסע עד שיבוא אוהבי וכשהוא חונה אמר איני חונה עד שיבוא אוהבי נמצית מקיים על פי ה׳ יחנו [ועל פי משה יסעו] ועל פי ה׳ יסעו׳ קומה ה׳ ויפוצו אויבך אילו המכונסים וינוסו משנאך אלו הרודפים׳ מפניך הם נסים ואין אנו כלים [כלום] לפניהם אלא כשפניך אתנו אין אנו נסים לפניהם וכשאין פניך אתנו [אין] אנו כלים [כלום] לפניהם וכן הוא אומר °אם אין פניך הולכים׳ ואומר °ובמה יודע איפוא׳ ואומר °ויהי בנוסם מפני בני ישראל והם במורד בית חורון וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות [ואומר] °אלהי שיתמו כגלגל כקש לפני רוח כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים׳ וינוסו משנאך וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם אא מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כמי ששונא את המקום׳ כיוצא בו אתה אומר °וברוב גאונך תהרוס קמיך וכי יש קמים לפני המקום אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאלו קם על המקום׳ וכן הוא אומר °אל תשכח קול צורריך שאון קמיך עולה תמיד׳ מפני מה °כי הנה אויבך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש׳ מפני מה °על עמך יערימו סוד °כי הנה רחקיך יאבדו °הלא משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממך אתקוטט׳ תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי׳ וכן הוא אומר °כל [כי] הנוגע בהם [בכם] כנוגע בבבת עינו בבית עין לא נאמר אלא בבת עינו של מקום כביכול כלפי למעלה אא שכינה הכתוב׳ כיוצא בו °למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא׳ אלא שכינ׳ הכתו׳ כיוצא בו °והנם שולחים את הזמורה אל אפם׳ אלא שכינה הכתוב׳ כיוצא בו °הלא אתה מקדם ה׳ אלהי קדושי ולא נמות אא שכינה הכתוב׳ כיוצא בו °וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב׳ אא שכינה הכתיב׳ כיוצא בו °ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג ואם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי׳ אלא שכינה הכתוב׳ כיוצא בו °אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו אלא שכינה הכתוב׳ וכל העוזר לישראל כאילו עוזר למקום שנאמ׳ אורו מרוז °אמר מלאך ה׳ אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה׳ לעזרת ה׳ בגבורים׳ ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אין לי חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישראל *ומה שאדם לוקה על ראשו אינו אומץ אלא עיניו הא אין לך חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישראל וכן הוא אומר °מה (בטני) ברי

הכתוב: אורו מרוז. פירש"י אמרי לה כוכבא הוי ואמרי לה גברא חשיבא הוי וכי' סמוך למקום המלחמה ולא בא. עכ"ל והאי קרא גבי ברק כתיב: יושבי' כיושבי' בארבע אמות שלו: אמר מלאך ה'. אמר ברק בשליחותו של הקב"ה ובד' מאות שיפורא שמתי' ברק למרוז: לעזרת ה' כביכול שמי שהוא עוזר את ישראל כעוזר את השכינה כ"ז בר"ש: ומשל בה את ישראל. כל ישראל יקרים כאישון עינו ז"ר: אומץ פי' סוגר את עיניו שלא יזיק את העין ז"ר: ה"ג בקרא מה ברי
ומה

נוסח' כמ"ש
ומכל מה כו'

במדבר ט׳
שמות ל״ג
שם
יהושע י׳
תהילים פ״ג
שמות ט״ו
תהלים ע״ד
שם פ״ג
שם
שם ע״ג
שם קל״ט
זכרי׳ ב׳
איוב ז׳
יחזקאל ח׳
חבקוק א׳
תהלים ק״ו
במדבר י״א
שם י״ב
שופטים ה׳
משלי ל״א

[בר'ין] ומה בר בטני ומה בר נדרי ואומר °כי בן הייתי
לאבי רך ויחיד לבני אמי ר' יוסי בן אלעזר אומר כאדם
שמושיט אצבעו לתוך עינו ומחטטה פרעה שנגע מה
עשיתי לו °מרכבות פרעה וחילו ירה בים· סיסרא
שנגע מה עשיתי לו שנא' מן השמים נלחמו הכוכבים
ממסילותם נלחמו עם סיסרא· סנחרב שנגע מה
עשיתי לו °ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור·
נבוכדנצר שנגע מה עשיתי לו °ועשבא כתורין יאכל·
המן שנגע מה עשיתי לו °ואותו תלו על העץ· וכן
אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדים שכינה עמהם
משועבדת שנא' °ויראו את אלהי ישראל ותחת
רגליו כמעשה לבנת הספיר· וכן הוא אומר °בכל
צרתם לו צר· אין לי אלא צרת צבור צרת יחיד מניין
ת"ל °יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה· וכן הוא אומר
°ויהי ה' את יוסף· וכן הוא אומר °מפני עמך אשר
פדית לך ממצרים גוי ואלהיו· ר' אליעזר אומר ע"א
עברה בים עם ישראל ואיזה זה פסלו של מיכה· רבי
עקיבא אומר אילמלא מקרא שכתוב אי אפשר
לאומרו אמרו ישראל לפני המקום פדית את עצמך
*את מוצא שבכל מקום שגלו שכינה עמהם שנא'
°הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית
פרעה· גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר °למענכם
שולחתי בבלה· גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר
°מי זה בא מאדום וכשהם חוזרים שכינה עמהם שנא'
°ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב
ה'· ואומר °אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי רבי
אומר כאן אתה אומר קומה ה' וכאן אתה אומר שובה
ה'· כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד הכתוב
כשהיו ישרא' נוסעים היה עמוד הענן [נ"א מקופל
ועומד ולא היה מהלך עד שמשה אומר לו קומה ה'
וכשהן חונים היה עמוד הענן] מקופל ולא היה פורס
עד שהיה אומר (קומה) [שובה] ה' נמצית מקיים
קומה ה' ונמצית מקיים שובה ה'· ובנחה יאמר מגיד
הכתו' כשהיו ישראל נוסעים אלפים חונים רבבות
ואמר משה אינני מניח את השכינה עד שתעשה
לישרא' רבבות ואלפים שמתשובה שאמר אתה יודע
מה אמר להם ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף
פעמים· אמרו לו משה רבינו הרי אנו מובטחים
לברכות הרבה ואתה נותן קצבה לברכותינו אמר
להם אני בשר ודם יש קצבה לברכותיי זו משלי אבל
הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם כחול ימים וכצמחי
אדמה וכדגי הים וכוכבי השמים (אבל הוא יברך
אתכם כאשר דבר לכם) לרוב· ובנחה יאמר *מגיד
הכתוב שאין השכינה שורה למעלה אלא באלפים
ורבבות שנאמר °רכב אלהים רבותים אלפי שנאן·
וכשם שאין שכינה שורה למעלה אלא באלפים
וברבבות כך אין שכינה שורה למטה אלא באלפים
וברבבות: סליק פיסקא

פה ויהי

העם כמתאוננים אין ויהי אלא שהיה
להם דבר מתחילה מלמד שהיו
מקולקלים וחזר לקלקולם הראשון· ויהי העם אין
העם העם אין אלא הרשעים שנא' °מה אעשה לעם
הזה °עד אנה ינאצוני העם הזה· °העם [הרע] הזה
המאנים

התלמוד ומה בר בטני ומה בר נדרי ופסטי' דקרא כתיב גבי שלמה אשר יסרתו אמו
כדאי' בסנהדרין דף ע' וכדפי' רש"י שם וז"ל מה ברי מה עשית זאת והגדת שאת'
בני ולא בן אביך הכל יודעין שאביך צדיק גמור הי' ואם אתה רשע יאמרו
אמו גרמה לו· בר בטני כל נשי אביך כיון שמתעברות אינן שבות לתשמיש ואני
דחקתי ונכנסתי כדי שתהא לי בן מלובן
ומזורז שהתשמיש יפה כל ששה חדשי'
אחרוני': ומה בר נדרי כל נשי אביך היו
נודרות שיהא להם בן הגון למלכות ואני
נדרתי שיהא לי בן מלובן וזריז בתורה
עכ"ל מ"מ נדר' נ"כ על השכינ' שמיפרת
את ישראל ותרוב חיבת' על ישרא' קראתן
ברי בר בטני ובר נדרי וכ"פ ז"ר:
כי בן הייתי לאבי· האי קרא שלמה קאמר
לי' על עצמו כמו שפי' רש"י שם מ"מ נדרש
נ"כ על ישראל וכפי' רש"י שם וז"ל ד"א
כי בן הייתי לאבי הנביא אומר בן הייתי
להקב"ה שהשרה רוחו עלי: רך ויחיד
לפני אמי· לפני אותי נבחר וחביב כבן
רך ויחיד עכ"ל והביא לראי' כמה חיבה
חיבב הקב"ה את ישרא': לתוך עינו· דריש
כי הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו היינו
בבת עינו של הנוגע בכם ז"ר: ומחטטה
חופר עינו של עצמו: ירה בים· שדי בימא
ת"א פי' השליך לתוך הים: מן השמים
נלחמו ואף הקב"ה שלח בם צבאו שאינם
רואים שום שכר: ממסילותם· ראש
הכוכב בשמים וסופו בארץ רש"י:
כמעשה לבנ' הספיר היא היתה לפניו בשעת
השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו
משועבדי' במעשה לבני רש"י וכן ת"י וז"ל
תחות כורסי' הי' כעובד אבן סנפירינן
מדכר שעבודא דשעבידו מצראי ית בני
ישראל בטינא ובלבנין ע"כ: בכל צרתם
לא צר· וא"ת והרי רש"י פי' וז"ל בכל
צרתם שהבית' עליה' לא צר לא הי' צר
להם כפי מעלליהם שהיו ראוין ללקות כי
מלאך פניו הוא מיכאל שר הפנים
מתשמשי' לפניו הושיעם תמיד בשליחותו
של מקו' עכ"ל א"כ היאך מוכח מזה שבל
זמן שישראל משועבדי' שכינה משועבדת
עמהם וי"ל כמ"ש הרד"ק וז"ל בכל
צרתם לו צר כתיב באלף וקרי בוי"ו ופי'
הכתיב לא הרבה להם הצרה כי הושיעם
מהנה ופי' הקרי לו לא צר בצרתם עכ"ל
וקי"ל סתם ספרי ר"ש הוא ור"ש ס"ל
בפ"ק דסוכה דף ו' ובסנה' דף ד' יש אם
למקרא ושפיר מוכח שבל זמן שישראל
משועבדי' שכינה כביכול עמה' משועבדת
כנ"ל ומיהו בגמ' דסוטה דף ל"א משמע
דאע"פ שכתו' לא באלף לפעמי' משמעותו
כאלו כתוב לו בוי"ו וז"ל הגמ' דפריך ובל
היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף לא הוא הלא
מעתה בכל צרתם לו צר הכי' בלמד אלף
ה"נ דלא הוא [פירש"י. וה"ק קרא אינו
חושש לצרתם ולא צר בה] וכ"ת ה"נ
והא כתיב ומלאך פניו הושיעם אלא לא
משמע הכי ומשמע הכי ע"כ וכ' הרמ"בם
ע"ו כפי' המשנה וז"ל· ואפי' שהוא כתוב
באל"ף הנה הוא מורה לפעמים על הן
ואפי' שהוא כתוב בוי"ו הרי הוא מורה על
לאו לפעמים עכ"ל וע"ש בר"יף: וכה"א
ויהי ה' את יוסף מפני שאפשר לומר
בזה הפסיק עמו אנכי בצר' אע"פ שכתוב
בלשון יחיד אעפ"כ בצרת צבור מיירי
כדאי' בתענית דף ט"ז וז"ל הגמ' שם
ולמה נותנין אפר מקל' ע"ג תיב' [בתענית
צבור] אר"י בן פזי כלומ' עמו אנכי בצרה
ע"כ הרי להדי' דבצרת צבור מיירי
לכך הביא קרא דגבי יוסף דהוי יחיד
אעפ"כ ויהי ה' את יוסף ומפני שאפשר
לומר דדוקא כשישראל עושין רצונו הוא
משתתף עמה' בצרתם כמו גבי יוסף שהיה
צדיק גמור משא"כ בשאין עושין רצונו
אין משתתף עמהם בצרתם לכך הביא
הפסיק מפני עמך אשר פדית לך ממצרים ובמצרים לא היו עושים את רצונו
כדאי' בילקוט ואתחנן וז"ל או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי עם
מקרב גוי אין כתיב כאן אלא גוי מקרב גוי שהיו אלו ערלים ואלו ערלים אלו
מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות א"כ לא הית' מדה"ד נותנת שיגאלו ישראל
ממצרים לעולם עכ"ל ואעפ"כ כתיב גוי ואלהיו ואלהיו דייקא כביכול שפדה את
עצמו מן השעבוד מכלל שנשתתף עמהם בצרתם אע"פ שעשו מעשה גוים: ה"ג
בקרא גוים ואלהיו: ע"ז עברה בים דריש לי' מדכתיב גוים ואלהיו דמלת ואלהיו
מיותר וא"ת ללמוד בא שהקב"ה היה עמהם בצרת השעבוד וי"ל דנפקא לי' מדכתי'
אשר פדית לך כמו שסובר ר"ע בסמוך א"נ אתי ללמוד שאע"פ שע"ז עברה
עמהם אע"פ כן הגאלם: פדית את עצמך· יליף לי' מדכתיב פדית לך לעצמך:

מקר' מפורש הנגלה נגליתי כ' מהר"ש ז"ל בח"ה מדכתיב כפל לשון מלשון גלות כביכול שהשכינה
מנטערת בגלות: כעין יעקב· גרס ג"כ גלו לעילם שכינה עמהם שנא' ושמתי
כסאי בעילם וכ"ה לקמן פיסקא קס"א: מי זה בא מאדום שהקב"ה יבא עמהם
מגלות אדום משמע מזה שהשכינה עמנו בגלות אדום: אתי מלבנון כלה
השכינה נקרא' כלה כידוע לי"ח ופיר"שי
כשתגלו מלבנון זה [בהמ"ק נקרא לבנון משלי ד'
על שם שמלבין עונותיהם של ישראל]
אתי תגלי כי אני אגלה עמכ' לפירושו קאי
מלת כלה על כנסת ישראל: אתי מלבנון
תבואי· וכשתשובו מן הגולה אני אשוב שמות ט"ו
עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר
וע"כ בתי' אתי מלבנון תבואי ולא כתיב
אתי ללבנון תבואי לומר משעת יציאתכם מלכים ב' י"ט
מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם ישעי' ל"ז
עכ"ל: כיצד יתקיימו דמשמע דבתר
דנסע הארון אמ' קומ' ה' ובתר דנח אמר דניאל ד' ה'
שוב' ה' וזה לא יתכן דהא כבר נסע וכבר אסתר ח'
נח ול"ל לומר ב"א: היה עמוד הענן·
מקופל ולא היה פורס עד שהיה אומר
קומה ה' תימא דהרי פשיטא אחר שהיו שמות כ"ד
נוסעי' לא הי' עמוד הענן פורס עליהם
אלא היה מקופל והולך לפניהם ומה הי' ישעי' ס"ג
צריך לומר קומה ה' ופ"ק על מה שסיים
נמצית מקיים קומה ה' ונמצית מקיים תהילים נ"ח
שובה ה' והרי עדיין לא תירץ כלום על
שובה ה' לכן נראה שיש כאן חסרון וכיכר בראשית ל"ט
והגירס' נכונה כאשר הוא בילקוט כשהיו שמואל כ"ז
ישראל נוסעים היה עמוד הענן מקופל
ועומד ולא היה מהלך עד שמשה אומר לו
קומה ה' וכשהן חונים היה עמוד הענן
מקופל ולא הי' פורס עד שמשה אומר לו
שובה ה' נמצית מקיים כו' וכ"ה נכון: שם א' ב'
ובנחה יאמר· וסיפ' דקרא שובה ה' רבבות
אלפי ישראל: נוסעים אלפים כו'· שהיו ישעי' מ"ג
פרים ורבים בדרך עד שנעשו מאלף רבבה
כ"א ול"נ דה"ק שהיו ישראל נוסעים שם ס"ב
כל אלף בפ"ע אבל כשהיו חונים היו
חוני' שני רבבות בבת אחת כדי שתשרה דברים ב'
שכינה עליהם ואמר משה כו' עד שתעשה ש"ה ד'
לישראל אלפים ורבבות כלומר שתפרה
ותרבה אותם עד שתעשה מכל אלף
רבב' ז"ר ופי' נכון לפי גי' הילקוט דגרס
אלפים ברישא והדר רבבו' אבל לגי' דהכא
דגרס רבבו' ואלפי' וכוא גי' נכונה
לענ"ד דהכי כתי' בקרא רבבות אלפי
ישראל א"כ ליכא לפרש כפירושו לכן נ"ל
כפשוטו לפי שהיו חונים רבבות שאין
השכינה שורה כי אם על שני רבבות ושני
אלפים כדבסמוך וכ"ה בגמ' לכך אמר
משה איני מניח כו' עד שתעשה לישראל
רבבות ואלפים דהיינו שני רבבות ושני
אלפים: שמתשובה שאמר כו'· נ"ל דה"פ
דקשה דלמה להו דוקא קאמר אלף אלא
נוזמא בעלמא קאמר וה"ה יותר· ולז"א
שמתשובתו אתה למד שהרי סיים ויברך
אתכם כאשר דבר לכם א"כ מוכח שנתן
קצבה לברכתם ואפשר עוד לומ' לפי מ"ש
התום' בב"ק דף פ"ג די"ג שני אלפי
רבבות והתום' מקשו זה דהא במדבר לא
היו אלא ס' רבוא ואעפ"כ שרתה עליהם
שכינה וא"כ י"ל דה"פ שישראל חנו'
רבבו' דהיינו שני רבו' ביחד שתשר' עליהם
שכינ' ומשה אמר איני מניחך עד שתעשה תהילים ס"ח
לאלפי רבבות שיהיו שני אלפי רבוא
ביחד ותשרה עליהם השכינה ולמד זה
מדקא' משה יוסף ה' עליכם ככם אלף
פעמים וא"כ יהיו ס' אלף רבוא וא"כ
יהיו ל' פעמי' שני אלפי רבוא ויהיו ל'
מחנות של שכינה וה"נ עכשיו ל' פעמים
שני רבוא שהם ס' רבוא ז"ר ולשיטתי'
אזיל כמו שפי' לעיל אבל כבר כתבתי
לעיל שלגיר' הספרי דהכא ליכא לפרושי שמות י"ז
הכי ועוד דאין השכינ' שורה על שני רבוא במדבר י"ג
לבד כ"א בצירוף שני אלפים וע"כ ליכא ירמי' י"ג
לפרש כפי' השני אלא פי' הראשון עיקר: ה"ג וכוכבי השמים לרוב והשאר
נמחק וע"ל בח"ב פיס' י"א מ"ש שם:

פה ויהי העם כמתאוננים: שהיו מקולקלי' היינו פורעני' ראשונה שברו
מאחרי ה' ועכשיו חזרו לקלקולם הוא פורענית שני' כמש"ל
פיסקא פ"ד: מה אעשה לעם הזה וסיפא דקרא עוד מעט וסקלוני· פי' רש"י אם
אמתין עוד מעט וסקלוני ומשה קאמר לה על ישראל ומפני שהקב"ה השיב לו
עבור לפני העם וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בני ממילא לא מוכח משם
שמלת העם מורה על רשעים לכך הביא הפסיק עד אנה ינאצוני העם הזה ומפני
שאפשר לומר דקאי על המרגלי' גופייהו שבאותה הענ' רשעים אבל לא על ישראל
לכן הביא ראי' מפסוק שבירמי' דקאי על כל ישראל: ה"ג בקרא העם הרע הזה
המאנים

יגילו: כ"ט

שמות ס"ד
ב"ק פ"ג

המאנים לשמוע [את דברי] וכשהוא קוראן עמי · אין עמי אלא כשירים שנאמ׳ °שלח עמי ויעבדוני °עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי °עמי זכור נא · כמתאוננים אין מתאוננים אלא מתרעמים מבקשים עלילה לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביורם בן אחאב °דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי וכן הוא אומר בשמשון °כי תואנה הוא מבקש מפלשתים ר׳ אליעזר אומר אין כמתאננים אלא כמתלהמים וכן הוא אומר °דברי נרגן כמתלהמים · וכן הוא אומר °ותרגנו באהליכם · *מהו כמתלהמים שבין ירדה מן השמים ובקעה את כריסו שנאמר °והם ירדו חדרי בטן · ר׳ יהודה אומר אין (כמתלהמים) [כמתאננים] אלא כמדוים את עצמם שנא׳ °לא אכלתי באני ממנו רבי אומר כמתאוננים · רע אין רע אלא ע״ז שנא׳ כי תעשו הרע בעיני ה׳ : באזני ה׳ מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום · היה ר׳ שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקלל את המלך היה המלך עובר אמרו לו שתוק שלא ישמע המלך · אמר להם מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיע אף ישראל מתכוונים להשמיע למקום · וישמע ה׳ שמע המקום ונתמלא עליהם חמה · ותבער בם אש ה׳ ירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהם מתחתיה עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים · אבל אי אתה יודע במי נגעה האש תחילה והרי הוא אומר ותאכל בקצה המחנה יש אומרים אילו הגרים הנתונים בקצה המחנה · ר׳ שמעון בן מנסיא אומר ותאכל בקצה המחנה במוקצים שבהם בגדולים שבהם וכן הוא אומר °וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין :

סליק פיסקא

פו ויצעק

העם אל משה · וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה׳ ומה ת״ל ויצעק העם אל משה היה ר׳ שמעון אומר משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך · אמר לו צא ובקש עלי מאבא · כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום · יכול שעכב משה בידו ת״ל ויצעק משה אל ה׳ · יכול שעיכב בידו המקום ת״ל ותשקע האש ששקעה האש במקומה · אילו חזרה לה לשמים סופן היו חוזרים לקלקולם · ואילו חזרה לא׳ מכל הרוחות היתה קופלת את כל הרוח והולכת אלא ותשקע האש ששקעה במקומה · ויקרא שם המקום ההוא תבערה · אין תבערה אלא כאדם שהוא אומר תבער אש פלוני במקומו כך אמר להם משה לישראל עשיתם תשובה ותשקע האש · ואם לאו עדיין היא במקומה · כי בערה בם אש ה׳ על מה שאירע נקרא ולא כך היה שמו מקודם · כיוצא בו °ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה (ולא) [יכול] כך היה שמו מקודם ת״ל על ריב בני ישראל · על מה שאירע נקרא שמו כיוצא בו °ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה · יכול כך היה שמו מקודם ת״ל כי שם קברו את העם המתאוים על מה שאירע נקרא · אבל עדיין אי אתה יודע מי היו אותם המרגילים את ישראל לדבר עבירה · הרי הוא אומר והאספסוף אשר בקרבו אלו הגרים המוסיפים מכל מקום · ר׳ שמעון בן מנסיא אומר אילו הזקנים שנא׳ °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל · אם כך היו הזקנים ק״ו לשאר בני אדם · כיוצא בו °ויראו בני האלהים את בנות האדם מה היו בני הדיינים עושים היו אוחזים נשים מן השוק ומענים אותם · אם כך היו בני הדיינים עושים ק״ו הדיוטין · התאוו תאוה · יכול שהיו מתרעמים על דבר שלא טעמו מימיהם ת״ל התאוו תאוה היו מתרעמין על המן שהיה יורד בכל יום ולא היו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם (שנאמר) וישובו ויבכו גם בני ישראל ·

מלמד

מקר׳ מבורש
שמות ז׳
מיכה ו׳
שם
מלכים ב׳ ה׳
שופטים י״ד
משלי כ״ו
דברים ס׳
משלי שם
דברים כ״ו
שופטים י״א
שמות י״ז
במדבר י״א
שם
בראשית ו׳

המאנים לשמוע את דברי : שלחתמי ויעבדוני · אע״ג שגם במצרים לא היו כשרים כמש״ל פיסק׳ פ״ד בשם הילקוט מ״מ לבסוף חזרו בתשובה מקושי השעבוד שהי׳ להם דכתי׳ ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה : עמי מה עשיתי לך · תן לבך להכיר מה טובה עשיתי לך : ומה הלאיתיך · בעבודתי : ענה בי · העד בי רש״י ומלת הלאיתיך מלשון ויליאו לתלות הפתח ומפני שהנביא הוכיח בזה את ישראל שיתנו לב להכיר טובות הש״י ולא מוכח מזה שהלת עמי מורה על כשרים לכך הביא עוד הפסוק עמי זכור נא וסיפא דקרא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור שענה ואמר מה אזעום לא זעם ה׳ שבאותו הפעם כשרים היו : כי מתאנה הוא לי · כששלח אליו מלך ארם את נעמן שר צבאו לאסוף אותו מצרעתו אמר יורם מתאנה הוא לי מבקש עלילות להתגרות בי וכ״ת שאני התם שמלך ארם התעולל עלילות כרשע שביקש ממנו לאסוף את נעמן שר צבאו מצרעתו דבר שאי אפשר לו כשום אופן לעשות כמו שאמר יורם האלהים אני להמית ולהחיות כי זה שולח אלי לאסוף א״ם מצרעתו ובודאי מתאנה הוא לי מש״א כ״כ כאן שהתרעמו על שנתלבטו על דרך זו כדאי׳ לעיל פיסק׳ פ״ד והאמת היה אתם א״כ למה קראם מתאנני׳ ועם היות שהאלהים חשבה לטובה כדי למהר ביאת׳ לארץ מ״מ לא יבצר שנתלבטו · בדרך להכי מביא הפסוק דכתיב גבי שמשון כי תואנה הוא מבקש מפלשת׳ עם היות שהאמ׳ כי שהיו הפלשתי׳ מושלי׳ בישראל כדמסיים הפסו׳ בעת ההיא פלשתים מושלים בישראל מ״מ מאחר שבגדרת המקום ב״ה היו מושלים בישראל כדכתיב בריש הספ׳ שם ויוסיפו בני ישראל לעשו׳ הרע בעיני ה׳ ויתנם ה׳ ביד פלשתים ארבעים שנה לכן קראו הכתוב כי תואנה הוא מבקש ה״נ כאן אע״פ שהאמת הי׳ אתם שנתלבטו בדרך מ״מ מאחר שהאלהים חשבה לטובה כדלעיל לכן קראם מתאננים כנ״ל : כמתלהמים · רש״י פי׳ לשון מתלהמים ובילקוט משלי אי׳ דברי נרגן כמתלהמים דברים שרגני אמר הקב״ה הם גרמו לכם צרות לדורות שאלו לא נשתלמו למרגלים [פי׳ ישראל עשי שלום עם המרגלים] לא היו לוקים עמהם אלא השלימו עמהם שנאמר ותרגנו באהליכם · עכ״ל וכ״ה הענין כאן להכי הביא הקר׳ ותרגנו : מהו כמתלהמים ר״ל פירוש המלה לפי דרש זה דקאי על חטא המרגלים וקאמ׳ שבין כו׳ ופיר״שי שם שזהו מיתת הדרוקן ומלת מתלהמים נוטריקון שתי תיבות כמת להם וה״נ נענשו וע״ל בה״ש פיסק׳ כ״ד : ה״ג בילקוט רבי יהודה אומר אין כמתאננים אלא כמדוים : כמדוים · פי׳ כמו אננים ויש לפר׳ כמ״ש התוס׳ ביבמות שלא אכלו ישראל קדשים במדבר מפני שהיו ערלים וא״כ אמרו שהם כמו אננים שאסו׳ באכילת קדשים ובשר תאוה נ״כ נאסר להם ז״ר וא״כ הא דכתיב בקרא מי יאכילנו בשר הוא כפשטיה מפני שלא היו רשאים לאכול בשר לא קדשים ולא חולין וקשה דהא לקמן פיסק׳ פ״ו אי׳ מי יאכילנו בשר וכי מפני שלא הי׳ להם בשר מתרעמים והלא כבר נא׳ וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר כו׳ ומה בכך שהיה עמהם צאן ובקר כיון שלא היו רשאין לאכול מיהו הגאון בעל ז״ר אגב אורפי׳ והיטי׳ לא עיין בתוס׳ היטב שם בדף ע״א ע״ב בד״ה מ״ט וז״ל דיוצאי מצרים שמלו ופרעו אותן אכלו בקדשים אבל הילודים במדבר שלא מלו לא אכלו קדשי׳ אבל בבשר תאוה היו מותרי׳ שלא נאסרה להם מאחר שאין יכולין לאכול קדשים מידי דהוי אנכרי ואיל׳ דהיכא דלא אפשר בהקרב׳ שרי בשר תאוה עכ״ל הרי שבשר תאוה היה מות׳ להם ומה שהיו מתרעמים היינו מפני שלא הות׳ להם קדשים והוו כמו אננים וא״ת מה היו מתרעמים הלא מה שלא היו מולים היינו מפני שלא

נשבה להם רוח צפונית והם בעונותיהם גרמו שלא נשבה להם רוח צפונית לפי שהיו נזופים בעון מרגלים כמש״ל פיס׳ ס״ז ואע״פ שזה המעשה היה קודם מעשה מרגלים מ״מ נזופים היו מעון העגל כמו שפי׳ ר״שי שם ועוד כי היכי דלא נכדור ענני כבוד כדאי׳ בגמ׳ שם וא״כ למה התרעמו וי״ל דבאמת מכיים שם פיסק׳ פ״ו שמבקשים עלילה היאך לפרוש מן המקום : אלא ע״ז דאי׳ בסנהדרין שלא עבדו ע״א אלא להתיר להם עריות בפרהסי׳ ולכן אמרו מי יאכילנו בשר היינו עריות ז״ר : כי תעשו את הרע בעיני ה׳ · וסיפא דקרא להכעיסו במעשה ידיכם והיינו ע״ז : שמע המקום · דמלך בשר ודם אינו יודע אם כונתו להשמי׳ לו וא״כ אינו כועס כ״כ אבל הקב״ה ידע שכונתם להשמיע לו ולכן חרה אפו ונתמלא עליהם חמה ז״ר : והיתה קופלת בהם תחתיהם גרסי׳ אבל בילקוט גרס והיתה קופלת וממתה כהן והגי׳ הז״ר שצ״ל ומתפת בהם ולפי גי׳ הספרי דהכא א״צ להגיה : עד שלא עמדו כו׳ · כלומר שלא היו יודעי׳ מי מת ומי מת שאף החייב היו חשיבים כמתים ז״ר : אלו הגרים הנתוני׳ בקצה המחנה · שלא היה הענן מגין עליהם כדלעיל פיסק׳ פ״ג : בגדולים שבהם וא״ת והלא כתי׳ בקצה העם ולעיל קאמ׳ אין העם אלא הרשעי׳ ותירץ הרא״ם קצינים · וגדולים של כל אותם הרשעים שהיו כלם מתנהגים על פיהם לא קצינים וגדולים בחכמה ובחשיבות קאמר וע״ש שהאריך וכ׳ עוד שאפשר שר״ש בן מנסיא חולק על ת״ק שאמר אין העם אלא רשעים או שמא י״ל שכשבאה האש ובערה במתאננים בערה אף בבלתי מתאננים כו׳ דהיינו הקצינים שבהם [שכיון שניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע] ופי׳ הפסוק הוא כן ותבער בם במתאננים ופירוש ותאכל בקצה המחנה וגם אכלה בקצינים שבהם עכ״ל :

פו ויצעק העם : וכי מה היה משה מועילם · פי׳ היאך היו צועקים אל משה והלא הוא ג״כ בשר ודם ואיך יוכל למחול כבודו של הקב״ה שחטאו לו לז״ק ר״ש המשל שהיו צועקים אל משה שיתפלל עבורם אל הקב״ה וכעין זה פי׳ בז״ר : ה״ג יכול שעיכב משה בידו · כלומר שלא רצה להתפלל עבורם : יכול שעיכב בידו המקום · שלא קבל תפלתו : סופן היו חוזרין לקלקולם · כלומר שהיתה אוכלת בהם פעם שנית כשחטאו אבל בילקוט גר׳ ספק היו חוזרין לקלקולם כ״ל פי׳ שספק שאפשר בחזירתו היתה אוכלת בהם ומפעם זה · לא חזרה לאחת מכל הרוחות כדקא׳ בסמוך : אין תבערה כו׳ · משום דקשי׳ ליה הבערה מיבעי׳ ליה שהוא שם דבר ולא תבערה שהוא לשון ציווי א״ו אתי ללמד כאדם שהוא אומר תבער אש פלוני במקומו · ובילקוט גרס למקומו ופי׳ הז״ר שתחזור למקומה הראשונה שבערה בו בתחילה : על מה שאירע נקרא · מדנתן הכתוב טעם למה נקרא תבערה על שם כי בערה בם כו׳ ע״כ לומ׳ שלא היה זה שם המקום מקודם אלא עכשיו קראוהו שם זה על שם המאורע וכן כולם : ה״ג ויקר׳ שם המקום מסה ומריבה יכול כך היה שמו מקודם וכ״ה בילקוט : כיוצא בו ויקר׳ שם המקום קברות התאוה ע״ל פיסקא נ״ח : אילו הגרי׳ המוסיפים מכל מקו׳ · ובילקוט גרס המאוספין מכל מקו׳ והיא היא והם הערב רב שניתוספו ונאספו עליהם בצאתם ממצרי׳ וכמו שפיר״שי : הטרטין · ברש״בם פ״ט דב״ב ראיתי שפי׳ צורף כסף נקרא טורטני ובפכ״ט דכלים אי׳ הטרטין פי׳ המפרשים כובעים וכאן ר״ל לפי ענינו הדיוטין ובילקו׳ גרס ק״ו לשאר כל אדם : שלא טעמו מימיהם · שלא היו יודעים טעמו של מן לכן התרעמו עליו ז״ר : ת״ל התאוו תאוה · משמע שהיו מתרעמים על תאו׳ שהי׳ בידם בכל יום ז״ר : מימיהם וישובו כנ״ל ומלת שנאמר נמחק :

שאף

נוסחא בס״י היו כמתלה אבל שבין יו כו׳ ונקפה כריסן כו׳

מלמד שאף הראשונים היו בני ישראל· ויאמרו מי יאכילנו בשר וכי מפני שלא היה להם בשר מתרעמים והלא כבר נאמר °וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר יכול אכלום במדבר· והלא בכניסתן לארץ הוא אומר °ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מן המקום :

סליק פיסקא

פז זכרנו את הדגה· וכי יש בעניין שהיו המצרים נותנים להם דגים בחנם והלא כבר נאמר °ואתם לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם· אם תבן לא היו נותנים להם בחנם· ודגים היו נותנים להם בחנם· *ומה אני אומר חנם חנם מן המצות·ואת הקישואים ר' שמעון אומר *מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו· משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפדגוג והיה יושב ומפקדו ואומר לו הנראה שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאוהבני אלא שאי אפשר לו שאוכל· וחכמים אומרים *מן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים אלא שלא היו רואים בעיניהם שנאמר אין כל בלתי אל המן עינינו אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב :

סליק פיסקא

פח ועתה נפשנו יבשה אין כל· *אמרו עתיד ליתפח בתוך כריסינו להורגנו יש לך ילוד אשה שאין מוציא מה שאוכל· אמרו לו לר' שמעון ומה אתה מקיים °ויתד תהיה לך על אזניך· אמר להם מה שתגרי או"ה מוכרים להם יוצא מהם אבל המן אין יוצא מהם לעולם שנאמר °לחם אבירים אכל איש במובלע באיברים· אין כל בלתי אל המן עינינו· את סבור (כל מה שאמר זה אמר זה אלא מה שלא אמר זה לא אמר זה) [מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה] (יש אומרים) [ישראל אומרים] בלתי אל המן עינינו והמקום מפיים את כל באי העולם ואומר להם בואו וראו על מה אילו מתרעמים עלי והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדולח· כענין שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדולח· כיוצא בו אתה אומר °ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני והמקום הסכים על ידו °ולא יסף עוד לדעתה כיון שידע שכלתו היא לא יסף עוד לדעתה· כיוצא בו אתה אומר °ואתה עיף ויגע· על ישראל הוא אומר ואתה עיף ויגע ועל עמלק הוא אומר ולא ירא אלהים· כיוצא בו °מדוע בושש רכבו לבא אמרה אמו של סיסרא· חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה· אמרה אשתו °הלא ימצאו יחלקו שלל· נתגלו דברים שאמרה אמו של סיסרא לדבורה ברוח הקדש אמר לה אל תצפי לבנך סיסרא מעתה °כן יאבדו כל אויבך ה'· כיוצא בו °אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה עד כאן אמרו צדיקים· אבל רשעים אמרו °אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר· אמרו לו עשר מכות היו לו והביאם על המצרים שוב אין לו מכה מעתה· אמר להם המקום אתם אומרים שאין לי מכה· מכה אביא עליכם שלא

(מקורות בגליון: במדבר י"א · יומא ע"ה · שם · שם · שם · שמות י"ב · במדבר ל"ב · שמות ה' · דברים כ"ג · תהלים ע"ח · בראשית ל"ח · שם · דברים כ"ה · שופטים ה' · שם · שם · שמואל א' ד' · שם)

שאף הראשונים כו' מדכתיב גם קא דריש שאלו האחרונים שבכו היו כמות הראשונים משמע שגם הראשונים היו בני ישראל ולא ערב רב וא"ת והלא לעיל דריש והאספסוף אלו הגרים משמע שהערב רב התחילו בעבירה וי"ל דמימרא זו אתי כר"ש בן מנסיא דס"ל והאספסוף אלו הזקנים וא"ת לת"ק דס"ל והאספסוף אלו הגרים מ"מ י"ל סרס המקרא ודרשהו כמו שפי' רש"י בחומש וז"ל וישובו גם בני ישראל ויבכו וכו' הרא"ם הוצרך להפך המקרא מפני שמלת גם מורה שהזכיר למעלה שבכו האספסוף ואמר א"כ שבכו גם בני ישראל כמותם והכתוב לא הזכיר כלל גם בכיית האספסוף אבל לפי ההפוך גם בני ישראל דבק עם וישובו ומלת ויבכו שבה אל האספסוף ואל בני ישראל יחד כו' עכ"ל והיינו משום דרש"י פי' והאספסוף הם הערב רב א"כ מלת גם אין לו ביאור לכן הוכרח להפך הפסוק כדפי' הרא"ם משא"כ לר"ש בן מנסיא דס"ל והאספסוף הם הזקני' א"ש כפשטי' שאף הראשונים היו בני ישראל : צאן ובקר עמש"ל פיסק פ"ה : ומקנה רב כו' · וא"ת דה"ל להביא בקיצור הפסוק ומקנה רב ולמה הביא תחילה הפסוק וגם צאן ובקר וכ"ל משום דאיכא למימר שאא"כ במלחמת סיחון ועוג בא לידם מקנה רב א"כ גם עתה אינו ראיי' די"ל מה שעלה עמהם ממצרים אכלום ומ"ש ומקנה רב היו לבני ראובן בא אא"כ לידם וי"ל דאי ממלחמת סיחון ועוג לא הי' לבני ראובן יותר משאר שבטים דחלקו הכל כדאי' במלחמ' מדין אלא צריך לומר שהיה להם מיציאתם ממצרים הרבה צאן ובקר א"כ מוכח שלא אכלו הכל במדבר ז"ר : מבקשים עלילה. ע"ל פיסקא פ"ה :

פז זכרנו את הדגה. וסיפא דקרא אשר נאכל במצרים חנם : אם תבן לא היו נותנים להם בחנם. וא"ת הרי זה נאמר א"כ כבא משה לגאלם אמר פרעה תכבד העבודה וגו' ותבן לא ינתן לכם וי"ל דעכ"פ שלא היו נותנים להם תבן בחנם כ"א לצורך העבוד' דאל"כ מה איכפת להם שלא ינתן להם תבן מבית המלכות הלא ימצאו תבן בכל מקום בחנם אלא ע"כ לא היו נותנים להם בחנם ז"ר : חנם מן המצות. פי' שלא היו מזונותיהם אז ע"י קיום המצות כמו שהן עכשיו שהם שכר לפעולתינו שאם נקיים המצות יהיו לנו מזונות ואם לאו להו כדכתיב והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואספת דגנך ותירשך ואם להו והאדמה לא תתן את יבולה אבל במצרי' היו מזונותינו באי' בחנם בלא שום קיום מצוה הרא"ם : לפדגוג. אומן לגדלו כאשר ישא האומן את היונק ותירגם יונתן היכמא דטעין פדגוגא ית מיניקא : ומפקדו. מצוה עליו שהרי על מלת צו ת"א פקיד : הנראה. כלומר השמר אותו שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע : שאי אפשר לו. אין רצונו שיאכל ז"ר : מן הי' משתנה כו' . לכל דבר שרוצים. פי' אפי' לאלו חמשה מינים הי' משתנה בטעמן ולא ממשן שלא היו רואים ממשן של אלו ה' מינים אבל שאר מינים היה משתנה אף לממשן כדאי' בגמ' וטעמו של דבר שהיה המן חסר ממשן שהוא קשה לעוברות ומניקות כו' אבל טעמן לא הי' חסר דטעמן בלא ממשן אינו קשה לעוברות ומניקות מהרש"א : שלא היו רואים בעיניהם. מפני שלא נשתנה לממשן : מן בשחר מן בערב. כ' ז"ר בשם מהר' נח דרשן וז"ל דאמרי' ביומא האי מאן דאית ליה סעודתא לא ניכול אלא ביממא כשם שנהנה מן הטעם כך נהנה מן הראיי' לז"א בלתי אל המן עינינו פי' שאע"פ שאנו טועמין בו כל הטעמים מ"מ אין אנו רואי' אלא מן ואין לנו הנאה כ"כ ולזה אמרו מן בשחר מן בערב פי' שאנו יכולין לאכול זה המן אפי' בערב דבלא"ה אין אנו נהנים מן הראיי' עכ"ל :

פח ועתה : עתיד ליתפח המן. לפי שהיה נבלע באיברים כדבסמוך : ויתד תהיה לך על אזניך לבד משאר כלי זיין וסיפא דקרא והיה בשבתך חוץ וחפרת בה ושבת וכסית את צאתך ואם הי' המן נבלע באיברים לא היו צריכים לזה : לחם אבירים. לשון איברים שהיה נבלע בכל האיברים ולא היו צריכים לנקביהם רש"י : אין כל בלתי אל המן עינינו. הוקשה לו דמתחילה דברו בגנות המן ואח"כ כתי' שבח המן והמן כזרע גד כו' לכך קאמר שמי שאמר זה לא אמר זה : את סבור נוסחא מוטעת יש כאן וכצ"ל את סבור מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמ' זה אמר זה וכ"ה בילקוט וה"פ את סבור מי שאמר בלתי אל המן עינינו אמר והמן כזרע גד לא כן הוא אלא מי שאמר בלתי אל המן עינינו לא אמר והמן כזרע גד : ה"ג בילקוט ישראל אומרים בלתי כו' : והמן כזרע גד בגמ' א"ר אסי עגול כגידא ולבן כמרגלית פירש"י זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא וה"ק קרא והוא עגול כזרע גד ולבן כמרגלית : ועינו. מראיתו : כעין הבדולח. שם אבן טובה : כענין שנא' כו' . הביא ראי' ששם הבדלח הוא אבן טוב' שהרי נאמ' וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדלח וסיפא דקרא ואבן השהם וכ"ה בסוף פיסקא זו : ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. בגמ' פריך מנא ידע דלמא כי היכי דאזיל איהו לגבה אזיל נמי איניש אחרינא לגבה [פירש"י מנא ידע שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה] ומשני יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים [דברים נעלמים הללו מאתי יצאו שלפי שיהודה היה מלך שנאמר גור ארי' יהודה והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה נגזרה ב"ק גזירה זו מלפני שיצאו זרע משניהם כו' ל"א מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה] ע"כ הרי שמי שאמר צדקה לא אמר ממני שיהודה אמר צדקה והב"ק אמר ממני ואע"ג דפריך שם בגמ' ומתאי דלמא יהודה כיון דחשיב יומי וירחי ואתרמי לי' ומסיק אלא גמרא י"ל כמ"ש המהרש"א שם אלא גמרא ר"ל גמרא הוא שמלת ממני לא אמר יהודה אלא הב"ק אמר ממני יצאו כבושים ע"כ כך הי' נ"ל לפרש שמה שאמר כיוצא בו כו' קאי על צדקה ממני שיהודה אמר צדקה והב"ק אמר ממני אבל תדפיס והקב"ה הסכים על ידו ולא יסף עוד לדעת' נראה שראייתו הוא שיהודה אמר צדקה ממני והכתוב אמר ולא יסף עוד לדעתה שא"א שיהודה יכתוב על עצמו ולא יסף עוד לדעתו כמ"ש הז"ר ונראה משום דס"ל להספרי דמקר' לא מוכח מידי שהב"ק אמר ממני ואי משום קושי' הגמ' מנא ידע י"ל דחשיב יומי וירחי ופי' הפסוק צדקה ממני הוא כפירש"י בחומש צדקה בדבריה ממני היא מעוברת לכן יליף לה הספרי מולא יסף עוד לדעתה שזה בודאי לא אמר יהודה על עצמו אלא התורה כתבה כן כנ"ל : כיון שידע שכלתו היא. קש' א"כ איך אמר צדקה הלא היא ידעה שכלתו היא וי"ל כמ"ש הרמב"ן שעשתה לשם מצות ייבום הך אחר ביאה ראשונה שכבר קיים יבום לא הוסיף עוד לדעתה ז"ר : הסכים על ידו. ובילקוט גרס שכתיב על ידו : על ישראל הוא אומר כו'. רש"י בחומש פי' ואתה עיף בצמא דכתיב ויצמא שם העם למים וכתיב אחריו ויבא עמלק ויגע בדרך ולא ירא עמלק אלהים מלהרע לך ע"כ ופי' המפרשי' שלא תפרש שהוא תואר לישראל שלא היו ישראל ירא אלהים דומי' דעיף ויגע לכנא' עמלק כו' ודרשו כך מדנקוד קמץ תחת היו"ד א"כ הוא פועל עבר כמו כי זקן יצחק ואלו הי' תואר לישראל הוי ליה לנקוד בשב"א תחת היו"ד ע"כ : מדו' בושש רכבו לבא קשי' לי' מאחר שאמו של סיסרא אמר' התנחומין לעצמה הלא ימצאו יחלקו שלל ואיך אמרה הא"כ קללה לבנה כן יאבדו כל אויבך אלא ע"כ לומר שמי שאמר זה לא אמר זה אמו של סיסרא אמרה הלא ימצאו יחלקו שלל ודבורה אמרה כן יאבדו כל אויבך : מדוע בושש רכבו לבא כו' . שהיתה מתמה על עיכוב בנה מן המלחמה : חכמות שרותי' תענינה . החכמה שבשרותיה והיא אשתו של סיסרא : אף היא תשיב אמריה לה. אמו של סיסרא אמרה ג"כ תנחומין לעצמה ומהו התנחומין הלא ימצאו יחלקו שלל ובשביל זה נתעכב' במלחמה וקשי' לי מנא ידעה דבורה שאמו אמרה כן לז"ק נתגלו דברים כו' כלומר נתגלו ברוח הקדש לדבורה שאמו של סיסרא אמרה כן : אמרה לה גרסי' פי' משנתגלה ברה"ק לדבורה דברי' של אמו של סיסרא אמרה דבורה אל תצפי לבנך סיסרא כן יאבדו כל אויבך ה' : אוי לנו כו' במלחמת פלשתי' כתיב כששבאו ישראל עמהם את ארון ה' אמרו כן הפלשתים : מי יצילנו וגו' קשי' לי' דבתחילה אמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים משמע ששבחו להקב"ה ונתייראו מפניו ואח"כ אמרו המכה את מצרים בכל מכה משמע שכל המכות כלה במצרים ושוב אין לו שום מכה לענוש אותם בה לכן דרש מי שאמר זה לא אמר זה : בכל מכה במדבר

שלא נהייתה מעולם והיה אחד מהם יושב בטבור
[בטחור] ועכבר יוצא מן התהום ושומט את בני מעיו
וחוזר לתהום וכן הוא אומר °ותכבד יד ה' על
האשדודים כיוצא בו °ויאמרו כל השרים וכל העם אל
הכהנים אין לאיש הזה משפט מות ויקומו אנשים
מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם מיכה המרושתי
היה נביא· ההמת המיתו חזקיה מלך יהודה עד כאן
אמרו צדיקים אבל רשעים מהן אומרים °גם איש
מתנבא בשם ה' אוריהו בן שמעיהו וישמע המלך
יהויקים ויבקש המלך (להרוג) [המיתו וישמע אורי'
ויירא ויברח מצרים] וישלח המלך יהויקים אנשים
על מצרים ויוציאו את אורי'· אמרו כשם שאורי'
נהרג כך ירמיהו חייב ליהרג· אך יד אחיקם בן שפן
היה את ירמי' לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו·
כיוצא בו °חי ה' שכבי עד הבקר לפי שהיה יצה"ר
יושב ומצערו כל הלילה ואומר אתה פנוי ומבקשת
אשה והיא פנויה ומבקשת איש (מלמד)[ואתה למד]
שהאשה נקנית בבעילה עמוד ובוא אליה ותהי לך
לאשה נשבע ליצרו הרע חי ה' אם אגע בה· ולאשה
אמר שכבי עד הבקר אף כאן אתה אומר אין כל בלתי
אל המן עינינו את סבור (שעל מה שאמר זה לא
אמר זה ועל מה שאמר זה לא אמר זה) [מי שאמר זה
אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה] ישראל אומרים
בלתי אל המן עינינו והמקום מפייס ואומר להם בואו
וראו (כולם) [כו'] כדכתיב לעיל עד שם הבדולח
ואבן השהם: סליק פיסקא

פט שטו העם ולקטו יכול מפני שמצטערים
עליו בשעת לקיטתו היו מתרעמים
ת"ל שטו העם לפתח ביתו היה יושב ומלקט פרנסתו
ופרנסת ביתו ואח"כ °וחם השמש ונמס· וטחנו
ברחים והלא לא ירד לריחים לעולם אלא *מלמד
שנשתנה להם לכל הנטחנים שברחיים או דכו במדוכה
והלא לא דכו במדוכה לעולם אלא מלמד שנשתנה
להם לכל הדוכים במדוכה· יכול לא היה משתנה
להם אלא לאילו בלבד· מניין אתה אומר *כל ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר לא צרכה אשה למיני
בשמים אלא מן המן היתה מתקשטת ת"ל דכו או
דכו ואומר °זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא
חסרת דבר· ובשלו בפרור (והוא) [והלא] לא ירד
לקדירה לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל
המתבשלים בקדירה· ועשו אותו עוגות (והוא)
[והלא] לא ירד לתנור לעולם אלא מלמד שנשתנה
להם לכל המתאפים בתנור· יכול לא היה משתנה
אלא לאילו בלבד מניין לשאר המלקטים בשדה ת"ל
לקטו ולקטו· משל לאדם שאמר רוצה אני שאוכל
לענבים [ונותנים לו] רוצה אני שאוכל תאנים
[ונותנים לו]· והיה טעמו כטעם לשד השמן זהו
לשון טורקוס [נוטריקון] דבר אחר משמש לשלשה
לשונות הלייש והשמן והדבש כלייש זה שערוך
בשמן ומקומף בדבש כך היה ברייתו של מן וכך היו
ישראל כשרים אוכלים אותו· ד"א והיה טעמו כטעם
לשד השמן מה הדד הזה לתינוק עיקר והכל טפילה
לו כך היה המן עיקר לישראל והכל טפילה להם·
ד"א מה הדד הזה אפילו תינוק יונק הימנו כל היום
כלו אינו מזיקו כך המן אפילו ישראל אוכלים (מהם)
[הימנו] כל היום כלו אינו מזיקן· ד"א מה הדד הזה
שהוא מין אחד ומשתנה למינים הרבה כך היה המן
משתנה לישראל לכל דבר שהם רוצים· משל אומר
לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק· ד"א מה
יהושע ה' הדד הזה תינוק מצטער בשעה שפורש ממנו כך היו ישראל מצטערים בשעה שפירשו מן המן שנאמר °וישבות
(העם)[המן] ממחרת משל אומרים לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורים מפני שאין לי פת חטים· מפני מה אתה אוכל
חרובים מפני שאין לי דבילה (כל) [כך] אילו היה בידן של ישראל· *אותה[מאותה] קמיצה שקמצו ביום שמת בו קידושין ל"ח
משה שאכלו ממנו כל ארבעים (שנה) [יום] לא רצו לאכול מתבואת
ארץ

מקר' מפורש
על ים סוף רש"י שהרי המצריים לא היו במדבר: בטבור בילקוט גרס בטחור פי'
הז"ר לפעות צרכיו וכ"ה נכון וראי' מקרא שהביא ותכבד יד ה' על האשדודים
וסיפא דקרא ויך אותם בעפלים וקרינן בטחורים פיר"שי תחלואת והוא ברכשא
מעברי' נכנסי' בנקביהן ושומטין בני מעיהם ויוצאין· ויאמרו כל השרים גבי
ירמיה כתיב כשהי' מתנבא על חורבן
הבית ורצו נביאי השקר להמיתו והשרים
מיחו בהם ואמרו אין לאיש הזה משפט
שמואל ה' מות כי בשם ה' אלהינו דבר אלינו: מיכה
הי' מתנבא· וסיפא דקרא בימי חזקי'
ירמיה כ"ו מלך יהודה וגו' ציון שדה תחרש וירושלים
עיים [פי' גלים של אבנים תהי']:
ההמת המיתו חזקיה אדרבה עשו תשובה
כדכתיב שם הלא ירא את ה' ויחל את פני
ה' וינחם ה' אל הרעה הרי שהביאו השרים
שם ראי' שלא להמית את ירמי' ואיך כתיב
אח"כ וגם איש היה מתנבא וגו' שהביא
ראי' מאורי' להמית גם את ירמי' א"ו
מי שאמר זה לא אמר זה הצדיקים הביאו
ראי' ממיכה שלא המיתו חזקיה והרשעים
הביאו ראי' מאורי' שהמיתו יהויקים:
הכי כתיב בקרא ויבקש המלך המיתו
וישמע אורי' ויירא ויברח מצרים וישלח
המלך וגו': ויוציאו את אורי'· וסיפא
רות ג' דקרא ויכהו בחרב: חי ה' כו'· קשי' ליה
שבועה זו למה אלא ליצרו נשבע ולאשה
אמר שכבי עד הבוקר: ה"ג אתה פנוי
ומבקש אשה: ה"ג בילקוט והיא פנוי'
ומבקשת איש ואתה למד שהאשה נקנית
בבעילה פי' אתה למדת הדין שהאשה
נקנית בביאה: נשבע ליצרו הרע· וא"ת מאי
קאמר ליצרו הרע הלא היתר גמור
הוא לקדש אשה בביאה י"ל דמ"מ איכא
פריצות דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה
כדאי' בקידושין א"נ קי"ל אין קידושין
אלא בעדים שצריך שיתייחד עמה בפני
עדי' כדאי' פ"ג דקידושין ז"ר: ה"ג את
סבור שמי שאמ' זה אמר זה לא מי שאמר
זה אמר זה ופירשתיו לעיל: ה"ג בואו
וראו כו' כדכתיב לעיל ומלת כולם
נמחק:
פט שטו העם: ת"ל שטו העם·
כדפי"רשי שטו אין שייטא
אלא לשון טיול בלא עמל שהיו מטיילים
שמות ט"ז לפתח בתיהם ומלקטין את המן: ואח"כ
וחם השמש ונמס· פיר"שי הנשאר בשדה
נעשה נחלי' ושותין ממנו איילים וצבאי'
וא"ה צדין מהם וטועמין בהם טעם מן
ויודעים מה שבחן של ישראל ובגמ' אי'
כתי' וברדת הטל על המחנה לילה ירד
המן עליו [פיר"שי אלמא בתוך המחנה
יורד] וכתיב ויצאו העם ולקטו [ויציאה
חוץ לתחום משמע] וכתיב שטו העם
ולקטו [משמע למקום רחוק כמו משוט
דברים ב' בארץ] הא כיצד לצדיקים יורד על פתח
בתיהם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו
ולקטו ע"כ· וכ' הז"ר ז"ל וקשה והכא
היכי קאמר רשעי' על פתח בתיהם עכ"ל
ב"א וצ"ל דהספרי פלוג על גמרא שלנו
עכ"ל וקש' לפי' דהא קושיתו היא מדכתי'
שטו העם והעם היינו השעים ואעפ"כ
קאמר לפתח ביתו הי' יושב ומלקט וא"כ
מאי תירץ הז"ר דהספרי פליג כו' הא
לעיל פיסקא פ"ה דריש אין העם אלא
רשעים וצ"ל דכוונתו דאע"פ דהעם היינו
רשעי' אפ"ה לפתח ביתו הי' מלקט ודריש
שטו מלשון טיול ולא מרחוק וזהו דוחק
לכן נראה דברייתא זו אתי' כר"ש בן
מנסי' דלעיל פיסקא פ"ה דס"ל אין העם
משמע רשעים ע"ש לכן ע"כ מוכרח לומר
שטו לשון טיול לפתח ביתו אבל לת"ק
דלעיל דס"ל אין העם אלא רשעים באמת
ס"ל שטו למרחוק משמע כמו בגמ'
כנ"ל וכה"ג כתבתי לעיל פיסק' פ"ו ע"ש:
והלא לא ירד לריחים שה"כ יש בו טורח
ולא ניתן להם המן אלא להיות
מזונותיהם בלא טורח א"כ מדכתיב ובני
ישראל אכלו את המן משמע כתות
שהוא בלא תיקון ב"א וצ"ל דהא דלא ירד
לריחים נפקא לן מדכתיב בפסוק דק
ככפור [מכמ' שהי' דק בלא טחינ'] וש"ר

מבו' התלמוד
כל הדברים נפקא לן מדקרא: שמו מן היינו הכנה מזון משמע שלא הי' צריך
הכנה רק מוכן ועומד ז"ר וכפי' רש"י והוא מלשון וימן להם המלך: והלא לא
דכו במדוכה לעולם כמו שפי' בשם הז"ר לעיל: ה"ג בילקוט לכל הנידוכין
במדוכה: ת"ל דכו או דכו פי' דכו ה"ל למיכתב וכתיב או דכו לרבות תכשיטי
נשים והכי אית' בגמ' ופי' רש"י
תכשיטי נשים בשמים שהן דוכות במדוכ'
ומתקשטת בהן להיות ריחן ערב לבעליהן
אבל קשה דהכא משמע שמן המן גופא היו
מתקשט' ובגמ' אית' שהיה יורד להם
לישראל עם המן תכשיטי נשים ואפשר
שמתחלת או לא נשתמש באמת אלא
שהמן גופא נשתנה לתכשיטי נשים לכן
הביא פסו' זה ארבעים שנה לא חסרת
דבר ללמד שלא היו חסרו להם תכשיטי
נשים שגם עם המן ירדו להם וכן מסיים
בילקוט מלמד שלא היו חסרי' כלום
ואע"ג שבגמ' לא הביאו רק פסוק דאו
דכו ולא הפסוק דארבעים שנה לא חסרת
דבר ואעפ"כ דרש שעם המן הי' יורד
ת"כ אפ"ה י"ל דהאי קר' נמי סמיך:
בפרור· קדרה רש"י: ה"ג בילקוט והלא
לא ירד לקדירה כו' והלא לא ירד לתנור
וכבר פי' לעיל בשם הז"ר דנפקא לי'
מדקראו שמו מן: ה"ג בילקוט מנין לשאר
הנלקטין מן השדה כלומר מנין שהמן
הי' משתנה אף לשאר הנלקטי' מן
השדה: ת"ל לקטו ולקטו· כלומר
לקטו ה"ל למיכתב וכתי' ולקטו לרבות
שאר הנלקטין: ה"ג רוצה אני שאוכל
ענבים ונותני' לו רוצה אני שאוכל
תאני' ונותני' לו וכ"ה בילקוט וה"כ
כן הוא שהמן היה משתנה לכל מה
שרוצים: לשון טורקוס· בילקוט גרס
לשון נוטריקון ולפ"ז מ"ש אח"כ דבר
אחר הוא ט"ס וצריך לגרוס דבר אחד
משמש לשלשה לשונות כלומר מלת לשד
הוא נוטריקון לישה שמן דבש והוא דבר
א' ומשמש לשלשה לשונות וכ"פ הז"ר:
שערוך בשמן פי' גלוש בשמן ומקוטף היינו
טח פני' בדבש: היו ישראל כשרים
אוכלי' אותו· וא"ת והא אי' בגמ' כתיב
לחם [פיר"שי לחם משמע אפוי] וכתיב
עגות [משמע קודם אפיי'] וכתיב וטחנו
[משמע שאפי' טחינה הי' מחוסר] הא
כיצד צדיקים לחם בינונים עגות רשעים
טחנו ברחים ע"כ הרי הא דכתיב עגות יומא ע"ה
בבינוני' איירי ואיך כתוב אחריו והי'
טעמו כטעם לשד השמן ודריש לי' היו
ישראל כשרי' אוכלי' אותו וי"ל דבינוני'
נמי היינו כשרי' א"נ י"ל מאחר שבלא"ה שם
אנו מוכרחי' לחלק הפסוק דוטחנו
ברחים דלעיל ברשעים איירי ועשו אותו
עגות אבינוני' קאי ממילא נוכל לומר
באמת דהאי לשד השמן בצדיקי' איירי:
מה הדד כו'· דריש לשד לשון שדים:
והכל טפלי' לו· כל המאכלים הם טפלי'
לגבי הדד אבל התינו' שהדד הוא העיקר
אצלו: והכל טפלה להם· פי' אע"פ שתגרי
א"ה מוכרי' להם כל מיני מאכל כמו
דאי' לעיל פיסק' פ"ח אעפ"כ היו הכל
טפלי' לגבי המן: ה"ג כך המן אפי' ישראל
אוכלים הימנו: אל תאכלי· שום ובצל
מפני התינוק פיר"שי שהו' קשה לעוברות
ומניקות אף כאן שהתרעמו על המינים
הללו שאכלו במצרים ובאמת הם קשי'
לעוברות ומניקות לכך לא נשתנה להם
המן כדאי' לעיל פיסק' פ"ז: ה"ג בקרא
וישבות המן ממחרת· וסיפא דקרא ולא
הי' עוד מן לבני ישראל ויאכלו מתבואת
ארץ כנען משמע אילו הי' להם מן לא היו
אוכלי' מתבואת ארץ כנען ז"ר: פת
שעורי'· פי' והוא משיב מפני שאין
לי פת חטים ובילקוט אי' כן בהדיא: ה"ג
בילקוט כך אילו היה בידן של ישראל
מאותו קמיצה: ביום שמת בו משה· אי'
בקידושין דף ל"ח בז' באדר מת משה
ופסק מן מלירד והיו מסתפקין ממן
שבכליהם עד ששה עשר בניסן ע"כ והוי
להו מז' באדר עד ט"ז בניסן ארבעים
יום

ארץ כנען · וברדת הטל מלמד שהיה יורד על האסקופים ועל המזוזות · יכול יהיו אוכלים מטינף ומלוכלך ת"ל °והנה על פני המדבר דק מחוספס · בגליד היה יורד תחילה ונעשה לארץ כמין סק בקוטלא [אסקוטלא] והמן יורד עליו ומשם היו ישראל מלקטים ואוכלים הרי למטה · אבל למעלה יכול יהיו השקצים והזבובים שוכבים עליו ת"ל °והעל שכבת הטל *מלמד שהיה מונח (כמין דלוסקמא) כאלו מונח בתוך דלוסקמא והם קורים קרית שמע ומתפללים ואדם יוצא לפתח ביתו ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו ואח"כ °וחם השמש ונמס *כיוצא בדבר ר' שמעון אומר מפני מה לא היה יורד בפעם אחד בשנה כדי שיהפכו את לבן לאביהם שבשמים · משל למה הדבר דומה למלך שגזר על בנו להיות מפרנסתו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא בשעת פרנסתו · פעם אחת חזר וגזר עליו להיות מפרנסתו בכל יום אמר הבן אפילו איני מקבל פני אביו אלא בשעת פרנסתי דיי לי כך ישראל היו בביתו של אדם חמש זכרים או חמש נקבות · היה יושב ומצפה ואומר שמא לא ירד המן למחר ונמצינו מתים ברעב · יהי רצון מלפניך שירד · ונמצאו הופכים את לבם לשמים · *כיוצא בדבר ר' דוסתאי בר' יוסי אומר מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלים כחמי טבריא כדי שלא יאמר אדם לחבירו נלך ונעלה לירושלים הא אם אין אנו עולים אלא בשביל רחיצה אחת דיינו ונמצית עלייה שלא לשמה:

סליק פיסקא

צ וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו היה ר' נהוראי אומר מנין [מגיד] שהיו ישראל מצטערים *בשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות · מלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואחות אביו ואחות אמו ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות היו מצטערים · בוכה למשפחותיו לפי שנגבה לבן בחטא נזדווגו משפחות משפחות והוא אומר את הדבר ברבים · איש לפתח אהלו · מלמד שהיו ממתינים למשה עד שיוצא מפתח בית המדרש והם יושבים ומתרעמים · ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע · כאן הקב"ה ממיך ומשה מגביה אבל במעשה העגל הקב"ה מגביה ומשה ממיך:

סליק פיסקא

צא ויאמר (ה' אל משה) [משה אל ה'] למה הרעות לעבדך · האנכי הריתי את כל העם הזה ואם אנכי ילדתיהו והיכן דיבר לו כן בשעה שאמר לו °לך נחה את העם אל אשר דברתי לך (לפיכך) [ועדיין] הדבר תלוי בך או לא תלוי בך ת"ל וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל אמר להם היו יודעים שסרבנין וטרחנין הם אלא על מנת שתקבלו עליכם שיהיו מקללים אתכם

והתלמוד יום וצריך לגרום שאכלו ממנו ארבעים יום היינו ממה שנשאר מן הקמילה שלקטו ביום שמת משה וכן הגי' בז"ר בילקוט והא דלא אכלו מתבואת הארץ קודם ט"ז בניסן משום דאקריב עומר והדר אכיל כדאי' שם בגמ': על האסקופים · פי' אסקופות שלפני הבית וכן על המזוזות שלפני הבית ויליף לה מדכתיב וברדת הטל על המחנה ירד המן עליו משמע שעל המחנה ירד: יכול יהיו אוכלי' מטונף כו' · פי' מאחר שהי' יורד על אסקופת הבית נתלכלך ובילקוט גרס כן בהדי' או לפי שהי' יורד על האסקופין ועל המזוז' יכול יהיו אוכלי' אותו מטונף: מחוספס · לשון חפיסה ודלוסקמא רש"י ובב"ת פ"א פי' חפיסה הוא חמת של עור קטנה ודלוסקמא הוא כלי עור שהזקני' מצניעי' בהם כלי תשמיש שלא יצטרכו לחפש אחריהם ובגליון הילקוט אי' דלוסקמא הוא תיבה בלשון יון: בגליד · כמו אים הנקרשים: ה"ג בילקוט ונעשה כמין אסקוטל' והיא קערה כדאי' במס' כלים פ' למ"ד: הרי למטה · פי' הרי שהי' מכוסה למטה שלא יהיה מטונף ומלוכלך: ת"ל ותעל שכבת הטל שהטל עולה מן הארץ באויר וכשהח"מ זורחת עולה טל שעל המן לקראת החמה ונתגלה המן למדנו שהי' הטל מכסה את המן ר"שי: ה"ג בילקוט שהיה מונח כאלו מונח בתוך דלוסקמ' והשאר נמחק: ואח"כ וחם השמש ונמס פי' לעיל: כיוצא בדבר · ר' שמעון אומר כו' · בילקוט ל"ג כיוצא בדבר וכ"ה נכון מפני שאין הענין של מעל דומה למאמ' ר"ש ונרא' שהוא ט"ס בכאן ואפשר דשגירא דלישנ' דלקמן נקט: בפעם א' בשנה · פי' הי' לו לירד פעם א' שיהיה להם די ספוקן לשנה תמימה: בשעת פרנסתי · פעם א' בשנה: מפרנסתו בכל יום · פי' שלא ליתן לו פ"א מה שצריך לשנה תמימה רק ליתן לו בכל יום ויום כדי פרנסתו: ה"ג אמר הבן אפי' איני מקבל פני אבי: דיי לי · פי' אע"פ שיש לי צער בזה שמוכרח אני בכל יום לצפות עד שיבא פרנסתי מבית המלך מ"מ די לי שאני זוכה להקביל פני אבי בכל יום: חמש זכרים כו' · דלו ולאשתו אפשר דהוי מספי' להם בדברים שתגרי א"ה מוכרים להם משא"כ במי שיש לו בנים הרבה וכמ"ש כאכלנו לחם לשובע וגו' להמית כל העם ברעב מהר"שא: כיוצא בדבר כו' פי' כמו גבי מן שלא היה יורד בפ"א לכל השנה אלא בכל יום כדי שיהפכו את לבם לשמים ה"נ לא ברא הקב"ה חמי טברי' בירושלים כדי שיהי' עלייתם לרגל לשם שמים: שלא יאמר אדם לחבירו · היינו עולי רגלים:

צ וישמע: ה"ג היה ר' נהוראי אומר מגיד שהיו ישראל: מצטערים · כ' הרמ"ש וז"ל ולא ידעתי למה נתעוררו עכשיו אחר נסיעתן מהר סיני לבכות על שהפרישן משה מן העריות והלא כבר עברו כמה חדשים משהפרישן עד שנסעו מהר סיני שהרי מיה"כ שירד משה מן ההר שוב לא עלה והתורה כבר היתה מסורה בידו ושמא י"ל שאע"פ שהיתה כל התורה כלה מסורה בידו ת"מ לא נאמרו לישראל אלא כל אחד בזמנו עכ"ל ובסמוך אכתוב · ישוב אחר בס"ד: לפרוש מן העריות · וז"ש מי יאכילנו בשר היינו עריות כמש"ל פיסק' פ"כ בשם הז"ר ע"ש וא"ת כיון שנתרעמו על עריות מה היתה התשובה להם התקדשו למחר ואכלתם בשר הלא לא בשר ממש שאלו אלא עריות וי"ל כדאי' בגמ' דצריך בשלמ' למ"ד עריות היינו דכתיב בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו שנאסרו להם לשכב אצלם אלא למ"ד דגים ממש מאי בוכה למשפחותיו ומשני הא והא הוי ע"כ פי' שנתרעמו על שניהן על בשר ממש ועל העריות ומעתה אני אומר דלק"מ קושי' הרמ"ש דלעיל דבאמת אי' שם בגמ' בהנך עריות לא הוי פרושים ע"ש כר"שי וה"כ הם כי לא להזכיר לתבוע בפה עריות שנאסרו להם ולהתרעם עליה' עד שמצאו מקום להתרעם על הבשר ממש אז אמרו לשון דמשתמע לתרי אפי' מי יאכילנו בשר היינו בשר ממש וגם עריות והקב"ה יודע כוונתם כנ"ל שוב מצאתי בהלשיך שכ' וז"ל הנה אין ספק כי שתי תאוות הי' להם עריות ובשר כ"א שתאות עריות בושו מלפרש כי היא זמה ולכך לא ערבו אל לבם לפרש רק הבשר וז"א התאוו תאוה שהם ב' תאוות אלא שמה שיאמרו בפי' לא הי' רק מי יאכילנו בשר כו' עוד שם כי' וז"ל וא"כ אחר כל ההכרחיו' האלה יוכרח לומר כי מה שאמרו מי יאכילנו בשר אין זו עיקר תאות' כ"א מחפי' תאות עריות ומראי' פנים לשאלת הבשר וה"א וישמע משה את העם לומר כי שמע והבין כו' שהוא לשון הבנה הבין מתוך דבריהם כי מה שהי' העם בוכה לא הי' העיקר על הבשר כ"א למשפחותיו

מקר' מבואר על עסקי משפחות שהוא על העריות שיתירו להם עכ"ל הרי להדי' כמ"ש: והוא אומר את הדבר ברבים ובילקוט גרס והיו אומרים כו' משמע דעל ישראל קאי שהיו מתרעמים בפרהסי' ויליף לה ממלת למשפחותיו כדמשמע מלשונו דקאמר נזדווגו משפחות אבל לפי גי' הספרי והוא אומר משמע דעל משה קאי קשה שלא נמצא בפסוק זה שמשה אמר להם איזה דבור אלא שהיה רע בעיניו לכן נ"ל דגי' הילקוט עיקר וברש"י אי' וז"ל בוכה למשפחותיו משפחות משפחו' נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי ורבותינו אמרו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם ע"כ משמע מדבריו ששני דרשות הן וא"כ קשה על ר' נהוראי מאחר דמפיק מן מלת למשפחותיו שעל עסקי עריות נתרעמו היאך יליף מיני' שנזדווגו משפחות ולפי מ"ש לעיל א"ש דמשמעות המלה משמשת לשניהן ומפני שהם התרעמו בלשון דמשתמע לתרי אפי רק הקב"ה יודע מחשבתם: שהיו ממתינים · אפשר משום שהוקשה לו מאחר דילפי' ממלת למשפחותיו שהיו מזדווגי' משפחות משפחות היך קאמר אח"כ איש לפתח אהלו משמע שכל א' בפ"ע הי' בוכ' ומתרעם לכן דריש מיני' שהיו ממתיני' כו' ומלת איש על משה קאי שנקרא איש דכתיב כי זה משה האיש ומלת אהלו משמע לי' בהמ"ד דכתיב ויעקב איש תם יושב אהלים שלומר שהיו ממתינים עד שיוצא משה לפתח בהמ"ד ואז הם יושבים ומתרעמים: הקב"ה ממיך · פי' בא בנחת על ישראל ומשה מגביה · יותר ודריש מדכתיב ובעיני משה רע משמע שהיה יותר רע בעיניו אבל במעשה עגל הוי איפכא דכתיב ויחר אפי בהם ומשה אמר למה ה' יחרה אפך בעמך ז"ר:

צא ויאמר: בכאן יש נוסחא מוטעת דהכי כתיב בפסוק ויאמר משה אל ה' למה הרעות לעבדך אבל תימא למה הביא זה הפסוק כיון שלא דרש עליו כלום · ולפי שראיתי בילקוט שהביא זה הפסו' ויאמר משה כו' כאן המקום ממיך כו' כדלעיל ע"כ חלקי' אמרה נפשי שזה הפסו' שייך לסוף פיסקא דלעיל שמביא · לראי' למה שאמר כאן הקב"ה ממיך כו' ודוגמא לזה תמצא לקמן בא"ש פיס' שמ"ה שמ"ו שמ"ז ע"ש אלא שלא רציתי לשלוח יד להגיה רק הפסו' כמו שהוא בתורה: אם אנכי ילדתיהו · וסיפ' דקרא כי תאמר אלי שאהו בחיקך להכי פריך והיכן דבר לו: לפיכך הדבר תלוי בך כו' · בז"ר הביא גי' ב"א בילקוט וז"ל עדיין הדבר תלוי · *בדלא תלוי כלומר אין ראיה מכם דהא אמר לו הנה מלאכי ילך לפניך ב"א ול"נ דגי' הילקוט עיקר

הג"ה מבן המחבר * נוסח' כת"י וז"ל דהא שם כת' אל אשר דברתי לך כלומר כמו שדברתי לך ולא ידענו היכן דבר ת"ל כו':

דגרים עדיין הדבר תלוי בך וכן הוא אומר כו' וה"פ שאמרת לי לך נחה את העם ובכר אתה שלחת ידי שבועתך שהוצאתם ממצרים ואינו כן שעדיין הדבר תלוי בך להכניסם לא"י שהרי אמרת לאברהם ודור רביעי ישובו הנה · וכן הוא אומר וידב' וגו' קאי אדלעיל כי תאמר אלי שאהו בחיקך עכ"ל והן אמת שבדבריו כן הוא בילקוט שלפנינו אבל קשה לפירושו איך שייך לזה מאמר הוו יודעים שבני טרחנים שאין לו שום שמיכות למה שלמעלה ממנו *ומה אעשה במחילה מכבוד תורתו של הגאון הנ"ל אמינא כי נייס ושכיב אמר להא שמעתא שבכח דברי עצמו אגב חורפי' שאמר זה הובא בילקוט פ' וארא וז"ל האנכי הריתי כו' והיכן דבר בשעה שאמר לו לך נחה את העם עדיין תלוי תניא בדלא · תניא ת"ל וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוום אל בני ישראל אמר להם בני סרבני' הם כו' וכ' שם הז"ר וז"ל תלוי תניא בדלא · תניא פי' דהתם לא אמר לו רק שנהיגם אבל היכן אמר שישאם בחיקו כלומר שיהי' לו טורח משא ת"ל וידבר וגו' וממקרא זה לחוד לא היה יכול להביא דלא כתיב אלא להוציאם ממצרים ומהו זה שאמר כי תאמר אלי שאהו בחיקך על האדמה אשר נשבעת לאבתיו אבל בפסוק לך נחה את העם אל אשר דברתי לך משמע שיוליכם לא"י ומדאמר אשר דברתי לך משמע שישא משאם עכ"ל. וגירסא זו שבילקוט וארא ופי' הז"ר הנ"ל הוא אמת. ונכון מאד ומעתה אני אומר שיש בכאן ט"ס ובמקום מלת לפיכך צ"ל ועדיין וה"פ שאע"פ שאמר לו הקב"ה לך נחה את העם עדיין הדבר תלוי בך או לא תלוי בך כלומר מזה הפסוק לך נחה כו' אינו מוכרח רק שינהיגו לא"י אבל אינו מוכרח שיסבול טרחם ומשאם ואפשר שתלוי בו או לא תלוי בו לסבלם ת"ל וידבר כו' ע"מ שתקבלו

סוף מפורש שתקבלו עליכ' ואתם מוכרחים לסובלם כנ"ל: וכי אחד הוא כו'. בתמי': ה"ג בקרא. לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה: סדר פורענות כו' ע"י אכילת בשר הנזכר בהריגה הבשר שדנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם וגו': אספקלטור. הורג נפשות: ה"ג בילקוט הורגני נא הרוג הא יפה לי:

דס"ל דמתלת לי להודא כמו נשמע שהוא קיים לעולם וכן כולהו דחשיב הכ' לכן שבו'ה נראה כמ"ש: כי ראיתי בבניו לי מלך. הקב"ה אמר לשמואל שילך אל ישי בית הלחמי וימשח שם את דוד למלך וזה כי ראיתי בבניו לי מלך והוא דוד ואע"ג שמזמן חורבן בית ראשון בטלה מלכות בית דוד ואפי' בימי ב"ש לא נמצא מלך מבית דוד,

אתכם וסוקלים אתכם באבנים. מאין לי בשר וכי אחד הוא או שנים לסובלם. לא אוכל אנכי לבדי (שאת אתכם) [לשאת את כל העם הזה] אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג. לפי שהראה הקב"ה למשה סדר פורענית העתידה לבוא עליהם. היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שיצא ליהרג הוא ובניו אמר לספקלטור הרגני עד שלא תהרוג את בניי. לא כשם שנאמר בצדקיהו °וישחט את בני צדקיה לעיניו ואח"כ ואת עיני צדקיה עור. כך אמר משה לפני המקום אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג (הוא) [הא] יפה לי להורגני תחילה ואל אראה בפורענות העתידה לבוא עליהם:

סליק פיסקא

צב ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש

למה נאמר. לפי שהוא אומר לא אוכל אנכי לבדי א"ל המקום מה שבקשת נתתי לך. אספה לי שתהא סנהדרים לשמי שבכל מקום שנאמ' לי קיים לעולם ולעולמי עולמים. בכהנים הוא אומר °וכהנו לי. בלוים הוא אומר °והיו לי הלוים. בישראל הוא אומר °כי לי בני ישראל עבדים. בבכורות הוא אומר °כי לי כל בכור בבני ישראל. במקדש הוא אומר °ועשו לי מקדש. במזבח הוא אומר °מזבח אדמה תעשה לי. בשמן המשחה הוא °אומר שמן משחת קדש יהיה זה לי. במלכות הוא אומר °כי ראיתי בבניו לי מלך. בקרבנות הוא אומר °להקריב לי במועדו. הא בכל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים. שבעים איש *שתהא סנהדרים של שבעים. שבעים איש שיהו בעלי חכמה בעלי גבורה וותיקים פסיפים [בעלי כשפים נ"א כסופים] מזקני ישראל לא במקום אחר ולא בשנים המקום חולק כבוד לזקנים. ובכל מקום שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד לזקנים. כיוצא בו אתה אומר °לך ואספת את זקני ישראל °ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל. °ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב עליכם. °ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. הא בכל מקום שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד לזקנים. ר' שמעון בן יוחי אומר מניין שאף לעתיד לבא כן המקום חולק כבוד לזקנים שנאמר °וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאמר והיה העולם עתיד לחלק כבוד לזקנים ק"ו בשר ודם עתיד לחלק כבוד לזקנים.

וכן

צב ויאמר: למה נאמר. כלומר מה ענין פרשה זו אצל פרשת התלונות הסמוכות לה הרא"ם והז"ר פי' למה נאמר דכל"ל אתן להם בשר ולמה צוה לאסוף זקנים: שתהא סנהדרין לשמי שיהיו דנין דין תורה לא כדייני האומות שדנין מלבם. הז"ר ולפי פירושו לא ידעתי מה נתינ' טעם הוא זה שבכל מקום שנאמר לי קיים לעולם בשלמ' לגי' הילקוט דגרס בכל מקו' משמע שהוא ענין בפ"ע וכ"ה בילקוט תרומה מלכים כ"ה ועשו לי מקדש בכל מקו' שנא' לי כו' אבל ירמי' ג"ב לגירס הספרי שבכאן דגרס שבכל מקום משמע שהיא נתינת טעם לדלעיל מיני' ואינו ענין בפ"ע לכן נראה לע"ד לפרש שתהא סנהדרין לשמי פי' שתמנה סנהדרין לשם מצות המלך ולא לשום פניי אחרת להקל מעליך משא העם רק לשמי שאני מצוה. אותך למנות סנהדרין ואז יהי' קיימי' לעולם ע"ד שכ' הרמ"בם ז"ל בפי' המשנה במס' אבות פ"ה על מה שאמרו רז"ל כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטל אהבה וז"ל אתה יודע שאלו הסבות הגשמיות יבטלו ויסורו ויתקיים סור המתקדש בסור כנתו ומפני שמות כ"ח זה כשתהיה סבת האהבה ענין אלהי במדבר ח' והוא המדע האמתי האהבה' ההי' אי אפשר ויקרא כ"ה שתסור לעולם מפני שסיבתה מתמדת במדבר ח' המציאה עכ"ל וכמד"ש על משנה זו ביאר שמות כ"ה הענין וז"ל הנה האהבה והמחלוקת הם הפכיי' זה מזה כי האהבה תסבב שם כ' השלום והמחלוקת תסתבב מן השנאה שם ל' והודיענו כי כל הדברים הולכים אחר שמואל א' ט"ז יסודם אם היסוד הוא לשם שמים אפי' במדבר כ"ח המחלוקת שטבעה גירס ביטול סופה להתקיי' והאהבה שטבעה גירמ' קיום אם יסידה אינה לש"ש כי היא אהבה תלוי' בדבר סופ' בטילה והשמיענו כי צריך האדם שיאהב להשי"ת אהבה שאינה תלוי' בדבר כמו שאמר הכתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אפי' נוטל את נפשך אפי' נוטל את מתוכך ואהבה זו אינה בטלה לעולם אבל שמות ג' אם האדם אוהב את הש"י על אשר שם כ"ד הגלית את דרכיו זאת האהבה היא תלוי' שם בדבר וממנה נסתבב הענין ואז הש"י מבטל את הדבר בראותו שאין האהבה ויקרא ע' רק בסבת הדבר ומביטול הדבר נסתבב אח"כ ביטול האהבה עכ"ל וה"נ כן אע"פ שאמר לו הקב"ה מה שבקשת נתתי לך מ"מ אמ' לו הקב"ה למשה אתה לא תכוון במינוי הסנהדרין להנאתך ולטובתך להקל המשא מעליך אלא לשמי לשם ישעי' כ"ד מצות המלך ואז הסיבה תהיה מתמדת המציאות ויהיו קיימים לעולם כנ"ל נכון: במקד' הוא אומר כו'. וא"ת והרי בעו"ה המקדש נחרב זה פעמי' וי"ל אע"פ שהמקדש נחרב מ"מ קדושת המקום לא בטלה *ומכאן ראי' לפסק הרמב"ם סייעתא לדברי ז"ל שכתב פ"ו מהל' בית הבחירה הל' י"ד הרמב"ם

מ"מ ראשי גליות שבבבל והנשיאים שבא"י הם מזרע דוד כדכתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ודרשו רז"ל בסנהד' פ"ק ובפירש"י בתומש לא יסור שבט מיהוד' מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם בשבט שממונים ע"פ המלך ומחוקק מבין רגליו אלו נשיאי א"י עד כי יבא שילה מלך המשיח שהמלוכה שלו בנ"א: בקרבנות כו'. ואע"ג שמזמן החורבן בטלו הקרבנו' מ"מ הא קי"ל כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ועוד אמרו רז"ל תפלות כנגד תמידין תקנו: שתהא סנהדרין של שבעים. פי' שבאמת אסף ע"ב איש רק שעשה אח"כ מהם ע' איש ז"ר ול"נ לפרש דהא' בפ"ק דסנהדרין מנין לסנהדרין גדולה שהיא של שבעים וא' שנא' אספה לי שבעים איש ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים ע"ש טעמייהו והך ברייתא דהכא אתיא כר' יוסי והיינו דקאמר שתהא סנהדרין של שבעים ולא יותר לאפוקי ע"א דלא בעי': שיהו בעלי חכמה מדכתיב שבעים איש משמע שכל א' יודע סברות של כל שבעים ז"ר: וותיקים. אנשים ענוים ומחבבין מצות רש"י: ופסיפים. לא ידעתי פירושו ובילקוט גרס בעלי כשפים והאמת אתו שכ"כ בהרמב"ם פ"ב מהל' סנהדרין הכ"א וז"ל אין מעמידין בסנהדרין בין בגדולה בין בקטנה אלא אנשים חכמים ונבונים מופלגים בחכמת התורה כו' ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים כו' כדי שיהיו יודעים לדון אותם עכ"ל וכן נרא' להגיה כאן א"נ י"ל שצ"ל כסופים וכ"ה בר"שי פ' דברים חכמים כסופים ופי' המפרשים שהוא לשון סנהדרין י"ז חימוד כלו' שהעולם חמדין להם שאינם מגמגמים בלשונם וגם אינם מאריכים בדבריהם ועי"ל כסופים לשון בושה כלומר שבושים ממעשיהם הרעי' ואם הם רוצים לעשות איזה מעשה בתחילה רואי' מה הוא התכלית כדי שלא יתביישו מאותו מעשה שיעשה וזה נקרא חכם ע"ד החכם עיניו בראשו: לך ואספת את זקני ישראל מיוחדים לישיבה רש"י: שבו לנו בזה התעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו וגו' רש"י: וחפר' הלבנה. ת"י ויבהתון דפלחין לסיהר' ויתכנעון דסגדין לשמשא רש"י: ונגד זקניו כבוד. בב"ב דף י' ע"ב אי' א"ד אבהו שאלו את שלמה ב"ד איזהו בן עה"ב אמר להם כל שכנגד זקניו כבוד פיר"שי. אותן שחולקין להם כבוד הג"ה מבן המחבר בעה"ז מחמת מה דכ' רש"י בלשונו * חכמ' זקנתם ע"כ חכמ"ת זקנתם יבואר ובילקוט מסיים נגד מלאכיו. ומקודם נכיך מלכיו ונגד נביאיו ביאור מה דקאמר לא נא' אלא ונגד הספרי מניין שאף זקניו שחלק הקב"ה לעתיד לבא כן המקום כבוד לזקני':

חולק כבוד לזקנים כו' דמה ס"ד שישתנה הדבר לעתיד ה"ג ונגרע מכבודם חלילה (ומלאתי הקשה, זה בחלנ' י"ב ס' ש"ס וע"פ פשוטו י"ל ע"ד הגמ' ב"ב פ' השפינה ונתת מהודך ולא כל הודך זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה. פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה. אוי לה לאותה כלימה פרש"י אוי לה לאותה בושה שבזמן הזעט נתמעט. הכבוד כ"כ שהרי יהושע הי' מלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו עכ"ל ולכאורה מ"ט דווקא הזקנים אמרו זה וגם כפל לשון אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. אבל הענין בזה כי שפע קבלת אור תורה שבע"פ נאצלת ומקיבלת איש מפי איש כי מרע"ה מסרה ליהושע ויהושע לזקנים כו' ומרע"ה הי' אדון כל הנביאי' ורוח ה' דבר בו השכינה הי' ממללת מתוך גרונו. אבל יהושע קבל אורו מרע"ה כדמיון הלבנה שאין לה אור מצד עצמותה והיא מקבלת אורה מן השמש (ע' תוס' י"ט ר"ה פ"ג משנה ז') ע"כ נתמעט ערכו נגד מרע"ה כי ונתת מהודך ולא כל הודך. וכן הזקנים שקבלו מיהושע נתמעט ערכם עוד יותר ואינם אפי' כנגד לבנה ומלדיקי הרבים ככוכ"בי' כו' וכן נתמעט יותר. אח"כ בכל דור ודור אינו דומה אור הנאצל לאור המאציל עד שאמרו פ"ה דעירובין אם הראשוני' כבני אדם אנו כחמורי' וע"כ הזקנים שבאותו דור דייק כן אותם אשר יהושע מסר לזקנים ההם. באשר ראו והבינו זה אמרו פני משה כפני חמה. פני יהושע כפני לבנה. ואנן מה נענין אבתרי' אוי לה לאותה בושה על בחינת ערך יהושע נגד מרע"ה ואוי לאותה כלימה על בחינת ערך הזקנים עצמם נגד יהושע כי נתמעט ערכם עוד יותר עד שנתוסף על הבושה גם כלימה. ובושו וגם נכלמו יחדיו. עד לעתיד כי מלאה הארץ דעה את ה' כי יתגלה אור תורה מפיו יתברך שמו בעצמו וכל בניך למודי ה' ויקוים והיו עיניך רואות את מוריך ואז יהי' ישראל נושע בה' לא יבושו ולא יכלמו. כי לא יהי' שפע אור תורה בקבלה איש מפי איש ומקבלין דין מן דין

כדרך

וז"ל קדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידוש העזרה וירושלים קידשן לשעתן ולעתיד לבא לפיכך מקריבין קרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת מחיצה ואוכלין קדשים קלים ומ"ש בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומה שהקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא עכ"ל אע"פ שהראב"ד שם השיג עליו וז"ל ובכמה מקומות אמרו אם אין מקדש ירקב כו' אלמא למ"ד לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש לשאר מ"י כו' לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת עכ"ל וגם הכ"מ שם הניח דברי הרמב"ם בצ"ע אבל עיין במ"א סי' תקס"א סק"ב שתירץ דברי הרמב"ם ז"ל דעת שפתיו ברור מללו וסיים שם והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת שכלנו טמאי מתים ע"ש ויפה כיון להלכה שיש ראי' לדברי הרמב"ם מן הספרי דהכא וכ"ה ברבה: בשמן המשחה כו' בכריתות דף ה' א' וכי נס א' נעשה בשמן המשחה והלא הרבה נסים נעשו בו כו' תחילתו לא היה בו אלא י"ב לוג ובו נמשח המשכן וכל כליו אהרן ובניו כל ז' ימי המילואים ובו נמשחו כהנים גדולים והמלכים וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם זה בגי' י"ב לוגין ע"כ וא"ת ל"ל לדורותיכם דיליף מיני' שכלו קיים כו' תיפוק לי' מדכתיב לי כדמשמע הכא וי"ל דמלי הוי משמע שקיים לעולם אבל לא משתמע מיני' שכולו קיים ואפשר שנהסר מתנו במשיחו' הנ"ל לכך יליף מדורותיכם שכלו קיים והייתי רוצה לומר דבאמת מלי לחודי' לא משמע שהוא קיים לעולם אלא הני כלהו דחשיב הכא ילפי' בג"ש דלי לי משמן המשחה ובשמן המשחה יליף מדורותיכ' אבל ז"א דהא לא מייתי הכא כלל מלת לדורותיכ' משמע

כדרך הלבנה שמקבלת אורה מן החמה רק יתבטל בחינה זו. וחפרה הלבנה ובושה החמה כי ה' יהי' לך לאור עולם כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ולהיות עכשיו השתלשות קבלת התורה תלוי ביותר אצל הזקנים למען יספרו לדור אחרון וכמ"ש שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך ומצד זה ראוי לכבד הזקנים ביותר. אבל לעתיד א"צ לקבלתם וע"כ אמר מניין שהקב"ה חולק כבוד לזקנים לעתיד לבא ת"ל שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי בחינה זו יתבטל ולא יקבלו עוד זה מזה כי מלך ה' צבאות בעצמו בהר ציון ובירושלים ומאתו תצא תורה ואעפ"כ נגד זקניו כבוד ק"ו לכ"ו כו' וק"ל. והרך דרוש קצת ולייטב ג"כ לשון הספרי בק"ו וז"ל מה מי שאמר והיה העולם כו' למה אמר בתואר זה דווקא. ותחילה אמר סתם המקו"ם חולק כבוד לזקנים כו'. י"ל דאי' במדרש פ' שמיני וז"ל עתיד הקב"ה למנות ישיבה של זקנים משלו שנאמר ונגד זקניו כבוד זקנים לא נאמר אלא זקניו (ועיי' באלגזי שם נדפס בזה) ואמרם בגמ' פ"ז דפסחים רב חסדא רמי כתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה (פרש"י שלא יהי' בעה"ב אלא זיו אחר מרוב השכינה) וכתיב והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהי' שבעתים כו' ומסיק כאן במחנה שכינה כאן במחנה צדיקים ע"כ וכ' הרי"ף שם וז"ל בזה הבנתי מאמר חז"ל במד"ש אף לעתיד יחלוק כבוד לזקנים הה"ד וחפרה הלבנה ובושה החמה וכתיב נגד זקניו כבוד שהכוונה לומר שאע"פ שחפרה הלבנה ובושה החמה זהו במחנה שכינה שלא יהי' אלא זיו אור השכינה. אבל במחנה צדיקי' יחלוק כבוד לחמה ולבנה כפני הזקנים שהם הצדיקים שיהי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהי' שבעתים וכל הכבוד הזה הוא נגד זקניו דהיינו במחנה צדיקים עכ"ל. ואם כי דבריו יתמתקו בפסוק עצמו. אבל מ"ש בזה הבין המאמר. אנכי לא אבין מאמרו. כי אדרבא מצא לו עזר כ. גדו כי לפי פשט המאמר. מלת כבוד קאי על הזקנים. כי הם יכובדו לעתיד אע"פ שחפרה הלבנה כו' אבל הם יכובדו אבל לפי פירושו מלת כבוד קאי על החמה ולבנה שהם יכובדו בפני הזקנים והיינו. במחנה צדיקי' וא"כ לדבריו נוטל מלת. כבוד מן הזקנים. והיאך א"כ נלמד מזה. שהקב"ה חולק כבוד לזקנים לעתיד ותמוה. אמנם שלא להיות א"ו כמתעבר על רי"ף אמרתי כס"ד להצדיקו והטיב אשר דבר בקדשו. ונדקדק ג"כ כי לפי' הרי"ף מ"ש הפסוק ונגד זקניו כבוד רמז הפסוק לתירץ הגמ' הנ"ל שם כי במחנה הצדיקי' שם החמה ולבנה ישיגו כבוד נגד זקניו א"כ נפ"ז למה שינה. הכתוב את שמם לקרותם בשם זקנים והל"ל ונגד צדיקי' כבוד והרי"ף ז"ל בלעו בנעימה וכ' נגד זקניו דהיינו במחנה צדיקי' וכאן הבן שואל מה נשתנה שמם. ונקדים פסוק (משלי טז) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא י"ל הענין בזה כי מעלות הזקנה אין להזקנים מה להתפאר בזה כי הלא מאת ה' היתה זאת אשר כן פסק לו בעת הולדו שנים מרובים וכדאמרי' פ"ה דיבמות את מספר ימיך אמלא אלו שני דורות פרש"י שנים שפוסקי' לאדם בשעת לידתו (יעו"ש פלוגתא דר"ע וחכמי') אבל הדבר אשר הוא לתהלה לזקן להתפאר בזקנתו. אם הזקנה באה לו בבחירתו. ומשכחת לה זה ע"פ מאמרם ז"ל פ"ק דמגילה גבי מרים מגדלא שער נשי' יש נספה בלא משפט כו' והנך שנין אי איכא מאן דמעבר במילי יהבינן לי' כו'. ובגמ' ר"ה סי' ל' ע"פ כי רגע באפו חיים ברצונו כו' וז"ל כי מלת רצון שייך על דבר שביד האדם לעשותו אם ירצה. אבל דבר שאינו בבחירתו. יאמר בשם בקשה כו' והנה החיים אינן ברשותו של אדם ולא יאמר עליו שם רצון כו' אבל לפעמי' הוא תלוי בבחירת אדם בהיותו שומע בזיונו ושותק. אז הנך שנין יהבינן למאן דמעביר במילי וזה תלוי ברצון האדם לכבוש כעסו. וזה"ש זמרו לה' חסידיו המעבירי' על מדותיהם. והודו לזכר קדשו כי זכו למדריגה זו כי רגע באפו חיים ברצונו. אותו רגע שהוא באפו וכעסו. אז החיים בו' נו תלוי בבחירתו להיות כובש כעסו ושותק ובזה יאריך ימים עכ"ל דפס"ח וא"כ מי שזוכה לזקנה על אופן זה. בבחירתו זהו תהלתו מעשה ידיו להתפאר. והנה מבואר בש"ע י"ר סי' רמ"ט וברמב"ם פ"י מהל' מ"ע מעלות הצדקה הנותן צדקה לעני ולא ידע העני ממי מקבל. והנותן לא ידע למי נתן ע"ש ובגמ' הנ"ל גבי הנך שנין כו' קאמר אי א"כ מאן דמעבר במילי משמע שאינו לפנינו האיש הזה וצריך לחפשו עד אשר ימצאנו. וכאשר ימצא האיש וגם ברוך יברכנו בברכת השנים ויהבינן לי' הנך שנין. הנה לא ידע ממי קבל אותן שנים. וזה לא ידע למי נתנו. והוא דוגמת הצדקה הנ"ל וזה"ש עטרת תפארת שיבה כי לפעמים השיבה היא לתהלה ולהתפארת אם בדרך צדקה תמצא על אופן הנ"ל. שבא לו הזקנה בבחירתו וק"ל אמנם בחינה זו לא שייך אלא בזמן הזה כמו מי המה מי מריבה אשר רבו כו' וע"י מחלוקת יש עולם ונשלם. אבל לעתיד כאשר יבא רגלי המבשר משמיע שלום ואין אלי' בא אלא לעשות שלום בעולם ושרה קנאת אפרים כו' וכמ"ש האלשיך (ישעי' כ"ד) עי"ש וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך ר"ל שילמדו אז מפיו יתברך תורה שהוא אחדות כמו בקדושה רבה ויקנו אחדות בנפשותם ואז רב שלום בניך כו' יעו"ש ותמלא הזקנים אשר יהיו בימים ההם כמו שהבטיח הנביא (ישעי' ס"ה) וגלתי בירושלי' וששתי בעמי כו' כי הנער בן מאה שנים ימות (ועיי' ברי"ף בפסחי' הנ"ל) הנה הזקנה לא יהי' אז מחמת מעביר במילי כי הלא אז יתענגו על רוב שלום ולא יהי' עולב ונעלב כלל רק ה' בחסדו יאריך ימיהם לקצוב להם שנים יותר והן שני דורות וזה"ש הנביא שם בלשונו לא יהי' עוד עולים וזקן אשר לא ימלא את ימיו כו' ימיו דייק היינו שנים הקצובי' לו כנ"ל. והחילוק בזה אם הזקנה בא לו מצד מעביר במילי שהי' מעביר על מדותיו נגד העם. אז הם יקראו זקני העם על שמם. כי הם סיבתן ועל ידם זכו לזקנה (עיי' רמב"ם ע"פ נח איש צדיק תמים היה בדורותיו מלת בדורותיו פי' ע"פ בגמ' פ"ק דע"ז צדיק במעשיו תמים כדרכיו. פרש"י צדיק במעשיו שהי' בעל מעשים טובים. תמים כדרכיו עניו ושפל רוח עכ"ל. ומפני שכל מעשים טובים הם תלוים לאדם לבדו אפי' שלא בצרוף אנשים אחרים אמר איש צדיק. אמנם מדת ענווה ושפלות הרוח הוא עניין מתקיימם לאחרים שיהיה עניו ושפל רוח אצל אנשי דורו אמר תמים היה בדורותיו עכ"ל ומעתה כיון שענין זה מתקיימם לאחרי' והם היו סיבתו יקרא על שמם) ובזה י"ל אומרו יתברך בעניינינו כאן אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו ופרש"י אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים כו' והיו מוכים על ידם כמ"ש ויכו את שוטרי בני ישראל כו' עכ"ל וכ"ה בספרי לקמן ולכאורה ק' דזה שייך נגד מלת ושוטריו לומר אשר אתה ידעת השוטרי' ומכיר אותם אבל לומר אשר ידעת כי הם זקני העם וכי הוא לבדו יודע כי הם זקנים הלא הזקנה הוא דבר הנראה לעינים לעין כל. וגם פתח בלשון זקני ישראל וסיים בזקני העם. אבל לפי שא"ל הקב"ה ולקחת אותם אל אהל מועד והתייצבו שם עמך ודרשו בספרי לקמן ולקחת אותם קחם בדברי' ואומר להם ג"כ הוו יודעי' שטרחני' וסרבנים הם ע"מ כן תהיו מקבלים עליכם שיהיו מקללין אתכם וסוקלין אתכם באבנים מה שהתנתי עמך התנה עמהם וע' פרש"י פ' וארא ע"פ ויצום אל בני ישראל צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם יעו"ש ואותו התנאי עצמו צוה הש"י ב"ה להתנות גם עמהם וזה"ש והתייצבו שם עמך כמו שהתניתי עמך ולזה התנאי צריך מאן דמעביר במילי ע"כ אמר אשר ידעת כי הם זקני העם ע"ד שפרש"י ובספרי לעיל ויהי העם כמתאוננים כו' אין העם אלא רשעי' כו' והם המלעיבי' במלאכי אלהים והשוטרים היו נעלבי' מהם ואעפ"כ היו חסים עליהם כפרש"י פ' שמות שהיו מלקין את השוטרים על שלא דחקו את עושי המלאכה והוא בחינה נפלאה ועז"א אשר ידעת כי הם זקני העם שהם זקנים בסיבתם שהיו נעלבים מהם והם ג"כ שוטריו אשר הוכו על ידם וזה עד נאמן על יושר מתם ומרע"ה לבד הוא הי' היודע ומכיר את זאת ברוח קדשו כפרש"י פ' יתרו ואתה תחזה ברוח הקודש שעליך ע"ש ודו"ק: אבל אם הזקנה באה מצדו יתברך אשר קצב לו רבות בשנים ביום הולדו הן הם נקרא זקניו יתברך כי רבות השנים אשר מי הנחילו הש"י בחסדו אשר הנחלנו משלו ובטובו חיינו. ולהיות לעתיד יהיה שלום בארץ ולא יהיה כלל עולב ונעלב שפיר אמר המדרש הנ"ל עתיד הקב"ה למנות ישיבה של זקנים משלו כי יהיו זקנים אז משלו מצדו יתברך וזה"ש שנאמר ונגד זקניו כבוד זקנים לא נאמר אלא זקניו וק"ל. והנה הקב"ה חלק כבוד לזקנים באומרו למרע"ה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל כדרוש בספרי כ"ן ואם היה הכבוד הזה בעבור הזקנה לבד בעצמותה שהיו זקנים בבחירתם ע"י מעביר במילי כו' הי' ס"ד לומר שלא לחלוק כבוד לזקנים לעתיד שאז א' גם זקנים בבחירתם כנ"ל. אבל באמת מה שחלק הקב"ה כאן כבוד לזקנים ואמר אספה לי כו' מזקני ישראל היה הטעם שהיו גדולים וחכמים זקנים וישישים בחכמה וכדאי' בגמ' בקדושין אין זקן אלא קנה שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ופרש"י מה להלן גדולים וחכמים כו' עכ"ל (וע"ש בשיטת האלפס והר"ן שם) וכפרש"י (ויקרא י"ט) והדרת פני זקן אין זקן אלא שקנה חכמה ע"ש (וכן בתרגום שם מן קדם דסבר באורייתא) ואמרו חז"ל זקני חכמים כל זמן שמזקינים כו' וכן אי' פ"ב דחגיגה זקן זה שראוי לישב בישיבה כו' ע"ש וכיון שהטעם הי' מחמת שהיו זקנים שקנו חכמה א"כ אדרבה לעתיד תרבה הדעת ומלאה הארץ דעה וחכמה והזקנים אז ראוים יותר לחלוק להם כבוד. והן הן דברי רש"י כאן פ"ק דב"ב כל שכנגד זקניו כבוד פושטי אותם שחולקים להם כבוד בעה"ז מחמת חכמת זקנותם עכ"ל. והנה אי' בפ"ע דשבת הנעלבים ואינם עולבים כו' עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ופי' הרי"ף שם וז"ל כמו השמש הי' נעלב מן הירח שאמרה ירח א"א לשני מלכים להשתמש בכתר א' והיה רוצה הירח שיאיר תמיד ונגרע אור השמש והקב"ה כתן מעלה ויתרון לשמש כו' ויצא השמש בגבורתו להיותו נעלב כן ישיג מעלה ויתרון האדם הנעלב עכ"ל הרי שמעלות השמש היה מצד היותו נעלב ע"כ זכה ישיש כגבור להיות הלבנה מקבלת אורה ממנו. אבל לעתיד יתוקן הכל כי הש"י ב"ה עושה שלום במרומיו ובגמ' פ"ג דחולין אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח ואמר הנביא (ישעי' כ"ז) או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי כו' ודרשו חז"ל בפ' חלק שהקב"ה עושה שלום בפמלי' של מעלה ובפמליא של מטה ע"כ לעתיד יתמלא פגימת הלבנה ולא תכנע עוד לקבל אורה מהשמש רק יהיה אור הלבנה כאור החמה מצד עצמותה. ואעפ"כ יגדל יותר מעלות השמש כי אור החמה יהיה שבעתים ולא יהיה אז גדולת השמש מצד עלוב ונעלב כלל רק מצד גדולת מעלתה בעצמותה כי יתגלה אור השמש הגנוז משבעת ימי בראשית אשר גנזו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא כפרש"י ע"פ וירא אלהים את האור כי טוב ראהו שאינו כדאי להשתמש בו הרשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא (וכדאיתא פ"ק דחגיגה) ובמדרש שם מסיים ע"ז שנאמר והיה אור הלבנה כו' ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימי"ם ור"ל אותו אור שהיה בשבעת ימי בראשית ונגנז לעתיד וכ"כ מהרש"א בחלק שם יע"ש. ובזה מצאנו טוב טעם לתירץ הגמ' הנ"ל בפסחים דמוקמי קרא זה במחנה צדיקים שם יאירו פני המאורות והיה אור הלבנה כו' ואור החמה יהיה שבעתים. ולמה זה יהיה כן בשלמא אור החמה יתגלה אורו מז' ימי בראשית. ומתחלה גנוז היה לזה לצדיקים אבל אור הלבנה מאי בעי התם במחנה צדיקים י"ל הטעם משום דאמרינן בגמ' ב"ב פרק השותפין ע"פ (ישעיה ד') כי על כל כבוד חופה מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו כו'. ואם בחופה למה מלמד שכל א' וא' נכוה מחופתו של חבירו. הרי שהצדיקים חלוקין בחופתן זה גדול מזה לפי רוב צדקתו ותורתו. תרב גדולתו ומעלת חופתו. והקב"ה ברוב טובו רצה להיות חבה יתירה נודעת להן להודיעם זה כי חלוף מדריגתן מחמת כי זה גדול מזה והכל לפי רוב המעשה ולא יאמרו כעובדא דר' אליעזר ור"ע בגמ' פ"ג דתענית שירדו לפני התיבה ר"א אמר כ"ד רננות ולא נענה. ור"ע אמר אבינו מלכנו ונענה כסבורין העם שזה גדל מזה. יצאה ב"ק ואמרה לא שזה גדל מזה אלא זה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו כו' ע"ש ושלא יאמרו כן ג"כ על מעלות הצדיקים. ובפרט כי שם נמצאו. ושם יהיו ג"כ אותן צדיקים אשר לא היו זקנים בתולדתן רק זכו לזקנה בבחירתם ע"י מעביר במילי וגם כי יגדל חופתן עד למעלה יאמרו לא שזה גדול כו' אלא מעביר על מדותיו היה ע"כ הש"י ב"ה בשבתו עם זקני ארץ לתת שכר הצפון לצדיקים ולזקנים. הנה אל מול פניהם יאירו שני המאורות הנ"ל והיו לאותות להם במחנה הצדיקים כמו שהחמה והלבנה חלוף מדריגתן ומעלתן אז לא יהיה מצד עלוב ונעלב. שהרי הלבנה תהיה בשלימותה ולא תקבל אז אורה מהשמש כי יהיה אור הלבנה עצמה כאור החמה. ואעפ"כ יגדל יותר מעלות השמש ואור החמה יהיה שבעתים מצד מעלתה בעצמותה שיתגלה אורה הגנוז מז' ימי בראשית ולא מצד עלוב ונעלב כלל. כן מעלות הצדיקים והזקנים וחלוף מדריגתן וחופתן אינו מצד מעביר במילי רק מחמה שגנוז לעצמם לע"הב מעשיהם ותורתם הטוב. ומתילא כיון דסוגין דהקב"ה מהדר ע"ז להודיעם כי מעלתן ומדריגתן אינו מצד שהיה מעביר במילי רק מצד רוב תורתן וחכמתן. ממילא נגד זקניו כבוד וחולק כבוד לזקנים שלו יתברך אע"פ שלא היו זקנים בבחירתן כיון שעיקר גודל מעלתן אז אינו מצד מעביר במילי רק מצד תורתן וחכמתן הרי זקניו יתברך שיאריכו ימים בימות המשיח תרב חכמתן יותר. כי תרבה הדעת אז כנ"ל ע"כ נגד זקניו כבוד כי יתברר אז הטעם דכבוד הזקנים הוא מן קדם דסבר באורייתא. והנה בזוהר איתא זכאין איכון דמשתדלין באורייתא ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דמשתדל באורייתא עביד רקיע חדא כו' ועל דא כתיב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה כו' עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר מאינון חדושין ורזין דאורייתא כו' הה"ד ולאמר לציון עמי אתה לאינון תרעין ומלין דמלויין אלין על אלין עמי אתה אל תקרי עמי אלא עמי אתה. למהוי שתופא עמי מה אנא במלולי דלי עבדית שמיא וארעא אף הכי את. זכאין אינון דמשתדלין באורייתא עכ"ל. ובזה נבא לביאור הספרי הנ"ל שהתחיל דרשתו ע"פ אספה לי שבעים איש מזקני ישראל להורות שהקב"ה חולק כבוד לזקנים והי' ס"ד לומר אולי עצם כבוד הזקנים הוא מצד מעביר במילי שהם זקנים בבחירתם. ואם כן הוא הטעם אין מניע לחלוק כבוד לעתיד לימות המשיח כי אז יהיו זקנים משלו לא בבחירתן כו'. עז"א רשב"י אומר מניין שאף לעתיד לבא כן המקום חולק כבוד לזקנים ולאשמועי' בזמת דטעם כבוד הזקנים הוא מן קדם דסבר באורייתא כו' ולא מטעם מעביר במילי עז"א שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה והיינו כפי' הרי"ף הנ"ל כי במחנה שכינה יהי' חפרה הלבנה ובושה החמה כו' אבל במחנה צדיקים יחלוק כבוד לחמה ולבנה בפני הזקנים. שהם הצדיקים בכלל. אותן שלא היו זקנים בתולדתן רק זכו לזקנה מצד מעביר במילי כו' לצוותם יאירו החמה ולבנה בחלוף מדריגתן זה מזה והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים מצד אור שבעת הימים וכ"ז להראות כי אין המעלה והכבוד או מצד מעביר במילי רק מצד מעלות עצמותן כו'. ע"כ יאירו שניהם כנ"ל ממילא עי"ז שיאירו לפניהם נגד זקניו כבוד זקניו דייק' זקנים שלו יתברך כאמור ומלת. נגד זקניו כבוד כולל שניהם כי יהיה לחמה ולבנה כבוד במה שיאירו לפני הצדיקים והזקנים. וגם גורמים כבוד לזקניו יתברך זקנים לא נאמר אלא זקניו ודו"ק. הרי שהש"י ב"ה חולק כבוד לזקנים שלו גם לעתיד משום דבאמת טעם כבוד הזקנים הוא מן קדם דסבר באורייתא ועי"י התורה נעשה שותף להקב"ה מה אנא במלולי דלי עבדת שמיא וארעא כו' וע"כ הקב"ה חולק להם כבוד ועז"א הספרי ומה מי שאמר והיה העולם (ע"י מלולו ברא עלמא) חולק כבוד לזקנים מצד כבוד התורה ק"ו לבשר ודם עתי"ד לחלוק כבוד לזקנים גם בעתי"ד לימות המשיח מצד חכמת התורה כפרש"י הנ"ל ובזה י"ל (מלאכי ג') וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפי' ובגמ' דרשו שמש בשבת צדקה לענוים י"ל הרמז ליום שכולו שבת בעה"ב ובמדרש פ' שמיני וז"ל הזקנים נמשלו לכנפיים מה עוף א"א בלא כנפיים כו' וזה"ש וזרחה לכם בשבילכם יראי שמי (צ"ד ומפני שמי נקרא הוא והם הענוים) שמש צדקה בעה"ב וק' שמש בשבת בעה"ב למה (כמו שהקשה הגמ' ב"ב אם בחופה למה) עז"א משום צדקה לענוים ר"ל אותן זקנים שאין להם שני' משלהם רק הזקנה והשיבה להם בדרך צדקה תמצא והם מעביר במילי וכדי להראות כבודן ומעלתן כנ"ל וצי"ז ומרפא בכנפי' לכל הזקנים בכלל הנמשלי' לכנפיי' כי גם נגד זקניו כבוד יהי' נועם ה' עלינו יבא משיחנו אמן:

וכן אתה מוצא שהמקום מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל שנאמר °קצפתי על עמי חללתי נחלתי (כביבול) [יכול] מחוללים על הכל (אבל) [ת"ל] °על זקן הכבדת עולך מאד • אשר ידעת כי הם זקני העם • אתה צריך לידע אם ברורים הם לפני [העם] כי הם זקני העם ושוטרין מלמד שאין אדם יושב בישיבה של מטה אלא א"כ יושב בישיבה של מעלה • עד שהבריות מרננות עליו ואומרים איש פלוני כשר וחסיד ונאה להיות חכם ושוטר כמה שנא' °ויראו שוטרי בני ישרא' אותם ברע לאמר (ואמרת) [אמר המקום] הואיל וראו עצמם בצער ההוא של מצרים יבואו ויראו בריות עמהן • ולקחת אותם אל אהל מועד אמר לו קחם בדברים תחילה • אמור להם דברי שבח אשריכם שנתמניתם וחזור ואומ' להם דברי פגם היו יודעים שטרחנים וסרבנים הם על מנת כן תהיו מקבלים עליכם שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים מה שהתניתי עמך התנה עמהם • והתיצבו שם עמך הכניסם עמך אל אוהל מועד • ויהיו כל ישראל נוהגים בהם אימה ויראה וכבוד כמו שנוהגים בך • ויהיו אומרים חביבים אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקדוש ברוך הוא : סליק פיסקא

צג וירדתי זו אחת מעשר ירידות שבתובות בתורה • (וירדתי) [ודברתי] עמך ולא עמהם • ואצלתי מן הרוח למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח ע"ג מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום • כך לא היתה חכמתו של משה חסירה כלום • ונשאו אתך למה נאמר לפי שהוא אומר °איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם לכך נאמר ונשאו אתך במשא העם : סליק פיסקא

צד ואל העם תאמר התקדשו למחר אין התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות (כשהוא) [כשם שהוא] אומר °הקדישם ליום הריגה ואומר °קדשו צום קראו עצרה • ואומר °וקידשתי עליך משחיתים • כי בכיתם באזני ה' לאמר • לא יום א' תאכלו עד חדש ימים *בכשרים הוא אומר עד חדש ימים כשמתמצים ומתמטים על מטותיהם ואח"כ היתה נשמתם יוצאת • ברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שיניהם • כיון שהיה נותנה לתוך שניו היתה נשמתו יוצאה • והיה לכם לזרא שתהיו מרחיקים אותו יותר ממה שהייתם מקרבים אותו • יען כי מאסתם את ה' שאילו סילקתי שכינתי מביניהם לא נכנסתם אמר להם המקום מי גרם לכם לומר דברים הללו שנתתי שכינתי ביניכם שאילו סלקתי שכינתי מביניכם לא נכנסתם לתוך דברים הללו לכך נאמר יען כי מאסתם את ה' : סליק פיסקא

צה ויאמר משה שש מאות אלף רגלי ר' שמעון בן יוחי אומר ר' עקיבא היה דורש בו דבר אחד ואני דורש בו שניים דברים ודבריי נראים משל רבן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אפילו אתה מכניס להם כל צאן ובקר שבעולם הן לא יספיקו להן • ואני אומר וכי מפני שאין להם בשר הם מתרעמים והלא כבר נאמר ביציאתם ממצרים °וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר יכול שאכלום במדבר ת"ל °ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום • את כל דגי הים יאסף להם (אפילו אתה מכניס להם דגים היו מתרעמים) [וכי מפני שאין להם דגים לאכול הם מתרעמים] והלא הלכה עמהם באר במדבר והיתה מעלת להם דגים שמנים יותר מצרכם אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום • ד"א לפי שהראוהו המקום למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהן • אמר משה לפני המקום אדני כלום הגון להם שתתן להם ותהרגם אומרים לחמור טול כור של חטים ונחתוך ראשך • אומרים לאדם טול בכור ורד לשאול • אמר לו אם לאו מה אתה אומר • אמר לו הריני הולך ומפייסם אמר לו עד שאתה

מקר' מפורש

ישעיה מ"ז
שם
שמות ה'
דברים א'
ירמי' י"ב
יואל ב'
ירמיה כ"ג
שמות י"ב
במדבר ל"ב

ה"ג בילקוט ישעי': חללתי נחלתי יכול מחוללים על הכל ת"ל על זקן הכבדת עולך ופי' הז"ר יכול מחוללים על הכל פי' שהקב"ה נתן כל ישראל לחולין ת"ל על זקן הכבדת עולך שהקב"ה התרעם על נ"נ על שהכביד עולו על זקן ש"מ שלא נתן אותם תחת ידו עכ"ל ומדכתי' ברישא קצפתי על עמי משמע על כל ישראל בכלל והדר כתי' זקן לשון יחיד ש"מ שהמקום מצטער על זקן א' כנגד כל ישראל : אתה צריך לידע אם ברורים הם לפני. תימה מהיכן יהי' משה יודע אם הם מרוצים לפניו ית' לכן נראה כגי' הילקוט דגרס אם הם ברורים לפני העם וכן משמע בסמוך : יושב בישיבה של מעל'. שהרי הקב"ה בירר אותן זקנים מקודם וקפי' שיהיו מרוצים לעם ז"ר : ה"ג בילקוט ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר אמר המקום הואיל : בצער ההוא. אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבוד' פרך והיו מרחמים עליה' ומוכים ע"י עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן רש"י : שסורחני' • ובילקוט גרס טרחנים וכ"ה לעיל פיסק' צ"א : מה שהתניתי עמך • לעיל פיסק' צ"א :

צג וירדתי : מעשר ירידות בילקוט בראשית סי' כ"ז חשיב להו וז"ל עשר ירידות ירד הקב"ה על הארץ אחת בג"ע וא' בדור הפלגה וא' בסדום וא' בסנה וא' במצרים [היינו במכת בכורו' דכתי' ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה ז"ר] וא' בסיני וא' בנקרת הצור : [בפ' כי תשא ז"ר] ושתים באהל מועד [הראשון בפ' שמיני והשני בפ' בהעלותך במינוי הזקנים ואע"ג שכל ארבעי' שנה הי' מדבר עם משה אפ"ה שלא ירד הקב"ה על הארץ רק למעלה מעשרה אלא באותן עשרה פעמי' ז"ר] וא' לעתיד לבא עכ"ל וכלהו יליף להו מקראי : ה"ג בקרא ודברתי עמך : למה נא'. פי' כיון שיהיו סנהדרין פשיטא שישאו אתו במשא העם ולמה הוצרך לומר ז"ר : לפי שהוא אומר איכה אשא לבדי. נ"ע למה לא הביא הפסוק לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה דכתי' הכ' בהאי מעשה והביא קרא דכתיב בפ' דברים ולעיל פיסק' צ"א הביא באמת קרא דלא אוכל ע"ש וכ"ה ברש"י וז"ל ולא תשא אתה לבדך הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי מיהו בהרא"ם משמע שהי' בנוסח' הספרי שלו קרא דלא אוכל אנכי לבדי ע"ש :

צד ואל העם תאמר : אין התקדשו אלא התקינו כו'. דאל"כ התקדשו ל"ל ועוד מה הזמנה והכנה צריכה להם לאכילת בשר אלא ע"כ לומר דהזמנה והכנה זו אינה אלא לפורעני' הבאה אליהם ע"י אכילת בשר הנזכר באחרונה. הבשר עודנו בין שניהם כו' הרא"ם: הקדישם. בירמי' כתיב שאמר כן על אנשי ענתות הזמינם ליום הריגה ומתחילה הביא ראי' שאין התקדשו פי' התקינו עצמכם לפורעני' כמו גבי אנשי ענתות ואח"כ כדי להסביר המלה שהוא לשון הכנה והזמנה הביא ראי' מפסוק קדשו צום שמשמעו הזמינו צום ועוד הבי' ראי' שמלת הזמנה שייכא לגבי פורעני' מפסוק וקדשתי עליך משחיתים : כי בכיתם. בילקוט לא הביא זה הפסוק כי לכאור' אין לו שייכות כאן והספר דקאי אדלעיל מפני שאמר התקינו עצמכם לפורעני' וקאמר הטעם כי בכיתם באזני ה' שהיו מתכוונים להשמיע התרעומת להקב"ה כדלעיל פיסק' פ"ב : בכשרי' הוא אומר עד חדש ימים כו' וברשעים הוא אומ' כו' ובילקוט הגי' איפכא ברשעים עד חדש ימי' בכשרי' הבשר עודנו בין שניהם וכ"ה בגמ' ובמכילתא והגדות חולקת זו על זו : בכשרים כו' בגמ' הי' בינונים וכ' מהר"שא לעיל גבי מן הס"ב נמי כת

מבו' התלמ'

לדיקים שהרי שאלו כהוגן אבל בשליו שאלו שלא כהוגן לא חשיב כת לדיקי' עכ"ל מיהו במכילת' פ' בשלח אית' ג"כ בשליו כשרים שבהם : כשמתמצים • מצטערים : ומתמטים. חולים : שתהיו מרחיקים אותו כי אלף זרא היא במקום ה"א שהוא לשון הרחק' כו' ואינו ר"ל שירחיקוהו מפיהם שלא ירצו לאכלו הבראשונ' שזה מעד אשר יצא מאפכם שהוא לשון מיאוס נפקא אלא שהרחקה זו היא הרחקה יתירה שלא ירצו אפי' להביט בו אלא שירחיקוהו לגמרי יותר ממה שהיו מקרבין אותו בתחילה הר"אם : לא נכנסתם. פי' לא נכנסתם לתלונות הללו ובילקוט ל"ג לה אלא מתחיל מיד אמר להם המקום וכ"ה נכון מפני שכפל דברי' יש כאן : יען כי מאסתם את ה' וסיפא דקרא אשר בקרבכם ול"ל אשר בקרבכם והל"ל יען כי מאסתם את ה' ותבכו לפניו אלא שכתב בקרבכם להורות שסבת מאסם את ה' הוא היות השכינה בקרבם שאילו סילק שכינתי מביניהם לא נכנסו לכל הדברים הללו הרא"ם :

צה ויאמר משה : בילקוט גרס ואני דורש בו דבר אחר וכ"ל דגי' דהכא עיקר דגרס ואני דורש בו שנים שהרי באמת רשב"י אומר שני דרשות על פסוק זה דהא קאמר בתר הכי דבר אחר לפי שהראהו כו' : בילקוט גרס ודבריי נראין מדבריו ולפי גי' הספרי דהכא נראה שצ"ל ודבריי נראים משל רבי שמצינו שר"ע הי' רבו של רשב"י במנחות דף ע"ב וכ"ג רבן דהא ר"ע לא היה נשיא לקרותו בשם רבן דהא ר"ג היה בימיו נשיא, כדאי' בברכות דף כ"ז : ספיקין הן להן • בתמי' : יכול שאכלום במדבר ע"ל פיס' פ"ו : אפי' אתה מכניס להם דגים ובילקוט הגי' וכי מפני שאין להם דגים לאכול הם מתרעמים והלא כו' והוא נכון יותר : היאך לפרוש מאחרי המקום. וא"ת ואכתי מאי קאמר משה הצאן ובקר ישחט להם דהא ע"כ ר"ש לא רצה לפרש הפסוק כר"ע כפשוטו היספיק להם שהרי חולק עליו וטעמו כמ"ש רש"י בחומש וז"ל ח"ו לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו עכ"ל וא"כ אף שהם היו מבקשים עלילה מ"מ משה להו ספיר הג"ה שבן המחבר קאמר כאן *ובקר

* ולפי פשוטו י"ל ישחט להם, וי"ל דהכל הו' בכלל התמי' דבגמ' דרשא קמא ובאלו אמר הזאת סבר ר"ש כרבן בקשתם שלאן ובקר גמליאל בנו של ר' ישחט להם ומצא להם יהוד' הנשי' שהביאו או שכל דגי הים כו' אין רש"י וז"ל מאחר זה בקשתם כלל רק שאינן מבקשין אלא מבקשים עלילה כו' עלילה לא תספיק וק"ל : להם סופן לדון

יומא ע"ה

אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמ' גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו עכ"ל ואע"ג שרש"י הביאו לר"ג בלשון פלוגתא על ר"ש היינו משום שר"שי העתיק דברי ר"ש כפי הד"א דקאמר כאן לפי שהראהו הנוקוב למשה כו' ממילא באמת לא ס"ל הא דר"ג אבל לפי הדרוש קמא דר"ש דהכא שמבקשים עלילה ע"כ לומר דס"ל בפירושא דקרא כר"ג וע"ז קאמר ונראים דבריי משל רבי כלומר דלר"ע ח"ו משה הטיח דברים כלפי מעלה שח"ו לא יספיק להם ולדברי ר"ש באמת לא תקצר יד ה' מלהספיק להם אלא מאחר שהם מבקשים עלילה סופן לדין אחריו ואח"כ קאמר ד"א לפי שהראהו כו' וזהו דעת ר"ש שהביאו רש"י כנ"ל : סדר הפורעני' • ע"י אותו אכילה : ותהרגם • בתמי' : ואם לאו מה אתה אומר • פי' שיאמרו הם שקצרה ידי • מלהספיק להם : אני

שאתה כאן אני אומר לך שאין שומעים לך כיון שהלך משה אצלם אמר להם היד ה' תקצר ° הן הכה צור ויזובו מימיו ונחלים ישטופו · הגם לחם יוכל תת אם יבין שאר לעמו · אמרו פשרה היא זו אין בו כחלתת אלינו שאילתינו · ויצא משה וידבר אל העם · וירד ה' בעמוד הענן · וישארו שני אנשים במחנה *יש אומרים בקלפי נשתיירו לפי שאמר לו הקב"ה למשה לבור לו שבעים זקנים אמר משה מה אני עושה הרי הם נופלים ששה ששה לכל שבט ושבט וחמשה חמשה לשני שבטים · איזה שבט מקבל עליו לבור ממנו חמשה · עשה משה תקנה נטל [שבעים] פיתקים וכתב עליהם זקן ונטל שני פיתקים חלקים ובללן והטילם לתוך קלפי · אמר להם בואו וטלו פיתקיכם · כל מי שנטל פיתק וכתוב עליו זקן היה אומר לו משה כבר קידשך המקום · וכל מי שהיה נוטל פיתק שלא היה כתוב בתוכו זקן היה משה אומר לו מן השמים הוא מה אני יכול לעשות לך *כיוצא בו אתה אומר ° ואת פדויי השלשה אמר משה מה אני אעשה עכשיו כל אחד ואחד אומר פדאני לוי עשה משה תקנה נטל פיתקים וכתב עליהם לוי ונטל פיתקים וכתב עליהם ° כסף חמשת שקלים ובללם והטילם בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקיכם כל מי שנטל פיתקו וכתוב היה עליו בן לוי אומר לו כבר אתה פדוי ומי שנטל פתקו וכתוב עליו כסף חמשת שקלים היה משה אומר לו צא ותן פדיונך *היה ר' שמעון אומר במחנה נשתיירו לפי שראו את משה שמברר לו הזקנים אמרו אין אנו כדיי לגדולה זו הלכו והטמינו את עצמם · אמר להם המקום אתם מיעטתם עצמכם אני אגדל אתכם יותר מכולם בשבעים זקנים. אומר ויתנבאו ולא יספו נתנבאו לפי שעה · באלדד ומידד הוא אומר (ויתנבאו) [מתנבאים] במחנה שהיו מתנבאים עד יום מותם ומה היו אומרים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ:

סליק פיסקא

צו וירץ הנער ויגד למשה · יש אומרים זה יהושע כענין שנאמ' ° ומשרתו יהושע בן נון נער · ר' שמעון אומר הרי הוא אומר ויען יהושע בן נון משרת משה הא לא היה ראשון יהושע · אדני משה כלאם · אמר רבוני כלאם מן העולם · בני אדם שמבשרים בשורה זו רעה · רבי אומר אוסרם בזיקים ובקולרות כמה שנאמ' ° ונתתם אותו בית הכלא · ויאמר לו משה המקנא אתה לי אמר לו יהושע (כך) [בך] אני מקנא ולואי אתה כיוצא (בו) [בי] ולואי כל ישראל כיוצא בך · מי יתן את כל

מקור' התלמוד

אני אומה לך מאין שימעין לך · וז"ש עתה תראה היקרך דברי אם לא כמ"ש רש"י : ויצא משה וידבר אל העם הכיא זה הפסוק לראי' שהלך משה לפייסם וכיון שלא נתפייסו וירד ה' בעמוד ענן להימנות הזקנים : לבור לברור: איזה השבט כו' ויהי' קנאה בין השבטים: ה"ג נטל שבעים פתקים חלקים. שלא נכתב עליהם זקן : מן השמים : נא ושנים מאותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידם חלק ונשתיירו שני פתקי' שהיו כתובי' בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול ונתייראו שלא יעלה בידן חלק והיינו דכתיב וישארו שני אנשים וגו' והמה בכתובים כלומר פתקין כתובים הי' להם בקלפי ולא הלכו ליטול כפירש"י בגמ' והוסיף המהרש"א ז"ל והיינו כדאמר בירושלמי דמסורגין עלו ואותן שהיו חלק עלו קודם שעלו אלו שני הכתובים זקן של אלדד ומידד שנשארו עכ"ל ולפ"ז גם אלדד ומידד היו מן ע' הזקנים אבל הרא"ם פי' וז"ל בקלפי נשתיירו שלא נתקדשו בשם זקן אלא שיצאו בשם חלק לפי שאמ' לו המקום למשה אספה לי שבעים איש כו' ואילו השנים נשתיירו בקלפי שיצא להם בקלפי חלק שלא היו מאותן שנבחרו להיות סנהדרין ומ"ש והמה בכתובים פי' שהיו מכלל הע"ב שנכתבו והושמו תוך הקלפי ולא מהאחרים שלא הושמו בקלפי לא בשם זקן ולא בשם חלק עכ"ל ולא ידעתי למה לא ניחא לי' כפירש"י הכ"ל שגם הם

סנהדרין י"ז

היו מכלל שבעים הזקנים וא"ל משום דלפירש"י הכ"ל קשה מאי איכא בין הי"א דאמרי בקלפי נשתיירו ובין ר"ש דאמר במחנה נשתיירו דבין כך ובין כך היו מכלל הסנהדרין מש"ה פי' הרא"ם דלהי"א לא היו מכלל סנהדרין וא"א מוכרח דאפשר לומר דאיכא בינייהו דלהי"א לא הלכו ליטול הפתקין משום שנתיראו שלא יעלה בידם חלק ולא משום מדת ענוה אבל לר"ש הטמינו עצמ' מפני מדת

שם

ענוה שאמרו אין אנו כדיי לגדולה זו לפיכך זכו לגדול' יותר מכלם ולקמן פיס' צ"ו אכתוב ישוב לזה בס"ד וכ' מהרש"א ז"ל וראיתי מי שהקש' שלא היה לו ליטול רק י"ב פיתקין ולכתוב על עשרה מהם ששה ששה זקנים ועל שתים ה' ה' ונשיא של כל שבט ושבט יטול פיתקא א' ומי שיעלה בידו פיתקא של ה' לא יהי' לו רק ה' זקנים וכ"ל דלאו קושי' הוא דאותן ב' שבטים שיעלה לכן ה' ה' ע"כ יצטרכו לכל א' מהם עיד גורל א' מי אותו ששי שלא יהיה בכלל הזקנים שהרי מתחילה נבררו ו' לכל שבט עכ"ל ע"ש: ואת פדויי השלשה. וסיפ' דקרא השלשה ושבעים ומאתים פי' שהיו הבכורים עודפים על הלוים שהיו הלוים כ"ב אלף והבכורים כ"ב אלף ורע"ג וזה המקום שיתנו בעודפים רע"ג בכורים כ"א ה' שקלים :

נטל פיתקי' וכתב עליהם היינו כ"ב אלף : ונטל פיתקי' וכתב עליהם כסף חמשת שקלים היינו רע"ג והכי אי' בגמ' להדי' וכ' מהרש"א ויש עיד לשאול דמה נשתנה גבי ה' סלעים שכתבן על רע"ג פיתקין היו לו להניחן חלק כמו גבי זקנים שהניח ב' מהם חלק וי"ל שכיון שכבר הי' הקדושה בבכירות אלו היו אותן רע"ג חלק היו אומרים אלו רע"ג שאין חייבין ה' סלעים אלא שאותן כ"ב אלף בכורות נתחללו בקדושתן על בן לוי והם נשארו בקדושתן לכך נכתב עליהם ה' סלעים עכ"ל : נתנבאו לפי שעה דס"ל פי' ולא יספו שלא הוסיפו להתנבאות עוד רק אותה שעה דלא כת"א ות"י שתירגמו ומתנבאן ולא פסקן ר"ל שלא פסקה נבואתם מהם אבל הספרי לשיטתי' אזיל שפי' כן לעיל פיס' פ"ח גבי יהודה דכתיב ולא יסף עוד לדעתה שלא הוסיף לכן פי' ג"כ כאן שלא הוסיפו להתנבאו' לפ"ז קשה על התרגומים הנ"ל דלעיל גבי יהודה תירגמו ולא אוסיף עוד למידעה וכאן תירגמו ולא פסקן וצ"ע ואפשר לייסב דאי' שם בסנהדרין כל הנביאים נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו נוגא לן דלא פסקו אילימ' מדכתיב בה [פירש"י בשאר זקנים] ויתנבאו ולא יספו · אלא מעתה קול. גדול ולא יסף ה"כ דלא אוסיף הוא אלא דלא פסק ה"כ דלא פסק ומשני אלא הכא כתיב ויתנבאו התם כתי' מתנבאים עדיין מתנבאים והולכים ע"כ והשתא י"ל דבאמת פשטיה דמילתא ולא יסף לא פסק הוא כמו קול גדול ולא יסף אלא משום דס"ל לר"ש דאלדד ומידד משום מדת ענוה הטמינו עצמם וראוים לקבל שכר על זה לכן פי' כאן ולא יספו שלא הוסיפו להתנבאות השבעים זקנים אבל אלדד ומידד עדיין מתנבאים והולכים כדדייק לה מקרא ומכיון דהכא ע"כ פי' ולא יספו שלא הוסיפו כהוכחה הנ"ל ע"כ גבי יהודה פי' ג"כ ולא הוסיף לדעתה דעפי מסתבר לדמויי להכא ולא לדמויי ללא יסף דכתיב גבי שכינה דשם ע"כ לא פסק הוא אבל גבי יהודה עפי מסתבר לומר שלא הוסיף מאחר שכונתו הי' רק לקיים מצות יבום ואחר בואה ראשונה כבר קיים מצות יבום כמ"ש שם אבל התרגומ' ס"ל כי"א דלעיל דלא

מקר' מפורש

מפום מדת ענוה הטמינו כמש"ל וא"כ מפני מה יקבלו אלדד ומידד יותר גדולה משאר זקנים לכן פי' ולא פסקן שגם שאר זקנים לא פסקה נבואתן כמו קול גדול ולא יסף אבל גבי יהודה איכא קלת הוכחה שלא הוסיף דנוכדי אשתו גמורה היתה לאחר היבום כמ"ש שם בשם הרמב"ן והרא"ם מהיכי תיתי יפרוש ממנה ול"ל למיכתב ולא יסף שלא פסק ממנה א"ו לא יסף לא הוסיף הוא דאשמעי' רבותא אע"ג שביותר היא אצלו אפ"ה

תהילים ע"ח

פי' ממנה מפני שכונתם היה רק למצות יבום כמ"ש לעיל וא"ת לדעת התרגומים באי מתנבאי' מאי עביד לי' וי"ל כמ"ש לקמן בשם בעה"ט: ה"ג באלדד ומידד הוא אומר מתנבאים במחנה כדאי' בגמ' שהבאתי לעיל וא"ת גבי אלדד ומידד נמי כתיב ויתנבאו במחנה לשון עבר-תי' המהרש"א וז"ל שאותה הנבואה היתה לפי שעה אבל שוב דבל הנביאים פסקו אחר שהם היו מתנבאים והולכים עכ"ל וכזה יש ליישב לשון הספרי דקתני שהיו מתנבאים עד יום מותם ומה היו אומרים משה מת כו' דקשה וכי עד יום מותם לא היו מתנבאים יותר מזה א"כ מאי רבותייהו א"ו מדכתיב בהו ויתנבאו לשון עבר משמע שנתנבאו לפי שעה ומדכתיב מתנבאים משמע שהיו מתנבאים והולכי' עד יום מותם ומפרש מה היו אומרים בהנבואה לפי שעה לז"ק משה מת ויהושע מכנים וא"כ בהמת היו מתנבאים שאר נבואות וכן כ' ת"י

במדבר ג'

שנתנבאו ג"כ על עסקי גוג ומגוג ע"ש: משה מת · מתנבאים ר"ת משה תנוח נפשו נגן אלהים יהושע מכנים · בעל הטורים :

צו וירץ הנער ויגד למשה : זה יהושע · מדכתי' הנער בה' הידוע משמע הנער המפורש במקום אחר והיינו יהושע כענין שנאמר : הא לא הי' ראשון יהושע · ולא ביאר ר"ש אלא מי הי' ונראה דס"ל גרשום בן משה היה וכ"ה בילקוט וברש"י וכ' הז"ר אבל אליעזר נולד בשעה שהלך משה למצרים א"כ לא היה אלא בן ג' או ד' שנה באותו מעשה עכ"ל : ובקולרות · שלשלת של ברזל : אמר לו יהושע כו' · מאמר זה אין בו ביאור כלל ונראה שיש כאן ט"ס ומתחילה אקדים מ"ש מהרש"א וז"ל וכזה יש ליישב בשינוי המקראו' דגבי כלה נביאים כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו שלא היה להם רק אצילות ממשה להיות אתו במשא העם ולא הי' שום קנאה ליהושע בשביל משה שנבואת' לא היתה רק מאצילות רוחו של משה ולכך לא נתנבאו

שמות ל"ג

רק לפי שעה אבל באלדד ומידד כתיב ותנח עליהם הרוח מאתו יתב"ה מדלא כתיב ותנח רוחו עליהם לפי שזכו שהיו מתנבאים והולכים כמו משה שהיה נבואתו מאתו ית' ב"ה על דבר זה נתקנא יהושע בהם שעושים עצמם כמו משה והשיב משה המקנ' אתה לי ר"ל ע"פ מ"ש

ירמיה ל"ז

בפ' חלק דאין אדם מתקנא בתלמידיו כו' וז"ש המקנ' אתה לי שיש לי קנא' בך שהרי אתה תלמידי כמ"ש בענין משרת משה וגו' ומי יתן כל עם ה' נביאים כמותי שיהיו מתנבאים והולכים כמו שעשו אלדד ומידד כי יתן ה' את רוחו עליהם רוחו ולא רוחי שיהיו חשובים כמותי לא הייתי מתקנא בהם דמ"מ כלם תלמידיי ואין אדם מתקנ' בתלמידיו עכ"ל ורוח ה' דבר בו שכיון ומ"ש במדרש תנחומא דכהדי' אי' שם כדבריו ע"ש והבעה"ט הוסיף מילת' בטעמ' וז"ל ואצלתי מן הרוח אשר עליך כו' כי אני לא אבחרם ולא אתן מרוחי עליהם כי הני אמרתי אתה לבדך תשא אותם ואתה אמרת לא אוכל אנכי לבדי וגו' בחר לך מי שישא עמך ותתן מרוחך עליהם לכן כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש אבל אלדד ומידד שלא היו מכלל השבעים נאמר בהם ותנח עליהם הרוח מאת השם ולא משל משה ובשאמר לו יהושע כלאם אמר מי יתן כל עם ה' נביאים כאלו השנים בתת ה' את רוחו עליהם ולא כשבעים הזקנים שאצל מרוחי ונתן עליהם עכ"ל ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל פיס' צ"ה על הרא"ם מפני מה לא ניחא לי' כפירש"י ע"ש ופי' שאלדד ומידד עלה בידם חלק ולא היו מכלל הזקנים מפני שטעות דס"י כתיתם ולא יספו שלא הוסיפו ע' הזקנים להתנבאות שפסק' נבואת' ואלדד ומידד לא פסק נבואתם והיינו ע"כ מטעם הנ"ל שהיה אצילת רוחם מאתו ית' לכך הוכרח לפ' שאלדד ומידד עלו חלק ולא היה מכלל הזקנים אבל רש"י בגמ' שפי' דנשתיירו בקלפי בשם זקן מפום דס"ל דדוקא לר"ש שהטמינו עצמם מפני מדת ענוה זכו לגדולה זו אבל להי"א דס"ל שמפני כך הטמינו שהיו מתיראי' שלא יעלה בידם חלק ובאמת לא נתנבאו יותר משאר זקנים במ"ש פיסק' צ"ה ובהכרח לומר דנשתיירו בקלפי בשם זקן והיתה אצילותם ממשה ודוק ובזה נבא לביאור המאמר דהכא וה"ג א"ל יהושע בך אני מקנא ולואי אתה כיוצא בי ולואי כל ישראל כיוצא בך וה"פ יהושע בך אני מקנא בתמי' אע"פ שהם מתנבאים

כל עם ה' נביאים · ויאסף משה אל המחנה מלמד שלא הביא עליהם הפורענית עד שנכנסו כל הצדיקי' במחנה : סליק פיסקא

צז ורוח נסע מאת ה' מלמד שהיתה פורחת כגיזים האילו של צמר · ויגז שלוי' מן הים יש אומרים הרגה בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה ויטוש על המחנה · כדרך יום כה כלפי צפון · וכדרך יום כה כלפי דרום ר' שמעון אומר כדרך יום כה מלמעלן וכדרך יום מלמטן · וכאמתים על פני כל הארץ · מלמד שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות כדי שלא יהיו מצטערים עליהם בשעת לקיטתה : סליק פיסקא

צח ויקם העם כל היום ההוא אל תהי קורא הממעיט · (הממעט)[נ"א הממועט] העצלים והחגרים שבהם כנסו להם מאה כור · וישטחו להם שטוח ר' יהודא אומר אל תהי קורא וישטחו אלא וישחטו מלמד שטעונים שחיטה *ר' אומר אין צריך שהרי כבר נאמ' °וימטר עליהם כעפר שאר· מלמד שטעוני' שחיטה· ומה ת"ל וישטחו להם שטוח מלמד שהיתה עשוי' משטיחים משטיחים · סביבות המחנה· יכול כדרך שנכנסו ממנו הרבה כך אכלו ממנו הרבה· ת"ל הבשר עודנו בין שניהם· כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מתחיל לפוסקו עד שנשמתו יוצאת כענין שנאמ' °לא זרו מתאותם עוד אכלם בפיהם ואף אלהים עלה בהם ויהרג במשמניהם · ואף ה' חרה בעם מלמד ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בזו מיום שיצאו ממצרים · ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה · יכול שהיה שמו מקוד' ת"ל כי שם קברו את העם המתאוים על מה שאירע נקרא ולא היה שמו מקודם · מקברות התאוה נסעו העם חצרות · הרי זו היתה בשעה שנצטרעה מרים : סליק פיסקא

צט ותדבר מרים ואהרן במשה· אין דיבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר °דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות °וידבר העם באלהים ובמשה· הא אין דיבור בכ"מ אלא לשון קשה· ואין אמירה בכ"מ אלא תחנונים וכן הוא אומר °ויאמר אל נא אחי תרעו · °ויאמר שמעו נא דברי· ותדבר מרים ואהרן במשה מלמד ששניהם דברו בו אלא שמרים פתחה בדיבור שלא היתה מרים יכולה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה· כיוצא בו אתה אומר °ובאת' אתה וקראת (את המגילה אשר כתבת אתה מפי ירמי') [במגילה אשר כתבת מפי את דברי ה' באזני העם] לא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמי' אלא מפני צורך [השעה] ותדבר מרים ואהרן במשה מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורבי' אלא שראתה צפורה שאינה מתקשטת · בתכשיטי נשים אמר לה מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה אין

מקו' מפורש

מתנבאים משה את יהושע מכנים כלום אני מקנא בך והלא אתה תלמידי ולואי אתה כיוצא בי שיהיה נבואתך ג"כ מן הקב"ה ולא מאצילות רוחי וכל ישראל כיוצא בך ג"כ מן הקב"ה ואעפ"כ איני מקנא וזה שמסיים מי יתן כל עם ה' נביאים וסיפא דקרא כי יתן ה' את רוחו עליהם שיהיה אצילות רוחם מאתו ית' כמותי ואעפ"כ לא אקנא בהם דמ"מ הם כלם תלמידיי כנ"ל : עד שנכנסו כל הצדיקים · נראה דנפקא לי' מדכתיב ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל דמלת וזקני ישראל אין לו חבור לדלעיל מיני' א"ו סרס המקרא כאלו כתיב ויאסף משה וזקני ישראל אל המחנה כלו' שנכנסו כל הצדיקים לאהליהם ואח"כ ורוח נסע מאת ה' ועיין בהרא"ם :

צז ורוח נסע : מלמד שהיתה פורחת כגיזים · דריש לי' מדכתיב ויגז שהיו כגיזי' של צמר כלו' שלא היו כעוף הפורח שקשה לתופסו רק כגיזים של צמר שנוח לתפסן ז"ר : הרגה בירידתה דריש ויגז שהיו גוזזי' ראשם ז"ר וכ"ה בכעה"ט : ויטוש על המחנה במכילת' פ' בשלח יש מחלוקת תנאים בזה לבא' ז"כ פי' שם בכמה פנים וכן בז"ר שם וע"פ דבריהם שם נ"ל לפ' כאן ע"פ פשטו דהוקשה לו מאי דכתיב ויטוש על המחנה וא"א לומר על המחנה ממש שא"כ היו מחשיכין עיניהם וגם לא תהלים ע"ח היו יכולים לילך שהרי פרחו כנגד לבם כמ"ש בסמוך וכ"כ הז"ר פ' בשלח א"ו שמלת על המחנה פירושו כשיעור המחנה דהיינו ג' פרסאות היו בגובה וכדרך יום כה קאי על האורך ורוחב שהיו כלפי צפון באורך וברוחב כדרך יום דהיינו י' פרסאות וכן כלפי דרום : ור"ש ס"ל איפכא דשיעור המחנה היה באורך שם וברחב וכדרך יום כה קאי על גובה שהיו בגובה שיעור מהלך שני ימים דהיינו כ' פרסאות ומ"ש כדרך יום כה מלמעלן וכדרך יום כה מלמטן ר"ל דהיו פורחים ב' שורות זו למעלה מזו וכל שורה היה גבוה כדרך יום והיינו י' פרסאות לכל שורה ובב' שורות הוי כ' פרסאות בגובה ומ"ש הז"ר וז"ל מלמעלה כ"ל דה"פ שהיו פורחי' ב' שורות זו למעלה מזו וכל שורה היה ארכו כדרך יום עכ"ל לא הבינותי דבריו דאי לר"ש כדרך יום כה ג"כ אארכו קאי א"כ במאי פלי' את"ק לכן נראה כמ"ש ואולי יש ט"ס בדבריו וצ"ל וכל שורה היה גובהו כדרך יום כנ"ל : בראשית מ"ב / במדבר כ"א על רום מן הארץ ב' אמות ששתי אמות היו גובהן של השליו מן הארץ כדי שיהיו מגיעות עד לבו של אדם שלא יהא צריך לשוח עצמו ולא לזקוף למעלה :

צח ויקם העם · וסיפא דקרא בראשית י"ט / במדבר י"ב הממעיט אסף עשרה חמרים : ה"ג אל תהי קורא הממעיט אלא הממועט וכ"ה בילקוט וה"פ משום דמלת הממעיט משמע שממעיט בלקיטה ומהיכי תיתי לו למעט בלקיטה לז"ק אל ירמיה ל"ו תהי קורא הממעיט הלא הממועט פי' שממועט בכחו וגבורתו כגון העצלי' והחגרי' : כנסו להם מאה כור נ"ל דדריש מדכתיב עשרה חמרים היינו עשרה גלים ומדסתם ולא כתיב כמה הי' בכל גל ש"מ דדריש חמרים לשון כורים כדכתי' בהושע סי' ג' חומר שעורים א"כ היה עשרה גלים בכל גל י' כורים היינו מאה כורים ז"ר ולא הוי צריך לאתויי ראי' מהושע דגם בתורה כתיב חומר שעורים בפ' בחקותי אלא משום דמשיים שם ולתך שעורים ולתך הוא חצי כור מגילא חומר הוי כור שלם : אל תהי קורא וישטחו כו' · משום דק"ל לאיזה צורך כתב בקרא ששטחו אותם סביב המחנה אלא אל תקרי וישטחו הלא וישחטו וללמד שטעונים שחיטה : שאר· בשר ר"שי : מלמד שטעוני' שחיט' תימא היאך נלמד מזה הפסוק שטעוני' שחיט' וז"ל הגמ' אמר רבי יוסי והלא כבר נא' וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף ותני' ר' אומר וזבחת כאשר צויתיך [פי' רש"י ולא מצינו בתורה ציווי הזביחה היאך מכאן אתה למד שנאמרו לו הלכות שחיטה ע"פ] מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב א' בעוף ועל רוב שנים בבהמה אלא מה ת"ל שטיח מלמד שירד להם משטיחין משטיחין [השליו היו עשוי לפניהם על הארץ משטיחין] עכ"ל ואולי שחסר כאן בספרי ברייתא דרבי : ה"ג בילקוט יכול כשם שנכנסו ממנו הרבה : לא היה מתחיל לפוסקו· פי' ללועסו וברשעים איירי כדלעיל פיס' צ"ד אבל הכשרים מתמצים והולכים עד חדש ימים : לא זרו מתאותם לא נתרחקו מתאותם עד שבאתה להם הפורעני' רש"י כמו והי' לכם לזרא לעיל פיסק' צ"ד : מכה קשה פו' אפשר דנפקא לי' מג"ש כתיב הכא ויך ה' בעם וכתיב ויך כל בכור במצרים

מבו' דהתלמוד

מלמד שבאותה מכה שהכה את הבכורים הכה גם אות' כמ"ש האלשיך בהבנה מקומות דרוך דרשות רז"ל ע"פ ג"ש הן : יכול שהי' שמו מקודם כפול לעיל פיס' פ"ו וכ' בס' ג"ב וז"ל וקשה היאך ס"ד דנקרא כן מקודם שהרי הכתוב או' ויקרא שם המקום כו' כי שם קברו כו' הרי שעל שם המאורע נקרא ועוד מאי איכפת לן אם נקרא כך מקודם או באותו זמן אך קשי' לי' לבעל המדרש שהפסוק אומר סתם ויקרא ולא פי' מי קראו אם משה אם ישראל ואם ישראל קראו לו כן היה לו לומר ויקראו כמו ויקראו בית ישראל את שמו מן ועוד תיכף אחרי שאמר ויך ה' בעם מכה רבה הל"ל ויקברו אותם שם ויקרא שמו קברו' התאוה כסדר הדברים ולפ"ז היינו יכולי' לומר ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה שנקר' כן מקודם מאת הקב"ה היודע עתידות ובזה לא תגדל כ"כ הפלתם · שהיינו אומרים שהמקום גורם להתאוות כדרך שאמרו על וישב ישראל בשטים ופי' בספרי [לקמן פיסק' קל"א] במקו' השטות שמעיין של שטים של זנות היה ושטים הו' מלשון אשר תשטה אשה תחת אישה ת"ל כי שם קברו ה"ז נתינת טעם על מה קראו אותו כן עתה לפי שאירע שם שהתאוו תאוה ולא נקרא כן מקודם עכ"ל כמ"ג דף ס"ב ע"ב ע"ש : ה"ז היתה בשעה שנצטרעה מרים דקשי' לי' מכיון דכתיב מקברות התאוה נסעו העם חצרות אנן ידעינן שהיו שם יומא ע"ה ל"ל למכתב ויהיו בחצרות אלא מלמד שנסעו משם ובתוך כך שמעו שנצטרע' מרים וחזרו לאחוריהם לחצרות מפני כבודה של מרים לכך כתיב ויהיו שם ז"ר וכ"פ הז"ר וכ"ה לקמן ס' פיסק' ק"ו :

צט ותדבר מרים : לשון קשה · נראה משום דאית' בהרשב"ם וז"ל הכושית שהיא ממשפחת חם · כי משה כושית לקח בדכתיב בדברי הימי' דמשה רבינו מלך בארץ כוש ארבעי' שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם והם לא ידעו כשדברו שלא נזקק לה עכ"ל וכ"ה בת"י ע"ש וא"כ הוא לא תגדל אשמתם כ"כ שהרי לא פגמו בכבוד משה כ"כ שאף אם הי' נזק' לה הלא היה קודם מ"ת ומכ"ש שלא פגמו בכבוד המקום בכלל לז"ק אין דבור אלא לשון קשה בלומ' שפגמו בכבודו של משה דאשה כושית אצפורה קאי כדלקמן ועל שפי' מתנה דברו ואז פגמו גם בכבודו ית' כדלקמן פיס' ק' ופיס' ק"ג : וידבר העם וגו' אע"פ שכבר הביא ראי' מפסוק דבר האיש וגו' שדבור הוא לשון קשה מ"מ הבי' זה הפסוק וידבר העם באלהי' ובמשה לומר שאף נגדו ית' השתו שדברו לשון הרע : אל נא אחי תרעו ונא הוא לשון בקשה ממילא נלמד מזה שאמיר' הוא תחנוני' ומפני שאפשר לומר שאני גבי לוט שהי' נצרך לאנשי סדום לבקש מהם שלא ירעו למלאכים שבאו הללו שהי' סובר שהם אנשי' לכך אמר בלשון תחנוני' משא"כ בעלמ' אפשר שאינו לשון תחנונים לכך הביא ראי' מפסוק דלקמן ויאמר שמעו נא דברי שאמר הקב"ה לאהרן ומרים בלשון רכה וק"ו לבש' ודם כדלקמן פיסק' ק"ג : שלא היתה מרים יכולה לדבר· אע"פ שהיתה גדולה ממנו מ"מ הוא היה כהן וצריך לפתוח בראש ז"ר : אלא מפני צורך שעה שהיא ידעה בדבר ע"י צפורה שאמרה לה כדבסמו' ז"ר ולפי שהיא פתח' תחילה לפיכך הקדימ' הכתוב ר"שי : ה"ג בקרא ובאת אתה וקראת' במגיל' אשר כתבת מפי את דברי ה' באזני העם וירמי' אמר כן לתלמידו ברוך בן נרי' לקרוא לפני העם המגילה שכתב כדי שיתנו לב לשוב : ה"ג בילקוט אלא מפני צורך השעה פי' הז"ר מפני שירמי' היה מתירא לקרות בעצמו המגילה לפני העם שלא יהרגוהו : ומנין היתה מרים יודעת כו' הא אין דרכן של נשים להתרעם לשכנות על בעליהם ע"ד התשמיש הר"אם וע"מש בסמוך בזה : ושניהם דברו בו ובילקוט העתיק ברייתא זו דספרי והביא עוד נאמר מתנא א' וז"ל ר' נתן אומר מרים היתה כו' כמו שהגהתי בפנים ונראה שבכאן הוא טעות המדפיס שדילג מן תיבת ידעה מרים שבדברי ת"ק עד תיבת ידעה מרים שבדברי ר' נתן וכן תמצא הרבה פעמים בספרי זה אבל רש"י בחומש כ' וז"ל ומנין היתה יודעת מרים שפי' משה מן האשה ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה כו' כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפי' בעלי ממני ומשם ידע' מרים והגידה לאהרן עכ"ל וקשה טובי מדא מה שסיים רש"י שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפי' בעלי ממני דזה לא נמצא בספרי שאמרה כן כפי' רק אמרה כתם אוי לנשותיהן של אלו ולא יותר · ועי"ק למה לא הביא רש"י

אין אחיך מקפיד בדבר [לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' וירץ הנער. כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו בכן] ידעה מרים ואמרו לאחיה ושניהם דברו בו. והרי דברי' ק"ו ומה מרים שלא נתכוונה לדבר באחיה לגניי אלא לשבח ולא למעט מפרי' ורביה אלא לרבות [ובאחיה הקטן ממנה] בינה לבין עצמה כך נענשה. המתכוין לדבר בחברו לגניי ולא לשבח ולמעט מפריה ורביה ולא לרבות [ובפני שגדול ממנו] בינה לבין אחרים ולא בינו לבין עצמו על אחת כמה וכמה ודברים ק"ו [ומה] עוזיה המלך שלא נתכוין ליטול לו גדולה. ולא בשביל כבוד עצמו אלא בשביל קונו כך נענש המתכוין ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו ולא בשביל קונו עאכ"ו. על אודות האשה הכושית. מגיד הכתוב שכל מי שהוא רואה אותה היה מודה בנוייה. וכן הוא אומר אבי מלכה ואבי יסכה (אלא) *שהכל סוכים ביפיה. שנאמ' ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר צפורה צפו וראו מה נאה. האשה הכושית. וכי כושית היתה (אלא) [והלא] מדינית היתה. שנאמ' ולכהן מדין שבע בנות ומה ת"ל כושית *מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה בנוייה יותר מכל הנשים. *כיוצא בו אתה אומר שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני וכי כושי היה אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במראיו שנאמ' משכמו ומעלה גבוה מכל העם *כיוצא בו אתה אומר הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל וכי כושים היו אלא [מה] כושי משונה בעורו אף ישראל משונים במצות יותר מכל אה"ע. כיוצא בו אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי איש סרים וכי כושי היה אלא מה כושי משונה בעורו כך היה ברוך בן נרי' משונה במעשיו מכל בני פלטין של מלך. כי אשה כושית לקח למה נאמר לפי שהוא אומר על אודות [האשה] הכשית (אלא) מה ת"ל כי אשה כושית לקח. יש לך נוחה ביופי' ולא במעשיה ולא ביופיה כמה שנאמ' נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם זאת נאה (נוחה) ביופיה ונוחה במעשיה לכך נאמר כי אשה כושית לקח: סליק פיסקא

ק ויאמרו הרק אך במשה והלא אף עם אבותינו דבר הקב"ה ולא פירשו מפריה ורבי'. הלא גם בנו דבר ולא פירשנו מפרי' ורבי' וישמע ה' מלמד שלא היתה שם בריה אלא בינו לבין עצמו דברו בו. וישמע ה' ר' נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמ' וישמע ה' והאיש משה. אלא שכבש משה על הדיבור: סליק פיסקא

קא והאיש משה ענו מאד. עניו בדעתו. או עניו בגופו ת"ל ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי (ולעוג מלך הבשן). ירד על סיחון והרגו על עוג והרגו. ד"א עניו מאד עניו בדעתו אתה אומר עניו בדעתו או עניו בממונו ת"ל (והאיש משה ענו מאד) [גם האיש משה גדול מאד *וכן] מצינו (שהספיר) [שהפסולת] של לוחות של משה היה שנאמ' בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים והלא מעשה אלהים המה שנאמ' [והלוחות מעשה אלהים המה ואומר] ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר מקיש מעשה למעשה

למעשה מה מעשה האמור להלן של ספיר אף מעשה האמור כאן של ספיר מכל האדם אשר על פני האדמה ולא מאבות· ר' יוסי אומר אף מאבות· מכל האדם ולא ממלאכי השרת: סליק פיסקא

קב ויאמר

ה' פתאום: ר' שמעון בן מנסיא [אומר] פתאום נתירא משה· בפתאום וידבר עמו· צאו שלשתכם אל אהל מועד מלמד ששלשתם נקראו בדבור אחד מה שאין הפה יכולה לדבר ומה שאי אפשר לאוזן לשמוע· וכן הוא אומר °וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר· °אחת דבר אלהים שתים זו שמענו· °הלא כה דברי כאש נאם ה'· וירד ה' בעמוד ענן שלא כמדת ב"ו· מדת בשר ודם כשהוא יוצא למלחמה יוצא בבני אדם מרובים וכשהוא יוצא לשלום אינו יוצא אלא בבני אדם מועטים אבל הקב"ה כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר °ה' איש מלחמה וכשהוא בא בשלום באלפים וברבבות הוא בא שנאמר °רכב אלהים רבותים אלפי שנאן· ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם מפני מה לא יצא משה עמהם שלא יהיו ישראל אומרים אף משה היה עמהם בכלל הכעס· ד"א בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם רוצה לדבר לחברו לא יאמר לו קרב אליך אלא מושכו במה שרוצה ומדבר עמו· ד"א שלא ישמע גנותו של אהרן· ד"א שאין אומרים שבחו של אדם בפניו· ר' אליעזר בן עזריה אומר מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו שכן מצינו בנח °כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה· ושלא בפניו הוא אומר °אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו· ר' יוסי הגלילי אומר מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם שנאמ' °אמרו לאלהים מה נורא מעשיך אם אומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם ק"ו לבשר ודם: סליק פיסקא

קג ויאמר

שמעו נא דברי אין נא אלא לשון בקשה והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאמר והיה העולם דבר בתחנונים ק"ו לבשר ודם ר' שמעון בן יוחי אומר מה ת"ל שמעו נא (את) דבריי אלא שבקשו ליכנס לתוך דברי המקום· אמר להם המקום המתינו לי עד שאדרוש· ק"ו שלא יהיה אדם נכנס להוך דברי חברו· אם יהיה נביאכם ה' במראה

מקר' מפורש

הכי אבל סתם ספרי לא ס"ל הכי אלא שהיו מעשה אלהים: של ספיר. ומן הפסולת שלהם נתעשר משה * כ' הז"ר ולהספרי ניח' מה שמקשים על הגמ' דלעיל דמשמע שקודם לכן [ר"ל קודם שניתנו הלוחות] לא היה עשיר א"כ איך שרתה שכינה עליו [ר"ל דלהספרי דיליף מגם האיש משה גדול מאד שהי' עשיר קודם לכן א"ש ששרתה עליו שכינה קודם נתינת הלוחות] אך קשה הלא שרתה שכינה עליו קודם שיצאו ממצרים [היינו מסנה ואילך שהתחיל לילך בשליחותו ית'] וי"ל מדכתיב גם האיש משה גדול מאד בעיני עבדי פרעה משמע שהי' עשיר דעני אין קרוב למלכות כדאמרי' כי מתו כל האנשים שירדו מנכסיהן ואינן קרובים למלכות עכ"ל והנה הרב אזר כו מת"ש לעיל בשמו שנתעשר משאלת מצרים דא"כ קשה איך שרת שכינה עליו מקודם שאלת מצרים אלא דבלא"ה הי' עשיר מדחזי' דהי' קרוב למלכות ואלקי' אמרה נפשי שכל דבריו דחוקי' בין הראשונים ובין האחרוני' וגם על הגמ' לא קשי' קושי' הנ"ל איך שרתה שכינה עליו קודם נתינת הלוחות כיון שלא הי' עשיר שהרי לא נתעשר אלא מן הפסולת דז"ל הר"אש שם על הא דאמרי' שם אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור חכם ועשיר ועניו וכלם ממשה וכ' הר"אש אין הקב"ה משרה שכינתו בקביעות עכ"ל ונראה כוונתו משום דהוקשה לו קושי' הנ"ל איך שרתה על משה קודם כו' לכן כתב בקביעות ר"ל בקביעות אינו שורה עד שיהי' ג"כ עשיר אבל לפרקי' שורה וכן גבי משה שקודם שנתעשר מפסולת כו' לא שרתה עליו בקביעות רק בעת צורך השליחות אבל משנתעשר שרתה עליו בקביעותו ולא מידי ומצאתי און לי בפ"ק דב"ב דף י"ב אמר ר' אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאי' ונתנה לחכמים ופריך אטו חכם לאו נביא הוא [פיר"שי וכי אין חכם ראוי להיות נביא דקאמרת ניטלה נבואה מן הנביאי' ונתנה לחכמים מכלל דמעיקרא לא הית' נבואה לחכמי'] ומשני ה"ק אע"פ שנטלה מן הנביאים מן החכמים לא נטלה [ה"ק אע"פ שניטלה מן הנביאי' שאינם חכמים מן החכמים לא נטלה] וכ' הרמ"בן וז"ל פיר"שי ז"ל הע"פ שנטלה כו' ויש להשיב בה דהא אמרי' במס' נדרי' אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ויש שהשיבו שאין הקב"ה משרה שכינתו בלא הפסק אלא על חכם אבל נביא של שליחות כגון נבואת יונה בן אמתי בשליחות נינוה שהוא לפי שעה משרה הוא שכינתו אף על החסידים שאינם חכמים עכ"ל ואף שהרמ"בן שם חולק על פיר"שי מ"מ בסברא זו מודה שהוא אמת וצדק דוק ותשכח. ומעתה אני אומר גם מה שנדחק הרב ז"ל כפי' לגי' הילקוט שהביא הפסו' גם האיש משה גדול מאד במ"של בשמו לא נהירא לי אלא ה"פ דידוע דרוב דרשות רז"ל הוא דרך ג"ש כמ"של בשם האלשיך בכמה מקומות ולז"ק. דה"י ילפי' בג"ש כתיב הכא גם האיש משה גדול מאד וכן מצינו גבי יצחק דכתיב הלוך וגדל מה להלן בעושר אף כאן בעושר כנ"ל דלא כז"ר: ולא מאבות שהם אינן על פני האדמה שכבר מתו ז"ר: רי"א אף מאבות דס"ל אע"פ שכבר מתו מ"מ היו ע"פ האדמה משא"כ המלאכים שהם בשמים:

קב ויאמר ה' ה"ג בילקוט ר"ש בן מנסיא אומר: פתאום נתירא משה וכו'. משום דקשי' לי' מאי נ"מ אם הי' פתאום עד שהוצרך הכתוב להודיענו זה כמ"ש הרא"ם הע"כ לומר כפי' ר"שי וז"ל נגלה עליהם פתאום והן טמאין בדרך ארץ והיו צועקי' מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפי' מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבוע לדבור עכ"ל והשתא ה"פ פתאום נתירא משה ר"ל שנתיירא משה שידבר עמו פתאום לכך פי' מן האשה לפיכך בפתאום וידבר עמו ר"ל עכשיו הי' הדבור ג"כ פתאום להודיע לאהרן ולמרים הטעם כנ"ל ובילקוט בזה גי' אחרת והז"ר פי' שם לפי גירסתו ע"ד שפירשתי כאן: מלמד שלשתם נקראו בדבור א' דאל"כ שלשתכם ל"ל הרי כבר נא' ויאמר ה' אל משה ואל אהרן ואל מרים הרא"ם: וידבר אלהים כו' כפול לעיל פיס' מ"ב ומדכתי' כל הדברים משמע שאמר הקב"ה עשרת הדברו' בדבור א' מה שאין הפה יכול לדבר ועדיין לא שמענו מזה שאין האוזן יכולה לשמוע לכך הביא הפסוק אחת דבר אלהים שתים זו שמענו שהקב"ה דבר דבור א' ואנחנו שמענו שתים כמו זכור ושמור לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך וכל הני דחשיב להו לקמן בח"ש פיס' ר"לג. וא"ת מאי נ"מ שמענו כל דבור בפ"ע לזה הביא הפסוק הלא כה דברי כאש ויסיפא דקרא וכפטיש יפוצץ סלע ודרשי' מיני' מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא א' יוצא לכמה טעמים: שלא כמדת כו' דאל"כ וירד ה' בענן ל"ל הרי כבר נא' ויאמר ה' פתאום צאו שלשתכם אל אהל מועד והיה די לומר אמר זה ויעמוד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים שיהיו נמשכים ויוצאי' מן החצר לקראת הדבור כו' למה אזר וכתב וירד ה' בעמוד ענן אלא ללמד שלא בא אלא יחידי בעמוד ענן לבד הרא"ם: ה' איש מלחמה וסיפא

דקרא ה' שמו פיר"שי מלחמותיו לא בכלי זיין אלא בשמו הוא נלחם כמ"ש ואני בא אליך בשם ה' צבאות: רכב אלהים רבותים האי קרא אמתן תורה קאי דכתיב בה ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ונגלה עליהם באלפים ורבבות: מפני מה לא יצא משה עמהם משום דקשי' לי' בפסוק דמתחלה כתיב צאו שלשתכם משמע ששלשתם קרא ואח"כ כתי' ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם אלא ע"כ צריך לומר כפיר"שי שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור ר"ל שמתחלה קרא לשלשתן ובאו לחצר אהל מועד ואח"כ קרא לאהרן ומרים שיהיו יוצאין מן החצר לקראת הדבור לזה פריך מפני מה לא יצא משה עמהם כלומר מפני מה מבכן והפריש מן משה. וכפי' רשי: קרב אליך. פי' שאם שלשה עומדי' וא' רוצה לדבר דבר סוד עם חבירו לא יאמר להשני קרב אליך כלומר לך הלאה אלא מושך לצד א' אותו שרוצה לדבר עמו ז"ר: שאין אומרים שבחו של אדם בפניו. וכאן רצה הקב"ה לספר שבחו של משה בפניהם. כמ"ש בפסוק ומשמע דאפי' מקצת שבחו אין אומרים בפניו וראב"ע פליג את"ק ומייתי ראי' מנח דמקצת שבחו אומרים בפניו ז"ר: אמרו לאלהים מה נורא מעשיך ואלו שלא בפניו אומרי' האל הגדול הגבור והנורא ז"ר: ק"ו לבשר ודם. שאין אומרים כל שבחו בפניו ז"ר:

קג ויאמר: אין נא אלא לשון בקשה אע"פ שדברי הש"י עמהם פה היו בכעס כדכתי' בסיפא דקרא ויחר אף ה' בם וילך אפ"ה מלת נא דכתיב בי' בהאי קרא אינו אלא לשון בקשה שדבר עמהם דבריו בנחת ובפיוס כדי שישמעו כל דבריו שאלו היה מדבר עמהם דבריו בכעס לא היו נשמעים הרא"ם ואיך"ל שלא היו נשמעי' ומקובלי' להם כי הם שלא להזכיר על אהרן ומרים שלא היו מקבלים הדבור אף אם הי' בכעס אלא כונתו שמחמת הבהלות מפחדו ית' אלולי היה מדבר עמהם בכעס לא היו יכולים לשמוע הדבור כ"ל: ק"ו לבשר ודם שיהי' דבורו בנחת ובלשון בקשה ולא בכעס: רשב"י ס"ל דא"ל לימוד לזה שהקב"ה דבר עמהם בנחת כי זה דרכו ית' שלא לענוש פתאום כדמצינו גבי אדם הראשון שאמר לו איכה ופיר"שי יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברי' שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום וכן בקין אמר לו אי הבל אחיך וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברים ע"כ' ומלת נא מפרש לי' לשון עכשיו וכן ת"א שמעו כען פתגמי: ק"ו שלא יהי' אדם נכנס לתוך דברי חבירו. וא"ת מאי ק"ו הוא זה דלמ' כבוד שכינה שאני וי"ל כמ"ש הרע"ב במשנה ז' פ"ה מאבות וז"ל ואינו נכנס לתוך דברי חבירו שלא יערבבו דכתיב שמעו נא דברי שמתינו לי עד שאדבר ק"ו להדיוט עכ"ל וה"ק ומה גבי הקב"ה דליכא משום ערבוב אפ"ה הקפיד שלא יכנסו לתוך דבריו ק"ו להדיוט דאית בי משום ערבוב שלא יכנס לתוך דבריו: אם יהי' נביאכם כו'. או בשם כו' מאמר זה וכן מאמר דבסמיך במראה זו מראה דבור כו' וכן מאמר שאח"כ ולא בחידות למה נא' כו' ג' מאמרים אלו יובנו ע"פי ר"שי וז"ל אם יהי' נביאיכם אם יהיה לכם נביאים ע"כ וכ' הרא"ם וז"ל אמר זה מפני שמלת ה' דבק עם במראה אליו אתודע כאלו אמר אני ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו ולא עם מלת נביאיכם וכי זה מורה שהנביא הוא ה' ואחר שמלת ה' דבקה עם מה שאחריו ישאר אם יהי' נביאיכם מאמר אין מובן לו לכן פי' ואמר אם יהיה נביאיכם נביא לכם שהוא כמו לכם נביא ואמר אם יהי' לכם נביאים בלשון רבים מפני שהיו לישראל נביאים רבים וכלם במראה או בחלום אלא שהכתוב כלל כל הנביאים במלת נביא וכן ת"א אם יהי' לכון נביאין עכ"ל: עוד כ' רש"י וז"ל במראה אליו אתודע שכינת שמי אין נגלה עליו באספקלרי' המאירה אלא בחלום ובחזיון עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל באמרו שכינת שמי מורה שפי' ה' הוא כאלו אמר אני ה' דאל"כ יתודע מיבעי' לי' וכן ת"א אנא ה' בחזוון אנא מתגלי להון ובאמרו אלא בחלום ובחזיון מורה שפי' במראה אליו אתוד' הוא לא כפי' ומראה ולא בחידות דא"כ אין הפרש בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים כי שניהם במראה רק פי' ומראה ולא בחידות מראה הדבור שמפרש לו דבורו במראית פנים שבו ואינו סותמו לו בחידות כדלקמן ובאמרו אינו נגלה עליו באספקלרי' המאירה מורה שהאספקלרי' המאירה היא מראה הדבור שמפרש לו דבורו במראית פנים שבו ואינו סותמו לו בחידות וז"ש כל הנביאים נתנבאו באספקלרי' שאינה מאירה שהיה דבורו עמהם במשלים וחידות ומשה נתנבא באספקלרי' המאירה שהיו הדבור עמו במראות פנים ולא בחידות עכ"ל וא"ת ומה הפרש יש בין במראה אליו אתודע דשאר נביאים ובין במראה ולא בחידות דמשה עד שמפני כך הוצרכו לפרש דמשה נתנבא באספקלרי' המאירה ושאר נביאים באספקלרי' שאינה מאירה הרי בשניהם כתיב במראה וי"ל כמ"ש האלשיך וז"ל בקיצור בשום לב אל ההפרש תיבה אחת המורה זה שעמיס בפסוקים אלו וכא' בלשון נקבה באומרו במראה בקמץ הא"לף ובפסוק השני

הגה' על הז"ר

שמות כ'

תהילים ס"ב

ירמיה כ"ג

שמות ט"ו

תהילים ס"ח

בראשית ז'

שם ו'

תהילים ס'

במראה אליו אתודע או כשם שאני [מדבר עם שאר נביאים] בחלום ובחזיון כך היה מדבר עם משה ת"ל לא כן עבדי משה. בכל ביתי נאמן הוא חוץ ממלאכי השרת. ר' יוסי אומר אף ממלאכי השרת. פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות *[פה אל פה] אמרתי לו לפרוש מן האשה. במראה זו מראה דבור. אתה אומר מראה דבור או אינו אלא מראה שכינה ת"ל ויאמר °לא תוכל לראות פני כי לא יראני האדם וחי. ר' עקיבא אומר האדם כשמועו. וחי אלו מלאכי השרת. א"ר שמעון התימני איני כמבטל דברי ר"ע אלא כמוסיף על דבריו. אדם כשמועו וחי אלו חיות הקדש ומלאכי השרת. ר' אליעזר בר' יוסי אומר לא שאינן רואים אלא אף שאינן שומעים שנאמ' °ותשאני רוח ואשמע אחרי קול. ומה ת"ל כי לא יראני האדם וחי כשהוא חי אינו רואה אבל רואה הוא בשעת מיתה וכן הוא אומר °לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה. ולא בחידות למה נאמר לפי שהוא אומר °בן אדם חוד חידה או כשם שאני מדבר עם הנביאים בחדות כך אני מדבר עם משה בחידות ת"ל [ולא בחידות]. ותמונת ה' יביט זה מראה אחורים אתה אומר זה מראה אחורים או אינו אלא זה מראה פנים ת"ל °והסירותי את כפי וראית את אחורי [זה מראה אחורים ופני לא יראו זה מראה פנים ואומר] °ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור. והלא אף קלי הדעת וההדיוטות (עושים) [כותבים] כן ומה ת"ל פנים ואחור *פנים בעה"ז ואחור לעה"ב פנים בשלוותם [של רשעים] וייסורים של צדיקים בעה"ז. ואחור מתן שכרן של צדיקים ופורענותם של רשעים לעה"ב °וכתוב אליה קינים והגה והי קינים של רשעים שנאמ' °קינים היא וקוננוה והגה של צדיקים שנאמ' °עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור. והי של רשעים שנאמ' °הוה על הוה באה. ומדוע לא יראתם אין ת"ל בעבדי במשה אלא שדברתם בי דברתם בעבדי משה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אפוטרופוס והיו בני המדינה מדברים בפניו אמר להם המלך לא בעבדי דברתם אלא בי דברתם ואם תאמר אין מכיר במעשיו זה קשה מן הראשונה: סליק פיסקא

קד ויחר אף ה' בם וילך מאחר שהודיעם סרחונם אח"כ גזר עליהם נדוי והרי דברים ק"ו ומה (את) מי שאמר והיה העולם לא כעס על בשר ודם עד שהודיעם סרחונם ק"ו על ב"ו שלא יכעום על חברו עד שיודיעו סרחונו ר' נתן אומר הודיעם

מבוא התלמוד

השני מראה בסגול [והוא לשון זכר] אך יהי' כי הנה ידענו מאמרם ז"ל כי כל הנביאי' התנבאו כו' ומשה באספקלריה כו' והענין כי שאינה מאירה היא השכינה ומאירה היא בשם הגדול והוא לדעת רז"ל מאמרו ית' אל משה ושמי ה' לא נודעתי להם והנה יקשה על זה כי הלא גם באבות נזכרו שם הגדול בנבואותם אך יהיה הענין כי הלא גם משה דרך השכינה היתה באלו הנבוא' כי היא הפה אלא שהיתה מסמכת למעבר אל שפע השם העליון מבלי יתעבה שמה אך שאר נביאים גם שהשכינה תקבל מלמעלה להשפיע לא יקבלו כאיכותי למעלה כי אם בעביות והלבשה מעין איכות שכינה ובזה יאמר לא נודעתי להם כי בקבלם ע"י שכינה שפע השם הגדול בנבואותם לא נודע וניכר להם שם בחינת איכות השם ההוא רק שפע מעובה בשם אדנות שבשכינה משא"כ במשה כי ע"י מעבר הי' נודע וניכר אורה עליון שלשם הגדול כו' עכ"ל השולה מדבריו דגבי שאר נביאים כתיב במראה בקמץ לשון נקבה שמקבלי' שפע הנבואה מעין איכות השכינה אבל במשה כתיב מראה בסגול לשון זכר שמקבל שפע הנבוא' מן השכינה ע"י מעבר מן השם הגדול ובזה נבא אל הענין אלו ג' המאמרים אלא שצריך להגיה בדבריו וכנ"ל כמו שהגהתי בפני' ועכשיו אפרש: במראה אליו אתודע או כשם שאני מדבר עם שאר נביאי' בחלום ובחזיון כו' וה"פ מדכתיב בשאר נביאים במראה ועמהם דבר בחלום ובחזיון דהיינו באספקלרי' שאינה מאירה יכול כך היה מדבר עם משה שהרי גם בו נאמר מראה ת"ל לא כן עבדי משה לומר שאינו דומה מראה דשאר נביאי' למראה דמשה כמ"ש בשם האלשיך: בכל ביתי נאמן הוא חוץ ממלאכי השרת אפשר טעמו משום דכן בקדושיו לא יאמין: אף ממלאכי השרת ס"ל כדאי' בילקוט בכל ביתי נאמן הוא כראתיו מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור מה שהיה ומה שעתיד להיות משל למה הדבר דומה למלך שהי' לו אפיטרופסים הרבה זה ממונה על אפן זה כו' וא' ממונה על כולן כך יש מלאך ממונה על האש וזה על הברד וזה על הגובאי ומשה שלט בכולן עכ"ל הרי שהי' נאמן אף ממה"ש: ה"ג פה אל פה * אמרתי לו לפרוש הג"ה מבן המחבר מן האשה וז"ל * בס' אמרי שפר על הרא"ש וזו היא. פרש"י להגאון מה"רן תשובתן של מרים ספירא ז"ל הקשה דזה והרן שדברו במשה בותר למ"ש בגמ' על פרישת האשה ספירש מדעתו רק שא"ת שאין פי' של שהקב"ה הסכים על פא"פ הדבר כי אלא ידו ע"ש. באורך וע' לענין נבואתו של תוי"ט פ"ו דיבמות משנה משה שהיתה פא"פ ו' ובגמ' שם דף ס"ב כאשר ידבר איש בתוס' בד"ה וכתיב אל רעהו ולא ע"י ובמהרש"א בח"א בגמ' מלאך כשאר דשבת שם ע"ש: הנביאים כדפי' הרמב"ם בס' המדע א"כ מה הוא תשובתן של אהרן ומרים על פרישותו מן האשה דמה הפרש יש בין נביא גדול לנביא קטן לענין פרישות כו' עכ"ל: אמרתי לו לפרוש כו'. בסיני נאמר לו לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי כדאי' בגמ' וברש"י: במראה זו מראה דבור זה יובן עם מ"ש לעיל בשם הרא"ם שמפרש לו דבורו במראית פנים שבו ואינו סותם לו בחידות: או אינו אלא מראה שכינה שראה עצם השכינה: לא תוכל לראות את פני ואמרי' במגילה דף י"ט אלמלא נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו [פירש"י כשהעביר הקב"ה את כבודו עליו כו' ואף אליהו עמד באות המערה] כמלא נקב מחט לא היו יכולין לעמוד מפני האורה: האדם כשמועו. פי' כמשמעו שהאדם אינו יכול לראות אור השכינה: וחי אלו מה"ש. דריש ווי"ו של וחי כאלו כתיב וגם חי אינו יכול לראות והם המלאכים שהם חיים לעולם והכי מסיים בילקוט ויקרא אף מה"ש שחייהם חיי עולם אין רואים את הכבוד: אלו חיות הקדש מדאפקי' לי' בלשון חי משמע לי' דקאי נמי אחיות הקדש שאף שהם גדולי' במעלה יותר ממה"ש אפ"ה אין רואין: ומה"ש וא"ת פשיטא כיון דחיות הקדש אין רואי' כ"ש מה"ש וי"ל כמ"ש הז"ר בפ' ויקרא וז"ל דהחיות הם כשר לפני המלך אבל מה"ש הם כעבד לפני המלך שרואה בכל עת פני המלך קמ"ל דאפ"ה אין רואין: ותשאני רוח פירש"י לאחר שגמר דבריו נשא אל הרוח לשאת אותו אל המקום אשר שאר בני הגולה שם ע"כ משמע מזה שמה שאמר ואשמע אחרי קול היינו לאחר גמר הדבור אבל בשעת הדבור לא הי' שומע א"כ מאחר שאין שומעין כ"ש שאין רואין לז"ק ומה ת"ל כי לא יראני האדם וחי ר"ל וחי ל"ל לרבות המלאכי' דהא פשיטא שאין המלאכים רואים א"ו דעל האדם קאי: לפניו יכרעו כו' איום המיתה קאי כדאי' בנדה דף ל' ותשמע שרואין אותו באותו פעם ז"ר: כך אני מדבר עם משה בחידו' יובן ע"פ מ"ש לעיל בשם הרא"ם של שאר נביאי' היה מדבר עמהם במשלים וחידות אבל למשה הי' הדבור עמו במראית פנים ולא בחידות:

מקור מפורש

ה"ג ת"ל ולא בחידות ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע ותמונת ה' יביט: זה מראה את ריש בברכות דף ז' אי' וראית את אחורי מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין וכו' עש רש"י על פסוק ותמונת ה' יביט זה מראה אחורים כך שנוי' בספרי עכ"ל וכ' עליו המהרש"א וז"ל דמראה הפנים לא היה יכול לראות כדכתיב כי לא יראני האדם וחי והיינו דמייתי עלה וראית את אחורי זו קשר של תפילין שלא זכה משה לראות תפילין של ראש שהקב"ה מניח דהיינו מלפניו אלא הקשר של ד' מהשם שהוא לאחורים הי' יכול לראות והוא רמז למדה הרביעית עלתה השגתו עכ"ל והנה הגאון הנ"ל פי' במאמר זה דמראה פנים ומראה אחורים סוד נסתר אבל הז"ר פי' כפשטי' וז"ל מראה אחורים מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. מראה פנים היינו בעה"ז. מפני מה יש צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו עכ"ל ופירושו נכון מאד דהא מייתי עלה קרא ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכו' ודריש מיני' פנים בעה"ז ואחור לעולם הבא מכ"ש לפי גי' הילקוט דגרס וראית את אחורי זה מראה אחורים ופני לא יראו זה מראה פנים ואומ' ויפרוש כמו שהגהתי בפנים כ"א ומייתי עלה דרשה דבסמוך פנים בעה"ז כו' דודאי משמע כפירושו אבל תימא דא"כ משמע מזה שלא הראה לו מראה פנים ולציל בד"ה אף ממה"ש הבאתי בשם הילקוט שהראה לו מה לפנים ומה לאחור וע"כ לומר דפי' המאמר הזה מראה אחורי' ומראה פנים ע"ד שכ' המהרש"א שהוא סוד נסתר ולא הראה לו אלא מראה אחורים ולא מראה פנים ומזה מיירי רישא דברייתא. אבל לפנים ואחור של מתן שכר ע"ד שפי' הז"ר הראה לו פנים ואחור כמ"ש בשם הילקוט וע"ז מייתי בסיפא דברייתא ויפרוש אותה לפני כו' פנים בעה"ז כו' לומר שאע"פ שכתיב ופני לא יראו היינו פנים של נסתר אבל פנים של מתן שכר ראה שהרי אף יחזקאל ראה: ה"ג בילקו' והלא אף קלי הדעת וההדיוטו' כותבי' כן: ה"ג בילקוט פנים בשלוותם של רשעים ויסורין של צדיקי' בעה"ז וכ"ה נכון דהא מלת אחור ג"כ דרש על צדיקים ורשעים: קינים של רשעים. דקינים לשון פורענות אבל בגמ' אי' וקינים אלו פורעני' של צדיקים בעה"ז ופי' מהרש"א כמו הקללות והתוכחות שמקבלים ישראל עונשם בעה"ז כדי שיזכו לעה"ב והרי"ף הוסיף בביאור וז"ל לפי שיש לדקדק בכתוב שאמר קינים בלשון רבים ולא קינה כמ"ש והגה והי בלשון יחיד לכך יש לדרוש קינים רבי' לענין הצדיקי' שיש להם פורעני' שהם מתאוננים ומתקוננים על צערם בעה"ז וגם כל העם ישמעו ויראו ויקוננו על צערם של צדיקים וכ"הא וקינים היא וקוננוה כלומר כענין אותה קינה של פרעה שהיא קינה לפרעה וגם קוננוה כל העם כך פורעני' הצדיקים הם מקוננים וגם כל העם מקוננים על צערם והגה זו שכרן של צדיקים בעה"ב שהם יקחו חלקם ואין לזרים אתם בשכרם ולכך הוא בלשון יחיד עכ"ל: והגה לשון שמחה כדמייתי ראי' מקרא עלי הגיון בכנור ולכך דריש לי' אצדיקי' לעה"ב: ה"ג הוה על הוה תבא והוו הלשון מאורע או לשון שבר כדפי' רש"י: אין ת"ל בעבדי במשה פי' הרא"ם דקושייתו דמלת בעבדי הוא מיותר והי' די לומר מדוע לא יראתם לדבר במשה. בעבדי ל"ל: שדברתם בי דברתם בעבדי משה. כלומר מה שרציתם לדבר בי דברתם בעבדי וא"כ נחשב לכם כאלו דברתם בי וכדקאמר. במשל לא בעבדי דברתם אלא בי דברתם ובילקוט גרס איפכ' תחת שדברתם בעבדי בי דברתם וגי' זו נכונה מאד מכוון עם המשל מ"מ יראתי לשלוח יד ולהגיה מאחר שהרא"ם ג"כ אי כגירסא דהכא: ה"ג בילקוט והיו בני המדינה מדברים עליו וגי' דהכא דגרס בפניו פי' שדברו עליו בפני המלך או י"ל שבפניו קאי על האפיטרו' שבפניו דברו לפני המלך כדאי' לעיל פיס' ק' שבפניו של משה דברו לדעת ר' נתן שם: אין מכיר במעשיו. כלומר שבאמת עשה מעשים שלא כהוגן רק שהיה לו הכנה בעת יצירתו לנבוא' יותר משאר נביאים לכן נתתי לו יתרון זה קשה כו' שבראשונה הייתם פוגמין בענין זה לבד ועכשיו אתם פוגמי' בכל מעשיו ז"ר בשם כ"א כוונתו שמתחילה לא פגמו רק מה שאמרו עליו שפי' מפי' ר שלא כדין ועכשיו כשיאמרו שאין מכיר מעשיו פוגמי' בכל מעשיו ול"נ כפשטי' שזה וגופא פגם גדול מאד חלילה בכבודו ית' שיאמרו שאין מכיר במעשיו וזה קשה מן הראשו' שתחילה לא פגמו אלא בכבוד העבד ועכשיו כשיאמרו שאין מכיר פוגמין בכבוד המלך הלילה:

קד ויחר אף ה': ר' נתן אומר כו' נראה דר' נתן לא לחלוק בא על ת"ק אלא לפ' טעמא דת"ק דמש"ה הודיעם סרחונם תחילה ואח"כ גזר עליהם נדוי כדי שלא יאמרו כו' וכה"ג כתבתי לעיל פיס' ע"ג ופי' כ"ט ואע"ג דנקט.

הודיעם ברחונם ואח"כ גזר עליהם נדוי שלא יאמרו כדרך שאמר איוב °הודיעני על מה תריבני :

סליק פיסקא

קה

והענן סר מעל האהל משל למלך ב"ו שאמר לפידגוג רדה את בני אבל משאלך לי רדהו מפני שרחמיי האב על הבן והרי דברים ק"ו אם חס המקום על הצדיקים בשעת כעס ק"ו בעת רצון שנאמ' °כה אמר ה' בעת רצון עניתיך׳ והנה מרים מצורעת כשלג מלמד שנצטרע' בעזה׳ ללמדך שנקיי בשר (היא) [היתה] וכה"א °ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ללמדך שנקיי בשר היו [היה] *ויפן אהרן שנפנה מצרעתו ׳ ר' יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את החשבון (על) מי שאמר נתנגע אהרן אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה *ועתיד ליתן את החשבון (על) מי שאומר צלפחד מקושש היה אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה עליו *ועתיד ליתן את הדין מי שאמר עקביא בן מהללאל נתנדה׳ ויפן אהרן אל מרים מגיד הכתוב שכל זמן שהיה רואה אותה היתה פורחת בה ויאמר אהרן אל משה בי אדוני אמר לו אם שוגגים היינו מחול לנו כמזידים ׳ אל נא תהי כמת *מה המת מטמא באהל ׳ אף מצורע מטמא בביאה ׳ אמר אהרן נמציתי מפסיד לאחותי שאיני יכול לא לסוגרה ולא לטמאה ולא לטהרה לפי דרכנו למדנו שהיה אהרן דורש *אין אדם רואה בנגעי קרוביו ׳ אשר בצאתו מרחם אמו מרחם אמנו [היה צריך לומר] אלא שכינה הכתוב בדבר ׳ ויאכל חצי בשרו חצי בשרנו היה צריך לומר כענין שנאמ' °כי אחינו בשרנו הוא [אלא שכינה הכתוב] ׳ ויצעק משה אל ה' כענין שנאמ' אל נא רפא נא לה׳ בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאילותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואחר [כך] יבקש שאילותיו שנאמ' אל נא רפא נא לה (בא הכתוב ללמדך דרך ארץ) ומה ת"ל לאמר אלא שאמר לו השיבנו אם מרפא אתה [אותה] אם לאו עד שהשיבו הקב"ה ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה׳ ר' אליעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקב"ה והשיבו לו על שאילותיו ׳ כיוצא בו אתה אומר °וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי אין ת"ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אתה גואלם אם לאו עד שהשיבו הקב"ה °עתה תרא' את אשר אעשה לפרעה ׳ כיוצא בו אתה אומר °(ויאמר משה לפני ה') [וידבר משה אל ה' לאמר] יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר שאין ת"ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אתה ממנה פרנסים אם לאו עד שהשיבו המקום שנא' °ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון ׳ כיוצא בו אתה אומר °ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר אין ת"ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אכנס לארץ אם לאו עד שהשיבו המקום °רב לך אף כאן אני אומר אין ת"ל לאמר אמר לו השיבני אם מרפא אתה [אותה] אם לאו עד שאמר לו הקב"ה ואביה ירק ירק בפניה׳ אל נא רפא נא לה מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו היא נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה׳ ד"א לא זהו שמשה מתפלל והמקום שומע תפלתו [אלא] כמה שנאמר

מקר' מפורש

דנקט לה בלשון פלוגתא ר' נתן אומר אין בכך כלום כמ"ש שם בשם התי"ט ובילקוט גרס בהדיא ר"נ אומר מפני מה הודיעם כו' הרי להדיא כמו שכתבתי :

קה והענן סר מעל האהל: לפדגוג בפסוק כאשר ישא האומן את היונק ת"י היכמא דטעין פדגוגא למיינקא: שרחמי האב על הבן אף כאן לא נצטרע' מרים עד שהענן סר מעל האהל: שנא' כה אמר ה' בעת רצון
איוב י' עניתיך. קשה דהא ראיי' לסתור דהא אמרינן אפי' בשע' כעס הקב"ה חס עליהם וי"ל דמקרא זה לא קאי על הצדיקי' אלא על כלל ישראל וא"כ מייתי ראיי' דהא אפי' לשאר בני אדם עונה ואע"ג שאינו חס עליה' ביום עברה ק"ו לצדיקים שעונה ז"ר: מלמד שנצטרע' בעזה. פי' בבהרת שהיא עזה כשלג: שנקיי בשר
ישעיה מ"ט היתה כצ"ל ואמרי' בפ"ב דנגעי' בהרת עזה נראית בגרמוני [פירוש אדם לבן] כהה לבן הוצרך לומר מצורעת כשלג
שמות ד' אע"פ שהיתה נראית כהה מ"מ הי' עזה כשלג מפני שנקיית בשר היתה ז"ר: הבא נא ידך בחיקך. וסיפא דקרא והנה ידו מצורעת כשלג: ה"ג שנקיי בשר היה : ויפן אהרן. קשי' לי' הל"ל וירא אהרן והנה מצורעת ויפן ל"ל אלא ללמד שאף אהרן נצטרע אלא שנתרפ' מיד והא דלא נתרפאת מרים מיד כמו אהרן ששניהם דברו בו היינו משום דמרים התחיל' לדבר במשה לכך עונשה קשה מהר"שא: ה"ג עתיד ליתן את החשבון מי שאמר נתנגע אהרן. ובגמ' פריך אלא הא כתיב ויחר אף ה' בם משמע על שניהם ומשני ההוא לנזיפה בעלמא ע"כ ובאמת לא נתנגע כלל אע"פ שגם הוא דבר במשה היינו מטעם הנ"ל מפני שמרי' התחיל' לדבר: מי שאומר צלפחד זה מקושש היינו ר"ע ס"ל הכי בגמ' אלא שריב"ב פליג עלי' וס"ל מויעפילו הי' פיר"שי דכתי' בקרא ויעפילו לעלות אל ראש ההר שלא הרשיע כ"כ כחילול שבת עיין רש"י : מי שאמר עקבי' בן מהללאל נתנדה בגמ' אי' דת"ק ס"ל שעקבי' בן מהללאל נתנדה על שזלזל בכבודם של שמעי'
בראשית ל"ג ואבטליון שאמר להם דוגמא השקוה כדאי' לעיל פיס' ז' וריב"ב ס"ל כר"י שם דקאמ' ח"ו שעקבי' בן מהללאל נתנדה שאין העזרה ננעלת [פיר"שי כששוחטין הפסח של כל כת וכת שהפסח נשחט בג' כתות] על כל אדם מישראל בחכמה ובטהרה ויראת חטא כעקבי' בן מהללאל אלא את מי נדו את ר' אליעזר בן חנוך שפקפק [שזלזל] בטהרת ידים ע"כ: ויפן אהרן מגיד הכתו' כו'. וא"ת והא לעיל יליף מיני' שאף אהרן נצטרע וי"ל שזהו סיום דברי ריב"ב דס"ל שלא נצטרע אהרן א"כ ויפן ל"ל לז"ק מגיד כו': אם שוגגים היינו מחול לנו כמזידים. פי' אע"פ שאנו שוגגין
שמות ו' וא"צ מחילה מ"מ אנו מבקשין ממך מחילה כמזידין ויליף לה מדקאמר אל נא תשת עלינו חטאת שלא תחשב לנו
שם כשוגגין אשר חטאנו שבאמת אנו שוגגין ז"ר: מה המת מטמא באהל. כדכתיב בקרא כל הבא אל האהל וכל אשר באהל
במדבר כ"ז יטמא שבעת ימים: אף מצורע מטמא בביאה. אם בא אל הבית נטמא כל אשר בבית: שהיה אהרן דורש פלוגתא היא בנגעי' דתנן כל הנגעים אדם רואה חוץ
שם מנגעי עצמו ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו משום דמקיש נגעים לריבים
דברים ג' מה ריבי' שלא בקרובי' אף נגעי' שלא בקרובי'. ורבנן לא מקשי נגעי' לריבי' וס"ל דאדם רואה נגעי קרוביו וברייתא
שם דהכא אתי' כר"מ עיין בתוס' זבחים ומדקאמר שהי' אהרן דורש כו' משמע אבל לא משה דס"ל כרבנן דמותר לראות נגעי קרוביו מש"ה קאמר שם בגמ' דמשה לא ראה נגע מרים משום דזר הי' וכ"ת בס' בה"ז שם וכ' מ' ר"שא וז"ל למ"ד פנחס כהן הי' באות: שעה ק"ק אמאי לא ראה הוא ואם הוא מקרי' קרוב יש להוכיח מהכא דראשון בשלישי פסול לעדות עכ"ל ובאמת הוא פלוגתא בין הפוסקי' אם ראשון בשלישי פסול מדאוריית' כדאי' בח"מ סי' לג' אבל בש"ך כתב וז"ל ואפשר לומר דהך תנא ס"ל כר' אמי דס"ל דלא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים עכ"ל ולפי מ"ש לעיל פיסק' ע"ה דסתם ספרי ר"ש ור"ש ס"ל דכשנתכהן אהרן בר"ח שהוא שמיני למילואים נתכהן גם פנחס מיד וא"כ הדק"ל למה לא ראה פנחס א"ו מוכח מהכא דשלישי בראשון פסול כסברת מהר"שא הנ"ל ואפשר משום

מבו' התלמוד

דלית הלכתא כהאי ברייתא דאתי' כר"מ דס"ל דאינו רואה נגעי קרוביו כמ"ש הרע"ב שם משנה ה' וכן הרמב"ם פ"ט מהל' טומאת צרעת פסק כת"ק דר"מ א"כ י"ל דר"ת באמת ס"ל ע"כ דשלישי בראשון פסול דאל"כ למה לא ראה פנחס אבל לת"ק לא מוכח מידי דהא לדידי' באמת אף אהרן הי' יכול לראות א"ו שאין ראיי' מזה כלל: ה"ג מרחם אמו הי' צריך לומר אלא שכינה: ה"ג כענין שנא' כי אחינו בשרנו הוא אלא שכינה הכתו' וא"ת למה הביא זה הפסיק כי אחינו כו' וי"ל כמ"ש הרא"ם ז"ל אבל אין לפרש שהי' לו לומר אשר יצאת מרחם אמה ויאכל חצי בשרה ואמר אמו במקום אמה ובשרו במקום בשרה וכנה הכתוב כי לא נאכל בשרה אלא בשרם. של אחיה שהיא בשר אחיה כענין שנא' כי אחינו בשרנו הוא וכשהיא כמתה כאלו מת חצי בשרה של אחיה ונאכל לפיכך צריך לומ' כפי' הראשון חצי בשרנו הל"ל אלא שכינה הכתוב : ויצעק משה אל ה' כענין שנא' אל נא רפא כו' לא ידעתי מאי מידש בזה ואפשר לפרש משום דבא לבקשו' א"כ ומה ת"ל
שבת צ"ו לאמר ומפני שאפשר לפרש' דמש"ה כתיב לאמר ללמד שאדם שרוצה לבקש שאילותיו יאמר תהילה דברי תחנונים לכך
שם קאמר ויצעק משה אל ה' ומלת אל ה' מיותר שהרי נא' אחריו אל נא כו' ופשיטא שהי' מתפלל אל ה אלא אתי ללמד
ברכות י"ט שמתחילה צעק אל ה' והתחלת הנוסח
עדיות פ"ה אל נא כו' כענין שנאמ' וללמדך שצריך שיקדים שנים כו' דברי תחנונין וא"ב קשה שפיר ומה ת"ל לאמר: ה"ג שנא' אל נא רפא נא לה. ומה ת"ל לאמר והשאר נמחק כי הוא מיותר: ומה ת"ל לאמר
כלים פ"א דהאי לאמר קרא יתיר' דהל"ל ויצעק משה
אהלות פ"ב אל ה' אל נא כו' אבל מדאמר ויצעק משה אל ה' לאמר משמע שיאמר לו הש"י תשובה על זה דומי' דוידבר ה' אל משה
כלים פ"א לאמר שפירושו שיחזור ויאמ' להש"י תשוב'
נגעים פ"ג אם קבלו ישראל את דבריו אם לא כו'
זבחים ק"ב ולכן בדברי משה להש"י לא תמצא שום
נגעים פ"ב לאמר אלא בד' מקומות הללו שהביאן פה רא"בע ודרש בהן שבכל אלה ג"כ אמר משה להש"י להשיבו. תשובה אם יעשה שאלתו אם לאו הרא"ם : ה"ג בילקוט אם אתה מרפא אותה : בד' מקומות. ע"ל פיסקא קל"ח: עד שהשיבו הקב"ה עתה תראה. תימא הלא זה הפסוק עתה תראה כתיב סוף פ' שמות והוא תשובה שהשיב למשה על מה שאמר למה הרעותה לעם הזה וזה הפסוק וידבר משה לפני ה' לאמר הוא כתוב אחר כך בפ' וארא ואיך קאמ' שהשיבו עתה תרא' ויש ליישב בדוחק משום דכתיב בסיפ' דהאי קרא וידבר משה וגו' הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. ובאה התשובה אחריו ית' וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים ופיר"שי ויצום אל בני ישראל צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם ואל פרעה מלך מצרים צוה עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם זהו מדרשו ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו של פרעה עכ"ל ופי' הרא"ם ז"ל ופשוטו כו' והשתא מלת להוציא קאי אתרוייהו אלא שהוא מתחלף בטעם. דלבני ישראל הוא מתפרש שיודיעם שהוא עתיד להוציאם ממצרים כו' ולגבי פרעה שיתרה בו להוציאם או לייסרו וע"י יסורין להוציאם עכ"ל וי"ל הספרי ס"ל כפיר"שי לפי פשוטו נמצא שפיר קאמ' שאמר לו משה השיבני אם אתה גואלם ותשובתו בצדו ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים שיתרה בו להוציאם ומפני שאפשר לומר דלמא כפי' קמא של רש"י שצוה עליהם להנהיגם בנחת כו' ואין כאן תשובה אם הוא גואלם לכן מביא לראי' ולדוגמא שהשיבו הקב"ה על מאמר למה הרעות אע"פ שלא נאמר שם מלת לאמר שאמר לו השיבני אם אתה גואלם אעפ"כ השיב לו עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם מכ"ש כאן שאמר לו השיבני אם אתה גואלם שבודאי השיבו הקב"ה שהוא גואלם וע"כ לומר שפי' של ויצום אל בני ישראל שכתוב בתשובתו של הקב"ה אחר מלת לאמר הוא כפי' השני של ר"שי על דבר ישראל ועל שליחותו של פרעה דהיינו שיתרה בו כפי' הרא"ם כנ"ל: ה"ג בקרא וידבר משה אל ה' לאמור יפקד ה' וע"ל פיס' קל"ח: ה"ג ד"א לא זהו שמשה מתפלל והמקום שומע תפלתו

שנאמ' ◦ותגזר אומר ויקם לך ואומר ◦אז תקרא וה' יענה· שאלו תלמידיו את ר' אליעזר עד כמה יאריך אדם בתפלה אמר להם אל יאריך יותר ממשה שנא' ואתנפל לפני ה' כראשונה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה· ועד כמה יקצר בתפלה אמר להם אל יקצר יותר ממשה שנאמ' אל נא רפא נא לה יש שעה לקצר ויש שעה להאריך: סליק פיסקא

קו ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה ר' אחי בר' יאשיה אומר שתי נזיפות נזפה· אילו אביה בשר ודם נזף [בה] עד שתהא מוכלמת שבעה או מה בשר ודם שבעה [ק"ו] מי שאמר והיה העולם ארבעה עשר *דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה אביה בשר ודם שבעה אף מי שאמר והיה העולם (ארבעה עשר) [שבעה]· תסגר *הקב"ה הסגירה והקב"ה טימאה והקב"ה טיהרה· שבעת ימים *ללמדך שבמדה שאדם מודד בה מודדים לו· מרים המתינה למשה שעה א' שנאמ' ◦ותתצב אחותה מרחוק לפיכך עיכבה לה שכינה וארון כהנים ולוים וישראל ושבעה ענני כבוד שנא' והעם לא נסע עד האסף מרים *יוסף זכה בעצמות אביו ואין באחיו גדול הימנו שנאמ' ◦ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים· מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה עצמו *מי לנו גדול ממשה שלא נתעס' בו אלא הקב"ה שנאמ' ◦ויקבור אותו בגיא בארץ נבו *ר' יהודא אומר אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר [לאומרו הרי הוא אומר] ◦עלה אל הר העברים הזה הר נבו זה נחלת בני ראובן שנא' ◦ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלה ואת קריתים ואת נבו ולא נקבר אלא בנחלתו של גד שנאמ' ◦ולגד אמר ברוך מרחיב גד וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון· אלא מלמד שהיה משה נתון על ידו של הקב"ה ארבעה מילים מחלקו של ראובן לחלקו של גד ומלאכי השרת מקלסים אותו ואומרים ◦צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל· *ולא משה בלבד אלא כל הצדיקים אוספם שנאמ' ◦והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך· ואחר נסעו העם מחצרות וכי שתי חצרו' היו שנסעו מזו וחנו בזו אלא כיון שנסעו ישראל לא הספיקו להלוך עד ששמעו שנצטרעה מרים וחזרו וחנו לאחוריהם לכך נאמר ואחר נסעו העם מחצרות:

סליק פיסקא וסליק סידרא

שלח לך אנשים

קז דבר אל בני ישראל כי תבואו אל ארץ מושבתיכם

תפלתו אלא כמה שנאמר ותגזר כו' וה"פ לא זהו שמשה מתפלל כלומ' שמארי' בתפלתו והקב"ה שומע תפלתו· אלא כמה שנאמר ותגזר כו' אפי' שאינו מאריך אלא שגוזר אומר הקב"ה מקיים וע"ז מייתי הפסוק לראי' אז תקר' וה' יענה שאפי' בקריאה בלבד הקב"ה עונה את הצדיקים וה"נ כאן גבי מרים שאע"פ שלא האריך בתפלה הקב"ה קבל תפלתו וע"ז א"ש דמייתי הך דר"א כדבסמוך: אל יאריך יותר ממשה· דלפי הענין וגודל החטא כמו במעש' העגל שהי' חטא הרבים והי' ודאי צריך להאריך עד שהי' נענה בתפלתו וכדאמרי' כל המאריך בתפלתו אין חוזרת ריקם וכן להיפך אל יקצר יותר ממשה דהיינו בחטא יחיד כמו של מרים שלא היה קשה כ"כ וא"צ להאריך ומייתי אל נא רפא נא לה דאפי' בשם לא היה מאריך רק באל משא"כ במעשה עגל דבכמה שמו' וכינוי' הי' מתפלל מהר"שא: קו ויאמר ה': שתי נזיפות דכתיב ירק ירק: עד שתהא מוכלמ' שבעה כלומר אלו אביה נוזף בה צריכ' שתהא מוכלמת שבעה: ה"ג אי מה ב"ו שבעה ק"ו מי שאמר והי' העולם י"ד וכ"ה בגמ' פי' ר"ת משום דאמרינן בהמפלת שהאב והאם נותנין בו כל אחד ה' דברים והקב"ה נותן בו י' דברי' תש"ה קאמר ק"ו לשכינה י"ד יום והר' מיים כאן פי' דמן הדין ה"ל למימר ק"ו לשכינה לעולם דחמירה כ"כ אלא נקט י"ד כנגד שתי הסגרות כו' וקשה דבי"ג יום שני דיום שביעי עול' לכאן ולכאן וי"ל דליסנא דקרא נקט ארבעה עשר משום דכתי' שבעת ימי' בכל הסגר עכ"ל התוס': ה"ג אף מי שאמר והי' העולם שבעה: הקב"ה הסגירה· לשיטתי' אזיל שכתבתי לעיל פיסק' ק"ה דס"ל כר"מ דאין אדם רואה נגעי קרוביו ולא הי' אהרן יכול להסגיר' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו והכי אי' בגמ': במדה שאדם מודד כו'· פריך בגמ' מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דאותה מדה ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורעני' פירש"י דאותה מדה דוגמ' מעין אותו ענין ומיהו יותר ממה שעשה משתלם שמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענית ע"כ: מרים המתינה למשה שעה א' כ' התוס' וז"ל לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורעני על א' חמש מאות עכ"ל וכ' מהר"שא וז"ל שליש שעה מז' ימים הוא בקירוב על א' מת"ק כו' אבל רביע הוא יותר מת"ק על א' כו' ע"ש כוונתו דבז' ימים יוחשב כ"ד שעו' ליום הרי קס"ח שעות ונמצא שבהם תק"ד שלישים הרי שליש שעה הוא א' מת"ק בקירוב אבל אם נאמר שעיכבה רביע שעה הרי בז' ימים יש תרפ"ב רביעים והוא יותר הרבה מת"ק ע"ש שהמהר"שא נדחק בזה אבל בע"י כ' הג"ה וז"ל ול"נ דהתוס' נפקא להו מקרא דכתי' במדת פורעני' פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב ועושה חסד לאלפים דהיינו אם במדת פורעני' משלם לדור רבעים הוי גבי חסד לאלפים א' מת"ק ואם משלם לדור שלשים הוי גבי חסד לאלפים א' מת"ש בקירוב וה"נ אם המתינה מרים שליש שעה הוי א' מת"ק בקירוב ואם המתינה רביע שעה הוי א' מת"ש בקירוב ונקטו ספיר שליש או רביע שעה עכ"ל הג"ה ודברים של טעם הם: ואין באחיו גדול ממנו שהי' מלך הרי במדה שמדד מדדו לו שנקבר הוא ג"כ בגדולים: מי לנו לענין כבוד קבורה לקבור בגדולי' גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול בישראל ואין בישראל גדול ממנו הרי במדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול כה מדדו לו שאין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה רש"י: ה"ג בילקוט אלמלא מקרא שכתוב א"א לאומרו הרי הוא אומר עלה: וירא ראשית לו· ליטול חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כבוש הארץ: כי שם חלקת· כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבור מחוקק והוא משה: ספון אותה חלקת ספונה וטמונה מכל ברי' שנא' ולא ידע איש את קבורתו כ"ז בר"שי אע"פ שמלת חלקת הוא לשון נקבה ומלת ספון הוא לשון זכר כתב הרא"ם כי החלקה הוא החלק ומלת ספון שב אל החלק עכ"ל הרי שהי' מיתתו בהר נבו שהוא בחלקו של ראובן וקבורתו בנחלתו של גד וכ' מהרש"א הטעם וז"ל המכוון בזה שלא היה מיתתו וקבורתו במקום אחד להורות להם שיצטערו על העדר מיתתו כי לא יהי' להם עוד עומד בפרץ ומוכיח אבל אין להם להשען רק על התשובה שהוא מעשה ראובן שפתח בתשובה והקבורה היתה בחלוקו של גד לכפר על עון פעור עכ"ל: ד' מילין נ"ל דה"פ דתנינו במדרש שאמרה השמש איני זז ואיני שוקע ומשה קיים נמצא שמת עם שקיעת החמה ומשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין וא"כ מי הוליכו דהא מת בשבת לכן אמר שהקב"ה הוליכו דכ"ע דילי' היא ז"ר מ"ש דמתקיע' החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין יפה כיון דהא ר"י קאמר לה הכא ור"י לטעמי' דס"ל הכי בפסחים דף צ"ד שמשקיעת החמה עד צ"ה הוי ד' מילין ע"ש אבל מ"ש בפשיטות דהא מת בשבת תמה אני ע"ז דאי' בתוס' מנחות דף ל' בד"ה מכאן וז"ל מה שנוהגין לומר צה"ד בשבת במנחה פי' רב שר שלום גאון על שנפטר מרע"ה באותה שעה כו' וקשה דהא כתי' בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשי' היום מלאו ימי ושנותי ואם בשב' מת א"כ כתב היום מע"ש ויש לתמוה דכתב על העתיד ולר"ש לא בעי למימר שהפסוק נאמר על העתיד כו' ועוד קשה דבסדר עולם משמע דבז' באדר שמת משה ע"ש היה כו' ע"ש הרי שהתוס' הוכיחו דמשה מת בע"ש ויש ליישב בדוחק דאפי' אם נאמר שמת בע"ש מ"מ הא מת לאחר שקיעת החמה והי' אסור להוליכו מנחלת ב"ר לנחלת ב"ג בה"ש דהוא מלהכה דאוריתא דהא ד' אמות בר"ה הלכתא גמירי לה ומלאכה דאורי' אסור בה"ש א"ו הקב"ה הוליכו ומיהו על ר' ש"ש גאון נשאר קושי' התוס' הנ"ל ועיין בט"ז בא"ח סי' רל"ב סק"ב שכ' וז"ל ול"נ דגם ר' ש"ש גאון לא כיון לומר דבשבת מת אלא בע"ש בזמן המנח' ולפי שבשבת ניתנה התורה ע"י משה עושים זכרון בזמן המנחה לבטל המדרש כו' ע"כ אמר שבאותה שעה מת משה דהיינו בזמן שעת המנח' ובע"ש עכ"ל *ובמחילה' מכבוד תורתו דהרי התוס' הקשו כן אליבא דר"ש וידוע דר"ש הוא התנא הקדוש שחבר ס' הזהר וז"ל הזהר יתרו דף פ"ח ע"ב ביומא דשבתא כד מטא פידן דצלותא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח ועתיקא קדישא גלי רעון דילי' וכל דינין מתכפיין ואשתכח רעותא וחדו בכלהו בהאי רעון אסתלק משה נביאה מהימנא קדיש מעלמ' בגין לאנדע דלא בדינא אסתלק עכ"ל הרי להדי' דס"ל שבשבת במנחה מת וא"כ קשה קושי' התוס' הנ"ל לכן נ"ל ליישב דאי' בקידושין בן מאה ועשרים שנה אנכי היום היום מלאו ימי ושנותי מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיה' של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנא' את מספר ימיך אמלא ע"כ וכ' מהר"שא וז"ל מיום ליום ומחדש לחדש ר"ל מיום ליום בימי החדש כמו במשה בז' בחדש נולד ובז' בחדש מת כו' ואת מספר ימיך אמלא ר"ל אמלא הימי' במותו כימי אותו החדש שנולד בו ונראה הא דלא כתיב מספר שנותיך אמלא משום דכיון דמיום ליום הוא הרי באותו יום מתחיל שנה אחרת כדמיון במשה שנולד בז' באדר כלו לו ק"ך שנה בו' באדר דבז' באדר מתחיל שנת קכ"א אבל אמר דהשנים מלאי' מיום ליום באותו חדש וקרא דאת מספר ימיך אמלא רמז גם לזה דאמלא בלא אלף ראשונה שהיא לשימוש מספרו ע"א כי שנות האדם ע' שנים וע"א הם שנותיו של אדם במילואם שגם ביום שנולד שמתחיל בו ביום שנת ע"א דיו לא' בשנ' חשו' שנה עכ"ל ובזה מתורץ קושי' התוס' דבאמת משה מת בשבת והפסוק בן מאה ועשרים שנה אנכי היום כתב בע"ש ול"ק היאך כתב על העתיד דבאמת מלאו שנותיו בע"ש ולזה מדייק הגמ' היום מלאו ימי ושנותי כנ"ל ולק"מ אבל לדעת ס"ע דמשה מת בע"ש צריך לפ' כמו שכתבתי ועיין בס' עומר מן שנדפס אבל בה"ז דבר נפלא בזה: ולא משה בלבד אלא כל הצדיקי' וא"ת והא לעיל קאמר מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה משמע דוקא משה נאוד נתעסק עמו הקב"ה אבל לא שאר צדיקי' וי"ל כמ"ש מהר"שא וז"ל לענין אסיפת נשמתן של צדיקים קאמ' הכי ודמשה עדיפא דזכה נמי בקבורת גופו כו' ואפשר שדימה אסיפת נשמ' הצדיקי' לקבורת משה שסבר הי' משה בגופו נסתלק מאומר בפרישות מאכל ומשתה מ' יום וספי' מן האשה ולא קם נביא כמוהו עכ"ל ודעת שפתיו ברור מללו אבל קשה לפי' דה"ל להסמיך מאמר זה לדברי הת"ק דאמר מי לנו גדול ממשה כו' ולדמות אסיפ' נשמ' שאר צדיקי' לקבורתו של משה בגופו ולא להסמיך מאמר זה לדברי ר"י· והריף כ' וז"ל ואפשר דהאי מתני' סבר כר"י שהי' מוטל בכנפי השכינה ומה"ש מקלסי' לפניו צדקת ה' עשה והקב"ה אומר מי יקום לי עם מרעים כו' ועל מה שמשבחין המלאכי' וגם הקב"ה אמר כאן לא על משה לבד אמרו אלא על כל הצדיקי' כי צדקו יהלך לפניו והמלאכי' אומרי' לפניו צדקת ה' כו' וכבוד ה' יאספהו לומר עליו מי יקום כו' עכ"ל ועוד אפשר לפרש דקאי על דברי ר"י דקא' שהי' משה נתון על ידו של הקב"ה ד' מילין כו' ע"ז קא' ולא משה בלבד אלא כל הצדיקי' אוספם דייקא אלא של משה בגופו ולשאר צדיקי' בנשמתם כמ"ש המהר"שא: ששמעו שנצטרעה מרים ע"ל. סוף פיסקא צ"ח מ"ש שם בזה ע"ש:

קז דבר אל בני ישראל כדי לבאר ברייתא זאת צריך אני להעתיק בגמ' עם פירש"י וז"ל כי תבואו [בפ' נסכים] להעיננו נסכים בבמה גדולה הכתוב

איוב כ"ב
ישעי' נ"ח
הגהה על הט"ז
בא"ח סי' רל"ב
שמות ב'
בראשית כ'
דברים ל"ד
שם ל"ב
במדבר ל"ב
דברים ל"ג
שם
ישעיה נ"ח

מושבותיכם · *בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתן לארץ ואילך : לאחר ירושה [וישיבה] הכתוב מדבר · אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד ת"ל °כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה [כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשת וישבת בה] הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה *ללמדך שבכל מקום שנאמר מושבותיכם (בארץ) [לאחר ירושה וישיבה] הכתוב מדבר א"ל ר' עקיבא לפי שהוא אומר °שבת הוא לה' שומע אני בין בארץ בין בחוצה לארץ · א"ל ר' ישמעאל אין צריך מה מצות קלות נוהגות בחוצה לארץ ובארץ שבת חמורה אינו דין שתהא נוהגת בארץ ובחוצה לארץ · אמר א' מתלמידי ר' ישמעאל בא הכתוב *ללמדך שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתן לארץ · ר' שמעון בן יוחי אומר בא הכתוב ללמדך על נסכים שיהיו קרבים בבמה · אבא חנן אומר משום ר' אליעזר למה נאמ' לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שריבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד כך ריבה נסכי ב"ע מנסכי אהל מועד ת"ל ועשיתם אשה לה' עולה או זבח מגיד הכתוב שאע"פ שריבה [כלין] ב"ע מכלי אהל מועד לא ריבה בנסכים · *ועשיתם אשה לה' שומע אני שכל הקרב לאישים טעון נסכים ת"ל עולה · אין לי אלא עולה מנין לרבות השלמים ת"ל זבח · משמע מביא אלו ומביא חטאת ואשם ת"ל לפלא נדר או נדבה לא אמרתי אלא קדשי' הבאים בנדר ובנדבה משמע מוציא אני את אלו ומוציא את עולת חובה הבאים ברגלים כשהוא אומר במועדיכם להביא את עולת חובה הבאים ברגלים · מביא את עולת חובה הבאה ברגלים ומביא את חטאת חובה הבאה ברגלים ת"ל כי תעשה בן בקר עולה [בן] בקר היה בכלל ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים יצאו חטאת (ואשם) [חובה הבאה ברגלים] שאין באין בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים · *לעשות (אשה) ריח ניחח לה' מן הבקר או מן הצאן · למה נאמ' לפי שהוא אומר ועשיתם אשה (עולה) לה' עולה או זבח שומע אני אף עולת העוף יטעון נסכים ת"ל מן הבקר או מן הצאן · יצאת עולת העוף שלא תטעון נסכים דברי ר' יאשיה *ר' יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר או זבח מה זבח מין בהמה אף עולה מין בהמה ומה ת"ל לעשות ריח ניחח לה' מן הבקר או מן הצאן לפי שהוא אומר (ועשיתם אשה לה' עולה או זבח) [°אדם כי

מקו' מפורש

הכתוב מדבר [בא הכתו' ללמדך שלא קרבו נסכי' במדבר ומשבאו לארץ נתחייבו בין בבמת צבור. ולא בבמת יחיד]. אתה אומר בבמה גדולה או אינו (אפי') [וברש"י גרס אלא] בבמה קטנה [דאלו בבמה גדולה במדבר נמי קרב ומיהו עד השתא בבמה קטנה לא הואי דכל מ' שנה נאסרו הבמו' משהוקם המשכן וכשנכנסו לארץ הותרו בשנים שכבשו וחילקו בא הכתוב להטעינם נסכי' לקדשי במת יחיד] כשהוא אומר אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם הרי במה הנוהג' לכלכם הכתוב מדבר ד"ר ישמעאל ר"ע אומר כי תבאו להטעינה נסכים בבמה קטנה הכתוב מדבר [דאגדולה לא איצטרי' דהא במדבר נמי קרבי] אתה אומר לבמה קטנה או אינו אלא לבמ' גדולה [ואשמעי' קרא דלא קרבו נסכי' במדבר] כשהוא אומר אל ארץ מושבותיכם בבמה הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר [דהיינו במת יחיד דאלו במת צבור אינו אלא במקום א' ור' ישמעאל משמע לי' מושבות לאחר ירושה וישיב'] כשתמצא לומר לדברי ר"י לא קרבו נסכים במדבר לדברי ר"ע קרבו נסכים במדבר ע"כ ועפ"ז נראה ע"כ לומר דהאי ברייתא דהכ' כר"י אתי' דס"ל מושבות לאחר ירושה וישיב' ודלא כר"ע דס"ל בבמה הנוהגת בכל מושבו' כו' וכ"מ בסמוך דקאמר ללמדך שבכ"מ שנא' מושבות לאחר ירושה וישיבה וכ"ה בקידושין א"ל ר"ע והרי שבת שנא' בו מושבות ונוהג' בין בארץ בין בח"ל ע"ש וז"ל רש"י שם בבמה הנוהגת לכלכם הכתוב מדבר הלכך ע"כ האי מושבותיכם לאו כ"מ שאתם יושבי' משמע דאין במת צבור אלא במקום א' אלא כאי מושב דכתיב אתא קרא לאשמעינן דאף בבמת גלגל שהי' שם מזבח הנחושת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת צבור לא נתחייבו בנסכי' אבל משבאו לשילה דהיינו לאח' ירושה וישיבה נתחייבו בנסכי' ושוב לא פסקו נסכי' מבמת צבור והיתה במת צבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך כו' עכ"ל ובזה מבוארין דברי הספרי וה"ס כי תבואו כו' אדכתיב כי תבואו אל הארץ בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו בנסכים אלא מביאתו לארץ אבל לא במדבר דלא קרבו נסכים במדבר והיינו כר"י ושלא תאמר דתיכף בביאתן לארץ נתחייבו אפי' י"ד שנה שבגלגל לזה מסיי' ולאחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר ואחר גרסי' דהדלעיל קאי ומדכתיב מושבותיכם נפקא לי' דלא נתחייבו בנסכי' כל י"ד שנה שבגלגל עד שבאו לשילה : או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ מיד פי' מדכתיב כי תבואו משמע מיד כשיבואו לארץ אפי' בי"ד שנה שכבשו וחלקו והא דכתיב מושבות בכ"מ שאתם יושבי' משמע אפי' בבמ' קטנה דהרי כל זמן היות המשכן בגלגל היו מותרי' בבמת יחיד להקריב : ופרט הכתוב כו' פירש"י בקידושין בפ' ונלך וא"כ צריך לגרוס בפסוק כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשת וישבת בה שב"כ בפ' מלך : ה"ג ללמדך שבכ"מ שנא' מושבות לאחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר וכ"ה בקידושין כמ"ש לעיל : לפי שהוא אומר שבת היא לה' . וסיפא דקרא בכל מושבותיכם * מכאן תמי' כוונה לדברי התוס' בקידושין דבגמ' קאמר התם והרי שבת שנא' בו מושבות ופירש"י לא תבערו אש בכל מושבותי' והתוס' כתבו ולא נהירא דהא איצטריך לדרשא דהריגא דבפ"ק דשבת בכל מושבות אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד לכך נראה דקרא דהריג' הוא דכתיב שבת היא לה' בכל מושבותיכם עכ"ל ודעת שכתם ברור מללו דהא הכא מייתי להדי' האי קרא שבת היא לה' : שומע אני בין בארץ כו' ונוהגת בכ"מ אף מושבות דנסכי' בכ"מ ובבמת יחיד הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר והא דתלי' בביאת הארץ ה"ק עד עכשיו הייתם במשכן שהבמות נאסרו ועדיין לא הקרבתם נסכי' אלא בבמת צבור ומשתבואו לארץ כל י"ד שנה שלא הוקבע משכן שילה והיו שוכנים בגלגל וטרודי' במלחמ' וקי"ל שהותרו הבמות בא הכתוב זה ללמדנו כי תבואו אל הארץ ותהא במת יחיד מותרת אף היא תטעון נסכים רש"י : אין צריך . כלומר לעולם מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע וה"ל מהיכא ידעי' שבת נוהגת בכ"מ ילפי' מק"ו משאר מצות : שלא נתחייב היחי' בנסכי' כו' ואע"ג דבמדבר בלא"ה לא הי' מותר במת יחיד י"ל דהאי תלמוד כר"י דס"ל דלא קרבו נסכים במדבר ופירש"י ואע"ג דכתיב במילואי' וזה אשר תעשה על המזבח וכתו' בי' נסכי' בעולת תמיד בקרבן צבור הוא דהוי אבל היחידים לא נתחייבו בנסכי' אפי' בבמה גדולה אלא מביאת הארץ והילך : ר"ש בן יוחי אומר כו' נראה דר"ש כר"ע ס"ל (דר"ע רבו של רשב"י הוי כמש"ל ר"פ צ"ה) דקרבו נסכי' במדבר פירש"י קרבו נסכי' ליחיד בבמה גדולה משקרבו לרבים הלכך ע"כ

דברים י"ב · ויקרא כ"ג · שם א' · ראי' לדברי התוס' בקידושין

מבו' התלמו'

אי להטעינה נסכי' לבמ"ג לא איצטריך קרא שכבר טעינה ועומדת וביאה האמורה כאן לא הוזכר' אלא מפני במת יחיד שהותרו בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינם נסכים אפי' יחיד בבמ' קטנה: למה נא' נ"ל דלא פריך למה נא"פ נסכי' דהרי עדיין לא נאמר' כתורה פ' נסכי' בקרבן יחיד אלא פריך למה נא' ביאת הארץ בפ' נסכי' : שריבה כלי ב"ע : עשרה שולחנות ועשרה כיורות ז"ר : ת"ל ועשיתם כו' . כלומר שאע"פ שתבואו אל הארץ ותבנו בית הבחיר' וירבו כלי ב"ע אפ"ה לא ריבה נסכי' : ה"ג מגיד הכתו' שאע"פ שריב' כלי ב"ע : שכל הקרב להוציא טעון נסכי' . בגמ' מסיים ואפי' מנחה פירש"י אפי' מנחה הבאה בפ"ע בלא זבח : מנין לרבות השלמים . וא"ת שלמים בהדי' כתיבי לפלא נדר או שלמים לה' וי"ל דהוי ס"ד דוקא שלמים הבאי' מן הבקר טעונים נסכים אבל מן הצאן לא לכך כתיב זבח ברחש הפרשה גבי צאן לרבוי לשלמים הבאי' מן הצאן דטעיני' נסכי' כה"ג : משמע מביא אלו . כלומר מאחר שמרבה שלמים לנסכי' נרבה ג"כ חטאת ואשם לנסכים : הבאי' בנדר ונדבה . להפוקי חטא' ואשם שאין באי' בנדר ונדבה שאין טעוני' נסכי' : משמע מוציא אני את אלו כו' מאחר שמוציא אני חטאת ואשם לפי שאין באי' בנדר ונדבה מוצי' אני ג"כ עולת חובה הבאה ברגלי' ומפ' בגמ' מאי ניהו עולת ראיי' שהיא חובה דלא יראו פני ריקם וכ' ר"שי ומוספין והוכת היום לא מצי להוציא אע"ג דלא הוו בנדר ונדבה דהא בהדי' כתי' בהו נסכים : במועדכם להביא כו' . דבמועדיכם כל הבא במועדיכם משמע שטעון נסכים גמ' לו"ק מביא את עולת חוב' כו' כלומר מאחר דבמועדכם מרבה כל הבא במועדי' טעון נסכי' מביא אני אף חטאת חובה הבאה ברגלי' שיטעון נסכי' ומפ' בגמ' דהיינו שעירי רגלים : ה"ג בן בקר הי' בכלל דהא כתיב ברישא דקרא לעשות ריח ניחח לה' מן הבקר או מן הצאן וכי תעשה בן בקר ל"ל לכתיב והקריב על בן הבקר רש"י : יצאו חטאת ואשם כו' . תימא דהא חטאת ואשם כבר אימעט להו לעיל מן לפלא נדר או נדבה לכן נ"ל שיש כאן ט"ס וכצ"ל יצאו חטאת חובה הבאה ברגלים שאין באי' בנדר ונדבה שלא יטענו נסכי' וה"פ להוציא שעירי הרגלי' אתה שאין טעוני' נסכי' כדאי' בגמ' וכמ"של והא"ג דעולת ראיי' הוא ג"כ חובה ואפ"ה מרבי' לי' לעיל לנסכי' כתבו התוס' ומפיק שעירי חטאת שפי משום דאין כיוצא בהן נדבה אבל שלמי חגיגה ועולת ראיי' יש כיוצא בהן נדבה עכ"ל וזהו כוונת ר"שי שכתב וא"ל להפיקי שעירי חטאת דלא מצינו חטאת שיה' בא בנדר ונדבה ע"כ כלומר אבל מצינו עכ"פ עולת נדבה : ה"ג לעשות ריח ניחח לה' מן הבקר ומלת אשה נמחק דליתא בקרא : למה נאמ' . כלומר למה נאמ' מן הבקר או מן הצאן והלא כבר נא' זבח וכלהו בכלל זבח נינהו רש"י : מה זבח מין בהמה . שהרי עוף אינו נזבח אלא נמלק א"כ זבח היינו שלמים ואין עוף קרב שלמים : ומה ת"ל לעשות כו' . כלומר מאחר דאימעט עולת העוף מזבח א"כ מה ת"ל מן הבקר או מן הצאן : לפי שהוא אומר ועשיתם אשה כו' . שאם אמר הרי עלי עולה ושלמים כו' ת"ל מן הבקר או מן הצאן תימא היאך ס"ד שאם אמר הרי עלי עולה ושלמים שיביא משניהם כאחת וכי אפשר להביא בהמה אחת שתהא הכי' עולה ואני' שלמים ועוד איך מימעט לה מדכתיב מן הבקר או מן הצאן שלא יביא עולה ושלמים משניהם כאחת ועוד מאחר שכבר מיעט מן או מן הצאן איך קאמר בתר הכי או יביא משניהם כאחת ועוד היך נמשך אחר זה מאי דקאמר והרי דברים ק"ו ומה עולה כו' פסח הקל כו' פסח אין דכר שמי' ובע"כ לומר שיש כאן ט"ס ונראה להגיה ע"פ הגמ' וז"ל הגמ' ר' יונתן אומר א"כ הרי הוא אומר זבח ועוף אינו זבח א"כ מה ת"ל מן הבקר או מן הצאן לפי שנא' אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן יכול האומר הרי עלי עולה יביא משניהם [בקר וצאן] ת"ל מן הבקר או מן הצאן רצה א' מביא רצה שנים מביא ופריך ור' יונתן ל"ל קרא [לחלק מן הבקר או מן הצאן] האמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו [הא אמר גבי מקלל אביו ואמו כיון דלא כתיב בהו יחדיו משמע כנוי אחד אחד עד שיפרט לך הכתוב יחדיו ה"נ מן הבקר ומן הצאן כיון דלא כתיב בהו יחדיו משמע נמי כל א' בפ"ע ולא איצטריך קרא לחלק] ומשני איצטריך ס"ד הואיל וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי [כיון דה"ל למכתב מן הצאן וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי וגבי אביו ואמו אע"ג דכתיב ואמו לא משמע יחדיו משום דהתם לא אפשר בלא וי"ו דהיכי לכתוב ומקלל אביו אמו משמע אביו קלל אמו] קמ"ל ופריך ולר' יאשי' דאמר אע"ג דלא כתיב יחדיו כמאן דכתי' יחדיו דמי

זבחים קי"א · קידושין ל"ו · שם · מנחות צ' · שם · שם

מבוא דהתלמוד

מקור מפורש

כי יקריב קרבן לה׳ מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן] שאם אמר הרי עלי עולה (ושלמים) שומע אני יבוא משניהם כאחת ת״ל מן הבקר או מן הצאן מגיד שמביא מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו • או יביא משניהם כאחת ת״ל ° ואם מן הצאן קרבנו והרי דברים ק״ו ומה עולה חמורה כשירה לבא מין אחד • פסח הקל דין הוא שיכשר לבא מין אחד • הא מה ת״ל ° מן הכבשים תקחו מזה בפני עצמו ומזה בפ״ע • איסי בן עקביא אומר לעשות אשה ריח ניחח לה׳ מזה בפני עצמו ומזה בפ״ע • אתה אומר מזה בפ״ע ומזה בפ״ע או יביא משניהם כאחד אמרת ק״ו ומה כבשי עצרת שהם זקוקים לבא שנים כשרו לבא מין אחד • עולה שאינה זקוקה לבא שנים אינו דין שתכשר לבא מין אחד [לא אם אמרת בשני כבשי עצרת שמעט הכתוב את הבאתן לפיכך כשרו לבא מין אחד] תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה לפיכך לא תיכשר לבא אלא מין שנים והרי שעירי יום הכפורים יוכיחו שריבה הכתוב [את הבאתן וכשרו לבוא מין א׳ והם יוכיחו לעולה שאע״פ שריבה הכתוב] על הבאתה תיכשר לבא מין אחד לא אם אמרת בשעירי יה״כ (שומע אני) שמיעט הכתוב בהבאתה ואין באים בכל השנה לפיכך כשרו לבא מין אחד תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה וכשירה לבא בכל השנה [לפיכך לא תיכשר לבוא אלא מין שנים הרי חטאת תוכיח שריבה הכתוב את הבאתה] ובאה בכל ימות השנה וכשירה לבא מין א׳ והיא תוכיח לעולה שאע״פ שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בכל ימות השנה שתיכשר לבא מין אחד • לא אם אמרת בחטאת שמיעט הכתוב על הבאתה ואינה באה בנדר ובנדבה לפיכך לא תיכשר לבא מין א׳ תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בנדר ובנדבה לפיכך לא תיכשר לבא אלא מין שנים האמה ת״ל לעשות (אשה) ריח ניחח לה׳ מזה בפ״ע ומזה בפני עצמו • והקריב המקריב אין לי אלא איש אשה מניין ת״ל והקריב המקריב מכל מקום • והקריב המקריב ר׳ נתן אומר *זה בנה אב לכל המתנדב במנחה שלא יפחות מעשרון ולוג שמן • והקריב המקריב קרבן לה׳ • ויין לנסך רביעית ההין • שמן לבילה ויין לנסך • תעשה על העולה או לזבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה (הרי עלי מנחה) הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשנים ת״ל יעשה על העולה או לזבח מגיד שמביא לזה בפ״ע ולזה בפני עצמו • אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין ומה אם במקום ששוה מעשה שור עולה למעשה כבש עולה לא שוה לו בנסכים • מקום שלא שוה לו [מעשה] כבש עולה למעשה כבש שלמים אינו דין שלא ישוה לו בנסכים ת״ל תעשה על העולה או לזבח מגיד הכתוב שאע״פ כן שלא שוה מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים שישוה לו בנסכים • ר׳ נתן אומר תעשה על העולה *זו עולת מצורע לזבח זו חטאתו או לזבח זו אשמו • ר׳ יונתן אומר לכבש האחד *זו עולת יולדת שתטען נסכים שלא שמענו בכל התורה כלה • או אינו מדבר אלא באיל כשהוא אומר או לאיל תעשה מנחה הרי איל אמור ומה ת״ל לכבש האחד להביא את עולת יולדת

דמי ליבעי קרא [דהאי מן הבקר או מן הצאן מיבעי׳ לי׳ להוציא עולת העוף ליבעי קרא לחלק דרוצה א׳ מביא] ומשני דכתי׳ אם עולה קרבנו מן הבקר ואם מן הצאן קרבנו [בפ׳ ויקרא כתיב דמשמע לחלק] והידך איצטריך סד״א הכ״מ במפ״ש [בשעת הנדר צאן או בקר] אבל בסתמא ליתי תרוויהו קמ״ל [אע״ג דכתיב אם עולה קרבנו מן הבקר איצטריך לי׳ מן הבקר או מן הצאן לחל׳] עכ״ה עם פיר״שי ועפ״ז נ״ל להגי״ה כאן וכנ״ל ומה ת״ל כו׳ מן הבקר או מן הצאן לפי שהוא אומר אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן שאם אמר הרי עלי עולה שומע אני יביא משניהם כאחת [ר״ל בקר וצאן] ת״ל מן הבק׳ או מן הצאן מגיד שמביא מזה בפ״ע ומזה בפ״ע או יביא משניהם כאחת ר״ל אע״פ שכתיב מן הבקר או מן הצאן דלא היינו דוק׳ במפרש בשעת הנדר אז אינו מביא אלא אותו שפירש אבל אם אמר סתם הרי עלי עולה יביא משניה׳ ת״ל ואם מן הצאן קרבנו ומפני שקשה קושי׳ הגמ׳ ל״ל לר׳ יונתן או לחלק הא איהו ס״ל עד שיפרט לך הכתו׳ יחדיו ובע״ב לומר כתי׳ דס״לא כיון דכתיב ומן הצאן כמאן דכתי׳ יחדיו דמי מש״ה צריך או לחלק א״כ תיקשי לי׳ גבי פסח נמי דכתיב מן הכבשי׳ ומן העזי׳ תקחו נימא נמי מדה״ל למכת׳ מן הכבשים מן העזים וכתיב ומן העזים כמאן דכתי׳ יחדיו דמי ולייתי תרווייהו דהא שם ליכא מיעוטא לחלק לז״ק והרי דברי׳ ק״ו כו׳ כלומר הע״ג דלא כתי׳ גבי פסח מיעוטא לחלק מ״מ נלמד בק״ו מעולה כנ״ל : עולה חמורה . שהיא קדשי קדשים וכולה כליל : פסח הקל . שהוא קדשי׳ קלים ונאכל לבעלי׳ : מזה בפ״ע . וי״ו של ומן העזים הוא במקו׳ או כאלו אמר . מן הכבשי׳ או מן העזים תקחו : איסי בן עקביא אומר כו׳ . כל מעיין ישפוט בצדק שבמאמ׳ התנא הקדוש הזה יש נוסחא מוטעת מאד שאי אפשר בשום אופן בעולם לקרב המלות א׳ לאחד שיהיו לאחדי׳ וצריך להגי״ה ע״כ הגה״תי אותה כפי׳ ע״פ נוסח׳ הילקוט ומה שיש חסרון הניכר הוספתי בין שני חצאי רבועי׳ וכבנא לא אם אמרת בשעירי יה״כ מחקתי שני מלות שומע אני ושמתיהו בין שני חצאי לבנה ובזה יתבררו דבריו על נכון : לעשות אשה ריח ניחח לה׳ . וס״פ דקרא מן הבקר או מן הצאן לז״ק מזה בפ״ע כו׳ : או יביא משניה׳ כא׳ . פי׳ אלו לא נאמר או לחלק הייתי אומר אם אמר סתם הרי עלי עולה יביא משניהם דהא כתי׳ ריש׳ דקרא מן הבקר ומן הצאן כדאמרי׳ בגמ׳ שהבאתי לעיל וכ״פ הז״ר : כשרו לבא מין אחד . משניהם כבשי׳ : עולה שאין זקוקה לבא שנים . דבמפרש שאינו מנדר אלא אחד לכ״ע כנ בא׳ ז״ר : שמיעט הכתוב כו׳ . שאין קרב שלמי צבור אלא כבשי עצרת ז״ר : שעירי יה״כ יוכיחו שריבה הבאתן שהם חטאת וחטאת קריב׳ בכל השנה : שמיעט הכתוב את הבאתן . שאע״פ ששאר חטאת קריבי׳ בכל השנה מ״מ שני שעירי אין קריבין אלא ביה״כ : הרי חטאת תוכיח . אין להקשות מה לחטאת שכן אינה כליל י״ל דמיירי בפרים הנשרפי׳ ושעירים הנשרפי׳ שהם כולם כליל ומאי דקאמר שריבה את הבאתה מפני שנוהג כל השנה מתי שיזדמן להקריב וע׳ ז״ר : שמיעט הכתוב על הבאתה ואינה באה בנדר כו׳ . קדא היא בזה מיעט הבאתה שאינה באה בנדר ונדב׳ מש״כ עולה שריבה הבאתה שבאה בנדר ונדבה : לעשות ריח ניחח לה׳ וגו׳ . מן הבקר או מן הצאן לומר מזה בפ״ע כו׳ ובין ר׳ יונתן ובין איסי בן עקביא ליכא ביניהו אלא משמעות דורשין : אשה מנין . שקרבנן טעון נסכי׳ : ת״ל והקריב המקריב מלת המקריב מיותר דה״ל למיכתב והקריב קרבנו לה׳ אלא לומר מ״מ מי שיהי׳ המקריב אפי׳ אשה ור״נ

הג״ה

* וא״ת לא לכתב ומן הצאן בפ׳ ויקרא ולא יצטרך לכתוב כאן או לחל׳ וי״ל דאיצטריך למיכתב ומן הצאן לכדדרשי׳ בת״כ פ׳ ויקרא ומייתי לי׳ בב״ק דף מ׳ מן הבהמה להוציא את הרובע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא את הנוגח ע״כ ומשום דאיצטריך ומן הצאן לזה הדרשא מש״ה איצטריך למכתב כאן או לחלק :

מנחות פ״ע

שם צ״א

שם

דפליג עלי׳ לטעמי׳ אזיל דס״ל בגמ׳ לכבש זה עולת יולדת ולא איצטריך לרבות אשה לכך קאמר והקריב המקריב אתי ללמד לכל המתנדב מנחה פי׳ בלא קרבן שלא יפחות מעשרון ולוג שמן וא״ת ת״ק דמוקי׳ לי׳ לרבות אשה הא סברא מנא לי׳ שלא יפחות מעשרון כו׳ וי״ל כדאי׳ בגמ׳ ת״ר [גבי מצורע עני כתי׳] ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן ללמד על עשרון שטעון לוג [פי׳ הא כל עשרון סולת טעון לוג שמן] דברי חכמי׳ ר׳ נחמי׳ ור״א אומרי׳ אפי׳ מנחה של ס׳ עשרוני׳ אין לה אלא לוגה שנא׳ למנחה ולוג שמן [כלומר כמה שתהא המנחה גדולה אין לה אלא לוג שמן] ופריך ורבנן [דלית להו האי סברא דאפי׳ מנחה של ס׳ עשרוני׳ אין לה אלא לוג אחד] האי למנחה ולוג שמן מאי עבדי לי׳ ההוא למתנדב שלא יפחות מדבר הטעון לוג [דכל מנחה אינה פחותה מעשרון] ע״כ ות״ק דהכא כרבנן דהתם ס״ל ויליף לה מהתם שלא יפחות מעשרון ואייתר לי׳ והקריב המקריב לרבות אשה וא״ת לכבש הא׳ דמוקמי לה ר״נ לעולת יולדת ת״ק מאי עביד לי׳ דהא יליף לה מוהקריב המקריב לרבו׳ אשה וי״ל דס״ל להביא את אחד עשר כמעשר כדבסמוך ור״נ אפשר דס״ל כר׳ נחמי׳ ור״א דהתם ולא מוכח מהתם דלא יפחו׳ לכך יליף לה מוהקריב המקריב ואשה נפקא לי׳ מלכבש הא׳ זו עולת יולדת וא״ת אכתי מנ״ל לרבו׳ אחד עשר כמעשר י״ל דיליף לה מככה תעשו לאחד כמספרם כדבסמוך ות״ק אפשר דאתי ללמד שלא ירבה כו׳ עיין בסמוך כנ״ל : (ובגמ׳ איתא אליבא דר״נ לכבש זו עולת יולדת הא׳ זו אחד עשר של מעשר ע״ש ופשיטא דלק״מ) : והקריב המקריב קרבן לה׳ וגו׳ . מנחה סולת עשרון בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין והיינו דקא׳ שמן לבילה ויין לנסך : למה נאמ׳ . דהא כבר כתי׳ ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח : ה״ג הרי עלי עולה הרי שלמים ותו לא וכ״ה בילקוט וכ״ה נכון דהא מנחה אינה טעונה נסכים כלל כדלעיל בד״ה שכל : נסך א׳ לשנים . ואע״ג דכבר כתיב עולה או זבח י״ל כדאי׳ בגמ׳ סד״א ה״מ דקא מייתי עולה בנדר ושלמי׳ בנדבה א״נ איפכא אבל היכא דקא מייתי עולה ושלמי׳ בנדר א״נ בנדבה שם נדר א׳ הוא ושם נדבה א׳ הוא ותיסגי לי׳ בנסכי׳ דחד קמ״ל אלא שבגמ׳ יליף לה מאו במועדיכם ות״ק דהכא יליף לה מתעשה על העולה או לזבח וכה״ג תמצא פעמי׳ רבות בספרי : ה״ג ת״ל תעשה : ששוה מעשה שור עולה למעשה כבש עולה ששניה׳ שחיטתן בצפון ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע ושניהם כולו כליל : לא שוה לו בנסכי׳ דבשור בעינן ג׳ עשרוני׳ סלת וחצי הין שמן וחצי הין יין ובכבש רק עשרון א׳ ורביעית הין שמן וכן יין : ה״ג מקום שלא שוה לו מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמי׳ שהרי שלמים הם קדשים קלים ונשחטים בכ״מ בעזרה ונאכל לבעלים : ר׳ נתן אומר כו׳ . אפשר דס״ל דמיעוטא לעולה ושלמים דלא תיסגי להו בנסכי׳ דחד ילפי׳ מאו במועדיכם כדאי׳ בגמ׳ כמ״ש לעיל ואייתר לי׳ האי קרא לדרשא על העולה זו עולת מצורע : זה אשמו . שעולתו וחטאתו ואשמו של מצורע שכולן טעוני׳ נסכי׳ ופריך בגמ׳ תיפוק לי׳ דתרווייהו מזבח [פי׳ ס״י תרווייהו חטאת ואשם מזבח ולא ליבעי קרא לכל חד] דאמר מר חטאת ואשם מנין ת״ל זבח [פירש״י גבי נזיר כתי׳ ונתן על האש אשר תחת זבח השלמי׳ אין לי שמשליך את שער נזיר אלא תחת זבח השלמים תחת הדוד של שלמים חטאת ואשם מנין ת״ל זבח] ומשני ה״מ היכי דתרווייהו כי הדדי ניניהו [ה״מ דנפקי תרווייהו חטאת ואשם של נזיר דכי הדדי ניניהו דתרווייהו להכשירו ביין ולטמא למת ב׳ אתו] אבל הכא דאשם להכשיר וחטא׳ לכפר בעינן תרי קראי [אבל הכא במצורע דאשם להכשירו לבא בקהל אתי וחטאת לכפר דעל ז׳ דברים נגעי׳ באין] לכך בעינן תרי לימודי׳ זבח זה חטאתו או זבח לרבות אשמו של מצורע : לכבש האחד להביא עולת יולדת כ״ל דממלת האחד דריש לי׳ דאי ממלת לכבש הוא קאמ׳ הו איכו אלא בא״כ וכי אפשר לומר דכתיב ·

ויקרא א׳

שמות י״ב

יולדת שתטען נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה׃ ד"א לכבש האחר להביא את אחד עשר במעשר: או לאיל תעשה מנחה׃ בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל שהיה בדין בן בקר טעון נסכים ובן הצאן טעון נסכים אם למדתי שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לנסכי שור כך לא תחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל ת"ל או לאיל תעשה מנחה בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל׃ אבא חנין אומר משום ר' אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור׃ מקום שמיעט בנסכי' אינו דין שלא נרבה בין כבש לאיל ת"ל או לאיל תעשה מנחה מגיד הכתוב שאע"פ שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל׃ ד"א או לאיל תעשה *להביא איל עולה כו' תעשה מנחה סולת שני עשרונים *למה נאמר (להביא) שהיה בדין הואיל וכבש העומר טעון שני עשרונות ואיל עולה טעון שני עשרונות׃ *אם למדתי לכבש העומר שאע"פ שכפל עשרונותיו לא כפל לנסכיו [אף איל לעולה אע"פ שנכפל עשרונותיו לא יכפול נסכיו] ת"ל לאיל תעשה מנחה׃ ויין תקריב לנסך שלישית ההין שמן לבילה ויין לניסוך׃ תקריב ריח ניחח לה' נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני׃ וכי תעשה בן בקר *בן בקר היה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל מה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים יצאו חטאת (ואשם) [חובה הבאה ברגלים] שאין באי' בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים׃ עולה או זבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה' עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשניהם ת"ל (עולה או זבח) [תעשה על העולה או לזבח] מגיד הכתוב שמביא לזה בפ"ע ולזה בפני עצמו׃ או אפי' אמר הרי עלי חמשה שורים לשלמים שומע אני יביא נסך אחד לכולם ת"ל עולה או זבח מגיד שמביא לכל אחד ואחד בפני עצמו׃ אבא חנין אומר משום ר' אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום ששוה מעשה כבש עולה למעשה שור עולה לא שוה לו בנסכים (קל וחומר) [מקום] שלא שוה מעש' שור עולה למעשה שור שלמים אינו דין (שישוה) [שלא ישוה] לו בנסכים ת"ל עולה או זבח מגיד הכתוב שאע"פ (כן) שלא שוה מעשה שור עולה למעשה שור שלמים ישוה לו בנסכים׃ וכי תעשה בן בקר והקריב על בן הבקר ויין תקריב לנסך׃ שמן לבילה ויין לניסוך׃ אשה ריח ניחח לה' *על גבי ספלים אתה אומר ע"ג ספלים או אינו אלא ע"ג האישים אם אמרת כן נמצאת מכבה את (המנורה) [האש] והתורה אמרה °אש תמיד תוקד הא מה ת"ל אשה (לה') ריח ניחח לה' נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני׃ ככה יעשה לשור האחד *מגיד שלא חלקה התורה בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה בדין בן צאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכי' אם למדתי שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק התורה בין נסכי עגל לנסכי שור׃ אבא חנין אומר משום ר' אליעזר למה נאמ' שהיה בדין ומה אם במקום שמיעט

מקר' מפורש: דכתיב כבש וקאי אאיל א"ו דממלת אחד דריש לי' משום דהוא מיותר דכבש לחוד׃ נמי חד משמע ול"ל הא' א"ו להכי קאמר להביא עולת יולדת ודלא כר"כ בגמ' דדריש לכבש זו עולת יולדת ואחד זו אחד עשר של מעשר ואיהו דריש לי' לכבש האחד תרווייהו על עולת יולדת לכך קאמר דבר אחר: להביא את אחד עשר במעשר שטעון נסכי'׃ כדתנן קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמי' וטעון נסכי' רש"י ומסיים בגמ' שלא מצינו לה בכל התורה שיהא טפל חמור מן העיקר אלא זה דמעשר גופא לא בעי נסכי' והאי דאתי מכחו בעי נסכי': בא הכתוב לחלק בין נסכי כבש לנסכי איל כבש קרוי בן שנתו ואיל בן י"ג חדש ויום א' רש"י ובא הכתו' לחלק שאין נסכיה' שוים של כבש הוא עשרון סלת בלול ברביעי' ההין שמן שהם ג' לוגין וכן יין לנסכי' ולאיל שני עשרוני' בלול בשלישי' ההין שמן שהם ד' לוגין וכן יין לנסכי' ד' לוגין: שלא חלקה התורה בין נסכי עגל לנסכי שור כדלקמן בסמוך: במקום שריבה בנסכי'׃ היינו בנסכי שור שהוא טעון נסכי' מרובי': לא ריבה בין עגל לשור כדילפי' בסמוך: מקום שמיעט בנסכים׃ היינו בנסכי כבש: ריבה בין כבש לאיל׃ ובין הת"ק לאבא חנין ליכא אלא משמעות לורשין: ד"א או לאיל תעשה להביא איל עולה כו'׃ אמת שכן מצאתי בהעתק דפוס ישן שנדפס שנת רנג"ו אבל לא ידעתי פירושו ואפשר דר"ל כדאי' בגמ' או לאיל ל"ל [פירש"י לכתוב וכי תעשה מנחה סלת שני עשרוני' בלול בשמן שלישי' ההין ואנא ידענא דהיינו איל דצריך שני עשרוני'] א"ר לרבות אילו של אהרן ופריך אילו של אהרן מבמועדיכ' נפקא [כל הבא במועדיכ' ואילו של אהרן הוא בא במועד ביה"כ] ומשני סד"א הני מילי דצבור אבל דיחיד לא קמ"ל [ה"מ דדבר הבא במועד טעון נסכי' דצבור אבל ביחיד כאילו של אהרן אימא לא קמ"ל או לאיל שטעון נסכי'] ופריך מ"ש מעולת יולדת [דמרבי' לעיל אע"ג דשל יחיד הוא טעונה נסכי' אף אילו של אהרן נמי לא ליבעי איל לרבוי] ומשני סד"א ה"מ דבר שאין קבוע לו זמן [כמו עולת יולדת] אבל דבר שקבוע לו זמן [כמו אילו של אהרן שהוא ביה"כ] אימא לא קמ"ל ע"כ וז"ש להביא איל עולה כלומר אע"ג שכבר ריבה עולת יולדת מלכבש האחד לעיל אפ"ה צריך קרא לרבות איל העולה והוא אילו של אהרן דכתיב בי' ואיל א' לעולה כנ"ל אלא שמלת כו' לא ידעתי פירושו ובילקוט ליתא לזה דבר אחר כלל: תעשה מנחה סולת שני עשרוני' למה נאמר׃ פי' סלת שני עשרונים הוא מיותר לכתוב או לאיל תעשה מנחה סתם ואנן ידעינן דמנחת איל היא שני עשרוני': ה"ג למה נאמר שהיה בדין: ה"ג בילקוט אם למדתי לכבש העומר שאע"פ שכפל עשרונותיו לא כפל נסכיו אף איל לעולה אע"פ שכפל עשרונותיו לא יכפול נסכיו ת"ל או לאיל כו' וה"פ כבש העומר שאע"פ שכפל עשרונותיו דכתיב ומנחתו שני עשרוני' ושאר כבשי' אין להם אלא עשרון לכבש. לא כפל נסכיו אלא ג' לוגין שמן וכן יין ובגמ' אי' ת"ר ומנחתו שני עשרוני' לימד על כבש הבא עם העומר שמנחתו כפולה יכול כשם שמנחתו כפולה כך יינו כפול ת"ל ונסכה יין רביעי' ההין יכול לא יהא יינו כפול שאינו נבלל עם מנחתו אבל יהא שמנו כפול שנבלל עם מנחתו ת"ל ונסכו כל נסכיו לא יהא אלא רביעית ופריך מאי תלמודא [היכא משמע מן ונסכו שאין שמנו כפול] א"ר אלעזר כתי' ונסכה וקרינן ונסכו הא כיצד נסכה דמנחה דומי' דנסכו דיין [נסכה של מנחה דהיינו שמן כנסכו של כבש דהיינו יין] מה יין רביעית אף שמן נמי רביעית ע"כ יכול שאף איל לעולה אע"פ שכפל עשרוני' שהוא טעון שני עשרוני' למנחה לא כפל נסכיו שלא יטעון שמן ויין רק רביעית ההין כמו כבש ת"ל לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרוני' בלול בשמן שלישית ההין: שאמרתי ונעשה רצוני לא שהקב"ה מקבל נחת רוח מן הקרבן כי כתוב אם ארעב לא אומר לך רק שבעשיית הקרבן יש לו נחת רוח מפני שציוה בו ונתקיי' רצונו הרא"ם וצ"ע דהא לעיל

תג"ה: מבן המחבר בנוסח' כת"י נמחק מל' או (להביא איל לעולה כו') וגרס אח"כ למה נאמר להביא איל לעולה שהיה בדין כו' ת"ל או לאיל כו'

ויקרא ו'

מיני' בענין נסכי' דכבש ג"כ כתי' ריח ניחח למה לא דריש לי' לעיל וגטר עד ריח ניחח האמור. בענין נסכי' דאיל ואפשר דה"ק אע"פ שריבה בקרבן וריבה בנסכיו אפ"ה אין לי ית' נחת רוח מן הקרבן עצמו רק הנחת רוח הוא שאמר ונעשה רצונו ולהכי נמי דריש לי' לקמן גבי נסכי' דבן בקר מטעם זה כנ"ל: בן בקר הי' בכלל כבר פירשתי לעיל: יצאו חטאת ואשם. כבר כתבתי לעיל דאלא ואשם הוא ט"ס עי"ש מילתא בטעמא: עולה או זבח למה נאמר. והרי כבר נאמר זה פעמים עולה או זבח גבי כבש: שומע אני יביא נסך אחד לשניה' אע"ג דכתי' ועשיתם אשה לה' עולה או זבח כבר פירשתי לעיל ע"פ הגמרא: ת"ל עולה או זבח. תימא הא כבר ילוף לעיל מפסוק דתעשה על העולה או לזבח דכתיב גבי כבש וא"כ ל"ל הכא גבי בן בקר לכן נ"ל שיש כאן ט"ס וכצ"ל ת"ל תעשה על העולה או לזבח והיינו האי דכתי' לעיל גבי כבש וה"פ לפי שהוא אומר ועשיתם כו' שומע אני יביא נסך א' לשניה' כמו שפי' לעיל ת"ל תעשה על העולה או לזבח כו' שמביא לזה בפ"ע כו' כלומר זה כבר נלמד מעולה או לזבח דכתיב גבי כבש אבל עדיין אני יכול לומר אפי' אמר הרי עלי חמשה שורי' לשלמי' יביא נסך א' לכולם דהכתוב לא מיעט אלא עולה ושלמי' שמביא לזה בפ"ע ולזה בפ"ע אבל שלמי' ושלמי' יביא נסך א' לכולם ת"ל עולה או זבח מגיד שמביא כו' פי' דעולה חדא משמע וכן זבח חדא משמע שמביא לכל א' נסכיו הראוי לו ואע"ג דגם בילקוט גרס ת"ל עולה או זבח והז"ר לא פי' בזה כלום מ"מ האמת עד לעצמו שא"א בשום פנים לפ' ברייתא זו אם לא דגרסי' ברישא ת"ל תעשה על העולה או לזבח והיינו האי קרא שהביא לעיל דכתי' גבי כבש ובסיפא מייתי קרא עולה או זבח דכתיב גבי בן בקר כנ"ל: חמשה שורי' לשלמי'׃ וה"ה חמשה שורי' לעולה דחד טעמא ובילקוט גרס כן בהדיא: ומה אם במקום כו'׃ פי' לעיל ולעיל דריש לי' גבי כבש והכי דריש לי' גבי בן בקר: ה"ג לא שוה לו בנסכי' מקום שלא שוה כו' וכ"ה בילקוט: ה"ג אינו דין שלא ישוה לו בנסכים: והקריב על בן הבקר וגו'׃ מנחה סלת שלשה עשרוני' בלול בשמן חצי ההין ויין לנסך להכי דריש לי' שמן לבילה ויין לניסוך: ע"ג ספלים׃ הוא נותן לנסך ולא לזלף ע"ג האש: או אינו אלא ע"ג האישים דהא אשה כתיב: ה"ג נמצא מכבה את האש ומלת מנורה הוא ט"ס דמאי ענין מנורה לנסכים: אש תמיד תוקד וגו' לא תכבה ואם יזלפו ע"ג האש עובר בלא תכבה ואי' בגמ' אמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג האישי' מ"ט אמר קרא ויין לנסך אשה ריח ניחח כו' ת"ש כו' ועוד תניא יין נסך לספלי' או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה ומשני לא קשיא הא ר"י הא ר"ש (פירש"י הא ר"י דאמר דבר שאין מתכוין אסור הוי לא תכבה אפי' בלא מתכוין הלכך עקר לי' למשמעותי' דאשה למידרשי' נחת רוח הוא לפני כאישי' והכי מסיק לה לברייתא בספרי) והא ר"ש (שמואל כר"ש דכיון דאין מתכוין לכבות אין לא תכבה רמיי' עליו לאסור למיעקר משמעותי' דאשה משום לא תכבה) ע"כ הרי דברייתא דהכ' דלא כר"ש אתי' אלא כר"י וא"כ ה"ג בסיפא הא מה ת"ל אשה ריח ניחח כלומר כיון שאינו עולה לאישים מה ת"ל אשה אלא אתי ללמד נחת רוח לפני כו' כאילו עולה לאישי' כמש"ל בשם רש"י אבל רש"י בחומש פי' בענין אחר וז"ל אשה ריח ניחח אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש עכ"ל ובין כך ובין כך הגי' נכונה כמ"ש וגי' הילקוט אינה נכונה ע"ש: בין נסכי עגל לנסכי שור כר"ה דף י' אי' כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה בן בקר בן שני' פר בן שלש ע"כ וקאמר הכא דמש"ה הדר קרא וכתב ככה יעשה לשור האחד שהוא מיותר דהרי כבר כתי' נסכי שור אלא ללמד שלא חלק' התורה בין נסכי עגל לנסכי שור אלא נסכי שניהם שוים ג' עשרוני' מנחה בלול בחצי ההין שמן וכן יין חצי ההין: ומה אם במקום שמעט בנסכי' היינו בנסכי בן צאן אפ"כ ריבה בין כבש לאיל שבכבש מנחתו עשרון ברביעית ההין ובאיל שני עשרונים בשלישית

שבו' התלמוד

מנחות פ"ט

שם נ'

זבחים נ"א

מנחות נ"א

שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל מקום שריבה בנסכים אינו דין שריבה בין עגל לשור ת״ל ככה יעשה לשור האחד מגיד הכתוב שאע״פ שריבה (*הכתוב) לא ריבה בין עגל לשור * או לאיל האחד למה נאמ׳ שהיה בדין הואיל ומצינו (מה במקום שמיעט בנסכים) שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי בני שתים כך תחלוק לנסכי בני שתים לנסכי בני שלש ת״ל או לאיל (תעשה מנחה) [האחד] מגיד הכתוב שאע״פ שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי בני שתים לא תחלוק בין נסכי בני שתים לנסכי בני שלש · או לשה בכשבים או בעזים למה נאמ׳ שהיה בדין הואיל ומצינו שחלק׳ תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק בין נסכי כבשה לנסכי (רחל) [רחלה ת״ל] או לשה בכשבים · או בעזים למה נאמ׳ שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק *לנסכי גדי או לנסכי תיש ת״ל או בעזים מקיש גדול שבעזים לקטן שבכשבים מה זה שלשה לוגים אף זה שלשה לוגים · כמספר אשר תעשו אין לי אלא אילו תמורותיהם מניין שנאמר כמספר אשר תעשו [ד״א כמספר אשר תעשו] שלא ימעיט או אם רצה לרבות ירבה ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם דברי ר׳ יאשי׳ ר׳ יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמ׳ כל האזרח יעשה את אלה שלא ימעיט ולא ירבה · ומה ת״ל כמספ׳ אשר תעשו יכול אם רצה לכפול יכפול ת״ל ככה תעשו לאחד במספרם · * מיכן אמרו מערבים נסכי פרים בנסכי (פרים נסכי אלים בנסכי) אילים נסכי כבשים בנסכי כבשים של יחיד בשל צבור של יום בשל אמש אבל אין מערבים נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים · * מיכן אמרו האומר הרי עלי יין דמשמע לוג אחד יביאו שנים · שנים יביא שלשה יביא ארבעה ארבע יביא חמשה חמשה יביא ששה [נ״א האומר הרי עלי יין דמשמע לוג א׳ לא יביא שנים לא יביא שלשה יביא ארבע יביא חמשה לא יביא ששה יביא; נ״א האומר הרי עלי יין דמשמע לוג א׳ או שנים לא יביא שלשה יביא ארבע יביא חמשה יביא ששה] מכאן ואילך (יביא) כשם שהצבור מביא חובה כך יחיד מתנדב (חובה) [נדבה] ר״א ככה תעשו לאחד כמספרם להביא את אחד עשר שבמעשר · כל האזרח יעשה ככה למה נאמ׳ לפי שהוא אומר ומעוך וכתות ונתוק וכרות אלה אי אתה מקבל אבל אתה מקבל מהם (תמידים) [עולות] אחר שלמדנו שהגוי מביא עולה זכיתי לדין

מבו׳ התלמוד

בשלישית ההין: מקום שריבה בנסכי׳ · היינו בנסכי בן בקר: לא ריבה בין עגל לשור · אלא נסכיה׳ שוין וכן ת״ב לר״א ליכא ביניהו אלא המשמשת דורשין כמ״ש לעיל: או לאיל האחד למבג׳מה · והלא כבר נאמר או לאיל תעשה מנחה: ה״ג הואיל ומצינו שחלקה התורה והשאר נמתק כי הוא מיותר וכ״ה בגמ׳ ובילקוט: נסכי בני שנה · היינו כבש: בני שתים · היינו איל: ה״ג ת״ל או לאיל האחד ולא תעשה מנחה הוא ט״ס דהוא כתוב מקודם. גבי נסכי איל וכבר דריש לי׳ לעיל ועכשיו דריש לי׳ לקרא דככה. ועשה דכתיב בי׳ או

מנחות צ״א לאיל האחד: או לשה בכשבי׳ מה ת״ל והלא כבר נאמר או לזבח לכבש האחד: כבשה · היינו בת שנתה: ה״ג לנסכי רחלה ת״ל או לשה: רחלה · נקבה בת שתים: ת״ל או לשה בכבשים · פי׳ ללמד שאין חילוק בכבשים כלל וא״כ מתחיל ענין בפ״ע או בעזים: למה נאמר פירש״י והלא עזים בכלל כבשים הם: גדי היינו בחור · תיש היינו זקן: תמורותיה׳ · אם המיר עולה או שלמי׳ מנין שהתמורות טעוני׳ נסכי׳: ה״ג שנאמר כמספר אשר תעשו · ד״א כמספר אשר תעשו שלא ימעיט: אם רצה לרבות · על שיעור נסכים המפורש בקרא: כל האזרח יעשה את אלה · שלא ירבה ושלא ימעיט דאלה מיעוטא הוא: מיכן אמרו · פי׳ מאחר דילפינן שלא ירבה בנסכי׳ נלמד מזה דאין מערבין מנחת נסכי׳ שבלילתן עבה עם מנחת נסכי׳ שבלילתן רכה: מערבין נסכי פרים בנסכי פרים · ובמשנה אי׳ מערבי׳ נסכי פרים בנסכי אילים פירש״י ואע״ג דלפר אית לי׳ שלשה עשרוני׳ סלת וחצי ההין יין ושמן ולאיל ב׳ עשרוני׳ סלת ושלישית ההין יין וכן שמן אעפ״כ מערבין זה בזה משום דשניה׳ בלילתן שוה דלתרווייהו איכא שני לוגין לעשרון באיל כתי׳ שלישי׳ ההין

שם פ״ט לאיל דהיינו ארבע לוגין וה״ה לשמן וכתי׳ שני עשרוני׳ ובפרים כתי׳ חצי ההין דהיינו ששה לוגין וה״ה שמן וכתי׳ ששה עשרוני׳ לפר דהיינו ב׳ לוגין לעשרון וכיון דבלילתן שוה מש״ה

שם ק״ד מערבין אהדדי עכ״ל ונראה דצריך לגרוס גם כאן בספרי מערבין נסכי פרי׳ בנסכי אילים דאי כגי׳ הספר נסכי פרי׳ בנסכי פרים נסכי אילים בנסכי אילים קשה פשיט׳ מאי רבותא דבא שניה׳ מין א׳ ונסכיהם שוה א״ו דצ״ל נסכי פרי׳ בנסכי אילי׳ והשמיענן אע״ג דנסכיה׳ אין שוין מ״מ כיון דשניה׳ בלילתן עבה מערבין וכן משמע בסיפא דקתני אבל אין מערבין נסכי כבש בנסכי פרים ואילי׳ משמע נסכי כבש בנסכי פרים ואילים הוא דאין מערבין אבל נסכי פר בנסכי איל מערבין ואין לומר א״כ למה השמיענן נסכי כבשי׳ בנסכי כבשי׳ פשיטא דמערבין י״ל דהשמעי׳ כפירש״י פגין בנסכי׳ מוספין משום דתרווייהו בלילתן שוה כו׳ ר״ל אפי׳ נסכי כבשי׳ של מוסף שבת עם נסכי מוסף של ר״ח אם חל בשבת אעפ״י שאינם מתוסף א׳ אפ״ה מערבין מאחר שבלילתן שוה כנ״ל אבל לא ראיתי לשלוח יד ולהגיה בספרי מאחר שבילקו׳ ג״כ הגירסא כן הוא: של יום בשל אמש דקי״ל מביא אדם זבחו היום ונסכיו מכאן עד י׳ ימים רש״י: אבל אין מערבין כו׳ דהללו בלילתן רכה והללו בלילתן עבה: מכאן אמרו האומר הרי עלי יין כו׳ המאמר הזה תמו׳ מאד ולא ידעתי פירושו אם לא ע״פ הג״ה כי נוסח׳ מוטעת היא כאן וקודם אעתיק הגמ׳ עם פירושי׳ וז״ל המשנה אין מתנדבין לוג שנים וחמשה אבל מתנדבין שלשה וארבעה וששה ולמעלה [פירש״י אין מתנדבין לוג יין לנסכים שלא מצינו מנחת נסכי׳ של לוג ולא שני׳ ולא חמשה אבל מתנדבין שלש דחזו לכבש. וד׳ לאיל דהוא שלישית ההין · וששה דחזו לפר · וחמשה ולמעלה דשבע חזו ג׳ מינייהו לכבש וד׳ לאיל · ושמנה חזו לשני אלים · תשעה חזו לפר וכבש · עשרה חזו לפר ואיל · י״א חזו לשני אילים וכבש · וכן לעולם] ע״כ לפ״ז הי׳ נראה להגיה כאן דכצ״ל האומר הרי עלי יין דמשמע לוג א׳ לא יביא שנים לא יביא שלשה יביא ארבעה יביא חמשה לא יביא ששה יביא והוא ממש כמו במשנה הנ״ל וכ״ה הגירסא בילקוט אמנם כן בגמ׳ אי׳ שם איבעי׳ להו יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכי׳ [אמר הרי עלי כך וכך לוגין מי הוי קבע דאין יכול להקריבם אלא הכל ביחד דהא קבעי בקרבן א׳ או אין קבע ויכול להקריבם מה דחזו באנפי נפשיהו] היכי דמי [למאי נפקא מינה] כגון דהייתי חמשה אי אמרת אין קבע לנסכי׳ משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזו לאיל והידך הוו נדבה [נדבת צבור וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשופרות או יקרב הוא עצמו ויצטרף עם שני לוגין אחרי׳ ויקרב לנסכי תמיד דהוי נמי לצבור] ואי אמרת יש קבע לנסכי׳ עד דמתלי להו לא קרבי [עד דמתלי להו ויביא לוג הששי כי היכי דליתחזי לפר לא קרבי דהא אין יכול להקריב כפ״ע] ע״כ

ומשמע התם דהוי איבעי׳ דלא איפשיטא וז״ל הרמב״ם פי״ז מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ י״ב מתנדב או נודר אדם יין בפני עצמו ואין מתנדבין לוג יין ולא שני לוגין שאין בנסכי׳ לא לוג ולא שנים. ואין מתנדבין חמשה שאין חמשה לוגין ראוין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי בהמות אבל מתנדבין שלשה ארבעה וששה ומשבעה ומעלה מפני שהן ראוין לנסכי בהמו׳ עכ״ל ועוד שם הל׳ י״ד נדר חמשה לוגין אומרי׳ לו השלם ששה שהרי קבען לקרבן אבל אם נדר לוג או שנים פטור שהרי אינן ראוין כלל לא כן ולא מקצתן עכ״ל וכ׳ הכ״מ משום דהוי איבעי׳ דלא איפשיט׳ ופסק׳ רבינו לחומרא ע״ש ומ״ש אבל אם נדר לוג או שנים פטור הכי משמע שם בברייתא׳ דקתני שמתנדבין נסכי׳ וכמה ג׳ לוגין יכול יפחות ת״ל ככה עכ״ל ועפ״ז נ״ל להגיה כאן דכצ״ל האומר הרי עלי יין דמשמע לוג אחד או שנים לא יביא שלשה יביא ארבעה יביא חמשה יביא ששה לכן הגהתי בפנים אלו שני נוסחאות שכתבתי והשתא א״ש לישנא דמכאן אמרו כלומר מדאמרי׳ לעיל ככה שלא ימעיט נלמד כן כנ״ל: שוב ראיתי בתוספת שם בד״ה אין מתנדבים שכתבו וז״ל תימא כי היכי דאמרי׳ גבי מנחות דאם אמר הרי עשרון יביא עשרון שלם עשרון ומחצה יביא שנים ה״נ נימא כי אמר לוג או שנים יביא שלשה שהם נסכי כבש וכי אמר חמשה יביא ששה שהם נסכי פר ושמא ה״נ היכא דאמר הרי עלי אבל הכא מיירי בנדבה דיש לוג א׳ או שנים לפניו ואמר הרי אלו לנסכים עכ״ל העולה מזה דהיכא דאמר הרי עלי לוג א׳ או שנים מחויב להביא שלשה וכן אם אמר הרי עלי חמשה חייב להביא ששה ועפ״ז אפשר להגי״ה בענין זה וכצ״ל האומר הרי עלי יין דמשמע לוג א׳ או שנים יביא שלשה שלשה יביא · ארבע יביא · חמשה יביא ששה אבל מאחר שהתוס׳ סיימו שם ובגמ׳ גבי יש קבע לנסכים פי׳ בקונט׳ כגון דאמר הרי עלי כך וכך לוגין להדם עכ״ל ופי׳ הכה״ז וז״ל פי׳ בקונ׳ כגון דאמר הרי עלי כך וכך לוגין כו׳ ואפ״ה קא מיבעי׳ לי׳ ש״מ דלא ס״ל לרש״י תירץ הנ״ל עכ״ל וכ״פ בס׳ צ״ק ע״ש וא״כ ס״ל לרש״י דאין חילוק בזה בין נדר לנדבה וכן מבואר להדי׳ בדברי הרמב״ם שהבאתי לעיל ואי משום קושי׳ התוס׳ מ״ש ממנחות כבר תירץ בתי״ט וז״ל לכך נ״ל לתרץ דשאני מנחה דנדבתה כתיבא בהדי׳ משא״כ נדבת יין דלאו בהדי׳ כתיבה אלא מאזרח כו׳ וכיון דלא כתיבה בהדי׳ לא נוכל לחייבו עד דפריש אלא א״כ מטעם דיש קבע והוא איבעי׳ לן עכ״ל ואף שהגאון בס׳ מ״ל פקפק בזה מ״מ יש עוד תי׳ אחר על קושי׳ התוס׳ הנ״ל בס׳ צ״ק וז״ל ולענ״ד לק״מ דאיצטריך יהי׳ לרבות שאם רצה להוסיף מוסיף כדמסיק שם בברייתא ואי אמרי׳ דאם מתנדב חמשה צריך להביא ששה א״כ יהיה ל״ל דהא חזי לפר וכבר שמעי׳ מאזרח דמתנדבי׳ נסכים עכ״ל לפ״ז אודא לה סברת התוס׳ הנ״ל לכן לא רציתי להגי״ה עוד נ״א ע״פ התוס׳ שכתבתי לעיל רק הגה״תי שני נוסחות א׳ ע״פ המשנה והילקוט ושנית ע״פ הגמר׳ ופסק הרמב״ם והמעיין את אשר יוכשר בעיניו יקרב וה׳ אלהים אמת ינחני בדרך אמת ויצילני מן השגיאות ויראני בתורתו נפלאות: ה״ג מיכן ואילך כשם שהצבור מביא חובה כך יחיד מתנדב נדבה וה״פ דאי׳ שם במשנה מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד כו׳ אם אמר הרי עלי ס״א מביא ס׳ בכלי אחד וא׳ בכלי א׳ שכן הצבור מביא בי״ט ראשון של חג שחל להיות בשבת ס״א דיו ליחיד שהוא פחות מן הצבור אחד ע״כ וז״ש פה כשם שהצבור מביא חובה דהיינו ס״א כך יחיד מתנדב נדבה: להביא את אחד עשר כו׳ פירשתי לעיל: ומעוך וכתות ונתוק וכרות וסיפא דקרא ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה: אלה אי אתה מקבל מפני שהם בעלי מומין: אבל אתה מקבל מהם תמידים תימא הרי שנינו פ״א דשקלי׳ משנה ה׳ זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידן וכל שאין נידר ונידב אין מקבלין מידן וכו׳ הרע״ב וז״ל כל שהוא נידר ונידב כו׳ דתני׳ איש איש לרבות את העכו״ם שנודרין נדרים ונדבות כישראל ואין לי אלא עולה כדכתיב אשר יקריבו לה׳ לעולה שלמים מנין ת״ל לכל נדריהם מנין לרבות העופות והמנחות היין ולבונה ועצי׳ ת״ל לכל נדריהם ולכל נדבותם עכ״ל ומפרש לה למתני׳ דאתי׳ כר׳ יוסי הגלילי דס״ל הכי בברייתא׳ דמנחות ע״ש מ״מ שמעי׳ דאין מתנדב תמידים שהם קרבן חובה ואינו נידר ונידב והרי אפי׳ ישראל אין מתנדב קרבן תמיד כדאי׳ במנחות דף ס״ה שהיו הצדוקי׳ אומרי׳ יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דריש את הכבש אחד תעשה [לשון יחיד] מאי אהדרו להו רבנן את קרבני לחמי לאישי תשמרו [לשון רבים] שיהיו כולן באי׳ מתרומת הלשכה ע״כ מכ״ש שאין הנכרי מתנדב תמידי׳ לכן נ״ל עיקר כגי׳ הילקוט אבל אתה מקבל מהן עולות והיינו עולות נדבה וכמו בברייתא אפי׳

לרין כבתחילה ישראל מביא עולה והגוי מביא עולה אי מה ישראל מביא נסכים אף גוי מביא נסכים ת"ל כל האזרח יעשה ככה את אלה *ישראל מביא נסכים ואין גוי מביא נסכים מיכן *אמרו גוי ששלח עולותיו ממדינת הים ולא שילח עמה נסכים יקרבו משל צבור : סליק פיסקא

קח וכי יגור אין לי אלא גר המתגייר גר שנתגייר מניין ת"ל או אשר בתוככם לדורותיכם (*ועשיתם) [ועשה] אשה מן הדמים אתה אומר מן הדמים או אינו אלא מן המנחה ת"ל ככם מה אתם מין דמים אף הגרים מין דמים · אי מה ישראל בדם בהמה אף הגרים בדם בהמה ת"ל (לכם הקדשתים ולא הגרים הקדשתים בדם בהמה) [ככם כגר לכם הקשתים ולא הקשתים לדם בהמה] רבי אומר מה ישראל שלא באו בברית אלא בשלשה דברים במילה ובטבילה ובהרצאת קרבן אף הגרים כיוצא בהם · אי מה ישראל בדם (מילה) [עולה] ובזבחי שלמים אף הגרים בד (מילה) [עולה] ובזבחי שלמים ת"ל ועשה אשה ריח ניחח לה' אמרת צא וראה איזהו מין דמים שכולו עולה לאישים ואין לך הימנו היתר אי אתה מוצא אלא בעולת העוף אמר להביא פרידה אחת אין יכול שלא מצינו פרידה אחת קריבה בכל התורה כלה מכאן אמרו כל הקנין שבתורה חציין עולה חציין לחטאת חוץ מן הגר מפני שכולו לאישים · כאשר תעשו כן יעשה למה נאמר לפי שהיה ברין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנו כך תחלוק את נסכיו ת"ל כאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר וארבעה לאיל ושלשה לכבש אף הגרים כיוצא בהם : סליק פיסקא

קט הקהל אין לי אלא אנשים נשים מניין ת"ל [הקהל] חוקה אחת יהיו לכם · ולגר הגר (להביא שבמעשה כישראל) [לפי שמעשה בישראל] צריך להביא את הגרים חוקת עולם לדורותיכם · שינהוג הדבר לדורות · כגר יהי' לפני ה' למה נאמ' לפי שנאמ' °והיה (על מצח אהרן תמיד לרצון) [על מצחו תמיד לרצון להם] לפני ה' אין לי אלא הציץ מרצה לישראל לגרים מניין ת"ל ככם כגר יהיה לפני ה' · תורה אחת ומשפט אחד · בא הכתוב והשוה הגר לאזרח בכל מצות שבתורה: סליק פיסקא

קי וידבר ה' אל משה · בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה · רבי ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה · שבכל ביאות שבתורה הוא אומר והיה כי תבואו אל הארץ והיה כי יביאך ה' וכאן הוא אומר בבואכם ללמדך שכיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה · אשר אני מביא אתכם שמה מיכן אתה אומר *פירות חוצה לארץ שנכנסו בארץ חייבין בחלה ובמעשר · יצאו

פי' המפרש

כר"ע דפליג עם על ר' יה"ג גלילי וס"ל שאין מקבלין מהם אלא עולה בלבד: אי מה ישראל מביא נסכים. עם בגמ' תאן תנא להא דת"ר אזרח אזרח מביא נסכים ואין עכו"ם מביא נסכים [פיר"ש ואין העכו"ם מתנדב להביא נסכים בלא זבח] יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים ת"ל ככה [ככה פירושא שיהיו כל עולות טעונות נסכים] מני אי ר"י הגלילי הא אמר אפי' יין נמי [אפי' יין לחודי' נמי מביא כדקתני מנין לרבות העופות והמנחות והיין] אי ר"ע הא אמר עולה אין מידי אחרינא לא [והכא קתני דעולתו טעונה נסכים] ומשני אפי' תימא ר"ע עולה וכל חבירתה [דהיינו נסכים אבל נסכים לחודייהו לא] ע"כ ובזה מבואר המאמר פה וה"פ אי מה ישראל מתנדב נסכים בפ"ע בלא זבח אף גוי מביא נסכים בלא זבח ת"ל כל האזרח כו' למעוטי אזרח מביא נסכים בפ"ע דהיינו ישראל ואין גוי מביא נסכים בפ"ע ומדכתיב ככה פירושא נלמד שעולתו טעונה נסכים לז"ק מיכן אמרו כו' וזו היא א' מז' תקנות שהתקינו ב"ד כדאי' בשקלים: ממדינת הים. דברו חכמים בהווה דבא"י בזמן הבית לא שכיחי כולי האי כו' ואפשר דבא לומר שאם הוא עמהם במדינה אומרים לו הבא נסכיה כ"כ התי"ט שם :

קח וכי יגור: גר המתגייר. פי' שמתגייר עכשיו גר שנתגייר כבר ולא הביא קרבנו מנין שצריך להביא קרבנו ז"ר: ת"ל או אשר בתוככם. פי' שהוא כבר בתוככם: ה"ג ועשה אשה: מן הדמים. פי' גר המתגייר צריך להביא קרבן שהוא מין דמים: מן המנחה. פי' מנחת נסכים שהיא כולה לאישים: אי מה ישראל בדם בהמה. פי' ישראל נכנסו לברית בדם בהמה דכתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים: ה"ג ת"ל ככם כגר לכם הקשתים ולא הקשתים לדם בהמה וכ"ה בגמ' ובילקוט פיר"ש לכם הקשתים במצות ולא לכל קרבנותיהם עכ"ל ור"ל שהוקשו לישראל לענין מין דמים והיינו עולת העוף ולא לדם בהמה מיהו אי' בגמ' דלא מיעט אותם אלא משלמים אבל אם הביא עולת בהמה פשיטא דיצא מק"ו דעולת העוף: במילה. מפ' בגמ' דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאי' ממצרים: ובטבילה. דכתי' ויקח משה חצי הדם ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה: ובהרצאת קרבן דכתיב וישלח את נערי בני ישראל וגו': ה"ג אי מה ישראל בדם עולה ובזבחי שלמים וכ"ה בגמ' ובילקוט: בדם עולה כו'. דכתיב ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים: אלא בעולת העוף. שאין כאן נהנה ממנו דבעולת בהמה איכא עורה לכהנים: ה"ג אמרו להביא כו'. פי' חכמים אמרו כן: חציין עולה. פי' גוזל אחד לעולה וגוזל א' לחטאת ובגר שניהם לעול' מפני שכולו לאישים: שחלקה תורה את קרבנו. ישראל נכנסו לברית בדם עולה ושלמים והגר רק בעולת העוף :

קט הקהל: נשים. מנין שקרבנן טעון נסכי' ומ"ת והרי לעיל פיסק' ק"ז יליף לה מן והקריב המקריב וי"ל דהאי תנא ס"ל כר' נתן עם דמוקי לי' להאי קרא והקריב המקריב למתנדב מנחה שלא יפחות מעשרון ואע"ג שכתבתי שם דר"כ אזיל לטעמי' דס"ל לכבש זו עולת יולדת וא"כ מוכח משם דקרבן נשים טעון נסכים י"ל דהאי תנא ס"ל דלכבש האחד אתי לרבות אחד עשר שבמעשר כדקא' שם ד"א ע"ש ואע"ג דדרש לעיל ככה תעשו לא' כמספרם להביא אחד עשר כו' י"ל דס"ל להאי תנא דככה תעשו אתי או כר' יאשי' או כר' יונתן ע"ש: ה"ג ת"ל הקהל חוקה אחת לכם. ותנינו גבי נשים מלת קהל דכתיב לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' פיר"ש לא ישא ישראלית. וא"כ ה"נ הקהל אתי לרבות נשים. וכ"מ בילקוט דמלת הקהל מרבי להו: ה"ג ולגר הגר לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים וכ"ה בילקוט וה"פ לפי שכל הפרשה מדבר בישראל דכתי' בריש הפרשה דבר אל בני ישראל וסד"א שקרבן גרים לא יטעון נסכים לכך כתיב ולגר הגר וע"ל פיס' ל"ט ותימא דלכבר כתיב וכי יגור כו' ואין לומר דהאי מיבעי' לי' לגר המתגייר שחייב להביא קרבן והכא יליף לה לענין נסכים דהא לעיל סוף פיסק ק"ח ילפי' להו מכאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר כו' וצ"ע ויש ליישב בדוחק : שינהוג הדבר לדורות פי' אף בזה"ע ולאו דיקא באהל מועד שהוקש בשילה ע"ל ריש פיס' ק"ז: ה"ג בקרא וסי' על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה' פיר"ש לרצות על הדם והחלב שקרבו בטומאה הציץ מרצה ומדכתיב לרצון להם ה"א דוקא לישראל מרצה אבל לא לנכרי': ת"ל ככם כגר יהי' לפני ה' פי' לענין שהא כו לפני ה' והיינו הציץ יהי' הגר שוה לכם: בכל מצות שבתורה. לא לענין נסכים לחוד אלא לכל מצות שבתורה שוה גר לאזרח :

קי וידבר: שינה הכתוב ביאה זו ר"י לטעמי' שכתבתי לעיל ריש פיסק' ק"ז דס"ל דבכל מקום שנאמר ביאה בתורה סתם אינה אלא לאחר ירושה וישיבה דילפי להו מביאה דכתיב בפ' מלך ומדשינה הכתוב כאן וכתב בבואכם ולא כתיב ג"כ כשאר ביאות אלא ללמדך שנתחייבו בחלה מיד בכניסתן לארץ : פירות ח"ל. מפ' בירושלמי דיליף לה משמה שמה אתם חייבי' בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל: ובמעשר. בירושלמי ל"ג במעשר וכן בילקוט ליתא אבל בהרמב"ם פ"א מהל' תרומות הלכה כ"ב כ' וז"ל פירות א"י שיצאו ח"ל פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בח"ל פטורין וכן פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ ובין בפירות ח"ל ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהם עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל לכאורה נראה מדברי רבינו שהוא מחלק בין חלה למעשרו' בפירות ח"ל שנכנסו לארץ שחייבי' בחלה מדאורית' ובמעשרות אינו חייב אלא מדבריהם ויש לתמוה מאחר דמקרא דשמה יליף לפטור גם מתרומה ומעשרות פירות א"י שיצאו לח"ל מחלה אית לן למילף לחייב מדאוריתא פירות ח"ל שנכנסו לארץ גם לענין תרומות ומעשרות כו' ואפשר לומר דסבר רבינו דאע"ג דקרא דשמה אהני לפטור פירות א"י שיצאו לח"ל אינו כדאי לחייב מן התורה פירות ח"ל שנכנסו לארץ משום דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ והאי לאו מלחם הארץ הוא וכין בחלה וכין בתרומה ומעשרות פטור מן התורה ולפיכך הוא ז"ל מפרש דמאי דקתני דמן פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה אינו אלא מדבריהם וה"ה לתרומה ומעשרות ומדבריהם שכ' בסוף דבריו קאי גם לחלה ואפשר לומר בענין אחר דאה"נ דפירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה מדאורייתא וה"ה לתרומה ומעשרות ומיהו ה"מ כשנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר דומי' דחלה דתיירי שנכנסו לארץ קודם גלגול אבל אם נקבעו למעשרות בח"ל ואח"כ נכנסו לארץ מאחר שבשעת קביעותן למעשרות היו בח"ל פרח מהן חיוב תרומות ומעשרות ופטורים מן התורה אבל חייבין מדבריהם ולפ"ז שיעור לשון רבינו כך הוא ואם נקבעו למעשר בידי ישראל בעודם בח"ל חייבין במעשרות מדבריהם אחר שנכנסו לארץ עכ"ל מ"ש בתירוץ קמא אע"ג דקרא שמה כו' אינו כדאי כו' דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ אינו נראה כלל דהא אית' להדיא בירושלמי על המשנה דקתני פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבי' יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב ור"ע פוטר וקאמר עם תניא זו דברי ר' מאיר [אפלוגתא דמתני' קאי כך שנה ר"מ מחלוקת זו דפליגי בפירות א"י שיצאו לח"ל] דברי ר' יהודה פירות ח"ל שנכנסו לארץ [ר"י ס"ל שהפלוגתא היא בפירות ח"ל שבאו לארץ] ר"א פוטר ור"ע מחייב מ"ט דר"א [אליבא דר"י] לחם הארץ ולא לחם ח"ל מ"ט דר"ע על הארץ אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל ע"כ משמע הא לתנא דמתני' דהוא ר"מ כ"ע ס"ל דפירות ח"ל שבאו לארץ חייבין ולא ממעטי' להו מלחם הארץ ופלוגתייהו הוא כיצאו מא"י לח"ל והרמב"ם שפסק כסתם מתני' דפירות ח"ל שבאו לארץ חייבין ובפירות א"י שיצאו לח"ל פסק דפטורי' כר"ע דפטר א"כ לא ס"ל כלל מיעוטא דלחם הארץ וא"כ איך כ' מרן הכ"מ דמש"ה כ' רבינו דאין חייבין אלא מדבריהם משום מיעוטא דלחם הארץ לכן נ"ל דתירוץ בתרא עיקר דבאמת פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין מדאוריתא ורמי' לדבריו מדברי הספרי דהכא דקתני מיכן אתה אומר כו' חייבין בחלה ובמעש' משמע דמשמה יליף לה ומ"ש רבינו ואם נקבעו כו' חייבין במעשר מדבריהם פי' הכ"מ עיקר דר"ל שנקבעו למעשר בח"ל מש"ה כשנכנסו אח"כ בארץ אין חייבין אלא מדבריהם אבל אם נקבעו למעשר בא"י חייבין מדאוריתא וראי' לדבר דאי' פ"ג דחלה

משנה

מבו' דהל' לט · מנחות ע"ד · עם ודף כ"א שקלים פ"ז · כריתות ט' · שמות כ"ח · חלה פ"ב. ירושלמי דף

יצאו מיכן לשם רבי אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר· ר' יהודא אומר (אפי') פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ ר' אליעזר פוטר שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ [ור' ע מחייב שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ ובין בפירות ח"ל· והיה באכלכם מלחם הארץ] למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריכותיכם שומע אני אף שאר פירות במשמע הרי אתה דן *נאמר כאן לחם (עוני) ונאמר להלן °לחם [עוני] מה לחם האמור להלן חמשת המינים אף לחם האמור כאן חמשת המינין· ואילו הם חטים ושעורים וכוסמים ושבלת שועל ושיפון יצא אורז ודוחן והפרגים והשומשמים שאינן באין לידי (מצה) חימוץ אלא לידי סרחון· תרימו תרומה בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי חלה אמורה הא מה אני מקיים תרימו תרומת ה' בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר לפי שהוא אומר [°ראשית דגנך תירשך ויצהרך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו תרומה לה' חובה ולא רשות· מראשית עריסתיכם למה נאמ' לפי שהוא אומר] והיה באכלכם מלחם הארץ שומע אני אף הקמחים במשמע ת"ל מראשית עריסתיכם משיתערס מיכן אמרו אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותיטמטם בשעורים (בלבלה) [גלגלה] בחיטים וטימטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה (כאן) [כיון] שנותנת מים מגבהת חלתה ובלבד שתהא שם חמשת רביעים קמח ועוד כדי שיהיה כשיעור שאין מפרישין (קמח מן החלה) [חלה מן הקמח]· איזו היא גמר מלאכתה קרימתה בתנור דברי ר' עקיבא ר' יוחנן בן נורי אומר עד שיתגלגל בחטים ומטמטם בשעורים· הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש מן הלחם ת"ל והיה באכלכם מלחם הארץ· כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת· *מה תרומת גורן (מדמעת) עולה באחד ומאה (אף זו) אם נפלה לתוך מאה מדמעת *וחייבים בחומש אף תרומת חלה כיוצא בה דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר אתה מקישו לתרומת גורן סתומה אני אקשינו לתרומת מעשר המפורשת· אמר לו ותינטל א' מעשרה אמר לו תינטל אמר לו הרי הוא אומר כתרומת גורן כן תרימו אותה לתרומת גורן הקשתה ולא הקשתה לתרומת מעשר· מראשית עריסתיכם למה נאמ' לפי שהוא אומר ראשית עריסתיכם שומע אני את הראשונה שבעיסות ת"ל מראשית עריסתיכם מקצתה ולא כולה· מראשית עריסתיכם *להביא לקט שכחה ופאה שחייבים בחלה שהיה בדין ומה שאר הפירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה לקט שכחה ופאה שפטורים מן המעשר אינו דין שיהו פטורים מן החלה ת"ל מראשית עריסתיכם להביא לקט שכחה ופאה שחייבים בחלה· ראשית עריסותיכם(להביא) [להוציא] שאר פירות שפטורים מן החלה שהיה בדין ומה לקט שכחה ופאה שפטורי' מן המעשר וחייבים בחלה שאר פירות שחייבים במעשר

סמ"ג ...לאוין | פסחים ל"ה | מנחות ע' | תרומות פ"ד | שם פ"ג | חלה פ"א

מבנה ד' המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות חייבין משבאו לעונת המעשרו ופדאן חייבין הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין ע"כ· ה"נ דכוותי' כיון שבשעה שנקבעו למעשר היו בח"ל לכך פטורין מן התורה ואין חייבין אלא מדרבנן כנ"ל: ר"א מחייב דכתיב והי' באכלכם מלחם הארץ בין שאתם אוכלים אותו בארץ בין שאתם אוכלים אותו בח"ל כיון שלחם הארץ הוא חייב בחלה: ור"ע פוטר· דשמה משמע לי' מיעוטא שמה אתם חייבין ואין אתם חייבין בח"ל אע"פ שאתם אוכלים מלחם הארץ והלכה כר"ע הרע"ב וכ"פ הרמב"ם שהבאתי לעיל: ר' יהודה אומר אפי' פירות כו'· ר"א פוטר כו' ר"י פליג על ת"ק דהוא ר"מ וס"ל דבפירות ח"ל שנכנסו לארץ פליגי כמ"ש בשם הירושלמי ועפ"ז תבין ותשכיל שיש כאן הסרון הניכר שחסר דברי ר"ע דפליג על ר"א כמו שהו' בירושלמי וכ"ה בילקוט (גם מלת אפי' הוא ט"ס דהא לר"י לא פליגי בפירו' א"י שיצאו לח"ל אלא בפירות ח"ל שנכנסו לארץ כדמשמע להדי' בירושלמי) לכן הגהתי בפנים דברי ר"ע ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע והיה באכלכם מלחם הארץ: למה נאמר· שהרי כבר כתיב ראשי' עריסותיכ' תתנו תרומה: שאר פירות· כגון אורז ודוחן ודומיהן: ה"ג נאמ' כאן לחם ונאמר להלן [גבי מצה] לחם עוני: ה"ג שאינן באין לידי חמוץ· אלא לידי סרחון כלומר וקרא כתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהם י"ח מצה יצאו אלו שאין באין לידי חמוץ לכך אין יוצאין בהן י"ח מצה בפסח והה"נ דאין חייבין בחלה דילפי' להו בג"ש: בתרומה גדולה הכתוב מדבר ובא ללמד שאם לא הפריש תר"ג מן הכרי מפריש מן העיסה ונותן לו ז"ר: ד"ר יאשי'· בילקוט גרס הכי ר' יונתן אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהרך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו תרומה לה' חובה ולא רשות ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע ראשית עריסתיכם למה נאמר לפי שהוא אומר והי' באכלכם מלחם הארץ שומע אני אף הקמחי' כו' וגי' נכונה היא דאי כגי' הספר שבכאן אינו פליג ר"י על ר' יאשי' אלא ענין אחר קאמר אבל לגי' הילקוט פליג שפיר דלר' יאשי' בא ללמד שאם לא הפריש תרומה מן הכרי מפריש מן העיסה ולר"י בא ללמד שהיא חובה ולא רשות· שוב מצאתי לקמן פיסקא קכ"א ברייתא זו וכתוב בהדי' ג"כ כגי' הילקוט לכן הגהתי בפנים: רשות באם מפריש ראשית דגנו יתן לו ואם רצה אינו מפריש וא"ת תרי קראי ל"ל בתרומה [דהא דרשי' לי' ג"כ בפ' קרח] וי"ל דכל מתנת כהונה שנו בפ' קרח לכרות עליהם ברית ז"ר: אף הקמחי'· שמותר להפריש חלה מן הקמח: משיתערס· משיתערב יפה הקמח עם המים: שתתגלגל בחטי'· שתתערב יפה לפי שאין שם פיסה עליה קודם גלגול: ותיטמטם בשעורים· לפי שעיסת השעורי' מתפרדת ואינה מתערבת יפה כעיסה של חטים אלא מטמטם ביד ותערבו הרע"ב ומטמטם הוא מלשון ארמי כמו טמוכון פלשתאי בכרס' תולדת כו' ואכתי ק' שניי' למה באה שבי' לו לומר מטמס לכן נ"ל יותר מ"ש הרא"ש לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת לישתה טומטום עכ"ל תוי"ט: ה"ג גילגלה בחטים: חייב מיתה· דנגמרה מלאכתה וטבל הוא במיתה: ה"ג כיון שניתנת מים וכ"ה במשנה:

מגבהת חלתה תקנת חכמים היא בעיסה טהורה לאחר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא העיסה דעיקר מצוה הוא להמתין עד אחר גמר לישה הרע"ב: ובלבד שתהא שם כו' ע' במשנה דיש שם חילופי גירסאות כזה: חמשת רבעים קמח ועוד הייט שנתערבו במי' דנפחות מזה לא נתחייב העיסה בחלה וא"ת הא במשנה ליתא אלא שיהא שם חמשת רביעים וליתא שם מלת ועוד וי"ל משום דפלוגתא דתנאי היא במשנה ב' ס"ק דעדיות דת"ק ס"ל חמשת רבעים חייבין ור"י ס"ל חמשה פטורין חמשה ועוד חייבין והמשנה פ"ג דסלה הוא

פתס מתני' כמו בפ"ק דעדיות לכן קתני ה' רבעים אבל ברייתא דהכא אתי' כר' יוסי לכן נקט חמשה רבעים ועוד והרמב"ם והרע"ב פסקו כסתם מתני' אבל דעת התוס' בעירובין דף פ"ג ע"ב בד"ה שבעה דהלכה כר' יוסי דבעינן ה' רבעי' ועוד ע"ש וזה שמסיים כאן כדי שיהא כשיעור: ה"ג בילקוט שאין מפרשין חלה מן הקמח וטעמא דראשית עריסתיכם כתיב: קרימתה בתנור· אין גמר מלאכתה של חלה עד שיקרמו פני הפת בתנור ונ"מ לגר שנתגייר קודם קרימתו בתנור חייב ז"ר: ת"ל והיה באכלכם מלחם הייט כר"א דאית לי' בפ"ב דחלה אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה פי' הרודה חלות מן התנור לאחר שנאפו ונותנם בסל מצרפן לחלה והייט מטעמא דכתיב מלחם הארץ וכ"פ הז"ר: מה תרומת גורן אחת· במשנה ז' פ"ד פי' ר' גמליאל אומר שתי חלות בסורי' [כדרך שמפריש שתי חלות בח"ל האחת נשרפת מפני שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים והשנית תנתן לכהן כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל] ור' אליעזר אומר חלה אחת [ר"א לטעמי' דס"ל עשו סורי' כא"י ואין שפרה מטמא כו' הלכך חלה א' ותו לא] וכ' התי"ט וז"ל ולא מצינו בתרומה שיאמרו להפריש ב' תרומות ומסקין התוס' בריש פ' כל הבשר משום דבחלה יש לחוש יותר שלא תשתכח תורת חלה משום דשייכא בכל אדם אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות עכ"ל וז"ש פה מה תרומת גורן א' ר"ל אף בסורי' אין מפרישין אלא תרומה אחת אף חלה אחת אפי' בסורי' והייט כר"א דבכר כתבתי דברייתא זו כר"א אתי' ור"א ס"ל דסורי' הוי כא"י ועיין בז"ר עוד פירוש אחר בזה: ה"ג בילקוט מה תרומת גורן עולה בא' ומאה ואם נפלה לתוך מאה מדמעת וחייבין בחומש אף תרומת חלה כיוצא בה: תרומה עולה כו'· סאה תרומה שנפלה לתוך מאה סאי' של חולין שהם בין הכל א' ומאה נוטל א' מהן ונותנה לכהן והשאר חולין כמו שהיו כדילפי' לקמן פיסק' קכ"א אבל אם נפלה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע ואסור לזרי' וימכרו לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי סאה של תרומה שבה: וחייבי' בחומש· זר שאכל תרומה בשוגג משלם קרן והומש דכתי' ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו: לתרומת גורן סתומה· היינו תרומה גדולה שלא נתן בה הכתוב שיעור דכתיב ראשית דגנך דמשמע כל שהו אפי' חטה א' פוטרת הכרי משא"כ תרומת מעשר שפי' בו הכתוב א' מעשרה דכתיב תרומת ה' מעשר מן המעשר ושניהם נקראו תרומה וחלה ג"כ נקראת תרומה ואני אקשינו לתרומת מעשר: א"ל ותינטל א' מעשרה מאחר שאתה מקישו לת"מ המפורשת תינטל א' מעשרה כת"מ: א"ל ר"י תינטל· באמת אני סובר שתינטל א' מעשר' כת"מ: לתרומת גורן הקשתה היינו לתר"ג שהיא ניתנת בגורן משא"כ ת"מ שאינה ניתנת בגורן אלא הלוי נותנה לכהן בביתו מן המעשר שלקח מישראל וכ"פ הז"ר: למה נאמר· דהרי כבר נאמר ראשית עריסתיכם: מקצתה ולא כולה וא"ת א"כ ראשית עריסתיכם ל"ל וי"ל דאי לאו ראשית עריסתיכם ה"א מן הראשונה שבעיסות אתה חייב להוציא ממנה חלה אבל שאר העיסו' לא קמ"ל ראשית עריסתיכם דכיון דליכא למידרשי' ראשונה שבעיסות דהא כתיב מראשית דמשמע מקצתה ולא כולה ע"כ לומר ראשית של כל עיסה ועיס' קאמר שכל העיסות חייבות בחלה הרא"ש וכ"כ ז"ר: מראשית עריסתיכם להביא לקט כו' נ"ל דמעריסותיכם דריש לה דהא מראשית כבר דריש לי' למעוטי מקצתה ולא כולה: שאר פירות· שאינן מה' מינין: שחייבי' במעש'· דכתי' מעשר דגנך תירשך ויצהרך: פטורין מן החלה כדילפי' לעיל: שפטורי' מן המעש' דכתי' ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מתה שיש לך ואין לו אתה חייב לו יצאו אלו שיש לו עמך הרע"ב: ה"ג בילקוט ראשית עריסתיכם להוציא שאר פירות כו' ולאו מראשית ממעט להו דלא משמע מיני' אלא מג"ש דכשמוך ממעט להו והא דקאמר ראשית עריסתיכם להוציא כו' דינא קאמר ראשית שחייבה התורה לבפרים

דמאי פ"ה | שם ו"א

במעשר אינו דין שיהו חייבים בחלה ת"ל לחם [נאמ' כאן לחם ונאמ' להלן לחם] מה לחם האמור להלן מחמשת המינים אף לחם האמור כאן מחמשת המינים · מראשית עריסותיכם שומע אני אף עיסת תרומה ועיסת מעשר שני במשמע ת"ל חלה תרימו תרומה את שמורם קדש והשאר חולין ולא שזה וזה קדש · *אבל אמרו עיסת מ"ש בירושלים חייבת בחלה · תתנו לה' תרומה למה נאמר לפי שהוא אומר חלה תרימו תרומה אבל לא שמענו שיעור חלה [ת"ל] תתנו לה' תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן · מיכן אתה אומ' *שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבעה ושל נחתום אחד מארבעים שמונה [א"ר יהודה מפני מה אמרו חלה של בע"ה א' מכ"ד ושל נחתום' אחד מארבעים ושמנה] לפי שהאיש עינו יפה והאשה עינה רעה וכשתפחות לא תפחות מארבעים ושמנה לכך נאמ' תתנו לה' תרומה עד שיהא בה [בזה] כדי (תרומה) [מתנה] לכהן ובזה כדי מתנה לכהן מיכן אמרו בעל הבית שעושה משתה לבנין אחד מעשרים וארבעה והאשה שהיא עושה ומוכרת בשוק אחד מארבעים ושמונה *ניטמת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד מארבעים ושמונה · ניטמת (מידה) [מזידה] נוטלת אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהיה חוטא נשכר · ר"ש בן יוחי אומר אפי' לא עלה אלא א' מששים יצא ובלבד שלא יתכוין · לדורותיכם *להביא את עיסת שביעית שהיא חייבת בחלה שהיה בדין מה שאר פירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה · עיסת שביעית שפטורה מן המעשר אינו דין שתהא פטורה בחלה · והרי לקט שכחה ופאה יוכיחו שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה · והן יוכיחו לעיסת שביעית שאע"פ שפטורה מן המעשר שתהיה חייבת בחלה · לא אם אמרת בלקט שכחה ופיאה שמינם חייבת במעשרות לפיכך וחייבים בחלה · תאמר בעיסת שביעית שמינן פטורים מן המעשרות לפיכך תהיה פטורה מן החלה ת"ל לדורותיכם להביא את עיסת שביעית שתהא חייבת בחלה · מיכן אמרו האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה:

סליק פיסקא

קיא וכי תשגו ולא תעשו ע"ז היתה בכלל כל המצ"ת שהצבור מביאים עליה פר והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולידון בקבועה שיהא צבור מביא עליה פר לעולה ושעיר לחטאת לכך נאמרה פרשה זו · וכי תשגו ולא תעשו *בע"ז הכתוב מדבר אתה אומר בע"ז או אינו אלא באחת מכל מצות [בכל מצות] האמורות בתורה ת"ל והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה · ייחד הכתוב מצוה זו בפני עצמה ואיזו זו ע"ז אתה אומר ע"ז או אינו אלא אחת מכל מצות האמורות בתורה ת"ל וכי תשגו ולא תעשו באו כל המצות ללמד על מצוה אחת מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה (איזו זו ע"ז שפורק עול ומפר ברית) אף העובר על מצוה אחת פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה [ואיזו זו ע"ז שפורק עול ומפר ברית] שנאמ' °לעבור בריתו ואין ברית אלא תורה שנאמ' °אלה דברי הברית ר' אומר נאמ' כאן כל ונא' להלן °כל מה כל האמור להלן בע"ז מדבר אף כל האמור כאן בע"ז מדבר · אשר (צוה) [דבר] ה' אל משה מנין אתה אומר שכל המודה בע"ז כופר בעשרת הדברות ת"ל אשר דבר ה' אל

שמות כ' משה ולהלן הוא אומר °וידבר אלהים את כ' הדברים האלה לאמר °אחת דבר אלהים °הלא כה דברי כאש
תהלים ס"ב נאם ה' · מנין אף במה שנצטווה משה שנא' את כל אשר צוה ה' (אלהים) [אליכם] ביד משה · מנין אף במה
ירמיה כ"ג שנצטוו (נביאים) [האבות] שנאמר מן היום אשר צוה ה' ומנין שאף במה שנצטוו (אבות) [הנביאים] ת"ל והלאה
לדורותיכם · ומהיכן שהתחיל הקב"ה

פקו' מפורש

להפריש אבל לא משאר פירות: ה"ג בילקוט ת"ל לחם נאמר כאן לחם ונאמר להלן לחם מה לחם כו' והיינו הך ג"ש דיליף לעיל מתנה: עיסת מ"ש בירושלי' חייבת בחלה בסנהדרין אי' תנן התם עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דר"מ וחכמים מחייבין א"ר חסדא מחלוקת במ"ש בירושלים דר"מ סבר מ"ש ממון גבו' הוא [ולא קרינן בי' עריסותיכ'] ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל בגבולין דברי הכל פטור [פיר"שי אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה אלא ע"י פדיי' כו' ובשעת חיוב חלה דהיינו בשעת גלגול העיס' לא קרי' בי' ראשית עריסתיכם ואפי' פדאה לאחר מכאן פטורה עכ"ל אבל אם פדאה קוד' גלגול פשיטא דחייב כדאי' להדי' במשנה ג' פ"ק דחלה והשתא בדייתא דהכא אתי' כרבנן דס"ל דמ"ש בירושלים חייב בחלה ובגבולין פטור דאלו לר"מ אף בירושלים פטור: תתנו לה' תרומה למה נאמר. שהרי כבר נא' תרימו תרומה: ה"ג אבל לא שמענו שיעור חלה ת"ל תתנו: מיכן אתה אומר ששיעור חלה כו'. אין זה אלא אסמכתא בעלמא שהרי גבי תרומת גורן נמי כתיב נתינה ועם כל זה אמרו שאין לה שיעור מן התורה אלא חטה א' פוטרת את הכרי כו' והרי כתיב בה כתרומת גורן מה תרומת גורן אין לה שיעור מן התורה אף חלה אין לה שיעור מן התורה אלא ע"כ לומר שמה שאמרו שיעור חלה של בע"ה א' מכ"ד כו' הוא מדרבנן וסמכו דבריהם על מקרא זה דתתנו לה' אינו אלא אסמכתא בעלמא הרא"ס: א' מכ"ד. וא"ת א"כ בעיסה גדולה מאד יתן א' מק' ויהי' ג"כ כדי מתנה או איפכא בעיסה קטנה אפי' א' מכ"ד אין בו כדי מתנה וי"ל דלעולם אין בו כדי מתנה א"כ יתן א' מכ"ד ואם יש לו הרבה צריך ליתן הרבה ז"ר: ושל נחתום א' ממ"ח. נחתום העושה למכור בשוק עיסתו מרובה וכא' ממ"ח יש בה כדי מתנה הרע"ב: ה"ג בילקוט א' מארבעים ושמונה אמר ר' יהודה מפני מה אמרו חלה של בע"ה א' מכ"ד ונחתו' א' ממ"ח מפני שהאיש עינו יפה: וכשתפחות כו'. פי' אע"פ שלא תתן בעין יפה מ"מ לא תפחות ממ"ח ובעית מסתמא דרך האשה ללוש אבל הנחתום לש בעצמו ולכן אפי' לפעמים הבע"ה לש בעצמו או אשת הנחתום לא פלוג רבנן ז"ר: ה"ג בילקוט עד שיהא בזה כדי מתנה לכהן ובזה כדי מתנה לכהן ור"ל גבי בע"ה וכן גבי נחתום: שעוש' משתה. אע"פ שעושה עיסה מרובה לא פלוג בעיס' בע"ה: והאשה כו'. ומוכרת בשוק אע"פ שעיסת' מעוטה לא פלוג בפת העשוי למכור הרע"ב: ניטמאת הואיל ולשריפה עומדת א' ממ"ח: ה"ג ניטמאת מזידה נוטלת א' מכ"ד: אפי' לא עלה אלא א' מששים. פי' שלא הפריש חלה אלא א' מס' יצא וטעמא שהרי תרומה קריי' רחמנא ותרומ' בעין רעה הוא א' מס': לדורותיכם. להביא עיסת שביעית דמשמע שינהוג מצות חלה בכל הדורות אפי' בשביעית: עיסת שביעית שפטורה מן המעשר דפירות שביעית הפקר הן דרחמנא אפקרינהו והפקר פטור מן המעש' מטעם שכתבתי לעיל כמו לקט שכחה ופאה: שמינם חייב במעשרות. פי' שאר פירות שאינן לקט:

קיא וכי תשגו: שהצבור מביאים עליה פר. אם טעו ב"ד הגדול בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת והורו בו היתר והקהל עשו ע"פ הוראתן מביאי' פר לחטאת והוא הנקרא פר העלם דבר של צבור: (דברים י"ז) והרי הכתוב מוציאה מכללה אינו ר"ל שיצאת מן הכלל לידון (שם כ"ח) בדבר החדש בפר לעולה ושעיר לחטאת (שם ה') שהרי בע"ז אין בה הפר לחטאת האמור בשגגת כל המצות אלא שבמקום פר החטאות שמביאי' שם מביאין בע"א פר לעולה ושעיר לחטאת ואלו היתה יוצאת מן הכלל לידון בדבר החדש היה ראוי שיהי' בה גם הפר של חטאת מאחר שגם הע"א בכלל שגגת כל המצות כו' אלא ק"פ ע"א היתה בכלל כל המצות כלומר שבזולת הפרשה הזאת הי' עולה על הדעת שהיא בכלל שגגת כל המצות ועכשיו שנכתבה הפרשה הזאת למדנו שאינה מכלל שגגת כל המצות שבשגגת כל המצות מביאין עליה פר להטאת אבל שגגת ע"ז מביאין עליה פר לעולה ושעיר לחטאת הרא"ס: ולידון בקבוע דנשאר עבירות היחיד מביא כשבה או שעיר' מה שירצה ובע"ז קבע דוקא שעירה ז"ר: או אינו אלא באחת מכל מצות האמורו' בתורה ת"ל והיה כו' יחד הכתוב מצוה כו' או אינו אלא אחת כו' זה כשאמר אין לו ביאור כלל איך משמע מן (פסחים ל"ז) והיה אם מעיני העדה דבע"ז הכתיב מדבר (סוכה ל"ה) ועוד אם כבר למד מזה דבע"ז (סנהדרין ק"ג) הכתיב מדבר מאי האי דקאמר או אינו אלא באחת מכל מצות כו' ועוד דקאמר ת"ל וכי תשגו ולא תעשו באו כל המצות (חלה פ"ב) כו' איך נלמד מזה לכן נ"ל דט"ס יש כאן וכצ"ל אתה אומר בע"ז או אינו אלא בכל מצות האמורות כו' או אינו אלא באחת מכל מצות כו' וכ"ס וכי תשגו ולא תעשו בע"ז הכתיב מדבר שהוציאה מכלל שאר מצות כדלעיל או אינו אלא בכל מצות כו' ששגגו בכל המצות ולא בע"ז לחוד שהרי כתי' וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ת"ל והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה נעשתה דייקא שהוא לשון יחיד הרי יחד הכתוב מצוה זו בפ"ע ואיזו זו ע"ז. או אינו אלא אחת מכל מצות כו' כלומר אף שייחד הכתוב (שם) מצוה זו בפ"ע מי יימר דבע"ז מיירי דלמא במצוה אחרת ת"ל וכי תשגו ולא תעשו וסיפ' דקרא את כל המצות האלה א"א לומר בשגגת כל המצות כלן הכתיב מדבר דהא כתיב נעשתה לשגגה אלמא (שביעית פ"ט) בשגגת מצוה א' הכתוב מדבר וא"א לומר (בכורות י"ב) שבשגגת מצוה את הכתוב מדבר דהא את כל המצות האלה כתי' א"ו בא ללמד שהיא מצוה א' שבקולה ככל המצות וז"ש באו כל המצות ללמד על מצוה אחת ופי' זה הבנתי מדברי הרא"ס: ה"ג מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית כו' אף העובר על מצוה אחת פורק עול כו' ואח"כ נ"ל ואיזו זו ע"ז שפורק עול ומפר ברית ולפי שהוקשה לו כי לא יתחייב הכרת מזה שהעובד ע"ז מפר ברי' בבשר ומגלה פנים כו' לכך הביא ראי' מן הפסוק: שנאמר לעבור בריתו. וסמיך לי' וילך ויעבוד אלהי' אחרים הרי שהעובד ע"ז מפר ברית וגם נלמד מזה שמגלה פנים בתורה שאין ברית אלא תורה: ונאמר להלן כל. אפשר כונתו היינו דכתי' לא תעשה לך פסל כל תמונה: את כל הדברים. והרי לא שמענו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהי' לך לא ששקולה מצוה זו ככל הדברו': ה"ג בקרא אשר דבר ה' אל משה: אחת דבר אלהים. וסיפא דקר' שתים זו שמענו הביא ראי' למ"ש רז"ל אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו דמקרא (הוריות ח') דאחת דבר אלהי' שתים זו שמענו משמע שאותו דבור שדבר אלקי' במעמד הר סיני דכתיב וידבר אלהים את כל הדברי' שבו נכללו כל הדברות כמו שדרשו חז"ל שאחרן כלן בדבור א' לא שמענו מהם רק שתי' שהם אנכי ולא יהי' לך אבל השאר מפי משה רבינו שמענו הרא"ס לזה מביא ג"כ הפסוק הלא כה דברי כאש וסיפא דקרא וכפטיש יפוצץ סלע שדרשו מזה מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף דבורו של הקב"ה נחלק לע' לשונו' וע"ל פיסק' מ"ב: ה"ג בקרא את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה: ה"ג הז"ר ומנין אף במה שנצטוו האבות שנאמר מן היום אשר צוה ומנין אף במה שנצטוו נביאי' שנא' והלאה לדורותיכ' וכ' מילת' בטעמא וז"ל דאבו' נפקא לן מקרא דמן היום אשר צוה דמשמע מיום שהתחיל לצוות לאדם כדמסיק ונביאים

הקב"ה לצוות את האדם שנאמ' ° ויצו ה' אלהים על האדם· מגיד הכתוב שכל המודה בע"ז כופר בעשרת הדברות ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו (הנביאים) [האבות] ובמה שנצטוו (האבות) [הנביאים] וכל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה· והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה יחד הכתוב מצוה זו (אמורה) בפני עצמה ואיזו זו ע"ז· ועשו כל העדה פר בן בקר· למה נאמ' שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר לעולה מביא פר לחטאת כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שמביא פר לחטאת ת"ל ועשו כל העדה פר ומנחתו ונסכו לעולה או אף לחטאת ת"ל כמשפט כסדר האמור· ושעיר עזים אחד למה נאמ' שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר לעולה מביא שני שעירים לחטאת כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שיביא שני שעירים לחטאת ת"ל ושעיר עזים א' לחטאת· וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל מנין אתה אומר שאם עיכב א' מן השבטים ולא הביא שהיה מעכב את הכפרה ת"ל וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל· ונסלח להם שומע אני בין שוגג בין מזיד ת"ל כי שגגה היא· ר' אליעזר אומר בא הכתוב לעשות זדון הצבור כשגגה לכך נאמ' כי שגגה היא· רבי אומר מנין אתה אומר שאם היו מקצת צבור שוגגים ומקצת מזידים שיהיו לפני כשגגה ת"ל כי שגגה היא· והם הביאו את קרבנם אשה לה' ר' יאשי' אומר *שבט שעשה על הוראת בית דינו ועשו שאר שבטים מנין שיהיו מביאים על ידיו ת"ל והם הביאו את קרבנם אשה לה' ר' יונתן אומר אין לי אלא שבט שעשה על הוראת ב"ד אותו שבט חייב שהוא [לבדו] מביא עשה על הוראת ב"ד הגדול מניין ששאר שבטים מביאים על ידו שנאמר והם הביאו את קרבנם אשה לה' *ר' יהודא אומר שבט שעש' על הוריית בית דינו אותו שבט חייב ושאר כל השבטים פטורים· עשה על הוריית ב"ד הגדול אותו שבט מביא פר ושאר כל השבטים מביאים על ידו ומה הם מביאים ע"י שנים עשר פרים *ר' שמעון בן יוחי אומר פר א' לב"ד כר"א כשאר מצות אבל בע"ז מתחייב פר ומתחייב שעיר [פר] לעולה ושעיר לחטאת לכך נאמרה פרשה זו· רוב השבט ככל השבט· רוב הציבור ככל הציבור· והם הביאו את קרבנ' אשה לה' זו עולה· *וחטאתם זו חטאת· על שגגתם זו [פר העלם דבר של צבור] חטאתם כשגגתן ומה שגגתן בכל המעשים אף חטאתם בכל המעשים· ונסלח אין לי אלא אנשים נשים מנין ת"ל ונסלח לכל עדת בני ישראל (בשגגה)· ולגר הגר בתוכם לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים· כי לכל העם בשגגה להוציא את המשיח שהיה בדין הואיל וצבור מביאים קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע"ז ומשיח מביא קרבן על המצות ומביא קרבן על ע"ז אם למדתי לצבור כשם שמביא קרבן על כל המצות [כך מביא קרבן על ע"ז] אף משיח הואיל ומביא קרבן על כל המצות יביא קרבן על ע"ז ועוד ק"ו ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר משיח מביא פר כאן שהצבור מביא פר אינו דין שמשיח מביא פר ת"ל כי לכל העם בשגגה להוציא את המשיח:

סליק פיסקא

קיב ואם נפש אחת תחטא בשגגה ע"ז היתה בכלל כל המצות שהיחיד מביא עליהם כשבה או שעירה נשיא שעיר משיח וב"ד מביאין פר · הרי הכתוב מוציאם מכללם להחמיר עליהם ולידון בקבוע שיהו יחיד נשיא ומשיח מביאים עליהם עז בת שנתה לחטאת לכך נאמרה פרשה זו [נפש אחת תחטא] בע"ז הכתוב מדבר אתה אומר בע"ז הכתיב [מדבר] או אינו [אלא] באחת מכל מצות האמורות בתורה אמרת במה ענין מדבר בע"ז · ר' יצחק אומר בע"ז הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה · הרי אהדהן צבור בכלל היתה והוציא הכתוב מבללו ושינה את קרבנותי' ויחיד היה בכלל והוציאו הכתוב מבללו

וגביאי' נפקא לן מן והלאה לדורותיכם עכ"ל ומפ"ז הגהתי: נסיכה ג"כ האבות קודם לנביאים: ויצו ה' אלהים על האדם. הכי משמע ויצו ה' אלהותו על האדם שיהא לו לאלוה ולא ימירנו באחר רש"י בסנהדרין דף נ"ו: ה"ג ייחד הכתוב מצוה זו בפ"ע ובבר פי' לעיל: שאין הצבור מביא פר לעולה שבשאר עבירות אין מביאין אלא פר לחטאת: אינו דין שמביא פר לחטאת מלבד שעיר לחטאת האמור בפסוק: ת"ל ועשו כל העדה פר בן בקר א' לעולה לעולה ולא לחטאת: או אף לחטא' שגם החטאת טעון נסכים: כסדר האמור. בפ' נסכי' ושם מפרש הכתוב שאין חטאת טעונה נסכים שאין באה בנדר ונדבה ע"ל פיסק' ק"ז: שאין הצבור מביא פר לעולה דהיינו ביה"כ שאין מביאי' פר לעולה אלא איל לעולה ואעפ"כ מבי' שני שעירי' לחטאת דכתיב ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל א' לעולה ותימא שהרי ביה"כ מביאי' פר לעולה בקרבנ' המוספי' כדכתיב בפ' פנחס ואפשר משום דלעבודת פנים מיהא אין מביאין פר לעולה ומה שמביאי' פר א' למוספין באמת אין מביאין למוספי' רק שעיר א' לחטאת: ת"ל ושעיר עזים אחד לחטאת שעיר א' מביאין ולא שני שעירים: שאם עיכב א' מן השבטים כו'. במשנה פ"ק דהוריות אי הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאי' פר [ב"ד ולא צבור] ובע"ז מביאין [ב"ד] פר ושעיר דר"מ ר' יהודה אומר שנים עשר שבטים מביאין י"ב פרים ובע"ז י"ב פרים וי"ב שעירים [דקסבר כל שבט ושבט איקרי קהל וקסבר צבור מביאין פר ולא ב"ד] ר"ש אומר י"ג פרים ובע"ז י"ג פרים וי"ב שעירים פר ושעיר לכל שבט ופר ושעיר לב"ד ע"כ וברייתא דהכא מני אתי' או כר"י או כר"ש וה"ק שאם עיכב א' מן השבטים ולא הביא קרבן מעכב את הכפרה דכתיב וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל שהכפרה תהי' על כל עדת ישראל דוקא וז"ר כ' דברייתא זו אתי' כר"ש ולא ידעתי למה לא אתי' גם כר"י ואי משום דסתם ספרי ר"ש והרי לעיל פיסק' ק"ז גבי יין לספלים כתבתי בשם הגמ' דאתי' דוקא כר"י ולא כר"ש ע"ש: בין שוגג בין מזיד. שאפי' אם עבדו ע"ז במזיד יתכפר להם בקרבן ת"ל כי שגגה היא על השוגג מביאין קרבן ולא על המזיד: זדון הצבור. שאפי' הן מזידין משום שהורו להם הסנהדרין לעשות כן ז"ר וכ"ל דהיינו לענין עונש נחשבין כשוגגין דהא עשו ע"פ הוראת ב"ד אבל מ"מ קרבן אין מביאין דבהדי' תני במתני' הורו ב"ד שוגגין ועשו כל הקהל מזידין הרי אלו פטורין דמזיד לאו בר קרבן הוא: ומקצת מזידין. היינו שידעו שטעו ב"ד בהוראה ואעפ"כ חייבין בקרבן וכגון שהשוגגין הן רוב הצבור ז"ר: ה"ג שיהיו לפניו כשגגה: והם הביאו את קרבנם. קרא יתירא הוא דכבר כתיב ועשו כל העדה פר בן בקר לכך דריש לי' כל חד כדאית לי' שבט שעשה על הוראת בית דינו שהורה להם ב"ד של אותו שבט ועשו גם שאר שבטי' עמהם מנין שיהיו מביאין על ידיו שאף שאר השבטים צריכי' להביא ור' יונתן פליג עלי' דר' יאשי' וס"ל דשבט שעשה בהוראת בית דינו אותו שבט חייב שהוא מביא כלומר הוא לבדו מביא ושאר שבטי' פטורי' אבל עשה ע"פ הוראת ב"ד הגדול אף שאר שבטי' שלא חטאו מביאים על החוטאי' קרבן והיינו כר"י בסמוך כ"פ הז"ר וכ' שטוב להגי"ה שצ"ל שהוא לבדו מביא ולא מייתי לדר' יהודה אלא לאשמעי' פלוגת' דר"י ור"ש לר"י מביאי' שאר שבטים כל אחד פר ולא הב"ד ולר"ש מביאי' הב"ד פר ולא שאר שבטי' שלא חטאו והכי דייק ליפני' דבדר"י דקאמר מה הם מביאי' ע"י י"ב פרים ובדר"ש קאמר פר א' לב"ד משמע לב"ד ולא לשאר שבטי' והכי אי' במשנה וברייתא ר' יהוד' אומר ז' שבטי' שחטאו מביאי' ז' פרים ושאר שבטי' שלא חטאו מביאי' על ידיהן פר [פירש"י כלומר פר לכל שבט ושבט והכי אי' בברייי'] ר"ש אומר ח' פרים ובע"ז ח' פרים וח' שעירים פר ושעיר לכל שבט ופר ושעיר לב"ד ע"כ הרי להדי' של ר"ש אין מביאין שאר שבטי' שלא חטאו האריכתי קצת בזה לפי שראיתי בילקוט דגרס ר' שמעון בן יוחי אומר שלשה עשר פרים כו' אומר פר א' לב"ד משמע דס"ל דשאר שבטי' שלא חטאו מביאי' ע"י החוטאי' ולא ידעתי זו מנין לו ואולי גירסא אחרת הי' לו בספרי: ה"ג ומתחייב שעיר פר לעולה ושעיר לחטאת: רוב השבט ככל השב' אתאן לר"י דס"ל שבט שעש' בהורא' בית דינו חייב ואשמעי' דרוב השבט ככל השב': זו עולה. פר לעולה האמור בפרשה שהיא לאישים שכולה כליל: וחטאתם זו חטאת שעיר לחטאת האמור בפרשה שלא תאמר את קרבנם הם פר ושעיר האמורי' בפרשה וחטאתם הוא פר החטאת האמור בויקרא ובא הכתו' לומר שחוץ מפר העולה ושעיר לחטאת האמורי' בפ' מביאי' גם את פר החטא' האמור בויקרא דא"כ מאי אשה לה' דקאמר הא אין אשה לה' אלא פר העולה אבל לא שעיר החטאת הלכך ע"כ לומר דקרבנם הוא פר העולה לחודי' וחטאתם הוא שעיר החטאת ועוד שא"א לומר דחטאת' הוא פר החטאת האמור בויקרא שהרי הכתו' אמר פר בן בקר אחד ולא שנים כדלעיל הרא"ם: על שגגתם זו חטאתם כו'. ז"ל הגמ' דזבחי' והם הביאו את קרבנם אשה לה' וחטאתם אלו שעירי ע"א [משום דבעי לאקושי שעירי ע"ז דמשתעי בי' קרא לפר העלם להקטרת אימורי' כדכתיב קרבנם אשה לה' היינו אימוריהם ואקיש חטאת לשגגה] שגגתם זה פר העלם דבר של צבור [דכתי' כי ואם כל עדת ישראל ישגו] אמר תורה חטאתם הרי הוא לך כשגגתם ומפ"ז כ"ל להגי"ה כאן שצ"ל על שגגתם זו פר העלם דבר של צבור חטאתם כשגגתן פי' שעירי ע"ז הוא כפר העלם דבר של צבו': מה שגגתם בכל המעשים. פי' לענין הקטרת אימורי' ושאר עבודות אף שעירי ע"ז כן: ונסלח לכל עדת כו'. לכל לרבו' נשים וע"ל פיס' קי"ב: לפי שמעשה בישראל ע"ל פיס' ל"א ופיס' ק"ט וה"כ לפי שכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל הוצרך להביא את הגרים לכך כתי' ולגר הגר: לכל העם בשגג'. משמע לכולם בשוה נשיא יחיד ומשוח: להוציא את המשוח שאינו מביא בע"ז פר. כמו בשאר מצות אלא שעירה כמו יחיד: ה"ג בילקוט אם למדתי לצבור שמביא קרבן על כל המצות כך מבי' קרבן על ע"ז אף המשיח: ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר היינו ביה"כ כדלעיל:

קיב ואם נפש אחת: ע"ז היתה בכלל כל המצות הכתובי' בפרשת ויקרא: ולידון בקבוע. דבשאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה ובע"ז קבע לו שעירה רש"י ע"ל פיסק' ק"ח: ה"ג בילקוט נפש אחת תחטא בע"ז הכתוב מדבר. פי' שפ' זו דיחיד ג"כ מדב' בע"ז כמו פ' דלעיל מיני' דמיירי בצבור: ה"ג או אינו אלא באחת מכל מצות. פי' כגון שבת דאלו שאר מצות כבר מפורש הקרבן בפ' ויקרא ז"ר: במה הענין מדבר. בע"ז דס"ל הא דכתיב את ה' הוא מגדף היינו עובד ע"א כדלקמן ז"ר: צבור בכלל היתה. בכלל שאר מצות לענין פר העלם דבר של צבור האמור בפ' ויקרא: ושינה את קרבנותיה'. דבשאר מצות מביאי' פר לחטאת ולא עולה ובע"ז מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת ע" ושינה

בראשית ב'
הוריות ה'
שם
שם
זבחים מ"א

ושינה

ושינה את קרבנותיו מה להלן בע"ז הכתוב מדבר אף כאן בע"ז הכתוב מדבר • ואם נפש אחת תחטא בשגגה להוציא את המזידה • והקריבה עז בת שנתה זה בנה אב כל מקום שנאמר עז צריך שתהא בת שנתה • וכפר הכהן על הנפש השוגגת • החטאים שבידיהם גרמו לו שיבוא לידי החטאת • בחטאה בשגגה להוציא את דקדוקי ע"ז • שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על דקדוקיהם ע"ז חמורה אינו דין שיהיה חייב בדקדוקיה ת"ל ותחטאה בשגגה להוציא את דקדוקי ע"ז • וכפר עליו להוציא את הספק שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על ספקן ע"ז חמורה אינו דין שיהא חייב על ספיקם ת"ל לכפר להוציא את הספק • (ונסלח לו) *צבור ומשיח אין מביאין אשם תלוי [ונסלח לו] סליחה (חמורה בכל) [גמורה בכל] סליחו' שבתורה • האזרח בבני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר °כל האזרח בישראל ישבו בסוכות • *שומע אני אף הנשים במשמע ת"ל בבני ישראל • זה בנה אב בכל מקום שנאמר אזרח בזכרים הכתוב מדבר • ד"א האזרח בבני ישראל למה נאמר שהיה בדין ישראל נצטוו על ע"ז והגרים נצטוו על ע"ז אם למדתי לישראל שמביא על שגגת ע"ז אף הגרים מביאים על שגגת ע"ז • ת"ל האזרח בבני ישראל ישראל מביא על שגגת ע"ז ואין הגרים מביאים על שגגת ע"ז • תורה אחת יהיה לכם • ליחיד ולנשיא ולמשיח שהיה בדין הואיל וצבור מביא קרבן על המצות ומביא קרבן על ע"ז אם למדתי לצבור שכשם שמביא קרבן על כל המצות [מביא על ע"ז אף המשיח הואיל ומביא קרבן על כל המצות] מביא על ע"ז ועוד ק"ו ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר [משיח מביא פר כאן שהצבור מביא פר ושעיר] אינו דין שיהא משיח מביא פר תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם ליחיד ולנשיא ולמשיח • ולעושה בשגגה רבי יהודא בן בתירה אומר *הרי כל העושה בשגגה (בע"ז כעושה בזדון) [בע"א] מה ע"ז מיוחדת מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כל העושה (מעשה) בשגגה מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת • והנפש אשר תעשה ביד רמה • *זה המגלה פנים בתורה כמנשה בן חזקיה • את ה' הוא מגדף שהיה יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום אמר לא היה לו לכתוב בתורה °וילך ראובן בימי קציר חטים • ולא היה לו לכתוב °ואחות לוטן תמנע • עליו מפורש בקבלה °תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית

ויקרא כ"ג
סנהדרין ס'
הוריות ז'
סוכה כ"ח
שבת ס"ו
יבמות ס"ג
הוריות ס'
סנהדרין צ"ט
בראשית ל'
שם ל"ו
תהלים נ'

ושינה את קרבנותיו. דבשאר מצות מביא כשבה או שעירה וכאן קבע לו דוקא שעירה: מה להלן גבי צבור בע"ז הכתוב מדבר כדאי' לעיל ריש פיס' ק"א: להוציא את המזידה וא"ת פשיטא דהא במזיד בר קטלא הוא מירץ הז"ר בפ' כ"א דס"ד דליקטול ולייתי קרבן כיון דע"ז חמורה קמ"ל דלא עכ"ל ול"נ דבמזיד בלא התראה מיירי ואשמעי' דאע"ג דלאו בר קטלא בו אפ"ה לא מייתי קרבן: וכפר הכהן על נפש השוגגת. אלא שגגת יתירא הוא דהא כתי' לעיל מיני' תחטא בשגגה אלא למידרש מיני' חטאים שבידו הם גרמו לו שיבא לידי חטאת פי' ותחטא הי' נו מתחילה חטא אחר עד שנכשל בשגגת ע"ז דעבירה גוררת עבירה כמ"ש לקמן בסמוך וכו' הז"ר נ"ל דהכי דיק אין הקב"ה מביא תקלה על ידו והתוס' בשבת דף י"ב שכתבו דדוקא בהמתו דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה על ידם א"כ מניעת שיתחייב חטאת על חילול שבת וכיוצא בה וי"ל דמ"מ צדיק גמור שאין לו חטא כלל אין הקב"ה מביא תקלה ע"י בדמוכח בנדרים דף י' והתוס' מיירי בצדיק שחטא קצת או דוקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה ע"י אבל לא בשאר איסורים ע"ש: בחטאה בשגגה. קרא יתירא הוא דהכי כתיב שוגג זה פעמים לכן דריש לי': להוציא את דקדוקי ע"ז. פי' ז"ר כ"ל דה"פ אם זיבח וקיטר וניסך בהעלם א' אינו חייב על כל דקדוק בפ"ע כדאי' בסנהדרין דף ס"ב משא"כ בשבת דחייב על כל א' וא' בפני עצמו וה"א פי' כגון מגפף ומנשק עוד כ' שם וז"ל שאר מצות וכו' היינו הערלה בעריות וב' ספירות עכ"ל וקשה לפירושו דא"כ הא דקאמר ומה אם מצות קלות אשבת קאי והיך קרי לי' קלות לגבי ע"ז הא בשבת ג"כ איכא כרת וסקילה כמו בע"ז ושקולה שבת ככל התורה כולה כמו ע"ז וכ"כ רש"י בחולין דף ה' וז"ל האי מומר לחלל שבת כע"ז דהעובד ע"א כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד עדות שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ל לכן נ"ל כפי' הב"א דאמגפף ומנשק קאי ושאר מצות היינו עריות של חייבי כריתות שאין בהם מיתת ב"ד וה"פ ומה אם מצות קלות פי' עריות של ח"כ לבד הרי הוא חייב על דקדוקיהם כגון המערה בעריות או הבא עליה שלא כדרכה בשוגג חייב חטאת ובמזיד חייב כרת כדאי' בריש פרק לבא על ומתו הבא על אחת מכל העריות חייב ולא חלק בין ביאה לביאה: ע"ז חמורה שחייבין עלי' סקילה אינו דין שיהא חייב בדקדוקי' כגון במגפף ומנשק דקי"ל בסנהדרין דף ס' במגפף והמנשק אינו אלא בל"ת דלא תעבדם למה לא יתחייב ג"כ במזיד כרת וסקילה ובשוגג יתחייב חטאת מק"ו זה: ה"ג ת"ל בחטאה בשגגה: להוציא את דקדוקי ע"ז הכ"ל שאינו חייב עליה' כרת ולא חטאת אלא בל"ת: ה"ג לכפר עליו וכ"ה בקרא: להוציא את הספק. שאינו חייב עליו אשם תלוי כמו בשאר מצות כגון חלב ושומן לפניו ואכל א' מהן ואינו יודע איזו אכל מביא אשם תלוי. משא"כ בע"ז שאם בה"כ ובית ע"א לפניו והשתחוה ואינו יודע לאיזו השתחוה פטור מאשם תלוי דממ"נ אם לבו לשמים פשיטא דפטור ואם אין לבו לשמים אפי' הוא בבה"כ חייב כדאי' בסנהדרין שם ז"ר: חייב על ספקן אשם תלוי: ה"ג ת"ל לכפר להוציא את הספק צבור ומשיח אין מביאין אשם תלוי ואח"כ גרסי' ונסלח לו: אין מביאין אשם תלוי והיינו דקאמר לעיל להוציא את הספק וא"ת והלא משיח וצבור אפי' בשאר עבירות אין מביאין אשם תלוי כדיליף לה בגמ' דכתי' גבי אשם תלוי וכפר הכהן על שגגתו אשר שגג מחטאתו מי שחטאתו ושגגתו שוה [דאינו חייב עד דהוי בכל בשגגת מעשה דהיינו יחיד] יצא משיח שאין חטאתו ושגגתו שוה [דאינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה] דכתיב לאשמת העם הרי משיח כצבור [וצבור אינן חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה] ע"כ וי"ל דהה"ג קאמר ת"ל לכפר להוציא את הספק שאין מביאין אשם תלוי בע"ז אפי' היחיד ומפני שאפשר לומר דלמה אינו ממעט מאשם תלוי אלא המשיח אבל היחיד מביא אשם תלוי אפי' בע"ז לזה קאמר צבור ומשיח אין מביאין אשם תלוי כלומר דבלא"ה אין מביאין אשם תלוי אפי' בשאר עבירות מטעם הנ"ל א"כ ל"ל לכפר עליו א"ו למעוטי אתא אפי' יחיד בע"ז אינו מביא אשם תלוי מטעם שכתבתי: ה"ג בילקוט ונסלח לו סליחה גמורה ככל הסליחות שבתורה פי' דס"ד דע"ז המיר הקרבן תולה ויה"כ מכפר קמ"ל דמכפר כפרה גמורה ז"ר: האזרח בבני ישראל ולא בנות ישראל וא"ת א"כ ליפטרו הנשים מקרבן וי"ל הא ילפי' השוה הכתוב אשה לאיש מאו אשה ז"ר וא"ת לאיזה ענין ממעט להו מבני ישראל וע"ק דלעיל פיסקא ק"א מרבה להו מונסלח לכל עדת בני ישראל וי"ל דלעיל מרבה להו שאם חטאו עם הצבור והצבור הביאו קרבן מתכפרין עם הצבור דהא מונסלח לכל עדת בני ישראל מרבה להו היינו לענין סליחה והכא דממעט להו היינו אם חטאו בפ"ע בלא הצבור שאין מביאין קרבן צבור אבל קרבן יחיד מביאין מדהשוה הכתו' אשה לאיש כמ"ש הז"ר כנ"ל:

ואין הגרי' מביאין על שגגת ע"ז וא"ת והא לעיל פיס' ק"א מרבה להו מדכתי' ולגר הגר כתיב וי"ל כמ"ש לעי' גבי נשי' דלעיל מרבה להו לגרי' לענין כפרה שמתכפרים עם הצבור והכא ממעט להו לגרים לענין שאם חטאו בפ"ע שלא יביאו קרבן צבור דקהל גרים לא איקרי קהל כמבואר דלקמן כמ"ש פיס' רמ"ז אבל מביאי' כל א' קרבן בפ"ע ובילקוט במקום גרים גרים גוים ואין הגוים מביאים על שגגת ע"ז וכו' הז"ר כל חטאת שבעולם דהוקשה כל התורה לע"ז עכ"ל: ליחיד - וא"ת והא כבר יליף לה לעיל פיסק ק"א מפסוק כי לכל העם בשגגה וי"ל דהתם בא להוציא שלא יביא פר ושעיר אבל פר להודי' שד"א שיביא קמ"ל ז"ר: ה"ג אם למדתי לצבור שכשם שמביא קרבן על כל המצות מביא על ע"ז אף משיח הואיל ומביא קרבן על כל המצות מביא על ע"ז ועוד ק"ו מה אם במקום שאין הצבור מביא פר משיח מביא פר כאן שהצבור מביא פר ושעיר אינו דין שיהא משיח כו' וכבר פי' לעיל פיסק ק"א: ה"ג לעושה בשגגה זהו ענין בפ"ע ושייך למתני': ה"ג הרי כל עושה בשגגה כע"א בגמ' אית' מקרי' לי' ר' יהושע בן לוי לבריה תורה א' יהי' לכם לעושה בשגגה וכתיב וכי תשגו כו' וכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשו כלם לע"א מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת אף כל דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת פי' רש"י הוקשו כל הקרבנות של שגגות של כל עבירות לשל ע"א מה ע"ז קרבן שלה אינו בא אלא על עבירה גמורה שחייב על זדונו כרת דסמיך לי' והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה אף כל התורה אין מביאין חטאת אלא על דבר שזדונו כרת עכ"ל ועפ"ז תבין ותשכיל שיפה הגה"תי בפנים. ועוד נ"ל להגיה בסיפא אף כל העושה בשגגה: לא הי' לו לכתוב בתורה בגמ' גרסי' לא היה לו למשה לכתוב בתורה (ועיין בסמוך) וילך ראובן שלו דבר שלא לצורך וכן ואחות לוטן תמנע תמצא שהי' מלגלג על משה ואומר שכתבו משה שלא לצורך והיינו מגלה פנים כו' ונהי מדקאמר הכא שהי' יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום משמע שהי' מלגלג על הקב"ה שכתב כך בתורתו וכ"מ בסמוך דקאמר שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום: וילך ראובן. ירמה שעל כל ספור הענין שמצאו דודאים בשדה ויבא אותם אל אמו לא היה מלגלג דהל"כ בכל ספורי מעשה אבות שבתורה למה לא הי' מלגלג אלא שהי' מלגלג שלא הי' לו לכתוב בימי קציר חטים דמאי איכפת לן בזה ועפ"ז הם בו שבא להודיע שאין הצדיקים פושטי' ידיהם בגזל מהרש"א: קציר חטי'. לאחר שקצרו השדה שהכל רשאין ליכנס לתוך שדה חבריהן רש"י אבל מהרש"א כתב עליו וז"ל ואין הלשון סובל פירושו דבימי קציר חטים משמע שאז הי' זמן קציר חטים לא עבר עדיין קציר חטי' כו' ויש לפרש דהפ"ש שהי' זמן קציר חטי' והיו החטים מצוים בשדה לא לקח אותם אלא מן המופקר שמצא דודאי' בשדה עכ"ל: ואחות לוטן תמנע בגמ' הביא עוד פסוק ותמנע היתה פילגש לאליפז וכתי' מהרש"א וז"ל ונראה דאקרא דלקמי' דכתי' ותמנע היתה פלגש לא הי' מלגלג דא"כ בכל ספורי נשי עשו ובניו ויחוס משפחותיהם אמאי לא הי' אומר שזה דבר שאין צריך אלא על שאמר הכתוב ואחות לוטן תמנע שבא להודיענו שתמנע שהיתה פלגש לאליפז היא היתה אחות לוטן ואשר אזה הוכרח לכתוב כל משפחות החורי שלא היו מזרע אברהם ויצחק הי' מלגלג דדבר שא"צ הי' בעיניו לייחס כל משפחות החורי בשביל תמנע שלא היתה רק פלגש לאליפז כו' עכ"ל ובגמ' אמרו דבא להודיענו חשיבותו של אברהם תמנע בת מלכים הואי דכתיב אלוף לוטן [וכיון דתמנע הית אחות מלך ודאי בת מלך היא] בעי' לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת [ולכך נעשית פלגש אליפז בן עשו שהי' מזרע יצחק] נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מ"ט דלא איבעי' להו לרחקה [מתחת כנפי השכינה שהי' להם לגיירה רש"י] ע"כ וא"ת למה באמת לא קבלוה אברהם כו' לגיירה דהא הרבה נפשות גייר אברהם כדכתי' ואת הנפש אשר עשו בחרן וי"ל עם מה שפירש"י בפ' וישלח ותמנע היתה פלגש בדברי הימים מונה אותה בבני של אליפז מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאת תמנע מביניהם א"כ היתה

דמיתי היות אהיה כמוך כסבור אתה שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום אוכיחך ואערכה לעיניך. בא ישעיה ופירש בקבלה °הוי מושכי עון בחבלי שוא וכעבותות העגלה חטאה תחילתו של חטא הוא דומה לחוט של כוכיא אבל סופו היות כעבותות העגלה הטאה. רבי אומר העושה מצוה אחת לשמה אל ישמח על אותה מצוה שלסוף גוררת מצות הרבה והעובר עבירה אחת אל ידאג עליה לסוף שגוררת עבירות הרבה *שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. את ה' הוא מגדף *ר' אליעזר בן עזריה אומר כאדם שאומר לחבירו גהרת מן הקערה (וחיסרת) [ולא חסרת] *איסי בן עקביא אומר כאדם שאומר לחבירו גררת את כל הקערה כולה ולא שיירתה ממנה כלום. ונכרתה אין הכרתה אלא הפסקה. והנפש ההיא מזידה דברי ר' עקיבא. מעמיה ועמה שלום. כי את דבר ה' בזה זה צדוקי. ואת מצותו הפר זה אפיקורס. ר"א כי את דבר ה' בזה *זה המגלה פנים בתורה. ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר. *מיכן אמר ר' אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו אע"פ שיש בידו מצות הרבה כדיי הוא לדחותו מן העולם. *אמר כל התורה כולה אני מקבל חוץ מדבר זה [זהו] כי (את) דבר ה' בזה. אמר כל התורה אמר מפי הקודש ודבר זה משה מפי עצמו אמרו [זהו כי דבר ה' בזה]. ד"א *כי דבר ה' בזה ר' מאיר אומר זה הלמד ואינו שונה לאחרים. ר' נתן אומר זה היכול ללמוד ואינו לומד. *ר' נהוראי אומר זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר *ר' ישמעאל אומר בע"ז הכתוב מדבר שנא' כי דבר ה' בזה שביזה על דיבור הראשון שנאמר למשה מפי הגבורה. אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. הכרת תכרת הכרת בעה"ז תכרת לעולם הבא. דברי ר' עקיבא אמר לו ר' ישמעאל לפי שהוא אומר הכרת תכרת הנפש [והלא כבר נאמר את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת] דברה תורה כלשון בני אדם. עונה בה בכל המתים במיתה מתכפרים אבל זו עונה בה כענין שנאמר °ותהי עונותם על עצמותם. *או אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה ולא כל זמן שעשה תשובה. וכן הוא אומר °שחת לו לא בניו מומם כשמומם בם אינם בניו וכשאין מומם בם הם בניו. ר' ישמעאל אומר עונה בה למה נאמר לפי שהוא אומר °פוקד עון אבות על בנים יכול אף ע"ז נפקדת על בנים על שלשים ועל רבעים ת"ל עונה בה עון תלוי ואין נפקדת על בנים ולא על שלשים ולא על רבעים. ר' נתן אומר סימן טוב לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו מת לא נספד ולא נקבר אכלתו חיה או שירדו עליו גשמים הרי זה סימן טוב שנפרעים ממנו לאחר מיתתו ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °בעת ההיא נאם ה' ויוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ושטחום לשמש ולירח. *א"ר שמעון בן אלעזר מיכן זייפתי ספרי הכותים כותים שהיו אומרים אין מתים חיים אמרתי להם הרי הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה שאין ת"ל עונה בה אלא

בתמורת ולכך לא רצו לגיירה כי לא יבא ממזר בקהל ה' ומ"מ נענשו משום דלא איבעי להו לרחקה והיה להם לגיירה אע"פ שלא ישיאוה לכ"כ הרי"ף: ה"ג בקרא דמית היות אהי כמוך: שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום כ"ל לפי המנין ע"פ מ"ש בזהר ויקרא דף קמ"ט ע"ב וז"ל זכאין אינון ישראל דאתיהיב להו אורייתא עלאה אורייתא דקשוט ומאן דאמר דההוא ספורא דאורייתא לאחזאה על ההוא ספור בלבד קאתי תיפח רוחי' דא"כ לאו איהו אורייתא עלאה אורית' דקשוט אלא ודאי אורית' קדישא עלאה איהו אורית' דקשוט ת"ח מלך ב"ו לאו יקרא דילי' הוא לאשתעי מלה דהדיוטא כ"ש למכתב לי' ואי סליק בדעתך דמלכא עלאה קב"ה לא ה"ל מילין קדישין למכתב ולמעבד מינייהו אורייתא אלא דאיהו כניש כל מילין דהדיוטין כגון מילין דעשו מילין דהגר כו' וכניש להו וכל אחר ספורין דכתיבין ועבד מינייהו אורית' אבות פ"ד א"ה אמאי איקרי תורת אמת תורת ה' עירובין ז' תמימה כו' א"ו אורית' קדישא עלאה הוא אורית' דקשוט תורת ה' תמימה כו' שם וכל מלה ומלה אתייא לאחזאה מילין אחרנין עלאין דההוא מלה דההוא ספור לאו לאחזאה על גרמי' בלבד אתי אלא לאחזאה על ההוא כללא קאתי' כמה דאוקימנא עכ"ל וכזה א"ש דקא' ר' הכא כסבור אתה שמא כדרכי בשר ודם שם כלומר הדיוט גמור שאינו מלך שאפי' מלך ב"ו אין בכודו בספורי דברים אלא כהדיוט גמור שכותב ספורי דברים כך הם דרכי המקום חלילה אוכיחך ואערכה אבות פ"ב לעיניך שהתורה הקדושה אינה ספורי דברים אלא סודות נעלמים ורזין דרזין: הוי מושכי העון בחבלי שוא. גוררי' יצ"הר סנהדרין צ"ט עליהם מעט מעט בתחילה כחבלי שוא בחוט של קורי עכביש ומשמתגבר בהם מתגבר והולך עד שנעשה כעבותות העגלה שקושרין בו את הקרון למשוך רש"י וכ"כ מכאן שמתחילה דרש באגדה של דופי ואח"כ בא לעבירות חמורות שם חוב: אל ישמח על אותה מצוה. פי' לא ישמח על אותה מצוה לבדה אלא יוסיף שם על שמחתו בלבו שלסוף גוררת מצות הרבה: והעובר עבירה א' אל ידאג עליו. פי' על אותה עבירה לבדה אלא יוסיף דאגה בלבו שלסוף גוררת עבירות הרבה: שמצוה גוררת מצוה. שכרי שכר מצוה מצוה שאז תקיים מצות הרבה הואיל ומתחת סיבה של זו תבא לידך מצוה אחרת ועבירה גוררת עבירה דמתוך עשייתה של זו תכפל לו האחרת ותקרנה לו שתים שכן דרך של יצה"ר מוסיף והולך להכשילו בעבירה כדי לטורדו מן העולם רש"י וא"ת התם כמ סנהדרין צ"ט אי רוח חיים יש בגלגלת המצוה או שבועות י"ג העבר' כי המצוה תגרר מצוה אחרת והעברה תגרור עבירה אחרת וי"ל כמ"ש האלשיך ז"ל כי ידענו מחכמי האמת כי בכל מצוה שאדם עושה מרבה אור שפע העליון ובורא מלאך סניגור והיפך בעושה עון שמפליג בטומאת ובורא משחית קטיגור והוא דאמרינן על משנת בן עזאי שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה כי המלאך הנברא במצוה גורר' מצוה אחרת והכח הטמא שנעשה בעביר' גורר' עבירה אחרת עכ"ל: רא"בע אומר כו' גוררת מן הקערה וחיסרת איסי ב"ע אומר כו' ולא שיירת' ממנה כלום. תימא מאי בינייהו דהא רא"בע קאמר ג"כ וחיסרת ועוד דבגמ' אי' דרא"בע ס"ל גרפת את הקערה ולא חיסרת לכן נ"ל להגי' כדרא"בע שנ"ל סנהדרין נ' גררת מן הקערה ולא חיסרת וכדאי' בגמ' דקסבר מגדף היינו עובד ע"ז [פירש"י כגון משורר ומזמר לע"ז דלאו מילתא רבה היא כולי האי כמו מברך השם שהוא פושט ידו בעיקר]: איסי ב"ע אומר כו' גררת את כל הקערה כולה ולא שיירת ממנו כלום [היינו וחיסרת מגדף ר' מתחלף כר' כמו מגרף קנחת את הקערה מן התבשיל וחיסרת גם את העין קסבר מגדף היינו מברך את השם דמילתא רבה עביד דפשט ידו בעיקר רש"י]: אין הכרתה אלא הפסקה פי' שנכרתת ממקום הראוי להיות נהנית מזיו השכינה: מעמיה מ"ם מיעוטא הוא ללמד שעמה בשלום שאין נענשי' על ידו. משום דגבי מולך כתיב ושמתי פני באיש ההוא ובמשפחתו קמ"ל כאן דבוא נענש ואין אחרים נענשי' על ידו: זה צדוקי ובגמ' אי' זה האומר אין תורה מן השמים ונראה דהיינו צדוקי דהצדוקי' אינם מאמיני' בתורה שבע"פ:

אפיקורס זה המבזה ת"ח דאמר מאי אהני לן רבנן מעולם לא שרו לן רבנן עורבא ולא אסרו לן יונה [פירש"י שלא אמרו לנו שום חידוש אלא מה שמצינו בתורה ע"ב]: מיכאן א"ר אליעזר כו'. מן הפסוק הזה שכתב בו דבר ה' בזה דבזוי הוא: המחלל את הקדשים המטיל קדשי מזבח לידי פגול ונותר וטמאה או המועל ונהנה בין בקדשי המזבח בין בקדשי בדק הבי' והמבזה את המועדות זה ימים של חה"מ עושה בהם מלאכה או נוהג בהם מנהג חול באכילה ושתיה: כל אלה נפקי מכי דבר ה' בזה שנוהג בהם [illegible] מנהג בזיון: והמפר בריתו. לפי שיהוא כולו מ"ש דז"ל שנשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא מהול שלא ירד לגיהנם ואברהם יושב על פתחו של גיהנם בכדי שלא להניח שום אדם מהול שירד לגיהנם והפשיענו התנא כשם שהמהול לא יכנס לגיהנם כן הנשאר ערל ותפר בריתו פשיטא שאין לו חלק לעה"ב מד"ש: ה"ג אמר כל התורה כולה אני מקבל חוץ מדבר זה זהו כי דבר ה' בזה: ה"ג אמר כל התורה אמר מפי הקדש ודבר זה משה מפי עצמו אמרו זהו כי דבר ה' בזה: אנכי ולא יהיה לך דאלו שני הדברות מפי הגבורה שמענו ואלו שאר דברות מפי משה שמענו כמ"ש על פיס' קי"ט: הה"ל ר' ישמעאל. בגמ' אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר ונכרתה וכי שלשה עולמי' יש [ונכרתה בהוה"ז פעמה גבי מגדף נאמר ור"ע ס"ל מגדף היינו מברך את השם וע"כ לא נסקא אלא בע"ז אלא מהכרת תכרת וה"י לאו לראיה פריך והלא כבר נאמר ונכרתה דהא ר"ע במברך את השם מוקים לה אלא פיסקא דנפשי' קאמר והלא כבר נאמר ונכרתה ואנא ס"ל דבע"ז כתיב וכי שלשה עולמים יש] אלא ונכרתה בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת דברה תורה כלשון בני אדם ע"כ (ועיי' לקמן כדברינו בפסול ארוך בזה) ועפ"ז תבין שיש כאן בדברי ר' ישמעאל חסרון הטבר. וכן נראה שיש להגי' וכצ"ל לפי שהו' אומר הכרת תכרת הנפש והלא כבר נאמר את ה' הוא מגדף ונכרתה כו': אבל זו עונה בה אפי' לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כלומר שעון דבק בה אחרי הכרת להיות נדונה ניסורין לעולם כענין תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה רש"י: ותהי עונותם על עצמותם. ולא נתכפר מעונם כלום שלא כפרה עליהם החרב הרוגה רש"י: ת"ל עונה בה. משמע כל זמן שעונה בה אבל עשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה ומפני שאפשר לומר דלאו עונה בה אתי ללמד דאפי' לאחר מיתה עונה דבק בה וכדלעיל יחזקאל ל"ב ולעולם דתשובה לא מהני לכך מייתי ראי' מקרא דשחת לו דכשאין מומם בם שינו מעשו תשובה הם בניו: פוקד עון דברים ל"ה אבות על בנים דכשפוקד העון על בנים אין הקב"ה נוקה כ"כ מן האבות אהו בכלל מדת הרחמים כדכתיב ה' ה' אל שמות כ' רחום כו' פוקד עון אבות על בנים אבל בע"ז נוקה ככל אחנו ולא אחנין ומיהו קשה הא בעגל כתיב וביום פקדי ופקדתי ואמרי' שאין לך פקידה שאין בה מעון העגל וי"ל דמ"מ נפרע מהם הרבה שמתו במדבר וז"ר: לאחר מיתתו. פי' כיון דכתיב עונה בה אף לאחר מיתה א"כ סי' טוב שנפרע ממנו וי"ר והסימן טוב הוא שלאחר גמר עונש יבא ירמיה ח' לחיי עה"ב ולא יכרת לעולם: ואע"פ שאין ראי' לדבר. דבקרא דמייתי לא נזכר שם שאח סימן טוב רק דרך עונש כדאמריים קרא ושטחום לשמש וגו' אשר אהבום ואשר עבדום מ"מ זכר לדבר איכא שהקב"ה חפץ חסד הוא וברוב הרח כתיב נחם ה' שהוא מדת הרחמים שעונשם זה רחמי' הוא להם שע"י כך יזכו לחיי עה"ב: מיכן זייפתי ספרי הכותי' וא"ת היאך זייף ספריהם והלא לא זייף אלא דבריהם תירץ הרי"ף ז"ל שכתיב בספריה' כל דברי הם"ת וכיון שכתוב בספר עונה בה והם כופרים בתחה"מ וא"פ צריכים הם לומר שספריהם מזוייפי' שאין ת"ל עונה בה עכ"ל: שאין ת"ל עונה בה נראה משום דפריך בגמ' ולימא להו תרוייהו מהכרת תכרת הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב) ומשני אינהו הוי אמרי לי' ד"ת כלב"א פי' כי הרי"ף ז"ל ויש לדקדק דימא נהו מדכתיב את ה' הוא מגדף ונכרתה והדר כתיב הכרת תכרת ונכרתה בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת ד"ת כלב"א כדס"ל לר"י וי"ל לא"ש להם לדחות דאתא מגדף

אלא שעתיד ליתן את החשבון ליום הדין:

סליק פיסקא

קיג ויהיו בני ישראל במדבר. בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ושנייה חיללו. וימצאו איש מקושש עצים *תולש מן הקרקע אתה אומר תולש מן הקרקע או איש עצמו ושמו מקושש ת"ל ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים הא מה ת"ל וימצאו איש מקושש תולש מן הקרקע. ומי היה צלפחד דברי ר' עקיבא נאמר כאן מדבר ונאמר להלן °מדבר מה מדבר האמור להלן צלפחד אף מדבר האמור כאן צלפחד. ר' יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את הדין כל האומר צלפחד מקושש היה אם מי שאמר והיה העולם כיסה עליו ואתה מגלה עליו אלא מאין היה מן המעפילים היה שנאמר °ויעפילו לעלות אל ראש ההר. וימצאו איש מקושש עצים מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש. ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש. עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וימצאו איש. ומה ת"ל ויקריבו אותו *מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו. מיכן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתן. ר' יצחק אומר אינו צריך מה ע"ז חמורה אינו חייב עד שיתרו בו

 הוא מברך את השם כתיב בי' ונכרתה ובע"ה דמייתי הכרת תכרת ד"ת כלב"א בר ועדיין קשה איך זייף בזה ספרי כותים בהאי קרא דעונה בה כיון שעדיין יש להם פתחון פה לדרוש עונה בה כדדרשי' ר"ע ור"י כו' ע"ש. ר"ל דעונה אתי ללמד בזמן שעונה בה ולא בזמן שעשה תשובה כדלעיל ועיין בהר"ף סנהדרין בישוב קושי' זו. *וכ"ל. דלק"מ דהכר כתבתי לעיל מנה' דכריתות ופירש"י כם דמברך את השם הוא חמור מע"א מפני שפשט ידו. בעיקר ממיר טפי וא"כ לשיטת הכותים דס"ל דמגדף היינו מברך את השם. כמ"ש הר"ף קשה ל"ל כרת במגדף הא הוי ק"ו מע"ז ואין לומר א"כ לר"ע נמי תיקשי ל"ל כרת במגדף דהוא מברך את השם לר"ע הא הוי ק"ו מע"ז די"ל כמ"ש התוס' בסנהדרין דף ס"ד ע"ב בד"ה וכי שלשה וז"ל דר"ע לא דריש כי דבר ה' בזה בעכו"ם אלא כדדרשי' פ"ק דשבועות עכ"ל ור"ל דקאי על אלו ג' עבירות פורק עול ומג"פ ומפ"בכ *אבל לשיטת כותי' שהקשה הר"ף קשה כנ"ל אלא ע"כ לומר דאשמעי' קרא חשו' דמברך את השם אפי' עשה תשובה הוא בהיכרת וגבי ע"א מיירי. דוקא בלא תשובה ואם כן בלא עונה בה. נמי מוכח דתשובה מהני ול"ל עונה בה. א"ו אתי ללמד לעה"ב וזה שסיים כאן שאין ת"ל עונה בה ר"ל אפי' להורות תשובה א"ל דהא הג"ה *מיהו קשה בשלמא פורק עול שפירש"י שהוא כופר בעיקר ומברך את השם ג"כ פושט ידו בעיקר אלא מג"פ ומפב"כ גודאי הם קלים ממברך את השם דהא אין פושט ידו בעיקר וא"כ ל"ל כרת במברך את השם תיפוק לי' דהוי ק"ו מאלו העבירות ולקמן בדברינו באורתי דבר זה דרך דרוש: מוכח שפיר מכח סברא הנ"ל שכתבתי אלא שעתיד ליתן את החשבון ליום הדין היינו לעה"ב הרי שיש תה"מ ובזה זייף שפיר ספרי הכותים כנ"ל וכו' מהר"שם לוה דקדק הכתוב לומר בלשון נקבה עונה בה ולא עונו בו שעל דין הנשמה לעתיד אמר כן עכ"ל:

 אמר המחבר הואיל ואתא לידן אימת בי' מילתא מה שאמרתי בענין זה בגמ' דיומ' דרך פלפול ודרוש ליישב כמה דקדוקי' שם בס"ד:

 איתא ביומא דף פ"ו שאל ר' מתיא בן חרש את ר"א בן עזרי' ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהי' ר' ישמעאל דורש א"ל שלשה הן ותשובה עם כל א' והאך עבר אדם על מ"ע ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו כו' עבר אדם על מצות ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויה"כ מכפר כו' עבר אדם על כריתות ומיתת ב"ד ועשה תשובה תשובה ויה"כ תולין ויסורין ממרקין כו' אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עכ"ל וכ' מהרש"א בח"א וז"ל אמר ג' הם ותשובה כו' לכאורה קשה דהא איהו נמי חשיב ד' דהיינו תשובה לעובר על עשה תשובה ויה"כ לעובר על ל"ת תשובה ויה"כ ויסורין לעובר על כריתות תשובה ויה"כ ויסורין ומיתה לעובר על חילול השם וי"ל דה"ק ג' חילוקי כפרה הן אבל מה' שהוא עבר על עשה לא חשיב כיון דכפרתו תשובה והיא עם כל א' מה' לא חשיב לה בכלל חילוקי כפרה כפירש"י כו' עכ"ל ובאמת כן הוא לשון רש"י בד"ה אמר לו שלשה הן הם החלוקי' שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקים שהיא צריכה לכולם עכ"ל ויש לדקדק לפירושו דא"כ דג' חלוקי כפרה הם עבר על ל"ת עבר על כריתות עבר על חילול השם תאי האי דקאמר אבל מי שיש בידו חילול השם דמשמע שהוא ענין בפ"ע ואגב יש לדקדק מפני מה שאל דוקא לראב"ע וקאמר שהי' ר' ישמעאל דורש מפני מה דוקא שאל הליבא דר"י ועוד מפני מה דקדק לומר שאלו אותו ברומי והלא אפי' בשאר מקומות יוכל לשאלו ונראה דהסוגיין יהי' כך דדוקא לראב"ש דס"ל כר' ישמעאל ולא יהי' מוכח מקרא דעל חילול השם אינו מועיל תשובה לכן שאל אותו משא"כ לר"ע דהוא בר פלוגתא דר' ישמעאל יהי' מוכח שפיר מקרא דעל חילול השם אינו מועיל תשובה לז"ק שלשה הן ותשובה עם כל א' וא' כלומר דבאלו שלשה הם שוין בין לר"ע בין לר"י אבל מי שיש בידו חילול השם כו' ר"ל דחילול השם אע"ג דלא מוכח מקרא מן התורה מ"מ יש ללמוד מקרא דישעי' שמביא לזה. הקדמת ענין זה מבואר מתה שכבאתי הגמ' לעיל וז"ל הכרת תכרת הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר את ה' הוא מגדף כו' ופירש"י ותוס' דר"י לא לר"ע פריך דהא ר"ע במברך את השם מוקי לה אלא טעמי' דנפשי' קאמר כו' עכ"ל ויש לדקדק דהא בגמ' אי' אמר לו ר' ישמעאל משמע דלר"ע פריך לי' לכן נראה לתרץ דבאמת ר"י לר"ע פריך דהנה אי' בגמ' שהבאתי לעיל שם תני' א"ר אליעזר בר' יוסי בדבר זה זייפתי ספרי כותים שהיו אומרי' אין תחה"מ מן התורה אמרתי להם כו' הרי הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה הכרת תכרת בעה"ז עונה בה לאימת לאו לעה"ב [פירש"י לאו לעה"ב אלמא יש תחיית המתים] א"ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו מהכרת תכרת [הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב] ומשני אינהו אמרי לי' ד"ת כלב"א [ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא ליהוו להו פתחון פה] כתנאי הכרת תכרת הכרת בעה"ז כו' דברי ר"ע אמר לו ר"י כו' וכי שלשה עולמים יש כו' אלא ונכרת' בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת ד"ת כלב"א ופריך בין ר' ישמעאל ובין ר"ע עונה בה מאי עבדי לי' ההוא מיבעי' לי' לכדתני' יכול אפי' עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה [שלא שבקידם מיתה הוי בכרם אבל שב לא] עכ"ה ופירש"י. והנה צריך להבין במה שפירש"י עד"ה איהו ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא ליהוי להו פ"פ מאי פ"פ הוי להו אבל לפי מה שכתבתי לעיל לתרץ קושי' הר"יף א"ש דהוקשה לו לרש"י קושי'

הר"יף הנ"ל וליתא להו כר"י ונכרתה בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת ד"פ כלב"א אין לומר כתירוצו דהוי אמרו לי' דמגדף היינו מברך את השם קשה לימא להו א"כ כרת במברך את השם ל"ל הא הוי ק"ו מע"ז ככ"ל א"ו כמש"ל דגבי מברך את השם אתי להורות אפי' עשה תשובה חייב בהיכרת וגבי ע"ז מועיל תשובה א"כ עונה בה כה ל"ל. א"ו לעה"ב לכן פירש"י ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא ליהוי להו כ"פ ר"ל. דסוף כוף אי הוי אמר להו מוכרתה הי' להם פ"פ עד שהי' מוכרח להוכיח להם מעונה בה להכי אמר להו תיכף מן עונה בה כי היכי דלא ליהוי להו פ"פ כלל ודוק כי הוא כפתור ופרח. אמנם כן כל זה לשיטת הכותים כנ"ל אבל לשיטת ר"ע דלא ס"ל ד"ת כלב"א אלא הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב קשה והלא כבר נאמר את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי שלשה עולמים יש וא"ל משום דס"ל דמגדף היינו מברך את השם כמו שפירש"י לעיל קשה א"כ כרת במברך השם ל"ל הא הוי ק"ו מע"א והפי' לפי מ"ש לעיל בשם התוס' דמוקי לה לקרא כי דבר ה' בזה כו' בג' עברות פ"ע ומג"פ ומפ"בכ ולא בע"א כנ"ל מ"מ הוי מברך את השם ק"ו ממג"פ ומפב"כ דאינן פושטין ידן בעיקר ואפ"ה הוי בכרת ועוד דגבי אלו עבירות כתיב ב' כריתות הכרת תכרת. וגבי מגדף דהוא מברך את השם לא כתיב רק כרת א' את ה' הוא מגדף ונכרתה א"ו צ"ל דאי לא הוי כתיב כרת במגדף דהוא מברך את השם אלא דהוי ילפי' ק"ו מאינך עבירות או מע"ז ככ"ל הוי אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואינך עבירות דהוי מן חייבי כריתות דדינייהו דתשובה ויה"כ תולין ויסורין ממרקין וסד"א דגם במברך את השם כן לכך כתב דהמנה כרת במברך את השם ללמד דאפי' תשובה ויסורין אינן מועילין למרק עונו אלא אעפ"כ נכרת מעה"ז ומיתה הוא דממרקת וא"כ עכ"ם מוכח מזה דבאינך עבירות מועיל תשובה וא"כ עונה בה ל"ל לר"ע דהא עה"ב נפקא לי' מכפל לשון תכרת דלא ס"ל ד"ת כלב"א ובזה שפיר מדויק לשון הברייתא אמר לו ר' ישמעאל כו' דר"י דוקא לר"ע פריך כנ"ל אבל לר"י דס"ל דמגדף ג"כ היינו ע"א וד"ת כלב"א ולא נפקא לי' תשובה אלא מעונה בה לק"מ ודוק כי הוא כפתור ופרח. כלל העולה מזה דלר"ע מוכח מדכתיב קרא כרת גבי מברך את השם דהוא מיותר כנ"ל א"ו ללמד דאפי' עשה תשובה אעפ"כ הוא נכרת מעה"ז ומיתה הוא דממרקת עון חילול השם אבל לר"י דס"ל דמגדף לאו היינו מברך את השם וקשה מנ"ל כרת במברך את השם א"ו דיליף ק"ו מע"א כנ"ל וא"כ ס"ל דיו דגם במברך את השם מועיל תשובה ויסורין למרק א"כ ליכא רק ג' חילוקי כפרה משא"כ לר"ע איכא שפיר ד' חלוקי כפרה דאית לי' כרת במברך את השם אפי' עשה תשובה כנ"ל ובזה מבואר המאמר הנ"ל דר' מתיא בן חרש שאל דוקא את ראב"ע דס"ל כר"י דמגדף היינו ע"א כמו שכתבתי לעיל ולית לי' כרת גבי מברך את השם לזה דקדק בלשונו שמעת ד' חלוקי כפרה שהי' ר' ישמעאל דורש כלומר דלר"י לא משכחן ד' חלוקי כפרה רק ג' כנ"ל והשיב לו באמת שלשה הן כו' דלית בהו פלוגתא אבל מה שקשה לך אליבא דר"י דלית לי' כרת במברך את השם כנ"ל לזה קאמר אבל מי שיש בידו חילול השם כו' שנאמר ונגלה באזני ה' כו' עד תמותון ר"ל אע"פ שלא נלמד מן התורה מ"מ נלמד מן פסוק ישעי' כנ"ל נכון ודוק ובזה מדויק ג"כ מה דקאמר שאל ר' מתיא בן חרש את ר"א ב"ע ברומי דהנה הרע"ב בסוף יומא אחר שהביא ענין ד' חלוק' כפרה הנ"ל כ' וז"ל וכל זה בזמן שאין שם שעיר המשתלח אבל בזמן שיש שעיר המשתלח הוא מכפר על כל העבירות קלות וחמורות עכ"ל וכ"כ הרמב"ם ס"א מהל' תשובה וז"ל שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות הקלות והחמורות כו' בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא התשובה כו' כיצד עבר אדם על מ"ע כו' ע"ש הרי להדי' דבזמן שבה"מ קיים לא הי' צריך לד' חילוקי כפרה הנ"ל מפני שעיר המשתלח הי' מכפר על כל העבירות שבעולם אבל לאחר החורבן צריך לד' חילוקי כפרה הנ"ל מפני שאין לנו עכשיו שעיר המשתלח רק התשובה. לזה מדייק וקאמר שאל ר' מתי' כו' ברומי ר"ל לאחר החורבן שאז צריך לד' חלוקי כפרה הנ"ל כנ"ל נכון בס"ד:

קיג ויהיו בני ישראל במדבר: שלא שמרו אלא שבת ראשונה ושניי' חיללו דאל"כ ויהיו בני ישראל במדבר ל"ל הרא"ם וע"ש שהאריך בזה: ושמו מקושש מדלא פירש הכתו' מה מלאכה עשה ז"ר: ת"ל ויקרבו אותו כו' מויקריבו אותו דרש מדהקריבוהו לב"ד בשביל שהי' מקושש עצים ש"מ שמלאכה עשה דהיינו תולש מן הקרקע ולא שהי' שמו מקושש ואין לפרש דמתלת המוצאי' אותו דרש לי' הכי דהא לקמן דריש לי' להתראה כמו שאפרש בס"ד: ונאמר להלן גבי בנות צלפחד אבינו מת במדבר: אלא מאין הי' באיזו חטא מת דכתיב כי בחטאו מת: ויעפילו לעלות שלא הרשיע כ"כ כחילול שבת רש"י: שמינה משה שומרים. פי' מדכתיב וימצאו ואין מציאה אלא דבר המתבקש ולפי שלא היו רגילין בשמירת שבת הוצרך למנות שומרי' ואע"ג ששמרו שבת במצרים לא נהו אלא מעבודה אבל לא מאבות ותולדות ז"ר: מגיד שהתרו בו כו' דאל"כ המוצאי' אותו מקושש עצים ל"ל והיה די לומר ויקריבו אותו אל משה ופשיטא דהאי ויקריבו אהמוצאים אותו דכתיב לעיל מיני' קאי אלא ה"ק בויקריבו אותו המוצאים ועידו מקושש ולא הניח מלקושש הרא"ם אבל רש"י בגמ' פי' וז"ל המוצאים אותו מקושש עצים שקושש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שהתרו בו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש עכ"ל: ע"ז חמורה דכתיב בעיר הנדחת לאמר וגו' בספרי (כה"ש פים ל"ג) לאמר בהתראה וכ"ה בסנהדרין דף ק"א ותהתימא על התוס' דף מ"א כד"ה ואי כתי' שהקשו התראה בעיר הנדחת מנ"ל ולא ראו הגמ' והספרי

בו ק"ו לכל מצות שבתורה ומה ת"ל ויקריבו מלמד שהתרו *בו ואח"כ הביאוהו. אל משה ואל אהרן ואל כל (עדת בני ישראל) [העדה] אם משה לא היה יודע אהרן היה יודע אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשיה ר' הגין אומר משום רבי אליעזר בבית המדרש היו וכאו ועמדו לפניהם: סליק פיסקא

קיד ויניחו אותו במשמר. מגיד שכל חייבי כריתות [*מיתות] נחבשים. כי לא פורש מה יעשה לו והלא כתוב °מחלליה מות יומת ומה ת"ל כי לא פורש *אלא לא היה יודע באיזה מיתה ימות עד שנאמר לו מפי הקדש. ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש לדורות. רגום אותו באבנים לשעה. כל העדה במעמד כל העדה. אתה אומר במעמד כל העדה. או כל העדה כשמועו ת"ל °יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו. הא מה תלמוד לומר כל העדה במעמד כל העדה. ויוציאו אותו *מלמד שכל חייבי מיתות נהרגין חוץ לבית דין. וירגמו אותו באבנים *כתוב אחד אומר באבנים וכתוב א' אומר °אבן כיצד יתקיימו שני כתובים *בית הסקילה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו אם מת (יצא העד נוטל את האבן ונותנה על לבו ואם מת) בה יצא ואם לאו העד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת יצא ואם לאו רוגמי' אותו כל ישראל שנאמר °יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה נמצאת מקיים רגום אותו באבנים ונמצית מקיים וירגמו אותו אבן. כאשר צוה ה' את משה אמר סיקלוהו וסקלו תלו ותלו. אבל לא שמענו שיתלו [עד] שנאמר °כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ *ד"ר אליעזר. *אמר ר' חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר"ע אמר יודע היה משה שהמקושש במיתה אבל לא היה יודע באיזה מיתה ימות. *ראויה היתה פרשה מקושש שתיכתב אלא שנתחייב מקושש שתיאמר על ידיו לכך מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב: סליק פיסקא

ישוב דברי הגמ' מקושים הנ"ה

הזה ז"ר *והפריו על מדותיו להקל ראש נגד רבותינו בעלי התוס' שלא ראו הגמ' והספרי. ואלקי אמרה נפשי במטותא מיני' במחילה מכבוד תורתו וז"ל הגמ' שם דבי חזקי' תנא [פי' יליף התראה] וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה [ואם הזיד לא נאמר אלא וכי יזיד משמע תמיד הוא בזדונו] שהתרו בו ועדיין הוא מזיד דבי ר' ישמעאל תנא המוצאי' אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש כו' וצריכא ואי כתב רחמנא וכי יזיד ה"א ה"מ סייף דקל אבל סקילה דחמורה אימא לא צריכא והתוס' בד"ה ואי כתיב כי יזיד תימ' דהתראה בעיר הנדחת. מנ"ל דמהכי לא אתי' שכן ממונו פלט כו' עכ"ל. ויש לדקדק איך תלוי תמיהת' על הצריכ' ואי כתיב כי יזיד ואי משום דרוצח הוא בסייף כמו עיר הנדחת ה"ל להקשות לעיל על תנא דבי חזקי' דגמר מכי יזיד ע"כ נ"ל דלעיל על תנא דבי חזקי' לא מצי להקשות דה"א כיון דגלי קרא ברוצח ה"ה בעיר הנדחת ואי משום דרוצח ממונו פלט וגבי עיר הנדחת ממונם אבד דה"א אדרבה כיון דעונשם חמור פשיטא דצריכי התראה מק"ו מן רוצח דממונו פלט ואפ"ה בעי התראה לכן התחכמו התוס' וציינו על הצריכא ואי כתיב כי יזיד כו' והתוס' לשיטתם אזלו שכ' בדף כ' בד"ה קא סברי רבנן וז"ל דסייף דעיר הנדחת דיש לו חומרא אחריתי דממונם אבד ופקולין שניהם כסקילה עכ"ל והקשו שפיר למאי דס"ד השתא דסקילה חמורה לא בעי התראה א"כ עיר הנדחת דיש בהו חומר כסקילה מנ"ל דבעי' התראה דהא מרוצח לא אתי' ומשאר חייבי מיתות שכן ממונו פלט וכזה לא קשה קושי' הנ"ר דז"ל הגמ' שם לאמר שצריכין עדים והתראה לכל א' וא' פירש"י מדכתי' לאמר גלכה ונעבדה משמע שצריך לומר לפנינו שכך אומרים גלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים לכל א' ואחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל א' וא' מהם עכ"ל והשתא א"ש דמקשו התוס' לפי סברת הגמ' דהכא מנ"ל דעיר הנדחת בעי התראה דלמא משום דחמירא כמו סקילה א"נ התראה וא"ל דנפקא לי' מלאמר דלמא לא אתי לאורויי אלא שצריכי' עדים שיאמרו לפני הב"ד ששמע מהם שאמרו נלכה ונעבדה אבל א"נ להתרות בהם גופי' מלת לאמר שיאמרו העדים מה ששמעו מהם אבל התראה לא צריכי משום חומרא כנ"ל ושפיר מקשי התוס' כנ"ל: ק"ו לכל מצות שבתור'. קשה מאי ק"ו הוא זה לשבת שסקילה כע"ז כמש"ל פיסק' קי"א בשלמא לשאר מצות אתי שפיר הק"ו אבל לא למחלל שבת ולפי מש"ל דמעיר הנדחת מייתי לי' אפשר דיליף לה במה מצינו מעיר הנדחת' דסקילה דשבת וסייף דעיר הנדחת שיין הם מיהו מתוך דברי התוס' שכתבתי לעיל לא משמע כן: ה"ג בקרא אל משה ואל אהרן ואל כל העדה: אהרן הי' יודע בתמי': סרס המקרא ויקריבו אותו אל כל העדה ואל אהרן ואל משה שבתחילה הביאו אותו לפני הסנהדרין שהם נקראי' עיני העדה ואח"כ אל אהרן ואח"כ אל משה ותבא שנין ס"ל דבכה"מ היו יושבין כלם והביאוהו לפניהם וע"ל פיס' קל"ג:

ביאור דברי הספרי לקיים הגירסא

קיד ויניחו אותו במשמר: *מגיד שכל חייבי כריתות נחבשין קימא למה נחבשי' חייבי כריתות כיון שאין דינם מסור בידי ב"ד אלא בידי שמים והי' נ"ל לתרץ דקי"ל בסנהדרין דף פ"ו סתם מתני' ר"מ כו' סתם ספרי ר"ש וכלהו אליבא דר' עקיבא ואי' בריש פ' אלו הן הלוקין חייבי כריתות קא תני חייבי מיתות לא תני [פירש"י כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתינו לענין מלקות ואחד מכל חייבי מיתות ב"ד לא הוזכרו בה ללקות אם התרו בו למלקות] מתני' מני ר"ע היא דתני' ר"ע אומר חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד שלמעלה מוחלין להן [ואין כאן משום שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת ע"י תשובה מב"ד שלמעלה] חייבי מיתות ב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין ב"ד שלמטה מוחלין להן [ויש כאן שתי פורענית מלקות ומיתה ומתלקה סופו ליהרג שאפי' יעשה תשובה אין ב"ד שלמטה מוחלין לו את המיתה] ע"כ. וכ"פ הרמב"ם פי"א מהל' סנהדרין הל' א' וז"ל אלו הן הלוקין כו' העיקר על כ"ת שחייבין עליו כרת ואין בו מיתת ב"ד כגון אוכל חלב ודם וחמץ בפסח כו' וכ' הכ"מ וז"ל ופסק רבינו כר"ע דהלכתא כוותי' כו' ע"ש וקי"ל בסנהדרין דף י' דמלקות במקום מיתת ב"ד עומדת ופירש"י דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בכ"ע ושריפה בכ"ע והרג בכ"ע הוי נמי מלקות כא' מן המיתות עכ"ל וכזה א"ש כי היכי דחייבי מיתות ב"ד נחבשי' ה"נ ח"כ נחבשי' משום מלקות שהיא חשובה כא' מן המיתו' וכגון שהתרו בו למלקו' ומצאתי ראי' לדברי בסנהדרין דף מ' ע"ב אמר עולא מנין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו וראה את ערותה אטו בראי' תלי' מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר אם אינו ענין לכרת תנהו ענין למלקות [פירש"י ואם

מקור'מפורשי'

א"ע לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקתני שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד תנהו ענין להתראת מלקות דשייך באחותו עכ"ל וכ"פ הרמב"ם פט"ז מהל' סנהדרין הל' ד' וז"ל אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה עכ"ל וכי היכי דהתראה דכתיבי גבי חייבי כריתות מוקמי' לה למלקות ה"נ חבישה דכתיבי גבי ח"כ מוקמי' לה למלקות כך הי' נ"ל לכאורה לתרץ דברי הספרי אבל מ"מ נ"ע איך יליף מכאן ח"כ דלמא שאני הכא דחבשוהו למקושש משום שהיו יודעי' שהוא חייב מיתת ב"ד אלא שלא היו יודעי' באיזה מיתה כדאי' בסמוך ועוד שלא מצינו בשום מקום בש"ס ורמב"ם שחייבי מלקות נחבשין ובילקוט גרס מגיד שכל חייבי מיתות נחבשין וכ"ה בגמ':

ביאור דברי ספרי דבר נאה

*מות יומת לדורות רגום אותו באבנים לשעה והוא תמוה דהא מחלל שבת הוא בסקילה אף לדורות ונראה לתרץ דאי' בב"ב דף קי"ט יודע הי' משה רבינו כו' תוס' בד"ה שנאמר מחללי' מות יומת וא"ת למה היה נסתפק הי' לו לדונו בחנק דכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא בחנק וי"ל דמסברא הי' נראה לו שנדון בסקילה כעובד ע"א דדומ' שבת לע"א עכ"ל הטולה מזה דמשה רבינו הי' יודע מן הפסוק מחללי' מות יומת אלא שהי' נסופק אם פי' הפסוק מות יומת הוא סתם מיתה היינו חנק או ר"ל סקיל' כיון דחמיר שבת כע"א ולפ"ז יקשה על הקב"ה שאמר לו למשה מות יומת האיש רגום אותו באבני' ל"ל מות יומת הא מתות יומת ידע רק שנסתפק באיזה מיתה לא הל"ל רק רגום אותו באבנים וצ"ל דאתי להורות כדאי' בפ' נגמר הדין דף מ"ה ע"ב דתניא מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במית' הכתוב' בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מ"מ ע"כ והה"נ הכא גבי מקושש בא הכתוב להורות ע"ז דאי לא הוי כתיב רק רגום אותו באבני' ה"א דוק' בסקיל' ואם א"א לדונו בסקילה יהיה פטור לכך כתיב מות יומת להורות שאם אי אתה יכול לדונו בסקילה יכול אתה להמית בשאר מיתות. והנה באמת צריך להבין היך אפשר שהסנהדרין לא יוכלו להמיתו במיתה הכתובה בו ורש"י שם פי' וז"ל שאם אי אתה יכול להרגו בסייף כמו שהי' מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ עכ"ל וז"ל הרמב"ם פי"ד מהל' סנהדרין הל' ח' מי שעמד על נפשו ולא יכלו ב"ד לאסרו עד שימיתוהו במית' שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו עכ"ל והנה גבי מקושש דכבר אסרוהו הב"ד כמ"ש ויניחו אותו במשמר ובודאי היו יכולי' להמיתו בסקילה והדק"ל ל"ל מות יומת לז"ק הספרי מות יומת לדורות ר"ל כאם שיארע לדורות שלא יהיו יכולי' לאסרו לדונו בסקילה הכתובה בו אני אומר לך מות יומת שיכול אתה להמיתו בשאר מיתות רגום אותו באבני' לשעה ר"ל מקושש שכבר הניחו אותו במשמר ואתה יכול להמיתו בסקילה אני אומר לך רגום אותו באבנים כנ"ל נכון: במעמד כל העדה. כדי שירא ויקחו מוסר ע"ד וכל העם ישמעו ויראו: או כל העדה כשמועו. שכל העדה ישליכו עליו אבנים: ת"ל יד העדים כו'. משמע שהעדים ממיתין אותו ולא העדה: נהרגין חוץ לב"ד. מדכתי' ויוציאו אותו אלמא לאו במקום וועד קטלוהו אלא רחוק מב"ד כדאי' בגמ' וכ' הרמב"ם פי"ב מהל' סנהדרין ונראה לי שיהי' רחוק כמו ששה מילין מב"ד כמו שהיה בין ב"ד של משה רבינו שהי' לפני פתח אהל מועד ובין מחנה ישראל עכ"ל והקשה הרא"ם וז"ל וא"ת ל"ל ויוציאו גבי מקושש תיפוק לי' ממקלל דכתי' ביה הוצא את המקלל כו' וי"ל דאי מהתם ה"א שאני מקלל הואיל והפליג בעבירה שנגע בעיקר עצמו כו' לפיכך הצריך הכתוב להוציאו אל מחוץ למחנה ישראל להמיתו שם ולהשליכו שם כאחת הנבלות אבל בשאר עבירות אימא לא קמ"ל ויוציאו אף בשאר עבירות וא"ת א"ה ליסתיק קרא מהוצא את המקלל ותיתי ממקושש וי"ל דאי ממקושש ה"א ישראל הוציאוהו מעצמם אל מחוץ למחנה לא שהשם צוה על זה קמ"ל קרא הוצא אתה ללמד שהשם צוה שיהי' מקום הריגה מחוץ למחנה עכ"ל וא"ת אכתי מנ"ל לישראל גבי מקושש להוציאו מחוץ למחנה ואי משום שצוה השם הוצא את המקלל כו' דלמא שאני מקלל שפשט ידו בעיקר כמ"ש הרא"ם בעצמו וי"ל מאחר דמשה רבינו היה מסופק באיזו מיתה נתחייב עד שהשיב לו הקב"ה בסקילה שהמחלל שבת הוא כע"א ממילא ידעי' שהוא מחוץ למחנה כמו מקלל: וכתוב א' אומר אבן. גבי מקלל כתיב וירגמו אותו אבן: גבוה שתי קומות ומפילו משם לארץ: הפכו על מתניו. כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונ' ביותר רש"י: ה"ג ואם מת בה יצא ואם לאו העד השני נוטל את האבן וכ"ה במשנה. ושאר נמחק: ה"ג אבל לא שמענו שיתלו עד שנאמר: דברי ר"א דס"ל כל הנסקלין נתלין אבל חכמי' פליגי עלי' וס"ל דאין נתלין אלא מגדף וע"ז כדאי' במ"ש פיסקא רכ"א: מגלגלי' זכות ע"י זכאי היינו בנות צלפחד שראוי' היתה פ' נחלות שתיכתב ע"י משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן: וחובה ע"י חייב היינו פ' מקושש:

קטו ויאמר ה' אל משה ועשו להם ציצית

*אף הנשים במשמע · ר' שמעון פוטר · את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות שזה הכלל אמר ר' שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ונוהג באנשים ולא בנשים בכשירים ולא בפסולים · ר' יהודא בן בבא אומר בייחוד (פטרן נוטלים) [פטרו] חכמים את (הרדרור) [הרדיד] של אשה מן הציצית ולא חייבן בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בו · ועשו להם ציצית · *אין ציצית אלא דבר היוצא ודבר כל שהוא · וכבר נכנסו זקני ב"ש וזקני ב"ה לעליית יונתן בן בתירה ואמרו ציצית אין לה שיעור · כיוצא בו אמרו לולב אין לו שיעור · ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט בפני עצמו ° ת"ל גדילים · *מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי (בש"ה וב"ה) [דברי ב"ה וב"ש] אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת · והלכה כב"ש · *בד"א בתחילתו אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא · ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה [ציצית ת"ל גדילים שומע אני יעשה כולה] גדילים תלמוד לומר ציצית · הא כיצד שתהא גדילה יוצא מן הכנף וציצית מן הגדילים · על כנפי בגדיהם · *שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שבע ובעלי שש [ובעלי שש ובעלי שבע] ובעלי שמנה במשמע ת"ל על ארבע כנפות כסותך יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ושבע ושמונה מן המשמע · משמע מוציא את אילו (ומוציא) [ומביא] כרים וכסתות ת"ל אשר תכסה בה [פרט לכרים וכסתות] · שומע אני כסות לילה במשמע · *ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את אילו *ומוציא את כסות סומא ת"ל והיה לכם לציצית מכל מקום · ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת טווי ושזור אין לי ·

מקר' מפורש

קטו ויאמר ה' אל משה: ועשו להם ציצית. מלת להם יתירה דה"ל למיכתב דבר אל בני ישראל ועשו ציצית על כנפי בגדיהם להם ל"ל לו"ק אף הנשים במשמע דס"ד בני ישראל כתי' ולא בנות ישראל קמ"ל להם שחייבין בציצית ורבנן היא דס"ל דכסות לילה חייב בציצית ולא הוי מ"ע שהזמן גרמא והא דכתיב וראיתם: אותו מוקי לה ר' בגמ' לכדתני' וראיתם. אותו ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואיזו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן: ר"ש פוטר. מפני שס"ל וראיתם אותו פרט לכסות לילה והוי מ"ע שהז"ג לכן נשים פטורות וא"ת א"כ להם מאי עביד לי' וי"ל דס"ל לר"ש שהנכרי פסול לעשותן דהיינו להטילם בבגד דכתיב בני ישראל לאפוקי נכרים וז"ש בסמוך בכשרים ולא בפסולי' וה"א דגם נשים פסולי' להטילם בבגד להכי איצטריך להם לרבות נשים שאע"פ שהם פטורים מלהטיל ציצית בבגדיהם משום שהוא מ"ע שהז"ג מ"מ כשרי' להטיל ציצית בבגד אנשים *ובזה מיושב קושי' המ"א בא"ח סי' י"ד וז"ל הס"ע שם ציצית שעשאו עכו"ם [פי' שהטילן בבגד] פסול דכתיב דבר אל בני ישראל לאפוקי עכו"ם האשה כשרה לעשותן עכ"ל וכת' המ"א סק"ב וז"ל צ"ע דהא בכל דוכתא דרשי' בני ישראל ולא בנות ישראל כדאי' בקידושין דף ל"ו ובמנחות דף ס"א ממעטי' עכו"ם ונשים מבני ישראל עכ"ל והניח בקושי' ולפי מ"ש לק"מ דהא אנן קי"ל כר"ש דכסות לילה פטור כמ"ש הרב"י בסי' י"ז ובש"ע סי' י"ח ונשי' פטורות מציצית ומלת להם דמיותר אתי לרבות דנשים כשרות לעשותן כמ"ש משא"כ ההיא דקידושין וההיא דמנחות דשם ליכא רבוי' ושפיר ממעטי' מבני ישראל ולא בנות ישראל כנ"ל: ונוהג באנשי' ולא בנשים. היינו שבגדיהם פטור מציצית אבל כשרו' לעשותן בבגדי אנשים כמש"ל: ולא בפסולי'. היינו נכרי' שפסולין להטילן אפי' בבגד ישראל כמש"ל: ה"ג בילקוט ר"י בן בבא אומר בייחוד פטרו חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית: בייחוד. בבירור. הרע"ב פ"ו דשקלים משנה ב': הרדיד. גבי רבקה כתי' ותקח הצעיף ות"י ונסיבת רדידא וכ' הז"ר וז"ל אבל קשה דכסוי הראש בלאו הכי פטור כמ"ש בא"ח וי"ל ואפשר דמיירי דמתכסה בו רובו עכ"ל והדין עמו שכן ס"ל לספרי דבמתכסה בו רובו חייב בציצית אפי' בכסוי ראש והכי אי' להדי' בח"ש פיס' רל"ד וז"ל אשר תכסה בה פרט למעפורת שלא יכסה בה ראשו ורובו עכ"ל. ומעפורת פי' הפוסקי' הביאם הרב"י בסי' י' שהוא סודר הרא"ש משמע דוקא שלא כיסה ראשו ורובו אבל אם כיסה ראשו ורובו חייב בציצית אלא שבשל אשה פטרו חכמים מטעם מ"ע שהז"ג. *מיהו צ"ע על הז"ר מאמר שציין כמ"ש בא"ח והרי בא"ח סי' י' ס"י כ' בש"ע וז"ל מנכפת כעורה אפי' של הרצות המערב שב' ראשי' מושלכי' על כתפיהם וגופם ואע"פ שמתכסה בה ראשו ורובו פטור דכיון שעיקרה לכסות הראש דכסותך אמר רחמנא ולא כסות הראש עכ"ל והני צעיפי נשים עיקרן לכסות הראש הוא הג"כ אפי' מתכס ראשו ורובו נמי פטור והדק"ל קושי' הז"ר הנ"ל ואין להקשות על הש"ע מדברי הספרי דלקמן בח"ש הנ"ל דמשמע דאם מכסה בה ראשו ורובו שהוא חייב וי"ל דבספרי לא נזכר סודר הראש אלא מעפורת ואע"פ שהפוסקי' פירשוהו סודר הרא"ש כמ"ש הרב"י בסי' י' מ"מ ע"כ לומר שעשוי לכסות הגוף ועיקרה לכסות הגוף כמו הקולא דפ"ק דשבת דף ט' ע"ב דאי' שם מאימתי התפלת תכבירת א"ר אבין משינית מעפור' של ספרין על ברכיו [פירש"י סודר ונותנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו] מאימתי התחלת המרחץ משיערה מעפרתו [סידרו הוא ראשון להפשטת בגדיו] ע"כ הרי דמעפורת עיקרו לכסות הגוף מש"ה מחייב לי' בספרי אם מכסה בה ראשו ורובו משא"כ מנכפת של הרצו' המערב דעיקרה לכסות הרא"ש מש"ה פטר לי' בש"ע אפי' אם מתכסה בה ראשו ורובו וה"ה נמי צעיפי נשים הנ"ל והדרי קושי' הז"ר לדוכתי' מאי קאמר בייחוד פטרו חכמים הדיד של אשה והרי בלא"ה פטור משום כסות הראש וגם על הרב"י יש להפליא ואכתבהו בח"ש לקמן פיס' רל"ד בס"ד וע"ש ויש ליישב כדיוק דס"ל לר"י בן בבא דהכא דאע"פ דכסות הראש אין חייב בציצית מן התורה מדרבנן מיהת מיחייב ורדיד של אשה פטרוהו חכמים לגמרי ולהכי דייק בלישני' בייחוד פטרו חכמים כו' ולא חייבו בטלית אלא מפני שלפעמי' בעלה מתכסה בו מש"ה טלית של אשה חייבוהו חכמי' משא"כ רדיד של אשה שאין בעלה מתכסה בו פטרוהו לגמרי כנ"ל: אין ציצית אלא דבר היוצא. תלוי ויוצא מן הכנף משהו וז"ש ודבר כל שהו ובגמ' מסיים וכה"א ויקחני בציצית ראשי: ציצית אין לה שיעור. בגמ' פי' אין לה שיעור למעלה [פירש"י דכמה דבעי ליהוי ארוך] אבל יש לה שיעור למטה [דתשולשת ותלוי הענף מן הגדיל ד' אצבעו בעינן והא דקתני כל שהו דבמשהו נמי מתכשרי אגרדומי קאי היינו שיריה שנפסקו לאחר שנעשו] דאי לא תימא הכי כיוצא בו לולב אין לו שיעור ה"נ דאין לו שיעור כלל והתנן לולב שיש בו ג' טפחי' וכדי לנענע בו [היינו בין הכל ד' טפחי'] כשר אלא אין לו

מבו' התלמוד

שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה ה"נ גבי ציצית כן: שומע אני יעשה חוט כפ"ע. פי' מאחר דקי"ל אין ציצית אלא ענף כמש"ל שומע אני שלא יתלה אלא חוט א' בכנף ויהיה ענף: ת"ל גדילים. שיהיו קלועים: ה"ג בנוסחא ישנה דברי ב"ש וב"ה אומרי' שלש של צמר כו' וח"ש בפנים בש"ה ה' יתירה היא אבל בגמ' ובילקוט גרסי' איפכא דב"ה ס"ל שלשה וב"ש ס"ל ארבעה וכ"ה לקמן בח"ש פיס' רל"ד ע"ש ובודאי יש כאן ט"ס ותדע דאל"כ איך קאמר והלכה כב"ש והא בגמ' פסקו כל האמוראים דבעי' ד' חוטים א"ו ט"ס הוא וצ"ל דברי ב"ה וב"ש אומרי' ג' של צמר וארבע של תכלת והלכה כב"ש ופי' התוס' טעם פלוגתתן דדרשי' גדיל שנים גדילי' ארבעה והיינו בכפילא ואלבן קאי וסברי ב"ש דה"ה תכלת יהי' ג"כ ב' חוטי' שיהי' גדילי' ד' ואע"ג דגבי תכלת כתי' פתיל משמע חד הוא לאו דוקא דסברא הוא להשוותם והיינו ד' חוטין כל אחד כפילא וב"ה סברי פתיל דוקא והיינו חוט א' מתכלת וב' חוטין מלבן שהם גדילי' ע"כ והנה התוס' פירשו כן לפי גי' הברייתא שבגמ' דקאמרי ב"ש שתם ד' חוטין לכך פי' ב' מתכלת וב' מלבן דסברא הוא להשוותם אבל לגי' הספרי שלפנינו דס"ל לב"ש ג' של צמר ורביעית של תכלת לא יתכן והתוס' באמת הי' להם גי' אחרת בספרי כמ"ש שם ונראה לפי גי' דהכא טעמייהו דב"ש דס"ל גדיל שנים גדילי' ארבעה ובלא כפילא וכתיב פתיל תכלת דא' מאלו בגדילי' יהי' תכלת כנ"ל: בד"א דבעי' שיעור לציצית שתהא תלוי' מן הכנף לב"ש ד' אצבעות לב"ה ג' אצבעות דהכי פליגי בגמ' ולקמן בח"ש פיסק' רל"ד: בתחילתו. כשעת עשיי' אבל שיריה וגרדומי' כל שהו מפ' בגמ' דחדא קתני שיורי גרדומי כל שהו [דנשאר קצת ונפסק קצת] ופריך וליתא גרדומין שיריו ל"ל הא קמ"ל דבעי' שיורא לגרדומין כדי לענבן [מדתני שיריים בגרדומי' משמע דליהוי בגרדומין שיורא קצת שיהי' נקרא שירים כדי לענבן כל החוטין אהדדי והאי כל שהו דקתני כדי עניבה] ע"כ: שומע אני יעשה כולה גדילים. תימא דהא ציצית ענף משמע כמש"ל ואיך ס"ד שיעשה כולה גדילים לכן נ"ל גי' הילקוט עיקר וה"ג שומע אני יעשה כולה ציצית ת"ל גדילי' שומע אני יעשה כולה גדילי' ת"ל ציצית: גדילה יוצא מן הכנף. פליגי בי' רש"י ור"ת לרש"י הגדיל יהי' ב' אצבעות והענף ד' אצבעות ולר"ת הגדיל ד' אצבעות והענף ח' אצבעות עיין בתוס' שם בד"ה ב"ש: וציצית מן הגדילי'. היינו ענף יצא מן הגדיל: ה"ג בעלי שש בעלי שבע וכ"ה בילקוט: יצאו בעלי שלש ובעלי חמש כו'. מן המשמע לכאורה נראה דס"ל דאפי' בעל ה' ובעלת ו' ואילך פטורי' מן הציצית כמו בעלת ג' וא"כ פליג על הגמ' דבגמ' לא ממעט מארבע אלא בעלת ג' אבל בעלת ה' ומבעלת ה' ואילך חייב אבל מצאתי בהרא"ש הל' ציצית שכ' וז"ל וכ"כ דה"פ אי לא כתי' אלא על כנפי בגדיהם ה"א שבכל כנפים שיש לבגד אמרה תורה לעשות ציצית הן מעט הן הרבה ת"ל על ד' כנפות ונתמעטו מעט והרבה נתמעטו בעלי שלש שהוא כסול אף אם הטיל בו ד' ציצית דהרבע כנפות כתי' וליכא ונתמעטו בעלי ה' ויותר שאין להטיל בכל הכנפים אלא בד' מן הכנפים עכ"ל: משמע מוציא את אילו. פי' דממעט בעלי ה' ויותר כדלעיל: ומוציא כרים וכסתות. ת"ל אשר תכסה בה משמע דהוי בעי למעט כרים וכסתות וחייתי לי' מאשר תכסה בה לרבות כרים וכסתות וקשה דהיכי ס"ד למעטינהו דאי ממשמעות ארבע דמיירי בי' למעט בעלת שלש כו' אדרבה מארבע מסתבר לרבויינהו דהא אית להו ד' כנפות ובילקוט גרס משמע מוציא את אילו ומביא כרים וכסתות ת"ל אשר תכסה בה פרט לכרים וכסתות וכ"כ לגרים כאן וה"פ דס"ד משום דכתי' ארבע למעט בעלת שלש ס"ד לרבות כרים וכסתות שיש להם ד' כנפות ת"ל אשר תכסה בה פרט לכרים וכסתות דתכסה בה לבון מלבוש הוא והני לאו בני מלבוש נינהו וראיתי במרדכי ה' ציצית שכ' וז"ל וכרים וכסתות נמי משמע בספרי דממעט מאשר תכסה בה עכ"ל והביאו הרב"י בסי' י' משמע להדי' דהוי גרס בספרי כגי' הילקוט וכמו שפירשתי: שומע אני כסות לילה במשמע. כלומר דלמא אשר תכסה בה אתי לרבות כסות לילה ולא להוציא כרים וכסתות דאינהו בכלל הרבע כנפות נינהו: משמע מוציא את אילו. היינו כסות לילה לפי שאינו בראיי' א"כ מוציא ג"כ כסות סומא שאינו בראיי': ת"ל והי' לכם לציצית מ"מ. לרבות כסות סומא והשתא הייתר לכו אשר תכסה בה למעט כרים וכסתות והשתא א"ש דלא תיקשה דהכא מרבה כסות סומא מוהיו לכם לציצית ובגמ' מרבי לה מאשר תכסה בה משום דבגמ' לא נזכר כלל כרים וכסתות ואייתר לי' אשר תכסה בה לרבות כסות סומא אבל הכא דאיצטריך אשר תכסה בה למעט כרים וכסתות להכי איצטריך לתילף כסות סומא מוהי' לכם לציצית והאי ברייתא כר"ש אתי' דס"ל כסות לילה פטור מציצית לכן הוי מ"ע שהז"ג כמ"של ומפרש בגמ' מה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישנו בראייה אצל אחרי' ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיי' אצל אחרי' ע"כ והיינו נקרא כסות לילה עיין בש"ע סי' י"ח שהפוסקי' מחולקי' בזה: פתיל תכלת טווי ושזור

מיוז על קושית פמ"א בא"ח סי' י"ד סק"ב

דברים כ"ב

קושיה גדולה על הז"ר

מנחות מ"ב

שם מ"א

שם

בכורות ל"ט

שם

זבחים י"ט

מנחות מ"ב

שם

שם

התלמוד

לי אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור • ונתנו על מקום האריג ולא על מקום הפתיל • נתנה על מקום הפתיל כשרה • ר' יהודא פוסל *על הקרן (ועל *הגדיל) ר' אליעזר בן יעקב (אומר) פוסל שאמרה תורה על ארבע כנפות כסותך ולא על שמונה • ונתנו על ציצית הכנף למה נאמ' לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני יארגנה עמה ת"ל (ועשו) [ונתנו] הא כיצד תופרה עמה • שארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת הן ר' ישמעאל אומר ארבע מצות הם • ר' אליעזר בר' שמעון אומר למה נקרא שמה תכלת על שם שנתכלו המצרים בבכורות שנאמ' °ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור • ד"א על שם שכלו המצריים בים • ד"א למה נקרא שמה ציצית על שם (שהציץ) [שהציץ] המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר °קול דודי הנה זה בא ואומר דומה דודי לצבי ואומר הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים • ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר *כל המקיים מצות ציצית מהו אומר °בימים ההמה (נאמר) אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי וכל המבטל מצות כנף מהו אומר °לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה • ר' מאיר אומר וראיתם אותם לא נאמר אלא וראיתם אותו • *מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני השכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד שנאמ' °ומעל לרקיע אשר על ראשם • וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם זו פרשת שמע • אתה אומר פרשת שמע • או אינו אלא פרשת והיה אם שמוע • אמרת צא וראה איזו היא פרשה שיש בה מלכות שמים ומיעט בה ע"ז אין אתה מוצא אלא פרשת שמע • *ותקדום פרשת והיה אם שמוע תשמעו לפ' שמע אמרת תקדום פרשה שיש בה מלכות שמים ומיעט בה ע"ז לפרשת והיה אם שמוע שאינה אלא (ללמד) [מיעט ע"ז] ותקדום פרשת ציצית לפ' והיה אם שמוע • אמרת תקדום פרשה שהיא נוהגת ביום ובלילה לפ' ציצית שאינה נוהגת אלא ביום • או יהא קורא שלשה בערב כדרך שקורא שלשה בשחר ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה • ר"ש בן יוחי אומר תקדום פ' שמע שהיא ללמוד לפרשת והיה אם שמוע שאינה אלא ללמד ותקדום ללמוד וללמד לשמור ולעשות לפ' ציצית שאינה אלא לעשות שעל כך ניתנה תורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות • וראיתם אותו וזכרתם *מגיד שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות והרי דברי ק"ו ומה מקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו מקיים כל המצות ק"ו לכל מצות שבתורה • ולא תתורו אחרי לבבכם *זו מינות כענין שנאמ' °ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה • ואומר °והמלך ישמח באלהים

ובזוה דפתיל משמע שיהי' שזור וכו"ר פי' דילפי' ממשכן דכתי' בי' תכלת וכתיב משזר עכ"ל: לבן מנין. שיהא ג"כ טווי ושזור: על מרוס האריג. על עיקר הבגד. ולא על מקום הפתיל והוא מ"ש בגמ' על הגדיל פירש"י חוט עבה לחזק בבגד תחילה כדי שלא יהא נוח ליקרע ל"א גדיל אלו הן חוטין שבשפתי שני הבגדין שקורין אורליו"ש עכ"ל: כשרה. דס"ל דגדיל קרוי בגד ור"י פוסל דס"ל דגדיל אינו קרוי בגד והפוסקי' בא"ח סי' י"א שפסקו כר"י דפסול ולא כת"ק היינו משום דראב"י דנסמיך ס"ל ג"כ כר"י דעל הגדיל פסול וקי"ל משנת ראב"י
מנחות מ"ב קב ונקי: על הקרן. שמניח הציצית
בנוסח א כת"י על הקרן ממש ונראה לכאן ולכאן מש"ה
דקק כל הגדיל פוסל ראב"י דארבע אמר רחמנא וזה נראה כשמונה וב"פ הפוסקי' בסי' י"א ע"ש: ה"ג ת"ל ונתנו • וה"פ מדכתיב ועשו הוי משמע שיעשה הציצית עם הבגד כאחת דהיינו שיארגנה עמו לכך כתיב ונתנו ללמד שיתנו הציצית על הכנף ולא שיארגנה עמו וזהו שסיים

* הא כיצד תופרה ר"ל שיכניס הציצית תוך הנקב בכנף הבגד כמו שומע אני יקשרה עם תפירה: ה"ג ארבע ציצית • מעכבות ול"ג שארבע דאינו שייך לדלעיל כלל וענין כפ"ע הוא:

הג"ה מבן המחבר * בנוסח' כת"י כ' וז"ל ה"ל ונתנו • ל ונתנו הכנף ס"ל ומפר הא כיצד תופרה כו' פי' מכניסה לתוך הכנף וקושרה והיינו כמין תפירה עכ"ל:

ר"י אומר ארבע מצות הם פריך הגמ' מאי בינייהו [פירש"י מ"מ בין למר
שבת ל"ב בין למר בעינן ד' ציצית דכתיב על ד' כנפות כסותך] א"ר יוסף סדין בציצית איכא בינייהו [לת"ק דאמר מצוה א' הן הלכך אי חסר בסדין ציצית א' ליכא מצוה והוו להו היינך כלאים ולר"י לא הוו כלאים דהשלש שנשארו ג'
מנחות מ"ג מצות הן] ע"כ ויש עוד שינוי' אחרינא בגמ' ע"ש: שנתכלו המצרים בבכורות • לשון רש"י בחומש פתיל תכלת על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלא עכ"ל: ה"ג על שם שהציץ המקום והוא מלשון מציץ מן החרכים: דומה דודי לצבי • בקלות מרוצתו שמיהר לבא כצבי וכעופר האילים עופר איל בחור: הנה זה עומד אחר כתלינו • כבורה הייתי לישב עגונה זה ימים רבים והנה הוא הודיע שהי' עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר ראה ראיתי את עני עמי עכ"ל רש"י: ה"ג בקר' בימים ההמה אשר יחזיקו ובגמ' אי' א"ר לקיש כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשי' לו שני אלפים ות"ת עבדים שנאמ' בימים ההמה וגו' פירש"י בכנף איש יהודי בשכר הכנף יחזיקו בהם עשרה הגוי' מכל לשון הרי שבע מאות לשבעים לשון וארבע כנפות יש לו הרי אלפים ושמונה מאות עכ"ל ומה שפירש"י בשכר הכנף דאי ממש שיחזיקו בכנף איש יהודי הוא דבר שא"א שיחזיקו ת"ש אנשים בכנף איש א' וע"כ דרשו בכנף כמו בשביל כנף א' של ציצית יחזיק בו באיש יהודי להיות לו כולם משמשין ומעלת מצוה זו לפי שהיא זכר לכל המצות ולהגין מעבירה כדלקמן מהרש"א והג"י כ' וז"ל גופני שכירו
מנחות מ"ג בזמן הבוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עלינו בגולה ותביסה אותנו לחיי העה"ב עכ"ל: לאחוז בכנפות הארץ. כאדם שאוחז בכנפי הטלית ומנערה
ברכות י"ב כן אני עתיד לאחוז בכנפותיה ומנער את הרשעי' רש"י: וראיתם אותם לא נאמר • בכא אציצית קאי וציצית הוא לשון רבים וכל"ל אותם א"נ דאקב"ה קאי: כאלו הקביל פני השכינה • אפ' בגמ' כתי' הכא וראיתם אותו וכתיב התם ואותו תעבוד פירש"י מה להלן שכינה אף כאן שכינה: דומה לים • שנעשו בו נסים לישראל רש"י: והרקיע דומה לכסא הכבוד • ומתוך התכלת מזכיר היושב על הכסא. ועוד נאה לישראל שיהא כסאו עליהם ומסיים בגמ' שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר דהיינו רקיע: וממעל לרקיע כו' וסיפא דקרא כמראה אבן ספיר דמות כסא אלמא רקיע היינו כסא רש"י: וראיתם אותו וזכרתם וגו' • בגמ' דרשי' ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה ואיזו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן וזה שסיים ואמר ועשיתם אותם זו פ' שמע שיזכרנה בפה לאומרה וכ"פ הז"ר: פרש' שמע • לענין קדימה קאמר להקדי' פ' שמע לוהי' אם שמוע דא"ל לענין קריאה קאמר לקרות רק פ' שמע לבדה דהא כ' הרמב"ם ריש הל' ק"ש וז"ל מ"ע לקרות ק"ש

מסורת המדרש

פעמים ביום וכו' וקריאת ג' פרשיות אלו על סדר היא הנקראת ק"ש עכ"ל הרי שג' הפרשיות ביחד הם נקראי' ק"ש א"ו לענין קדימ' קאמר וכ"מ בסמוך: איזו היא פ' שיש בה כו' • פי' מדכתיב וזכרתם את כל מצות ה' היינו מלכות שמים וכתיב בתרי' ולא תתורו אחרי לבבכם היינו מיעט ע"ז וכ"פ הז"ר וע"ז קאמר וזכרתם ר"ל זכירה בפה לקרות פרשה שיש בה אלו השנים ואין זה אלא פ' שמע שיש בה קבלת מלכות שמים ומיעט ע"ז: ותקדום פ' והיה כו' וא"ת איך ס"ד להקדים והיה לשמע תיפוק לי' דקדמה בתורה פ' שמע בפרשת ואתחנן ופ' והיה בפ' עקב וי"ל דא"כ למה קדמה אף לפ' ציצית דקדמה לכלן א"ו אין אנו חוששין למה שהיא קודמת בתורה משום דאמרינן אין מוקדם ומאוחר וא"כ הי' לנו להקדים והי' שהוא מדבר בלשון רבים משא"כ פ' שמע שהוא בלשון יחיד כ"כ התוס' והז"ר כ' וז"ל ותקדום כו' וא"ת והא עדיין לא למדנו לפ' והיה שיאמרו אותה ואין לומר מדכתי' בה לדבר בם בשבתך וגו' א"כ בפ' שמע נמי כתיב ודברת בם וא"כ למה יליף מוזכרתם וי"ל דלא יליף מוזכרתם רק שאומרו פ'
שמות י"ב ציצית יזכור פ' שמע ולהכי קאמר יקדים פ' והיה כדי שיאמר פ' שמע סמוך לפ' ציצית שיזכור אותה עכ"ל: ה"ג לפ'
ש"הש ב' והיה אם שמוע שאינה אלא מיעט ע"ז דכתיב בה פן יפתה לבבכם אבל קבלת מלכות שמים לית בה ומ"ש בנוסחא ישנה שאינה אלא ללמד הוא ט"ס ואין ענינו לכאן אלא בסמוך כדברי רשב"י: תקדום פ' ציצית כו' • שהרי קדמה בתורה והתי"ט
זכריה ח' כ' וז"ל ומדשני משום שיקבל עליו עול מלכות שמים כו' א"כ תקדים ויאמר שיש
איוב ל"ח בו ג"כ קבלת עול מ"ש דכתיב בה אני ה' אלהיכם ולהיות לכם לאלהי' עכ"ל: נוהגת ביום ובלילה • דכתיב בה ולמדתם אותם את בניכם ותלמוד תורה נוהג בין ביום בין בלילה הרע"ב: או יהא קורא שלשה בערב כלומר כל הג' פרשיות:
יחזקאל א' ביום ולא בלילה • ס"ל כבני מערב דאמרי' בגמ' אמרי במערבא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת [פירש"י ק"ש של ערבית אין קורין בה פ' ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקין בה ומדלגין ואומרים אני ה' אלהיכם אמת]: תקדום פ' שמע שהיא ללמוד כו' • בגמ' פריך הטו שמע ללמוד אית בי' ללמד ולעשות לית בי' והא כתיב ושננתם וקשרתם וכתבתם [פירש"י וקשרתם דתפילין וכתבתם דמזוזה עשייה היא] ותו והי' אם שמוע ללמד אית בי' ולעשות לית בי' והא כתיב וקשרתם וכתבתם אלא ה"ק כדין הוא שתקדים שמע לוהיה שזו ללמוד וללמד ולעשות • והי' לויאמר שזה יש בה ללמד ולעשות ויאמר אין בה אלא לעשות בלבד ע"כ והשתא ה"פ דברי רשב"י שבכאן תקדום פ' שמע שהי' ללמוד ר"ל פ' שמע יש לה מעלה יתירה על פ' והיה שהיא ללמוד ופ' והי' אינה אלא ללמד אבל לא ללמוד ופירש"י ואם בא לחד תחילה היאך ילמד את בניו וא"א"כ קאמר * ותקדום ללמוד כי' ר"ל פ' שמע לפ' ויאמ' אף שפ' ויאמ' מוקד' בתורה מפני שפ' שמע יש בה ג' מעלו' ללמו' וללמד ולעשות משא"כ פ' ויאמר שאינה אלא לעשות וכן פ' והיה אם שמוע לפ' ויאמר נמי מה"ט שפ' והי' יש בה ללמד ולעשות ופ' ויאמר אינה אלא לעשות: מעלים עליו כאילו קיים כל המצות • מדכתי' וזכרתם את כל מצות ה' דציצית בגי' ת"ר וה' קשרים וח' חוטין הרי תרי"ג רש"י. והרא"ש הביא בשם הרמב"ן שטען ע"ז הרי ציצית חסר יוד בין צדיק לתיו ואין מנינו רק תק"ץ ע"ש שהאריך בזה ולק"מ שהרי כתב בפרי ר"ש ור"ש ס"ל יש אם למקרא כדאי' בסוכה דף ו' ובזבחים טובי: ק"ו לכל מצות • שבציצית היא מצוה קלה שאין בה חסרון כיס כ"כ ז"ר: מילה אני מר ממות שהוא קשה מעשרה דברים הקשים שנבראו בעולם כדאי' בב"ב ומילה הכי מל וקשה ממנה את האשה זו המינות: וחרמים לבה • לשון מכמורת כו' אסורים ידיה משהחזיקה באדם הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות רש"י הרי דגבי מינות כתיב מלת לבה הה"כ ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות: והמלך ישמח באלהים

הג"ה מבן המחבר * בנוסח' כת"י גרס כאן ותקדום פ' והי' אם שמוע שהיא ללמד ללמוד ולעשות לפרשת ציצית שאינה כו' וא"ש הלשון צפי אבל
קהלת ז' אחא"ו • וגל"ה ירא לגלות יד להגי' אפי'
תהלים ס"ג במילתא דפשיטא לי' כנראה בכמה מקומות בזה הספר :

באלהים ואחרי עיניכם זו זנות שנאמ' ° אותה קח לי כי היא ישרה בעיני · אשר אתם זונים אחריהם · זו ע"א כענין שנאמ' ° ויזנו אחרי הבעלים *ר' נתן אומר שלא יהיה שותה בכוסו ומשמש בכוסו של חבירו · ד"א ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שהעינים הולכים אחר הלב · או הלב אחרי העינים אמרת *וכי יש סומא שעושה כל תועבות שבעולם · הא מה ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שעינים הולכים אחר הלב · ר' ישמעאל אומר ולא תתורו אחרי לבבכם למה נאמר לפי שהוא אומר ° שמח בחור בילדותך בדרך ישר או בדרך שתרצה ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם · למען תזכרו ועשיתם · לעשות זכרון במעשה · והייתם קדושים לאלהיכם · זו קדושת כל המצות ·

אתה

(מקר' מפורש) וסיפא דקרא כי יסכר פי דוברי שקר היינו המינים : שלא יהיו משמש בכוסו כו' שבשעה שנזקק עם אשתו לא יתן עיניו באשה אחרת אפי' היא אשתו רש"י וז"ל דנפק' לי' מדכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם והדר ואחרי עיניכם וקשה והלא עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה הוי עין רואה והלב חומד א"כ הל"ל למכתב אחרי עיניכם והדר אחרי לבבכם א"ו (שופטים י"ד) אתי ללמד שלא יהי' שות' בכוסו כו' וה"ק קרא ולא תתורו אחרי לבבכם בשעה שנזקק עם אשתו מה שכבר ראו עיניכם (שם ק') וזהו ואחרי עיניכם :

(ביאור מאמר תמוה בתלמוד ירושלמי דרך נאה) אמר המחבר עפ"ז אמרתי לתרץ מאמר תמוה מאד בת"י במס' ברכות דף ט' ע"א וז"ל : ר' יוחנן כד הוי אזיל מסחי [לרחוץ] כיון שהיה מגיע אצל אוליירין [הבלנין] היה אולבן [לתפילין] וכד הוי נפיק מסחי הוי יהבין ליה וכד הוי מייתין ליה הוי אמר הדא מילתא שני ארונות היו (קהלת י"א) מהלכין עם ישראל במדבר ארונו של חי העולמים וארונו של יוסף והיו א"ה מונין את ישראל ואומרים וכי אפשר לארונו של מת להיות מהלך עם ארונו של חי העולמים והיו ישראל אומרים ע"י ששימר זה מה שכתוב בזה ולמה הוא הדה מילתא א"ר חנינא בגין מימר מילי דאורי' [פי' דברי תורה דעד השתא אסור בדברי תורה בבית המרחץ לפיכך כשיצא אמר דברי תורה] א"ל ר' מנא ולא ה"ל מילי דאורייתא' תורי למימר אלא דא · אלא קנטורין הוי בעי למימר [פי' המפרש קנטורין נגד אותן בני אדם שאומרים שאין ללובשן כל היום אלא בשעת ק"ש ותפילה] ע"כ והוא תמו' מאד שהי' ר"י אומר להם קנטורין להוכיח להם שמצות תפילין להיות עליו כל היום איך מוכח זה משני ארונות הנ"ל · ונראה לתרץ דהנה תחילה צריך לומר טעם של ר"י שהי' לובשן כל היום משום דאי' במנחות דף מ"ג ע"ב רא"בי אומר כל שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחוזק שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ע"כ · אך קשה דהא לשיך פי' ע"ז הפסוק ולא תתורו אחרי כו' וז"ל כי הנה אם עין איש רואה וא"כ הלב חומד אחר שנעלם הדבר הוא מהעין שראה קל להיות חוזר בו ואיננו מן התימא שהרי לא גרם חימוד הלב כ"א העין וע"כ בהתעלם א"כ מן העין הגורמת קל לחזור בו אך מה שהלב חומד מבלי ראיית העין כענין מעשה הנזכר [בסמוך מעשה באדם א' שהי' זהיר במצות ציצית ששמע שיש זונה כו'] כי לשמע האוזן חשק אותה בלבו וא"כ ראו עיניו תוספת על השמועה אשר אז תגדל חשקת הלב עד מאד בראות הדבר נסמך למראה כמעשה ההוא הפלא ופלא לעצור כח ולפרוש וספרו רז"ל כי כל כך גדול הוא הזהיר במצות ציצית כי גם לזה יעצור כח כמעשה שהי' שאחר שהלב חמד והלך ותראינה עיניו כי יוספה על השמועה ויכול לפרוש הוא פליאה וזה הענין בדמותו יאמר נא הכתו' כו' ראו נא כמה גדול כח זה לסלק ולמנוע החטא כי אין צריך לומר אם יהי' העין רואה וא"כ הלב חומד אחר שנעלם הדבר מן העין כי אם אפילו אחר שהלב חומד חזרו עיניכם לראות ברע הנחמד למראה שהוא כמעשה ההוא יספיק לתוגעך וזהו ולא תתורו אחרי לבבכם עם היות שאחר הלבב חזרו לראות עיניכם וזהו ואחרי עיניכם עם כל זה יספיק מה שתזהרו בציצית שאפי' עם כל זו לא תתורו כו' עכ"ל לפ"ז ל"ל לר"י ללבוש תפילין כל היום כדי להצילו מחטא הא ציצית לבד יספיק להצילו מן החטא · אמנם כן לפי מה שפירשתי לעיל מאמר ר' נתן דבקרא ולא תתורו כו' אתי להורות שלא ישתה בכוסו כו' א"כ אין לנו ליחוד שהציצית לבד מציל מן החטא ונוכל לומר דוקא בצירוף שלשתן כנ"ל · לכך הוצרך ר"י ללובשן כל היום וא"ל מ"ט הצילו הציצית במעשה הנ"ל י"ל דהאמת אותו אדם הי' זהיר בשלשתן אלא שהציצית נדמו לו כעדים מפני שהי' זהיר בהן ביותר כדקדייק ליפני' דקאמר שהי' זהיר במצות ציצית אבל באמת זכות של שלשתן הצילוהו · אך מאן מוכח י"ל דמוכח ממעש' דיוסף הצדיק דאי' בסוטה ל"ו ע"ב יוסף לעשות צרכיו נכנס באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון א"ל יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שיתמחה שמך מביניהם כו' מיד ותשב באיתן קשתו ע"כ קשה למה לא הצילו מצות ציצית מן העבירה א"ו דבעי' דוקא שלשתן וא"ל הא מסתמא לבש ג"כ תפילין י"ל דמצות מזוזה לא הי' יכול לקיים דהי' בבית פוטיפר וכית נכרי פטור מן המזוזה כדאי' בי"ד סי' רפ"ו · אך קשה דלמא לעולם ציצית לבד ג"כ מציל מן החטא והא דלא הצילו את יוסף י"ל אפש' לא קיים יוסף מצות ציצית שהרי קודם מתן תורה היה לכך אמר ר"י שני ארונות כו' ששימר זה מ"ש בזה הרי שקיים מצות ציצית ואפ"ה לא הצילוהו א"ו דבעי' שלשתן ויוסף לא הי יכול לקיים מצות מזוזה כנ"ל וכיון דמוכח מזה דבעי' דוק' שלשתן מוכרח ללבוש תפילין כל היום ודוק כנ"ל והצעתי דבר זה לפני גדולי' וקלסיהו : וכי יש סומא כו' · כלומר מאחר שאינו רואה היאך יוכל לעשות תיעבה א"ו העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה עיין בר"שי : שמח בחור בילדותך · וסיפ' דקר' והלך בדרכי לבך לז"ק בדרך ישר פי' הז"ר ומה שאמר אח"כ ודע כי על כל אלה יביאך במשפט פי' אם לא תעשה כן יביאך ה' במשפט : או בדרך שתרצה קשה א"כ הותרה הרצועה ח"ו וי"ל דסד"א דבחור בילדותך *היינו קטן מותר לו לעשות לכתחילה כל מה שירצה הואיל ואינו בר עונשין קמ"ל דאסור ז"ר : זכרון במעשה · אם זוכר המצות ומתאוה לעשות מעלה עליו הכתוב כאלו עשאם דחשב לעשית מצוה · והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה : זו קדושת כל המצות · כי בהביט איש אל ציציתו יזכור כל מצות ה' כמ"ש לעיל ויתקדש בכל המצות :

בתה

הג"ה מבן המחבר

* הנה על תירץ זה יש לפקפק ממ"ש הז"ר עצמו פ' נשא הובא דבריו לעיל פיס' א' ועיי' בטור א"ח סי' שמ"ג בדין קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ונב"י שם באורך ואמנם בלא"ה צריך להבין דרשת הספרי כאן דהיאך ס"ד מה דקאמר שהע"ה והלך בדרכי לבך כו' ר"ל בדרך שירצה כאלו ח"ו הותרה הרצועה והרי נמצא שיבר בצדו שפיל לסיפא דקרא ודע כי על כל אלה יביאך אלהי' במשפט ומ"כ רישא דקרא כפרש"י שם שמח בחור

בילדותיך וז"ל כאדם שאומר לעבדו ולבנו חטא חטא כי כשם א' תלקה על הכל אף כאן הקבה אמר שמח בחור בילדותיך והלך בדרכי לבך · ובעות תהי' כי על כל אלה יביאך

(מבו' התלו'ר) השופט במשפט עכ"ל וא"כ מנו' דקרא מוכח דלא הותרה הרצועה ח"ו ולמה אצטרי' למדרשי' מקרא והכא · וכן מבואר במדרש שם ובויקרא רבה פ' אמור וז"ל א"ר בנימין בן לוי בקשו לגנוז ס' קהלת שמצאו בו דברי' שהם נוטין לצד מינות אמרו כך הי' ראוי שלמה לומר שמח בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך · משה אמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר והלך בדורכי לבך ובמראה עיניך אלא הותרה הרצועה כו' כיון שאמר ודע כי על כל אלה יביאך אלהי' במשפט אמרו יפה אמר שלמה עכ"ל · (וגם מזה סתירה לתירץ ז"ר הנ"ל שכ' דבחור בילדותיך (ויחיס כ') היינו קטן שר"א מותר לו לעשות כל מה שירצה כו' הואיל ואינו בר עונשין כו' דא"כ מעיקרא אמאי בקשו לגנוז ספר קהלת הא בחור בילדות"ך כתיב) ע"כ נלע"ד ליישב דרשת הספרי הנ"ל בס"ד · ולאחר ג"כ דרש' הספרי א"ז נוסח' בת"י למען תזכרו ועשיתם · לעשות זכרון כמעשה והלא יש פי' ר"ל אם זוכר המצות ומתאוה לעשות מעלה כו' עליו כאלו עשאה דחושב לעשות מצוה בו' וכפי' א"א"ו וללב"ה דלכאורה למה רמז זה כאן דווקא הרי בכל התורה כן חושב לעשות מצוה ונאנס בו' מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה · אבל שתי הדרשות יחדיו ידובקו · וגם ליישב בלשון הכתוב אומרו ולא תתורו אחרי לבבכם והל"ל ולא תלכו אחרי לבבכם · כלפי מה שאמר שהע"ה והלך בדרכי לבך · ולמראה עיניך הי' ראוי כאן לומר ולא תלכו אחרי לבבכם ועיניכם · וגם אומרו אח"ז אשר אתם זונים אחריהם · בנותן סי' בדבר והוא מיותר · וגם אומרו והייתם קדושי' לאלהיכם הקשה האלשין וז"ל מי לא ידע כי נהי' קדושים לאלהינו יתברך ובספרי דרש כאן זהו קדושת כל המצות ומ"ט רמז זה כאן דווקא · ואמנם הרמב"ם ז"ל בפ"ו תשמנה פרקיו הביא דעת הפלוסופי' כי היושר בטבעו והוא העושה מעשה הטוב בלתי התנגדות כלל · מעולה יותר מן הכובש והוא המתאוה אל פעולות הרעות ויש לו התנגדות בטבעו רק כובש את יצרו והביאו ראי' ע"ז מפסוק נפש רשע אותה רע הרשע"י תשוקתו לרע אע"פ שאינו עושה אותה קראו הכתוב · רשע ח"ו · ע"כ מי שאינו מתאוה כלל והוא ישר בטבעו מעולה ממנו · אבל חכמי התלמוד ז"ל אמרו בהיפך זה · כי מעלות הכובש יותר גדול לפי רוב צערו ומושלו בנפשו ולפום צערא אגרא · ויותר מזה שאדרבה חז"ל לוו להיות האדם מתאוה ויכבוש טבעו שאמרו רשב"ג אומר לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב כו' אלא אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי כו' · והאריך הרמב"ם ז"ל לפשר בין הדיעות שם ע"ש · אמנם זה ודאי מסתבר גם אם נניח כדעת הסוברי' דמעלות הכובש יותר גדול ממעלות היושר כנ"ל עכ"פ לא בשביל זה יאמר האדם להכניס א"ע בתחילה במקום עבירה כדי שיכבוש יצרו שיהי' מעלתו גדולה עי"ז · ונקדים לזה הקדמה יקרה · ולהיות לזכרון בין עיניך אמרתי לקושרה במסור"ה · דהנה יש במסור"ה ד"פ הלוך · הלוך ונסוע הנגבה (גבי אברהם אע"ה) הלוך וגדל עד כי גדל מאוד · (גבי יצחק אע"ה) הלוך ושוב (גבי מבול שם) הלוך וחסר (ג"כ שם) ולאחר זה נקדים מ"ש בשבמ"י סי' ל"ז וז"ל בפ"א דקידושין ישב כו ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וה"מ כבא דבר עבירה לידו והוא כבש יצרו אז נותנין לו שכר ולא בישב בטל ע"כ והנה אם יאמר איש מה לי לילך אל החכמים לעסוק בתורה כדי לקבל שכר הלא טוב לי ללכת עם חבורת רשעים · ואז יבא דבר עבירה לידי ואני אכבוש יצרי ואקבל שכר · ואמנם כבר הביא הרב ר"ש אלגזי ומוכיח מגמ' דילן דאסור לעשות כן ממה דאי' (פ"ק דע"ז) נבי ר' (נזיר' כינס) יוחנן דמטי אתרי שבילי חד מטי אפתחא דזונות כו' ע"ש *ובטעם שמא לא יוכל להתגבר על יצרו כו' ובזה פי' במשנה דאסידא בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן (מן לעמים דרוש) העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה (ע"ה ת"ש בני ע"ש) עבירה : ואיכא למידק (א) מה קידש לן בן עזאי (ב) שמצוה גוררת מצוה משמע אלו לא הי' מצוה גוררת מצוה אין לרוץ לדבר מצוה וכן לברוח מעבירה וחלילה לדבר כן · אלא שעכ"פ אמת הדבר מצוה גוררת מצוה ועבירה כו' וגם זה טעם נוסף הוא ולא עיקר והל"ל ומצוה גוררת מצוה והלשון שמצוה גוררת כו' משמע שאין כאן רק טעם זה ודוק (ג') מ"ד ששכר מצוה מצוה לא ידענו מאי קאמר וכן שכר עבירה עבירה · (ד') מ"ד שכר מצוה שפיר אבל שכר עבירה מאי שכר איכא על העבירה (ויש גורסין עונש עבירה) ונקדים מ"ש מהר"ש דיאוזיד"א במד"ש ע"מ והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרה של מצות · הקשה אם אין מתן שכרן ידוע למה קרי לה מצוה קלה · ועוד למה אמר מתן שכרה ולא אמר שכרה ותירץ בטוב טעם לפי שאמרו רז"ל אם בא דבר עבירה ליד אדם ולא עשאה חשוב כאלו עשה מצוה ובזה נקרא המניעה מן העבירה מצוה · וכה ידוע איזה קלה ואיזה חמורה מפאת העונש האמור בתורה אם במיתה או במלקות או בשאר עונשין · והנה יש לומר שני דרכים בענין שכר על ישב לו ולא עבר עבירה · הדרך א' שהשכר לעומת העונש כפי חומר העונש אלו עבר עבירה · כן אם בא לידו ולא עשאה מרבין על השכר · וי"ל בדרך אחרת שאם בא לידי עבירה חמורה ולא עשאה אין כוונתו אלא מיראת עונש הגדול · אבל אם בא לידו עבירה קלה ופירש ממנה הנה זה פירש מיראת ה' ולא מיראת עונש וא"כ על פרישתו מעבירה קלה מרבין על השכר ולא על פרישה מעבירה חמורה · איבא למימר הכי ואיכא למימר הכי וזה"ש הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה ר"ל שתפרוש מן העבירה קלה כבחמורה וקורא לה מצוה לפי שנותנין עלי' שכר כעושי מצוה ואמר שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוה ר"ל אין אתה יודע שכר ישב ולא עבר עבירה אפשר ירבו על הכבישה מעבירה קלה יותר מבחמורה כאמור ולכן קרא מתן שכרה כי שכר ישב ולא עבר עבירה הוא מתנות חנם ע"כ · והנה לבן עזאי הוי פשיטא לי' כדרך השני דעל ישב ולא עבר עבירה נותנין יותר שכר בעבירה קלה מבחמורה כדלעיל והנה מי שרוצה לילך עם רשעים כדי שיבא דבר עבירה לידו והוא יכבוש יצרו ויקבל שכר כעושה מצוה כנ"ל הנה אמר בן עזאי דרך חדש לזרוז שלא ילך עמהם כי דבר ידוע שהרשעים בכל יום יוסיפו לחטא שכן דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך · ולמחר א"ל עשה כך והנה אם ילך אדם עם בעלי' עוברי' עבירה היום ויכבוש יצרו שלא יעשה כמעשיהם יקבל שכר גדול · ולמחר ילך עמהם ואז יוסיפו עוד לחטא והוא יכבוש מעבירה ויקבל שכר אבל לא כמו אתמול לפי שאתמול היתה העבירה הבאה לידו קלה משל היום · ואנן קיימינן דעל כבושו מקלה נותנין יותר מעל פירושו מחמורה כדלעיל א"כ כל עוד שיתמיד לחבר עם הרשעים יגרע קבול שכרו · אבל אם ילך לעשות מצוה כל עוד שתוסיף להתחבר אל צדיקים יגדל קבול שכרו ודוק וזה יאמר בן עזאי לעולם הוי רץ למצוה קלה קרא למצוה ראשונה קלה כי לעולם היא קלה משל אחריו כי בכל יום מוסיף והולך · ואמר והוי בורח מן העבירה בפ"א כי היא ג"כ קלה בראשונה ולא אמר בורח מלעבור עבירה אלא אפי' ע"מ לכבוש את יצרך לקבל שכר אעפ"כ הוי בורח מן העבירה ואל תתחבר לרשע אף כי הכובש את יצרו נותנין לו שכר כעושה מצוה · אבל מפסיד דבר גדול שמצוה גוררת מצוה · וא"כ בכל יום אתה מוסיף והולך מקלה אל החמורה · ועבירה

וצבירה גוררת עבירה מקלה אל החמורה וא"כ כל שמוסיף לעבור לרשעים וגורע מערכו מקבול שכר ולכן הולך את חכמי' ומכס' ושמא יאמר אדם ביום השני לא אלך לעבור עמהם אך הפעם כראשון הולך ואז נסתר סברת ב"ע והוק וזה אמר שכר מצוה כו' לחזק דבריו הראשוני' והוא כי אף שאמרו רז"ל אל תהיו כו' את הרב לקבל פרס כו' מ"מ. מי שעובד ה' ע"מ לקבל פרס מצוה נקראת · אבל אם ילך לדבר עבירה כדי שהוא מלוי לו ויכבוש יצרו כדי שיקבל שכר כאלו עושה מצוה · מ"מ עבירה בידו תחלת ההליכה כמ"ש האלגז"י הנ"ל כי שמא לא יוכל לכבוש את יצרו אע"ג שאח"כ יתגבר על אויביו מ"מ הנה שכרו בא ע"י עבירה והו"ק וזה"ש שכר מצוה מה שעובד ע"מ לקבל שכר מ"מ מצוה היא אבל שכר עבירה מה שאתה רוצה לקחת שכר מעבירה הבא לידך הנה היא עבירה בתחלה ובזה יוצדק אומרו שכ"ר עבירה כי מיירי במי שרוצה ללכת לעבירה לקבל שכר על הפרישה עכ"ל והנה ידוע כי דרך השלימות הוא דרך הממוצע נקרא הולך אל דרום ע"ד כל פינות שאתה פונה יהיו' לימין וכמ"ש לב חכם לימינו וכמ"ש הרמב"ם בס' המורה ובע"ח וע"כ מרדכי הצדיק נקרא איש ימיני פי' ימ"ד וזה רמז המסו"רה הנ"ל הלוך ונסוע הנגבה לילך דרך צדיקים אשר מסעם והליכם דרך ימין ואז בכל יום מוסף והולך לעשות ממצוה קלה חמורה אח"כ ויגדל שכרו כל עוד שמוסיף והולך וזה"ש הלוך וגדל עד כי גדל מאוד · אבל אם יבחר הדרך השני לילך עם רשעים לא לעשות עבירה אלא הלוך ושוב ודעתו לחזור רק הולך ע"מ לשוב וכוונתו כדי לכבוש יצה"ר ולקבל שכר על הכבישה כנ"ל עון הוא אם כן תעשה · או הלוך וחסר כי כל אשר יוסיף לילך בדרך זה ונגרע משכרו ע"כ יוכר שוב יאחז יד ימינו לנסוע הנגבה והו"ק :

ועתה יהי' ביאור הספרי הנ"ל על סגנון זה כי בפסוק שמח בחור בילדותיך כו' יש לפרש בו בא' משני פנים אם על מעלות הכובש · או על מעלות הישר בטבעו ונ"ז הספרי בא להורות לנו דרך נלך בה והגדלה ממנו לעבודתו יתברך ולהסיר הטעות הנופל בזה כנ"ל וע"כ אמר לפי שנאמר כו' ויתורצו כל הדקדוקי' הנ"ל · דהנה יש לדקדק בפסוק הנ"ל שמח בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך הנה הוא כפל לשון במלות שונות בחורות וילדות · גם תחילה אמר שמח לשון שמחה ואח"כ ויטיבך לבך וביותר אמר בימי בחורותיך הוסיף מלת בימי שלא נזכר קודם וה"ל גם כאן ויטיבך לבך בבחרותיך · וגם והלך בדרכי לבך כו' מיותר ודי במה שאמר קודם · וגם סיום אומרו ודע כי על כל אלה כו' מה ידיעה פירש בזה הלא שכר ועונש א' מי"ג עקרים הם ידועי' לכל איש אמונות · ואמנם בגמ' ספ"ק דתעני' אמרו לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה · אלא צדיקי' לאורה · ישרים לשמחה שנאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה פרש"י ישרי לב עדיפא ופי' היפ"ת וז"ל והבדל הוא שהצדיק הוא כובש את יצרו וכל מה שהוא עושה אינו מטבעו כו' וישרי לב הוא מי שטבעו ישר ולכן תלה האורה בצדיק כי באור התורה ואור השכל הוא עושה המצוה ולא מטבעו · ולכן לא ישמח על גוף המעשה אלא עושה בע"כ מחמת חוק גזירת המלך · ותלה השמחה ביושר לבב להיותו עושה מטבעו ויש לו שמחה בגוף המעשה · ואל תתמה מה שנמצא בצדיקי' ג"כ שמחה כמו שמחו בה' וגילו צדיקים · להיות כי גם לצדיקים יש להם שמחה על קיום המצוה אבל לא על גוף המעשה אמנם שמחת ישרים גמורה עכ"ל אמנם נראה דגם הצדיק אע"פ דלא שייך בי' שמחה והוא מתעצב מחמת התנגדות טבעו ולוחם ביצרו · אבל לעת זקנותו והגיעו ימים אשר אין בהם חפץ וטבעו אינו מתנגד לו אז · כי נחלשו החושים · אז גם הוא שמח במעשיו והוא משמח ג"כ א"ע על מה שעבר עליו מן הימים של צער עת הלחמו עם היצה"ר ומשבח ומהלל להקב"ה כי יצא מן המלחמה בשלום ומצינו זה בשמחת בית השואבה פ"ה דסוכה יש מהן אומרי' אשרי ילדותינו שלא ביישה זקנותינו כו' ויש מהן אומרי' אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו אלו בעלי תשובה כו' ולכאורה יקשה הרי יש כאן ג' והן אותן שלא הזקינו עדיין · ולא נזכר שם אמירתן · מהו באותן הימים ופי' מהרש"א שם שהזקנים אמרו בשבילן מה שנאמר שם אמ"ז הלו ואלו אומרי' אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו ע"ש והנה ק' למה הצרכו הזקני' לומר בשבילם והם דומו סלה · אבל לפי הנ"ל יובן משום דכל זמן שלא הזקינו הם ע"פ רוב בגדר כובש ולא ישר בטבעו · ובאמת מעלות הישר יותר גדול ממעלות הכובש מטעם שכ' הרמב"ם ז"ל הנ"ל דהכובש עכ"פ תאוו תשוקתו לרע וצ"ל לבד מ"ו נקרא רשע כמ"ש נפש רשע אותה רע א"כ בעודנו עומד בבחרותו או באמצע ימיו אין לו עדיין במה לשמוח כי הוא מתעצב במעשהו ואע"פ ששמח עכ"פ בקיום המצוה כמ"ש היפ"ת הנ"ל מ"מ כיון שעודנו עומד בימי זמן מלחמתו עם יצה"ר ועדיין לא פלטינן מיני' (ואין יאמר שבח והלל וזכותי עבדי אחשורוש אכן כדאי' בגמ' דמגילה דף י"ד) עד אשר יעברו ימי מלחמתו ויצא בשלום אז יתהלל המתהלל · אבל קודם לזה אל יתהלל חוגר כמפתח וימי בחרותו אשלו ימים של צער והי' רוצה יותר אם לא הי' בימים ההם כי אוי לו מיצרו המנגדו · ואוי לו מיוצרו כי אפי' אם יכבשנו ליצה"ר עכ"פ תשוקתו הי' לרעה · וכ"ז אם מעלות הישר יותר גדול ממעלות הכובש ומטעם הנ"ל · אבל אם נחזיק הסברא להיפך דמעלות הכובש יותר גדול ממעלות הישר ומטעם כי לפום צערא אגרא וכאמר כי זה הלד נרצה יותר לעבודתו יתברך · אז אדרבה יקר בעיניו זמן הבחרות כי בימים ההם יכול לעלות במעלות הכובש והוא הגדלה יותר · משא"כ כאשר יזקין כי אז הגיעו הימים אשר אין בהם חפץ ואין לו בלא"ה התנגדות היצר בטבעו ולא יכול לבא אז למעלות הכובש ולכן קיימינן הסברא דמעלות הכובש יותר גדול · ובבחינה זאת יוכל לשבח ולהלל גם בבחרותו לומר אשרי ילדותינו יהי כבודו לעולם ישמח במעשיו דגבי דגוף המעשה עושה בהתנגדות טבעו מ"מ הוא שמח על קיום המעשה גם ייטיב לבבו על מיטב הימים ההם שיוכל להיות אז במעלות הכובש שהוא היותר גדול כנ"ל · והנה בזה יש מקום ס"ד לומר שזה הי' כוונת שהע"ה בפסוק הנ"ל להלה"ב הלבבות יותר למעלות הכובש ע"כ אמר בנועם דבריו שמח בחור בילדותיך כלומר א"צ להמתין דווקא עד לעת זקנה לומר אז אשרי ילדותינו כו' כי גם בהיותך בחור תוכל לשמוח ולומר אשרי ילדותינו וזה"ש שמח בחור בילדותיך והטעם אע"פ שאז יש לו התנגדות היצה"ר ואין לו שמחה מגוף המעשה ע"מ ויטי"בך לבך בימ"י בחורתיך בימי דייק כי יטיב לבו על הזמן והימים ההם כי יקר הוא לעלות בהם אל מעלות הכובש ואם לא עכשיו כו' · ובל יאמר כי מעלות הישר יותר גדול כי ההולך את ישרים כל עוד שמוסיף יגדל שכרו כי ממצוה קלה יבא לחמורה משא"כ אם ילך בדרך כובש אז כל מה שמוסיף להלוך הלוך וחסר כנ"ל · עז"א כי כ"ז לפי הנהגה הנ"ל דעל פרישתו מעבירה קלה השכר יותר גדול מעל פרישתו מחמורה · אבל הוא רוצה להביא הנהגה היפך זה · כי על פרישתו מעבירה חמורה השכר יותר גדול כו' כי זהו כמושכל הראשון שהשכר לעומת העונש וכפי חומר העונש בעשייתן · כן יגדל שכרו בפרישתו · וא"כ אדרבה גבי מצות א"א לידע קלה וחמורה דאין אתה יודע מתן שכרן של מצות משא"כ בפרישתו מן העבירות שפיר יוכל לידע מתן שכר פרישתו מן קלה וחמורה כאשר יערוך לעומת משפט העונש על כל עבירה ועבירה · והנה ידוע כי צדיק נקרא שהולך בי הולך ממדריגה למדריגה משא"כ מלאכי' נקראי' עומדים (כמ"ש הכלילת יופי ע"פ שרפים עומדי' ממעל לו כלומר שהן עומדי' מבלתי יכולת להם לעלות יותר ממעל להם וזהו ממעל לו ע"ש משא"כ הצדיק) וע"ד הפסוק (זכרי' ג') ונתתי לך מהלכים בין העומ"די' האלה יעו"ש במפרשי' וזה"ש כאן אחר אומרו וייטיבך לבך בימי בחרותיך להגדיל מעלות הכובש כנ"ל אמר עוד אל תמוה כי יחסר שכרך בלכתך בדרך הזה כי אדרבה וה"לך בדרכי לבך ובמראה עיניך והלך דייק כי גם בדרך זה תוכל להלוך ממדריגה למדריגה יותר ותהי' בגדר הולך ואדרבה כי בדרך מעלות הישר אי אתה יודע איזה מצוה קלה ואיזה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אבל כאן ודע · תוכל לידע איזה קלה ואיזה חמורה וזה כאשר תעריך לעומת העונש כי על כל אלה יביאך אלהי' במשפט · ומשפט עונשן ידוע בתורה משא"כ שכר המצות משפטם בל ידעום ואי אתה יודע איזה מצוה קלה ואיזה חמורה · וע"כ אמר כאן ודע בוי"ו הנוספת כלומר כי גם מעלה זה יש כי בזה אתה יודע קלה וחמורה ומעלות מדריגתן משא"כ במצות · וכתן טעם היאך יכול לידע זה עז"א כי הלא על כל אלה יביאך אלקי' במשפט אם ח"ו תעשה אותו ולעומת משפט העונש בעשייתו תדע גודל שכרן בפרישתך מהם כאמור והו"ק :

אך יאמר והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך כו' ע"ד שכ' בשבת"י סי' י"ב ע"פ איוב ל"ג חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי וז"ל ולכאורה מלת ישר אך למחסר כי אין קורין חטאת אלא מי שהיה ישר בתחילה ונקדים מאמז"ל שתי כליות באדם א' מימינו · וא' משמאלו · שבימין יועצתו לטובה ושבשמאל לרעה · וכ' מהרש"א ז"ל שלזה כיון דהע"ה באומרו אף לילות יסרוני כליותי לשון רבים שכל כך עלה במדריגה ששני הכליות שניהן שוין לטובה · אמנם מי שלא הגיע למדריגה זו א"כ שבימינו לבד יועצתו לטובה · וזאת העצה בא מכליות ללב כמ"ש לב חושב כליו יועצת וא"כ עצה הטוב והישרה הבאה ללב מכולי' שבימין בא דרך עקלתון דהלב הוא בשמאל כל אדם · ועצה הרעה בא מכוליא שמאל דרך ישרה ללב שהכוליא שמאל הוא כנגד הלב ולזה אמר חטאתי וישר העויתי עצה הישרה העויתי דרך עקלתון היינו מכוליא ימין ולא דרך הישר · דהכוליא של שמאל יעצני לרעה ולזה אמר ולא שוה לי ר"ל לא כשתויתי להיות שני הכליות שוים לטובה כו' וק"ל עכ"ל דפה"ח וע"ז י"ל רמז (ירמיה י"ז) אני ה' חוקר ל"ב ובוחן כל"יות לתת לאיש כדרכי"ו לשון רבים אם שניהן שוין לטובה או כפרי מעלליו באחת מהם · וכן בנוסח הוידוי אמר אומרו ולא שוה לנו כלומר כי לא נשתוינו בשתי הכליות כו' עז"א א"כ אתה יודע רזי עולם אתה חופש כל חדרי בטן ובוחן כל"יות ול"ב · הכלל כי כולי' שמאל יועצת לרעה והלוכו דרך ישר ללב שהוא ג"כ בשמאל וע"ז י"ל (משלי ט"ז) יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות כו' יעו"ש וממילא אם הלב רוצה לחשוב טוב אז מהלכו דרך עקלתון דרך כולי' ימין ויש להמליץ בזה (שופטים ה') הולכי ארחות והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות כו' ואין להאריך · עוד נקדים לזה מ"ש לעיל בהג"ה (בפיסקא ע"ז) כי הש"י ב"ה ברא העין באדם ואין אדם רואה מתוך הלבן אלא מתוך השחור שבו והוא רמז כאלו כי לפעמים מתוך השחור מאיר יותר ע"ש באורך עוד נקדים בתנחומא הביאו יפ"ת פ' וישלח וז"ל לעתיד לבא הקב"ה יושב והמלאכים נותנים כסאות לגדולי ישראל והם יושבים ודנין לאומות עולם וכן הוא אומר ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו שהם יתחברו עמו למשפט הגוים עכ"ל ויש לדקדק אומרו בכנוי זקני עמו ולא אמר סתם זקנים ושרים · אבל הענין כי אם ירצה לדון האומות לכאורה יהיה להם המגללות מה להשיב ולומר כי טבע תאוה שורשם מאבותם לא טוב הוא וקרוב טבע שבן להיות דומה לטבע האב (כמ"ש הרמב"ם והרע"ב ז"ל מסכת עדיות פ"ב משנה ט' ע"ש) ע"כ יש להם התנגדות בטבעם ולא א לכבוש היצה"ר (וציין אלשיך ע"פ הוי גוי חוטא אם גוי חוטא י"ל הירך זרע מרעים בנים משחיתים כו' ע"ש) משא"כ ישראל שורש טוב זרע קודש · ואמנם אמרו חז"ל הנעלבים ואין עולבין עליהן הכתוב אומר כצאת השמש בגבורתו וי"ל הדמיון בזה כמ"ש בעל עקידה פרשת ויגש כי תנועות כל הגלגלים הם ממערב למזרח וגלגל היומי בעולם כמו מתנועע היפך מהלכם ממזרח למערב ע"ש באורך חקירה נפלאה כן הנעלב שדרך הטבע היה נותן להתנקם מן העולב אותו · והוא עושה תנועה הפכיית וכובש כעסו נגדו ואדרבה לבו שלם עמו והנה תנועתו בזה כצאת השמש בגבורתו תנועה הפכית לכבוש טבעו וציי' לעיל בהג"ה פיסקא צ"ב כי הנעלבים כן הם נקראים זקני העם ושוטריו כי זקנתם בא ע"י שבת העם מעטיר במילי והם בעצמם היו שוטריו של העם ע"ש באורך ותבין ומזה הטעם לעתיד כאשר ישב הקב"ה במשפט הגוים לדון אותם ישבו עמו אותן הנעלבים הנ"ל כי הן ג"כ כבשו טבעם מאוד ואז אין מענה לאומות וזה"ש ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו כלומר עם אותן שהן נקראים זקני עמו והן ג"כ שריו של עמו הנזכר והיו יכולין להנקם מהם ואעפ"כ היו נעלבים מהם וכמו זקני העם ושוטריו ע"ש והו"ק וזה"ש כאן שמח בחור בילדותיך אשר בארנו הכוונה בו להראות מעלות הכובש גדול יותר מן הישר בטבעו ומז"ש והלך בדרכי לב"ך כמו דרך הלב אם רוצה לחשוב טוב צריך לילך דרך עקלתון שכולי' ימין וכן למראה עיני"ך כמו חוש הראות אשר הוא רואה מתוך השחור כן יצ"ל הדמיון מעלות הכובש בטבעו יותר גדול להלוך את רשעים דרך עקלתון על סמך שיכבוש טבעו ואז מעלתו יהיה יותר גדולה מן מעלות הישר בטבעו כי יהיה רואה יותר מתוך השחור כו' ואמר עוד ודע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט כי אם תהיה במעלות הכובש לכבוש טבעך ומצדך אז מעלה במעלת כבוד נפלא כי יביאך אלהים לישב עמו במשפט הגוים כמ"ש ה' במשפט יבא עם זקני עמו כו' ושכרך גדול עד מאוד :

אמנם כן גם אם דרך זה דרך הקודש יקרא לה וחכמי התלמוד ז"ל צוו ע"ז באומרם אל יאמר אדם אי אפשי כו' אלא אפשי כו' אבל בלכתך בדרך הזה יש מקום ליפול ח"ו וצריך לשמור א"ע · וזה אם כה יעשה להכניס א"ע בתחילה במקום עבירה כדי שיוכל לכבוש כאשר יורה ע"ז לשון הפסוק הנ"ל לכאורה שאמר והלך בדרכי לבך כי מלת והלך הוא לשון צווי כאלו ציוה אותו שיעשה כן לכתחילה ובאמת לא זו הדרך הנרצה מאת ה' יתברך כי גם אם מעלות הכובש הוא גדול יותר היינו בהזדמן לידו אז יאמר כגבור · אלציו לכבוש · אבל חלילה לחפש אח"ז ע"כ יותר ראוי לפרש הפסוק על מעלות הישר ואז אין מכשול כלל לטעות · ונקדים פי' בי"לע ע"פ זה שמח בחור בילדותיך וז"ל וההרגש מבואר דקל"ל שמח בחור בבחרותיך או ילד בילדותיך · ולמה לא אמר ג"כ בלשון צווי והטיב לבך בימי בחרותיך כמו שאמר שמח בחור וכן והלך בדרכי לבך · אמנם הלהיב בני האדם להשתדל בהשגת השלימות יותר ממה שיהיה כפי ערך שניו · ואמר בדרך הפלגה אתה הילד הנך שמח מאוד כאשר הוא מטוב הכונתך להגיע לגדר היותך בחור בהיותך עדיין במצב ילדותך שאינך עושה מעשה ילד פתיא · הלא כבחור שהוא יותר גדול בשנים מאוד ויועיל לך זה שעשית בימי ילדותך כי נעשה קנין בך וייטיבך לבך בימי בחורותיך כשתגיע לימי הבחרות ממש · אז אין לחוש שלבך ירע לך להטותך לדרך רעה כטבע זמן הבחרות בעת רתיחת הדם · אלא ייטיבך לבך בימי בחורותיך ידריכך אל הטוב כי כבר נעשה בו כמעט טבע מחמת הרגל והקנין שקנה מימי הילדות וא"כ תוכל לומר בעת הלך אז בדרך לבך כו' כי ודאי לא יהיה אלא לדרך טובה ולא רעה · ע"ד מה שפי' באמרם ז"ל ילבש שחורים כו' ויעשה מה שלבו חפץ כו' ודע כי על כל אלה לא בלבד על הפעולות אלא גם על כל אלה כפי ערך השנים מהילדות והבחרות יביאך אלהים במשפט להגדיל שכרך כפי ערכן עכ"ל הרי אדרבה הפסוק זה מורה להרגיל א"ע לעשות קנין בנפש שלא יהיה טבעו מתנגד כלל והוא דרך הישר בטבעו וע"ד שכ' בי"לע שם דרוש כ"ח ע"פ שאח"ז שם וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ דק' אריכות לשון עד אשר לא יבואו והל"ל בקיצור טרם יבואו כו' אבל ר"ל תזכור את בוראך בימי בחורותיך כ"כ בזריזות נמרץ ושקידה מתמדת שישאר הדבר אצלך בקנין גמור ובטבע חזק עד אשר לא יבואו ימי הרעה עד גדר שלא יבואו אצלך עוד ימים שתעשה בהם שום רעה · ואדרבה בהיפך זה יגיעו שנים אשר תאמר שאין לך בהם שום חפץ ורצון ונטיי' אל המושגים והדמיים הגשמיים פי בגדר אשה מועבת ומורגל בביטול היצר והחפץ מזמן הבחרות ועד

אינו א"צ ופסק עוד שום דבר עכ"ל דפת"ח ואפשר כי מה שסיים בפסוק הראשון הנ"ל תדע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט ר"ל בזה להתעיב בלתי לילך דרך הכובש ונתן טעם כי גם אם יכבוש יצרו ויהיה שכרו גדול מ"מ תחילתו ע"י עבירה באה כי הכניס א"ע במקום איסור ושכר עבירה עבירה כמבואר לעיל בארוך. וז"ש כי אם לא תלך בדרך הישר בטבעו רק תרצה לילך בדרך הכובש להגדיל שכרך כו' אז דע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט כלומר על כל אלה ע"ז גופא שהכנסת א"ע לדבר זה על הספק וכמ"ש אלנו ובטוב העולם נדון ר"ל גם על הטוב העולם נדון לפעמים ודו"ק ומכ"ש כי אולי ח"ו לא תהיה כובש ולכך ע"כ יותר ראוי להתחיל א"ע לעשות קנין בנפש שלא יהיה טבעו מתנגד כלל כו' ותהיה ישר בטבעו :

זאת תורת העולה מדברינו. כי יש לפרש בפסוק הנ"ל שמח בחור בילדותיך כו' שני פירושי' אם על בחינות מעלות הכובש וכדסלקא דעתן מעיקרא. או על בחינות מעלות הישר הנ"ל והיינו כפי' בילד"ע הנ"ל ומרצין דבריו יותר דהפסוק איירי במעלת הישר. והנה הקשה מהר"ש די אוזי"דא בס' לחם דמעה על אומרם ז"ל ברוב מקומות בכל לבבך בשני יצריך ביצה"ט וביצה"ר. כי צריך להבין היאך אפשר לעבוד את ה' עם היצה"ר לשום מר למתוק ואם הוא עובד את ה' הרי אינו ביצה"ר ולא ידוק לומר בכל לבבך יעוי"ש בארוך. אמנם אם נאמר דמעלות הכובש יותר גדול והנרצה מאנו לעבודתו יתברך הוא שיהי' רוצה ומתאוה ויכבוש יצרו מפני גזירת המלך א"כ הרי עובד בשני יצריו ביצה"ט וביצה"ר משא"כ במעלות הישר והבן. והנה כאן בפסוק נאמר והלך בדרכי לבך ולא נאמר לבבך ע"כ איירי קרא במעלות הישר וכן נאמר וייטיבך לבך נ"כ מורה ע"ז שירגיל א"ע לעשות קנין בנפש ישר בטבעו ואז יהי' לו לב אחד. והכלל העולה כי בשתים יתפתן המתפתן לעבוד את ה' אם בדרך הכובש או בדרך הישר וכל לבבות דורש ה' כי ישרים דרכי ה' שני הדרכי' טובי' צדיקי' ילכו בם ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' לבחור יותר. זה או זה אבל זאת חקרנוהו כי מהראוי לאיש להיות מתהלך בתומו לכבוש יצרו ולהתקומם נגד טבעו כי זה כל. אדם טבעו מתנגדו והבא לטהר מסייעין אותו. משמים והשי"ת יזכנו על דרך הטוב יותר לייסר טבעו. וע"ז רמז הפסוק בכל דרכ"יך דעהו והוא יי"שר אורחותיך. וכתיב אני ה' מדריכך בדרך תלך. אבל זאת ודאי צריך לשמור א"ע לבלתי הכניס א"ע במקום עבירה על סמך שיכבוש יצרו כדי להגדיל שכרו כי מלבד שדרך זה מסוכן מאד עצמותו כי אולי ח"ו לא יכבוש יצרו. יש עוד טעמים חוץ לזה ונבא לספרן (א) כי כאשר ילך דרך צדיקי' הישרים בלבותם ישר בטבעו אז שכרו הולך וגדל ממצוה קלה לחמורה שמצוה גוררת מצוה. משא"כ אם ילך דרך כובש במקום רשעי' אז שכרו הולך וחסר כי באמת זו הנחה היא אמתית כי על פרישתו מעבירה קלה שכרו יותר גדול מעל פרישתו מעבירה חמורה וכאשר כן הוליע הסברא בן עזאי במשנה דאסיקנא הנ"ל לפי' בשבת"י הנ"ל וע"ז רמז (קהלת ז') אל תאמר מה הי' שהימים הראשוני' הי' טובי' מאלה כלומר לשבח ולהלל ימי הבחרות כי אז זמן מעלות הכובש שיוכל לבא למעלה זו ועז"א כי לא מחכמה שאלת על זה כי החכמה כל זמן שמזקינים מתוספות יותר כמאמרם ז"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין כו' עיי' ברמב"ם שם אבל דרך הכובש כל זמן שמזקיני' מעלתו בכבישתו הולך וחסר וגם בימי הבחרות עצמו שכרו הולך וחסר כי על פרישתו מעבירה קלה שכרו יותר גדול וממילא כל שמוסיף יותר ונגרע מערכך (ב) יש עוד טעם שלא לבלתי הכניס א"ע בזה להתחבר עם רשעי' כדי שיכבוש יצרו שיגדיל שכרו וז"ל שבמ"י שם כי אם ילך לעשות מצוה ולא יעשנה מחמת אונס יקבל עליו שכר כאלו עשאה כא"ש חז"ל מחי ולחושבי שמו אפי' חשב לעשות מצוה ונאנס כו' אבל אם ילך לבקש רשעים לראות בעבירה שיעשו והוא יכבוש יצרו שלא לעשות כדי לקבל שכר. הנה אם יבקשם ולא ימצאם לא יקבל שכר דהא אכתי לא כבש יצרו שנאמר דהאדם זה רצה לכבוש יצרו. לקבל שכר כמו על המצוה. אבל כל זמן שלא כבש יצרו בפועל לא נכנס עדיין בגדר מצוה כי אף שמחשבתו לטובה אשר יעשה עבירה כאשר יתגבר עליו יצרו וא"כ תהי' הליכה זו לרעה ולמה יקבל שכר על הליכה. משא"כ בהולכי לבהמ"ד אף כי הולך ואינו עושה יש לו שכר אם נאנס ולא עשאה ושכר הליכה בידו ודוק כי נכון הוא מאוד עכ"ל שב"מי והוא טעם מושכל. (ג) הטעם הנ"ל בדברינו כי אם ילך להכניס א"ע בזה להגדיל שכרו ע"י שיכבוש יצרו. מ"מ שכרו בא ע"י עבירה כי תחילת הליכתו עבירה ושכר עבירה עבירה. משא"כ שכר מצוה וממקום קדוש יהלך אשר קדשנו במצותיו ושכר מצוה מצוה ומוסיף קדושה בכל יום שמצוה גוררת

מצוה. ונזה נבא בס"ד לבאור הספרי הנ"ל דהנה קשה לא תתורו פרש"י וז"ל כמו מתור הארץ ופי' במכלול שזה הוא ענין חקירה ותפש עכ"ל ונפלאתי קשה וכי דווקא דרך חקירה ותפש אסרה תורה לפסע אחר עבירה ולחקור אחרי' הלא גם בהזדמן. חלילה לעבור את פיה. וזה"ש הספרי הנ"ל ולא תתורו אחרי לבבכם למה נאמר כלומר למה נאמר בלשון לא תתורו והל"ל לא תלכו אחרי לבבכם כו' כלפי מה שנאמר שם בקהלת והלך בדרכי לבך ולמראה עיניך ה"לל כאן ולא תלכו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם כו' ובכללו ג"כ קשי' לי' דשם נאמר והלך בדרכי לבך ולא כתיב לבבך. וכאן נאמר לבבכם ולא לבכם. ע"ז מתרץ הספרי ואמר לפי שהוא אומר שמח בחור בילדותיך כו' ויש לפרש בו שני הפירושים הנ"ל או על מעלות הישר בטבעו. או על מעלות הכובש. וחילוק גדר שמותיהם כי הישר בטבעו הוא מניעת הרצון שאינו רוצה כלל מתחילה לעבור זה כמ"ש האלגזי ע"פ בני אם יפתוך חטאי' אל תאבה כו' לא אמר אל תעשה רק אל תאבה למנוע הרצון מתחילתו. אבל בחינת הכובש ושם גדרו. הוא כהיפך אל יאמר אדם אי אפשי אלא אפשי ואבי שבשמים גזר עלי. א"כ אדרבה הגדלה ממנו להיות רוצה. רק שיכבוש. ונהיות בפסוק שמח בחור בילדותיך תואמים במובנה. כי יש לפותרו על מעלות הישר. והוא מניעת הרצון. ויש לפותרו ג"כ על מעלות הכובש אשר הכוונה בו שירצה רק שיכבוש. וזה"ש הספרי בדרך ישר. או בדרך שתרצה. לא אמר בדרך שיעשה עבירה ח"ו רק שתרצה והוא מעלות הכובש. והנה באמת שני הדרכי' טובי' כי ישרים דרכי ה' ויצא שתים יוצא ידי שניהם. אבל עיקר החשש משום דסמך עיקר הדרש אסיפא דקרא שם. ושם נאמר והלך בדרכי לבך שהוא לשון. לווי כנ"ל ואם נפרש הקרא שמח בחור בילדותיך דאיירי במעלות הכובש א"כ ממילא מה שנאמר אח"כ והלך בדרכי לבך ולמראה עיניך הוא מצוה אותו לראות מפורתו על דרך הזה להגדיל שכרו ע"ז שיהי' כובש יצרו. וזה לא נכון לעשות כן להכניס א"ע להביא א"ע. לזה שיהי' כובש. ולחפש אחרי. ע"ז אמר ת"ל. לא תתורו אחרי לבבכם לא תתורו דייק ענין חקירה וחפוש לחזור אחרי זה. זה אסור אבל לא למנוע דרך הכובש לגמרי אם הוא בהזדמן. בודאי מעלתו גדולה לכבוש יצרו וחז"ל נוו עלי' אבל אני אומר לך לא תתו"רו אחרי לבב"כם ומעתה ממילא מיושב ג"כ דשם בקהלת נאמר לבך משום דהכוונה באמת להרגיל א"ע להיות ישר בטבעו כנ"ל אבל כאן אמר נכי תם דרך הכובש טוב ודרך הקודש יקרא. אבל לא תתורו אחרי לבבכ"ם רמז על הכבישה ע"כ נאמר לבבכם. וגם לפמ"ש לעיל בס"ד דמעיקרא. והלך בדרכי לבך ר"ל כי מהלך הלב לכליות הוא דרך עקלתון וגם למראה עיניך כי העין אדם רואה מתוך השחור שבו וכ"ז הי' רמיז נילך אחר הכבישה וצריך לילך בעקלתון עם רשעי' כדי שיוכל לכבוש. וגם כדי שיראה מתוך השחור כנ"ל ע"ז באן כי חלילה לחפש אחרי זה ולא תתורו אחרי לבב"כם ואחרי עיני"כם. ונתן ע"ז ג' טעמים הנ"ל. (א) כי אם ילך להגדיל שכרו ע"י כבישה ופרישתו מן עבירה כנה בפעם הראשון יהי' שכרו גדול. אבל כל מה שמוסיף יהי' שכרו הולך וחסר. וזה"ש שיתו לבבכם לזה אל מה שאתם זונים אחרי"כם אחרי. כבישה זו לכבוש עוד ולראות הבאים אחריהם. כי יהי' שכרו כל פעם פוחת והולך משא"כ בהולך לקיים מצוה כי כל עוד שמוסיף שכרו הולך וגדל שמצוה גוררת מצוה. ומקביל לזה לשון חכמים שאמרו במס' ורואים אותו ונזכרים ראה מצוה זו ונזכור מצוה אחר' שסמוכה לה. כי כל פעם שמוסיף מצוה השמוכ' לה יגדיל שכרו כנ"ל ועז"א אח"כ ולא תתורו אחרי לבבכם לילך בדרך כבישה כי אם אדרבה מה שאתם זונים אחריהם כדי לכבוש ונגרע מערכך כנ"ל. טעם (ב) למען תזכרו ועשיתם כדרשת הספרי לעשות וזכרון כמעשה. כי חשב לעשות מצוה ונאנס בר מעלה עליו כאלו עשה וזה דווקא בהולך לעשות מצות. אבל לא בדרך כבישה להנוך את רשעי' כי אז אם ילך ויבקשם ולא ימצאם. לא יקבל שכר כלל כנ"ל (וכזה שפיר מחוברי' דרשת הספרי לזקן יחזיו אחר שאמר ת"ל לא תתורו אחרי לבבכם כמוכח הנ"ל וטעם א' מבואר בפסוק אשר אתם זונים אחריהם כנ"ל וטעם ב' מפרש הספרי בסמך אחריו. יחדיו ידובקו). טעם (ג') כי אם ילך דרך כבישה להגדיל שכרו ע"י מה שיכבוש. הנה גם את הטוב ממנו שיכבוש ג"כ לא טוב הוא. מחמת שבא שכרו ע"י עבירה ושכר עבירה עבירה. אבל אם ילך להגדיל שכרו ע"י קיום מצות אז שכרו ממקום קדוש יהלך וזה"ש והייתם קדושים לאלהיכם ודרש הספרי במה ענין מדבר בקדושת כל המצות דייקא כי כל מה שמוסיף מצות מוסיף שכרו וקדושתו א"כ מחוברין יחד דרשת הספרי הש"י ב"ה בחסדו יסוק יאמץ לבבנו לעשות רצונו בלב שלם אמן :

מקו' מפורש במה הענין מדבר כו'. שהרי כתיב למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים אלמא בקדושת כל המצות מדבר : רבי אומר זו קדושת ציצית. ס"ל שסקילה מצות ציצית כנגד כל המצות להוסיף קדושה לישראל : ה"ג או אינו אלא בקדושת כל המצות וכ"ה בילקוט וכ"מ בסיפא שמסיים הרי כל המצות אמורות : קלא אילן. צבע הדומה לתכלת ורמאנא אחר פתיל תכלת ותכלת דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה ר"שי ואע"ג דעובר על מצות ציצית מ"מ איצטריך קרא לעבור עליו משעת תליי' תים' : שהיו מעשיהם בסתר. הרי שבאו (ויקרא י"ט) עשרה רווקים על מצרית אחת ונתעברה מהן בעשר עיבורין עשר בכורות שהן בכורות של אביהן כולן מתו רש"י : ק"ו למדת הטוב. שהרי מדה טובה מרובה

אתה אומר זו קדושת מצות. או אינו אלא קדושת ציצית אמרת במה ענין מדבר בקדושת כל המצות. רבי אומר זו קדושת ציצית. או אינו אלא קדושת (הגוף) [כל המצות] כשהוא אומר °קדושים תהיו הרי כל המצות אמורות. הא מה ת"ל והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת ציצית מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל. אני ה' אלהיכם *וכי מה ענין יציאת מצרים בכאן אלא שלא יאמר הרי אני נותן צבעונים וקלא אילן והם דומים לתכלת ומי מודיע עלי בגלוי. אני ה' אלהיכם. דעו מה עשיתי למצרים שהיו מעשיהם בסתר ופירסמתים בגלוי. והרי דברים ק"ו ומה אם מידת פורענית מועטת העושה בסתר המקום מפרסמו בגלוי ק"ו למידת הטוב מרובה. ד"א למה מזכירים יציאת מצרים על כל מצוה ומצוה למה (ובספ"יו) הדבר דומה למלך שנשבה בן אוהבו. *ומשפדאו לא פדאו לשום בן אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל (נוסחא כת"י) עליו א"ל עבדי אתה כיון שנכנס למדינה א"ל נעול לי סנדליי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ. התחיל הבן ההוא מנתק. הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי אתה. כך כשפדאו הקב"ה את זרע אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם אמר להם עבדיי אתם כיון שיצאו למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת מצות קלות ומקצת חמורות כגון שבת ועריות ציצית ותפילין התחילו ישראל להיות מנתקין אמר להם עבדיי אתם על מנת כן פדיתי אתכם על מנת (תנאי) שאהיה גוזר ואתם מקיימים. אני ה' אלהיכם עוד למה נאמר והלא כבר נאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה ת"ל אני ה' אלהיכם עוד. כדי שלא יהיו ישראל אומרים מפני מה צונו המקום לא שנעשה וניטול שכר לא עושים ולא נוטלים שכר כענין שאמרו (יחזקאל כ') ישראל ליחזקאל שנאמ' (יצאו) [°ויבא] אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני אמרו לו עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו אמר להם הין אמרו לו הואיל שמכרנו המקום יצאנו מרשותו לאומות העולם אמר להם הרי עבד (ס"כ') שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא חוץ לרשותו °והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים

מבו' דהתלמו' ממד' פורעני' על א' מת"ק כמש"ל פיס' ק"ו : מנתק. מבעט במצות המלך : זרע אוהבו זרע אברהם שהי' אוהבו של הקב"ה : ע"מ כן פדיתי אתכם כו' לא להיות לאלהים כי אלהותי אין תלוי בתנאי דבין כך ובין כך אלהים הוא אבל קבלת גזירותיו תלוי בתנאי כי לולא שפדאם מבית עבדים לא היו מחויבי' לקבל גזירותיו שהרי שאר כל האומות לא רצו לקבל גזירותיו שהם התורה והמצות כדאי' בתס' ע"א שחזר הקב"ה על כל האומות לקבל התורה ולא רצו אלא ישראל בלבד הר"אש: ה"ג בקרא ויבא אלי אנשים פיר"שי כלם בנב א' לרעה לכך נאמר ויבא עכ"ל: לא יצא מרשותו. בתמי' : והעולה על רוחכם. שעולה על דעתכם כהי' נגיים לפרוק עולו מעל צוארנו מאחר שבלא מצליו היה (כ"מ ס"א)

אשר

אשר סביבותינו וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטוי' ובחימה שפוכה אמלוך עליכם ביד חזקה זו דבר שנאמ' °הנה יד ה' הויה · בזרוע נטויה זו חרב שנא' °וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים · ובחמה שפוכה זו רעב אחר שאני מביא עליכם שלשה פורענית הללו זו אחר זו ואח"כ אמלוך עליכם על כורחכם · *ר' נתן אומר אין כל מצוה ומצוה שאין מתן שכרה בצדה צא ולמד ממצות ציצית · מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים והיתה נוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן כיון שהגיע זמנו בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו האיש שקבעת לו זמן הרי הוא יושב על פתח הבית אמרה לה יכנס כיון שנכנס הציעה לו שבע מטות (ואחת) [שש] של כסף ואחת של זהב והיא היתה בעליונה ובין כל אחת ואחת ספסלי' של כסף ועליון של זהב · כיון שהגיע לאותו מעשה באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו נדמו לו כארבעה אנשים מיד נשמט וישב לו ע"ג קרקע אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע · אמרה לו גפי של רומי איני מניחתיך עד שתאמר מה [מום] ראית בי · אמר לה העבודה לא ראיתי בך מום שאין כיופייך בכל העולם · אלא מצוה קלה צונו ה' אלהינו וכתוב בה אני ה' אלהיכם אני ה' אלהיכם שני פעמים אני ה' אלהיכם אני עתיד לשלם שכר · אני ה' אלהיכם עתיד ליפרע · אמרה לו העבודה איני מניחתיך עד שתכתוב לי שמך ושם עירך ושם מדרשך שאתה למד בו תורה · וכתב לה שמו ושם עירו ושם רבו ושם מדרשו שלמד בו תורה · עמדה וביזבזה את כל ממונה שליש למלכות שליש לעניים ושליש נטלה עמה ובאתה ועמדה בבית מדרשו של ר' חייא אמרה לו רבי גיירני אמר לה שמא עיניך נתת בא' מן התלמידים · הוציאה לו כתב שבידה · (אמרה לו) [אמר לה] זכי במקחך אותן המצעות שהציעה לך באיסור תציע לך בהיתר · זה מתן שכרה בעה"ז ובעולם הבא איני יודע כמה :

סליק פיסקא וסליק סידרא

פרשת ויקח קרח

קטז ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש · ר' ישמעאל אומר למי הדבר *מסור מסור (לאותו) [לאותן] שמזהירים · ר' יאשי' אומר מנין אתה אומר שאם זרק את הדם כראוי ואין ידוע לשם מי זרקו · והקטיר את החלב כראוי ואינו יודע לשם מי הקטירו שהכהנים נשאים עון על כך ת"ל ואתה ובניך אתך תשאו את עון המקדש · ר' יונתן אומר מנין אתה אומר *שאם זכה בבשר קודם זריקת דמים *בחזה ושוק קודם הקטר חלבים שהכהנים נושאים עון על כך ת"ל ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם · וכן מצינו שלא נתחתם גזר דינן של [בני] עלי אלא על שנהגו בזיון בקדשים וכן הוא אומר °גם בטרם יקטירון את החלב ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד · וכן מצינו שלא נתחתם גזר דינו של אנשי ירושלים אלא על שנהגו מנהג בזיון בקדשים שנאמר °את קדשי בזית · ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם · (את עון המקדש) זה עון המסור לכהנים אתה אומר זה עון דבר המסור לכהנים או זה עון דבר המסור לב"ד · כשהוא אומר אתה ובניך אתך (תשאו את עון) [תשמרו את] כהונתכם לכל דבר המזבח · הרי עון המסור לב"ד אמור הא מה ת"ל תשאו את עון כהונתכם זה עון דבר המסור לכהונה אמרת ישראל לא ישאו עון כהנים אבל לוים ישאו עון כהנים ת"ל והם ישאו את עונם · וגם את אחיך שומע אני אף ישראל במשמע ת"ל מטה לוי שומע אני אף הנשים במשמע ת"ל את אחיך להוציא את הנשים · הקב"ה אתך ר' עקיבא אומר נאמר כאן אתך ונאמר להלן אתך מה אתך האמור [כאן] בלוים הכתוב מדבר אף (אתה) אתך האמור (כאן) [להלן] בלוים הכתוב מדבר להזהיר את הלוים בשיר על הדוכנם · וילוו עליך וישרתוך (בעבודתך) *[בעבודתם] ימנו מהם גזברים ואמרכלים

שמ"א ב' · יחזקאל כ"ב · במד' כ"ו

מס' התלמוד

היה לא תהיה כי כבר קבלתם עליכם מדעתכם בימי יהושע. רש"י: ובחמה שפוכה זו רעב נרא' לפרש משום דכתיב תחלה ובזרוע נטוי' זו חרב והדר כתיב ובחמה שפוכה משמע פורענות אחר' מהרב ואין זו אלא רעב שנא' כי טובים היו חללי חרב מחללי רעב: ה"ג אותו האיש שקבעת לו : ה"ג הציעה לו שבע מטות שש של כסף: גפי של רומי. נשבעה בחיי המלך כ"ה ע"א ר"שי : ה"ג עד שתאמר מה מום ראית בי : מצוה קלה. עשה בעלמא ועוד שאין בה חסרון כים כ"כ: אמרה לו העבודה · בפעם ראשונה נשבעה בגפי של רומי שעדיין לא נתנה דעתה להתגייר עד שסיפר לה כח של ציצית ונתנה דעתה להתגיי' ונשבעה בעבודה כמו שנשבע הוא בנ"ל: שליש למלכות · שיניחנה להתגייר: ר' חייא. ובגמ' ובילקוט גרס ר' אמיר: הוציאה לו כתב שבידה · כפרה לו כל המאורע של שם שמים היא מתגיירה לפי שמשמע' נס גדול של אומר מצות ציצית שטפחו לו ד' ציצית על פניו: אמרה לו זכי במקחך כו' · ט"ס יש כאן ובגמ' ובילקוט גרס אמר לה משמע שר"ח אמר לה זכי במקחך והייט משום דגרס בסיפא אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר משמע דלאו ר"חם יש זה אלא ר' נתן שמספר המעשה אומר זה אבל כאן כ"ל לגרוס אמר לו זכי במקחך שר"ח אמר כך לאותו תלמיד וסיים דבריו אותן מצעות שהציעה לך באיסור תציע לך בהיתר : בעה"ז · אותן מצעות לא אסרה והכשרתן והוא היה מתן שכרו בעה"ז ר"שי :

מנחות מ"ו

קטז ויאמר ה' אל אהרן : למי הדבר מסור כו' · ז"ל רש"י אתה ובניך ובית אביך הם בני קהת אבי עמרם תשאו את עון המקדש עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם הוא האהל והארון והשלחן וכלי המקדש אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע ע"כ וכ' הרא"ם וז"ל בני קהת לא בני עמרם לבד דהא תשאו את עון המקדש כתי' דמשמ' דברים המקודשים המסורים לכם שהם הארון והשלחן וכלי קודש והלא לכל בני קהת היו מסורים הלכך ע"כ לומר דפי' ובית אביך במשפחת אביך בכלל שהוא גם משפחת הקהתי קא מיירי עכ"ל ולפ"ז יתבארו דברי ר"י דהוקשה לו בכתוב מפני מה ברישא דקרא כתי' אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקד' ובסיפא דקרא כתיב ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם ולא כתיב ובית אביך א"ו צ"ל דרישא דקרא לא מיירי אלא באמירה שיזהירו שלא יגעו הזרים בדברים המקודשים ובכלל זה הם גם בני קהת כפירש"י והרא"ם. לז"ק למי הדבר מסור כלומר דברים המקודשים: ה"ג מסור לאותן שמוזהרים בנ"ל כלומר לכל בני קהת מש"כ בסיפא דקרא דלא מיירי אלא בעבודת כהנים במ"ש רש"י וז"ל ואתה ובניך הכהנים אתך תשאו את עון כהונתכם שאינה מסורה ללוים ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם עכ"ל מש"ה לא כתיב ובית אביך : ואין ידוע לשם מי זרקו · דהוי שינוי בעלי' כ' הנ"ר וז"ל ר' יאשי' דריש מאתך משמע שיין לך באזהרה · ואם א' מהם הטה כלם נענשים על ידו ודוקא בזריקת דמים ובהקטר חלבים שהוא בגוף הקרבן אבל על אבלם קודם זריקה אין הכהנים נענשי' ור"י פליג יש"ל דאף על זה נענשי' ע"א ולא ידעתי מנא לי' הא עכ"ל ול"נ דמר אמר חדא ומר אמר

למי הדבר מסור · כן מוזהרין · נוספה במ"י · פסחים נ"ט · מנחות י"ז

מקר' מפורש

חדא ולא פליגי. דר' יאשי' יליף מעון המקדש ומיקר קודשה הוא שמחשבה שלא יפגל הקרבן במחשבתו ומפני שאזהרת מפגל תמיד בתורה כמה פעמים לכך תוקי' לי' בספק שינוי בעלים ור"י דריש לי' לקרא דעון כהונתכם וכהונה לשון שירות ואכילת בשר מיקרי שבר עבודה כדאמ' בב"ק דף ק"ט מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו כו' שעבודת ועורה שלו. פיר"שי שכר עבודתה הייט בשרה. ע"כ לכן דריש עון כהונתכם על אכילת בשר קודם זריקה כנ"ל: שאם. זכה בבשר. קודם זריקת דמים. ז"ל הגמ' דפסחי' יכול יזכו הכהנים. רש"י: בחזה ושוק [הנתינו' לכהני' מן השלמים] קודם הקטרת אימורים. ת"ל והקטיר הכהן את החלב המזבחה והדר והי' החזה לאהרן ובניו ע"כ הרי שאסו' לכהנים לאכול חזה ושוק קודם הקטרת אימורים ותו אי' במכות לא תוכל לאכול בשעריך כו' ונדבותיך א"ר שמעון אלו תודה ושלמים בא לא בא הכתוב אלא לאוכל בתודה ושלמים לפני זריקה שהוא לוקה ע"ב הרי שאסור לכהני' לאכול הבשר לפני זריקת דמים לז"ק ר' יונתן שאם זכה בבשר כו' שהכהני' נושאים עון על כך כלומר שאר הכהני' יש להם עון שלא הזהירום כמ"ש לעיל בשם ב"א : עון כהונתכם · ושכר כהונתם הוא הבשר ז"ר : ה"ג בילקוט שלא נחתם גז"ד של בני עלי : ה"ג ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם זה עון המסור לכהנים : המסור לכהנים · שישמרו המקדש שלא יקרב זר : המסור לב"ד · שיזהירו אותם על כך ז"ר : ה"ג בקרא אתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם : הרי עון המסור לב"ד אמור · קשה איך אפשר לומר דזה הפסוק הוא אזהרה לב"ד הא אתה ובית אביך כתיב ועוד תשמרו את כהונתכם כתיב ועוד דהא אזהרה לב"ד יליף לה לקמן מקרא אחרינא מדכתי' ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח הרי זו אזהרה לב"ד של ישראל כו' לכן נרא' דהא דקאמר הרי עון המסור לב"ד אמור לב"ד של כהנים קאמר ולקמן דיליף מקרא ושמרתם לב"ד הגדול של ישראל היושבי' בלשכת הגזית קאמר לכך דייק שם ותני הרי זו אזהרה לב"ד של ישראל וע"ש בסמוך : אמרת ישראל. פי' יכול ישראל לא ישאו עון כהנים כו' ז"ר : ת"ל והם ישאו כו' · למעוטי לוים : שומע אני אף ישראל במשמע · פי' שישמרו המקדש ז"ר : ת"ל מטה לוי · למעוטי ישראל : שומע אני אף הנשים במשמע · משום דכתיב ובית אביך ואלת בית משמע נשים כדאמרי' בעלמא כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים : ת"ל את אחיך להוציא את הנשים · ורש"י כתוב פי' את אחיך לרבות בני גרשון ובני מררי ונראה דבילקו' יש גי' אחרת וז"ל שומע אני אף הנשים במשמע ת"ל שבט אביך ופה עמרם עיקרא שבט על שמו רבי אומר מטה לוי שומע אני אף הנשים במשמע ת"ל אחיך להוציא הנשים עכ"ל נמצא לפי הת"ק דממעט נשי' משבט אביך קשה אחיך ל"ל לכך פיר"שי לרבות בני גרשון ובני מררי וגי' הברייתא שבכאן אתיא אליבה דרבי כנ"ל : ונאמר להלן אתך · הייט דכתיב לקמן ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם ז"ר : ה"ג מה אתך האמור כאן בלוים הכתוב מדבר [שהרי כתיב מטה לוי] אף אתך האמור להלן בלוים הכתו' מדבר ז"ר : ה"ג וילוו עליך וישרתוך בעבודתם כו' · פי' בעבודתם למשוררים ולשוערים וגם ימנו מהם גזברים ואמרכלים : גזברים · הם שמתן

שמות ט' · ד"ה א' כ"א

ואמרכלים אתה אומר ישרתוך בעבודתם ימנו מהם גזברים ואמרכלים · או ישרתוך (בעבודתן) [בעבודתך] ת"ל ושמרו (את משמרתי) [משמרתך] ומשמרת כל זהאהל · עדיין אני אומר ישרתוך בעבודתך ישרתוך בעבודתם ת"ל ואני לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתונים לה' [לשם] הם מסורים ולא לכהנים הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ומנה מהם גיזברים ואמרכלים · ואתה ובניך אתך לפני אהל (מועד) [העדות] הכהנים מבפנים והלוים מבחו'ן · אתה אומר הכהנים מבפנים ולוים מבחוץ או אילו ואילו מבפנים ת"ל ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד הא מה ת"ל ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות (הכנים) [הכהנים] מבפנים ולוים מבחוץ · ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל זו היא שאמרנו ישרתוך (בעבודתך) [בעבודתם] ומנה מהם גזברים ואמרכלים · אך אל כלי הקדש זה הארון · וכן הוא אומר ° ולא יבאו לראות כבלע את הקדש · ר' נתן אומר מיכאן רמז לשיר מן התורה אלא שנתפרש על ידי עזרא *ר' חנניא בן אחי ר' יהושע או' אין צריך שהרי כבר נאמר ° משה ידבר והאלהים יעננו בקול מיכן רמז לשיר מן התורה · אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה ולא ימותו עונש · *אין לי אלא לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת לוים מנין ת"ל (גם הם) גם אתם · מעבודה לחבירתה מניין ת"ל (גם אתם) [גם הם] · *וכבר בקש ר' יהושע בן חנניא לסייע את ר' יוחנן בן גודגדה אמר לו חזור לאחורך שכבר מתחייב בנפשך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים · *רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמ' ° אל תכריתו את שבט הקהתי זאת עשו להם וחיו אין לי אלא בני קהת בני גרשון ובני מררי מניין ת"ל (צו את אהרן ואת בניו) [אהרן ובניו יבואו אין לי אלא] לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים וכהנים על עבודת לוים מניין ת"ל ° ובנסע (הארון) [המשכן] יורידו אתו הלוים · מעבודה

עיקר מפורש

שממון הקדש תחת ידם והם פודין הערכין והחרמין וההקדשות וכל מלאכת הקדש בהם נעשית: אמרכלים. למעלה מן הגזברים ונשיא כשיאי הלוי מתרגמים ואמרכל דמתנה ולשון אמרכל אמר על כל הרע"ב: ה"ג או ישרתוך בעבודתך וכ"ה בהרא"ם ופי' בעבודתך שהיא עבודת הכהונה אבל בז"ר פי' בעבודתך לחטוב עצים ולשאוב מים ודבריו נראי' עיק' כמ"ש בסמוך בס"ד: ה"ג בקר' ושמרו משמרתיך ומשמרת כל האהל ויליף לה מדכתי' ומשמרת כל האהל משמע ולא בעבודתך: עדיין אני אומר ישרתוך בעבודתך דהא כתיב משמרתיך: ישרתוך בעבודתם. דהא כתיב ומשמרת כל האהל: ה"ג מתנה נתונים לה' לשם הם מסורים ולא לכהנים וכן הוא לקמן בסמוך ומכאן ראי' לפי' הז"ר שפי' בעבודתיך לחטוב עצים כו' דהיינו צרכי כהנים עצמם להכי קאמר לשם הם מסורים ר"ל לעבודת השם למשוררי' ולשוערים ולא לכהנים לצורכם דאי כפי' הרא"ם דפי' בעבודתך עבודת הכהונה א"כ מאי קאמר לשם הם מסורים ולא לכהנים אדרבה הא עבודת הכהונה היא עיקר עבודת השם א"ו כמ"ש וכ"ה ברש"י וז"ל לכם מתנה יכול לעבודתכם של הדיוט ת"ל לה' עכ"ל אבל בגמ' דתמיד מייתי לה להך ברייתא לענין שמירת המקדש כמ"ש בסמוך בס"ד: ה"ג בקרא ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות: הכהנים מבפנים. פי' שומרים מבפנים ז"ר: ת"ל ונלוו עליך משמע שהם טפלים לכהנים ז"ר ומדכתי' ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות משמע שיהיו הכהני' שומרים מבפנים ע"כ לומר שהלוים שהיו טפלים לכהנים שיהיו שומרי' מבחוץ: ה"ג הכהנים מבפנים. ולוים מבחוץ *בכאן יש מקום תימה לדברי הרמב"ם שפסק פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ד' וז"ל מצות עשה שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ ומרן הכ"מ הראה מקום לדבריו וז"ל בספרי פ' קרח על פסוק אתה ובניך אתך לפני אהל העדות עכ"ל ומתחילה אעתיק הגמ' ופירושי' תנן בריש מס' מדות בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבה"מק בבית אבטינס בבית הניצוץ בבית המוקד והלוים בכ"א מקום ה' על ה' שערי הר הבית ד' על ד' פנותיו מתוכו ה' על ה' שערי העזרה ד' על ד' פנותיו מבחוץ וא' בלשכת הקרבן וא' בלשכת הפרוכת וא' לאחורי בית הכפורת ע"כ ועוד שם בהיא דחשיב ז' שערים היו בעזרה כו' שבצפון שער הניצון וכמין אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה אך ראיתי נתפ' בתחילת מס' תמיד שכתב דשמירת לוים אינה מוסבת על בנין אכסדרה שהלויים לא היו שומרים באכסדרה זו כלל שבבית הניצון היו הכהנים שומרים אלא למדך שהע"פ ששמירת הכהני' צריכה שתהא למעלה מקום שמירת הלוי' לא בפי לאועלן אלא למטן כלומר כל מקום שמירתן למטה והביא ראי' לדבריו דהא תנן בכ"א מקומו' הלוי' שומרים וקא חשיב להו ולא חשיב שמירה זו דאכסדרה ואם איתא דלוים שומרים באכסדר' א"כ הוי להו עשרי' ותרי ע"כ ופריך בגמ' מנה"מ דהכהנים שומרי' מלמעלה והלוים מלמטה דת"ר וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר [דהיינו שמירה שהן שומרים כמו כן בא הכתוב ולימד וילוו שטפלין לך בשמירתן שאינן שומרים בגבוה כמותך] אתה אומר בעבודתך הכתוב מדבר או אינו אלא בעבודתם [שיהיו שוררים ונושאים בכתף ומאי וילוו עליך ויתחברו עליך שאתה עושה עיקר עבודה דהיינו עבודת מזבח והם ישרתוך שיהו טעונין המשכן] כשהוא אומר ונלוו עליך ושמרו לכל כליו ולכל עבודתו הרי בעבודתם אמור [דעבודתם של לוים היינו משאם] הא מה אני מקיים וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר [ולימד הכתוב שיהיו לוים טפלים בשמירה] הא כיצד כהנים שומרים מלמעלה ולוים מלמטה ע"כ העולה מזה דהספרי חולק עם הגמ' דילן דלהספרי היו טפלים בשמירה שהכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ ולהגמ' היו טפלים שהכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה וא"כ יש לתמוה על רבינו למה שבק סברת הגמ' ונקט בסברת הספרי ולכאורה היה אפשר לומר. משום דהכל ענין א' לא קפיד רבינו בזה דבגמ' איתא אמר מר ה' על ה' שערי העזרה ופריך וה' שערים הוא דהוי בעזרה ורמינהו ז' שערים היו בעזרה אמר אביי תרי מינייהו לא צריכי שמור [פי' לא צריכי שמור לוים דהא כהנים בג' מקומות שתרי להו ומאי ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצון ובחשבון ז' שערים חשיב להון] ע"כ וכ' בס' ת"ל וז"ל העולה מזה דלא מיבעי' בג' מקומות אלו שהיו הכהני' שומרי' בעליי' שלא היו הלוים שומרי' למטה אלא אף בשערים שהוא מקום שמירתן של לוים. ובשער בית המוקד ובשער הניצון לא היו הלוים שומרים כיון שהכהני' היו שומרי' בעליי' וכ"ה דעת רבינו שכת' וז"ל וכ"ד עדה שומרים בכל לילה פו' הכהנים בג' מקומות והלוים בכ"א מקומות ולא חשיב כלל שמיר' לוים במקום שהיו הכהני' שומרי' ובדין ח' כ' דעל ה' שער העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהני' שומרי' על שער המוקד ועל שער הניצון ע"כ כיון לאה

טוב' התלמוד

שמירתו בגמ' תרי מינייהו לא בעי שימור כלל היינו שער המוקד ושער הניצון דלא הוי. שם שמירת לוים כיון שהכהני' שומרי' שם מלמעלה עכ"ל וא"כ כיון שבג' מקומות של הכהנים לא היו לוים שומרים כלל ובמתני' כ"א מקומות היו שומרים בחוץ וגם למטה וליכא נפקותא בזה וא"כ תפס רבינו שיטת ספרי ושיטת הגמ' דבשני ענינים טפלים היו אבל קשה דמשמע לפי שיטת הספרי דגזירת הכתוב הוא שיהיו הלוים שומרים בחוץ וא"כ גם בהר הבית הם שומרים בחוץ דהא לא חילק בכך ובגמ' איתא שבה"ר הבית היו שומרים מבפנים וכ"פ רבינו שם ואפשר לומר דהתורה לא הקפידה שיהיו הלוים טפלים לכהנים אלא בעזרה שהיו הכהנים ג"כ שומרים בג' מקומות לכך צותה התורה שיהיו הלוים טפלים לגבייהו ושמרו בחוץ משא"כ בהר הבית שלא היו הכהנים שומרים כלל רק הלוים לחודייהו וא"כ לא שייך טפלים לכך היו שומרים מבפנים אפילו לשיטת הספרי אך קשה הא איתא שם בגמ' מ"ש הר הבית דעבדינן מתוכו ומ"ש עזרה דעבדי' מבחוץ [העבדי' שמירתן בחוץ בין השערים בין אמיכות] אמרי הר הבית דאי מתב [פי' פיק] ובעי מיתב יתיב אתרי' מתוכו. עזרה דאי בעי מיתב לא מצי יתיב דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד בלבד אמרי' בחוץ ע"כ והשתא לשיטת הספרי דס"ל דהכין הוא מן התורה לא צריך להאי טעמא כלל דאין ישיבה בעזרה ואי משום הר הבית י"ל כמש"ל דלא הקפידה תורה אלא במקום שמירת הכהנים ומאחר שרבינו בחר בשיטת הספרי למה כתב שם בדין ח' ועל ד' פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב בעזרה עכ"ל הא לדידי' הוא מן התורה ושום א' מתפרשין לא העיר בזה כלל ואפשר לייש' מאחר דבתם ספרי ר"ש ור"ש דריש טעמא דקרא כדאיתא בש"ס בזוכתי טובי ורבינו פסק כוותיה בפ"ד מהל' פרה אדומה ע"ש וא"כ ה"נ ס"ל דטעמיה דר"ש דס"ל דהלוים שומרים בחוץ משום דאין ישיבה בעזרה ובהר הבית לא שייך זה מיהו בתי"ע ס"ב דיבמות מצא ה' הרבה להשיב על רבינו שפסק בכמה מקומות דלא כר"ש דדריש טעמא דקרא ע"ש ועיד כתבתי לקמן פיסקא קנ"ה בשם הת"ע שכתב מה שהשיב רבינו לאכתי לוני"ל שלא רצה לפסוק כהספרי אפי' במקום שלא נמצא בפי' שהגמ' חולקת מכ"ש כאן שהגמ' חולקת בפי' על הספרי ואפ"ה פסק רבינו כוותי' לכן *צ"ע: ה"ג זו היא שאמרנו ישרתוך בעבודתם · פי' דהא כתיב אחריו ומשמרת כל האהל והא דכתיב משמרתך י"ל כמ"ש הרא"ם שאותה המשמרת של גזברי' ואמרכלים עבודה שלכם היא שאלמלא הלוים שעושים אותה הייתם אתם עושים אותם עכ"ל: מיכן רמז לשיר כו' · דכתיב נתונים נתונים נתונים לעבודה נתונים לשיר ז"ר: אלא שנתפרש ע"י עזרא · בילקוט גרס שנא' גם בכהנים וגו' עכ"ל וחפשתי בס' עזרא ולא מצאתי זה הפסוק ואפשר שכוונתו על הפסוק בנחמיה סי' י"ב ומבני הכהנים בחצוצרות וגו' בכלי שיר דוד איש האלהים: והאלהים יעננו בקול · מפרש בגמ' על עסקי קול שהיה מצוהו לשורר לפי שמשה לוי היה רש"י דלא כב"ש שבדה טעם מלבו וכבר השיג עליו הז"ר וכתב עליו כמדומה שלא ראה הגמ' ע"ש: ת"ל גם הם גם אתם · ושיים בגמ' אתם בשלהם והם בשלכם במיתה פירש"י הכהנים שנכנסו בעבודת הלוים כגון ששירו והם בשלכם לוי שעבד על המזבח ככהן במיתה: מעבודה לחבירתה מניין · משורר ששיער או משוער ששורר שג"כ חייב מיתה מנין: ת"ל גם אתם · תימא והלא אתם אכהנים קאי ומצאתי בכ"מ פ"ג מה' כלי המקדש שכתב וז"ל ולכן נראה שהגי' נכונה כהנים על עבודת לוים מנין ת"ל גם אתם מעבודה לחברתה מנין ת"ל גם הם עכ"ל: לסייע · בהגפת דלתות גמ': ר' אומר א"צ. ללמוד מכאן שלוים אסורים בעבודת כהנים שכבר למדנו מפסוק אל תכריתו ז"ר: ת"ל צו את אהרן ואת בניו · ובילקוט גרס ת"ל אהרן ובניו יבואו והכי מסתבר שפסוק צו את אהרן אינו ענין לכאן ללמוד מתנו שבני גרשון ובני מררי לא יעבדו עבודת כהנים אבל הפסוק אהרן ובניו כתיב בהאי ענינא דאל תכריתו שמשמעו שאהרן ובניו יבואו לעבודה זו ולא הלוים בכלל: ה"ג אין לי אלא הלוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים וכ"ה בילקוט: ה"ג בקרא ובנסוע המשכן יורידו אותו הלוים וסיפא דקרא והזר הקרב יומת ופירש"י והזר הקרב לעבודתם זו ע"כ ואפי' כהנים אם באו בעבודת הלוים הויים מיתה שגם הם זרים הם ללוים כו'

הג"ה מבן המחבר

* מ"כ בכללי הרמב"ם ז"ל דרך הרמב"ם לפסוק כבריתא דספרי אף שלא הוזכרה בתלמוד בבלי וירושלמי כ"מ פי"ב דנדרים מיהו אם הספרי נגד הגמ' אין לו לפסוק כספרי רק פעם א' מצינו בפ"ה מה' מלוה לענין הלואה לעכו"ם שפסק כספרי ורובם ככולם תמהו עליו עיי' בבאר שבע סוטה דף ס"ד ויש"ס פ"ד דיבמות סי' כ"א · גם בהשגת הראב"ד בפ"א מהל' רוצח גבי רוצח ניתן להצילו בנפשו פי' הכ"מ שכן כוונת השגתו שהניח דרש הגמ' ונקט כספרי עכ"ל :

מעבודה לחבירתה מניין ת"ל °והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה · ומה ת"ל גם הם גם אתם לפי שבא קרח ועירער כנגד אהרן הזהיר עליו הכתוב את כל הענין · וילוו עליך זה שאמרנו הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ · וזר לא יקרב אליכם למה נאמר לפי שהוא אומר והזר הקרב יומת עונש שמענו * אזהרה מניין ת"ל וזר לא יקרב אליכם · (ושמהו) [ושמרתם] את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח הרי זו אזהרה לב"ד של ישראל להזהיר את הכהנים שתהא העבודה כתיקנה שכשעבודה נעשית כתיקנה הם כלים את הפורענות מלבוא לעולם · ולא יהיה [עוד] קצף שאין ת"ל [עוד] אלא שכבר קצף · כיוצא בו אתה אומר °ולא יהיה עוד מבול שאין ת"ל עוד ומה ת"ל עוד אלא שכבר היה · כיוצא בו °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים שאין ת"ל עוד ומה ת"ל עוד אלא שכבר *היה · כיוצא בו אתה אומר °ולא יקרבו עוד בני ישראל שאין ת"ל עוד אלא שכבר קרבו אף כאן אתה אומר ולא יהיה עוד קצף שאין ת"ל עוד אלא שכבר קצף שנאמר °כי יצא הקצף · ואני (נתתי) [לקחתי] את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה (נתתים) [נתונים] לה' לשם הם מסורים ואין מסורים לכהנים · ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח מיכן היה ר' אליעזר הקפר ברבי אומר כל דבר המזבח אל יהיה אלא בך ובבניך · (אל מבית) [ולמבית] לפרוכת · מיכן אמרו מקום היה אחורי בית לפרוכת ששם בודקים יחוסי כהונה · ועבדתם שומע אני מעורבבים ת"ל עבודת מתנה מה מתנה בפיים אף עבודה בפיים · עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ואח"כ עובד אף אכילת קדשי' בגבולים מקדש ידיו ואח"כ אוכל · *וכבר נשתהא ר' טרפון לבוא לבית המדרש אמר לו רבן גמליאל מה ראית להשתהות אמר לו שהייתי עובד · אמר לו והלא כל דבריך תימה · וכי יש עבודה עכשיו אמר לו הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש · רבי אומר לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש [במקדש] מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו (ורגליו) ואח"כ עובד · כך אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו (ורגליו) ואח"כ (עובד) [אוכל] אי מה להלן ידיו ורגליו [אף אכילת קדשים בגבולים ידיו ורגליו] אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו מקום שאינו צריך אלא ידיו אינו מקדש

במדבר ג' · בראשית ט' · ויקרא י"ז · במדבר י"ח · שם

ועוד דדבר הלמד מענינו הוא. במה הכתוב מדבר בעבודת הלוים אף כאן והזר הקרב בעבודתם של לוים הרא"ס: ת"ל והחונים לפני המשכן · וסיפא דקרא והזר הקרב יומת ומסיים בגמ' מאי זר אילימא זר ממש הא כתיב חדא זימנא אלא לאו זר דלאותה עבודה: ומאי ת"ל גם הם כו' · כלומר מאחר שנלמד מפסוק אל תכריתו שלוים מוזהרים בעבודת כהנים וכהנים בעבודת לוים א"כ מה ת"ל גם הם גם אתם : לפי שבא קרח וערער כו' · כל הענין מבואר לקמן פיסקא קי"ז : הכהנים מבפנים · שומרים מבפנים וכבר פי' לעיל : למה נאמר · פי' מאחר שכבר נלמד שאפי' לוים בעבודת כהנים זרים הם מכ"ש זר ממש א"כ למה נאמר וזר לא יקרב אליכם : והזר הקרב יומת · מיתה בידי שמים ועיין בסוף פיסקא פלוגתא דתנאי בזה : ת"ל וזר לא יקרב אליכם · אזהרה לזר ממש וכ"ה בזבחים : ה"ג בקרא ושמרתם את משמרת הקדש : הרי זו אזהרה לב"ד של ישראל · דאלו לב"ד של כהנים כבר יליף לה לעיל מפסוק ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח וכל מקום שנאמר השמר אינו אלא ל"ת וכ"ה בהרמב"ם פ"א מה' בית הבחירה : כלים כו' · מונעים כמו ויכלא הגשם ספי' וימנע : ה"ג בקרא ולא יהי' עוד קצף : ה"ג שאין ת"ל עוד : שכבר קצף · במחלוקתו של קרח : שכבר קרבו · קרח ועדתו ז"ר : ה"ג בקרא ואני לקחתי את אחיכם כו' מתנה נתונים לה' : לשם הם מסורים · להיות משוררים ושוערים ולמנות מהם גזברי' ואמרכלים : כל דבר המזבח לא יהיה אלא בך · ביומא דף כ"ד מפרש אפי' תרומת הדשן ז"ר : ה"ג בקרא ולמבית לפרוכת : ששם בודקים כו' · כ' ז"ר וז"ל קשה הא איתא בסוף מדות שבדרום היה לשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וה"ק שהיה אחורי בית הכפורת שהי' במערב וי"ל שהי' בדרום העזרה ומשוך אחורי המקדש עד אחורי בית הכפורת ודוחק עכ"ל *ונפלאתי מאד על רב האי גאון שהיה בקי בכל חדרי התורה המאיר לארץ ולדרים עד שכל העולם נהנים מאור תורתו ובזה לא שם עינו לעיין בזה כל הצורך וראשון תחילה נאמר מה שהכריחו לדוחק זה הוא לפי גי' הילקוט דגרס מקום הי' אחורי בית הכפורת כו' ובית הכפורת היה במערב כדאיתא רפ"ה דמדות דקא חשיב התם אורך העזרה ממזרח למערב ולא חשיב התם י"א אמה לאחורי בית הכפורת ולשכת הגזית ששם היו יושבין ב"ד של ישראל ודנין את הכהונה היה בדרום לכן הוכרח לדחוק ולומר שהיה בדרום ומשוך אחורי המקדש · אבל לפי הגירסא דהכא דגרס מקום הי' אחורי בית לפרוכת כו' והיא הגיר' נכונה ואמיתית שהרי על הפסוק קאי ובפסוק כתיב ולמבית לפרוכת ולא כתיב מבית לכפורת א"כ לק"מ דהנה הק"ק נקרא מבית לפרוכת לפי שהוא לפנים מן הפרוכ' שהרי במשכן היה הפרוכת מבדלת בין ההיכל ובין ק"ק דכתיב והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים ובמקדש ראשון היה מפסיק אמה טרקסין ובו היה פתח ועל גביו פרוכת אחד ובמקדש שני היו ב' פרוכת במקום אמה טרקסין וביניהם אמה מפני הספק שנפל להם על עובי כותל אמה טרקסין אם שייכה להיכל או לק"ק כמ"ש הרמב"ם בפי' למס' מדות פ"ד משנה ז' וכן בחיבורו פ"ד מהל' ב"הב הלכה ב' ולזה נקרא ק"ק מבית לפרוכת וכן ת"א למגיו לפרוכתא והשתא א"ש דלשכת הגזית שהיתה בדרום כנגד הק"ק סמוך למערב א"כ הי' אחורי פרוכת ומלת אחורי יש לפרש רחוק מן הפרוכת כמ"ש רש"י בפרשת ראה על פסוק הלא המה בעבר הירדן אחרי וגו' אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק עכ"ל וה"כ כן שהיה לשכת הגזית אחורי בית לפרוכת דהיינו להלן מלפנים הפרוכת כנגד הק"ק · אמנם כן בעיקרא דמילתא אשב בקרקע ואדון לפני הרב הגאון הנ"ל כתלמוד לפני רבו דמ"ש שבדרום היה לשכת הגזית האמת כן הוא לפי נוסחת המשנה דסוף מדות דגרס שם שש לשכות היו בעזרה ג' בצפון וג' בדרום שבצפון לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת המדיחין כו' שבדרום לשכת העץ לשכת הגולה לשכת הגזית כו' ע"ש אבל ביומא דף י"ט הביאו בגמ' משנה זו איפכא שבדרום לשכת המלח כו' שבצפון לשכת העץ כו' לשכת הגזית כו' הרי שהיה לשכת הגזית בצפון העזרה ומוכח שם בגמ' שכ"ה העיקר וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהל' ב"הב הלכה י"ז שלשכת הגזית היתה בצפון וחשיב להו שם שלשכת הגזית היתה סמוכה למזרח ואח"כ לשכת הגולה ולשכת העץ

זבחים י"ז · [illegible] · פסחים פ"ג

וע' בתי"ט שם בסוף מדות כד"ה לשכת העץ שכתב שם מילתא בטעותא על הרמב"ם א"כ הדק"ל איך קאמר כאן מקום היה אחורי בית לפרוכת כו' והרי סמוך למזרח היה ותו לא שייך לומר תירץ הגאון שהיה נמשך עד לאחורי בית הכפורת חדא דהא היו מפסיקות אלו שני הלשכות לשכת העץ ולשכת הגולה וגם אחריהם היה בית המוקד הגדול שהיו בו ד' לשכות שתים בקדש ושתים בחול כדאיתא במשנה שם וברמב"ם שם ואיך היה אפשר למשוך לשכת הגזית כ"כ עד אחורי בית הפרוכת · ועוד שהוא מן הנמנע שיהיה לשכת הגזית נמשך כ"כ הרבה כל אורך העזרה עד למערב לכן נ"ל ליישב קושיית הגאון באופן אחר דלעיל דרש על הפסוק ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת הרי מין מסור לב"ד אמור ופירשתי שם דלב"ד של כהנים קאמר כמ"ש שם בהוכחה נכונה ואמיתית והשתא לק"מ קושיית הז"ר הנ"ל דמאי דקאמר הכא מקום היה אחורי בית לפרוכת ששם בודקים יחוסי כהונה אב"ד של כהנים קאי דבהו מיירי קרא ולא קאמר דנין כדקתני במשנה בלשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה אבל הכא לא קאמר דנין לפי שב"ד של כהנים לא היו דנין על זה רק בודקים ובלשכת הגזית היו דנין סנה"ג והא דלא חשיב לה במשנה שהיו לב"ד של כהנים מקום כו' לפי שלא היה להם לשכה מיוחדת כמו שהיה לב"ד של ישראל לשכת הגזית אלא מקום היה להם שם ששם היו בודקין להכי לא חשיב לה במשנה כנ"ל : מה מתנה בפיים · פי' זריקת דמים היה בפיים דא"א שיזרקו כלם אף שאר עבודת בפיים וקשה דהא פיים תקנת חכמים הוא כדאי' ביומא ריש פ"ב ב"א ול"כ דה"ק מה מתנה פי' מתנות כהונה צריכין לחלק בפיים דכל א' ירצה ליטול חלק יפה אף עבודתם בפיים וקרא אסמכת' בעלמ' הוא הג"ה מבן המחבר וכן מצינו *כמה פעמים בספרו ז"ר ול"כ עיקר כפי' ב"א דהא הי' ביומא דף כ"ד אמר רב ד' עבודות זר חייב עליהם מית' זריקה והקטרה ניסוך המים וניסוך היין ומפרש טעמא דכתי' עבוד' מתנה ולא עבודת סילוק [פי' הס"י עבודת מתנה שאתה נותן על המזבח ולא עבודת סילוק שאתה מסלק ומסר מעל המזבח כגון תרומת הדשן] ע"כ הרי דעבודת מתנה בזריקה ודומיו מיירי ואי משום קושיא דהא פיים תקנת חכמים הוא י"ל דקרא אינו אלא אסמכת' כמ"ש הז"ר אליב' דנפשיה וכן מוכרחים לפרש בסמוך גבי נטילת ידי' (וגם י"ל דתקנת חכמים לא היה אלא אתרומת הדשן אבל שאר עבודת הפיים מה"ת וכ"מ קצת בגמ' יומא דף כ"ב ע"א וברש"י שם) : לעשו' אכיל' קדשי' בגבולין · היינו תרומה שצריכה נט"י דסתם ידים שניות הן והע"ג דהוי גזירה דרבנן דשלמה גזר לקדשים ושמאי והלל גזור אף לתרומה כדאיתא בשבת דף ט"ו וי"ל באמת הוא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא וכ"פ הז"ר : כעבודת מקדש במקדש · מדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם מקיש עבוד' מתנה היינו תרומה לכהונתכם היינו לעבודת המקדש ז"ר : וכי יש עבודה עכשיו · שלאחר החורבן היה : אכילת קדשים · דר' טרפון כהן היה והיה אוכל תרומה והכי איתא בילקוט בשם הספ"ז וז"ל אמרו עליו על ר' טרפון שהיה אוכל תרומה בשחר ואמר הקרבתי תמיד של שחר ואוכל תרומה בין הערבים ואמר הקרבתי תמיד של בין הערבים : ר' אומר לעשות אכילת קדשים כו' · קשה מאי חידש רבי יותר על הת"ק הא ת"ק נמי הכי דריש ליה וי"ל דאתא לאשמעי' שלא יאמרו שטעון קידוש ידים ורגלים כעבודה קמ"ל דא"צ אלא נט"י לבד : ה"ג בילקוט כעבודת מקדש במקדש : ה"ג בילקוט מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ואח"כ עובד אף אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו ואח"כ אוכל : ה"ג בילקוט אי מה להלן ידיו ורגליו

*כן הגיה הגאון בז"ר ועדותו נאמנה אצלו דכן מוכח מק"ז גבי ב"א נע"ש ועיי' בחולין דף ק"ו וכן מוכח ג"כ בספרי פיסקא קכ"ד גבי טבילת כלים יע"ש. ובזה יכוח אשר אמרו ט רבים דאמ על ספרי לקמן ס"ס פ' שופטים פיסקא קפ"ח לא יקום עד א' באיש כו' אבל קם הוא בא' להשיאה עכ"ל ובגמ' מבואר דעד א' באשה מהימן רק מדרבנן עיי' יבמות פ"ח ע"א ובתוס' שם ודף כ"ג ע"ב בתוס' וברמב"ם פ"ה מהל' עדות ובתשו' הריב"ש באורך שביאו משנה למלך פי"ב מהל' גירושין יע"ש אבל לפי הנ"ל ניחא דבאמת רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא משום דליכא מידי דלא רמיז באורייתא וכס' ב"מ הביא כן מפורש להדיא בשל"ה דף קכ"ג ע"א יע"ש בהג"ה ועיי' עוד בשל"ה דף ת"י ע"א בכלל רבנן שם ע"ש :

מקרש אלא ידיו נמצינו למדים נטילת ידים מן התורה • והזר הקרב יומת לעבודה • אתה אומר לעבודה או לעבודה ושלא לעבודה • אמרת מה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא לעבודה זר שענש בו מיתה דין הוא שיענוש בה לעבודה ושלא לעבודה הא מה ת"ל והזר הקרב יומת לעבודה• והזר הקרב יומת אפילו עובד בטהרה או אפילו עובד בטומאה • אמרת אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב ק"ו לעבודה ומה ת"ל והזר הקרב יומת אפילו עובד בטהרה • יומת *ר' ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן °יומת מה יומת האמור להלן סקילה אף יומת האמור כאן סקילה• ר' יוחנן בן גורי אומר נאמר כאן יומת ונאמ' להלן יומת מה יומת האמור להלן בחנק אף יומת האמור כאן בחנק• והזר הקרב יומת עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל וזר לא יקרב אליכם: סליק פיסקא

קיז וידבר ה' אל אהרן• שומע אני שהיה הדבר לאהרן ת"ל זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב• הא למדנו שהדבור למשה שיאמר לאהרן • ואני ברצון• (הנני) [הנה] בשמחה דברי ר' ישמעאל • אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שהוא אומר °ואני הנני מביא את המבול מים שומע [אני] שיש שמחה לפני המקום אמר להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסים מן העולם • וכן הוא אומר °בטוב צדיקים תעלוץ קרי' ובאבוד רשעים רנה • ואומר °שני רשעים שברת ואומר לה' הישועה על עמך ברכתיך סלה ואומר °ה' מלך לעולם ועד אבדו גוים מארצו • ואומר °יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה • ר' נתן אומר אני מוסיף על עבודתם • הנה בשמחה וכן הוא אומר °הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו • לכל קדשי בני ישראל כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים לגזור דין לכרות להם ברית • לפי שבא קרח כנגד אהרן ועירער על הכהונה • משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחוזה במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה לו בערכים בא אחר ועירער כנגדו על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבא ויערער כנגדך על השדה • בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה בערכים • בא קרח ועדער על הכהונה כנגדו אמר לו המקום כל מי שרוצה יערער כנגדך על הכהונה ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערכים לכך נאמרה פרשה זו כמוך לקרח • זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים • לך נתתים בזכותך • למשחה *אין משיחה אלא גדולה

מקר' מ"ד אף אכילת קדשים בנגובים ידיו ורגליו : נמצינו למדים נט"י מן התורה • אסמכתא בעלמא: לעבודה• פי' דוקא זר שעבד עבודה הוא דחייב מיתה אבל אם נכנס שלא לעבודה פטור: בעל מום לא ענש בו מיתה• הכי ס"ל לרבנן בסנהדרין דבע"מ אינו אלא באזהרה משום דכתיב גבי תרומה ומתו בו כו מיעוטא הוא בו ולא בבעל מום: ה"ג בילקוט זר שענש בו מיתה אינו דין שלא יענש בו אלא לעבודה הא מה ת"ל כו' ולפני גי' דהכא יש לפרש שבלשון בתמיה קאמר זר שענש בו מיתה דין הוא שיענוש בה כו' בתמיה וכי דין הוא שיענש בו מיתה לעבודה ושלא לעבודה אלא הא מה ת"ל והזר הקרב יומת לעבודה דוקא: או אפי' עובד בטומאה• פי' הע"פ שלא יהא חייב כרת אלא מיתה ב"ד ובילקוט גרס או אינו אלא עובד בטומאה והקשה ז"ר וא"ת אי איירי בטומאה הלא אפי' כהן טמא שעבד במיתה בידי שמים זר וי"ל דתוי יין יוכיח שכהן חייב וזר פטור עכ"ל אבל לגי' דהכא לק"מ דהכא זר שעובד בטומאה הוא כ"ש מכהן טמא אלא דס"ד דקרא אתי לאשמועינן שלא יהיה חייב כרת רק מיתה בידי שמים לז"ק אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב כרת כדכתיב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה כי את מקדש ה' טמא ק"ו לעבודה אם עובד בטומאה שהוא חייב כרת: הא מה ת"ל והזר הקרב יומת • מיתה בידי שמים א"ו אפי' עובד בטהרה וכתב ז"ר וא"ל וא"ת גבי כהן טמא שעובד נמי הכי קשיא ע"ש שהאריך בזה ומסיק בעלמא גבי כהן איכא לאוקמי בבמה שאינו חייב על הכניסה וחייב משום עובד אבל בזר ליכא לאוקמי משום זרות דוא אין כיון בבמה כדאיתא בסוף זבחים עכ"ל: ר' ישמעאל אומר נאמר כאן יומת כו'. סקילה בגמ' ליתא הכי אלא ר' ישמעאל ס"ל מיתה בידי שמים ילפינן ג"ש מעדת קרח ור"ע ס"ל בסקילה ומספר דתרי תנאי אליבא דר"ע כמו דקאמר התם תרי תנאי אליבא דר"ע: ונאמר להלן יומת• גבי נביא שהדיח כתיב והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ור"ש ס"ל נביא שהדיח בסקילה ור"י בן גורי ס"ל נביא שהדיח הוא בחנק הכי מפרש בגמרא: אזהרה לא שמענו• פי' לעיל: קיז וידבר ה' אל אהרן : ה"ג שומע אני שהיה הדבור לאהרן: ת"ל זכרון לבני ישראל וגו'• וסיפא דקרא כאשר דבר ה' ביד משה לו פירש"י לו כמו עליו על אהרן דבר אל משה שיהיה הוא ובניו כהנים לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פתר בם כמו על עכ"ל הרי שהדבור הי' למשה שיאמר לאהרן ורבינו ז"ל בחומש הביא מאמר זה של הספרי על הפרשה דלעיל ויאמר ה' אל אהרן וכתב הרא"ם וז"ל ושמא ט"ס דרש"י ז"ל סובר שמכוון בלמדונו רז"ל שפרשת וידבר ה' אל אהרן הבאה אחריה לא לאהרן נאמרה אלא למשה שיאמר לאהרן להודו שגם פרשת ויאמר ה' אל אהרן שלפניה לא לאהרן נאמרה אלא למשה שיאמר לאהרן אך קשה א"כ למה לא שנויה הפרשת ויאמר ה' אל אהרן הקודמת לה ה"ת מפני

מבוא התלמוד שיש רנה לפני המקום כשהרשעים נאבדים ומפני שדרשו בסוף סנהדרין רשע אבד מן העולם טובה בא לעולם שנאמר ובאבוד רשעים רנה מוכח מזה שיש שמחה לפני המקום לזה מביא קרא שני רשעים שברת וסיפא ועל עמך ברכתך סלה ומפני שאפשר לפרש כפרש"י לה' הישועה עליו להושיע את עבדיו ואת עמו ועל עמו מוטל לברך ולהודות לו סלה ועדיין אינו במשמע שיש שמחה לפניו יתברך לזה הביא הפסוק ה' מלך עולם ועד כו' כשאבדו גוים שהרבו את יהיה מלכותו שלימה כפירש"י שם מפני שנשבע הקב"ה שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכרו של עמלק לז"ק ה' מלך עולם ועד ולאיתתי לכשיאבדו גוים מארצו ומפני שלא תאמר דוקא על א"ה יש לו שמחה אבל לא על רשעי ישראל להכי מביא ראיה שאפילו על רשעי ישראל כשנאבדים יש לו שמחה מהאי קרא יתמו חטאים כו' ברכי נפשי את ה' סנהדרין פ"ד ר"ל עם ה' שגם לפניו ית' יש שמחה כנ"ל: ה"ג ר' נתן אומר ואני מוסיף על עבודתם• פי' מוסיף על הכבוד והגדולה שבחר באהרן ובניו להיות מבני היכלא דמלכא ולעבוד עבודתו ית' עוד אני מוסיף להם כ"ד מתנות כהונה כדאמר בסמוך למשחה לגדולה: כרת הכתוב ברית כו'• כדכתיב בסוף הענין ברית מלח עולם: לגזור דין • כילד יהיה דין אפילתם: בערכים• בערכאות מקום המשפט של הדיינים וכמ"ש ג"כ כתב וז"ל ומאמר זה יובן עם מה דאית' בטור ח"מ סי' רמ"ג וז"ל כל מתנה בין על בריא בין של שכ"מ צריך שתהיה גלויה ומפורסמת לא מיבעיא אם אמר לעדים התכתבו וכתבו אלא אפי' אמר סתם כתבו לו אינה כלום אא"כ אמר כתבוהו בשוק והתמו בפרהסיא וכיוצא בזה לפיכך כל שטר מתנה שאין כתוב בו ואמר לנו הנותן שבו בשווקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת וכיוצא בענין זה חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא ולא זכה המקבל ואפילו קנו מיניה וכתב ע"ז הסמ"ע ואפי' אם המקבל והחזיק במתנה מוציאין מידו מיהו אם החזיק אותו במתנה מעכשיו לא שייך בה סתר ולכן אם כתב לו בשטר מתנה לך וחזק ביה מעכשיו ה"ל כאילו כתב כתבוהו בשוקא כו' עוד שם אם לא צוה לכתוב בפרהסיא וכיה לחתמו בפרהסיא כשר וכן אם צוה ליתנו בעדי מסירה בפרהסיא כשר אע"פ שלא צוה כן על החתימה עוד שם מי שהיו הדברים מוכיחים שאין דעתו ליתן מתנה זו אפילו שמתנה מתנה גלויה ונמצא שמתנה מקודם מתנה מסותרת הרי שתי המתנות בטלות הראשונה מפני שהיא מסותרת והשנייה מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה והרי קדמה זו המתנה שנמצאת כמו מודעה לה עכ"ל וה"ש הקב"ה לאהרן ואני הנה נתתי לך בשמחה לאפוקי ממי שהדברים מוכיחים שאין דעתו ליתן מתנה זו האמנם לפי שהראשונה היתה כמו מתנה טמירתא בעבור שלא כתבתי ולא חתמתי ולא העליתי בערכאין סוטה ט"ו דהיינו כתיבה וחתימה ומסירה שכלן זבחים נ"ח היו בסתר ולא בגלוי לכך בא קרח וערער חולין קל"ב

שהראיתם מוכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אינה רק על הפרשה שלאחריה אדרבה אינה רק על הפרשה ראשונה שנאמר בה ואתה ובניך תשאו את עון כהונתכם שהיא אזהרה לכהנים שיזהרו הלוים שלא יגעו אליהם בעבודתם שהיא בעצמה הנאמרה למשה כמאמר למען אשר לא יקרב איש זר בכל הפרשה זו של אחריה• לא הוזכר בה מענין אשר עכ"ל אבל הו"ר כתב וז"ל הא למדנו כו' מדכתיב התם שהש"י אמר למשה שיהיה זכרון כו' ולא מציגו זה אלא בפרשה זו כמ"ש בסמוך (כוונתו לסה"ם לקמן ואני כותב ואני חותם) וכזה מתירך קושיית הרא"ם עכ"ל דלהכי דריש ליה הספרי על פרשה זו מפני שבכאן מבואר הזכרון שהקב"ה כתב וחתם וכרת לו ברית והרש"י שכיוונו על הפרשה דלעיל היינו כמ"ש הרא"ם מבין שלמדונו רז"ל על הפרשה זו שנאמר למשה שיאמר לאהרן ה"ה לפרשה דלעיל כנ"ל: ה"ג ואני ברצון הנה בשמחה מדכתיב בכל לשון ואני הנה דרים ליה דה"ל למיכתב ואני נתתי לך או הנה נתתי לך להכי קאמר ואני משמע ברצון נתתי ומלת הנה שהוא מיותר אתי ללמד שנתן לו הקב"ה מתנת כהונה בשמחה להכי לא הוצרך להביא ראיה על מלת הנה שהוא לשון שמחה דמיתורא משמעינן לה משא"כ ר"נ לקמן בסמוך דפי' מלת ואני אני מוסיף על עבודתם ולא מוכח שמלת הנה הוא לשון שמחה שאינו מיותר לכך הביא ראיה מן הפסוק שהוא לשון שמחה: ה"ג שומע אני שיש שמחה לפני המקום• פי' והרי הוא לרעה: ובאבוד רשעים רנה • הרי

על הכהונה אך בעבור זה מיכאן ואילך הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין וזה כמה שנתן לו כ"ד מתנות כהונה שלוה לישראל ליתן להם ואין לך גלוי גדול מזה שמתנה לו ברצון טוב ובזה אע"פ שמתחילה היתה מתנת סתר כיון שעתה גילה דעתו והדברים מוכיחים שמתנה לו ברצון טוב שלכן אמר הנה לשון שמחה אין הראשונה מודעא לחבירתה• והראשונה בטילה והשנייה קיימת ושוב שזכה המחזיק אותו במתנה מעכשיו כאמור• ואני הנה נתתי לך שמלת ואני מורה שחוזר על הראשונות וגם עתה הנני מחזיק אותך במתנה הרי הוא כמי שכתב כתבוהו בשוקא עכ"ל בה"ג דף קנ"ב ע"א: זכרון לבני ישראל• כ"ע מהענין זה לכאן ועוד קשה היאך מפיק מקרא הכא דקרח היה מן הבלועים ומן השרופים וי"ל דודאי מה שאמר הקב"ה כותב וחותם אינו הכתיבה בתורה לחוד דהא רוב המתנות כתובים במקום אחר אלא הכתיבה הוא שסמכה לכאן והחתימה היא שעשו המחתות רקועי פחים צפוי למזבח כדכתיב זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר כו' ולא יהיה כקרח וגו' וקשה אם קרח בכלל עם המחתות לכך קאמר שהיה ג"כ מן השרופים ונמצא שנכלה ונחתם מידו ונעשה מחתתו בין השרופים ז"ר: לך נתתים בזכותך• משום דלך נתתים מיותר דהא כתיב ברישא דקרא ואני הנה נתתי לך אלא ללמד בזכותך נתתים: אין משיחה אלא גדולה• דא"א לפרש כמשמעו דאין משיחה מפני שבתרומה היא מהדגן תירוש ויצהר ואין משיחה עם כדגן

גדולה שנאמ' °זאת משחת אהרן ומשחת בניו ר' יצחק אומר אין משחה אלא שמן המשחה שנאמ' °כשמן הטוב (היורד) על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. (ולבניו בזכות בניו) [ולבניך בזכות בניך] לחוק עולם עד שינהוג הדבר לדורות. (מה) [וזה] יהיה לך מקדש הקדשים מן האש. אמרת צא וראה איזהו מקדש הקדשים שכולו עולה לאישים ויש לך הימנו היתר אין אתה מוצא אלא עולת בהמה. לכל קרבנם שתי הלחם ולחם הפנים. לכל מנחתם זו מנחת חוטא ומנחת נדבה. ולכל חטאתם זו חטאת יחיד וחטאת צבור וחטאת עוף וחטאת בהמה. ולכל אשמם *זו אשם ודאי ואשם תלוי ואשם נזיר ואשם מצורע *אשר ישיבו לי זה גזל הגר. קדש קדשים *זה לוג שמן של מצורע. לך הוא ולבניך. בזכותך ובזכות בניך. בקדש הקדשים תאכלנו כרת הכתוב ברית עם אהרן (בקדש) [נ"א על קדשי] הקדשים שלא יהיו נאכלין אלא במקום קדוש *ר' יהודא בן בתירה אומר הרי הגוים שהקיפו את העזר' מניין לקדשי קדשים שנאכלים אפילו בהיכל ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו. כל זכר יאכל אותו. כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלין אלא לזכרי כהונה. קדש יהיה לך מה ת"ל שיכול אין לי אלא דבר הראוי לאכילה שיתנהג בקדושה שאין ראוי לאכילה. מניין ת"ל קודש יהיה לך מכל מקום. וזה לך תרומת מתנם מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי קדשים לגזור דין ולכרות להם ברית. כך כלל את קדשים קלים לגזור דין ולכרות להם ברית. לכל תנופות בני ישראל להביא את הדבר שיטעון תנופה. לך נתתים לבניך ולבנותיך אתך לחק עולם עד שינהוג הדבר לדורות. כל טהור בביתך יאכל אותו. הקב"ה כרת ברית עם אהרן על קדשים קלים שלא יהיו נאכלים אלא לטהורים. כל חלב יצהר כל חלב תירוש ודגן מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי מקדש לגזור דין ולכרות להם ברית. כך כלל הכתוב את קדשי גבול לגזור דין ולכרות להם ברית. כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן זה [תרומה] והרומת מעשר. ראשיתם זו ראשית הגז. אשר יתנו זה הזרוע והלחיים והקיבה. לה' זו חלה. בכורי כל אשר בארצכם. בא הכתוב ולימד על הבכורים

ופי' דהתלמוד

הדגן ולא עם התירוש הרא"ס : ר"י אומר אין משחה אלא שמן המשחה שנא' כשמן הטוב על הראש וכו' בקרא וקשה למה הביא האי קרא דתהלים לראי' דמשחה היינו שמן המשחה טפי ה"ל לאתויי קרא דפ' צו דכתיב ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו ועוד מאי ענין שמן המשחה גבי מתנות כהונה לכן נלע"ד לפי' דאי' במס' הוריות דף י"ב ת"ר כשמן הטוב כו' יורד על הזקן זקן אהרן כמין שני טיפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו כו' ועל דבר זה היה משה דואג אמר שמא ח"ו מעלתי בשמן המשחה יצתה בת קול ואמרה לו כשמן הטוב וגומ' כטל חרמון מה טל זה אין בו מעילה אף שמן שבזקן אהרן אין בו מעילה ועדיין היה אהרן דואג שמא משה לא מעל בשמן המשחה ואני מעלתי (פירש"י שמא נפל עלי מן השמן במקום שאין ראוי למשיחה ומעלתי) יצתה ב"ק ואמרה לו הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אהרן לא מעל ע"כ

זבחים מ"ד במאמר זה האריך הגאון בח"א מאד ואני לקצר באתי והעתיק רק שמן מנהו

מנחות ע"ג הצריך לעניננו וז"ל המאמר הזה אומר

שם דרשני דמאי ענין ב' טיפי מרגלית ומהיכא מפיק לי' מהאי קרא כו' וע"ק למה היה אהרן דואג אחר שנתבשר משה שאין בשמן המשחה שום מעילה

זבחים ס"ג

מנחות ח' מפני שכבר נעשית מצותו ולמה תלה אח"כ מעילת אהרן שלא מעל במשה כו' והוא מבואר דאמרינן בזבחים כו' כתנאי ויחר אף ה' במשה וגו' רשב"י אומר אף זה נאמר בו רושם הלא אהרן אחיך הלוי והלא כהן הוא אלא ה"ק אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי וחד אמר לא נתכהן משה אלא בז' ימי מילואים בלבד כו' והוא ענין המאמר לפי שכבר ניתנה הכהונה למשה כי היה שלם במושכלות יותר מכל אדם שנאמר בו ודבר ה' פנים אל פנים כו' כי קרן עור פניו וגו' ובעבור חרון אף ניטלה ממנו ולפסקה מזרעו וניתנה הכהונה לאהרן אחיו כי הוא היה שלם במדות יותר מכל אדם ונתנה לו ולזרעו אחריו לעולם כו' וע"ז אמר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן ומדכתיב זקן כפול שירדו ב' טיפי' מב' צידי הזקן מימין ומשמאל ולא ירדו שוב למטה אבל נשארו שם והוא לרמז על שני המשוחים בכהונה שהא' הוא כה"ג והשני הוא משוח מלחמה כו' וע"כ היו תלויות בו לרמז שבו יהיו תלויות ולא יפסקו ממנו ומזרעו לעולם כו' ואמר עדיין היה אהרן דואג כו' בשמתו בניו שהיו ב' סגני כהונה דהיינו שיהיה הא' כה"ג במקומו והשני יהיה משוח מלחמה היה דואג ותלה מיתתן בו בעון העגל ומעל בשמן ב' המשוחים האלו שיפסקו ממנו ואמר שיצתה ב"ק כו' שכמו שמשה לא מעל אבל זכה להשפיע מכבודו לאחרים כו' כך אהרן לא מעל וחטא שתפסוק ח"ו הכהונה מזרעו הנשאר לו אבל אלו בניו מתו למעלתם כמ"ש בקרובי אקדש כו' עכ"ל וגבא אל הענין דר"י ס"ל דמלת למשחה אתי לרמז לאהרן ענין שמן המשחה שלא תפסוק הכהונה מזרעו להכי מייתי קרא כשמן הטוב כו' כפי' מהרש"א הנ"ל וא"כ קשה ל"ל ולבניך דכתיב בתרי' שלא יפסוק הכהונה מזרעו הא נלמד מן למשחה להכי דריש בזכות בניך כנ"ל : ה"ג ולבניך בזכות בניך כי כן כתוב בקרא ולבניך : לחק עולם הוא מיותר דכבר נלמד מן למשחה שלא תפסוק הכהונה אלא ללמד שאף מתנות כהונה ינהוג לדורות : ה"ג בקרא וזה יהיה לך : עולת בהמה שהעור לכהן משא"כ עולת עוף שכולו כליל ואין בו לכהן כלום כ' הז"ר וז"ל ואע"ג דמקרא מלא הו' בפ' צו מ"מ הכא נשנו כל כ"ד מתנות כהונה עכ"ל היינו לכרות לו ברית : ה"ג בקרא כל קרבנם ואע"ג דגם רש"י בחומש הוסיף למד במלת כל קרבנם וכ' לכל קרבנם היינו משום דרש"י פי' כל קרבנם זבחי שלמי צבור וכ' הרא"ס וז"ל אבל בספרי דרשו רז"ל לדברים אחרים ומפני שהם רחוקים מפשוטו של מקרא לא רצה הרב לפי' אותם י"ל ע"פ פשוטו של מקרא ואמר לכל קרבנם כגון זבחי שלמי צבור מפני שמאחר שהנאכלים לכהנים אינן רק המנחה והחטאת והאשם וזבחי שלמי צבור והמנחה. והחטאת הם האמורים בפ' נשאר קרבנם בעבור זבחי שלמי צבור לבדם והוסיף למד במלת כל קרבנם וכ' לכל קרבנם מפני שהנאכל מזבחי שלמי צבור הוא הבשר לבדו ולא האימורים ומבל קרבנם בלא למד משמע שהנאכלים האימורים עם הבשר עד שמזה הטעם עצמו נכתבו כל הבאים אחר מלת קרבנם עם למד לכל מנחתם ולכל חטאתם כו' מפני שבכל א' מהם יש לכהנים חלק בהם ולא בכללם כו' עכ"ל אבל הספרי דדריש לקרבנם על שתי הלחם ולה"פ דכולם נאכלים לכהנים ואין בהם למזבח כלל ואע"ג דגבי לה"פ היו מקטירים הבזיכים מ"מ מגוף הלחם לא היו בו למזבח אלא כלו לכהנים לכן לא שייך להוסיף למד במלת כל וא"ת שתי הלחם ולה"פ בהדי' כתיב בפ' אמור שנאכלים לכהנים וי"ל דנשנו כאן כדי

מקר' מפורש

לכרות ברית כמש"ל והמנחות דריש לי' בענין אחר : זו אשם ודאי. היינו אשם גזילות ואשם מעילות : ואשם תלוי. הבא על הספק כרת כגון חלב ושומן לפניו ואכל א' מהם ואינו יודע איזו מהם אבל מביא אשם תלוי: אשם נזיר ואשם מצורע ואע"ג דאשם מצורע כתיב בי' בהדיא כי כחטאת האשם הוא לכהן תירצו במנחות דה"ק לרבות אשם נזיר כאשם מצורע אבל לשיטת הספרי י"ל

ויקרא ו' כיון דדריש כל קרבנם זו שתי הלחם וכתבתי לעיל דפ"ל דנשנו כאן כדי

תהילים קל"ג לכרות ברית ה"נ גבי אשם מצורע כן אבל לשיטת הגמ' דדריש כל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע דלא כתיב בהדי' מוכרח לתרץ אלא לרבות אשם נזיר כאשם מצורע וה"נ גבי גזל הגר לשיטת הספרי ניחא אבל לשיטת הגמ' קשה הא בהדי' כתיב בפ' נשא לו יהיה ועיין בתוס' דמנחות שהקשו שם קושי' זו ועיין בס' לחן קדשים שם : לך הוא ולבניך בזכותך ובזכות בניך. אע"ג דכבר דריש לי' לעיל התם דריש ליה גבי תרומה דכתיב את משמרת תרומתי והכא דריש ליה גבי קדשי קדשים : ה"ג כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלין אלא במקום קדוש וכן גרס הרא"ס ובמקום קדוש היינו בעזרה כפירש"י בחומש. וליכא למימר בקדשי הקדשים ממש יאכלו כי ק"ק אינו מקום אכילת קרבנות כי הכתוב אמר בהם במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד וק"ק הוא מקום הארון לפנים מן הפרוכת ואין שם אכילה ושתייה שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים והא דכתיב בקדש הקדשים פי' כדרך אכילת ק"ק שהוא במקום קדוש בעזרה ואע"ג דכבר כתיב בפרשת צו במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד הזר ושנאו כאן בשביל לכרות ברית כמש"ל עיין כ"ז בהרא"ס שהאריך בזה : הרי הגוים שהקיפו. למלחמה ואין כהנים יכולים לאכול בעזרה מפני רמחים וקשתות : אפילו בהיכל. ולא אמרי' דליפסלו קדשים בהך יציאה דיצאו מעזר' להיכל רש"י : ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו. היינו בהיכל שהוא לפנים מן העזרה ונקרא ההיכל ק"ק בערך אל העזרה שנקרא קדוש כדכתיב במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד ובערך העזרה נקרא ההיכל ק"ק כ"כ הרא"ס : שאין ראוי לאכילה מנין. פי' ז"ר כגון עצים ולבונה וקשה לפירושו מאי [illegible] שייך בעצים ולבונה כיון שאין לכהנים בהם כלום לכן נ"ל דשאין ראוי לאכילה ר"ל כגון עצמות הקדשים ונותר ופיגול וטמא שיתנהג בהם בקדושה לשרפם במקום קדוש לז"ק ת"ל קדש יהיו לך מ"מ ויש לכהנים חלק בזה שמותר להם ליהנו' באפרן וכמ"ש הרמב"ם פי"ט מהל' פה"מ הל' י"ג : כך כלל את הקדשים קלים. ואע"ג דקדשים קלים נאכלין לבעלים מ"מ המורם מהם נאכל לכהנים וכן פירש"י תרומת מתנם המורם מן התודה והשלמים ומאיל נזיר והיינו החזה והשוק מן השלמים ומן התודה א' מעשרה מן הלחמים ומן איל נזיר ג"כ הזרוע בשלה כמ"ש הרא"ס : להביא את שיטעון תנופה היינו המורם מתודה ושלמים חזה ושוק שטעונין תנופה וגם סיים רש"י שם שהרי אלו טעונין תנופה ופי' הרא"ס והראי' ע"ז שאמרינן שתרומת מתנם הם אלו השלשה מורמים הנזכרים שהרי כתיב בתרי' לכל תנופות ואלו השלשה הם הטעונים תנופה : עד שינהוג הדבר לדורות. לעיל פי' גבי ק"ק וכאן איירי בקדשים קלים : אלא לטהורים שאין זה מ"ע לטהורים שיאכלו אותו אלא אזהרה לטמאים שלא יאכלו אותו שמכלל הן אתה שומע לאו ולפיכך שנו שלא יהיו נאכלין אלא לטהורים ולא שנו שיהיו נאכלין לטהורי' כלשון הכתוב הרא"ס ולא הבינותי דבריו דמ"מ לאו הבא מכלל עשה אינו אלא עשה. והז"ר כ' וז"ל קשה הא גם ישראל אין אוכלים אלא טהורים ושמא לעבור הכהן בעשה ול"ת עכ"ל : קדשי הגבול כגון תרומה ות"מ וחלה: ה"ג בילקוט ובהרא"ס כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן זו תרומה ותרומת מעשר : ראשיתם זו ראשית הגז. כו' הרא"ס תמה ע"ז וכתב וז"ל והוא רחוק מאד מדרכי הפשט כי הנראה מפשט הכתוב הוא שכל המקרא הזה אינו אלא בתרומה גדולה האמור בה ראשית דגנך תירושך ויצהרך גם כנוי ראשיתם על דגן תירש ויצהר דסליק מיניהו קאי לא על הגז דגז מאן דכר שמי' וגם אשר יתנו לשם על ראשיתם דלעיל מיני' קאי לא על הזרוע לחיים וקבה שלא הוזכר שמם פה עכ"ל ול"נ מפני שרוב דרשת רז"ל הוא ע"פ גז"ש כמ"ש כמה פעמים בשם האלשיך והוקשה לו דכתוב ראשיתם אשר יתנו לשם ל"ל הל"ל כל חלב יצהר וכל חלב תירש ודגן לך נתתים לכן דרש לו ראשיתם זה ראשית הגז דכתיב וראשית גז צאנך וילפי' ג"ש : אשר יתנו. זה זרוע והלחיים וקבה דכתיב בהו נתינה ונתן לכהן : לה' זו חלה. דכתיב בה תרומה לה' וילפי' בג"ש בכ"ל : ה"ג בכורי כל אשר בארצם : על הבכורים כו'. במחובר לקרקע מתלת בארצם דריש :

על

הבכורים שתהא קרושה חלה עליהם במחובר לקרקע · שהיה בדין הואיל וקדושה חלה על הבכורים וקדושה חלה על התרומה · אם למדתי על התרומה שאין הקדושה חלה עלי' במחובר לקרקע · אף בכורים לא תהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע ת"ל בכורי כל אשר בארצם בא הכתוב ולימד על הבכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע [לך נתתים בא הכתוב ולימד על הבכורים] שיהו נתונים לכהן · כל טהור בביתך יאכל · למה נאמר והלא כבר נאמר כל טהור בביתך יאכל אותו · ומה ת"ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה · משמע מביא את הארוסה · או אינו מדבר אלא בנשואה כשהוא אומר כל טהור בביתך יאכל אותו הרי נשואה אמורה · הא מה ת"ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה · משמע מביא את הארוסה ומביא את תושב ושכיר ומה אני מקיים מקרא °תושב ושכיר לא יאכל בו · תושב [ושכיר] שאינו ברשותך אבל [תושב] ושכיר שהוא ברשותך יאכל בו [נ"ח או משמע מוציא את תושב ושכיר ומביא את ארוסה] ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכל אותו חוץ מתושב ושכיר או אף תושב ושכיר ת"ל עוד במקום אחר °תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש · בין ברשותך בין שאין ברשותך *וכבר שלח בן בג בג אצל ר' יהודא בנציבים אמר לו שמעתי עליך שהיית אומר על בת ישראל המאורסת לכהן שהיא אוכלת בתרומה · שלח לו (ואתה) מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה ולידון בק"ו אי אתה יודע · ומה שפחה כנענית שאין [ביאתה] קונה אותה לאכול בתרומה כספה מאכילה בתרומה · בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול בתרומה אינו דין שיהא כסף קונה אותה שתהא אוכלת בתרומה · אבל מה אעשה *שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה · נכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת בתרומה · ואם מתה בעלה יורשה · כל חרם בישראל לך יהיה אין לי אלא חרמי ישראל חרמי *גוים נשים ועבדים מנין ת"ל כל חרם בישראל · ר' יוסי הגלילי אומר *כתם חרמים לכהנים שנאמר °כשדה החרם לכהן (לו) תהיה אחוזתו או אפילו פירש לבדק הבית ת"ל °אך כל חרם אך חלק · ר' יהודא בן בתירה אומר כתם חרמים לבדק הבית שנאמר

ספר מפורש

על התרומה כו' דלקמן פיס' ק"כ דריש והרמיתם ממנו של"א יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר וכ' התוס' בקידושין דף ס"ב ד"ה אין תורמין וז"ל וע"כ אתא למיתר אפי' בדיעבד נמי אסיר דאי משום לכתחילה אתא תיפוק לי' משום דכתיב דגנך ומחובר לאו מידגן הוא אלא ש"מ דפסיל אפי' בדיעבד והיא דמעשר שהקדימו בשבלים דמהני בדיעבד מיירי בתלוש וקודם מירוח עכ"ל: ה"ג במחובר לקרקע ואח"כ מתחיל ענין כפ"ע לך נתתים בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתונים לכהן ועי"ל פיס' ה' מ"ב שם: ה"ג כל טהור בביתך יאכלנו למה נאמר: ה"ג בילקוט ומה אני מקיים מקרא תושב ושכיר לא יאכל בו תושב ושכיר שאינו ברשותך אבל תושב ושכיר שהוא ברשותך יאכל בו או משמע מוציא את תושב ושכי' ומביא את ארוסה ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכלנו וכו' ובכאן יש הסירון הניכר לכן הגהתי כפני' כגי' הילקוט וה"פ משמע מביא את הארוסה ומביא את תושב ושכיר כלומר מכל טהור יוכל אני להביא ארוסה ויוכל אני ג"כ להביא תושב ושכיר שאוכלין בתרומה: תושב זה עבד נרצע ושכיר זה קנוי קנין שנים כדאי' בקידושי' דף ד': ומה אני מקיים מקרא תושב ושכיר לא יאכל בו · היינו האי קרא דכתיב גבי פסח בפ' בא אבל בילקוט הביא הפסוק תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש דכתיב בפ' אמור גבי תרומה ובסיפא גרס ת"ל במקום אחר תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש והיינו האי קרא דגבי תרומה וגם בכאן מייתי לי' בסיפא אלא שבכאן גרס ת"ל עוד במקום אחר ובילקוט ליתא מלת עוד והז"ר הגיה בילקוט שצ"ל כילקוט כיון גי' דהכא דברישא מייתי קרא דגבי פסח ובסיפא צ"ל ומה ת"ל עוד במקום אחר תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש וכתב על גי' דהכא שכן עיקר דקרא קמא כתיב גבי פסח ס"פ בא ואם אינו ענין לפסח דודאי אכיל פסח דהא ישראל מעליא הוא *תנהו ענין לתרומה ובזה מתורץ קושי' התוס' ביבמות דף ע' ע"ב בד"ה הלא לאפנויי על ת"ש בגמ' דמש"ה כתב דהתנא תושב ושכיר גבי פסח לאפנויי ללמוד ממנו ג"ש תושב ושכיר דתרומה מתושב ושכיר דגבי פסח דערל אסור בתרומה והקשו התוס' וז"ל וא"ת וכי בשביל לאפנויי כתב שקר לא יאכל והם אוכלין בפסח ולפי מ"ש ה"ש דקרא קאי ג"כ אתרומה ונכתב גבי פסח ללמוד ממנו ג"ש שערל אסור בתרומה כו' עכ"ל ומש"ה גרס בסיפא ומה ת"ל עוד במקום אחר תושב ושכיר לא יאכל קדש דשני הפסוקים אלו בתרומה מיירי ומשום דאיכא תרי קראי בתרומה אתי ללמד חד לתושב ושכיר שברשותו וחד לתושב ושכיר שאינו ברשותו וה"נ ע"כ לומר כל טהור כו' אתי לרבות ארוס' כ"כ כונתו *אבל קשה לפירושו א"כ מאי פריך בגמ' שם דף ע"א ור"ע האי תושב ושכיר מאי עביד לי' [פירש"י האי תושב ושכיר בפסח מאי עביד לי' הא ליכא לאוקמי בעבד עברי כלל] ולרבוי ערל לתרומה כדיליף ר"א לא צריך דהא יליף לי' מאיש איש לרבות הערל שאסור בתרומה ומשני במסקנ' אלא לאתויי גר שמל ולא טבל וקטן שנולד כשהוא מהול ע"כ ומאי פריך הא י"ל דקאי אתרומה באם אינו ענין לפסח וגם התרצן לא היה צריך לתרץ לאתויי גר שמל כו' וטפי הוי מסתבר דהא קי"ל סתם ספרי ר"ש כו' וכלהו סתימתאה אליבא דר"ע ולפי' הז"ר הנ"ל בספרי דקאי אתרומה ה"ל להתרצן לתרץ הכי וא"ל דלר"ע כיון דנפקא לי' ערל מאיש איש אף אם נאמר באם אינו ענין דקאי אתרומה יקשה נ"ל בשלמא לר"א אתא לאפנוי לג"ש דערל אבל לר"ע קשה נ"ל הא גבי תרומה גופא כתיב תושב ושכיר לא יאכל ז"א דאיכא למימר חד אתושב ושכיר שברשותו וחד אתושב ושכיר שאינו ברשותו · ולכאורה י"ל דקושי' המקשן הוא לר"ע דלא בעי לג"ש דערל אי תושב ושכיר דגבי פסח אתרומה קאי למה כתבה התורה גבי פסח להכי משני לי' דאתי גם לפסח לאתויי גר שמל ולא טבל אבל זה דוחק חדא דאין זה במשמעות לשון המקשן דקאמר תושב ושכיר מאי עביד לי' משמע שהוא מיותר ולפי' הז"ר הנ"ל דקאי אתרומה אינו מיותר ועוד דאין זה קושי' כלל דכה"ג אמרינן בזבחים דף ל"ט דדריש ועשה לפר החטאת דכתיב גבי פר העלם דבר של צבור ודריש לי' באם אינו ענין כו' לפר זה פר יה"כ וכן עוד שם בדף נ"ב ואת כל דם הפר ישפוך דכתיב גבי פר כהן המשיח דריש לי' הפר זה פר יה"כ אכתי שהוא מיותר וה"נ דכוותי' דתושב ושכיר דגבי פסח דלא שייך הכא דהא אכיל בפסח נוקמי אתרומה ומאי פריך ור"ע האי תושב ושכיר מאי עביד לי' ועוד דלמאי דמשני לאתויי גר כו' א"כ הדר קשה מנ"ל דקאי אתרומה וליכא תרי קראי בתרומה לכן נ"ל דגירסת הילקוט עיקר דגר' בקרא קמא תושב ושכיר לא יאכל דפ' אמור דכתי' גבי תרומה אבל קרא

מבו'דהתלמו'

דגבי פסח לר"א אתי ללמד ג"ש וספיר מקשי התוס' כנ"ל וכן המקשן פריך לר"ע ג"כ שפיר מאי עביד לי' דלא קאי כלל על תרומה ולכך הוכרח לתרץ לאתויי גר שמל כו' ובסיפא צ"ג מלת עוד אלא ה"ג ת"ל במקום אחר תושב כהן כו' ור"ל אי ס"ד דיש חילוק בין תושב ושכיר שברשותו דאוכל בתרומה ובהכי מיירי קרא דהכא כל טהור בביתך וכין תושב ושכיר שאינו ברשותו דאינו אוכל ובהכי מיירי קרא דפ' אמור דגבי תרומה תושב כהן כו' א"כ ה"ל למיכתב האי קרא דכל טהור כו' גבי תושב ושכיר שם או קרא דתושב ושכיר גבי קרא דכל טהור כאן וזה שמדייק בלישני' ת"ל במקום אחר כו' לומר מדלא כתבינהו גבי הדדי ודאי מקרא מלא דבר הכתוב דתושב ושכיר אפי' שברשותו אינו אוכל וקרא דכל טהור אתי לרבות ארוסה כנ"ל וכ"כ הז"ר שם בסוף דבריו ודיק : בנציבים · שם מקום : ה"ג ומה שפחה שאין ביאתה קונה אותה לאכול בתרומה · אם בא עליה כהן ולא קנאה בכסף אינה אוכלת דבעי' קנין כספו וקידושי נמי לא תפסי בה שתהא מקודשת לו בביאתו שהרי היא מעם הדומה לחמור רש"י : כספה מאכילה בתרומה·דכתיב קנין כספו הוא יאכל בו : בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול בתרומה וא"ת והא קי"ל ביאה אירוסין עושה כמ"ש הפוסקים באה"ע סי' ל"ג ע"ש וכן דעת הרמב"ם פ"י מהל' אישות כמ"ש הה"מ שם וי"ל כדאי' בגמ' דביאה ע"י חופה קאמר וה"ק מה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה אפי' ע"י חופה כספה מאכילת' הלא חופה זו שביאת' מאכילת' ע"י חופה אינו דין שכספה מאכילת' בתרומה בלא חופה : עד שתיכנס לחופה · גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחיותי' גמ' : אלא חרמי ישראל שיהו ניתנים לכהני' : ת"ל כל חרם כל ריבוי' הוא : כתם חרמים · אם אמר סתם שיהיה חרם ולא פי' אם לבדק הבית אם לכהנים : לכהנים · החילוק שבין חרמים הניתנים לכהנים ובין חרמים הניתנים לבה"ב שחרמי כהנים אין להם פדיון אלא נתני' לכהנים פירש"י אין להם פדיון כדכתיב לא ימכר ולא יגאל אבל חרמי ב"ה יש להם פדיון דאדעתא דהכי אחרמינהו דהא אין ראוי לב"ה אלא מעות: ה"ג בקרא כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו : אך כל חרם · וסיפא דקרא אשר יחרים איש לה' פי' שפירש ואמ' שהוא מחרים לשם וסיפא דקרא קדש קדשים הוא לה' כ' הרמב"ם בפי' המשניות משנה ג' פ' בתר' דתמורה והביאו התי"ט משנה ו' פ"ט דעירכין וז"ל ואל יעלה על דעתך שיש הפרש בין אמרו קדשי ב"ה לבין אמרו חרמי ב"ה לפי שהבהמות משונים והענין א' ואמרו כ"ש דאפיק להו בלשון קדש ול"ש דאפיק להו בלשון חרם עכ"ל *וכ"פ הרמב"ם בחבורו רפ"ו מהל' עירוכין וז"ל אחד האומ' הרי זה הקדש לב"ה או חרם לב"ה או חרם לשמים כו' הרי אלו יפלו לבדק הבית אבל אם אמ' הרם סתם הרי אלו לכהנים שסתם חרמים לכהני' שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה עכ"ל וכתב הכ"מ וז"ל ופסק רבינו כחכמים דס"ל הכי במשנה דסתם חרמים לכהנים ויש לתמו' ע"ז דאמרי' בגמ' אמר רב הלכה כר"י בן בתירא דס"ל כתם חרמים לב"ה כו' וצ"ע ועוד צריך טעם למה הניח רבינו הפסוק שהביאו במשנה [כשדה החרם לכהן תהי'] והביא פסוק אחר [כל חרם בישראל לך יהיה] עכ"ל וכבר האריכו הגאונים הלח"מ והמ"ל ביישוב דברי רבינו וחלקי אמרה נפשי דרבינו ס"ל דאף שרב אמר בגמ' הלכה כר"י ב"ב מ"מ מדחזינן בספרי דר"י הגלילי ור"י בן בבא ס"ל כחכמים דמתני' ור"ש לחודי' ס"ל כר"י בן בתירא ה"ל איכהו רובא לגבייהו להכי פסק כחכמים ועוד י"ל שהרי הכא איכ' תרי לגבי תרי תנאי' וסתם רבי במתני' בלשון חכמים ש"מ דהכי ס"ל וא"כ אף שרב קאמר הלכה כר"י בן בתירה רב הוי תלמוד לגבי רבי ואין הלכה כתלמוד במקום רב כמ"ש הכ"מ גופי' שם · ובזה יש ליישב קושי' שניי' של הכ"מ דאי' שם בדף כ"ט ור' יהודא ב"ב האי כשדה החרם מאי עביד לי' מיבעי' לי' לכדתני' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו מה ת"ל מנין לכהן שהקדיש שדה חרמו [פירש"י שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן] שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים [כשיגיע היובל אם לא הפדנה אני מיד הגזבר ויגאלנה אחר תתחלק לכהנים ביובל כדין מקדיש שדה אחוזה דהא שדה החרם לגבי כהן אחוזה היא] והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה [אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזה כשיגיע יובל תתחלק לו] בשל עצמי לא כ"ש ת"ל כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו כו' מה שדה אחוזה של ישראל [אם גאלה א' מן הכהנים] יוצאה מתחת ידו [ביובל] ומתחלקת לכהנים אף שדה חרמו יוצאה מת"י ומתחלקת לאחיו הכהנים ואידך מהרה החרם חרם החרם לא משמע ליה

Margin notes (right): שמות י"ב; ויקרא כ"ב; וכ"כ בנוסח' בפ"י וסיים עיי' ריש פ' הגוזל; גוסח' כת"י גרים ת"ל כל חרם ול"ג בישראל; ויקרא כ"ז; משנה על הז"ר שם

Margin notes (left): קידושין י'; שם ודף ה' כתובות נ"ד; עירוכין כ"ח סנהדרין פ"ח; ביאור דברי הרמב"ם

שנאמר °כל חרם קדש קדשים הוא לה' או אפילו פירש לכהנים ת"ל כשדה החרם לכהן · ר' יהודא בן בבא אומר סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו או אפילו פי' לשם ת"ל כל חרם קדש קדשים הוא לה' · ר' שמעון אומר סתם חרמים לשמים שנאמר קדש קדשים הוא לה' או אפילו פירש לכהן ת"ל כל חרם בישראל לך יהיה:

סליק פיסקא

קיח כל פטר

לכל בשר שומע אני אף חיה במשמע ת"ל אשר יקריבו לה' להוציא את החיה · משמע מוציא את החיה ומוציא את בעל מום ת"ל באדם ובבהמה להביא את בעל מום * באדם ובבהמה את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה · יצאו לוים שאין לך בהם באדם לא יהיה לך בהם בבהמה · מקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור בהמה נפל פטור [נ"א פוטר] מן הבכורה * אף בכור אדם נפל פטור [פוטר] מן הבכורה · מה בכור אדם נותנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה נותנו לכהן בכל מקום שירצה · לפי שהוא אומר °והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם שומע אני אף ברחוק מקום יהיה חובה עליו לטפל בו ולהביאו לבית הבחירה ת"ל באדם ובבהמה מה בכור אדם רשאי ליתנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה רשאי ליתנו לכהן בכל מקום שירצה ומה בכור אדם מטפל בו שלשים יום * אף בכור בהמה מטפל בו שלשים יום · (אף) [אך] פדה תפדה זהו שנשאלה בכרם ביבנה לפני חכמים בכור שמת מהו שיהיו הבעלים חייבים לפדותו ולהאכילו לכלבים · דרש ר' טרפון אך פדה תפדה (אותו) * אותו אתה פודה · אי אתה פודה את החיה ואת המתה · פודה אתה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה · אך * פדה תפדה שומע אני אף שאר בהמה [טמאה] במשמע ת"ל °ופטר חמור תפדה בשה פטר חמור אתה פודה ואי אתה פודה בכור כל שאר בהמה טמאה [נ"ח ועדיין אני אומר] ופטר חמור תפדה בשה ושאר כל בהמה טמאה בכסות וכלים ת"ל עוד במקום אחר °ופטר חמור תפדה בשה בשה אתה פודה אבל אי אתה פודה בכסות וכלים [נ"א ת"ל עוד במקום אח' ופטר חמור תפדה בשה פטר חמור אתה פודה ואי אתה פודה בכור שאר בהמה טמאה] א"כ מה ת"ל אך פדה תפדה אם אינו ענין שפודים [בכור] בהמה טמאה תנהו ענין שמקדישים בהמה טמאה לבדק הבית וחוזרים ופודים אותו מהקדש בדק הבית * תפדה מיד אתה אומר תפדה מיד או אינו אלא לאחר זמן ת"ל ופדויו מבן חודש תפדה · * הקודש נפדה בחמש סלעים ונפדה לאחר זמן הא מה ת"ל תפדה · תפדה מיד · * ופדויו מבן חדש (תפדה) כלל · כסף חמשת שקלים פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט (°וכל בכור אדם בבניך) תפדה חזר וכלל · או כלל בכלל ראשון אמרת לאו · אלא כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט · לומר

מט' התלמוד

לי' ע"כ ופסק כן הרמב"ם שם הלכה ו' וז"ל כהן שהיתה לו שדה החרם שזכה בה אחר היובל והחרימה ה"ז מוחרמת ויוצאת לאחיו הכהנים שנאמר לכהן תהיה אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזה לישראל שאם החרימה היא מוחרמת מיד עכ"ל וקשה מאחר שרבינו פסק כחכמים דסתם חרמים לכהנים אלפי לה מהאי קרא כשדה החרם כו' א"כ לא נפקא להו האי דינא דשדה חרמו אלא מחרם החרם כחכמים ולמה תביא רבינו זה הפסוק לכהן תהיה אחוזתו וי"ל משום דאי' בבכורות דף ל"ב דתניא חרמים כל זמן שהוא בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם [שאינן נפדין] שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה' נתנן לכהן הרי הוא כחולין לכל דבריהם [ויכול למוכרן כהן לכל מי שירצה] שנאמ' כל חרם בישראל לך יהיה ע"כ וכ"פ רבינו שם הל"ה ומבי' ג"כ זה הפסוק וס"ל לרבינו דאע"ג דנילף מקרא דלעיל דסתם חרמים לכהנים ושדה חרמו מחרם החרם ע"כ עדיין צריכין ללמוד מזה הפסוק כל חרם בישראל לך יהיה שהם חולין גמורים ביד כהן לכן יליף מזה הפסוק ג"כ שסתם חרמים לכהנים דע"כ בסתם חרמים מיירי הפסוק דאי פי' לכהנים פשיט' דהוי חולין א"ו בסתם חרמים מיירי וכיון דמשמעי' קרא דהוי חולין ביד כהן ממילא מוכח דסתם חרמי' לכהן וא"כ מייתר לי' הפסוק כשדה החרם לשדה חרמו וא"צ ללמוד מחרם החרם והא דקמשני הגמר מחרם החרם היינו לרווחא דמילתא קאמר אפי' אי לא הוי כתיב כל חרם בישראל כו' הוי מצינו למילף מחרם החרם אבל באמת מאחר דבלא"ה מוכרחי' אנו לפסוק דכל חרם בישראל כנ"ל תו לא צריך ללמוד מחרם החרם וזה ברור ופשוט:

קיח כל פטר רחם: שומע אני אף חיה במשמע · שתהא חייבת בבכורה: אשר יקריבו לה' · וחי' אינה קריב' לגבי מזבח דבקר וצאן כתיב: ומוציא את בעל מום · שג"כ אינו קרב ע"ג מזבח ולא יהיה קדוש בבכורה: ת"ל באדם ובבהמה · ודריש ו"ו יתירא דכתיב ובבהמה להביא בע"מ שקדוש בבכור כז"ר: באדם ובבהמה · ובגמ' דריש לי' מקרא דלקמי' אך פדה תפדה את בכור אדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה וכל שאינו בבכור אדם [כגון כהני' ולוי' דנפטרו מק"ו אם פטרו בכורי ישראל במדבר דין הוא שיפטרו את עצמן] אינו בבכור בהמה טמאה ע"כ ומסתבר טפי למילפינהו בהיקישא דגמ' מהיקישא דהכא דאי מהיקישא דבאדם ובבהמה א"כ נפטרו גם מבכור בהמה טהורה ובאמת אית' שם בגמ' דכהנים ולוים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ופטר חמור משא"כ בהיקישא דגמ' דבהדי' כתיב בהמה טמאה ואפשר דגם הספרי כמך אהיקישא דגמ' אלא אגב גררא דמקיש לי' לשאר דברים מקיש נמי להא וכן צריך לפרש בסמוך: ה"ג ז"ר מה בכור בהמה נפל פוטר מן הבכורה אף בכור אדם נפל פוטר כו' והדין עמו שכן פירש"י בפ' בא על פסוק וכל פטר שגר בהמה וז"ל נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו ולימדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו עכ"ל ולפי גי' הספרי דהכא קשה מה צריך ללמוד בכור אדם מבהמה שנפל פטור מן הבכורה הא בהדי' כתיב ופדויו מבן חדש תפדה משיצא מכלל נפל א"ו דפוטר גרסי' ומיהו היינו דוקא שיצא רוב ראשו ואיזהו רוב ראשו משיצא פדחתו כדאי' בגמ': מה בכור אדם רשאי ליתנו לכהן בכ"מ · שהרי אין בפדיון ה' סלעים שום קדושה להביאן לבית הבחירה: אף בכור בהמה כו' והכהן צריך לטפל בו להביאו לבית הבחירה: והבאתם שמה · וסיפא דקרא ובכורות בקרכם וצאנכם: ומה בכור אדם מטפל בו שלשים יום · דכתיב מבן חדש תפדה: אף בכור בהמה כו' היינו בבכור בהמה דקה הוא דאינו מטפל בה אלא ל' יום אבל בכור בהמה גסה עד חמשי' יום כדיליף לה בגמ' מדכתיב בכור בניך תתן לי כן תעשה לצאנך [פירש"י וכי היכי דבכור אדם מצותו לאחר ל' יום דכתיב מבן חדש תפדה אף בכור צאן לאחר שלשים יום] מלאתך ודמעך לא תאחר כן תעשה לשורך [דכי היכי דבכורי' לאחר חמשים שהרי בפסח התבואה מתבשלת ואין מביאין בכורים עד שיביאו שתי הלחם בעצרת] ע"כ ולפי היקש דהכא הוי משמע דאפי' בכור בהמה גסה אינו מטפל בו אלא ל' יום

וצריך לפ' כמש"ל דאגב גררא נקטי' להאי היקישא ובאמת על היקיש' שבגמ' סמיך: ה"ג אך פדה תפדה: בכור שמת יש לפ' דשאלתם הי' על בכור בהמה טהורה משום דאי' פלוגתא בתמורה דף ל' אי פודין את הקדשי' להאכילן לכלבים אם לאו ושאלו הלכה כדברי מי ופשיט להו דאין פודין וכ"ה במשנה שם וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' אסורי מזבח הל' י' ע"ש: ה"ג אך פדה תפדה אותו אתה פודה וה"פ משום דסיפא דקרא את בכור אדם ואת בכור הבהמה כו' · דוקא אלו אתה פודה ואי אתה פודה את החי' דחי' אינו קדושה בבכורה כדלעיל: ולא את המת' · שאין פודין את הקדשי' להאכילן לכלבים: ואי אתה פודה את הטהורה · אע"ג דבהדי' כתיב בתר הכי אך בכור שור לא תפדה אפשר דבא להזהיר עליו בעשה ול"ת דלאו הבא מכלל עשה עש' א"נ יש לפ' דשאלתם הי' על בכור בהמה טמאה משום דקי"ל אם מת בלא פדיון יקבר ואסור בהנא' כמו שפס' בי"ד סי' שכ"א ס"ח וקא מיבעי' להו אם חייבי' לפדותו כדי להאכילו לכלבי' וקא פשיט להו דלא אלא יקבר: ה"ג אף שאר בהמה טמאה במשמע · פי' שיהי' קדושה לבכורה ויהי' מחויב לפדותו בשה דהא בקרא סתם כתיב בכור בהמה הטמאה: ה"ג ואי אתה פודה בכור כל שאר בהמה טמאה ועדיין אני אומר ופטר חמור תפדה בשה ושאר כל בהמה טמאה בכסות וכלים וכ"ה בילקוט פ' בא וכאן יש חסרון הניכר: ה"ג בילקוט פ' בא ת"ל עוד במקום אחר ופטר חמור תפדה בשה פטר חמור אתה פודה ואי אתה פודה בכור שאר בהמ' וכ"ת בגמ' ע"ש: א"כ מה ת"ל אך פדה תפדה · פי' מאחר דמיעט קרא שאין בכור שאר בהמ' טמאה קדוש בבכורה ואין טעון פדיון א"כ מה ת"ל בהאי קרא ואת בכור בהמה הטמאה כו' לכתוב פטר חמור תפדה: ה"ג אם אינו ענין שפודין בכור בהמה טמאה: תפדה מיד · אבכור בהמה טמאה קאי שמצוה לפדותו משנולד ומיהו אינו עובר עליו עד אחר ל' יום כדאי' בגמ' וכ"פ הרמב"ם פי"ב מהל' בכורים הל' ו' ע"ש: או אינו אלא לאחר זמן · היינו אחר ל' יום כמו באדם דסד"א משום דאקשינהו רחמנא לענין כמה דינים כדלעיל ה"נ נקיש לענין זמן שאינו נפדה אלא לאחר ל' יום: הקודש נפדה בחמש סלעים · ר"ל בכור אדם שנפדה בחמש סלעי' הוא דנפדה לאחר זמן לאפוקי פט"ח שאינו נפדה בה' סלעים אלא בשה אינו נפדה לאחר זמן וממילא פדיון ממעט לי' פדיון של זה ולא פדיון של פט"ח: הא מה ת"ל תפדה תפד' מיד · כ' ז"ר וז"ל דהל"ל תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה טמאה ותו לא ל"ל דהדר וכתב תפדה א"ו תפדה מיד עכ"ל ודבריו כנים ואמיתים לפי גי' הילקוט דגרס וז"ל תפדה תפדה מיד או אינו אלא לאחר זמן כו' הא מה ת"ל תפדה תפדה מיד עכ"ל משמע ספיר כפירושו דאי מתפדה קמא ק"א לאקושי לבכור אדם שאינו נפדה אלא לאחר זמן ת"ל תפדה בתרא שהוא מיותר לאתויי מיד אבל לגי' הספ' דהכא דתמעט ממלת ופדויו כמש"ל קשה תפד' בתר' ל"ל דבלא"ה ליכא למימר לאחר זמן דאימעיט לי' ממלת ופדויו וי"ל משום דתפדה קמא דרשי' לי' בקידושין דף כ"ט דהיכא דלא פרקי' אבוה מיחייב איהו למיפרק נפשי' דכתיב פדה תפדה ומש"ה דריש לי' הכי תפדה בתרא אפט"ח תפדה מיד ומפני שלא נטעה לומר אחר זמן כמו בכור אדם מש"ה ממעט לי' מפדויו כנ"ל: כלל שיכול לפדותו בכל דבר שירצה: פרט · כסף אין מידי אחרינא לא: וכל בכור אדם בבניך תפדה חזר וכלל · תימא הלא לא כתיב בהאי פרשה כלל הנה סוף פ' בא ואיך דריש לי' בכלל ופרט וכלל ובגמ' אי' ופדויו מבן חדש כלל כו' תפדה חזר וכלל וכנ"ל להגיה כאן ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל והשאר נמחק וא"ת והא הוי ב' כללי' הסמוכי' לזה ופדויו מבן חדש תפדה ואח"כ הפרט כסף חמשת שקלי' ואיך דרש ופרט וכלל תירצו בגמ' כדאמרי' במערבא כל מקום שאתה מוצא ב' כללים הסמוכי' זה לזה הטל הפרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וזה שמסיים הכא בכלל ראשון כלומר דזה הכלל בתרא הוא בכלל כלל ראשון מאחר שסמוכי' זה לזה ק אמרת לאו ר"ל לא תימא הכי אלא אע"ג דסמוכי' זה לזה מ"מ כ דתפדה יתורא הוא דהל"ל ופדויו מבן חדש בערכך כסף כו' א"ו לכלל ופרט וכלל

פקר' מפורש

ויקרא כ"ז

דברים י"ב

שמות י"ג

שם ל"ד

שם י"ג

בכורות ד'

שם מ"ו

שם כ"ו

נוסח' כת"י פודה אבה את החיה ואי אתה פודה את המתה

בכורות ה' ו'

שם י"ג

בנוסחא כת"י נמחק מלת הקודש וה"ג הנפדה בה' סלעים נפדה לאחר זמן ·

בכורות נ"א

שבועות ד'

לומר לך מה הפרט מפורש נכסין המטלטלין שאין להם אחריות אף הכלל אין לי אלא נכסים המטלטלי' שאין להם אחריות· מיכן אמרו בכל פודים בכור אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות· רבי אומר בכל פודים בכור אדם [חוץ משטרות] עשרים גרה הוא למה נאמ' לפי שהוא אומר ופדויו אין לי אלא בכסף שוה כסף מניין ת"ל עשרים גרה הוא* אך בכור שור· שור שור גמור (ככסף ככסף גמור)[נ"ח כשב כשב גמור] עז עז גמור· להוציא את הכלאים· לא תפדה *יכול אם פראו יהי' פדוי ת"ל קודש הם· ר' יאשי' אומר קודש הם למה נאמ' *להביא את המעשר ואת הפסח שיטעון שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה· ר' יצחק אומר אינו צריך שהרי כבר נא' °ודם זבחיך ישפך להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת ומה ת"ל קודש הם להביא את המעשר שיטעון הקטר' חלבים שלא שמענו בכל התורה כולה· אבא חנין אומר משום ר' אליעזר למה נאמ' לפי שהיה בדין ומה שאר קדשים שלא שוו מתן דמם שוו הקטר חלבם· מעשר ופסח ששוו מתן דמים אינו דין שישוו הקטר חלבם הא מה ת"ל קודש הם לענין שאמרנו· את דמם תזרוק על המזבח מתנה אחת אתה אומר מתנה אחת או שתי מתנות של ארבע אמרת ק"ו ומה אם במקום שרבה בחלבים מיעט בדמים· כאן שמיעט בחלבים· אינו דין שמיעט בדמים או חילוף ומה במקום שמיעט בחלבים ריבה בדמים כאן שרבה בחלבים אינו דין שרבה בדמים ת"ל °וזרקו הכהנים שתי מתנות שהן ארבע· ואת חלבם תקטיר *חלב תותב קרום ונקלף הכתוב מהבר [נ"א או אינו מדבר אלא בשומן אמרת ק"ו ומה אם במקום שריבה בדמים מיעט בחלבים כאן שמיעט

ר' מפורש וכלל אתי וכדאמרי' בהערכה: ר' אומר בכל פודי' בכור אדם. קיימא דבגמ' ס"ל פיך מן השטרות וטעמי' מפ' דדריש רבויי ומיעוטי ופדויו מבן חדש רבוי בערכך כסף כו' מיעוט תפדה חזר וריבה ריבה מיעוט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי מאי מיעט מיעט שטרות לכן נ"ל דיש כאן חסרון וצ"ל חוץ משטרות: לפי שהוא אומר ופדויו· וסיפא דקרא בערכך כסף: ת"ל עשרים גרה הוא· פי' שא"נ כסף אלא כל דבר השוה ד' גרה והקש' ב"א ל"ל הא ילפי' מכלל ופרט וכלל דשוה כסף ככסף ותירץ דאי לאו עשרים גרה לא הוי דרשי' לכלל ופרט רק הוי מרבינא מתפדה שאם לא פ"או הכיו שחייב לפדות את עצמו א"נ שרשאי לפדות אחר ל' והשתא דרשי' לי' בכלל ופרט וכלל משום דהוי ב' כללות הסמוכין כו' עכ"ל ז"ר: שור שור גמור· בגמ' דריש לי' שיהא הוא שור ובכורו שור פירש"י מדמצי למיכתב אך שור כשב ועז דהא ענינא בבכור קא משתעי דכתיב לעיל. תיני' כל פטר רחם ונקט בכלהו בכור ש"מ עד שיהא הבכור כאמו ולא יהא דומה לאחר ע"כ והיינו פ"ט לנדמה ומסיים יכול אפי' יש בו מקצת סימנים ת"ל אך חלק ע"כ והכא ממעטי' מיני' כלאים מיהו בדף י"ז משמע להדי' דממעטי' גם כלאים מיני' ע"ש: ה"ג כשב כשב גמור: ת"ל קדש הם· ודרשי' בגמ' בהווייתן יהו פירש"י שלא יצאו לחולין ע"י פדיון: קדש הם למה נאמר· פי' דהל"ל קודש הוא דהא אבכור לחוד קאי: שיטענו שפיכה את' ע"ג מזבח· וא"ת הא מקרא דכתי' גבי בכור יליף לי' ובכור. גופי' דינו בזריקה דכתיב בתריה ואת דמם תזרוק ויש חילוק בין זריקה לשפיכה שפי' רש"י סוף פסחי' ובזבחי' ז"ל זריק' מרחוק משמע שזורק מן הכלי למזבח למרחוק ולא איכפת לי' אם נופלי' שיריים על היסוד ושפיכה עומד אצל היסוד ושופך בנחת עכ"ל ומצאתי בתוספת דזבחי' בד"ה תרי תנאי שהביאו זה הספרי ע"פ גי' הבה"ז וכתבו וז"ל משמע דר' יאשי' שפיכ' דר' יצחק קאמר ואע"ג דדריש לי' מקר' דכתי' גבי בכור בזריקה דלמא מדאתי' מרבוי' ולא כתבינהו בהדי' קא דריש ע"כ ופי' הגאון בס' בה"ז כוונתם דאין לומר דלשון שפיכה דנקט ר' יאשי' הוא לאו דוקא אלא כוונתו אזריק' כיון דיליף מבכור שהוא בזריקה דכתי' ואת דמם תזרוק דהא לית' דר' יאשי' דומי' דר' יצחק נקט ולר"י ע"כ שפיכ' הוא דיק' ולא זריק' דהא יליף מודם זבחיך ישפך ואע"ג דר' יאשי' דריש לי' מקרא דבכור דדינו בזריקה מ"מ ס"ל דפסח דינו בשפיכה מדלא כתבינהו בהדי' כו' עכ"ל: להביא את המעשר שיטעון הקטר חלבים וכילקו' גרס להביא את המעשר והפסח וכ' הבה"ז דהוא גי' מוטעת דפסח מבואר להדי' בקר' דטעון הקטר חלבים דכתי' לא ילין חלב חגי וכן העתיק החזקוני שם פ' קרח עכ"ל ותימא דהאי קרא לא ילין חלב חגי בחגיגת חמשה עשר מיירי ולא בפסח דאי' בפסחי' דף ע"א א"ר כהנא מנין לאימורין חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה דכתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר וכו' ועיין במ"ל פ"א מהל' ק"פ שהקשה כמו כן על הרמב"ם והאריך בראיות נכונות דהאי קרא לא ילין חלב חגי ובחגיגה איירי ולא בפסח והתוס' כ' שם בד"ה מנין וז"ל מהכא נפקא בכל אימורין עכ"ל ופי' המ"ל וז"ל כוונתם נ"ל דאע"ג דבבשר כתיב אזהרה למלין אימורי הפסח איצטריך האי קרא משום דה"א דשאני פסח דזמן אכילתו הוי יום ולילה מש"ה הוי נמי זמן אכילת מזבח יום ולילה אבל חגיגה דנאכלת לשני ימים ולילה א' סד"א דאכילת מזבח נמי ליהוי לשני ימים קמ"ל קרא ומהכא למדנו לכל האימורין עכ"ל והנה מ"ש דבבשר כתי' אזהרה למלין את הפסח לא ידעתי היכן כתיב אם לא שכוונתו על הפסוק דלא ילין לבקר זבח חג הפס' שכפ' כי תשא וכדמשמע מדבריו לקמן והדין עמו דהתוס' לשיטתם אזלי שהקשו בדף כ"ט ע"ב בד"ה ולא עולת חול וז"ל ותימא לר"י דהאי קרא בנותר דבשר מיירי כו' ואיכא למימר דמשמע לי' למסדר הש"ס דקרא בכל הזבח מיירי בין בבשר בין באימורין מדלא כתי' חלב כמו גבי חלב חגי ומדלא כתי' גבי אכילה דואכלו את הבשר כדכתב התם לא תותירו ש"מ דבתרווייהו משתעי עכ"ל ואין להקשות ל"ל להגמ' ללמוד נותר דבשר מקרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח הא גבי פסח בהדי' כתיב בפ' בא לא תותירו ממנו עד בקר תירץ במ"ל דהאי קרא דלא תותירו בפסח מצרים מיירי ואיצטריך קרא אחרינא לפס' דורות ע"ש וא"כ טפי ה"ל לבה"ז להביא קרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח והפשר דס"ל כמ"ש המ"ל שם דלהרמב"ם ומה"ג הי' להם גי' אחרת בש"ס וס"ל דהאי קרא דלא ילין חלב חגי באימורי פסח מיירי וקרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח בנותר דבשר מיירי ע"ש ומ"ש המ"ל דהכי אי' במכילת' האמת שגם מרן הכ"מ כתב ג"כ שהרמב"ם הוציא זה מן המכילתא דלא ילין חלב חגי באימורי פסח מיירי אבל ראיתי במכילתא שכתוב שם וז"ל לא ילין חלב חגי ללמדך על החלבי' שנפסלים בלינה ע"כ ותמהתי מאד על רבותינו הגאונים הכ"מ והמ"ל הנ"ל דמי הגיד להם דחלבי פסח קאמר המכילתא דלמא בחלבי חגיגת ט"ו ושאר קרבנות קאמר כדרב כהנא וצ"ע ומה שהכריחו לבה"ז לדוחק זה ולמחוק מלת ופסח אכתוב בסמוך בס"ד בזה ויפוב לגי' הילקוט דשפיר גרסי' לי': מעשר ופסח ששוו מתן דמם לבכור אינו דין שישווה הקטר חלבם לבכור ומדם זבחיך ישפך נלמד לזריקת דמים והקטר חלבם אתי מק"ו כנ"ל ז"ר ולא הבינותי דבריו דקשה לפי' הדא דמאי קאמר ר' אליעזר

ומה שאר קדשי' שלא שוו מתן דמם לפירושו משמע שלא שוו מתן דמם לבכור קאמר אדרבה שאר קדשים דהוי בזריקה וכן בכור הוי בזריקה א"כ שוין הם ועוד מאחר שפי' מעשר ופסח ששוו מתן דמם לבכור ע"כ נומר דס"ל לר"א כר"י הגלילי שם בפסחי' ובזבחי' דמעשר ופסח הם בזריקה כמו בכור דכתיב בי' בהדי' ואת דמם תזרוק וקאמר שם ר"י הגלילי דמו לא נאמר אלא דמם למד על בכור ומעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורים לגבי מזבח ואיך כ' בתר הכי ומדם זבחיך ישפך נלמד לזריקת דמים ואי נלמד מישפך א"כ ס"ל כר' ישמעאל שם דפסח ומעשר בשפיכה ולא בזריקה וא"כ לא שוו מתן דמם לבכור דבבכור לכ"ע בזריקה וצ"ל דר"א דייק בלישני' וקאמר שלא שוו מתן דמם כו' מתן דמם דייקא פי' אע"ג דשאר קדשים בזריקה כמו בכור מ"מ במתן דמים אין שוין דבכור הוא מתן אחת כדאית' בסמוך משא"כ שאר קדשי' דהוי שתי מתנות שהן ארבע ובזה א"ש מה דקאמר. מעשר ופסח ששוו מתן דמם כו' ר"ל אע"ג דבכור בזריקה ומעשר ופסח בשפיכה דהא מישפך נפקא לי' מ"מ במתנה מיהא שוין דבכור הוא במתן אחת ומעשר ופסח הוא ג"כ מתן אחת ככ"ל ברור ונכון אבל בס' בה"ז פי' בע"א וז"ל דאבא חנן הקשה על דרש ר' יצחק הנ"ל דל"ל קרא להקטר חלב דמעשר דבלא קרא נילף מפס' דהא שאר קרבנות אינו שוה מתן דמם וכמו שאבאר דבריהם לקמן אע"פכ הושוו בהקטר' חלבם מעשר ופסח דשוו בשפיכה לפי תלמודך מודם זבחיך ישפך ק"ו דהשוו כו' עכ"ל נראה מדבריו דהא דקאמר אבא חנן שאר קדשים שלא הושוו כו' לאו לבכור קאמר כמו שפי' הז"ר אלא להדדי קאמר דלא שוו וכן הא דקאמר בסיפא מעשר ופסח ששין מתן דמים אינו דין שישוו הקטר חלבים להו לבכור קאמר אלא להדדי קאמר וס"ל דמעשר ופסח שניהם שוין בשפיכה מודם זבחיך ישפך ולא רצה לפ' כמ"ש בשם הז"ר וכמו שפירשתי והכריחו לזה לפי שנדחק שם בדברי התו' והגיה לפי דעתו והוסיף בדבריהם שכל"ל וכי פריך אבא חנן למה נאמר ומה שאר קדשים שלא הושוו במתן דמים היינו דאתא למעוטי חטאת דבאצבע ע"כ וכו' ע"ז וז"ל כוונתם דהיאך קאמר דשאר קרבנות לא הושוו מתן דמם הלא כל הקרב' לדידהו שוין בזריקה ופסח ומעשר בשפיכה ע"ז תירצו דר"ל אף דשוו בזריקה מ"מ שאר קרבנו' חלוקי' הם מחטאת דבעי אצבע ושאר קרבנו' לא בעי אצבע משא"כ מעשר ופסח שוי' לגמרי במתן דמים עכ"ל ונראה דמשום זה דחק לעיל בדברי ר' יצחק להגי"ה ולמחוק מלת ופסח בגי' הילקוט כמש"ל דהא קאמר עכשיו אינו דין שישוו בהקטרת חלבם ר"ל מעשר לפסח להקטרת חלבם משמע דבפסח פשיטא לי' דבעי הקטרת חלב כמ"ש הוא מלא ילין כ"ז הוא שיטתו והוא דחוק מאד לענ"ד:

והאמת יורה דרכו לפי פשוטו דגי' הילקוט כדברי ר' יצחק מכוונה דר"י הגה על כם יליף מקדש הם דמעשר ופסח בעי הקטר חלבם משום דבפסח לא כתיב בי' בהדי' הקטר חלבי' דלא ילין חלב חגי משמע לי' אחגיג' ט"ו. ולא ילין לבקר זבח. חג הפסח משמע לי' אנותר דבשר כמש"ל להכי יליף לי' הכא מקדש הם תדע דהא לר"י הגלילי בגמ' שהבאתי לעיל ג"כ יליף פסח מחלבם תקטיר דכתיב הכא שטעון מתן אימורי' ע"ג המזבח ולא יליף מלא ילין ע"כ לומר מטעם שכתבתי וכדברי אבא חנן פי' הז"ר עיקר וכמו שביארתי דבריו ומה שהכריחו להבה"ז שם בדברי התו' כבר השיגו בס' צאן קדשים ע"ש ככ"ל: לענין שאמרנו שאם פדאו אינו פדוי ז"ר: ומה אם במקום שרבה בחלבים· פי' דכ"ל קרא פשיט' דלא יתן יותר משתי מתנות שהן ארבע מק"ו מעולה שרבה בחלבים שמקטירין הכל שהיא כולה כליל מיעט בדמים שאין טעון אלא ב' שהן ד' כאן כו' וכ"כ ב"א אלא שכ' ל"א כאן שמיעט החלבי' היינו שאין מקריב יותר משתי הכליות אלא תותב קרום ונקלף ע"ש וכאמת בגמ' משמע שמקריבין גם האלי' והכליות בפסח ולא בא למעוטי אלא שומן עכ"ל הז"ר מ"ש ולא בא למעט אלא שומן היינו לפי גי' הילקוט בסמוך גבי תותב קרום ונקלף כו' בספרי שלפנינו ליתא כן כמ"ש בסמוך בס"ד ומ"ש ובגמ' משמ' שמקריבין גם האלי' הדין עמו דהכי אי' בזבחי' דף ט' אם כשב לרבות את הפסח לאלי' וכן דעת הרמב"ם עיי' פ"א מהל' ק"פ הל"ו ובפ"א מהל' מעשה הקרבנות הלי"ח ותמצא כדבריו אלא ע"כ ה"פ כאן שמיעט בחלבי' פי' בכור שאינו כליל אינו דין שמיעט בדמים שלא יהי' יותר משתי מתנות שהן ארבע ול"ל קרא ואת דמם תזרוק א"ו ללמד שאין טעון אלא מתנה אחת: או חילוף פי' דתילף מיני' שטעון ד' מתנות על ארבע קרנות המזבח וגם עולה תטעון ד' קרנות· ז"ר: במקום שמיעט בחלבי' בכור ופסח שאינו כליל: רבה בדמים ד' מתנות על ארבע קרנות: כאן שרבה בחלבים היינו עולה שכולה כליל אינו דין שרבה בדמים שיהי' טעון ד' מתנות על ארבע קרנות: ת"ל וזרקו הכהני' וסיפא דקרא על המזבח סביב ומסביב ילפינן שתי מתנות שהן ד' כדאי' בזבחי' דף נ"ג ע"ב ומאחר שלמדנו לעולה שאינה טעונה אלא ב' מתנות שהן ד' א"כ ק"ו לבכור ופסח שאין טעון יותר וא"כ ואת דמם תזרוק ל"ל א"ו ללמד רק מתנה אחת כמשמע ובילקוט גרס כן בהדיא דנתי ואילפתי בעל החילוף וזכיתי לדון כבתחילה ומה במקום שרבה בחלבי' מיעוט בדמים כאן שמיעט בחלבים אינו דין שנמעט בדמים ומה

ת"ל

דברים י"ב

ויקרא ח'

מבו' הה"ל מוד

בכורות ה' י"ז

ב"ק ע"ח

תמורה ה'

פסחי' פד קכ"א

זבחים ל"ו

חולין מ"ט

שמיעט בדמים אינו דין שנמעט בחלבים ת"ל ואת חלבם תקטיר בחלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר] אשה אע"פ שאתה נותן לאישים אינו נרצה עד שישרוף באש · ריח ניחח לה' נחת רוח לפני המקום שאמרתי ונעשה רצוני · ובשרם יהיה לך כחזה התנופה · בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה (שוק) שלמים (וחזה) נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור יהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד · אמרו לו תלמידיו רבינו למדינו אמר להם בכור קדשים קלים ושלמים קדשים קלים · מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה א' אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה א' * היה ר' יוסי הגלילי אומר כשבא תחילה לשמש את חכמים אמר לו רבי חטאת מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן מה חטאת נאכלת ליום ולילה אף בכור נאכל ליום ולילה · אמר לו בני אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשים [קלים] ואל אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשי קדשים · אמר לו רבי אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה לכהן ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שאין מתנה לכהן [אלא] שמתנה לכל אדם · שתק ר' טרפון וקפץ ר' עקיבא אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך כחזה התנופה · בא הכתוב והקיש בכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה א' אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד אמר לו אתה מקישו לחזה ושוק של שלמים · ואני מקישו לחזה ושוק של תוד' כשם שאילו נאכלים ליום ולילה כך הבכור נאכל ליום ולילה · אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך כחזה התנופה אין צריך לומר יהיה אלא ריבה בו הכתוב הוייה אחת שיהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד · אמר ר' שמעון וכי תודה מאין למידה לא משלמים · ודבר הלמד ממקום אחר אתה בא ללמד הימנו למד מן הלמד · הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ובשרם יהיה לך בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה א' אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה א' · ד"א אין ת"ל יהיה אלא להביא את בכור בע"מ שמתנ' לכהן · שלא שמענו בו בכל התורה כלה · * ר' אלעזר אומר לשני ימים ולילה א' אתה אומר לשני ימים ולילה א' או אינו אלא ליום ולילה ת"ל °לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה מלמד שנאכלים לשני ימים ולילה אחד · כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל · יש פרשיות שכולל בתחילה ופורט בסוף · פורט בתחילה (ופורט) [וכולל] בסוף וזו כוללה בתחילה וכוללה בסוף ופורט באמצעו · נתתי לך ולבנותיך לחק עולם · עד שינהג הדבר לדורות · ברית מלח עולם הוא לפני ה' כרת הכתוב ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך (אהרן) בדבר (הבריה) [הבריא] ולא עוד אלא (שמביא) [שמבריא] את אחרים : סליק פיסקא

ויאמר

בו ההפור

ת"ל ואת דמם תזרוק על המזבח מתנה אחת עכ"ל והיינו כמו שפירשתי ואפשר שכן היתה נוסחת הספרי שלפניו וכנוסחת הספרי שלנו הוא השמטת הדפוס מ"מ לא רציתי לשלוח יד ולהוסיף בפנים מאמר שבלא"ה מתפרש יפה כמו שפירשתי : תותב · חלב שעל הקרב שהו' פרוס כשמלה ונפסק והיא שמלתו ת"א והיא תותבי' : קרום ונקלף · קרום דק יש עליו ונקלף הקרום מעל החלב שאינו אדוק בו, כ"כ רש"י : הכתוב מדבר · מדהתחיל ואמר חלב תותב כו' הכתוב מדבר משמע שר"ל היפוך מזה ואין כאן היפך וזה ע"כ כל מעיין ישפוט בצדק שיש כאן החסרון הניכר לכן הוספתי בפנים כמו נוסחת הילקוט וזה פירושה : במקום שרבה בדמים בשלמים שטעונין שתי מתנות שהן ד' : מיעט בחלבים · שאינן טעונין להקטיר השומן : כאן גבי בכור שמיעט בדמים שאינו טעון אלא מתנה אחת : אינו דין שנמעט בחלבים שאין טעון להקטי' השומן : בחלב תותב כו' · ולמשטי השומן : אינו נרצה כו' · דמלת אשה הוא מיותר דהא כתיב תקטיר אלא ללמד שאינו נרצה עד שישרוף באש : ה"ג מה שלמים נאכלי' וכ"ה בגמ' : אמרו לו תלמידיו כן מצאתי בדפוס ישן ולא קתני למי אמרו התלמידים ונראה מאחר דאי' בגמ' וזו שאלה נשאלה בכרם ביבנה בכור לכמה נאכל נענה ר' טרפון ואמר לשני ימים ולילה א' כו' לפ"ז י"ל דהדלעיל קאי דקתני זהו שנשאלה בכרם ביבנה לפני חכמים בכור שמת כו' דרש ר' טרפון אך פדה תפדה כו' וגם זו השאלה בכור לכמה נאכל נשאלה באותו פעם לכך קתני לה סתם : כשבא תחילה היא היתה תחילת ביאתו לפניהם ביבנה רש"י: חטאת מתנה לכהן · אבל שלמים לבעלים : אלמוד דבר מדבר שכמותו ודומה לו רש"י : אלמוד דבר שהוא קדשי' *קלים · הג"ה מבן המחבר היינו בכור משלמי' * בנוסח' כת"י א"ל שהם קדשי' קלים : בני אלמוד דבר כו' קדשי קדשי' · היינו בכור קדשים קלים חטאת : ה"ג ואל ואינו בא על חטא אלמוד דבר שהוא ושלמים קדשים קלים מתנה לכהן מדבר ואינם באי' על חטא שאין מתנה לכהן מה להלן לשני ימים אלא שמתנה לכל ולילה א' · א"ל רבי אדם וה"פ שלמים אדון דבר מדבר כו' הם מתנה לכל אדם בכור מתנה לכהן ואינו · ואע"ג דהקישן בא בנדר ונדבה וחטאת הכתוב לחזה ושוק ואשם מתנה לכהן של שלמים שהם ואינם באי' בנדר ג"כ מתנה לכהן ונדבה מה להלן ליום מ"מ עיקר אכילת ולילה א' אף כאן ליום ב' ימים ולילה א' ולילה א' שתק כו' ע"כ בשלמים גופי' כתיב ועיי' בגמ' זבחים : שהם מתנה לכל אדם : בא הכתוב והקיש בכור לחזה כו' · כלומר ואין מסיבי' על היקש רש"י : א"כ לומר יהי' · היינו בסיפא · דקרא דכתיב לך יהי' והא כבר כתיב ובשרם יהי' לך : אלא רבה בו הכתוב הוי' כו' · כלומר מודה אני לדבריך של חזה ושוק של תודה צריכים אנו להקישו דתפשת מיעט תפשת מיהו מדהדר הכתוב בסיפא דקרא לך יהי' דלא איצטריך הוסיף לך הכתוב הוי' אחרת כמו זו הבאה לך בהיקש והיינו ב' ימים ולילה א' רש"י : וכי תודה מאין למידה לא משלמים בתמי' כלומר דהא גבי תודה לא כתיב בה חזה ושוק אלא מדאיתקש תוד' לשלמים נפק' לן בה חזה ושוק כת"כ דתני' לפי שיצתה תודה לידון בדבר החדש שטעונ' לחם יכול אין לך בה אלא חידושה ת"ל זאת תור' זבח השלמים אם על תודה מה שלמים טעוני' סמיכה ונסכי' ותנופ' וחזה ושוק אף תודה כן רש"י : דבר הלמד ממקום אחר כלומר תודה גופי' למיד' משלמים : אתה בא ללמד הימנו בכור למד מן הלמד והלא קי"ל בכל התורה למדין למד מן הלמד חוץ מקדשים : הא אין עליך לומר כלשון אחרון להקיש בכור לתודה דהוי למד מלמד אלא כלשון ראשון להקישו לשלמים וזה שמסיים ובשרם יהי' לך בא הכתוב כו' · וא"ת לר"ע ל"ל יהי' לך להפיקי שלא נלמד מתודה הא הוי למד מלמד וי"ל כדאי' בגמ' דפליגי בה ר"ע ור' ישמעאל בזה וקאמר דר"י סבר הימנו ודבר אחר הוי היקש [פירש"י אכילת חזה ושוק של תודה ליום ולילה הימנו · ודבר אחר הוא קנת הלימוד כתב בה דכתיב בתודה יום ולילה וקנת היא למדה ממקום אחר מאי היא חזה ושוק דלא כתב בה הוי היקש נמצא מה שחזה ושוק של תודה נאכלי' ליום ולילה מן ההיקש למד]

זבחים נ"ז

בכורות כ"ז

שם

פסחים כ"ח

ור"ע סבר לא הוי היקש [הואיל ויום ולילה בתודה כתב אע"ג דחזה ושוק למדה בהיקש לא הוי' זמן אכילת החזה ושוק של תוד' דבר הלמד בהיקש] ע"כ וה"נ ר"ש * דהכא כר' ישמעאל ס"ל · תו אי' שם בגמ' ור' ישמעאל האי לך יהי' מאי עביד לי' לומר על בכור בע"מ שהוא מתנה לכהן כו' ור"ע יליף מבשר' [לשון רבים דהל"ל ובשרו יהי' לך] חד תם וחד בעל מום ור"י מבשרם דהנך בכורות קאמר [בכור שור בכור כשב בכור עז והל לשון רבים דקרא עלייהו קאי ע"כ וע"פ הגמ' הנ"ל יישבתי קושי' הרא"ם על רש"י בחומש שהבי' דברי ר"ע דהכא וכ' הרא"ם וז"ל ויש לתמוה ל"ל היקישא תיפוק לי' מקרא דשנה בשנה וכך היא שנוי' בספרי שנה בשנה תלמד שהבכור נאכל לב' ימים ולילה א' כו' וי"ל דאיצטריך היקישא ללמד שנאכלין גם לנשים אך קשה דא"כ ל"ל לך יהי' יתירא להוסיף הוי' אחר' שכ"ל ול"נ · * דלק"מ דאי' בבכורות בגמ' מדקאמר במתני' נולד לו מום בתוך שנתו למיתר' דלשנה דידי' מנינן מנה"מ א"ר יהודה אמר רב דאמר קרא לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה איזהו שנה שנכנסת בחבירתה הוי אומר שנה של בכור [פירש"י דלשנה דידי' שאם נולד הבכור בניסן רשאי לקיימו עד ניסן אחר ולא אמרי' מתשרי שכלתה שנת מנין עולם שלמה נמי שנת הבכור כו' דכי אזלת אחר שנת הבכור היא נכנסת בחבירת' דכי הוי לבכור שנה א' נכנסה שניי' למנין עולם] דבי רב תנא שנה בשנה יום א' בשנה זו ויום א' בשנה זו לימד על הבכור שנאכל לב' ימים ולילה א' ופריך ולדבי רב תנ"ל דלשנה דידי' מנינן ומשני ילפי' מקדשי' דא"ק כבש בן שנתו שנתו שלו ולא של מנין עולם ורב נאכל לב' ימים ולילה א' מנא לי' נפקא לי' מובשרם יהי' לך כחזה התנופ' הקישו הכתוב לחזה ושוק של שלמים כו' ואידך הא מהתם איכא למימר כחזה ושוק של תודה ואידך א"ק לך יהי' הוסיף לך הכתיב הוי' אחרת כו' ואידך הא מהתם איכא למימר האי יהי' לך לימד על בכור בע"מ שנותנו לכהן ואידך א"ק ובשרם א' תם וא' בעל מום ואידך ובשרם הני בכורות דכלהו ישראל קאמר ע"כ ובזה יובן דאמת הגם שבשנה ברייתא זו בפ' ראה פיס' קכ"ה שנה בשנה תלמד שהבכור נאכל לב' ימים ע"כ ההיא ברייתא כר"א דהכא אתי' זס"ל כתנא דבי רב דהתם דיהי' לך לימד על בכור בע"מ ול"קמ קושי' שני' של הרא"ם ור"ע ס"ל כסתם מתני' דבכורות דהא כלהו בתימתא אליבי' הוא וקרא דשנה בשנה אתי ללמד דלשנה דידי' מנינן לכך יליף דנאכל לב' ימים כו' מהיקישא דשלמים וכדי שלא נאמר היקישא לחזה ושוק של תודה לכך צריך ללמוד מיהי' לך הוסיף לך הכתוב הוי' אחרת ולשיטתי' אזיל דבכור בע"מ נפקא לי' בזבחי' מובשרם לשון רבי' ור"א ס"ל דובשרם דהני בכורות כתנא דבי רב' ודוק ולרש"י שתפס כאן שיטת ר"ע ובפ' ראה על פסוק שנה בשנה פי' לימד על הבכור שנאכל לב' ימים לק"מ כמו שאכתוב בא"ש פיסק' קכ"ה בס"ד : ד"א אין ת"ל יהי' · פי' לך יהיה דכתיב בסיפא דקרא הוא מיותר דהא כתיב ברישא ובשרם יהי' לך אלא להביא את בכור בע"מ כו' ועי"כ אליבא דר"ש דלעיל קאמר דאלו לר"ע איצטריך לי' להוסיף הוי' אחרת א"ו אליבא דר"ש קאמר דס"ל כר' ישמעאל שהבאתי לעיל הגמ' דיליף מבוקשא דהבכור נאכל לב' ימים כו' ואייתר לי' יהי' על בכור בע"מ כמ"ש לעיל : שלא שמענו בכל התורה כלה · רש"י פי' שלא מצינו בכל התורה שיתננו לכהן אלא מרבוי' דהאי יהי' לך נפקא והתום' כתבו דה"ק שלא מצינו לו בכל התורה כלה כענין זה דסתר פסולי המוקדשי' אינו מתנה לכהן אלא פודהו ומקריב אחר תחתיו וזה מתנה לכהן ואוכל במומו עכ"ל : תאכלנו שנה בשנה דכי שוחטו ביום אחרון לשנתו יכול לאוכלו אותו היום ויום המחרת שהוא משנה שניי' דהיינו שני ימים רש"י : ה"ג בילקוט פורט בתחילה וכולל בסוף : וזו כולל בתחילה דכתיב לכל קדשי בני ישראל לך נתתים שהוא כלל לכל מתנות כהונה : וכוללה בסוף דכתיב כל תרומת הקדשים : ופורט באמצעו כל מתנות ומתנה כדחשיב להו לעיל פיס' קי"ז : ה"ג כרת הכתוב ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך בדב' הבריא ולא עוד אלא שמבריא את אחרים וכ"ה בילקוט ורש"י והיינו ברית מלח כברית הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם וממתקת את המאכלים :

קיט ויאמר

ספר מפורש

ובנוסחא כת"י גרס בהדי' כאן ר' ישמעאל

תימן על קושיית הרא"ם

דברים ט"ו

קיט ויאמר

ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהי' לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר °לאלה תחלק הארץ· הכל במשמע כהנים לוים וישראלים וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע *ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל יצאו כהנים· ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה יצאו לוים· °לשמות מטות אבותם ינחלו יצאו גרים ועבדים· °איש לפי פקודיו יצאו טומטום ואנדרוגינוס· ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל בשעת חילוק הארץ וחלק לא יהי' לך בתוכם בביזה· אני חלקך ונחלתך· על שלחני *אתה אוכל ועל שלחני אתה שותה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות ולבנו אחד לא נתן שום מתנה אמר לו בני אע"פ שלא נתתי לך מתנה על שלחני אתה אוכל ועל שלחני אתה שותה וכן הוא אומר °חלקם נתתי (לך) [אותה] מאישי· °אישי ה' ונחלתו יאכלו· אני חלקך ונחלתך * עשרים וארבעה מתנות כהונה נתנו להם לכהנים· שתים עשרה במקדש ושתים עשרה בגבולים ומה אילו שתים עשרה במקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ועור העולה· ומותר לוג שמן של מצורע· ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות· ותרומת תודה· ותרומת חזה ושוק· וזרוע (ואיל) [מאיל] נזיר· ואילו הם שתים עשרה שבגבולים· תרומה ותרומת מעשר· וחלה ובכורים· וראשית הגז והמתנו' בכור אדם· ובכור בהמה טהורה ופטר חמור· והחרמים ושדה אחוזה וגזל הגר כל אלו עשרים וארבעה מתנות כהונה נתנו לכהנים חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה· שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנכרתה לו ברית במתנות ר' ישמעא' אומר משל הדיוט אומר לטובתי נשברה רגל פרתי· לטובתו של אהרן בא קרח וערער על הכהונה כנגדו· משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהי' לו בן בית ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכיים כתיבה כך פרשה זו נאמרה סמוך לקרח· זכרון לבני ישראל הא למדנו שהי' קרח מן הבלועים ומן השרופים· ר' אליעזר הקפר אומר מניין אתה אומר שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבנות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת שנאמר °ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו· אין חלום אלא שיש לו פתרון ויחלום והנה סולם מוצב ארצה זה בית המקדש וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות קריבים שריחם עולה לשמים והנה מלאכי אלהים אילו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש· והנה ה' נצב עליו °ראיתי את ה' נצב על המזבח· חביבין ישראל (כשהם) [כשהוא] מכנן אין מכנן אלא בכהנים שנאמר °ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו· [חביבין כהנים] כשהוא מכנן אין מכנן אלא במלאכי השרת שנאמר °כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך

ה' צבאות הוא ובזמן שהתורה יוצאה מפיו הרי הוא כמלאכי השרת· ואם לאו הרי הם כחיה וכבהמה שאינה מכרת
(תהלים קי"ט) את קונה· חביבה תורה כששאל דוד מלך ישרא' לא שאל אלא תורה שנאמר °טוב אתה ומטיב למדני חוקך· טובך
עדיף ועל כל באי העולם יעדיף טובך עלי ולמדני חוקיך· ואומר סעדני ואושעה שלא אהי' לומד תורה ושוכח· שלא
אהי' לומד ויצה"ר אינו מניח לי לשנות· או אטמא את הטהור ואטהר את הטמא ונמצאתי בוש לעולם הבא· או שמא
(שם) ישאלוני מגויי הארץ וממשפחות הארץ· ואיני יודע להשיבו ונמצאתי בוש לעיניהם וכן הוא אומר °ואדברה בעדותיך
(שם) נגד מלכים ולא אבוש· ואומר °זמירות היו לי חקיך בבית מגורי· שומע אני בשלום [ת"ל בבית מגורין] במערות
(שם נ"ז) ובמצדות· °בברחו מפני שאול במערה וכן הוא אומר °ונפשי בכפי תמיד אבל משלמד דוד תורה ונתרגל מהו
(שם קי"ט) אומר °טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף· שזהב וכסף מוציאים את האדם מן העולם הזה ומן העולם הבא· אבל תורה
(שם) (שם קל"ט) מביאה את האדם לחיי העולם הבא וכן הוא אומר °ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם·[ואומר] °זאת תורת האדם·
(שמואל ב' ז') נמצאת אומר *שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה אהרן ונטלו· כתר מלכות (אבות דר"נ, יומא ע"ב)
זכה

(מקרי מפורש) **קיט ויאמר** ה' אל אהרן. הכל במשמע שכלם יטלו חלק בארץ: ויאמר ה' אל אהרן כלומר לכך נאמר ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל יצאו כהנים: יצאו גרים שאין מתייחסים אחר האבות': יצאו טומטום ואנדרוגינוס שאינם איש ז"ר: וחלק לא יהי' לך בתוכם בביזה דאל"כ ל"ל הרי כבר נאמר בארצם לא תנחל א"ו למעוטי אפי' בביזה לא יטלו חלק וכו' הרא"ם וצ"ל דהאי אף בביזה בביאת הארץ קא מיירי דומי' דבארצם לא תנחל במקום שנוהג זה נוהג גם זה דאל"כ איך נתנו (במדבר ל"א) לאלעזר חלק בביזה במלחמת מדין דכתיב ויתן משה את מכס תרומת ה' לאלעזר הכהן א"ו דדוקא בביא' הארץ קאמר שלא יטלו חלק עכ"ל: ה"ג בקרא חלקם נתתי אותה מאישי והביא אלו הפסוקים לראי' חלקם נתתי אותה לקדשי המקדש (שם) דהא גבי מנחה כתיב והפסוק אישי ה' (שם) ונחלתו לקדשי הגבול כדפירש"י אישי ה' אלו קדשי המקדש ונחלתו אלו קדשי הגבול. אח"כ מתחיל ענין בפ"ע אני חלקך ונחלתך עשרים וארבע מתנות כהונה: שתים עשרה במקדש ובגמ' לא חשיב אלא עשר במקדש היינו משום דאותן קדשי' קלים שנאכלין בכל העיר לא כלל להו במקדש אלא אותן הנאכלין לפנים מן הקלעים כדפירש"י שם אבל הספרי חשיב להו לגבי מתנות שבמקדש (ויקרא ו') משום שהם נקרבי' במקדש חוץ מן (דברים י"ח) הבכור והבכורים דלא חשיב להו למתנות שבמקדש והטעם כמ"ש הז"ר וז"ל בכורים אין מקריבים מהם במקדש כלום ובכור בהמה טהור' אין מקריבין ממנו כשנפל בו מום להכי חשיב להו בגבולין עכ"ל: חטאת וכלל בו חטאת בהמה וחטאת העוף ואע"ג דבגמ' חשיב להו בתרתי היינו משום דלא חשיב חזה ושוק של שלמים וכלל להו במורם מתודה כדפי' רש"י שם וכן אשם חשיב להו הכא בחד' ובגמ' חשיב אשם ודאי ואשם תלוי בתרתי היינו משום דחשיב מורם מתודה ואיל נזיר בחדא והכא חשיב להו בתרתי להכי כלל כל האשמות בחדא: זבחי שלמי צבור כבשי עצרת והם קדשי קדשים ליאכל בעזרה: ועור העולה. וה"ה עורות שאר ק"ק כגון חטאת ואשמות אבל עורות קדשי' קלי' לבעלים: ומותר לוג שמן של מצורע מה שנשאר ממתנותיו נאכל לכהנים כדלעיל פיסק' ק"ז: ומותר העומר. מנחת העומר נקמצת ושיריה נאכלין לכהנים וכל מנחו' ק"ק הם: ושירי מנחות של יחידים. מנחת נדבה ומנחת חוטא: ותרומת תודה. היינו ד' חלות מד' מינים שבה חלות ורקיקין ורבוכה וחמץ דכתי' והקריב ממנו א' מכל קרבן דאלו חזה ושוק הא חשיב להו בתר הכי: ותרומת חזה ושוק. משלמי' ומתוד': ה"ג וזרוע מאיל נזי' היינו הזרוע בשלה שהוא מוסיף על חזה (בראשית כ"ח) ושוק של שאר שלמים והא דלא חשיב חלות מצות ורקיקין של איל נזיר היינו משום דהוא בכלל מורם מן התודה: והמתנות זרוע ולחיים וקבה: בכור אדם. ה' סלעים: החרמים. ישראל שהחרים שדהו כדלעיל פיסק' ק"ז: ושדה אחוזה. שהקדיש ולא גאלה ומכר' גזבר לאחר הרי היא יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים (עמוס ט') שבאותו משמר שאירע בו יובל: וגזל הגר. שנשבע לו לשקר ואח"כ הודה לאחר (ישעיה ס"א) מיתת הגר צריך לשלם קרן וחומש לכהנים דכתיב האשם המושב לה' לכהן: חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה היינו מדומע שקונה אותו בזול חוץ מדמי תרומה (מלאכי ב') ה"נ האוכל תרומה בשוגג שמשלם הקרן ומוסיף חומש כ"א: ולא העלה בערכים כתיבה. פי' שלא כתב לו שטר בערכאות על השדה ותשלום זה הענין נתבאר לעיל פיסק' קי"ז: זכרון לבני ישראל כו'. גם זה נתבאר לעיל פיס' קי"ז: שכינה מסתלקת כשמנאו דקי"ל בר"ה דף ל"א עשר מסעו' נסעה שכינה פירש"י להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו:

והנה סולם מוצב ארצה זה בית המקדש לא ידעתי איך נרמז בזה אבל ברבה פ' ויצא גרס והנה סולם זה הכבש ארצה זה מזבח דכתי' מזבח אדמה תעשה לי והנה מלאכי אלהים אלו הכהנים שקראם הכתוב מלאכי' כדבסמוך: ראיתי את ה' נצב על המזבח מסתלק מכרובא למדבחא דרך יציא' חוץ על מזבח הזהב שבהיכל והוא מעשר מסעו' שנסעה שכינה רש"י: חביבין ישראל סמך מאמר זה לכאן להביא ראי' שהכהנים נקראים מלאכים: כהני ה'. נשיאי הקב"ה: חיל גוים. נכסי עממיא: תתימרו. אתם תכנסו תחתיהם בכבוד שנטלו עד הנה רש"י ומלת תתימרו נראה שהוא לשון תמורה: ה"ג בילקוט חביבין כהנים כשהוא מכנן אין מכנן אלא במלאכי השרת: שפתי כהן עליהם מוטל לשמור דעת לתת שכרי תורה יבקשו מפיהו שכבר דבר זה מסור להם יורו משפטיך ליעקב: כי מלאך כו'. שלוחו של הקב"ה כמלאכי השרת לשרת לפניו וליכנס לפנים במחיצתו רש"י: ה"ג בילקוט תהילי' טובך עדיף עלי על כל באי עולם פי' מאחר שאתה עודף עלי טובך (ב"ק ק"י) יותר מעל כל באי עולם (חולין קל"ג) עוד אני מבקש ממך שיעדיף טובך עלי ולמדני חוקך: ואומר סעדני כו'. תחילה הביא ראי' שאל דוד המלך שילמדהו תורה ואח"כ הביא ראי' ששאל שלא יהי' שוכח מה שלומד: סעדני ואושעה. וסיפא דקרא ואשעה בחקיך תמיד פירש"י ואשעה לשון ספור ושנון אתעסק בחקיך תמיד: ה"ג בילקוט ואומר זמירות היו לי חקיך שומע אני בשלוה ת"ל בבית מגורי במערות כו': זמירות הי' לי חוקיך כו'. שלמדתי התורה בשמחה כזמירות אף שהייתי בבית מגורי שהייתי מתיירא מפני שאול: נפשי בכפי תמיד. וסיפא דקרא ותורתך לא שכחתי אע"פ שנפשי בכפי תמיד אעפ"כ תורתך לא שכחתי: וכן הוא אומר ולי מה יקרו רעיך אל כו'. הביא ראיה לגודל מעלות הצדיקים שעוסקי' בתורה ומצות וז"ל רש"י ולי מה יקרו רעיך כנסת ישראל אומרת מה נכבדו בעיני הצדיקים שבכל דור ודור ומה עצמו ראשיהם חשבון ספורותיהם ל' כי תשא את ראש בני ישראל אספרם אם באתי לספר את מעשיהם מחול ירבון עכ"ל וכן בילקוט שמואל סי' צ"ו חשיב עשרה דברים שנקראו יקרים וא' מהם הם הצדיקים שנאמר ולי מה יקרו רעיך עכ"ל: ה"ג והומר זאת תורת האדם כי זה הפסוק הוא בשמואל ולא שייך לפסוק דלעיל מיני' אבל לא ידעתי מה ענינו לכאן ואפשר דאדבתרי' קאי משום דהכי כתיב בקרא גבי דוד שאמר ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק וזאת תורת האדם פירש"י אל בית עבדך להמליך את בני אחרי וזאת תורת האדם בתמי' ראוי להתבשר כן לבשר ודם עכ"ל לז"ק נמצאת שלשה כתרים הם כו' ודוד זכה בכתר מלכות שנאמר זאת תורת האדם: כתר מלכות כו'. כתר מלכות כמשמעו שהכתר הולמתו לו לדוד וכתר כהונה הוא הציץ שעל כה"ג וכתר תורה הן תפילין שנראים כל אדם

זכה דוד ונטלו. הרי כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם. לומר אילו היה כתר מלכות וכתר כהונה מונחים הייתי זוכה בהן ונוטלן הרי כתר תורה מונח לכל באי העולם שכל שזוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים וזוכה בכולם. וכל מי שאין זוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים ולא זכה באחת מהם. ואם תאמר מי גדול משניהם. הי' ר' שמעון בן אלעזר אומר מי גדול. הממליך או המלך. *(הממליך) העושה שרים או העושה שררה. הוי אומר העושה (שררה) [שרים] כל עצמו של שני כתרים אין באים אלא מכוחה של תורה וכן הוא אומר ° בי מלכים ימלוכו ובי שרים ישורו. גדולה ברית שנכרתה לו לאהרן מברית שנכרתה לו לדוד. אהרן זיכה לבנים צדיקים ורשעים. ודוד זיכה לצדיקים ולא לרשעים וכן הוא אומר ° אם ישמרו בניך את (בריתי) [דרכם] וגו' ואומר ° סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ברית מלח עולם הוא. ולבני לוי מגיד הכתוב שכשם שהברית כרותה לכהונה. כך ברית כרותה ללוים. כל מצות כהונה נאמרה בשמחה מהר סיני. וזו בתחילה נאמרה דברי ר' נחמי' [נ"א ר' יאשי'] ר' יונתן אומר אף זו בשמחה נאמרה שנא' ולבני לוי הנה נתתי אין הנה אלא שמחה שנא' ° וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. כל מצות כהונה קנאו לשם [השם] ונתנו לכהונה [וזו] חלף עבודתם דברי רבי יאשי' ר' יונתן אומר אף זו קנאה השם ונתנה ללוים שנא' ° וכל מעשר הארץ ואומר ולבני לוי הנה נתתי את מעשר בישראל לנחלה *מה נחלה אין משתנה ממקומה אף מעשר ראשון אין משתנה ממקומו. חלף עבודתם (שהם) [אשר הם] עובדים. אם עבד יטול ואם לא עבד לא יטול. ולא יקרבו עוד בני ישראל אזהרה. לשאת חטא למות עונש. ועבד הלוי הוא למה נאמר לפי שהוא אומר חלף עבודתם שומע אני רצה יעבוד לא רצה לא יעבוד ת"ל ועבד הלוי הוא בעל כורחו. ועוד למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגות בהם שמיטים ויובלות מניין ת"ל ועבד הלוי הוא. ר' נתן אומר הרי שלא היה שם לוי שומע אני יעבוד כהן והדין נותן ומה אם במקום שלא כשרו לוים כשרו כהנים כאן שכשרו לוים אינו דין שיכשרו כהנים ת"ל ועבד *הלוי. אמרת ישראל לא ישאו עון לוים. אבל כהנים ישאו עון לוים. ת"ל והם ישאו את עונם. חקת עולם לדורותיכם. שינהג הדבר לדורות. ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. למה נאמר לפי שהוא אומר ° לאלה תחלק הארץ. שומע אני אף הלוים במשמע ת"ל ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. (מאת) [כי את] מעשר בני ישראל אשר ירימו (תרומה) לה' [תרומה] קראו המקום תרומה עד שיוציא ממנו תרומ' מעשר. ד"א בא הכתוב ללמדך שאם רצה לעשותו תרומה על מקום אחר רשאי מיכן אתה דן לתרומה מה אם מעשר הקל והרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. ד"א ומה אם מעשר שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח תלמוד ומכח יראה הרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. נתתי ללוים לנחלה. למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי אין לי אלא בפני הבית. שלא בפני הבית מנין ת"ל לנחלה מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית. אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. על כן אמרתי להם. למה נאמר (לפי שהוא אומר) [והלא כבר נאמר] ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. מה ת"ל על כן אמרתי. שיכול אין לי אלא בשעת חילוק הארץ אבל משיחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפני עצמו ת"ל על כן אמרתי. ד"א על כן אמרתי למה נאמר לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך אבל קני קניזי

מסו' התלמוד

אדם דכל הרוצה ליטול יטול ושמא תאמ' פחות הוא כיון שכל אדם זוכה בה ת"ל כי מלכים וגו' ולגבי כהונה נמי נאמר יקרה היא מפנינים מכ"ג שיש עליו פטנים נלין כו' עכ"ל המהרש"א בח"א ביומא: ה"ג הממליך או המלך העושה שרים: העוש' שרים. הממנה שרים: העושה שררה. הוא השר בעצמו הנוהג שררה: ה"ג הוי אומר העושה שרי' וה"נ כן כתר תורה גדול משניהם שהרי הכהונה והמלכות מכח התורה באו וזה שמסיים. כל עצמו של שני כתרים אין באים אלא מכחה של תורה: צדיקים ורשעים. אע"פ שאין נותנין מתנות כהונה לכהן עם הארץ מ"מ כהן הוא לכל דבר ז"ר: ה"ג בקרא אם ישמרו בניך את דרכ' : ואומר סוף דבר כו'. הביא זה הפסוק לראי' שלא לדוד בלבד כרת הקב"ה ברית על תנאי אם ישמרו בניך את דרכם אלא עם כל האדם כך דסיפא דהאי קרא כי זה כל האדם פירש"י כי לדבר זה נברא כל האדם: ברית מלח עולם. ולבני לוי וי"ו מוסיף על ענין ראשון ללמד שגם להם נכרת ברית אע"ג דלא כתיב התם ברית בהדי' וב"א פי' דס"ד כיון דלא כתיב גבי לוים ולזרעך אחריך ה"א דלא ינהוג בהם לדורות קמ"ל ולבני לוי ברית ללוים שללוים ניתנה מתוך שהרגו הלוים עובדי העגל וקשה א"כ למי יתנו המעשר וי"ל לכהנים והיינו דקנסינהו עזר' עכ"ל ז"ר: וזו בתחילה נאמר לו. דכתיב ולבני לוי הנה נתתי משמ' שכבר נתן ומ"מ קשה מנ"ל דמתנת כהונה נאמר בשמח' אלא מדכתיב הנה (כדלעיל פיסק' קי"ז) ה"נ כתיב הנה וכדמסיק ר' יונתן וי"ל דס"ל מדלא כתיב דבר אל הלוים הנה נתתי לכם כדלעיל גבי אהרן וכדלקמ' גבי תרומת מעשר אלא ע"כ שה"ק למשה ולבני לוי הנה נתתי כבר המעשר דבר אליהם שיתנו תרומת מעשר א"כ לא מצינו למילף הנה לשון שמחה שבא להורות שנתן כבר ור' יונתן ס"ל דמ"מ דרשו לשון שמחה ז"ר: דברי ר' נחמי'. ובילקוט גרס ר' יאשי': ה"ג בילקוט כל מצות כהונה קנאו השם ונתנו לכהנים וזו חלף עבודתם: ונתנו לכהנים במתנ'. אבל המעשר שכירות מבני ישראל הוא ז"ר: חלף עבוד'. שעליהם הי' מוטל לשמור משמרת המשכן ז"ר: וכל מעשר הארץ. וסיפא דקרא לה' הוא והע"ג דהאי קר' גבי מעשר שני כתיב כדפי' רשי שם לה' הוא קנאו השם ותשלחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלים כ' הז"ר וז"ל מ"מ שם מעשר חד הוא ב"א ואפשר שבא לומר שאף בזמן הזה שאין עובדין נותנין להם דקדשה לעתיד לבא עכ"ל: אין משתנה. פי' שאף בשנה השלישי' שאין נוהג מעשר שני נוהג מעשר ראשון ז"ר: ה"ג חלף עבודתם אשר הם עובדים: אם עבד יטול. פי' אם מודה בעבודה ז"ר והדין עמו דא"א לפ' כפשטי' שאם עבד יטול ואם לאו לא יטול. קשה הא היו הלוים עובדי' משמר' משמורת שכ"ד משמורת לוים היו וכל משמר עובד שבתו כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש הל' ט' ועוד הא קי"ל שטובת הנאה לבעלים ליתנו לכל לוי שירצה א"ו כפירושו שאינו מודה בעבודה וכ"ה בהדי' לקמן פיס' קכ"ב: במיטי' ויובלות מניין. שאע"ס שאינן נוטלין באלו השנים המעשרו' אעפ"כ מחויבין לעבוד עבודה: שלא כשרו לוים. כגון לעבודת קרבנות: ת"ל ועבד הלוי. פי' דוקא לוי יעבוד עבודתו ולא כהן שהרי הכהנים מוזהרין על עבודת הלוים כדלעיל פיס' קט"ו ואם אין לוי צריך לחזור אחריו: אמרת ישראל כו'. פי' יכול ישראל לא ישאו עון לוים אבל

כהנים ישאו עון לוים כשאין שומרים כראוי ז"ר: ת"ל והם ישאו את עונם. פירש"י והם הלוים ישאו עונם של ישראל שעליהם להזהיר הזרים מגשת אליהם וכת' הרא"ם שמלת והם שבה אל בני לוי הנזכרים בתחילת הפרשה ומלת עונם שבה אל בני ישראל שלא תאמר שמלת והם ומלת עונם שבו אל בני ישראל הסמוך לה אא"כ שי' שנשיאת עון הוא אם לא יזהירו הזרים מגשת אליהם שעליהם מוטל להזהירם על זה עכ"ל משמע מזה שלוים ישאו עון ישראל אבל כהנים לא ישאו עון לוים והא דכ' רש"י לעיל ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם שאינה מסורה ללוים ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם היינו עון עבודת המזבח שאם יגעו הלוים אזי העון מוטל על הכהנים אבל על עבודת הלוים אין הכהנים מוזהרים להזהירם על זה כשאין שומרים כראוי: ה"ג בקרא כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה והוקש' לו דמעיקרא קרי לי' מעשר ולבסוף קרי לי' תרומה לזה קאמר קראו המקום תרומה כו' שאסור ללוי לאוכלן עד שיוציאו ממנו תרומת מעשר: שאם רצה לעשות תרומה כו'. פי' לכך קרא הכתוב את המעשר תרומה ללמדך שאם רצה לעשות תרומה על מקום אחר רשאי: מיכן אתה דן לתרומה. פי' כיון דמעשר קרוי תרומה א"כ כי היכי דמעשר נוהג בכל [כדלקמן פיסקא קכ"א] הכי נמי תרומה ועוד ק"ו הוא ומה מעשר הקל כו' ז"ר: מה אם מעשר הקל כו' עד סוף דברי איסי בן מנחם עיין כל זה לעיל פיסק' ה' ושם פירשתי כל הצורך בס"ד: בפני הבית. דכתיב חלף עבודתם אשר הם עובדי' את עבודת אהל מועד ז"ר: אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. וא"ת תיפוק ליה מחוקת עולם לדורותיכם דדריש לעיל שינהוג הדבר לדורות וי"ל דלעיל קאמר לענין עבודה שינהוג לדורות אבל לענין מעשר שינהוג לדורות אף שלא בפני הבית לא שמעי' לה אלא מדקראו הכתוב נחלה וא"ת הא כבר יליף לה לעיל מנחלה קמא מה נחלה אין משתנה ממקומה כו' י"ל כמו שפי' לעיל בשם הז"ר דלעיל אשמעי' שינהוג אף בשנה השלישית שאין נוהג בו מ"ש אבל מ"ר נוהג וכאן אשמעי' נחלה בתרא שינהוג אף שלא בפני הבית: ה"ג ע"כ אמרתי להם למה נאמ' והלא כבר נאמר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה וה"פ מאחר שכבר נאמ' ובתוך בני ישראל לא ינחלו ל"ל שוב פעם שנית ע"כ אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: יקצה לו. פי' יפריש לו וא"ת הא באמת הפרישו לו כל שבט ושבט כדאי' ביהושע [ר"ל מ"ח ערים לשבת ומגרשיהם סביב] וי"ל דס"ד שיתנו להם בתורת חלק והי' מגיע להם חלק גדול יותר אלא שלא יטלו בשעת חילוק חלק בפ"ע כדי שיהי' מפוזרים בכל ערי ישראל קמ"ל דלא נתנו להם רק ערי' לשבת ולמקלט ז"ר: לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך. וסיפא דקרא שבעה גוים רבים וחשיב להו לכלהו ולא חשיב קני וקנזי וקדמוני ואינם בכלל לפי שלא נכבשו בשעת כיבוש הארץ עד לעתיד כדאי' בח"ש פיס' ע"ה קס"ד וכפרש"י בפר' שופטי' על פסוק ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ קני וקנזי וקדמוני ויספת לך עוד שלש ערים כו' ושד"א שיטלו בהם חלק כשיכבשו אותם לעתיד: ה"ג

מקור מפורש

בנוסחא כת"י הוי אומר הממליך

משלי ח'

מלכים א' ב'

ד"ה ב' ו'

קהלת י"ב

ר"ס י"ל

שמות ד'

ויקרא כ"ז

נוסחא כת"י ועבד הלוי הוא:

במדבר כ"ו

קדמוני

קדמוני לא שמענו ת"ל על כן [אמרתי : על כן אמרתין] להזהיר ב"ד על כך : סליק פיסקא

קכ ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בפירות הכתוב מדבר · אתה אומר בפירות · או אינו אלא באחד מעשרה בארץ ת"ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם · מגיד שבפירות הכתוב מדבר · לפי שלא ניתן להם חלק בארץ ניתן להם אחד מעשרה בפירות · והרמותם ממנו * ממין על מינו ולא ממין על שאינו מינו · והרמותם ממנו * מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה · והרמותם ממנו * שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר * ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש · והרמותם ממנו * שלא יתרום מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ · ולא מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ [ומנין שלא יתרום מפירות הארץ על פירות ח"ל ולא מפירות ח"ל על פירות הארץ] ת"ל °וכל מעשר הארץ · שלא יתרום מפירות הארץ על פירות ח"ל ולא מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ · והרמותם ממנו תרומת ה' וכי מה למדנו לתרומת מעשר מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד · מה תרומת מעשר חובה אף מעשר הראשון חובה : סליק פיסקא

קכא ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב ר' ישמעאל אומר אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם אותה כראוי · לא הפרשתם אותה כראוי לא נחשב לכם תרומה · *אבא אלעזר בן גמליאל אומר בא הכתוב ללמדך כשם שהתרומה עולה במדה · כך עולה באומד ובמחשבה · כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו שומע אני יתרום שבלים (של) [על] חטים *וענבים מן היין וזיתים מן השמן ת"ל כדגן מן הגורן · מן הגמור · מיכן אמרו *התבואה משתמרח והיין משתקפה · והשמן משירד לעוקה · כן תרימו גם אתם תרומת ה' למה נאמר לפי שהוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם · ישראל נותנים (תרומה) [מעשר] ללוים · אבל כהנים . אין נותנים מעשר ללוים הואיל ואין נותנים מעשר ללוים · שומע אני יהיו אוכלים אותו בטיבולו ת"ל כן תרימו גם אתם תרומת ה' · ר' ישמעאל אומר אין צריך מה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות נוהגת בפירות כהנים · מעשר שנוהגת בכל הפירות · אינו דין שינהוג בכל פירות כהנים · ומה ת"ל כן תרימו גם אתם [נ"א אין לי אלא מעשר של ישראל מעשר של עצמן מניין ת"ל כן תרימו גם אתם] · מכל מעשרותיכם בא הכתוב ולימד על מעשר שהוא נוהג בכל · איסי בן עקביא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל · תרומה חמורה דין [הוא] שתהא נוהגת בכל · ד"א אם מעשר שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל · תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל · איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח *יראה ומכח תלמוד הרי הוא נוהג בכל · תרומה חמורה · דין הוא שתהא נוהג' בכל · ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן · *מה אהרן חבר אף כהנים חברים · מיכן אמרו אין נותנים מתנות אלא לחבר · מכל מתנותיכם תרימו

מקר' מגו"ש

ה"ג ת"ל ע"כ אמרתי ושוב מתחיל ענין בפ"ע ע"כ אמרתי להזהיר כו' : ת"ל ע"כ אמרתי וסיפא דקרא ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה שהוא מיותר שהרי כבר כת' ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה אלא ללמד שאפי' בארץ קני קנזי קדמוני לעתיד לא יטלו חלק : ע"כ אמרתי להם מדכתיב להם שהוא מיותר והיה די לומר ע"כ אמרתי בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה אלא להם לב"ד קאמר להזהיר ב"ד על כך שלא יטלו הלוים חלק בארץ :

קכ ואל הלוים תדבר : למה נאמר · פי' למה נאמר את המעשר אשר נתתי לכם דלא הל"ל אלא והרמותם מעשר מן המעשר : בפירות הכתוב מדבר שיתנו להם א' מעשרה בפירות : בא' מעשרה בארץ · פי' א' מעשרה בקרקע יתנו להם : ת"ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם · וסיפא דקרא את המעשר אשר נתתי לכם שהוא מיותר כדלעיל ללמד שבפירות הכתוב מדבר דכתיב בתרי' כדגן מן הגורן משא"כ לעיל כתיב סתם מעשר דה"א שיתנו מעשר מן הקרקע וכ"פ הז"ר : והרמותם ממנו · משמע מן התבואה זו עצמה ולא משאינו מינן : מופנה כו' · פי' דכתיב גבי לחמי תודה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ואינו יודע מכמה חלות הוא נוטל אחת וילפי' ג"ש כתיב בלחמי תודה והקריב ממנו וכתיב בתרומת מעשר והרמותם ממנו לג"ש למדנו לחמי תודה מתרומת מעשר

ויקרא כ"ז

מה בלחמי תודה התרומה היא א' מעשרה כ"ה בגמ' : שלא יתרום מן המחובר על התלוש דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש וממנו משמע שהחולין והתרומ' שניהן שוים הרע"ב : מן החדש על הישן · מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירו' שנה זו · דכתיב יוצא השדה שנה שנה הרע"ב והע"ג דהכא משמע דדריש לה מדכתיב והרמותם ממנו נראה דהג"ג גררא נקט להו לכלהו דיני דתרומה אבל באמת עיקר הלימוד הוא משנה שנה : ה"ג בילקוט והרמותם ממנו שלא יתרום מפירות הארץ כו' · ולא מפירות ח"ל על פירו' הארץ ומנין שלא יתרום כו' כמו שהגהתי בפנים וה"פ ומנין שלא יתרום כלומר היכא רמיזא בקרא שלא יתרום כו' והע"ג דמתח"ל קאמר והרמותם ממנו שלא יתר' כו' · משמע דמזנו יליף לה י"ל כמ"ש דעיקר הלימוד הוא מוכל מעשר הארץ והכא אגב גררא נקט לכלהו ומאי דקאמר והרמותם ממנו שלא יתרום כו' דינא קאמר : ת"ל וכל מעשר הארץ · א"כ למדנו גבי מעשר דין זה והכא כתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר א"כ תרומה שוה למעשר ז"ר וז"ל הרמב"ם פ"א דתרומות לפי שענין א' כולל אותן והוא שיוציא מזה מה שהוא חייב בו מן החוק עכ"ל : וכי מה למדנו משום דהתורה קריי' לתרומה מעשר דכתי' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר משמע שבא ללמד שתרומת מעשר יהי' לו דין מעשר ולא למדנו כלום תרומ' מעשר ממעשר ונמצא למד שלמדנו מעשר מתרומ' מעשר : אף מעש' ראשון חובה דס"ד מדכתיב ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר משמע אם ישרא' מפריש מעשר נותן ללוי אבל אין חובה להפריש קמ"ל דחובה להפריש ז"ר :

קכא ונחשב לכם תרומתכם : אימתי נחשבת לכם תרומה · נראה דס"ל לר' ישמעאל כסתם מתני' משנה ג' פ"ד דתרומות דתני' התם בשלשה פרקים משערי' את הכלכלה [הסל שמודדין בו להפריש המעשרות ותרומת מעשר שאין מפרישין אותם אלא במדה ובמשקל ובמנין אבל תרומה גדולה אין מפרישין אותה אלא מאומד] המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משלשתן ומי' בירושלמי א"ר הונא משובח מן התורם מאומד פ"ר אינא מתני' שמבה כן ובשוקל משובח משלשתן [גלא תשיב · רק ל' מוגה ומודד אלא דאיכא נמי מאומד] א"ר חגנה קיפתר בשלשתן [תני בשלשתן באותן שלשתן מונה ומודד ושוקל משובח בשלשתן הוא השוקל אבל מן המאומד לא מיירי] עכ"ל עם פירושה וכ"פ הרמב"ם פ"ג מהל' תרומות הל"ו וז"ל תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד אלא מדקדק בשיעורה אפי' בזמן הזה שאין שיעורה מפרש בתורה עכ"ל אה שאמר ר' ישמעאל להא דכתי' ונחשב לאו לאתויי שניטלת במחשבה דהדרכה אסיר לתרום ת"מ במחשבה ומלת ונחשב אתי ללמד אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם אותה כראוי היינו במדה או במנין או במשקל לא הפרש' אותה כראוי אלא באומד לא נחשב לכם תרומ' ואבא אלעזר פליג עלי' וס"ל דונחשב אתי ללמד שאף תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה : בא הכתוב ללמדך בגמ' אי בזה"ל אבא אלעזר בן גומל אומר ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה וא' תרומת מעשר [דכתיב כדגן מן הגורן זו תרומה גדולה תרומתכם זו תרומת מעשר] מה תרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה אף ת"מ ניטלת באומד ובמחשבה ע"כ ופפ"ז היה נראה להגיה כאן כשם שהתרומה עולה באומד ומחשבה כך ת"מ עולה באומד ובמחשבה א"כ יש לפרש בלי הג"ה דבאמת אבא אלעזר מודה דעיקר מצות ת"מ לתרום במדה לז"ק כשם שהתרומה ר"ל ת"מ עולה במדה כך עולה באומד ובמחשבה : במחשב' · נותן עיניו בצד זו ואוכל בצד זו רש"י : ה"ג בילקוט שומע אני יתרום שבלים על חטים : מן הגמור · לאפוקי שבלים על חטים דהוי מן שאינו גמור על הגמור וכן ענבי על יין וזתים על שמן מיהו בשתר' שבלים על החטי' אי' התם במשנה דאם תרמו תרומתן תרומה אבל התורם מן הזתי' על השמן או מן הענבי' על היין אין תרומתן תרומה משום דאית בי' פסידה לכהן ע"ש : התבואה משתמרח · אחר שמנקין התבואה מן המוץ שלה מוכרי' אותה במקום אחד בגורן ומייפה פני הכרי ומחליקין אותו והוא הנקרא מירוח : והיין משתקפה · משיסיר הזגים והחרצני' שצפו על היין בתוך בור של יין בשעת דריכתו : והשמן משירד לעוקה · גומא שלפני בית הבד שהשמן יורד לתוכו כ"פ הרע"ב : לפי שהוא אומר ואל הלוים תדבר · וסיפ' דקרא כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר דמשמע ישראל יתנו מעשר ללוים אבל לא כהני' : ה"ג בילקוט ישראל נותנים מעשר ללוים וכ"צ להגי' כאן ובילקוט יש שם חסרון הניכר דוק ותשכח : ת"ל כן תרימו · פי' עכ"פ צריכי' להפריש מעשר והוא שלהם ז"ר : ר' ישמעאל · ובילקוט גרס ר' שמעון : ומה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות אלא בחמשת המינין כדלעיל פיסק' ק"י : נוהגת בפירות כהני' · דלא כתי' שם מאת בני ישראל רק סתמא תרימו תרומה לה' ואף הכהן במשמע ז"ר : מעשר שנוהג' בכל הפירות כדלקמן בסמוך : ומה ת"ל כן תרימו גם אתם · בכאן יש חסרון הניכר בגירסא והנוסח' הנכונה כמו שהיא בילקוט וכצ"ל ומה ת"ל כן תרימו גם אתם אין לי אלא מעשר של ישראל מעשר של עצמן מנין ת"ל כן תרימו גם אתם ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע מכל מעשרותיכם : מעשרותשל עצמן · הג"ה מבן המחבר *בנוסח' כפ"י כ' וז"ל * ממדות הלוים וא"צ דאיכא ק"ו עצמן ז"ר : שהוא מחלה כמו בכהני' · נוהג בכל · בכל ת"מ ס"ד כיון דכתיב הפירות וע"ל פיס' ה' פי' כל הברייתא בלוים כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר כס"ד : אף כהנים והרמותם ממנו כו' חבירי' · בגמ' אי' סד"א מה שיקחו כל הנותן תרומה מישראל צריכין שיפרשו לכהן ע"ה כאילו ממנו ת"מ : אבל נותנה לפני ארי מעשר של עצמן מה ארי ספק דורס שהפרישו מתבואתן ואוכל ספק אינו ח"ל להפריש ממנו קמ"ל כן תרימו גם אתם ע"כ : דורס ואוכל [פירש"י אין אנו יודעין כשנוטל בהמה מן העדר אם דעתו לדורסה ולאוכלה · מיד קודם שתסריח

מבו' התלמוד

תרומות פ"ג

בכורות נ"ג

תמורה ה'

מנחות ע"ו

תרומות פ"א

קידושין ס"ב

תרומות שם

ר"ה י"ב

תרומות שם

ביצה י"ג

גיטין ל'

מנחות כ"ד

בכורות נ"א

תרומות פ"א

עדיות פ"ה

מעשרות פ"א

דכתיב בפ' עשר תעשר למען תלמד ליראה · כ

סנהדרין נ'

תרימו את תרומתו מכל חלבו את מקדשו ממנו בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בתרומ' מעשר כשהוא אומר מכל מעשרותיכם הרי תרומת מעשר אמור' הא מה ת"ל תרימו את תרומת ה' בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר ראשית דגנך תירשך ויצהרך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו את כל תרומת ה' חובה ולא רשות. מכל חלבו את מקדשו ממנו. שאם (כפל) [נפל] לתוכו הרי הוא מקדשו. מיכן אמרו *תרומה עולה בא' ומאה. אין לי אלא תרומה טהורה טמאה מניין. אמרת ק"ו הוא אם יעלה היתר את האיסור קל וחומר (את) האיסור להיתר. רבי אומר אין צריך. ק"ו אם עלה איסור מן המותר להיתר. ק"ו מן המותר למותר להתיר. אין לי אלא תרומה שהיא עולה *ערלה וכלאי הכרם מניין נאמר כאן מלאה ונאמר להלן מלאה מה להלן שהיא עולה אף כאן שהיא עולה אי מה להלן במאה ואחד אף כאן במאה ואחד אמרת מקום שכפל את האיסור כפל את העלאה מקום שלא כפל את האיסו' לא כפל העלאה. מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באח' ומאתים: סליק פיסקא

קכב ואמרת

אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב. הרי זה אזהרה לב"ד שלא יהיו תורמי' אותו (אלה מן המחובר) [אלא מן המובחר]. ונחשב ללוים למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה' שומע אני הואיל וקראו הכתוב תרומה תהא בקדושת' עולמית ת"ל ונחשב ללוים. מה *תרומת גורן מפריש תרומה ושאר חולין. אף מעשר ראשו' מפריש תרומה ושאר *חולים. ואכלתם אותו בכל מקום. אפי' בקבר שהי' ברין הואיל ותרומה קרוי' תרומה ומעשר ראשון קרוי תרומה. אם למדתי לתרומה שאין נאכלת אלא במקו' (אחר) טהור אף מעשר ראשון לא יהי' נאכל אלא במקום טהור תלמוד לומר ואכלתם אותו בכל מקום אף בקבר. אתם ובתיכם. להביא את בת ישראל המאורס' [הנשואה] ללוי שנותנת רשות. כי שכר הוא לכם. אם עבד יטול אם לא עבד לא יטול. מיכן אמרו בן לוי שקבל עליו כל עבודת לוי' חוץ מדבר א' אין לו חלק בלויה. ולא תשאו עליו חטא מנין אתה אומר שאם הפרשת' אותו שלא מן (המחובר) [המובחר] שאתם בנשיאת עון ת"ל ולא תשאו עליו חטא. אין לי אלא בן לוי. ישראל שנטל רשות מלוי מניין ת"ל ולא תשאו עליו חטא. בהרימכם את חלבו. למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר אין לי אלא תרומה טהורה. טמא' מניין ת"ל בהרימכם את חלבו ממנו. הרי זו אזהרה לכהנים וללוים דברי ר' יונתן. ר' יאשי' אומר את קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו:

סליק פיסקא

סליק ספר וידבר שו"ח ברייתות:

אמר המחבר אמת שכ"מ בהעתק הדפוס ישן אבל הוא תמוה מאד חדא שעדיין לא נשלם ספר וידבר ועוד מה הוא רמז מלת שו"ח ועוד שלא ידעתי לכוון החשבון איך הוא שו"ח ברייתות וצ"ע:

וידבר

הפרות בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט *והוציא אותה ולא שיוציא אחרת עמה· מיכן אמרו שאם לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא ארומה שלא יאמרו שתים שחטו· רבי *אומר לא מן השם הוא זה אלא *משנאמר והוציא אותה לבדה· אל מחוץ למחנה להר המשחה· ושחט אותה· בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתה· ושחט אותה *מגיד (שלא) [שאם] נתנבלה בשחיטתה פסולה· ושחט אותה מיכן אמרו אין עושין שתי פרות באחת· ושחט אותה לפניו *שיהיה אחר שוחט ואלעזר רואה· ולקח אלעזר הכהן עוד למה נאמר והלא כבר נאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ומה ת"ל ולקח (אותה) אלעזר הכהן *בכיהונו· מדמה באצבעו מצוותה מצות יד ולא מצות כלי שהיה בדין הואיל ולוג שמן מכשיר ודם פרה מכשיר אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא ביד אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד· אתה דן מלוג שמן ואני אדון (מלוג האשם) מדם האשם· אמרת הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר· אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא ביד אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד· וממקום שבאת אי מה להלן מכלי ליד אף כאן מכלי ליד· ת"ל מדמה באצבעו מצותה מצות יד ולא מצות כלי· אצבעו (ימנית) שבידו [ימנית] אתה אומר ימנית או כל אצבעות ת"ל וטבל הכהן את אצבעו הימנית הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינה אלא ימנית אף פורטני כל אצבעות שבתורה שלא יהו אלא ימנית המיומנת שבימין הרגילה שבאצבעות·

והזת

ידעתי מפני מה הלה הדבר כפי' הכ"מ נלא הכ"מ נמי ע"כ לריך להוי... בדברי ר"ת בתוספתא דלתי הדא מקמי תרתי דהיינו במשנה ס"ל לר"מ שלא בכ"ג פסולה דהא סתם מתני' ר"מ קולא וכן ס"ל הכא בספרי דנעשית דיקא בכ"ג א"כ ע"כ לומר דמאי דקתני בתוספתא כדברי ר"ת ככ"הד הולא"ס ... ביאור דבריו ז"ל בכ"ג אומה שהוקשה לו בספרא.

... ליפנא דאפילו י"ל דלק"ת דאי במס' ר"ה דף כ"ו א"ר הסדא מפני מה אין כ"ג נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור [זהב העגל] נעשה סניגור ופריך והאיכא בגדי זהב בחוץ ומשני בפנים קאמרינן ע"כ ובר"שי כתוב אי' מפני שאמר זן"ל פרה אדומה משל לבן שפחה שטינף בפלטין של מלך אמר תבא אמו ותקנח צואה כך תבא פרה ותכפר על העגל כו' אבל אלעזר כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור עכ"ל וקשה הא הכרה נעשית בחוץ ובחוץ לא חיישי' משום קטיגור נעשה סניגור ושמאי לא ניתנה לאהרן וצ"ל כמ"ש הרא"ס דשאני אהרן שהוא עצמו קטיגור וסניגור ל"ש בפנים ל"ש בחוץ אין קטיגור נעשה סניגור עכ"ל אבל אמר כה"ג שאין הוא עצמו הקטיגור מותר לו להקריב הפרה וכזה י"ל התוספתא לפי גירסת הכ"מ בדברי ר"מ ושאר כל הפרות בכ"ג דוקא ולא בכ"הד דהכי ס"ל לר"מ במשנה ובספרי וכמ"של לזה קאמר ור' יוסי ור"ש בו' אומרים אפי' בכ"ג ר"ל לא מיבעי' בכהן הדיוט דלית בי' משום קטיגור נעשה סניגור פשיטא דכשרה אלא אפי' בכ"ג דה"א דאית בי' משום קטיגור נעשה סניגור קמ"ל דלא דמי כיון דבחוץ היא נעשית ולא דמי לאהרן כמש"כ כנ"ל: ולא שיוציא אחרת עמה. דאין משוע לבדה: וכו' אדימ... לא היו מוציאין פרה אדומה אחרת עמה שלא יאמרו שתים שחטו ורהמנא אמר ושחט אות' ולא אותה ואת חבירתה: והוציא אותה לבד'· בגמ' פריך ות"ק הא כתיב אותה ומשני מאן ת"ק ר"ש דדריש טעמא דקרא [פיר"שי גבי אלמנה עשיר' ממשכנין אותה כו' עיין בת"ס פים רפ"א] ופריך מאי בינייהו איכא בינייהו דאפיק המוך בהדה פיר"ש' דלת"ק שרי דליכא שמא יאמרו לרבי אסור דהא אותה כתיב ע"כ: אל מחוץ למחנה לכד המשחה שהו' חוץ מחומת ירושלים היא מחנה ישראל וחוץ למחנה הוא חוץ לשלש מחנות: להר המשחה. הר הזיתים ז"ר: ה"ג בילקוט מגיד שאם נתנבלה: פסולה דסד"א כיון שאינה לאכילה ולא להקרבה אפי' נתנבלה כשר קמ"ל ז"ר: אין עושין שתי פרות כו'. דאית' לבד' משמע: שיהא אחר שוחט ואלעזר רואה מדכתיב לפניו מכלל דושחט לאו אאלעזר קאי הלא ושחט אותה אחר לפני אלעזר ומדלא פירש הכתיב איזה אחר הוא ב"מ אפי' זר כשר בשחיטת ודלא כמ"ד [היינו רב בגמ'] דאמר לעולם אלעזר שחיט לה הרא"ס: ה"ג ומה ת"ל ולקח אלעזר הכהן: בכיהונו· בבגדי כהונה נעשית ולא בבגדי חול ויש*כאן מקום עיון דהנה בגמ' פליגי רב ושמואל רב ס"ל שחיטת פרה בזר פסולה באלעזר והוקה כתיב בה לשמואל כשרה דכתיב ושחט אותה לפניו שיהא זר שוחט ואלעזר רואה ורב לעולם ושחט אאלעזר קאי ומאי לפניו שלא יסיח דעתו ממנה וקאמר שם לקמן ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו לשמואל לאהדורי לאלעזר [פיר"שי לשמואל דדייק לפניו לומר שהזר כשר לשחיטה איצטריך למיכתב בקבלת דמה אלעזר לאהדורי לאלעזר דאי כתיב ולקח מדמה והזה באצבעו הוי משמע דהשוחט קאי] לרב הוי מיעוט אחר מיעוט [לרב דאמר שחיטה לאלעזר הוא לא ה"ל למיכתב בקבלה אלעזר וכי כתיב הוי מיעוט אחר מיעוט לאלעזר ולא אחר ואין מיעוט אח' מיעוט אלא לרבות כהן הדיוט] ע"כ והשתא מאחר דסתם לן הספרי דהכא כשמואל דס"ל ושחט אותה שיהא זר שוחט ואלעזר רואה א"כ איצטריך למיכת' ולקח אלעזר הכהן גבי קבלת הדם לאהדורי' לאלעזר והיך יליף מיני' בכיהונו ואפשר משום דהוה מצי למיכתב ולקח אלעזר מדמה· הכהן ל"ל אלא ללמד בכיהונו מיהו קשה הא אי' שם בגמ' להדי' דמקרא אחר יליף לה וז"ל הגמ' וכבס בגדיו הכהן בכיהונו [פיר"שי האי כהן קרא יתירא הוא דלא ה"ל למיכתב אלא וכבס בגדיו ואנא ידענא דהאי דאיירי בי' קאי אלא למכתב כהן הבגדיו כלומר שבבגדי כהונה נעשית ולא בבגדי חול] וטמא הכהן עד הערב הכהן בכיהונו לדורות [ללמד על הפרה הנעשית לדורות שצריכה בגדי כהונה] ע"כ ולשיטת הספרי דהכא דיליף בגדי כהונה מולקח אלעזר הכהן קשה בשלמא וכבס בגדיו הכהן י"ל דלדורות אתא אלא וטמא הכהן מאי עביד לי' וצ"ע וכק"ג תמצא הרבה פעמים בספרי: מצותה מצות יד שיקבל הדם ביד ויזרוק ולא שיקבל בכלי ויזרוק וע' בז"ר: ולוג שמן מכשיר מצורע לטהרו: ודם הפרה מכשיר לטהר: שאין כשר אלא ביד· דהכי אי' משנה פ"יד מנגעים נטל מלוג השמן ויצק לתוך כפו של חבירו [פי' הרע"ב על מלוג השמן שעלה את הלוג עם האשם במקום שהוטתן בצפון והי' מזומן ויצק לתוך כפו של חברו משום דכתיב ויצק על כף הכהן משמע שהכהן עושה את ההזאות היה יצק על כף כהן אחר] ע"כ: אף דם פרה לא יהיה

כשר אלא ביד וכיון שנלמד מן הדין לתת כאמר בראיותו: ה"ג ואני אדון מדם האשם ... כהאשם: אמרת האשם של מצורע מקבלו ... בכלי וזורק על המזבח ז"ר דהכי אי' שם במשנה בא לו אצל האשם וספק שם ... וזה ... וקבלו ב' כהנים ... אלא דמו את בכלי וא' ביד והמקבל בכלי בא וזרקו על קיר המזבח וזה שקבל ביד בא לו אצל מצורע ע"כ וכאן מדמה המקבל דם פרה לזה הכהן שקבל בכלי

דהא בזריקי על המזבח קבלו בכלי ה"נ אצל הפרה כיון שהדם לזריקה היא יהי' מקבלו בכלי: אמרת הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר פי' שהוא מוכן להכשיר ולא לדבר אחר משא"כ דם האשם שנזרק ג"כ על המזבח ז"ר כוונתו דלוג שמן אינו מוכן אלא להכשיר מצורע ולא ליתנו ע"ג מזבח משא"כ דם האשם אע"פ שהוא מכשיר ג"כ את המצורע מ"מ ניתן ג"כ על המזבח וא"כ דם פרה שאינו ניתן ע"ג המזבח הוא דמי טפי ללוג שמן עוד כ' הז"ר וז"ל וכ"ה פי' דגבי אפר פרה ליכא מכשיר אחרינא אבל גבי אשם איכא מכשיר אחרינא דהיינו שמן וקשה דהא גבי פרה איכא ג"כ עץ ארז ואזוב וע"ק דא"כ גבי שמן איכא ג"כ אשם לכן נ"ל כמו שכתבתי עכ"ל והנה לא זכיתי לראות ספר ז"א עין כעין וקשה לי בלא"ה על דבריו שכתב דגבי אפר פרה ליכא מכשיר אחרינא דהא הכא בדם פרה איירינן ולא באפר פרה ואולי יש בזה ט"ס וצ"ל דגבי דם פרה ליכא מכשיר אחרינא משא"כ דם האשם דאיכא מכשיר אחרינא דהיינו השמן דדם בלא שמן אינו מכשיר את המצורע וא"כ לק"מ קושי' ראשונה של הז"ר ומה שהקשה קושי' שניי' דא"ב גבי שמן איכא ג"כ אשם כ"ל דלק"מ דהא מ"מ גמר הכשר של מצורע בא ע"י שמן דהכי תנן במשנה דמתחילה נתן על בהונות של מצורע מדם האשם ואח"כ בא לו אצל המצורע מקום שהוא נתן את הדם שם הוא ניתן את השמן שנאמר על מקום דם האשם הנה כיון המחבר הרי *שגמר הכשר *מ"כ בנוסח כה"י בא ע"י השמן ת"ל לוג שמן כשר ולק"ת *גם מ"ש ומוכשר להכשיר כלומר הז"ר בפירושו שהוא מכשיר גמור שאין אחרי' הכשר במו הפרה משא"כ בדם ומוכשר להכשיר האשם שיש אחריו הכשר דהיינו לוג שמן עכ"ל וזה משמע שהוא מוכן להכשיר לתי' הא"מו ז"ל ולפ' הכ"ז הנ"ל: ולא לדבר אחר משא"כ דם האשם שנזרק ג"כ על המזבח עכ"ל וקשה לפירושו דהא בהדי' תני שם במשנה גבי שמן טבל והזה ז' פעמים כנגד בית קדשי קדשים א"כ גם שמן מוכן לדבר אחר אלא מהוראתא כפי' הב"א וכמו שהגהתי בדבריו: אף דם פרה לא יהי' כשר אלא ביד· וא"כ באצבעו ל"ל: וממקום שבאת· פי' אם אתה רוצה ללמוד מלוג שמן אימא להלן מכלי ליד דהא תנן במשנה נטל מלוג השמן ויצק לתוך כפו של חבירו: ת"ל מדמה באצבעו שיקבל תיכף מצואר הפרה לתוך היד ולא לתוך כלי ומן הכלי ליד וזהו שסיים מצותה מצות יד בלא כלי ולא מצות כלי ומן הכלי ליד: ה"ג אצבעו שבידו ימנית: או כל אצבעות· פי' אפי' אצבעו של יד שמאל: ת"ל וטבל הכהן גבי מצורע כתיב: המיומנת שבימין דריש לי' מדכתיב גבי מצורע אצבעו הימנית כה"א הידוע ללמוד המעמנת שבימין כדאמרי' בחולין דף כ"ח הירך המיומנת שבירך וכן בדוכתי טובי ה"נ המיומנית שבימין והוא אצבע הסמוכ' לאגודל שהיא רגילה שבאצבעות לתשמיש האדם *וע"ש מה שפירשתי יתירן קושי' התי"ט על הרע"ב משנה ט' פ"ג דפרה וז"ל שם ומזה בימינו דכתיב ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו הרגילה שבאצבעות כלומר אצבע היד ימנית שאדם משמש בה תמיד עכ"לוכ' התי"ט וז"ל ותימה לי דתיפוק לי' דאצבע גופו אינה אלא ימין כמ"ש הרב משנה פ"ז דזבחים כו' עכ"ל כוונתו דאי' שם מלק בשמאל פסולה וכ' הר"ב שב"מ שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין עכ"ל ומכיון דמאצבע ילפינן של ימין איך לחד הרב בכאן מאצבעו הרגילה שבאצבעות ולפי מ"ש נק"ת דמכיון דממצורע ילפי' שכ"מ שנאמר אצבע אינה אלא ימין ומינה מה גבי מצורע המיומנת שבימין מדכתיב הימנית בה' הידוע אף גבי פרה כן אלא דשם גבי מליקה דלא כתיב אצבע אלא כהונה ומכהונה לחוד נפקא לן ימין כמ"ש התי"ט גופי' שם בד"ה מלק ומשום דלא נפקא לן מידי באיזה אצבע ימלוק מש"ה לא פי' הרב שם הרגילה שבאצבעות אבל כאן גבי הזאת הפרה שצריך להזות באצבע פי' הרב הרגילה שבאצבעות ולא הוצרך לכתיב שכ"מ שנאמר אצבע אינה אלא ימין דסמך אמ"ש שם בזבחים רק דאתי לאשמעי' דמדכתיב באצבעו הרגילה שבאצבעות בעי' כמו גבי מצורע ונחנס השיג עליו התי"ט שם וכ' עליו שלא דק כדברי הרמב"ם דהרמב"ם ימין מאצבע מפיק ושיהי' באצבע הסמוך לאגודל דייק לה מאצבעו וז"ל העיקר אצלינו כאמרו אצבעות כתורה סתם ופרט לך הכתיב כו' אף כל ימנית והנה כל אצבע שבתורה סתם הוא אצבע מיד ימיני והוא אצבע השני מן האצבעות והוא אמרם הרגילה שבאצבעות כו' עכ"ל ונחנס השיא דברי הרמב"ם לדעת אחרת דמאחר שהביא הרמב"ם דברי הספרי כוונתו כמ"ש דממצורע ילפי' הרגילה שבאצבעות ומי הגיד לו שכוונת הרמב"ם ללמוד הרגילה שבאצבעות מאצבעו כי אין במשמע כן מדברי הספרי אדרבה מדקאמר המיומנת שבימין משמע דמן ה' דהימנית שכתוב במצורע דייק לה כמש"ל

והזה אל נוכח פני אהל מועד * שיהא מתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם · והזה אל נוכח פני אהל מועד שאם לא הוקם המשכן או אם קפלה הרוח את היריעה לא היתה פרה (נעשית) חטאת [נעשית] והזה אל נוכח פני אהל מועד למה נאמר והלא כבר נאמ' מדמה באצבעו · ומה ת"ל מדמה לפי שהוא אומר שבע פעמים שומע אני שבע הזיות וטבילה אחת ת"ל מדמה שבע פעמים *מגיד שחוזר לדם שבע פעמים · שבע פעמים שיהו מעכבות זו את זו · שהיה בדין הואיל ונאמרו הזיות בפנים ונאמרו הזיות בחוץ · אם למדתי *לפנימיות שהם מעכבות זו את זו אף החיצונות יהיו מעכבות זו את זו · לא אם אמרת בפנימיות שהם מכפרות לפיכך מעכבות זו את זו תאמר בחיצונות שאין מכפרות לפיכך לא יעכבו זו את זו ת"ל °שבע פעמים לפני ה' שיהו מעכבות זו את זו: סליק פיסקא

קכד

ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם פוסלת בשחיטתה לא תפסול בשריפתה אם זכיתי מן הדין מה ת"ל ושרף את הפרה לעיניו אלא בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בה בשעת שחיטתה עד שתיעשה אפר ושרף את הפרה לעיניו לא פרים הנשרפים · שהיה בדין ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשריפתה · פרים הנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה · לא אם אמרת בפרה שהמלאכה פוסל' בשחיטתה לפיכך פוסל בשריפתה יתאמר בפרים הנשרפים שאין מלאכה פוסל בשחיטתם לפיכך לא תפסול בשריפתם · ותפסול בשחיטתה והדין נותן: ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשחיטתה · פרים הנשרפים שנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתה ת"ל ושרף הפרה ושחט (את הפרה) [אותה] ולא פרים הנשרפים · ושרף את הפרה לעיניו שיהיה אחר שורף ואלעזר רואה · את עורה ואת [בשרה ואת דמה על] פרשה מה פרשה במקומו אף כלם במקומו מיכן אמרו הדם כל שהו (לא) · * יחזיר ואם [לא] החזיר פסל ר' נתן אומר *מקנח ידו בגופה של

של פרה · וישרף את הפרה להביא את הפקיעים · מיכן אמרו הבשר כל שהו יחזיר ואם לא החזיר פסל · עצם כל שהוא יחזיר לא החזיר לא פסל · בכזית כל שהו יחזיר ואם לא החזיר פסל · וישרף את הפרה רבוי אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט דברי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר עד שיצת האור ברובו · ור' יהודא אומר ישרף שלא ימעיט את העצים · מרבה הוא לה חבילי אזוב וחבילי אזוב יון בשביל לרבות את העפר [נ"א האפר] ולקח הכהן נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן °לקיחה מה לקיחה האמורה להלן שלשה אף לקיחה האמורה כאן שלשה · עץ שומע אני כל עץ במשמע ת"ל ארז · אי ארז שומע אני אפילו ענף ת"ל עץ · הא כיצד זו בקעת של ארז * אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלית ולא אזוב מדברית ולא אזוב רומית · ולא אזוב שיש לו שם לווי · *ותולעת שני ששינתו תולעת ולא ששינתו דבר אחר · והשליך אל תוך שריפת הפרה שומע אני משתעש' אפר ת"ל הפרה · אי הפרה [נ"א שומע אני אע"פ שלא נשרפה ת"ל והשליך אל תוך שריפת הפרה הא כיצד משיצת האור ברובה דברי ר' יהושע ר' עקיבא אומר והשליך אל תוך שריפת הפרה שומע אני משתעשה אפר ת"ל הפרה · אי הפרה] יכול יקרענה ויתנגה לתוכה ת"ל והשליך אל תוך שריפת הפרה הא כיצד משיבקע · וכבס בגדיו הכהן ורחץ את בשרו במים · בא הכתוב ולימד על המשליך את האזוב

מקר' מפורש והוקשה לו היפיק לי' מחוקה א"ו דלא ס"ל חוקה לעיכובא וא"כ גבי קבלת הדם ביד קשה טפי מנ"ל לעיכובא אבל כבר כתבתי דגי' הילקוט עיקר ומחוקה ילפינן כדאתי' בגמרא וזה ברור:

ואבתי פה גנן לברורי לדעת הרמב"ם שהיה מקנה בין הזאה להזאה בגופה של פרה א"כ יש לחוש משום נימין הנדבק באצבע כמש"ל בשם רש"י והרע"ב וי"ל דהרמב"ם לשיטתי' אזיל דאי' במס' שבת דף קי"ו ע"ב ת"ר י"ד שחל להיות בשבת מפשיטי' את הפסח עד החזה ד"ר ישמעאל בנו של ר' יב"ב וחכ"א מפשיט את כולו ופריך בשלמא לר"י דהא מתעבי' לי' צורך גבוה [פירש"י מכיון שהפשיט עד החזה שיוכל להוציא האימורין להקטיר שהקטר חלבי' דוחה שבת תו לא נפשיט מידי עד אורתא דצורך הדיוט הוא] אלא לרבנן מ"ט אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן דא"ק כל פעל ה' למענהו [לכבודו] והכא מאי למענהו איכא שלא יסריח הבשר כו' ופריך ור"י האי פעל ה' למענהו מאי עביד לי' שלא יוציא את האימורין קודם הפשטת העור מ"ט משום נימין [של צמר הנדבקין באימורין] ע"כ והתוס' כותבי' בד"ה אלא אצבעו במאי מקנה כתבו וז"ל ונראה כמו שפי' בכאן בקונט' שלא הי' יכול לקנח אצבעו בגוף הפרה שלא יתלכלך אצבעו מן הנימין וה"נ אשכחן דחיישי' לנימין פ' כל כתבי גבי מפשיטין את הפסח עד החזה עכ"ל והיינו כר' ישמעאל דס"ל דכל פעל ה' אתי ללמד שלא יוציא את האימורין קודם הפשט' משום נימין א"כ ה"נ גבי פר' חיישי' משום נימין אבל לחכמי' דס"ל דכל פעל ה' כו' אתי ללמד שלא יסריח הבשר ס"ל דלא חיישי' לנימין וכ"פ הרמב"ם פ"א מהל' ק"פ הל' י"ד וז"ל ותולין ומפשיטין את כולו וכו' הכ"מ וז"ל נראה שכ' כן לאפוקי מר' ישמעאל דאמר י"ד שחל להיות בשבת לא הי' מפשיט אלא עד מקום החזה ע"ש וא"כ ס"ל לרבינו שאין חוששין לנימין כנ"ל כ"ז ברור ואמת : להביא את הפקיעים · שנפל מן המערכה ז"ר : הבשר כל שהו יחזיר · משמע אפי' לפחות מכזית אם פקע מן המערכה יחזיר. והא דקאמר בסמוך בכזית כל שהו יחזיר ע"כ צריך לפ' כמו שראיתי בגליון הילקוט וז"ל פי' שנשאר כ"ש מהכזית שפקע לחוץ וכ"ה בתוספתא עכ"ל אבל בתוספתא שלפני ראיתי בפ"ג א' שם וז"ל פקע מעורה מעזרה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר ואם לא החזיר פסול כו' ר"א אומר כזית מעכבה פחות מכזית אין מעכבה ע"כ וכ"פ רבינו בפ"ד הל' י"ב וז"ל פקע מעורה או מבשרה אפי' מעזרה כזית יחזיר ואם לא החזיר פסולה ע"כ והביא הכ"מ תוספת' זו וכו' וז"ל ומשמע לרבינו דר"א לאו לאפלוגי אתא אלא לפרושי עכ"ל ולפ"ז צריך לפ' דהא דקא' הבשר כ"ש יחזיר לאו לפחות מכזית קאמר אלא ר"ל מאיזה בשר שיהי' שפקע מן המערכה יחזיר מיהו בכזית דוקא כנ"ל : עצם כ"ש יחזיר לא החזיר לא פסל · וטעמו של דבר שבעצם אם לא החזיר לא פסל נראה שהוא כמו דאי' בתוספתא שם וז"ל פקע מקרנה ומטלפה ומפרשה א"צ להחזיר שכל דבר שאין מעכבה בחיי' אין מעכבה בשריפת' עכ"ל וכ"פ הרמב"ם שם הל' י"ב שא"צ להחזיר אפי' לכתחילה והיינו כדאי' בתוספתא וקשה דהכא תני דלכתחי' יחזיר וצ"ע : רבוי אחר רבוי פי' מדכתיב בריש' דקרא וסרף את הפרה ובסיפא הדר כתב על פרשה ישרוף דהאי ישרף הוא מיותר והוי רבוי אחר רבוי למעט שמיד שתבקע הוא משליך לתוכה ז"ר ור"ע ס"ל דישרף בתרא אתי ללמד שלא ישליך לתוכה האזוב עד שיצת האור ברובה ור"י ס"ל דאתי ללמד שלא ימעיט את העצים : * מרבה הוא לה חבילי אזו' תני' בתוספת' א"ר יהוד' אקבשהי' מרבין לה לא היו מרבין את חבילי אזו' מפני שאפרו יפה ומרובה פי' הר"ש שאין נעשין כתמין כשאר עצים ע"כ העולה מזה דמאי דקתני הכא מרבה הוא לה חבילי אזוב כו' הוא סיום דברי ר"י ועפ"ז נראה להגי' דמאי דקתני בסיפ' בשביל לרבות את העפר שצ"ל האפר וכן העתיק' הרמב"ם בפי' המשנה : נא' כאן לקיחה כו' · בפי"א דפרה משנה ט' תנן מצות אזוב שלשה קלחי' ופי' הרמב"ם והרע"ב דילפי' לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מפסח מצרים מה להלן שלשה * דבהכי מיקרי אגודה אף כאן שלשה וז"ל התוס' בסוכה דף י"ג בד"ה מצות אזוב שלשה קלחי' גבי אזוב דפרה לא כתיב אגודה אלא גבי אזוב דפ"מ כתיב ובספרי פ' חקת יליף בג"ש לקיחה לקיחה מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה עכ"ל וכן הביא הרמב"ם בפי' המשנה הך דספרי ונראה כוונתם למאי דאי' לקמן פיס' קכ"ח גבי הזאה ולקח אזוב נא' כאן לקיחה כו' ע"ש אבל מאי דקתני הכא גבי שריפת הפרה נא' כאן לקיחה ונא' להלן לקיחה כו' קשה מאי צריך ללמוד בג"ש מפ"מ מה להלן שלשה כו' דהא הכא בהדי' כתיב ג' מינים עץ ארז ואזוב ושני תולעת וגבי פ"מ ליכא רק אגודת אזוב ובילקוט ראיתי הגי' בהיפך מה לקיחה האמור כאן שלשה אף לקיחה האמורה להלן שלשה ע"כ וכ' ז"ר וז"ל נאמר להלן לקיחה לקמן ולקח אזוב · כאן שלשה עץ ארז ואזוב ושני תולעת עכ"ל משמע מדברין דמפ' לה דילפי'

שמות י"ב

בנ"ל ושני תולעת ששינתו תולעת · כת"י

הג"ה מבן המחבר

* לאו לענין השלכות עץ וארז ואזוב ושני תולעת לתוך שריפתה מתניא אלא לענין רבוי עצים שמרבה לה נותניא בו' דר"י סבר שיכול להרבות לה עצים כל זמן שריפתה ור"ע עד שיצית האור ברובה · כת"י :

הג"ה מבן המחבר

* ובכת"י כ' וז"ל ונאמר להלן לקיחה פי' להלן ולקחתם אגודת אזוב ואין אגודה פחות מג' קלחים · ומה שפי' הראב"ד ז"ל שההזאה צריכה עץ ארז ואזוב ושני תולעת תימה גדול עכ"ל ועיין בז"ר הובא כאן את"ז ·

מבו' התלמו

לקיחה דאזוב דגבי הזאה מלקיחה דהכא דגבי שריפת הפרה מה כאן שלשה מינים אף להלן גבי הזאה שלשה ואני בער ולא אדע ולא אבין את זאת ועיקר דמרן הז"ר לא ידענא דאם זאת כוונתו קשה טובי חדא מה צריך ללמוד מכאן דגבי הזאה בעי' ג' קלחי' הא ילפי' לה מאגודת אזוב דפ"מ ועוד אי משריפת הפרה ילפת לה ליבעי נמי גבי אזוב דהזאה עץ ארז ושני תולעת כמו גבי שריפתה לכן דעת הרב נעלמה ממני ולענ"ד נראה דגי' דהכא עיקר מה להלן שלשה אף כאן שלשה ולכאורה הייתי רוצה לפרש דקי"ל במנחות דף כ"ז שלשה מינים שבפרה מעכבי' זה את זה להכי קאמר מה להלן פי' גבי פ"מ בעינן שלשה קלחי' לעיכוב דהא אגודה כתיב ואין אגודה פחות מג' אף כאן גבי שריפת הפרה בעי' דוקא שלשה מיני' שאם חסר א' מהם פסולה אלא דקשה לי מה צריך ללמדו בג"ש דשלשה מיני' מעכבים זא"ז הא בגמ' שם ילפי' מחוקה וכבר כתבתי לעיל דהכי ס"ל להספרי שכל מעשה פרה לעיכובא מחוקה ילפינן לכן נ"ל לפרש דלענין אגודה יליף לה מפסח מצרים וז"ל המשנה י"א פ"ג כרכן בשירי הלשון והשליך לתוך שריפתה פי' הרע"ב וז"ל כרכן לעץ ארז ואזוב בשירי לשון של צמר שהוא צבוע בצבע תולעת שהיתה ארוכה ובמה שהיה עודף ממנה על עץ ארז ואזוב היה כורך שלשתן יחד כדי שיהא להן כובד ויפלו לתוך שריפת הפרה ולא תקליט השלהבת את הלשון ואם לא כרכן והשליך כל אחד בפני עצמו כשרה עכ"ל והשתא יש לפ' דה"ק מה להלן שלשה פי' גבי פ"מ שהיו שלשה קלחי' באגודה אחת אף כאן שלשה ר"ל השלשה מינים דשריפת הפרה בעינן שיהיו באגוד' אחת דהיינו לכרכן בשירי הלשון כנ"ל וא"ת כיון דילפי' מג"ש דבעי' שיהיו שלשתן באגודה אחת מפני מה קי"ל אם לא כרכן והשליך כ"א בפ"ע כשרה וכיוצא בזה הקשו התוס' בסוכה הנ"ל גבי הזאה דאזוב דקאמר מצות אזוב ג' קלחים וז"ל ותימא דאי ג"ש הוא הא קתני סיפא דהך משנה לא אגדן כשר ומ"ש מלולב לר' יהודה דתני' אגוד כשר ושאינו אגוד פסול משום דיליף לקיחה לקיחה עכ"ל ומצאתי להכ"מ בפי"א שכ' וז"ל וכו' התוס' דלאו ג"ש גמורה היא ולכך אם לא אגדן כשר א"כ למצוה נתקבלה הג"ש ולא לעכב עכ"ל הגם שבתוס' שלפנינו לא נמצא כן מ"מ הגאון הכ"מ נאמן במדותו וה"כ יש לתרץ כן גבי שריפת הפרה דלמצוה נתקבלה הג"ש לכרכן בשירי הלשון ולא כמ"ש הרע"ב הטעם כדי שיהא להן כובד אלא הטעם משום דבעי' שיהיו באגודה אחת משום דילפי' בג"ש הנ"ל ומצאתי און לי ביומא דף מ"א למה כרכן כדי שיהיו כולן באגודה אחת דברי רבי ר"א בר"ש אומר כדי שיהא להן כובד פירש"י כדי שיהיו כולן באגודה אחת דבעינן שיהיו נלקחין בבת אחת דכתי' ולקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת עכ"ל ומ"ש רש"י דבעי' שיהיו נלקחי' בב"א ע"כ לומר דהיינו טעמ' משום דילפי' לקיחה לקיחה מפ"מ וקי"ל הלכה כר' מחבירו והטעם הוא משום דבעי' שיהיו כלם באגודה אחת מכח ג"ש הנ"ל והרע"ב שפי' הטעם כדי שיהיו להם כובד והיינו כרמב"ם פי' שלא אליבא דהלכת' את הטעם כמ"ש כנ"ל ברור ואמת : שיש לו שם לווי · שרגילין ללוות עמו שם אחר הרע"ב : ששינתו תולעת · שנשתנה צבעו בצבע תולעת ולא בצבע אחר ז"ר : ה"ג בילקוט ובר"ש פ"ג משנה י"א והשליך אל תוך שריפת הפרה שומע אני משתעשה אפר ת"ל הפרה אי הפרה שומע אני אע"פ שלא נשרפה כו' עד יכול יקרענה כו' כמו שהגהתי בפנים וכ"פ משום דמלת שריפת משמע שכבר נשרפה הפרה ונעשית אפר ומלת הפרה משמע שעדיין היא שלימ' ולא נשרפה וקשו אהדדי לכך קאמר ר' יהושע דהיינו משיצת האור ברובה ואז נתקיים שני המלות דהוי תוך שריפת דהא ניצת האור ברובה וגם מלת הפרה נתקיים שהרי עדיין שלדה קיימת ור"ע ס"ל דהיינו משתבקע וג"כ נתקיים שניהם .

סוכה י"ג
חולין ס"ב
פרה פי"א

הגהה על הז"ר

* כתב הז"ר וז"ל קשה דלעיל ס"ל ור"ע משיצת האור * ברובה ובספרי שלנו כתוב סתם ולא בשם ר"ע עכ"ל והומר אני שבלי ספק שראה הגאון הנ"ל בספרי שהוא דפוס ונילייאה שנדפס שנת רנג"ו לפ"ק והוא הספרי שבידי שחסר בו דברי ר"ע כמו שהגהתי לעיל אבל מאחר שיש שני עדים נאמנים בעדותם ה"כ הר"ש והילקוט כודאי האמת איתם שכך הי' כתוב בספרי שלהם ובספרי שלנו

הג"ה מבן המחבר

ובכת"י ציין לעיל אדר"ע וכ' וז"ל צ"ע דלקמן קאמר ר"ע משתבקע וי"ל דא"א שיצית האור ברובה ולא תבקע וא"כ חד שיעורא היא וכן פי' הראב"ד ז"ל ומ"מ קשי' דר' ישמעאל אדר' ישמעאל דלעיל קאמר ר' ישמעאל אין רבוי אחר רבוי כו' אלא למעט ומשמע דלא בעי משיצת האור ברובה כו' והכא קאמר ר' ישמעאל משיצת האור ברובה כו' עכ"ל ונדחק בזה אבל לפי הגירס' בכאן ר' יהושע בלא"ה לק"מ :

נפל טעות בדפוס והשמיט הסופר מן אי פרה שבדברי ר"י עד אי פרה שבדברי ר"ע וכן תמצא בהרבה מקומות בספרי זה ומה שהקשה הז"ר דלעיל אמר ר"ע משיצת האור ברובה וכאן אמר משתיבקע לק"מ. דז"ל הרמב"ם בפי' המשנה ובספרי והשליך אל תוך שריפת הפרה שומע אני משתעשה אפר כו' הא כיצד משיצת האור ברובה וקבלו מופת ג"כ כאמרו אל תוך שיושלך בקרבה בעת הבקעה עכ"ל וכ"כ בחיבורו פ"ג וז"ל וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני ומשליך לתוך בטנה שנא' והשליך אל תוך כו' ואינו משליך קודם שיצת האור ברובה ולא אחר שתעשה אפר ואם השליך פסולה שנא' אל תוך שריפת הפרה עכ"ל וכ' התי"ט וז"ל ועכשיו שתים זו שמענו שכשבקעה יושלך ושיוצת האור ברובה כו' וג"ל דהרמב"ם ס"ל דלא פליגי ר"י ור"ע אלא דמר אמר חדא ומר אמר

האזוב שמטמא בגדים • ואחר יבוא אל המחנה • מה כאן אסור לבוא אל המחנה • אף להלן אסור לבוא אל המחנה • וטמא הכהן עד הערב • מה להלן עד הערב אף כאן עד הערב • והשורף אותה יכבס בגדיו • בא הכתוב ולימד על השורף את הפרה שמטמא בגדים הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם המשליך האזוב מטמא את בגדיו • השורף את הפרה לא יטמא את בגדיו • אם זכיתי מן הדין מה ת"ל והשורף אותה • בא הכתוב ולימד *על העוסקים בפרה מתחילה ועד סוף שיהו טעונים תכבוסת בגדים ורחיצת הגוף והערב שמש • והשורף אותה יכבס בגדיו • ולא בגדים המנוגעים שהיה בדין ומה פרה שאינה מטמאה במגע השורפה מטמא בגדים בגדים המנוגעים שמטמאים במגע אינו דין ששורפם מטמא בגדים ת"ל והשורף אותה יכבס בגדיו ולא המנוגעים • (וכבס) [יכבס] בגדיו במים (ולא) [ורחץ] בשרו במים • במים במים שני פעמים מה ת"ל שהיה בדין הואיל ואדם טען טבילה וכלים טעונים טבילה • מה אדם טובל בראוי לו אף כלים טובלים בראוי להם ת"ל במים במים שני פעמים מקום שאדם טובל שם (ידים) [בגדים] וכלים מטבילים (בראוי להם) ואסף איש טהור *לפי שמצינו שכל מעשה הפרה בכהן שומע אני אף אסיפת אפר תהיה בכהן ת"ל ואסף איש טהור מגיד שאסיפת האפר כשירה בכל אדם • ואסף איש טהור להוציא את הקטן משמע מוציא את הקטן • ומוציא את האשה ת"ל טהור להביא את האשה דברי ר' ישמעאל • ר' עקיבא אומר ואסף איש (טהור) להוציא את האשה [משמע מוציא את האשה] ומביא את הקטן ת"ל והניח מחוץ למחנה לא אמרתי אלא במי שיש בו דעת להניח • טהור שר' ישמעאל אומר טהור למה נאמ' עד שלא יאמר יש לי בדין אם המזה טהור האוסף לא יהיה טהור • הא מה ת"ל טהור טהור מכל טומאה ואיזהו זה טבול יום • ר' נתן אומר נאמר כאן טהור ונאמ' להלן טהור מה טהור האמור להלן טמא לתרומה וטהור לחטאת • אף טהור האמור כאן טמא לתרומה וטהור לחטאת • את אפר הפרה ולא האודים • [והניח] מיכן אמרו *חולקים אותו לשלשה חלקים א' נותן בחיל • וא' נותן בהר המשחה • ואחד מתחלק לכל המשמרות • (אל) מחוץ למחנה חוץ להר המשחה • (אל מקום) [במקום] טהור שיהא מקומו טהור • מיכן היה ר' אליעזר [הקפר] אומר דלי

ו'התלמוד

אמר חדא עכ"ל הרי דאפי' ר"י ור"ע לא פליגי מכ"ש דלא קשה דברי ר"ע אהדדי אלא דס"ל דתרתי בעינן והא דקא' לעיל משילת האזור ברוכה משום דאדר' ישמעאל קאי דקא' אינו רכוב ואמר רכוב וס"ל דבהבקעה לאוד סגי כמש"ל בשם הז"ר ע"ז פליג ר"ע ואמר דלא סגי בהבקעה לאוד אלא עד שילת האזור ברוכה ג"כ בעינן וזה ברור ואמת ובמחילה מכבוד הגאון בז"ר שנעלם ממנו דברי הרמב"ם והתי"ט הנ"ל ועי' בתי"ט : מה כאן אסור לבא אל המחנה • משום דגבי משליך כתיב ואחר יבא אל המחנה וגבי שורף כתיב סתם וטמא עד הערב ולא כתיב ואחר יבא אל המחנה לכך קאמר מה כאן גבי משליך אסור לבא אל המחנה אף להלן גבי שורף אסור לבא אל המחנה וכ"פ הז"ר וב"א פי' בענין אחר עז"ר : מה להלן עד הערב אף כאן עד הערב • וקשה הא גבי משליך גופא כתיב וטמא הכהן עד הערב ומה צריך ללמדו משורף וי"ל משום דכתיב ואחר יבא אל המחנה והדר וטמא הכהן עד הערב סד"א שמותר לבא אל המחנה קודם הערב שמש קמ"ל דטעון הערב שמש וסרס המקרא ודרשהו וטמא עד הערב ואח' יבא אל המחנה וכ"כ רש"י בחומש מיהו הרא"ם כ' על רש"י וז"ל סברי אפי' תרומה אינו רשאי לאכול עד שיעריב שמשו אע"פ שטבל מבע"י כ"ש שיכנס למחנה שכינה כו' הלכך ע"כ לומר דמקרא מסורס הוא עכ"ל והשתא קשה ל"ל ללמוד בג"ש משורף הא מסברא ידעינן כמ"ש הרא"ם *וצ"ע : הג"ה מבן המחבר *אבל בנוסח' כת"י פי' שהשורף בגדי' גרס מה כאן עד הערב אף להלן עד הערב פי' להלן שורף פר ושעיר של יה"כ ובילקוט גרס דלא כתיב בה אלא ואחר יבא אל המחנה ולא כתיב עד הערב עכ"ל ולפ"ז לק"מ :

חולין כ"ט

ולא בגדי' המנוגעים • אינו מטמא בגדים דאותה מיעוטא הוא בהדי' ולא השורף בגדי' המנוגעים : בגדי' המנוגעים שמטמאי' במגע כדין מצורע שמטמא במגע אפי' בימי ספרו דכתי' וכבס בגדיו וטהר טהור מלטמא במגע ע"ל פיסק' א' ופיס' ל"ת : ולא המנוגעי' בגדי' המנוגעים • ה"ג בקרא יכבס בגדיו במים ורחץ את בשרו במים : מה אדם טובל בראוי לו שאדם טובל כל גופו בארבעים סאה כדאיתא בעירובין דף ד' ורחץ את כל בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה : אף כלים טובלים בראוי להם • אפי' אין בהם מ' סאה : ה"ג בילקוט מקום שאדם טובל שם בגדים וכלים טובלין וכ"ה הנכון דהא הוי ס"ד שכלים טובלים בראוי להם אפי' אין בהם מ' סאה לכך קאמר ת"ל במים במים ב"פ ללמד שבמקום שאדם טובל דהיינו במ' סאה שם מטבילין את הכלים ותימה הא אי' בע"א דף

יומא מ"ב

יבמות ע"ג

פרה פ"ג

ע"ה ע"ב תני בר קפרא מתוך שנא' [בכלי מדין] אך במי נדה שומע אני שצריך הזאת שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהם הוי אומר מ' סאה וכ' התוספ' אע"ג דרביעית סגי להטביל מחטין וצינוריות מדאורית' היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא ובעי מ' סאה עכ"ל אלמא דטבילת כלים מטומאתן ברביעי' סגי מדאורייתא' ואיך קאמר כאן במקום שאדם טובל כו' וא"ל דהכא באמת מיירי בכלים חדשים הנקחי' מן הנכרי' כמו כלי מדין א"כ מהתם שמעינן לה וצ"ל במים במים ולכאורה הי' נראה לתרץ משום דאי' בנזיר דף ל"ח ע"א דחשיב שם עשר רביעית של תורה ופריך והא איכא מקוה [פירש"י ותו' רביעית דמקוה דחזי להטביל בו מחטין צינוריות כו'] ותשני בר מהיא דבטלי רבנן [ואמרי דבעי' מ' סאה אפי' למחטין וצינוריות כדאמרי' בחגיגה גזירה שמא יטבול מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד אלמא לכל מילי בעי' מ' סאה] עכ"ל והכא דיליף לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא דבאמת אינו אלא מדרבנן אך קשה א"כ במים במים ב' פעמים ל"ל ובלי ספק שהגאון הז"ר במיעוט דבריו כיון למ"ש לכן כתב וצ"ל דוקא בגדים שלבש טעונין מ' סאה עכ"ל : ס"ל ואסף איש טהור • דמלת איש מיותר וגם מלת טהור מיותר אלא דאי הוי כתיב ואסף את אפר הפרה ה"א אכהן דלעיל קאי להכי כתיב איש להכשיר כל אדם : איש להוציא את הקטן : ומוציא את האשה • דאתי ללמד איש ולא אשה : ת"ל טהור להביא את האשה • דאי למעוטי טמא פשיטא הטמא קריי' רחמנא רש"י : ה"ג בילקוט בדברי ר"ע ואסף איש להוציא את האשה • משמע מוציא את האשה ומביא את הקטן וה"פ כיון דאיש להוציא את האשה א"כ יש סברא לומר דטהור להביא את הקטן אתא : שיש בו דעת להניח לאפוקי קטן שאין בו דעת להניח : אם המזה טהור שנא' והזה הטהור על הטמ' : האוסף

לא יהיה טהור • בתמי' : טהור מכל טומאה כו' • קשה דהא טבול יום טמא לתרומה ואינו טהור אלא למעשר ולדרכה הר"ש פ"ג מביא שהצדוקי' שאמרו במעורבי השמש נעשית דרשו טהור מכל טומאה וי"ל דר' ישמעאל ס"ל טהור מכל טומאה היינו שאינו מטמא כל טומאה אלא מקצת כגון טבול יום הז"ר מיהו קשה חדא מה זה דקאמר טהור שר' ישמעאל אומר כו' מה כתיבת טעם הוא למ"ש ר"ע לעיל מיני' וע"ק מדקאמ' ר"י טהור למה כת' הא איהו גופי' ס"ל לעיל טהו' להכשיר את האשה לכן נ"ל דה"פ משום דקשה לר"ע דס"ל איש להוציא את האשה והניח להוציא את הקטן א"כ טהור ל"ל לז"ק שר"י אומר טהור למה נא' כו' להביא טבול יום ומפני שס"ל לר"ע כר"י בזה דטהור להביא טבול יום לכן מפיק קטן מוהניח ואש' מאיש וא"ת ולר"י דס"ל טהור להביא את האשה מנ"ל להבי' ט"י לז"ק ר"נ נא' כאן טהור כו' ולפרש דברי ר"י אתא דלעולם ס"ל טהור להביא את האשה וטבול יום יליף לי' בג"ש ובילקוט לא גרס שר' ישמעאל אלא ר"י וגבי ר"נ גרס שר"נ וא"ש טפי שר"נ בא לפרש דברי ר' ישמעאל וע"ל ריש פיסק' קכ"ט מ"ש שם בזה דלר"י דס"ל טהור להביא את האשה יליף ט"י בג"ש ע"ש : ונא' להלן גבי הזאה והזה הטהור על הטמא : טמא לתרומה וטהור לחטאת • והיינו ט"י שהוא כשר להזאה דילפי' לי' מטהור יתירא לקמן ריש פיסק' קכ"ט : אף טהור האמור כאן גבי אסיפת האפר אע"ג דהאי טהור לאו מיותר דהא ילפי' מיני' להכשיר את האשה אליבא דר"י מ"מ ילפי' בג"ש מטהו' דכתי' גבי הזאה דטמא לתרומה וטהור להטאת והיינו טבול יום : ולא האודים • פי' העצים השרופים כמו אוד מוצל מאש ז"ר : ה"ג בילקוט והניח מיכן אמרו חולקין כו' ואפשר לומר דזה ג"כ סיום דברי ר"נ דקשה לי' לר"י דס"ל איש להוציא את הקטן א"כ והניח ל"ל דהא ר"ע מפיק לי' להוציא את הקטן לז"ק מיכן אמרו חולקין אותו לג' חלקים וא"ת א"כ לר"ע דמפיק לי' והניח להוציא את הקטן מנ"ל דחולקין כו' וי"ל כמ"ש הרא"ם וז"ל שהחלוקה שאמרו שמחלקין אותה לג' חלקי' אינו אלא ע"פ הקבלה עכ"ל : לשלשה חלקים • רבינו בגור ארי' אסמכינהו אקרא והניח • למשמרת • למי נדה • תי"ט : א' נותן בחיל • זה

הג"ה מבן המחבר *ובנוסח' כת"י כ' וז"ל טהור מכל טומאה פי' גבי חולין ומעשר קאי דטבול יום טהור לחולין ולמעשר מכל טומאה עוד כ' ונאמ' להלן טהור דכתיב ושלו ביום השביעי ורחץ במים וטהר מה טהור האמור להלן טמא לתרומה דעדיין לא העריב שמשו כו' עכ"ל וגם גרס מה להלן טמא לתרומה וטהור למעשר אף טהור האמור כאן טמא לתרומה וטהור למעשר :

שנותן בחיל היה מוכן ומוצנע שנא' והיתה לדעת בני ישראל למשמרת ונלמד שמצניעים ממנו הרמב"ם פ"ג הל"ד : ואחד נותן בהר המשחה • רש"י והרע"ב פי' הכהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין ממנו : וא' מתחלק לכל המשמר' פירש"י ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכין ליטהר וכ"פ הרע"ב והרמב"ם בפי' המשנה והוא ע"פ התוספת' שהביאה הר"ש ספ"ג דפרה אבל בחבורו ספ"ג כ' הרמב"ם בהיפך וז"ל זה שמתחלק לכל המשמרות היו הכהני' מקדשי' ממנו וזה שניתן בהר המשחה היו ישראל מזין ממנו וכ' התי"ט בגי' מוחלפת הי' לו בתוספתא אבל בתוספתא שלפנינו ספ"ב דפרה הוא כגי' רש"י והרע"ב ע"ש : לכל המשמרות • הרמב"ם בפי' המשנה כ' וז"ל כבר קדם לך בתחלת מדות הכ"ד מקומות אשר היו בהן המשמרות הנה באותן הכ"ד מקומות יחלק שלישותה עכ"ל אבל התי"ט כ' וז"ל נראה בעיני דלכל המשמרות דתנן היינו כ"ד משמרות כהונה הידועים בכתוב בד"ה ונזכרו במשנה בסוף סוכה והי' אצלם בעיירותיהם וכדי שיוכלו כל ישראל לקחת מהם ולא יצטרכו ליסע לירושלים כו' דאלו אלו הכ"ד שאמר הוא הי' כ"א מהם לוים כו' ובתי"י אי' וחדא מפלג לכל מטרת ליואי כו' ואע"ג שכתבתי לעיל דכ"א מקומות היו הלוים שומרי' היינו שהכהני' לא שמרו רק בג' מקומות אבל הלוים היו ג"כ שומרים באו הג' מקומות אלא שהכהנים מבפנים והלוים מבחוץ ונמצא שהיו כ"ד משמרות לוים ולהם היו מתחלקי' כדברי יונתן בן עוזיאל עכ"ל ולעיל פיס' קט"ז הבאתי ביאת המפרשים דס"ל שבמקום שהיו הכהנים שומרים לא היו הלוים שומרים וע"כ צריך לפרש דברי הת"י דפי' לכל מטרת ליואי כוונתו ללוים שבעיירו' שהיו כ"ד משמורת שבכל משמר עובד שבתו כמו שפי' התי"ט בענין משמורת כהנים כנ"ל : ה"ג בילקוט מחוץ למחנה בהר המשחה והיינו מ"ש והניח מחוץ למחנה דריש לי' לאותו חלק שהי' ניתן בהר המשחה : ה"ג בקר' במקום טהור : ה"ג בילקוט מיכן הי' ר"א הקפר

הקפר

(דלי) [נ"ח *קלל] של (מי) חטאת שמוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת טמא שנאמר (אל מקום) [במקום] טהור· ואין זה מקום טהור· והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למה נאמר שיכול אין לי אלא שמלאכה פוסל בפרה *במים מניין ת"ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה· או אפילו קידשו ת"ל למי נדה [נ"א כבר הם למי נדה]· והיתה לעדת בני ישראל מיכן אמרו *פרה ששתת מי חטאת בשרה טמא מעת לעת· ר' יהודא אומר בטלו במעיה (והיתה לעדת בני ישראל) וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלשים ושמונה זקנים בכרם ביבנה וטיהרו את בשרה· (והיתה לעדת בני ישראל) זה אחד מן הדברים שהיה ר' יוסי הגלילי דן לפני ר' עקיבא (וחילקו לפני) [וסילקו] ר"ע (ואחרי מצאו) [ואח"כ מצא] לו תשובה אמר לו מה אני לחזור אמר לו לכל אדם אחזור ולא לך שאתה יוסי הגלילי· אמר לו הרי הוא אומר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה כשהם שמורים הרי הם מי נדה· א"ר טרפון °ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל זה ר' עקיבא· °ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו ויבוא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי (הייתי) עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כחו וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו· ולא היה כח באיל לעמוד לפניו וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו זה ר' יוסי הגלילי· *חטאת (הוא) מגיד שמועלים בה· [נ"א היא· בה מועלים ואין מועלים באפרה] חטאת היא מגיד שאם שינה אחד מכל מעשיה פסולה· חטאת היא מגיד *שאם נשחטה שלא לשמה פסולה· חטאת היא מגיד (שנשרפה) [נ"ח שאין נשרפה] בלילה כביום· אי חטאת היא יכול שתהא נפסלת בלינה ת"ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת [מגיד שמשתמרת] ימים על ימים ושנים על שנים· וכבס האוסף את אפר הפרה· בא הכתוב ולימד על האוסף את אפר הפרה שמטמא בגדים הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם המשליך את האזוב מטמא בגדים האוסף את אפר הפרה לא יטמא בגדים אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וכבס האוסף את אפר הפרה ללמדך שאין עונשין מן הדין· ד"א בא הכתוב ולימד על האוסף את האפר שמטמא בהיסט· והיתה בני ישראל ולגר הגר *לפי שמצות מעשה בישראל צריך להביא את הגרים· לחוקת עולם שינהוג הדבר לדורות: סליק פיסקא

קכה הנוגע

במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים· בא הכתוב ולימד על המת שמטמא במגע הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם מטמא באהל לא יטמא במגע· אלא אם אמרת כן *ענשת מן הדין לכך נאמר הנוגע במת ללמדך שאין עונשין מן הדין· לכל נפש אדם· להביא את בן שמונה (ימים) משמע מביא את בן שמונה

עיקר מפרש הספר אומר קלל של חטאת וכ"ה הגי' בר"ש פי"א דפרה וכ"ה נכון דהא כלי חרס הוא שניצל בצמיד פתיל. וקלל היינו כד של חרס וכ' הרע"ב וכדה על שכמה מתרגמי' וקולתה על כתפה: טמא. אע"ג דכלי חרס שמוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת אין מקבל טומא' דכתיב וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הא אם יש צמיד פתיל עליו טהור שאין כל"ח מקבל טומאה מגבו מ"מ אם הי' בו אפר חטאת או מי חטא' פסולי' שנאמר במקום טהור ואין זה מקום טהור: שמלאכה פוסלת בפרה. דכתי' אשר לא עלה עליה עול ושאר מלאכות ילפי' בק"ו לעיל פיס' קכ"ג: במים מנין. שהמלאכה פוסלת במים כששואב אותן מן המעיין נפסלי' במלאכה וז"ל הרמב"ם בפי' המשנה המים אשר יובאו לקידוש לא יותר לו שיתעסק בדבר אחר כל עוד שישאבם לא בעת נושאם ולא בעת יציקה מכלי אל כלי ובכלל כל עוד שלא יושם בו האפר הרי המלאכה פוסלת בו ואם השליך בה האפ' ושב מקודש הנה לא יפסל בעשיית מלאכה עכ"ל: ת"ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה. ר"ל שמי נדה כמו פרה כמו שהפרה נפסלה במלאכה כן המים הרמב"ם: או אפי' קדשו. שכבר השליך לתוכו האפר יהי' ג"כ נפסל במלאכה: ת"ל למי נדה. בילקוט מסיים כבר הם למי נדה וכ"ה בהרמב"ם ובהר"ש ופי' הרמב"ם וז"ל ר"ל שהן יפסלו במלאכה כל עוד שיחשוב הכהן להיות מי נדה. המגה אם שבו

דניאל ח' מי נדה הנה לא יפסלו במלאכה עכ"ל: והיתה לעדת בני ישראל מיכן אמרו כו'. הרמב"ם בפי' המשנה כ' דמחטאת

שם היא דכתיב בסיפא דקרא ילפי' לה וז"ל וקבלו מופת על זה מאמרו כי דינה משפט החטאת ואפי' נשתנה בהלל הפרה או נתערב בעפר עכ"ל: פרה של זבח או של חולין רש"י: בשרה טמא. שמקבלת טומא' מכן דמי החטאת מטמאי' אפי' אדם וכלים דכתיב והנוגע במי הנדה וגו' רש"י: מעט לעת. אם שחטה בתוך מעל"ע של שתיי' אבל שהתה טפי אכבי נתעכלו הרע"ב: בטלו במעיה. ואפי' שחטה בתוך מעל"ע בשרה טהור: ה"ג בילקוט בטלו במעי' וככר הלכה כו'. והשאר *נמחק: לפני שלשי' ושמונה כו'. ובילקוט גר' שלשי' ושנים: ה"ג בילקוט וטהרו את בשרה זה אחד מן הדברים כו'. והשאר נמחק: ה"ג בילקוט שהיה ר"י הגלילי דן לפני ר"ע וסילקו ר"ע ואח"כ מצא לו תשובה וכ"ה נכון: וסילקו בלא תשובה: ה"ג בילקוט לא לכל אדם *אלא לך שאתה יוסי הגלילי וכו' הז"ר דגי' הילקוט נכונה דבשביל אחר לא הי' חוזר אלא בשבילך ול"נ דגם גירס' הספרי דבכ' נכונה ובלשון תמי' קאמר לי' לכל אדם אחזור ולא לך בתמי' אם בשביל כל אדם אני חוזר כ"ש בשבילך שאתה יוסי הגלילי: כשהם שמורים הרי הם מי נדה. אבל בזמן שאין פרה בטלו שהרי אינם שמורין הרמב"ם פט"ו הל' ז': מבין הייתי מסתכל בו: צפיר. שעיר: ואין נוגע בארץ. דומה הי' למדלג באויר: קרן חזות. קרן גדול למראה העין: האובל שם נהר: ויתמרמר אליו. ויכעס אליו והוא לשון כעס מר כ"ז לשון רש"י: זה ר"י הגלילי. שהוצרך ר"ע לחזור בשבילו: מגיד שמועלין בה הנהנה ממנה בין לפני שריפה בין לאחר שריפה חייב קרבן מעילה עד שתעשה אפר אבל לאחר שנעשית אפר אין באפר משום מעילה וה"ג בגמ' ובילקוט ובר"ש ספ"ד שריפה בריית' זו חטאת מלמד שמועלין בה היא בה מועלין ואין מועלין באפרה וכן הג"כתי בפנים וכ' התום' בד"ה חטאת תימה תיפוק לי' דקדשי ב"ה היא [דמועלין בהן] וי"ל דאיצטריך ליתן אחר מועל דאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד עכ"ל כלומר בבהמת קדשי מזבח ולא בבדק הבית כו' ול"נ דקושייתם מעיקרא ל"ק דודאי דחטאת איצטריך לשאר מילי [כדדרשי' הכא] אלא חדהיא כתב למעיטו אפרה קאמר נמי דבכלל חטאת שיהיו מועלין בה והיא למעוטי אפרה כ"כ התי"ט: ואין מועלין באפרה תימה תיפוק לי' דאפר הקדש מותר בהנאה כו' וי"ל דשאני הכא דכל מצותה לשריפ' עומד ועוד נראה דטעמא דהתם משום דאין לך דבר שנעשית מצותה ומועלין בו אבל הכא אכתי לא אתעביד מצותו התום' שם: שאם שינה א' אבל מעשי' כו'. כגון הני דחשיב להו פ"ד

לפי שמעשה בישראל כצ"ל כת"י

פי' כגון אם נכנס למקדש· כת"י

הג"ה מבן המחבר *אבל בכת"י גרס בטלו במעי' שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת פי' מאמינ כשהן שמורים מטמאים ולא בשאינם שמורי' ואלא כיון שאין במעי' לאגוד קיימי ואינן שמורי' עכ"ל:

הג"ה מבן המחבר *בכת"י כ' וז"ל פי' פרו"הג הי' מטהר ור"ע הי' מטמא וסלקו ר"ע לרי"הג שלא היתה לו תשוב' ואח"כ מצא תשובה ריה"ג וא"ל מה אני לחזור ממנה שסלקתני לפי שמצאתי תשובה א"ל ר"ע לא לכל אדם ראוי לחזור אלא לך לפי שאתה חכם בתשובותיך עכ"ל:

פרה פ"י דפרה ע"ש: שאם נשחטה שלא לשמה פסולה. כמו חטאות שנשחטה שלא לשמה דפסולה כדאי' ריש זבחים ומדקרי' רחמנא חטאת למדנו שהיא טעונה שחיטה לשמה כחטאת אבל אין לפ' דמדכתיב

שם פ"ד היא דריש לה כדדרשי' בזבחים גבי חטאת היא לשמה כשירה שלא לשמה פסולה דל"ד דהכא לא כתיב היא בשחיטה כ"כ הר"ש: ה"ג מגיד

שם פ"ט הג"ה מבן המחבר *שאין נשרפת

פסחים י"ו *אבל בנוסח כת"י כ' בלילה כביום וכ"ה וז"ל שנשרפה בלילה בילקוט וכ"ה פי' אם נשחטה ביום במשנה ומעשיה יכולים לשורפה בלילה ביום והיינו משום כמו אימורי חטאת דחטא' קריי' רחמנא שנשרפי' בלילה עכ"ל: והטאת מצותה דוקא ביום דכתיב ביום צותו כ' הרע"ב ובתוספת' מפרש חוץ מאסיפת אפרה והמילוי והקידוש שיכולין לאסוף אפר הפרה ולשאב מים מן הבאר והוא הנקרא מלוי ולשום בתוכה אפר והוא הנקרא קדוש כל זה נעשית בלילה עכ"ל וכ' התי"ט דכלהו נפקי מקראי: ה"ג בילקוט ת"ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת מגיד שמשתמרת ימים על ימים כו'. כלומר הרי שאין נפסלת בלינה כחטאת: ענשת מן *הדין קשה דלעיל מקשה אם המשליך את האזוב מטמא בגדים ק"ו השורף הכ"ל אין עונשין מן הדין וי"ל דלעיל גילוי מלתא בעלמ' הוא שהרי השלכת האזב הוא ג"כ ממלאכת השריפה

מנחות כ" כו' ז"ר ול"נ דקי"ל

פרה פ"ד כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולעיל דריש מיני'

שם כל העוסקי' בפרה מתחילה ועד סוף מטמאי' בגדי' אבל הכא דכבר ידעינן זה קשה שפיר ל"ל גבי אוסף כבוס בגדי' לכך קאמר אין עונשין מן הדין:

הג"ה מבן המחבר *ובכת"י כ' וז"ל וז"פ אמאי לא דריש הכי ללמד שכל העוסקי' בפרה מתחילה ועד סופה דהיינו עד אסיפת אפרה מטמאי' בגדי' כי היכי דדרשי' לעיל גבי והשורף אותה יכבס בגדיו. וי"ל דא"כ אמאי כ' רחמנא והשורף אותה לכתוב והאוסף ללמד שכל העוסקי' בה עד אסיפת אפרה ולא בעי השורף דבכלל העוסקי' נמי הוא. א"ו מדכתבי' ילפינן דהעוסק בה עד שתעשה אפר מטמאי' בגדי' ולא עד אסיפת אפרה והאי דכתיב האוסף משום דאין עונשי' מן הדין וא"ת תלמא גם השורף דכ' רחמנא לא אתא אלא משום דאין עונשין מה"ד כו' וי"ל דאי לא אלא משום דאין עונשין מה"ד הוי ילפי' בהוא הדין לשורף מהאוסף דהשורף נמי מתעסק לעשותה אפר ומה לי השורף ומה לי האוסף ומהאוסף ילפי' דהה"ד השורף. עכ"ל:

שמטמא *בהיסט. פי' שהאוסף את האפר אע"פ שלא נגע בה אלא הסיטה נטמא ז"ר: לפי שמצות מעשה בישראל מ"ל פיסק' ל"ט וק"ט: שינהוג הדבר לדורות. גם זה שם:

הג"ה מבן המחבר *בכת"י כ' וז"ל תימא למאי נ"מ הא דקתני שמטמא בהיסט כל אוסף נמי מסיט הוא. וא"א לומר דבאי לומר שאדם דעלמא שאינו אוסף אם הסיט אפר פרה מטמא דהא אפר פרה לא אשכחן בי' משום טומאה כלל בין לנוגע בין למסיט דלא אשכחן טומאה אלא במי נדה לבד כדכתיב ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע כו' ומתני' דפ"ט דפרה דקתני אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכין אחר הרוב לטמא לא איירי אלא כשנתן בו מים וקדשו דה"ל מי חטאת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בחבורו בפ' אחרון מהל' פרה אבל האפר עצמו טהור מכלום וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' פרה וז"ל השנים לכנוס את אפרה המתעסק אא"כ בחלוק האפר או בהלכתו וכן הנוגע בו טהור עכ"ל וי"ל שבא ללמד על האוסף עצמו שאע"פ שלא אסף כל האפר אלא אסף מעט כיון שנגע ואסף כל דהו טמא מדין אוסף ולא תימא דמקרי אוסף עד שיכנוס כל האפר וכן משמע מלשון הראב"ד ז"ל עכ"ל:

קכה הנוגע במת: אם מטמא באהל. מה שאין שאר טומאות מטמאין ק"ו שיטמא טומאות מגע מה שאר טומאות ג"כ מטמאין: ה"ג להביא את בן שמונה ומלת ימים נמחק. גם בילקוט לית' ופי' בן שמונה שנולד

שמונה ומביא את דמו ת"ל בנפש אדם *להוציא את דמו דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר [לכל] נפש אדם להביא את דמו· וטמא שבעת ימים· בא הכתוב ולימד על המת שמטמא טומאת שבעה· הוא יתחטא בו· אין ת"ל בו· אלא בו באפר שנעשית כתיקנו· ביום השלישי וביום השביעי *בא הכתוב ולימד על המטמא מת שטעון הזייה שלישי ושביעי אתה אומר לכך הוא בא או לא בא אלא אם הזה בשלישי יטהר ביום השביעי (או אם)[ואם] לא הזה בשלישי לא יטהר בשביעי ת"ל אם לא יתחטא· ועדיין אני אומר מפני מה לא טהר בשביעי מפני שלא הזה בשלישי אבל אם הזה בשלישי יטהר בשביעי ת"ל וחטאו ביום השביעי שינה עליו הכתו' לפסול· ואם לא יתחטא ביום השלישי למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב ענש כרת· או לא ענש כרת אלא על הזייה· ת"ל ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר· עונשו לא יטהר ואין עונשו כרת· כל הנוגע במת בנפש· זהו שאמרנו להביא את בן שמונה (ימים) אשר ימות· מגיד הכתוב *שאין מטמא עד שעה שימות· מיכן אתה דן לשרץ (מת) [מה] מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות· שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות· או חילוף· מה שרץ הקל הרי הוא מטמא *כשהוא מפרפר· מת החמור אינו דין שיטמא אפילו מפרפר· ת"ל לכל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות שאין ת"ל אשר ימות ומה ת"ל אשר ימות· מגיד שאין מטמא עד שעה שימות· דנתי וחילפתי בטל החילוף· וזכיתי לדין כבתחילה· מה מת חמור אין מטמא עד שעה שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שעה שימות· ולא יתחטא· ר' אומר לא יתחטא בדמים· אתה אומר לא יתחטא בדמים או לא יתחטא (אלא) במים· כשהוא אומר מי נדה לא זורק עליו הרי מים אמורים הא מה ת"ל ולא יתחטא לא יתחטא בדמים· להביא את מחוסר כפרה· את משכן ה' טמא· למה נאמר לפי שהוא אומר את מקדש ה' טמא *אין לי אלא מקדש· משכן מניין ת"ל את משכן ה' טמא ונכרתה מפני מה ענש להלן °מיתה ללמד שמיתה היא כרת וכרת היא מיתה· טמא יהיה לרבות שאר טמאים דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם· טמא מת היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן אין לי אלא טמא מת· שאר טמאים מניין· אמרת אם טמא [מת] היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן אף שאר הטמאים דין הוא שנענש עליהם מיתה ונחייב עליהם קרבן מה ת"ל טמא [יהיה] לפי שהוא אומר ומי נדה לא זורק עליו אין לי אלא שלא הזה כל עיקר הזה ולא שינה מניין ת"ל טמא יהיה *הזה ושינה ולא טבל מניין ת"ל טומאתו בו· הזה וטבל ולא העריב שמשו מניין ת"ל עוד טומאתו בו: סליק פיסקא

קכו זאת ·התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים· בא הכתוב ולימד על המת טומאה חדשה שמטמא באהל· חוץ לאהל מניין ת"ל זאת התורה אדם כי ימות דברי איסי בן עקיבא· ר' ישמעאל אומר אינו צריך אם עד שלא נזקק לטומאה הרי הוא מטמא משנזקק לטומאה דין הוא שיטמא· מניין לעשות כל המאהילים כאהל· והיה ר' יצחק אומר מה

מבוא התלמוד שנולד לשמונה חדשים שאע"פ שהוא נפל מטמא בכל טומאת מת אבי' באהל כדאי' רפ"ב דאהלות אלו מטמאין באהל המת וכזית מן המת ופי' הר"ש ואפי' קשיא כזית מן המת מטמא את עצמו לא כ"ש הא מילתא מיתרצא בנזיר דף נ' לא נצרכא אלא לנפל שלא נתקשרו איבריו בגידין אפ"ה מטמ' באהל ע"כ דאי כגי' הספר בן שמונה ימים קשה אהלות פ"ב מאי איריא בן שמונה ימים הא אפי' בן יום א' מטמא בטמא מת כדאי' בנדה דף מ"ד ומפ' בגמ' שם דכתיב ועל הנפשות אשר היו שם נפש כל דהו אפי' תינוק בן יום א' מטמא בטמא מת וכ"כ בכת"י א"ו *כדכתיבנא: ומביא את דמו· פי' דם קטן שיצא כלו ואין בו רביעית קידושין ס"ב ז"ר: בנפש *האדם הג"ה מבן המחבר והאי לאו אדם הוא: *ובכת"י גרס ה"ל ה"ג ר"ע אומר לכל בנפש האדם פי' דכתיב נפש אדם להביא למטה כל הנוגע במת את דמו וכ"ה בנפש האדם אשר בילקוט ופי' דלכל ימות כו' להביא את רבויא הוא אפי' דמו דאין רבוי אחר דם קטן שיצא כלו רבוי אחר למעט ע"כ: ואין בו רביעית מטמא ולר"י ס"ל דדם קטן אינו מטמא משום דלכל מפיק לי' לרבויי בן שמונה וא"ת לר"ע דס"ל לכל נפש אדם להבי' את דמו בנפש האדם מאי עביד לי' וי"ל כדאי' בסמוך להביא בן שמונה דס"ל נפש כל דהו משמע: ודע שהרמב"ם בהל' טומאת מת פ"ג הלי"ד כ' וז"ל דם קטן שיצא כלו אם אין בו רביעית טהור עכ"ל הרי שפסק כר"י אע"ג דהלכה כר"ע מחבירו וי"ל משום דאי' במשנה דם קטן נזיר מ"ג שיצא כלו ר"ע מטמא בכל שהו וחכמים אומרי' ברביעית ע"כ ומדפתם לן רבינו הקדוש לדברי ר"י ושנאו בלשון חכמים ש"מ דהלכתא כוותי' כנ"ל: אהלות פ"ו באפר שנעשית כתיקנו· פי' לאפוקי אם שינה א' מכל מעשיה שהיא פסולה ואין אפרה מטהר וא"ת הא לעיל פיסק' קכ"ד יליף לה מחטאת היא א"כ בו ל"ל וי"ל דחטאת היא אינו מיותר דאיצטריך לשאר לימודים שם והעיקר לימוד דשלא נעשית כתיקנו פוסל מבו לפקא לי' הכא אלא דהגב גררא נקטה שם וכה"ג כתבתי שם בשם התי"ט: שטעון הזאת שלישי ושביעי· פי' ב' הזאות דוקא: ה"ג יטהר ביום השביעי ואם לא הזה בשלישי כו' וה"פ אם הזה בשלישי ימתין עד יום השביעי ויטהר אע"פ שלא הזה בו שא"צ הזאה בשביעי: ת"ל ואם לא יתחטא וסיפא דקרא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר משמע דבעינן דוקא ב' הזאות: מפני מה לא שבועות ט"ז טהר בז' כו'· פי' דהאי וביום השביעי אסיפא דקרא קאי וה"ק קרא ואם לא יתחטא ביום השלישי או וביום השביעי לא יטהר אע"פ שהמתין עד שביעי אבל אם הזה בשלישי יטהר בו' אע"פ שלא הזה בו וכ' הו"ר ז"ל וא"ת א"כ לא יתחטא ל"ל הא מרישא נפקי' לה וי"ל דבא להורות שאם לא הזה בג' אע"פ שירצה אח"כ להזות ולהמתין עוד ד' ימים לא מהני עכ"ל: ואם לא יתחטא כו' למה נאמר· פי' מאחר דילפי' עיכובא לשביעי מוחטאו ביום השביעי א"כ ואם לא יתחטא למה נאמר: על טומאת מקדש וקדשיו· שאם נכנס בטומאה למקדש במזיד או אכל קדשים בטומאה במזיד ענש כרת: אלא על הזייה· פי' על ביטול מצות הזאה אע"פ שלא נכנס למקדש: עונשו לא יטהר· כלומר שאין עליו עונש אחר אלא שאינו טהור ואין נזיר מ"ה מכות ח ענוש כרת אא"כ בטומאת מקדש וקדשיו: ה"ג להביא את בן שמונה וכמו שפי' לעיל ואליבא דר"ע אתי' כמ"ש לעיל: אשר ימות· יתירא הוא דהא כתיב כל הנוגע במת: עד שעה שימות· לאפוקי גוסס אינו מטמא דקי"ל הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר והכי אי' בנזיר: ה"ג מיכן אתה דן לשרץ מה מת חמור: מת חמור· שמטמא באהל ומטמא טומאת ז' משא"כ שרץ שאינו מטמא באהל וטומאתו הוא רק טומאת ערב: מפרפר· הכי אי' במשנה אותו' ראשיהן [של בהמה חיה ועוף] אע"פ שמפרכסין טמאים כגון זנב של הלטאה' שהיא מפרכס' ע"כ: בטל החילוף פי' מאחר שבטל החילוף ואיני יכול ללמוד ק"ו את מהרן:

מקר' מפורש זכיתי לדין כבתחילה ללמוד שרץ ממת שאינו מטמא עד שעה שימות והכי אי' במשנה שם וכן בהמה נמי' אינן מטמאין עד שתצא נפשם והא דמטמא במפרכסת משום דהותזו ראשיהן ולית בהו חיות כלל כמו זנב של הלטאה אבל בלא הותזו ראשיהן אינן מטמאין עד שעה שימות: לא יתחט' בדמים פי' כגון זב ומצורע שאפי' כבר טבלו בז' והעריב שמשן צריכין להקריב ביום ח' קרבן והם נקראים מחוסר כפרה אם נכנסו למקדש חייב כרת: ה"ג בילקוט או לא יתחטאו במים· פי' שעדיין לא הוזה עליו מי חטאת אבל מחוסר כפרה אינו חייב כרת: את משכן ה' טמא· מפ' בגמ' אלו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על המשכן הוא חייב שהרי נמשח בשמן המשח' ועל המקדש לא יהא חייב ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר על המקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם אבל משכן לא לכך נאמר שניהם ורש"י פי' קדושתו קדושת עולם שאין אחריה היתר במות והתו' פירשו מפני שבאחריכו בקדושה יותר א"כ לפי שאין ראוי לחזור ולקדש לא כאותו מקו' קרי לי' קדושת עולם עכ"ל ולפי מ"ש לעיל פיס' נ"ב סייעתא לפסק הרמב"ם דפסק שמקריבין קרבנות אע"פ שאין בית אתי כמי שפיר שקדושתו קדושת עולם ע"ש: להלן מיתה· כפ' מצור' כתיב ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם ז"ר: שמיתה היא כרת· וצ"ע דבר"שי ותוס' בשבת דף כ"ה מחלקי' בין מיתה לכרת לרש"י כרת הוא וזרעו נכרתים לתוס' כרת בן חמישים ומיתה בן ס' וי"ל דה"ק דמיתה דהתם היינו כרת ז"ר: שאר טמאים· כגון טמא שרץ זב ובעל קרי שנכנסו למקד' שחייבין: דברי ר' יאשי' ואע"ג דיליף כעיל פיסק' א' מדרשא אהריגא כאן למיתה והתם ללאו ז"ר וקשה לפי' דהא ר' יאשי' יליף לה התם בק"ו ואין מזהירין מן הדין ולפי מ"ש שם דר' יאשי' יליף לה בק"ו מתחנה לוי' ע"ש וגבי מחנה לוי' ליכא כרת לכך הוצרך הכא לרבות מטמא יהי' שאר טמאי' ענושים כרת וזה ברור: וענש עליו *מיתה במזיד: וחייב עליו קרבן בשוגג: ובכת"י כ' פי' היינו כרת כו' ה"ג אם טמא מת הי' בכלל: אף שאר טמאי' כו'· שכל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא ז"ר: ה"ג מה ת"ל טמא יהי'· מאחר שאר טמא' כלמד מן הסברא א"כ מה ת"ל טמא יהיה: ולא שינה· שלא הזה פעם שנית בשביעי: ת"ל עוד טומאתו בו·· בגמ' אי' טמא יהי' לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים וא"ת לספרי דהכא מנ"ל לרבות מח"כ י"ל דהכא ברייתא אתי' כרבי דיליף לעיל מחוסר כפרה ויקרא ט"ו מלא יתחטא: שם

קכו זאת התורה: טומאה חדשה· שאין שום טומאה מטמא באהל רק המת כדאי' פ"ק דכלים משנה ד' חמור מכלם המת שהוא מטמא באהל: חוץ לאהל מנין· פי' אם מת חוץ לאהל ואח"כ הכניסוהו לאהל מנין שמטמא ז"ר: ת"ל זאת התור' אדם כי ימות· פי' דדרשי' כי ימות לפנין אפי' לא הי' באהל ז"ר: אם עד שלא נזקק לטומאה· פי' שבא חי לאהל ומת אח"כ מטמא ז"ר פי' לפי' מדכתיב אדם כי ימות באהל דמטמא ממילא נלמד בק"ו אם מת חוץ לאהל והכניסוה לאהל שהוא מטמא וה"ק אם עד שלא נזקק לטומאה היינו אם מת באהל שקודם שנכנס לאהל לא נזקק לטומאה אפ"ה מטמא באהל משנזקק לטומאה היינו שמת חוץ לאהל ואח"כ הכניסוהו לאהל שכבר טימא את המכניסי' במגע ומשא אינו דין שיטמא באהל: הי' ר' יצחק אומר כו'· ר"שי דף כ"ה דשבת כ' על הא דאי' התם כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן ומפ' טעמא דילפי' ג"ש אהל אהל ממשכן מה להלן של פשתן קרוי אהל אף כאן של פשתן קרוי אהל וז"ל רש"י וא"ת כיון דילפי' ממשכן· כלים ואדם שתחת גג הבית וכל שאר אהלים דלא דמו למשכן מנין לעשות שאר המאהילי' כאהל כו' וכ"כ התוס' בסוכה

ע"כ: בטל החילוף פי' מאחר שבטל החילוף ואיני יכול ללמוד ק"ו את מהרן : מגלן דמטמי בספרי תניא מנין לעשות שאר המאהילי' כאהל כו' וכ"כ התוס' בסוכה

מקר' מפורש

בסוכה דף כ"א ע"ש : מה מצורע הקל. שאינו מטמא טומאת ז' : עשה בו כל המאהילים כאהל. דלגבי מצורע כתיב מחוץ למחנה מושבו מכאן אמרו מושבו טמא הטמא יושב תחת האילן וטהור עובר טמא. נגעים שם וע' ז"ר : וכל אשר באהל. משמע שהוא מונח כלו באהל ז"ר : הבא כלו לא יהי' טמא. בתמי' וא"כ כל אשר באהל ל"ל : ה"ג לכך נאמר כל אשר באהל : ה"ג ר' אחי בר' יאשי' אומר כל הבא אל האהל : אם הבא לאהל טמא כו'. היינו כמו שאמר לעיל אם הבא אל האהל שבא במקצתו טמא אשר באהל דמשמע כלו לא יהי' טמא : מה ת"ל כל הבא אל האהל תימ' דהא אשר באהל ילפי' מק"ו מבא אל האהל א"כ אשר באהל מיותר ולא הבא אל האהל לכן נ"ל שיש כאן ט"ס וכצ"ל ר' אחי בר"י כל הבא אל האהל למה נאמר כל אשר באהל כו' מה ת"ל כל אשר באהל כמו שפי' דמאחר דכתיב כל הבא אל האהל וילפי' מיני' בק"ו כל אשר באהל א"כ כל אשר באהל למה נאמר וכן מצאתי בפי' המשניות להרמב"ם פט"ו דאהלות משנה ה' שכ' וז"ל ולשון ספרי כל אשר באהל לעשות קרקע הבית כמוהו עד התהום עכ"ל הרי להדי' שמכל אשר באהל יליף לי' וכמו שהגהתי בפנים : קרקעו של בית. שאם טומאה בבית כל מה שבקרקע הבית עד התהום טמא ז"ר : ה"ג בילקוט דרך פתחו הוא מטמא. פי' שסיף הטומא' לצאת דרך הפתח והנוגע בצדדין טהור ז"ר : כשהו' פתוח. משא"כ כשהו' סתום לגמרי ופרץ את פנימיו שהוא מטמא כל סביביו כדאי' בב"ב דף י"ב בית סתום אינו מטמא כל סביביו [פירש"י אלא כנגד הפתח

הג"ה מבן המחבר

* ע' תוס' י"ט פ"ג דאהלות משנה ז' בד"ה אין בו וז"ל לא שהקרקע עצמה טמא כו' דמה טומאה שייך בקרקע עולם אלא לרבות הטמון בתוך הקרקע כו' וכ' מהר"ם ואע"פ שהן מכוסין בעפר לא הוי ככלי חרס המוקף צ"פ אלא כאוכלין שנובלן בטיט דלא קיין הטיט בפני הטומאה כדאמרי' בזבחים דף נ' ע"ב ע"ש עכ"ל :

אם מת בתוכו] פרץ את פנימיו מטמא כל סביביו דהרי הוא כקבר סתום ע"ש וע' בתוס' שם בד"ה פרץ : קבר שאינו מקבל טומאה. שקרקע עולם אינה מקבל טומאה ז"ר : אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כו'. והא דכתיב בקרא או בקבר דרוש לי' לקמן פיסק' קכ"ז בקבר סתום איירי דהלו קבר פתוח ילפי' בק"ו מאהל שאינו מטמא בכל צדדיו : ה"ג או חילוף מה קבר שאין מקבל טומאה הרי הוא מטמא בכל צדדיו כו' אהל שהוא מקבל כו' כמו שהגהתי בפנים : הרי הוא מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח. דהא דכתיב או בקבר משמע בין פתוח בין סתום כל זמן שאין לנו לימוד דבסתום איירי : ה"ג ת"ל * וכל כלי פתוח כו'. פי' וי"ו מוסיף על ענין ראשון שגם מתחילה איירי בפתוח ז"ר : ה"ג בילקוט דנתי וחילפתי בטל החילוף כו'. פי' ומאחר דילפי' מוכל כלי פתוח שאפי' באהל אינו מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח זכיתי לדון כבתחילה ק"ו קבר מאהל שאינו מטמא בכל צדדיו כשהו' פתוח והא דכתי' או בקבר בסתו' איירי כדלקמן פיסקא קכ"ז : ה"ג כשהוא פתוח או לא יטמא טומאת ערב ומה שכתוב בספרים פעם שנית ת"ל וכל כלי פתוח כו' דנתי וחילפתי כו' עד או לא יטמא הוא מיותר ונמחק : או לא יטמא טומא' ערב. כ' ז"ר וז"ל נ"ל דקאי אאהל של פשתן בזמן שהוא פתיח ונוגע באחוריו כו' וב"א הגיה או לא יטמא אלא טומאת ערב ע"ש ול"נ כמ"ש עכ"ל כונתו מאחר דילפי' דאהל אינו מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח * ה"א אפי' טומאת

הג"ה מבן המחבר

* וז"ל כת"י או לא יטמא טומאת ערב כו' פי' כיון שאמרנו שאינו מטמא מכל צדדיו יכול שיהא טהור נמכלום ולא יטמא אפי' טומאת ערב. אמרת ק"ו כו' וקשה דק"ל כלים במת והנוגע טמא טומאת ז' בין אדם בין כלים. וי"ל דהיינו מתני' דפ"ה דאהלות דקתני גבי אהל טומאה מתוכו הנוגע בו מתוכו טמא טומאת ז'. ומאחוריו טמא טומאת ערב. ופי' רבינו שמשון הצד הפנימי של אהל וצד אגון שבו כשני כלים חשיב להו וה"ל ככלים בכלים שהנ' בין אדם בין כלים טמאי' טומאת ערב וטעמא דמילתא שנחשב לשנים לפי שהוא מציל להיות הטומאה בוקעת ועולה ולכן אין לו כח לטמא הנוגע בחוץ טומאת ז'. ואם הי' טומאה מאחוריו קתני התם הנוגע בו מאחוריו טמא טומאת ז'. ומתוכו טמא טומאת ערב מטעמא דאמרי' דה"ל כלים בכלים וכן פי' הראב"ד ז"ל בהשגות פי"מ מה"ל טומאת מת ושם פי' דהא דקתני טומאה מתוכו הנוגע בו מתוכו טמא טומאת ז' היינו שהפך מן האהל מעוכו ולחוץ דאי הכנים ידו לתוכו תיפוק לי' שנטמא באהל טומאת ז' אע"פ שלא נגע בו. והא דקתני הכא ק"ו אם שלישי במת טמא השני דין הוא שהוא טמא. פי' אם

מה מצורע הקל עשה בו כל המאהילים כאהל מת חמור אינו דין שנעשה בו כל המאהילים כאהל · כל הבא אל האהל זה הבא מקצתו וכל אשר באהל זה הבא כולו · הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם הבא מקצתו טמא הבא כולו לא יהיה טמא · אלא אם כן ענשת מן הדין לכך נאמ' (כל הבא אל האהל) [נ"ח כל אשר באהל] ללמדך שאין עונשין מן הדין · ר' אחי ברבי יאשי' אומר (אל) [כל] הבא אל האהל למה נאמר (לפי שהוא אומר) כל אשר באהל · הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם הבא לאהל טמא אשר באהל לא יהיה טמא מה ת"ל כל הבא אל האהל [כל אשר באהל] לעשות *קרקעו של בית עד התהום כמוהו · כל הבא אל האהל · דרך פיתחו הוא *טמא ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח · מיכאן אתה דן לקבר מה אהל שהוא מקבל טומאה · אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח · קבר שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח או חילוף מה קבר שאין מקבל טומאה [נ"ח הרי הוא מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח אהל שהוא מקבל טומאה] אינו דין שיטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח ת"ל וכל כלי פתוח דרך פתחו הוא מטמא ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח · דנתי וחילפתי (בכלל) [בטל] או חילוף זכיתי לדון כבתחילה מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאין מקבל טומאה דין הוא שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח (ת"ל וכל כלי פתוח · דרך פיתוחו הוא מטמא ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח דנתי וחילפתי בכלל או חילוף זכיתי לדין כבתחילה מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמ' בכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאינו מקבל טומאה דין הוא שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח) · או לא יטמא טומאת ערב אמרת ק"ו אם שלישי במת טמא השני דין הוא שהוא טמא · וכל אשר באהל שומע אני אף הקש והחריו' והעצי' והאבני' והאדמ' במשמע ת"ל ולקח אזוב וטבל במי' איש טהור · ועדיין (כלי אבנים) כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ונפשות בהמה במשמע ת"ל °וכל בגד וכל [כלי] עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ · הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות מניין °ת"ל אך את הזהב ואת הכסף הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות לכלי (אדמה) [חרס] מניין ת"ל וכל כלי פתוח · הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות ולכלי חרס ולאדם מניין ת"ל °ת"ל ואתם חנו מחוץ למחנה · או אלו לכלל חטוי ואלו לכלל טומאה ת"ל הוא יתחטא בו *את שבא לכלל

טמא • כת"י

במדבר ל"א

שם

ובנוסח כת"י ת"ל כל הבא אל האהל כו'

שם

מבו' ה' תלמוד

שלישי במת טמא טומאת ערב והיינו כשיהו ג' לגבי מהמת דהיינו כליכ במת וכלים בכלים השלישי בין אדם בין כלים טמא טומאת ערב. כ"ש שני בנגע כמו הכא שאהל היא אחד והנוגע בו הוא שני בין אדם בין כלים ואע"ג דהכא נמי הנוגע בו כדין ג' משבינן לי' שאהל עצמו כשני כלים הוא נחשב • מ"מ שייך ק"ו שסם הם ג' גופין מחולקים והכא אינם אלא שני גופים בנגע"ד והאמת יורה דרכו עכ"ל ומזה נראה בעליל כי מ"ש אאמ"ו זללה"ה בפירושו לבני"ה בדברי הז"ר וצ"ל והיינו כלים וכלים ואדם כו' והיינו כדאי' במשנה ב' שם כו' יפה דבר בקדשו כי כל דבריו אמת וצדק ת"ל יתברך :

ערב לא יטמא : אם שלישי במת טמא דהיינו כלים ואדם וכלים כ"ש זה דנוגע דהוי כמו שני דהא נוגע באהל ובאמת מחשבו לשלישי דלד פנימי הוי ראשון ולד שאחוריו הוי שני ע"ש ז"ר ואני בער ולא אדע ולא אבין את דבריו והריני יושב בקרקע ואדון לפניו כתלמוד היושב לפני רבו וז"ל המשנה פ"ק דאהלות ארבעה טמאין במת שלשה טמאין טומאת ז' וא' טמא טומאת ערב ומפ' כיצד ארבע' כלים נוגעים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאי' טומאת שבעה הרביעי בין אדם בין כלים טמא טומאת ערב פי' הרע"ב וז"ל כלים הנוגעים במת אבי אבות הטומאה כמו מת [היינו כמ"ש לעיל מיני' דכתיב בחלל חרב או במת חרב הרי הוא כמת וה"ה לשאר כל הכלים הלכך כלים הנוגעי' במת נעשי' אבי אבות הטומאה] ואדם בכלים אב הטומאה וכלי' באדם נמי אב הטומא' כאדם עצמו דכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם הא למדת שכל אדם הטמא טומאת ז' מטמא הכלים טומאת שבעה עכ"ל ומעתה כשאתי על הז"ר במ"ש אב שלישי במת טמא היינו כלים ואדם וכלים והא מתחיל' ס"ד שלא יטמא אפי' טומאת ערב והשתא מייתי ק"ו שיטמא אפי' טומאת שבעה דהא כלים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאין טומאת ז' ועוד הא מטמאין טומאת ז' למאי ילפי' לעיל מוכל כלי פתוח שאינו מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח ועוד דלקמן פיסקא קכ"ז גבי או בקבר משמע להדיא שאינו הטמ' אלא טומאת ערב ע"ש וכמו שפי' הז"ר עצמו שם ואולי יש ט"ס בדבריו וצ"ל דהיינו כלים וכלים ואדם והיינו כדאי' שם במשנה ב' כיצד שלשה כלים הנוגעי' במת וכלים בכלים טמאי' טומאת ז' השלישי בין אדם בין כלים טמאי' טומאת ערב ופי' הרע"ב כלים הנוגעי' במת נעשי' אבי אבות וכלי' בכלים אב הטומאה דלעולם אין הכלים שניים נעשים כראשוני' השלישי בין אדם בין כלים נעשים ראשונים ומיטמאין טומאת ערב עכ"ל והשתא א"ש דיליף ק"ו הנוגע בצדדי' שבאהל כשהוא פתוח שאע"פ שאינו מטמא טומאת ז' דאימעיט לה מוכל כלי פתוח עכ"פ טמא טומאת ערב מק"ו דמה התם הוי שלישי ואפ"ה טמא טומאת ערב מכ"ש הכא דהוי כמו שני דהא נוגע באהל והשתא א"ש נמי במה שסיים ובאמ' במתני' מחשבו לשלישי כו' היינו דלד פנימי נעשה אבי אבות ולד החיצון נעשה אב ואדם הנוגע בצדדיו נעשה ראשון וטמא טומאת ערב כנ"ל גם מ"ש לעיל וב"א הגיה או לא יטמא אלא טומא' ערב הנה ספרו אין עתדי לעיין בו ולהבין כוונתו ואפשר לומר כוונתו דקאי אאהל סתים מכל צדדיו שמטמא דהוי כקבר סתום וס"ד שלא יטמא אלא טומאת ערב ולזה מייתי שפיר הק"ו מכלים במת ואדם בכלים וכלים באדם שהכלים טמאי' טומאת שבעה כמש"ל ה"נ אהל סתום מטמא טומאת ז' וכמ"ש התוס' בב"ב ד"ה פרץ שהבאתי לעיל ותיהו לקמן בפיסקא קכ"ז גבי או בקבר משמע כפי' הז"ר שעל אהל שהוא פתוח קאי ולענין טומאת ערב וצ"ל כמו שהגהתי בדבריו וזה ברור : והחריות. של דקל : ת"ל ולקח אזוב כו'. וסיפא דקרא ועל כל הכלים משמע דוקא כלים מקבלים טומאה ז"ר : ה"ג בילקוט ועדיין כלי גללים פי' מאחר דכתיב סתם ועל כל הכלי' משמע אפי' כלי גללים כו' יהיו ג"כ מקבלים טומאה : ה"ג בקרא וכל בגד וכל כלי עור : וכל כלי עץ. משמע דוקא אלו מקבלי' טומאה לאפוקי כלי גללים כו' דלא מקבלי' טומאה : הא למדנו לארבעה כלי'. בגד וכלי עור ומעשה עזים וכלי עץ : ה"ג בילקוט הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות לכלי חרס מנין : ת"ל וכל כלי פתוח. ובכלי חרס איירי כדבסמוך : או אלו לכלל חטוי. פי' אלו כלי עץ וכלי עור וכלי מתכות אלו מטהרין [דכתיב בהו תתחטאו] ושאר כל הכלים כגון כלי גללים כו' מקבלי' טומאה ואין להם טהרה כ"פ הז"ר וע"ש : ת"ל הוא יתחטא בו. ובגמ' יליף לה מדכתיב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא פירש"י איתקש טומאה לטהרה

אהלות פ"טו

נזיר ס"ח

לכלל חטוי בא לכלל טומאה לא בא לכלל חטוי לא בא לכלל טומאה · וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו · בכלי חרס הכתוב מדבר · או אינו מדבר אלא בכל הכלים הרי אתה דן נאמרו ארבעה כלים °בשרץ והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו ונאמר ארבעה כלים °במת והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו מה להלן בכלי חרס הכתוב מדבר אף כאן בכלי חרס הכתוב מדבר [נ"א דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר בכלי חרס הכתוב מדבר] או אינו מדבר אלא בכל הכלים ת"ל כל כלי פתוח כלי שנטמא אין לו טהרה מטומאתו ואיזה זה כלי חרס מה ת"ל פתוח ואפילו כל שהו ר' אליעזר אומר בכלי חרס הכתוב מדבר · או אינו מדבר אלא בכל הכלים ת"ל וכל כלי פתוח *כלי שמקבל טומאה דרך פיתוחו ואיזהו זה כלי חרס מה ת"ל טמא טמא לעולם · אבא חנן אומר משום ר' אליעזר כל כלי פתוח שומע אני (אפילו) [על פני] כולו ת"ל פתוח · על פיתוחו אמרתי ולא על כולו · וכל כלי פתוח · פתיל זה העודף · צמיד זה הדופק ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °ויצמד ישראל לבעל פעור וכל כלי טמא הוא מיכן אמרו כלים מצילים צמיד פתיל באהל המת אוהלים בכסוי · וכל כלי פתוח · מיכן אמרו *חבית שכפאה על פיה ומרחה בטיט מן הצדדים טמאה שנאמר צמיד פתיל עליו ולא צמיד פתיל על גביו · וכל כלי פתוח אין לי אלא כלי חרס כלי גללים וכלי אבנים (מניין) וכלי אדמה [מניין] ודין הוא ומה כלי חרס שהם עלולים לקבל טומאה הרי הם מצילים צמיד פתיל באהל המת · כלי גללים וכלי אבנים כלי אדמה שאין עלולים לקבל טומאה אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת (ת"ל) וכל כלי פתוח טמא הוא מה ת"ל טמא הוא אלא הוא שיציל את עצמו צמיד פתיל באהל המת [הוא] יציל על עצמו (במגע) [באוהל] שרץ :

סליק פיסקא

קכז וכל

אשר יגע על פני השדה להביא *[להוציא] את העובר במעי אשה דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר להביא את גולל ודופק · בחלל חרב · *בא הכתוב ולימד על החרב שטמאה טומאת שבעה והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו *לכלים ולאדם כלים ואדם וכלים מנין ת"ל °וכבסתם בגדכם ביום השביעי וטהרתם · הא למדנו לכלים ואדם וכלים · בחלל חרב או במת *אף המת בכלל חלל והרי הכתוב מוציאו מכללו לעשות

לטהרה ע"ש זכה"ג תמלא הרבה פעמים בספרי דיליף מקרא אחרינא שלא כפ"ם שלנו : לא בא לכלל חטוי · כגון כלי גללים כו' דלא כתיב בהו חטוי רק בד' כלים ובכלי מתכות דכתיב בהו תתחטאו · אבל לא בכלי גללים לא בא לכלל טומאה שאין מקבלי' טומאה כלל : נא' ארבעה כלים בשרץ · בפ' שמיני כתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק : והוציא כלי א' · דכתיב וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו יטמא והוא קולא וחומרא שאם נגע שרץ מגבו אין מקבל טומאה הרי להקל ואם נתלה שרץ בתוכו מטמא מאוירו אע"פ שלא נגע הרי להחמיר ז"ר : ונא' ארבעה כלים במת · דכתיב בפ' מטות וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו : והוציא כלי א' דכתיב וכל כלי פתוח משמע שאין מטמא מגבו ז"ה כלומר דאי מקבל' טומא' מגבו לא הי' מועיל לה צמיד פתיל ואיזו זה הכלי חרס :

*הג"ה מבן המחבר *והוציא כלי א' להקל ולהחמי' עליו שטומאה נכנסה דרך פתחו דכתיב וכל כלי פתוח · ולהקל עליו שיציל בצמיד פתיל דכתיב אשר אין צ"פ עליו כו' הא צ"פ עליו טהור · כת"י

 או אינו מדבר אלא בכל הכלים : תימא הא כבר למד בבנין אב מסרץ שאינו מדבר אלא בכלי חרס לכן נרא' דגי' הילקוט עיקר וכצ"ל דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומ' כו' כמו שהגהתי בפנים : ה"ג כלי שנטמא אין לו טהרה *מטומאתו · פי' דכיון דכתיב ברישא וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים וכל כלי פתוח טמא הוא ל"ל אלא להורות דאין לו טהרה ז"ר : זה כ"ח שאין לו טהרה במקוה דכתיב בפ' שמיני ואותו תשברו ז"ר : מה ת"ל פתוח · דכיון דכתיב אין צמיד פתיל עליו מתילא ידעי' שהוא פתוח : ואפי' כל שהו · שהוא פתוח שוב אינו מציל : כלי שמקבל טומאה דרך פיתוחו · בגמ' דחולין קאמר איזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס פירש"י מדקפיד אפתיחה ש"מ בכלי חרס קאי דאיזהו כלי שטומאתו קודמת לפיתחו באיזה כלי הרגילה תורה את הטומאה להכנס ולטהר ולבא דרך פתחו הוי אומ' זה כ"ח דכתב לך בגווי' בדוכתא אחריתי אל תוכו עכ"ל : מה ת"ל טמא · דהא כתיב לעיל כל אשר באהל יטמא שבע' ימים וסמיך לי' וכל כלי פתוח א"כ טמא הוא ל"ל אלא ללמד טמא לעולם שאין לו טהרה במקוה : ה"ג הז"ר שומע *אני ע"פ כולו · פי' שאלו לא *הג"ה מבן המחבר *ובנוסח' כת"י גרס כאמ' פתוח ה"א שומע אני אפי' כולו שיהא צמיד פתיל וז"ל פי' אם נפחת רובו · עליו מכוסה ע"פ דרובו ככולו והקיפו כל הכלי : ת"ל בצמיד פתיל אינו מציל פתוח · על פתחו משום דבטל מתורת אמרתי שא"כ כלי לגמרי עכ"ל : לכיסוי אלא על פתחו ולא ע"פ כולו : פתיל זה *העודף · *העודף ז"ל כת"י פי' מה שבולט מן פי' הטיט שממרח בין הכסוי על פני הכסוי לכלי חרס ודופק הדפנות : צמיד זה · הו' הכסוי עצמו עכ"ל : הדופק · הוא הכסוי ע"פ חלל הכלי ועפ"ב דאהלות משנה ד' ז"ר : ואע"פ שאין ראי' לדבר · דצמיד זה הדופק דלמא איפכא צמיד זה העודף ופתיל זה הדופק מ"מ זכר לדבר איכא דכתיב ויצמד ישראל כו' · שהוא לשון דבוק ולא לשון עודף : מיכן אמרו כלים מצילים בצמיד פתיל כצ"ל · פי' בכלי' כענין שיהי' נגופת צמידתו פתולה עליו בחבור יפה אבל אהלים בכסוי בעלמא סגי שאפי' אין מחובר יפה מציל על מה שבתוכו שלא יטמא דהא וכל כלי כתיב משמע בכלי בעי' צמיד פתיל ולא באהלים אלא בכסוי סגי כ"פ הרמב"ם מימרא זו בפ"ה דאהלות ובילקוט יש גי' אחרת ועז"ר : אהלים בכסוי כגון כור *ודות א"ל רק נסוי ז"ר : ולא צמיד פתיל על גביו · וז"ל התי"ט פ"י דכלים משנה א' כד"ה ר' אליעזר ויש לפרש על גביו שאינו מוסב על הכלי אלא על הצמיד פתיל עצמו וכלומר שהוא מהופך מכדרכו שדרכו להיות על הכלי ועכשיו מהופך שהכלי עליו ונמצא כאלו הצמיד מוטל על גבו כלומר ולא על פניו שהוא כפי דרכו עכ"ל : חבית שכפאה כו' · ז"ל המשנה שם היו כפוים על פיהם מצילים כל שתחתיהם עד התהום ר"א מטמא פי' הרע"ב קסבר ר"א כפוי אינו מציל ואפי' מירחו בטיט למטה בקרקע שנא' צמיד פתיל עליו ולא צמיד פתיל על גביו עכ"ל ולכאורה נראה דברייתא דהכא כר"א אתי' ולא כת"ק אבל ראיתי בפי' המשנה להרמב"ם שכ' וז"ל הנה אם כפה א' מאלו הכלים [השנויים שם במשנה] על פיהן באהל המת הצילו כל מה שתחתיהן וזה שהם יחזרו כמו אהל באהל המת אם היה אהל באהל וגטמ' האהל החיצון הנה לא יטמ' מה שבאהל פנימי וזה אצלינו אי אפש' בכלי חרס שהוא אם כפה כ"ח על פיו לא יציל מה שתחתיו לפי שהוא יטמא דרך פתחו באמת ואפי' אם ידביקהו בארץ בטיט והדומה לזה לא יציל שאינו לא אהל ולא מוקף

צמיד פתיל ונוסחת ספרי חבית שכפאה על פיה כו' עד ולא צמיד פתיל על גבו עכ"ל וכ"כ בחבורו פ' כ"א מהל' טומאת מת הל"ג וז"ל כל הכלים המצילין בצמיד פתיל אם הי' בהן טפח על טפח וכפאן על פיהן בארץ אע"פ שלא מירח בצמיד פתיל מן הצדדין הרי אלו מצילין כל מה שתחתיהן עד התהום מפני שהן כאהל והאהל מציל אא"כ הי' הכלי כ"ח שאין אהלי כ"ח מצילין כיצד חבי' שכפאה על פיה כו' עד על גבו עכ"ל והראב"ד שם חולק עליו מן התוספתא ע"ש וכ' הכ"מ וז"ל ומאחר שרואה רבינו ספרא וספרי מסכימי' לדעת א' וגם דרשי לה מקראי פסק כן ומתני' מתפרש עפ"ז דכי קתני היו כפוים על פיהם מצילים כל שתחתיהן עד התהום אשאר מיני כלי' השנוי' במשנה חוץ מכ"ח כו' ושיים שם ומדנקט חבית ולא נקט כלי שכפאה כו' משמע שדין זה מיוחד בכ"ח עכ"ל וכיון שכן הברייתא דהכא כת"ק אתי' ובכ"ח מיירי : אין לי אלא כ"ח · שיציל בצמיד פתיל : ה"ג כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה מנין · פי' מנין שיצילו בצמיד פתיל : ת"ל וכל כלי · וכל רבוי' הוא וכו' ז"ר וז"ל וקשה הא ל"ל הא אתי' לי' בק"ו וי"ל דאיכא למיפרך מה לכ"ח דאיכא תנו מתוך שמציל על עצמו מציל על אחרי' [משא"כ כלי גללים שאין מצילין על עצמן שהרי אינם מקבלי' טומאה כללן] ב"א ול"נ דאיכא למימר דבר שמקבל טומאה מציל יותר כמ"ש הר"ש פי"ג דנגעי' עכ"ל אבל כתי"ט כ' וז"ל וצריך לומר דאע"ג דאתאן בק"ו טרח לי' קרא ורבינהו עכ"ל ול"נ מדכתב הרמב"ם בפי' המשנה וז"ל ולמדנו שאר כלים הנמנין כזאת ההלכה מק"ו והוא אמרס אין לי אלא כ"ח כלי גללים כו' הג"ה מבן המחבר *וכ' בכת"י ז"ל אינו דין שיצילו בצ"פ באהל המת כו' · ונלע"ד שזאת הברייתא ר' אליעזר היא דקסבר כסוי אינו מציל כדאי' בתוספתא הביאו רבינו שם · ובפ"י מכלים ולא נערך · למה שנדחק הראב"ד ז"ל בהשגות עכ"ל : מנין אמרת ק"ו כו' א"ד *שיצילו בצמיד פתיל ובאור עלולים מזומנים ומוכנים עכ"ל הרי שלא הביא רבינו מריבוי' דקרא כלל רק מן הק"ו ונראה שלא הי' גורס בספרי מלת תלמוד לומר אחר הק"ו אלא דהספרי פ"ל באמת דילפי' כלי גללים מק"ו ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע וכל כלי פתוח טמ' הוא מה ת"ל וכן העתיק שם רבינו סיפא מזה המאמר שם במשנה : מה ת"ל טמא הוא מלה הוא קשי' לי' דמלת טמא איצטריך לומר שהוא טמא לעולם אלא הג"ה מבן המחבר הוא למה נאמר : בכת"י ה"ג הוא שיציל ה"ג *בהרמב"ם א"ע בצמיד פתיל שם הוא שיציל על באהל המת יציל על עצמו בצמי' פתיל עצמו בצמיד פתיל באהל המת הוא באהל השרץ פי' כאותה יציל על עצמו ששנינו בפ"ח מכלים באהל השרץ פי' בית שאור מוקף צמיד הז"ר אם הוא בתוך פתיל ונתן לתוך התנור התנור שהשרץ שם השאור והשרץ בתוכו נצול בצמיד פתיל והקרן בנתיים התנור עכ"ל וכ"ה נכון טמא והשאור טהור ועיי' בחבור הרמב"ם פי"ד מהל' כלים עכ"ל : דאלו במגע שרץ אפי' בלא צמיד פתיל אינו מקבל טומאה מגבו :

קכז וכל אשר יגע : ה"ג בגמ' ובילקוט להוציא את העובר שבמעי אשה פי' רש"י דעל פני השדה משמע גלוי להוציא העובר שהוא טמון : גולל · כיסוי ארון של מת · דופק שנותנין בצדו כפרש"י שם אבל לעיל פיסק' קכ"ו אי' צמיד זה הדופק ופי' הז"ר הוא הכסוי ע"פ חלל הכלי משמע דה"ה הדופק דהכא הוא כסוי הארון ועי' בתוס' כתובות דף ד' כד"ה עד שיסתום ובברכות דף כ' כד"ה מדלגין פלפול ארוך בזה וקא' שם בגמ' ור' ישמעאל גולל ודופק הלכתא גמירי לה [וכי אתא קרא להוציא העובר ור"ע סבר עובר במעי אשה טמאה וכי אתא קרא לגולל ודופק וקסבר לאו הילכתא היא רש"י] ופריך ור"ע עובר במעי אשה דטמא מדאוריתא מנא ליה ומשני אמר קרא הנוגע במת בנפש איזהו מת שבנפש של אדם הוי אומר זה העובר [דהכי משמע מת שהוא בתוך נפש אחרת] ע"כ ועז"ת הא כתבתי לעיל פיס קכ"ו דר"ע מסיק לי' בין שמנה מבנפש האדם וי"ל דתרתי שמעית מיני' דאי לבן שמונה לחוד אתא ניכתוב קרא במת נפש כדכתי' לעיל מאי בנפש אלא ש"מ לומר מת שהוא בתוך נפש האחרת והיינו עובר כנ"ל : על החרב שטמאה טומאת שבעה · דחרב הרי הוא כחלל והוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו · והנוגע בה בחרב הוי אב הטומאה וטמא טומאת ז' : כלים ואדם וכלים מנין שכלים טמאין טומאת ז' : ת"ל וכבסתם בגדכם · במלחמת מדין כתיב והם הרגו הנפש בכלי זיין נמצא דהוי כלים ואדם וכלים היינו בגדיו שטמאים בכום א"ה : והרי הכתוב מוציאו מכללו · כלומר כיון דכתיב בחלל אף המת בכלל ולמה נאמר

לעשות את שפירש הימנו כמוהו דברי ר' יאשי' · ר' יונתן אומר אין המת בכלל חלל · לפי שמצינו שלימד על המת בפני עצמו ועל החלל בפני עצמו · מנין אף הפורש ממנו לעשות כמוהו אמרת ק"ו ומה נבלה קלה עשה בה הפורש ממנה כמוה המת חמור אינו דין שתעשה הפורש ממנו כמוהו · לא אם אמרת בנבלה (שנטמאה) [שמטמאה] טומאת ערב מרובה תאמר במת שמטמאה טומאת שבעה מועטת · אמרת וכי היכן רבה והלא במת ריבה שהמת מטמא טומאת שבעה · ונבלה מטמא טומאת ערב · ומניין שמטמאה בהיסט אמרת ק"ו מה נבלה קלה · הרי מטמאה בהיסט · המת חמור דין הוא שמטמא בהיסט · אי מה להלן טומאת ערב אף כאן טומאת ערב · אמרת מקום שמגעו טומאת שבעה היסיטו טומאת שבעה · מקום שמגעו טומאת ערב היסיטו טומאת ערב · ר' מאיר אומר בהרגו בדבר שמקבל טומאה הכתוב מדבר שמטמא בהיסט * או אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל °כל הורג נפש וכל נוגע

מקר' מפורש או במת: לעשות את שפי' הימנו כמוהו לבין הגמ' או במת זה אבר. כנחלל מן המת פי' התוס' שנקצץ מן המת ויש בו בשר להעלות ארוכה דחשוב כמת עצמו : אין המת בכלל חלל דמת היינו שמת מיתת עצמו וחלל היינו שנהרג ע"י אחר : מנין אף הפורש ממנו כו' כלומר מאחר דלא או במת אינו מיותר. לדרשא זו כיון דמת אינו בכלל חלל א"כ מנין שאבר מן המת כמוהו : ומה נבלה קלה. שאינה מטמא אלא טומאת ערב : עשה בה הפורש ממנה כמוה. דהא נבלה אפי' כזית ממנה מטמא : המת חמור. שמטמא טומאת ז' : ה"ג בילקוט לא אם אמרת בנבלה שמטמא טומאת ערב מרובה. פי' דטומאת ערב נוהג בכל הטומאות : מועטת. שטומאת ז' אינו נוהג אלא במת בלבד : וכי היכן רבה. פי' עכ"פ את המור' טומאתו וצ"ע דשבב' תופס הגמ' לפירכא דלא יכלי' ללמוד טומאת ז' מטומאת פסח ז"ר ופשוט דאלת כסא הוא ט"ס וצ"ל מטומאת ערב ונראה כונתו למה דאי' שם דף ס"ד בברייתא אין לי אלא בטומא' ברן [שמטמא דבר הבא מזגב הסוס ומזגב הפרה כמעשה עזים] בטומאת מת מנין ודין הוא טימא במת וטימא בשרץ מה כשטימא בשרץ עשה דבר הבא מזגב הסוס כו' כמעשה עזים אף כשטימא במת עשה דבר הבא מזגב הסוס כו' כמעשה עזים הן אם הרבה בטומאת ערב שהיא מרובה במדבר ל"א תרבה בטומאת שבעה שהיא מועטת ת"ל בגד ועור בגד ועור לג"ש כו' ע"כ הרי להדיא אי לאו ג"ש לא הוי ילפי' בק"ו טומאת ז' מטומאת ערב משום האי פירכא ואין ספק אצלי שזהו כונת הרב ולי נראה דלק"מ דבריית' דהתם מני אתי' כר' יאשי' דהכא דלא יליף בק"ו לאבר הפורש מן המת מנבילה משום דאית לי' האי פירכא לכן יליף לה מקרא דאו במת הלכך גם שם חשיב לי' פירכא ויליף לה מג"ש מה שאין כן לר' יונתן דהכא דיליף לה בק"ו ולא חשיב לי' פירכ' אפשר דגם שם לא חשיב לי' פירכא ובאמת לא צריך לג"ש אלא למילי אחריני עס ככ"ל וע"ל סוף ד"ה ר' מאיר מה שאכתוב בזה בס"ד : מנין שמטמא בהיסט ·פי' במשא אע"פ שלא נגע ז"ר וז"ל הרמב"ם בפ"ק דהלכות אולם טומאת מגע ואהל הנה הוא בפסוק כמו שאמר הנוגע במת ואמר כל הבא אל האהל טמא אבל טומאת משא מנין עכ"ל : נבילה קלה הרי מטמא' בהיסט דכתיב והנושא את נבלתה : אמרת מקום שמגעו טומאת ז' כו' · והיינו דון מינה ואוקי באתרא ועיין בב"ק ספ"ב ז"ר ועיין לקמן בד"ה ר"מ שם ביארתי כונתו בס"ד : ר' מאיר אומר כו' רש"י בחומש בפ' מטות מביא להאי מימרא דר"מ על פסוק כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו רק בשינוי לשון וז"ל ר' מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו או יכול אפי' זרק בו חץ והרגו כו' כמו שהוא כאן בספרי אבל לא הי' כתוב בספרו שמטמאת בהיסט כמ"ש כאן ונוסחא שבכאן דגרס שמטמא בהיסט הוא נוסחת הרמב"ן שהביאו הרא"ם ולפי שדבריהם נוגע לפ' דברי ר"מ אעתיק לך בקיצור מה שפי' בזה ומה שיש לפלפל בדבריהם :*וז"ל הרמב"ן פלפול נעים בדברי רש"י והרמב"ן שם על רש"י ולא נתכוונו דבריו אצלי שאם הרגו בדבר המקבל טומאה של כלי שטף אין האדם טמא טומא' ז' ולא צריך הזאה לפי שהכלי אב הטומאה והאדם ראשון ואם בכלי ברזל כבר למדנו להרב שהוא בכלל להטמא טומאת ז' כו' ולשונם בספרי כך הוא ר' מאיר אמר בהרגו בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר שמטמ' בהיסט כו' ופירושה שבא ר' מאיר ללמד מכאן שהמת מטמא במשא ואם הרגו במקל יד וברומח אפי' אין בו ברזל ונשאו בהם בשעה שמת מטמאו אותו במשא טומאת ז' ולא נתכוין בדבר המקבל טומא' לכלי קבול אלא בדבר שהאדם מקבל בו טומאה מן המת עצמו כגון המשא וריש' דברייתא התם מנין שמטמ' בהיסט אמרת ק"ו ומה נבלה קלה כו' עד ר"מ אומר כו' ומכאן יתברר פירושה שהוא לענין שאמרנו הביא ת"ק משא המת מן הק"ו ואפי' לטומאת ז' דלית לי' דיו והביאו ר' מאיר מן הכתוב דאית לי' דיו ולא אתי בק"ו כדאי' בפ' כיצד הרגל עכ"ל : והגאון הרא"ם השיב ע"ז בארוכו' ואני אעתיק לשונו בקיצור מה שצריך אל הענין וז"ל ולא הבינותי דבריו כלל כי מ"ש שאם הרג בדבר המקבל טומאה של כלי שטף אין האדם מטמא טומאת ז' כו' לא ידעתי מנ"ל הא דאדרבה מקרא דכל הורג נפש שפי' אותו ר"מ בכל דבר המקבל טומאה משמע דלאו דוקא חרב אלא הה"נ שאר כלים בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדים שכל הורג כולל החרב וכיוצא בו שמטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה"ל טומאת מת כו' מפי השמועה למדנו שהחרב כמת וה"ה לשאר כלים בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדי' שהרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה שירה חץ והרגו זרק אבן והרגו יטמא ז' ימים אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו שהרי נגע הכלי במת ומשמע מדבריו אפילו שלא בחבורין ולפיכך השיג עליו הראב"ד ואמר אנו אין לנו אלא בחרב או בחבורין בשאר הכלים וכל המקראות אינן אלא בחבורין משמע דבחיבורין כ"ע מודו דלאו דוקא חרב אלא ה"ה בשאר כלים המקבלין טומאה כו' ע"ש שהאריך בראיות עוד כ' שם ומה שטען עוד בספרי כך הוא ר"מ אומר בהרגו בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר שמטמא בהיסט כו' אין זה אלא מפני שהיה כתוב בספרו ר"מ אומר כו' שמטמא בהיסט אבל מדברי רש"י נראה שלא היה כתוב בספרו אלא בהרגו בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר אבל לא היה כתוב בו שמטמא בהיסט שאם היה כתוב בו שמטמא בהיסט כמו בנוסח הרמב"ן ז"ל לא היה מפרש אותו בחבורים גם הסמ"ג ז"ל שהביא הברייתא זאת אינה אלא כנוסחת רש"י ז"ל ופירשה גם הוא לענין חבורין כפירש"י ז"ל ומה שמביא ראיה על שדברי ר' מאיר הם על ההיסט מרישא דברייתא דקתני מנין שמטמא בהיסט כ"ל שאין משם ראיה דאיכא למימ' דר"מ אהלל הרב דנרישא דברייתא קאי דקתני בחלל חרב בא הכתוב ולימד על החרב

שטמאה טומאת ז' כו' ואגב זה סיים ואמר שאף המת בכלל חלל והרי הכתוב מוציאו מכללו לעשות את הפורש ממנו כמוהו דר"י ור' יונתן חולק עליו ואמר שאין המת בכלל ומנין לעשות הפורש ממנו כמוהו מק"ו מנבלה ואגב זה הק"ו אמר ומנין שמטמא בהיסט ק"ו מנבלה וכשסיים משך דבריו חזר לענין ראשון שהוא המקרא של בחלל חרב ואמר ר"מ הוא אומר לאו דוקא בחרב אלא אף בכל דבר המקבל טומאה שנאמר כל הורג נפש ופי' בחלל חרב שהוא דבר המקבל טומאה וה"ה לכל דבר המקבל טומאה ולימדך המקרא הזה שהכלי מטמא בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו ומפני שהוקשה לו לר"מ שמא אינו מטמא את ההורג מפני נגיעתו אלא מפני הריגתו הוכרח לומר או אפי' זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל נוגע בחלל הוקש הורג לנוגע מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו עכ"ל הר"לך ב' שיטות של רש"י והרמ"בן כפי מה שפירשם הרא"ם באורך והרוצה לעמוד עליהם יעיין בדבריו קדשם על הדבי פז מיוסדי' הכם מתוקים וכלם מחמדים ואני לקצר אני צריך רק הוכרחתי להעתיק מה שנוגע לפירוש המימרא דר"מ והנה אף שאין אני כדאי להיות שניף להדום מרגלותם של הגאוני' הנ"ל רבותינו הקדושים אשר בצלא אנו שותים מימיהם ודבריהם כי חיים הם למוצאיהם ואלמלא הם ח"ו נשתכח' תורה מישראל מכ"ש להכריע בין שני ההרים הגדולים רש"י והרמב"ן ז"ל ומתיירא אני שמא ח"ו ירונו גלגלתי יראה ורעד יבא כי ותכסני פלצות מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך ואשב בקרקע כא' מלעיר תלמידי תלמידיהם לדון לפניהם ואומר אני באימה וביראה שטופחת רש"י ופירושה כפי מה שפי' הרא"ם הוא מדוקדק יותר לע"ד · דלשיטת הרמ"בן דר"מ בא ללמד מכאן שמת מטמא בהיסט קשה מפני מה לא ניחא לי' בק"ו שלמד הת"ק מנבלה וא"ל משום הפירכא דמה לטומאת ערב שהיא מרובה א"כ ה"ל לאפלוגי גם לעיל אאבר הפירש ממנו כמוהו שלמדו בק"ו זה ולא חשיב לי' פירכא ור"מ דחשיב לי' לפירכא ה"ל לחלוק על ר' יונתן · וא"ל דבאמת פליג על ר' יונתן וס"ל כר' יאשי' דיליף אבר הפורש כו' מאו במת א"כ הל"ל דברי ר"מ ור' יאשי' · ומ"ש הרמב"ן שהביא הת"ק משא המת מן הק"ו כו' והביאו ר"מ מן הכתוב דאית לי' דיו ולא אתי בק"ו כדאי' בפ' כיצד הרגל עכ"ל והנה עיינתי שם בדף כ"ה בהלכה ולא מצאתי שר"מ אית לי' דיו וע"כ לומר כונתו על מה דפריך התם והא האי תנא לא דריש דיו אע"ג דלא מיפרך ק"ו דתניא מפץ במת מנין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורין בזב טמאים במת מפץ שמטמא בזב אינו דין שיטמא במת וקמייתי לי' בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה ואמאי נימא אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי טומאת שבעה ע"כ ומפ' רבינו הרמב"ן טעמו של ר' מאיר דלא יליף משא במת מק"ו דנבילה משום דאיכא למימר דיו ואהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי טומאת שבעה וכפי דייק ליסני' שכ' הביא הת"ק משא המת מק"ו ואפי' לטומאת ז' כו' ור"מ מן הכתוב דאית לי' דיו כו' כוונתו למ"ש דר"מ ס"ל דא"א ללמוד בק"ו משום דנימא דיו לאפוקי מטומאת ז' · ואם זאת כונתו קשה לעיל גבי אבר מן המת דמייתי לי' ר' יונתן מק"ו דנבלה נמי נימא הכי אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי מטומאת ז' ולמה לא פליג ר"מ א"ו דלא שייך לומר דיו משום דאיכא למיפרך מה לנבילה שכן מגעה טומאת ערב מש"ה אבר ומשא נ"כ טומאת ערב משא"כ מת שמגעו טומאת ז' אבר ומשא נמי טומאת ז' ויוכל להיות שזהו שמסיים אמרת וכי היכן רבה והלא במת רבה שהוא מטמא טומאת ז' ונבלה מטמא טומאת ערב וכונתו להאי פירכא שכתבתי דלא נאמר דיו · ואפי' לפי מ"ש לעיל בשם הז"ר בד"ה אמרת מקום שמגעו כו' והיינו דון מינה ואוקי באתרא ע"כ ומצינו בשבועות דף ל"א דר"מ ס"ל דון מינה ומינה וא"כ שפיר מני למילף מנבלה לטומאת ערב לכך הביאו ר"מ מן הכתוב כמ"ש רבינו ז"ל דהא בפ' כיצד הרגל על קושי' הגמ' שכבתי לעיל התרץ שם דילפי' מפץ במת מג"ש דתפן בשרן נאמ' בגד ועור בשרן ונאמר בגד ושור במת מה בגד ועור האמור בשרץ מפץ טמא בו אף בגד ועור האמור במת מפץ טמא בו ופריך הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא אלא למ"ד דון מינה ומינה מאי איכא למימר [כלומר מפץ במת לטומאת ז' מנלן רש"י] אמר רבא אמר קרא וכבסתם בגדכם ביום השביעי כל * טומאות שאתם מטמאין במת לא יהיו פחותין משבעה ע"כ הרי דרבתה התורה כל טומאות שבמת לטומאת ז' וא"כ אודה לי' סברת רבינו שאין לומר כאן דיו בזה הק"ו דיליף מנבלה לענין אבר ולענין משא לטומאת ערב דהא רבתה התורה כל טומאת שבמת לטומאת ז' וזהו ראי' שאין עליה תשובה וזה שסיים הז"ר לאחר שכ' דון מינה ואוקי באתרא וע' בב"ק ספ"ב עכ"ל אין ספק אצלי שכונתו באלו מלות הקצרות למ"ש לומר דאפי' לר"מ דס"ל דון מינה ומינה מ"מ הא רבתה התורה לכל טומאת המת לטומאת שבעה וא"כ הדק"ל מ"ט לא יליף ר"מ טומאת משא מק"ו דנבלה כמו הת"ק: אבל לשיטת רש"י והסמ"ג וכמו שפירש הרא"ם ניחא דר"מ לא איירי כלל מטומאת היסט ובאמת נוכל לומר דבטומאת היסט מני סבר אי כר' יאשי' מקרא או כר' יונתן מק"ו דנבילה ואיהו קאי ארישא דחלל חרב כמ"ש הרא"ם · מיהו יש ליישב דעת רבינו הרמב"ן דהוקשה לו קושי' הז"ר שכתבתי לעיל בד"ה וכי היכן רבה וצריך לתרץ כמ"ש דהאיא ברייתא אתי' כר' יאשי' דחשיב לי' לפרכא ויליף אבר מן המת מקרא ה"נ שם חשיב לי' לפירכא ויליף לה בג"ש ע"ש וא"כ קשה לר' יאשי' מנלן טומאת משא במת דליכא שום לימוד מקרא אלא מק"ו דנבלה והא איכא האי פירכא מה לנבלה שהיא טומאת ערב מרובה דאיכו חשיב ליה פירכא כמ"ש לכך פי' דברי ר"מ דיליף טומאת היסט במת מקרא דכל הורג נפש ונוכל לומר דר' יאשי' בהא כר"מ ס"ל ומהכא יליף טומאת היסט

הג"ה מבן המחבר

* ועיין במשנה למלך פ"ב מה"ל טומאת מת דינג' באורך ובדין חבורין שם אי הוי דאורייתא ע"ש בארוכות :

כ' בכס"י וז"ל נ"ל דלא גרסי' בהיסט עכ"ל וזה מסכים למ"ש אא"מו ז"ל הב בפירושו כאן

נוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע ע"י חיבורו אף הורג ע"י חבורו · או בעצם אדם *זה אבר מן החי או אינו אלא עצם כשעורה כשהוא אומר (וכל) [ונעל] הנוגע בעצם [הרי עצם] כשעורה אמור · הא מה ת"ל או בעצם אדם זה אבר מן החי ושני עצמות נאמרו או בעצם אדם זה אבר מן החי (וכל) [ועל] הנוגע בעצם זה עצם כשעורה · ד"א מה המת בשר וגידים ועצמות אף אבר מן החי בשר ועצמות וגידים כברייתו · או בקבר זה קבר סתום · אתה אומר זה קבר סתום או אינו אלא קבר פתוח אמורת ק"ו ומה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח · או מה להלן טמא בטומאת ערב אף כאן טמא טומאת ערב אמרת וכי אהל מהיכן למדנו לא מן הדין ודבר הלמד ממקום אחר אתה בא ללמד הימנו הלמד מן (המלמד) [הלמד] · ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת *וכי עפר הוא והלא אפר הוא · מפני מה שינה הכתוב במשמעו מפני שמקישו לדבר אחר (ד"א) נאמר כאן עפר ונא' להלן °עפר מה עפר האמור להלן על פני המים אף כאן על פני המים ומה (להלן) [כאן] אם הקדים עפר למים יצא · אף (כאן) [להלן] אם הקדים עפר למים יצא · ד"א שאם נשתנו מראיו כשר :

סליק פיסקא

קכח ונתן

עליו מים חיים אל כלי · במי מעיין הכתוב מדבר · אתה אומר במי מעיין · או אינו מדבר אלא במים שהם חיים לעולם ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים הא מה ת"ל ונתן עליו מים חיים [במי מעיין הכתוב מדבר] · אל כלי מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרש · שהיה בדין הואיל ומים ועפר מקדשים בסוטה ומים ועפר מקדשים בפרה אם למדתי לסוטה שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס אף פרה לא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס ת"ל אל כלי (חרס) מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס · ולקח נאמרה כאן לקיחה ונאמ' להלן °לקיחה מה לקיחה האמורה להלן שלשה אף לקיחה האמורה כאן שלשה *אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלית ולא אזוב רומית ולא אזוב מדברית ולא *אזוב שיש לו שם לווי :

סליק פיסקא

קכט וטבל

במים איש טהור שיהא במים כדי טבילה · *איש להוציא את הקטן משמע מוציא את הקטן ומוציא את האשה ת"ל טהור להביא את האשה דברי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר טהור למה נאמ' הא עד שלא יאמר יש לי בדין · אם האוסף טהור · המזה לא יהא טהור · הא מה ת"ל טהור מכל טומאה ואיזה

בו'התלמוד

היסט ולא מק"ו משום פירכא הנ"ל אך מלשון הרמב"ן שהביא הרא"ם נראה דנוס"ה לא רצה ר"מ ללמוד בק"ו משום דאית לי' דיו וכבר העליתי דלא שייך כאן לומר דיו מהירוצא דרבא הנ"ל וצ"ע וא"ת לשיטת רש"י דר"מ לא איירי בטומאת היסט א"כ מנ"ל לר' יאשי' טומאת היסט במת דהא לדידי' ליכא למילף בק"ו מנבלה משום האי פירכא דע"כ חשיב לי' לפירכא כמו שהוכחתי לעיל ועיין לקמן פי' קכ"ט ד"ה שכשם ותמצא שם ישוב לזה ודוק : · זה אבר מן החי · בגמ' יליף לה ממלת בחלל זה אבר שנחלל מוקמי וז"ל הרמב"ם בפי' המשנה ספ"ק דאהלות וזה מאמר השם או בעצם אדם יחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם ואז יהיה דינו כדין המת בכללו אולם אם לא יהיה עליו בשר או היה עצם כשעורה הנה הוא יטמא במגע לאומרו ית' ועל הנוגע בעצם וכן ג"כ יטמא במשא על הפנים שזכרנו מנבלה ולא יטמא באהל לפי שטומאת אהל אמנם באה באדם לבד כמו שאמר אדם כי ימות באהל או באבר מן האדם דומה לאדם לאמרו בעצם אדם ואמרו מה המת בשר ועצמות וגידין אף אבר מן החי כברייתו בשר גידין ועצמות ואמר ג"כ שני עצמות נאמרו בענין או בעצם אדם זה אבר מן החי ועל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה עכ"ל ועפ"ז תבין פי' הברייתא דהכא אלא שמכלל דבריו נראה להדי' שלא היה גורס ד"א מה המת בשר וגידי' כו' אלא כך היה גירסתו ושני עצמות נאמרו או בעצם אדם זה אבר מן החי ועל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה ומה המת בשר גידים כו' והיה ראוי להגי"ה גם כאן כן ולפי שבילקוט גרס ג"כ דבר אחר לא רציתי לשלוח יד בגירסא זו : ה"ג או אינו אלא עצם כשעורה כשהוא אומר ועל הנוגע בעצם הרי עצם כשעורה אמור : זה קבר סתום · שמטמא בכל צדדיו במגע : או אינו אלא קבר פתוח כלומר ואפי' קבר פתוח ג"כ מטמא בכל צדדיו : ומה אהל שהוא מקבל טומאה · פי' לעיל פיסקא קכ"ו : אימה להלן טומאת ערב · פי' אהל פתוח הנוגע בו מאחוריו טמא טומאת ערב ז"ר : אף כאן גבי קבר פתוח יטמא טומאת ערב ז"ר : לא מן הדין · מק"ו ומה שלישי במת טמא שני דין שהוא טמא בפיס' דלעיל : ה"ג בילקוט הלמד מן הלמד וכ"ה נכון דהא אהל גופא למד ורוצה ללמוד קבר מאהל הוי דבר הלמד בק"ו שהוא חוזר ומלמד בבנין אב ותימא דהכא משמע דדבר הלמד בק"ו אינו חוזר ומלמד בבנין אב הא אי' בזבחים דף נ' דבר הלמד בק"ו מהו שילמד בבנין אב אמר ר' ירמי' ת"ש חלק ונמצאת טריפה ר' מאיר אומר אינה מטמאה בבית הבליעה ר"י אומר מטמא בבית הבליעה אר"מ ק"ו ומה נבלת בהמה שמטמאה במגע ובמשא שחיטתה מטהר' טריפת' מטומאתה נבלת העוף שאין מטמא במגע ובמשא אינו דין שתהא שחיטת' מטהרת טריפת' מטומאת' [פירש"י והשתא דק"יל דשחיטה מטהרת בחולין מק"ו הדרא ומגמרא אמליקה דקדשים בבנין אב] מה מצינו בשחיטה שמכשרתה באכילה ומטהרת טריפת' מטומאתה אף מליקה שמכשרתה באכילה מטהרת טריפתה מטומאתה] ודחי ולא היא התם תיהוי משחיטה דחולין קאתיא [התם עיקר טעמא דר"מ לא יליף בבנין אב אלא מהיקישא דזאת תורת הבהמה והעוף כו' ואי נמי תיהוי דגמר לה בבנין אב כדקתני במתני' לא מיפשטא בעיין דהא ר"מ מליקה בקדשים משחיטה דחולין גמר ה"ל מלמד דחולין] ע"כ והשתא ומה התם דלמד הוי קדשים דהיינו מליקה כיון דהמלמד הוא חולין ילפינן מכ"ש הכא דשניהם חולין הקבר והאהל למה לא נילף למד מלמד וגם המלמד של אהל הוא כלים והוא ג"כ חולין ואפשר משום דאם נטמא ונכנס למקדש בשוגג מחייב להביא קרבן הוי שניהם קדשים *ודוחק וצ"ע :

ה"ג מפני מה שינה הכתוב במשמעו מפני שמקישו לדבר אחר נאמר כאן כו' וכ"ה בגמ' שם : ונאמר להלן עפר · גבי סוטה כתיב ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים : על פני המים · בסוטה מצותו עפר על המים דכתי' בה ונתן אל המים אף כאן בפרה עפר אל המים מצותו כן לכתחילה ולא תימא ונתן עליו מים משמע עפר לכתחילה ומתי' ג"ש ואפיק לי' ממשמותי' רש"י : ה"ג בגמ'

הגה"ה מבן המחבר

* וז"ל הכת"י והקשה הראב"ד דאמרי' פ' איזהו מקומן דבכל התורה כולה למדין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים והכא דלאו קדשים קמיירי אמאי אין למדין למד מן הלמד ולא תירץ עכ"ל :

עקר' מפורש

ומה כאן אם הקדים עפר למים יצא אף להלן כו' וס"פ ומה כאן בפרה אם הקדים עפר למים יצא אף בסוטה בן ומפ' בגמ' והתם בפרה מנלן דאם הקדי' עפ' למים כשר ומשני תרי קראי כתיבי כתב עליו אלמא אפר ברישא [דהא כתיב ונתן עליו מים חיים משמע מים ע"ג האפר] וכתב מים חיים אל כלי אלמא מים ברישא [דמשמע מים לצד הכלי ולא עפר מונח בכתים]· הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן ע"כ ור"ש ס"ל הכי בגמ' דאם הקדים עפר למים כשר ומתם ספרי ר"ש אבל רבנן פליגי עלי' התם וס"ל דאם הקדים עפר למים פסול גבי סוטה משום דכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה דבעינן כסדר הכתוב בפרשה וגבי פרה ס"ל מים חיים אל כלי דוק' מים ברישא והדר אפר והא דכתיב עליו לערבן הוא דאתא שלאחר שנתן אפר אל המי' צריך להפך המים עליו ולערבן ע"ש בגמ' ורש"י וא"כ קשה לרבנן דלא ילפי' ג"ש למה שינה הכתו' גבי פרה לכתוב עפר במקום אפר לז"ק ד"א שאם הגה"ה מבן המחבר *נשתנו מראיו *בכת"י ז"ל פי' שאם כשר ר"ל דלכך נשתנו מראי' של האפר שינה ללמד שאם לפי רוב השנים והזמן נשתנו מראיו כשר לעפר כשר ומשום הכי ובילקוט גרם כן קרי לי' עפר : · בהדי' ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת וכי עפר הוא אלא מלמד שאם נשתנו מראיו כשר ע"כ והיינו פ"כ אליבא דרבנן הוא דהא לר"ש איצטריך לג"ש כנ"ל :

קכח ונתן

במדבר ה'

עליו : במי מעיין כו' · לאפוקי מי מקוה ז"ר : במים שהם חיים לעולם · שאם יבושו פעם א' יהיו פסולים לעולם וב"א פי' במים שהם חיים לעולם שכל הבריות חייהם מן *המים וא"כ אף שאינן מי מעיין כשרים והא ליתא ז"ר והדין עמו וז"ל המשנה ט' פ"ח דפר' המים המכזבים פסולים [פי' הרע"ב המכזבים הפוסקים כמו אשר לא יכזבו מימיו פסולים דמים חיים בעינן] ואלו הן המים המכזבים · המכזבים א' בשבוע וכו' הר"ש וז"ל ומיהו לאו מים חיים לעולם בעינן דלא פסול אלא המכזבי' פעם א' בשבוע אבל פעם א' ביובל לא פסילי עכ"ל הרי להדי' כמו שפי' הז"ר :

וכ"כ בכת"י

ברא' כ"ו

שנאמר ויחפרו שם וגו' וא"כ מוכח שא"צ שיהיו חיים לעולם דשם לא ידעו אם יהיו חיים לעולם אם לאו דהא עכשיו חפרוה ז"ר ולפי' ב"א צריך לפר' מדקאמר הכתוב ויחפרו כו' וימצאו שם באר מים חיים משמע דלאחר חפירה מצאו בהם מים חיים ואי במי מקוה הא לא ע"י חפירה הם נמצאים אלא ע"י שנתכנסו מתי גשמים א"ו דבמי מעין הכתוב מדבר

שמות י"ב

מיהו קשה לפירושו מאי ואע"פ שאין ראי' הא ראי' גמורה היא אבל לפי' הז"ר שפיר קאמר דאין ראיה לדבר דהא איכא למימר שכיון שמזמן יצחק עד מתן תורה לא פסקו מש"ה קרהו מים חיים מ"מ זכר לדבר איכא דמי יודע שמא לאחר זמן יפסקו א"ו במי מעיין הכתוב מדבר : ה"ג הא מה ת"ל ונתן עליו מים חיים במי מעיין הכתוב מדבר ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע אל כלי מגיד שעשה בה כו' וכ"ה בילקוט : שהי' בדין שיהי' צריכים דוקא כלי חרס : אם למדתי לסוטה כו' · דשם כתיב בהדיא ולקח הכהן

ולא כל אזוב כו'

מים קדושים בכלי חרש : ה"ג ת"ל אל כלי מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס פי' מדלא כתיב אל כלי חרס בהדי' כמו גבי סוטה משמע דכל הכלים כשרים לחטאת : נאמר כאן לקיחה · פי"א דפרה משנה ט' תנן מצות אזוב שלשה קלחים ופי' המפרשים דילפי' לקיחה לקיחה מאגודת אזוב דפסח מצרים מה להלן שלשה דבהכי מיקרי אגודה אף כאן שלשה וע"ל פיסקא קכ"ד גבי לקיחה דכתיב גבי שריפת הפרה ומ"ש שם : שם לווי · שרגילין ללוות עמו שם אחר הרע"ב :

קכט וטבל

במים : כדי טבילה אבל אם אין בהם כדי טבילה אע"פ שאם יספג יש בהם כדי הזיי' פסולה ז"ר וכ"ה במשנה פי"ב דפרה משנה ב' ובלבד שלא יספג פי' הרע"ב שלא יקנח מגד הכלי או משוליו דכתיב וטבל ולא מספג : איש להוציא את הקטן ע"ל פיס' קכ"ד גבי והאסף איש טהור דפליגי בה"ג ומה שכתבתי שם : אם האוסף טהור פי' שהאוסף צריך שיהי' איש טהור דכתיב ואסף איש טהור ז"ר : המזה לא יהי טהור · בתמי' וא"ת לעיל פיס' קכ"ד עביד ר' ישמעאל ק"ו איפכא אם המזה טהור האוסף לא יהי' טהור משמע דאוסף חמיר לי' וי"ל דר"י ס"ל דאוסף חמיר ממזה דהא תכלית עבודת הפרה הוא בשביל האפר ור"ע ס"ל דמזה חמיר דהוא עיקר הטהרה : טהור מכל טומאה פי' שאינו מטמא כל טומאה אלא מקנא

ואיזה זה טבול יום· רבי (עקיבא) אומר נאמר כאן טהור ונאמר להלן טהור מה טהור האמור כאן [להלן] טמא לתרומה וטהור לחטאת אף טהור האמור להלן [כאן] טמא לתרומה וטהור לחטאת· והזה על האהל· בא הכתוב ולימד על האהל שהוא מקבל טומאה (ד"א בא הכתוב ולימד בשעת קיבול טומאה) והזה על האהל ועל כל הכלים [בשעת קבול טומאה]· ועל הנוגע בעצם זו *עצם כשעורה· אתה אומר זו עצם כשעורה· או אינו אלא אבר מן החי· כשהוא אומר או בעצם אדם הרי אבר מן החי אמור· הא מה ת"ל ועל הנוגע בעצם זו עצם כשעורה· (ועל הנוגע בעצם) מגיד הכתוב שכשם שהביא כולן לענין טומאה כך הביא כולן לענין הזאה· והזה הטהור על הטמא *טהור על הטמא טהור· טהור על הטהור טמא דברי ר' עקיבא· ביום השלישי וביום השביעי· *בא הכתוב ולימד על טומאת מת שטעון הזייה שלישי ושביעי אתה אומר לכך בא· או הזה בשלישי יטהר בשביעי· ואם לא היזה בשלישי לא יטהר בשביעי ת"ל וחטאו ביום השביעי שינה עליו לפסול· אין לי אלא שביעי שמיני תשיעי עשירי מניין ת"ל וחטאו (ביום השביעי· אחר כך) [מכל מקום] וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב [נ"ח מה ת"ל מפני שהייתי אומר אם קרמה טבילה להזייה יצא ת"ל וחטאו ביום השביעי ואח"כ וכבס בגדיו ורחץ במים ומהר בערב]· ואיש אשר יטמא ולא יתחטא· על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר וענש כרת· או לא ענש כרת אלא על הזייה ת"ל ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר עונשו לאיטהר ואין עונשו כרת· והיתה לכם לחקת עולם שינהוג הדבר לדורות· ומזה מי הנדה יכבס בגדיו בין מים למים הכתוב מדבר וחילק הכתוב בין מים שיש בהם כדי הזייה ובין

מקנת טומאה ז"ר וכ"ס לעיל גבי אוסף והיינו טביל יום שהוא טמא לתרומה וטהור לחטאת: ר"פ ובילקוט גרס רבי: ונאמר להלן גבי אוסף טהור: מה טהור האמור כאן טמא לתרומה וטהור לחטאת ובילקוט גרס מה טהור האמור להלן טמא לתרומה כו' וכ' הז"ר דגי' דהכא עיקר ופי' וז"ל דהכא ילפינן שטבול יום כשר דטהור יתירא הוא כדדריש ר"ע לעיל מיני' ויליף מינה בג"ש שהאסיפה ג"כ כשר בטבול יום אע"ג דטהור כתי' התם איצטריך להביא אשה להכי יליף ג"ש מהזאה ובספרי גרס כאן ר"ע ואח"כ ר"ע הכל קאמר לה עכ"ל ובתחילה מכתוב *אורתי דהא ר"ע ס"ל התם גבי אסיפה איש להוציא את האשה וא"כ טהור דהתם ל"ל אלא לרבות ט"י כמ"ש שם ול"ל ללמוד בג"ש מהזאה דהג"ש לא צריכה אלא לר"י דס"ל דטהור דהתם להכשיר את האשה ואין לו שום ליתור להכשר דט"י גבי אסיפה לכך צריך ללמדו בג"ש מהזאה אבל לר"ע ל"ל ג"ש הא באסיפ' גופא כתיב טהור לרבות ט"י דהא איהו לא ס"ל דטהור להכשיר את האשה ואדרבה ס"ל איש להוציא את האשה כמש"ל לכן נראה דגי' הילקוט עיקר וכצ"ל רבי אומר נאמר כאן טהור ונאמר להלן טהו' מה טהור האמור להלן טמא לתרומה וטהור לחטאת אף טהור האמור כאן כו' וה"פ דרבי בא לפרש דברי ר' ישמעאל דס"ל דטהור דכתיב גבי אסיפה וכן כאן גבי הזאה להביא את האשה א"כ מנ"ל דט"י כשר בפרה להכי קאמר רבי דיליף בג"ש מטהור דכתיב גבי הזאה והזה הטהור על הטמא ואי' בזבחי' דף י"ז ע"ב והזה הטהור מכלל שהוא טמא לימד על ט"י שכשר בפרה פירש"י דהטהור קרא יתירא הוא דכתיב לעיל מיני' וטבל במים איש טהור וה"ל למיכתב והזה על הטמא אלא לימד על ט"י שכשר בפרה דאשכחן ט"י דאיקרי טהור למעשר דכתיב ורחץ במים וטהר עכ"ל וילפי' ג"ש טהור דגבי אסיפה וכן טהור דוטבל מטהור דגבי הזאה וכה"ג פירשתי לעיל פיסק' קכ"ד דברי ר' נתן ע"ש ולית לי' לר"י הא דדרש ר"ע בסמוך והזה הטהור על הטמא על הטמא טהור על הטהור טמא דהא ביומא אי' להדי' דגם רבנן פליגי עלי' דר"ע בהא ע"ש להכי ס"ל דלרבית ט"י אתא וילפי' כלהו בג"ש מהזאה ואע"ג דקתני ר' אומר בלשון פלוגתא וה"ל למיתני אמר רבי כבר כתבתי כמה פעמי' בשם התי"ט דמצינו הרבה פעמים דקתני בלשון פלוגתא ולא בא לחלוק אלא לפרש כנ"ל: על האוהל שהוא מקבל טומאה אם הוא של פשתן כדאי' בשבת דף כ"ח ז"ר וע"ל ריש פיסק' קכ"ו: ד"א בא הכתוב כו'· זה אין לו ביאור דאיך נלמד מן והזה על האהל בשעת קבול טומאה ונראה שיש כאן יתיר וחילוף גירסא וכצ"ל בא הכתוב ולימד על האהל שהוא מקבל טומאה והזה על האהל ועל כל הכלים בשעת קבול טומאה ועל הנוגע בעצם זו עצם כשעורה כו' וכ"ה בילקוט ופי' הז"ר מדכתיב ועל כל הכלים אשר היו שם משמע שהיו שם בשעת קבול טומאה אבל משפינו המת משם ואח"כ הכניסו כלים לשם טהורים עכ"ל: זו עצם כשעורה· שמטמא במגע ובמשא ולא באהל כמש"ל פיס' קכ"ו בד"ה זה אבר מן החי בשם הרמב"ם ע"ש: ה"ג בילקוט זו עצם כשעורה מגיד הכתוב: שכשם שהביא כולם לענין טומאה· נרא' פי' משום דאית' בגמ' ועל הנוגע בעצם זו עצם כשעורה או בחלל זה אבר הנחלל מן החי ואין בו להעלות ארוכה או במת זה אבר הנחלל מן המת [פירש"י ואין עליו בשר כראוי] או בקבר זה קבר שלפני הדבור [כלומר שקברי נכרים מטמאין במגע אע"פ שאין מטמאין באהל כדתניא ביבמות קברי נכרים אין מטמאין באהל אלא בנגיעה וכל שהי' קודם מתן תורה בין של נכרים בין של ישראל קרי לי' קבר בן נח וקבר הנכרים לאחר הדבור כקודם הדבור שאין מטמאין באהל לפי שלא ניתנה להם תורה ומש"ה קרי לי' קבר שלפני הדבור] ע"כ וזהו דקאמר הכא שכשם שהביא כולן דהיינו אלו שאמרנו שרבתה התורה לענין טומאה כך הביא כולן לענין הזאה שאע"פ שאין מטמאין באהל רק במגע ובמשא ת"מ צריכין הזאה דהא האי קרא גבי הזאה כתיב ועפ"ז ניחא לי מה שהקשיתי לשאול לעיל פיס' קכ"ז סוף ד"ה ר"מ לשיטת רש"י מנ"ל לר' יאשי' טומאת משא במת ועפ"ז יהיו מתורץ דהנה בגמ' מקשה שם האי אבר מן המת היכי דמי אי דאית בי' עצם כשעורה היינו הנוגע בעצם אלא דלית בי' עצם כשעורה ואפ"ה רביי' [פירש"י דלית בי' עצם כשעורה ולא בשר כראוי וקא מרבי' לי' רחמנא הלכך הואיל ואיתרבי לי' ליהוי נזיר מגלח עליו] כלומר וקשי' לר' יוחנן דאמר לעיל אם אין עליהם בשר כראוי אין הנזיר מגלח עליהן ומשני אמר לך ר' יוחנן לעולם דאית בי' ואם איגו ענין למגע תנהו ענין למשא [פירש"י ואם איגו ענין למגע דנפקא לי' מהנוגע בעצם תנהו ענין למשא דעצם כשעורה מטמא במשא אבל אם אין עצם כשעורה ולא בשר כראוי לעולם אין טומאתו כלום ואין הנזיר מגלח עליו] ע"כ והשת' י"ל לר' יאשי' דנפקא לי' מאו במת קמא אבר הפורש מן המת והיינו שיש בו להעלות ארוכ' לענין טומאת אהל כמ"ש שם וכ"ה בגמ' שם דדריש או במת דקרא קמא לאבר הנחלל מן המת א"כ ס"ל נמי לר' יאשי' דהאי או במת תניינא דכתיב גבי נגיעה אתי לרבות אבר מן המת שאין בו להעלות ארוכה לענין משא כאם איגו ענין כדקאמר בגמ' ותמילא מכ"ש אם יש בו

להעלות ארוכה שהוא מטמא במשא ור' יונתן דלא יליף מאו במת קמא לאבר מבו' התלם מן המת משום דס"ל הלל כפ"ע ומת כפ"ע כמ"של ה"כ לא דריש או במת תניינא לטומאת משא וכפקא לי' תרווייהו מק"ו דנבלה כנ"ל: טהור על הטהור טמא· אם הזה על הטמא נעשה טהור ואם הזה על הטהו' נעשה טמא ותפ' בגמ' דנכתיב רחמנא והזה הטהור עליו מאי על הטמא ש"מ על הטמא טהור ועל הטהור טמא: שטעון הזיית שלישי ושביעי· פי' ב' הזאות דוקא: או הזה בשלישי יטהר בז' אע"פ שלא הזה בשביעי וה"ק קרא והזה ביום השלישי וימתין עד יום השביעי ואז יטהר וע"ל פיסק' קכ"ה: שמיני תשיעי ועשירי מנין· פי' אם לא הזה בז' שיכול להזות אפי' בשמיני בתשיעי בעשירי מנין: ה"ג בילקוט ת"ל וחטאו מכל מקום ואח"כ מתחיל ענין אחר בפ"ע וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב מה ת"ל מפני שהייתי אומר אם קדמה טבילה להזייה יצא ת"ל וחטאו ביום השביעי ואח"כ וכבס בגדיו ורחץ במים וטה' בערב: וחטא מ"מ· אפי' בשמיני ותשיעי: מה ת"ל· פי' וטהר בערב ל"ל פשיטא דאם העריב שמשו בז' שהוא טהור: ואח"כ וכבס כו'· פי' שמתחילה צריך הזאה ואח"כ טבילה: על טומאת מקד' וקדשיו שאם נכנס למקדש בטומאה במזיד או אכל קדשי' בטומאה במזיד חייב כרת: אלא על הזיי' על שביטל מצות הזאה אע"פ שלא נכנס למקדש ולא אכל קדשים: עונשו לא יטהר כלומר שאם לא הזה אין עליו עונש אלא שאינו טהור ואין עונשו כרת אלא בטומאת מקדש וקדשיו עיין כל זה בפיסק' קכ"ה: בין מים למים דנ"ה מבן המחבר הכתוב מדבר· *... טרם בגלא לבואר בריאתא זו שהמים שיש בהם כדי הזיי' מטמא אדם מוכרח אני להאריך לטמא בגדי' פי' במשא קצת ולהעתיק שאם נשא כדי הזיי' הגמ' פ"ק דיומא מטמא בגדי' שעליו או וז"ל הגמ' מזה אחר בגדי' וכלים טהור [פירש"י שנגע בהם· ומים שאין דדריש הכי והזה בהם כדי הזיי' מטמאי' הטהור אף לאחר אדם במגע לטמא שהזה קרא טהור] אוכלי' ומשקי' ואינם ופריך ומזה טהור מטמאי' במשא· עכ"ל והא כתיב ומזה מי ועיי' בפי' כאן: הנדה יכבס בגדיו ומשני מאי מזה נוגע ופריך והא כתיב מזה והא כתיב נוגע ועוד מזה בעי כבוס בגדים נוגע לא בעי כבוס בגדים אלא מאי מזה נושאו לכתוב רחמנא נושא הא קמ"ל דבעי שיעור הזאה ע"כ ור"שי בחומש כ' וז"ל ומזה מי הנדה רבותינו אמרו שהמזה טהור וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו מה שאין כן בנוגע עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל ות"ש מש"כ בנוגע משמע דס"ל שאפי' היה בהן כשיעור הזאה אם נגע בהן אינו מטמא טומא' חמור' לטמא בגדים שעליו ולהאורה נמי הכי משמע מפשטא דגמ' דמעיקרא הוי מהדר לאוקמי קרא דמזה מי הנדה בנוגע ובתר דאותיבו עלי' מסיק לה מאי מזה נושא וכיון שנושא דאית בי' כדי הזיי' קא מיירי כדאוקמי בגמ' נוגע נמי דאוקמה מעיקרא אמאי מזה נוגע דאית בהו כדי הזיי' מיירי· דאל"כ למה לא הקשו באוקימתא קמייתא דמאי מזה נוגע וכתוב רחמנא נוגע כמו שהקשו באוקימתא דמאי מזה נושא אבל כי דייקת בה שפיר מצינן לפרושי דהאי דקאמר מאי מזה נושא ל"ש נושא ול"ש נוגע קאמר דכי אית בהו שיעור הזאה מטמאי' טומא' חמור' לטמא בגדי' שעליו ואי לית בהו שיעור הזאה אין מטמאי' אלא במגע בלבד ואז אין טעון כבוס בגדים כדכתי' והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב והראי' ע"ז שהרי לא נדחית האוקימתא הראשונה דמאי מזה נוגע אלא מפירכא דהא כתי' מזה והא כתי' נוגע ועוד מזה בעי כבוס בגדי' נוגע לא בעי כבוס בגדי ומש"ה הדר לאוקמי מאי מזה נושא וכשהקשו ע"ז וכתב רחמנא נושא והוכרחו לתרץ הא קמ"ל דבעי' שיעור הזאה מצינו למימר השתא דאתית להכי אפי' תימא מאי מזה נוגע והא דכתי' מזה משום דבעי שיעור הזאה דהשתא ליכא לאקשויי לא קושי' דהא כתיב מזה כו' ולא קושי' דמזה בעי כבוס בגדי' ונוגע לא בעי כבוס בגדי' דאיכא למימר כאן כשיש בו שיעור הזא' כאן כשאין בו שיעור הזא' וקרא דומזה מי הנדה יכבס בגדיו בין בנושא בין בנוגע מיירי שבשניהם יחד כשיש בהם שיעור הזאה מטמאין ט"ח לטמא בגדים וכשאין בהם שיעור הזאה אין מטמאין אלא טומאת אוכלין ומשקין בלבד וזה בנוגע בלבד אבל לא בנושא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' פרה וכן שנינו בספרי ומזה מי הנדה בין מים למים הכתוב חולק כו' עכ"ל והאריך לפרש הספרי ע"פ שיטתו והניח דברי רש"י בצ"ע *והנה מאחר שהרב הנ"ל הי' גאון קדמון מפורסם בין ביאור על הראשונים והאחרונים ואין אני כדאי להיות עבד משרת ומשמש לא' מתלמידיו רש"י והם הקטני' מכ"ש לדון לפניו בהלכה כי הוא המאיר לארץ ולדרים וכל העולם הרא"ם נהנים מזיו· ספעו ואור תורתו אך תורה היא וללמוד אני צריך וכפרט להציל את אדונינו מאור הגולה רש"י ז"ל מקושייתו לכן הריני יושב בקרקע לפני כבוד תורתו כא' מקטני תלמידיו ואשיב על דבריו לתרץ דברי רש"י· וראשון תחילה נאמר מ"ש אבל כי דייקת כו' מצינו לפרושי דהאי דקאמר מאי מזה נושא ל"ש נושא ול"ש נוגע קאמר דכי אית בהו שיעור הזאה מטמאי' ט"ח כו' תימא שהרי משנה שלימה שנינו פ"ק דכלים וז"ל למעלה מהם נבלה ומי חטאת שיש בהם כדי

הגה על הז"ר · נזיר נ"ג · יומא י"ד · קידושין ס"ג

ובין מים שאין בהם כדי הזייה *שהמים שיש בהם כדי הזייה *מטמא אדם לטמא בגדים· ומים שאין בהם כדי הזייה מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים· אתה אומר לכך בא או לא בא אלא לחלוק בין מזה לנוגע· שהמזה שלא נגע מטמא בגדים והמזה נוגע (דין הוא שיטמא) [אין מטמא] בגדים· והרי דברים ק"ו ומה אם המזה שאינו נוגע מטמא בגדים המזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים· אין לי אלא טהורים מטמאים מניין אמרת קל וחומר הוא אם טהורים מטמאים קל וחומר לטמאים· אין לי אלא כשרים פסולים מנין אמרת קל וחומר הוא אם כשרים מטמאים קל וחומר לפסולים הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון בין מים למים הכתוב חילק בין מים שיש בהם כדי הזייה ובין מים שאין בהם כדי הזייה שמים שיש בהם כדי הזייה מטמא אדם לטמא בגדים ומים שאין בהם כדי הזייה מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים: סליק פיסקא

קל וכל אשר יגע בהם הטמא יטמא· למה נאמר לפי שהוא אומר בחלל חרב בא הכתוב ולימד על החרב שהיא טמאה טומאת שבעה והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ואדם:

תלמוד: יומא ס"ח נדה ט'

כדי הזיי' שהם מטמאי' את האדם במשא לטמא בגדי' במגע ושוכבי בגדי' במגע ופי' הרע"ב וז"ל והשוכבי בגדים במגע כלומר הנוגעים. הבגדים מטומאה אי איכא מגע בלא משא שהנוגע בנבלה או במי הנדה ואינו נושאם אינו מטמא אפי' בגדים שעליו עכ"ל הרי להדי' אפי' יש בהם שיעור הזאה אפ"ה אינו מטמא במגע לט"א ומ"ש מציעו למימר השתא דאתית להכי אפי' תימא מאי מזה נוגע כו' הנה כתבו התוס' בד"ה אלא וז"ל תימא א"כ מ"ט הדר בי' ממאי דאמר מאי מזה נוגע ואי משום דקשי' לי' והא כתיב מזה והא כתיב נוגע ועוד מזה בעי כבוס נוגע לא בעי כיבוס בגדי' לימא הא דכתיב נוגע ולא כתיב בי' כבוס היינו כי לא נגע בשיעור הזאה ומזה דבעי כבוס היינו כי נגע בשיעור הזאה עכ"ל ולדברי הרב אין מקום לתמיהת התוס' דה"ל לתרץ דבתר דמשני הא קמ"ל דבעי שיעור הזאה א"כ קאמר השתא דאתית להכי אפי' תימא מאי מזה נוגע כדכתב הרב. עוד כ' התוס' ואין לתרץ דה"ק מאי מזה נושא אף נושא וה"ה נוגע דשקולין הן והי מינייהו מפקת דא"כ מאי פריך ולכתוב נושא לישני אי הוי כתיב נושא ה"א דוקא במשא ולא במגע להכי כתב מזה דהשתא אתו תרווייהו ועוד הלשון אינו משמע כן דקאמר עד דהוי בשיעור הזאה ולא קאמר עד דנגע בשיעור הזאה לענין כבוס בגדי' עכ"ל הרי להדי' דעת התוס' דנוגע אפי' בשיעור הזאה לא שוה לנושא לענין כ"ב דהתוס' דאו סברא זו בשתי ידים ואע"ג דמ"ש בראי' שנייה מדקאמר עד דהוי בשיעור הזאה ליתא כן בנוסחת הגמ' דיומא שלפנינו אלא הכי אי' הא קמ"ל דבעי' שיעור הזאה ונוכל לומר דקאי גם אנוגע לענין כבוס כסברת הרב מ"מ הא בגמ' נדה אי' להדי' כגי' התוס' הא קמ"ל עד דהוי בשיעור הזאה. ועוד ראי' מתירוץ התו' שכ' וז"ל וכ"ל דלהכי לא אוקמי במגע לענין כבוס דא"כ הוי משמע במגע לענין כבוס ובמשא טהור גמור והא לא אשכחן טומאה דלא מטמי' אלא במגע לענין כבוס ובמשא טהור גמור אע"ג דשרץ מטמא במגע ולא במשא מ"מ לא בעי כבוס להכי אוקמי במשא דבמשא בעי כיבוס ובמגע לא בעי כבוס דאשכחן טומאה כיוצא בה בנבלה דבמגע מטמא אדם ולא בעי כבוס ובמשא בעי כבוס כו' עוד כ' תירץ שני וז"ל א"נ כ"ל דמי הנדה משמע בין יש בהם שיעור בין שאין בהם שיעור ולהכי לא מצי לאוקמי במגע דהא כתב והנוגע במי הנדה יטמא ומשמע אפי' בכשיעור יטמא גרידא ט"ק בלא כבוס בגדים כו' עכ"ל הרי להדי' דדעת התוס' דנוגע אפי' בשיעור הזאה לא בעי כיבוס שלא כדעת הרב. ומ"ש וכ"פ הרמב"ם בפט"ו מהל' פרה האדומה אתו שכ"פ הרמב"ם וז"ל שם הנוגע במי חטאת שלא לצורך בין אדם בין כלים טמא ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו כו' וטומאת מגען בכל שהו ואם היו בהם כדי הזיי' מטמאי' במגע ובמש' והנוגע בהם או הנושאן שלא לצורך מטמא בגדים בשעת מגעו או בשעת משאו עכ"ל הרי להדי' כדעת הרב שאם יש בהן כדי הזיי' מטמא בגדים בשעת מגעו. אבל מה אעשה שכ' הכ"מ וז"ל יש לתמוה דבריש כלים אי' נבלה ומי חטאת שיש בהם כדי הזיי' שהם מטמאי' את האדם במשאו לטמא בגדים ושוכבי בגדי' במגע פי' הר"ש שמגועים הבגדי' מטומאה אי איכא מגע בלא משא [והיא הקושי' בעצמה שהקשיתי לשאול לעיל על הרב הרא"ס] ושמא י"ל דסבר רבינו דלא קאי האי ושוכבי בגדי' אלא אנבלה בלחוד ולא אמי חטאת כו' וא"כ מצאתי לרבינו שכ' בפ"ו מהל' שאר אבות הטומא' מי חטאת שיש בהם כדי הזיי' אע"פ שהם כנבלה שאין מטמאי' בגדי' אלא הנושאן הרי הנוגע בהם מטמא בגדי' בשעת מגעו משום נושא שא"א שיגע במים שלא יסיט אותם והשתא מתני' דתני ושוכבי בגדי' במגע ה"פ כשנוגע במי חטאת אינם מטמאין בגדי' מטעם מגע אלא מטעם משא שבמגעו א"א שלא יגע במים שלא יסיט עכ"ל ובהשקפה ראשונה אשתומם על המראה הזאת כיון דס"ל לרבינו דנוגע אפי' בשיעור הזאה אינו מטמא משום מגע לטמא בגדי' מאין יצא לו חידוש דין שאע"פ שאינו מטמא בגדי' משום מגע מטמא משום משא ועוד אם א"א שיגע במים שלא יסיט א"כ לעולם הנוגע במי חטאת שיש בהם כדי הזיי' טמא משום נושא למאי הלכתא קראו רבינו נוגע בפט"ו מהל"פ לא ה"ל לכתוב אלא הנושאן ולא הנוגע בהן עד שמצאתי שהשיבה נפשי בפ"ו מהלכות שאר אבות הטומא' הלי"ג שציין שם הכ"מ על דין זה והראה מקורו מן התוספתא פ"ה דזבים וז"ל התוספת' שם הנוגע בבשר נבלה ובנימי מרכב ובמי חטאת שיש בהם כדי הזא' מטמא שנים ופוסל אחד שא"א לנוגע שלא יסיט עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל ולפ"ז הא דתנן ושוכבי בגדים במגע הייטו לומר שאין מטמאין בגדי' מדין מגע אלא מדין מסיט וכ' הר"י קורקו"ס ז"ל ואפשר דכ"מ לאם היו קרושים כגליד דליכא הסיט עכ"ל העולה מזה דהנוגע במי חטאת שיש בהם כה"ז מטמא בגדים לא משום מגע אלא משום נושא שא"א לנוגע שלא יסיט זולת אם היו נקרשים כגליד דליכא היסט רק נוגע אינו מטמא בגדים אע"פ שיש בהם כדי הזא' דלעולם הנוגע במי חטאת אע"פ שיש בהם כה"ז אינו מטמא בגדי' כפשטא דמתני' דקתני ושוכבי בגדי' במגע. ומעתה נדקו דברי רש"י שכ' מש"כ בנוגע כונתו בנוגע שאין בו משום נושא שהז אע"פ שיש בו כה"ז אין מטמאי' ט"א לטמא בגדים וכן מ"ש התוס' דנוגע אפי' בשיעו' הזאה יטמא גרידא טומאה קלה בלא כבוס בגדי' כונתם ג"כ לא"ש במקום דליכא משום משא אבל אם אית בהו משום משא מודים רש"י ותוס' דאם יש בהם כ"הז אף הנוגע מטמא ט"א ולא משום נוגע אלא משום משא דא"א שלא יסיט דהא א"א לומר שרש"י ותוס' חולקים על התוספתא שהבאתי ופסקה הרמב"ם כמש"ל וטעמו של דבר נ"ל דאי' בפסחי' פ"ה גבי ק"פ ולא הי' לבזיכים שולים שמא יניחום. ויקרש הדם פי' הרע"ב הבזיכי' היו

רחבים מלמעלה ותחתיהם חדים כדי שלא יוכלו לישב על הקרקע שמא יניחום הכהנים לישב על הקרקע עד שיקבל דם אחר מחמת שהם מרובים וישכחם ויקרוש הדם ולא יהי' ראויים לזרק עכ"ל ה"נ במי חטאת שנקרשו ואינם ראוי' להזא' אע"פ שיש בהם שיעור כאלו אין בו דמי' ואין מטמאי' ט"א אלא ט"ק לטמא אוכלין ומשקין. מעתה אין חילוק בין נושא לנוגע כלל רק בין יש בהם כ"הז ובין אין בהם כה"ז דאם יש בהם כה"ז בין נושא ובין נוגע מטמא ט"א אף נוגע משום דא"א שלא יסיט ואם אין בהם כשיעור או אפי' יש בהם כ"הז רק שנקרשו ואין ראוי' להזאה דאז אין מטמאי' משום משא רק משום נוגע ואז אין מטמאין ט"א רק טומאה קלה ובזה נסתלק קושי' הרב הרא"ס על רש"י שהקשה. וז"ל דאי ס"ד במשא בלבד מטמא אדם לטמא בגדי' אבל בנוגע מטמא אדם לטמא אוכלין ומשקין בלבד כדכתב רש"י ז"ל א"כ כרי הכתוב הזה בא לחלוק בין מזה לנוגע ולא בין מים שיש בהם בשיעור הזאה למים שאין בהם כדי שיעור הזאה כדקתני בספרי וכ"פ עכ"ל ולפי מ"ש לק"מ דכיש בהם כה"ז אף הנוגע מטמא בגדי' משום משא ובאין בהם כה"ז או אפי' יש בהם כה"ז אלא שנקרשו עד שאינם ראוי' להזאה דליכא משא לטמא בגדים רק טומאת מגע לטומאה קלה וא"כ שפיר חילק הכתוב בין יש בהם כשיעור לאין בהם כשיעור לא בין מזה לנוגע כמ"ש הרב כנ"ל ליישב דברי רש"י והוא ברור: אמר המחבר אל אלקים הוא יודע ועד שאחר כתבי זאת מצאתי במהרש"א ביומא שכ' על דברי התוס' כנ"ל וז"ל וכדברי התוס' פירש"י גם בחומש אבל הרא"ס כ' דבנוגע נמי בשיעור הזאה בעי כבוס בגדים ואולי שנעלם ממנו דברי התוס' דהכא ומ"ש כן ע"פ דברי הרמב"ם אין בו הכרע כמ"ש הכ"מ עכ"ל ואין ספק שכיון בדבריו אלו המועטים לכל מה שכתבתי כי דרכו של הגאון הנ"ל לשנות לתלמידיו דרך קצרה ודבריו המה מעט הכמות ורב האיכות ושמתי על אמרתו כמוצא שלל רב ודברים אלו נפתח בקטן כמוגי ספל אנשים ונשתיים בגדול כמוהו אלא שלא אוכל לירד לדעת הגאון הנ"ל במ"ש שבדברי הרמב"ם אין בו הכרע ולפי מ"ש יש הכרע גדולה ומילת' בטעמא וזה ברור ואמת וה' אלקים אמת ינחני במעגלי צדק ואמת ויצילני מכל השגיאות. ויראני בתורתו נפלאות: ומעתה הבא נבא לביאור הספרי לפי שיט' רש"י שכתבתי: ומזה מי הנדה יכבס בגדיו וסמיך לי' והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב ולא כתיב כבוס בגדי' לז"ק בין מים למים חילוק הכתוב ונרא' משום דלעיל קאמר משום ר"ע דוהזה הטהור על הטמא אתי ללמד על הטמא טהור ועל הטהור טמא וקשה לרבנן דפליגי עלי' דר"ע ולית להו האי סברא א"כ מאי והזה הטהור על הטמא וה"ל לכתוב והזה על הטמא טהור ל"ל דהא כבר כתי' לעיל מיני' וטבל במים איש טהור וצריך לומר דאתי ללמד שאפי' לאחר שהזה עליו הוא טהור שהמזה הוא טהור וקשה קושי' הגמ' והא כתי' ומזה מי הנדה יכבס בגדיו וצ"ל מאי מזה נושא והא דלא כתי' נושא אלא הא קמ"ל דבעי' שיעור הזאה. הלכך הסמיך מאמר זה וחילק הכתוב בין מים שיש בה כה"ז כו' כנ"ל: שהמים שיש בהם כה"ז מטמא אדם לטמא בגדי' היינו ל"ש במשא ול"ש במגע דגם מגע משום משא הוא מטמא דא"א שלא יסיט. ומים שאין בהם כה"ז והה"נ אם יש בהם כה"ז אלא שאין ראוי' להזאה כגון שנקרשו כמי אין בהם כשיעור הזא' קרי להו כמש"ל אז אין מטמאי' במשא כלל אלא במגע ולטומאת אוכלין ומשקין בלבד: ה"ג בילקוט אלא לחלוק בין מזה לנוגע שהמזה שלא נגע מטמא בגדים והמזה נוגע אין מטמא בגדים והרי דברים ק"ו: שהמזה שלא נגע כלומר הא דכתיב ומזה מי הנדה יכבס בגדיו איירי במזה שלא נגע והא דכתיב והנוגע במי הנדה יטמא ולא בעי כבוס איירי במזה שנגע: טמאים מנין. פי' מי חטאת שנטמאו מנין שיטמאו במשא כמו ששנינו פ"ט דפרה ז"ר: פסולין מנין פי' הרע"ב שם כגון *שנשתנו מראיהן שלא מחמת עצמן: מנין שהם מטמאין במשא: הא אין עליך לומר כלשון אחרון כו' אדלעיל קאי מאחר שלמדנו בק"ו אם המזה שאינו נוגע מטמא בגדי' מכ"ש המזה נוגע וליכא למימר כלשון אחרון שהכתוב בא לחלק בין מזה נוגע למזה שאין נוגע אלא כלשון ראשון שהכתו' בא לחלק בין מים שיש בהם כדי הזאה ובין מים שאין בהם כדי הזאה:

הג"ה מבן המחבר

* ובכת"י כ' וז"ל אין לי אלא טהורי' פי' שראוי' להזות וקרינן בהו ומזה מי הנדה פסולין מניין פי' טומטום ואנדרוגינוס והאשה ולא קרינן בהו ומזה מי הנדה וכו' ופיים כדתנן בסוף פרה ודלא כר' יהודה עכ"ל וע' תוס' י"ט שם:

קל וכל אשר יגע: ה"ג בקרא וכל אשר יגע בו הטמא: * למה נאמר אם הוא טמא פשיטא שמטמא הנוגע בו: על החרב שטמאה טומאת ז'. דחרב הרי הוא כחלל והוי' אבי אבות הטומאה כמת עצמו כמש"ל ר"פ קכ"ז: והנוגע בה טמא טומאת שבעה. פי' מקרא זה למדנו שהנוגע בחרב ג"כ טמא טומאת ז' דנעשה אב הטומאה: הא למדנו לכלים ואדם. מדין החרב והנוגע בה:

הג"ה מבן המחבר

* ובכת"י גרס וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת יטמא עד ערב למה נאמר פי' למה נאמר והנפש הנוגעת יטמא עד ערב כבר אנו למדין זה מבחלל חרב שהחרב נטמאת מן המת והאדם מן החרב ומהדר לפי שהוא אומר כו' ובסוף מסיק ת"ל והנפש הנוגעת תטמא עד ערב עכ"ל כת"י. אמנם הפי' המקווה הוא מ"ש המשנה למלך פ"ה מהל' טומאת מת הביא שם ספרי זה כולו וביאר בו דמ"ש למה נאמר קאי אמה דפתח כל אשר יגע כו' ועיקר הדרש סמך על מה דמסיק לבסוף הכל. ת"ל וכל אשר יגע · במגע הוא מטמא ואין מטמא בהיסט ע"ש פלפול ארוך ומה שהשיג על הרא"ם ע"ש:

*כלים ואדם. וכלים מנין ת"ל וכבסתם בגדכם הא למדנו לכלים ואדם וכלים· כלים וכלים מניין אמרת ק"ו הוא ומה כלים הנוגעים באדם הנוגעים בכלים הנוגעים במת הרי הן טמאים כלים הנוגעים בכלים (וכלים) הנוגעים במת· דין הוא שיהיו טמאים· כלים באדם מגיין אמרת ק"ו הוא ומה אם כלים הנוגעים (בכלים) [נ"ח באדם הנוגע בכלים הנוגעים במת] טמאים· כלים הנוגעים באדם הנוגע במת דין הוא שיהו טמאים· או יהיה אדם מקבל טומאה מן המת לטמא את חברו טומאת שבעה (אמרת) ק"ו הוא ומה אם כלים (שהם) [שאין] טמאין על גבי משכב ומושב הרי הם מקבלים טומאה מן המת לטמא אדם טומאת שבעה אדם שמטמא משכב ומושב אינו דין שיהו מקבלים טומאה מן המת לטמא את חברו טומאת שבעה ת"ל והנפש הנוגעת תטמא עד הערב טומאת ערב מטמא ואין מקבל טומאה מן המת מלטמא את חברו טומאת שבעה· או שמטמא בהיסט (אמרת) ק"ו [הוא] ומה נבלה קלה הרי מטמאה בהיסט מת חמור אינו דין שמטמא בהיסט ת"ל וכל אשר יגע במגע הוא מטמא ואין מטמא בהיסט:

סליק פיסקא וסליק סידרא

פרשת בלק

קלא וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות *אין ישיבה בכל מקום כי אם קלקלה שנאמ' °וישב העם לאכל ושתה °וישבו לאכל לחם· ר' עקיבא אומר כל פרשה שהיא כמוכה לחבירתה למידה הימנה· רבי אומר הרבה פרשיות סמוכות זו לזו· ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערבי· כיוצא בו אתה אומר °הן בני ישראל לא שמעו אלי אמר לן המקום °ושמעו לקולך· כיוצא בו אתה אומר ובת איש כהן כי תחל לזנות· והכהן הגדול מאחיו וכי מה ענין זה לזה [וכי] אף הוא נשרף משל למה הדבר דומה לקיטרון שהשלים שניו ולא שימש פלומופילין שלו אלא ברח והלך לו· שלח המלך והביאו וחיבו לקטוע את ראשו· עד שלא יצא ליהרג אמר המלך מילאו לו מידה של דינרים זהב והוציאו לפניו אמרו לו אילו עשית כדרך שעשו חביריך היית נוטל מידה של דינרי זהב ונפשך שלך· עכשיו איבדת את נפשך ואיבדת את ממונך· כן בת כהן שזינתה יוצא כהן גדול לפניה ואומר לה אילו עשית כדרך שעשו אימותיך זכית שיוצא ממך כהן גדול כיוצא בזה ועכשיו איבדת את עצמך ואיבדת את ממונך ואת כבודך לכך נאמר ובת איש כהן [והכהן] הגדול מאחיו· כיוצא בו אתה אומר °אתם לא עמי· ואומר °והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם וכי מה ענין זה לזה משל למלך שכעס על אשתו שלח [אחר] סופר אחד לכתוב לה גט ועד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו אמר המלך אפשר שיצא סופר זה מיכן חלוק· אלא אמר לו בא כתוב שאני כופל לה כתובתה· לכך נאמר כי אתם לא עמי· ואומר והיה מספר בני ישראל כחול הים· כיוצא בו אתה אומר °תאשם שומרון כי מרתה באלהיה ואומר °שובה ישראל עד ה' אלהיך וכי מה ענין זה לזה משל למה הדבר דומה למדינה שמרדה על המלך· שלח המלך פלומרכוס ואמר להחריבה היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכם (מים) [ימים] לשוב אל המלך] ואם לאו הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה ולהפרביא פלונית ולחברותיה לכך נאמר תאשם שומרון כי מרתה באלהיה ואומר שובה ישראל· ד"א וישב ישראל בשטים במקום השטות לפי שהיו ישראל במדבר לא מקום זרע ותאינה וגפן ורמון באו ועשו מלחמה עם סיחון ועוג ונפלו

מקרא מפורש

כלים ואדם וכלים מנין. שאלתן טמאין טומאת ז' שהכלים ראשוני' הוי אבי אבות ואדם נעשה מהן אב וכלים הנוגעים באדם. ג"כ נעשו אב לטמאת טומאת ז' ת"ל גבי מלחמת מדין וכבסתם בגדכם ביום השביעי והם הרגו בכלי זיין הרי כלים ואדם וכלים הם הבגדים וכלן טמאי' טומאת ז':

ה"ג כלים בכלים מנין. פי' שיטמאו הכלים השניים טומאת ז' דהא קי"ל דלעולם אין הכלים שניים נעשי' כראשונים: ה"ג ומה כלים הנוגעי' באד' הנוגע בכלים הנוגעים במת הרי הן טמאי' כלומר אע"פ שהאדם באמצע בין כלים לכלים אפ"ה הכלים שניים טמאים טומאת ז' כדילפי' מוכבסתם בגדכם: ה"ג כלים הנוגעי' בכלים הנוגעי' במת כלומר שאין אדם באמצע מכ"ש שיהיו טמאי' טומאת ז' ואע"פ שאין הכלים שניים נעשי' כראשוני' מ"מ הראשוני' נעשו אבי אבות והשניים נעשו אב: כלים באדם מנין. וא"ת הרי כבר גלמד כלי' באדם מוכבסתם בגדכם וי"ל דשם גלמד כלים באדם שנטמא האדם בכלים הנוגעי' במת דהיינו הבגדי' מן האדם והאדם מן הכלי זין. כמו שפי' לעיל אבל עדיין לא שמענו כלים באדם הנוגע במת. לז"ק כלים באדם מנין וקאמר דילפינן מק"ו: ה"ג בילקוט ומה אם כלים הנוגעים באדם הנוגע בכלים הנוגעים במת הרי הן טמאי' כלומ' אע"פ שהם שלישי מן המת כדפי' לעיל: כלים הנוגעים באדם הנוגע במת כו'. שהם שניי' למת מכ"ש שהם טמאי' טומאת ז': או יהי' אדם כו'. כלומר שאדם שמקבל טומאה מן המת יהי' אבי אבו' ויטמא את חבירו להיות אב לטומאת ז': ה"ג וק"ו הוא ומה כלי' שאין מטמאין ע"ג משכב ומושב. *כדאית' דף כ"ט יכול כפה סאה ויש' עליה [הזב] יהא טמא משום מושב ת"ל אשר ישב עליה הזב מי שמיוחד לישיבה יצא זה שאומרי' לו עמוד ונעשה מלאכתנו: הג"ה מבן המחבר *ובכת"י כ' וז"ל פי' דכתיב ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו אדם הנוגע במשכב מטמא בגדים ואין משכב הנוגע במשכב מטמא בגדי'. אדם שמטמא ע"ג משכב ומושב כי' לטמא מדו' כדפרישת עכ"ל: הרי הם מקבלים טומאה מן המת לטמא אדם טומא' ז' שהרי הם נעשי' אבי אבות כמת עצמו כדלעיל: אדם שמטמא משכב ומושב כשהוא זב: ת"ל והנפש הנוגעת. פי' הנפש הנוגעת בטמא מת תטמא עד הערב: ה"ג לטמא את חבירו: או שמטמא בהיסט. פי' אדם שנטמא במת יטמא במשא: ה"ג או שמטמא *בהיסט וקל וחומ' הג"ה מבן המחבר הוא: ואין מטמ' פי' אדם שנטמא במת בהיס'. היינו הטמא יכול אם הסיטו אדם מת אבל המת אחר שהוא טהור שיהא עצמו כבר נתבאר טמא בהיסט מק"ו לעיל פיסק' קכ"ז מה נבילה קלה פי' במטמא בהיסט שאין בה אלא טומאת וע"ש כ"פ הז"ר: ערב בין לאדם בין לכלי' הנוגעין בה · מת חמור שאדם הנוגע בו מטמא כלים טומאת ז' כדתניא לעיל: כת"י:

קרא וישב ישראל: קלקלה. ובגמ' אית' אינו אלא לבון נער משום דמייתי קרא דהוו רק נער ולא קלקול של עבירה מש"ה הכא דמייתי קרא שנעבדה עבירה מש"ה קרי לה קלקלה: וישב העם לאכל ושתה. גבי מעשה עגל כתיב וכ"ת שאני התם דכתיב וישב העם. וקי"ל אין העם אלא רשעים כדאי' לעיל פיס' פ"ה מש"ה הכא דכתיב וישב ישראל שלשם כשרי' נקראי' בשם ישראל כנודע והדר כתיב ויחל העם לזנו' היינו הרשעים קלקלו בעבירה ולא הכשרים לזה מייתי ואומר וישבו

שמות ל"ב
בראשית ל"ז
שמות ו'
שם ג'
הושע א'
שם ב'
שם י"ד
שם

לאכל לחם דכתי' גבי שבטים שהיו כלם צדיקי' ואעפ"כ קלקלו במכירת יוסף ס"נ כן שאף הצדיקים קלקלו בעבירה דכתי' ויצמד ישראל לבעל פעור וז"ל האלשיך בפ' פנחס וישב ישראל בשטים הם הכשרים הנקראי' בשם ישראל אך לא שלחו בשולתה ידיהם עם בנות מואב כ"א הנקראי' בשם עם וזהו ויחל העם לזנות אל בנות מואב כלומר אך בכל אלה לא הי' בהם מהנקראי' ישראל והטעם כי הלא לא היו נשמעי' אם לא בהאכיל אותם תחלה מזבחי אלהיהן והשתחוו לאלהיהן וזה לא יעשו הכשרי' הנקראי' בשם ישראל וזהו ותקראן לעם כו' לומר תדע למה ויחל העם לזנות ולא הנקראי' ישראל הלא הוא כי טרם ישמעון להם ותקראן לעם ויאכלו וישתחוו משא"כ ישראל הכשרי' כי רע עליהם המעשה והטעם הוא למה שהיו אלהיהן הן אלהות הנהוגים להם אשר לא פעור המה אך מה שויצמד ישראל אשר בשם ישראל יכנה הוא לבעל פעור כי נכרי' עבודתו בעיניהם ויהיו כמתעב ם בעיניהם ולא כעובדי' וזהו מאמר חז"ל ויצמד ישראל שהיו רפוים בעבודתו כצמיד הרפוי ביד האש' ועל ידי כן נמשכו אחר אהבת נשים עכ"ל: למידה הימנה. פי' שלמדין מה' שלמעלה ממנה שבלמטה הימנו. עלה זו כמו שג"א הנני הולך למות לכה איעצך כו'. ז"ר כדאי' בסנהדרין דף ק"ו ע"ש: אמר לו המקום *ושמעו לקולך וקשה דהא אע"ג דקרא ושמעו לקולך אמר לקולך קודם. לקרא דהן בני ישראל לא שמעו אלי מיד בסנה כדכתי' בפר' שמות וי"ל דה"ק הא דכתיב ויבוא אל בני ישראל הוי פי' שישמעו בני ישראל לקולך א"כ וי"ל דה"ק דקשה לי' מה ק"ו הוא זה [שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה] דלמא בני ישראל לא שמעו מקצר רוח לכן אמר דקאי את"ש לו הקב"ה ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים א"כ אמר משה כיון שבני ישראל לא שמעו אלי ולא הלכו עמי כדאית' בשמות רבה והיאך ישמעני פרעה ז"ר כפ' וארא: הג"ה מבן המחבר *ובכת"י כ' וז"ל ... לכך ... וממנו אין מוקדם ומאוחר בתורה וקודם שנאמר ושמעו לקולך נאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ע"כ כת"י עוד שם וז"ל מדברי הראב"ד ז"ל שביוצא בו אתה אומר הן בני ישראל כו' הוא סיום דברי ר"ע וכיוצא בו ובת כהן כי תחל לזנות כו' לר"ע ע"כ: ה"ג וכי מה ענין זה לזה וכי אף הוא נשרף וכ"ה בילקוט פי' וכי אף הכהן אביה נשרף בתמי': קיטרון. שומר החדר שישן בו: פלומפילין. ובילקוט גרס פולימרכום והוא שר ממונ' על החיל כ"ה בגליון הילקוט: ה"ג בילקוט שיוצא ממך כה"ג כיוצא בו: ה"ג בילקוט לכך נא' ובת איש כהן והכהן הגדול מאחיו כלומר סמוכים זה לזה: לא עמי אתם. וסיפא דקרא יאמר להם בני אל חי: וכי מה ענין פורענית ונחמה סמוכים בדבור אחד רש"י: ה"ג שלח אחר סופר אחד: חלוק. כלומר לבו חלוק ותוהה לומר למה שלח אחרי רש"י ובילקו' גרס חלק כמו ואנכי איש חלק לכן פי' שם איפשר שילך הסופר הזה מיכן ריקם ז"ר: ה"ג בילקוט ואמר אמר להם טלו לכם ימים לשוב אל המלך ואם לאו כו': ואומר שובה ישראל. כלומר עשו תשוב' שלא אעשה לכם כדרך שעשיתי לשומרון: במקו' השטות. וכרבה אי' שעשו שטות שנא' נואף אשה חסר לב. ובאמת פ"ל דהא והא אי' שהמקו' הי' גורם שעשו מעשה שטות. שהרי אי' שם בסמוך ומעיין של שטים של זנות היו:

ה"ג

אהלות פ"א
סנהדרין ק"ו

ונפלו בידו ונטלו כל מה שלהם · מלכות זו מתגאה ומשתחצת אין לה אלא ארבע מדינות שראויות למלכות ואלו הם (אביא) [אסיא] ואלכסנדריא וקרטיגני ואנטוכיא · אלו היו להם ששים עיר וכולם ראויות למלכות שנאמר ° ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן · (ובאו ישראל ועשו מלחמה עמהם ונפלו בידם ונטלו כל מה שלהם אבל) משנתמלאו ישראל מן הביזה · התחילו מבזים את הביזה מקרעים כסות ומשליכים ומקרעים בהמה ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב שנאמר ° וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו באו וישבו להם בשטים במקום השטות *באותו שעה עמדו עמוגים ומואבים ובנו להם מקולים [נ"א קלעים] מבית הישימות ועד הר השלג והושיבו שם נשים ומוכרים כל מיני בשמים והיו ישראל אוכלים ושותים באותה שעה אדם יוצא לטייל ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקינה · והיתה מוכרת לו בשוויו וקטנה קוראה ואומרה לו מבפנים בוא וקח לך בפחות והיה הוא לוקח · הימנה ביום הראשון וביום השני וביום השלישי אמרה לו היכנס לפנים וברור לך לעצמך אי אתה בן בית והיה נכנס אצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני ועדיין לא נאסר יין של גוים לישראל · אמרה לו רצונך שתשתה יין והוא היה שותה והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה ואומרת לו *רבי רצונך שאשמע לך השתחווה לזה ואומר לה וכי לע"ז אני משתחוה אמרה לו וכי מה איכפת לך אינו אלא שתגלה עצמך לו *מיכן אמרו המפער עצמו לבעל פעור הרי זו ° עבודה והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי ואומרת לו רצונך שאשמע לך הינזר מתורתו של משה והוא ניזור שנאמר ° וינזרו לבושת ויהיו שקוצים באהבם · באחרונה חזרו לעשות להם מרזיחים · והיו קוראים להם ואוכלים שנאמר ותקראן לעם לזבחי אלהיהן · ר' אלעזר בן שמוע אומר כשם שאי אפשר למסמר לפרוש מן הדלת בלא עץ כך אי אפשר לישראל לפרוש מן הפעור בלא נפשות · מעשה ° בפנחס בן גובתא דאריח שהיה מעגיל בחבית ובא עליו שרו של פעור ושמט עליו את השפוד וברח והלך לו · ובא עליו בלילה שנייה אמר לו אף אתה מקללני אמר לו שוב איני מקללך מעתה *שוב מעשה בסבטיא מאולם שהשכיר את חמורו לאשה גויה · כיון שיצתה לפתחה של מדינה אמרה לו המתן עד שתכנס לבית ע"ז שלה לאחר שיצתה אמר לה המתיני לי עד שאכנס ואעשה כדרך שעשיתה אמרה לו איפשר אתה יהודי נכנס וקינח עצמו בחוטמו של פעור והיו כל הגוים משחקים לו ואומרים לא עשה אדם אחר כיוצא בזהי שוב מעשה בשלטון אחד שבא ממדינת הים להשתחוות לפעור אמר להם הביאו פר אחד שאנו מקריבים לו או איל אחד שאנו מקריבים לו אמרו לו אין אנו נזקקים לו בכך אלא שתגלה עצמך לו · גירה בהם סנגדודים והיו מפצעים את ראשיהם אמר להם אוי לכם ולטעותיכם · ויצמד ישראל באותה שעה ויחר אף ה' בישראל · ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם דיינים · והיו צולבים את (חטאים)

סם כ"ג [החוטאים] כנגד השמש · ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור *בא לו שבטו של שמעון אצל זמרי [אמרו לו] הרי אתה יושב בשלוה ואנו נידונים בהריגה עמד וכנס עשרים וארבעה אלף משבטו ובא לו אצל כזבי אמר לה השמיעי לי אמרה לו איני נשמעת אלא לגדול שבכם כיוצא כמשה רבך אמר לה אף

גדול · בס"י אני *רב השבט כמו כן (ונשמעה לו) ולא עוד אלא *שאני גדול משבטו שאני לשני והוא לשלישי [ונשמעה לו]

שבטי · בס"י אחזה בידו והעמידה באמצע כל ישראל שנאמר והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד נענה פנחס באותה שעה

בן התלמוד ה"ג ונפלו בידן פי' שנפלו בידן של ישראל: ומשתחצת. מדברת בלשון גאוה ודוגמתו בשבת דף ס"ב אנשי ירושלים אנשי שחץ היו פי' רש"י מדברים בלשון גאוה : אין לה אלא ארבע מדינות פי' אע"פ שאין לה אלא ארבע מדינות ראויות למלכות אעפ"כ היא מתגאה מכ"ש ישראל שבכבשו ששים עיר ראוי' למלכות : בילקוט גרס אסיא ואלכסנדריא : כ"נ ממלכת עוג בבשן משנתמלאו ישראל מן הבזה והשאר נמחק כי הוא מיותר וכן הוא בילקוט : בזונו לנו . לשון בזיון ובזות עוג נא' כן לפי שכבר היו מלאים ושבעים מביזת סיחון והיתה בזוי' בעיניה' רש"י : ובנו להם מקולים . ובגמ' אי' קלעים וכ"ה נכון דהא מקולים הם חניות שמוכרת בשר ואלו היו מוכרים כל מיני בשמים : מיני בשמים . ובגמ' אי' כלי פשתן והם מתאוין לכלי פשתן פי' המהרש"א שבמצרים הפשתן מצוי והורגלו ישראל בכן ובתוך מ' שנה שהיו במדבר נחסר להן והם מתאוים לקנות מאשר ימצאו : ברור לעצמך . כל תכשיטין שאתה רוצה : אי אתה בן בית . לשון בתמי' : והצרצור . נאד של יין : סנהדרין ק"ו ועדיין לא נאסר הג"ה מבן המחבר כו' . פי' שתם ייגס *ובנמס נגר עליו עדיין לא *נאסר אחר מעשה מדין וי"א שהוא אינו אסור דניאל גזר עליו דכתי' אלא מדרבנן אבל ויסם דניאל על לבו יין נסך גמור אסור אשר לא יתגאל כו' · מדאורייתא אף כת"י : בימים ההם : בוער בו . פי' שהיה משתכר ובוער בו יצר הרע : השמיעי לי . הוי שומעת לתשמיש : פסיקין . אזור רחב והוא סינר : אינו אלא שתגלה עצמך לו . כלום מבקשין ממך לעובדה בכך אלא לבזותה בכך מהרש"א : המפער . מתריז רעי בפניו זו היא עבודתו וחייב עליו מיתה רש"י : הינזר. הפרש את עצמך מתורתו של משה והטעם מפני שאסור את מואב לבא בכת"י נמחק בקהל מהרש"א : וינזרו לבושת . וריש"א חלת רבי דקרא והמה באו לבעל פעור פירש"י וינזרו לבושת סרו מדרכם והלכו אחר הבושת : ויהיו שקוצים באהבם . מתוך סם ס' האוות אהבתם לזנות היו משוקצים ב"דתו · בת"י שכופרין בהקב"ה רש"י: חזרו לעשות להם מרזיחים . כפי' הת"י פי' בתי' משתאות וכ"ה נכון דכתיב בירמי' סי' ט"ז אל תבא בית מרזח פירש"י וז"ל בית מרזח משתה בספרי בס' בית פעור ראיתי חזרו לעשות להם מרזיחים עכ"ל : כשם שאי אפשר למסמר לפרוש מן הדלת . כתב בי"מ פ' חלק וז"ל משום דכתי' הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' למסר דריש מלשון מסמר : בלא מנחם בגובתא עץ . כשניתק מתקום שהיה תקוע ניתק דאריס . כת"י קצת מן העץ עמו וכן אמר בלעם שעכ"פ לא יפרשו מענין פעור בלא נטילת נפשות שיפלו בחטאם אע"פ שיפרישם משה מן החטא י"מ : דאריח . לפי הענין סם ס"ר נראה שהוא שם מקום ואלו המעשים שבביא הוא לראי' שא"א לפרוש מן הכעיר בלא נפשות שהרי אלו נלכדו במצודתה וכל באיה לא ישובון : בסבטי' . שם יהודי רש"י : מאולם . בכת"ך גרסי' בגמ' והוא שם מקום : משהקין לו . מקלסין שמעולם לא עבדה שום אדם כיוצא בזה: סנגדודי' . שרי חיילות שלו : ויצמד ישראל באותה שעה ויחר אף ה' בישראל נראה פי' כמ"ש האלשיך נז"ל להורות כי יותר קשה לפניו ית' עון קל מהכשרים מעון חמור ממנו של שאר ההמון כי אף שהעם אכלו מזבחי מתים וישתחוו לאלהיהם לא חרה אפו ית' עד אשר ראה כי ויצמד ישראל לבעל פעור כי חטאו הכשרי' או ויחר אף ה' עכ"ל אבל קודם לכן לא הי' חרון אף : דיינים . להפוע את העובדים לפעור : ה"ג

והיו צולבים את החוטאים : צולבים . דכתיב והוקע אותם והיינו תליי' דעובד ע"ז הוא בסקילה וכל הנסקלין נתלין : כנגד השמש . לעין כל רש"י וכ' הרא"ם וז"ל מפני שהשמש הוא לעין כל נקרא כל דבר שהוא לעין כל נגד השמש לא שתלה אותן לנוכח השמש כמשמעו כי הכתוב לא הקפיד אלא על התליי' באמרו ותלית אותו על עץ לא שתהיה תלייתו לנוכח שום פאה מהפאות עכ"ל : ה"ג אצל זמרי אמרו לו הרי אתה : באו שבטו של שמעון כו' . ולא שמעצמו עשה זה מפני שאלו מעצמו עשה זה למה לא בא בעת שפשטו העם לזנות אלא המתין עד שאמר משה לשופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדי' הרא"ם . אבל וברים ג' ח"א כ' וז"ל דקדקו לומר כן מדכתי' והנה איש מבני ישראל בא למה לא הזכירו בשמו ותהיכן בא אלא מכלל בני ישראל שהם בני שבטו הוא בא להקריב את המדינית לעיני משה ומדלא הוזכרה כאן בשמה אלא מדינית סתם דרש סם מדינית יוצא לשתים שהקריב דין מדינית לעיני משה אם זו מדינית אסורה גם אשתך בת יתרו מדינית היא ואסורה עכ"ל : עמד וכנס עשרים וארבעה אלף משבטו . שיהיו בעוזריו הרי"ף והקשה מה תיקן זמרי בזה שהם דנו דיני נפשות על עון פעור הלך הוא וגירה עצמו בזנות ותי' לפי שהקב"ה אמר למשה קח את כל ראשי העם הושב עליהם בתי דינין ומשה קרא לשופטי ישראל ואמר הרגו איש אנשיו ובכלל השופטים לא היה זמרי והוא היה ראש שבט שמעון ולזה הלכו רכיל בני שבטו ואמרו לו הם נידונים ואתה יושב ושותק כלומ' שזלזלו בך להתמנות מאתם להון את העם וכמה קשה לשון הרע שהכניסו באזניו ויקרב לאחיו את המדינית שהוא יעבור עבירה זו ולא יחשוש לדינם לכך כנס כ"ד אלף שיהיו בעוזריו ע"ש שהאריך בזה : אלא לגדול שבהם . בגמ' איתא שאמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם : ה"ג אמר לה אף אני רב השבט כמו כן ולא עוד שאני גדול משבטו שאני לשני והוא לשלישי ונשמעה לו ואחזה בידו : שאני לשני . שאני משבט שמעון שהי' בן שני ליעקב ומשה לשלישי שהוא משבט הושע' לוי שהיו בן שלישי ליעקב : והעמידה באמצע כל ישראל . י"ל הטעם כמ"ש בשם הרי"ף להראות שלא הי' חושש לדינם וכ"מ בגמ' שהביאה אצל משה כו' כמ"של בשם ח"א : והמה בוכים פתח אהל מועד . בגמ' הית' לפי שנתעלמה ממנו הלכה געו כלם בבכיה והיינו דכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד ופי' הרא"ם וז"ל דאל"כ למה היו בוכין כאן מה שלא בכו בעגל ובשאר עבירות שעשו אלא ע"כ שבעגל עמד משה ועשה דין כנגדן דכתיב ויטחן עד אשר דק וכאן רפו ידיו מפני שנתעלמה ממנו הלכה כדי שיבא פנחס ויטול את הראוי לו עכ"ל ובח"א כ' וז"ל מדכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד תלה הבכייה באהל מועד מקום שההלכה יוצאה משם ועתה ביאור תרגום על שנתעלמה מהם בכו עכ"ל *ובענין יונתן זה ביארתי דברי תרגום יונתן שהוא פליאה וז"ל ענני וכן אמר למשה מה דא למקרב לגבה ואין אמר אנת דאסירא היא הלא אנת נסיבת ית מדיניתא ברת יתרו וכדי שמע משה רתח ואשתלי ואינון בכיין וקריין שמע וקיימין בתרע משכן זימנא עכ"ל הנה נתן טוב טעם לדעת מפני מה נתעלמה ממנו הלכה מפני שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמה ממנו הלכה דהבועל ארמית קנאין פוגעין בו כמו שפירש"י בפ'

שעה ואמר אין אדם כאן שיהרג ויהרג היכן הם אריות גור אריה יהודה · דן גור אריה התחיל צוח כיון שראה שהיו הכל שותקים עמד מתוך סנהדרי שלו ושמט את הרומח והניחו בפונדתו והיה מסתמך במקלו והולך אמרו לו פנחס להיכן אתה הולך · אמר להם אין לוי גדול משמעון בכל מקום אמרו (לו)הניחו(לי) ויכנס התירו פרושים את הדבר *כיון שנכנס עשה לו המקום נסים ששה · נס ראשון שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן המלאך זה בזה · נס שני שסתם פיהם המלאך ולא היו יכולים לדבר · נס שלישי שכיון הרומח לתוך זכרות שלו ולתוך נקבות שלה והיו הכל רואים את זכרות שלו בקיבה שלה בשביל התיקרנים שלא יהו אומרים (לא °הייתה שם טומאה) אף הוא נכנס לעשות צרכיו · נס רביעי שלא נשמטו מן הרומח אלא עמדו במקומן · נס חמישי שהגביה המלאך פתח שקיף כדי שיראו על כתיפו · נס שישי שהיה המלאך מחבל לפניו ויוצא כיון שיצא וראה פנחס את המלאך שהיה מחבל יותר מדיי השליכן לארץ ועמד ופילל שנאמר °ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה · ועוד ששה נסים אחרים נעשו לו · נס שביעי שנארך חנית עד שנכנס בשני גולמים ויצא למעלה · נס שמיני שנתחזק זרועו של פנחס · תשיעי שלא נשבר הרומח · עשירי שלא ירד מדמם על פינחס שלא יטמא · אחד עשר שדרך העליון (להמית) [להיות] התחתון על הרומח ונעשה נס ונהפך זמרי על כזבי בשעת מעשה וחייבום מיתה [נ"ח שנים עשר ששימר הקב"ה רוחותיהן שלא ימותו ויטמא] באו שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי *וכי בן בתו של פוטי היה מבקש לעקור שבט אחד מישראל וכי אין אנו יודעים בן מי הוא כיון שראה המקום שהכל מזלזלים בו · התחיל מיחסו בשבחו שנאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל · כהן בן כהן קנאי בן קנאי · משיב חמה בן משיב חימה · השיב את חמתי מעל בני ישראל · לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום · *מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון שמונה עשר כהנים גדולים [נ"א ובבנין שני שמונים כהנים גדולים] ובשביל שהיו מוכרים אותו בדמים התחילו שנותיהם מתקצרות · מעשה באחד ששלח ביד בנו שתי מידות של כסף מליאות כסף ומחוקיהם זהב · שוב מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מידות של זהב [מליאות זהב] ומחוקיהם זהב · אמרו כפה סייח את המנורה והיתה לו ולזרעו אחריו

(תהלים ק"ו)

פי' מפורש

כפ' מצות על פסוק ויאמר אלעזר הכהן וז"ל לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמה ממנו הלכות גיעולי נכרים עכ"ל אבל זו תמו' מה ענין לזה שהיו קורין את שמע ונראה לפי שראיתי בי"ת על המד"ר שכ' בשם אביו ז"ל טעם לשכח למה שכח משה הדין וז"ל לפי דאי' לא יהי' לך אלהים אחרים דלא לירתא ובזהר אי' וז"ל לא יהי' לך אלהים אחרים על פני ומתיך לי' לא תעשה לך פסל דא הבועל ארמית ובס' ב"ש אי' מ"ט בעבירה זו קנאין פוגעין בו לפי שבכל עבירות אנו מוצאי' אזהרה א"כ עונש שלהם מסורה לב"ד תשא"כ הבועל ארמית שאין אזהרה מפורשת בתורה ע"כ אינה מסורה לב"ד אלא כל הקודם להורגו זכה לשמים עכ"ל וא"כ ה"ס הואיל ומשה רתח ע"כ הי' ס"ל שלא יהי' לך אחרים קאי על הבועל ארמית וא"כ הדין מסורה לב"ד ולא לקנאין ומכח זה שכח הדין ודו"ק עכ"ל וז"ל חובת הלבבות פ"א משער הייחוד ומפני זה הי' תחילת דברי האלהים אלינו על הר סיני אנכי ה' אלהיך לא יהי' לך אלהים אחרים והזהירנו אח"כ ע"י נביאו באמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וצריך שתבין הפרק הזה של שמע ישראל ותראה היאך נעתקו בו דבריו מענין לענין עכ"ל הרי שמכח ק"ש מינה דלא יהי' לך אתי כפשטי' על לאו דע"ז והיא ניתנה לאזהרת מיתת ב"ד ומש"ה ליוה הקב"ה למשה להושיב להם *בתי דינין על עובדי פעור וזה"ש * [illegible] זה גיתא מה ק"ש אינין בכוין וקריין שמע ומכח ק"ש נלמוד דלא יהי' לך קאי אלאו דע"ז ואין כאן לאו מפורש על בועל ארמית וע"כ קנאין פוגעין בו וזה"ש כאן נענה פנחס באותה שעה דייק ואמר אין אדם כאן שיהרוג כו' ודוק : ה"ג בילקוט אין כאן אדם שיהרג זמרי היכן הם אריות וגי' הספרי דהכא נ"ל שצריך לגרי' שיהרג ויהרוג בוי"ו אמר הרי"ש

הג"ה מבן המחבר: דקאמר הספרי עמד מתוך הסנהדרין שלו וכפרש"י בגמ' ויקום מתוך העדה היינו הסנהדרין שהיו יושבין ודנין על עון פעור ולכאורה לענין מה קאמר זה מה"כ עמד אבל לפ"ז הנ"ל י"ל משום דמכח זה שהיו דנין כל פעור ע"כ דהוה עיקר הלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אבל בועל ארמים אין כאן לאו מפורש וע"כ קנאין פוגעין בו ומכח זה גופא עמד מתוך העדה ויקח רומח כו' וק"ל :

וכ"ה הגי' בילקוט הראובני וה"פ אין כאן אדם שיהרג ויהרוג שיהרג הוא בעצמו מן שבטו של שמעון ויהרוג עכ"פ את זמרי כלומר שימסור נפשו על קדושת שמו ית' אף שיהרג אעפ"כ יהרוג את זמרי וכמ"ש בס"ד לקמן בד"ה אשר הפרה : עמד מתוך סנהדרין שלו. דכתי' ויקם מתוך העדה היינו הסנהדרין שהיו יושבין ודנין על עון פעור רש"י : ושמט את הרומח · לקחו מן העץ והטמינו בפונדתו הוא מלבושו וכ' מה"רשא. ודרשו כן מדכתיב ויקח רומח בידו דרומח נאמר על הברזל שלקח בידו מן העץ שהי' קבוע בו והניחו בתוך מלבושו שלא ירגישו בני שבטו בדבר : והי' מסתמך במקלו. היינו העץ שמן הרומח : ה"ג אמרו הניחו לו ויכנס פי' העומדים שאמרו הניחו לו לפנחס ויכנס גם הוא לעשות צרכיו וכ' בה"א דכתיב ויבא אחר איש ישראל לפי מהשבתם שהניחו אותו ליכנס שהוא בא אחר ישראל לעשות צרכיו אחריו : התירו פרושים את הדבר ודאי מותר לעשות כן שהרי פנחס עשה כמותנו כך אמרו אותן העומדים שם שראו שנכנס רש"י : שדרכן לפרוש ושוב לא ניתן להרגו כדאי' בגמ' שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא ע"כ : ולא היו יכולין לדבר · לזעוק לאנשי שבטו לסייעו : שכיון הרומח לתוך זכרות שלו כו' · וראו אותן דבוקין זה בזה וידעו שניתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא יאמרו שנאה הי' בלב עליו רש"י : בשביל התיקרנים וברבה גרס הטוקרנין ופי' המ"כ המדקדקין והמערערין שלא בדבר צורך : אף הוא נכנס לעשות צרכיו · ובזה הי' נראה שזמרי שקדם לו לפנחס לא גמר צרכיו עדיין ת"כ : שלא נשמטו מן הרומח · לפרוש זה מזה עד שראו ישראל שהרגן בדין : שהגביה המלאך כו' · והוציאן עד שהן נדבקין ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו רש"י : שהיה המלאך מחבל לפניו כו' · והוטרדו בני שבטו במגפה ולא הרגו לפנחס רש"י אבל בה"א כ' וז"ל אבל בת"י לא חשיב זה הנס אלא שזהו הנס שבא המלאך והשחית וע"י שבא פנחס וחבטן בקרקע ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף מיד עצר המגפה עכ"ל וזהו שדרשו בגמ' ויעמוד פנחס ויפלל א"ר אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל שעשה פלילות עם קונו [פי' רש"י שעשה מריבה עם קונו] ואמר על אלו יפלו כו' · מה כתיב אחריו ותעצר המגפה עפ"י

מבו' התלמוד

זה עצר המגפה : שנארך חנית של רומח · כלומר הברזל מתארך כל כך עד שיצא מעבר לעבר דרך שני הגופים ויצא למעלה מן הגופים ולא נשמטו ממנו : שנתחזק זרועו של פנחס שנשא אותם בכל מחנה ישראל שהיה מהלך תלתא פרסה ולא נתייגע וכ"ה בת"י : שלא נשבר הרומח פי' העץ של הרומח לא נשבר מחמת כובד משאן : שלא יטמא · וא"ת הא קא חשיב בסמיך נס ששימר הקב"ה רוחותיהן שלא ימותו ויטמא וא"כ כל זמן שהיו חיים דמם אין מטמא שהרי דם מן החי אינו מטמא וי"ל כמ"ש המ"כ וז"ל שלא יטמא כלומר שלא ילכלך ויטנף אותו עכ"ל פי' ולא חשיב טומאה אלא משום שלא יתלכלך מדמם וכ"מ בת"י שכ' דאיתקריש אדמיהון ולא נפל עלוי' פי' שנקרש דמם ולא נפל עליו משמע משום לכלוך וטנוף ולא משום טומאה : ה"ג שדרך העליון להיות תחתון וכ"ה בילקוט : ה"ג ונהפך זמרי על כזבי בשעת מעשה והנה חסר כאן נס י"ב ובודאי ט"ס יש כאן וכצ"ל שנים עשר ששימר הקב"ה כו' כמו שהגהתי בפנים וכ"כ בת"י וברבה ובילקוט : ויטמא טומאתו שהרי מרב כהן הוא כחלל ונעשה הרומח אבי אבות הטומאה ופנחס אב הטומאה : בן בתו של פוטי · בגמ' אי' שפיטם אבי אמו עגלי' לע"א פירש"י אבי אמו יתרו דאלעז' אבי פנחס לקח אשה מבנות יתרו דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ומס' באגדה פוטיאל זה יתרו שפיטם כו' ואמרי' בסוטה פוטיאל זה בנו של יוסף שפטפט ביצרו ומשנינן או אבוה דאימי' מיתרו ואימא דאימי' מיוסף או אבוה דאימי' מיוסף ואימא דאימי' מיתרו עכ"ל וקשה לאיזה צורך הביא רש"י הכא דסוטה וראיתי בהר"יף שכת' מילתא בטעמא וז"ל שנקרא פוטיאל שפטפט ונשבע לאל אינו עושה הדבר הזה אבל לדרשת שפיטם אבי אמו כו' אינו צודק בו פוטיאל כי אין לאל חלק בו רק נזכר בשם פוטי ולא נזכר אל כו' והוקשה לרש"י למה אמרו השבטים בן פוטי זה ולא אמרו בן פוטיאל זה דפוטיאל הוזכר בכתובים לזה הביא רש"י שנקרא פוטי ע"ש העגלים ובמס' סוטה דרשו פוטיאל שפטפט ביצרו לכך כשבזוהו השבטים לא קראוהו בשם פוטיאל שגרמו בשם זה שבא מיוסף שפטפט ביצרו והם באו לבזותו לכך קראוהו בשם פוטי ע"ש שפיטם והם לא להזכיר שם אל עכ"ל : קנאי בן קנאי · משבט לוי שקנא במעשה דינה דכתי' הכזונה יעשה את אחותנו : בן משיב חימה · אהרן במעשה דקרח דכתיב כי יצא הקצף וכתיב ויתן את הקטורת ויכפר רש"י : השיב את חמתי מעל בני ישראל הא דהביא זה הפסוק פעם שנית נרא' שכוונתו למ"ש בה"א על הא דקאמר קנאי בן קנאי וז"ל וזכר זה כאן שפנחס עשה כמעשה אבותיו לפרוש מן הזנות מה שלא עשה כן זמרי שהיה בן קנאי משבט שמעון שהי' ג"כ מקנא במעשה דינה והוא לא הלך בדרכי אבותיו לפרוש מן הזנות לכן אמר משיב חמה בן משיב חימה שהוא אהרן אבל זמרי הביא החימה וחרון אף בזנותו ויצא להם הדרש מתוך הכתוב שאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי שסתם הכתוב מי הוא המשיב חמה שיש לפרשו אאהרן דסמיך ויש לפרשו ארישא דקרא אפנחס וע"כ אמרו שנתכוון הכתוב לשניהם משיב חמה בן משיב חימה עכ"ל וז"ש כאן משיב חימה בן משיב חימה השיב את חמתי כו' כלומר מדכתי' השיב את חמתי סתם ע"כ קאי אשניהם משיב חמה בן משיב חימה כנ"ל : ה"ג בילקוט בבנין ראשון שמונה עשר כהנים ובבנין שני שמונים כהנים ובשביל שהיו מוכרין כו' וכצ"ל גם כאן דאל"כ איך שייך לומר אח"כ שהיו מוכרין כו' דזה לא הי' בב"ר א"ו כמ"ש : שמונה עשר כהנים וא"ת והא בד"ה ה' לא חשיב אלא שמונה כהנים וי"ל די"ח כהנים דקאמר היינו מפנחס ואילך שניתנה לו ולזרעו אחריו ובנין ראשון קרי ממשכן ואילך עד גלות הארץ תוס' : ובב"ש שמונים כהנים ובגמ' אי' יותר משלש מאות כהנים ותי' התוס' דלא קחשיב הכא אלא *כהנים שיצאו מפנחס : ומחוקיהם פי' לאחר שמחקו המדה כדרך המודדי' מלאו הגודש בזהב אבל אין לפ' שהמוחק עצמו שמוחקין בו המדות הי' של זהב דהרי פי' הרע"ב במס' כלים פי"ז מסנ' י"ז שאין עושין המוחק מתוך מתכות מפני שהוא מכביד ורע ללוקח וכן נראה כמו שפירשתי : ה"ג ברבה שתי מדות של זהב מליאות זהב ומחוקיהן כו' : אמרו כפה סייח את המנורה לא ידעתי מה ענין זה לכאן ונראה דזה הי' למשל כישראל מן המעשה שהביא במס'

הג"ה מבן המחבר

*לכן אמור כו' לכן נגי' מאה מלמד שעמדו כו' י"ח בבית ראשון פ' בבית שני ופנחס ואלעזר הרי מאה שהם בני אהרן · זה הבנתי מן כת"י :

(סנהדרין פ"ב)
(יומא ע')

אחריו ברית כהונת עולם · אלו עשרים וארבע מתנות כהונה שנתנו לכהנים · תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל ° תחת אשר הערה למות נפשו · לכפר על בני ישראל לא נאמר כאן אלא ויכפר על בני ישראל שעד עכשיו לא זז אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים :

סליק פיסקא וסליק סידרא :

פרשת פנחס

קלב **פנחס** בן אלעזר · לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות · הכל במשמע · ישראל כהנים ולוים · גרים נשים ועבדים · טומטום ואנדרוגינוס · ° ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל · יצאו כהנים · ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה יצאו לוים · לשמות מטות אבותם (התנחלו) [ינחלו] יצאו גרים ועבדים · איש לפי פקודיו יצאו נשים וטומטום ואנדרוגינוס * רבי יאשי' אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבותם תתנחלו ומה ת"ל לאלה תחלק הארץ מפני נשים מפני קטנים [נ"א מפני כשרים וקדושים] ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר לאלה תחלק הארץ ומה ת"ל ושמות מטות אבותם · שינה המקום נחלה זו מכל נחלות שבתורה שבכל נחלות שבתורה חיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים · * רבי אומר משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר לזה בן אחד ולזה שלשה בנים יצאו לגורן זה נטל סאה ואלו נטלו שלשה סאים והורישו את אבותיהם וחזרו וחלקו בשוה . [כיוצא בו אתה אומר בבאי הארץ זה נטל סאה ואלו נטלו ג' סאים והורישו את אבותיהם] וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה · ר' שמעון בן אלעזר אומר זה נטל חלקו וחלק אביו וזה נטל חלקו וחלק אביו · נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ ונמצאת מקיים לשמות מטות אבותם תתנחלו

א' התלמוד בתס' שבת דף קי"ו איתא שלום דביתהו דר' אליעזר אחתי' דר"ג הואי הוה ההיא פולוסופא [פיר"ש צדוקי] בשיבותי' דהוי שקיל שמא דלא מקבל שוחדא [הי' מוציא עליו שם שאינו מקבל שוחד מבעלי דינין הבאין לפניו והיה מקבלו בסתר] בעו לאחוכי ביה אעיילית לי' שרגא דדהבא ואזיל לקמי' אמרה ליה בעינא דנפלגא לי' בניכסי דבי נשא אמר להון פלוגו א"ל כתיב לן במקום ברא ברתא לא תירות א"ל [צדוקי לר"ג] מיומ' דגליתון מארעכון איתנטלית אורית' דמשה ואיתיהיבת אורית' אחריתא וכתוב בי' ברא וברת' כחדא ירתון למחר הדר עייל לי' איהו חמרא לובא אמר להו שפילת לסיפא דספרא וכתיב בי' אנא לא למיפחת מן אוריתא דמשה אתיתי ולא לאוספי על אוריתא דמשה אתיתי וכתיב בי' במקום ברא ברתא לא תירות אמרה לי' נהור נהורך כשרגא [רמוז לו שנתנה לו מנור' בשוחד] א"ל ר"ג אתא חמרא ובטש לשרגא [דחפתו לארץ כלומר אני נתתי בשוחד] ע"כ ומן המעשה ההוא נהייתה למשל בישראל כפה שייח את המנורה והנמשל בזה נראה שהמעשה שהי' כך הי' שהראשון שלח למלך שוחד ב' מדות של כסף למנותו בכה"ג והשני שלח למלך ב' מדות של זהב ומינוהו להיות כה"ג ואמר: זה המשל כפה שייח את המנורה והדמיון כמו ששם נצחה השני שנתן שוחד הסייח כך כאן נצח השני כנ"ל: אלו עשרים וארבע מתנות כו'. דכתיב בהו ברית מלח עולם ע"ל פיס' קי"ח: אשר הערה. לשון נפילה כמו ותער כדה דגבי רבקה ונראה פי' דגמר ג"ש תחת תחת לומר שפנחס מסר נפשו למות על קדושת שמו אף שיהרגוהו שבט שמעון ע"פ יהרוג את זמרי כמש"ל בד"ה ה"ג ע"ש אלא שנעשה לו נס שבא המלאך והשחית וכו' ועי"ז ניצל כמש"ל בנס ששי: עד שיחיו המתים. שפינחס הוא אליהו ז"ל ואה"ת א"כ אליהו כהן הוא ובב"מ דף קי"ד אי' אשכחי' רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של נכרי' י"ל באמת שאל אותו רבה וא"ל לאו כהן הוא מר מ"ט קאי מר בבה"ק א"ל לא מתני מר טהרות דתני' רשב"י אומר קברי עכו"ם אין מטמאין באהל שנאמר אדם כי ימות באהל אתם קרוי' אדם ואין העכו"ם קרוי' אדם ע"כ ופסק ספרי ר"ש הוא ואע"ג דס"ל דפנחס הוא אלי' והוא כהן מ"מ ס"ל דקברי עכו"ם אין מטמאין באהל:

קלב **פנחס** בן אלעזר גרס התחלת הפרשה אבל אין דורש עלי' כלל: הכל במשמע. כבר פי' לעיל פיסק' קי"ט: ה"ג בקרא לשמו' מטות אבותם ינחלו: יצאו גרים ועבדים. שאין מתיחסים אחר אבותם: יצאו נשים טומטום ואנדרוגינוס. שאינן קרויים איש: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. פירשב"ם כפי חשבון של יוצאי מצרים שנטלוה בתורת ירושה מאבותיהם דלפי חשבון הראשון שנמנו בשנה שנייה לצאתם ממצרים נתחלקה הארץ כאילו ירשוה בן עצמן ומי שהיה לו עתה בביאת הארץ בן א' נטל כל חלקו ומי שהיה לו עשרה בנים נמי לא נטלו בין כולם אלא חלק אחד: לשמות מטות אבותם של אלה שנמנו ביציאת מצרים ינחלו אלו דלאותן יחלקו הנחלה ואלו אשר קמו תחתיהם יירשום וכדיך בגמ' מאי משמע דהאי לשמות מטות אבותם ביוצאי מצרים כתיב דלמא לשבטים קאמר לה ומשני דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה וליוצאי מצרים קאמ' להו ע"כ: ומה ת"ל לאלה תחלק הארץ דכתיב לעיל מיני' אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף ושבע מאות ושלשים וסמיך לי' לאלה תחלק הארץ אלמא לבאי הארץ נתחלקה: מפני נשים מפני קטנים. ובגמ' אי' לאלה כאלה להוציא את הטפלים פי' רשב"ם כאלה שהן בני עשרים דלבני עשרים שיצאו ממצרים נתחלקה הארץ אבל לא לטפלים שיצאו פחות מבן כ' שלא נטלו חלק בארץ לא הם ולא בניהם אלא בזכות מורישיהם ואם לא היה להם שום מוריש שיצא ממצרים כגון שלא היה לו אב ולא דוד ולא שיתותי במדבר בלא בנים אז לא נטלו חלק בארץ עכ"ל ועד"ז יש לפרש הכא דקאמר מפני קטנים ר"ל להוציא קטנים פחותין מבן כ' שיצאו ממצרים שלא נטלו בניהם חלק בארץ אם לא היה להם שום מוריש ונראה דהא דקא' מפני נשים נמי יש לפרש עד"ז שהרי נשים לא נטלו חלק בארץ אם לא בזכות מורישיהן כמו בנות צלפחד שירשו חלקו של צלפחד שהיה מיוצאי מצרים ואם לא היה להם זכות מוריש לא נטלו חלק בארץ ואע"ג דנשים כבר אימעט להו מאיש נקט להו אגב גררא דקטנים כנ"ל והרשב"ם מביא גירסא אחרת בספרי דהכא וז"ל ומה ת"ל לאלה תחלק הארץ מפני כשרים וקדושים כלומר לאפוקי רשעים שבהן שלא היה להן חלק בה ואפי' בניהן אין זוכין בה בשביל אביהן אלא בזכות זקניהם אם היו מיוצאי מצרים כדאמרי' בני מרגלים נטלו בזכות אבי אביהן כו' עכ"ל אבל מה דאי' בילקוט מה ת"ל לאלה כו' להוציא את הנפלים ע"כ לומר שהוא ט"ס וצ"ל הטפלים והיינו קטנים: לבאי הארץ נתחלקה ולא ליוצאי מצרים דאין הולכין אחר היוצאין אלא אחר הנכנסין דראובן ושמעון שיצאו ממצרים והולידו בנים במדבר זה עשרה וזה אחד אי הוי אזלינן בתר יוצאי מצרים היה נוטל הא' כנגד כולן אבל עכשיו העשרה נוטלין י' חלקים והאחד נוטל אחד: ומה ת"ל לשמות מטות אבותם. דמשמע דאחר יוצאי מצרים נמי יש לנו להלך הנחלה ומפ' ואזיל:

עקר' מפורש

דלהכי אהני לשמות מטות אבותם ינחלו דלאחר שנטלו בני ראובן ושמעון י"א חלקים בארץ חולקין אותה ביניהן לפי חשבון מטות אבותם כאלו ליוצאי מצרים דהיינו ראובן ושמעון אבותם נתחלקו הני י"א חלקים וכגון דהני יוצאי מצרים היו בני עשרים דומיא דבאי הארץ דקפיד קרא לענין נחלת א"י אבני כ' כדכתיב לאלה והבנים אינן כי אם שלוחים בעלמ' להכי' לשניהן י"א חלקים וחוזרין ראובן ושמעון ומורישין לבניהם בניו של ראובן נוטלין מחצה מי"א חלקים ובניו של שמעון נוטלין מחצה כו' והשתא מיתקמי שני קראי לאלה תחלק הארץ דשמעי' שיטול כל א' חלק אחד ואהני לשמות מטות אבותם לענין חלוקה לחלוק ביניהם מה שנטלו כאלו ליוצאי מצרים אבותיהם נתחלקו הנהו חלקים שנטלו ונוטל בן שמעון [illegible] אלו החלקים כנגד כל בני ראובן: שני אחין כהנים. והתנו ביניהם לחלוק כל התרומות הניתנות לשניהן בשוה: ה"ג הרשב"ם וחזרו וחלקו בשוה כיוצא בו אתה אומר בבאי הארץ זה נטל סאה ואלו נטלו ג' סאין והורישו את אבותיהם וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה ע"כ העתקתי מפרשב"ם ובגמ' דס"ל אליב' דר' יונתן שכשנטלו באי הארץ חלקם אין מחזירין אלא לאביהם בלבד וחזרו וחלקו בשוה אבל רש"י בחומש יש לו שיטה אחרת דס"ל דמחזירין אצל אבי אביהם וז"ל שני אחים מי"מ שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה א' ולזה שלשה האחד נוטל חלק א' והשלשה נטלו שלשה חלקים שנאמ' לאלה תחלק הארץ חזרה נחלתן אצל אבי אביהן וחלקו הכל בשוה וזהו שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו עכ"ל וכ' התוס' שם בד"ה ומחזירין טעם לדברי רש"י וז"ל שהם לא יצא אבי אביהן ממצרים אלא אבותיהן עצמן למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל א' לאביו הלא כל אב יחזיר ויוריש לבניו ולא לבני אחיו והא דקאמר הכא משל לב' אחים כהנים ואין מזכיר אביהן לא נקטינהו אלא למשל בעלמא עוד כתבו שם וקשה לפירושו דלפ"ז ה"ל למכתב לשמות מטות אבות אבותם ינחלו דהא כשאין אבי אבות אלא אבות לבדם לא נפקא מיניה מידי בחזרה כו' ונראה לריב"א דגזירת הכתוב הוא כשמחזירין אצל אביהן שחולקין אותו שני אחין בשוה אע"ג דבעלמא אין הדין כך הכא גזירת הכתוב מתוך שני מקראות ודקאמר מתי' יורשי' את החיים לאו בדין ירושה ממש אלא כעין ירושה עכ"ל רוצה לומר דהריב"א מפ' לשיטת הרשב"ם דקשה למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל א' לאביו כו' לזה תי' דגזירת הכתוב הוא אבל לשיטת רש"י ישאר הקושי' דה"ל למיכתב לשמות מטות אבות אבותם ינחלו וכ"פ הרא"ם דברי ריב"א פ"ש ועיין בהרא"ם ומהרש"א שהאריכו בביאור אלו השני שיטות והרוצה לעמוד עליהם יעיין בהם כי הם דברי אלקים חיים ואני לא באתי אלא לפ' הברייתא אליבייהו לכן קצרתי: ר"ש ב"א אומר זה נוטל חלק אביו וזה נוטל חלק אביו דבריו אלו אין להם ביאור ולפי הגמ' נראה שיש כאן חסרון הניכר וז"ל הגמרא ר' שמעון בן אלעזר אומר לאלו ולאלו נתחלקה הארץ [ליוצאי מצרים ולבאי הארץ] כדי לקיים שני מקראות הללו הא כיצד היה מיוצאי מצרים נוטל חלקו עם יוצאי מצרים [אם היה מיוצאי מצרים ולא מבאי הארץ כגון ראובן שיצא ממצרים והוא בן כ' והוליד בנים במדבר ומת ראובן ובניו היו טפלים בכניסתן לארץ ואינן יכולין ליטול בשביל עצמן לפי שאינן בני עשרים נוטלין ביניהן חלק אחד בשביל ראובן שהיה מיוצאי מצרים] היה מבאי הארץ נוטל חלקו עם באי הארץ [היה מבאי הארץ ולא מיוצאי מצרים כגון ראובן שהוליד בנים במצרים ומת במצרים והבנים היו טפלים ביציאתן וכשנכנסו לארץ היו בני כ' נוטלין כל א' חלקו עם באי הארץ א"נ כשיצא ראובן ממצרים לא היה בן כ' והוליד בנים במדבר ומת ראובן והבנים נכנסו לארץ נוטלין חלקן בשביל שהם באי הארץ אם הם י' נוטלין י' חלקים] מכאן ומכאן נוטל חלקו מכאן ומכאן [היה מכאן ומכאן כגון ראובן שהיה בן כ' כשיצא ממצרים והוליד בנים במדבר ומת והבנים היו בני כ' בכניסתן לארץ נוטלין חלק בשביל עצמן שהן באי הארץ ונוטלין נמי חלק א' בשביל אביהן שהיה מיוצאי מצרים הרשב"ם] עכ"ל וכל מעיין ישפוט בצדק דהא דקאמר ר' שמעון ב"א הכא זה נוטל חלקו וחלק אביו אבבא ג' קאי דהיינו שהיה אביו מיוצאי מצרים והבן היה מבאי הארץ או נוטל חלקו וחלק אביו והא דקא' שוב פעם שנית וזה נוטל חלקו וחלק אביו נראה משום דקאי אמשל שני אחים כהנים דלעיל וה"נ מיירי בבני אחים מבאי הארץ שהיה אביהם מיוצאי מצרים זה פשוט אבל שני הבבות ראשונות דהיינו היה מיוצאי מצרים ולא מבאי הארץ כו' וכן היה מבאי הארץ ולא מי"מ כו' חסר כאן בספרי רק בבא השלישית כדפי' והשתא א"ש מה שמסיים נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ היינו שנוטל חלקו שהוא מבאי הארץ ונמצאת מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו שנוטל חלק אביו שהיה מיוצאי מצרים ומפני שכתב הרשב"ם שם וז"ל י"מ היה מכאן ומכאן באדם אחד מיירי שהיה מי"מ ומבאי הארץ כגון שיצא ממצרים יותר מבן ששים ונכנס לארץ דאגוריי' לקמן דלא נגזר הגזירה ביתר מבן ס' דה"ל האי גברא עצמו

מקר' מפורש

מי"מ ומבאי הארץ הלכך יטול שני חלקים עכ"ל וכ"פ התום' שם בד"ה מכאן פ"ק אבל מדברי הספרי דהכא לא משמע כפירושם מדקתני נטל חלקו וחלק אביו ולבי"מ דבאדם אחד מיירי הרי אינו נוטל בשביל אביו רק בשביל עצמו נוטל ב' חלקים בשביל זה ירחתי לנפשי לשלוח יד ולהגיה ולהכנים נפנים. שני

אים יצאו עבדים נשים כו' נראה דל"ג עבדים הדא דעבד נקרא איש וליכא למעוטי' אלא אוד דהא בסמוך ממעט לי' מלשמות מטות אבותם וכמש"ל א"ו דל"ג לי': שלא נתחלקה א"י אלא כל שבט ושבט לפי מה שהוא וכה"א וידברו בני יוסף כו' לשיטת רש"י הנ"ל מתפרשת הברייתא כפשטי' לפי פקודיו

תתנחלו· לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו הרי שהיו לו בשעת יציאת מצרים חמשה בנים ובכניסתו לארץ עשרה קורא *אני למעט תמעיט נחלתו· הרי שיצאו עמו עשרה בנים ממצרים ובכניסתם לארץ נמצאו חמשה קוראני עליהם לרב תרבו נחלתו· איש יצאו (עבדים) ונשים וטומטום ואנדרוגינוס· לפי פקודיו *מלמד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא וכן הוא אומר °וידברו בני יוסף את יהושע· ואומר יהושע י"ז
אני עם רב (עד) אשר [עד] כה ברכני ה' ואומר ויאמר להם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפריזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים· יותן נחלתו שומע אני מעורבבים ת"ל בגורל· אי בגורל יכול שומע אני בינו לבין עצמו ת"ל על פי [הגורל תחלק] נחלתו שומע אני בינם לבין עצמם ת"ל °על פי ה'· מגיד שלא נתחלקה א"י אלא ברוח הקודש· אך· *יצאו יהושע וכלב וכן הוא אומר °ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ואומר °ויתנו בני ישראל נחלתם ליהושע בן נון בתוכם· על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח· לשמות מטות אבותם יצאו גרים ועבדים· על פי הגורל תחלק נחלתו· *מגיד שלא נתחלקה א"י אלא בשימון· בית כור כנגד בית סאה ובית סאה כנגד בית כור: סליק פיסקא

קלג ותקרבנה

בנות צלפחד כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה אמרו לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות· אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר °טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו· בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה מגיד הכתוב שכשם שהיה צלפחד בכור כך היו כולן בכורות· וללמדך שהיו זכאות בנות זכאי· *וכל מי שמעשיו סתומים ומעשה

ונכת"י הגיא נ"כ כ' הנבות שבגמ'

* בנות ראשונות בדברי רשב"א כמו שהוא בגמ' וצ"ע: לרב תרבו נחלתו· הרי שהיו לו בשעת י"מ כו'· גם בכאן יש שני שיטות וז"ל הגמ' איבעי' להו א"י לשבטים איפלג [פירשב"ם לשבטים איפלג שנתחלקה לשנים עשר חלקים שוין ואח"כ כל שבט ושבט מתחלק לפי אנשיו שהיו מי"מ או לפי באי הארץ למר כדאית לי' ולמר כדאית לי'] או דלמא לקרקף דגברי איפלג [לראשי אנשים שכל א' מי"מ לר' יאשי' או לבאי הארץ לר' יונתן היה נוטל חלקו בארץ בפני עצמו והיו כולן שוין בחלוקה] ת"ש בין רב למעט [ע"פ הגורל תחלק הארץ נחלתו כל ישראל שיקח כל שבט ושבט מה שיתן לו הגורל בין שהיה מגיע לו חלק מרובה כגון שבט שיש בו אנשים מעט בין שהיה לו חלק מועט כגון שיש לו אנשים הרבה דכיון דכל השבטים לוקחים בשוה שבט הקטן כשבט הגדול נמצאו חלקי בני שבט הקטן מרובה מחלקי בני שבט הגדול ואי לקרקף דגברי איפלג מאי בין רב למעט והלא נטלו כולן בשוה] ועוד תניא [בהדיא דלשבטים איפלג] עתידה א"י שתחלק לי"ג שבטים שבתחילה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים [שלוי לא היה לו חלק בארץ] כו' ולא נתחלקה אלא בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים הא כיצד אלעזר מלובש באורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכוין ברוח הקודש ואומר אם זבולון עולה תחום עכו עולה עמו כו' קתני מיהת לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ש"מ לשבטים איפלג ע"כ ורש"י בחומש כ' לרב תרבו נחלתו לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב ואע"פ שלא היו החלקים שוין שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא ע"י הגורל והגורל היה ע"פ רוח הקוד' עכ"ל והשיג עליו הרמב"ן וז"ל שבגמ' פי' יש חולקין [דלעיל] שעלו בכי שלא נתח.קה הארץ לקרקפתא דגברי אלא לשבטים נתחלקה שנים עשר חלקים שוים עשו ממנה ונטל כל שבט החלק שיצא לו הגורל עליו וזהו מה שצווחו בני יוסף שאמרו מדוע נתת לי גורל א' וחבל א' ואני עם רב כו' ולא הוסיף להם יהושע כלום אבל אמר לו עלה לך היערה כו' שיתפשו להם מן הארץ שלא נכבשה וירשיתו בה את גבולם יז"ש לשמות מטות אבותם ינחלו בין רב למעט שיקחו כל המטות בשוה בין שהוא מרובה באוכלוסין או ממועט כאן כו' עכ"ל והרא"ם המליץ בעד רש"י ופי' הגמ' דלעיל לשיטת רש"י וז"ל ויפרש כא דבעי תלמודא א"י לשבטים איפלג או לקרקפתא דגברי היינו אי ליו"ד חלקים בלבד נחלקה וכל חלק מהם כפי מספר פקודי השבט של י"מ או של באי הארץ למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' והם היו הי"ב תחומין הכתובים בס' יהושע ועל אותן התחומין היה הגורל אע"פ שלא היו שוין או לקרקפתא דגברי איפלג דהיינו לתר"ה אלף ותש"ל חלקים של באי הארץ או על התר"ג אלף ותקי"ג של י"מ ועל אותן החלקים היה הגורל וי"ב תחומין היו כתובים והגורל נתן לכל אנשי השבט תחום א' כו' ופשיט תלמודא מקרא דבין רב למעט שפירושו בין השבט המרובה באוכלוסין ובין שבט המועט באוכלוסין כמו שפי' רש"י ש"מ דלשבטים איפלג דאי ס"ד לקרקפתא דגברי שעליהם היה הגורל מאי בין רב למעט דקאמר הרי כל חלק וחלק שוה לגברו כו' ע"ש שהאריך בזה מאד· ומעתה הכא נבא לביאור הספרי ע"פ ב' שיטות הנ"ל: הרי שהיה לו בשעת י"מ ה' בנים ובשעת כניסתן לארץ עשרה וכגון שי"מ מתו במדבר ונכנסו בניהם לארץ לשיטת רש"י על השבט קאי שאם היה השבט בשעת י"מ ממועט באוכלוסין עד"מ שלא היה לו רק ה' בנים ונתרבה בכניסתו לארץ עד שהיו לו עד"מ עשרה בנים קורא אני למעט תמעיט נחלתו שאין נותני' לו אלא כפי מיעוט שהי' לו בעת י"מ לא כפי רבוי שנכנסו לארץ וסתמא כר' יאשי' דס"ל די"מ נתחלקה וכן בסיפא הרי שיצאו עמו עשרה בנים כו' קוראני עליהם לרב תרבו נחלתו ג"כ השבט קאי שהשבט שהי' בשעת יציאת מצרים מרובה באוכלסין עד"מ שהי' לו עשרה בנים ובכניס' לארץ לא נמצאו רק חמשה קורא אני עליו לרב תרבו נחלתו ויתנו לו חלק רב כפי הרבוי שהיה לו בעת י"מ· ולשיטת הרמב"ן דס"ל דכל השבטים נטלו בשוה שבט הממועט באוכלסין כשבט המרובה ע"כ צריך לפרש דקאי אבתי אבות שבט ט עצמו שאם הי' לבית אב בי"מ ה' בנים ומתו אותן במדבר ונולדו להם בנים במדבר ונתרבה עד שיש לו עשרה בנים קורא אני עליו למעט תמעיט שאינו נוטל אלא כפי מיעוט שהי' בעת י"מ וכן בסיפא הרי שיצאו עמו י' בנים כו' קורא אני עליו לרב תרבו נחלתו ג"כ אבית אב שבתוך שבט עצמו קאי שאם נתמעט הבית אב במדבר נוטל חלק רב כפי הרבוי שהי' לו בעת י"מ אבל גבי שבטי' לא שייך זה שהרי לשיטתו כל השבטי' נטלו בשוה חלק כחלק בין שהוא מרובה באוכלסי' ובין שהוא ממועט באוכלסין:

הג"ה מבן המחבר ובכת"י גרס וסיים בבבא זו קורא אני לרב תרבו נחלתו ובאידך בבא גרס נמי יש קורא אני למעט תמעיטו וכו' וז"ל פי' קסבר ליוצאי מצרים נתחלקה עכ"ל ועיי' בפי' כאן

שם י"ט

שופטים א'

יהושע י"ט

תהילים קמ"ה

משמע שיטול כל שבט לפי מנין אנשי' שלו המרובה באוכלסין יטול חלק רב והמועט באוכלסין יטול חלק מועט והקשה הרמ"בן על פירש"י א"כ מה צווחו בני יוסף והלא נתן להם כפי מניינם המרובה כשאר כל השבטים ותי' הרא"ם דלק"מ משום דיוסף לא נטל אלא כפי מספר גולגלותם כמו שנטל כל שבט ושבט לפי מספ' גלגלותם ומפני שהי' לו טפלים טובא יותר מהטפלים של כל שבט ושבט היו צווחין ואומרים שהם עם רב שברכם השם ופרו ורבו יותר משאר שבטים ולא הספיק להם נחלתם מפני שנחלתם שנטלו לפי מספר גלגלותם לא היתה רק לאותם שהיו מבני עשרי' שנה ומעלה ואילו היו טפליהם הפחותים מבני עשרי' כמנהג הטפלים שבכל שבט ושב' לא היו צווחין כלום אלא היו נותני' להם מהחלקי' שנטלו לעצמם והיו נבלעים בין נחלת השבט אבל מפני שהיו טפליהם יותר ממנהג הטפלי' שבכל שבט ושבט ולא היו יכולים לתת להם מהחלקי' שנטלו לעצמם וישארו גם להם מפני רבויים היו צוחים שיוסיפו להם על חלקיהם כדי שיספיקו להם והיתה התשובה שא"א לעשות כן כי כך גזרה חכמתו ית' שלא תחלק הארץ אלא לאותם שהיו מבני כ' שנה ומעלה אבל הטפלי' הפחותי' מבני כ' שנה לא יטלו כלום לא הם ולא בניהם אלא בזכות מורישיהם ואם לא היה להם שום מוריש כגון שלא הי' להם לא אב ולא דוד ואת שמתו בלא בנים אז לא נטלו חלק בארץ ע"כ· ולשיטת הרמ"בן דס"ל שלי"ב חלקי' שוין נתחלק' הארץ קשה א"כ מה זה דקא' הכא מלמד שלא נתחלקה אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא וכו' הרמב"ן וז"ל ולפי דעתי יש בברייתא זו קיצור והוא מה שאמרו בגמ' משום דנפישי להו טפלים צווחו בני יוסף וביאור הענין כי בני יוסף בשני שבטי' נטלו בני אפרי' חלק א' ובני מנשה חלק א' ואין א' משבטיהם שמרובה באוכלסין יותר משאר השבטי' אבל בשאר השבטים מרובי' מהם כי שבט יהודה ויששכר וזבולן ודן מרובי' מהם ולמה יצווחו הם והגדולים ישתוקו· וכ"ש הם נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים שהיו במנין הראשון בני יהודה מרובי' משני השבטי' האלה יחדיו· אבל צועקים מפני הטפלי' שהיו במנין י"מ ל"ב אלף ונתרבו במדבר במנין השני כ' אלף ואין בכל השבטים שנתרבה כ"כ והיו כמו כן מרבים בנים עד שנתחלקה הארץ וגם בני אפרים כן ולא כיון הטפלי' ההם נוטלים כלום ולכן צעקו ואין להם מושיע כי כן המשפט שלא יטלו אלא בני כ' שנה ולכן אמרה הברייתא לפי פקודיו שהיו מבן כ' שנה מלמד שלא נתחלקה הארץ אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא בשעת המנין ולא יתנו כלום לטפלים ואפי' גדלו והגיעו לעשרים בשעת שחלקו עכ"ל ע"כ העתקתי בקיצור משני השיטות מה שנוגע לפי' הברייתא והרוצה לעמוד על שורשיהם יעיין בהרא"ם ושאר מפרשים: ה"ג בקרא אשר עד כה ברכני ה' פירש"י אשר ראית שנתרבה מניני ממנין הראשון למנין עשרים אלף וחמש מאות כמנין כ"ה בגימטריא כמנין ראשון אתה מוצא במסנה בם וידבר ל"ב אלף ומאתים ובפנחס נ"ב אלף ושבע מאות: אם עם רב אתה יש בך כח לכרות יערות ולפנותם ושם תבנה ערים: ובראת· לשון כריתה: אץ· דחיק עכ"ל רש"י: מעורבבים פי' כל השבטים יהיו מעורבבין חלק שבט זה בחלק שבט אחר: ת"ל בגורל שיטול כל שבט תחום ע"פ גורל בפ"ע: בינו לבין עצמו· פי' שהשבטים לא יהיו שם בשעת הגורל רק הכהן: ה"ג ת"ל על פי הגורל תחלק נחלתו ומלת נחלתו קאי אשבט משמע שהשבט היו שם ז"ר: שומע אני בינם לבין עצמם שהשבטים יהיו שם ולא הכהן עם אורים ותומים ז"ר: אך בגורל יחלק· ואך מיעוטא הוא לז"ק יצאו יהושע וכלב שלא נטלו ע"פ הגורל אלא ע"פ ה': ה"ג בקרא ויתנו בני ישראל נחלה ליהושע: ע"פ הגורל תחלק נחלתו וסיפא דקרא בין רב למעט פי' רשב"ם כלומר צריך לדקדק בין רב למעט להוסיף דמים הרב למעט שהזיבורית קרי לי' מעט והעדית קרי לי' רב ע"כ ז"ש כאן מגיד שלא נתחלקה א"י אלא בשימון פי' בשומא: בית כור זיבורי' כנגד בית סאה עידית:

קלג ותקרבנה בנות צלפחד: טוב ה' לכל. כי מטובו יקיים ויעמיד את הכל כי לולא השגחתו והשפעתו כבר נאבדו וזה מן המלאך העליון עד התולעת השפלה הכל מעשה ידיו ע"כ ורחמיו על כל מעשיו כ"פ המפרשים: שהי' צלפחד בכור בגמ' יליף לה מדכתי' והעברת את נחלת' אביהן לכן זה חלק בכירה פירשב"ם כדכתיב והעברת כל פטר רחם: כך היו כולן בכורות פי' צלפחד בכור לחפר וחפר בכור לגלעד וגלעד בכו' למכיר ומכיר בכור למנשה ויליף לה דאל"כ זה היחוס עד מנשה דכ' רחמנא ל"ל הלא כבר כתוב לעיל אלא לאשמועי' שכולן היו בכורות עד מנשה ומנשה ידוע הוא שהי' בכור ליוסף: בנות זכאי. לאפוקי דס"ל דמקושש זה צלפחד ע"ל פיסק':

מבוא התלמוד

בבא בתר' ק

שם

שם

מגילה ט"ו

ומעשה אבותיו סתומים והכתוב מייחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק · וכל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים והכתוב מייחסו לגנאי הרי זה רשע בן רשע · ר' נתן אומר בא הכתוב ללמדך שכל צדיק וצדיק שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו להודיע כמה צדיק גדול שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו · וכל רשע שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו להודיע כמה רשע גדול שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו · *עשו גדל בין שני צדיקים בין יצחק ובין רבקה ולא עשה כמעשיהם · עובדי' גדל בין שני רשעים בין אחאב ואיזבל ולא עשה כמעשיהם · ונתנבא על עשו שגדל בין שני צדיקים בין יצחק לרבקה ולא עשה כמעשיהם שנא' °חזון עובדי' כה אמר ה' אלהים לאדום · למשפחות מנשה בן יוסף · כשם שחיבב יוסף את א"י כך חיבבו (את בנות צלפחד) [בנותיו את הארץ] ואלה בנות צלפחד מחלה נועה חגלה ומלכה ותרצה · או כל הקודם במקרא קודם במעשה ת"ל °ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד *מלמד שכולם שקולות זו כזו · ותעמדנה לפני משה מגיד הכתוב שלא עמדו אלא בשנת הארבעים בשנה שמת בה אהרן שנאמר °ויעל אהרן הכהן על הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים · לפני משה ולפני אלעזר הכהן *אם משה לא היה יודע אלעזר היה יודע אלא סרס המקרא ודורשיהו דברי ר' יאשי' · אבא חנן אומר משום ר' אליעזר בבית המדרש היו ובאו ועמדו לפניהם · אבינו מת במדבר *ר' עקיבא אומר נאמר כאן מדבר ונאמר להלן °מדבר מה מדבר האמור כאן [להלן] צלפחד אף מדבר האמור כאן [להלן] צלפחד · והוא לא היה בתוך העדה *זו עדת מלינים · הנועדים על ה' זו עדת מרגלים · בעדת קרח זו עדה של קרח · כי בחטאו מת שלא החטיא את אחרים עמו · ובנים לא היו לו שאם היה לו בן לא היינו תובעות · למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו ר' יהודא אומר נאמ' כאן שם ונאמ' להלן °שם מה שם האמור (להלן) [כאן] נחלה · אף שם האמור (כאן) [להלן] נחלה · ומה שם האמור (להלן) [כאן] זרע אף שם האמור (כאן) [להלן] זרע · כי אין לו בן למה נאמר והלא כבר נאמר ובנים לא היו לו ומה ת"ל כי אין לו בן שהיו חכמות ודורשות · הא אם היה לו בת בן לא היינו תובעות · תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו · ר' נתן אומר יפה כח נשים מכח אנשים אנשים אומרים °נתנה ראש ונשובה מצרימה ונשים אומרים תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו · ויקרב משה את משפטן לפני ה' · *אמר ר' חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר"ע ואמר יודע היה משה שהבנות נוחלות · על מה נחלקו אם ירשו בראוי כבמוחזק ואם לאו · ראויה היתה פרשת נחלות שתיאמר ע"י משה אלא שזכו בנות צלפחד שנאמרה על ידן לכך מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב : סליק פיסקא

קלד ויאמר

ה' אל משה כן בנות צלפחד דוברות · יפה תבעו בנות צלפחד שכך כתובה פרשה לפני במרום אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו · כיוצא בו אתה אומר °כן מטה בני יוסף דוברים · כיוצא בו אתה אומר °ויאמר ה' סלחתי *כדבריך או עתידות אומות העולם לומר · אשרי אדם שהמקום הודה לדבריו · *נתן תתן להם אחוזת נחלה זו נחלת אביהם בתוך אחי אביהם. זו נחלת (אחי) [אבין אביהם] · והעברת את נחלת אביהם להם · מגיד שבנות צלפחד נטלו שלשה

ק"ה : והכתוב מייחסו לשבח · בגמ' מייתי קרא דכתיב דבר ה' אשר הי' אל צפני' בן כושי בן גדלי' : והכתוב מייחסו לגנאי · כגון ויהי בחודש השביעי בא ישמעאל בן נתני' בן אלישמע והוא שהרג את גדלי' בן אחיקם הצדיק רש"י : ר' נתן אומר כו' שכל צדיק וצדיק שגדל בחיק רשע כו' נראה דר"נ פליג את"ק דס"ל שהיו זכאות בנות זכאי שצלפחד צדיק הי' ור"נ ס"ל כר"ע דמקושש הי' והי' רשע ובא הכתוב ללמדך גודל צדקותם שאע"פ שגדלו בחיק רשע אעפ"כ היו צדקניות : חזון עובדי' · אמרו חכמים עובדי' גר אדומי הי' אמר הקב"ה מהם ובהם אביא עליהם · רש"י : למשפחת מנש' בן יוסף · הוקש' לו למה כת' והלא כבר כתיב בן מכיר בן מנשה לכך דרש כשם שחיבב יוסף את הארץ דכתי' והעליתם את עצמותי מזה אתכ' רש"י : ה"ג כך חיבבו בנותיו את הארץ והם בנות צלפחד שהיו מיוצאי חלציו של יוסף וכ"ה בילקוט וברש"י: או כל הקודם במקרא קודם במעשה · פי' כמו שסדרן הכתוב כאן כך ניסאו לבעליהן : מלמד שכולן שקולות זו כזו · בגמ' קאמ' להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן פרשב"ם להלן כשניסאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב ותהיינה מחלה תרצה כו' לבני דודיהן לנשים ומסתברא דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה וכאן כשעמדו לפני משה דרך חכמתן בסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב מחלה נועה כו' ומסברא אמרי' הכי דלא ליקשי קראי אהדדי עכ"ל והוסיף הרא"ש בביאורו וז"ל ואינו ר"ל שקולות בחכמה דא"כ מאי לפי חכמתן דקאמ' משמע שאינן שוות בחכמה אלא ה"ק שהיו שקולות בכבוד שהגדולה בשנים מכבדת הגדולה ממנה בחכמה והגדולה בחכמה מכבדת את הגדולה ממנה בשנים עכ"ל: שלא עמדו אלא בשנת הארבעים · מדכתיב ולפני אלעזר ולא לפני אהרן א"ו שכבר מת אהרן ונתכהן אלעזר תחתיו : אלעזר הי' יודע · בתמי' : סרס המקרא ודרשהו · כלומר דרשהו כאלו כתב למפרע ותעמודנה לפני משה ומקמי משה עמדו לפני אלעזר ומקמי אלעזר עמדו לפני הנשיאים כו' והאי דלא כתיב ותעמודנה לפני העדה ולפני הנשיאי' ולפני אלעזר ולפני משה לפי שאינו רוצה להקדים בפסוק תלמיד לרב אלא ראשון ראשון חשוב הרשב"ם : בבה"מ היו · משה ואלעזר ונשיאי העדה ועמדו לפני כולן ושאלו לכולן ותס' בגמ' במאי קא מיפלגי מר סבר חולקין כבוד לתלמיד במקום רבו [אבא חנן סבר דחולקין דכל זה חשיבותו ש' רב הוא וניחא לי'] ומר סבר אין חולקין [ר' יאשי' סבר אין חולקין הלכך תסרס המקרא] : ונא' להלן · גבי מקושש ויהיו בני ישראל במדבר : ה"ג אף מדבר האמור להלן צלפחד : זו עדת מליני' · מפ' בגמ' מתלוננים שבעדת קרח פירשב"ם דהיינו חמשים ומאתים איש וס"ת דהיינו עדת קרח דבסמוך דהכי כתיב בקרא ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים ומשכחן בקרא דקראו עדת קרח דכתיב לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' ונראה שזה שכ' הרשב"ם בדף קי"ח ע"ב בד"ה אלו מתלוננים וז"ל והאי דקאמר עדת קרח משמעו מסקנא דמילתי' הוא עכ"ל אבל אין לפ' מתלוננים שבעדת קרח אותן אנשים שהתלוננו על מיתת קרח ועדתו דכתיב וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן לאמר אתם המיתם את עם ה' וכתיב בתר הכי וידבר ה' אל משה הרומו מתוך העדה הזאת וכו' ונענשו במגפה אלמלא אהרן שכפר עליהם בקטורת · ז"א דהא כל עדת ישראל כתיב שכלם התלוננו ואי' בגמ' שם מתלונני' ועדת קרח יהושע וכלב נטלו חלקם ופריך הגמ' איכפל יהושע וכלב וירתי לכלהו ארעא דישראל ע"ז משני מתלונני' שבעדת קרח ע"כ ואי ס"ד מתלונני' על סבת קרח ועדתו הוק"ל איכפל יהושע כו' א"ו מתלונני' היינו

סנהדרין ל"ט · ב"ב ק"כ · שם קי"ט · שבת ל"ו · ב"ב קי"ח · שם קי"ט · שם קי"ז

הר"נ אית והא דקאמר בתר הכי בעדת קרח כמשמעו ע"כ לומר כפירשב"ם דזהו מסקנא דמילתא : שאם היתה לו בן כו' פי' הרשב"ם וכבר הי' ידוע שהבן יורש את אביו שהרי היו יודעות פ' נחלות כדאמרן לעיל דלא הוי מספקא להו אלא אי נוטלת חלק בכורה אם לאו ונמצא שהיו יודעות : לדרוש דהאי דכתיב ובן אין לו והעברתם וגו' הא יש לו בן הוא קודם לבת עכ"ל והתוס' הקשו ע"ז וז"ל וקשה הא אכתי לא נאמרה פ' נחלות כדאמרי' שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן כו' ונראה לרשב"א דהיו יודעו' מוהתנחלתם אותם לבניכם ולא לבנותיכם א"נ מסברא משום דבת מסב' נחלה ולא בן א"נ מדכתיב לאלה תחלק הארץ היינו זכרים עכ"ל : ונא' להלן · גבי יבום להקים לאחיו שם בישראל: ה"ג *מה שם האמור כאן נחלה שהרי נחלה היו תובעות אף שם האמור להלן גבי יבום נחלה שהיבם יורש כל נכסי אחיו המת וכן הגיה הז"ר וע"ל בח"ש פיסק' רמ"ט: ומה שם האמור כאן זרע דהם אמרו שלא יגרע זרע אביהם מתוך משפחתו אף שם האמור להלן זרע גבי יבום שאפי' זרע כל דהו פוטרת מן היבום ז"ר : שהיו חכמות ודורשות כו' · שהיו יודעות לדרוש שהבת אינה יורשת עם בת הבן רשב"ם : אנשים אומרי' נתנה כו' · כ' ז"ר וז"ל וקשה הא אמרו זה במעשה מרגלי' והי' בשנה שני' ובנות צלפחד דברו את זה בשנת הארבעי' כדלעיל וצ"ל דזה הי' בשעת מיתת אהרן שרצו לחזור למצרים עכ"ל : על מה נחלקו אם ירשו בראוי כבמוחזק · בגמ' אי' אבל לא היה יודע אם נוטלת חלק בכורה אם לאו ונראה דהיינו הך משום דקי"ל אין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק וחלק בכורה של צלפחד היתה ראוי' לו שהרי מיוצאי מצרי' הי' אבל לא הוחזק בה מעולם שהרי מת במדבר ומשה רבינו הי' מסופק אם א"י מוחזקת היא לי"מ כדכתי' ונתתי אותה לכם מורשה כלומר אני נתתיה לכם מירושה כמ"ש הרשב"ם אז הם נוטלת חלק בכורה או אם אינה מוחזקת וה"ל ראוי' ואינן נוטלת חלק בכורה עיין כ"ז בגמ' עד שבאה התשובה והעברתם את נחלת אביהן שניטלת חלק בכורה כדלקמן פיס' קל"ד ומזה פשיט בגמ' דא"י מוחזקת היא : וחובה ע"י חייב · היינו מקושש כדלעיל פיסק' קי"ד :

הג"ה מבן המחבר *ובכת"י גרס כגירס' ישנה וכו' וז"ל מה שם האמור להלן פי' על שם אחיהם יקראו בנחלתם כו' ומה שם האמור להלן פי' והי' הבכור אשר תלד יקום על שם כו' והכי פי' למה יגרע שם ר"ל זרע אביהו מתוך משפחתו שלא ינחלו נחלה עכ"ל :

קלד ויאמר ה' אל משה : שכך כתוב' כו' · עיין בהרא"ש : נתן תתן · פירשב"ם קרא יתירא דריש דמצי למכתב ינחלו בנות צלפחד ותו לא : זו נחלת אביהם · שהיה מיוצאי מצרים וקסבר לי"מ נתחלקה הארץ : ה"ג בתוך אחי אביהם זו נחלת אבי אביהם וכ"ה בגמ' : זו נחלת אבי אביהם נחלת חפר שבי' אבי אביהם שנטל בה צלפחד חלק כא' מאחיו : והעברת את נחלת אביהן להן · בגמ' קאמר זו חלק בכורה פירשב"ם כדכתיב והעברת כל פטר רחם שנטל צלפחד בנכסי חפר חלק א' יותר על אחיו בשביל שהיה בכור ועיין בהרא"ש : אף חלק אחי אביהן נטלו שמת במדבר בלא בנים וירשו אחיו נחלתו ונטלו גם בנות צלפחד חלק בתוכם ובגמ' יליף לה מדכתיב נתן תתן כפל לשון וכ' הרשב"ם דאף ת"ק ס"ל כר"א דחד אחא דאבא הוי להו ונפקא לי' מיתור דאחוזת נחלה דמצי למיכת' נתן תתן להם נחלה בתוך אחי אביהן אחוזת ל"ל אלא ללמד שנטלו חלק בתוך נחלת אחי אביהן דאי לית לי' לא משכחת לה חבלי מנשה עשרה דהיינו שיתא דשית בתי אבות לד' חלקי' בנות צלפחד דהיינו חלק צלפחד וב' חלקי' בנכסי חפר וחלק א' מאחי אביהן אלא שהת"ק אינו רוצה ללמוד

עובדי' א' · במדבר כ"ז · שם ל"ג · שם ע"ז · דברים ב"ב · במדבר י"ד · שם ל"ו · שם י"ד · ויאמר ה' סלחתי כדברין כדבריך עתידין אומות העולם לומר · כצ"ל · כת"י

שלשה חלקים בנחלה חלק אביהם וחלק אבי אביהם וחלק אביהם שהיה בכור · ר' אליעזר בן *עקיבא אומר אף חלק אחי אביהן נטלו · ואל בני ישראל תדבר לאמר (איש) אין לי אלא לשעה לדורות מניין ת"ל ואל בני ישראל תדבר לאמר *בכולם הוא אומר ונתתם וכאן הוא אומר והעברתם רבי אומר אין לך מעביר בנחלה אלא בת מפני שבנה ובעלה יורשים אותה · מניין שהאב קודם לאחיו בנחלה *היה ר' ישמעאל בר' יוסי אומר הרי הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו מפני הבת מעביר אתה את האב ואי אתה מעביר מפני האחים · ומניין שהאב יורש אמרת ק"ו ומה אחים מן האב שאינן באין אלא מכח אב הרי הם יורשים (את) · האב שאין האחים באים אלא מכח האב ודין הוא שיורש · ומניין לעשות את בת הבן כבן · אמרת ק"ו הוא ומה בנות צלפחד שלא היו אלא לשעה עשה את בת הבן כבן ק"ו לדורות · מניין לעשות נקבו' בזכרים הרי אתה דן הואיל והבנים יורשים ואחי האב יורשים מה בנים עשה נקבות כזכרים אף בכל היורשים עשה נקבות כזכרים · ומה בנים הקדים זכרים לנקבות אף בכל היורשים הקדים זכרים לנקבות · ומה בגואלים עשה בנים כאבותם אף בכל היורשים נעשה בנים כאבותם · *ומניין שהבת יורשת הרי הוא אומר °וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל · אין לי אלא בת *בת הבן מניין אמרת ק"ו ומה בת שהורע כוחה במקום הבן הרי היא יורשת בת הבן (בן) שייפה כוחה במקום הבן · דין הוא שתירש *ומניין שהאיש יורש את אשתו ת"ל ממשפחתו וירש אותה דברי ר' עקיבא ר' ישמעאל אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר °וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל ואומר °ולא תיסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה אחר ואומר °ואלעזר בן אהרן מת וכי מניין היה לפנחס בהר אפרים · אלא שנשא אשה ומתה וירשה · כיוצא בו °ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד שנשא אשה מבני מנשה ומתה וירשה · ואם אין אחים לאביו ממשפחתו ממשפחת אביו או אינו אלא ממשפחת אמו ת"ל °למשפחותם לבית אבותם מגיד שמשפחות הולכות אחרי אבות · וירש אותה לענין שאמרנו והיתה לבני ישראל לחוקת משפט · נתנה תורה דעת לחכמים לדרוש ולומר כל הקרוב בשאר

ללמוד מנתן תתן . מכפל המקרא דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ור"א יליף מנתן תתן ע"ש : לדורות מניין · וא"ת בכל המצות נמי נימא לדורות · מנין וי"ל דשאני הכא דה"א דוקא הכא ניתן להם נחלה שיבא לכל א' לזרעו חלק בארץ אבל לדורות לא תירש בת קמ"ל ז"ר : וכאן · גבי בת נאמר והעברתם את נחלתו לבתו : מעביר בנחלה · משבט לשבט : מפני שבנה ובעלה יורשים אותה · כגון פרח בת אשר נשאה לחנוך בן ראובן ומת אשר בלא בנים זכרים וירשתו פרח בתו ומתה פרח וירשתו בנה או בעלה שהם משבט ראובן נמצא שהוסבה נחלת שבט אשר לשבט ראובן ומשמעו' קרא שהבעל יורש את אשתו והבן יורש את אמו הרשב"ם : והעביר · משמע תעביר מקרוב זה שהוא קיים כדי לתת לזה והעברת מן האב כדי לתת לבת : ואי אתה מעביר מפני האחים · שאם אין למת בן או בת אלא אחין אין האחין יורשין אותו אלא האב הרשב"ם : ומנין שהאב יורש · וא"ת הא כבר נפקא לי' מוהעברתם וי"ל דקשה קושית הגמ' איפוא והעברתם קאי אאחין ותירוצו של הגמ' לא ניחא לי' דאיצטריך והעברתם לומר שמעבר' נחלה כו' ז"ר ולא זכיתי להבין דבריו דז"ל הגמ' שם את · זו דרש ר' ישמעאל בר"י כו' במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין · ופריך ואימא במקו' בת אתה מעביר נחלה מן האחין [פירשב"ם דהאי והעברת אאחין דקיימין קמן קאי וקאמר והעברת מן האחין לתת לבת הא אין בת אחין יורשין אותו] ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפי' במקום בת [הך לאו דוקא מקרא משתמע מידי אלא ה"ק מהאי קרא לא תילף דבת קודמת לאב דלא מיירי קרא באב אלא באחין ולעולם אימא לך דאב קודם לבת דהוא קרוב טפי] ומשני א"כ לא נכת' רחמנ' והעברתם [א"כ דלגלויי אתא האי והעברתם דאחין ירתי במקום שאין בת לא לכתוב והעברתם דמילא שמעי' לה מדכתב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו כו'] ע"כ העולה מזה דלפי קושי' הגמ' דאאחין קאי הוי ס"ד דבת לא עדיפי מאב אדרבה הוי ס"ד דאב קרוב טפי מבת ופשיט' שהאב יורש והדק"ל דמאי קאמר הכא ומנין שהאב יורש כנ"ל והאפשר דכונתו למ"ש התוס' שם בד"ה ואימא וז"ל וה"ה דה"מ למימר דבמקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין אבל אי אתה מעביר מן האחין במקום אב ונימא שאח יקדים לאב עכ"ל והשתא י"ל דה"פ ומנין שהאב יורש ולאו משום דנפקא לך מוהעברת' דלמא אאחין קאי וכ"ש התוס' דאחין יורשי' ולא אב ולא שייך לומר כתירוץ הגמ' דהא אליבא דר' קיימינן דאיצטריך לי' למעביר נחלה שהבעל יורש את אשתו והבן את אמו כדלעיל לז"ק אפי' תימא דוהעברת' אאחין קאי מ"מ יש ללמוד מק"ו האב מאחין כנ"ל : ה"ג ומה האחי' מן האב שאינן באי' אלא *מכח האב הרי הם יורשים · האב שאין האחים באים כו' : עשה את בת הבן כבן · שהרי נטלו חלק בנכסי חפר אבי אביהם : ק"ו לדורות · קשה דלעיל הקשו לדורות מנין והכא אמר ק"ו לדורות וי"ל דה"ק דהא הכא ה"ל *לשעה וה"כ י"ל שלא זכה בה אבי אביהם מעולם ואפ"ה נטלו ק"ו בממון שזכה בהן כבר ז"ר : *נקבות כזכרים · שאם אין לו אח אחותו יורשת : מה בני' עשה נקבות כזכרים · שאם אין לו בן ויש לו בת הבת יורשת : ומה בנים הקדים זכרים לנקבות · שאם יש לו בן ובת אין הבת יורשת כלום : אף בכל היורשים כו' שהאח קודם לאחותו וכן אחי האב קודמין לאחות האב וכן לעולם : ומה *בגואלים עשה בנים כאבותם פי' המקדיש שדה אחוזה אם גאלה בנו אינה יוצאה אידו ביובל כמו שגאלה הוא בעצמו ז"ר ר"ל משום דאי' במשנה ג' פ"ז דערכין גאלה בנו יוצאה לאביו ביובל פי' ולא לכהני' דכתיב ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד לאיש אחר ולא לבן הרע"ב : אף בכל היורשי' נעשה בנים כאבותם פי' שכל יוצאי ירכו של בן קודמי' לאחין ז"ר וה"ה בכל היורשי' : ומנין *שהבת יורשת וא"ת הא כתיב קרא איש כי ימות ובן אין לו והעברת' את נחלתו

הג"ה מבן המחבר

*ובכת"י ה"ג ומה אחים שאינן באים אלא מכח האב הרי הם יורשים · האב שאין אחי' באים אלא מכחו דין הוא שיורש ע"כ :

*ובכת"י ב' פי' הורא"ת שעה היתה שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים עשה את בת הבן כבן שבנות צלפחד כצלפחד עצמו ליטול בנכסי חפר עם שאר בני חפר הזכרים עכ"ל :

* נקיבות כזכרים כלומר מניין שבכל הנחלות נקיבות כזכרים שאם אין לו אחי' ויש לו בנות אחים כמו שהאחי' קודמי' לאחי האב כן בנות האחי' קודמי' לאחי האב כו' :

*ומה בגואלים עשה בנים כאבותם דכתיב או דודו או בן דודו כו' :

הג"ה מבן המחבר

* ומניין שהבת יורשת פי' בנכסי האם דאלו בנכסי האב בהדי' כתיב והעברתם את

נחלתו לבתו כו' וכל בת יורשת נחלה ממטות הילן בת יורשת שני לבתו וי"ל כדאי' מטות אלא שאבי' ממטה א' והאם ממטה א' ושבו יורשתן כו' עכ"ל · בגמ' דפריך מנ"ל בת"י וגרס א"כ אין לי אלא בת הבן מניין אמרת ק"ו ומה בת דבן קודם לבת שהורע כחה במקום הבן (פי' בנכסי האב) הרי היא יורשת · בן שייפה דלמא קרא אתי כחו במקום · הנה דין להשמעי' דבת כמי הוא שיירש עכ"ל : יורשת היא ושניהן שוין ומשני הכא מכל בת יורשת נחלה נפקא א"כ קרא דובן אין לו ל"ל אלא ללמד שבן קודם לבת ז"ר ועיין בגמ' : בת הבן מנין · וא"ת הא כבר יליף לעיל ק"ו מבנות צלפחד שעשה את בת הבן כבן וי"ל דה"ק מנין שבת הבן קודמת לבת וכ"פ הז"ר : ומה הבת שהורע כחה במקום הבן · שהרי אם יש בן אין הבת יורשת כלום : הרי היא יורשת · פי' אפ"ה יורשת בת הבן עם הבן כמו גבי בנות צלפחד דכתיב נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן שירשו בנכסי חפר כמו שאר בני חפר : ה"ג הרי היא יורשת בת הבן שייפה כחה : שייפה כחה · שהרי היא יורשת עם הבן דין הוא שתירש קודם לבת דהא היא עדיפא מבת כ"ז מפי' הז"ר : ממשפחתו וירש אותה · בגמ' משמע דעיקר לימודו הוא מרישא דקרא דכתיב לשארו ואין שארו אלא אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש אותה הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו ע"כ ונראה דפשטי' דקרא דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו משמע שאשתו יורשת אותו אלא משום דכתיב בתרי' וירש אותה מיעטה אותה ולא אותו שהיא אינה יורשת אותו אלא הוא יורש אותה מש"ה נקט בתלתי' האי קרא וירש אותה ועי' ברשב"ם : אינו צריך · דס"ל לשארו זה האב ע' בגמ' : וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל · וסיפא דקרא לאחד ממשפחת מטה אביה תהי' לאשה ומסיים בגמ' בסיבת בעל הכתוב מדבר פי' הרשב"ם כלומר בשביל הסיבת נחלה ממטה למטה ע"י הבעל שיורש את אשתו והוא משבט אחר ונמצא שהוסבה משבט לשבט בכך דבר הכתוב והקפיד שלא תנשא למטה אחר אלא לא' ממשפחת מטה אביה בו מכאן שהבעל יורש את אשתו : ואומר ולא תסוב נחלה כו' · מפ' בגמ' מאי ואומר וכ"ת בהסיבת בן קפיד קרא אבל בעל לא ירית [לא מפני הבעל שיורש את אשתו אלא מפני בן שתלד והוא יורשה והוא נקרא על שבט אביו ועל סיבת הבן התורה מקפדת שהרי הוא קרוב לה מן הבעל] ת"ש ולא תסוב נחלה [הא תו ל"ל אלא לאו לסיבת הבעל אתי לאשמעי' שהבעל יורש] וכ"ת לעבור עליו בלאו ועשה [דתרווייהו בסיבת הבן ומה ששנה הכתוב לא נתכוין אלא להתרות שלא תנשא לשבט אחר כדי להתחייב מלקות · דמקרא קמא לא שמעי' אלא עשה דכתיב · בה לאחד ממשפחת · אביה תהיה לאשה אבל לא למטה אחר ולאו הבא מכלל עשה עשה] :

ואומר ואלעזר כו' בגמ' מייתי כאן עוד קרא דכתיב שם ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר וקאמר עליו וכ"ת לעבור עליו בשני לאוין ועשה והדר מייתי האי קרא דואלעזר בן אהרן מת וסיפא דקרא ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים : אלא שנשא אשה בהר אפרים ומתה וירשה וקאמר ע"ז בגמ' וכ"ת אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירתה פנחס [אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה בחיי אלעזר וירשה פנחס בנה ולא אלעזר בעלה דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה ואתא לאשמעינן דהבן יורש את אמו דמהני קראי דלעיל דמיירי בסיבת הבן איכא למימר דבסיבת הבת הוא דמיירי כדאשכחן בהדיא שהבת יורשת את אמה ואיצטריכו הני קראי לשני לאוין ועשה כדאמרן אבל לא אשכחן דהבן יורש את אמו בהדי' · אלא מק"ו מבת דמה הבת שהורע כחה בנכסי האב יפה כחה בנכסי האם בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין שייפה כחו בנכסי האם והאי ק"ו פריכא הוא דאיכא למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון דאחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם והשתא אתא האי קרא דפנחס לאשמעי' דבן יורש את אמו ולא איירי בסיב' הבעל כלל] ת"ש ושגוב הוליד את יאיר כו' [ושגוב בן חצרון היה וחצרון נשא אשה בת מכיר אבי גלעד וילדה לו את שגוב ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו ליאיר עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד ומהיכן יהיה לו ליאיר שהוא משבט יהודה כ"ג ערים בארץ הגלעד שהוא השבט מנשה אלא שנשא אשה מבני מנשה ומתה וירשה] ומסיים ע"ז בגמ' וה"ת התם נמי הכי הוי [כדאמרן גבי פנחס שהיה לו לשגוב אשה ומתה וירשה יאיר] א"כ תרי קראי ל"ל [לאשמעי' דהבן יורש את אמו כמו הבת] א"ו לאשמעינן שהבעל יורש את אשתו כ"ז הוא מהגמ' ופירשב"ם : ואם אין אחים לאביו וסיפא דקרא ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו ע"ז קאמ' ממשפחת אביו פי' הקרובים ממשפחת אביו יורשים אבל לא הקרובים ממשפחת אמו : לענין שאמרנו ללמד שהבעל

יורש

בשאר (כשר הוא) [בשר הוא הקרוב] בנחלה ·
ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה
(הר נבו) זו נחלת בני ראובן ובני גד בשעה שנכנס
משה לנחלת בני ראובן ובני גד שמח ואמר דומה
אני שהותר לי נדרי התחיל שופך (תנחומים)
[תחנונים] לפני המלך · משל למה הדבר דומה
למלך בשר ודם שגזר על בנו שלא יכנס לפתח
פלטרין שלו נכנס לשער והוא אחריו לטרקלים
והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני
מיכן ואילך אתה אסור כך בשעה שנכנס משה
לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר דומה אני
שהותר לי נדרי התחיל שופך התחנונים לפני המקום
והלא דברים ק"ו ומה אם משה חכם גדול אב
החכמים ואב הנביאים אע"פ שיודע שנגזרה עליו
גזירה לא מנע עצמו מן הרחמים ק"ו לשאר בני אדם ·
°ואתחנן אל ה' במיני תחנונים בעת ההיא לאמר
שאין ת"ל אלא אמר לו הודיעני אם אני נכנס לארץ
ואם לאו · אדני אדון לכל באי העולם · אלהים בדין
בראת את העולם · אתה החילות לפתוח פתח
לעבדיך בשעה שנכנסתי לנחלת בני ראובן ובני גד ·
ד"א אתה החילות את השבועה כתבת בתורה °זובח
לאלהים יחרם ובניך עבדו ע"ז ובקשתי רחמים ממך
וסלחת · אתה החלות את השבועה *להראות את
עבדך נסים וגבורות שנאמר °אסורה נא ואראה ·
את גדלך זו מדת טובך שנאמר °ועתה יגדל נא
כח ה' · ואת ידך זו ימינך שפשוטה לכל באי העולם
שנאמר °ימינך ה' נאדרי בכח ואומר °ימינך וזרועך
ואור פניך · ואומר °בי נשבעתי · החזקה שאתה
כובש ברחמים את מדת הדין שנאמר °מי אל כמוך
נושא עון ועובר על פשע ואומר °ישוב ירחמנו
יכבוש עונותינו · תתן אמת ליעקב · אשר מי אל
בשמים ובארץ שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם
מדת

יורש את אשתו : ה"ג בילקוט כל הקרוב בשאר בשר הוא הקרוב בנחלה : ה"ג בילקוט הר העברים הזה זו נחלת בני ראובן ותלת הר נבו נמחק שהרי אינו בפסוק : שהותר לי נדרי שגזר עלי שלא יכנס לארץ : ה"ג בילקוט התחיל שופך תחנונים : לקיטון. לחדר דכתיב גבי יוסף ויבא החדרה ות"י ועייל לקיטונא ש"מ : ואתחנן אל ה'. נ"ע מה ענין זה הדרוש שנא' ואתחנן לכאן ואפשר לומר ע"פ מ"ש רש"י ז"ל עלה אל הר העברים למה נסמכה לכאן כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם אמר אותי צוה המקום להנחיל לבנות צלפחד שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ אמר לו הקב"ה גזירתי במקומה עומדת עכ"ל ולפי שאמר כאן אע"פ שידע שנגזרה עליו גזירה לא מנע עצמו מן הרחמים לכך הסמיך לזה הענין של תפלת משה ותחנותיו שהן אליו בפיסקות דלקמן ועוד מפני שאמר בסמוך אתה החלות לפתוח פתח לעבדך בשעה שנכנסתי לנחלת בני ראובן כו' והקב"ה השיב לו גזירתי במקומה עומדת לכן עלה אל הר העברים לפיכך הסמיך כל הענין לכאן : שאין ת"ל. פי' מלת לאמר הוא מיותר שהרי אינו לאמר לזולת אלא אמר לו הודיעני אם אני נכנס לארץ אם לאו וע"ל פיס' ק"ה ולקמן במ"ש פיסק' כ"ו : אדני אדון לכל באי העולם. נ"ל משום דאי' בברכות דף ל"ב לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל מנ"ל ממשה דכתיב ואתחנן אל ה' וגו' ה' אלהים אתה החלות וגו' ע"כ לכן דריש לי' האי קרא אדני כלומר מהו שבחו של מקום אדני שהוא אדון לכל באי העולם : אלהים בדין כו'. ואע"ג דבקרא לא כתיב שם אלהי' אלא שם הוי' ב"ה י"ל כוונתו על קריאתו שאע"פ שנכתב הוי' נקרא בשם אלהים מפני שנקוד בנקודת אלהים ומכאן ראי' למ"ש הרא"ם על פירש"י פ' ואתחנן וז"ל רש"י אדני אלהים רחום בדין עכ"ל והרמב"ן טען עליו וז"ל ולא השגיח הרב כי השם הראשון כתוב באלף דלית והשני ביו"ד ה"א שכן אמרו כ"מ שנא' ה' הוא מדה"ר אלהים זו מדת הדין עכ"ל ופי' הרא"ם שם כוונתו והמליץ בעד רש"י ב' פירושי' ופירוש השני נראה עיקר לע"ד מפני שיש ראי' לדבריו מדברי הספרי דהכ' וז"ל שכוונת רש"י הוא בעבור שם הנכתב והנקרא שהוא שם בן ד' הנכתב ושם אלהים הנקרא ויהי' פירושו שהשם הנכתב המורה על מה"ר יבא על שם הנקרא שהוא הדין בכל מקום עד שיהי' רחום בדינו ולא במה"ד הקשה אבל שם אדני אינו רק התחלת הדבור שפירושו רבונו כמו רבונו של עולם שאינו מכוון בו לא למדה"ר ולא מדה"ד ע"כ והביא ראי' מספרי דאי' כל מקום שנא' ה' זו מה"ר וכ"מ שנא' אלהים זו מה"ד כו' שאלו הי' בעבור שני שמות הנכתבים איך לא שנו בספרי על השם הכתוב באלף דלית אם הוא מורה אם על מה"ד או מה"ר אבל אמרו בעבור שם אלהים זו מה"ד שזו ראיה גדולה שבני השמות המורות על הדין ועל הרחמים הם השם הנכתב ושם הנקרא כו' אבל שם אדני אינו רק התחלת הדבור שפירושו רבוני כו' עכ"ל בקיצור והביא שם עוד ראי' מתנחומא ע"ש ורוח אלהים דבר בו שהרי בכאן דרש הספרי בהדיא אדני אדון לכל באי העולם כמו שפי' הרא"ם שהוא התחלת הדבור כמו רבונו של עולם וכן מדקאמר אח"כ אלהים בדין בראת את העולם והלא אין כתיב בפסוק שם אלהים אלא שם בן ד' א"ו כונתו על הקריאה כמ"ש הרא"ם אלא שמה שהביא הרא"ם ראי' מספרי הנ"ל ומן התנחומא וה"ל להביא ג"כ ראי' מספרי דהכא שהוא מפורש כדבריו : אתה החלות לפתוח פתח כו' פי' מלת החלות לשון התחלה : אתה החלות את השבועה. מלשון לא יחל דברו כלומר שמחלת את השבועה : ובקשתי רחמים ממך וסלחת פי' אע"פ שקבלו את התורה בשבועה אעפ"כ מחלת להם השבועה וסלחת להם וזה שסיים אתה החלת את השבועה כלומר מחלת להם שבועת התורה ול"ג החלות אלא החלת והוא מלשון לא יחל וכ"ה בילקוט : אסורה נא ואראה. במעשה דסנה כתיב אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה : זו מדת טובך : שאתה מוחל וסולח כמו ועתה יגדל נא כח ה' שפי' למחול ולסלוח לעוברי רצונך כו' הרא"ם : שפשוטה לכל באי העולם. הפי' לרשעים לקבלם בתשובה : ימינך ה' נאדרי בכח וסיפא דקרא ימינך ה' תרעץ אויב ומסיים במכילתא פ' בשלח ימינך שני פעמים ופי' בזי"כ וז"ל שאותו ימין שבו תרעץ אויב היא פשוטה לקבל שבים ולעשות צדקה לשבים לפניו עכ"ל ומפני שאפשר לפ' פי' אחר ע"ז הפסוק כדאי' במכילתא שם וז"ל ד"א ימינך ה' נאדרי בכח כשישראל עושין רצונו של מקום הן עושין שמאל ימין שנא' ימינך ה' ימינך ה' ב' פעמים עכ"ל ולעולם אימא לך שאין ימינו פשוט' לקבל שבים לז"ק ואומר כי ימינך וזרועך ואור פניך והוא ע"ד שפי' האלשיך שם דלעיל מיני' כתיב אתה ידך גוים הורשת ותטעם תרע לאומים ותשלחם וסמיך לי' כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם וז"ל לומר אין אתה כמלך ב"ו שהוא דבר אחד וידו שפועל בו הוא דבר אחר והינו פועל בעצמותו אם אינו שולח את ידו אך אתה ידך כי אתה עצמך כלי שליחות יד תפעול וע"כ כאשר במציאותך כלול דין ורחמי' כי יד שהם הוא שמאל כך בפעולותיך וע"כ נמצאו יחד שני הפכים כי גוים הורשת שהוא דין ותטעם את אבותינו שהוא רחמים וכן תרע לאומים כי היטלת בהם מורא ותשלחם מן הארץ והם הגרגשי שלא נפלו בידי ישראל שהוא רחמים והוא

מקר' מפורש כי לא הי' כבשר ודם שפועל בפועל ע"י פעולה ולא ע"י רצון שע"כ לא ייטיב ויירע בבת אחת כי ימינך להטיב להצילם וזרועך לפעול רוגז בא"ה ואור פניך להשפיע בישראל שפע טוב קנייני זולת ההצלה אינו ע"י פעולות שונות כ"א ע"י כי רציתם כי הרצון המשיך הכל עכ"ל הרי מזה ראי' שימינו פשוטה להטיב לכל שהרי אפי' להגרגשי שעשו רצון הבורא ופנו מן הארץ עשה בהם רחמים שלא נפלו בידי ישראל ומפני שאפשר לפרש על הפסוק זה כפי' האחר שפי' האלשיך וז"ל או יאמר כי עשית על זכות אבותם וזהו כי ימינך שהוא אברהם המתיחס אל הימין שלו ית' וגם זרועך של שמאל הוא יצחק ואור פניך הוא יעקב שדיוקנו תמיד מאיר לפניך להאיר לנו בזכותו ועשית בשביל שלשתם כי רציתם עכ"ל וא"כ אין מזה ראיה שימינו פשוט' לכל. ולזה קאמר ואומר כי נשבעתי וסיפא דקרא יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון פירש"י ולא מפי צדקה לקבל כל השבים אלי דבר דברתי ולא ישוב ומהו הצדקה אשר יצאת מפי כי לי תכרע כל ברך ואני אקבלם כענין שנא' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד עכ"ל הרי ראי' נכונה שימינו פשוטה לכל באי העולם :

דברים ג' שנא' מי אל כמוך כו' . מפורש בזה הפסוק שהקב"ה כובש ברחמים את מה"ד ונ"ל כוונתו למ"ש האלשיך וז"ל הנה דרך העולם שאם יחטא איש לאחד האדם או למלך ב"ו עון א' ופשע רב ויחלו פניו לכפר העון לא יעשה כי בכוחו לכפר העון יתן אל לבו הפשע כי רב הוא
שמות כ"ב ויתאמץ לבבו באמת כאמיר האיש אשר ערב אל לבו לעשות פשע הרבה בו לכפר לו את העון ומה גם עתה את הפשע אמר הדור. אתם ראו זה חסדו ית' הפר
שם ג' יפליא לעשות בדור האחרון לשארית
במדבר י"ד נחלתו מי אל כמוהו נושא עון מעל האדם לגמרי וכדי שלא יעכב הפשע שלא יכפר העון עובר על פשע כאלו לא הי' לבל
שמות ט"ז יהי' עיכוב לכפר העון עכ"ל הרי שאף
תהלים מ"ד שמלך ב"ו אינו עושה כן לעבור על
ישעיה מ"ה הפשע כדי לכפר העון אבל הקב"ה
מיכה ז' עושה כן אף שהוא אינו מן הדין מ"מ
שם כובש ברחמים את מה"ד. ומפני שבפסוק הזה כתיב לשארית נחלתו היינו לעתיד ותנ"ל שעכשיו הקב"ה עושה כן לכבוש ברחמים את מה"ד לז"ק ואומר ישוב ירחמנו כו' והוא ג"כ ע"פ מ"ש האלשיך דקי"ל בעושה תשובה מאהבה אז הזדונות נעשו' זכיות ובעושה תשוב' מיראה הזדונות נעשים שגגות וז"ל בקיצור הלא אמרתי כי לעתיד נושא לגמרי העון גם בהיות פשע עתה בזמן הזה לא נשאל כ"א מי יתן יכבוש עונותינו שלא יחשבם לזכיות וגם שלא יסלקם לגמרי כ"א שיכבוש ויהיו כמו שיעשה מהזדונות שגגות ואחר העשותם כשגגות תשוב תרחם ותשליך במצולות ים כל השגגות ההם וזהו ותשליך במצולות ים כל חטאתם של עונותינו הנז' שהוא החטאת שנעשו מהזדונות שיכבוש : תתן אמת ליעקב. הנה ידוע כי לאברהם מדת חסד וליצחק גבורה וליעקב מדת אמת הוא מדת הרחמים אמר כאשר תזכור זכות האבות תתן מדת אמת ליעקב כו' וכן לאברהם תתן מדת חסד אך ליצחק לא תתן לו מדתו להתנהג בה בהזכיר אותו כי מדתו רוגז כמ"ש ז"ל שצוה את עשו שאם לא יקיים יעקב את התורה שיגזור עליו גזירות ושמא תאמר איך יתכן לבלתי תת מדתו ליצחק הלא כי כן דרכך כי אתה הוא אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם כו' כי הוא ית' נשבע לאברהם בפני עצמו וכן ליעקב אבל לא ליצחק כ"א שאמר אליו והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך ולמה עשה כן אך הוא לבלתי תת לו מדתו בהשבע לו לכן אמר והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם שהוא ע"פ בחינתו שהוא חסד ולא ע"פ מדתך שהיא דין כן גם עתה אל תתן בחינת גבורה ליצחק כי חפץ חסד אתה ה' עכ"ל הרי מזה ראיה שהקב"ה כובש במדה"ר את מה"ד אף בזמן הזה : עד הנה פירשתי המאמר הזה ע"פ פשוטו :

ובדרך דרוש י"ל ע"פ מה שאמרתי לפרש מאמר א' בגמרא בס"ד ליישב כמה דקדוקי' שם וזה תוארו :

איתא במס' ר"ה דף ט"ז ע"ב תניא ב"ש אומרים ג' כתות ליום הדין (פירש"י כשיחיו מתים) א' של צדיקים גמורים וא' של רשעים גמורים וא' של בינונים [מחצה על מחצה] צדיקים גמורי' נכתבים ונחתמין לאלתר לחיי עולם רשעים גמורי' נכתבי' ונחתמין לאלתר לגיהנם בינונים יורדים לגיהנם ומצפצפין ועולין (צועקין ובוכין מתוך יסורין שעה א' ועולין) כו' וב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד [הואיל ומחצה על מחצה הם מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם] ופריך והיכי עביד ר' אלעזר אומר כובש שנא' ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו (כובש את כף המאזנים של זכות מכריעין את העונות : יכבוש עונותינו יכרעו כו) ר' יוסי בר חנינא אומר נושא שנא' נושא עון ועובר על פשע (נושא מגביה כף מאזנים של עון) תנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן הוא המדה (עון שבראשונים הבאים לתוך לכף מעבירו וסומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכריעו הזכיות וכך היא המדה) אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו [ועון עצמו אינו נמחק אלא מונח לצד אחר דאי איכא רובא עונות בהדי ההוא עון מתחשב בהדייהו למנות עם רשעים גמורים] עכ"ה עם

פירש"י וכ' בס' פ"י וז"ל יש לדקדק לכאורה וכן הוא המדה אינו מדוקדק ויש ליישב לפי שיטת רב אלפס ז"ל שכתב וז"ל מעביר ראשון ראשון כו' פי' אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אות' החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מתחילה כדכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר וכיוצא בזה כתב בשם הגאון ז"ל נמצא דלפי' זה אתי שפיר דתנאי דבי ר"י בא להכריח דעל תחילת ג' עונות ראשונים קאי דלפ"ז מדה זו דרב חסד האמורה בי"ג מדות היא המדה הנוהגת לעולם כמו שאר המדות הנהוגות תמיד משא"כ בהנך אמוראי קמאי דאמרי ורב חסד היינו כובש או נושא א"כ אין מדה זו נוהגת אלא לאחר מיתת האדם כדברי ב"ש דאמר ג' כתות ליום הדין א"כ תו לא הוי דומי' לשאר י"ג מדות הנוהגת תמיד עכ"ל וקשה לפירש"י דפי' עון שבראשונים הבאי' לתתו לכף מעבירו ושומטו משמע נמי דקאי איום הדין דלעתיד כמו. איכך אמוראי דמפרשי דברי ב"ה דמיירי ביום הדין דלעתיד הדק"ל מאי זה דקאמר וכן הוא המדה. וע"ק מאי זה דקאמר מעביר ראשון ראשון ב' פעמים הלא לפירש"י אינו מעביר אלא עון ראשון הבאי' לתתו לכף. ועוד קשה כמו כן לפי' רב אלפס ז"ל שכתב שם וז"ל פי' אחר לגאון הא דתנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון כו' ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר אזהרות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלו ובתורת צדיקי' הוא ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שימות באותו שעה מחשבין אם זכיותיו מרובי' מאותן העונות הרי עברו עונותיו ראשון ראשון ואינו חשובין עליו ודומה כאלו לא עשאן אבל אם גברו אותן העונות ונמצאו מעשיו כולן כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל א' וא' נחשב וזו היא המדה המנוי' בדרכי השם המדה הששית ורב חסד כו' עכ"ל וכ' הר"ן וז"ל והדברים בתומין מה הפרש יש בין שני הפירושים כו' וזהו דעתי לפי' הראשון של ר' אלפס שהוא מפ' דבי קאמר תנא דבי ר"י וכך הוא המדה קאי אמאי דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר דהיינו שהקב"ה מוחל ג' עונות ראשונים וכדתני' פ' בתרא דיומא תניא ר' יוסי בר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם א' מוחלין לו פעם שניי' מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו לפ"ז ע"כ כי אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות בר מג' ראשונות הנך ג' ראשונות מיחשב בהדייהו כו' אבל לפי' הגאון שפי' שכך היא המדה קאי ארב חסד מטה כלפי חסד כי קאמר ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ה"ק דאי איכא רובא עונות אפי' בהדי ג' עונות ראשונים מיחשבי כלהו דלפי' הגאון לא הוזכרה כאן קולא בשלש עונות הראשונים כלל עכ"ל ובשתא לפי' הר"ן שפי' דברי הרי"ף דוכן היא המדה קאי אמאי דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר דהייטו שהקב"ה מוחל ג' עונות ראשונים א"כ מעביר ראשון ושני ושלישי מיבעי לי' מאי זה דקאמר ראשון ראשון בשלמא לפי' הגאון דכל עון ראשון שהוא עושה תיכף ומיד הקב"ה מעבירו טרם שהוא עושה השני וא"כ כשעושה אח"כ שוב עון הרי השני הוא ראשון שהרי הראשון כבר העבירו אבל לפי הרי"ף קשה כנ"ל ועוד שהרי לא זכר הרי"ף שהקב"ה מוחל ג' עונות ראשוני' אלא כ' אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו משמע דאין מעביר אלא חטא א' בלבד. ונראה לתרץ שיטת הרי"ף ושיטת רש"י בטוב טעם ודעת ומוכרח יפה בגמ' ואף שאמרו חז"ל במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהל' תשובה וז"ל ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות נגד העונות עכ"ל וכ"כ בס' פני יהושע בזה באריכות ע"ש מ"מ מאחר שכל המפרשי' הרחיבו בזה פירושי' רבי' ונכבדים אמרתי גם אני אענה חלקי אתרה נפשי: הנה מהרש"א בח"א בד"ה וב"ה כ' וז"ל מפירש"י דלענין דין דלעתיד בגיהינם אמרו כן אבל נראה מתוך שמעתין דה"ה דין דהע"הז בר"ה אמרו כן דמטה כלפי חסד בבינונים מיד בר"ה וס"ל דכלן לא נחתמי' עד יה"כ כר' יהודה דאדם נדון בר"ה וגזר דין נחתם ביה"כ עכ"ל והוא תמו' דמהיכן הוציא מתוך שמעתין דבדין דעה"ז בר"ה ג"כ מטה כלפי חסד ועוד מנ"ל דס"ל כר"י דאדם נדון בר"ה כו' ולכאורה היה נראה דמש"ה פי' וס"ל דכולן לא נחתמין עד יה"כ כר"י כדי לתרץ קושי' הכ"מ וז"ל הרמב"ם פ"ג מהל' תשובה הל' ג' כשם ששוקלין זכיות האדם עם עונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל א' וא' מבאי העולם עם זכיותיו בי"ט של ר"ה ומי שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע נחתם למיתה ובינונים תולין אותם עד יה"כ אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה עכ"ל וא"כ בהל' ה' כ' וז"ל בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו אין מחשבין עליו עון שחטא בו בתחילה ולא שני הלא משלישי ואילך אם נמצא עונותיו משלישי ואילך מרובי' על זכיותיו אותן שתי עונות מצטרפין ודנין אותן על הכל ואם נמצא זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילך מעבירין כל עונותיו ראשון ראשון עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל וא"ת וכיון שכתב אם נמצא זכיותיו כנגד עונותיו כו' מעבירין כו' א"כ מיד הוא נחתם לחיים והיאך כ' למעלה שהבינוני' תולין אותן עד יה"כ ואם לא עשה תשובה נחתמין למיתה וי"ל דלעיל מיירי בר"ה ואז אין מעבירין ראשון ראשון אלא מונין כל עונותיו גם את הראשון ואת השני והכא מיירי בשעת מיתתו לדעת אם ילך לג"ע או לגיהינם עכ"ל ודבריו מטין לפי' הרי"ף בענין יעקב שהקשה בבינונים למה אמר שהם תלוי' עד יה"כ והרי הקב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד כדברי ב"ה ליום הדין לעתיד ולמה לא יעשה כן בר"ה גם מתה ע"ש שהאריך בתירוצי'. וכ' עוד שם וז"ל שביום הדין אין ביד האדם לתקן כי אין מעשה וחשבון שמה לכך עושה עמו חסד אבל בעה"ז שבידו לתקן עד יה"כ מניחין אותו לבחירתו ואם לא נתן לב לעצמו איהו דאפסיד אנפשי' עכ"ל ובלי ספק שזהו כונת מרן הכ"מ שחילק בין דין דר"ה לבין דין של יום המיתה דדין של יום המיתה הוא דומה ממש לדין דלעתיד כיון שאין בידו לתקן מש"ה מטה כלפי חסד ויסב המלך את נדחו לפ"ז קשה בשלמא לשיטת הכ"מ והרי"ף דאין הקב"ה מטה כלפי חסד בר"ה כ"א בדין דלעתיד או בדין של יום המיתה כפי' הרי"ף שפיר יוכלו ב"ה לסבור דבינוני תלוי' ועומדים עד יה"כ אבל לפי מה שפי' המהרש"א הנ"ל דנראה מתוך שמעתין דה"ה דין דהעה"ז בר"ה מטה כלפי חסד בבינונים א"כ איך מסכמת לה דבינוני' תלוי' ועומדי' עד יה"כ לכך כ' המהרש"א וס"ל דכלן לא נחתמין עד יה"כ כר"י כו' וכוונתו דאפי' צדיקי' ורשעים לא נחתמי' עד יה"כ ודלא כר' יוחנן דאומר ג' ספרי' נפתחי' צדיקי' גמורי' נכתבי' ונחתמי' לאלתר לחיים כו' בינוני' תלוי' ועומדי' עד יה"כ אלא כר' יהודה דאמר אדם נדון בר"ה וגז"ד שלו נחתם ביה"כ היינו כלם צדיקי' ורשעים ובינונים. אך לעיקרא דמילתי' קשה מהיכן הוציא המהרש"א סברא זו

דס"ל לב"ה דהקב"ה מטה כלפי חסד בר"ה ודלא כר' יוחנן דבינוני' תלוי' ועומדי' עד יה"כ דלאו כסברת הכ"מ והרי"ף הנ"ל דאין הקב"ה מטה כלפי חסד בר"ה אלא תלוי' עד יה"כ. כנ"ל ונראה לתרץ דהנה כ' המהרש"א על הא דאמר ר"א כובש וז"ל עיין פירש"י דהכא אבל בס"ס עירובין פי' בע"א וז"ל שם כובש מטמין מן העונות תחת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות ע"כ ונמצא יש ב' פירושי' על כובש או כפירש"י דהכא כובש כף מאזנים של זכות כו' או כפירש"י בעירובין דכובש היינו מטמין והי מינייהו עיקר ונרא' דע"כ מוכח דכובש היינו מטמין דהנה הרי"ף כ' וז"ל כ"ל דאיכא בינייהו דכובש שהוא מטמין העונות הם שמורים. דורש לדתנא דבי ר"י ועון עצמו אינו נמחק. דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדייהו ההוא עון שנטמן או נעבר ולמ"ד נושא מגביה כף מאזנים של העונות כדי שיהיו הזכיות מכריעין א"כ אותן עונות לא יזכרו ולא יפקדו עכ"ל וכ"ז אי אמרינן כובש היינו מטמין ספיר י"ל איכא בינייהו כסברת הרי"ף הנ"ל אבל אי אמרי' כובש כף מאזנים של זכיות כדפירש"י הכא הדק"ל מאי בינייהו דהא בין למ"ד כובש ובין למ"ד נושא כיון שהזכיו' מכריעין העונות כלא היו כלל ולא יזכרו ולא יפקדו כלל. א"ו דכובש היינו מטמין ואיכא בינייהו לענין עון עצמו שאינו נמחק כסברת הרי"ף הנ"ל. אך קשה לסברת הרי"ף הנ"ל דאכתי לא כ"מ מידי עד"מ אם הי' לו י"ב זכיות וי"ב עונות למ"ד כובש היינו מטמין ונמצא כיון שהקב"ה מטמין עון א' הזכיות מכריעין שהם י"ב והעונות רק י"א ממילא כל העונות ראשונים לא יזכרו ולא יפקדו במצולות ים ישליכם וכן למ"ד נושא כיון שהם שקולים מגביה כף מאזני' של העונות ומכריעין הזכיות ואז תשליך העונות במצולות ים ולא יזכרו ולא יפקדו ואי מיירי שהיו לו עון א' יותר מן הזכיות עד"מ י"ג עונות וי"ב זכיות הנה למ"ד כובש היינו מטמין והא הכא דאיכא רובא עונות ההוא עון מיחשב בהדייהו ואינו מטמין כלל וכן למ"ד נושא כיון שהוא רובא עונות אינו נושא כלל ונדון על הכל והדק"ל מאי בינייהו וע"ק דאם כובש היינו מטמין וס"ל לר"א דעון עצמו אינו נמחק כסברת הרי"ף הנ"ל א"כ מאי בינייהו דר"א ודתנא דבי ר"י מה לי מטמין מה לי מעביר כיון דלתרוייהו בעון עצמו אינו נמחק וצ"ל דהרי"ף ס"ל כשיטת הר"ן הנ"ל דפי' אליבא דרב אלפס דהא דקאמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות כו' היינו לבר מג' ראשונות א"כ י"ל דשפיר איכא בינייהו דלר"א דאמר כובש דהיינו מטמין ס"ל דעון ראשון אינו נמחק. דאי איכא רובא עונות היינו לבר מעון ראשון עד"מ אם יש לו י"ג עונות וי"ב זכיו' וכיון שהטמין הקב"ה עון ראשון ונשארו י"ב עונות נגד י"ב זכיות וכיון שהם שקולים אעפ"כ ורב חסד מטה כלפי חסד כמ"ש הר"ן אם לא שיש לו רובא עונות בלא עון הראשון שהטמין אז מיחשב בהדייהו גם עון הראשון אבל למ"ד נושא כיון שיש רובא שנות אינו מגביה כלל ודוק והשתא א"ש גם הקושי' שהקשיתי לשאול דאי כובש היינו מטמין מאי איכא בין ר"א ובין תנא דבי ר"י דאמר מעביר י"ל דאיכא בינייהו טובא דלר"א דאמר כובש היינו מטמין אינו מטמין אלא עון א' קודם שנותני' בכף מאזנים אבל לתנא דבי ר"י כל ג' עונות ראשונים מוחלין לו כסברת הר"ן הנ"ל: וכ"ז לשיטת רב אלפס ז"ל דפי' הר"ן אליבי' דאי איכא רובא עונות לבר מן ג' ראשונים כנ"ל אבל לשיטת רש"י שפי' ועון עצמו אינו נמחק אלא מונח לצד אחר דאי איכא רובא עונות בהדי ההוא עון מיחשב בהדייהו למנות עם רשעים גמורים א"כ אין נ"מ כלל בין כובש לנושא כקושי' הנ"ל שהקשיתי על הרי"ף לעיל. ע"כ נראה דמכח אלו הקושי' הכריח בח"א המהרש"א שכ' אבל נראה מתוך שמעתין דה"ה בר"ה אמרו כן דמטה כלפי חסד מיד בר"ה והשתא שפיר איכא בינייהו. בין כובש לנושא עד"מ אם הי' לו בר"ה י"ב זכיות וי"ב עונות למ"ד כובש הטמין הקב"ה עון א' קודם שנתנו בכף מאזני' ונשארו י"א עונות והכריע כף זכיות וס"ל דאדם נדון בר"ה וגז"ד שלו נחתם ביה"כ ועון עצמו אינו נמחק ובין ר"ה ליה"כ עשה עוד עון אחד וכשבא ביה"כ לדין הוי רובא עונות בהדי ההוא עון ומיחשב בהדייהו למנותו עם רשעי' גמורי' אבל למ"ד נושא מתילא בר"ה כשהם שקולי' הכריע לכף זכות והשליך במצולת ים כל העונות ולא יזכרו ולא יפקדו עוד דלא ס"ל הא דרבא דעון עצמו אינו נמחק ואף שבין ר"ה ויה"כ עשה עוד עון א' זהו נחשב מחדש וק"ל. אך קשה לסברת הרי"ף שהבאתי לעיל דס"ל כסברת הכ"מ דאין הקב"ה מטה כלפי חסד בר"ה רק בדין דלעתיד הדק"ל מאי בינייהו כנ"ל וצ"ל ע"כ דס"ל להרי"ף כסברת הר"ן כפי' אליבא דרב אלפס כמ"ש לעיל אבל לשיטת רש"י דס"ל דהא דאי איכא רובא עונות בהדי ההוא עון ע"כ צ"ל כסברת המהרש"א דבדין דר"ה נמי מטה כלפי חסד ואיכא נ"מ כמו שכתבתי: אך קשה לפ"ז מאי נ"מ בין ר"א דאמר כובש ובין תנא דבי ר"י דס"ל מעביר בשלמא לשיטת הרי"ף הנ"ל שהוכחתי דס"ל כסברת הר"ן הנ"ל איכא בינייהו כמש"ל דלר"א דאמר כובש אינו מטמין אלא עון ראשון ולתנא דבי ר"י כל ג' עונות ראשונים מוחלין לו אבל לשיטת רש"י שהוכחתי דס"ל כסברת המהרש"א הנ"ל קשה. מאי בינייהו דהא לתרוייהו אינו מטמין אלא עון א' והותו עון אינו נמחק דאי איכא רובא עונות בהדי ההוא עון מיחשיב בהדייהו א"כ ליכא נ"מ כלל: ונראה לתרץ והסיגנון יהי' כך להרכיב פי' רב אלפס על הא דמעביר ראשון עם פירש"י על מעביר ראשון לקרב אותם א' אל א' והיו לאחדים בידי ויהי' מדוקדק מאד כדברי רב אלפס וכדברי רש"י ויתבארו דברי תנא דבי ר"י על נכון. דהנה המהרש"א כ' על הא דעון עצמו אינו נמחק וז"ל כפי פי' הנ' שברי"ף הא דעון עצמו אינו נמחק היינו כשרוב עונות גם עם אותו עון עצמו. שכבר העביר עכשיו שנעשה עם זה העון רובא עונות מצטרף בהדייהו להעשות רוב ונענש גם עליו אתי כפשטי' הא דאמרי' שאין הקב"ה וותרן אבל לפי' הראשון שברי"ף צ"ע הא וותרן הוא על אותו עון הראשון ולא מצטרף כלל להיות רוב ע"י אותו עון שהעביר כבר עכ"ל ויש לדקדק מה הקשה המהרש"א מהא דאין הקב"ה וותרן הא בלא"ה קשה לפי' רב אלפס היך אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק הלא עון הראשון לא כתבו עליו ואיך שייך לומר שאין נמחק כיון שלא כתבוהו כלל ונלע"ד לתרץ ובזה יהי' מתורץ גם קושי' המהרש"א הנ"ל דהנה אי' ביומא דף פ"ו ע"ב תניא ר' יוסי בר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו פעם שניי' מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנא' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומר הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר מאי ואומר וכ"ת ה"מ בצבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר ע"כ וכ' המהרש"א וז"ל הכא דאמרי' פ"ק דר"ה נושא עון ועובר על פשע תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון הביא ר' אלפס האי קרא דהכא וחדא מילתא היא ע"ש אבל הוא דבר תימא דהכא מייתי לי' מקרא אחרינא והתם מקרא אחרינא ואי הוי איירי בחדא מילתא לא ה"ל לאשתמוטי הך דהכא התם ודהתם הכא גם בלשון דהתם

מעביר

מדת בשר ודם הגדול מחבירו מבטל גזירת חבירו אבל אתה מי יכול למחות על ידך וכה"א °והוא באחד ומי ישיבנו · ר' יהודא בן בבא אומר משל באדם שנתון בקונטריסים של מלכות אפילו נותן ממון הרבה אי אפשר ליעקר אבל אתה אומר עשו תשובה ואני מקבל שנאמר °מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך · רבי אומר [נ"א דבר אחר] אשר מי אל בשמים ובארץ (חוץ מיכאן ישראל אומר) [נ"ח שמא תאמר חוץ מכאן יש ת"ל] °וידעת היום והשבות

מעביר ראשון ראשון לא משמע דמוחלין לו ג"פ ולולי דבריהם נראה דכן דהתם ודהכא לא בחדא מילתא קמיירי אלא כך דהכא בחדא עבירה משתעי דאם עשה אותה עבירה ג"פ מוחלין לו דעד ג"פ חשיבא חדא עד פעם רביעית ודומי' דלעיל כיון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניי' ושלישית נעשה לו כהיתר דמיירי בעבירה אחת והתם איירי בעושה עבירה ואח"כ עושה עבירה אחרת אין מעבירין רק אותה עבירה ראשונה וקרא מוכח כן דהתם כתי' עובר כל פשע דהדא משמע עכ"ל ול"נ לתרץ דברי רב אלפס לאין כונתו כמו שהבין מהרש"א דהדא מילתא היא דהכא ודהתם אלא כונתו לתרץ קושי' המהרש"א בר"ה הנ"ל והלא הקב"ה הוא ותרן על עבירה ראשונה כו' דהנה יש לדקדק במ"ש המהרש"א והתם מיירי בעושה עבירה ואח"כ עושה עבירה אחרת כו' דהתם כתיב ועובר על פשע דהדא משמע קשה דהרי ברישא כתיב נושא עון והדר ועובר על פשע דמשמע ב' עבירות ונראה דרב אלפס באמת ס"ל סברת המהרש"א שיש חילוק בין עושה עבירה א' ג"פ ובין ב' מיני עברות ולשיטתי' אזיל דהנה רב אלפס גרס מאמר הגמ' הנ"ל וז"ל תניא אמר ר"י ב"י עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו פעם שניי' מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנא' הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר והתניא שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנא' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ל"ק הא ביחיד הא בצבור עכ"ל ונראה מה שהכריחו לרב אלפס לשנות גי' הגמ' ולחלק בין יחיד לצבור משום דהוקשה לו בכתוב פעמים ושלש דלא יבאר פי' מלת יפעל או לטובה או לרעה אם הפעולה הוא לטובה שמוחלין לו קשה אם על שלש מוחלין כ"ש פעמים ול"ל פעמים ואם הפעולה הוא לרעה שמענישין אותו קשה להיפך אם על פעמים מענישין אותו כ"ש על שלש וא"ל דה"פ דעד שלש מוחלין והיינו פעמים מוחלין ועל שלישית מענישין ז"א חדא דהא פעמים ושלש כתיב ועוד דהתם ועל ארבעה לא אשיבנו דמשמע דשלישית מוחלין רביעית אין מוחלין וקשי קראי אהדדי א"ו דה"פ דבעבירה אחת מענישין על פעם שליש' וזה מדוקדק בדברי ריב"י אדם עובר עבירה פעם ראשו' פעם שניי' דמשמע בעבירה א' כמ"ש המהרש"א ובב' מיני עבירות מענישין על השניי' וזהו דקאמר פעמים ושלש ומלת יפעל הוא כנוי להעונש וה"פ דפעמים מענישים על השניי' דהיינו בב' מיני עבירות ופעמים על שלישית היינו בעבירה אחת וקשו קראי אהדדי דהא כתיב ועל ארבעה לא אשיבנו א"ו דיש חילוק בין יחיד לצבור כמ"ש רב אלפס כנ"ל: ובזה נבא אל הענין דהנה בכאן על פסוק נושא עון ועובר על פשע דתנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכדפירש"י עון שבראשוני' הבאי' לתתו לכף כו' הוקשה לו לרב אלפס מאי זה דקאמר ראשון ראשון ראשון ושני ה"ל למימר או ראשון לחוד לכך פי' רב אלפס דעון הראשון שנכשל בו מעודו אין כותבין עליו כלל ועון השני נכתב בספר והוא הנקרא ראשון שנותנו לתוך הכף כפי' רש"י ולו נאה באמת להקרא ראשון מפני שהוא ראשון לחשבון עונות להכתב בספר וראשון לנתינת הכף והיינו דקאמר רבא ועון עצמו אינו נמחק על עון השני שנכתב ראשון בספר קאמ' שהוא אינו נמחק אלא מעבירו ושומטו לצד אחר עד אחר הכרעת הכף מאזנים ומדוקדק בלשון רש"י עון שבראשונים הבאי' לתתו לתוך הכף שבראשוני' דייקא ל' רבים ר"ל מן שני עונות ראשונים עון ראשון הבאי' לתתו לתוך כף מפני שעון ראשון שנכשל בו מעודו אין כותבין עליו כלל והשני שנכתב בספר הוא הנקרא ראשון ואותו הוא שמעבירו ושומטו כשבאי' לתתו לתוך הכף וזהו מדוקדק בלשון הפסוק נושא עון ר"ל שעון הראשון נושא לגמרי ועובר על פשע שהוא עון השני שנקרא פשע בערך עון ראשון אינו נושא לגמרי אלא מעבירו ושומטו כפירש"י הנ"ל והוקש' לרב אלפס הא אין הקב"ה ותרן כקושי' המהרש"א הנ"ל לכך קאמר שכן היא מדתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה שנא' הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש וקשה מה"כ מיותר או מלת פעמי' או מלת ושלש כנ"ל א"ו כדפי' דבב' מיני עברות הוא פעמים דהיינו שמענים על עבירה שניי' ובעבירה א' ושלש שמענים על פעם שלישית הרי להדי' שכן הוא מדתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה הן בעבירה א' פעיסה כמה פעמים הן בב' מיני עברות וכיון שכן סוף מדתו של הקב"ה אין הקב"ה וותרן כלל אבל באמת גם ר' אלפס מודה לזה דריב"י מיירי בעביר' א' ותנא דבי ר"י מיירי בב' מיני עבירות רק דמייתי ראי' שמדתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה אפי' בב' מיני עבירות מכח קושי' בכתוב כנ"ל והשתא שפיר קאמר תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וק"ל והא דקאמר רבא ועון עצמו אינו נמחק קאי על עון השני שהוא הראשון שנכתב בספר וראשון לנתינת הכף ומתורצי' ב' קושי' המהרש"א שבר"ה ובביומא הדא בירך חבירתה ודו"ק: ועפ"ז יש לומר דשפיר יש נ"מ בין ר"א דאמר כובש לתנא דבי ר"י דאמר מעביר דלר"א דאמר כובש והיינו מטמין שאינו מטמין רק עבירה א' עד שיראה מה יהא בסופה בהכרעת הכף ועפ"ז קאמר רבא ועון עצמו אינו נמחק ולתנא דבי ר' ישמעאל עבירה שני' הוא שמטמין דעבירה ראשונה לא נכתבה בספר כלל והשני' היא הנקרא ראשון לנתינת הכף והיא שהקב"ה מעבירו עד אחר הכרעת הכף ועלה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק ודו"ק: וא"ת לפ"ז דר' אלפ"ס נמי מודה דריב"י מיירי בעבירה א' ולתנא דבי ר"י מיירי בב' מיני עברות ובב' מיני עבירות גם ריב"י מודה דהקב"ה אינו מעביר אלא עבירה א' א"כ מאי נ"מ יש בין פי' רב אלפס לפי' הגאון דהשתא לא שייך סברת הר"ן הנ"ל י"ל דאיכא ביניהו לענין עון עצמו אינו נמחק לר' אלפס היינו עון השני שהוא ראשון לנתינת הכף ולפי' הגאון הוא ראשון ממש כנ"ל ודו"ק: ובזה נבא אל הענין המאמר בגמ' דהנה אי' שם בגמ' הנ"ל ר' אלעזר רמי כתיב ולך ה' החסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחילה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף ולך ה' החסד [פירש"י כשרואה שאין העולם מתקיים בדין] והוקשה לתוס' א"כ ה"ל לכתוב בפסוק בהיפך ברישא כי אתה תשלם לאיש כמעשהו והדר ולך ה' החסד לכן פי' התוס' וה"ק קרא ולך ה' החסד ליכנס לפנים משורת הדין כשאתה רואה שאין העולם מתקיים כשתשלם לאיש כמעשהו עכ"ל תו אי' שם בגמ' אילפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת בתחילה ואמת ולבסוף ורב חסד ע"כ וקשה לכתוב בקרא ג"כ ואמת ברישא והדר ורב חסד וכו' הרי"ף בע"י וז"ל ונראה דהוקשה לו שאחר שהזכיר מדותיו ית' שהוא ורב חסד מטה כלפי

מקר' מבודש חסד איך הוא אומר ואמת והא אמת הוא בלי ויתור כלל לזה תירץ בתחילה ואמת ולהיות מקרא זה נדרש מלמד שנתעטף הקב"ה והראה למשה סדר התפילה ואמר לו כשישראל חוטאין לפני יעשו לפני כסדר הזה ואמחול עונותיהם כי אני ה' קודם שיחטא ואחר שיחטא ויעשו תשובה א"כ בסדר התפלה צודק לומר אתה ה' ארך אפים להרבות חסד עם מי שחייב ליענש על האמת הרי מיכאן שאלולי התפלה הי' נדון באמת
איוב כ"ב ועכשיו בתפלה ירבה הקב"ה חסד עם מי שהוא ראוי ליענש על הדין ועל האמת עכ"ל הנה מה שסיים אילולי התפלה הי' נדון באמת כו' תיקן בזה משום דהוקשה לו קושי' הנ"ל דהל"ל ברישא ואמת
ישעיה מ"ד והדר ורב חסד וכאן לא שייך לומר כפי' התוס' לעיל גבי תשלם לאיש כמעשהו דא"כ הוי ורב חסד ואמת חדא מדה ובגרי לה חדא מדה מי"ג מדות בשלמא
דברים ד' גבי כי אתה כו' לא איכפת לן דהא לא קחשיב י"ג מדות אבל הכא הא קא חשיב י"ג מדות לכן כ' שאלולי התפלה הי' נדון באמת ועכשיו בתפלה כו' דר"ל דמ"ת הם ב' מדות בלא תפלה הוא ואמת ובתפלה ורב חסד ומ"מ זה דוחק דיותר הי' צודק לכתוב ואמת והדר ורב חסד וה"א דקודם התפלה הוא באמת ואחר התפלה ורב חסד ושוב ראיתי בס' פ"י שכ' וז"ל וג"ל לפרש בתחילה ואמת היינו בר"ה שאינו נכנס לפנים מש"הד ולבסוף ורב חסד היינו ביה"כ שמטה כלפי חסד מטעמא דפרישת לעיל דביה"כ לית לי' רשות לאסטוני' כו' ולמאי דפרישת א"ש דודאי כך היא המדה הנוהגת לדורות בתחילה ואמת היינו בר"ה ולבסוף ורב חסד היינו ביה"כ משא"כ באותו שעה שאמר הקב"ה למשה סדר הי"ג מדות אותו הזמן היה ביה"כ עצמו שאמר לו הקב"ה שע"י הזכרת י"ג מדות הללו מוחל להם הקב"ה על עון העגל ולכך הוקבע אותו יום ליום מחילה לדורות והשתא א"ש דבאותו זמן עצמו נתקיים מדת ורב חסד קודם ואמת עכ"ל וגם זה הוא דוחק ונראה לע"ד דהנה קשה על ר"א שהקשה על פסוק שבתהילים ולמה לא הקשה על פסוק שבתורה ורב חסד ואמת וצ"ל דר"א אזיל לשיטתי' דס"ל כובש היינו מטמין ועון עצמו אינו נמחק שפיר נכתב כסדר מתחילה ורב חסד שמטה כלפי חסד וכובש והדר ואמת דלאי איכא רובא עונות בהדי ההוא עון אז הוא הדין ע"פ האמת ומיחשב בהדייהו לכן לא הוקשה לו על התורה רק על פסוק שבתהילים ותי' כנ"ל משא"כ אילפא דע"כ ס"ל כר' יוסי ב"ח דאמר נושא ולדידי' לית לי' עון עצמו אינו נמחק דמכיון שהוא נושא כף מאזנים של העונות ומכריען הזכיו' אז העונות הראשונים לא יזכרו ולא יפקדו ובתצולת ים ישליכם כמש"ל בשם הרי"ף לכך מוכרח לומר בתחילה ואמת ולבסוף ורב חסד וכונתו או כפי' הרי"ף הנ"ל או כפ"י הנ"ל. אמנם כן גם לר"א יש לדקדק מאחר שאין הקב"ה מטמין אלא עון א' וגם אותו עון אינו נמחק מהו ורב חסד ועושה חסד מיבעי' לי' אך לתנא דבי ר"י דס"ל דמעביר ראשון ראשון וכמו שפי' לעיל אליבא דרב אלפס ורש"י שפיר שייך לומר ורב חסד שהרבה חסדי' הוא עושה כנ"ל וזהו דקא תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון שהקב"ה מעביר ב"פ ראשון כדפי' לעיל אז וכן הוא המדה ר"ל דאז המדה ורב חסד נכונה ויהי' מלת וכן מלשון כן בנות צלפחד דוברות שפי' נכון ה"ג וכן היא המדה שאז המדה נכונה שמתחלה ורב חסד עושה הרבה חסדים ואח"כ ואמת דעון עצמו אינו נמחק משא"כ לאינך אמוראי כמש"ל ודו"ק: ובזה נבא אל ביאור המאמר דספרי דהכא הנ"ל החוקה שאתה כובש ברחמים את מה"ד והביא ראי' מפסוק מי אל כמוך דהנה ידוע לי"ח דמלת אל הוא מורה על מדת החסד כד"א חסד אל כל היום וגם הוא לישנא דתקיפא כדאי' בב"ב דף פ"ח דכתיב ואת אילי הארץ לקח וז"ש הכתוב מי אל כמוך שאתה תקיף במדת החסד נגד מדת הדין ומהו התקיפות נושא עון כמש"ל שעון ראשון נושא לגמרי ואינו כותבו עליו כלל ואח"כ ועובר על פשע העון השני שהוא כפשע בערך העון הראשון הוא מעבירו ושומטו לצד אחר ואינו מניחו בכף מאזנים וזהו נגד שורת הדין שמה"ד אומר נפש החוטאת תמות כמו שהארכתי בדרוש זה לעיל פיסק' ע"ו ע"ש וס"ת שזה הוא לבינוני' כדלעיל הוא מטה כלפי חסד אבל לרשעים אין ימינו פשוטה לקבלם בתשובה ואינו כובש במה"ר את מה"ד לזה מביא הפסוק ואומר ישוב ירחמנו ע"ד שאמרו בסנהדרין דף ק"ג א"ר מאי דכתיב גבי מנשה וישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיבעי לי' מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה [פירש"י מה"ד היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מה"ד] עכ"ל וז"ש הכתוב ישוב ירחמנו כו' כלומר לא זהו בלבד שהוא נושא עון ועובר על פשע לבינוני' כדלעיל אלא אף זו שישוב ירחמנו ויכבוש עונותינו מלת ויכבוש הוא לשון כהדי כבשי דרחמנא והוא לשון סתירה והטמנה שמטמין העונו' מפני מה"ד ומרחם גם על הרשעים ומקבלם בתשובה בסתר בלי ידיעת מה"ד וכל זה מפני שהוא כובש ברחמים את מדת הדין וזה שסיים תתן אמת ליעקב כו' כלומר כשתתן אמת ליעקב דידוע הוא כשישראל אין עושין רצונו ית' אז הם מכונים בשם יעקב ואם הקב"ה יתנהג עמהם במדת האמת אז אין העולם מתקיים לכן וחסד לאברהם מתנהג עמהם בחסד לקבל אף הרשעים בתשובה בלי ידיעת מה"ד שע"פ שורת הדין אין מקום לרשעים לקבלם בתשובה כמו שהאריך בזה בס' של"ה והבאתיו לעיל פיס' ע"ו אמנם הקב"ה חפץ חסד הוא ואינו חפץ בהשחתת עולם לכן ימינו פשוטה לכל באי עולם וכובש ברחמים את מה"ד לכן גם מרע"ה אמר א"ו בתפלתו אשר מי אל בשמים ובארץ כו' לכוונה הנ"ל ודו"ק: והוא באחד ומי ישיבנו · וסיפא דקרא ונפשו אותה ויעש פירש"י והוא לפי שהוא יחיד בעולם ויודע דעתן ומחשבתן של בריות ומה יש להם לדבר לפניו ומי ישיבנו לפיכך נפשו אותה ויעש: אי אפשר ליעקר· פי' מאחר שכבר נכתב ונחת' בקונטריסים של מלך ונתחייב מאת מלך מלאכי מות ולא יועיל הון ביום עברה להנצל ממנו: מחיתי כעב פשעיך · וסיפא דקרא שובה אלי כי גאלתיך פירש"י מחיתי כעב פשעיך כמגרים ובמדבר גם עתה שובה אלי: רבי אומר ובילקו' גרס דבר אחר: ה"ג אשר מי אל בשמים ובארץ שמא תאמר חוץ מכאן יש תלמוד לומר וידעת היום וכ"ה בילקוט וה"פ מדקאמר אשר מי אל בשמי' ובארץ משמע בשמים ובארץ אין דוגמתו אבל חוץ מכאן חלילה יש דוגמתו ת"ל וידעת היום כו' וסיפ' דקרא כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד והאי ואין עוד מיותר הוא אלא ללמד אין עוד אף בחלל העולם אין דוגמתו וה"ג בסיפא אלא אין עוד אף בחלל העולם וכ"ה

בילקוט

והשבות אל לבבך אין עוד אלא אף (באומות) [באויר] העולם • אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך כמעשיך במצרים וכגבורותיך על הים • ד״א כמעשיך וכגבורותיך על נחלי ארנון • אעברה נא ואראה אין נא אלא לשון בקשה • הארץ הטובה אשר בעבר הירדן • וזו היא שר׳ יהודא אומר ארץ כנען היא טובה ולא נחלת בני ראובן ובני גד • ההר הטוב זו ירושלים • והלבנון זה בית המקדש • וכן הוא אומר °פתח לבנון דלתיך • ואומר °והלבנון באדיר יפול • ויש אומרים לבנון *מינה עליהם את מלכיהם :

סליק פיסקא

קלה ויתעבר

ה׳ בי כאדם שאומר נתעבר בי פלוני ונתמלא עלי חימה • למענכם שאתם גרמתם • וכן הוא אומר °ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם • ולא שמע אלי ולא קיבל תפלתי • ר׳ נתן אומר הרי הוא אומר °הן אל כביר לא ימאס (תם) *אין הקב״ה מואס תפלתם של רבים אבל כאן לא קבל תפלתי • ויאמר ה׳ אלי אמר לו למשה בדבר הזה רב לך שאין מניחים את הצדיקים לבוא לידי עבירה חמורה *מיכן היה ר׳ ישמעאל אומר משל להדיוט לפום גמלא שיחנא • ד״א אם משה חכם חכמים *גדולים אבי נביאים לא נשא לו פנים ק״ו לשאר כל אדם • המענים את הדין והמעותין את הדין עא״כ • רב לך הרבה שמור לך • הרבה צפון לך שנאמר °מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך • ואומר °ומעולם לא שמעו ולא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו • ד״א רב לך אמר לו הרבה יגעת הרבה עמלת צא משה ונח שנאמר °לך לקץ הימין ותנוח • אמר לו אם לאו אכנס כהדיוט • א״ל אין המלך נכנס כהדיוט • אמר לו אם לאו אעשה תלמיד ליהושע • אמר לו רב לך • הרב נעשה תלמיד לתלמידו • אמר לו אם לא אכנס דרך אויר או דרך חלל אמר לו ושמה לא תבוא • אמר לו אם לאו עצמותיי יעברו את הירדן • אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה וכי המת יכול לעבור אלא אמר לו • משה אף עצמותיך לא יעברו את הירדן אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אמר לו בדבר הזה אל תבקש ממני אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה • משל למה הדבר דומ׳ למלך שגזר על בנו גזירה קשה הבן ההוא מבקש מאביו • אמר לו בדבר הזה אל תבקש ממני אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה • °ותגזר אומר ויקם לך • אמר לו אם לאו הראני אמר לו בדבר זה אני עושה • עלה ראש הפסגה • מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את הרחוק כקרוב את שאין גלוי כגלוי את כל הקרוי א״י שנאמר °ויראהו ה׳ את [כל] הארץ ואת [כל] נפתלי ואת הנגב ואת הככר : סליק פיסקא

קלו °ויאמר

ה׳ אליו זאת הארץ • ר׳ עקיבא אומר מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את כל חדרי א״י כשלחן ערוך שנאמ׳ °ויראהו ה׳ את [כל] הארץ ר׳ אליעזר אומר נתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם ועד סופו וכן אתה מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו שנאמר °מלך ביפיו תחזינה עיניך • נמצא אתה אומר שתי ראיות הם אחת ראייה של נחת ואחת ראייה של צער • באברהם הוא אומר °שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם • זו היא ראייה של נחת • במשה הוא אומר עלה אל הר העברים • עלה ראש הפסגה • זו היא ראייה של צער • נמצאת אתה אומר שתי קריבות הם אחת קריבה שהיא לשום שמים ואחת קריבה (ואחת) שאינה לשום שמים • °ותקרבון ותעמדון תחת ההר זו קריבה לשום שמים • °ותקרבון אלי כלכם זו קריבה שאינה לשום שמים • °וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו צוהו על דברי תלמוד ר׳ יהודא [נ״א ר׳ נתן] אומר צוהו

על

מקר׳ מפורש

בילקוט וכ׳ ז״ר וז״ל וקשה לא נכתב לא ה׳ ולאו׳ דהל״ל מי אל אשר יעשה כמעשיך ול״ל למימר בשמים ובארץ ואפשר דלפי שדבר משה עם הקב״ה ולא רצה להעיד מה שלא ראו עיניו ולא חשש לטעות שיאמרו חוץ מכאן יש אלילה דוגמתי שהרי דבר עם הקב״ה עכ״ל : על נחל ארנון • כרש״י פ׳ חוקת על פסוק ואשד הנחלים. הביא מן המדרש הנסים של נחל ארנון וז״ל לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר והרי׳ סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר הזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישרא׳ לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות בהרים של מעלה מהם שהיו נחבאים שם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן הנקעים כמין קרנות ושדים בולטים לחוץ זכריה י״א
וכיון שבאו ישראל לעבור נזדעזע ההר ישעיה י׳
של א״י כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעי׳ כו׳ ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסי׳ האלו אלא ע״י הבאר כו׳ כיצד אמר
הקב״ה מי מודיע לבני הנסים הללו משל תהילים ק״ו
אומרים נתת פת לתינוק הודיע לאמו לאחר שעברו חזרו ההרים למקומן והבאר ירדה לתוך הנחל והעלית משם דם
ההרוגי׳ וזרועות ואיברים ומוליכתן איוב ל״ו
סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה עכ״ל: ארץ כנען כו׳ • מדקאמר ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן משמע דעבר הירדן השני היא טובה אבל נחלת בני ראובן ובני גד שמעבר הירדן הזה שהם עומדים בו אינה טובה וכ״ה במשנה י׳ פ״א דבכורים ר׳ יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש והיינו
נחלת ב״ר וב״ג : ההר הטוב זה ירושלים • תהילים ל״א
בילקוט מביא פסוק ע״ז שנא׳ נשבעה
בטוב ביתך : והלבנון זה בית המקדש • ישעיה ס״ד
ובילקוט אי׳ למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל : פתח לבנון
דלתיך • ביומא אי׳ שהיו דלתות ההיכל דניאל י״ב
נפתחות מאיליהן [פירש״י סימן לאויבים לבא ליכנס] עד שגער בהן ר׳ יוחנן בן זכאי היכל היכל מפני מה אתה מבעית את עצמך יודע אני בך שסופך ליחרב וכבר נתנבא עליך זכרי׳ בן עדו פתח לבנון דלתיך ע״כ הרי שבה״מק נקרא לבנון ומפני שת״י על א״ה פתחו עממיא תרעיא וא״כ לא נשמע מזה שבה״מק נקרא לבנון לכך קאמר ואומר והלבנון באדי׳ יפול ופירשו בגיטין שבה״מק יפול ביד אדיר שהוא מלך דכתיב והיה אדירו ממנו ע״ש ורש״י פי׳ והלבנון עובי יערו וכרמילו של סנחרב והם חרבות חיילותיו באדי׳ יפול בזכות חזקי׳ יפול שהוא אדירם ומושלם של ישראל וז״ש כאן וי״א לבנון מנה עליה׳ מלכיהם שהמלכים נקראו ארזי לבנון כפירש״י הנ״ל וכ״ש
הז״ל ע״ש : איוב כ״ב

קלה ויתעבר ה׳ בי • פסוק זה הוא בפרש׳ ואתחנן ודריש לי׳ הכא אגב גררא כמו שפי׳ לעיל בפיסק׳ קל״ד בד״ה ואתחנן : נתעבר
בי פלוני • דריש מלת ויתעבר מלשון עברה דברים ל״ד
ואימה ומשום דקשה לו הלא השם הוי׳ ב״ה הוא רחמים בכ״מ ואיך קאמר
שנתמלא עלי עברה לז״ק כאדם שאומר שם
נתעבר בי פלוני כלומר אע״פ שפלוני הו׳ אוהבי ורעי אעפ״כ נתעבר בי וה״נ כן
שאע״פ ששם הוי׳ ב״ה הוא רחמים אתם שם
גרמתם שנתמלא עלי עברה והימה: שאתם גרמתם • לא למענכם בעבור שעשה רב כגם שאתם הכלים שלא ליכנס לארץ
כמו למענכם שלחתי בבלה אלא שאתם ישעיה מ״ג
גרמתם לי שלולא שהכעסתם אותי על מי מריבה לאחר המן הסלע הזה תוציא
לנו מים וכעסתי ואמרתי שמעו נא בראשית י״ג
המורים כו׳ לא היה ה׳ גוזר עלי הגזירה הזאת ואתם גרמתם לי: ויקציפו על

מבוא התלמוד

מי מריבה כו׳ פי׳ והרא׳ על ספי׳ למענכם אתם גרמתם תפסיק ויקציפו כו׳ ספי׳ ומפני שהקציפו את משה על מי מריבה גרמו לו שנגזר׳ עליו הגזירה ולא להפיק את רצונם עיי׳ כ״ז בהרא״ם ; ולא קבל תפלתי • פי׳ מלת ולא שמע לשון האזנה כדפירש״י בפ׳ בשלח על פסוק אם שמוע תשמע זו קבלה שיקבלו עליהם :

ה״ג הן אל כביר לא ימאס אין הקב״ה כו׳ כביר לא ימאס תפילת הרבים לא ימאס רש״י: לבא לידי עבירה חמורה • היינו לסרב הרבה כנגדו ית׳ והכי אי׳ בגמ׳ רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן פירש״י רב לך די לך אל תרבה בבקשה שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמוד ותלמוד כמה סרבן מפציר עכ״ל והרא״ם פי׳ וז״ל רב לך מענין רבנות כאלו אמר אחר שאני רבך ואתה תלמידי אין ראוי שתהי׳ סרבן נגדי שלא יאמרו הרב כמה קשה
בכת״י ויש פי׳ כו׳ אלא עליך לשמוע דברי רבך עכ״ל :
לבנון היינו מלך לפום גמלא שיחנא • לפי כח הגמל מרבין
ור״ל מענה כא משאו אף כאן לפי צדקתו מדקדק
ואראה כאשר אחריו רש״י: מענים את הדין • שיודעים
תמנה עליהם להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין
את המלכים אותו: ומשוחין את הדין • לזכות את
שלהם • עכ״ל • החייב ולחייב את הזכאי הרע״ב : הרבה
שמור לך • שכר הרבה שמור לך לעה״ב ; ואומר ומעולם כו׳ • מפני שבפסוק מה רב
ברכות ד׳ טובך ליראיך משמע להעובדים מיראה
ובאמת משה עבד את הקב״ה מאהבה לכך הביא זה הפסוק ע״ד ק״ו אם לעובד מיראה צפון רב טוב ק״ו לעובד׳ מאהב׳ : אלהים זולתך • לא נראית ולא נגלית לשום
סוטה י״ג נביא את אשר יעשה הקב״ה למחכים לו
זולת עיניך אתה אלהים רש״י : הרב
וכי גדול גדולים • נעשה תלמיד לתלמידו • כתמי׳ : וכי
כת״י המת יכול לעבור • הא כתי׳ ושא עיניך כו׳
משמע שימות ולמה חזר וכתב כי לא תעבור ז״ר : ה״ג בקרא ויראהו ה׳ את כל הארץ הרי שהראהו לו כל הקרוי א״י והדר כתיב ואת כל נפתלי פירש״י שהראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחיילותיו הרי שהראהו שאין גלוי כגלוי : ואת הנגב • זו ארץ הדרום ד״א מערת המכפלה שנא׳ ויעלו בנגב ויבא עד חברון רש״י הרי גלוי : ואת הככר • הראהו שלמה יוצק כלי בה״מק שנאמר בככר הירדן יציקם המלך רש״י הרי שאין גלוי ועיין כל זה לקמן בא״ש
פיסקא שנ״ז :

קלו ויאמר ה׳ אליו • פסוק זה הוא בפרשת וזאת הברכה ונקט לי׳ הכא לדרש׳ אגב גררא מטעם שכתבתי לעיל פיסקא קל״ד בד״ה ואתחנן ע״ש : ה״ג ויראהו ה׳ את כל הארץ: מלך ביופיו תחזינה עיניך • לך הצדיק אני אומר שתזכ׳ לראות זיו שכינתו של מקום רש״י וסיפא דקרא תראינה ארץ מרחקים : זו היא ראייה של נחת • שהראהו הקב״ה א״י והבטיחו ליתנה לבניו : עלה אל הר העברים • וסיפא דקרא וראה את הארץ וכן עלה ראש הפסגה וסיפא דקרא וראה בעיניך : זו ראיי׳ של צער • שהראהו את הארץ ולא הרשהו ליכנס לתוכה : נמצאת אתה אומר כו׳ • כלומר כמו שמצינו מלת ראיי׳ שפעמים היא של נחת ופעמים של צער בתרי גווני דכוותי׳ מצינו מלת קריבה ג״כ בתרי גווני שפעמים היא לשם שמים ופעמים להיפך : ה״ג ואחת קריבה שאינה לשם שמים : ותקרבון ותעמדון תחת ההר • שקרבו לקבל את התורה ; ותקרבון אלי כלכם • וסיפא דקרא ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו היינו מרגלים : זו קריבה שאינה לשם שמים • כדאי׳ בא״ש פיסקא כ׳ אמר להם משה אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה לא בקשתם לכם מרגלים עכשיו שאתם נכנסי׳ לארץ טובה ורחבה ארץ זבת חלב ודבש בקשתם לכם מרגלים : על דברי תלמוד • פי׳ תורה שבע״פ ז״ר : ר׳ יהודה • ובילקוט גרס ר׳ נתן :

על

דברים ד׳
שם
שם

על הגבעונים [נ"א] צוהו על המשואות ועל הטרחות ועל הריבות · כי הוא יעבור לפני העם הזה · והוא ינחיל אותם · מגיד שאין יהושע נפטר עד שהנחיל לישראל את הארץ · את הארץ אשר תראה · מגיד שראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו · ונשב בגיא מול בית פעור · אמר להם ראו *איזו עבירה עברתם ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני מוחל · ואני כמה בקשות בקשתי ולא נסלח לי ר' יהודא בן בבא [נ"ח ר' יהושע בר אבא] אומר משלש מקומות שבאו ישראל לידי עבירה חמורה · ואמר להם המקום עשו תשובה ואני מקבל · כיוצא בו אתה אומר °ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה על ריב בני ישראל · מהו אומר °ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה · °ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה · °ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך · וכאן הוא אומר ונשב בגיא מול בית פעור · ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים · וראית אותה ונאספת אל עמיך גם אתה · מגיד שנתאוה משה למיתתו של אהרן שנאמ' כאשר נאסף אהרן אחיך: סליק פיסקא

קלז על

(אשר מריתם פי במדבר מריבה במדבר סין) [נ"ח כאשר מריתם פי במדבר צין במריבת העדה] *ר' שמעון בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בהיכרת מתו שנאמר °על אשר לא קידשתם הא אם קידשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר · שני פרנסים עמדו אחד אמר אל יכתוב סורחני ואחד אמר יכתוב סורחני דוד אמר אל יכתוב סורחני שנאמר °לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · משה אמר יכתוב סורחני (על אשר) [כאשר] מריתם פי במדבר (סין) [צין] במריבת העדה להקדישני · משל למה הדבר דומה לשתי נשים שהיו לוקות בב"ד אחת לוקה על שקלקלה ואחת לוקה על שגנבה פגי שביעית · זו שגנבה פגי שביעית אומרת בבקשה מכם הודיעו סורחני שלא יהיו העומדים סבורים לאמר כשם שזו קלקלה אף זו קלקלה · תלו לה הפגים בצוארה ומכריזין לפניה על הפגים זו לוקה · ר' אליעזר המודעי אומר בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקב"ה שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סרחונם · וכל כך למה לפי שלא יהיה להם פתחון פה לבאי עולם לומר מעשים מקולקלים היו בהם בסתר לפיכך מתו · כך בארבע מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן ובכל מקום שהוא מזכיר מיתתן מזכיר סורחונם להודיע שלא היה בהם אלא זו בלבד · והרי דברים ק"ו ומה אם כך חס המקום בשעת הכעס ק"ו בשעת רצון שנאמר °כה אמר ה' בעת רצון עניתיך ישעי' מ"ט וביום ישועה עזרתיך : סליק פיסקא

קלח וידבר

משה אל ה' לאמר להודיע שבחן של צדיקים שבשעה נפטרים מניחין עצמן ועוסקין בצורך צבור · לאמר אין ת"ל לאמר מה ת"ל לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו עד שהשיבו הקב"ה ואמר לו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח (אלהים) בו וסמכת את ידך עליו · ר' אליעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות בקש משה לפני הקב"ה והשיבו את שאילותיו כיוצא בו אתה אומר °וידבר משה לפני ה' [לאמר] הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שמות ו' שפתים שאין ת"ל לאמר מה ת"ל לאמר אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה גואלם אם לאו עד שהשיבו המקום על שאילותיו שנאמר °ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד שם חזקה יגרשם מארצו · כיוצא בו אתה אומר °ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה · שאין ת"ל לאמר במדבר י"ב ומה ת"ל לאמר אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו עד שהשיבו הקב"ה על שאילתו שנאמר °ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים · כיוצא בו אתה אומר °ואתחנן אל שם ה' בעת ההיא לאמר אין ת"ל לאמר אלא אמר לו הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו עד שהשיבו המקום °ויאמר דברים ג' ה' אליו רב לך · אף כאן אין ת"ל לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם ממנה אתה עליהם פרנסה אם לאו עד שם שהשיבו המקום קח לך את יהושע בן נון : סליק פיסקא

קלט יפקוד

ה' אלהי הרוחות לכל בשר · מגיד הכתוב שכל הרוחות אין יוצאות אלא מלפניו · ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר סימן זה יהיה בידך שכל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו שנאמר °אשר בידו נפש כל חי *מת נתונה באוצר שנאמר °והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים איוב י"ב / שמואל א' כ"ה / שומע אני בין צדיקים

על הגבעונים · שגם בימי משה היו גבעונים כמ"ש רש"י ריש פרשת נצבים דאלו על ישראל כבר צוהו בפ' פנחס ז"ר ומה שצוהו על הגבעונים הוא שגזר עליהם שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים ושלא להתחתן בהם : ה"ג על הגבעונים דבר אחר על המשאות · וכ"ה בילקוט : על המשאות כו' · לקמן במ"ש פיסקא י"ב תמצא שם פירושם : על המשאות · כמאמר הכתוב טרחכם ומשאכם וריבכם דאי על אמילותיו ותוקו קרי כתיב וחזקהו בוי"ו משמע שחוץ מהליווי שלוהו גם חזקהו ואמלהו אלמא ליווי לחוד וחזוק ואמוץ לחוד הרא"ם : מגיד שאין יהושע כו' · שהיה מתירא פן יענש עליהם כמו שנענש משה לכך הבטיחו כי הוא יעבור והוא ינחיל ז"ר : ה"ג בילקוט עד שינחיל לישראל כ' הז"ר וז"ל דאע"פ שלא כבש כל א"י מ"מ חלק אותה להם והטעם כ' הרמב"ם ריש הלכות תרומות שלא יהא כבוש יחיד לכן חלק אותה להם ע"י אורים ותומים עכ"ל : מה שלא הלך יהושע ברגליו דהא כתיב והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה משמע שינחיל אותם כל ארץ ישראל שראה והיינו שיחלק להם הבל לא כתיב שיכבוש את כל הארץ אשר תראה ומשה ראה כל שקרוי א"י כדאי' בפיסקא דלעיל ויהושע לא כבש את כולה כ"ש הז"ר : עשו תשובה · יליף לה מדכתיב אחריו מיד ועתה ישראל שמע אל החוקים וכ"ה לקמן בסמוך : ר' יהודא בן בבא · ובילקוט גרס ר' יהושע בר אבא : ה"ג בשלש מקומות באו ישראל : ויקרא שם המקום מסה כו' · צ"ע דהא ויאמר אם שמוע תשמע כתיב במי מרה ופסוק ויקרא שם המקום מסה כתיב ברפידים וי"ל דה"ק דשמענו כשנתלוננו על המים כתיב ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל שנחשב להם לחטא שבת כ"ה גדול א"כ במי מרה שנתלוננו ג"כ על המים הי' ג"כ חטא גדול ואעפ"כ אמר להם אם שמוע תשמעו כ"כ ז"ר : ובתבערה כו' · ועתה ישראל כ' ז"ר וז"ל ובאמת בפרשיות רחוקות זו מזו רק בשם מונה והולך גם חטא מרגלים וחטא עגל ואח"כ אמר ועתה ישראל כו' וצ"ל דקאי על תבערה דאלו במעשה מרגלים ועגל קבלו עונש גדול משא"כ בקברות התאוה לא נענשו כ"כ עכ"ל : ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מתך · וסיפא דקרא כי אם ליראה את שם ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו והיינו שיעשו תשובה : וראית אות' · כבר כתבתי לעיל פיסק' קל"ד בד"ה ואתחנן למה הכניס בספרי בתוך הדרוש פסוקי' של ואתחנן וכן בפיסקא קל"ו פסוקי' של וזאת הברכה ומשגמר חזר לסדר פרשת פנחס ומתחיל בפסוק וראית כו' שהוא אחר הפסוק עלה אל הר העברים שהתחיל בו בפיסקא קל"ד : קלז ה"ג בקרא כאשר מריתם פי במדבר צין במריבת העדה :

היכר' מתו · כלומר קודם זמנם : עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר · כ' הרא"ם וז"ל אבל בפ"ק דר"ה אמרו בן מאה ועשרי' שנה אנכי היום שאין ת"ל היום אלא היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש וע"כ לות' שהם אגדות חלוקות עכ"ל ואת לתנא דר"ה על אשר לא קדשתם מאי עביד לי' וי"ל על אשר לא קדשתם לא הביאם ליכנס לא"י הא אם קדשת' הייתם זוכים ליכנס לא"י אבל באמת השלימו שנותיהם ועיין מהרש"א סוף פ' במה בהמה שב' ג"כ כעין זה מ"מ קשה לרשב"א דס"ל דמתו קודם זמנם א"כ היום מאי עביד לי' וצ"ל כמ"ש הרא"ם וז"ל ראיתי קצת מן המעיינים שפירשו שמה שאמרו הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים אינו ר"ל שנותיהם הקצובות להם אלא שנותיהם שהם חיים בעו"ה עכ"ל : אשרי נשוי פשע · שהקב"ה נושא פשעיו ומכסה חטאיו רש"י : ה"ג יכתוב סורחוני שנא' כאשר מריתם פי במדבר צין : על שקלקל' · פי' שזינתה : פגי · פגי תאנים כדכתיב התאנה חנטה פגיה הרע"ב : בארבע מקומות א' בפרשת שמיני · וב' בפ' אחרי · וג' בפ' במדבר · וד' בפ' פנחס : קלח וידבר משה : ה"ג אמר לו הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנס אם לאו · וה"פ שכל לאמר האמור בתורה אחר דבור השם ואמירתו · כגון וידבר ה' אל משה לאמ' ויאמר ה' אל משה לאמר לא בא אלא לדרשה או נא ואמור להם לישראל דברי לשון או נא ואמור להם דברי והשיבני אם קבלום כמו שנא' וישב משה את דברי העם אל ה' כו' דאל"כ מה ת"ל לאמר הרי כבר נא' וידבר ה' אל משה ויאמר ה' אל משה כו' ותפני זה הוקשה להם לרז"ל ג"כ בכל לאמר כדברי משה כגון וידב' משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי וכגון ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא כו' בכל' מקומות אלו שדבר משה עם ה' וכתוב בהם לאמר פי' שבקש משה מלפני המקום שישיבנו השם על שאלותיו והשיבו שנאמר בזה שכמו שפי' לאמר של השם הוא שישיבני אם קבלו דבריו אם לאו כדכתיב וישב משה את דברי העם אל ה' כך פי' לאמר של משה הוא שבקש מהשם שישיבנו על שאלתו הרא"ם : רא"בע הוא' · ברייתא זו נאמרה ונשנית לעיל בפיסקא ק"ה ושם פירשתי' כל הצורך ע"ש : ה"ג בקרא וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל : עד שהשיבו המקום כו' · עתה תראה כו' מה שיש לדקדק בזה עיין לעיל *פיסקא ק"ה : ה"ג הודיעני אם ממנה אתה עליהם פרנס אם לאו : קלט יפקוד ה' אלהי הרוחות : שכל הרוחו' · כל הנשמות : והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים · אביגיל אמרה כן לדוד שהיא מכלל

צדיקים

צדיקים בין רשעים · ת"ל °ואת נפש אויבך יקלענה (בכף) [בתוך כף] הקלע · איש על העדה *זה יהושע שנאמר °לחם אבירים אכל איש ולמה [לא] פירש הכתוב שלא להטיל מחלוקת בין בניו ובין [בני] אחיו · אשר יצא לפניהם ·(אשר יוציאם ואשר יביאם)[נ"ח במלחמה ואשר יבא לפניהם במלחמה] לא כדרך שאחרים עושים שהם משלחים חיילות והם באים לבסוף אלא כשם שעשה משה שנאמר ויאמר ה' (אליו) [אל משה] אל תירא אותו וכשם שעשה יהושע שנאמר (וירץ) [וילך] יהושע [אליו] ויאמר הלנו אתה אם לצרינו · וכשם שעשה פנחס שנאמ' °וישלח אותם משה אלף למטה לצבא · אשר יצא לפניהם בראש ואשר יבא לפניהם בראש שנאמר °ויעל בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש · אשר יצא לפניהם בגדוד ואשר יבא לפניהם בגדוד · אשר יצא לפניהם בברך · ואשר יבוא לפניהם בברך · אשר יוציאם בזכיותיו ואשר יביאם בזכיותיו · אשר יוציאם במנין ואשר יביאם במניין שנאמר (°וידברו) [ויאמרו] אל משה עבדיך נשאו את ראש · *ולמה הוצרכו כפרה לפי שזנו עיניהם מן הערוה · ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה ועליו מפורש בקבלה °הגידה לי שאהבה נפשי כענין שנאמר °ועטה את ארץ מצרים באשר יעטה הרועה את בגדו · °שלמה אהיה כעוטיה על עדרי [חביריך] אברהם יצחק ויעקב · צא וראה מה הקב"ה השיבו אם לא תדעי לך היפה בנשים המעולה שבנביאים צאי לך בעקבי הצאן בעקיבים אני עושה עמהם · ורעי את גדיותיך מנין אתה אומר שהראהו למשה כל הפרנסים העתידים לשמש את ישראל מיום שיצאו מן המדבר עד שיחיו המתים שנאמר צאי לך בעקבי הצאן : סליק פיסקא

קמ

ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון את שבלבך : קח לך מה שברוק לך ועליך מפורש °נוצר תאנה יאכל פריה · איש אשר רוח בו שיכול להלוך כנגד רוחות של כל אחד ואחד · וסמכת את ידך עליו · אמר לו תן תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחייך כשתיפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה (מיד) העמידו מן הארץ והושיבו (אצלו) על הספסל · : רבי

פקו' מפורש מכלל ז' נביאות בפ"ק דמגילה ונתנבאה על עולם הנשמות שיהו נפש דוד שם צרורה בצרור החיים דהיינו גנוזות תחת כסא הכבוד והיא שאמרה ג"כ לו ואת נפש אויבך וגו' והא ודאי דלא על שאול נתנבאה כן כדמשמע רישא דקר' ויקם אדם לרדפך וגו' דהא דרשי' דאמר לי' שמואל לשאול ומחר אתה ובניך עמי וגו' עמי במחיצתי אלא על דואג א"כ
שמואל א' כ"ה על נבל איסב' אמרה כן ובזה המאמר סוד גלגול נשמות שנפש אדם שלא זכה בחייו ניתנה עד ג"פ בגוף אחרים אולי יזדכך
תהלים ע"ח הנשמה שם . וסמכוהו אקרא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר משא"כ נפש הצדיק גמור במותו נשאר כך ולא בא לגוף אחר וז"ש נפשות של צדוקים גנוזות תחת כסא כבוד שנא' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים . נשאר שם באוצר החיים משא"כ נפש הרשע יקלענה בכף הקלע מגוף לגוף מהרש"א סוף פכ"ג דשבת ודבריו אלו מבוארין בזהר חדש פ' תצא וז"ל ועוד אינון חייבית דשאטין כאויר' עד דמתכי חובייהו בתר נכנסין פעם שני' בגוף כדי לצרף אותו
במדבר ל"א ואם יצדק טוב אינו נכנס פעם אחרת ואם לאו פעם שלישית שנא' הן כל אלה
ד"ה א' י"א יפעל אל פעמי' שלש עם גבר ואם א"ו לא יצדק באלו השלשה פעמים שוב אין לו תקנה וזהו הכרת תכרת ע"כ ובתיקונים תיקון מ"ס כ' וז"ל אמר ר' חזקי' אי תימא דכל גופין דמלאו יקומון ויתפרון
במדבר ל"א מעפרא אינון גופין דאתנטעו בנשמתא חדא מה תהא מינייהו א"ר יוסי אינון גופין דלא זכו ולא אצלחו הרי אינון כלא הוו כמה דהוו עץ יבש בהאי עלמא ה"כ בההוא זימנא וגופא בתראה יקום ההוא
שיר א' דאתנטע ואצלא ונטע שרשוי בדקא יאות ועל ההוא גופא בתראה כתיב והי'
ירמיה מ"ג כעץ שתול על פלגי מים דעבד אבין
שיר א' ונטע שרשין ואצלא כדקא יאות ועל ההוא גופא קדמאה כתיב והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב דא תחיית המתים . ואתנהיר ההיא נהורא דזמין לאנהרא לצדיקיא דהוה קמי' גניז מיומא דאתברי עלמא הה"ד וירא אלהים את האור כי טוב וכדין זמין קב"ה לאחיי' מיתייא הה"ד וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וכדין יתגבר טוב בעלמא וההוא דאתקרי רע יתעבר מעלמא וכדין אינון גופין קדמאין ליהוו כלא הוו ר' יצחק אמר זמין קב"ה לארקא על אינון גופין רוחין אי זכו בהו יקומון לעלמא
משלי כ"ו דאתי כדקא יאות ואם לאו יהון קטמא תחות רגליהון דצדיקיא הה"ד ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וגו' עכ"ל : ה"ג בקרא יקלענה בתוך כף הקלע ופירש"י אתיכת עור רחבה עשוי' כמין כף באמצע הקלע שנותן בו האבן : זה יהושע . פי' שגם משה הי' כונתו על יהושע ז"ר : לחם אבירים אכל איש . בגמ' דרשי' זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישרא' פירש"י זה יהושע שעלה עם משה עד תחומי ההר שנא' ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים והמתין לו יהושע כל מ' יום שנא' וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא הי' עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל : ה"ג בילקוט ולמה לא פירש הכתוב וה"פ מאחר שכוונת משה היה גם כן שימנה הקב"ה את יהושע במקומו ולמה לא פי' בדבריו את יהושע ואמר ברמז איש על העדה : ה"ג בילקוט בין בניו ובין בני אחיו פי' שיתקנאו ביהושע בניו ובני אהרן אחיו על שהו' מבקש הגדולה לתלמידו ולא לא' מבניו או לבני אהרן אחיו : ה"ג בילקוט אשר יצא לפניהם במלחמה ואשר יבא לפניהם במלחמה לא כדרך שאחרים : שאחרים . פי' מלכי האומות : שהם שולחי' חיילות . למלחמה : ה"ג בקרא ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו וגבי מלחמת עוג כתיב ופירש"י שהי' משה ירא להלחם עמו שמא תעמוד לו זכות אברהם שנא' ויבא הפליט וגו' ולבסוף הרגו משה בעצמו כדאי' פי' הרואה משה כמה הוי עשר אמין שקל נרגא בת עשר אמין שוור (פי' קפץ) עשר אמין ומחיי' בקרסולא וקטלי' : ה"ג בקרא וילך יהושע אליו בשראה את המלאך לא עמד כנגדו אלא יהושע : אלף למטה לצבא . ושיפא דקרא אותם ואת פנחס : אשר יצא לפניהם בברך כו' בילקוט אשר יצא לפניהם בדרך ואשר יבא לפניהם בדרך אבל בס' ג"ב ס"ד דף ל"ו ע"ב מפ' גי' הספרי וז"ל כי שלשה דברים צריכים לעם שבשבילם יקימו עליהם מלך והם הדברים אשר שאלו ישראל בשמואל א' ח' ושפטנו מלכנו דהיינו לשפוט את העם משפט צדק ויצא לפנינו ללמד דעת העם לשמור את התורה כי ממנו יראו וכן יעשו ע"ד קשט עצמו ואח"כ קשט אחרים ונלחם את מלחמתינו כי כן דבר המלך להלחם על עמו כו' וזה א"ש אשר יצא לפניהם בראש כו' דהיינו המשפט שיקשט עצמו תחילה ואח"כ אחרים אשר יצא לפניהם בגדוד כו' כמשמעו על המלחמה . אשר יצא לפניהם בברך כו' היא ההנהגה בתורה ומצות וכמ"ש במ"א [וכ"ה לקמן בה"ש פיסקא] ברוך אתה בעיר . במצות שאתה עושה בעיר עכ"ל : ה"ג בקרא ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש וגבי מלחמת מדין כתיב ופירש"י ולא נפקד לא נחסר הרי כשה

שהוציאם . במנין למלחמה י"ב אלף כך הביאם במנין : ולמה הוצרכו כפרה . מבו' התה"ל דכתיב ונקרב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו ופי' הז"ר וז"ל למה הוצרכו כפרה פי' כיון דכתיב לא נפקד ממנו איש לעבירה עכ"ל נראה כונתו משום דס"ל לר"ש ביבמות דף ס"א לא נפקד ממנו איש לעבירה וקי"ל סתם ספרי ר"ש א"כ למה הוצרכו כפרה . ותיהו קשה דהכי אי' שם בגמרא היה ר"ש בן יוחי אומר קברי עכו"ם אין מטמאין באהל שנא'
יומא ע"ב אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם ופריך והא כתיב כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו [פירש"י ומדבעי טומאת ז' אלמא מיטמו] ומשני דלמא איקטל חד מישראל ורבנן לא נפקד ממנו איש ור"ש לא נפקד ממנו איש לעבירה ע"כ והשתא מדקאמר למה הוצרכו כפרה ע"כ לומר דס"ל לא נפקד ממנו איש לעבירה כדפי' וע"כ נחסר מהם מן המנין שנהרגו במלחמה דאל"כ למה הוצרכו טומאת ז' לר"ש הא איהו ס"ל דעכו"ם אין מטמאין כדמשני בגמ' ואיך דרש לעיל אשר יוציאם במנין כו' ומייתי מקרא דלא נפקד ממנו איש משמע לי' דאמנין קאי והדר פריך ולמה הוצרכו לכפרה משמע לי' דלעבירה קאמר ויש לייש' דרבינו משני התם הכי דמעטינהו קרא מטמויי באהל דכתיב אדם כי ימות באהל . ממגע ומשא מי מעטינהו קרא [פירש"י וגבי מגע ומשא אשכחן נוגע בעצם או בחלל דלא כתיב אדם הלכך אע"ג דלא מיקרו
שבת ס"ד אדם מטמא במגע ומשא] ע"כ השתא י"ל דבאמת ר"ש ס"ל לא נפקד ממנו איש אמנין קאי כדדריש לי' הכא שלא נהרג שום א' מהן במלחמה והא דבעי טומאת ז' הא העכו"ם אין מטמאין ז"א דהא במגע ומשא מודה דמטמו וממילא כיון דלא נפקד אמנין קאי ממילא נלמד שלא נפקד מהם לעבירה דהא רשע בחייו קרוי מת וא"כ הדר נחסר מן המנין לז"ק שפיר למה הוצרכו לכפרה : לפי שזנו עיניה' מן הערוה . ורש"י בחומש פי' לכפר על הרהור הלב של בנות מדין והכי אי' בשבת דף ס"ד א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה אמר להם משה א"כ כפרה למה אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו אלא דאי' שם בתר הכי תנא דבי ר"י מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה ופי' הרי"ף בע"י וז"ל מה שאל תנא דבי ר"י מפני מה הוצרכו כו' שהרי לא נצרכה כפרה על מחשבת זנות כי לא מצינו מחשבה שקולה למעשה אלא על הרהור ע"ז בלבד לזה אמרו מפני שזנו עיניהם שנהנו במראית עין וא"כ יש כאן מעשה כיון שנהנו במראי' עין לכך הוצרכו כפרה עכ"ל ותימא על רש"י שכתב לכפר על הרהור הלב ואפשר לומר דמ"ש לכפר על הרהור הלב היינו על התכשיטין שהתנדבו לצדק הבית אבל לתנא דבי ר"י ס"ל שזולת אלו התכשיטין הביאו קרבנות למזבח לכפר על שזנו עיניהם מן הערוה וכ"מ ברי"ף שם : ועליו מפורש בקבלה הגידה לי כו' . בש"ה רבה ובילקוט שם אי' דדרשי' לי' להאי קרא על משה שאמר לפניו רבונו של עולם הודיעני מה רועים תעמיד עליהם איכה תרעה בימי המלכיות כו' ע"ש : ועטה את ארץ מצרים . כ"ג יברוך כל שללה ויצא כאשר יברוך הרועה את בגדו ויפליכו מעל כתפיו כשהוא מוליך צאנו לפניו כפירש"י ודוגמא היא לכאן כדאי' ברבה שם שלמה אהי' כעוטי' שלא אהי' כרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו ובקעוהו ועטה בגדו ויצא כד"א ועטה הרועה את בגדו : ה"ג על עדרי חבריך אברה' כו' וברבה שם כשהגיע אצל חבריך אברהם יצחק ויעקב ישאלוני על עדריהם מה אני משיבו : היפה בנשים המעולה שבנביאים וברבה שם למה נמשלו הנביאים בנשים לומר לך מה אשה זו אינה מתביישת לתבוע צרכי ביתה מבעלה כך הנביאים אין מתביישין לתבוע צרכיהם של ישראל מן אביהם שבשמים ע"כ ומשה הי' המעולה שבנביאים לכך קראו היפה בנשים וכ' בס' י"מ הטעם וז"ל שכל הנביאי' נתנבאו בכה ומשה נתנבא בזה הדבר לפי שהי' הדבור בעצמו נכנס לתוך פיו עכ"ל : ה"ג בילקוט צאי לך בעקבי הצאן בעקב שאני עושה עמהן ונראה פי' כדאי' ברבה שם וז"ל אמר הקב"ה למשה אתה אומר לי איכה תרעה חייך אם לא ידעת סופך שיש לך לידע : בעקבי הצאן . ורעי את גדיותיך ועקב הוא לשון סוף שהראהו כל הרועים עד סוף כל הדורות :

קמ ויאמר ה' אל משה : את שבלבך לפי שבקש משה איש על העדה ודריש מיני' לעיל פיסק קל"ט זה יהושע שכוונת משה הי' ג"כ על יהושע אלא שלא פי' מפני קנאת בניו ובני אחיו לכן השיב לו הקב"ה קח לך את שבלבך שאני יודע שבלבך הי' על יהושע : ה"ג בילקוט ועליו מפורש : ה"ג בילקוט ועכשיו הוא מורה העמידו מן הארץ והושיבו על הספסל וכ"ה גבא דהוא ציווי של הקב"ה למשה מפני שהי' יושב על הארץ כתלמיד היושב לפני רבו ע"ג הקרקע לכן נוה הוא יח' להעמידו מן הארץ ולהושיבו ע"ג ספסל במקומו :

ה"ג

ר' נתן אומר כיון שהיה יהושע נכנס (לארץ) היה משתיק את התורגמן עד שנכנס (ויצא) וישב במקומו׃ *ונתת מהודך עליו ולא כל הודך נמצינו למידים פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה׃ סליק פיסקא

קמא ולפני אלעזר הכהן יעמוד שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר ליהושע ושאל לו׃ * שומע אני בינו לבין עצמו ת"ל במשפט האורים׃ שומע אני בקול גדול ת"ל ושאל לו עומד ומדבר בשפתותיו וכה"ג משיבו על שאילותיו׃ ויעש משה כאשר צוה אותו הלך ועשה בשמחה ולא הירע בעיניו בין בנו לבין בן אחיו׃ ויקח את יהושע לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא׃ ויסמוך את ידיו עליו ככלי מלא וגדוש וכן הוא אומר °ומשרתו יהושע בן נון נער׃ כיוצא בו אתה אומר °לא ימוש ספר התורה הזה והלא דברים ק"ו מה יהושע שנאמר לו °ומלא (אותו) רוח חכמה נאמר בו לא ימוש שאר בני אדם על אחת כמה וכמה׃ ויצוהו כאשר *צוה ה' את משה מה צוה הקב"ה את משה בשמחה כך צוה משה ליהושע בשמחה׃ שומע אני שחסר משה ת"ל [ומשה] בן מאה ועשרים שנה (אנכי היום שנאמר) [במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה] לא כהתה עינו בין טמא לטהור בין איסור להיתר ולא נס לחה בעומלו בתורה׃ סליק פיסקא

קמב וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי למה נאמר לפי שהוא אומר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם משל למה הדבר דומה למלך שהיתה אשתו נפטרת מן העולם היתה מפקדתו על בניה אמרה לו בבקשה ממך היזהר לי בבניי אמר לה על שאתה מפקדתני על בניי פקדי בניי עלי שלא ימרדו בי ושלא ינהגו בי מנהג בזיון כך אמר לו הקב"ה עד שאתה מפקדני על בניי פקוד בניי עלי שלא ינהגו בי מנהג בזיון ושלא ימירו את כבודי באלהי הנכר׃ מהו אומר °כי אביאנו אל האדמה עד שאתה מפקדני על בניי פקוד בניי עלי לכך נאמר צו את בני ישראל׃ צו ציווי מיד בשעת מעשה ולדורות כדאיתא בריש וידבר׃ קרבני זה הדם לחמי אילו אימורים׃ אתה אומר קרבני זה הדם לחמי אילו אימורים או קרבני לחמי זה הדם ת"ל °והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח׃ הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון קרבני זה הדם לחמי זו אימורים׃ לאישי אילו קמצים ולבונה ריח ניחחי אלו בזיכי לחם הפנים׃ תשמרו *שלא יביא (אליו) אלא מתרומת הלשכה׃ תשמרו *שיהו כהנים ולוים וישראלים עומדים עליהם׃ תשמרו *נאמרה כאן שמירה ונאמרה להלן °שמירה מה שמירה האמורה להלן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו אף שמירה האמורה כאן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו׃ תשמרו להקריב לי במועדו׃ למה נאמר לפי שהוא אומר °ושחטו אותו שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים מחלליה

שמות ל"ג · יהושע א' · דברים ל"ד · שם ל"א · ויקרא ג' · שמות י"ב · שם

ה"ג בילקוט ר' נ אומר כיון שהי' יהושע נכנס הי' משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו׃ מהודך ולא כל הודך׃ דהיינו שלא הי' לו מדרגת משה בחכמת התורה שהוא רמז לפני משה כפני חמה׃ אבל זכה למדרגה אחרת גדולה דהיינו ליכנס לא"י ולכבוש ל"א מלכים וזהו פני יהושע כפני לבנה מהרש"א כמ"א׃

קמא ולפני אלעזר הכהן יעמוד׃ שהי' יהושע צריך לאלעזר ואלעזר ליהושע. תימא שזה לא נמצא בכתוב שאלעזר צריך ליהושע ורש"י ביומא פי' וז"ל הרי שאלתך שאלת שאין הכבוד הזה ניטל מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעז' עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל פי' הרי שאלתך שאלת ובקשת שירשו בניך את גדולתך כדי שלא יצא הכבוד מבית אביך בא' כרצונך שאף יהושע אע"פ שאינו מבית אביך מ"מ הרי הוא צריך לאלעזר שהוא מבית אביך שכשיצטרך לצאת למלחמה ישאל לו במשפט האורים ועל פיו של אלעזר יצאו וע"פ יבואו עכ"ל וא"ת מאחר שגם אלעזר צריך ליהושע כדאי' הכא א"כ מה גדולה הוא לאלעזר י"ל מ"מ חזינן שתלה הכתוב הגדולה באלעזר שזה כתוב בפי' ולפני אלעזר הכהן יעמוד כו' אבל לא כתיב שאלעזר יעמוד לפני יהושע וכ"ע׃ שומע אני בינו לבין עצמו. כלומר שהשואל א"צ לומר בפי' לפני הכהן שאלתו אלא אפי' בינו לבין עצמו יכול לישאל׃ ת"ל במשפט האורים. וסמיך לי' על פיו יצאו קרי בי' הכי ושאל לו השואל על פיו שמוציא דבריו בפיו רש"י׃ ת"ל ושאל לו. לבדו. שאין שומע אלא הוא רש"י׃ הלך ועשה בשמחה. דאל"כ ויעש משה ל"ל וכי תעלה על דעתך שלא הי' משה עושה מה שצוהו ה' א"ו ללמד שעשה בשמחה ולא הירע בעיניו הרא"ם וכם' ג"כ ח"ג דף ע"ב ע"ד כ' וז"ל מהו שאמר ולא הירע בעיניו בין בנו לבין בן אחיו כי מאי שייטי' דבן אחיו כאן כו' אמנם אי' לקמן [בה"ש פיסק' ש"ה] ר' נתן אומר משה הי' מתעצב בלבו שלא עמד א' מבניו אמר לו המקום והלא בני אחיך אהרן כאלו הם בניך ואף מי שאני מעמיד על ישראל ילך ויעמוד על פתחו של אלעזר כו' ע"ש והנה לכאורה ראוי למשה להתעצב יותר שבני אחיו ירשו גדולת אביהם ובניו לא יירשו גדולתו לכן בא הכתוב והגיד שעשה בשמחה ולא הירע בעיניו מה שלכאורה הי' לו למשה להתעצב יותר כמ"ש וזהו בין בנו לבין בן אחיו שאע"פ שבנו לא יירש כבודו די לו שבן אחיו יהי' בגדולה עכ"ל׃ והודיעו מתן שכר כו'. פי' כי לא היה צריך לומר ויקח את יהושע שהרי כבר כתיב ויעש משה כאשר צוה ה' אותו וכיון שהשם צוהו קח לך את יהושע א"א שלא לקחו ומה ת"ל ויקח את יהושע מלמד שלקחו בדברי' והודיעו מתן שכרן של פרנסי ישראל לעה"ב שזהו יותר ממה שצוהו ה' שהרי השם לא אמר לו אלא קח לך את יהושע כלומר קחנו בדברי' כו' ומשה הוסיף לו יותר ממה שצוה ה' להודיעו מתן שכרן של פרנסי ישראל לעה"ב הרא"ם וכם' ג"כ שם פי' וז"ל ולהורות את בני ישראל שעשה הדבר בשמחה אע"פ שצוהו הקב"ה קח לך כלומר בינך לבין עצמך וסמכת את ידך עליו בהצנע לכת כדי שלא יצטער משה לעשות הדבר בפומבי ויראו ישראל שזרים ירשו גדולתו ויהי' לו לבושה וכלימ' עכ"ז ויקח את יהושע לקחו בדברי' כי אפשר שגם יהושע מרוב ענותנותו לא יקבל הגדולה עליו ולכן הודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעה"ב כלומר אע"פ שנפגש משה על ידם שלא ליכנס לארץ עכ"ז הנה שכרו אתו לעה"ב כו' וכדי שלא נאמר שזה דבר זר שמשה עשה זה ברצון טוב כיון שלא נזכר בהדיא בקרא לזה חזר ואמר מה צוה הקב"ה את משה בשמחה כי ודאי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה כך צוה משה ליהושע בשמחה עכ"ל׃ ככלי מלא וגדוש. בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטוה שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך והוא עשה בשתי ידיו ועשהו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה רש"י׃ ומשרתו יהושע בן נון נער. וסיפא דקרא לא ימיש מתוך האהל לפי שהי' יהושע מתמיד גדול בלימודו שלא מש מתוך האהל של משה לכך קבל שכרו שסמכו בעין יפה׃ ה"ג בקרא מלא רוח חכמה׃ נאמר בו לא ימוש שבזהירו הקב"ה שיעסוק בתורה יומם ולילה אע"פ שכבר הי' מלא רוח חכמה שאר בני אדם שאינם מלאים רוח חכמה עא"כו שצריכי' להגות בתורה ולא ימושו מהם לילה ויומם׃ שומע שחסר משה. פי' מאחר שסמכו ליהושע ועשאו ככלי מלא וגדוש חסרה ממנו חכמתו׃ ה"ג ת"ל ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה וכו"ה בקרא׃

כ"ב ע"ד · יומא ע"ג · במדבר דבר ה' ביד משה מה צוה הקב"ה את משה כו' · מנחות ס"ה · תענית כ"ו כ"ז · פסחים כ"ו · מנחות מ"ט · עירובין י"ג

קמב וידבר ה'׃ למה נא'׃ פי' למה נסמכ' פ' ציווי הקרבנות אצל פ' יפקוד ה' אלהי הרוחות שיפקוד על ישראל פרנס להנהיגם׃ ה"ג בילקוט עד שאתה מפקדני׃ שלא ינהגו בי מנהג בזיון ושלא ימירו כו'׃ הם שני דברים שנרמזים בקרבנות כי הנה בת"כ ריש פ' ויקרא אי' [וכ"ה לקמן פיסקא קמ"ג] ר' שמעון אומר מנין שלא יאמר אדם לה' עולה לה' שלמים לה' חטאת כו' ת"ל קרבן לה' והלא דברים ק"ו ומה מי שהוא עתיד להתקדש אמרה תורה לא יזכיר שם שמים אלא על הקרבן עאכ"ו שאין מזכירין שם שמים לבטלה ר' יוסי אומר כ"מ שנא' קרבן אמו' ביו"ד ה"י שלא ליתן פתחון פה למינים ע"כ אלה שני הדברים הם וא"ש שלא ינהגו בו מנהג בזיון להזכיר ש"ש לבטלה ח"ו ושלא ימירו את כבודי באל נכר שלכן כ"מ שנאמ' קרבן אמור ביו"ד ה' למען לא ישתפו שם שמים וד"א ולכן הוצרך לאשל לפי שקשה למה הוצרך לומר כן בקרבנות ולא בשאר מצות שכן באמור פקוד עלי בניי היה ג"כ במצוה אחרת ולכן בא במשל למלך שהיתה אשתו זה מרע"ה שאהב אותו הקב"ה כאהבת איש לאשתו [ראיה לדבר שהרי בפיסק' קל"ט אי' שקראו יפה בנשים] והוא בקש ממנו על ישראל יפקוד ה' כדלעיל א"ל הקב"ה עד שאתה מפקדני כו' שלא ינהגו בי מנהג בזיון כו' שאין זה אלא במצות הקרבנות כמ"ש ובמשל נקט תחילה שלא ימרדו בי ואח"כ שלא ינהגו כו' ר"ל ואף שלא ימרדו בי לגמרי שלא ינהגו בי מנהג בזיון שכן סדר הדברי' אך בנמשל אמר תחילה שלא ינהגו בי מנהג בזיון דהיינו בשעת הפרשה שלא יאמרו לה' קרבן כדי שלא יבואו להזכיר ש"ש לבטלה ושלא ימירו את כבודי היינו בשעת הקרבה שלא יכוונו אלא לשם המיוחד וכמ"ש זובח לאלהים יחרם ג"כ ח"ג דף ע"ג ע"א׃ כי אביאנו אל האדמה׃ וסיפא דקרא ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים׃ כדאי' ריש וידבר פיסקא א'׃ קרבני זה הדם׃ הנזרק על המזבח כמו שנאמר והקריבו בני אהרן את הדם׃ לחמי אלו האימורים׃ וחסר וי"ו כאלו אמר קרבני ולחמי׃ או קרבני לחמי זה הדם׃ כאלו אמר קרבני שהוא לחמי׃ ת"ל והקטירם הכהן וגו'. אלמא לחם לאו דם הוא שהדם לאו בר הקטר לאשה המזבח הוא אלא לזריקה הרא"ם׃ קמצים ולבונה מן המנחות שהקומץ והלבונה עולה לאישים ואין בהם לכהנים׃ בזיכי לחם הפנים׃ שהם נקטרים ע"ג מזבח והם לבונה זכה ויש להם ריח׃ ה"ג תשמרו שלא יביא אלא מתרומת הלשכה ולאפוקי מן הצדוקים שאמרו יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש אחד תעשה בבוקר ותעשה לשון יחיד מאי אהדרו להו רבנן תשמרו לשון רבים שיהיו באין מתרומת הלשכה כ"ה בגמ'׃ שיהיו כהנים כו'׃ שא"א שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבנות צבור הם הקרבן שכל ישראל משותפין בו לפיכך חייבה תורה את כולם כהנים לוים וישראלים שיהיו עומדים ע"ג קרבן תמיד שהוא קרבן צבור ומפני שא"א שיהיו כל ישראל עומדים על הקרבן בשעת הקרבתו תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל אנשים שיהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים אנשי מעמד ומפני ששמואל הרואה ודוד המלך חלקו הלוים לחוד לכ"ד משמורת והכהנים לחוד לכ"ד משמורת חלקו הנביאים את האנשים שיהיו שלוחיהם לעמוד על הקרבנות לכ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה כו' ושלוחו של אדם כמותו והרי כאלו כולן עומדין על קרבנותיהם הרא"ם׃ ונאמר להלן. גבי ק"פ והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום׃ מבקרו ד' ימים כו'. דמקחו מבעשור ושחיטתו בי"ד׃ תשמרו להקריב לי במועדו למה נאמר ברייתא זו כבר נשנית לעיל פיס' ס"ה ושם פי' כל הצורך וכאן אקצר והרוצה לעמוד על עיקר פירושה יעיין שם׃ למה נאמר. פי' במועדו למה נאמר׃ ושחטו אותו. גבי פסח כתיב׃

אות

°מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח · או אף בשחיטת הפסח ומה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת או אף בשבת ת"ל °ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו *במועדו ואפילו בשבת דברי ר' יאשי' · נם לו ר' יונתן במשמע זה עדיין לא שמענו · נם לו ר' יאשיה לפי שהוא אומר צו את בני ישראל · למה נאמר אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת אין צריך שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה ומה ת"ל במועדו מופנה להקיש לדון היכנו גזירה שוה נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו מה מועדו האמור (להלן) [כאן] דוחה את השבת אף מועדו האמור (כאן) [להלן] דוחה את השבת · ואמרת להם הרי זו אזהרה לב"ד זה האשה אשר תקריבו לה' שנים ליום (כנגד יום) *שמעון בן עזאי אומר (שנים ליום) כנגד יום · אתה אומר שנים ליום כנגד יום או כשומעו שנים ליום ת"ל את הכבש א' תעשה בבקר ומה ת"ל שנים ליום כנגד יום · מיכן אמרו של שחר היה נשחט על קרן צפונית מזרחית ונתון על טבעת שנייה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית (דרומית) [צפונית] ונתון על טבעת שנייה שאמרה תורה שנים ליום כנגד יום ·

חוץ משחיט' הפסח. דכיון דאשכחן בעבודת תמידין ומוספין שדוחין את השבת אף פסח דוחה את השבת: או אף בשחיטת הפסח. נאמר מחלליה מות יומת ושאני תמידין ומוספין שהם תדיר וכליל: או אף בשבת. תותר לשחוט הפסח מק"ו דתמיד מה תמיד שאינו ענוש כרת דוחה את השבת פסח שהוא ענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת וא"כ יש סברא לכאן ולכאן: נם. אמר: עדיין לא שמענו. דס"ל דלא ילפי' ממשמעות דמועדו דמועדו בזמן כיתירא קאמר: למה נאמר. כאן בתמיד במועדו: אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת. מה שיש לדקדק בזה ע"ל פיס' ס"ה ולקמן בסמוך יתבאר: נאמ' כאן. גבי תמיד: ונאמר להלן. בפסח: ה"ג מה מועדו האמור כאן דוחה את השבת אף מועדו האמור להלן דוחה את השבת ורש"י בחומש פי' וז"ל במועדו בכל יום הוא מועד התמידין עכ"ל וכ' הרא"ם וז"ל אינו ר"ל שמצוה זו נוהגת בכל יום שזה בהדי' כתיב ביה שנים ליום עולה תמיד שלא יהיה היום בלא תמידין אלא ה"פ שכל יום הוא זמן התמידין ואין שום מונע בהם שאפילו בטומאה מקריבין אותן בזמן כו' אבל בספרי שנו במועדו למה נאמ' כו' עד אלא מופנה כו' אף במועדו האמור כאן דוחה את השבת ורש"י ז"ל רצה להוציא ממשמעות של מלת במועדו אף בטומאה והדין עמו שהרי אלמלא קרא דביום השבת שני כבשים היו דורשים ממשמעו' במועדו דתמיד אף בשבת ולמה לא ידרשו ממשמעות במועדו אף בטומא' כמו שדרשו זה ממלת במועדו דפסח ורז"ל לא למדו מג"ש דמועדו מועדו אלא לענין דחיית שבת דכתיב בי' בהדי' וביום השבת אבל לענין טומאה דלא כתיב בי' בהדי' ממלת במועדו תניינא דפסח הוא דמפיק לה ויש לתמוה למה להו ג"ש לומר שדוחה שבת תיפוק לי' מבמועדו אפי' בשבת בשלמא גבי תמיד ליכא למידרש הכי דבהדי' כתיב ביה וביום השבת וגו' אלא גבי פסח נימא במועדו אפי' בשבת ובמועדו תניינא אף בטומא' ועוד רש"י ז"ל היאך פי' במועדו בכל יום הוא מועד התמידין והלא כבר אמרו שהוא מופנה לג"ש ושמא י"ל דר' יאשי' האי ג"ש אליבא דר' יונתן הוא דקאמר לה אבל לדידי' מבמועדו הוא דמפיק לה אפי' בשבת כרישא דמילתא דקתני ת"ל ויעשו בני ישראל במועדו ואפי' בשבת ורש"י ז"ל אליבא דר' יאשי' ור' יונתן לא משמע לי' דמלת במועדו אפי' בשבת כו' ע"כל * הנה מ"ש ורז"ל לא למדו כו' אבל לענין טומאה כו' מתלת במועדו תניינא דפסח הוא דמפיק לה כו' לשיטתי' אזיל שכ' כן בפ' בהעלותך על פסוק ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו ע"ש ואני כתבתי לעיל פיס' ס"ה מילתא בטעמא על הא דאי' שם ת"ל במועדו אפי' בטומא' ואע"ג דלעיל מיני' גבי שבת ס"ל דלא ילפי' ממשמעו' דמועדו משום דמועדו בזמן כיתירא קאמר ולהכי יליף דחיית שבת מג"ש דתמיד ובתמיד ילפי' מביום השבת וא"כ היכי ילפי' ממשמעות דמועדו אפי' בטומאה י"ל דגבי תמיד הוא מיותר במועדו דהא הינו בא מזמן לזמן אלא כל יומא ויומא וא"כ ע"כ במועדו אתי ללמד אף בשבת משא"כ בפסח דאינו מיותר במועדו דהא הוא בא מזמן לזמן ואתי לאשמעי' שיעשו הפסח בזמנו בי"ד בניסן לכך לא משמע להו ממשמעות דמועדו לענין ד"ש עד שהוצרכו ללמדו בג"ש מתמיד דהא בתמיד לגופא לא איצטריך כמ"ש ולענין ד"ש נמי לא צריך דהא כתיב וביום השבת אלא לאפנויי לג"ש ולגלויי אמועדו דגבי פסח דדחי שבת וזה מדויק בדברי ר' יאשי' דקאמר אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת כו' הרי להדי' כמ"ש משא"כ מועדו תניינא דגבי פסח שהוא ג"כ מיותר דהא כבר כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו שפיר ילפי' מיני' אפילו בטומאה וסברא זו למדתי מדברי הז"ר שכפ' בא כמ"ש שם אלא שהוספתי ביאור ומעתה נסתלקה תמיהתו ראשונה הנ"ל גם מה שהקשה קושי' ב' על רש"י ז"ל ועוד היאך פי' במועדו כו' והלא כבר אמרו שהוא מופנה לג"ש עכ"ל הנה זה קשה דוקא לשיטתו שכ' לעיל בפרשת בהעלותך וגם כאן שרש"י פי' כן אליבא דר' יאשי' לכן קשה שפיר אבל אני בער ולא אדע ולא אבין את דבריו ולא ידעתי מהו הלחץ זה הדחק לפר' דברי רש"י אליבא דר' יאשי' מן הספרי ולמה לא נאמר שרש"י פי' כן ע"פ שיטת הגמ' דהתם כתבו' שם בד"ה ת"ל ויעשו בשם התוס' דריש פ' אלו דברים דתנאי היא והיינו דתנא דברייתא דפ' א"ד ס"ל דלא ילפי' ממשמעות דמועדו אלא דגבי תמיד ילפי' ד"ש מביום השבת וגבי פסח דד"ש ילפי' מאיש נדחה לפ"ש ואין צבור נדחי' לפ"ש והדר ילפי' מהדדי בג"ש דמועדו פסח מתמיד לענין שבת ותמיד מפסח לענין טומא' אבל תנא דברייתא דפ' כיצד צולין ס"ל דילפי' ממשמעות דמועדו אפי' בשבת כו' לא איצטריך כלל לג"ש ע"ש וכבר כ' הרא"ם בעצמו זה פעמים רבות שרש"י ז"ל לא ישגיח רק על המדרש הקרוב לפשוטו של מקרא כמ"ש שם בד"ה או בדרך רחוקה ע"ש לכן פירש"י שם בפ' בהעלותך במועדו אף בשבת אף בטומאה וכן כאן גבי תמיד פי' במועדו בכל יום הוא מועד התמידין שהוא קרוב לפשוטו של מקרא והיינו אליבא דתנא דפ' כ"צ דס"ל דממשמעות דמועדו ילפי' גבי פסח ממועדו לענין ד"ש וממועדו תניינא לענין ד"ט וגבי תמיד דלא צריך לענין שבת ילפי' לי' מבמועדו לענין טומאה ולית ליה הג"ש כלל ולק"מ קושייתו השניי' על רש"י. גם מ"ש בתירוצו ושמא י"ל דר' יאשי' האי ג"ש אליבא דר' יונתן קאמר כו' ולענ"ד נראה דר' יאשי' ג"כ לא ס"ל ממשמעות דמועדו אלא מג"ש ולא פליגי בהא תדע דהא ר' יאשי' נקט ברישא דבריו תשמרו להקריב לי במועדו למה נאמר והיינו האי במועדו דגבי תמיד ומסיים דבריו ת"ל ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו דכתיב גבי פסח וקשה פתח בתמיד ומסיים בפסח הו"ג דר' יאשי' ג"כ ס"ל משום דמועדו דגבי פסח דאינו מיותר

כמש"ל לא ילפי' ממשמעות' אלא מג"ש דתמיד ונקט ליה לקרא דפסח משום בג"ש כדקא' בסיפא שהשיב לר' יונתן אלא שר' יונתן שהיה סובר דר' יאשי' ממשמעות יליף ליה לכן הפסיקו באמצע דבריו וקאמר ליה במשמע זה כו' כמו שפירשתי לעיל עד שהשיב לו אנא נמי לאו ממשמעות ילפי' לי' אלא מג"ש ולא פליגי בהא כלל ורש"י שפי' ממשמעות הוא מפני שדרכו לפ' בדרך שהוא קרוב לפשוטו של מקרא פי' כן ע"פ הברייתא דפכ"צ כנ"ל נכון בס"ד: אזהרה לב"ד. שיזהירו את ישראל על התמידין דהל"ל ואמרת תניינא ל"ל הרא"ם אבל הז"ר פי' אזהרה לב"ד שיכופו לצבור להביא תמידין עכ"ל ופי' כן משום דדרשי' בת"כ גבי עומר כתיב לרצונכם אין כופין את הצבור על קרבן ואשמעי' הכא דכופין את הצבור על התמידין ושאני עומר לפי שבא להתיר החדש ממילא לא יתרשלו כדבר ע' בז"ר פ' אמור: ה"ג בילקוט שנים ליום שמעון בן עזאי אומר כנגד היום וכאן יש יתור לשון: כנגד יום. כנגד זריחת השמש שהשמש קרוי יום כדכתיב ובתפלתם חשך ביום הרמב"ם: או כשמועו שנים ליום. פי' לחובת היום ובא ללמד שיקריבו שני תמידים בכל יום: ת"ל את הכבש א' תעשה בבוקר וסיפא דקרא ואת הכבש השני תעשה בין הערבים הרי חובת היום אמור: של שחר היה נשחט כו'. בגמ' איתא של שחר הי' נשחט על קרן צפוני' מערבית על טבעת שניי' ושל בין הערבי' היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניי' פירש"י על קרן מערבית צפונית של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מכותל המזרח בכל היכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה מהרי' בשפולו של רקיע וכל הכותל עומד כנגדה וצפוני' משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח צפונה כו' על טבעת שניי' לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניי' לה המשוכה לצד צפון ופני השוחט וטוחר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש בא: שחרית וטעמא דטבעת שניי' לא ידענא ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחזה רגלי הבהמה שלא תהפך. ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת ופניו למערב דרום באלכסון שזריחת השמש באה משם עכ"ל והתוס' כתבו הטעם של טבעת שניי' וז"ל כ"ל דמן הדין הי' לו לשחוט על טבעת ראשונה אלא לא רצו להקריבו כולי האי למזבח בלי הפסק גזירה שמא יטול גללים עכ"ל והמפרש במס' תמיד כ' וז"ל לאו בטבעת שניי' של סדר ראשון שהוא אצל המזבח אלא בטבעת הראשונה שהיא אצל הקרן בסדר השני המשוכה לצד צפון כו' וטעמא דטבעת שניי' שהיא מתרחקת מן המזבח שגבוה עשרה שיוכל לראות דרך עליו השמש ויותר מכאן לא הי' צריך להרחיק ואם הי' שוחט בסדר הראשון א"כ הי' המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של שוחט שהרי המזבח גבוה עשרה אמות וסדר ראשון של טבעת הינו רחוק מן המזבח אלא ח' אמות עכ"ל ובעל המאור ר"פ טרף בקלפי כ' וז"ל שמעתי טעמו של דבר שהי' נשחט על טבעת שניי' ולא על טבעת ראשונה לפי שהי' נשחט נגד היום ותניא בעירובין כ"ו מצולם לא יצא החמה מקרן מזרחית צפונית ולא שקעה בקרן מערבית צפוני' וכשם שהחמה מופלג' בזריחתה ובשקיעתה אפי' בתקופת תמוז מן הקרנות של צפון העולם כך הי' התמיד מופלג מן הקרנות של צפון המזבח עכ"ל ולכל אלו הטעמים פירושו של טבעת שניי' היינו השניי' מן הקרן שהיא ראשונה בסדר השני לא השניי' שבסדר הראשון אצל המזבח אבל הרא"ם הביא בשם הסמ"ג הטעם שלא יאפילו כותלי היכל ואולם ע"כ וא"כ צ"ל טבעת השניי' שבסדר הראשון שהוא אצל המזבח המשוכה לצד מזרח דאם נאמר שהיא ראשונה של סדר השני המשוכה לצד צפון א"כ מה לי שניי' הא בין כך ובין כך מאפיל עליהם כותל היכל ואולם א"ו כמ"ש דהיינו טבעת שניי' שבסדר הראשון אצל המזבח וכ"כ התוי"ט שם וכ"ז לשיטת הש"ס אבל לשיטת הספרי דס"ל איפכא של שחר הי' נשחט על קרן צפונית מזרחי' כו' ושל בין הערבים הי' נשחט על קרן מערבית צפוני' כו' פי' הרא"ם שהספרי סובר שמה שאמרו כנגד יום ר"ל כפי הילוך השמש וכנגדו בעת ההיא שכשהשמש לצד מזרח תהי' שחיטתו לצד מזרח וכשהשמש לצד מערב תהי' שחיטתו לצד מערב ולכן בשחר שהשמש אז במזרח נשחט בקרן מזרחית צפוני' כפי מצב השמש בעת ההיא ושל בין הערבים שהשמש אז במערב הי' נשחט בקרן מערבית צפונית עכ"ל והשתא צריכין לפ' טעמא דטבעת שניי' או כפי' התוס' הנ"ל או כפי' בעל המאור הנ"ל דליכא לפ' כפי' המפרש דתמיד הנ"ל שלא יאפיל המזבח וגם לא כפי' הסמ"ג הנ"ל שלא יאפיל כותל היכל דמה בכך שיאפיל הא כלא"ה אין השמש נראה שם בשעת שחיטה דהא כל הכותל של בהמ"ק עומד כנגדה והשמש אינה נראית א"ו דטעמא הוי כדי שלא ירבין גללים כפי' התוס' או משום שזריחת השמש ושקיעתה כן הוא כפי' בעל המאור כנ"ל: על קרן מערבית. דרומית כ"ה גי' הילקוט אבל הרא"ם העתיק מערבי' צפוני' וכ"נ עיקר דהא טעמא הוא משום דק"ק נשחטי' בצפון כמ"ש לעיל בשם רש"י וכ"כ כל המפרשים ובלי ספק שהוא ט"ס בכאן וצ"ל מערבית צפונית: ונתן על טבעת שניי' יוחנן כ"ג התקין ששה סדרי' של טבעות בכל סדר ארבע טבעות לכ"ד משמור' כהונה והי' קבועות ברצפה עשוי' כמין קשת ולפי שלא היו כופתין את התמיד היו מכניסין צואר הבהמה באותן הטבעות בשעת שחיטה ונועלים ראש הטבעת בארץ הרע"ב ומ"ש לכ"ד משמור' כהונה כלומר לכל משמר הי' לה טבעת מיוחד שבו הוא שוחט במשמרו וזה לשאר קרבנות חוץ מתמידין דכתי' בהו ליום התוי"ט: שנים ליום כנגד יום וא"ת אכתי שנים ל"ל אפי' אי לא כתיב אלא כבשים בני שנה תמימים ליום הוי דרשינן כבשים מיעוט כבשי' שנים ליום כנגד היום כבר תירצו התוס' ביומא וז"ל אי לא כתיב שנים

את

הוי

את הכבש האחד למה נאמר לפי שהוא אומר ואמרת להם זה האשה. ° וזה אשר תעשה על המזבח שומע אני יקריב ארבעה ת"ל את הכבש האחד שלא להוסיף ושלא לגרוע ועשירית האיפה אחד מעשרה באיפה. סולת מן החטים. אתה אומר סולת מן החטים או אינו אלא מן השעורים וכוסמים ושבולת שועל ושיפון ת"ל ° סולת חטים תעשה אותו הואיל ונאמר סלתות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהם שאינה אלא מן החטים אף פורטני כל סלתות שבתורה שלא יהו אלא מן החטים. למנחה בלולה בשמן (בלולה * בשמן) * להוציא את השלוק. אין לי אלא למנחות למנורה מניין ת"ל ° צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך להוציא את השלוק:

סליק פיסקא

קמג עולת

תמיד העשויה בהר סיני מקיש עולת תמיד לעולת הר סיני מה עולת הר סיני טעונה נסכים אף עולת התמיד יטעון נסכים [נ"א מקיש עולת הר סיני לעולת תמיד מה עולת התמיד טעונה נסכים אף עולה הר סיני טעונה נסכים] ר' יוסי הגלילי אומר לריח ניחח לריח ניחוח הקשתיה ולא הקשתיה לנסכים. ונסכו רביעית ההין לכבש האחד (אי) [חי] אתה מנסך * ואי אתה מנסך מזוג. בקדש הסך נסך שכר לה' (שכר) שיתנסכו בקודש * ובקודש יבלעו * ר' נתן אומר הסך נסך שכר למה נאמר להביא ניסוך המים ואת הכבש השני תעשה בין הערבים למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש האחד הרי שלא הקריב של שחר שומע אני לא יקריב בין הערבים ת"ל השני תעשה בין הערבים * מגיד שאם לא הקריב בתמיד של שחר מקריב בתמיד של בין הערבים * ר' שמעון אומר אימתי בזמן שב"ד שוגגים או אנוסים אבל אם היו מזידים לא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים. לא הקטירו קטורת בבקר יקטירו בין הערבים וכן בחנוכת הבית לא יביא. * שאין מחנכים מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר ולא את (של חג) [השלחן] אלא בלחם הפנים בשבת ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים. אמר ר' שמעון אע"פ שנגמרו כלים שלא בזמנם אין מחנכים אותם אלא בזמנם. וכן הוא אומר ° וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה מה ברכה ברכם אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם והם אומרים ° ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ואע"פ שאין כתוב בתורה מפורש בכתובים שנאמר ° יראה אל עבדיך פעלך והדרך

על

על בניהם · ואת הכבש השני למה נאמר לפי שהוא אומר ° ושחטו אותו כל קהל עדת בני ישראל בין הערבים איני יודע איזה יקדים אם תמיד אם פסחים ת"ל * שני שני לתמיד ולא שני לפסחים · * מיכן אמרו אין מוקדם לתמיד של שחר אלא קטורת ואין מאוחר אחר של בין הערבים אלא קטורת ופסח בערבי פסחים ומחוסרי כפרה בשביל להביא כפרתם · כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה למה נאמר לפי שהוא אומר ואת הכבש השני שומע אני יקריב תמידים ואח"כ נסכיהם ת"ל כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה · מגיד כשהזבח קרב נסכים קריבים עמו · אשה אע"פ שאתה נותן לאישים לא ירצה עד שיהו כאישים · אשה ריח ניחוח לה' * נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני * שמעון בן עזאי אומר בוא וראה בכל הקרבנות שבתורה לא נאמר בהם לא אלהים ולא אלהיך ולא שדי וצבאות אלא יו"ד וה"י שם מיוחד שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות ללמדך שאחד מרבה וא' ממעיט לפני הקב"ה וכשם שנאמר ריח ניחוח בשור כך נאמר בבן הצאן וכך נאמר בבן העוף ללמדך שאין לפניו אכילה ושתייה אלא שאמר ונעשה רצונו וכן הוא אומר ° אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה ידעתי (בי) [כל] עוף הרים וזיז שדי עמדי · שומע אני (שאין) [שיש] לפניו אכילה ושתייה * שנאמר ° האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה אלא מפני מה אמרתי לך זבח לי בשביל לעשות (רצוני) [רצונך] וכן הוא אומר ° וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו : סליק פיסקא

קמד וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים למה נאמר לפי שהוא

אומר את הכבש אחד תעשה בבקר והיתה בו שבת בכלל שנאמר את הכבש האחד והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר ולידון בקבועה · * וביום השבת שני כבשים למה נאמר לפי שהוא אומר ° את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת · אתה אומר שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת או שתהא שבת דוחה את העבודה ת"ל

מקר' מפורש

השכינה: ואת הכבש השני למה נאמ'. וא"ת והא דריש לי' לעיל ללמד שאפי' לא הקריב בבוקר יקריבו בין הערבים וי"ל דדייק מלת השני הוא מיותר דאפי' אי לא כתי' אלא ואת הכבש תעשה בין הערבים הנא ידענא דהשני קאי דהא כבר כתיב לעיל את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש שני תעשה בין הערבים ומיתורא דקרא כולה ידעינן להאי דרשא דלעיל א"כ השני למה נאמר: איזה יקדים. דהא בתרווייהו כתיב בין הערבים: ת"ל שני שני לתמיד של שחר: ולא שני לפסחים. אלא תמיד קודם לפסח: מיכן אמרו אין מוקדם לתמיד של שחר אלא קטורת. לאו מהכא יליף לה דהא לא מוכח מכאן דקטורת קודם לתמיד של שחר ובגמ' יליף לה ויוקדם קטורת שנאמר בו בבקר בבקר [דכתיב והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר] לתמיד שלא נאמר בו אלא בוקר אחד בלבד [את הכבש א' תעשה בבוקר] וכן הא דקאמר ואין מאוחר אחר תמיד של בין הערבי' אלא קטורת לאו מהכא יליף לה אלא כדמפרש שם בגמ' משום דכתיב גבי נרות יערוך אותו מערב עד בקר ודרשי' אותו מערב עד בקר ואין דבר אחר מערב עד בקר [פיר"שי שאין לך עבודה כשרה אחריה לכתחילה] ואיתקש קטור' לנרות וע"כ לומר דהא דקאמר מיכן אמרו כו' קאי אסיפא ואין מאוחר כו' לפסח בע"פ דנלמד מכאן שהפסח נשחט אחר התמיד של בין הערבים אבל בגמ' גם בזה אמרו טעמא אחרינא והוא יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים [והיינו פסח דכתיב בי' תזבח את הפסח בערב וכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים] לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד [והיינו תמיד דלא כתיב בי' אלא ואת הכבש השני תעשה בין הערבים] והכא יליף לה ממלת השני וע"כ צריך לומר דברייתות חלוקות הן וכה"ג תמצא הרבה פעמים בספרי: ומחוסרי כפרה. בשביל להביא כפרתם מדלא קתני ומחוסר כפורי' בע"פ כדתנו רבנן בגמ'. ונקט סתם מחוס' כפורי' משמע דהאי ברייתא ר' ישמעאל בנו של ריב"ב היא דס"ל שם בגמ' אף מח"כ בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב ופי' מחוסר כפורים כגון מצור' אי זב ששכח ולא הביא כפרתו קוד' לתמיד אם הביא שלמי נדבה קודם לתמיד ואס"ט לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו וכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמא אכילת קדשים עשה היא לכן מותר להקריב כפרתו אחר תמיד של בין הערבים כדי לקיים מ"ע דאכילת קדשי' לערב ופריך מאי אולמא דהאי עשה [דאכילת קדשים] מהאי עשה [דהשלמה דכתיב עליה השלם כל הקרבנות. דהיינו על התמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים] ומשני הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה [פיר"שי במצורע עני קאמר שמביא חטאת העוף ונאכל לכהנים ואין בה קטורה ועשה דהשלמה גבי הקטרה כתיב] ע"כ וע' בגמ': למה נאמר. אם ללמד שתמיד של בין הערבים טעון נסכים הלא כתיב בפ' ואתה תצוה גבי חינוך כמנחת הבוקר וכנסכה כו' ואין חילוק בין חינוך לדורות דהא כתיב שם עולת תמיד לדורותיכם כמש"ל וא"כ למה נאמר כאן כמנחת הבוקר: ואח"כ נסכיהם פי' שני נסכים * בפעם א' ב"א: נסכים קריבים עמו שצריך להקריב נסכים לכל תמיד בפני עצמו: עד שיהו כאישים. עד שיערף לגמרי כדאי' ספ"ד דזבחים ז"ר: ה"ג אלא יו"ד ה"י: למינים לרדות. לחלוק ולומר רשויות הרבה הם והדבר מוכיח שזה שמו כך צוה להקריב לו מנחה וזה שמו כך צוה להקריב לו פרים ואלים לכך נאמר בכולן ריח ניחוח לה' רש"י אבל מהר"שא כ' וז"ל ולא אלהים משום דהקרבנות על הרוב באין לרצות ולפייס את מדת הדין על חטא האדם ולא ה"ל לכתוב בכולם ריח ניחח לה' שהוא מדת הרחמים אלא שיהי' ריח ניחח לגבי מה"ד כגון אל או אלהים ולא נכת' בהן אלא שלא ליתן פ"פ לבעל דין לחלוק שלשון זה כתיב בע"א בעבודותיה כגון לא תשתחוה לאל אחר ואלהים אחרים שלא יאמרו שהקב"ה שהוא אלהא דאלהות נתן לאלקים אחרים כח וממשלה בשפלים וצוה לעובדם לכך כתיב שם ה' שאין לעבוד רק לשם המיוחד ואמרו הא לך ראיי' לזה נאמר בשור ריח ניחח כו' ובלבד שיכוין לבו לשמים דהיינו לשם ה' אבל אלהים אחרים ודאי דיבחרו במרובה באכילה יותר ואמר ושמא תאמר גם הוא לאכילה צריך הרי זה מפורש בראיות דאיתו דכתיב בענין קרבנות כו' אם ארעב כו' לא משום שארעב אני אומר לך להביא קרבנות שהרי לי תבל ומלואה ואיני צריך לכך עכ"ל: ללמדך שא' מרבה וא' ממעיט כו'. לפיר"שי שכתבתי לעיל אין לו שייכות למאמר שלפניו וצריך לפ' דאלו הי' אל או אלהים או שאר שמות היו המינים אומרים שיש חלילה הרבה רשויות וזה צוה להביא קרבן מרובה וזה צוה להביא קרבן מועט אבל השתא דכתיב שם מיוחד ואעפ"כ לפעמים צוה קרבן גדול ולפעמים קרבן קטן א"ו ללמדך שאין לפניו המרבה והממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים כנ"ל :

שמות י"ב · פסחים נ"ח · תהלים נ' · ובכת"י גרס ת"ל · שם · ויקרא כ"ב · ובכת"י גרס כאן ד"ה · שם כ"ו · ובן פי' בכת"י וסיים ת"ל במנחת הבוקר ובנסכו הכל"ל ובמנחתו ונסכו עכ"ל

מבו' התלמוד

ללמדך שאין לפניו אכילה ושתיי'. שאם הי' לפניו אכילה ושתיי' הי' המרבה יותר חשוב מן הממעיט ז"ר: ה"ג בקרא ידעתי כל עוף: וזיז שדי. רמש השדה ונקראים זיז על שם שהם זזים ממקום למקום רש"י: שומע אני שאין לפניו אכילה ושתיי' שנאמר כו'. תימא מאחר שכבר נלמד שאין לפניו אכילה ושתיי' לאיזה צורך מביא הפסוק האוכל בשר אבירים לכן נראה כגי' הילקוט שומע אני שיש לפניו אכילה כו' וה"פ אע"פ שכבר הביא הפסוק אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה יש לבע"ד לחלוק ולומר אמת שאינו צריך לקבל קרבן מפני שתבל ומלואה הכל שלו אבל מ"מ יש לפניו אכילה ושתיי' אלא שא"צ לצולתו מפני שכל העולם שלו לכך הביא הפסוק האוכל בשר אבירים כנ"ל: בשביל לעשות רצוני. תימא א"כ מאי ראי' מביא מפסוק דכתיב בי' לרצונכם תזבחו לכן נראה כגי' הילקוט דגרס כדי לעשות רצונך וכ"ה בגמ' לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונך פיר"שי כלומר לא להנאתי שאני רוצה לסטרים אתכם לעשות על כרחיכם אלא לרצונכם לצורך עצמכם לקיים מצותי שתהא לכם כפר' בכך :

קמד וביום השבת: למה נאמר. פי' למה נאמר שני כבשים הא בכל יום מקריבין שני כבשים לתמידים ובילקוט גרס בהדיא שני כבשי' למה נא': והיתה בו שבת בכלל שנאמר כו'. פי' שבת הי' בכלל שאר הימים שנאמר בהן את הכבש כו' וכמו שבשאר הימי' מחויבי' להקריב ב' כבשים ואם רצה להקרי' יותר מקריב אבל אינו מחויב להקריב יותר וכ"פ הז"ר: הרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר כו' פי' לכך כתיב וביום השבת שני כבשים להוציא שבת מכלל ימות החול: להחמיר ולידון בקבועה שמחוי' להקריב עוד יותר ז"ר והיינו ב' כבשים שהם קרבן מוסף של שבת: למה נאמר. ואע"ג דאיצטריך לי' לידון בקבוע' מ"מ לכתיב ביום השבת וי"ו יתירא היא וכ"ת בילקו' דגרס וביום השבת למה נאמר: שתהא עבוד' מקדש דוחה שבת. פי' הקרבנו' ז"ר והדין עמו דהא קי"ל ביבמות דף ו' מהאי קרא גופא דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת א"ו אקרבנות קאי: דוחה את השבת. ומדרש קר' מרישא לסיפ' אע"פ שצויתי אתכם את שבתותי תשמרו אעפ"כ ומקדשי תיראו: או שתהא שבת דוחה את העבודה. וה"ק קרא את שבתותי תשמרו אף על פי שצויתי אתכם ומקדשי תיראו: ת"ל

הג"ה מבן המחבר

* בכה"י הגיה פי' הרא"בד ז"ל למה נאמר כו' אי לאשמועי' שיכול להקריב עולה בשבת. כבר נאמר את הכבש א' תעשה בבוקר כו' ושבת בכלל וכיון שיכול להקריב עולת התמיד בשבת הה"ד עולת נדבה שהכל כליל לה' והדר לפי שהוא אומר כו' וזה הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עלי' ולידון בקבועה דהיינו שני כבשי' שחובה להקריבם ולא להקריב עולת נדבה שאינה קבועה עכ"ל הרא"בד ז"ל. וכ' עליו הכה"י וז"ל ונראה לעין מה שיש בו מן הדוחק לכן נלע"ד שזה למה נאמר אינו קושי' אבל כוונתו דרך שאלה לבאר ולפרש מהענין זאת הפרשה ומה חדוש נתחדש בה וכאלה רבות בספרי (והגה בסמוך לו כה"גו ד"א וביום השבת שני כבשים למה נאמר לפי שהוא אומר את שבתותי תשמרו כו' שכוונתו לבאר ענין החדוש שחדשה תורה בכאן) ואמר לפי שהוא אומר את הכבש א' תעשה בבוקר ושבת היא בכלל שיקריבו בה שני תמידין כמו בחול. עתה חידש לנו שיקריבו ג"כ למוסף היום והם חובת היום קבועים. ודכוותי' גבי' ובראשי חדשיכם תקריבו עולה למה נאמר כו' וקאמר התם וילמדו משבת והדין נותן כו' בא ליתן טעם למה כ' בר"ח תקריבו עולה לה' שהי' לו לכתוב ובראשי חדשיכם פרים בני בקר כו' כמו שכ' בשבת וביום השבת שני כבשים כו' מ"ע הוסיף לכתוב תקריבו עולה והשיב שהי' עולה על דעתינו לומר שהמוסף הכתוב בר"ח הוא נוסף על של שבת וצריך להקריב מלבד שני תמידין של כל יום ומלבד מוסף שבת שהם שני כבשים יקריב עוד מוסף ר"ח והדין נותן מה שבת שני כבשים אף ר"ח שני כבשים פי' הדין נותן כיון שהאירה תורה בר"ח להביא מוסף גדול וקרבנות מרובין כמחיר עלין ג"כ להוסיף מוסף שבת. ת"ל ובראשי חדשיכם תקריבו עולה כו' מיעוטא הוא אין לך עולה אלא מה שכתוב בענין ומה פרט אחריו. ודמי לכלל ופרט דאין לך אלא מה שבפרט כנ"ל עכ"ל כה"י. ולדברינו לא הי' צריך לומר תפילה ודכוות' גבי. ובראשי חדשיכם כו' למה נאמר כו' שהכוונה בו למה נאמר מה ענין החידוש שחדשה תורה דפיר' ה"מ לפרשי למה נאמר כוונתו למה נאמר תקריבו עולה כו' ולא נאמר כמו בשבת וכמו שפי' בעצמו וק"ל. עוד שם גרס גבי ובראשי חדשכם והדין נותן מה שבת ולא גרס אי מה שבת. ונמחק מלת אי וגם גרס במנין אחד הכתוב מדבר והוא גי' הישנה (וא"ש לפי פרושו הנ"ל) ואח"כ כ' וז"ל נ"א והדין נותן אי מה שבת כו' וה"פ וילמדו משבת והדין נותן. מק"ו יש ללמוד שיקריבו מוספין בר"ח ומה שבת חמורה שאסורה במלאכה קרבין בה מוספין כ"ש בר"ח. ומהדר אי לא קרא דבראשי חדשכם הייתי אומר מה שבת שני כבשים אף כו' ת"ל ובראשי חדשכם כו' ללמוד שבענין אחד הכתוב מדבר והיינו קרבנות אחרים פרים בני בקר כו' עכ"ל ונפי' זה הגירס' בענין אחד הכתוב מדבר וגם למה נאמר כו' נ"ל בפירושו הנ"ל וק"ל :

פסחים נ"ט · זבחים פ"ג · מנחות ק"י

ת"ל וביום השבת שני כבשים · הא מה ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת · או אחת של יחיד ואחת של צבור אמרת במה ענין מדבר בשל צבור עולת שבת בשבתו *ולא עולת (שבת בע"ש) [נ"ח ע"ש בשבת] עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת זו *בעולת שבת אחרת· הרי שלא הקריב לשבת זו שומע אני יקריב לשבת הבאה ת"ל עולת שבת בשבתו מגיד *שאם עבר היום בטל קרבנו · על עולת התמיד ונסכו מגיד *שאין מקריבים מוספים אלא בינתים: סליק פיסקא

קמה ובראשי

חדשכם תקריבו עולה לה' למה נאמר לפי שהוא אומר (את הכביש השני) [את הכבש אחד וגו'] שומע אני אף ראשי חדשים בכלל היו שנאמר את הכבש אחד הרי הכתוב מוציאו מכללם להחמיר עליהם ולידון במוספים וילמדו משבת והדין נותן או מה שבת שני כבשים אף בראשי חדשים שני כבשים ת"ל ובראשי חדשכם תקריבו עולה לה' (במנין אחד) [בענין אחר] הכתוב מדבר *ונסכיהם חצי ההין יהיה ר"א ברבי צדוק אומר הין היה במקדש ובמין (שבתות) [שנתות] היו בו ע"כ לפר וע"ב לאיל וע"ה לכבש· *ר' ישמעאל אומר לא היה שם הין אלא מידה יתירה של לוג ומחצה היה שבו היה חולק מנחת כהן גדול לוג ומחצה בערב ולוג ומחצה בבקר · זאת עולת חודש בחדשו ולא עולת חודש זה בחודש אחר· הרי שלא הקריב בחורש זה שומעני יקריב בחדש אחר ת"ל זאת עולת חורש בחדשו מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו · לחדשי השנה למה נאמר לפי שהוא אומר ובראשי חדשכם תקריבו עולה לה' שומעני מיעוט חדשים שנים ת"ל לחדשי השנה · ושעיר עזים אחד לחטאת לה' לכפר על קבר התהום · על עולת התמיד יעשה ונסכו מגיד שאין מוספים קריבים אלא בינתים: סליק פיסקא

קמו ובחודש

הראשון בארבעה עשר יום קבעו הכתוב חובה· שבעת ימים מצות יאכל למה נא' לפי שהוא אומר °שבעת ימים מצות תאכלו שמעני כל מצה במשמע ת"ל °לא תאכל עליו חמץ *לא אמרתי אלא [מצה] הבא לידי (מצה ו) חמץ אילו חמשת המינים ואילו הם החטים והשעורים והכוסמים ושיבולת שועל ושיפון יצא אורז ודוחן והשומשמים והפרגים שאינן באים לידי (מצה ו) חמץ אלא לידי סרחון: סליק פיסקא

קמז וביום

הראשון מקרא קדש יהיה לכם אירעו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה כל מלאכת עבודה לא תעשו מגיד שאסור בעשיית מלאכה ומניין להתיר בו אוכל נפשות נאמר כאן מקרא קודש ונאמר להלן °מקרא קודש מה *קודש האמור להלן להתיר בו אוכל נפש ·אף מקרא קודש האמור כאן להתיר בו אוכל נפש · והקרבתם

ת"ל וביום השבת שני כבשים. פי' הלו כתיב ביום השבת ה"א דוקא קרבן מוסף שהם שני כבשים דוחה את השבת אבל התמידים אינן דוחי' את השבת לכך נאמר וביום וי"ו מוסיף על ענין ראשון ללמד שאף התמידים דוחין את השבת כנ"ל: או אחת של יחיד כו'. כלומר שאף קרבן יחיד ידחה את השבת: במה ענין מדבר בשל צבור. בתמידין ומוספין שהם קרבנות צבור וכת' ז"ר וז"ל וא"ת א"כ ומקדשי תיראו ל"ל וי"ל ללמד על שאר קרבנות צבור כגון העומר ושתי הלחם עכ"ל. וא"ת הא עומר ושתי הלחם דדחי שבת ילפי' להו בפ' כיצד צולין דף ע"ו מוידבר משה את מועדי ה' הכתוב קבע מועד א' לכולן וי"ל דס"ל לספרי דוידבר משה אתי ללמד כדאית' סוף מגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום וכ"ה לעיל סוף פיסקא ס"ו ע"ש ועוד י"ל דעיקר קרא אתי ללמד לכדאי'. התם ביבמות יכול יתיירא אדם מן המקדש ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו מקיש מורא מקדש לשמירת שבת מה שמירת שבת לא משבת אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על השבת אף מורא מקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש כו' ע"ש ברי"ף וכדי שלא נטעה לומר דקרא אתי ללמד שבת דוחה את העבודה לכך כתיב וביום השבת שעבודה דוחה שבת א"כ ע"כ לומר דהאי קרא אתי ללמד על מורא המקדש כנ"ל: ה"ג בילקוט ולא עולת ע"ש בשבת וכ"ה בגמ' ולא עולת חול בשבת. פי' איברי תמיד של ע"ש שלא הוקטר מבע"י אין מעלים אותן משחשיכה על המזבח: שאם עבר היום בטל קרבנו. וא"ת תיפוק לי' מדתנן רפ"ב דתמורה דת"ר דבר יום ביומו [פיר"שי במוספי מועדים משתעי] מלמד שאם עבר היום ולא הביאן אינו חייב באחריותן וי"ל דעיקר קרא דהכא אתי ללמד ולא עולת ע"ש בשבת ולמוד זה דעבר היום בטל קרבנו מהתם נפקא לי' והכא אגב גררא נקט לי' כי כן דרכו של הספרי ותמצא כן בהרבה מקומות: שאין מוספין קרבין אלא * בינתיים. פי' בין השני כבשים עם שני עשרונים סולת בלולה בשמן ונסכו הם נוספים על עולת התמיד שהוא עולת הבוקר ומאוחרו לו נוספים על עולת התמיד למדנו שאין מוספין קרבין אלא בין תמיד של שחר ובין תמיד של בין הערבים שהרי ממלת על עולת התמיד למדנו שהתמיד קודם בהקרבה ואח"כ המוספין עליו ולמדנו עוד ממלת על עולת התמיד שלא יהא קרבן אחר מפסיק בין תמיד של שחר לבין המוספין ויתחייב מזה בהכרח שתמיד של בין הערבים קרב אחר המוספין ומכאן שאין המוספין קרבין אלא בין תמיד של שחר ובין תמיד של בין הערבים הרא"ם:

הג"ה מבן המחבר
* בכה"י כ' וז"ל אלא בינתיים פי' בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערבים. דהכי משמע על עולת התמיד של שחר יקריבו שני כבשים. ומשמע נמי למעלה מתמיד של בין הערבים כלומר קודם לו עכ"ל:

קמה ובראשי חדשכ' למה נאמ'. פי' למה נאמר תקריבו עולה לה' והרי בכל יום מקריבים עולת תמיד: ה"ג בילקוט לפי שהוא אומר את הכבש אחד וגו' שומע אני אף ראשי חדשים בכלל כו' וכמו שפי' לעיל פיסקא *קמ"ד גבי שבת ע"ש: ולידון במוספים. הא דלא קאמר לידון בקבוע כמו לעיל גבי שבת י"ל דשם אין מקריבין אלא כבשים מתין התמידין אבל הכא מקריבין ג"כ פרים ואילים ז"ר: והדין נותן. פי' אי אפשר ללמוד משבת דה"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה שבת שני כבשים אף ר"ח שני כבשים: ה"ג בילקוט בענין אחר הכתוב מדבר שבר"ח מביאין שני פרים ואיל א' ושבעה כבשים ושעיר לחטאת: ה"ג בגמ' וכמין שנתות כו' ור"א בר' צדוק פליג את"ק שם דס"ל ז' מדות של לח היו במקדש וקא חשיב שם הין וחצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין לוג וחצי לוג ורביעית הלוג ופליג עלי' ר"א ב"צ וס"ל דלא הי' שם אלא הין ובו היו שנתות ופי' הרע"ב מסמרות או פגימות ע"כ לפר חצי ההין וע"כ לאיל שלישית ההין וע"כ לכבש רביעית ההין: ר' ישמעאל ובמשנה גרס ר' שמעון: לא היה שם הין. שלא

הי' במקדש דבר שיהי' צריך להין שלם. שלעולם לא נצרכו להין אלא בשמן המשחה בימי משה דכתיב ושמן זית הין ומפ' שם בגמ' וכיון דלדורות לא הוי צריך לפי שעה הוא דעבדי' ואיגנז ות"ק ס"ל כיון דהוי הוי: אלא מדה יתירה כו' משום דר' ישמעאל ס"ל בהא כת"ק דז' מדות היה במקדש אלא דבהין פליג עלי' וס"ל דהין לא הי' במקדש וא"כ חסר מדה אחת ואנן הכי גמירי לן דשבע מדות של לח היו במקדש לכן קאמר דמדה יתירה היתה שם להשלים ז' מדות: מנחת כ"ג היה לה ג' לוגין שמן. לוג ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים והיה צריך מדה של לוג ומחצה לחלקם ות"ק ס"ל חצי לוג היה ואפשר לשער בהאי לוג שלשה חצי לוגין בבקר ושלשה חצי לוגין בערב עיין כל זה בגמרא: מיעוט חדשי' שנים·וא"ת הי מינייהו מפקית וי"ל דהיינו שנים ראשונים ניסן ואייר וג"א פי' ניסן ותשרי שבהם כל המועדות ז"ר ולאו דוקא כל המועדות דהא איכא סיון דאית בי' מועד והוא חג השבועות אלא בתשרי הוי רוב מועדות ובניסן אע"ס שאין בו אלא מועד א' מ"מ הוא ז' ימי הפסח ובסיון אינו אלא יום אחד: ת"ל לחדשי השנה. כל חדשי השנה שוין לקרבן מוסף: לכפר על קבר התהום. פי' אם קבר טמון בקרקע והלך אדם עליו ונכנס אח"כ למקדש. ז"ר וג"ל דנפקא לי' מדכתיב לחטאת לה' וכדאמרי' בשבועות דף ט' לענין טומאה שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף בשעיר ר"ח מכפרים מדכתיב לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר ה"נ קבר התהום אין מכיר בו אלא ה' שעיר זה יהא מכפר: מגיד שאין מוספי' קרבים כו'. עיין לעיל סוף פיסק' קמ"ד:

קמו ובחודש הראשון: קבעו הכתו' חובה. פי' הז"ר דהא כבר כתיב בפ' אמור פסח לה' והכא שנאה לקובעו חובה וא"ת ל"ל קרא הא כתיב בפ' בהעלותך וחדל לעשות הפסח ונכרתה א"כ הוא חובה עכ"ל ולא תירץ כלום ונראה לע"ד דהכא לאו לענין ק"פ קאמר לקובעו חובה דזהו פשיטא כמ"ש הז"ר אלא לענין שביתת י"ט ושלמי *חגיגה ועבודת המוספין שאע"פ שנאמר בפ' אמור ה"א שאינו אלא מצוה לכך שנאה כאן לקובעו חוב' א"כ י"ל מדכתיב בפ' בהעלותך וחדל לעשות הפסח ונכרתה ה"א דוקא בזמן דאיכא פסח אבל בזמן דליכא פסח אינו אלא למצוה לכך שנאה כאן לקובע חובה כנ"ל: למה נאמר. והלא כבר נאמר מצות אכילת מצה פעמים רבות בתורה: כל מצה במשמע. פי' אכל מין שירצה: לא תאכל עליו חמץ. וסיפא דקרא שבעת ימים תאכל עליו מצות משמע דוקא ממין הבאה לידי חימוץ מאותו מין תאכל מצות וה"ג לא אמרתי אלא מצה הבאה לידי חימוץ כ' הז"ר וז"ל תימא דלא תירץ כלום קרא הכא * למה נאמר וי"ל דהכא כתיב שומעני שבעת ימים מצות יאכל שכל שבעה מותר לאכול איזה מצה שירצה רק בלילה ראשונה בעי' דוקא מחמשת המינין עכ"ל: ה"ג שאינן באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון וע"ל פיסקא ק"י:

הג"ה מבן המחבר
* ובכת"י כ' וז"ל אית דגרסי שבעת ימים מצות יאכל כל מצה במשמע ת"ל כו' עכ"ל ולא גרס כלל לשון למה נאמר:

קמז וביום הראשון: אירעו במאכל ובמשת'. אירעו לשון סימן יסיימוהו ז"ר ול"נ שהוא לשון הזמנה שהרי ת"א על מקרא קדש מארע קדיש: ונאמר להלן. בפסח מצרים: להתיר בו אוכל נפש. דהתם בהדי' כתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם: אף מקרא קדש כו'. ומ"ת

הג"ה מבן המחבר
* ובכת"י כ' וז"ל קשה דמדכתיב כל מלאכת עבודה ולא כתיב כל מלאכה שמע מינה ומותר באוכל נפש ולמאי צריך לג"ש דמקרא קודש ופי' הרמב"ן ז"ל בפ' אמור דאי כתיב מלאכת עבודה ותו לא ה"א דאינו מותר אלא אוכל נפש שאין בו טורח. אבל אוכל נפש מרובה שיש בו טורח הרבה היינו בכלל מלאכת עבודה להכי איצטרך ג"ש להתיר כל אוכל נפש ואפי' בטורח. וזו הברייתא אין מקומה בכאן דהא בהדי' כתיב בפסח אך אשר יאכל לכל נפש בפ' בא ולא נצרכה אלא לשאר י"ט. ולפ"ז א"צ לדחוק במה שנדחק הרמב"ן ז"ל עיי' בפירושו עכ"ל בכ"י ומתילא לק"מ קושי' הז"ר:

* וכא עיקר אוכל נפש כתי' בפס'

בפ'

והקרבתם אשה עולה לה' פרים בני בקר *הרי שמצא פרים ולא מצא אילים ולא מצא כבשים שומע אני לא יקריב עד שיקריב כלם ת"ל ° שבעת ימים תקריבו אשה אפילו אחד מהם. או אפילו כלם מצוים ת"ל פרים בני בקר שנים ואיל אחד מלבד עולת הבוקר כאלה תעשו ליום שבעת ימים למה נאמר שהיה בדין הואיל וחג טעון חגיגה והפסח טעון חגיגה מה החג פוחת והולך אף פסח פוחת והולך ת"ל כאלה תעשו ליום שלא להוסיף ושלא לגרוע: על עולת התמיד יעשה ונסכו מגיד שאין מוספים קריבים אלא בינתים: סליק פיסקא

קמח וביום

הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' למה נאמר לפי שהוא אומר ° עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום יכול מנה חמשים והקרב מנחה בחמשים ואחד ת"ל וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' ועדיין אני אומר עשה יום טוב בחמשים וא' והקרב מנחה *בחמשים תלמוד לומר בשבועותיכם מקרא קדש הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון

מקו' מבואר

כפ' בא וי"ל דס"ד דוקא לשעה אבל לדורות לא לכן יליף מקרא קדש מהתם ז"ר: הרי שמצא פרים כו'. קודם שנבא לביאור המאמר הזה צריך אני להעתיק הגמ' ותוס' ומפרשי' וז"ל המשנה שם הפרים והאילים והכבשים והשעירים אינן מעכבין זה את זה ופריך הני פרים וכבשים דהיכא אלימא דהג כמשפט וכמשפטם כתב בהו [דמשמע עיכובא ר"שי וכ' התוס' וביום הראשון דלא כתיב כמשפט כתיב בי' יהיו עכ"ל פי' דכתיב בי' פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים ארבע' עשר תמימים יהיו והאי יהיו אהנך קרבנות דלעיל תיני' קאי ויהיו עיכובא היא בהווייתן יהיו כדאי' שם בגמ' בכמוך] אלא דר"ח ועצרת דחומש הפקודים [היינו קרבנות המוספים שבפ' פנחס] עכ"ה וכתבו התוס' בד"ה אלא דר"ח ועצרת כו' ואע"ג דכתב יהיו לכם [ר"ל גבי עצרת בפנחס. בה"ז] לאו עלייהו קאי [אלא אתמידים. בה"ז ור"ל דכתיב בקרא מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו לכם דהאי יהיו אתמיד ומנחתו קאי ולא אמוספי' דעצרת וכ"פ הצ"ק] והא דלא פריך מפסח כי היכי דפריך מהני דהא כתיב בי' יהיו ור"שי פי' ביחזקאל דהא דכתיב התם [ביחזקאל] גבי פסח ז' פרים וז' אלים ליום דלז' ימי פסח קאמר פר ואיל ליום דאם לא תמצא שנים בכל יום מביא אחד והשתא ניחא שפיר [פי' הא דלא פריך מפסח ל"ק] דהא לא מעכבי אהדדי ותימא דהא כתיב בי' יהיו כו' [ר"ל בפ' פנחס גבי מוספין כתיב והקרבתם אשה כו' פרים בני בקר שנים ואיל א' ושבעה כבשים בני שנה תמימים יהיו] ולא מסתברא קיימא אלא אתמימים דלהא לא איצטריך קרא דבע"מ פשיטא דפסולין וכ"ל דלשום דרשא אתי דלא מסתבר לדורשו בעיכוב כיון דלא משמיט הש"ס ובספרי דורש גבי פסח הרי שמצא פרים ולא מצא אילים כו' עד יכול אפי' כולם מצוים ת"ל פרים בני בקר שנים ואיל א' ומיהו הא דקאמר שומע אני שלא יקריב עד שימצא כולן ע"כ לאו משום דסמיך איהו דגבי עצרת דריש נמי הכי התם (ר"ל אע"ג דיהיו דגבי עצרת אתמידין קאי וכמש"ל בה"ז) וכן בחג אע"ג דכת' בי' כמשפט וכו' ואכל חד מייתי קרא דשבעת ימים ואע"ג דלא כתיב לא בעצרת ולא בחג [ר"ל הקרא דשבעת ימים תקריב אשה כתיב בפסח ולא בעצרת וחג יליף מינה דגם בעצרת וחג לא מעכבי בה"ז] עכ"ל התוס' עם המפרשים *ונפלאתי מאד על הגאון הבה"ז שכ' דקרא דשבעת ימים כו' גבי פסח כתיב ולפום מורפי' לא עיין יפה דהאי קרא גבי חג כתיב בפ' אמור שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש כו' וע"כ לומר שט"ס הוא בתום' וכצ"ל ואע"ג דלא כתיב לא בפסח ולא בעצרת אלא בחג ור"ל דילפי' פסח ועצרת מחג דלא מעכבי וכך הם המשך דברי התוס' דהש"ס שלנו שלא הזכירו כלל מוספי' דפסח ע"כ לומר דיהיו לשום דרשא אתי דלא מסתבר לדורשו בעיכוב דלא משמיט הש"ס ומ"ש ובספרי דורש גבי פסח כו'. ר"ל דבספרי דורש מיהיו לעיכובא היכא שכולם מצוים דאל"כ מנ"ל לעיכוב דקאמר ת"ל פרים בני בקר שנים ואיל א' היכי משמע מזה לעכב א"ו דסמיך איהיו דכתיב בסיפ' דהוי עיכובא היכא דכלם מצוים ומ"ש אח"כ ומיהו הא דקאמר שומע אני שלא יקריב כו' לאו משום דסמיך איהיו כו' היינו כמו שפי' הבה"ז דהיך ס"ד דכונתו משום דכתיב יהיו גבי פסח קאמר שומע אני שלא יקריב עד שימצא כולן דהא גבי עצרת נמי דריש הכי וגבי עצרת יהיו אתמידים קאי א"ו לאו משום יהיו קאתר שומע אני כו' אבל במסקנא דקאמר יכול אפי' כולן מצוים ת"ל פרים בני בקר כו' ודאי איהיו סמיך ומפני שלא תקשה א"כ גבי עצרת דדריש נמי הכי מנ"ל לעיכוב אם כולן מצוים דהא יהיו דכתיב התם אתמידים קאי לזה כתבו וכן בחג אע"ג דכתיב בי' כמשפט ר"ל וכמשפט עיכובא הוא אפ"ה דריש ג"כ דאם אין מצוים שאין מעכבין ואכל חד מייתי קרא דשבעת ימים ואע"ג דלא כתיב לא בפסח ולא בעצרת אלא בחג כמו שפירשתי ילפי' פסח ועצרת מחג דהיכא דאין מצוים דלא מעכבי וא"כ ה"ה נ"ל דילפינן עצרת מפסח וחג דהיכא דכלם מצוים דמעכבי אע"ג דיהיו דכתיב בעצרת אתמידין קאי מ"מ ילפי' מפסח וחג כצ"ל בכונת המשך התוס' וכ"ה כונת הבה"ז והספרי חולק אש"ס שלנו דלהש"ס שלנו יהיו דגבי פסח לשום דרשא אתא כמ"ש התוס' ועיין בזה לקמן פיסקא ק"נ מ"ש בזה דלא כס' צ"ק שפי' המשך דברי התוס' כפי' זר ורחוק ולפירושו ישאר תמיהת התום' עיין בדבריו כי לא כן הוא אלא כמו שפירשתי בס"ד ומעתה הבא נבא לביאור המאמר דספרי דהכא: שומע אני שלא יקריב כו' לאו משום דסמיך איהיו קאמר כן כמש"ל בשם התוס' אלא כונתו כפשטי' מדכתיב מנין פרים שנים ואיל א' וז' כבשים ה"א דבעינן דוקא כולם: ת"ל שבעת ימים תקריבו אשה כו' ר"ל ושם לא כתיב מנין אלא אשה סתם תשמע אשה כל דהו אפי' אחד מהם ואע"ג דהאי קרא גבי חג כתיב ולא בפסח מ"מ ילפי' פסח מחג כמש"ל בשם התוס' *ומ"מ תימא ל"ל לאתויי גבי פסח קרא דשבעת ימים דכתיב גבי חג ה"ל להביא פסוק *והקרבתם אשה לה' שבעת ימים דכתיב גבי פסח גופא בפ' אמור דמשם ג"כ יוכל ללמוד דהא לא כתיב שם מנין רק סתם אשה והכי אי' להדי' בת"כ פ' אמור פרק י' וז"ל והקרבתם אשה לה' שבעת ימים מנין אם אין לך פרים הבא אילים ואם אין לך אילים הבא כבשים כו' ת"ל והקרבתם אשה לה' שבעת ימים מ"מ ע"כ וצע"ג: או אפי' כולן מצוים. לא יעכבו זה את זה: ת"ל פרים בני בקר שנים ואיל אחד. כלומר וכתיב בסיפא יהיו לעיכובא כמש"ל ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע מלבד עולת הבקר וקאי על פסוק שלאחריו כאלה תעשו ליום כו' וכן הוא לקמן פיסקא

הג"ה מבן המחבר

* ומצאתי בכת"י גרס ת"ל והקרבתם אשה כו' ועיי' פיסקא קמ"ט ק"נ קנ"א:

ויקרא כ"ג

שם

בכת"י כ' אחד והשתא בחמשים ואחד

כן גרס הרא"בד ז"ל עכ"ל

נ"ע בספרי

קמ"ט ע"ש: מה חג פוחת והולך. הפרים כדכתיב בפרשה: מגיד שאין מוספי' מבו' כו' פי' לעיל סוף פיסקא קמ"ד:

קמח וביום הבכורים: למה נאמר פי' בהקריבכם מנחה חדשה הוא מיותר דה"ל למיכתב וביום הבכורים מקרא קדש דהא האי מנחה חדשה היינו שתי הלחם וכבר כתיבי בפ' אמור: יכול מנה חמשים והקרב מנחה בנ"א. דהכי משמע קרא תספרו חמשים יום והדר והקרבתם מנחה חדשה לה': ת"ל וביום הבכורי' בהקריבכ' כו'. שהקרבת המנחה תהי' ביום הבכורים דהיינו ביום החמשים: ת"ל בשבועותיכם מקרא קדש: תיכף בכלות מנין שבועות תקריב מנחה חדשה דהיינו לסוף מ"ט יום ז"ר וקשה לא לכתוב לא הי' ולא יו"ר ר"ל לא לכתוב תספרו חמשים יום ויש מקום לטעות שיספור חמשים ויקדש נ"א ואיצטריך למיכתב וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לא לכתוב שם רק עד ממחרת השבת השביעי' תספרו ולא יצטריך לכתוב כאן וביום הבכורים בהקריבכם כו' וצריך לומר דהתם איצטריך למיכתב חמשים יום שלא נטעה לומר שיספור מ"ח ויקדש מ"ט כדאי' בת"כ שם פ' אמור פי"ב וז"ל תספרו חמשים יום יכול יספור חמשים ויקדש חמשים וא' ת"ל שבע שבתות תמימות [וכשיספור כ' יום יהי' יום א' יותר על ז' שבועות ק"א] יכול יספור ארבעים ושמונה ויקדש יום ארבעים ותשע [ואז יהי' ז' שבתות עם העצרת] ת"ל תספרו חמשים יום הא כיצד מנה ארבעים ותשע וקדש יום חמשים כיובל ע"כ ועיין ש זה ביארתי *דבור תוס' במנחות דף ס"ה ע"ב. וז"ל הגמ' שם שהיו הבייתוסי' אומרים עצרת אחר השבת השיב להם ר' יוחנן בן זכאי כתיב א' אומר תספרו חמשים יום וכתוב א' אומר שבע שבתות תמימות [פירש"י חמשים יום משמע ימים ולא שבועות וכתוב א' אומר שבועות ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות בא' בשבת ומסיימות בשבת] הא כיצד כאן בי"ט שחל להיות בשבת [דממחרתו אחר השבת דהוה יום הבאת עומר מתחילין למנות מיתוקם שבע שבתות תמימות] כאן בי"ט שחל להיות באמצע השבת [דמתחילין למנות למחרתו מיתוקם קרא חמשים יום ולא שבועות שלימות אלא מתחילין למנות באמצע השבת] תוס' בד"ה כתוב א' אומר תספרו חמשים יום וא"ת והלא לא ספרינן אלא מ"ט יום וי"ל שלא צוה הכתוב לספור חמשים דה"ק קרא עד ממחרת השביעית שהוא יום חמשי' תספרו א"נ חמשים יום אוהקרבתם דבתרי' קאי וה"ק עד ממחרת השבת השביעית תספרו ולא עד בכלל חמשים יום והקרבת' מנחה חדשה עכ"ל ורבים מתקשים בדבור תוס' זה איך תלוי קושי' זו על ריב"ז הלא קושי' זו קשה בלא"ה על התורה ונראה לתרץ והסיגנון יהי' כך דהנה שם בגמ' בדף סה"ז קאמר אי מדריב"ז דלמא כדאביי דאמר אביי מצוה למימני יומי מצוה למימני שבועי הרי שיש פירכא על סברת ריב"ז והתוס' רצו לחזק סברת ריב"ז שאפי' את"ל כדאביי אעפ"כ יהי' סתירה לדעת הצדוקי' דהנה לסברת הת"כ הנ"ל דאיצטריך תספרו חמשים יום דלא נטעה לומר יספיר מ"ח ויקדש מ"ט יום קשה לצ"ל תספרו חמשים יום הא בלא"ה ידעי' דיספו' מ"ט ויקדש נ' דאל"כ אלא יקדש מ"ט הא השתא נקטי' כסברת הצדוקי' ומתחילין לספור ממחר' שבת בראשית ויהי' לעולם יום מ"ט בשבת ויהי' לעולם חג השבועות בשבת קודש ול"ל כל מלאכת עבודה לא תעשו גבי עצרת בלא"ה אסור בעשיית מלאכה משום שבת א"ו דיספור מ"ט ויקדש נ' וא"כ יהי' י"ט בא' בשבת לכך איצטריך כל מלאכת עבודה כו' וא"כ צ"ל חמשים יום א"ו נסתר דעת הצדוקי' והוי שבועות באמצע שבוע והוי ס"ד דיספור מ"ח ויקדש מ"ט לכך איצטריך חמשים יום שיקדש יום נ' אך קשה דלמא תספרו חמשים יום אתי ללמד כדאביי דמצוה למימני יומי כו' לזה קאמרו התוס' וא"ת והלא לא ספרי' אלא מ"ט יום א"כ למה כתיב תספרו חמשים יום לכדאביי לכתוב תספרו וארבעי' ותשע יום ויהי' ג"כ לכדאביי. אלא ע"כ וי"ל כו' א"נ חמשים יום אוהקרבתם קאי והיינו כתירץ שלי שלא נטעה לומר דיספור מ"ח ויקדש מ"ט וקשה דתיפוק לי' דזו הסברא נסתר מכח כל מלאכת עבודה כו' א"ו נסתר דעת הצדוקי' ולא נסת' סברא זו דיספו' מ"ח ויקדש מ"ט מכח איסור מלאכה אלא מתספרו חמשים יום כנ"ל וע"ל בת"ע פיס' קמ"ג דבר זה בפלפול עמוק ורחב בס"ד: אמנם כן לפ"ז קשה מאי קאמר הגמ' דריב"ז אית לי' פירכא דלמא כדאביי הא אפי' את"ל כדאביי אפ"ה נסתר דעת הצדוקים כמ"ש ונראה לתרץ דהנה בהרא"ש ס"פ ערבי פסחים הביא קושי' התוס' עם התירוצים הנ"ל וכ' וז"ל ול"נ שאין אנו צריכין לדחיקת הללו כיון דכתיב בי' בהדיא שבעה שבועות תספר לך אין לספור יותר מז' שבועות ותספרו חמשים יום לק"מ שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשירית פחות אחד מונה אותו בחשבון עשירית והיינו משגיח על החסרון האחד כיוצא בו כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים וכן ארבעים יכנו עכ"ל הנה מ"ש אדונינו הרא"ש ז"ל ראי' מכל הנפש לבית יעקב לא ידעתי פירושו דהתם באמת המנין הי' במילואו שהרי יוכבד השלימה המנין כדאי' בב"ב דף קכ"ג ואע"פ שבשעת יציאתו מארץ כנען לא הי' המנין במילואו באמת לא היו רק ששים ושש כדכתיב בקרא וא"כ כתיב כל הנפש לבית יעקב הבאה כו' פירש"י הבאה לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו ע' שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות עכ"ל ודעת אדוננו הרא"ש בראי' זו נעלמה ממני: אכן הראי' שניי' שהביא מארבעים יכנו זהו ראי' מוכרחת לרבנן דאי' במס' מכות דף כ"ב כמה מלקין אותו ארבעים חסר א' שנא' במספר ארבעים מנין שהוא כמוך לארבעים ר' יהודה אומר ארבעים שלימות הוא לוקה ע"כ נמצא דלרבנן דס"ל מנין הסמוך סיכם לעשירית ה"נ גבי תספרו חמשים יום כתירץ הרא"ש וא"כ שפיר

מנחות

ביאור ד'

תוס' בי"ת

דבר נא:

כלשון ראשון מנה חמשים והקרב מנחה בחמשים · מנחה חדשה לה' * שתהא חדשה לכל המנחות שלא תקדמנה מנחה אחרת * מיכן אמרו אין מביא מנחת בכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר מה הפרש בין עומר לשתי הלחם הקודם לעומר אסור לגבוה ואסור להדיוט לפיכך אם קרבו לא יעלו · הקודם לשתי הלחם אסור לגבוה ומותר להדיוט לפיכך אם קרבו יעלו · * ר' טרפון אומר הואיל ועומר מתיר ושתי הלחם מתירות אם למדתי למנחות הבאות קודם לעומר שהם פסולות אף המנחות הבאות קודם לשתי הלחם יהיו פסולות אמר לו ר' יהודא בן * נחמן לא אם אמרת במנחות הבאות קודם לעומר שלא כשרו לא לגבוה ולא להדיוט תאמר בשתי הלחם שהם פסולות שאע"פ שלא הוכשרו לגבוה הוכשרו להדיוט נסתכל בו ר' עקיבא וצהבו פניו · אמר לו יהודא בן נחמן צהבו פניך שהשבת את הזקן תמיה אני עליך אם האריך ימים בעולם א"ר אליעזר ברבי יהודא [ר' יהודא בר אלעאי] בפסח היה מדבר זכשבאתי לעצרת אמרתי היכן יהודא בן נחמן אמרו לי הלך לו :

סליק פיסקא

קמט והקרבתם

עולה לריח ניחח לה' · * אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים אתה אומר אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים [או הן הן האמורים בת"כ וכי] שוים הם · אין עליך כלשון אחרון כי אם כלשון ראשון · אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים · פרים בני בקר שנים ואיל אחד הרי שמצא פרים ולא מצא אילים אילים ולא מצא כבשים שומע אני לא יקריב עד שימצא כולן ת"ל ° שבעת ימים תקריבו אשה לה' אפילו אחד מהם · או אפילו כולם מצוים ת"ל פרים בני בקר שנים (עשר אילים שנים) [איל אחד שבעה כבשים] מלבד עולת התמיד ומנחתו (ונסכו תמיד) [תעשו תמימים] יהיו לכם ונסכיהם * מקיש נסכים לבהמה מה בהמה נפסלת במומים * בחסר ויתיר אף נסכים נפסלים במומים וחסר ויתיר : סליק פיסקא

קנ ובחמשה

עשר יום לחדש השביעי (הזה) מקרא קדש יהיה לכם * קבעו הכתוב חובה · והקרבת' [עולה] אשה ריח ניחח הרי שמצא פרים ולא מצא אילים ולא מצא כבשים שומע אני [לא] יקריב עד שימצא את כולם ת"ל שבעת ימים תקריבו אשה לה' אפילו אחד מהם · או אפילו כולם מצוים ת"ל פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים · מנין לניסוך המים בחג * ר' עקיבא אומר נאמר הביאו עומר בפסח שתתברך לכם (את) התבואה · והביאו בכורים בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן · אף לניסוך המים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה * ר' יהודא בן בתירא אומר נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם מ"ם יו"ד מ"ם הרי מים נמצינו למידים לניסוך המים מן התורה · ר' נתן אומר בקדש הסך נסך שכר לה' למה נאמר להביא את המים : סליק פיסקא

קנא ביום

ספיר קאמר. בגמ' דריב"ז אי' לי' פירכא דלמא כדאביי נמי משום קושי' התוס' והלא לא כפרי' אלא מ"ט יום לכתוב מ"ט יום י"ל כתי' הרא"ש הנ"ל אבל שתם כפרא ר' יהודא ור"י ב"ל ארבעים שלימות וליכא לתירוצי' כתי' הרא"ש והדק"ל והלא לא ספרי' אלא מ"ט יום וצ"ל כתי' התוס' והוא סברת הכפרא כדי שלא נטעה לומר דיכפור מ"ח ויקדש מ"ט ומתחלה נכתר דעת הצדוקים כמש"ל ושפיר השיב להם ריב"ז דהא הם אינם מאמיני' בתורה שבע"פ רק דברים ככתבן וע"כ צ"ל כר"י וע"כ צ"ל כסברת הכפרא ודוק כי הוא כפתור ופרח : שתהא חדשה לכל המנחות. שקודם שתי הלחם אין מביאין שום מנחה מתבואה חדשה ודקדק בלשונו לכל המנחות היינו כדתני' בגמ' אין לי אלא חדשה של חיטין [פירש"י דומי' דשתי הלחם שהן חיטין שאין יכול להביא קודם שתי הלחם] של שעורים מנין [כגון מנחת קנאות מנין שלא יביא קודם לשתי הלחם] ת"ל חדשה אם אינו ענין לחדשה של חטין תנהו ענין לחדשה של שעורין [ב' פעמים כתיב חדשה א' בפ' אמור והקרבתם מנחה חדשה ב' הכא בהקריבכם מנחה חדשה] ע"כ להכי דייק הכא ואמר לכל המנחות אפי' למנחת שעורים כנ"ל : ה"ג מנחות ובכורים ומנחת בהמה . מנחות מנחת קנאות : ובכורים. בכורי פירות : מנחת בהמה. היינו מנחת נסכים : מה הפרש כו' . פי' נ"ש קודם לעומר אם הביאה פסול קודם לשתי הלחם אם הביא כשר : ועומר מתיר . חדש במדינה : ושתי הלחם מתירות . חדש במקדש : תאמר בשתי הלחם שהם פסולות . בתמי' : וצהבו פניו . שמח : ר' אליעזר בן יהודה . ובגמ' אית' ר' יהודה בר אלעאי : הלך לו . נפטר לעולמו מקללת ר' עקיבא :

קמט והקרבתם עולה : חוץ מן האמור בת"כ . שבת"כ נאמר והקרבתם על הלחם שבעת כבשי' כו' ופר בן בקר א' ואילי' שני' והקרבתי' בגלל הלחם וכאן נאמר פרים שנים ואיל א' ושבעה כבשים והן חובת היום לקרבן מוסף : ה"ג אתה אומר אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בת"כ או אינן הן האמורי' בת"כ וכי שוין הן וכ"ה בילקוט : וכי שוין הן . אע"ג שהכבשי' הן שוין מ"מ פרים ואילי' אין שוין דשם כתיב פר א' וב' אילי' וכאן נאמר פרי' שנים ואיל א' ופריך בגמ' ודלמא פרים ואילי' לאו אינהו הא כבשי' אינהו נינהו [דהא שוין הם] ומשני מדהני איספני [פרים ואילים] הני נמי דאחריני [אע"ג דשוין] ע"כ : ת"ל שבעת ימים כו' . אע"ג דהאי קרא גבי חג כתיב ולא * גבי עצרת יליף עצרת מיני' כמש"ל פיסק' קמ"ז : ה"ג ת"ל פרים בן בקר שנים איל א' שבעה כבשים וכ"ה בפסוק ור"ל מדכתיב מנין כמו גבי פסח וחג ילפינן מנייהו לעיכוב כמש"ל פיסק' קמ"ז ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע וה"ג בקרא מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהי' לכם ונסכיהם ודרש מיני' מקיש נסכים לבהמה וכו' וכן העתיקו הילקוט לענין בפ"ע : אף נסכים נפסלי' במומי' . כגון יין שעלה בו קמחין פסול והוא כמין גרגירי' דקין לבנים שעולי' ע"פ היין דומין לקמח והאי ברייתא אתי' כר' יוסי בר יהודה שם בגמ' ע"ש :

קנ ובחמשה עשר : ול"ג הזה דליתא בקרא : קבעו הכתוב חובה . דהא כבר כתיב בפ' אמור והכא שנאה לחובה וע"ל פיס' קמ"ו : ה"ג בקרא והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח : ה"ג שומע אני לא יקריב : ת"ל * שבע' ימים כו' . ע"ל פיס' קמ"ז : ת"ל פרים בני בקר כו' . ובסיפא דקרא כתיב יהיו לעיכובא כמש"ל פיסק' קמ"ז ובשאר ימי' כתיב כמשפט לעיכובא כדאי' בגמ' שהבאתי לעיל פיס' קמ"ז וע"ש כ' הגאון כס' כה"ז וז"ל ולא הבינותי ספרי זה דהא בגמ' מבואר דבחג מעכבין זא"ז [ואין לומר דהגמ' מיירי שמצוים להם להכי מעכבי ז"א דא"כ מאי חילוק בין חג לר"ח ועצרת דהא כשמצוים אפי' בר"ח ועצרת מעכבו א"ו דבגמ' מיירי אפי' אין מצוים אפ"ה מעכבי בחג כנ"ל] ושמא הספרי חולק אתלמודא דידן בזה וס"ל דלא מעכבא ולא ס"ל דרש דכמשפט אלא מוקי לי' לדרשא דפ' כל התדיר דף צ' ע"ב דעולת . דחג קדמי לחטאת דחג ע"ש . ונראה דהרמב"ם פוסק כספרי הלכך כתב וכו' בפ"ח מהל' תו"מ וז"ל ולא התוספין מעכבין זא"ז ולא מנין העולות כיצד הרי שלא מצאו אלא ששה כבשים מקריבי' אותן ששה אפי' לא מצאו אלא א' מקריבין אותו בין בר"ח בין בימי המועדות והשבתות עכ"ל ולא נתנא שום רמז בדבריו שיפסיק בחג ספרי' ואלים יעכבו זא"ז ודרש דכמשפט מוקי לה כהני' . דפ' כל התדיר כמ"ש הרב בפ"ט שם דין ז' וז"ל חטאת קודמת לעולה כו' בקרבנות החג אינו כן אלא קריבין על סדר הכתוב שנא' כמשפט כיצד בתחלה פרים ואח"כ אילים ואח"כ כבשים ואחריהם שעירי' אע"פ שהשעירים חטאת עכ"ל מיהו קשה היאך שבק סברת תלמודא דידן דס"ל בפשיטו' דפרים ואילי' דחג מעכבי' ופסק כהספרי ואפשר דס"ל כדאמרי' במתני' דלקמן המוספין אינן מעכבין זא"ז ומשמע אפי' דחג ודלא כסברת המקשן דהכא עכ"ל ויפה כיון שהרמב"ם ודאי ס"ל דאפי' בחג אין מעכבין זא"ז שהרי בפי' המשנה לא הזכיר כלל דיש חילוק בין עצרת לחג א"ו שס"ל דאפי' בחג לא מעכבי זא"ז ולכי מ"ש לעיל פיס' קמ"ז דהאי קרא שבעת ימים תקריבו אשה דיליף הספרי מיני' דלא מעכבי גבי חג כתיב ופסח ועצרת ילפי' מיני' א"ש טפי דהרמב"ם פסק כהספרי משו' דפשט' דקרא דייקי כוותי' ולא כהמקשן בגמ' וכה"ג כתבתי לקמן פיסק' קנ"ה בשם הט"ע והכ"נ שכתבו שהשיב רבינו הרמב"ם בעצמו לחכמי לונ"יל בפי"ב מהל' נדרי' על מה שפסק שם כל הנדרים והשבועות האב מפר ביום שמעו שנא' כל נדרי' ואסרי' וגו' אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים שיש בהם עינוי נפש או שהן בדברי' שבינו לבינה עכ"ל ושאלוהו חכמי לונ"יל הלא מבואר בברייתא דספרי דמקיש אב לבעל שהאב ג"כ אינו יכול להפר אלא נדרי' שיש בהם עינוי נפש ותלמוד דידן אינו חולק עליו בזה והשיב להם באריכות וסוף לשונו ועוד ההפרש שנתנו חכמים בין נדרי עינוי לדברי' שבינו לבינה לא נתנו אלא בבעל ואמרו כן איתא תהותי' הויא הפרה כי מגרש לה היא נדרה עלה מכל אלה הדברים נ"ל שלא אמרו חכמים במחלוקת נדרים אלא לענין בעל אבל לענין אב לא חלקו חכמים בנדרי' כפשטי' דקרא דלא חילק באב אלא אמר כל נדרי' ואסרי' אשר אסרה על נפשה לא יקום ובבעל חלק ואמר כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש לפי דברים אלו תפסתי סוגי' זו ולא יצאתי מפשטי' דקרא עכ"ל וה"נ דכוותי' כיון דפשטי' דקרא שבעת ימים תקריבו אשה דמיני' ילפי' דלא מעכבי גבי סוכות כתיב מש"ה פסק הרמב"ם כספרי ולא חילק בין חג לשאר מועדו' ותלמודא דידן אפשר דאיצטריך להו האי קרא שבעת ימים כו' לשום דרשא כמו יהיו דגבי פסח שכ' התוס' והבאתיו לעיל פיסקא קמ"ז ומאחר שלא נזכר בגמ' לא חש לה הרמב"ם כנ"ל : שתתברך לכם התבואה . שבפסח נדון על התבואה : והביאו בכורים בעצרת . פי' שמקריב שתי הלחם ומשם ואילך מותר להקריב בכורים מפירות אילן כי' אחר שתי הלחם באי' מחטים וחטה מן אילן היא כדאמרי' עץ שאכל אדם הראשון מין חטה הי' אבל לשון הספרי מוכח כפי' הראשון ז"ר והמהרש"א בח"א כ' וז"ל חשיב כאן ג' דברים שהם חיי ג' נפשות שבעולם שהם נפש הצומח ונפש הבהמי ונפש האדם כי המים בחג הם חיי נפש הצומח והעומר של שעורים הוא חיי נפש הבהמה שהשעורי' הוא מאכל בהמה ושתי הלחם של חטין הוא חיי נפש האדם כו' והוא מבואר שאמרה תורה מהחל חרמש בקמה שהוא קציר שעורי' תחל לספור ז' שבועות שהוא יום קציר חטים שהם ב' הלחם והכונה בו כי כאתם ממצרים שנקראו חמורים והיו ישראל ג"כ בלא מצות לא היו ראוים רק למאכל בהמה שהן שעורים עד אחר ספירת ז' שבועות שהוכנו אז לשעה שקבלו אז התורה וע"כ מביא ב' הלחם מחטים שמביא הדעת וע"כ אמר מהחל חרמש בקמה שהוא קציר שעורי' מאכל בהמה תספיר ג' יום עד הבאת ב' הלחם שבאה מן החטים לקבל דעה וחכמת התורה עכ"ל : הסך נסך פי' לעיל פיסקא קמ"ג וע"ש :

מקר' מפורש · ויקרא כ"ג · תרגום פרוש וקלוש יתיר וחסר • כת"י • מקרא קודש יהיה לכם וחגותם חג לה' • וכבר נזכר קרבן חגיגה בפ' אמור וכאן מזר ושנה עליו • כת"י •

מנחות ס"ג פ"ד · שם ס"ח · מנחות ס"ה · שם פ"ז · ר"ה ט"ז · תענית ג' · שבת ק"ג

קנא ביום השמיני: עצרו הכתוב מלצאת מלמד שטעון לינה רש"י : מבית פגי · מקום חוץ לחומה החיצונה של ירושלים ע' הרע"ב ... הרמב"ם שהוא מקום סמוך להר הבית ... לשון פת בג המלך עכ"ל ומהכא לא

מתחלת בלבורו של משה הוצרך להפסיק לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר ... עכ"ל אבל דברים אלו א"א ליישב אותם ... שרש"י והרמב"ן גי' אחרת הי' להם בספרי ...

קנא ביום

השמיני עצרת תהיה לכם· עצרו הכתוב מלצאת · הרי שהביא קדשיו מבית פגי לירושלים · שומע אני יאכלם בירושלים וילן בבית פאגי ת"ל ביום השמיני עצרת תהיה לכם עצרו הכתוב מלצאת · אין עצירה אלא כניסה שנאמר °ואני עצור לא אוכל לבא בית ה' °ויהי דבר ה' אל ירמי' שנית והוא עודנו עצור · אין לי אלא י"ט האחרון (שאסור) [שעצור] מלצאת י"ט הראשון מנא לן ודין הוא הואיל וזה קרוי מקרא קודש וזה קרוי מקרא קודש מה זה עצור מלצאת אף זה עצור מלצאת · והקרבתם עולה הרי שמצא פריבולא מצא אילים ולא מצא כבשים · שומע אני שלא יקריב עד שימצא את כולם · ת"ל *שבעת ימים תקריבו אשה לה' אפילו אחד מהן · או אפילו כולם מצוים ת"ל פר אחד ואיל אחד: סליק פיסקא

קנב אלה

תעשו לה' במועדיכם אלו נדרים ונדבות שנודר ברגל שיביאם ברגל אתה אומר אילו נדרים ונדבות שנודר ברגל שיביאם ברגל או (לאחר הרגל) [נ"ח אלו נדרים ונדבות שנדר קודם הרגל שיביאם ברגל] כשהוא אומר °כי תדור נדר לה' [אלהיך לא תאחר לשלמו] הרי נדרים ונדבות שנידורו קודם הרגל · הא מה ת"ל אלה תעשו לה' במועדיכם אילו נדרים ונדבות שנדר ברגל שמביאם ברגל · (לבד מנדרכם) [לעולותיכם] אילו קיני זבים וזבות · שנתנה תורה רשות שיביאם ברגל · לבד מנדרכם ויאמר משה אל בני ישראל להפסיק העניין דברי ר' ישמעאל שאם (קורא אני) [אין אני קורא] לבד מנדריכם איני יודע במה עניין מדבר ת"ל לבד מנדריכם דברי רבי ישמעאל: סליק פיסקא וסליק סידרא

פרשת המטות

קנג וידבר

משה אל ראשי המטות למה נאמר לפי שהוא אומר °ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים לא שמענו להיכן הריני דן נאמר כאן תקיעה בעדה ונאמרה תקיעה בנשיאים מה תקיעה האמורה בעדה פתח אוהל מועד אף תקיעה האמורה בנשיאים פתח אהל מועד · *או כל הקודם במקרא קודם במעשה ת"ל אל ראשי המטות [נ"ח הואיל ונאמר דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהו נשיאים קודמים · ר' יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר °ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה ואחרי כן נגשו כל בני ישראל] הואיל ונאמרו דברות בתורה כתם ופרט באחד מהם שהנשיאים קודמים לעדה · אף פורטני בכל הדברות שיהו הנשיאים קודמים לעדה ומה ת"ל אל ראשי המטות · מגיד שאין היתר נדרים אלא מפי מומחים · זה הדבר מגיד שכשם שהתנבא משה בכה אמר · כך נתנבאו נביאים בכה אמר · ומוסיף עליהם זה הדבר · ר"א זה הדבר אשר צוה ה' *הבעל מפר ואין חכם מפר · חכם מתיר ואין בעל מתיר והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאינו מפר מתיר

מתיר מי שהוא מפר אינו דין שיהא מתיר · והרי דברים ק״ו אם מי שאין מתיר מפר מי שהוא מתיר אינו דין שיפר ת״ל זה הדבר אשר צוה ה׳ הבעל מפר ואין חכם מפר · חכם מתיר ואין הבעל מתיר · איש להוציא את הקטן · משמע *מוציא את הקטן ואת בן (שלש) [שתים] עשרה שנה ויום א׳ הרי אתה דן נאמר כאן נדר ונאמר להלן °נדר מה נדר האמור להלן (נדר ונדבה עמו) [נ״ח הפלאה סמוך לאיש] אף נדר האמור כאן (נדר ונדבה עמו) [הפלאה הסמוך לאיש] מיכן אמרו בן י״ג ויום א׳ דבריו [נ״ח נדריו] קיימים · *כי ידור נדר לה׳ את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר · או אינו עד שיזכיר לשם ת״ל לאסור איסר על נפשו מכל מקום הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון את שהסמיך את נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לא אינו נדר · או כשם שהנדרים (שוים) את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר כך אף בשבועה תלמוד לומר לאסור איסר מכל מקום · מה הפרש בין נדרים לשבועה · בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועה כנשבע במלך עצמו אע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °חי ה׳ וחי נפשך אם אעזבך · לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים שהיה בדין ומה אם במקום שאין מפר (דברי) [נדרי] עצמו משנודר *הרי הוא מפר נדרי עצמו עד שלא ידור · מקום (שמפר) [נ״א שמקיים] נדרי אשתו משנדרה אינו דין (שיפר) [נ״א שיקיים] נדרי אשתו עד שלא תדור ת״ל לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים · ד״א לאסור אסר על נפשו למה נאמר לפי שהוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה אין לי אלא שהוציא בפיו · *קבל עליו בנדר ובשבועה מנין ת״ל לאסור אסר על נפשו · יכול אפילו נשבע לאכול נבלות וטריפות ושקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת״ל לאסור אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור · לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין *הרי שהיה חכם לא יפר לו לעצמו והדין נותן אם מפר לאחרים לא יפר לעצמו ת״ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין: לא יחל דברו *מגיד שעובר על בל יחל ועל בל תאחר מניין ת״ל °כי (ידור) [תדור] נדר לה׳ וגו׳ מגיד שעובר על בל תאחר ועל בל יחל · לא יחל דברו ר׳ אליעזר אומר *לעשות הבטאה בשבועה ר׳ עקיבא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ואשה מקיש אשה לאיש מה איש עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף אשה עוברה על בל תאחר ועל בל יחל ·

ואשה

ב׳ ה״ה תלמוד מי שהוא מפר. הבעל כתב הרא״ם ואע״ג דאכתי לא שמעי׳ שהבעל בהפרה דוקא והחכם בהתרה דוקא וליכא למידרש ק״ו י״ל דה״ק אי מצית למילף מדוכתא אחריתא שהבעל בהפרה או שהחכם בהתרה ה״א מק״ו שהחכם מפר או שהבעל מתיר דהכ״ג תירצו התוס׳ בפ״ק דחולין עכ״ל ובחנם נדחק בזה דז״ל הרא״ש שם ק״ו לרווחא דמילתא בעלמא הוא דאי לא כתיב מיעוטא ממילא היו למידין זה מזה ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ועוד אי לאו מיעוטא דזה הדבר נגלן דחכם אינו מפר עכ״ל: ה״ג הז״ר משמע מוציא את הקטן ואת בן שתים עשרה שנה ויום א׳ והדין עמו דהיאך ס״ד למעט מכלל

נדה מ״ה מ״ו איש בן י״ג שנה ויום א׳ דקי״ל בכל התורה כולה דהוי גדול לכל המצות ולכל העונשי׳ שבתורה א״ו שצריך להיות הגי׳

הגי׳ בכת״י בן י״ב * שנה ויום א׳ דקי״ל שם בגמ׳ דנדריו נבדקי׳ אם יודע לשם מי נדר

נדרים י״ד נדרו נדר ואם לאו אין נדרו נדר וע״ז

שבועות כ׳ קאמר דלמא איש בא למעט אותו שאפי׳ בדיקה לא מהני גבי׳ כמו בפחות מי״ב דקי״ל שם שאפי׳ יודע לשם מי נדר אין נדרו נדר: ונאמר להלן. בפ׳ נזיר איש כי יפליא לנדור נדר: ה״ג בילקוט מה נדר האמור להלן הפלאה סמוך לאיש אף נדר האמור כאן הפלאה סמוך לאיש: מיכן אמרו בן שלש עשרה שנה ויום א׳ נדריו קיימין. ור״פ הפלאה סמוך לאיש דהיינו בן י״ב שנה ויום א׳ שהוא מופל׳ סמוך לאיש מופל׳ יודע לפר׳ לשם מי נדר סמוך לאיש שהוא סמוך לבן י״ג ויום א׳ דהיינו שנה א׳ קודם זמן שהוא ראוי להביא ב׳ שערו׳ והיינו כשהו׳ בן י״ב שנה ויו״א נדריו נבדקין וכשנבדקין ואתו אם יודע לשם מי נדר נדרו נדר הא בן י״ג שנה ויום א׳ אפילו אינו יודע לשם מי נדר נדריו קיימין וע״ל

נדרים כ״ג פיסק׳ כ״ג וגי׳ דהכא הוא ט״ס דאין לומר דילפי׳ מהתם נדר ונדבה עמו היינו לאפוקי אנוס שאין נדרו נדר כדדרשי׳ התם כי יפליא לרצונו ולא אנוס ז״א דהא מהיכא משמע לי׳ התם לרצונו ממלת כי מדכתיב כי יפליא ודריש כי מלשון אי אם יפליא כדאמרי׳ אדם כי יקרי׳ כשיקריב כמ״ש שם א״כ ה״נ כי ידר נדר כתיב משמ׳ נמי לכשידור

שבועות כ״ו ועוד דהא לכתחילה אסור לידור דכתיב וכי תחדל לנדור לא יהי׳ בך חטא ע״ל במ״ש פיסקא רס״ב א״ו גי׳ הילקוט עיקר: את שהסמיך נדרו כו׳. פי׳ דוקא שאמר קונם ככר זה עלי כבשר הקדש דהיינו דבר הנדור ופי׳ דבר שאפשר לו אותו דבר אינו ודאי איסור רק

נדרים פ״א היה אפשר לו שלא לאסרו ואם אח״כ הסמיך נדרו לזה ה״ז אסור וה״ק כי ידור נדר לה׳ פי׳ שנדר בתחילה לה׳ ואח״כ אמר הרי זה כזה וכ״א פי׳ לדבר

שם ג׳ שאפשר אבל נדרי הבאי כגון קונם אם לא ראיתי כיוצאי מצרים כיון שא״א אין נדרו נדר ויליף מדכתי׳ לה׳ משמע שאפשר להתקיים לה׳ אבל שבועת הבאי

שבועות כ׳ אסורים ודוחק וגם ברמב״ם פ״ק הל׳ ז׳ כתב וז״ל האומר פירות אלו עלי כקרבן אסורין מפני שאפשר שיעשה אדם בהמת חולין קרבן אבל האומר פירות אלו עלי כבשר חזיר כו׳ הרי אלו מותרין ואין כאן נדר שא״א שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר עכ״ל ופשוט שלזה נתכוין הספרי ז״ר והאמת אתו דהכי אי׳ במשנה שם כבשר חזיר כע״א כנבלות וטריפות כו׳ מותר ומפ׳ בגמ׳ מנא ה״מ אמר קרא כי ידור נדר לה׳ עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור ע״ש בגמ׳ ומפרשים: או אינו עד שיזכור לשם פי׳ דלמא אתי קרא ללמד שאין הנדר חל עד שיזכור השם אבל א״צ דבר הנדור: ת״ל לאסור איסר מכל מקום דהא לא כתיב לה׳ ומשמע שא״צ להזכיר השם: ה״ג בילקוט או כשם שהנדרים את שהסמיך: כך אף בשבועה עד שיתפוס בדבר אחר ת״ל לאסור אסר ולא כתיב לה׳ וא״ת מעיקרא אמר ת״ל לאסור אסר מ״מ משמע דקאי ג״כ אנדר ואח״כ אמר דקאי על שבועה וא״כ דלמא בנדר עד שיאמר לשם דהא כתיב ידור נדר לה׳ וקרא דלאסור איס׳ קאי על שבועה דא״צ להזכיר לשם וי״ל דהיינו הא דמסיים מה בין נדרי׳ לשבועות ואי אמרת דבעי שיזכיר השם בנדרים ק״ו בשבועות דהא הוי כנשבע במלך עצמו ומאחר דבשבועות כתיב סתם לאסור איסר ולא כתיב לה׳ שא״צ להזכיר השם וכ״ש בנדרים אלא ע״כ קאי שיתפוס בדבר הנדור עכ״ל הז״ר בתים׳ ביאור: ואע״פ שאין ראי׳ לדבר ראי׳ גמורה איכא שהרי לא כתיב בהדי׳ שבועה: ה״ג ומה אם במקום שאין מפר נדרי עצמו: משנידר. דבעי׳ דוקא התרת החכם דכתיב לא יחל דברו אבל אחרים מוחלים לו רש״י: עד שלא ידור. כדאי׳ בגמ׳ שהאומר כל נדרים שאני עתיד לידור הרי הן בטלין דבריו קיימין ז״ר ואע״ג דאי׳ התם הרוצה שלא יתקיימו נדרין כל השנה יעמוד בר״ה ויאמר כל נדר בו׳ כבר כתבו המפרשי׳ דלא דוקא

מקר׳ מפורש

ר״ה אלא ה״ה בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע: מקום שמפר נדרי אשתו משנדרה אינו דין שיפר כו׳ תימא דבמשנה אי׳ האומר לאשתו כל נדרים שתדור מכאן עד שאבוא ממקום פלוני הרי הן קיימין לא אמר כלום הרי הן מופרין ר׳ אליעזר אומר מופר מק״ו אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור וחכ״א אינו מופר דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר ע״כ הרי דס״ל לרבנן דעד שלא נדר אינו יכול להפר מקרא דאישה יקימנו וכו׳ והכא יליף לה מלאסור איסר על נפשו ואע״ג שכבר כתבתי כמה פעמים שדרכו של הספרי כך הוא לדרוש ממקראות אחרים מ״מ קשה היאך נלמד מפסוק זה

במדבר ל׳ לאסו׳ איסר על נפשו על נפשו הוא אוסר כו׳ שאין יכול להפר עד שלא תדור לכן נ״ל עיקר כגי׳ הילקוט וכצ״ל מקום שמקיים נדרי אשתו משנדרה אינו דין שיקיים נדרי אשתו עד שלא תדור ור״ל כגון רישא דמתני׳ שאמר לה כל נדרי׳ שתדור כו׳ הרי הן קיימין יכול יהיו קיימין לזה קאמר ת״ל לאסור איסר על נפשו על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים שאינו יכול לאסור עליה עד שלא נדרה ואע״פ שרש״י פי׳ שם במשנה הטעם דנדרים שלא באו לעולם אינו יכול לקיים והרא״ש והר״עב פי׳ הטעם דה״ל קיום בטעות לפי שיש נדרים שלא יחפוץ ע״כ ולא כתבו שנלמד מן הכתוב כדאי׳ הכא י״ל היינו לרווחא

מלכים ב׳ ד׳ דמילתא כתבו כן מפני שיש ע״ז הפסוק לימוד אחר דהא קאמר הכא ד״א לכך כתבו טעם אחר כנ״ל: קבל עליו. פי׳ קבל בלב אפי׳ לא הוציא בפיו מנין דהוי נדר ומיכן קשי׳ לשמואל דאמר שם בגמ׳ גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו ולא ידעתי למה לא הקשה לו המקשן מברייתא זו וצ״ע ומ״מ הרמב״ם בפ״ב מהל׳ שבועות הל׳ י׳ פסק כשמואל וכ״פ כל הפוסקי׳ ודלא כהספרי ונ״ל הטעם כמ״ש הרא״ש בפ״ב דחולין והבאתיו לעיל פיסקא א׳ ע״ש דמדלא הביאו בש״ס ברייתא זו להקשות ממנה על שמואל משום דקים להו דלא מיתני בי ר׳ חייא ור׳ אושעיא ולאו דסמכא היא כנ״ל: אפי׳ נשבע לאכול נבלות כו׳. הא דנקט נשבע לאכול נבילות ולא נקט נדר לאכול נבלות דהא בנדר נמי איירי קרא י״ל כמ״ש הרא״ש בשם הרמב״ן וז״ל לאסור את המותר ולא להתיר את האיסור אין ראוי להזכי׳ בנדרי׳ לפי שהם חלין על דבר מצוה כדב׳ הרש׳ והאומ׳ בנדר שאיני עושה סוכ׳ שאיני עושה לולב שאיני מניח תפילין אסור ואע״פ שעובר על מ״ע כו׳ וכן הן חלין בקיום מצות ל״ת כגון שנדר שלא

דברים כ״ג לאכול נבלה ממה שאינו יש נדר בתוך נדר כו׳ נמצא שהנדר חל לאסור האסור ולהתיר לעצמו שלא יעשה מה שהוא אסור לו לעבור עליו אלא שאינם חלין לעבור בידים על ל״ת אבל השבועות אינם כלל אלא לאסור את המותר אינן נוהגת בדבר מצוה כלל לא בביטול מצות ל״ת ולא בקיומו ולא בביטול מ״ע כגון שבועה שלא אעשה סוכה ושלא אניח תפילין ואפי׳ בקיום מ״ע אינן חלות שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה לא מלקות ולא קרבן אלא דשרי לי׳ לנזוזי נפשי׳ דכתי׳ נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך עכ״ל: לא יעשה דברי׳ חולין לא יזלזל דבריו כמו שמזלזל בחולין שאינו חושש בשמירתן מהטומאה אלא יהיו נחשבין לו כהקדש שחושש בשמירתו הרא״ם: ת״ל לא יחל דברו שלא יעשה דבריו חולין ודרשי׳ מני׳ הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו ברכות ל״ב: ה״ג ת״ל כי תדור לה׳ וגו׳ לא תאחר לשלמו: לעשות הבטאה כשבועה. פי׳ אם אומר מבטא ככר זה עלי כאומר שבועה שלא אוכלנו ואם אכלו ה״ז בעולה ויורד רש״י וכ״פ הז״ר וכ״ל דנפקא לי׳ ממלת דברו שהוא מיותר דה״ל למיכתב לאסור איסר על נפשו לא יחל ככל היוצא מפיו יעשה דברו ל״ל אלא ללמד על מבטא שהוא שבועה דמבטא הוא ג״כ לשון דבור דכתיב לבטא בשפתי׳: ככל היוצא מפיו יעשה ואשה. פי׳ סמך ואשה לכל היוצא מפיו יעשה וכתב ואשה וי״ו מוסיף על ענין ראשון מקיש אשה לאיש: אף אשה כו׳. ואע״ג דאשה שיותה לאיש לכל עונשין שבתורה מ״מ הכא ס״ד מדהוציאה מכללה לומר שאביה ובעלה מפירין נדריה סד״א שלא תעבור ועיין ריש תמורה ז״ר. מ״ש ועיין ריש תמורה נראה כוונתו למ״ש רש״י שם דף ב׳ ע״ב בד״ה לא לקייא וז״ל ה״ג ה״מ לאו שיש בו מעשה בהני עונשין שוין זה לזה דכתיב אשר יעשה דמשמע עונשין שיש בהן מעשה כגון חילול שבת ושאר איסורין שיש בהן מעשה אבל לאו שאין בו מעשה כגון תמורה דבדיבורא תלי׳ מילתא אימא לא תילקי קמ״ל עכ״ל

ואשה שומע אני משתבגור ת"ל בנעוריה בית אביה · או בנעוריה שומע אני אפילו קטנה ת"ל אשה · הא כיצד יצתה מכלל קטנה ולכלל בגרות לא באת' מיכן *אמרו חכמים בת שתים עשרה שנה ויום א' נדריה קיימים · [כי תדור נדר לה'] את שתסמוך דבריה לדבר שאיפשר לה להינדר הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר · או עד שתדור לשם ת"ל ואסרה איסר מכל מקום הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון את שתסמוך נדריה לדבר שאיפשר לה הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר · ואסרה איסר אין איסר אלא שבועה וכן הוא אומר ואסרה איסר על נפשה בשבועה · בית אביה ברשות אביה אתה אומר בית אביה ברשות אביה · או בית אביה כמשמעו ת"ל בנעוריה בית אביה *שכל נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה בבית הבעל (להוציא) [להביא] *את שנתארמלה או נתגרשה מן האירוסין · אתה אומר מן האירוסין או אינו אלא מן הנשואין ת"ל בנעוריה בית אביה שכל נעוריה בבית אביה יצאתה שנתארמלה או נתגרשה מן הנשואים שאין כל נעוריה בבית אביה · ושמע אביה *להוציא את החרש · ושמע אביה אין לי אלא ששמע אביה השמיעוהו אחרים מניין ת"ל וקמו כל נדריה [נ"א והחריש לה אביה] · והחריש [לה] שהוא מתכוין לה * שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי (שאשתי) [שהיתה אשתי] הרי זה יחזור ויפר שנאמר והחריש לה שיהיה מתכוין לה · וקמו כל נדריה וכל איסר [נ"א למה נאמר] לפי שהוא אומר והפר את נדרה שומע אני] שאם נדרה וקיים וחזר והפר (שומע אני) יהיה מיפר ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים (וקמו כל נדריה) [והפר את נדרה] עד שלא קיים או אף משקיים ת"ל יקום מגיד *שכל נדר אם קיים שעה אחת אין רשאי להפר · ואם הניא אביה אותה איני יודע הנאה זו מה היא כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה [והפר] בבעל הוי אומר הנאה זו הפרה לימד בבעל שהנאה היא הפרה ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה ביום נדר להקם [באב] מניין הרי אתה דן הואיל ורשאי להקם ורשאי להפר · אם למדתי לעניין הפרה שעשה (הנאה כהפרה) חרישה ושמיעה כיום נדר · אף להקם נעשה (הנאה כהפרה) וחרישה ושמיעה כיום נדר · לא אם אמרת בהפר שחלק מכללו לפיכך עשה בה חרישה ושמיעה ביום נדרו · תאמר בהקם שלא חלק מכללו לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה ביום נדר · לא זכיתי · ארוננו מן הבעל הואיל והבעל מיפר והאב מיפר מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה ביום נדר · אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה ביום נדר ועוד ק"ו הוא ומה הבעל * שאין הרשות מתרוקנת לו עשה בו חרישה ושמיעה ביום נדר

פכ"ל וה"ג דכוותי' גבי נדרים ושבועות דבדיבורא תלי' מילתא אימא לא להכי איצטריך ואשה וזה ברור ועיקר: שומע אני משתבגור· פי' משנעשית י"ב שנה ויו' א' הוי' נערה עד ששה חדשים שאז נעשית בוגרת ואי לא כתי' אלא ואשה ה"א אפי' בוגרת אביה מפר נדרה: ת"ל בנעורי' כשהיא נערה ולא בוגרת שהבוגרת אינה ברשות אביה להפר נדרה ר"ש: שומע אני אפי' קטנה· וא"ת והא כתיב בנעורי' משמע דוקא נערה וי"ל דבנעורי' משמע בילדותיה ולאו דוקא נערה ז"ר: ת"ל אשה· לאפוקי קטנה שאם היא פחותה מבת י"א שנה אפי' ידעה לשם מי נדרה אין נדרה נדר כלל. ובת י"א שנה ויום א' נדרה נבדקין אם יודעת לשם מי נדרה נדרה נדר ואם לאו אין נדרה נדר אבל בת י"ב שנה ויום א' שאז היא נערה עד ששה חדשי' א"צ בדיקה ונדריה קיימין והאבי' מפר נדרה אבל משנעשית בת י"ב שנה וששה חדשי' אז נעשית בוגרת ויצאה מרשות אביה ואין אביה יכול להפר נדרה: ה"ג בילקוט נדריה קיימים וא"כ מתחיל ענין בפ"ע כי תדור נדר לה' את שתסמוך: לדבר שאיפשר· כבר פי' לעיל: בית אביה· ברשות אביה אפי' אינה בביתו ר"ש פי' כגון שנתארמל' או נתגרשה מן האירוסין וכדמסיק: ת"ל בנעוריה בית אביה· פי' מדכתיב בסוף הפרשה בנעוריה בית אביה שאין ת"ל שכבר כתוב לעיל בבית אביה מה ת"ל בנעורי' בית אביה ללמד שכל זמן שהיא נערה היא ברשות אביה אע"פ שאינה בביתו וא"כ בבית אביה בנעורי' דלעיל נמי ברשותו הוא דקאמר ולא בביתו ממש הרא"ם. והז"ר פי' דהכא כתיב בבית אביה משמע ממש וגבתם כתיב בית אביה משמ' ברשות אביה: ולא נעורי' בבית הבעל· פי' שאינה ברשות הבעל אע"פ שהי' לה בעל ונתאלמנה או נתגרשה חוזרה לרשות אביה ז"ר והכי אי' במשנה מת הבעל נתרוקנה רשות לאב: ה"ג בילקוט ולא נעורי' בבית הבעל להביא את שנתארמלה וכן העתיק הרא"ם: או אינו אלא מן הנישואין· פי' אף מן הנישואין תהיו חוזרת לרשות האב להפר את נדרה דלא מיסתבר לומר מן הנישואין דוקא ולא מן האירוסין דהא ק"ו הוא א"ו אף מן הנישואין קאמר: יצאתה שנתארמלה אי נתגרשה מן הנישואין· שאינה חוזרת שוב לרשות אביה להפר את נדרה: שאין כל נעורי' בבית אביה· שהרי יצאתה מרשותו שאין כתובתה שלו ז"ר: להוציא את החרש שהודיעוהו ברמיזה משמע אע"פ שיכול לדבר ז"ר: אין לי אלא ששמע אביה· מדכתי' ושמע אביה משמע שהוא בעצמו שמע את נדרה: השמיעוהו אחרי' מנין· שאם לא הפר שנדרה קיים: ת"ל וקמו כל נדרי'· ר"ל מ"מ משמע אפי' השמיעו' אחרי' ובילקוט גרס ת"ל והחריש לה אביה וצריך ג"כ לפרש כן והחריש לה מ"מ אפי' השמיעו' אחרים ולקמן גבי בעל מייתי בילקוט ג"כ פסוק וקמו כל נדרי': ה"ג והחריש לה שיה' מתכוין לה: ה"ג בילקוט ואמר סבור הייתי שהיתה אשתי· פי' כששמע הנדר סבור שאשתו היא שנדרה והפר לשם אשתו ואח"כ נודע לו שבתו היתה ה"ז יחזור ויפר: שנאמר והחריש לה· כו' בגמ' אי' דילפי' לה מדכתיב כי הניא אביה אותה וכ' הר"ן דכיון דכתיב אותה משמע שיפר לשם אותה שנדרה ולא שיטעה באשה אחרת ותימא איך יליף הכא מוהחריש לה דגבי הקמה כתיב לענין הפרה שיחזור ויפר לה וכה"ג הקשה שם הר"ן על הגמ' וז"ל וקשה לי כיון דמאותה מפקי לה תינח בהפרה דכתי' אות' אבל הקמה מנלן כו' וסיים שם ואפשר דלה דכתיב בהקמה כדכתיב כי החריש לה כאותה דמי ומשמע דוקא עכ"ל וא"כ הכא דבהפרה מיירי דהא קאמר ה"ז יחזור ויפר ה"ל לאתויי קרא דכי הניא אביה אותה וא"ל דה"ק מדכתיב גבי הקמה והחריש לה שיהא מתכוין לה מכ"ש גבי הפרה שאינו חוס' עד שיהא מתכוין לה א"כ קשה אותה ל"ל ועוד דא"כ גם בגמ' ה"ל ללמוד מוהחריש לה ואפש' לומר דנקט כי החריש לה דגבי הקמה משום שהוא מוקדם בפסוק וה"ה דלענין הפרה סמיך אקרא כי הניא אביה אותה כדאי' בגמ': שומע אני יהי' מופר· תימא מהיכן משמע זה אדרבה מדכתי' סתם וקמו כל נדריה משמע אפי' אם היפר לה א"כ אינו מופר לכן נראה כגירס' הילקוט וכצ"ל וקמו כל נדרי' וכל איסר למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה שומע אני שאם נדרה וקיים וחזר והפר יהא מופר וה"ס למה נאמר לאו של וקמו כל נדרי' פריך דהא איצטריך לגופא לומר

מלה שכל בכת"י מוחק

מבו' דהלכ' שאם החריש לה דהוי הקמה אלא אסיפא דקרא פריך דכתיב וקמו כל נדרי' וכל איסר אשר אסרה על נפשה יקום והאי יקום יתירא הוא דהא כבר כתיב וקמו כל נדרי' וכן משמע מסיום המאמר דקאמר ת"ל יקום: יהי' מופר· מדכתב סתם והפר את נדרה משמע בכל. ענין שיפר אפי' אחר הקמה: ה"ג בילקוט ומה אני מקיים והפר את נדרה עד שלא קיים: ת"ל יקום· והאי יקום יתיר הוא כדפי' לעיל אלא ללמד שאם קיים שעה א' שוב אין מועיל הפרה: איני יודע הנאה זו מה היא· כלומר אי לאו סיפא
נדה מ"ה דקרא דכתיב כי' ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה לא היינו יודעים לפי' קרא דואם הניא אביה אותה שהפר לה אבל היינו אומרי' שהוא מענין מניעה והסרה כשאר כל ההנאות שבמקרא כו' אבל כשהוא אומ' ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו אינה כשאר הנאות שבמקר' אלא לשון הפרה פי' מדהצריך הכתוב את הבעל שיאמר מופר לך כדכתיב כי' והפר את נדרה ולא הספיק לו במניעה דכתיב ואם ביום שמוע אישה יניא אותה ש"מ דגבי אב נמי דכתיב כי' ואם הניא אביה אותה בשהפר לה קמיירי לא במניעה לחודא אלא שהכתוב כתב בה והניא במקום והפר הרא"ם: ה"ג
נזיר ס' כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר בבעל: הנאה זו הפרה· שצריך לומר לה מופר לך: ה"ג ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה ביום נדר להקם באב מניין וכ"ה בילקוט: חרישה ושמיעה' ביום נדר להקם· פי' שנתנה לו
שם ע"ג התורה זמן כל היום של שמיעה וחרישה לקיים את הנדר דכתיב ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדרי' ז"ר: באב מנין דכתיב ושמע אביה והחריש לה
שם פ"ג וקמו כל נדרי' ולא כתיב ביום שמעו וא"כ י"ל באב דמיד ששתק יקוים הנדר והא דכתיב ואם הניא אבי' אותה ביום שמעו דמשמע שכל היום יש לו רשות להפר היינו דוקא כשהי' בדעתו להפר בשעת שמיעה מיד או ששתק סתם אבל שתק ע"מ לקיים הרי הוא מתקיים מיד ז"ר משמע מפי' דהא דקאמר באב מנין היינו אפי' אם שתק ע"מ לקיים מניין שאינו מקוים אלא עד כלות היום ולפי'
שם ע"ע צריך לומר דהא דאי' בגמ' מונר בהקם מבהפר כו' קיים בלבו קיים הפר בלבו אינו מופר [עד שיוציא בשפתיו] ומוקי לה שם בשותק ע"מ לקיים ע"כ היינו בעבר כל יום השמיעה וכ"מ בר"ן ול"נ לפ' כפשטי' מאי דקשי' לי' והא דכתי' ואם הניא כו' משמע שכל היום יש לו רשות להפר היינו בהפרה יש לו שהות כל היום אבל בהקמה מנ"ל דיש לו שהות כל היום וכ"מ בסמוך: חרישה ושמיעה ביום נדר· פי' שיש לו זמן כל היום להפר אפי' בהב דהא גבי הפרה כתיב בהדי' ביום שמעו כדפי' לעיל: אף להקם כו'· ביום נדר שאינו קיים עד שיסתיק כל היום ז"ר ומיהו היינו דוקא בשתק סתם או בשתק ע"מ לקיים לאחר זמן שדעתו שיתקיים כשיעבור יום שמיעה אבל אין דעתו שיהא מקוים בשתיקה זו דאל"ה היכי תני מיפר בכל יום שמיעה כ"כ הר"ן וכ"כ הכ"מ פי"ג מהל' נדרי' הל' י"א וז"ל דשותק ע"מ לקיים לאלתר שוב
שם פ' אינו יכול להפר אפי' בו ביום עכ"ל: שחלק מכללו· פי' שאינו יכול להפר אלא אותו היום ותו לא אבל הקמה יכול לקיים לעולם לפיכך אם שתק על מנת לקיים הוי קיום מיד ז"ר ואני בער ולא אדע ולא אבין החילוק כלל דמ"ש חילוק בין הקם להפר שבהפר אינו יכול להפר אלא אותו היום אבל הקמה יכול לקיים לעולם קשה מת"כ אי לא שמע עדיין הנדר פשיטא כמו שאין יכול להפר כך אין יכול להקם דהא ביום שמעו כתיב ואי שמע ושתק אדרב' בהפר אינו מועיל עד שיוציא מפיו ובהקם אפי' בלב מועיל כמש"ל ועוד דאדרבה בהפר' מצינו שיכול להפר לאחר זמן כמ"ש הרמב"ם פי"א הל' כ' וז"ל שמע נדרה ושתק מפני שלא הי' יודע שיש לאב או לבעל להפר או שיש להם להפר אבל לא ידע שנדר זה צריך הפרה ולאחר זמן ידע ה"ז יפר ושעת ידיעתו כאילו היא שעת הנדר או שעת שמיעתו ויפר כל היום עכ"ל אבל גבי הקמה לא מצינו זה וכונת הרב נעלמה ממני בזה לכן נ"ל כפי' הכ"א שהביאו וז"ל שחלק מכללו שאם הפר בלבו אינו מופר אבל הקם בלבו קיים עכ"ל: ולא זכיתי· ללמוד הקם מהפר: אדוננו· אלמדנו, מן הבעל דבבעל בין בהקם בין בהפר כתיב ביום שמעו: ה"ג מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה: שאין הרשות מתרוקנת לו היינו בארוסה שאפי' מת האב אין הבעל יכול להפר לבדו אבל אם מת הבעל

האב

נדר האב (שאין הרשות) [שהרשות] מתרוקנת לו אינו דין שנעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר · לא אם אמרת בבעל שמפר בבגר לפיכך עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר [תאמר באב שאין מפר בבגר לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר] לא זכיתי מן הדין ת"ל אלה החוקים אשר צוה ה' את משה על כורחך אתה מקיש את האב כבעל מה בעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר [נ"א להקם]· אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר [להקם]· וה' יסלח לה · הרי שנדרה ובטלה בליבה [וביטל בלבו] והלכה ועשתה מזידה מניין שצריכה סליחה ת"ל וה' יסלח לה · והרי דברים ק"ו ומה אם *נדרים המופרים צריכים סליחה ק"ו לנדרים שאינן מופרים · והרי דברים *ק"ו למה הדבר דומה למתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה ומה אם מתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך סליחה · ק"ו למתכוין לאכול ואכל· כי הניא אביה אותה אם הפר האב מופר ואם לאו אין מופר אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה אבא שומע היה מיפר שומע אני יהיה מופר ת"ל כי הניא אביה אותה אם הפר האב מופר ואם לאו אין מופר *אמר לאפוטרופס כל נדרים שתהא בתו נודרת מיכאן ועד שאבוא ממקום פלוני היפר לה והיפר לה שומע אני יהיה מופר ת"ל (אם) [כי] הניא אביה [אותה] ואם הפר אביה (אביה) מיפר ואם לאו אינו מופר דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו · ואם היה תהיה לאיש ונדריה עליה *זו ארוסה · אתה אומר זו ארוסה · או אינו מדבר אלא בנשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמורה הא מה ת"ל ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה זו ארוסה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אחת זו ואחת זו לא בא הכתוב *לחלוק אלא רשותו [של אב] שכל זמן שהיא בבית

ובו זה למחר

אב מפר לבדו · ז"ר: ה"נ האב שהרשות מתרוקנת לו: שמיפר בבגר. כשהיא בוגרת: ה"נ בילקוט לא אם אמר' בבעל שמפר בבגר לפיכך עשה בו כו' תאמר באב שאין מפר בבגר כו' כמו שהגהתי לפנים וכאן יש הסרון הניכר: אלה החוקים אשר צוה ה' את משה · וסיפא דקרא בין איש לאשתו בין אב לבתו: ה"נ בילקוט מה הבעל עשה בו חרישה ושמיע' כיום נדר להקם אף האב עשה בו חרישה ושמיע' כיום נדר להקם וגי' נכונה דהא להפר א"צ ללמוד מן הסיקש דהא גם באב כתיב בהדי' ואם הניא אביה אותה ביום שמעו: הרי שנדרה וביטלה בלבה כו'. תימא מה מועיל שבטלה בלבה אפי' הוציאה הביטול בפה אינו מועיל לה ואפי' הבעל אינו יכול להפר לעצמו כדלעיל מכ"ש שאשה המבטלת בלבה שאינו מועיל וכשיב' שצריכ' כפרה ועוד מאי קאמר בתר הכי והרי דברים ק"ו ומה אם נדרי' המופרי' כו' דמי הפר לה לכן נ"ל לגרוס וביטל בלבו פי' שהיא עשתה נדר כנזיר ושמע אביה ובטלו בלבו והיא לא ידעה ועוברת על נדרה מזידה ושות' יין ומיטמאה למתים כדפיר"שי וכן בשאר נדרי' דהא בגמ' קאמר סתם באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר: ובטל בלבו. וא"ת הא אמרי' לעיל הפר בלבו אינו מופר עד שיוציא בשפתיו ונראה דמכאן סייעתא לפסק הרמב"ם שבפי"ג כל"ז פסק וז"ל המפר נדרי בתו ואשתו צריך להוציא בשפתיו ואם הפר בלבו אינו מופר אבל המבטל א"צ להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד עכ"ל אבל הפוסקים חולקים עליו עין בי"ד סי' רל"ד בטור וב"י וכש"ע שם' מ"ס ומדקתני הכא ובטל בלבו משמע כדעת הרמב"ם דביטול אפי' בלב מועיל והא דלא נקט כלשון הגמ' והפר לה בעלה י"ל משום דהפרה צריך להוציא בשפתיו והיתה יודעת מן הפרה לכך נקט ובטל בלבו דגבי ביטול א"צ להוציא בשפתיו לכך לא ידעה ואורחא דמילתא קתני: מנין שצריכ' סליחה. אע"פ שהנדר בטל כיון שהיא לא ידעה צריכ' סליח' ועי"ז שפיר מסיים הק"ו ומה אם נדרים המופרי' כו' דהא ביטול בלב הוי כמו הפרה בפה לדעת הרמב"ם שכתבתי: ק"ו למתכוין לאכול בשר *חזיר ואכל בשר חזיר: שכל נדרי' שהי' אבא שומע כו'. כלומר אלו היה שומע היה מיפר והשתא נמי דלא שמעו לא היפר יהי' כאלו הפר: ה"נ כל הנדרים שתהא בתי נודרת. ובגמ' את' כל נדרים שנודרת אשתו כו' ת"ל אישה יקימנו ואישה יפרנו פי' הר"ן דביון דכתב רחמנא אישה תרי זימנא משמע דוקא אישה ולא השליח והכא דנקט לי' אבתו צריך ג"כ לפרש מדכתי' תרי זימני ואם הניא אביה אותה והדר כתיב כי הניא אביה אותה משמע דוקא אביה ולא השליח: ה"ג ת"ל כי הניא אביה אותה אם הפר אביה מופר: מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו· בריש פרק האיש מקדש יליף לה מקרא בנזיר פריך הגמ' טעמא דאמר רחמנא אישה יקימנו אישה יפרנו הא לאו הכי אפוטרופס מיפר ואלו גבי דידי' תניא האומר לאשתו כל נדרים שתדורי מכאן עד שאבא ממקום פלוני יהו קיימין לא אמר כלום הרי הן מופרין ר"א אומר מופר ותכמים אומרים אינו מופר קס"ד כי אמר ר' יאשי' אליבא דרבנן דאמרי לא מצי מפר ואי לאו דאמר רחמנא אישה יקימנו ואישה יפרנו אפוטרופס הוי מפר [פיר"שי ואע"ג דבעל לא מצי מפר אלמא במילתא דלא מצי איניש למיעבד השתא משוי לה שליח] כלומר וקשיא למאי דאמר לעיל לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד השתא אבל במילתא דלא מצי עביד השתא לא עביד שליח וכו'. התוס' ניחא לי' לאותובי גם מדר' יאשי' דמדר' יונתן מצי לאותובי בהדי' [כלומר ולא הוי צריך לדיוקא אלא דניחא לי' לאותובי אף מדר' יאשי'] ומשני הגמ' ודלמא אליבא דר"א דאמר מצי מפר [כלומר לכך מצי משוי נמי שליח] ופריך אי הכי ל"ל לשווי' שליח ליפר לה איהו לאלתר ומשני קסבר דלמא משתליכא או רתחנא או מטרידנא [סבר האי בעל לא צריכנא להפר לה אלא בשעה שאצא לדרך דלמא בההוא שעתא משתליכנא או מטרידנא או רתחנא הלכך קאמר לאפוטרופס דליעבד איהו] ע"כ העולה מזה דר' יונתן דס"ל דיכול להפר ע"י שליח ע"כ ס"ל כר"א דאיהו נמי מצי מפר אלהבא דאל"כ מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומשוי שליח א"ו דס"ל כר"א · ור' יאשי' דס"ל דלא מצי משוי שליח מצי סבר אפי' כרבנן אלא לאו מטעמייהו דרבנן כיון דאיהו גופ' לא מצי עביד שליח נמי לא מצי משוי וטעמא דר' יאשי' מקרא כסברת המקשה או אפשר דיליף מקרא לרווחא דמילתא דאפי' לר"א דס"ל דאיהו גופא מצי מפר להבא אפ"ה שליח לא מצי משוי מגזירת הכתוב דאישה יקימנו כסברת התרצן אבל לדינא ודאי ס"ל לר' יאשי' כרבנן וא"כ הלכה כר' יאשי' וכ"פ הר"יף בפ' השואל והרמב"ם ושאר פוסקים והג"י בשם המפרשי' כתב וז"ל מיהו כיון דליכא אכרעתא במילתא נקטינן לחומרא דגבי נדרים לא מצי מפר ע"י שליח דבשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל וקשה דהרי מגמ' דנזיר שהבאתי יש הכרעה גדולה דלית הלכתא כר' יונתן דהא איהו ע"כ כר"א ס"ל דלית

הלכתא כוותי' לגבי רבנן ומה צריכו לטעמא דבשל תורה הלך אחר המחמיר ונראה לומר דכונתו למ"ש הרא"ש פ"י דנדרים וז"ל והלכתא כר' יאשי' דבנזיר פריך מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומשוי שליח ומוקי לה כר"א אבל לרבנן כיון דאיהו לא מצי להפר כל זמן שלא נדרה גם שליח לא מצי משוי הלכך בנדרים העתידה לידור פשיטא דלא מצי לשווי' שליח דאפי' בנדרים שנדר כבר קאמר ר' יאשי' דלא מצי משוי שליח דקרא קא דריש אישה יקימנו ואישה יפרנו והא דנקט שתדור אליבא דר"א ולא נקט שנדרה ואליבא דרבנן אורחא דמילת' נקט אי נמי להודיעך כח דהיתירא והליבא דר' יונתן וקי"ל כר' יאשי' דבשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל וזה נמי כוונת הג"י. דס"ל כהר"אש דבמה שנדר' כבר נמי פליגי וס"ל לר' יאשי' דלא מצי משוי שליח ור"י ס"ל דמצי משוי שליח וה"א דבהא הלכה כר' יונתן כיון דאיהו מצי פביד שליח נמי מצי משוי לזה כתב הג"י הטעם דבשל תורה הלך אחר המחמיר ר"ל דאפי' בנדרי' שנדרה כבר הלכה כר' יאשי' דלא מצי משווי' שליח כיון שהוא מן התורה ובזה מיושב קושית הט"ז על רבינו הטור בסי' רל"ד שכ' הטור וז"ל אין יכולין לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה ואפי' בנדרים שנדרה כבר עכ"ל וכ' הט"ז וז"ל וקשה פשיטא וכי ס"ד שיהא השליח עדיף מעצמו שאינו מפר עד שתדור עכ"ל ע"ש מה שתירץ ע"ז ולפי מ"ש לק"מ דרבינו הטור אתי לאשמעי' דאפי' בנדרי' שנדרה כבר פליגי והלכה גם בזה כר' יאשי' ולא תיבעי' קאמר לא מיבעי' נדרים שתדור להבא דאפי' בעל גופא לא מצי מפר פשיטא דלא מצי משווי שליח אלא אפי' נדרי' שנדרה כבר דאיהו מצי מפר אפ"ה לא מצי משווי שליח מגזירת הכתוב כר' יאשי' כמ"ש הרא"ש וא"ת לפ"ז מאי צריך הגמ' לשנויי דלמא כר"א כו' ה"ל לשנויי אפי' תימא רבנן וכיון דאיהו לא מצי עביד שליח נמי לא מצי משווי וכ"ת הג"ה מבן המחבר א"כ קרא ל"ל י"ל *י"ל כיון דנקט לשון אנדרי' *דלשעבר שתדור · משמע להבא דאיהו מצי מפר וגם מהיכי תיתי אפ"ה לא משוי שלי' להוסיף פלוגתא כיון וי"ל משום דעיקר דר' יאשי' ס"ל כן גם קושיי' המקשן הוא בשלעבר א"כ ממילא מדר' יונתן דס"ל י"ל גם בלהבא דאפי' להבא מצי תרווייהו כר"א ס"ל משוי שליח וע"כ וק"ל וי"ל זהו שיטת לומר דס"ל כר"א הכ"י הנ"ל במ"ש דליכא אכרעתא במילתא וק"ל: אבל לר' יאשי' באמת א"צ לזה וזהו כוונת התוס' שכתבו ניחא לי' לאתיבי גם מדר' יאשי' כו' אבל באמת עיקר קושייתו הוא מדר' יונתן לכך מוכרח להרץ דס"ל כר"א ככ"ל: זו ארוסה לעיל מהאי קרא כתיב כי הניא אביה אותה וכתיב ואם היו תהי' לאיש וי"ו מוסיף על ענין ראשון וכי היכי דאב מבטל נדרי בתו בזמן שהיא ברשותו כך מבטל נדרי בתו עם הבעל כל זמן שהיא ארוסה דעדיין היא ברשותו רש"י: או אינו מדבר אלא בנשואה לומר דבעל לחודי' מפר דוי"ו מוסיף על ענין ראשון לא אמרינן לי' אלא כדמוכחי קראי הכי ואי הוי מיתוק' בארוס' מוכחא כדכתיבנא דאי לא אנגרי' וי"ו מוסיף על כו' וארוס לחוד מפר קרא דנשואה ל"ל השתא בארוסה מפר לחודי' בנשואה מיבעי' כו' אבל בנשואה לא מוכחי כלל ואדרבה דינא הוא דבעל לחודי' מכר הר"ן: כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמורה פריך הגמ' ואימא תרווייהו בנשואה וכ"ת תרי קראי בנשואה ל"ל למימר שאין הבעל מפר בקודמין [ואם היו תהי' לאיש אתי למילף שהבעל מפר נדרים של נשואה ואם בית אישה נדרה משמע דאותן נדרי' שנדרה בבית אישה מפר בעלה אבל אם היו עליה נדרים קודם שנשאה כשהיתה ארוסה ונכנסה לא מצי מפר] ומשני ולא ממילא שמעית מינה [דלעולם אם היו תהי' אתי לארוסה דאי כדקאמרת תרווייהו בנשואה ל"ל לא לכתיב אלא בית אישה לחודו ומילא שמעית מינה דאינו מפר בקודמין דמשמע אם בית אישה נדרה ולא מה שנדרה קודם לכן ואם היו תהי' ל"ל שדיי' לארוסה שהבעל והאב מפירין נדרי'] ואיבעי' אימא דהווי' קידושין משמע [להכי לא מצי לאוקמי להאי קרא ואם היו תהי' אלא בארוסה דכתי' לשון הוי' דמשמע קידושין רש"י] ע"כ: ר' יונתן אומ' אחת זו ואחת זו ס"ל דגם קרא דאם היו תהי' מיירי ג"כ בנשואה כדתנא דבי ר"י ז"ר נראה כונתו משום דהוקשה לו לר' יונתן דס"ל דתרווייהו בנשואה מיירי תרי קראי בנשואה ל"ל דאין לומר דאתי ללמד שאין הבעל מפר בקודמין לא לכתוב רק ואם בית אישה נדרה וממילא שמעית מינה כנ"ל לכך כתב כדתנא דבי ר' ישמעאל דאי' שם דבי ר"י תנא בין איש לאשתו בין אב לבתו [מדסמך אב לבתו בהדי איש לאשתו] מכאן לנערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדרי' ופריך ולתנא דבי ר"י ואם היו תהי' לאיש מאי עביד לי' ומשני מוקים לאידך דרבא [דיליף מיני' דאם מת הבעל נתרוקנה רשות לאב דאמר קרא ואם הי' תהי' לאיש בשני הויות הכתוב מדבר] מקיש קודמי הוי' שניי' לקודמי הוי' ראשונה מה קודמי הוי' ראשונה אב מפר לחודי' אף קודמי הווי' שניי' האב מפר לחודי' ע"כ כמנא לר' יונתן דס"ל דתרווייהו בנשואה איירי ע"כ דס"ל דקרא ואם היו תהי' לאיש אתא לכדתנא דבי ר' ישמעאל: ה"ג בילקוט לא בא הכתוב לחלוק אלא רשותו של אב פי' דלר' יאשי' הפסוק בא לחלוק ג"כ

נזיר כ"ג · קדושין כ"א · נדרים ע"ב · נזיר י"ב · שם ס"ו · כת"י למתכוין לאכול בשר טלה ואכל בשר חזיר · ובכת"י גרס אלא לחלוק רשותו ·

מקור מפירש

רשותו של בעל שאין מפר לבדו אבל לר' יונתן לא בא לחלוק אלא רשותו של אב ז"ר: נדרים שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה וא"ת והא אין הבעל מפר בקודמין פי' הז"ר וכגון שנדרה בעודה ארוסה והפר האב חלקו ותותר הבעל להפר חלקו אחר הנישואין: או אינו אלא נדרי' שנדרה ברשותו. אבל נדרי' שנדרה בעודה ארוסה אינו יכול להפר אחר הנישואין כמ"ש הר"ן בשם י"א ז"ר דאין הבעל מפר כלל בקודמין אפי' אם הפר האב חלקו קודם הנישואין: ה"ג בילקוט ק"ו לנדר שנדרה ברשותו. ופי' הז"ר וז"ל שנדרה שלא ברשותו שנדרה בשעת אירוסין יכול להפר בשעת אירוסין ק"ו לנדר שנדרה ברשותו פי' עתה שנכנסה לרשותו ק"ו שיכול להפר מה שנדרה בעודה ארוסה והא דקי"ל אין הבעל מפר בקודמין היינו משום דליתא לאב אבל היכא שאמר קודם החופה כל נדרים שנדרת הן מופרים אע"פ שלא שמע עד אחר החופה הן מופרין עכ"ל ופי' דחוק מאד דנדרים שנדרה ברשותו משמע שנדרה לאחר הנישואין ברשותו של בעל ולא בעודה ארוסה ועתה נכנסה לרשותו כו' ויותר נראה פי' הב"א שהביא וז"ל דה"ק אם נדרים שנדרה בעודה ארוס' מפר בשותפות ק"ו נדרי' שנדרה אחר הנישואין א"כ מה ת"ל ונדרי' עליה בנדרים שנדרה מקודם לכן עכ"ל: נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו. רש"י בחומש פי' ונדרי' עליה שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן אביה ולא הופרו ולא הוקמו עכ"ל וכתב הרא"ם וז"ל דאי כששמע בהן והופרו או הוקמו קודם האירוסין מה שעשה האב עשוי אחר שכל הכח בידו לבדו ומאי ושמע אישה והחריש לה וקמו דקאמר אלא ע"כ לומר דבשלא שמע ולא הופרו ולא הוקמו עד שנתארסה קמיירי שכיון שנתארסה ועדיין נדרי' תלוים ועומדים אביה ובעלה יחד מפירין נדריה עכ"ל: שהוקמו ושהופרו. פי' נדרים שקיים אותם האב הבעל יכול להפר ונדרים שהפר האב הבעל יכול לקיים: ה"ג תאמר בבעל שמפר בבגר: מה האב כו'. פי' לעיל: אין בטוי אלא שבועה. שאם אמרה תבטא ככר זו עלי כאומרת שבועה שלא אוכלנו: ה"ג ת"ל וקמו נדרי' דכ"ה בקרא ומשמע לי' מ"מ אפי' השמיעוהו אחרים: עד שיהא מתכוין לה שכור. פי' לעיל גבי אב: ה"ג ואמר סבור הייתי שהיא בתי: וקמו נדרי' גרסי' ת"ל יקומו. דהוא מיותר דהא כבר כתי' וקמו נדרי' אלא ללמד שכל נדר שקיים שעה א' אין יכול להפר: שהנאה היא הפרה. שיאמר לה מופר לך: שעשה חרישה ושמיעה כו'. שיש לו שהות כל היום להקם ולהפר כדפי' לעיל גבי אב: ולא נדרים שאין עליה. כגון האומר לאשתו כל נדרי' שתדורי מכאן עד שאבוא ממקום פלוני הרי הן מופרין: שאין מפר נדרי עצמו. שאין אדם מפר נדרי' לעצמו אא"כ נשאל לחכם כדפי' לעיל: ה"ז מפר נדרי עצמו עד שלא ידור. כבר פי' לעיל: אמרו לו. גרסי' דחכמי' הוא דפליגי עלי' דר"א במשנה: ד"א אישה יקימנו כו' את שבא לכלל הקים בא לכלל הפר אפשר לפרש דהני תרי לימודי' דילפי' תחילה מן ונדרי' עליה והד"א דילפי' מאישה יקימנו ואישה יפרנו תליא בפלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן דלעיל דלר' יאשי' דס"ל דאישה יקימנו כו' אתי למעוטי אפוטרופס וסליק לכך הוכרח ללמוד דין זה שאין מפר אלהבא מן ונדריה עליה ואע"ג דכבר דריש להו לעיל לנדרים שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה או לנדרים שלא הוקמו ושלא הופרו י"ל דכלהו שמעית מינה מאחר שהם במשמעות הכתוב הי מינייהו מפקית הבל לר' יונתן דס"ל לעיל שלוחו של אדם כמותו מפיק לי' להאי קרא אישה יקימנו ואישה יפרנו לדין זה את שבא לכלל

מבוא התלמוד

הקם בא לכלל הפר לומר שאין מפר אלהבא. וקרא דונדרי' עליה מפיק לי' לאחר דרשות דלעיל כנ"ל: ה"ג הרי שנדרה וביטל פי' הבעל ביטל את הנדר והיא לא ידעה ועברה על נדרה בתזיד צריכה סליחה וכדפי' לעיל גבי אב והא דקתני וביטל ולא תני והפר גם זה פירשתי לעיל:

בבית אביה אביה ובעלה מפירין נדריה · ניסת אין האב מפר את נדריה · ונדריה עליה נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה · אתה אומר נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה או אינו אלא נדריה שנדרה ברשותו אמרת ק"ו הוא אם נדר שנדרה שלא ברשותו הרי הוא מפר ק"ו לנדר (שלא נדרה) [שנדרה] ברשותו · ד"א ונדריה עליה נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו או אינו אלא נדרים שהוקמו ושהופרו הרי אתה דן הואיל והבעל מפר והאב מיפר מה האב אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו כך הבעל ועוד ק"ו ומה *האב שהרשות מתרוקנה לו אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו · הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו אינו דין שלא יפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו לא אם אמרת באב שאין מיפר בבגר לפיכך אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו תאמר בבעל שאין מפר [שמפר] בבגר לפיכך יפר כל נדר לא זכיתי מן הדין ת"ל אלה החוקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו ע"כ אתה מקיש את הבעל לאב מה האב אינו מפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו אף (האב) [הבעל] אין מפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו · או מבטא שפתיה *אין בטוי אלא שבועה כענין שנאמר °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים · ושמע אישה *להוציא את החרש · (ויקרא ה') ושמע אישה אין לי אלא ששמע הוא השמיעוהו אחרים מניין ת"ל וקמו (כל) נדריה · והחריש לה עד שיהיה מתכוין לה *שאם נדרה אשתו ואמר סבור הייתי שהיא בתו הרי זו יחזור ויפר שנאמר והחריש לה עד שיהא מתכוין לה · וקמו (כל) נדריה שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר ומה אני מקיים וקמו (כל) נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים והפר את נדרה עד שלא קיים או אף משקיים ת"ל יקומו מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה אחת אין יכול להפר · ואם ביום שמוע אישה יניא אותה לימד בבעל שהנאה היא הפרה ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה כיום נדר · והפר את נדרה נדריה שעליה מפר ולא נדרים שאין עליה *שר' אליעזר אומר יפר והדין נותן ומה אם במקום שאין מפר נדרי עצמו משנדר הרי זה מפר נדרי עצמו עד שלא ידור מקום שמיפר נדרי אשתו משנדרה אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור · אמרו לו לא אמרה תורה אלא והפר את נדרה אשר עליה נדרים שעליה מפר ולא נדרים שאין עליה · ר"א אישה יקימנו ואישה יפרנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר · לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר · וה' יסלח לה הרי שנדרה ובטלה : סליק פיסקא

קנד ונדר אלמנה וגרושה מן הנישואין אתה אומר מן הנשואין או אינו אלא מן האירוסין הרי אתה דן הואיל (ובעלה) [ובעולה] אין אביה מפר נדריה ואלמנה אין אביה מפר נדריה מה בעולה שיצאת מרשות אביה אף אלמנה וגרושה שיצאת מרשות אביה · או אפילו נתאלמנה או נתגרשה וניסת לזה קורא אני עליה ונדר אלמנה וגרושה [לפי שמצינו] באלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ת"ל ואם בית אישה נדרה מכל מקום · ואם בית אשה נדרה זו נשואה או אינו אלא ארוסה כשהוא אומר ואם היו תהיה לאיש הא ארוסה אמורה ומה ת"ל ואם בית אישה נדרה זו נשואה דברי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר זו יתומה *בחיי האב · ושמע אישה *להוציא את החרש · ושמע אישה אין לי אלא (שם ס"ג) ששמע הוא השמיעוהו אחרים מניין ת"ל וקמו כל נדריה · והחריש להי· *זו חרישה לקיים אתה אומר זו חרישה (שם ע"ג) לקיים או אינו אלא חרישה למקט כשהוא אומר ואם החרש יחריש לה אישה הרי חרישה למקט אמורה ומה ת"ל (שם צ"א) והחריש

קנד ונדר אלמנה וגרושה. ושיפא דקרא כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה פירש"י לפי שאינה לא ברשות האב ולא ברשות הבעל ומי יפר לה לזה קאמר הכא מן הנישואין שמרשות האב כבר יצאה ובעל אין לה להפר לה לפיכך יקום עליה אבל מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה רשות הבעל וחזרה לרשות האב: אלא מן האירוסין. כלומר אף מן האירוסין אינה חוזרת לרשות האב: ה"ג הואיל ובעולה אין אביה מפר נדריה וכ"ה בילקוט ופי' הז"ר וז"ל יש לפרש דדריש מדכתיב בנעוריה ואין נערה אלא בתולה וביולא בזה אמרי' ביבמות דף ס"א ע"ב ובכתובות דף מ"ט משמע דפשיטא לי' דבעולה יצאה מרשות אביה (נדרים ע') עכ"ל מ"מ ראי' ראשונה נוכחת ק"ק דהכי אי' שם בברייתא בתולה אין בתולה אלא נערה [כלומר למעוטי בוגרת וגבי כה"ג איתמר שאין ראשי ליטא בוגרת] וכה"א והנערה טובת מראה מאד בתולה ע"כ משמע מזה דאין בתולה לא נערה אבל נערה יוכל להיות אע"פ שהיא בעולה כל שהיא בת י"ב שנה ויום א' קרויה נערה ומהיכא משמע לי' דאין נערה אלא בתולה דהתם לא ממעט אלא בתולה ולא בוגרת דבתולה משמע דוקא נערה ולא בוגרת אבל לא ממעט נערה ולא בעולה זה אינו במשמע משם: (שבועות כ') אף אלמנה וגרושה שיצאת מרשות אביה. היינו מן הנישואין אבל באירוסין עדיין לא יצאת מרשות אביה (נדרים ע"ג) שהרי האב מיפר עם הבעל בשותפות: וניסת לבעל שני: קורא אני עלי' ונדר אלמנה וגרושה. שאין הבעל השני יכול להפר לה: (שם פ"ג) ה"ג בילקוט ונדר אלמנה וגרושה לפי שמצינו באלמנה לכהן גדול: באלמנה לכהן גדול. פי' לפי שהורע כח האלמנה שאסורה לעולם לכהן גדול וה"ה גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ה"נ לענין נדרי' אע"פ שניסת לבעל השני תהי' שם אלמנה עליה. ולא יהי' יוכל להפר לה וכן משמע מפי' הז"ר: מכל מקום. שאין בעל השני מפר לה: זו נשואה. עיין לעיל פיסקא קנ"ג בפסוק ואם היו תהי' לאיש ושם פירשתי כל הצורך: זו יתומה בחיי האב. במשנה אי' ר' יהודה אומר אף המשיא בתו הקטנה ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה אצלו ועדיין היא נערה [פי' (שם ע"ב) הר"ן וז"ל אשמעי' דאפי' היתה קטנה כשניסאת יצאתה מרשות אביה בהכנסו נישואין וכי קתני ועדיין היא נערה ה"ה נמי אפי' היא קטנה כיון שניסאת אין לאביה רשות בה והאי דנקט נערה משום דנדר קטנה אינה כלום עכ"ל] והשתא ה"פ דר"ע ס"ל דהא דכתי' ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה איירי ביתומה בחיי האב כגון שהשיאה אביה ונתאלמנה או שנתגרשה שאע"פ שעדיין היא נערה אינה חוזרת לרשות אביה להפר נדרה והיא קרוי' יתומה בחיי האב בכל הש"ס ואשמעי' קרא ואם בית אישה נדרה שאם ניסת אח"כ לבעל השני שהבעל השני מיפר נדריה: חרישה לקיים. שותק ע"מ לקיים: חריש' למקט. שאינו שותק ע"מ לקיים הנדר אלא שעושה כדי להקניטה ולהוכיחה כדי שלא תרגיל עוד בנדר שהיא סבורה שהוא שותק ע"מ לקיים רש"י ומעפ"כ הנדר קיים מדכתי' תרי קראי א' והחריש לה ב' ואם החרש יחריש לה אישה חדא אחרישה לקיים ואידך אחרישה למקט וא"ת הא כתיב עוד פעם ג' כי החריש לה ביום שמעו י"ל כדמפ' בגמ'

מב' התלמוד

והחריש לה זו חרישה לקיים • וקמו כל נדריה שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר• ומה אני מקיים וקמו כל. נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים והפר את נדרה עד שלא קיים או אינו אלא אף משקיים ת"ל יקום [נ"ח מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה א' אין רשאי להפר• ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו] מגיד שנתנה [תורה] רשות להפר כל היום • כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה לא יקום [אישה הפרם] להוציא את אפוטרופוס אישה הפרם (וה' יסלח לה) אם הבעל מיפר מופר ואם לאו אינו מופר • אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה בעלי שומע היה מפר שומע אני יהיה מופר ת"ל אישה הפרם אם יפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר • *אמר לאפוטרופס כל נדרים שהיא נודרת אשתי מיכן עד שאבוא ממקום פלוני היפר לה והיפר לה שומע אני יהיה מופר ת"ל אישה הפרם. אם הפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו: וה' יסלח לה: סליק פיסקא

קנה כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה אשר עליה שומע אני בין שיש בהן עינוי נפש בין שאין בהם עינוי נפש ת"ל וכל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו לא אמרתי אלא נדרים *שיש בהם עינוי נפש• נדרים שהם בינו לבינה מניין ת"ל אלה החוקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו (שומע אני בין שיש בהם עינוי נפש ובין שאין בהן עינוי נפש ת"ל כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש) ומה זה נדר שאינו מתחלל אלא ע"פ אחרים הוא מפר כך כל נדר שאינו מתחלל אלא ע"פ אחרים הוא מיפר דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר מצינו נדר שאינו מתחלל ע"י אחרים אלא בו הרי הוא מיפר• כאיזה צד אמר קונם פירות העולם עלי ה"ז יפר קונם פירות מדינה זו עלי יביא לה מן מדינה אחרת פירות חנוני זה עלי (אין יכול להפר אלא מה) זה נדר שאין מתחלל ע"י אחרים אלא בו הוא מיפר: אין לי אלא בעל שאינו מפר אלא נדר שיש בינו לבינה ונדר שיש בהם עינוי נפש האב מנין הרי אתה דן הואיל והאב מיפר והבעל מפר מה הבעל אינו מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש או חילוף הואיל והאב מפר והבעל מיפר

בגמ' דאתי ללמד דבשתקה סתם ג"כ הנדר קיים ואי לא כתיב אלא ב"פ הוי מוקמי' להו אמסתבר חדא אשותק ע"מ לקיים ואידך אשותק סתם אבל בשיתק ע"מ למקט ה"א דיכול להפר דהכי ס"ל לר' הונא בגמ' דהשותק ע"מ למקט מפר אפי' לאחר עשרה ימים להכי כתב רחמנא חרישה שלישית דאפי' חרישה למקט הנדר קיים: שאם נדרה וקיים וחזר והפר• פי' לעיל בפיס קנ"ג: ה"ג בילקוט ת"ל יקום מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה א' אין רשאי להפר• ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו מגיד הכתוב שנתנה תורה רשות להפר כל היום וכאן יש חיסרון הניכר: כל היום• דכתיב ביום שמעו וקי"ל במגילה דף כ' ע"ב שכל מקום שנאמר ביום כשר כל היום: ה"ג כל מוצא שפתי' לנדרי' ולאיסר נפשה לא יקום אישה הפרם להוציא את אפוטרופ' אישה הפרם אם הבעל מפר מופר וכ"ה מגירס' הילקוט ע"ש: אמרה יודעת• בפיס' קנ"ג לעיל גבי אב נמי תני כה"ג ושם פירשתי: אמר לאפוטרופס כו' • עד סוף הפיס' נתבאר לעיל פיסקא קנ"ג: וה' יסלח לה• הביא זה הפסוק ולא דרש עליו כלום ואפשר דבא לרמז על דרשה דלעיל פיסק' קנ"ג גבי אב הרי שנדרה ובטל ע"ש וכן עשה סוף פיסקא דלעיל שהביא רק ברמיזה בעלמא וה' יסלח לה הרי שנדרה וביטל ותו לא וכוונתו ג"כ להאי דרשה דלעיל גבי אב כמ"ש שם הכי נמי כן:

קנה כל נדר: נדרים שיש בהם עינוי נפש כדי לבאר מהו נדרי עינוי נפש ומהו נדר שבינו לבינה יש בזה פלוגתא דתנאי במשנה ופירושם בגמ' באריכות לכן אעתיק בכאן הסכמת הפוסקים בקצרה וז"ל הש"ע בי"ד סי' רל"ד סעיף נ"ט איזהו הם דברי' שיש בהם עינוי נפש כגון רחיצה וקישוט וכיחול ופירכוס כגון שנשבעה שלא תרחץ או שלא תתקשט או שאמר' הנאת רחיצה וקישוט עלי [פי' לעולם] אם ארחץ או אתקשט אפי' לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של היום ואסרה שלא תרחץ ושלא תתקשט היום ולא תיאסר [לעולם] הוי עינוי נפש אע"פ שאין חל הנדר אלא ליום א' וי"א דרחיצה וקישוט הוי דברים שבינו לבינה [וכ' האחרונים דדיעה ראשונה היא דעת הרא"ש והר"ן והטור שפסקו כת"ק במתני' דהוי ע"נ והי"א הוא דעת הרמב"ן דפסק כר' יוסי דרחיצה וקישוט הוי ד"ש ל"ב אבל דעת הרמב"ם דרחיצה הוי ע"נ וקישוט הוי דברים שבינו לבינה] וכ"ז לא איירי אלא בקשוט הפנים אבל קישוט של מטה לכ"ע לא הוי אלא דברים שבינו לבינה• עוד שם אמרה קונם פירות העולם עלי [לכ"ע הוי נדרי ע"נ] או אפי' פירות מדינה א' או אפי' פירות של איש א' לבדו הוי ע"נ [גם זו דעת הטור] ולהרמב"ם אינם אלא דברים ש"ב ל"ב ע"כ ולשיטתיי' אזלי דהטור פסק כת"ק במשנה והרמב"ם פסק כר' יוסי במשנה ע"ש: נדרים שהם בינו לבינ'• כגון נדר' מתשמיש וכיוצא בו דברים שהם גורמים איבה בינו לבינה שם סעי' ס"ו וע"ש עוד הרבה ענייני' מזה והחילוק בין נדרי ע"נ וד"ש ל"ב מבואר שם סעיף ס"ה וז"ל שנדרים שיש בהם ע"נ כשמתירים לה מותרת בהם לעולם [ואפי' לאחרים. ש"ך] ודברי' שבינו לבינה אין התרה אלא לעצמו כל זמן שיש לו בו תועלת דהיינו כל זמן שהיא תחתיו ולאחר שתתגרש כל זמן שלא תינשא שאפשר שתחזור אליו אבל לאחר שתנשא לאחר חל הנדר גם לדידי' עכ"ל ונלמד מזה דבאשת כהן שמיד שנתגרשה ממנו תיכף חל הנדר דהא א"א שתחזור אליו לעולם עוד כ' שם ודברים שאין בהם ע"נ ולא בינו לבינה [כגון שנדרה שלא אתן מים לפני בהמתך ותבן לפני בקרך] אינו יכול להפר כלל עיין כ"ז בגמ' ופוסקים: שומע אני בין שיש בהם עינוי נפש כו' כ' ז"ר וז"ל וכ"ל דמן שומע אני עד לענות נפש יתר הוא דבדברים שבינו לבינה אפי' אין בהם ע"נ מפר כדאי' בגמ' ואפשר דבא לומר דלאו כל דבר מיקרי בינו לבינה אלא דברי' שיש בהם קצת ע"נ כגון רחיצה וקישוט לר' יוסי ועיין בגמ' עכ"ל ולפי גירסא זו ופירושו משמע דהאי ברייתא אתי' כר' יוסי ולקמן בסמוך בד"ה ר' יונתן משמע דר' יונתן ס"ל כרבנן וכמ"ש שם בס"ד וכ"מ מפירושו שם ועוד מאמר שכתבתי בסמוך בד"ה אב מניין דשיטת כל הפוסקים הוא כהספרי דגם האב אינו יכול להפר אלא דברים שבל"ב ונדרי עינוי נפש ודלא כהרמב"ם שפסק דהאב מיפר כל נדרי' שבעולם ע"כ מסתבר יותר דיש למחוק בבא זו מכאן כמ"ש הז"ר בריש דבריו דבדברים שבינו לבינה אפי' אין בהם ע"נ מפר והוא כרבנן שכן פסקו כל הפיסקים ודלא כהרמב"ם שפסק כר"י כמ"ש לעיל והשתא אתי' כל הברייתא כרבנן שיטה דהלכתא כוותייהו כנ"ל: ומה זה נדר שאין מתחלל אלא ע"פ אחרים אדברים שבינו לבינה קאי דוקא דברים שבינו לבינה שאין מתחלל אלא ע"י אחרים כגון רחיצה שצריכה היא עצמה לרחוץ צריך להפר אבל דבר שאין מתחלל אלא ע"י עצמו כגון שאמר'

הנאת תשמישי עליך א"כ להפר לה שהיא משועבדת לו וז"ר גם בזה פי' אליבא דר"י דס"ל דרחיצה הוי מדברי' שבינו לבינה אבל לפי מ"ש לעיל דהאי ברייתא אתיא כרבנן דס"ל דרחיצה הוי עינוי נפש ולא מדברים שבינו לבינה יש לפ' דברי ר' יאשי' דהא דקאמר ומה זה נדר שאינו מתחלל אלא ע"י אחרי' כגון שאמרה הנאת תשמישך עלי שצריכה היא עצמה לשמש עמו וז"ל הש"ע שם סעיף ס"ז הא דחל נדר מתשמיש דוק' שאמרה הנאת תשמישך עלי אבל אמרה הנאת תשמישי עליך אינו צריך להפר שהיא משועבדת לו עכ"ל ולפ"ז אתא שפיר רישא וסיפא בחד ענינא אבל לפי' הז"ר לאו בחד עניינא הוא דרישא מיירי ברחיצה וסיפא בתשמיש לכן נראה כמו שכתבתי: ר' יונתן אומר כו' • שכשאסרה הפירות הוא מביא לה פירות ואפ"ה צריך להפר ז"ר ביאור הדברי' דר' יונתן פליג על ר' יאשי' דס"ל דוק' נדר שאין מתחלל אלא ע"פ אחרים הוא דצריך להפר אבל נדר שאין מתחלל ע"פ אחרי' אלא בו א"כ להפר וקאמר לי' ר' יונתן מצינו נדר שאין מתחלל ע"י אחרים אלא בו ואפ"ה צריך להפר וע"ז קאמר כאיזה צד כמו כיצד: אמרה פירות העולם ה"ז יפר• פי' פשיטא שיפר לה דזה הוי נדרי ע"נ אפי' לר' יוסי: קונם פירות מדינה זו עלי יביא לה מן מדינה אחרת• כלומר אע"פ שהוא מביא לה מן מדינה אחרת אעפ"כ הוא מפר לה וז"ש הז"ר שכשאסרה הפירות הוא מביא לה פירות ואפ"ה צריך להפר והא דלא פי' כפשטי' יביא לה מן מדינה אחרת ואינו יכול להפר לה דהכי ס"ל לר' יוסי במשנה משום דר' יונתן קאמר מצינו נדר כו' הרי הוא מפר וע"ז קאמר כיצד כו' קונם פירות מדינה זו עלי יביא לה מן מדינה אחר' פ"כ צריך לפ' דגם בזה הוא מיפר דהא עלי' קאי ובלשון אע"פ קאמר אע"פ שמביא לה ממדינה אחרת אפ"ה מפר לה והיינו כרבנן דס"ל דיכול להפר לדע' הטור וש"פ שכתבתי לעיל הוי נדרי ענוי נפש ולדעת הרמב"ם משום דהוי דשבל"ב והטעם שטורח הוא לו להביא ממדינה אחרת כמ"ש המפרשים ומכ"ש לפי מ"ש הר"ן וז"ל ומסתבר' דלר' יוסי נמי בנדרה מפירות מדינה שהיא דרה בו יפר. דלא גרעה מדינת' מחנוני המקיפו וכי קאמר ר' יוסי יביא לה ממדינה אחרת בשלא נדרה מפירות מדינתה עכ"ל דמני אתי' דברי ר' יונתן אפי' כר' יוסי אלא שהרמב"ם והרע"ב ס"ל דר' יוסי אפי' בפירות מדינה זו פליג ואת' דאינו יכול להפר כמ"ש התי"ט ע"ש: פירות חנוני זה עלי אין יכול להפר כו'• תימא דמשמע דס"ל בזה כר"י במשנה והא ר' יונתן קאמר מצינו נדר כו' הוא מפר וע"ז קאמר כיצד כו' הרי דס"ל שיכול להפר והיינו כרבנן דס"ל דאפי' בפירות הנוני זה יכול להפר וכ"פ הפוסקי' כמש"ל בד"ה נדרי' כו' ע"ש ועוד א"כ מה זה שסיים אלא מה זה נדר שאין מתחלל כו' הוא מיפר שאין לו ביאור כלל לכן נראה כגי' הילקוט וה"ג פירות הנוני זה עלי זה נדר שאין מתחלל בו הוא מפר והיינו כרבנן דס"ל דאפי' בכה"ג יכול להפר מוקו' לפי מ"ש לעיל בד"ה קונס דלדעת הר"ן מני אתי' כר' יוסי ה"נ יש לפרש דמיירי בחנוני המקיפו שאין פרנסתו אלא ממנו דבזה גם ר' יוסי מודה שיכול להפר אלא שכבר כתבתי שאין דעת הרמב"ם והרע"ב כן גבי פירות מדינה זו אלא דלר' יוסי אפי' בפירות מדינה זו אינו יכול להפר וע"כ לומר דברייתא דהכא כולה כרבנן אתי' כנ"ל וכמ"ש לעיל: האב מנין כו' כ' הרמב"ם ר"פ י"ב מהל' נדרים וז"ל כל הנדרים והשבועות האב מפר ביום שמעו שנא' כל נדריה ואסריה אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן ע"נ או שהן בדברים שבינו לבינה עכ"ל וחלקו עליו הרמב"ן והרא"ש והר"ן והטור וס"ל דאף האב אינו מפר אלא נדרי ע"נ ודשבל"ב וראייתם מהאי דספרי דהכא דמקיש אב לבעל והרא"ם כתב בסמך רבינו על מ"ש פרק נערה דנדרים כל הנדרים והשבועות האב מפר שנא' ואם הניא אביה אותה כל נדרי' ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום אבל הבעל אינו יכול להפר אלא נדרי ע"נ כו' עכ"ל אבל כבר נתעורר עליו בכ"מ וכ' וז"ל וכראותי דבריו אלו נשתוממתי איך רבינו בתשובתו [ר"ל שהשיב לחכמי לוניל שאעתיק בסמוך] לא הביא ראיי' מזה המאמר ולא עוד אלא שכ' שלא נזכר דבר זה בכ' הגמרות וגם הרמב"ן והרא"ש והר"ן היאך אפשר שנעלם מהם מאמר זה והדקתי בכל הפרק הנזכר ולא מצאתי מאמר זה והייתי נבהל היאך העיד הרא"ם על מאמר זה שהוא בפ' נערה דנדרים כו' וסיים שלמון הכמ"נ הטעייהו' להרא"ם עכ"ל ע"ש• והייתי רוצה לתרץ דברי הרמב"ם ע"פ מ"ש הטור בסי' רל"ד וז"ל וה"ר יחיאל חילק קודם שנתארסה מפר כל נדריה אבל נתארסה ומת הבעל וחזרה לרשותו אז אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש עכ"ל וכ' הב"י וז"ל וכתב כן כדי ליישב פשטי' דקרא דמשמע דכל נדרים הוא מפר דלא יקשה להרמב"ם ... להיות

נדרים ע"ב

נזיר י"ב

אסע"ע

מיפר מה האב מיפר כל נדר אף הבעל מיפר כל נדר · הא מה אני מקיים כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש בימי הבגר · אבל בימי הנעורים יפר כל נדריה · ת"ל בנעוריה בית אביה נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעורים בבית הבעל · דנתי וחילפתי בטל [החילוף] וזכיתי לדין כבתחילה הואיל והבעל מיפר והאב מיפר מה הבעל אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש · ועוד ק"ו מה הבעל שמיפר בבגר אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש האב שאין מפר בבגר אינו דין [נ"ח שלא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש] לא אם אמרת בבעל שאין הרשות מתרוקנת לו לפיכך אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש תאמר באב שהרשות מתרוקנת לו לפיכך יפר כל נדר לא זכיתי ת"ל אלה החוקים על כורחך אתה מקיש את האב לבעל מה הבעל אין מפר אלא נדר שיש בהם עינוי נפש אף האב (יכול) [כו'] · אישה יקימנו ואישה יפרנו * נדרה מן התאנים ומן הענבים קיים בתאנים כולו קיים היפר לתאנים אין מופר עד שיפר אף לענבים דברי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר קיים לתאנים ולא קיים לענבים [נ"ח כולו קיים היפר לתאנים ולא היפר לענבים כולו מופר] שנאמר אישה יקמנו ואישה יפרנו · נדרה מן התאנים ומן הענבים ונשאל לחכם והתיר לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כולו מותר · אסר לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים [כולו] אסור · הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כולו מופר · קיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כולו קיים · אימתי בזמן שהוא נדר אחד אבל * אם אמר' [תאנים] שאני טועם ועוד ענבים שאני טועם ונשאל לחכם והתיר לו לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים קיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הקיום בקיומו וההפר בהפירו : סליק פיסקא

קנו ואם

החרש יחריש לה אישה מיום אל יום * זה חרישה למקט · אתה אומר חרישה למקט או אינו אלא חרישה לקיום כשהוא אומר והחריש לה הרי חרישה לקיום אמור ומה ת"ל ואם החרש יחריש לה זה חרישה למקט · מיום אל יום * שומע אני מעת לעת ת"ל אשר [עליה] הקים (אותה) [אותם] כי החריש לה ביום שמעו · ר' שמעון בן יוחי אומר מעת לעת הרי אמרה תורה מיום אל יום · ואם הפר יפר אותה אחרי שמעו

להיא דספרי וטעמא דמילתא הוא משום דכיון דבעודה ארוסה אין האב מפר אלא נדרים שהבעל יכול להפר שהרי אינו מפר אלא בשותפות הבעל אף כשמת הבעל וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר נדרים שלא הי' יכול להפר קודם לכן עכ"ל וזה כונת רבינו שמה שכתב כל הנדרים והשבועות האב מיפר היינו קודם שנתארסה שהרי מביא קרא שנאמר כל נדריה ואסרי' כו' דבעודה ברשות אביה איירי ומשכתב אח"ז אבל הבעל אינו יכול להפר אלא נדרי ע"נ כו' ממילא משתמע דה"ה חזרה לרשות האב שאין האב יכול להפר אלא נדרי ע"נ והיינו כך דספרי דהכא אבל אחרי ראותי בס' מ"ע שכ' ששאלוהו לרבינו חכמי לוני"ל וז"ל האירה עיני' במאור תורתיך שהרי בספרי מקיש אב לבעל כו' ובעל אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש כו' יפרש לנו פי' מרווח. תשובה זאת השאלה ראוי לשאול אותה כל חכם כו' והדבר ידוע שלדברי אותו היקש המפורש בספרי אין האב מפר אלא נדרי' שהבעל מפר כו' אבל קשה לי דבר זה ימים רבים ואמרתי שדברים אלו ודאי לר"ש הם לבדו שסתם ספרי ר"ש אלו הוי הלכה ודאי לא הוי שתיק גמרא מינייהו שלא תמצא לעולם אותו ההקש בא' מספרי התלמודי' ולא בתוספתא' ולא נאמר בגמ' אלא הכי והתניא בין איש לאשתו בין אב לבתו מלמד שהבעל מפר דברים שבינו לבינה ולא הביא מקרא זה על ההיקש שדרש ר"ש בספרי אלא הביא מקרא זה קושי' על המשנה שאמר אלו נדרים שמפר דברי' שיש בהן עינוי נפש הקשה ואמר נדרי' ע"נ הוא דמפר שאין בהן ע"נ לא מפר והתני' בין איש לאשתו מלמד שהבעל מפר נדרי' שבל"ב כו' ומאחר שנאמר הנדר שיפה הבעל הוא הנדר עצמו שיפר האב תינח נדרי ע"נ דברי' שבל"ב היאך יתוקם בבעל ובאב ומה איכפת לאב בדברים שבין אשה ובעלה אם תכחול או תפקוס והרבה דברים כו' ועוד ההפרש שנתנו חכמים בין נדרי ע"נ לדברים שבל"ב לא נתנו אלא בבעל ואמרו כן איתא תמותי' הויא הפרה כי נגרש לה חייל נדרה עלה כו' מכל אלה הדברי' נ"ל שלא אמרו חכמים בחלוקת נדרים אלא לענין בעל אבל לענין אב לא חלקו הכמים בנדרים כפשטי' דקרא דלא חילק באב אלא אמר כל נדריה ואסרי' אסר אסרה על נפשה לא יקום ובבעל חילק ואמר כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש לפי דברים אלו תפשתי סוגי' זו ולא יצאתי מפשטי' דקרא ואמרתי שזה ההיקש דר"ש דברי יחיד הוא זהו שנ"ל והאל יצילני מכל שגגה עכ"ל ומדלא השיב רבינו דהספרי מיירי בחזרה לבית אביה ואגא מיירי קודם שנתארסה ולא הוי צריך לדוחקי' הללו שהשיב להם וכמו שטען מרן בכ"מ על תשובה זו והשיג עליו באריכות ע"ש א"ו ס"ל לרבינו דאין חילוק בין קודם שנתארסה ובין חזרה לבית אביה לעולם האב מפר כל נדריה הפי' אינן ע"נ ולא דברים שבל"ב לכן צ"ע וכבר כתבתי שכל הפיסקי' חולקי' על הרמב"ם בזה וברייתא * דספרי הלכתא היא : [ועיי' לעיל פיסק' קט"ז מ"ש בכללי הרמב"ם בזה.] מה האב מפר כל נדר . דכתיב כל נדריה ואסרי' אסר אסרה על נפשה לא יקום : ולא נעורי' בבית הבעל . פי' שבבעל אין חילוק בין נערות לבגרות ז"ר : ה"ג בילקוט דנתי וחילפתי בטל החילוף וזכיתי לדין פי' דנתי וחילפתי ללמוד בעל מאב שיהי' מפר כל נדרי' ובטל החילוף ממיעוט' דבנעורי' בית אבי' ע"כ זכיתי ללמוד ההיקש כבתחילה אב מבעל שאינו מפר אלא נדרי ע"נ : ה"ג בילקוט האב שאין מפר בבגר אינו דין שלא יפר אלא כו' כמו שהגהתי בפנים : שאין הרשות מתרוקנת לו פי' לעיל פיסק' קנ"ג : ת"ל אלה החוקי' וסיפא דקרא בין איש לאשתו בין אב לבתו : ה"ג אף האב כו' . ומלת יכול הוא ט"ס : ה"ג קיים לתאנים כולו קיים פי' אף לענבים שאין יכול להפר שוב אפי' לענבים וקסבר נדר שהוקם מקצתו הוקם כולו ויליף לה מדכתי' יקימנו ודרשי' יקים ממנו דמשמע במקצתו דהיינו ממנו הוקם כולו : אין מיפר עד שיפר אף לענבי' קסבר הפרה במקצת לא שמה הפר' עד שיפר אף לענבי' דגבי הפר' לא כתי' יפר ממנו : ר"ע אומר קיים לתאנים ולא קיים לענבים משמע דעל רישא דר' ישמעאל פליג דס"ל דאם קיים לתאני' כולו קיים ור"ע ס"ל דלא הוי קיום אלא לתאני' אבל לא לענבי' דס"ל מה שקיים קיים ומה שלא קיים לא קיים משום דמקשי' הקמה להפ' מה הפרה מה שהפר הפר כו' דהא גבי הפרה לא כתיב ממנו אף גבי הקמ' מה שקיים קיים ומה שלא קיים לא קיים ומעתה נלמד מזה דהא דקאמר ר"י הפר לתאני' אין מופר עד שיפר אף לענבי' לאו אינו מופר כלל קאמר אלא אינו מופר כל הנדר קאמר אבל מה שהפר הייני לתאני' הפר דהא ר"ע לא פליג אלא ארישא בקיים לתאני' דס"ל לר"י דכולו קיים ואיהו ס"ל דלא קיים לענבים משמע דבהפרה לא פליגי כלל ואף ר"י הכי ס"ל דמה שהפר הפר אלא דלא מקיש הקמה להפר' אבל בגמ' אי' ר"ע אומר [מבו' התלמוד] הרי הוא אומר אישה יקימנו ואישה יפרנו מה יקימנו ממנו אף יפרנו ממנו פי' הר"ן מה יקימנו ממנו משמע דבמקצתו דהיינו ממנו הוקם כולו אף יפרנו נמי אע"ג דלא משמע הכי אפ"ה הא איתקש עכ"ל משמע מזה דברישא מודה ר"ע לר"י דקיים לתאני' כולו קיים ולא פליג אלא אסיפא דס"ל לר"י דאינו מופר כולו עד שיפר אף לענבי' ואיהו ס"ל שמופר כולו דהפר' במקצת שמה הפר' כמו הקמה במקצת דהוי הקמה מדכתיב יקימנו ואיתקש הפרה להקמ' ע"כ נראה שיש כאן חסרון בדברי הספרי וכצ"ל ר"ע אומר קיים לתאני' ולא קיים לענבי' כולו קיים הפר לתאני' ולא הפר לענבי' כולו מופר שנאמר אישה יקימנו ואישה יפרנו והיינו ממש כדאי' בגמ' תדע דאי כגי' ישנה קשה סיפא דברייתא דקתני הפר לה בעלה לתאני' ולא לענבי' לענבי' ולא לתאני' כולו מופר כמאן אתי' לא כר"י דהא ר"י ס"ל דאינו מופר עד שיפר אף לענבי' וכדפריסא לעיל דאינו מופר לענבי' אבל לתאני' מיהא מוכר וכר"ע נמי לא אתי' דהא לא פליגי בזה כלל בשלמא הא דקתני לקמן קיים לה לתאני' ולא לענבי' לענבי' ולא לתאני' כולו קיים [נדרים פ"ז] אתי' כר"י אבל בבא זו הפר לתאני כו' דלא כמאן לכן נרא' כמו שהגהתי והשתא ס"ל לר"ע דכמו שהקמה במקצת שמה הקמה וכולו קיים כך הפר' במקצת שמה הפרה וכולו מופר והשתא סיפא אתי' כולה כר"ע כנ"ל : כולו מותר. שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו וכר"ע אתי' דס"ל הכי במשנה דף ס"ו וכ' הר"ן דילפי' לה בירושלמי מדכתי' ככל היוצא מפיו יעשה דמשמע דוקא כשכולו קיים עכ"ל : ה"ג בילקוט לענבי' ולא לתאני' כולו אסור : בזמן שהוא נדר א'. כגון שאמרה קונם תאני' וענבי' שאני טועמת דהוי נדר א' בהא הוא דאמרי' הקמ' במקצת שמה הקמ' הפרה במקצ' [שם] שמה הפר' : ה"ג בילקוט אבל אם אמרה תאני' שאני טועמ' ועוד ענבי' שאני טועמת דאז הוי ב' נדרי' וכ' הר"ן לאו למימרא שיהא צריך הפר' לכל א' וא' כש"ע דהא שני נדרי' הפרה אחת להן וכדתני' בתוספת' הי' עלי' חמשה נדרי' הפרה א' לכולן אלא לומר שאם הפר או קיים א' מהם יכול לקיים או להפר את השני עכ"ל : הקיום בקיומו וההפר בהיפרו . מכאן ראו' לנו שהגהתי לעיל [שם פ"ע] בדברי ר"ע דאי כגי' ישנה הא גם בנדר א' ס"ל דמה שקיים קיים כו' וכבר כתבתי דכר"י לא מצי אתי' דהא קתני הפר לתאני' ולא לענבי' כו' כולו מופר ור"י ס"ל דהפרה במקצת לא שמה [שם פ"ג] הפר' א"ו כמו שהגהתי כ"ה העיקר וכל הסיפא ר"ע קאמר לה דס"ל דבנדר א' הקמה במקצת שמה הקמ' וכולו קיים והפרה במקצת כולו מופר אבל בשני נדרים הקיום בקיומו וההפר בהיפרו :

קנו ואם החרש : זה חרישה למקט. שאינו שותק לקיים הנדר אלא שעושה כדי להקניטה ולהוכיחה כדי שלא תרגיל עוד בנדר שהיא סבורה שהוא שותק ע"מ לקיים ואע"פ שכונתו למקט אפ"ה קיים וע"ל פיסקא קנ"ד מ"ש שם : שומע אני מעת לעת. שפירוש מיום אל יום מורה על מע"לע שהזמן של מע"לע נכלל בתוך שני ימים חלק מהיום הראשון וחלק מהיום השני : ה"ג ת"ל אשר עליה הקים אותם כי החריש לה ביום שמעו ת"ק סבר שלפי שנאמר מיום אל יום שמורה מע"לע' הוצרך לומר אחריו ביום שמעו שאינו מפר אלא עד שתחשך ור"ש ב"י סובר שלפי' שנאמר ביום שמעו שומע אני עד שתחשך לכך נאמר מיום אל יום מע"לע הרא"ם ור"ש בחומש כת' וז"ל מיום אל יום שלא תאמר מע"לע' לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשך עכ"ל והשיג עליו הרא"ם מן הספרי דהכא ולא ידעתי למה לא הקשה עליו שרש"י סותר דברי עצמו שבגמ' פירש"י מיום אל יום משמע מאותה שעה ביום זה עד יום המחרת באותה שעה וצ"ע ופריך בגמ' ולת"ק הא כתיב מיום אל יום ומשני אינטריך דאי ביום שמעו ה"א ביממא אין בלילי' לא כתב רחמנא מיום אל יום [פירש"י ביום שמעו משמע יממא ולא לילה להכי כתיב מיום אל יום משמע יום שלם] ופריך ולמ"ד מיום אל יום הא כתיב ביום שמעו [דמשמע אותו היום בלבד ולא למחר] ומשני אינטריך דאי כתיב מיום אל יום ה"א ממך בשבת

שמעו אחרי קיום הנדר אתה אומר אחרי קיום הנדר או אחרי שמעו כמשמעו כשהוא אומר כי החריש לה ביום שמעו הרי (שומע) [שמעו] אמור ומה ת"ל ואם הפר יפר אותם אישה אחרי שמעו אחר קיום הנדרי ונשא עונה מגיד הכתוב שהוא מוכנס תחתיה לעון והרי הדברים ק"ו ומה אם מדת פורענית מועטת הגורם תקלה לחבירו הרי הוא מוכנס תחתיה ק"ו למידה טובה שהיא מרובה. אלה החוקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו על כורחך את מקיש את האב לבעל ואת הבעל לאב בכל מדות שאמרנו. בנעוריה בית אביה נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה בבית הבעל. ר' ישמעאל אומר בנעוריה בבית אביה בנערה המאורסה הכתוב מדבר שיהיו אביה ובעלה מפירים נדריה: סליק פיסקא

קנו וידבר ה' אל משה נקום נקמת. להודיע שבחן של ישראל [נ"ח של צדיקים] שאין נפטרים מן העולם עד שהם מנקמים (נקמה) [נקמתן של ישראל] שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם מאת המדינים והרי מואבים היו תחילה לדבר שנאמר °וילכו זקני מואב וזקני מדין מימיהם לא עשו שלום זה עם זה וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. משל למה הדבר דומה לשני כלבים שהיו בעדר והיו צווחים זה עם זה. בא זאב ליטול טלה מן העדר והיה אחד מתגרה כנגדו אמר חבירו אם איני הולך ומסייעו עכשיו הורגו ותוקף עלי והורגני עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם הזאב. כך מואב ומדין מימיהם לא עשו שלום זה עם זה שנאמר °(אשר הכה) [המכה] את מדין [בשדה מואב] וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. מאת המדינים שהיו מדיינים עם ישראל. מאת המדינים שהיו מתיעצים על ישראל. ואחר תאסף אל עמך. מגיד שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין. ואעפ"כ הלך וישב ועשה בשמחה שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו. אין החלצו אלא *איזדיין שנאמר °חלוצים תעברו. ויהיו על מדין אמר להם לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר והיה העולם. שנאמר °אל קנא ונוקם ה'. אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא ארבעה ועשרים אלף ר"ר ישמעאל ר' עקיבא אומר אלף אלף למטה שנים עשר אלף מה ת"ל לכל מטות ישראל תשלחו לצבא להביא את שבטו של לוי. וימסרו מאלפי (בני) ישראל מגיד הכתוב שהיו בני אדם צדיקים וכשרים ומסרו נפשם על הדבר. ור' נתן אומר אחרים מסרום. איש פלוני כשר יצאו [למלחמה] איש פלוני צדיק יצא למלחמה. ר' אליעזר המודעי אומר בוא וראה כמה חיבתו של רועי ישראל שעד שלא שמעו שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין מה כתיב בהן °עוד מעט וסקלוני משמשמעו שמיתתו של משה מעכבת מלחמת מדין התחילו מתחבאים

מ'התלמוד

בשבת לאחר בשבת [דהכי משמע מיום אל יום שכתובהו דהיינו שבוע שלם] ליפר לה כתיב ביום שמעו [ביום א' שלם מעת לעת] ע"כ: אחר קיום הנדר. אחר ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפי' בו ביום רש"י: או אחרי שמעו כמשמעו פי' אע"פ שלא קיים לה כפי' רק שתק ואח"כ הפר לה ביום שמעו ג"כ נושא עונה: ה"ג הרי שמעו אמור. פי' כשהוא אומר כי החריש לה ביום שמעו למדנו שהחרישה שיעורה כל היום אבל בתוך היום אע"פ שהחריש לה כששמע את נדרה חוזר ומפר לה א"כ מה ת"ל אחרי שמעו דמשמע שאם לא הפר לה תיכף כששמע את נדרה אינו חוזר ומפר ע"כ לומר כאחר ששמע וקיים קאיירי שאמר אפשי בו שאז אפי' בו ביום אינו יכול להפר כרא"ם: ק"ו למדה טובה שהיא מרובה. והמזכה את חברו זכות חברו תלוי בו וע"ל פיסקא ק"ם: את האב לבעל. לענין שאמרנו לעיל פיסקא קנ"ד שאין האב מפר אלא נדרי ע"כ ודשב"לב כמו הבעל ולענין שאמרנו לעיל פיסק' קנ"ג מה בעל עשה בו חרישה וסמיע' כיום נדר אף האב כן: ואת הבעל לאב. לענין שאמרנו לעיל פיסקא קנ"ג מה האב מפר נדרים שלא הוקמו ולא הופרו אף הבעל כן ע"ש: ולא נעורי' בבית הבעל. שהבעל מפר אף בבגרת ז"ר: בנערה המאורסה הכתוב מדבר. מדכתיב בין איש לאשתו בין אב לבתו ואיש דכתיב בהאי קרא לא צריכי דפי' תפוס איש לאשתו הרי כבר נאמר למעלה. אלא מכאן לנערה המאורס' כו' דבין אב ובין איש מפירין נדרי' דאיש מפר חלקו באשתו והאב מפר חלקו בבתו רש"י וע"ל פיסק' קנ"ג כמאמר ואם היו תהי' לאיש מ"ש שם:

קנו וידבר ה'. ה"ג בילקוט להודיע שבחן של צדיקים: ה"ג בילקוט עד שהם מנקמים נקמתם של ישראל. שהיא נקמת כו' וה"פ משום דהוקשה לו דמתחילה כתיב נקום נקמת בני ישראל והדר כתי' לתת נקמת ה' במדין לז"ק נקמתן של ישראל היא נקמתו של הקב"ה כדאי' לעיל פיסקא פ"ד שכל מי ששונא את ישראל כמו ששונא את המקום: והלא מואבים היו תחילה לדבר. כלומר מפני מה צוה הקב"ה לנקום נקמה מן המדינים ולא מן המואבים ולא ידעתי מה תירץ על זה ונראה שהתירץ הוא כמ"ש רש"י בחומש וז"ל שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא אל תתגר בם מלחמה אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם עכ"ל וזהו שכיון א"כ המשל לכוונה זו שהמואבים עשו שלום עם המדינים מחמת יראה וסיים ע"ז מאת המדינים שהיו מדיינים עם ישראל כלומר מריבים ומתעברי' על ריב לא להם ועיין בהרא"ם ובילקוט גרס וז"ל מאת המדינים והלא מואבים הם אלא לפי שהם היו תחילה לדבר שנאמר וילכו זקני מואב כו' ע"כ וכ' הז"ר פי' לפי שהמואבי' נטלו תחילה עצה מן המדינים לפיכך קראן מדיני' למואבי' עכ"ל ולגי' זו משמע שבאמת מואבי' היו אלא שקראן הכתוב מדיני' על שנטלו תחילה עצה מן המדיני' וכדפירש"י בפ' בלק על פסו' ויאמר מואב אל זקני מדין וז"ל ומה ראו מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו א"ל אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא אליהם באדם שכחו בפיו והיינו בלעם עכ"ל ובסמוך בד"ה מדייני' ולקמן בד"ה לכך כתבתי דמשמע כגיר זו: ה"ג בקרא המכה את מדין בשדה מואב פירש"י שבאו מדין על מואב למלחמה: מדיינים. מכאן משמע שמואבי' היו ונקראו מדינים ע"ש שהיו מדיינים כו' דאל"כ קשה והלא כך נקראו שם מעולם והם ממדין בנו של א"א ע"ה כדכתיב בפ' חיי שרה ומאי דריש שהיו מדייני' כו' א"ו שמואבי' היו כגי' הילקוט וקראן מדיני' ע"ש שהיו מדייני' כו' או ע"ש שהיו מתיעצים כו' ולגי' הספרי דהכא שהיו מדינים ממש צ"ל שאברהם קרא את בנו מדין ע"ש סופו שעתידין בניו להיות מדיינים עם ישראל וכיוצא בזה פירש"י בפ' לך לך על פסוק עין משפט היא קדש ע"ש: מדיינים. מתעברים על ריב לא להם: מתיעצים כו'. שנתנו עצה למואב לשכור את בלעם כמש"ל: מעכבת למלחמת מדין. ב' בע"הט לפי שרוה משה מדינית ולא קנא לשם לכך

יבמות ק"ג

מקר' מפר"ש

נתלו חיין בנקמת מדינים עכ"ל: ויהיו על מדין וסיפא דקרא לתת את נקמת ה' במדין וז"ש לא נקמת ב"ו אתם נוקמים אלא נקמ' מי שאמר והי' העולם: אל קנא ונוקם ה' וסיפא דקרא נוקם ה' ובעל חמה נוקם ה' לצריו פירש"י אל קנא ונוקם ה' מאז שנפרע לישראל מאויביו' וגם עדיין אתה נוקם הוא ובעל חמה ועתיד הוא להיות נוקם לצריו שהחריבו את ארצו והגלו את עמו עכ"ל הרי שנקמתן של ישראל היא נקמתו של מקום: ארבעה ועשרים אלף. נראה דר' ישמעאל ס"ל מדכתי' ב"פ אלף למטה אלף למטה משמע שמכל שבט היו ב' אלפים והוי כ"ד אלף וא"ת לכתוב בהדי' שני אלפי' למטה וע"ק הא כתי' בקרא וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא משמע שלא היו אלא י"ב אלף וי"ל דאותן י"ב אלף נמסרו בע"כ שלא רצו לילך כדלקמן וי"ב אלף הלכו מרצונם לכך פלגינהו קרא אלף למטה אלף למטה וז"ש הפסוק וימסרו מאלפי ישראל פי' מאותן האלפי' שנאמר למעלה שני אלפי' לכל שבט אלף למטה שנים עשר אלף מאותן ב' אלפי' נמסרו אלף למטה בע"כ שהם י"ב אלף. שוב מצאתי במדרש תנחומא וז"ל אלף למטה יש אומרים אלפים מכל שבט ושבט שלא וי"א ג' אלפים י"ב אלף חלוצי צבא וי"ב אלף לשמור את הכלים וי"ב אלף לתפלה עכ"ל לפ"ז יש לפרש דאותן י"ב אלף שהיו חלוצי צבא למלחמה עליהם הוא אומר וימסרו שנמסרו בע"כ לפי ששמעו שמיתתו של משה מעכבת מלחמת מדין אבל אותן י"ב אלף שהלכו לשמור את הכלים באמת הלכו מרצונם שאין מיתתו של משה תלוי' בשמירת הכלים כנ"ל: שנים עשר אלף. והא דכתי' ב"פ אלף למטה בפסק ה"פ אלף לכל מטה ומטה: להביא שבטו של לוי. שלא תאמר כיון שאין לשבט לוי חלק ונחלה בארץ לא יהיו בכלל הלוחמים קמ"ל ולא ידעתי טעם למה לא יצאו משבט אפרים ומנשה רק אלף והלא מאלף למטה משמע אלף לכל מטה ומטה ואפרים ומנשה שני מטות הם לכל דבר והנה במרגלים שלחו אפרים ומנשה שני אנשים כו' ושמא י"ל דאפרים ומנשה לא נקראו שבטים רק לנחלת הארץ בלבד ולכן במרגלים שהיו בעבור נחלת הארץ נחשבו כשני מטות ופה שלא היו רק לנקמת ה' בלבד אינם נקראי' רק שבט א' הרא"ם. *ולי קשה על דבריו דמי הגיד לנו שלא היו מאפרים ומנשה רק אלף אנשי' משניהם דלמא באמת הי' מכל א' וא' כפ"ע אלף ואי קשי' כיון דמשבט לוי הי' ג"כ אלף א"כ הוי י"ג אלף ובקרא כתי' שנים עשר אלף אף אני אומר לו דאותן י"ב אלף נמסרו בע"כ כמשמעות הפסוק וימסרו מאלפי ישראל כו' אבל שבט לוי הלכו מרצונם כדי לקיים מצות הבורא וזהו מדויק בלשון הפסוק וימסרו מאלפי ישראל משמע מאלפי ישראל נמסרו בע"כ משא"כ שבט לוי קיימו המצוה מרצונם הטוב כי תמיד הם חזוקי' באמונתם. א"נ י"ל דבקרא לא קא חשיב אלא י"ב אלפי' חלוצי צבא למלחמה ולפ"הו היו אלף לשמור את הכלים כמש"ל בשם התנחומא: ומסרו נפשם על הדבר. דריש מלת וימסרו שמסרו את נפשם על המלחמה כי כן מצו' התורה כמ"ש הרמב"ם פ"ז מהל' מלכי' וז"ל מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בל"ת שנאמר אל ירך לבבכם ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלוי' בצוארו ואם לא נצח ולא עשה המלחמה בכל לבו ובכל נפשו ה"ז כמו ששפך דמי הכל שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמי' וארור מונע חרבו מדם וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהי' כונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו לחיי עה"ב כו' עכ"ל: אחרים מסרום. דריש מלת וימסרו שנמסרו ע"כ ע"י אחרי' שהיו מתחבאים את עצמם ולא רצו לילך למלחמה כר"א המודעי בסמוך: ה"ג איש פלוני כשר יצא למלחמה:

במדבר כ"ב

בראשית ל"ו

קושי' על הרא"ם

דברים ג'

נחום א'

שופטים י"א

מתחבאים אעפ"כ נמסרו על כורחם שנאמר וימסרו מאלפי ישראל · וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס · מגיד שהם שקולים כפנחס ופנחס היה שקול כנגד כלם *מפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר · לפי שהלך פנחס לנקום נקמת אבי אמו שנאמר °והמדנים מכרו אותו למצרים · וכלי הקדש *זה הארון שנאמר °ולא יבואו לראות כבלע את הקדש (ולא ימותו) [ומתו] וחצוצרות התרועה בידו אין ידו אלא רשותו שנאמר °ויקח [את כל] ארצו מידו ואומר °וכל טוב אדניו בידו · ויצבאו על מדין הקיפוהו מארבעה [נ"א משלשה] רוחותיה · ר' נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו · ואת מלכי מדין למה נאמר והלא כבר נאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע ומה ת"ל (ואת) חמשת מלכי מדין · מגיד הכתוב שכשם ששוו כלם בעצה אחת כך שוו כלם בפורענות · ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב *נתנו לו ישראל שכרו משלם ולא קפחוהו לפי שבא ליתן להם עצה אמר להם לכשהייתם ששים רבוא לא יכולתם בהם ועכשיו אתם יכולים בהם לכך נתנו לו שכרו משלם ולא קיפחוהו · ר' נתן אומר בב"ד הרגוהו שנא' °ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב · וישבו בני ישראל ואת כל עריהם במושבותם · זו [בית] ע"ז שלהם ואת כל טירותם מקום שהיו כטירון · ד"א בטירותם מקום שהיו נוטרים שלהם · ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה מגיד הכתוב שהיו בני אדם כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל · לא כענין שנאמר °וימעלו בני ישראל מעל בחרם אבל כאן ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה · (וילכו) [ויצאו] משה ואלעזר הכהן · אבא חנין אומר משום ר' אליעזר לפי שיצאו נערי ישראל לחטוף את הביזה · ויקצוף משה על פקודי החיל · מגיד שאין הסרחון תלוי אלא בגדולים ויאמר להם משה החייתם כל נקבה אמר לו פנחס רבינו כשם שהפקדתנו כך עשינו · הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם · מה היה דבר בלעם אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונית שבעולם לא אתם יכולים להם שמא מרובים אתם מן המצרים שנאמר °ויקח שש מאות רכב בחור אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו *אלהיהם של אלו שונא זימה · העמידו לכם נשיכם ובנותיכם בזמה והם שטופים בזימה ואלהיהם שולט בהם

מקר' מפורש

למלחמה: ופנחס הי' שקול כו'. דאל"כ אותם תנינא ל"ל הרא"ם: אבי אמו. זה יוסף דכתי' ואלעזר בן אהרן לקח לו אשה מבנות פוטיאל וקא' בגמ' מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז ותשני דאתי נמי מיוסף שפטפט ביצרו [פירש"י שזלזל וכבש את יצרו] דיקא נמי דכתי' מבנות פוטיאל [ולא כתיב פוטאל]' תרי משמע ש"מ ע"כ; ה"ג בקרא כבלע את הקדש ומתו: ה"ג בקרא ויקח את כל ארצו מידו ומפני שאפשר לומר שאני ארץ שא"א לפ' ידו ממש מש"ה גבי אוצר' שהם מטלטלין ואפשר שבידו ממש לקחם לכך הביא עוד ראי' מפסוק וכל טוב אדניו בידו דא"א שלקח אליעזר כל רכושו של אברהם בראשית ל"ז בידו אלא ע"כ שמסר לו אברהם שטר במדבר ד' מתנה על כל נכסיו כדפירש"י שם ואפ"ה ידו לאו דווקא אלא רשותו: הקיפוה מארבע רוחותי'. כ' הז"ר וברמב"ם פ"ו שם כ"א מהל' מלכי' משמע דגרס משלש רוחותיה בראשית כ"ד עכ"ל נראה כונתו משום דכ' הרמב"ם שכשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה בד' רוחותיה אלא מג' רוחותי' ומניחין מקום לברוח לכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל כ' סמ"ג דאי' בספרי עכ"ל וכיון שרבינו הוציא דין זה מן הספרי ע"כ לומר שגי' שלו בספרי הי' משלש רוחותי' דא"ל דפסק כר"נ דהא קי"ל הלכה כת"ק בכ"מ א"ו שצ"ל משלש רוחותי' ור"נ טעמא דת"ק מפרש וכמ"ש הרמב"ם: כדי שיברחו. ותחילת נוסח נפילה ב"א: ואת מלכי מדין. וסיפא דקרא את אוי ואת רקם כו' חמשת מלכי מדין לז"ק שם י"ג למה נאמר פי' חמשת מלכי מדין הוא מיותר והלא אני רואה שחמשה מנה הכתוב לזה מסיים ומה ת"ל חמשת מלכי מדין ומלת ואת הוא ט"ס: שבא ליתן להם עצה כו'. כתב הרא"ם וז"ל ולא ידעתי מאין ידעו זה כי מהכתיב אינו נראה רק שבאו על מדין ומצאוהו שם והרגוהו ושמא י"ל שם ז' שהוציאו זה מפני שלולי זה לא הי' להם להורגו מכיון שלא היה הוא מהמדינים שחייב הקב"ה בהם ההריגה כדכתי' צרור את המדינים והכיתם אותם וישראל לא היו יודעים שבלעם נתן העצה על הכ"ד אלף שנפלו מישראל עד שגילה להם משה כשיבם ממדין הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ע"ד פעור כו' לפיכך אמרו שבא ליתן להם עצה כו' עכ"ל: לכך נתנו לו שכרו משלם. בגמ' פריך בלעם מאי בעי התם [והלא כבר הלך למקומו כדכתיב ויקם בלעם וילך וישב שמות י"ד למקומו ומקומו של בלעם פתור ארם נהרים הוא ולא מדין הרא"ם] א"ר יוחנן שהלך ליטול שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל [פירש"י שהלך ליטול מבלק ומזקני מדין] ע"כ והקש' הרא"ם וז"ל למה בקש שכר ממדין והלא זקני מדין כבר הניחוהו והלכו להם כשאמר להם לינו פה הלילה כדכתיב וישבו שרי מואב עם בלעם מכלל שזקני מדין הלכו להם ועוד לא מצינו שנדר לו שכר אלא בלק לבדו שאמר לו כי כבד אכבדך ועוד למה לא הלך אל בלק לבקש ממנו שכר הכ"ד אלף שהוא הי' הנודר לו לכבדו אבל הניח את בלק שהוא העיקר משכרו והלך במדין שלא נמצא בשום מקום שנדרו לו אלא אדרבה הניחוהו והלכו להם ושמא י"ל שהמדיני' שנתנו עצה לבלק לקרא לבלעם הם היו סרסורי עבירה שעל ידם נדרו לו זקני מואב מה שנדרו לו ואע"פ שהלכו להם כשאמר לינו פה הלילה מ"מ כיון שע"י עצתן לקרא לבלעם מתו כ"ד אלף ועשה למואבי' בזה תועלת גדולה קם והלך אל המדינים שהיו הסרסורין בינו לבין זקני מואב שיבקש מהם השכר כ"ד אלף שיתנוהו לו או הם בעצמם או שיטליהו מזקני מואב ויתנו לו או שמא אל בלק הי' הולך ליטול שכר כ"ד אלף ומפני שמלכו' מדין הי' בין פתור ארם נהרים ובין מלכות בלק הלך במדין לעבור משם ללכת אל בלק ליטול שכר כו' עכ"ל הנה תמהתי שהרב הנ"ל ציין על דברי רש"י שלקחתי' ממדרש רבה וכמד"ר אי' בזה הלשון מה בקש שם אלא שהלך ליטול שכרו מן כ"ד אלף ע"כ הבין הרב שהלך בלעם למדין ליטול שכרו לכן הקשה למה לא הלך אל בלק כו' ונדחק בתירוצו שהלך אל המדינים שהיו הסרסורין כו' *והוא דחוק מאד רמב' על הרא"ם שהמדינים לא היו רק סרסורין הלך ליטול מהם שכר ואל בלק לא הלך שהוא הי' עיקר בעל מעשה ולו עשה התועלת שהפיל מישראל כ"ד אלף ובמטותא מיני' במחילה מכבוד תורתו שנעלם ממנו דברי רש"י שבגמ' הנ"ל שבאמת הלך אל בלק ועוד שאלו ראה הרב דברי רש"י בגמ' לא היה כותב בתי' השני או שמא אל בלק הי' הולך כו' דהא באמת אל בלק הי' הולך ומ"ש שהלך במדין לעבור משם ללכת אל בלק כו' לא ידעתי למה לא נאמר שמשמתא גם מואבי' היו שם במלחמה שהרי מיראת ישראל עשו שלום ביניהם ועוד שהרי משה אמר להם הן הנה היו לבני ישראל וכו' פירש"י מגיד שהיו מכירין אותן שזו היא שנכשל פלוני על ידה ובשטת מעשה כתיב ויחל העם לזנות אל בנות מואב אלא שהמקום צוה לנקום מן

המדינים ולא מן המואבי' לפי שנתגברו על ריב לא להם כמש"ל ומהרש"א כ' תירץ על קושי' הרא"ם הנ"ל וז"ל לפי שבלק א"ל לבלעם אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד ולא הלך אחר עצתו אבל זקני מדין הלכו אחר עצתו שהרי ציר מלך מדין ובא על כלם הפקיר בתו לזנות שע"י זה נפלו כ"ד אלף מישראל כדאמרי' גבי פנחס שבא וחבטן לפני המקום ואחר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל ומזה הטעם י"ל נקום נקמת בני ישראל מהמדינים ולא מהמואבי עכ"ל הנה הגאון מהרש"א הלך בדרך הרא"ם וסבר שלא הלך ליטול שכר כו' אלא סוטה מ"ג מזקני מדין והיא תמוה דהא פרש"י אי' להדי' שהלך ליטול מבלק גם מ"ש שבלק לא הלך אחר עצתו הוא תמוה שהרי כתיב שם ויחל העם לזנות אל בנות מואב ולאו משום שלא מצינו שבלק הפקיר את בתו כמו שהפקיר ציר מלך מדין שהוא לא הי' לו בת עכ"פ הפקיר אומתו כלם כדאי' לעיל פיסק' קל"א ובגמ' ומה שצ"ל לומר דמ"ש רש"י שהלך ליטול מבלק ומזקני מדין פי' שהלך ליטול משניהם שכר כו' והוא כסברת המהרש"א שגם מדין שמעו לעצתו שהרי הפקירו בת מלך לזנות יצאותו למלחמה כאן נמצאו כאן היו גם המואבי' כמש"ל ולפי גי' הילקוט שכתבתי ריש פיס' שבאמת מואבי' היו אלא שקראם הכתוב מדינים פשיטא דל"ק מידי: סנהדרין ק"ו בב"ד הרגוהו. דנו אותו למיתה מפני שהי' קוסם והביא ראי' ממאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב מאי הקוסם וכי לא ידעי' שקוסם היה כו' לומר לך שמפני היותו קוס' הרגוהו הרא"ם ותימה הרי הרמב"ם כ' פי"א מהל' עכו"ם וז"ל אסור לקסום ולשאול מקוסם אלא שהשואל לקוסם מכין אותו מכות מרדות אבל הקוסם עצמו אם עשה מעשה לוקה שנא' לא ימצא בך מעביר בנו וגו' וקוסם קסמי' עכ"ל א"כ מפני מה דנוהו למיתה וא"ל משום דקי"ל גבי' בני נח אזהרה שלהן זו היא מיתתן כדאי' בסנהדרין דף נ"ז קשה היכן מצינו שהוזהרו על כך והרי ב"נ לא הוזהרו אלא על שבע מצות שם דף נ"ו וא"ל משום דבכלל ז' מצות הוא דינין וקוסם הוא בכלל דינין ז"א שהרי הכ"מ בפ"ט מהל' מלכי' הל' י"ד כת' בשם הרמב"ן וז"ל שהדינין שמנו לב"נ בז' מצות שלהם אינה להושיב דיינים בלבד אבל צוה אותם בדיני גניבה ואונאה ועושק שכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבו' נזיקין ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן כענין הדינין שנצטוו בהם ישראל ונהרג עליהם עכ"ל אבל לא מצינו שהוזהרו על לאו שלא לקסום עד שיהיו חייבי' עליו מיתה וע"כ לומר דר"נ דהכא ס"ל כר' יוסי שם בגמ' דקאמר כל האמור בפ' כישוף ב"נ מוזהר עליו שנא' לא ימצא בך מעביר בנו שם כו' וקוסם קסמים וגו' ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ולא ענש אא"כ הזהיר ע"כ וקי"ל שם אזהרה שלהן זו היא מיתתן וכל מיתה האמורה בב"נ אינה אלא סייף כדאי' שם בגמרא לכך הרגוהו בחרב אבל ת"ק דהכא ס"ל דלא הוזהרו על לאו דקוסם רק על ז' מצות כרבנן שם וע"כ לומר כמ"ש הרא"ם שסיבת הריגתו לא היתה רק מפני העצה הרעה שנתן להם לישראל כנאהו ממדין להרא' שהי' מורד ומתרה בגזירת השם שהזהירם נקום נקמת בני ישראל ע"ש לפיכך הרגוהו אבל לא דנוהו בב"ד ומה שהרגוהו בחרב דוקא מפני שבמלחמה הרגוהו ואורחא דמילתא נקט קרא כנ"ל ועפ"מ שכתבתי יש מקום תימא על הגאון מהרש"א דבגמ' שם אי' הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם אמר רב שקיימו בו ד' מיתות כ"ד פירש"י הרגו על חלליהם מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תליי' היינו חנק חתיכת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה וכשנפל לאור שריפה עכ"ל וכ' מהרש"א וז"ל פירש"י הוא דחוק שהסקילה והשריפה היו בו לאחר מיתתו שכבר נחתך ראשו גם אין זה דין שריפה שבתורה דהיינו פתילה של אבר לתוך פיו וי"ל דבתחילה סקלוהו בהכניס קצת ולא עד למיתה וכן בפתילה של אבר נתנו מעט לתוך פיו שלא מת עדיין וכן בחנק שחנקוהו מעט ולא למיתה וחתכו ראשו בסייף דהיינו הרג כו' ויהי' לפי דרש זה כינוי על חלליהם על בני ישראל ר"ל שהרגוהו על חללי' ומיתות שלהם כדין תורה ואפשר דהוו ידעי דבכל הד' מיתות הי' חייב כו' עכ"ל *וקשה לפי' אם ע"פ דין תורה דנוהו הלא כל מיתה האמורה בב"נ קושי' על מהרש"א אינה אלא סייף ואפי' הוו ידעי שהי' חייב בכל ד' מיתות מ"מ מיתתו אינו אלא סייף בשלמא לפירש"י שאחר מיתה קיימו בו ד' מיתות לק"מ די"ל דדרך נקמה עשו כן ולא מדין תורה אבל לפי' המהרש"א שפי' שמחיים קיימו בו ד' מיתות ע"פ דין תורה קשיא. ה"ג בילקוט עריהם במושבותם זו בית ע"ז שלהן: מקום שהיו בטירון. פירש"י מקום מושב הכומרים יודעי חוקיהם: נוטרים שלהם. שומרים שלהם מקום מושב שריהם: ה"ג בקרא ויצאו משה ואלעזר הכהן: אלא בגדולים. שיש כח בידם למחות רש"י: אמר לו פנחס כו' פי' ומשום זה אמר משה הן

הן

בהם שזה כלל שכל זמן שישראל עושין רצונו הוא נלחם להם שנאמר °ה' ילחם לכם ובזמן שאין עושין רצונו כביכול הוא נלחם בם שנאמר °ויהפך להם לאויב ולא עוד אלא שעושה את הרחמן אכזרי שנאמר °היה ה' כאויב בלע ישראל׃ *ועתה הרגו כל זכר בטף [וכל אשה יודעת איש] זו בעולה והראויה ליבעל (או) אע"פ שלא נבעלה׃ או שאינה ראויה ליבעל כשהוא אומר כל הטף בנשים הרי שאינה ראויה ליבעל אמור׃ הא מה אני מקיים׃ ועתה הרגו כל זכר בטף [וכל אשה יודעת איש] זו בעולה והראויה ליבעל אע"פ שלא נבעלה׃ הרוגו למה נאמר להפסיק את הענין דברי ר' ישמעאל׃ ר"א הרוגו למה נאמר שראויה ליבעל אמר ליהרג בעולה על אחת כמה וכמה׃ אם אמרת (כו) [כן] ענשת מן הדין לכך נאמר הרוגו ללמדך שאין עונשין מן הדין׃ וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם *מיכן היה ר' שמעון בן יוחי אומר גיורת עצמה שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה׃ ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים למה נאמר לפי שהוא אומר °וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים שומעני אף הקש והחריות בזאת התורה [כו' עד] לא בא לכלל טומאה׃ אתם ושביכם׃ מה אתם בני ברית אף שביכם בני ברית׃ כל בגד וכל כלי עור למה נאמר *לפי שהוא אומר °או עור או שק אין לי אלא שק מניין לעשות כל מעשה עזים כשק אמרת ק"ו ומה המת חמור עשה בו כל מעשה עזים כשק׃ שרץ הקל אינו דין שנעשה בו כל מעשה עזים כשק׃ אמרת דנין מן החמור להקל ולהחמיר עליו׃ אלא מה ת"ל בגד במת (אלא) שכבר ק"ו הוא׃ מה השרץ הקל עשה בו את הבגד כשק׃ המת חמור דין הוא שנעשה בו את הבגד כשק׃ מה ת"ל בגד במת מופנה להקיש ולדון גזירה שוה נאמר כאן בגד ונאמר להלן בגד׃ מה בגד האמור להלן עשה בו כל מעשה עזים כשק אף בגד האמור כאן עשה בו מעשה עזים כשק׃ ומה כאן טווי ואריג אף להלן טווי ואריג להביא את פסיקיא ופונדא וחבק של חמור שהם טווי וארוג׃ יצאו פתילות וחבלים שאינו טווי וארוג׃ ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה (זה הדבר אשר צוה ה' לאמר) [זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה] משה רבינו לפי שהיה בכלל כעס בא לכלל טעות׃ רבי אליעזר אומר בשלשה מקומות בא לכלל כעס ובא לכלל טעות כיוצא בו אתה אומר °ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר (קדש הוא לכם) מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת וגו' כיוצא בו אתה אומר °ויאמר אליהם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים׃ מהו אומר וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים׃ אף כאן אתה אומר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות מהו אומר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות׃ ויש אומרים משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר שכשיפטר משה

מבו' התלמוד

קן הנה וגו' והי' להם לידע מעצמכם ולהורגם ז"ר: נלחם להם. בשבילם: שנא' ויהפך כו' ורישא דקרא והמה מרו ועצבו את רוח קדשו לפיכך ויהפך להם לאויב והוא נלחם בם: היה ה' כאויב. שם הוי' ב"ה שהוא מדה"ר נעשה כאויב: ה"ג ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש זו בעולה והראוי' ליבעל וכ"ה בגמ' ובילקו' פי' מדקשו קראי אהדדי דכתיב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו הא אינה יודעת קייתו מכלל דטף בין ידעו ובין לא ידעו קיימו וכתי' בתרי' וכל הטף בנשי' אשר לא ידעו משכב זכר החיו הא ידעו הרוגו ומדקשו קראי אהדדי ע"כ יודעת דקרא ואשר לא ידעו לאו ידיעה ממש קאמר דא"כ לא מיתרצא (יבמות ס') דוקיא אלא בראויה ליבעל הכתוב מדבר דכל אשה הראוי' לידע הרוגו והשתא משמע אפי' הטף בת ג' שנים ויום א' דראוי' לידע הרוגו ולא תידוק הא טף בין ידעו ובין לא ידעו החיו דהא בראוי' משתעי קרא אלמא החיו לכם דקאמר רחמנא בפחותה מבת שלש קאמר רש"י: כשהוא אומר וכל הטף בנשים. אשר לא ידעו החיו הא אשה אע"פ שלא ידע' הרוגו הוי בראוי' ליבעל משתעי קרא רש"י: ה"ג הא מה אני מקיים ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש זו בעולה והראוי' ליבעל וכ"ה בילקו' ועיין הרא"ם: הרוגו למה נאמר. פי' הרוגו תניינא (שם) דכתי' בסיפא דקרא הוא מיותר לא ה"ל למכתב אלא ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש למשכב זכר: להפסיק את הענין. שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים. איני יודע אם להרוג עם הזכרי' או להחיות עם הטף לכך נאמר הרוגו רש"י וכ' הרא"ם וז"ל ולא הבינותי זה דהיאך הי' עולה על הדעת לומר דוכל אשה יודעת דבק עם וכל הטף בנשים להחיות: (שבת ס"ד) וכלא כל הקצף שקצף משה על פקודי החיל לא הי' רק בעבור שהחיו הנשים כדכתי' החייתם כל נקבה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ועוד א"כ וכל הטף בנשים ל"ל ה"ל למכת' וכל אשה יודעת איש למשכב זכר החיו מכ"ש טף דלא ידעו ועוד למה חלקן הכתוב לשנים ה"ל למכתב וכל נקבה החיו לכם כמו שפתח מתחלה החייתם כל נקבה דמשמע' בין ידעה ובין לא ידעה בין גדולה בין קטנה ושמא י"ל דאי לאו הרוגו שהפסי' הענין ה"א דה"ק אע"פ שבמלחמת הרשו' התיר הכתו' להחיותן כדכתיב רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר בעיר כל שללה תבוז לך מ"מ הנשים הללו לא הי' ראוי להחיות כולן אף אותן [שלא ידעו מפני] שהיו לבני ישרא' בדבר בלעם ועתה מאחר שהחייתם אותם לפחות הרגו הזכרים והחיו את הנקבות בין הגדולות שידעו איש שהוא הקלה הא' בין הקטנות אשר לא ידעו איש שהוא קלה האחר ע"ד עד ירכה עד פרחה כדי שיהא (על הרא"ם) דינה כדין מלחמת הרשות עכ"ל *וכל דברי' אלו הם דוחק גדול חדא דמאי מייתי ראי' מעד ירכה עד פרחה דהתם כתיב עד עד שייך שפיר מקלה האחד עד קלה האחר משא"כ כאן דלא כתיב עד עד ועוד שדבריו אלו אין נכנסין בביאור דברי רש"י שכת' איני יודע אם להרוג עם הזכרים כו' לכן נ"ל לפרש דברי רש"י כפשטן דקאמר ועתה הרגו כל זכר כו' דהיינו שחייבים להרגן מאחר שהזכרים גרמו תקלה לישראל שהפקירו בנותיהן ע"כ גם נגזר לא יחון וכל הטף נשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם היינו שמצוה להחיות' שהם לא פשעו כלל בדבר והסוג האמצעי דהיינו וכל אשה יודעת איש עם היות שגם הם גרמו תקל' מ"מ לא פשעו כ"כ כמו הזכרי' שהם לא הפקירו את עצמן אלא מרצון הזכרים שהפקירו אותן מש"ה איני יודע אם להרוג עם הזכרים כלומר שמצוה להורגן כמו הזכרים: מחמת שגרמו התקלה או להחיות עם הטף כלומר שמצוה להחיות עם הטף מאחר שהם לא פשעו בדבר ולפחות כיון שהדבר שקול יהי' דבר רשות כל מי שרוצה להרוג יהרוג והרוצה להחיות יחייה לכך כתיב הרוגו שינה עליו הכתוב לעכב ולקובעו חובה וזה שרה. תלונת הרא"ם על רש"י דמה שהקשה והלא כל קצף שקצף משה כו' לא הי' רק בעבור שהחיו הנשים בלא"ה לק"מ דמשה לא קצף אלא על הבעולות ממש כדפירש"י הן הנה מגיד שהיו מכירין אותם זו היא שנכשל פלוני בה אבל הפסוק וכל אשה יודעת איש בראויות ליבעל ולא נבעלה הכתיב מדבר כדלעיל מהיכי תיתי לא נאמר שיחיו אותן ומ"ש ועוד א"כ וכל הטף בנשים ל"ל ה"ל למיכתב וכל אשה יודעת איש החיו וכ"ש טף וי"ל דל"ד להדדי דכל אשה יודעת הן רשות או להרוג או להחיות אבל וכל הטף בנשים מצוה להחיות ובזה יתורץ גם שאר קושיות כנ"ל: ה"ג אם אמרת כן ענשת מן הדין: כשרה לכהונה. מדכתי' החיו לכם והלא פנחס היה עמהם. גמרא: למה נאמר. והלא כבר נאמר שאדם מקבל טומאה מן המת בפ' פרה: שומעני אף הקש והחריות כו'. ברייתא זו כבר נשנית לעיל פיסקא קכ"ו ושם פירשתי' כל הצורך וכאן יש חיסרון הניכר ממלת הקש והחריות עד לא בא לכלל טומאה חסר כמה שורות ע"ש ואולי כצ"ל שומעני אף הקש והחריות בזאת התורה כו' עד לא בא לכלל טומאה וכ"ת גירסת הילקוט וה"פ מדכתיב וכל אשר באהל יטמא שומעני אף הקש והחריות של דקל בזאת התורה כלומר שהם בכלל זאת התורה אדם כי ימות באהל כל אשר באהל יטמא ואף הם מקבלי' טומאה לז"ק: כו' עד לא בא לכלל טומאה כולהו לעיין שם בס' פרה בברייתא נ' סיום המאמר כל שלא בא לכלל חטוי לא בא לכלל טומאה וכיוצא בזה כתבתי בא"ש פיס/ז"א: אף שביכם בני ברית. אבל נכרי אין מקבל טומאה ז"ר וז"ל רש"י אתם ושביכם לא שהעכו"ם מקבל טומאה אלא מה אתם כ"ב אף שביכם כשיבואו לברית ויטמאו צריכין הזאה: למה נאמר. דהרי כבר כתי' בפ' שמיני גבי שרץ או בגד או עור: שק. העשוי ללבוש רועים והוא מנוצה של עזים טווי וארוג: כל מעשה עזים. כגון הנך דחשיב בסמוך פסיקיא כו': ומה המת חמור. שמטמא באהל ומטמא טומאת שבעה: עשה בו כל מעשה עזים כשק. דהא בהדיא כתיב וכל מעשה עזים תתחטאו: שרץ הקל. שאינו מטמא באהל ואפילו במגע אינו מטמא אלא טומאת ערב: אמרת דנין מן החמור להקל ולהחמיר עליו. בתמי' פי' היך אפשר ללמוד מן החמור שהוא המת להקל שהוא השרץ ולהחמיר עליו על השרץ שיהא בו כל מעשה עזים כשק כמו גבי מת וכלומר להקל היינו יכולים ללמוד שרץ ממת אבל לא להחמיר: ה"ג אלא מה ת"ל בגד במת שכבר ק"ו הוא: המת חמור כו'. בגמ' קאמר מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה ומסיק דמ"ת מופנה הוא מכדי מת איתקש לשכבת זרע דכתיב והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע וכתיב ביה בש"ז כל בגד וכל עור בגד ועור דכתב רחמנא במת ל"ל ש"מ לאפנויי: נאמר בגד. גבי שרץ: ונאמר להלן בגד. גבי מת: ומה כאן. גבי שרץ בעינן דוקא טווי ואריג דהא שק כתיב אף להלן גבי מת בעינן דווקא טווי ואריג בגמ' ואכתי מופנה בלא א' הוא ומשני גבי שרץ נמי בגד ועור מופנה דשרץ נ"כ איתקש לש"ז בגד ועור דכתב רחמנא בשרץ ל"ל ש"מ לאפנויי: פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: ופונדא. אזור חלול שנותנים בו מעות: חבק. אוכף ועושים אותו מנוצה של עזים טווי וארוג: פתילות וחבלים. שעושין למדוד וקולעין מן הנוצה כמו שנתלשה ואינו טווי ולא אריג: ה"ג בקרא ויאמר אלעזר כו' זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה: בא לכלל טעות. שנתעלמה ממנו הלכות גיעולי נכרים רש"י כלומר מאחר דאלעזר גופא אמר להו זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה ומבינן שנצטוה משה למה לא אמרו הוא בעצמו א"ו שמחמת כעסו נתעלמה ממנו: ה"ג בילקוט הנותרים לאמר־מהו אומר: מדוע לא אכלתם את החטאת. בשמיני למילואים כתיב שלשה שעירים קרבו בו ביום שעיר שמיני למילואים ושעיר ר"ח ושעיר נחשון ומפני שנעשו אוננים על נדב ואביהו נשרף שעיר ר"ח לפי שהוא קדשי דורות ואסורי' לאונן אבל בקדשי שעה דהיינו שעיר נחשון ושעיר מילואי' סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מצות כפירש"י ומשה רבינו משבא לכלל כעס נתעלם ממנו חילוק זה לכך קאמר להו מדוע לא אכלתם את החטאת כאשר צויתי אתכם במנחה עד שהשיב לו אהרן ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות עיין רש"י: ויך הסלע. והקב"ה לא צוה להכותו אלא

מקו' מפרש: שמות י"ד — ישעי' ס"ג — איכה ב' — במדבר י"ט — ויקרא י"א — שם ז' — במדבר כ'

ודברתם

משה מן העולם לא יהיו אומרים לו בחיי משה רבך לא הייתה מדבר עכשיו מה אתה מדבר · ר' יאשיה אומר שהיה אומר דבר בשם אומרו שנאמר °ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי : סליק פיסקא

קנח אך את הזהב ואת הכסף [כלים] אתה אומר כלים · או אינו אלא גלומים הרי אתה דן הואיל ומתי ישראל מטמאים והרוגי מדין מטמאין מה מתי ישראל כלים ולא גלומים · אף מתי מדין כלים ולא גלומים · ר' יוסי הגלילי אומר כלים אתה אומר כלים או אינו אלא גלומים ת"ל אך חלק · כל דבר אשר יבא באש *כגון הלכוסין והסכינים והקדרות והשפודים והאסכלות מפני גיעולי עכו"ם · וכל אשר לא יבוא באש כגון הכרדוכאות והכוסות והקיתונות והקומקמסים והיורות מפני גיעולי גוים · והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאין טעון טבילה טעון הזיה · מי שטעון (הזייה) [טבילה] אינו דין שיטעון (טבילה) [הזייה] והרי דברים ק"ו מה מי שאין טעון הזייה [טעון טבילה מי שטעון הזייה] דין הוא שיטעון טבילה · וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם למה נאמר לפי שהוא אומר °בחלל חרב בא הכתוב ולימד על החרב שהוא טמא [טומאת שבעה] והנוגע בה טמא טומאת שבעה · *הא למדנו לכלים ואדם · כלים ואדם וכלים מניין ת"ל וכבסו בגדיהם הא למדנו לכלים ואדם וכלים · ואחר תבואו אל המחנה · מה כאן אסור לבוא אל המחנה אף (כאן) [להלן] אסור לבוא אל המחנה ומה להלן עד הערב אף כאן עד הערב :

סליק פיסקא וסליק סידרא

פרשת ואלה מסעי

קנט וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל כי אתם עוברים את הירדן למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר °אז יבדיל משה אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן · מנין שצוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט ת"ל [כי אתם עוברים את הירדן] והקריתם לכם ערים · אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר · אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר · או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ [מיד] ת"ל °כי יכרית ה' אלהיך את הגוים האלה אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר · כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען מיכן היה ר' *יונתן אומר אין הירדן מארץ כנען ר' שמעון בן יוחי אומר °אשר על ירדן יריחו מה יריחו מארץ כנען אף הירדן מארץ כנען · והקריתם אין הקרייה אלא הזמנה · ערים שומע אני *אף כרכים ת"ל ערים · אי ערים שומע אני אפילו כפרים ת"ל ערים · הא כיצד מגיד שלא היו שם אלא שווקים ובית המחיה · ונס שמה הרוצח שומע אני כל הרוצח במשמע ת"ל רוצח מכה נפש בשגגה

אי

ודברתם אל הסלע : שהיה אומר דבר בשם אומרו · תדאמר להם זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה ולא היה לו לפרש ששמע אותה מרבו אלא לומר סתם זאת חקת התורה ותשתמע לא שמע אותה אלא מפי רבו שניתנה כל התורה כולה על ידו אלא שלא רצה להזכיר ההודאה סתם מבלתי שיזכיר אותה בשם רבו · אע"פ שהכל יודעין שהיא מפי רבו כדי שיאמר הדבר בשם אומרו כמו ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי :

אסתר ב' **קנח אך** : ה"ג את הזהב ואת הכסף כלים אתה אומר כו' : כלים · פי' דוקא כלים גמורים שנגמרה מלאכתן צריכין הזיי' וטבילה אבל גולמי כלי מתכות שעדיין לא נגמרה מלאכתן אינן מקבלין טומאה כלל כדאיתא בחולין דף כ"ה : מה מתי ישראל כלים ולא גולמים · דכתיב בהו בפרשה והזה על האהל ועל כל הכלים וע"ל פיסקא קכ"ו : כל דבר אשר יבוא באש · פי' שתשמישו ע"י האור בלי מים : הלכוסין · הם אילפסין שמטגנין בהן אבל האש בלי מים ותשמישו ע"י אור לכן צריך ליבון דקי"ל כבולעו כך פולטו : והסכינים · ע"כ לומר דמיירי שיש בהם גומות דאי אין בהן גומות א"צ ליבון אלא הגעלה להשתמש בו חמין ולתשמיש צונן נעיצה י' פעמים כדאיתא בפוסקים : והקדרות · תימא הא קדירות אין תשמישן ע"י אור אלא מה שמבשלין בהם בחמין ודינם להגעילם בכלים ראשון כדאיתא בא"ח סי' תנ"א וכי"ד סי' קכ"א ואפשר דמיירי בקדרות שהם כעין מחבת שמטגנין בה ואע"ג דלענין חמץ בפסח יש פלוגתא בא"ח סי' תנ"א אי מחבת מותרת בהגעלה או צריכה דוקא ליבון היינו משום דהיתירא בלע אבל לענין שאר איסורין כולהו מודי דבעי ליבון משום דאיסורא בלע כדאיתא בי"ד שם סעיף ד' וזהו שסיים הספרי מפני גיעולי נכרים ר"ל דאיסורא בלע לכך צריכין ליבון : וכל אשר לא יבא באש · שאין תשמישו ע"י האור אלא ע"י חמין : הכרדוכאות · כמין צלוחית : והכוסות כו' · תימא דבא"ח סי' תנ"א סעי' כ"ה כתב כל כלי השתייה בין צלוחית בין כוסות מותרים בשטיפה בין שהם של זכוכית כו' בין שהם של מתכות אע"פ שלפעמים נותנין בהם לחם חם כיון שרוב תשמישן אינו אלא בצונן סגי בשטיפה עכ"ל וכ"פ בי"ד סי' קכ"א ס"א וז"ל הלוקח כלי תשמיש ישנים שנשתמשו בהם בצונן כגון כוסות וצלוחית וכיוצא בהן מדיחן כו' עכ"ל וכ"ה בגמ' דע"א שם וא"ל דהכא באמת מיירי מצלוחית וכוסות שתשמישן בצונן ולא בעינן אלא שטיפה והדבר ז"א הדא דהא דיניא דקומקמס ויורות קתני ואילו תשמישן בחמין וצריכין הגעלה כדאיתא בגמרא שם ועוד מה זה שסיים מפני גיעולי עכו"ם משמע משום דאיסורא בלעי הא בחמץ בפסח אע"ג דהיתירא בלע עכ"פ שטיפה ודחה מיהת בעי' ויש ליישב דהספרי סובר כהני פוסקים דים מחמירים ומצריכים להו הגעלה כמ"ש רמ"א בא"ח שם וכ"כ בי"ד שם וז"ל ואפילו כלים שתשמישן בצונן אם יש לחוש שחממו בו יין כגון כלי כסף [או שעמד בו יין וכה"ג מע"לע דה"ל ככוש ש"ך] נוהגין להגעיל עכ"ל וז"ש מפני גיעולי גוים ר"ל אע"ג דתשמישן בצונן ומן הדין א"צ הגעלה אבל משום גיעולי גוים דאיסורא בלע צריכין הגעלה ככ"ל לפרש ברייתא זו והנה פירשתי הרישא כל דבר אשר יבוא באש בכלי שתשמישן ע"י האור מיירי שצריכין לבון מפני שפודין ואסכלות דהשתא והם תשמישן ע"י האור שצולין בהם כדאיתא בגמר' ובפוסקי' והסיפא כל אשר לא יבוא באש פירשתי בכלי שתשמישן בחמין ולא בכלים שתשמישן בצונן · מפני קומקמסים ויורות דהשתא והם תשמישן ע"י חמין אבל רש"י בחומש לא פי' כן ועיין ברא"ם דמשמע שהיה להם גירסא אחרת בספרי : ה"ג ומה אם מי שאין טעון טבילה טעון הזייה מי שטעון טבילה אינו דין שיטעון הזייה והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאין טעון הזייה טעון טבילה מי שטעון הזייה אינו דין שיטעון טבילה וה"פ דבדבר אשר יבא באש כתיב הזייה אך במי נדה יתחטא אבל טבילה לא כתיב ביה ובדבר אשר לא יבא באש כתיב ביה טבילה תעבירו במים שפירש"י מטבילן אבל הזייה לא כתיב ביה ויליף ק"ו מהדדי שמלבד שצריכין הכשר מן האיסור כל א' כדינו

צריכין עוד הזייה וטבילה מפני הטומאה וכ"פ הז"ר : ה"ג בא הכתוב ולימד על החרב שהוא טמא טומאת שבעה וכ"ה לעיל פיסקא קכ"ז וק"ל וכ"ה ילקוט : על החרב שהוא טמא טומאת ז' · דקי"ל החרב הרי הוא כחלל ונעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו והנוגע בה בחרב נעשה אב הטומאה וג"כ טמא טומאת ז' : כלים ואדם וכלים מניין · שאלשתן טמאין טומאת ז' שהכלים הראשונים נעשו אבי אבות הטומאה והאדם הנוגע בהן נעשה אב הטומאה והכלים הנוגעים באדם מנין שנעשה אב הטומאה כמוהו ויהא טמא טומאת ז' ה"ג ת"ל וכבסתם בגדיכם והם הרגו בכלי זיין הרי כלים ואדם וכלים והם הבגדים וטמאים טומאת ז' כדכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם : ה"ג בילקוט מה כאן אסור לבא אל המחנה אף להלן אסור לבא אל המחנה וה"פ מה כאן גבי מתי מדין אסור לבא אל המחנה אף להלן גבי מתי ישראל אסור לבא אל המחנה וא"ת והרי טמא מת מותר ליכנס אפילו למחנה לויה וי"ל באמת פירש"י בחומש וז"ל אל המחנה למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שילוח ממחנה לויה וממחנה ישראל ועיין ברא"ם והז"ר כתב בשם כ"א וז"ל דהוראת שעה היתה דטמא מת אין משתלח חוץ למחנה ישראל עכ"ל ור"ל דהא יליף מהכא לכל טמא מת שאסור לבא אל המחנה ואולי נעלם ממנו דברי רש"י הנ"ל ונראה דמה שסיים הז"ר ועיין ברש"י בחומש כונתו להשיג על כ"א כמ"ש : ומה להלן · גבי מתי ישראל עד הערב דכתיב וטמא ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב אף כאן במתי מדין עד הערב :

קנט וידבר : למה נאמרה פ' זו · וא"ת מאי פריך למה נאמרה הא הוצרך הכתוב לומר להם מצות הפרשת ערי מקלט וי"ל דקושייתו היא כי אתם עוברים את הירדן למה נאמר דלא ה"ל למיכתב אלא כי תבואו אל הארץ והקריתם לכם ערים : להפריש להם ערי מקלט · בארץ כנען : ה"ג ת"ל כי אתם עוברים את הירדן · פי' שמשה צוה להם שלאחר שתעברו את הירדן תפרישו ג' ערי מקלט בלבד אותן שלש שהפריש הוא בעבר הירדן : ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע והקריתם לכם ערים : אחר ירושה וישיבה · פי' שאין קולטת עד אחר ירושה וישיבה ז"ר : ה"ג בילקוט או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ מיד פי' שאפי' קודם ירושה וישיבה יהיו קולטת : כי יכרית ה' אלהיך את הגוים האלה וסיפא דקרא וירשתם וישבת בעריהם ובתר הכי כתיב שלש ערים תבדיל לך הרי שאחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר : אין הירדן מארץ כנען · מדכתיב כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען משמע שלאחר העברת הירדן הוא ארץ כנען אבל הירדן עצמו אינו מארץ כנען : ה"ג אין הקריי' אלא הזמנה ואח"כ מתחיל ענין בפ"ע ערים שומע אני : הזמנה · וכן הוא אומר כי הקרה ה' אלהיך לפני ר"שי : ת"ל ערים ולא כרכים גדולים · לפי שמתקבצים שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב את הרוצח ויהרגנו רש"י : ת"ל ערים · פי' ערים בינונית כדאי' בגמ' ולא קטנים לפי שאין מזונות מצוים שם רש"י : שווקי' · שיתצאו מזונות לקנות : שומע אני כל רוצח במשמע · אפי' הרג במזיד גולה : ת"ל רוצח מכה נפש בשגגה · להוציא את המזיד שאינו גולה ואפי' בלא עדים והתראה דלאו בר קטלא הוא אפי' הכי אינו גולה אלא כדאי' בגמ' דף י' ע"ב והאלהי' אנה לידו כו' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש א' הרג בשוגג וא' הרג במזי' לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמינן לפונדק א' זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה ע"כ וא"ת הא חייב גלות על הריגה שניי' ובמה יתכפר לו הריגה ראשונה בשוגג וי"ל דעל הריגה שנייה אינו חייב גלות כלל כי האלהים אנה לידו אלא שאין אנו יודעים זה ומחייבי' אותו גלות על הריגה זו ובאמת אינו חייב גלות על הריגה זו והגלות הוא על הריגה ראשונה לפי דין שמים וכו' מהרש"א וק"ק דמשמע מזה שהרג בשוגג בלא עדים שהוצרך לגלות ולא ידענו על מה דהא הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם שלא יהרגנו ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל

אי מכה נפש *שומע אני אף מכה אביו ואמו במשמע ת"ל רוצח (הוא) מכה נפש לא אמרתי אלא רוצח מכה נפש · יצא המכה אביו ואמו שאינו גולה :

סליק פיסקא

קס והיה לכם הערים למקלט מגואל · למה נאמר *לפי שהוא אומר ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם · שומע אני בינו לבין עצמו יהרגנו ת"ל ולא ימות הרוצח עד עומדו (הכהן הגדול) לפני העדה למשפט · והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה עם הראשונות או אינו אלא חוץ מן הראשונות כשהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען [הוי אומר עם הראשונות] אילו הם בצר במדבר בארץ המישור לראובני ואת ראמות בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי · וכנגדן שלש בארץ כנען שנאמר °ויקדישו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קרית הארבע היא חברון (בארץ כנען) [בהר יהודה] נמצינו למדין ששוו שני שבטים ומחצה שבעבר הירדן לתשעה שבטים ומחצה שבארץ כנען · לפי דרכנו למדנו *שרוב שופכי דמים בארץ גלעד · ערי מקלט תהיינה לכם אין לי אלא שקולטת בארץ בחוצה לארץ מניין ת"ל תהיינה · אין לי אלא לבני ישראל *לגרים מניין ת"ל ולגר ולתושב בתוכם או (*אינו אלא) כשם שהגר הוא גולה על ידי ישראל כך ישראל גולה על ידו של גר · אמרת אם שהרגו ישראל פטור ק"ו שלא יגלה אלא אם (כן) הרג ישראל הרוג אם ישראל נהרג · תהיינה שש הערים למקלט · למה הוא אומר *לפי שהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן שומע אני הראשונה שמפרישים תהיה קולטת ת"ל תהיינה שש הערים האלה למקלט · מגיד הכתוב שלא קלטה אחת מהם עד שהופרשו כולם · ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא · למה נאמר לפי שהוא אומר או באבן יד או בכלי עץ אין לי אלא שהרגו כאילו שיהיה חייב · בברזל מניין ת"ל ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא · עד שלא יאמר יש לי בדין אם כשהרגו באבן או בעץ חייב ק"ו בברזל אלא אם כן ענשת מן הדין לכך נאמר אם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח ללמדך שאין עונשין מן הדין: אי מה אבן מלא יד אף ברזל מלא יד · *גלוי היה לפני הקב"ה שהברזל ממית במשהו לפיכך לא נאמר בו יד אלא אפילו מחט ואפילו בצנורא · אין לי אלא שהרגו (ישראל בברזל) [בכלי ברזל] שיהא חייב · השליך עליו עשתות וגולמים מניין ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מכל מקום · ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח למה נאמר לפי שהוא אומר °וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו שומע אני שאם יכנו בין בדבר שהוא כדי להמיתו ובין בדבר שאינו כדי להמיתו יהא חייב ת"ל אם באבן יד אשר ימות בה הכהו *מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו · ושומע אני אף על מקום שאינו כדי להמיתו ת"ל °וכי יהיה איש שונא לרעהו מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו ועל מקום שהוא כדי להמיתו · אין לי אלא שהרגו באבן שיהא חייב · גלגל עליו סלעים ועמודים מניין ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח

(מבו' התלמוד) הגואל ואפשר לומר אם הוא מתק בדבר או שיתודע הדבר ע"י קרובים ופסולים שפטור הגואל אם יהרגנו עכ"ל: ה"ג ת"ל רוצח מכה נפש: יצא מכה אביו ואמו שאינו גולה. שאינו חייב גלות אלא למי שהכאתו תלויה בנפש שאינו חייב עליו אח"כ הרגו יצא מכה אביו ואמו שהוא חייב עליו מיתה בחבורה בעלמא רש"י ופריך בגמ' מברייתא זו על המשנה דקתני והבן גולה ע"י האב (מכות ח') א"ר כהנא ל"ק הא ר"ש והא רבנן לר"ש דאמר חנק חמור מסייף [פירש"י ולדידי' ההורג את אביו בחנק דתנן מי שנתחייב ב' מיתות נדון בחמורה וההורג אביו חייב ב' מיתות שהעושה חבורה באביו מן הנחנקין והמכה נפש מן הנהרגין וכאן יש חבורת אביו ורציחה] (שם י"ב) שגגת סייף ניתנה לכפרה שגגת חנק לא ניתנה לכפרה. לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו בשוגג שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה רבא אמר פרט לעושה חבורה באביו בשוגג סד"א כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל [וברייתא נמי רבנן וההורג את אביו נמי גולה דשגגת סייף הוא והא דקתני פרט למכה אביו לאו להורגו קא ממעט אלא בעושה בו חבורה בשוגג רש"י] ע"כ :

קס והיה לכם: למה נאמר. דהא כבר כתיב ערי מקלט תהיינה לכם לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה ובגמ' הוא בענין אחר ע"ש : ה"ג ת"ל ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט וכלומר להכי כתיב והיו לכם הערים למקלט מגואל שאף גואל הדם לא יהרגנו עד עמדו לפני העדה (שם ט') למשפט: עם הראשונות. עם אותן שלש שהפריש משה בעבר הירדן: או אינו אלא חוץ מן הראשונות שנצטוו להפריש שש ערי מקלט בארץ כנען חוץ מאותן (שם) שלש שבעבר הירדן ואל תתמה שהרי בעבר (בכמ"י או בשם כו') הירדן לא היה רק שני שבטים ומחצה ובארץ כנען היה תשעה שבטים ומחצה : ה"ג ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען הוי אומר עם הראשוני': ה"ג בקרא היא חברון בהר יהוד': (שם) שרוב שופכי דמים. בגמ' קאמר בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם שהיו עוקבין [פירש"י אורבין] להרוג נפשו' וא"ת והלא ערי המקלט אינן אלא לשוגגין והשוגגין לא יהיו אלא לפי רבוי העם ומיעוטו וי"ל אע"פ שאין ערי מקלט אלא לשוגגין מ"מ יש מזידין רבים שמראי' עצמם שוגגין ולפיכך אנשי גלעד דנפישי בהו רוצחים היו בהם הרבה שופכי דמים בערמה ומראין עצמם שוגגי' והוצרך להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולם כי לא נדע מי הוא השוגג האמתי ומי הוא השוגג שאינו אמיתי כ"כ הרא"ם וכ' עליו המהרש"א שנעלם ממנו דברי התוס' וז"ל התוס' ולהכי הוצרכו לערי מקלט (סנהדרין ע"ג) לפי שהורגים במזיד בלא עדים הקב"ה מזמנן לפונדק א' כו' עכ"ל, כמ"ש פיסקא קנ"ט וקשה מאי הוי דהקב"ה מזמינם לפונדק א' מ"מ השוגגין אינם שכיחים בגלעד והיאך מזמנם לפונדק א' ויצטרכו עבור זה לערי מקלט רבים ומה שפי' מהרש"א בזה דבריו אינם מבוררין למעיין ומהר"ס לובלינא ז"ל וכ"ל דר"ל לפי שהורגין במזיד בלא עדים רבים ושכיחי' בגלעד הקב"ה מזמין כל השוגגין משאר מקומות לכאן כל שוגג ומזיד לפונדק א' לכך הם צריכי' לערי מקלט רבים עכ"ל. עוד כ' מהרש"א (שם ע"א) תירץ אחר על קושי' הרא"ם הנ"ל וז"ל ועוד י"ל כר' יוסי בר יהודה במתני' דאמר בתחילה א' שוגג וא' מזיד מקדימי' לערי מקלט כו' עכ"ל וכדאי' לקמן ובמ"ש פיסקא קפ"ו: בא"ל. פי' אם ברח הרוצח מא"ל לא"י מנין שקולטת אותו : ה"ג ת"ל לגר ולתושב בתוכם ובגמ' מוקי לה דוקא בגר תושב שהרג גר תושב הוא דגולה אבל גר תושב שהרג ישראל אינו גולה אלא נהרג אפי' הרגו בשוגג. דכתי' והיו לכם הערים למקלט לכם אלא לגרים. וכ"ה בסמוך: כשם שהגר הוא גולה ע"י ישראל משמע דהא פשיט' לי' שהגר תושב שהרג ישראל גולה. ובסמוך קאמר אפי' הרג ישראל בשוגג נהרג

(מקר' מפורש) עליו והיינו מטעם שכתבתי לעיל וראיתי בכ"מ פ"ה מהל' רוצח הל"ד שהביא ברייתא זו וכתב וז"ל וכ"ל דה"ם מדכתיב לגר ולתושב הייתי שומע שגולה על ידי ישראל וישראל גולה על ידו אבל אי אפשר לומר כן משום דאם כשהרגו ישראל במזיד פטור דוכי יזיד איש על רעהו כתיב ולא עבו"ס ק"ו שלא יגלה על ידו כשהרגו בשגגה הלכך ע"כ לומר דאין ישראל גולה ע"י גר תושב ופטור הוא ולא הוא גולה ע"י ישראל אלא נהרג וכי כתיב ולגר ולתושב לענין גר תושב שהרג גר תושב בלבד הוא דכתיב עכ"ל : ה"ג אלא אם הרגו ישראל הרוג ואם הוא הרג את ישראל נהרג וכ"ה הגי' בכ"מ שם וכ"ה בילקוט : אם הרגו ישראל הרוג ופטור ואין לו עליו כלום כמ"ש בשם הכ"מ : ואם הוא הרג את ישראל . אפי' בשוגג נהרג עליו : למה נאמר בכלי ברזל . וכי מה איכפת לי' במה הרגו : ה"ג אין לי אלא שהרגו כאילו כ' באבן יד או בכלי עץ יד . ת"ל אם בכלי ברזל . וא"ת לא לכתוב באבן יד ולא בכלי עץ יד ולא יצטריך לכתוב אם בכלי ברזל דכה"ג פריך בפסחים פ"ק לא לכתוב לא לה"י ולא לוי"ו וי"ל דאיצטריך לאיכתבינהו ללמד שאינו חייב בהם עד שיהי' אבן מלוא יד שיש בו כשיעור להמית ומדכתיב באבן יד ובכלי עץ יד צריך לאיכתב כלי ברזל: אי מה אבן (יהושע כ') מלוא יד . וא"ת א"כ מה רוצה בתחילה ללמוד קל וחומר ברזל מאבן דא"כ ה"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון וצריך מלוא יד וי"ל דהיינו דקאמר גלוי הי' לפני הקב"ה שהברזל ממית במשהו וא"כ אין צריך קרא לזה ז"ר : שהברזל ממית במשהו. על ידי תחיבה שתוחב לו מחט בוושט או בלבו רש"י לפיכך לא נאמר בו יד כדרך שנאמר באבן ובכלי עץ דמשמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו ולא כתיב בי' יד דלא בעינן שיעורא אבל באבן ובכלי עץ בעי' מלא יד כ' הרא"ם וז"ל ולא ידעתי למה נכת' זה [ר"ל מלא יד באבן ובכלי עץ] והלא כבר כתוב אשר ימות בה שפירושו שיהא בה שיעור כדי להמית ובשיש בה מלא היד אם היא ממיתה הרי היא בכלל אשר ימות בה ואם אינה ממיתה אינה בכלל אשר ימות בה ופטור אבל מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' רוצח הל"ב משמע שאין פירוש באבן יד אלא לענין ההכאה שמשערין את היד שאינו דומה הזורק אבן בחבירו ברחוק שתי אמות לזורק בו ברחוק עשר אמות שברחוק עשר אמות יהיה כחה יותר ולפי זה לא קשה מידי עכ"ל : ואפי' בצינורא . תרגום של מזלגותיו צנורייה כ"כ בגליון הילקוט : ה"ג בילקוט אין לי אלא שהרגו בכלי ברזל . פי' דהא אם בכלי ברזל כתיב : עשתות . חתיכות ברזל שאינן כלים וגולמים כלי מתכות שלא נגמרה מלאכתן : מ"מ . אפי' הרגו בברזל שאינו כלי רוצח הוא : לפי שהוא אומר וכי יריבון אנשים . וסיפא דקרא אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה משמע הא אם מת הורגין אותו ועל זה קאמר שומע אני שאם יכנו כו' ז"ר : מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו . דהא כתיב באבן יד שיהא בו כמלוא יד שהוא שיעור כדי להמיתו : אף על מקום שאינו כדי (שמות כ"א) להמיתו. פי' שהכהו על אבר שאינו כדי להמיתו ואעפ"כ מת ע"י הכאה זו יהא חייב : ת"ל וכי יהיה איש שונא לרעהו . וסיפא דקרא וארב לו וקם עליו והכהו נפש ודרשי' בכתובות דף ט"ו וארב לו עד שיהא מתכוין לו וכתיב והכהו נפש (דברים י"ט) משמע שהיה מתכוין להכותו על אבר שיש בו נטילת נפש לאפוקי אם נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בו כדי להמיתו על מתניו והלכ' לה על לבו אע"פ שהיה בו כדי להמיתו על לבו ומת פטור מכל שכן נתכוין להכותו על מתניו והלכה לה על מתניו ולא היה בו להמית אע"פ שמת הוא פטור עיין כל זה בגמ': אין לי אלא שהרגו באבן פי' מדכתיב ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו משמע דוקא שנטל האבן בידו והכהו בו אז הוא חייב: גלגל עליו סלעים

ועמודים

הרוצח מכל מקום · ואם בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו רוצח הוא למה נאמר לפי שהוא אומ' °וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט נקם ינקם· שומע אני בין שיש בו כדי להמיתו ובין שאין בו כדי להמיתו ת"ל או בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וימות רוצח הוא מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו לדבר שיש בו כדי להמית· שומע אני אף על מקום שאינו כדי להמית ת"ל וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית [ועל מקום שיש בו כדי להמיתו] אין לי אלא שהרגו בעץ שהוא חייב השליך עליו קורות וכלונסות מניין ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מכל מקום גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר לפי שהוא אומר אם באבן יד או בכלי עץ יד אין לי אלא שהרגו באילו שהוא חייב מניין בשאר כל דבר הרי אתה דן בניין אב מבין שלשתם לא ראי אבן כראי העץ ולא ראי העץ כראי האבן ולא ראי זה וזה כראי כלי ברזל ולא ראי ברזל כראי שניהם · הצד השוה לשלשתם שהוא כדי להמית ואם המית מצוה ביד גואל הדם להמיתו אף כל שהוא כדי להמית והמית מצוה ביד גואל הדם להמית · (תלמוד לומר ביד גואל הדם) ואם בשנאה יהדפנו למה נאמר לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל הכהו או באבן יד או בכלי עץ יד · אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב דחפו מראש הגג ונפל ומת מניין ת"ל ואם בשנאה יהדפנו מכל מקום *או אפילו דחפו לתוך המים או לתוך האור או שיסה בו את הכלב או את הנחש הרי אתה דן בניין אב מבין שלשתם לא ראי אבן כראי עץ ולא ראי עץ כראי אבן ולא ראי זה [וזה] כראי ברזל ולא ראי ברזל כראי (שלשתם) [שניהם] הצד השוה שבשלשתם שהוא מחמת הממיתים והמית הרי זה חייב יצא את שדחפו לתוך האור או לתוך המים ושיסה בו את הנחש שדינו מסור לשמים או השליך עליו בצרייה שצידה לו שמתכוין לו (ואם באבן הכהו) [או באיבה הכהו בידו] למה נאמר לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל ואם באבן יד ואם בכלי עץ יד אין לי אלא שהרגו באילו שהוא חייב (*דחפו) דחקו חנקו בעטו דעכו מניין ת"ל בידו מכל מקום · גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימיתנו ומה ת"ל גואל הדם הוא ימית את הרוצח שיכול אין לי אלא שיש לו גואל מי *שאין לו גואל מניין ת"ל גואל הדם מכל מקום ואם בפתע בלא איבה הדפו להוציא את השוגג· או השליך עליו כל כלי שלא צודה לו ושלא מתכוין לו · או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות *להביא את הסומא ואת הזורק בלילה

ר'

עקר מפרש ועמודים שלא נטלו בידו כלל ולא הכהו בו אלא שגלגל עליו ומת ע"י זה מניין שהוא חייב : נקום ינקם · מיתת סייף וכן הוא אומר חרב נוקמת נקם ברית רש"י : שומע אני בין שיש בו כדי להמית כו' · אשבט דכתיב בקרא קאי : ת"ל או בכלי עץ יד כמו שפי' לעיל גבי אבן : ה"ג מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו דהא כתיב בכלי עץ יד משמע שיש בו מלוא היד : ה"ג מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית ועל מקום שמות כ"א שהוא כדי להמיתו וכ"ה בילקוט : אין לי אלא שהרגו בעץ · מדכתיב או בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו משמע שנטל העץ בידו והכהו בו : השליך עליו קורות · שלא הכהו אלא השליך עליו מניין שהוא חייב : וכלונסות · עץ ארוך כמו עץ החנית כ"כ בגליון הילקו' : מנין בשאר כל דבר · כגון שהכהו בגוש של מלח או בפלח של דבילה או הטיל עליו של מלא עפר או סל מלא צרורות מנין שהוא חייב כדאי' בילקוט בשם ספ"ז : לא ראי אבן שיש בו כובד משא · ואין צריך שיעור גדול למלוא היד שיהא בו כדי להמית בו כראי עץ שאין בו כובד משא וצריך שיעור גדול באורכו שיהא בו מלוא היד כדי להמית בו : ולא ראי כלי ברזל · שאין צריך שיעור כלל שאפי' במחט קטן יש בו כדי להמית : ה"ג בילקוט הצד השוה שבשלשתם : ה"ג מצוה ביד גואל הדם להמיתו וא"כ מתחיל ענין בפ"ע ואם בשנאה ומה דביני וביני נמחק כי הוא מיותר וגם בילקוט ליתא : או אפילו דחפו לתוך המים או לתוך האור · עיין בגמ' דמיירי שיכול לעלות משם דאי לא יכול לעלות משם פשיטא דחייב : שיסה · גירה : או את הנחש · משמע דאשיסה קאי שישה בו את הנחש וכ"ה בסיפא בהדי' ושיסה בו את הנחש ובמשנה אי' שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין [פי' ר"שי השיך שאחז את הנחש והוליכו והשיך הנחש בבשרו] ומפ' בגמ' דף ע"ח א"ר אחא בר יעקב כשתימצי לומר לדברי ר"י ארס נחש בין שיניו הוא עומד [והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלאו גרמא שהרי כלי משיתתו בידו] לפיכך מכיש בסייף [כדין רוצח] ונחש פטור · לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא [כנשיכתו וכשהושיכו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אע"פ שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית] לפיכך נחש בסקילה [כדין שור שהמית דכל חי' ובהמה כדין שור הן אלא שדבר הכתוב בהווה] והמכיש פטור [דגרמא בעלמא הוא] ע"כ והשתא מדתני הכא שיסה בו את הנחש פטור משמע הא השיך בו חייב ע"כ דברייתא דהכא אתי' כר' יהודה דאלו לרבנן אפי' השיך פטור א"ו דאתי' כר"י ותימה על הילקוט דגריסא נקט והכיש בו את הנחש דמשמע אפי' הכיש ג"כ פטור והיינו כרבנן ובסיפא נקט שיסה כר"י נמצא מזכה שטרא לבי תרי וא"ל דהכיש ושיסה חדא מילתא היא דהכיש לאו היינו השיך ז"א דהא בגמ' משמע דהשיך והכיש חדא היא שהרי במתני' תני השיך ובגמ' מפל' לה הכיש אלמא דהשיך והכיש חדא היא אלא שהוא כמו כשב וכבש שמתחלפים אבל הענין שהוא שמוליך הנחש על בשרו אבל שיסה היינו גירה ולא הוליכו בידים לכך לכ"ע פטור והוליכו בידים על בשרו דהיינו השיך הוא דפליגי וא"כ צ"ע על הילקוט והז"ר לא העיר בזה כלל : ה"ג ולא ראי זה וזה כי' כראי שניהם : שצידה לו · שארב לו ז"ר וכן ת"א או רמא עלי בכמנא פירש"י במארב : ה"ג בילקוט או באיבה הכהו בידו למה נאמר פי' דהא כבר כתיב ואם בשנאה יהדפנו והלא שנאה היא איבה ואיבה היא שנאה כדאי' בילקוט · דחפו פי' שדחפו ממקום גבוה למקום נמוך ונפל ומת : דחקו · היינו מלמכם דאי' בגמ' שם שכבשו אל הקרקע או אל הכותל עד שמת או שכבשו לתוך המים ואינו יכול לעלות משם ומת כדאי' במשנה : חנקו · בסודר על צוארו עד שיצאתה נשמתו : בעטו · ברגלו דבעיטה היינו ברגל : דעכו · כמו דועכו כאש קוצים ופיר"שי שהוא לשון נתור וקפיצה וה"נ פירושו שהקפיצו ממקום למקום כגון שדחפו עד שקפץ ממקום למקום ומת מנין שהוא חייב : ת"ל בידו מ"מ · וידו לאו דוקא יד ממש אלא פי' בכחו באיזו כח שהמיתו חייב עליו ובילקוט משמע דמיתורא דאו באיבה יליף לה : מי שאין לו גואל מנין · שב"ד מעמידים לו גואל כדאי' בגמ' : ת"ל גואל הדם · פעם שנית לרבות מ"מ איזה גואל שיהי' אפי' אינו קרובו של נרצח אלא שב"ד העמידוהו ובגמ' יליף לה מסיפא דקרא שנאמר בפגעו בו מכל מקום : ואם בפתע בלא איבה הדפו להוציא את השוגג · משמע שהוא מפרש מלת בפתע

מבו' התלמו' וכפי' רש"י שנזכיר בסמוך· וקאמר דוקא שהרגו באונס להוציא את השוגג שאינו בר גלות ותימא דבמשנה דף ח' אי' הזורק אבן לר"ה והרג ה"ז גולה ופריך בגמ' לר"הר מזיד הוא א"ר שמואל בר יצחק בסותר את כותלו ופריך איבעי' לי' לעיוני בסותר את כותלו בלילה בלילה נמי איבעי' לי' לעיוני ומשני בסותר את כותלו לאשפה ופריך האי אשפה היכי דמי אי דשכיחי בה רבים פושע הוא ואי דלא שכיחי בה רבים אנוס הוא א"ר פפא לא צריכא אלא לאשפה העשוי' ליפנות בה בלילה ואין עשוי' ליפנות בה ביום ואיכא דמקרי ויתיב [ליפנות ביום] פושע לא הוי דהא אינה עשויה ליפנות בה ביום אונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב ע"כ משמע דאי לאו דמקרי ויתיב הוי אנוס ופטור מגלות וכ"פ הרמב"ם פ"ו מהל' רוצח הל"ז וז"ל סתרו לאשפה בלילה אם הרבים מצוים בה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט ואם אין הרבים מצוים בה כלל ה"ז קרוב לאונס ופטור מן הגלות עכ"ל וא"כ איך יפרש הספרי מלת בפתע באונס והא אונס פטור מגלות וע"ק איך קאמר להוציא את השוגג והא בקרא בהדיא כתיב ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה וכ"ה במשנה אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה ומפני שבגמ' כריתות דף ט' אי' על פסוק דכתיב גבי נזיר וכי ימות מת עליו בפתע פתאום בפתע זה שוגג וכן הוא אומר ואם בפתע בלא איבה הדפו ע"כ והייתי רוצה להגיה ולומר שכנ"ל ואם בפתע בלא איבה הדפו זה שוגג להוציא את האונס בלשון הגמ' הנ"ל אבל גם זה אינו דהא לעיל פיסקא כ"ח הביא פלוגתא דתנאי בזה וז"ל פתע זה אונס ופתאום זה שוגג כו' דברי רבי יאשי' ר' יונתן אומר בפתע זה שוגג פתאום זה אונס ע"ש תילתא בטעמא וא"כ סתם לי הספרי הכא כר' יונתן דפתע היינו אונס ולהוציא שוגג ורש"י בחומש כ' וז"ל בפתע באונס סנהדרין ע"ו ותרגומו בתכיף שהי' סמוך לו ולא הי' שהות להזהר עליו עכ"ל וקשה נ"כ על רש"י קושי' הנ"ל והלא אונס פטור מגלות והרא"ם לא העיר בזה כלל וצ"ל דרש"י בכאות לשונו גשמר מזה וז"ל הרמב"ם שם שלשה הם ההורגים בלא כוונה יש הורג בשגגה והעלמה גמורה וזהו שנאמר ואשר לא צדה ודינו שיגלה לערי מקלט וינצל ויש הורג ותהי' השגגה קרוב לאונס והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם ודינו שהוא פטור מן הגלות עכ"ל וזהו שכ' רש"י בפתע באונס כו' ולא הי' שהות להזהר בגמ"י מפק עליו דהיינו שלא הי' מאורעת פלא שאינו דשט מצוי אלא שהוא מצוי רק שלא היה לו שהות להזהר עליו ואונס כזה שוגג הוי שהרי מצוי הוא וסמיך לו אלא שלא הי' שהות נהזהר שאלו הי' לו שהות כגון גר לק להזהר קרוב למזיד הוי כמו שאכתוב בס"י בסמוך בשם הרמב"ם והא דלא פירש"י באמת בפתע זה שוגג י"ל דרש"י לשיטתי' אזיל דגבי נזיר פי' כן דפתע היינו אונס כר' יאשי' שהבאתי לעיל מכות ט' דהלכתא כוותי' לגבי ר' יונתן לכן פי' נדרים פ"ג גם כאן בפתע באונס אבל כדי שלא ב"ק פ"ו תקשה עליו קושי' הנ"ל והא אונס רחמנא פטרי' מגלות לכך כ' שהיה סמוך לו ולא הי' שהות להזהר שזו דבר המצוי ואינו מאורע פלא שיפטור מן הגלות אלא שוגג הוי אבל על הספרי קשה קושיית הנ"ל ויש ליישב לפרש דברי הספרי ע"ד זה דז"ל הרמ"בם שם שיש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון והוא שיהי' בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להזהר ולא נזהר ודינו שאינו גולה מפני שעונו חמורה אין גלות מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטת אותו עכ"ל ולפ"ז נוכל לפרש הברייתא הכי בפתע ר"ל באונס ע"ד שפירשתי ברש"י הוא דחייב גלות להוציא את השוגג היינו שוגג קרוב למזיד ע"ד שכ' הרמב"ם בסותר את כותלו והרבים מצוים שם דהוי שוגג קרוב למזיד ולאו בר גלות הוא וברייתא זו מני אתי' בין כר' יאשי' בין כר' יונתן כנ"ל ליישב בדוחק * וצ"ע : או השליך עליו כל כלי · וסיפא דקרא בלא צדייה לכן קאמר שלא צודה לו פי' שלא ארב לו : להביא את הסומא ת"ק ר' מאיר הוא דס"ל הכי בגמ' דסומא גולה : ואת הזורק בלילה ותימ' כקושי' הגמ' בלילה נמי איבעי לי' לעיוני וא"ל כתירץ הגמ' דאיירי באשפה העשוי' ליפנות בלילה ואינה עשויה ליפנות ביום ואיכא דמקרי ויתיב כו' כמש"ל היינו בזורק ביום אבל בזורק בלילה פשיטא דהוי קרוב למזיד דאיבעי לי' לאסוקי דעתא דיש שם בני אדם דהא עשויה ליפנות בלילה וכ"מ ברמב"ם פ"ו מהל' רוצח הל"ו שכ' וז"ל

הג"ה מבן המחבר

* אבל בכת"י גרס ואם בפתע בלא איבה הדפו להוציא את השוגג עכ"ל וא"כ לק"מ :

ז"ל שהרו להשפה בלילה אם הרבים מצוים בה ה"ז קרוב למזיד ואינו נקלט ואם אין הרבים מצוים בה כלל ה"ז קרוב לאונס ופטור מן הגלות עכ"ל ור"ל דמיירי באשפה שאינה עשוי' ליפנות כלל אלא איכא דמקרי ויתיב בלילה מש"ה חייב גלות וכ"מ קצת מלשון הרמב"ם שכ' ואם אין הרבים מצוים בה כלל כו' משמע הא ואם מקרי ויתיב חייב אבל מתב"י התוס' לא משמע כן שהרי כתבו וה"ה ולינקוט בהינה עשויה ליפנות כלל וגם בלילה איכא דמקרי ויתיב כו'. וי"ל דה"ג אנוס הוא דלית ליה לאסוקי אדעתי' דמקרי ויתיב כיון שאינה עשוי' ליפנות כלל אבל השתא דעשוי' ליפנות בלילה אית לי' לאסוקי דגם ביום מקרי ויתיב עכ"ל הרי להדי' דמקרי ויתיב בלילה הוי אנוס ואם רבים מצוים שם הוי קרוב למזיד דהא עשוי' ליפנות בלילה וא"כ הא דקאמר הכא להביא את הזורק בלילה כ"ע: ר' יהודה אומר בלא ראות להוציא את הסומא. ומפ' בגמ' מ"ט דר"י דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער אפי' סומא ואתא בלא ראות מעטי' [פירש"י דמשמ' כאן לא ראה אבל רואה במקום אחר פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום] ור"מ בלא ראות למעט בכלל דעת למעט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ור"י בכלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא [למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג ישראל] ע"כ: והוא לא אויב לו איסי בן עקביא כו'. לא ידעתי היאך קאי ועל איזה ענין הוא אומ' נמצא חומרו קולו כו' לכן כ"ל למחוק מלת והוא לא אויב לו ואיסי בן עקבי' אדר"י קאי דקאמר בלא ראות להוציא את הסומא ע"ז קאמר נמצא חומרו קולו כו' לחייבו מית' אי אתה יכול שמא שוגג הרגו וכדי קולו ולחייבו גלות אי אתה יכול שמא מזיד הרגו והוא חומרו שאין לו כפרה להתכפר בכ"ל: לפסול את השונאי' בדין. בגמ' אי' ת"ר והוא לא אויב לו יעידנו [פירש"י] והוא לעד קאי למעיד שהוא חייב גלות והעד לא אויב לו לרבות דאי ברוצח הא כתיב והוא לא שונא לו וקרא אחרינא טובא] ולא מבקש רעתו ידינו [וסמיך לי' ושפטו העדה וקאמר ר"י דהאי ולא מבקש רעתו אשופטים קאי] ורבנן האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי בי' [פי' דרבנן פליגי על ר' יהודה וס"ל דלא נחשדו ישראל על כך להעיד שקר משום איב' ואהבה ואוהב ושונא כשר לעדות א"כ האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי עבדי להו] ותשני חד לדיין [דהדיין מודו רבנן דשונא לא ידון דלא מצי חזי לי' זכותא] ואידך כדתני' א"ר יוסי בר יהודה והוא לא אויב לו וגו' מכאן לשני ת"ח ששונאי' זה את זה שאין יושבין בדין כאחד ע"כ והשתא לר' יהודה דמוקי חד לעדים וחד לדיינים אין לו שום לימוד על שני ת"ח ששונאי' זה את זה שפסולין לישב בדין וברייתא דהכא דילפי' עדים מדיינים מכנין לה ומק"ו דשונא פסול להעיד כמו לדון

ועי"כ כר"י ס"ל וא"כ קשה מאחר דילפי' עדים מדיינ' ל"ל תרי קראי לא אויב לו ולא מבקש רעתו לכיון דילפי' דיינים מולא אויב לו ועדים מק"ו ולא מבקש רעתו ל"ל וע"כ לומר דס"ל כוה כרבנן דולא מבקש רעתו ללמד על שני ת"ח ששונאי' זה את זה שפסולין לדון וזה מדוקדק בלשון הברייתא מדנקט לפסול את השונאים כו' בלשון רבים ולא נקט שונא בלשון יחיד דהא בקרא ג"כ כתיב בלשון יחיד והוא לא אויב לו א"ו לכלול ב' מיני שונאי' בין שהוא שונא לבעל דין בין שונאי' זה את זה כנ"ל: ת"ל בין המכה ובין גואל הדם. משמע שהגואל הדם עצמו אסור לישב בדין וכ"ש דכמ"מ ס"ל ג"כ פסק דקרובי נרצח יכולין להעיד על הרוצח וא"כ ה"ה דיכולין לדון וי"ל דה"ק בין המכה ובין גואל הדם יתירה הוא להורות דגואל הדם דהיינו קרוב אסור לדון כי היכי דדרשי' ולא אויב לו יעידנו כו' א"כ דקאי ארוצח ה"כ כן ז"ר ולפירושו קרובי נרצח אע"פ שכשרין להעיד על הרוצח אבל פסולין לדון וקשה דהא' בנדה דף מ"ט ע"ב כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעי' ואינו כשר לדון ופריך לאתויי מאי א"ר יוחנן לאתויי סומא בא' מעיניו ומני ר' מאיר הוא כו' ע"כ אבל לרבנן סומא כשר כדמייתי' שם סתם מתני' דסנהדרין והשתא מאי דוחקי' דר"ל לומר דלאתויי סומא ותוקי' ר"מ הוא ולא רבנן לימא לאתויי קרובי' נרצח שכשרין להעיד ופסולין לדון ולתני' מתני' אפי' כרבנן וי"ל דכה"ג הקשו שם התוס' וז"ל וא"ת אמאי קאמר לאתויי סומא וכו' וליגי מתני' אסמכתא דסנהדרין לימא לאתויי אוהב ושונא דכשרין להעיד ופסולין לדון לרבנן וי"ל דלא פסיקא לי' שהרי לכל העולם כשרין עכ"ל וה"נ י"ל כן שהרי קרובי הנרצח כשרין לכל העולם כנ"ל: שאר חייבי מיתות מנין. שקרובי' ושונאי' פסולין בהם ותימה הא סתם ספרי ר"ש הוא ור"ש ס"ל שריפה סקילה חנק והרג א"כ הה"ק ל"א מכולהו כדאי' ר"פ ארבע מיתות והשתא ניליף בק"ו מה רוצח שאינו אלא בסייף אפ"ה שונאי' וקרובי' פוסלי' בו שאר חייבי

מיתות דחמירי לא כ"ש ויש ליישב דס"ל שאני רוצח דכתיב בי' והצילו העדה דמהדרי' אזכותי' אבל שאר חייבי מיתות איתא לא א"כ י"ל דמק"ו לא מצי למילף שאר חייבי מיתות מרוצח דאיכא למימר אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת כדאי' שם ודוחק וצ"ע: ת"ל על המשפטים האלה. מדכתי' משפטי' לשון רבים משמע כל המשפטים בכלל: לגרים מניין. שסונאי' וקרובים פוסלי' בדיניהם: ת"ל על המשפטי' האלה. משמע איתן שנאמרו למעל ולמעלה כתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכ': ת"ל על המשפטים האלה. ומשפטים כולל אף דיני ממונות שהרי מצינו שהוקשו ד"מ לד"נ לענין דרישה וחקירה כדאי' בסנהדרין דף ל"ב ויליף לה מקרא דכתיב משפט אחד יהי' לכם: או כשם שדיני נפשות בעשרים ושלשה. פי' מאחר דמקשי' ד"מ לד"נ לענין שונאי' וקרובים נקשינהו נ"כ לענין זה שכמו בד"נ בעי' כ"ג ה"נ בדיני ממונות: ואין דיני ממונות בכ"ג אלא בשלשה. להכי פסיק הרי הוא אומר עד האלהים יבוא דבר שניהם ומדכתיב שם תלתא אלהים ילפי' בגמ' ג'. דיינים בד"מ כדאי' בסנהדרין דף ג' ע"ב: ושפטו העדה כו' הרי הם עשרה. פי' מתחילין ועדה היינו עשרה דילפי' במשנה מדכתי' במרגלי' עד מתי לעדה הרעה יצא יהושע וכלב הרי כאן עשרה: והצילו העדה עדה אחרת היינו עשרה מוכן הרי כאן עשרים: שלשה מניין. פי' מנין לרבות עוד שלשה שיהיו כ"ג: הרוג ע"פ מטי דיינים. פי' שאם מתחלקים בדין שהלך אחר הרוב דכתיב אחרי רבים להטות: ה"ג בילקוט אף מטי דיינים שנים. פי' שצריך שיהיו נוטי' לחובה וה"ה ס"ל כ"ל ז"ר ובמשנה יליף לה מקרא דמשמע שנאמר לא תהי' אחרי רבים לרעות [פירש"י אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם] שומע אני שאהיה עמהם לטובה [דלזכות הלך אחריהם] א"כ לאתו נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לרעה ע"פ שנים ע"פ אחד הטייתך לטובה ע"פ אחד [וה"ק קרא לא תהי' אחרי רבים לשנים אפי' לרעות ע"פ אחד אבל אחרי רבים להטות אפי' לרעות הלכך ע"כ כ"ג בענין דכליר תשרה מוכן ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא מסתברא טובה כליר מי"ג] ע"כ וא"ת למה לא יליף הספרי ג"כ מזה הפסוק ואפשר דס"ל כר' אליעזר כנו של ר' יוסי הגלילי שם דף ג' ע"ב דקאמר מה ת"ל לנטות אחרי רבים להטות אמרה תורה עשה לך כ"ד נוטה [פירש"י שצריך שלא יהא ב"ד שקול כדי שיתקיים בו הטיי' אחרי רבים] לכך יליף אלו הפסוק מכנין אב לעדים: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד זוגות שאם יחלקו למחצה הוי להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתך לטובה ע"פ אחד הלכך מוסיפין עליהם עוד אחד הרי שלשה. ועם העשרים שלמדנו מן ושפטו העדה והצילו העדה הוי כ"ג: דורשי רשומות. דורשי פסוקים כדכתיב את הרשום בכתב אמת ר"פ:

שלשה עדיות כתובי' בפרשה א' ושפטו את העדה. ב' והצילו העדה. ג' והשיבו אותו העדה. ללמדך שדיני נפשות בשלשים ובילקוט גרס בשלשה כו' ז"ר וז"ל פי' יתירין על עשרים לשלשים"ה גרס בשלשים וליתא דלא מצינו לו חבר עכ"ל ופלאתי אחד על דבריו דה ספי' יתירין על עשרים לעיל דמשמע מדכתיב ג"פ עדה ילפי' עוד ג' נוסף על העשרים דלעיל והשה דהא ע"כ גם דורשי רשומות ס"ל דעדה היינו עשרה דהל"כ עשרים דלעיל מנא להו וא"כ איך קאמרית' מדכתי' ג"פ עדה לרבות עוד שלשה הא עדה הוי עשרה לכן כ"ל דגי' הספרי דהכא עיקר וצ"ל ללמדך שדיני נפשות בשלשים מדכתיב ג"פ עדה. ועדה היינו עשרה הוי להו שלשים ומ"ש דלא מצינו לו חבר זה אינו קושיא דאע"פ שלא סובהו כש"ס אלו דורשי רשומות שס"ל דיני נפשות בשלשים מה בכך מ"מ הש"ס לא סובהו בש"ס כמ"ש פיסק קכ"ה דתני כרייתא אין לי אלא בעל כו' ג"כ לא הובא בש"ס שם ובמוכי' במקומות רבים: ה"ג והצילו העדה את הרוצח מיכן אתה דן וכ"ה בילקוט: הכל מקדימין כו'. ע"ל בת"כ פיסק' קפ"ו וה"ש דזה: ה"ג בילקוט עד מות הכהן הגדול ר' מאיר אומר כו' מאריך ימיו של אדם. משום דקיימא לן כמש' שבת אין מיתה בלא חטא וכמ"ג מכפר על המשאי' ע"י עבודת הקרבנות וסיים שם בילקוט אין בדין שיהא מי שמקצר ימיו של אדם לפני מי שמאריך ימיו של אדם וגרס': שוה חסר כאן מן הספר: ה"ג אין בדין שיהא מי שמטמא את הארץ ומסלק את השכינה לפני מי שגורם להשרות השכינה ורש"י בחומש כ' וז"ל עד מות הכהן הגדול שהוא בא להשרות השכינה ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ולקצר את ימי החיים אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול עכ"ל הרב"ע מאמר ר' מאיר ומאמר של רבי וכתב שניהם ביחד: הפושע כשיעה אחת הרי הוא מתחייב בנפשו. זה הרוצח שיצא חוץ לגבול עיר מקלטו ומצאו גואל הדם

רבי יהודא אומר בלא ראות להוציא את הסומא (והוא לא אויב לו) איסי בן עקביא אומר נמצא חומרו קולו וקולו חומרו לחייבו מיתה אי אתה יכול שמא שוגג הרגו׳ לחייבו גלות אי אתה יכול שמא מזיד הרגו׳ והוא לא אויב לו *לפסול את השונאים מלישב בדין׳ אין לי אלא שונאים קרובים מניין ת"ל בין המכה ובין גואל הדם׳ אין לי אלא דיינים שפוסל בהם שונאים וקרובים עדים מניין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה הרג ע"פ דיינים הרוג ע"פ עדים מה דיינים פוסל בהם שונאים וקרובים׳ אף העדים יפסול בהם שונאים וקרובים׳ ועוד ק"ו ומה דיינים שאין הדברים נגמרים על פיהם פוסל בהם שונאים וקרובים׳ עדים שהדברים נגמרים על פיהם אינו דין שיפסל בהם שונאים וקרובים׳ אין לי אלא רוצח שאר חייבי מיתות מניין ת"ל על המשפטים האלה׳ אין לי אלא לישראל לגרים מניין ת"ל על המשפטים האלה׳ אין לי אלא דיני נפשות דיני ממונות מניין ת"ל על המשפטים האלה או כשם שדיני נפשות בעשרים ושלשה כך דיני ממונות בעשרים ושלשה ת"ל על המשפטים האלה אלה בעשרים ושלשה ואין דיני ממונות בעשרים ושלשה הרי הוא אומר °עד האלהים יבוא דבר שניהם *ומניין שדיני נפשות בעשרים ושלשה ת"ל ושפטו העדה והצילו העדה הרי עשרה הרי הם עשרה שלשה מניין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ מטי דיינים׳ מה עדים שנים אף [מטין] דיינים שנים ואין ב"ד שקול מוסיפים עליהם עוד אחד הרי שלשה דורשי רשומות אמרו שלשה עדיות הכתובים בפרשה ללמדך שדיני נפשות בשלשים׳ והצילו [העדה את הרוצח] מיכן אתה דן *הרג נפש אחת בין בשוגג בין במזיד הכל מקדימין לערי מקלט ב"ד שולחים ומביאים אותו משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו׳ מי שנתחייב גלות מחזירים אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה [עד מות הכהן הגדול] ר' מאיר אומר רוצח מקצר ימיו של אדם וכהן גדול מאריך ימיו של אדם׳ רבי אומר רוצח מטמא את הארץ ומסלק את השכינה וכהן גדול גורם שתשרה שכינה על האדם בארץ אין בדין שיהא מי (שמטמה) [שמטמא] את הארץ לפני מי שגורם להשרות את השכינה על אדם בארץ׳ ואם יצא יצא׳ א"ר אליעזר בן עזריה ומה אם מדת פורענית מועטת הפושע פסיעה אחת הרי

סנהדרין כ"ט
סנה' ג'
מכות ט'
שמות כ"ב

הרי הוא מתחייב בנפשו ק"ו למדת הטוב שמרובה. *ומצא אותו גואל הדם [נ"א ורצח גואל הדם את הרוצח. מצוה ביד גואל הדם אין גואל הדם רשות] בכל אדם. כי בעיר מקלטו ישב מיכן אתה דן (אומר) [אם] *הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר. ואחרי מות הכהן הגדול. *ישוב ולא לשררותו דברי ר' יהודא. ר' מאיר אומר ישוב לשררותו: סליק פיסקא

קסא והיה [אלה] לכם לחוקת משפט

שינהוג הדבר לדורות. בכל מושבותיכם בארץ ובחוצה לארץ. כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר (ולא ימות הרוצח) גואל הדם הוא ימיתנו שומע אני יהרגנו בינו לבין עצמו ת"ל כל מכה נפש לפי עדים. מגיד שאין הורגים אלא בעדים. דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר כל מכה נפש למה נאמר לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח שומע אני יהרגו בב"ד ושלא בעדים ת"ל כל מכה נפש לפי עדים. מגיד שאין הורגו אלא בב"ד ובעדים. ועד אחד לא יענה בנפש למות *עונה הוא בו לזכות. ועד אחד *עונה הוא בשבועה. ועד אחד *זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב עד אחד. ולא תקחו כופר לנפש רוצח למה נאמר לפי שהוא אומר° אם כופר יושת עליו *או כשם שנותנים פדיון למומתים בידי שמים כך יהיו נותנים למומתים בידי אדם ת"ל ולא תקחו כפר. ר' יאשיה אומר *הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים חייב חבלו בו אחרים פטורים בגופו ולא בממונו או עד שלא נגמר דינו ת"ל אשר הוא רשע למות עד שלא נגמר דינו חייב משנגמר דינו פטור. ר' יונתן אומר הרי שיצא ליהרג וקדם אחר והרגו פטור או עד שלא נגמר דינו ת"ל אשר הוא רשע למות עד שלא נגמר דינו חייב משנגמר דינו פטור. ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו הרי שהרג את הנפש במזיד שומע אני (*אם) יתן ממון ויגלה ת"ל לא תקחו כופר לנוס שמה. ולא תחניפו את הארץ הרי זו אזהרה לחניפים. ד"א ולא תחניפו אל תגרמו את הארץ שתהא מחנפת לכם. כי הדם הוא יחניף ר' יאשיה היה אומר לשון נוטריקון כי הדם יחון אף בארץ: ולארץ לא יכופר למה נאמר *לפי שהוא אומר °וערפו שם את העגלה בנחל הרי שנתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג שומע אני יתכפר להם ת"ל לארץ לא יכופר. ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה מגיד ששפיכות דמים מטמא הארץ ומסלקת את השכינה ומפני שפיכת דמים חרב בית המקדש. *מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהן לחבירו ברחוק

ספר' מפורש

האדם והרגו אינו חייב עליו: ק"ו למדת הטוב שמרובה. על מדת פורענות א' מת"ק כדילפי' מנוצר חסד לאלפים וע"ל פיסקא קנ"ו: ה"ג ומצא אותו גואל הדם ורצח גואל הדם את הרוצח מצוה ביד גואל הדם אין גואל הדם רשות בכל אדם כנ"ל להגיה ור' יוסי הגלילי היא דס"ל הכי בגמ' דאלו לר' עקיבא ס"ל דכל אדם חייבין עליו: כי בעיר מקלטו ישב. מפ' בגמרא עיר שקלטתו כבר פירש"י קרא יתירא הוא דמצי למיכתב כי שם ישב עכ"ל נראה מפירושו דאינו מיותר בפסוק רק אלו שני המלות בעיר מקלטו וא"ת הא כל הפסוק מיותר דהא כבר כתיב וישב בה עד מות הכהן הגדול וי"ל דהא כתיב עוד פעם שלישי' ואחרי מות הכהן הגדול וילפי' מנייהו בגמ' דף י"א דג' כהנים גדולים מחזירים את הרוצח המשו' בשמן המשחה והמרובה בגדים והמשות שעבר כמ"ש בסיום הספר בס"ד לכן פירש"י דעכ"פ אלו שני המלות בעיר מקלטו מיותר דה"ל למיכתב כי שם ישב אלא עיר שקלטתו כבר: וה"ג מיכן אתה דן אם הרג באותה העיר רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג: גולה משכונה לשכונה. כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה רש"י: ובן לוי. שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם רש"י: ולא לשררותו. ר"י ס"ל מדכתי' ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו אל ארץ אחוזתו הוא שב ואינו שב לשררה שהחזיקו אבותיו ור"מ ס"ל דגמר שיבה שיבה מעבד עברי ובע"ע כתי' ואל אחוזת אבותיו ישוב וס"ל לכל מה שהוחזקו אבותיו אפי' לשררה וה"נ ברוצח כן ור"י ס"ל דגם ע"ע למשפחתו הוא שב ואינו שב למה שהוחזקו אבותיו עיין כל זה בגמרא:

קסא ה"ג בקרא והיה אלה לכם לחקת משפט שינהוג הדבר לדורות. לא לאותו הדור בלבד כמו ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר דכתיב בתר הכי ודרשי' במס' תענית דף ל' ע"ב דכתיב זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור הזה אבל כאן נאמר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות: בארץ ובח"ל. רש"י בחומש פי' למד שתהא סנהדרין נוהגת בח"ל כל זמן שנוהגת בא"י וכ' הרא"ס הטעם שאין נקראים סמוכים אא"כ נסמכו בא"י בלבד שאין סומכין זקנים בח"ל אלא אם אע"פ שהסומכי' עומדים בארץ כיון שהנסמכים בח"ל וכ"ש אם היו גם הסומכים בח"ל מכל הני משמע שאין סנהדרין בח"ל אלא בזמן שהסנהדרין נוהג' בארץ אבל בזמן הזה שאין סנהדרין נוהגת בארץ שכבר בטלה הסמיכות אינה נוהגת כלל לא בארץ ולא בחוצה לארץ עכ"ל: למה נאמר. וכי עדיין לא שמענו שרוצח חייב מיתה עד שכתב הפסוק כאן כל מכה נפש וגו' ירצח את הרוצח: ה"ג לפי שהוא אומר גואל הדם הוא ימיתנו אבל מלות ולא ימות הרוצח הוא ט"ס והוא הפסוק שמביא ר' יונתן בסמוך: ולא ימות הרוצח. וסיפא דקרא עד עמדו לפני העדה למשפט ומפני שהוקשה לר' יונתן על ר' יאשי' וכי היכן מצינו שיתחייב האדם מיתה או ממון בלא עדים אדאיצטריך הכא לומר שלא יהרגנו אלא ע"פ עדים לז"ק לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט שומע אני שא"צ עדים אלא ב"ד כרא"ס: עונה הוא בו לזכות. פי' עדים שהעידו עליו יכולין ללמד עליו ראי' של זכות ודייק לה מדכתיב למות הוא דאינו עונה אבל עונה לזכות וא"ת והא אי' בגמ' ועד א' לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה וא"ל דהכא מיירי בא' מן התלמידים היושבי' שורות לפני הדיינים דמודו רבנן דמלמדין זכות ואין מלמדין חובה ז"א דהא אמר בסמוך ועד אחד עונה הוא בשבועה אלמא דבעד מוקי לה אלא ע"כ לומר דהאי ברייתא ר' יוסי בר יהודה היא דס"ל דאף בעדים עונה לזכות ואין עונה לחובה עיין בגמרא וכה"ג כתבתי לקמן בא"ש פיס' ק"נ ע"ש: עונה הוא בשבועה. כגון ראובן שתובע את שמעון שחייב לו מנה ושמעון כפר בכל ועד א' מעידו שהוא חייב מחויב לישבע שבועה דאוריתא להכחיש את העד כדאי' בגמ': כל מקום שנאמר עד כו' מדכתיב עד לשון יחיד ולא כתיב לשון רבים יודע אני דאחד קאמר ומה ת"ל אחד אלא מדאיצטריך למיכתב אחד ש"מ דעד שנים במשמע דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים רש"י וע"ל פיסק' ז': ולא תקחו כופר לנפש רוצח. לא יפטר בממון רש"י: אם כופר יושת עליו. כתיב גבי שור המועד שהמית את האדם שהשור בסקילה והבעלים משלמין את הכופר ליורשיו דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת פירש"י יומת בידי שמים

טעו' התלמוד

יכול בידי אדם ת"ל מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו והדר כתיב אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו: או כשם שנותנין פדיון כו' מפני שהוקשה לו וכי היכן מצינו שהמתחייב מיתה נפטר ע"י ממון אדאיצטריך הכא לומר שלא יפטור בממון לז"ק או כשם שנותנים פדיון כו' כלומר דס"ד אכשם שמומתים בידי שמים נותני' ממון בפדיון ומתכפר להם כך מומתים בידי אדם יהי' להם כפרה בפדיון לכך נאמר לא תקחו כופר וכ"פ הרא"ס ובגמ' אי' ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אומר לפי שמצינו למומתים בידי שמים כו' ת"ל כל חרם לא תפדה והא דלא יליף ר"י בנו של ריב"ב מהכא ולא תקחו כופר וכ"ל דס"ל דאתי ללמד או כר' יאשי' או כר' יונתן בסמוך וא"ת לת"ק דהכא דיליף לה מן ולא תקחו כופר כל חרם לא תפדה ל"ל י"ל דס"ל כת"ק שם בגמ' דאתי ללמד על היוצא ליהרג ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום וא"ת לר"י ור' יונתן דהכא דע"כ ס"ל כר' ישמעאל בנו של ריב"ב דהתם א"כ מנא להו דיוצא ליהרג אינו נערך וי"ל דבאמת ס"ל כר' חנינא בן עקביא דהתם דס"ל דנערך מפני שדמיו קצובי' עיין כל זה בגמ': וחבל באחרים חייב. דבר דיעה הוא: פטורים. דאין לך דמים דעומד הוא ליחבל וביוצא ליהרג בדיני ישראל קאמר רש"י: ולא בממונו. שאם הזיקו ממונו חייבי' לשלם ליורשי': או עד שלא נגמר דינו. פי' יכול אפי' עד שלא נגמר דינו אם אחרים חבלו בו יהיו פטורים: ת"ל אשר הוא רשע למות. משמע שכבר נגמר דינו למיתה הוא דלא תקחו כופר אבל קודם שנגמר דינו חייב לשלם: וקדם א' והרגו פטור. דגברא קטילא קטיל: או עד שלא נגמר דינו. כמו שפירשתי בדברי ר' יאשי' וליכא בינייהו אלא דמר דריש לי' לענין חבלה ותשלומין ומר דריש לי' לענין מיתה שאם הרגו לאחר שנגמר דינו פטור וקודם שנגמר דינו חייב ולית לי' תקנה בכופר: שומע אני יתן ממון ויגלה. פי' שרוצה לפדות מיתתו בממון ויתכפר בגלות: ת"ל לא תקחו כופר לנוס שמה. מפ' הפסוק לא תקחו כופר כדי לנוס שמה אבל רש"י בחומש פי' לנוס כמו לנס למי שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כופר לשוב לשבת בארץ טרם שימות הכהן עכ"ל והוא ע"פ הגמ' דכתובות ואע"ג דכבר אשמעי' קרא גבי מזיד דלא יקחו ממנו כופר לפוטרו מן המיתה אפ"ה אשמעי' גם בשוגג דלא תקחו כופר ודריש לא תשקול ממונא ונפטרי' מן הגלות ועביד צריכותא ע"ש: שתהא מחנפת לכם. פי' מראה כאילו עושה פירות ואינה עושה ז"ר: נוטריקון. מלת יחניף נוטריקון יחון אף בארץ: ומסלק את השכינה. דכתיב ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבי' בה אשר אני שוכן בתוכה הא אם אתם מטמאי' אותה אין אתם יושבים בה ואין אני שוכן בתוכה גמ' וזה שמסיים ומפני שפיכ' דמים חרב בה"מק דנלמד מדיוקא כמ"ש: חרב. ותימא הא אי' ביומא דף ט' מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו בו ע"א גלוי עריות שפיכת דמים אבל מקדש שני שהיו עוסקי' בתורה ובג"ח מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות כו' ע"כ הרי שמקדש שני מפני שנאת חנם נחרב וא"ל דבאמת מיירי הכא מתקדש ראשון א"כ היאך מייתי עלה מעשה דשני כהנים שהי' במקדש שני בימי ר' צדוק אמגם כן לפי מ"ש לעיל פיסקא מ"ב כד"ה שאין כלי מחזיק ברכה על הא דאי' בב"מ דף ל' א"ר יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין זכ' התום' בד"ה לא חרבה וא"ת דביומא אמרינן מפני שנאת חנם וי"ל דהא והא גרמא עכ"ל והקשיתי לשאול דאיך קאמרו התום' הא והא גרמא והא ר' יוחנן אלא קאמר לא חרבה ירושלי' אלא על שהעמידו כו' דמשמע מפני שהעמידו דיניה' כו' לחוד חרבה וביארתי שם באריכות דה"פ דעיקר אמורתן הי' על שהעמידו כו' שמתוך שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא נתרצו בפשרה ליכנס לפנים משורת הדין באו לידי שנאת חנם ואלו נתרצו בפשרה ליכנס לפנים משורת הדין לא באו לידי שנאת חנם. ע"ש באורך לשכנו תדרשו ובאת שמה ותרווה למחוך עד"ז יש לפרש הכא דקאמר ומפני שפיכת דמים חרב בהמ"ק דלעולם במקדש שני מיירי כמש"ל והא והא גרמא שע"י שהעמידו דיניהם על דין תורה באו לידי ש"ח וע"י ש"ח באו לידי שפיכת דמים דעבירה גוררת עבירה ועמ"ש בסמוך לקמן: שהיו שוין ורצין ועולין בכבש ביומא רפ"ב אמרי' בראשונה [קודם שתקנו הפייסות] כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם

Marginal source references (as printed beside the commentary): במדבר ל"ה (?); שמות כ"א; בכתובות פ"ג / (?) לא גרס בא"י / מלת אם; דברים כ"א; תענית י"ב (?); שם; שם י"ג; סנהדרין ל"ג; שבועות מ'; סוטה ב'; סנהדרין ל'; כתובות ל"ז; ב"ק פ"ג; סנהדרין ע"ו; ערוכין ו'; כתובות ל"ז; סוטה מ"ז; יומא כ"ג

ברחוק ארבע אמות נטל סכין ותקעו בלבו בא ר׳ צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר כי ימצא חלל בארמה · בואו ונמדוד על מי ראוי להביא את העגלה על ההיכל [נ״א על העיר] או על על העזרה געו כל ישראל בבכייה ואח״כ בא אביו של תינוק אמר להם אחינו (הריני) [הרי הוא] כפרתכם עדיין בני מפרפר ולא נטמאת הסכין ללמדך שטומאת סכינים חביבה להם יותר משפיכת דמים · וכן הוא אומר °וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד כי מלא את ירושלים פה לפה · מיכן אמרו בעון שפיכת דמים שכינה מסתלקת ומקדש מטמא · אשר אני שוכן בתוכה חביבין ישראל שאע״פ שהם טמאים שכינה ביניהם שנאמר *כי אני ה׳ שוכן (בתוכה) [בתוך בני ישראל] · ואומר °ולא יטמאו (עוד) את מחניהם ולא תטמא הארץ · *ר׳ נתן אומר חביבין ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם · גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר °הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה · גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר °למענכם שולחתי בבלה · גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר °ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים · גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר °מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה · וכשהם חוזרים שכינה *עמהם שנאמר °ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך והשיב לא נאמר אלא ושב ה׳ אלהיך ואומר °אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות מהררי נמרים · רבי אומר משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני כל זמן שאתה מבקשיני הריני אצל בני וכן הוא אומר °השוכן אתם בתוך טומאותם ואומר °בטמאם את משכני אשר בתוכם · ואומר °ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם · ואומר ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה׳ שוכן בתוך בני ישראל :

סליק להו ספר במדבר סיני · ברוך הגבר אשר יבטח באדני · והן קל״ו ברייתות :

אמר המחבר כך מצאתי בהעתק דפוס ישן נושן שנדפס בויניציאה שנה רנ״נו לפ״ק אבל לא ידעתי לכוון החשבון היאך הן קל״ו ברייתות :

מלכים ב׳ כ״א · במדבר ה׳ · שמואל א׳ ב׳ · ישעיה מ״ג · ירמיה מ״ט · ישעיה ס״ג · דברים ל׳ · שיר ד׳ · ויקרא ט״ז · שם ט״ו · במדבר ה׳

בת״י גרס · בא׳ השוכן אתם בתוך טומאתם · מגילה כ״ט · עמהם · בת״י

תורם [פירש״י כל כהן שהי׳ באותו בית אב ורוצה לתרום הדשן שחרית תורם ולא היה פייס לדבר] ובזמן שהן מרובין [הבאים לתרום זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם זה היה משפטו] רצין ועולין בכבש [שהי׳ שלשים ושתים אורך] כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה [וכל הקודם בהם ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה] עכ״ל המשנה וע״ז מייתי שם ברייתא זו דשני כהנים שהיו שוין בארבע אמות העליונות : ועמד על מעלות האולם . בהר הבית אולמות הרבה בנה הורדוס שם רש״י : על מי ראוי כו׳ . משלמי תנקא מן היושבים בעיר או מן הכהנים שומרי העזרה כפירש״י ופי׳ זה נכון לנוסחת הגמ׳ דגרס על העיר או על העזרות אבל הכא דגרס על ההיכל ועל העזרות קשה הלא בין ההיכל ובין העזרות הכל הכהנים שומרים ומה בין זה לזה וע״ק היכל מאי עבידתי׳ הא המעשה שהי׳ בכבש המזבח היה שהוא בעזרה. וע״ק דבגמ׳ פריך וירושלים בת עגלה ערופה היא כו׳ כמו שאכתוב בסמוך אלמא דעל העיר קאמר לכן נ״ל להגיה וכצ״ל על העיר או על העזרה כדאי׳ בגמ׳ מיהו בתלמוד ירושלמי אי׳ בזה בלשון אגו מהיכן לנו למוד [פי׳ מהיכן נתחיל למדוד] מן ההיכל או מן העזרו׳ ועפ״ז יש ליישב גם הספרי בכאן וה״ק בואו ונמדוד על מי ראוי להביא את העגלה על ההיכל נמדוד אם הוא קרוב להיכל ועל ההיכל ראוי להביא את העגלה או על העזרה אם הוא קרוב לעזרה ועל העזרה ראוי להביא את העגלה ודוחק ובגמ׳ פריך וירושלים בת ע״ע היא והתניא ירושלים אין מביאה עגלה ערופה כו׳ ועוד לא נודע מי הכהו כתיב והא נודע מי הכהו ומשני כדי להרבות בבכיי׳ בישראל ע״כ ופי׳ הריטב״א ז״ל כלומר שהיה מרבה בבכיי׳ כשאמר דברים הללו דכיון דעל ספק חלל הנמצא בחוץ הקפידה תורה כ״כ כ״ש על ודאי חלל ובתוך המקדש עכ״ל אבל מהרש״א כ׳ וז״ל ר״ל דתרי טעמי נינהו דקאמר דלא שייך עגלה ערופה בעזרה ובירושלים קאמר ר׳ צדוק הכא להרבות הבכיי׳ דבמקום שמביאין ע״ע כתיב ונכפר להם הדם אבל בעזרה ובירושלי׳ כיון שאין מביאין עגלה ערופה במה מתכפר הדם ובזה יתיישב שבא אביו של תינוק ואמר הרי הוא כפרתכם ר״ל כיון שא״א להתכפר בע״ע הרי הוא כפרתכם עכ״ל : געו. צעקו : הריני כפרתכם. ובגמ׳ גרס הרי הוא כפרתכם וכמ״ש לעיל בשם מהרש״א : עדיין בני מפרפר כו׳. כלומר אהרו ליטול הסכין מבטנו כי עדיין הוא מפרפר ואינו מטמא הריטב״א : שטומאת סכינים חביבה להם כו׳. שהי׳ שפיכת דמים כ״כ קלה בעיניהם עד שטהרת הכלים חמורה להם ממנה ולכך מייתי ראי׳ ממנשה שהי׳ ש״ד קלה בעיניהם וכו׳ מהרש״א וז״ל ויש לדקדק בזה דהאי עובד׳ בדורו של ר׳ צדוק בזמן בית שני הואי וא״כ מאי מייתי ראי׳ מבית ראשון אבית שני דהא אמרינן בית ראשון מפני מה חרב כו׳ כדלעיל וי״ל דמ״מ מייתי מיני׳ כיון דמצינו מפורש דקיל בבית א׳ ה״ה בבית שני קיל קצת כו׳ וכן מצינו בקרוב לחורבן בית שני שהי׳ בהן הרבה שפיכת דמים ע״י פריצי ישראל ור׳ צדוק באותו זמן הי׳ עכ״ל ולפי מ״ש לעיל בלאו הכי ניחא דע״י ש״ח באו לידי ש״ד ומייתי ראי׳ ממנשה ע״ד ק״ו דמה בבית ראשון שהי׳ שלום ביניהם ולא הי׳ ביניה׳ ש״ח אפ״ה חטאו בש״ד כ״ש במקדש שני שהי׳ ביניהם ש״ח פשיטא שבאו לידי ש״ד הרבה : מיכן אמרו בעון ש״ד כו׳. אדלעיל קאי שהביא הפסוק ולא תטמא את הארץ כו׳ והפסיק במעשה זו ומשגמר חוזר לענין ראשון : ה״ג בקרא כי אני ה׳ שוכן בתוך בני ישראל : ה״ג ואומר ולא יטמאו את מחניהם וכ״ה בפסוק וע״ל סוף פיסקא א׳ פי׳ זה המאמר ולקמן סוף פיסקא אכתוב פי׳ אחר בס״ד : ולא תטמא את הארץ ר׳ נתן אומר חביבין ישראל כו׳. סמך מאמר זה על פסוק ולא תטמא את הארץ אע״פ שכבר נשנה מאמר זה לעיל פיסקא פ״ד נראה משום דקאמר לעיל ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה מגיד ששפיכת דמים מטמא את הארץ ומסלקת את השכינה ופירשתי שם מן הגמ׳ דמדיוקא דקרא נסיב לה הא אם אתם מטמאין אותה אין אתם יושבים בה ואין אני שוכן בתוכה וזה שסיים שם ומפני ש״ד חרב בהמ״ק כו ושמא תאמר מאחר שמפני חטאינו גלינו מארצנו כי א״ו הקב״ה עזב אותנו למקרי׳ והסיר השגחתו הו׳ית׳ מעלינו לכך סמך מאמר זה לכאן לומר שלא כן הוא שעדיין לא זז מחבב אותנו שבכל מקום שגלו שכינתו ית׳ עמנו ואף כי אנחנו על אדמה טמאה שהרי גזרו טומאה על ארץ עממין מ״מ שכינה ביניהם כמו שמסיים אח״כ וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם לקיים הבטחתו ית׳ ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה׳ אלהיהם : הנגלה נגליתי. כפל לשון מלשון גלות כביכול שהשכינה מצטערת ג״כ בגלות מהרש״א :

מקר׳ מפורש

מי זה בא מאדום . שהקב״ה בא עמהם מגלות אדום משמע שהשכינה עמנו בגלות : והשיב לא נאמר אלא ושב כו׳ . ואלא את שבותך יתפרש עם שבותך שישיב הקב״ה עם גליות ישראל : אתי מלבנון כלה . כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם : אתי מלבנון תבואי . וכשתשובו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר וע״כ כתב אתי מלבנון תבואי ולא כתיב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תלכו ותבואו : תשורי מראש אמנה . בקבלי את נדבתיך תסתכלי ותתבונני מה שכר פעולתך מראשית האמונה שהאמנת בי לכתך אחרי במדבר ומסעותיך והגיותיך על פי וביאתך לראש שניר וחרמון שהיו מעונות אריות סיחון ועוג. ד״א מראש אמנה הר הוא בגבול צפונה של א״י ושמו אמנה ובלשון משנה טורי אמנון והר ההר שנאמר בו מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר וכשהגליות נקבצות ומגיעות שם הם צופים משם ורואין גבול א״י וא׳ רב של א״י ושמחים ואומרי׳ הודיה לכך אמר תשורי מראש אמנה כ״ז הוא מפירש״י וע״ל מ״ש פיסקא א׳ מ״ש שם : כל זמן שאתה מבקשני כו׳ . כפל דבריו ור״ל כל זמן שאפי׳ בזמן הגלות שאנחנו שרוים על אדמה טמאה אעפ״כ הוא שוכן בתוכנו לכך מביא הפסוק וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם וא״ת והרי לעיל קאמר מגיד ששפיכת דמים מטמאת הארץ ומסלקת השכינה הרי להדי׳ כשהארץ נטמאה שכינה מסתלק׳ וכ״ל לפרש ע״פ מ״ש האלשיך על פסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בפרשת תרומה וז״ל והוא מאמר הכתוב היכל ה׳ היכל ה׳ המה לומר אל יפלא על רוחכם כי היכל ה׳ הוא ואיך יניחהו הוא ית׳ כי הלא היכל ה׳ המה כאשר המה ראוים להשרות שכינ׳ בנפשות׳ ישתלשל ויתפשט השפע על היכל ה׳ כי למענם להיות אתם משכן את שמו ית׳ במקום ההוא כי נפשותם הם המשכן האמיתי ומהם יתפשט אל המקום המיוחד ההוא וזה מאמר שלמה באומרו יהי׳ ה׳ אלהינו עמנו שתשרה שכינה בעצמנו כאשר היה עם אבותינו אברהם יצחק וישראל עבדיו כי האבות הן הם המרכבה וע״י כן אל יעזבנו ואל יטשנו משא״כ בהעוותינו שיעזוב היכלו ויסתלק כי אין חפץ ה׳ לשכון בארץ כי אם ע״י השראות בנפשות ישראל שמהם עושה עיקר והנשאם מהיותם מרכבה אל השכינה ישאו משכנות לאביר יעקב לעומתם כי מהם ימשך ובהעדרם מהיות ראוים לכך . עזוב יעזוב את המשכן שו מקדש אשר בחר לשכן שמו שם כו׳ וע״פ הדברים האלה תהי׳ כוונת הכתוב ועשו לי מקדש כו׳ כי אחת דבר אלהי׳ שתים זו שמענו אחת ועשו לי מקדש שנית שיעשו באופן יתקיים המקדש במה שיכשירו מעשיהם להיות עצמם היכל ה׳ ותהי׳ שכינתו יתברך שוכנת בתוכם ובקרבם שיהי׳ היכל ה׳ המה שויהי נועם ה׳ עליהם בעצם וזהו ושכנתי בתוכם כי אין הוא ית׳ עושה עיקר מהעצים ואבנים כ״א מהאנשים צדיקים אשר נפשותיה׳ משכנות לאביר יעקב עכ״ל העולה מדבריו שאם ישראל הם צדיקים וכשרים אזי שכינה שרוי׳ ביניה׳ עם היות שהם טמאי׳ בגופם מחמת איזה טומאה כגון זבים ומצורעים וטמאי מתים כי זה לא יכשר מגופות בני אדם רק אם טהורי׳ בנפשותם מכשרון מעשיהם שכינה שרוי׳ ביניה׳ וזה שמביא ראי׳ מן הפסוק שאפי׳ כשהם שרוים בגלות על אדמה טמאה רק אם טהורים הם מצד נפשותם מכשרון מעשיהם שכינה שרויה ביניהם וזה מרומז בפסוק השוכן אתם בתוך טומאותם דכתיב גבי פר ושעיר של יה״כ שמכפרי׳ על טומאת מקדש וקדשיו אם נכנסו בשוגג למקדש בטומאת הגוף או אכל קדשים בשוגג בטומאת הגוף הרי שבטומאת הגופית איירי ושמא תאמר כמו ששוכן אתם בתוך טומאת הגופות כמו כן שוכן אתם אפי׳ אם הם טמאים טומאת הנפש לזה מביא ראיי׳ ואומר בטמאם את משכני אשר בתוכם ורישא דקרא והזרת׳ את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאת׳ בטמאם כו׳ ופירש״י ולא ימותו הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיתה עכ״ל וה״ק קרא והזרת׳ את בני ישראל ופירש״י אין נזירה אלא פרישה כו׳ כלומר יפרשו א״ע מטומאתם שלא ליכנס למקדש בטומאה במזיד ולא ימותו שלא יתחייבו כרת וקאמר טעמא שיתחייבו כרת שהוא בטמאם את משכני אשר בתוכם בתוכם דייקא היינו שיטמאו את נפשותם מן עון החמור הזה שהוא משכני אשר בתוכם בקרבם ובעצמות׳ ושמא תאמר שאע״פ שיטמאו נפשותם שהוא משכן השכינה אעפ״כ לא יסלק שכינתו מהם לזה מביא הכתוב ולא יטמאו את מחניהם כו׳ שהוא אזהרת טמאים מליכנס למקדש וקאמר אשר אני שוכן בתוכם הא אם יטמאו את מחניהם שיכנסו במזיד למקדש אין

אני שוכן בתוכם שהעון שהוא טומאת הנפש הוא הגורם סילוק השכינה ולא טומאת הגופו' שאפי' אם הם טמאים טומאת הגופים רק אם נשמתם מטוהרת מכל עון ואשמה הוא ית' שוכן ביניהם כי עיקר משכן השכינה הם נשמות ישראל וזהו שמדייק הכתוב אשר אני שוכן בתוכם כלומר בקרבם ובעצמותם ושמא תאמר שתים הן קוראותיו טומאת הנפש וטומאת הגוף שבשביל שניהם שכינה מסתלקת לזה מביא הפסוק ולא תטמא את הארץ כו' שקאי *על ש"ד שבעון שפיכת דמים מטמא את הארץ וקאמר אשר אני שוכן בתוכה בתוכה דייקא שאני שוכן בתוך הארץ כי אני ה' כו' כלומר דהאי כי לשון דהא הוא מפני מה אני שוכן בתוכה דהיינו בתוך הארץ דהא אני שוכן בתוך בני ישראל שעיקר משכני הוא בתוך נפשות ישראל ואגבן ישתלשל ויתפשט השפע על הארץ משא"כ כשיטמאו את הארץ בעון שפיכת דמים אז אין אני שוכן בתוכה מפני שאין אני שוכן רק בתוך בני ישראל שעיקר השראת השכינה תלוי בכשרון מעשיהם וטהרת נפשות כנ"ל ויהי רצון שיקוים בנו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם בב"א :

אברך לאל אחרון וראשון • שזיכני להשלים החבור על חלק ראשון • ועתה באתי בתפילה לעני • שיסיעני להשלים החבור גם על חלק שני : והוא פירוש מספיק על הספרי • יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י"י צורי • וגואלי אמן :

דרוש לחתימת הספר

אמר המחבר מאחר שהביא במאמר דלעיל וכשהם חוזרים שכינה עמהם כו' ודבר זה ביארתי יפה במשנה פ"ב דמכות דף י"א בדרוש ע"פ רמז וגם בהלכה תירצתי שם קושיית הגאון בעל משנה למלך על הרמב"ם לכן אעתיקנו פה בסיום חלק ראשון כדי לסיים בטוב • יפה אף נעים : ברוך ה' אלהי ישראל הוא הנותן עוז ותעצומות לעם. ה' בחסדו ינחיל גורלי עם שלימים ויריאים • ויזכני לראות שמונה נסיכי אדם ושבעה רועים :

איתא במשנה אחד המשוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחתו מחזירין את הרוצח [פירש"י א' כהן המשוח בשמן המשחה הם כהנים גדולים שהיו עד יאשי' וא' המרובה בבגדים הם שנמשחו מיאשי' ואילך שנגנז שמן המשחה ושוב לא נמשחו כהנים ולא היתה ניכרת כהונה גדולה בהם אלא ברבוי בגדים שמשמש בשמונה בגדים ואחד שעבר ממשיחתו שאירע פסול בכהן גדול ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא כהן גדול חוזר לעבודתו ועבר זה ממשיחתו מחזירין את הרוצח במיתתן כמו שנאמר ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח] ר' יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אמותיהם של כהנים מספקות להם מחי' וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו עכ"ל המשנה ובגמ' שם ע"ב איבעי' להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא במיתת אחד מהן הוא חוזר ת"ש נגמר דינו בלא כהן גדול אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר בי' בדהנך [במיתת מרובה בגדים או בשעבר ממשיחותו אלא לאו ש"מ כלהו] ומסקי' בדליכא ע"כ כ' הרמב"ם פ"ז מהל' רוצח הל' ט וז"ל א' כהן גדול המשוח בשמן המשחה וא' המרובה בבגדים ואחד כה"ג שעבד וא' כה"ג שעבר כ"א מהרבעתן שמת מחזיר את הרוצח אבל משוח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדיוט עכ"ל והגאון בס' מ"ל כ' וז"ל נמצא זו בעי' דלא איפשטא ולכאורה נראה כיון דספק כפרה הוא ולא יצא משם כ"א במיתת כולן דהא ספק כפרה הוא ואולי ספק נפשות הוא דאי אמרי' דלא יצא כ"א במיתת כולם אם יצא הותר דמו ומ"מ הי' לו לרבינו לבאר כל זה וצ"ע עכ"ל ונראה לתרץ דברי רבינו ואין כאן מקום עיון כלל דהנה יש לדקדק איך ס"ד דבעל האיבעי' דלא יצא כ"א במיתת כולן והלא לישנא דמתני' הוא א' המשוח בשמן וא' המרובה בגדים וא' שעבר ממשיחותו מדקתני א' בכל כהן וכהן משמע להדי' דבמיתת א' מהן חוזר וע"ק על המקשן דפשיט ממתני' דלקמן מסיפא דמתני' דבמיתת כולן הוא חוזר ולמה לא פשיט מרישא דמתני' להיפך דקתני שם משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה ומפ' אביי טעמא בגמ' מק"ו מה מי שגלה כבר יוצא מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ואי איתא דבמיתת כולן הוא חוזר כי מת כ"ג לאחר שנגמר דינו מאי הוי הא קיימי אחרינא א"ו במיתת א' מהן חוזר לכן נ"ל דהנה על מ"ש רש"י בד"ה ליהדר בהנך במיתת מרובה בגדים או בשעבר ממשיחותו כ' מהרש"ל וא"ל יש לתמוה הא כתם כ"ג הוא מרובה בגדים מיאשי' ואילך וקודם יאשי' אין שייך לומר מרובה בגדים אלא כלם משוחים בשמן המשחה ואין לי לישבו אלא בדוחק שה"ק שהרי הוא חוזר בהנך תרי במרובה בגדים או בשעבר ממשיחותו וא"כ אפי' חד ליתא ליהדר באידך עכ"ל ועיין מהרש"א וקשה מפני מה הקשה מהרש"ל קושייתו על רש"י ולמה לא הקשה על הגמרא דהא לעולם אין שם רק שני כהנים גדולים קודם יאשי' משוח בשמן המשחה ומשוח שעבר ולאחר יאשי' מרובה בגדים שעובד ומרובה בגדים שעבר וא"כ כיון דתנא במתני' נגמר דינו בלא כ"ג שלא הי' שם כ"ג ממילא לא נשאר רק כהן שעבר ואיך קאמר המקשן ליהדר בי' בדהנך לשון רבים ה"ל למימר לשון יחיד ליהדר בי' באידך בלשון מהרש"ל הנ"ל ונראה דאי' שם ע"א מנה"מ א"ר בהנא אמר קרא וישב בה עד מות הכהן הגדול וכתיב כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול וכתיב ואחרי מות הכהן הגדול [הא תלתא כ"ג אלנך כהנים גדולים דמתני'] ור' יהודה כתיב קרא אחרינא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואידך מדלא כתיב הגדול חד מהנך הוא ע"כ ומצאתי בספר בשם גדול א' שדקדק והלא אף אם היה כתוב הכהן הגדול ג"כ הי' יכול לומר חד מהנך אלא ה"פ חד מהנך אינו ר"ל מהנך כ"ג דלעיל אלא אתי להורות דאפי' במיתת חד מהנך הוא חוזר והא דפריך איבעי' להו במיתת כולן הוא חוזר כו' היינו לר' יהודה דס"ל דקרא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן אתי ללמד על משוח מלחמה ולא לרבות חד מהנך לכך מיבעי' לי' שפיר במיתת כולן הוא חוזר או במית' א' מהן הוא חוזר ע"כ מצאתי ודפח"ח אבל אכתי אינו מדוקדק לשון מדלא כתיב הגדול דהא אי נמי הוי כתיב הגדול ג"כ הייתי יכול לומר דאתי ללמד דאפי' במיתת א' מהן הוא חוזר לכן אבוא אחריו ומלאתי את דבריו דרבנן הכריחו בהכרח דהאי קרא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן לא קאי אכהן משוח מלחמה דהנה הרמב"ם פסק בפ"ז מהל' מלכים הל' א' וז"ל א' מלחמת מצוה וא' מלחמת הרשות ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה וזה הנקרא משוח מלחמה עכ"ל ורש"י בחומש פי' למשחה לגדולה והיינו דקאמרי רבנן לר' יהודה אי ס"ד דקרא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן קאי אמשוח מלחמה למה לא כתיב הכהן הגדול דהא מכיון שנמשח בשמן המשחה גדול איקרי אלא מדלא כתיב הגדול ודאי לא קאי אמשוח מלחמה אלא אתי להורות דאפי' חד מהנך הוא מחזיר את הרוצח כנ"ל וא"כ מוכח שפיר לרבנן דאפי' במיתת א' מהן הוא חוזר וזה שדייק בלישנא דמתני' אחד המשוח בשמן המשחה וא' המרובה בבגדים דתני בכל כהן וכהן מלת אחד משום דס"ל לרבנן דאפי' במיתת א' מהן הוא חוזר כמו שהוכחתי מקרא וכל זה לרבנן דס"ל דקרא דלשוב לשבת בארץ עד מות הכהן לא קאי ללמד על משוח מלחמה אלא אתי ללמד דאפי' במיתת א' מהן הוא חוזר אבל לר"י דס"ל דאתי ללמד על משוח מלחמה ולית לי' לימוד על מיתת א' מהן הוא חוזר קא מיבעי' לי' שפיר אליבא דר"י אי במיתת כולן הוא חוזר או במיתת א' מהן הוא חוזר כמ"ש בשם הגדול הנ"ל העולה מזה דלר"י אף שנגמר דינו בלא כ"ג נשאר שם עוד שני כהנים דהיינו שעבר ממשיחתו ומשוח מלחמה ובזה נבא אל הביאור דהמהרש"ל לא מצי להקשות על הגמ' דקאמר ליהדר בדהנך ולשון רבים י"ל דהא באמת לר' יהודה יש עוד שני כהנים אף בלא כ"ג אבל על רש"י הקשה שפיר דפי' ליהדר במיתת מרוב' בגדים או בשעבר ממשיחתו וקשה איזה כ"ג הי' חסר דהא נגמר דינו בלא כ"ג קתני וא"ל דהי' חסר המשוח מלחמה ז"א דהא לר"י דמוקי קרא דלשבת בארץ עד מות הכהן אמשוח מלחמה אלמא דלאו גדול מיקרי ומתני' נגמר דינו בלא כ"ג קתני ושפיר הקשה מהרש"ל ודוק ובזה יובן גם כוונת המקשן שהקשיתי לשאול לעיל למה לא פשיט מרישא דמתני' כו' דמרישא לא הוי מצי למיפשט דבמיתת א' מהן הוא חוזר כמש"ל דה"א הא מני רבנן היא להכי קא פשוט לי' מסיפא דקתני נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואי איתא ליהדר בי' בדהנך היינו במשוח שעבר או במשוח מלחמה אלא ש"מ דבעינן כלהו וקשיא רישא וסיפא אהדדי ובע"כ צריך לומר רישא רבנן וסיפא ר' יהודה ושפיר פשיט אליבא דר"י דבמיתת כולן הוא חוזר לזה השיב לו מהכא לא תפשוט אליבא דר"י דאיכא למימר דלמא לעולם במיתת א' מהן הוא חוזר וסיפא נמי רבנן היא דס"ל במיתת א' מהן הוא חוזר ומי קשיא לך ליהדר בי' בדהנך דמיירי בדליכא ר"ל בדליכא כלל יותר שום כ"ג אחר כנ"ל העולה מזה דהאי בעי' דלא איפשטא הוא אליבא דר"י אבל לרבנן ליכא בעי' כלל דבודאי במיתת א' מהן הוא חוזר ורבינו הרמב"ם שפסק דמשוח מלחמה אינו מחזיר את הרוצח ודלא כר"י כמ"ש הכ"מ שם לכך פסק שפיר דאפי' במיתת א' מהן הוא חוזר כרבנן דהתם וזה ברור :

ואכתי פש גבן לברורי ולתרץ דברי רש"י מקושית מהרש"ל הנ"ל ונראה לומר משום דאי' במס' נזיר דף מ"ז לענין כ"ג ונזיר שהיו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה מי מהם יטמא וקא מיפלגי שם במתני' וקאמר בגמ' משוח בשמן המשחה ומרובה בגדים משוח בשמן המשחה עדיף דאלו משוח בשמן המשחה מביא פר הבא על כל המצות ואלו מרובה בגדים אינו מביא משוח שעבר ומרובה בגדים מרובה בגדים עדיף דמ"כ עביד עבודה ואילו מ"ש לאו בר עבודה הוא ע"כ ובתוס' בד"ה וכן משוח כו' כ' וז"ל והשתא משוח ומרובה בגדים משכחת להו בדור א' כגון שנמשח א' לכ"ג ובתוך כך נגנז שמן המשחה ואירע בו קרי בכהן המשוח ומינו אחר תחתיו מרובה בגדים לעשות עבודה ביה"כ וקשה דא"כ ה"ל למימר משוח חזי לעבודה ומ"כ לא חזי לעבודה דראשון חוזר לעבודתו כדקאמר גבי משוח שעבר ונראה לומר כגון שכה"ג גלה ומנוי אחר תחתיו ברבוי בגדים כגון שנגנז שמן המשחה כבר ושמש כמה שנים שאם אף הראשון שב אינו חוזר לעבודתו שהרי שימש זה תחתיו כמה שנים והרי שניהם מהלכין בדרך כו' עכ"ל ובד"ה מרובה בגדים כתבו וז"ל לכאורה משמע מרובה בגדים כגון שכבר נגנז שמן המשחה והי' כ"ג מרובה בגדים ואירע בו קרי ומינו אחר תחתיו ומשחוהו ועבר יה"כ ושוב הראשון חוזר לעבודתו שהוא המרובה בגדים והשתא יש לפנינו מ"כ ומ"ש וא"א לומר כן דאיך נעשה זה שמשחו את השני ולא משחו הראשון אלא יש לפ' כגון שיש כאן כ"ג משוח ואירע בו קרי ומשחו אחר תחתיו ועבד יום הכפורי' א' ושוב המשוח ראשון חוזר לעבודתו ועבד כמה שנים אחרי כן ומשוח השני עבר ובין כך ובין כך נגנז שמן המשחה וזה המשוח הראשון שחזר לעבודה גלה עם יכני' ומינו אחר תחתיו מרובה בגדים אבל מ"ש אינו מתמנה תחתיו כל ימי חייו של הראשון אף כי יצא בגולה משום איבה ולהכי ליכא למימר דמת המשוח דא"כ מ"ש יתמנה תחתיו אלא נגלה ומינו מרובה בגדים תחתיו והשתא המשוח שעבר קודם לת"כ בזמן שעדיין הי' שמן המשחה והשתא שניהם המרובה בגדי' והמ"ש מרובה בגדים עדיף שראוי לעבודה ואילו מ"ש לאו בר עבודה עכ"ל לפ"ז י"ל אף אם אירע שהמשוח הראשון מת בגולה מ"מ המ"ש אינו מתמנה תחתיו לעבודה מאחר שכבר מינו מרובה בגדים בשלמא אם לא הי' כאן מ"ב מיד שמת המשוח מתמנה תחתיו מ"ש אבל אם המשוח הלך בגולה וכל ימי חייו לא הי' אפשר להימנות המ"ש אף כי יצא המשוח בגולה כמ"ש התוס' והוצרכו להימנות מ"ב מחמת שנגנז שמן המשחה ושמש מ"ב כמה שנים אף שאירע אח"כ שמת המשוח הראשון בגולה א"א המשוח שעבר מתמנה תחתיו להיות המ"ב דלא יהא כחו עדיף מכחו של המשוח הראשון שאלו הי' משוח הראשון חוזר מן הגולה לא הי' המ"ב נדחה מפניו כמש"ל בשם התוס' כ"ש שאינו נדחה מפני המשוח שעבר כנ"ל והשתא לק"מ קושית מהרש"ל על רש"י משום דהוקשה לו לרש"י על לישנא דגמ' דקאמר ליהדר בהנך לשון רבים הא מאחר שנגמר דינו בלא כ"ג לא נשאר שם רק שעבר ממשיחתו ולא ניחא לי' לפרש דהבעי' קאי אליבא דר"י כמ"ש דהא סתמא קא מיבעי' לי' דה"ל לפ' דהוא אליבא דר"י לכן פיר"י במיתת מרובה בגדים או בשעבר ממשיחתו וכגון שהי' משוח בשמן המשחה ומשוח שעבר ובתוך כך נגנז שמן המשחה והמשוח הראשון הלך בגולה

והוצרכו

והוצרכו להימנות מ"כ שהרי משוח השני אין מתמנה תחתיו כל ימי חייו של המשוח ראשון ואף כי יצא בגולה ואח"כ מת גם המשוח ראשון בגולה או אף אם שב מן הגולה ומת כאן בא"י שהרי כמ"ב אינו נדחה מפניו כמש"ל בשם התוס' ונמצא כשמת המשוח ראשון ונגמר דינו של רוצח בלא כ"ג אכתי יש עוד מ"כ ומ"ש ולדקו דברי רש"י, לכך קאמר הגמ' ליהדר בי' כדהנך לשון רבים ככ"ל ברור טוב מצאתי בס' א"ת בפירושי למס' נזיר שהשיג ג"כ על מהרש"ל ומהר"שא וכ' וז"ל וצ"ל דלא ראו בהאי שעתא תוס' דהכא עכ"ל והאריך שם בזה אלא שפי' דברי רש"י בפנים שונות והנלע"ד כתבתי ועיקר :

ובדרך הדרוש אמרתי לפ' המשנה בדרך רמז נפלא וזהו תוארו. בפסוק סוף עובדי' כתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה פירש"י ועלו מושיעים שרי ישראל בהר ציון לשפוט את הר עשו ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל עכ"ל והנה רש"י לא פי' מי הם שרי ישראל אלא ממה שפי' ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל ממילא נדע מי הם שרי ישראל דאי' בסנהדרין דף צ"ח ע"ב א"ר יהודה אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר [שעתיד למלוך עליהם] שנאמר ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים. א"ל רב פפא לאביי והא כתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם ותשני כגון קיסר ופלגי קיסר [מלך. ושני לו כך דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו. כדכתיב נשיא להם ולא כתיב מלך רש"י] ע"כ והרמב"ם בפ"א מהל' מלכים כ' וז"ל כשמעמידין מלך בישראל מושחין אותו בשמן המשחה ומאחר שמושחין המלך ה"ז זוכה לו ולבניו הזכרים עד עולם שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל כו' כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר כסאך יהי' נכון עד עולם וכ' עוד שם ואין מושחין מלך בן מלך אא"כ היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת עכ"ל וע"פ זו הקשיתי לשאול למה יקרא את המלך דוד החדש משיח הלא א"צ משיח' בשמן המשחה שהרי הוא מזרע דוד המלך שניתנה המלוכה לו ולזרעו עד עולם. אבל יותר היו נאה לשמו לקרותו מלך המרובה בבגדים כדאי' בזוהר שמות דף ח' ע"ב וז"ל לסוף תריסר ירחי שתא יקום שבט מישראל דא מלכא משיחא דיתער גו גנתא דעדן וכל אינון צדיקיא יעטרון לי' תמן ויחגרון לי' מאני זיינא באתוון רשימין דמאני דשמא קדישא וקלא יתפוצץ בענפוי אילנין דגנתא קרי בחיל ואמר אתערו קדישין עליונין קומו מקמי משיחא הא עידנא לאתחברא איילתא בבעלה ובעלה בעי לנקמי לה נוקמין דעלמא ולאקמא לה ולאנערה לה מעפרא כדין יקומין כלהון ויחגרון לי' כמלקדמין מאני זיינא אברהם מימיני' יצחק משמאלי' יעקב קמי' משה רעיא מהימנא על כל אילין צדיקי' אזיל ורקיד גו גנתא דעדן כיון דאתתקן משיח ע"י דצדיקי' בגנתא דעדן יעול בההיא דוכתא דאקרי קן צפור כמלקדמין וחמי תמן ההוא דיוקנא דחרבן בי' מקדשא וכלהו צדיקי' דאתקטלו בי' כדין נטיל מתמן עשר לבושין ואינון עשר לבושי קנאה ויתגניז תמן ארבעין יומין דלא אתגלי' כלל לסוף ארבעין יומין קלא חד יתער ויתקרי מגו כורסיא עלאה ההוא ק"ן צפו"ר כמלכא משיחא דאתגניז בי' וכדין סלקין לי' לעילא וקב"ה חמי לי' למלכא משיחא מתלבש בלבושי נוקמא וחגיר מאני זיינא נטיל לי' ונשיק לי' על רישי' כדין מזדעזעין תלת מאה ותשעין רקיעין וארמיז קב"ה לחד רקיעא מאינון דהוי גניז משתת יומי בראשית ואפיק מחד היכלא דבההוא רקיע חד כתרא גליפא מחקקא בשמהן קדישין בההוא עיטרא אתעטר קב"ה כד עברו ישראל ית ימא למיטל נוקמין מכל רתיכי פרעה ופרשוי ואעטר לי' למלכא משיחא כיון דאתעטר ואתתקן בכל הני תיקונין נטיל לי' קב"ה ונשיק לי' כמלקדמין מאן חמי רתיכין קדישין ומשריין עילאין דסחרין לי' ויהבין לי' מתנן ונבזביזין סגיאין ויתעטר מכלהו עכ"ל א"כ אפוא לו נאה לקרות מלך המרובה בגדים אבל מלך המשיח נאה לקרות למלך דוד הראשון שנמשח בשמן המשחה וכן קראו הרמ"בם באמת סוף הל' מלכים וז"ל אף בפ' בלעם ניבא בשני המשיחי' במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מצריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שתושיע את ישראל באחרונה עכ"ל וזיכני הש"י שראיתי בס' הקרניים מאמר י"ד וז"ל סוד שבע מאות ושבעים וארבע אלוכות שבחדר מצ"פץ ער"ת שבהם קרן בן דוד וסודו בו. בסוד כאשר יבא אז יתעוררו תרין קרניים מסיד ש"ת העליון בסוד לכל אחד מלוי שבכלה העליונה ואז בשמו מבטל להרשעה בשמה בסוד שיהי' על לבו חשן עכ"ל וז"ל ספר קן ידין בפירושו סוד שבע מאות כו' כוונתו לבאר בסוף מאמר זה ענין משיח שיתגלה בב"א והיינו שיש תשע"ה אלוכות בחדר הנקרא מצפץ ערת והסוד מצפץ בא"ת ב"ש הויה גי' ש' ערת הוא תע"ד מספר הכל תשע"ד מספר קרן משיח בן דוד וז"ש המחבר שהם קרן בן דוד וסודו בו ר"ל כדפירשתי הסוד מרומז בו כי קרן משיח בן דוד מספרו מצ"פץ ער"ת בסוד כאשר יבא יתעוררו שני קרניים קרני ישועה מסוד אבא קדישא חכמה שבבחר הנקרא ש"ת בסוד תי שת בטוחות חכמה ודע שני פעמים קרן קרן גי' שת ממש וז"ש המחבר הקדוש תרין קרניים מסוד שת העליון: בסוד לכל א' מלוי שבכלה העליונה כו'. תוכן כונתו שהנה ש"ת סוד חכמה ונשאר עוד עד שיהי' השעור כמנין מצפץ ערת ומבואר קח שני מילואים משם ס"ג שהוא יו"ד ה"י וא"ו ה"י [כוזו ור יאו י] שהשם ס"ג הוא בבינה שהיא כלה עליונה ולא עטרת שהיא כלה תחתונה ונודע היות שם סג בבינה שהיא ה' עליונה שבשם הוי' והנה מלוי של שם ס"ג מספר ל"ז וקח לקרן ל"ז ולקרן השני ל"ז ויהי' בין הכל השער כי כ"פ קרן הוא גי' ה"ש כ"פ ל"ז גי' עד בין הכל מספר מצפ"ץ ער"ת כו' ואז בשמו מבטל להרשעה בשמה פי' משיח בשמו הקדוש שמספרו שנ"ח מבטל להרשעה הנקראת נח"ש ובא זה בשמו הקדוש ומבטל להרשעה זו בסוד שיהי' על לבו השן פי' חשן אותיות נחש וגי' משיח וזהו שכתב בסוד שיהי' על לבו חשן יהי' בב"א עכ"ל. עפ"ז כ"ל דבאמת יצדק לקרותו מלך המרובה בבגדים כמש"ל בשם הזוהר אלא שנקרא בשם משיח אעפ"י שאין צריך למשחו בשמן המשחה כמש"ל בשם הרמב"ם מ"ו מושאל לו שם זה לקרותו משיח לכוונה זו שיבטל הקליפה בשמו הקדוש כנ' העולה מזה שאלו שני המשיחים דהיינו המלך דוד הראשון שנמשח בשמן המשחה והמשיח האחרון הן הם שרי ישראל שיעלו בהר ציון לשפוט את הר עשו שהמלך המשיח בשמו הקדוש יבטל הקליפה שהוא הר עשו שרו של עשו הוא הס"מ כנודע: ואי' בגמ' סוכה דף נ"ב ע"א על האי קרא וספדה הארץ משפחות משפחות לבד ופריך והאי הספידא מאי עבידתי' וקאמר על משיח בן

יוסף שנהרג דכתי' והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור וכ' שם המהרש"א בח"א וז"ל דבגאולה העתידה בב"י בתחילה יבא משיח בן יוסף להושיע את ישראל כמ"ש והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש שאין זרעו של עשו כלה אלא ע"י משיח בן יוסף אבל ע"י עכו"ם רבים שיבואו שוב לירושלים נהרג ולא יהיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד כמפורש בכמה מקראות עכ"ל והנה לפ"ז קשה מאחר שמשיח בן יוסף נהרג ע"י עכו"ם מאי כתיב בקרא אשר דקרו דמשמע שישראל דקרוהו חלילה והאיתי באלשיך זכרי' סי' י"ב שכ' וז"ל והביטו אלי שיתלו עיניהם אלי בתשובה שלימה בראותם אשר דקרו הוא משיח בן יוסף שאמרו רז"ל שיקבל על עצמו כל אשמות ישראל ויהרג אז במלחמה לכפר בעדם באופן שיחשב כאילו ישראל דקרו אותו כי בחטאתם וע"כ למען יחשב להם לכפרה שלימה יעשו תשובה והביטו אליו ית' באמור כי אין זולתו למחול כמתאבלים על אשר מת בעונם וזהו והביטו אלי את אשר דקרו שהוא עם אשר דקרו המוטל לפניהם ולמען תגמר הכפרה במיתתו צריך יבכו ויספדו עליו ע"כ וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור כו' להיות כפרה על ישראל עכ"ל. ועפ"ז י"ל שלמשיח בן יוסף נאה לו לקרותו שעבר ממשיחתו ומשיח בן דוד מוזה למשיחותו ולגדולתו: והנה לשר של עשו שהוא הס"מ קראו לו רז"ל הוא היצה"ר הוא השטן הוא מלאך המות בתחילה יורד ומסטין עולה ומקטרג ויורד ונוטל נשמה עפ"ז נאה לו לקרותו בשם רוצח כדאי' במס' מכות דף י"ב אמר ריש לקיש ג' טעיות עתיד שר של אדום לטעות שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה. טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד ע"כ וכ' מהרש"א ואע"ג דהאי טעותא שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא בעצמו האי טעותא דשוגג ומזיד דמלאך מזיד הוא ולא שייך בי' שוגג ונראה דה"ק שאינה קולטת אלא אדם שיגלל שם מפני גואל הדם ולא מלאך שהרג ישראל והרי גואל הדם שלהם הוא הקב"ה כדאמרי' במדרשות ואין מקום קולט להנצל ממנו כי מלא כל הארץ כבודו עכ"ל. הרי להדי' שהוא נקרא רוצח וכן קראוהו בס' הזוהר ובגמ' דסוכה אי' שם לעתיד לבא מביא הקב"ה ליצה"ר ושוחטו כו' וכ' באלשיך ביואל סי' ב' וז"ל הלא כמו זר נחשב שחיטה זו וגם אומרו מביא כי מאין ולאן היא הבאה זו והראוי יאמר לעתיד לבא שוחט הקב"ה את היצה"ר כו' אמנם הנה בס' הזוהר המשיל ענין היצה"ר אל מלך שיש לו בן חביב אצלו ורוצה להטיב לו בשכר כשרונו וא"ל הנה נא לי שפחה יפה אהובת רע ומנאפת הומי' היא וסוררת בחלקת שפתיה תדיח אנשים תחזיק בם ולא תרפה עד עשות המזימתה והנה מיועדת לך להסיתך. ולפתותך יומם ולילה לא תשבות לכן אב תשית מצחך כנחושה לעומת מנחה ותלחם בה עד רדפה אומן תקרא ושכר הרבה תטול כי ארבה לך מאד מוהר ומתן ואם תשמע לה לשכב אצלה להיות עמה אהפך לאויב לך ועניש תענש לפי רוב המעשה ואל השפחה יאמר המלך פתי את בני כי הורשיתיך בכל יכולתיך ואם בן המלך ההוא יקנה בינה אז יתרון לבלתי שמוע אליה ולהפוך מועצותיה מרעה לטובה אז מלבד מה שיפליג המלך להטיב את בנו הפלא ופלא גם את השפחה יחזיק לה טובה באמור כי היא הסיבה כל טוב אשר היטיב הוא את בנו כמשל הזה קרה לנו עם אדון הכל ית' המלך שאין כמוהו ובנו בכורו ישראל ורצונו לבלתי שמוע אל השפחה הוא היצה"ר אשר תדמה אל אשת זנונים הומי' וסוררת להסיר את האדם מעבוד את קונו בכל מאמצי כח ועל היצה"ר הרשה לפתות ולהסית האדם בכל אשר יוכל להעבירו על דת משה וישראל וכל חפצו ית' הוא למען הרבות מאד מתן שכר עושה דברו ית' וכובש את יצרו ילחם בו לעשות רצון קונו וע"כ על בלתי שלוח הצדיקים בעולתה ידיהם כ"א שנלחמו עמו לעשות את כל מצות ה' א"כ לומר כי ירבה ית' עד אין קץ רב טוב להם כ"א שגם את היצה"ר יחזיק טובה שע"י זכו הצדיקים ויהי' שכרו כי יעביר הוא ית' לעתיד ארסיות השטן שהוא היצה"ר וימתיק מרירותו ממנו וימתיקנו באופן ישיגהו אל הקדושה כא' ממלאכי השרת הקדושים וזהו יאמר לעתיד לבא מביא הקב"ה את היצה"ר כי יביאנו אל הקדושה תחת היותו רחוק מאד ושוחטו כי כאשר יוסר דם החי האדום ישאר לבן כולו ככה יסיר כל אדמומית ארסיית ממנו וישאר בו רק לבן מה שבעיקרו ויגישנו אליו כמדובר עכ"ל וידוע מאמר רז"ל בפ' חלק אם ישראל עושין תשובה נגאלים ואם לאו הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב ולו חכמו ישכילו ויעשו תשובה רצונית ולא יהי' צורך להכריח אותם לתשובה ע"י מלך בגזירותיו קשות כהמן וע"י חבלי משיח ולא יהי' צריך משיח בן יוסף לכפר על אשמות ישראל ולא יהי' נהרג ע"י עכו"ם לכפרת ישראל ואמנם כן אם ח"ו לא יעשו תשובה רצונית ויצטרך הוא ית' להכריח אותנו ע"י מלך כו' וע"י חבלי משיח ואז בעו"ה יהרג משיח בן יוסף לכפר על אשמות ישראל ובזה נבא אל ביאור המשנה א' המשוח בשמן המשחה מדלא תני כהן המשוח בשמן המשחה וכהן המרובה בבגדים כו' ח"ו דהתנא הקד' בא לרמוז לנו לכל מה שאמרנו לעיל המשוח בשמן המשחה הוא המלך דוד הראשון שנמשח בשמן המשחה וא' המרובה בגדים הוא המלך המשיח האמתי וא' שעבר ממשיחותו זה משיח בן יוסף כדלעיל מחזירין את הרוצח היינו שיחזירו לעתיד לבא את הס"מ שרו של עשו מן הקליפה לתוך הקדושה כמ"ש בשם האלשיך ר"י אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח ס"ל פנחס הוא אלי' והוא הי' כהן משוח מלחמה ועיין לקמן בת"ש פיסקא י"ח מ"ש שם בשם האלשיך וכתי' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם ודרשו רז"ל שאין אלי' בא אלא כדי לעשות שלום בעולם וכ' האלשיך ואפשר שתלה התשובה בשלום כי עון זה הוא הכרוך אחר ישראל מאז נחרב בית שני על עון שנאת חנם ע"כ הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לעשות שלום בעולם עכ"ל מכ"ש עתה בדורות האחרונים שעדיין השטן מרקד בינינו בעון זה ואיש את רעהו חיים בלעו ובודאי בלתי מכריח לתקן עון זה הוא מן הנמנע להכשיר את הדור ולטהר אותם מעון זה בודאי נצטרך שישלח לנו הקב"ה את המשוח מלחמה הוא פנחס הוא אלי' להחזיר את הרוצח הוא השר של אדום כמש"ל להחזירו לתוך הקדושה ולטהר אותנו מעון ש"ח וזהו שמסיים המשנה לפיכך אמותיה' של כהנים כלומר החכמים הגדולים שבדור ע"ד שכתוב אל תבוז כי זקנה אמך ופי' המפרשים זקני אומתך ה"נ אמותיהן של כהנים. החכמים שבדור אמותיהם של ישראל שנקראו ממלכת כהנים מספיקים להם מחי' מוכיחים בשבט תיסור שיעסקו בתורה שנקראת עץ חיים וביאת המשי' בעה"ז ובעה"ב

ובסוף

זרע דרוש לחתימת הספר ספרי חלק ראשון אברהם

אלבות היינו מלבושי הנעשי' מהמצות ומ"ע כמ"ש האלשיך ז"ל ידענו מס' הזוהר כי ע"י מעשה המצות נעשים לאדם לבושי יקר להתלבש בהם רוחו ונפשו שהם הנקראי' בדברי חז"ל חלוקא דרבנן ופי' רז"ל בס' הזוהר ע"ז מאמר הכתוב וירא את ריח בגדיו הם בגדי פאר הרוחניים הנעשים ממעשה המצות והנעשים מכוונות הטובות כנודע וכ"ש ממצות ת"ח שכנגד כל המצות עכ"ל וכל זה מוכיחים אותנו החכמי' שבדורותינו כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו ר"ל כשיתפלל על גאולתינו ועל פדות נפשנו מן הגלות המר הזה לא יתפללו על משיח בן יוסף שיהרג הליכה לכפר על אשמות ישראל אלא אדרבה יתפללו עליהם שלא ימותו וכ"ה בברייתא שם כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו כלומר לכך מוכיחי' אותנו שנעסוק בתורה ומצות כדי שנתפלל על גאולתינו שתהי' גאולה שלימה תיכף בביאת משיח בן יוסף שלא יצטרך ליהרג ח"ו לכפר על נפשותינו וכבר הבטיחנו הוא ית' בתורתו הק' באמרו באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך שלא יבצר מאתנו מלעשות תשובה בעקבות דמשיחא אמנם כן כל מגמותינו בתפלתינו השיבנו ה' אליך ונשובה שיסיר לב האבן ויתן לנו לב בשר ונזכה לעשות תשובה שלימה דהיינו תשובה רצונית בלתי הכרחית ע"י אבני משיח ויתקיים גם משיח בן יוסף בגדולתו וכבר הבטיחנו הוא ית' ע"י ישעי' הנביא אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים פירש"י משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה את זה עם היות שעל משיח בן יוסף נא' ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ שילך ויקבץ את כל נדחי ישראל ויהודה ויביאם תחת ממשלת בן דוד עם כל זה לכשרון מעשיו לא יקנא במשיח בן דוד כי אהבה ואחוה ושלום גדול יהי' ביניהם לגודל כשרונם כמו שהאריך שם האלשיך בזה ואז יקוים בנו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו דייקא הוא הס"מ שר של עשו כי כך דרכו של הקב"ה יפקוד ה' על צבא מרום במרום והדר על מלכי האדמה באדמה שהקב"ה מוריד השר מגדולתו ואז יכשל עוזר ונפל עזור כשהשר נופל אומתו נמי נופלת כי אין לה מעיר לעזור וזהו שפירש"י לשפוט את הר עשו ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל ודקדק רש"י בלשונו שעשו דה"ל למימר שעשה לישראל לשון יחיד דהא על הר עשו קאי אלא רמז בזה שעשו לישראל אשניהם קאי דהיינו השר של עשו ואומתו ששניהם הצירו לישראל וכשיפול השר ביד שרי ישראל אז ממילא תפול אומתו והיתה לה' המלוכה פירש"י ליתדך שאין מלכותו שלימה עד שיפרע מעמלק ר"ל משום דכתיב כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק פי' שנשבע הקב"ה שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק אבל כשיעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו כמו שפירשתי אז והיתה לה' המלוכה שיהי' השם שלם והכסא שלם והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד בב"א :

באלהים אהלל דבר : שזכני להשלים החבור : ודרוש יפה לחתימת ספר במדבר : וזכותו של התנא הקדוש

כהם ספרי ר' שמעון יעמוד לנו למליץ יושר לפני יוצר הרים : שיזכני להשלים החבור בלי מכשול וטעות

גם בספ' אלה הדברים : ת ו ש ל ב ע ב נ ל ב ו א ע י ב י ל א ו

מנחת זכרון

זכרון אהבה למסייעים אותי בהדפסת הספר לכל נדריהם ולכל נדבותם . הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם . ותהראו להעלות זכותם ולזכור שמותם . כתוב זאת זכרון בספר לדורותם :

אמר בן המחבר . א' בתשובות הרש"בא סי' תקפ"א הביאו בד"מ בי"ד סי' רמ"ז וז"ל מי שהקדיש דבר כו' ורוצה לכתוב שמו על דבר שהקדיש להיות לו לזכרון תמיד אין מוחין בידו . והדרבה ראוי לעשות כן וזהו מדה בשמים ימנהג ותיקין ליתן שכר לעושי מצוה עכ"ל והביאו ג"כ רמ"א בהג"ה בי"ד שם סי' רמ"ט סי"ג קצת בקוצר . משמע להדי' דראוי לעשות כן כדי ליתן [illegible] שכר מצוה . אבל הט"ז כ' טעם אחר שאז לא יוכלו הגזבר לשנותו כו' וכמ"ש רמ"א סי' רנ"ט ס"ג יע"ש ותמיהני דתלמוד הרשב"א לא משמע כן וככ"ל וכ"כ הנ' [illegible] חסי' קי"ד ס"ק כ"ג בשם הרשב"א הנ"ל וסייס שם שהתורה מפרסמת העושה מצוה עכ"ל . שוב מצאתי כן בנה"כ השיג על הט"ז ותסיק ג"כ בשם הרשב"א [illegible] כמה ראיות לזה שהטעם הוא שהתורה מפרסמת עושי מצוה . וכ' וז"ל ומכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישים לשמים להיות להם לזכרון על מצוה ולפתוח דלת לעושה מצוה עכ"ל והמ"א רמז כ"ז הנ"ל בקצור במ"ש ועבי"ד סי' רמ"ט סי"ג וסי' רנ"ט ס"ג עכ"ל (ומה שנרשם רנ"ג ע"ס וצ"ל רנ"ט) ובילקוט (מלאכי ג') בשם ר' לוי לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתבו עכשיו כו' והקב"ה חותם על ידיהם שנאמר (שם) אז נדברו כו' ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו כו' וע' תוס' פ"ק דברכות דף ו' ע"א בד"ה אחד כו' ואין להאריך : **וברכתי** תעלה . לזוגתי תי' המהוללה . היא קדמה תה לה . וגמעיה לי עזר . לקיים אבל אביה בדבריה הטובים ואל תקרי מהוגה אלא מגרוגה . וגדול המעשה כו' ויהללו בשערים מעשיה **ה"ה זוגתי הצנועה ההכמניות מרת אסתר שתי'** בת היקר הנגיד (וגם מען לספר שמו ותהלתו . כי אינו כמו זולתו . אשר הם רלים ושבים יום ולילה לו) ישבותו . וגם עד זקנה ושיבה לא נוחו . לא כן האיש הזה זה כמה שנים פירש מעסקיו להיות מתשביתי קום הולכי לב"המד יושב ושונה בדבר המו"סר ללב . ולאמו בי ויר את כו' וכורש "ג מן סגולה . להגיד שבחו שלו שיבה ופרש יותר מכנגם) כ"ש מוה"רר **יהוחם** נ"י מק"ק סטריקאב . הוא הזיל זהב מכיסו . להוציא לאור הספר הקדוש הזה ולהדפיסו . הס"י ב"ה יחזק כחו ויאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים . עוד ינוב בשיבה טובה דשנים ורעננים . הוד והדר פעלו ולעד תעמוד צדקתו . גם להחר מאה שנים יהיה זה לזכרון לנשמתו . להיות בין הצדיקים מנוחתו . וזכות התנא הקדוש רשב"י ע"ה יגן בעדו . יחזיק במעוזו . גם כי יורדים בקבר . נשמתו יעלה כנשרים אבר . הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' : ונגשים באו אל תבירך זוגתי הצנועה תי' כי היא היתה הגורמת לזה ע"י דבורה . ע"כ האל אשר כמאמרו בר' ישלם פעלה ותשכורתה על כל דבור ואמירה . עוד זכרה לה ה' לטובה . מנדהוית עלי' דידי מנטרא . כדאמרי' בפ"ב דברכות א"ל רב לר' חייא נשים במה זכיין כו' דמנטרין לגברייהו עד דאתי כו' פרש"י ממתינות לבעליהן כו' עכ"ל יהיה כ"כ זמן המתינה ושמרה . יגן בעדן זכותן הני נשי הואיל ותנייהו בשמיר"ס אתנייהו בזכירה . בפרט זוגתי תי' אשר עפלי תלוכה יעסקיה מרביש ולגבי דידה הוי מילתא יתירה . וזכות זה אשר נשארה בביתי לבדיה תעמוד ביום ובירה [כ"ה לשון הפייט בשחרית דר"ה יום א' בד"ה אבן מעוז כו' שם נבד ה תעמוד ביום וכיה ופי' המפרש שם לבדיה פי' לבניה תעמוד זכות כו' עכ"ל ולפירושו הוא כמו ענף ?? (??' איוב מ"א פסוק ד' בפרש"י שם) ואז הוא הבי"ת דגושה . אבל בזכרינו מלשון לבדה הב' רפויה ויש זכה לפי לשון המליצה נעים ויפה . בחז"ה קול הרפ"ה] הס"י ב"ה בחסדו יזכנו בבנים ובני בנים עוסקים בתורה . והילדים אשר חנן ה' אותנו נזכה לגדלם ולהנכם ולהדריכם בדרך ישרה . ויתנגן ה' לשמוח בחופתם בתודה וקול זמרה . ויתחדש כנשר נעוריה . להאריך עוד ימי חייה . ולהוסיף לה אמץ כח וגבורה . ותלבש אסתר מלכות עוז והדר לבושה יהיה . לבוש שנים הרבה להאריך שנותיה בטובה ונחת ובשורה . ותתגור בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה יהיה לי לעזרה . למען נוכל לפרנס בכבוד מידו יתברך שפע ברכה ומעשה ידינו יהיה הברכה שורה . אוהבי בדידה ואנא בדידי אזכה לעבוד את ה' בלב שלם ולעסוק בתורה . יהי נועם ה' אלהינו עלינו יה"ר שתהא בע השכינה שורה . ונזכה לראות בנין בית הבחירה . כי יבא המבשר במהרה בימינו אמן :

ו[illegible] [illegible]ברכה

כל מקום שנאמר ואלה מוסיף על הראשונים . הן המה [illegible]ם . הנגידים הקצינים התורניים המופלגים . יקרים מפניניים :

ה"ה ש"ב ידיד נפשי הרבני המופלא [illegible] וה"ה שארי ידיד נפשי הרבני המופלא הגביר המהולל

הנגיד המפורסם מו"ה שלמה [illegible] הנגיד המפורסם מו"ה נחום נ"י

מק"ק בייאלי בן דודי מו"ר הגאון מוהר"ק זללה"ה ל"ש אב"ד ק"ק ביא[illegible] מק"ק מעזריטש דליטא

אשר גם המה התנדבו רוחם אותם . להדפסת הספר והזילו זהב מכיסם [illegible]ם . איש אשר כברכתו יברך ה' אותם . בבואם ובצאתם . ימלא ה' משאלותם . יאריכו ימיהם ושנותם . יהי שלום בחילם שלוה בארמנו[illegible] ברכה שלימה מדה גדושה . אחי גודשא תלתא הוי בני חיי ומזוני ברכה משולשה . זאת הברכה אשר ברך משה . ה' יוסף עליהם אלף פ[illegible]דה והערכה ליגושה ולרווחה . עד נזכה לשמוע קול מבשר קול ששון

על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הדרוקר שמואל צבי בן מו"ה [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הזעצר מאיר בן כ"ה נפתלי [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הזעצר יששכר בער [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הזעצר מאיר בן [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הדרוקר משה בן [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הזעצר משה בן [illegible]
על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הזעצר יאקב בן כ"ה [illegible]
עין הצבי מחזיק אורו . יופי מלאכתו והדרו . בשנת ת של א מ הרה מ[illegible]

[illegible]וצ"ל מק"ק הוטנבאך ולע"ע בק"ק דיהרנפורט
[illegible]וטרמרסק ולע"ע בק"ק דיהרנפורט
[illegible]ן כ"ן ז"ל מק"ק דיהרנפורט
[illegible]כ"ן ז"ל מק"ק קראטשין ולע"ע בק"ק דיהרנפורט
[illegible]ן וצ"ל מק"ק ריטשוואל ולע"ע בק"ק דיהרנפורט
[illegible]ז"ל מק"ק הארבורג ולע"ע בק"ק דיהרנפורט
[illegible]"ק דיהרנפורט
[illegible]מן . גאוס נבי הירש ב"ר שמשון כהן נ"י מק"ק דיהרנפורט